

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

PARAMATTHA DIPANI

THE COMMENTARY OF THE

THERA - GATHA

පරමකීපණී
නාම

පේරගාඨකථා

සිරනාථ කුමාරපාස මුනසිංහාභිධානෙන
තිපිටක මුද්දාලයෙ මුද්ද්‍රාපිතා.

මු. ව. 2461
කි. ව. 1918

මිල රු. 235/-

පරමකිදීපනී

නාම

වේරගාථසකථා

හදුනනාවරිය ධම්මපාලතෝරවර වීරවිතා

පරමනුදීපනී

නාම

ථෙරගාඨසකථා

රත්මප්‍රාණගාමෙ පරමධම්මවේනිය පරිවේණේ
උපපාධානාවරියෙන

සූරියගොඩ සුමධගලතෝරෙන වෙව

බෙල්ලන්විලගාමෙ සිරිමහාබෝධිසම්පාරාම වාසිනාවරියෙන

වෑබඩ සඩ්ඝරතතතෝරෙන ව

ලිපිබහමතිරාකරණවසා
සංසොධිතා.

විජේජාදය මහාපරිවේණාධිවාසිනා නිපිටකවාචිස්සරාවරයෙන

සිරි ඤාණිසසරාභිධානෙන පධානනායක
යතිසසරෙන

මසානසුඨිපත්තාවලොකනෙන පටිගගහිතා

සොගනෙන සයිමන් හෙවාචිතාරණ

මහාසයාණනෙනන

වාර්ලස් අල්විස් හෙවාචිතාරණාභිධානෙන
ආඩගලවේජාවරියෙන වෙව

සිරිනාට් කුමාරදාස මුනසිභාභිධානෙනව
නිපිටක මුද්‍රාලයෙ මුද්‍රාපිතා.

බු. ව. 2461.

ක්‍රි. ව. 1918.

First Edition : 1000 - 1918
Second Edition : 1000 - 1986
Third Edition : 1000 - 2006

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

BHADANTACARIYA DHAMMAPALA THERA'S

PARAMATTHA DIPANI

OR

THE COMMENTARY OF THE

THERA - GATHA

OF THE

KHUDDAKA NIKAYA, SUTTA PITAKA

EDITED BY

SURIYAGODA SUMANGALA THERA,

The Vice-Principal, Parama Dhamma Cetiya Pirivena, Ratmalana.

AND

WEBADA SANGHARATANA THERA

Siri Mahabodhisamiparama, Bellanwila.

FINALLY REVISED BY

MAHAGODA SIRI NANISSARA THERA,

Tripitaka Wāṣiṣwaraçarya and Pradhana Nayaka

Sabaragamuwa Province,

Principal, Vidyodaya Oriental College, Colombo.

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

DR. CHARLES ALWIS HEWAVITARNE,

SRINATH KUMARADAS MOONESINGHE ESQ

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,

SARASWATI HALL, PETTAH,

COLOMBO (CEYLON).

B. E. 2461

C. E. 1918.

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Mah: Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

NOEL WIJENAIKE
NANDA AMARASINGHE
PARINDA RANASINGHE

Somawati Hewavitarane Trust Office
No. 130, Rev. Hikkaduwe Sri Sumanagala Nahimi Mawatha.
Colombo 10, Sri Lanka.
1st July - 2006

- විඤ්ඤ පනං -

සමමාසමුදායස්ස පරිනිබ්බාණ්ණසමයතො වතුපඤ්ඤසාධිකො නාවසත-
සංචන්තරෙ මහානාම රඤ්ඤ සමයෙ ජමබුද්දීපා ලඛ්ඛාදීපමාගතො පරම
විසුද්ධි සද්ධාබුද්ධිපතිමණ්ඩිතො අනුබුද්ධාබුද්ධිසොසන්තරවරොන ව ධම්ම-
පාලන්තරොන ව උපසෙතන්තරොන ව මහානාමන්තරොන ව බුද්ධදත්ත-
න්තරොන වා'ති බුද්ධිමනොති එතෙති ථෙරවරෙති තිණ්ණං පිටකාන
මන්තරණ්ණනාවසෙතාධා කරායො ලිඛිතාති වදන්ති. තා පෙනොතා අධාකරා,
තෙවබුද්ධපිතා, තස්මා ගවන්ති කාලෙ තා අධාකරායො'ති දුලලහා අහසු.
තස්මා දිවඛගතස්ස ධඤ්ඤ පුඤ්ඤ පරිපුණ්ණස්ස සසිමන් භේවාපිතාරණ
මහාසයස්ස ජ්ඣාසංවසෙන තස්ස ධනබ්බයෙන තෙතාණ්ණෙනොතා අංඛාලවෙ.
ජ්ජාවරියෙන සිරිමතා සි ඒ. භේවාපිතාරණ මහාසයෙන ව සිරිනාථවුණසිහ
මහාසයෙන ව ධබ්ලිවු. ඒ භේවාපිතාරණ මහාසයෙන ව, පාලාධාකරායො
වුද්ධපිතා ව පාකපි කතා ව. තරාපි වුද්ධපිතා තා අධාකරායොපි ඉද්දති
සුදුලලහා හවන්ති. තස්මා තාසමධාකරානං සුලලහාවම්පෙකධිමානොන
සද්ධාබුද්ධිසම්පත්තොන සද්ධාමමෙධිතිකාමෙන සිරිලඛ්ඛාරපෙජ් ලඤ්ඤ
පරිකකාසාධිකාරිතා නීතිවෙදිතා නොයෙල් විජේනායක මහාසයෙන ව
තිසසරන්තතුඛන මහාසයෙනවා'ති එතෙති ද්විති මහාසයෙති තතු අමරසිංහ
මහාසයස්ස සංවිධායකතෙනො සම්බුද්ධසාසන විරව්ධිතිකාමං සද්ධාබුද්ධි
සම්පත්තාය මහොපාසිකාය දිවඛගතාය සෝමාවති භේවාපිතාරණ මනාතිනිය,
ධනබ්බයෙන සම්බුද්ධිපරිනිබ්බාණ්ණං ද්විසහස්ස පඤ්ඤසතාධිකො අධාපිසති-
මෙවයෙස ඵසංපනධාකරා තිලකවුද්දණාලයෙ වුද්ධපිතා ව පාකපිකතා ව,
හවති.

ලිඛිතමිදමන්තං ඉදයියන්දර වැවලපියද්දේ සුවිසුද්ධාරාමාධිපතිනා
විජ්ජාකීන්ති පරිච්ඡේදප්පකකෙනා විජ්ජාදය පරිච්ඡේද උපපාධානා-
වරියෙන රාජකීයපණ්ඩිත සන්තපති උපධිධාරිතා පවිනාවරියෙන පලාපෙල
සිරිසද්ධාතිස්සතිධානොන නායකසෙතරොනාති.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Mudhrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER 1864

DIED 29TH APRIL, 1933

ලකබණ විඥාපදානි.

ABBREVIATIONS.

සි. I = සංඝරාජපොඤ්ඤාපොඤ්ඤා.

සි. II. = විජේරාජපොඤ්ඤාපොඤ්ඤා.

සි. III. = සංඝරාජපොඤ්ඤාපොඤ්ඤාපොඤ්ඤා.

සි. IV. = මුද්දානපොඤ්ඤාපොඤ්ඤා.

ම. = දඬුල්ලේ මහා විහාරපොඤ්ඤාපොඤ්ඤා
ලබ්. මරමකකරපොඤ්ඤා.

අ. නි. = අභිනවනිකාය.

ම. නි. = මජ්ඣිමනිකාය.

සං. නි. = සංඝරාජනිකාය.

සුත්තනි. = සුත්තනිකාය.

අප. පා. = අපදානපාලි.

අප. අ. = අපදානපාලි.

ථෙර. පා. = ථෙරගාථාපාලි.

P, T, E. = Pali Text Society Edition.

සුඛි පතනං.

පිටෙය. පනතිසා.	අසුඛි.	සුඛි.
1	2	නිපුණගමිතරං.
1	16	දුක්ඛකරං.
2	23	ගණනි.
2	27	වුද්දසනිපාතො.
3	27	නවනිපාතො.
3	33	තෙසසි.
4	2	එකිකා.
5	11	යථාකතනනථෙත.
5	13	සොදරදි.
5	18	අසනතාස.
5	23	නිපතති.
5	23	පතනොපි.
5	24	පතමානානං.
5	27	අනුපමතා.
5	32	දොගදාදිපු.
5	40	නුපමතා.
6	9	වනගගණ.
6	31	භයගෙතුනං.
6	32	සුණථාති.
7	6	භාවිතතතභාවිතං.
7	21	අනුබුද්ධො.
8	7&8	අනාගතසංකෘතොති.
8	12	මහාගගණං.
8	13	කිලෙසගගණං.
8	17	අනුපද.
8	21	සාතෙති.
8	39	අනුපුබ්බ.
9	32	මහාසාවකභාවය.
12	9	නිශ්පසංසාපු.
12	12	ජලභික්ඛුභාවො.
12	13	පතිනනපටිසමභිදාභාවො.
14	1	දසෙසති.
16	11	අනුපතාසිකා.
19	24	අනාගතසංකෘතො.
20	22	ආරක්ඛෙද්ද.

පිටෙය්. පනතිසා.		අසුබි.	සුබි.
23	25	බුබුප්පාදං	බුබුප්පාදං
45	21	විජිතාචි	විජිතාචි
56	29	ඵවරුපො	ඵවරුපො
66	21	සලකං	සලාකං
68	14	ගාථාසුඛභතං	ගාථාසුඛභතං
70	1	සිගාලපිටු	සිගාලපිභු
71	1	කුඛිල	කුඛිල
89	34	සභොවජන	සභොජන
91	4	භගවනතං	භගවනතං
95	17	සත්තවසිකං	සත්තවසසිකං
100	20	වසනොනා	වසනොනා
113	22	අඤ්ඤාතරසං	අඤ්ඤාතරසං
134	28	නුපපජ්ජසි	නුපපජ්ජසි
143	14	සග්ගාමිකං	සග්ගාගාමිකං
151	18	කාරෙනොනා	කාරෙනොනා
174	2	සමුච්ඡේදපපගාචණ්ඩෙක	සමුච්ඡේදපපගාචණ්ඩෙක
205	36	උපපජ්ජයදිවජිත	උපපජ්ජයදිවජිතං
214	14	පරගු	පාරගු
262	29	නාතිගච්ඡේයස	නාතිගච්ඡේයස
263	1	2.2.2. ජෙතිදස	2.2.1. මහාවුඤ්ඤ
265	12	වෙසමිසෙසන	වෙසමිසෙසන
265	12	වෙසදිනෙන	වෙසදිනෙන
265	13	වෙසමිසෙසන	වෙසමිසෙසන
276	5	කුලපච්ඡරුගතෙ	කුලපච්ඡරුගතෙ
341	37	ඵකකවුතෙ	ඵකකවුතෙ
344	19	අලාබුච	අලාබුච
354	1	විනෙතන	විනෙතන
356		බුබෙසු	බුබෙසු
365	6	පතං	පාතං
368	3	බුබරතෙ	බුබරතෙ
"	30	මධුරවසසිකං	මධුරවසසිකං
390	23	පරිකම්භනනනි	පරිකම්භනනනි
390	31	දිසිසඤ්ඤෙන	දිසිසඤ්ඤෙන
406	33	චනරාජඤ්ඤ	චනරාජඤ්ඤ
411	22	ථනෙනොනා	ථනෙනොනා
413	17	තවනනිකෙ	තවනනිකෙ
432	26	සිලාදි	සිලාදි
435	29	උපෙච්චාලොක	උපෙච්චාලොක
479	25	පාසාදජායාය	පාසාදජායාය
512	6	ජ්විතෙ	ජ්විතෙ
558	15	සබ්බලාභාදිසු	සබ්බලාභාදිසු

සුචිපතනං.

CONTENTS.

	පිඨක.		පිඨක.
නිදන	'1	1.4.1. ගවහරතිරිය	තෙර 91
1.1.1. සුභුතී	තෙර 17	1.4.2. සුපසිය	" 92
1.1.2. මහාකොසින	" 29	1.4.3. සොපාන	" 94
1.1.3. කඛ්ඛාරෙවන	" 33	1.4.4. පොසිය	" 96
1.1.4. පුණ්ණ මනතානි	" 37	1.4.5. සාමඤ්ඤකානී	" 98
	පුත්ත " 37	1.4.6. කුමාපුත්ත	" 100
1.1.5. දබ්බ	" 40	1.4.7. කුමාපුත්තසහාය	" 101
1.1.6. සමුහන	" 46	1.4.8. ගවමපතී	" 103
1.1.7. හලලිඤ	" 48	1.4.9. තිස්ස	" 105
1.1.8. වීර	" 50	1.4.10. වසිසමාන	" 106
1.1.9. පිලිඤ්චවත්	" 51	1.5.1. සිරිවසිස	" 107
1.1.10. පුණ්ණමාස	" 53	1.5.2. බද්දිවතිය රෙවන	" 108
1.2.1. චූලගවත්	" 55	1.5.3. සුමඛල	" 111
1.2.2. මහාගවත්	" 57	1.5.4. සානු	" 113
1.2.3. වනවත්	" 58	1.5.5. රමණීයමිහාරි	" 115
1.2.4. සිවක සාමණෙර	60	1.5.6. සමිඨි	" 116
1.2.5. කුණ්ඩාන	" 62	1.5.7. උජ්ජය	" 118
1.2.6. බෙලට්ඨසිස	" 67	1.5.8. සඤ්ජය	" 119
1.2.7. දුසක	" 68	1.5.9. රාමණෙය්‍ය	" 120
1.2.8. සිහාලපිකු	" 70	1.5.10. විමල	" 121
1.2.9. කුණ්ඩල	" 71	ගොධක	"
1.2.10. අජ්න	" 73	1.6.1-4. සුබානු	" 123
1.3.1. නිග්‍රොධ	" 74	චලලිය	"
1.3.2. විත්තක	" 77	උත්තිය	"
1.3.3. ගොසාල	" 79	1.6.5. අඤ්ඤනවතිය	" 127
1.3.4. සුගක	" 80	1.6.6. කුට්ඨිහාරිය	" 129
1.3.5. නාඤ්ඤ	" 82	1.6.7. දුතියකුට්ඨිහාරිය	" 130
1.3.6. අභය	" 83	1.6.8. රමණීයකුට්ඨික	" 132
1.3.7. ලොමසකඛනිය	" 84	1.6.9. කොසලවිහාරි	" 134
1.3.8. ජව්‍රෙහාමිය	" 86	1.6.10. සිවලි	" 135
1.3.9. හාරිත	" 87	1.7.1. වප්ප	" 140
1.3.10. උත්තිය	" 89	1.7.2. වජ්‍රපුත්ත	" 142

පිළිබඳ.		පිළිබඳ.		
1.7.3.	පක්ක	පෙර 144	1.11.3. බඳුර	පෙර 207
1.7.4.	විමලකොණ්ඩසූර	145	1.11.4. බිතක	" 209
1.7.5.	උනෙකපකටවල්	" 147	1.11.5. මලිතවම	" 210
1.7.6.	මෙසිය	" 149	1.11.6. සුගෙමනක	" 212
1.7.7.	එකධමසවණිය	" 151	1.11.7. ධම්මසව	" 214
1.7.8.	එකුදුනිය	" 153	1.11.8. ධම්මසවපිතු	" 215
1.7.9.	ජනන	" 155	1.11.9. සඛ්ඝරක්කිත	" 216
1.7.10.	පුණ්ණ	" 156	1.11.10. උසහ	" 217
1.8.1.	වල්පාල	" 159	1.12.1. ජෙනන	" 219
1.8.2.	ආතුම	" 160	1.12.2. වල්ගොතන	" 221
1.8.3.	මාණව	" 162	1.12.3. වතවල්	" 222
1.8.4.	සුයාම	" 165	1.12.4. අභිමුතන	" 224
1.8.5.	සුසාරද	" 167	1.12.5. මහානාම	" 227
1.8.6.	පියසූර්න	" 168	1.12.6. පාරසරිය	" 229
1.8.7.	හත්තරොහ	" 170	1.12.7. යස	" 232
1.8.8.	මෙණ්ඩර	" 171	1.12.8. කිම්බිල	" 235
1.8.9.	රක්කිත	" 173	1.12.9. වජ්ජුතන	" 236
1.8.10.	උග්ග	" 174	1.12.10. ඉසිදුතන	" 238
1.9.1.	සම්මිගුතන	" 175	එකානිපාතවණ්ණනා.	
1.9.2.	කසප	" 177	2.1.1. උතතර	" 240
1.9.3.	සිහ	" 179	2.1.2. පිණ්ඩාලභාරවාර්	" 244
1.9.4.	නිත්	" 180	2.1.3. වලලිය	" 247
1.9.5.	සුනාහ	" 182	2.1.4. ගඛානිරිය	" 248
1.9.6.	නාහිත	" 183	2.1.5. අජිත	" 250
1.9.7.	පව්ව	" 185	2.1.6. මෙලජිත	" 252
1.9.8.	අජුණ	" 186	2.1.7. රුධ	" 253
1.9.9.	දෙවසහ	" 187	2.1.8. සුරුධ	" 254
1.9.10.	සාමිදුතන	" 189	2.1.9. ගොතම	" 256
1.10.1.	පරිපුණ්ණක	" 190	2.1.10. වසහ	" 257
1.10.2.	විජය	" 191	2.2.1. මහාමුඤ්ඤ	" 261
1.10.3.	එරක	" 192	2.2.2. ජෙතිදස	" 264
1.10.4.	මෙතතර්	" 194	2.2.3. ගෙරසූර්දිකානි	" 266
1.10.5.	වකුලපාල	" 195	2.2.4. සොමමිතන	" 267
1.10.6.	බණ්ඩුමුන	" 198	2.2.5. සබ්බමිතන	" 269
1.10.7.	කිය	" 199	2.2.6. මහාකාල	" 271
1.10.8.	අහය	" 201	2.2.7. කිය	" 272
1.10.9.	උතතිය	" 202	2.2.8. කිම්බිල	" 275
1.10.10.	දෙවසහ	" 203	2.2.9. නඤ්ඤ	" 276
1.11.1.	බෙලධානික	" 205	2.2.10. සිරිම	" 279
1.11.2.	සෙතුල්	" 206	2.3.1. උතතර	" 283

	පිටිබික.
2.3.2. හඳුර්	285
2.3.3. සොභිත	288
2.3.4. චලලිය	292
2.3.5. විතසොක	295
2.3.6. පුණ්ණමාස	297
2.3.7. නන්දක	299
2.3.8. හරත	300
2.3.9. භාරවාජ	302
2.3.10. කණ්ණදිකත	304
2.4.1. මිගසිර	305
2.4.2. සිවක	307
2.4.3. උපවාන	308
2.4.4. ඉසිදිකත	312
2.4.5. සම්මුලනවාන	313
2.4.6. බිතක	315
2.4.7. සොණසෙට්ඨිපුත්ත	316
2.4.8. නිසභ	318
2.4.9. උසභ	319
2.4.10. කප්පකුර	320
2.5.1. කුමාරකස්සප	322
2.5.2. ධම්මපාල	326
2.5.3. බ්‍රහ්මාලි	327
2.5.4. මොසරුර	328
2.5.5. විසාබ්‍රහ්මාලිපුත්ත	331
2.5.6. චූලක	333
2.5.7. අනුපම	334
2.5.8. වජ්‍රත	336
2.5.9. සකිත	337
දුක්ඛිපාතවණ්ණනා.	
3.1.1. අභිගණික	339
3.1.2. පච්චය	341
3.1.3. බහකුල	343
3.1.4. ධනිය	347
3.1.5. මාතඛගපුත්ත	348
3.1.6. බුරුරුසොභිත	350
3.1.7. වාරණ	353
3.1.8. පසසික	355
3.1.9. යසොජ	356
3.1.10. සාරිමත්තිය	358
3.1.11. උපාලි	360

	පිටිබික.
3.1.12. උත්තරපාල	371
3.1.13. අභිගුත	372
3.1.14. ගොතම	374
3.1.15. භාරිත	376
3.1.16. විමල	377
නිකඛිපාතවණ්ණනා.	
4.1.1. නාගසමාල	378
4.1.2. හගු	380
4.1.3. සජ්ජිය	381
4.1.4. නන්දක	384
4.1.5. ජම්බුක	386
4.1.6. සෙනක	388
4.1.7. සම්බුත	390
4.1.8. රුහුල	392
4.1.9. වන්දන	395
4.1.10. ධම්මික	396
4.1.11. සප්පක	399
4.1.12. මුදිත	401
වතුක්ඛිපාතවණ්ණනා.	
5.1.12. රුජදත්ත	402
5.1.2. සුගුත	405
5.1.3. ගිරිමානන්ද	409
5.1.4. සුමන	411
5.1.5. වසි	413
5.1.6. නදීකස්සප	415
5.1.7. ගයාකස්සප	417
5.1.8. වකකලි	419
5.1.9. විජිතසෙන	424
5.1.10. යසදත්ත	427
5.1.11. සොණකුටිකණ්ණ	429
5.1.12. කොසිය	431
පච්චකඛිපාතවණ්ණනා.	
6.1.1. උරුමෙලකස්සප	434
6.1.2. තෙකිවජ්ජකානි	440
6.1.3. මහානාග	442
6.1.4. කුලල	444
6.1.5. මාලුඛකපුත්ත	446
6.1.6. අපරසප්පදස	448
6.1.7. කාතියාන	450
6.1.8. මග්ගල	452

	පිටිවක.
6.1.9. ජේතන	පේර 455
6.1.10. සුමන	„ 457
6.1.11. නභානකවුති	„ 459
6.1.12. මුහවදහන	„ 460
6.1.13. සිරිමෙඤ්ඤ	„ 462
6.1.14. සබ්බසාමි	„ 465
ජනනනිපාතවණ්ණනා.	
7.1.1. සුඤ්ඤාදිප්පය	„ 467
7.1.2. ලකුණවකහද්දිය	„ 469
7.1.3. හද්ද	„ 474
7.1.4. සොපාක	„ 477
7.1.5. සරහන	„ 480
සත්තනිපාතවණ්ණනා.	
8.1.1. මහාකම්මාන	„ 483
8.1.2. සිරිමිත්ත	„ 488
8.1.3. මහාපක්ක	„ 490
අභිනිපාතවණ්ණනා.	
9.1.1. භූත	„ 493
නිවනිපාතවණ්ණනා.	

	පිටිවක.
10.1.1. කාචදාසි	පේර 497
10.1.2. එකවිහාරික	„ 503
10.1.3. මහාකප්පික	„ 507
10.1.4. මුලුපක්ක	„ 515
10.1.5. කප්ප	„ 521
10.1.6. උපසෙත	„ 525
10.1.7. අපරගොතම	„ 529
දසනිපාතවණ්ණනා.	
11.1.1. සංකිම්ම	„ 533
එකාදසනිපාතවණ්ණනා.	
12.1.1. සිලව	„ 536
12.1.2. සුතිත	„ 540
වාදසනිපාතවණ්ණනා.	
13.1.1. සොණකොලිච්ඡ	„ 544
තෙරසනිපාතවණ්ණනා.	
14.1.1. බද්ධවනිසරෙවන	„ 551
14.1.2. ගොදහන	„ 555
මුද්දසනිපාතවණ්ණනා.	

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අ a ආ ā ඉ i ඊ ē උ u ඌ ū එ é ඔ o

CONSONANTS.

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ṇa
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña
ට ṭa	ඨ ṭha	ඳ ḍa	ඬ ḍha	ණ ṇa
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma

ය ya ර ra ල la ව va ස sa හ ha ශ ṣා ආ ṇ

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kú	කෙ ké	කෝ kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඬ khu	ඬූ khú	ඛෙ kné	ඛෝ khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	කඤ ඤā	කි tva, භු tra	එඵ mpha
කඛ kkha	කඤ ඤā	දද dda	මෙ, ඔ mba
කය kya	කඤ, ච ṇca	ඳ, ඩ ddha	මෙ mbha
කි kri	ජ, ඤඤ ṇcha	ද dra	මෙ mma
කි kva	ජ, ඤඤ ṇja	ච dva	මෙ mha
කි khya	කඤ ඤjha	ධ ධdha	ය, ය yya
කි khva	ට ṭṭa	නන nta	ය yha
ගග ga	ඊ, ඵ ṭṭha	න නtha	ල lla
ගඝ ggha	ඊ, ඵ ṭṭa	ඤ nda	ල lya
ග ගra, ඤ ඤka	ඊ, ඵ ṭṭa	කි ndha	ල lha
ඤ ඤkha	ඤ ඤ ṇa	නන nna, නන nha	ව වha
ඤ ඤga	ඤ ඤ ṇa	ප ppa	ස ssa
ඤ ඤgha	ඤ ඤ ṇa	ප ppha	ස sma
ච චca	ඤ, ඩ ṇḍa	බ බba	ස swa
ච චcha	ඤ ඤ ṇa	බ බbha	හ hma
ජ ජja	ත තta	භ බra	හ හha
ජ ජjha	ඵ ඵtha	ම මpa	ම මha

ආ ā ඊ ē උ u ඬ ḍ ඤ ñ ආ ṇ

ප ර ම න් දී ප නී

නාම

පේරගාථාසිකථා.

නමෝ තසාය භගවතො අරහංතා සම්මාසම්බුධස්ස.

මහාකාරුණිකං නාමං කෙය්‍යසාගරපාරගං
වඤ්ඤ නිපුණගමිතරං විචිත්තනයදෙසනං.¹

විජ්ජාවරණසම්පන්නා යෙන නියනති ලොකතො
වඤ්ඤ නමුත්තමං ධම්මං සම්මාසම්බුද්ධපුත්තං.

සිලාදිගුණසම්පන්නො සීතො මග්ගථලෙසු යො
වඤ්ඤ අභිසංඝඤ්ඤාං තං පුඤ්ඤකෙබ්බතං අනුත්තරං.

වඤ්ඤාජනිතං පුඤ්ඤං ඉති යං රත්තත්තයෙ
ගතත්තරායො සබ්බස්මිනුත්තරං තස්ස තෙජසා,

යානා² සුභුනි ආදිති කතකිලෙවති තාදිති
පේරෙති භාසිහා ගාථා පේරෙති ව නිරාමිසා

උදනාදිවිධිනාවෙව ගමිතරා නිපුණා සුනා
පුඤ්ඤානාපටිසංයුත්තා අරියධම්මප්පකාසිනා³

පේරගාථා ති නාමෙන පේරිගාථා ති තාදිතො
යා චුද්දනනිකාශස්මිං සම්මාසම්බු මගෙසයො,

තාසං ගමිතරස්සුණෙහි ඕගාගෙතබ්බතාවතො
කිඤ්ඤාපි දුක්ඛරං කාතුං අත්ථසංවණ්ණනා මයා⁴,

සග්ගසංවණ්ණනං සසමා ධරතෙ⁵ සන්ත්තසාසනං
පුබ්බාවරියසිහානං නිධිතෙව විනිවුජයො,

තසමා තං අවලම්බිතා ඕගාගෙත්වාන පඤ්ඤාපි
නිකායෙ උපනිස්සාය පොරාණධිකථානසං

සුචිත්තං අසංකිණ්ණං නිපුණත්ථිතිවුජයං.
මහාවිහාරවාසිනං සමයං අවිලොමයං,

1. සි. I, II & ම. විචිත්තනයදෙසනං.
විචිත්තනයදෙසනං.

2. සි. II, III & ම. සථා.

3. සි. I, II & ම. අරියධම්මප්පකාසිනා.

4. සි. III & ම. අත්ථසංවණ්ණනා අයං.

5. ම. වදනෙ

සාසං අන්තො දුට්ඨෙක්ඛෙය්‍යො ආනුසුබ්බිකථං¹ විනා
තාසං තං තං විභාවෙනො දීපයන්තො විනිවුත්ථං.

යථාබලං කරිස්සාමි අසථසංඛණ්ණානං සුභං
සක්කච්චං ථෙරගාථානං ථෙරිගාථානං මෙව.

ඉති ආකඛිමානස්ස සඤ්චමස්ස විරට්ඨිති.
තද්දත්ථං විහජන්තස්ස නිසාමයථ සාධවො ති.

කියාපනො ථෙරගාථා, ථෙරිගාථා ව ? කර්ඤ්ච පවත්නාති ?
කාමඤ්චායමන්තො ගාථාසු වුත්තොයෙව; පාකචභාවකරණත්ථං පන
පුනපි වුච්චතො:—

තත්ථ ථෙරගාථා තාව සුභුති තේරාදිති භාසිතා. යා හි තෙ
අත්තනා යථාධිගතං මණ්ථලස්සං පච්චවෙක්ඛිතා කාචි උද්භවසෙන,²
කාචි අත්තනො සිමාපත්තිවිහාරපච්චවෙක්ඛනවසෙන, කාචි පුච්ඡා
වසෙන, කාචි පරිනිබ්බාණසමයෙ සාසනස්ස නිසානිකභාවවිභාවන
වසෙන³ අභාසිංසු; තා සබ්බා සබ්බිතිකාලෙ එකජ්ඣං කතා ථෙර
ගාථා ඉවෙච ධම්මසබ්බාගකෙති සබ්බිතා.

ථෙරිගාථා පන ථෙරියො උද්දස්ස දෙසිතා. තා පන විනය
පිට්ඨං සුත්තනතපිට්ඨං අභිධම්මපිට්ඨකතාති තීස්ස පිටකෙසු සුභගනන
පිට්ඨං පරියාපන්නා, දීඝනිකාසො මජ්ඣිමනිකාසො සංඥන
නිකාසො අභිගුත්තරනිකාසො චුද්දකනිකාසො ති පඤ්චස්ස නිකායෙසු
චුද්දකනිකාස පරියාපන්නා, සුත්තං ගෙය්‍යං වෙසායාරණං, ගාථා
උද්දතං ඉතිවුත්තනං ජාතං අබ්ගුතධම්මං වෙදලලනති නවස්ස
සාසනධෙගසු ගාථා සබ්බගං ගතා.

“වාසිතිං බුද්ධතො ගණිති වෙ සහස්සාති භික්ඛුතො
වතුරාසිතිසහස්සාති යෙමෙ ධම්මා පවත්තිනො”ති

එවං ධම්මභණ්ඩාගාරිකො පටිඤ්ඤතෙසු වතුරාසිතිසා ධම්ම
තඛනිසහස්සෙසු කතිපයධම්මකඛනිසබ්බගං ගතා.

තත්ථ ථෙරගාථා තාව නිපාතනො එකනිපාතො එකුත්තර
වසෙන යාව වුද්දසනිපාතාති, වුද්දසනිපාතො, සොළසනිපාතො,
විසති නිපාතො, තිංසති නිපාතො, වත්තාළීස නිපාතො, පඤ්ඤස
නිපාතො, සට්ඨිනිපාතො, සත්තනිනිපාතොති, ඉමෙ සත්ත නිපාතාති
එකවිසතිනිපාතසබ්බගං. නිපතනං⁴ තික්ඛිපතනති නිපාතො.

1. සි. II, III & ෧. අනුසුබ්බකථං.

2. ෧. උද්භවසෙන.

3. සි. I. විභාවභාවසෙන.

4. සි. I, III & ෧. නිපාතනං.

එකො එකෙකො ගාථානං නිපාතො නිකෙව්වො එතාති එක නිපාතො. ඉඹිනා නයෙන සෙසෙසුපි අපේරා වෙදිතබ්බො. නන්ද එකතිපාතො¹ වාදස වග්ගා, එකෙකසමිං වග්ගෙ දස දස කතො විසුත්තරසහං පේරා; නත්තකා එවි ගාථා.

වුත්තඤ්ඤි:-

“විසුත්තරසහං පේරා කතතිඑවා අනාසවා
එකකච්ඡි² නිපාතච්ඡි සුසඞ්ගිතා මගෙසිති”ති.

දුකතිපාතො එකුත්තරසඤ්ඤස පේරා අට්ඨනච්ඡිති ගාථා, නිකතිපාතො සොළස දේද්දා අට්ඨවත්තාලීස ගාථා, වතුකකතිපාතො තෙරස පේරා වෙපඤ්ඤා ගාථා, පඤ්ඤානිපාතො වාදස පේරා සට්ඨි ගාථා, ජකක නිපාතො වුඤ්ඤ පේරා වතුරසිති ගාථා, සත්තක නිපාතො පඤ්ඤ පේරා පඤ්ඤතිංස ගාථා, අට්ඨකතිපාතො තයො පේරා වතුච්ඡිති ගාථා, නවක නිපාතො එකො පේරෙ නවගාථා, දසතිපාතො සත්ත පේරෙ සත්තති ගාථා, එකාදසතිපාතො එකො පේරෙ එකාදස ගාථා, වාදසතිපාතො වෙ පේරා වතුච්ඡිති ගාථා, හෙරසතිපාතො එකො පේරෙ තෙරස ගාථා, වුඤ්ඤතිපාතො වෙ පේරා අට්ඨච්ඡිති ගාථා, පණණරසතිපාතො තතො, සොළසතිපාතො වෙ පේරා චත්තංසගාථා, විසතිතිපාතො දස පේරා පඤ්ඤවත්තාලීසාධිකාති වෙ ගාථා සතාති, නිංසතිපාතො තයො පේරා සහං පඤ්ඤ ව ගාථා, වත්තාලීසතිපාතො එකො පේරෙ වෙ වත්තාලීස ගාථා, පඤ්ඤසතිපාතො එකො පේරෙ පඤ්ඤපඤ්ඤස ගාථා, සට්ඨිතිපාතො එකො පේරෙ අට්ඨසට්ඨි ගාථා, සත්තතිතිපාතො පි එකො පේරෙ එකසත්තති ගාථා, සට්ඨිභෙදිතො පන වෙ සතාති වතුසට්ඨි ව පේරා සහංසං තිණි සතාති සට්ඨි ව ගාථාති.

වුත්තවට්ඨෙතො:-

“සහංසං ගොතති තා ගාථා තිණි සට්ඨි සතාති ව
පේරා ව වෙ සතා සට්ඨි චත්තාපේරෙ ව පකාසිතා”ති.

පේරිගාථා පන එකතිපාතො එකුත්තරවසෙන යාව නවතිපා තාති නවතිපාතො, එකාදසතිපාතො, වාදසතිපාතො, සොළසතිපා තො, විසතිතිපාතො, නිංසතිපාතො, වත්තාලීසතිපාතො, මහාතිපා තොති සොළසතිපාතසඞ්ගතා. නන්ද එකතිපාතො අට්ඨාරස පේරියො අට්ඨාරසෙව ගාථා, දුකතිපාතො දස පේරියො විසති ගාථා, නිකතිපා තො අට්ඨ පේරියො වතුච්ඡිති ගාථා, වතුකක නිපාතො එකා පේරි වත්තො ගාථා, පඤ්ඤකතිපාතො වාදස පේරියො හෙසට්ඨි³ ගාථා ජකකතිපාතො අට්ඨපේරියො අට්ඨවත්තාලීසගාථා, සත්තතිපාතො

1. ①. එකතිපාතො වාදසවග්ගො.

2. ②. සි. I & II එකෙකමි

3. සි. II. සත්තතිපාතපරිච්ඡාදා ථාථා.

නිසොං පේරියෝ එකවිසති ගාථා. අට්ඨකිපානතො පට්ඨාය යාච
සොළුසතිපානා එකිකා පේරියෝ නංගංතිපානපරිමාණා ගාථා.
විසතිතිපානෙ වහසොං පේරියෝ සත්තනවුති ගාථා, තිංසතිපානෙ
එකා පේරි වතුනිංස ගාථා, වහනාළිසතිපානෙ එකා පේරි අට්ඨ
වහනාළිස ගාථා, මහාතිපානෙපි එකා පේරි පඤ්චසත්තනි ගාථා,
එවමෙත්තිපානානං ගාථානංව පරිමාණං වෙදිහබ්බං. එවං පරිවර්තන
පරිමාණාසු පනෙනාසු පේරගාථා ආදි.

තත්ථාපි,

“සිහානංව නදන්තානං දුසිතං ගිරිගබ්ගෙර

සුණංථ ගාවිතත්තානං ගාථා අනතුපනාධිකා”¹ති.

අයං පඨම මහා සබ්බිතිකාලෙ ආයසම්භා ආනප්පෙත හෙසං
පේරුනං පොමනත්ථං ගාසිතා ගාථා ආදි, තත්ථ සිහානානි: සිහ
සලො “සිහො හික්ඛවෙ මග්ග්ථා”²ති ආදිසු මග්ගප්පආගතො. “අට්ඨො
සිහො සෙතාපති යෙන හගවා තෙනුපසබ්බා”³ති ආදිසු පඤ්ඤානිසං
වෙදිහබ්බො. “සිහොති ඛො හික්ඛවෙ තථාගහසොහං අධිවචනං අර
හහො සමුභංගුඛසං”⁴ති ආදිසු යත්⁵ තථාගතෙව වුත්තං, යථා
තථාගතො සද්දස කපපනාය ආගතො, එවං ඉධාපි සද්දසකපනාවසෙ
නෙව වෙදිහබ්බො. තසමා සිහානංවාති: සිහානං ඉව; සංඝිවසෙන සර
ලොපො, “එවංස හෙද”⁶ ති ආදිසු විස; තත්ථ ඉධා ති නිපාතපදං,
සුණංවා ති: ආසක්ඛාතපදං, ඉතරුති නාමපදානි. සිහානංවාති ව
සමබ්බෙකෙ සාමිච්චනං, සාමසෙවුත්ථ සමබ්බි ව සරුපහො න වුත්තො,
අත්ථො පන වුත්තොව හොති. යථාති “මට්ඨසොව මුඛං එහසො”⁷ති
වුත්තෙ “මට්ඨසො මුඛං විස මුඛං එහසො”⁸ති අයමත්ථො වුත්තො එව
හොති, එවමධාපි “සිහානංවාති” වුත්තෙපි “සිහානං නාදො”⁹ විසා”¹⁰ ති
අයමත්ථො වුත්තො එව හොති. තත්ථ මුඛසද්ද සන්තිධානං හොති වෙ?
ඉධාපි “නදන්තාන”¹¹නති පදසන්තිධානහො, තසමා සිහානංවාති
නිදසුනවචනමෙතං. නදන්තානානි තසු නිදසුනබ්බත සමබ්බි
දසුනං. දුසිතනි තබ්බිසෙසනං.

ගිරිගබ්ගෙර ති තසු පවහතිට්ඨානදසුනං. සුණංවා ති සවණේ
නියොජනං; ගාවිතත්තානනි සොහබ්බසු පහවදසුනං.
ගාථාති සොහබ්බ වන්දසුනං. අනතුපනාධිකා ති තබ්බිසෙසනං.
සාමසෙවුත්ථ “සිහානං නදන්තානං දුසිතං”¹²නති පුලුලිඛවසෙන
ආගතානං¹³ ලිඛං පන පරිවත්තත්ථා සිතිනනි ආදිනා ඉන්ද්‍රිඛි
වසෙනාපි අත්ථො වත්තබ්බො; එහසෙසවසෙනවා; සිහා ව සිතියො ව
සිහා හෙසං සිහානනති ආදිනා සාධාරණාගෙනා තිසො නිදහ
ගාථා පේරගාථානං පේරිගාථානංවාති.

1. ම. අනුපනාධිකා

2. ම. නදන්තාන.

a. අ. නි. 4. නි. සිහසුත.

b. අ. නි. 5. නි. 4. සුමෙතවග්ග, සිහසුත.

මහාවග්ග. තෙසර්ථං. සිහනාණවාර.

3. ම. සි. II & III දුඨා

4. සි. II ආගත.

c. අ. නි. 5. නි. 5. කතුඛවග්ග.

සිහසුත.

d. ම. නි. සබ්බාසවසුත.

නැව් සහනතො ගනනතොව සිහො; යථාහි සිහසුන මෙ රඤ්ඤා බලවිසේස යොගතො සරහමිගමනනවරවාරණාදිනොපි පරිසුරයො නාම නැව්, වානානපාදිපරිසුරයමපි සො සහති යෙව, ගොවරාය පක්කමිනොපි නෙජ්ඣදනාය මහනගගිහත්ථිවනමති සාදිකො සමාගනනො අභිරු අව්ච්ඡි අභිහවති, අභිහවනො ව නො අඤ්ඤාදිභ්භි ගනනො නැව් මුදමංසාති භක්කිසිත්වා සුබෙතෙව විහරති, එවතෙතෙපි මහාපේරා අරියබලවිසේස¹ යොගෙන සබ්බෙසමපි පරිසුර යානං සහනතො රාගාදිසංකිලෙයබලසු² අභිහවිත්වා ගනනතො පජගනතො හෙජ්ඣදනාවෙන කුතොවපි අභිරු අව්ච්ඡි කොනාදි සුබෙත විහරන්ති සහනතො ගනනතො ව සිහා වියාති සිහා.

සද්දත්තො උන යථා ආනතනට්ඨන³ ආදිඅත්ත⁴ විපල්ලා සහො හක්කං වුච්චති, එට්ඨං හිංසනට්ඨන සිහො වෙදිතබ්බො; නථා සහනට්ඨනාපි. සොදරාදිපටිකෙබ්බෙන නිරුහතිතයෙන පන වුච්ච මාතෙ වත්තබ්බතෙව නැව්. අප්ථා යථා මෙරාජා කෙසරසිහො අත්තතො හෙජ්ඣදනාය එකවාරි⁵ විහරති, න කිඤ්ඤි සහායං පථො සිංසති, එවතෙතෙපි හෙජ්ඣදනාය විවෙකාභිරුතියා ව එකවාරි නොති එකවාරියට්ඨනාපි⁶ සිහා වියාති සිහා. හෙතාග භගවා:- 'සිහංවෙකචරං නාග අ'නති. අප්ථා අසත්තාසන ජවපරක්කමාදි විසේසයොගතො සිහා වියාති සිහා, එහෙ මහාපේරා. වුත්තං හෙතං භගවතා:- "චෙ මෙ නිකබ්බෙ අසනියා එලනතියා න සත්තසත්ති; කතමෙ වෙ? නිකඤ්ඤි ච ඩිණ්ණසලො, සිහො ව මෙරාජා"ති. b ජලොපි සිහසු අඤ්ඤාති අසාධාරණො, නථා පරක්කමො. නථාහි සො උසහ සහමපි ලභිසිත්වා චිනමතිසාදිජු නිපනති, පහකොපි⁷ සමානො පතිනන මදනමපි මහනවරවාරණානං උභමානානං හිනිදිත්වා දනනකළිර මංසං⁸ බාදති, එහෙසං උන අරියමග්ගජලො ඉඨිජලො ව අඤ්ඤාති අසාධාරණො, සමමප්පධාන පරක්කමො ව නිරුතියයො, නසමං සිහංගං වානි: සිහසද්ධානං විය; සිහසු වෙත්ථහි අනුපමනා⁹ දට්ඨබ්බො අවමත්තවිසිට්ඨසු සහනාදිඅත්තසු¹⁰ පේරෙසෙව ලබනතො.

නදගතානනති: ගජ්ජනානං; ගොවරපරක්කමිභුවසීදෙගල්ලා දිසු¹¹ ති යථා සිහා අත්තතො ආසයහො නිකබ්බිත්වා විජච්ඡිත්වා සිහ නාදං අභිනාදං නදනති, එට්ඨං එහෙවි: විසසජ්ඣානනපථවිවෙකබ්බණ උද්භාදිකාලෙසු ඉමං අභිනාදං නදිංසු. තෙනවුත්තං:- "සිහානංව න දනතාන"නති.

1. සි. II. III. දිලාස. 2. අරියබලයොගත.

2. 3. & සි. III. ග්ගාදිසං. නිලෙස බල.

3. 3. යථාසාධුමනෙත්ත.

යථාපත් මහාසද්දතීති. පි. 506.

4. සි. I අභිහ.

5. සං. ති. සදවතාසං. එභිජංග සුත්ත.

b. අ. නි. 2. නි. 6. ව.

5. සි. I. එකති. එකාති.

6. 3. ජකචරියසෙත්තාපි

7. සි. II & II සපාතසොපි.

8. සි. II & III කළිරංව.

9. සි. II & III නුපමනා.

10. සි. II & III සමාසාදිඅත්තසු

11. 3. සි. II වෙලාදිසු.

දැඩිනැනැති: දැඩිවනනානං පසන්තං පසන්දැඩිනං අතිසයදැඩින නනති වා අන්තො. යථාහි සිහා අතිවියදලනානං තිකබානඤ්ච වතුනනං දැඩිනං බලෙන පටිපකෙඛ අතිහවිත්වා අතතනො මනො රථං මන්තං පුරෙනති, එවමෙනෙපි වතුනනං අරියමග්ගදැඩිනං බලෙන අනාදිමති සංසාරෙ අනතිහුතපුබ්බං පටිපකං. අතිහවිත්වා අතතනො මනොරථං මන්තං පාපෙසුං. ඉධාපි දැඩි වියාති දැඩිති පරිසඤ්ඤාපනාවසෙනෙව¹ අන්තො වෙදිතබ්බො.

ගිවිගබ්බතරෙති: පබ්බතාගුහායං. සමිපන්තො භූමිවචනං. “ගිරි ගඟ්ගරෙ”² ති තෙවි පඨනති. පබ්බතෙසු වතගග්ගවතසණ්ඨති අන්තො ඉදමන්ත නෙසං විරොචනට්ඨාන දසුනාඤ්චව සිහනාදසුන යොගගඟුමිදසුනඤ්ච; “නදනනානං ගිරිගබ්බතරෙ”³ ති යොජනා. යථා සිහා යෙභුයෙසන ගිරිගබ්බතරෙ අඤ්ඤාති දුරාසද්ධතාය ජනවිචිතෙත වසනනා අතතනො දසුනෙන උපපජ්ජනසසුන බුද්ධකම්මසනනාසසුන පටිගරණන්තං ගොවරගමනෙ සිහනාදං නදනති, එවමෙනෙපි අඤ්ඤාති දුරාසද්⁴ ගිරිගබ්බරසදිසෙව පුඤ්ඤාගරෙ වසනනා ගුණෙහි බුද්ධතානං පුජ්ජනානං තණ්හාදිට්ඨිපටිත්තාසපටිවජ්ජනන්තං වකඛමානගාථාසඤ්ඤානං අතිනනාදං නදිංසු.

තෙන චුතතං:-

“සිහානංව නදනනානං දැඩිනං ගිරිගබ්බතර
පුණොථ භාවිතතනානං ගාථා අතතුපනාසිකා”⁵ ති.

පුණොථාති: සවනාණතතිකවචනං, තෙන වකඛමානානං ගාථානං සනතිපතිතාය පරිසාය සොතුකාමනං උපපාදෙනො සවනෙ ආදරං ජනෙති, උසසාහං සමුට්ඨාපෙනො ගාරවං බහුමානඤ්ච උපට්ඨපෙති¹ අථවා සිහානනත් ආදීනං පදානං පරිකප්පනාය විනා මුඛවසෙනෙව අන්තො වෙදිතබ්බො. තසමා දලනතිකබ්බාලෙන පසන්තාතිසයදැඩිතාය දැඩිනං ගිරිගබ්බතර නදනනානං සිහගජ්ජනං ගජ්ජනානං සිහානං මිගරාජ්ජනං විය නෙසං අතිතනාදසදිසා ගාථා පුණොථාති අන්තො. ඉදං චුතතං හොති:- යථා සිහනාදං නදනනානං සිහානං මිගරාජ්ජනං භූතොවිපි භයාභාවතො සො අභිතනාදො නදඤ්ඤාමිගසනනාස කරො², එවං භාවිතතනානං අපමනනානං ථෙරානං සිහනාද සදිසා සබ්බසො භයගෙනුනං සුප්පතිණතනා අභිතනාදභූතා පමත්ත ජනසනනාසකරා³ ගාථා පුණොථාති.

භාවිතතනානනති: භාවිතවිතනානං. විතතං හි “අතතා හි කීර දුදුමො”^a “යො වෙ සිතතෙනා නසෙසව උජ්ජ”^{හි} ව “අතතසමො පණ්ඩි”^{හි} ව එවමාදිපු අතතාති චුච්චති. තසමා අබිචිතනානු යොගෙන සමිථිපසසනාතිවබ්බිතවිතනානං සමිථිපසසනාභාවනා

1. ම. සඤ්ඤාපනාවසෙනෙව	4. සි. I උපපජ්ජපෙති.
2. ම. ගිරිගබ්බතර	5. සි. II & III සනතාපසානං. සනතාපසානං.
3. සි. I, II & III දුරසද	a. බමිමපද. අතතවග්ග.
	b. පුඤ්ඤාති. මහාමුඛලසුඤ්ඤා.

මන්තං ආපෙඤා ඤානනනි අත්ථා. අථවා, භාවිතතනානනනි භාවිතසභාවානං සභාවගුත¹ සීලාදිභාවිතනනනි අත්ථා. ගියතීති ගාථා; අනුබ්බිභාදිවසෙන² ඉසීහි පවත්තනං වඩුපදං ඡප්පදං වා වචනං. අසෙසසමපි තංසදිසනාය ගාථා³ වුච්චනති. අත්තත්ථාදිපස භෙදෙ අත්ථ උපනෙතනි, තෙසු වා උපතීයන්ති අත්තාපනාසිකා. ⁴ අථවා, භාවිතතනානනනි: භාවිතතනභාවිතං; අත්තභාවො හි ආභිතො⁵. අභුමොනො එත්ථාති අත්තාති වුච්චති, සොච තෙහි අප්ප මාදභාවනාය⁶ ආවජ්ජනාභාවනාය භාවිතො, සමිමදෙව ගුණගති ගාභාපිඤා. තෙන වුත්තං:- හෙසං කායභාවනා සීලභාවනා විත්ත භාවනා අසෙසභාවනාති වතුන්තමපි භාවනානං පරිපුණ්ණභාවා දස්සෙති.

භාවතාදී ව සමොධිපටිපද ඉධාධිපෙත්තා. යායං සම්මසමොධි අති ආ දුර්ධා අතිසමයතො තදත්ථො ව. සමොධි පන තිවිධා සමොසමොධි පචේකසමොධි සාවකසමොධිති. තත්ථ සමො සාමං සබ්බධමොනං බුජ්ඣනතො බොධනතො ව සමොසමොධි, සබ්බසුද්ධතසුඤ්ඤ පදවිධානං මග්ගසුඤ්ඤ මග්ගසුඤ්ඤපදවිධානසුචි සබ්බසුද්ධතසුඤ්ඤ සමොසමොධිති වුච්චති. තෙනාහ:-“බුද්ධොති යො සො භගවා සයඤ්ඤ අනාවරියකො පුරේඛ අනුසුභෙසු ධම්මෙසු සාමංසම්මාති අතිසමුප්පි තත්ථ ව සබ්බසුද්ධතපත්තො බලෙසු⁷ ව වසී භාව⁸”නති. බොධනෙය්‍යබොධනත්ථො හි බලෙසු⁷ ව වසීභාවො.

පචේකං සයමෙව බොධිති පචේකසමොධි. අනුබුද්ධො සයඤ්ඤ සුඤ්ඤත සම්මාතිසමයොති අත්ථා. සමොසමුද්ධානං හි සයඤ්ඤ භාය සයමෙව පවත්තමානොපි සම්මාතිසමයො සානුබුද්ධො අපමාණානං සත්තානං සම්මාතිසමයස්ස හෙතුභාවතො. ඉමෙසං පන සො එකස්සාපි සත්තස්ස සම්මාතිසමයහෙතු ත⁹හොති.

සන්ථුධම්මදෙසනාය සවනනෙත ජානාති සාවකා, සාවකානං සම්මාතිසමයො සාවකසමොධි.

තිවිධාපෙසා තිණ්ණං බොධිසත්තානං යථාසකං ආගමනීය පටි පදය මන්තාපත්තියා සතිපට්ඨානාදිනං සත්තානිංසාය බොධිපක්ඛිය ධම්මානං භාවනා පාරිසුරිති වෙදිතබ්බා ඉතරාහිසමයානං තදවිතා භාවතො. න හි සම්මිතිරියාහිසමයෙන විතා භාවනාහිසමයො සමුහ වති. සති ව භාවනාහිසමයෙ පහාණාහිසමයො පරිසුද්ධාහිසමයො ව සිද්ධො යෙව හොතිති.

1. සි. I ගුතානං.

2. ම. සි. III අනුලභාසාදිවසෙන.

3. සි. II & III තථා වුච්චති.

4. ම. අසුපනාසිකා.

5. සි. I & II. අභිතො.

6. ම. අපමාණ.

7. සි. II, III & ම. එළුසු.

8. සි. I & II අපරිමානානං.

යද හි මහාබෝධිසත්තො පාරමිපරිපූරිතබෝධිසමාරො වරිථ
හමෙ කතපුබ්බනිවේවා බෝධිමණ්ඩං ආරාග්ග “න තාවිමං පලලංකං
තිඤ්ඤං සාව න මෙ අනුපාදය ආසවෙති චිත්තං විමුච්ඡිසුති”¹ති
පටිඤ්ඤං කත්වා අපරාජිතපලලබ්බෙති නිසින්නො අසමපත්තාය එව
සංකුක්ඛාවෙලාය මාරබලං විධිමිත්වා පුරිමයාමෙ පුබ්බෙතිවාසානුසුති
ඤ්ඤෙන අනෙකාකාර වොකාරෙ² පුබ්බෙතිවුත්තබ්බෙති අනුසු
රිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුචිසොධනෙන වුත්තුපපාතඤ්ඤ අනාගත
සංකුක්ඛානි අධිගතවා,³ පටිඤ්ඤාමෙ “කිච්ඡං වතායං ලොකො
ආපන්නො ජායති ච ජීයති ව මීයති ව වචති ව උපපජ්ජති ව අඵඵපති
මසං දුක්ඛස්ස නිසාරණං නපපජානාති ජරාමරණස්සා”⁴ති ආදිනා
ජරාමරණතො පටිස්සය පටිච්ඡාසමුපපාදමුබ්බෙති විපස්සනං අහිතිවි
සිත්වා මහාගගණං ඡිඤ්ඤං නිසදසිලායං ඵරස්සං සුතිසදෙනො⁵
විස කිලෙසගගණං ඡිඤ්ඤං ලොකනාමො ඤ්ඤත්ඵරස්සං තෙජෙනො
බුද්ධිභාවාය ගෙනුසමපත්තියා පරිපාකං ගතත්තා සබ්බඤ්ඤාන ඤ්ඤාධි
ගමාය විපස්සනං ගභං ගණනාපෙනො අත්තරුත්තරා නානාසමා
පත්තියො සමාපජ්ජිත්වා යථාවචන්දිනෙන නාමරූපෙ තිලකකිණං
ආරොපෙත්වා අනුපදබ්බමං⁶ විපස්සනාවසෙන අනෙකාකාරවොකාර⁷
සංඛාරෙ සමමසන්නො ඡත්තංසංඛාරිසත්තසහස්සමුබ්බෙති සමමසන
වාරං විත්තරෙත්වා⁸ තත්ථ මහාවජිරඤ්ඤාසංඛාරො විපස්සනාඤ්ඤා
නිකෙඛි සුරෙ පසන්නෙ වුට්ඨානගාමිනිභාවෙන පචත්තමානෙ යද
නං මග්ගෙන සාතෙති තද මහාපටිපාටියා දියඝ්ඤිකිලෙසසහස්සපු
බ්බෙසෙනො අග්ගමග්ගකකිණෙ සමමාසමෙබ්බාධිං අධිගච්ඡති නාම, අග්ග
ඵලකකිණතො පටිස්සය අධිගතො නාම සමමාසමුද්ධිභාවතො දස
බලවතුචෙසාරජ්ජාදයොපි තස්ස තද හත්තගතා යෙව ගොතත්ති;
අයං තාව අභිසමයතො සමමාසමෙබ්බාධිපටිපද තදත්තො පන මහා
හිනිහාරතො පටිස්සය යාව තුසිතතවතෙ නිබ්බත්ති ඵත්තනතරෙ
පචත්තං බෝධිසමාරාසමාරණං තත්ථ යං චත්තබ්බං තං සබ්බාකාර
සමපන්නං චරියාපිටකචරණණනායං විත්තරතො වුත්තමෙවාති; තත්ථ
වුත්තනතෙතෙව ගගෙනබ්බං.

පච්චෙකබෝධිසත්තොපි පච්චෙකබෝධියා කහාතිනිහාරා අනු
පුබ්බෙති සමමා වා පච්චෙක සමෙබ්බාධිසමාරො හාදිසෙ කාලෙ වරි
මත්තභාවෙ සීතා ඤ්ඤාසංකපරිපාකගතභාවෙන උපට්ඨිතං සංවේග
නිමිත්තං ගගෙත්වා සවිසෙසං භවාදිස්ස ආදිනං දිස්වා සයමනුඤ්ඤෙන
පචත්තිපචත්තිගෙනුං නිවුත්තිතිවුත්ති⁹ ගෙනුඤ්ඤ පරිච්ඡිඤ්ඤා
“සො ඉදං දුක්ඛන්ති යොතිසො මනසිකරොති”¹⁰තිb ආදිනා ආගත

1. ම.සි. I වොකාර.	5. සි. II & III වොකාර.
2. ම.සි. II & III අභිගතානි.	6. සි. I, චිකිතරත්තං, ම. චිකිතරත්තං.
3. ම. නිසෙසදෙනො.	7. සි. II & III නිබ්බත්ති.
4. අනුපුබ්බධිමිතං.	a. දී. නි. මහාපදනුසුත්තං, පි. 599.
	b. ම. නි. සබ්බාසමපන්නං.

තයෙන විකුණුවකිමවිධානං පරිමුඡෙනනතා අතතනො අභිනිහාරානු
 රූපසංඛාරෙ පරිමඤ්ඤානා අනුක්කමෙන විපසංගං උස්සුක්කාපෙඤා
 මග්ගපටිපාටියා අග්ගමග්ගං අධිගච්ඡන්තා පච්චෙකාසමොධිං සංග්ග¹
 අභිසංවුත්ථිනති නාම; අග්ගඵලක්ඛණතො පටිඨාය පච්චෙකාසමුද්ධා
 නාම හුඤ්ඤා, සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛණස්සා හොනති.

සාවකා පන සඳු සමුගව්‍යාර්තො වා වතුසවකව්‍යව්‍යානකථං.
පුතො තසමිංයෙව බණේ කාලනාතරෙ වා තජ්ජං පටිපත්තං අනු
කිට්ඨනාං ඝට්ඨනාං වායමනාං විපසානං උසසුකකාපෙත්වා, යදිවා පටි
පදය වසිස්සන්තියා, සව්වානි පටිවිජ්ඣන්තා අතතනො අනිනිගාරානු
රුපසිද්ධිඅග්ගසාවකභූමියා වා නෙවලං වා අග්ගමග්ගකවණේ සාවක
සමෙබ්බං අධිගච්ඡන්ති නාම; තතො පරං සාවකවුද්ධා නාම ගොනනි
සදෙවනෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණේය්‍යං. එවං තාව අභිසමයතො
පඨෙවකසමෙබ්බං සාවකසමෙබ්බං ව වෙදිහබ්බං.

හදන්තො පත යථා මහාබෝධිසත්තානං හෙව්ධිමපරිචේදෙන
 චත්තාරි අසංඛෙය්‍යානි කප්පානං සත්තහස්සං ච බෝධිසම්මාර්ගම
 රණං ඉච්ඡිතබ්බං, මජ්ඣිමපරිචේදෙන අට්ඨ අසංඛෙය්‍යානි කප්පානං
 සත්තහස්සක්ඛු, උපරිමපරිචේදෙන සොළස අසංඛෙය්‍යානි කප්පානං
 සත්තහස්සක්ඛු; එහෙ ච හෙද්² පක්ඛන්ද්‍රසාධකවිකාරිඤ්ඤානිවසෙත
 චෙදිතබ්බං.

පඤ්ඤාධිකානං හි සද්ධා මඤ්ඤා භොති, පඤ්ඤා තික්ඛා. නතො ව උපායකොසලලාසා විසදති පුණ්ණාවෙන නවිරුසොව පාරමිසො පාරිපුරිං ගව්ඨන්ති. සද්ධාධිකානං පඤ්ඤා මජ්ඣිමා භොති, තෙසං නාස්ස සිසං නාතිස්සතිකං පාරමිසො පාරිපුරිං ගව්ඨන්ති. විරියාධිකානං පන පඤ්ඤා මඤ්ඤා භොති, තෙසං විරෙතොව පාරමිසො පාරිපුරිං ගව්ඨන්ති. යථා මහාබෝධිසත්තානං, න එවං පච්චෙකබෝධිසත්තානං. තෙසං හි සතිපි පඤ්ඤාධිකතාවෙ වෙ අසංඛෙය්‍යාදී කප්පානං සත සහසාසුචි බෝධිසම්භාරසම්භරණං ඉච්ඡිතිබබ්බං, න තතො ඔරං. සද්ධාධික විරියාධිකාපි චුත්තපරිච්ඡේදතො පරං කතිපයෙ එව. කප්ප අතික්කමිත්වා පච්චෙකසච්චොධිං අභිසම්මුඤ්ඤන්ති; න තතීයං අසංඛෙය්‍යන්ති. සාවකබෝධිසත්තානං පන යෙසං අනාසාවකභාවාය අභිති භාරො තෙසං එකං අසංඛෙය්‍යං කප්පානං සතසහසාසුචි සම්භාර සම්භරණං ඉච්ඡිතිබබ්බං. යෙසං මහාසාවකතාවය තෙසං කප්පානං සත සහසාසුචි; තථා බුද්ධිසා මාතාපිතුන්තං, උපට්ඨාකසා, පුත්තසා ව.

නිසි සේ:-

“මනුෂ්‍යතා ලබාසම තනි ගෙන සතරදසක. පබ්බජ්‍යා ගුණසම තනි අධිකාරො ව ඡන්දනා අට්ඨබ්බමසමොධානා අභිනිහාරො සමිජ්ඣති” යි.

1. සි. I. හි විස්තරය.

2. සි. I. ප්‍රකාශය.

එවිට වුණෙන අට්ඨකමෙව් සමොධානෙනි කුහපණ්ඩානානං මහා
 බොධිසත්තානං මහාභිනිශාරහොපපභුති සවිසෙසං දුනාදිපු
 සුත්තපසුත්තානං දිවසෙ දිවසෙ වෙසසන්නරදනසදිසං මහාදුනං
 දෙනනානං භද්දනුරූපසීලාදිකෙ සබ්බපාරමිධමෙව ආචිණ්ණානාත්මපි
 යථාචුත්තකාලපරිචේතදං අසම්පන්නා අනන්තරා එව බුද්ධිභාවපත්ති නාම
 නත්ති. කසමා? සුඤ්ඤා අපරිපච්චනහො. පරිච්ඡින්නකාලෙ නිපථාදිතං
 මිය ගි සසං බුද්ධිසුඤ්ඤං යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙනෙව වුද්ධිං.
 විරුද්ධං වෙපුලං ආපජ්ජනං ගතං ගණ්ඨනං පරිපාකං ගච්ඡ
 තිති. එවං:-

“මනුසත්තං ලිඛගසම්පත්ති විගහාසවදස්සනං

අධිකාරො ඡන්දනා එනෙ අභිනිශාරකාරණං”ති.

ඉමෙ පඤ්ච ධර්මෙව ස්මොධානෙනි කුහපණ්ඩානානං පච්චික
 බොධිසත්තානං, “අධිකාරො ව ඡන්දනාති” වසෙසමනනාගභාස පත්ත
 නාස වසෙන කුහපණ්ඩානානං සාවකබොධිසත්තානඤ්ච, තත් තත්
 චුත්තකාලපරිචේතදං අසම්පන්නා අනන්තරා එව පච්චිකසමොධියා
 යථාචුත්තසාවකසමොධියා ව අධිගමො නත්ති. කසමා? සුඤ්ඤා
 අපරිපච්චනහො. ඉමෙසමපි යථා මහාබොධිසත්තානං දුනාදිපාරමිති
 පරිමුභිතා පඤ්ඤපාරමි අනුක්කමෙන ගතං ගණ්ඨනාති පරිපාකං
 ගච්ඡන්ති බුද්ධිසුඤ්ඤං පරිපුරෙති, එවං දුනාදීති පරිමුභිතා අනු
 පුබ්බෙන යථාරහං ගතං ගණ්ඨනාති පරිපාකං ගච්ඡන්ති පච්චික
 බොධිසුඤ්ඤං සාවකබොධිසුඤ්ඤඤා පරිපුරෙති. දුනපරිවයෙන
 හෙනෙ තත් තත් භවෙ අලොභජ්ඣාසයනාස සබ්බත් අලංකාර
 නසා¹ අනපෙක්ඛවිත්තා හුචා, සීලපරිවයෙන සුසංවුහිකාසවාච
 නාස පරිපුඤ්ඤාසවචිකාමනනා පරිපුඤ්ඤාචා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තවාරා
 භොජනෙ මත්තඤ්ඤනො හුචා, ජාගරියානුයොගෙන විත්තං සමාද
 හන්ති. සවාසං තෙසං ජාගරියානුයොගො ගහපට්ඨාගතිකවත්ත
 වසෙන වෙදිතබ්බො. එවං පන පටිපජ්ජනානං අධිකාරසම්පත්තියා
 අපකසිරෙනෙව අට්ඨසමාපත්තියො පඤ්ඤාභිඤ්ඤා ඡලභිඤ්ඤා
 අධිට්ඨානභුතා පුබ්බභාගවිපස්සනා ව ගත්ථගභාසෙව ගොති. විරියා
 දයො පන තදනෙතාගධාසෙව.

යඤ්ඤි පච්චිකබොධියා සාවකබොධියා වා අත්ථාස දුනාදිපුඤ්ඤා
 සමාරණෙ අභිභුස්සහනං ඉදං මිටියං. යං තදනුපරොධස්ස සහනං
 අයං බනති. යං දුනසීලාදිසමාදුනාවිසංවාදනං² ඉදං සඨමං. සබ්බත්ත
 මෙව අවලසමාදුනාධිට්ඨානං ඉදං අධිට්ඨානං. යා දුනසීලාදිනං
 පවත්තිට්ඨානභුතෙසු සතෙතෙසු ගිතෙසිතා අයං මෙත්තා.

1. සි. III. බුද්ධිපසත්ති. සි. II. බුද්ධිපවත්ති.

3. සි. III. අලංකාරකා.

2. වුද්ධි.

සි. II අසබ්බකාසකා.

4. සි. II & 3. දුනසීලාදිසමාදුනාවිසංවාදනං.

යං සත්තානං කාහවිප්පනාරොසු අරුක්ඛපෙකකිනං අයං උපෙකකිනාති. එවං දුකසීලභාවනාසු¹ සීලසමාධිපඤ්ඤාසු ච සිඤ්ඤාමානාසු විරියාදයො සිඤ්ඤා එව හොනති. තදෙව පච්චිකඛොධිඅත්ථාය සාවකඛොධිඅත්ථාය ව දුනාදිපටිපදා තෙසං ඛොධිසත්තානං සත්තානස්ස භාවනතො පරි භාවනතො භාවනා නාම; විසෙසතො දුකසීලාදීති සමභිසංඛිතො² සත්තානො පචත්තා සමථිවිපස්සනාපටිපදා. යතො තෙ ඛොධිසත්තා පුබ්බයොගාවචරසමුදගමසමපන්නා හොනති, තෙතාහ භගවා:- “පඤ්ඤිමෙ ආනඤ ආතිසංසා පුබ්බයොගාවචරො. කතමෙ පඤ්ඤා? ඉධානඤ පුබ්බයොගාවචරො දිට්ඨිව ධම්මෙ පටිගච්චිව අඤ්ඤං ආරා ධෙති, නො වෙ දිට්ඨිව ධම්මෙ පටිගච්චිව අඤ්ඤං ආරා ධෙති අථ මරණකාලෙ අඤ්ඤං ආරා ධෙති, අථ දෙවපුත්තො සමානො අඤ්ඤං ආරා ධෙති, අථ බුද්ධානං සමුලුඛිතාවෙ ඛිප්පාතිඤ්ඤා හොති, අථ පච්ඡිමෙ කාලෙ පච්චිකසද්වුද්ධො³ හොති”ති. a

ඉති පුබ්බිභාගපටිපදාභූතාය පාරමිතාපරිභාවිතාය⁴ සමථි විපස්සනාභාවනාය නිරොධගාමිනීපටිපදාභූතාය අභිසමයසංඛිතාය මඤ්ඤාභාවනාය ව භාවිතත්තභාවා බුද්ධපච්චිකබුද්ධබුද්ධසාවකා භාවිතත්තා නාම; තෙසු ඉධ බුද්ධසාවකා අධිපෙත්තා. එත්ථ ව “සීගානංවා”ති ඉමිනා ථේරානං සිහසමානවුත්තිතාදස්සනෙන අත්තනො පටිපනෙඛති අනභිභවතීයතං තෙ ව අභිභූය්‍ය පචත්තිං දසෙස්සති. “සීගානංව නදන්තානං-පෙ-ගාථා”ති ඉමිනා ථේරගාථානං සිහනාදසදිසනාදස්සනෙන නාසං පරවාදෙති අනභිභවතීයතං තෙ ව අභිභවිත්වා පචත්තිං දසෙස්සති. “භාවිතත්තාන”ති ඉමිනා තදුභයස්ස කාරණං විභාවෙති. භාවිතත්තභාවෙන ථේරා ඉධ සිහසදිසාති වුත්තා; තෙසඤ්ඤා ගාථා සිහනාදසදිසා. “අනභූපනාසිකා”ති ඉමිනා අභි භවතො⁵ පයොජනං දසෙස්සති.

තත්ථ ථේරානං පටිපනෙඛා නාම සංඛිතිලෙසධම්මො, තදභිභවො තදභිභවිකධම්මනප්පහාණෙති සද්ධිං සමුවෙජ්ජප්පහාණං, භාසමිං සති පටිපස්සද්ධිප්පහාණං නිස්සරණප්පහාණඤ්ඤා සිද්ධිමෙව හොති. යතො තෙ “භාවිතත්තා”ති වුච්චන්ති? මඤ්ඤාකෙති අරියා අප්පමාද⁶ භාවනං භාවෙන්ති නාම; අභ්‍යථලකම්මෙනො පටිඨාය භාවිතත්තා නාමාති; වුත්තො වායමිත්ථො.⁷ තෙසු තදභිභවප්පහාණෙන තෙසං සීල සමපදා දසසිත්තා, විකම්මනප්පහාණෙන සමාධිසමපදා, සමුවෙජ්ජප්පහාණෙන පඤ්ඤාසමපදා, ඉහරෙත නාසං එලං දසසිත්තං. සීලෙන ව තෙසං පටිපත්තියා ආදිකල්‍යාණතා දසසිත්තා. “කොවාදි කුසලානං ධම්මානං සීලඤ්ඤා සුචිත්තං” “සීලෙ පටිඨාය” b “සංඛිපාපස්ස අකර

1. සී. II. සීලභාවනාසු.

2. ම. & සී. I. සමභිසංඛිතො.

3. සී. II. පච්චික වුද්ධො.

4. සී. II & ම. පරිභාවනාය.

5. සී. III. අභිභවතො.

*6. සී. III. අප්පමාද භාවනං.

7. සී. II. වුත්තො ව කාසිමිත්තො.

a. පුබ්බයොගාවචරසුත්තං.

b. ම., නි. දෙවතාසං, ජවාසුත්තං.

ණ”^aනැති වවනතො සිලං පටිපත්තියා ආදිකල්‍යාණතා ව, අභිප්‍රවිසා රාදිගුණාවගතතා. සමාධිනා මජ්ඣකල්‍යාණතා ව දසසිනා; “විත්තං භාවයං,^b කුසලස්ස උපසම්පද”^aති ව වවනතො සමාධි පටිපත්තියා මජ්ඣකල්‍යාණතාව, ඉද්ධිවිධාදිගුණාවගතතා. පඤ්ඤාය පරියොසාන කල්‍යාණතා ව දසසිනා; “සචිත්තපරියොදපනං,^a” “පඤ්ඤං භාවයං”^bනැති වවනතො පඤ්ඤා පටිපත්තියා පරියොසානං, පඤ්ඤාතතරතො කුසලානං ධම්මානං සාව කල්‍යාණා ඉට්ඨාතිට්ඨස්ස තාදිභාවාවගතතා.

“සෙලො යථා එකක්කො වානෙන න සමිරති
එවං තිත්ථපසංසාසු න සම්ඤ්ඤති පණ්ඩිතා”^cහි.

වුත්තං හි. තථා¹ සීලසම්පදාය තෙවිජ්ජාභාවො දසසිනො, සීල සම්පත්තියුගි නිස්සංග තිස්සො විජ්ජා පාපුණ්ණති. සමාධිසම්පදාය ඡල භිඤ්ඤාභාවො,² සමාධිසම්පත්තියුගි නිස්සංග ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණ්ණති. පඤ්ඤාසම්පදාය පතින්නාපටිසම්පදාභාවො, පඤ්ඤාසම්පදං හි නිස්සංග වනස්සො පටිඝම්පදා පාපුණ්ණති. ඉමිනා තෙසං පෙරාතං කෙචි තෙවිජ්ජා කෙචි ඡලභිඤ්ඤා කෙචි පටිසම්පදාපත්තාති අයමජ්ඣො දසසිනොති වෙදිතබ්බං.

තථා සීලසම්පදාය තෙසං කාමස්සිමානුයොගසංඛාතස්ස අන්තස්ස පටිවජ්ජනං දස්සෙති, සමාධිසම්පදාය අන්තකිලමථානුයොගසංඛාතස්ස, පඤ්ඤාසම්පදාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා සෙවනං දස්සෙති. තථා සීල සම්පදාය තෙසං විනික්කමප්පභාණං.¹ කිලෙසානං දස්සෙති, සමාධි සම්පදාය පරිපුට්ඨානප්පභාණං, පඤ්ඤාසම්පදාය අනුසයප්පභාණං දස්සෙති. සීලසම්පදාය වා දුට්ඨරිතසංඛිලෙසවිසොධනං, සමාධිසම්පදාය තණ්හාසංඛිලෙසවිසොධනං, පඤ්ඤාසම්පදාය දිට්ඨිසංඛිලෙස විසොධනං දස්සෙති. තද්ධිප්පභාණෙන වා තෙසං අපායසම නික්කමො දසසිනො, වික්කම්පනප්පභාණෙන කාමධාතුසමනික්කමො, සමුච්ඡේදප්පභාණෙන සබ්බභවසමනික්කමො දසසිනොති වෙදිතබ්බං.

භාවිතත්තානනැති වා එත්ථ සීලභාවනා විත්තභාවනා පඤ්ඤාභාව නාති තිස්සො භාවනාති වෙදිතබ්බං. තාය භාවනාය තදන්තොගධත්තා සීලභාවනා ව පටිපත්තියා ආදිති සබ්බං පුරිමසදිසං. යථා පන සිහ නාදං පරෙ මගගණා න සහනති. කුතො අභිභවො! අඤ්ඤාදඤ්ඤා සිහ නාදෙව තෙ අභිභවති. එවමෙව අඤ්ඤාතිත්ථියවාදා පෙරාතං වාදෙ න සහනති. කුතො අභිභවො! අඤ්ඤාදඤ්ඤා පෙරවාදා ව තෙ අභිභවනති.

1. සි. යථා.

a. දි. නි. මහාපදාසුත්තං.

2. සි. II. ඡථාඤ්ඤා.

ධම්මපද. වුච්චිතං.

3. සි. II. වික්කමප්පභාණං.

b. සං. නි. දෙවතා. ජවාසුත්තං.

c. ධම්මපද. පණ්ඩිතවගග

තං කියංගෙතු? “සබ්බෙ සඤ්ඤා රා අනිද්දි”^a, “සබ්බෙ සඤ්ඤා රා දුක්ඛා”^b, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තං”^c නිබ්බාණධාතුනි පවත්තනතො.

තභි ධම්මෙනා සක්ඛා කෙනචි අඤ්ඤාථා කාභුං අපචච්චිතතති යතො. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං තං පරතො ආචිතවිස්සති; ඵවමෙත්ථ සබ්බෙපෙනෙව පඨමගාථාය අත්ථවිභාවනා වෙදිතබ්බං.

දුතියගාථායං පන අයං සමිඤ්ඤාදස්සනමුඛෙන අත්ථවිභාවනා:- තත්ථ සෙසං පේරුතං ගාථා සාවෙච්ඡුකාමො තෙ සාධාරණවසෙන නාමෙනා ගොත්තනො ගුණතො ට කීර්තනදුං “යථානාමානි” දාදි චුත්තං. අසාධාරණතො පන තත්ථ තත්ථ ගාථාසුයෙව ආචිතවිස්සති. තත්ථ ‘සථානාමා’^d නි: යංයංනාමා, සුගුති මහාකොට්ඨිනොති ආදිනා නයෙන නාමධෙයෙසන යථාපඤ්ඤානාති අත්ථො. ‘සථාගොත්තා’^e නි: යංයංගොත්තා, ගොත්තමො සාසයපොති ආදිනා නයෙන කුලපප දෙසෙන යාය යාය ජාතියා සමඤ්ඤානාති. අත්ථො. ‘සථාධම්ම විහා ටිනො’^f නි: යාදිසධම්මවිහාරිනො; ¹ පරියතතිපරමතායං අභිචා යථානු රුපසමාපතතිවිහාරිනො හුත්වා විහරිංසුති අත්ථො. අථවා ‘සථාධම්ම විහාටිනො’^g නි: යථාධම්මතාය විහාරිනො ව යාදිසසිලාදිධම්මා දිබ්බවිහාරුදිසු අභිණන්තො විහරමානා යාදිසවිහාරු වානි අත්ථො. ‘සථාධම්මත්තා’^h නි: යාදිසඅධම්මත්තා, සඤ්ඤාධම්මත්තා පඤ්ඤාධම්මත්තා යංයංඅධම්මත්තා, සුඤ්ඤාධම්මාදිසු වා යථා යථා නිබ්බාණං අධම්මත්තානි යථාධම්මත්තා. “නිබ්බාණං අධම්මත්තානං අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවාද”ⁱ නිති චුත්තං. උභයඤ්ඤවතං පුබ්බනාගවසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

යථාධම්මො යථාවිහාරිනො ව අරහත්තප්පත්තිනො පුබ්බෙයෙවති යථාචුත්තමධම්මත්තං” න පරතො. තෙනාහ භගවා:-

“අස්සඤ්ඤා අනත්තඤ්ඤා ව සන්තිචේත්ථ දො ව යො නරො”^e නි ආදි. “යථා විමුත්තා”^f නිපි පාඨො. පඤ්ඤාධම්මත්තඋභතොභාගවිමුත්තාසු යංයංවිමුත්තානාති අත්ථො. ‘සප්පඤ්ඤා’^g නි: තියෙනුකපටිසන්තිපඤ්ඤාය පාරිභාරිකපඤ්ඤාය භාවනාපඤ්ඤාය වානි තිවිධායපි පඤ්ඤාය පඤ්ඤා වතොනා. ‘විහරිංසු’^h නි: තාය ඵව සප්පඤ්ඤාතාය ¹ යථාලඤ්ඤාසු විහාරෙ නෙව වසිංසු. ‘අනත්තං’ⁱ නි: අනල්ලා; අත්තතිතපටිපත්තියං යථාබලං පරිතිතපටිපත්තියං ව උච්චානවත්තොති අත්ථො.

ඵත්ථ ව නාමගොත්තගහණෙන තෙසං තෙසං පේරුතං පකාස පඤ්ඤානභාවං දස්සෙති. ධම්මවිහාරගහණෙන සිලසම්මදං, සමාධි සම්මදං ව දස්සෙති. ‘සථාධම්මත්තා සප්පඤ්ඤා’^j නි ඉමිනා පඤ්ඤා සම්මදං. ‘අනත්තං’^k නි ඉමිනා සිලසම්මදදීනං කාරණභූතං විරිය

1. ම. I. යථාධම්මො යථාවිහාරිනො.

2. සි. I & II යාදිසා සිලාදිධම්මො.

3. ම. අධම්මවිමුත්තං.

4. සි. II, සබ්බඤ්ඤාතාය.

a ධම්මපද, මග්ගව. ගාථා 277.

b. " " " 278.

c. " " " 279.

d. " කොට්ඨ. " 226.

e. " අරහත්තව. " 97.

සමපදං දසෙසති. 'සඨානාමා' නි ඉමිනා තෙසං පකාසනාමිං නං දසෙසෙනො. 'සඨාගොතනා' නි ඉමිනා සඬානුසාරි ධම්මානුසාරි ගොතනසමාසාදිසමුදගමිං. 'සඨාධම්මවිභාජිතො' නි ආදිනා සිල සමාධි පඤ්ඤවිමුත්ති විමුත්තිඤ්ඤාණදසකනසමපතති සමුදගමිං. 'අනාදිනා' නි ඉමිනා එවං අත්තතිතසමපතතිසං සිත්තානං පරතිතපටි පතතිං¹ දසෙසති.

අථවා 'සඨානාමා' නි ඉදං තෙසං ථෙරුනං ගුරුභි ගතිභ නාමධෙය්‍යදසකනං සමඤ්ඤමතඤ්ඤිතතනතො. 'සඨාගොතනා' නි ඉදං කුලපුත්තභාවදසකනං කුලාපදෙස කිත්තනතො, තෙන තෙසං සඬාය පබ්බජිතභාවං දසෙසති. 'සඨාධම්මවිභාජිතො' නි ඉදං වරණසමපතති දසකනං සිලසංවරදීභි සමභිතිභාවදීපතතො. 'සඨාධිමුත්තා සප්පඤ්ඤා' නි ඉදං නෙසංචිජ්ජාසමපතතිදසකනං ආසවකය පරියො සානාය ඤ්ඤාසමපතතිසං අධිගමපටිදීපතතො. 'අනාදිනා' නි ඉදං වරණසමපතතිනං² අධිගමුපායදසකනං.

'සඨානාමා' නි වා ඉමිනා තෙසං පකාසනනාමිමතතංයෙව දසෙසති. 'සඨාගොතනා' නි පතිමිනා පච්ඡිමවකතවයසමපතතිං දසෙසති. නති සමවාඅප්පණ්ණිතිත්තතො පුබ්බෙ ව අනාගපුඤ්ඤා සඬානුසාරි ධම්මානුසාරිනො ගොතනසමපතතිසමුදගමො සමභවති. 'සඨාධම්ම විභාජිතො' නි ඉමිනා තෙසං පුරිමවකතවයසමපතතිං දසෙසති. නති අප්පතිරුපෙ දෙසෙ වසනො සප්පරිපුපතිසංය රභීතසං ව තාදිසා ගුණවිසෙසා සමභවති. 'සඨාධිමුත්තා' නි ඉමිනා සඬාමසමපතසමපදසමායොගං දසෙසති. නති පරතො ඤොසෙන විනා සාවනානං සමිමසමපටිවෙධො සමභවති. 'සප්පඤ්ඤා අනාදිනා' නි ඉමිනා යථාටුත්තසං ගුණවිසෙසසං අබ්‍යතිචාර ගෙඬුං දසෙසති ඤායාරම්භදසකනතො³.

අපරෙ නයො:- 'සඨාගොතනා' නි එත් ගොතන කිත්තනෙන තෙසං ථෙරුනං යොතිසොමනසිඤ්ඤාරසමපදං දසෙසති, යථාටුත්ත ගොතනසමපතනසං යොතිසොමනසිඤ්ඤාරසමභවතො. 'සඨාධම්ම විභාජිතො' නි එත් ධම්මවිභාජනගණෙන සඬාමසමපතසමපදං දසෙසති සමිමසමපතෙන විනා තදභාවතො.

'සඨාධිමුත්තා' නි ඉමිනා මත්තප්පත්තං ධම්මානුධම්මපටිපදං දසෙසති. 'සප්පඤ්ඤා' නි ඉමිනා සබ්බත් සමපජනකාරිගං. 'අනාදි නා' නි ඉමිනා චුත්තතයෙන අත්තතිතසමපතතිං පරිපුරෙකා සිත්තානං පරෙසං භිහසුබාවාය පටිපත්තිසං අභිලාසුභාවං දසෙසති. තවා 'සඨාගොතනා' නි ඉමිනා තෙසං සරණාගමනසමපද දසසිභා සඬානුසාරි ගොතනකිත්තනතො. 'සඨාධම්මවිභාජිතො' නි

1. ම. පටිපතතිසං.

2. සි. I. චිජ්ජාවරණ.

3. සි. III. ඤායාරම්භදසකනතො.

ඉමිනා සිලකනි කුපුබ්බගමො සමාධිකනි කො දසසිනො. 'සමාධිමුත්තා සසසකු' නි ඉමිනා පසුකුපුබ්බකො දසො. සරණගමනකුටි සාවක ගුණානං ආදි, සමාධි මජ්ඣිමා, පසුකුපු පරියොසානනති ආදිමජ්ඣ පරියොසානදසකෙන න සබ්බෙසි සාවකගුණා දසසිනා ගොනති.

ඊදිසි' පන ගුණවිගුනි යාය සමමාපරිපතරියා හෙති අධිගතා හං දසොදුං. "හත්තත්ත විපසසිනා" නි ආදි වුත්තං. 'හත්තත්තා' නි: හෙසු හෙසු අරඤ්ඤරුහානමුලපබ්බතාදිසු විවිත්තසෙනාසනෙසු. 'හත්තත්තා' නි වා තසමිං හසමිං උදුනාදිනාලෙ. 'විපසසිනා' නි: සමපසසිනා; නාමරුපවච්ඡාපනපච්චයපරිශාගාදිති දිට්ඨිවිසුද්ධි කාමිනිවිතරණවිසුද්ධියො සමපාදෙතො කලාපසමමසනාදිකක්කමෙන පසුකුටිමං විසුද්ධිං අධිගතො පරිපද්දකුණදසකනවිසුද්ධියා මත්තං පාපනවසෙනං විපසානං උසුකකාපෙතො. 'පුසිනා' නි: පතො, සමච්ඡිකතො. 'අවමුතං පදං' නි: නිබ්බාණං; තඤ්ඤි සයං අවචනාධර්මතතා අධිගතානං. අවමුතිගෙතුභාවගො ව, 'නත්ති එත්ත වුති' නි අවමුතං, සබ්බවධමෙමති අසංමිසුභාවභාය හදත්තිකෙති පරිපද්දනබ්බතාය ව පදනති ව වුට්ඨති.

'කතනනං' නි: කතාසං අත්තං, යො හි හෙති අධිගතො අරිය මග්ගො සො අත්තනො පච්චයෙති උපපාදිතතතා කතො නාම, තසං පන පරියොසානභුතං එලං කතනොති අධිපෙතං, හං කතනනං අනුභවං. අථවා පච්චයෙති කතනතා නිප්පාදිතතතා කතා නාම සබ්බවධමො, තං නිසාරණභාවගො කතනො නිබ්බාණං, හං කතනනං පච්චවෙකකිනො "අධිගතං ටිඛ මයා අරිය මග්ගාධිගමෙන ඉදං අරියඵලං, අධිගතා අසංකිතධාතු" නි අරියඵල නිබ්බාණාති විමුත්තකුණදසකෙන පරිපතරිං අවෙකකිමානා. අථවා සමච්ඡිකමවිවෙධවසෙන යං අරියෙන අකරණියං පරිකුප්පදිසොලස විධං කිට්ඨං අනුභවං ධීතෙන නිප්පාදිතතතා පරියොසිතතතා කතං නාම. එවං කතනනං පච්චවෙකකිනො, එතෙන පතිණකිලෙස පච්චවෙකකණං දසසිනං. පුරිමනසෙන පන ඉහරපච්චවෙකකිණා නිති එකුනච්ඡිකිපි පච්චවෙකකිණාති දසසිනාති ගොනති.

'ඉමමත්තං' නි: එත්ත ඉමනති සකලො පේරාදෙණියානං අත්තො. අත්තනො ඉහරෙසකුටි හත්ත සනතිපතිනානං ධර්මසංඝාතක මහාපේරාදෙණිං වුද්ධියං විපරිවත්තමානභාය ආසනො පච්චකෙතො හි ව කතො වුත්තං. 'අත්තං' නි: "ජනනා මෙ" කුටිසා" නි ආදිති ගාථාති වුට්ඨමානං අනතුපනාසිකං පරුපනාසිකං ලොකීය ලොකුත්තරපටිසංයුත්තං අත්තං. 'අනාසිංසු' නි: ගාථාබ්බවසෙන කපේසු. තදිපතිසො ඉදති මයා වුට්ඨමානා හෙසං හාචි

තනනානං ගාථා අනතුපනාසිකා¹ සුභාථාහි යොජනා, හෙ ව
මහාපෙරු එවං කපෙනනා අතනනො සමමාපටිපත්තිපක්ඛනීති
ගාථාහි සාසනස්ස එකනනනීයානිකවිභාවනො² පුරෙපි තත්ථ
සමමාපටිපත්තියං නියොජෙනති එවමන්ථ දිපෙති, ආයසමාධම්ම
භණ්ඩාගාරිකො නථාදීපෙනො ව ඉමාහි ගාථාහි තෙසං පොමනං
තාසඤ්ච තෙසං වචනස්ස ත්‍රිදනභාවෙන පාකටං උත්තානං ගත
මෙවාති දසෙහිති දට්ඨබ්බං.

නි ද න ගා ථා ව ණ්ණ නා
' නි ට්ඨි නා.

සිතෙරං උපමෙත්තුං ඉච්ඡති? සබ්බඤ්ඤාබ්‍රුදොන සබ්බං මා මං උප මිත්තා”ති ආහ. අපි තෙ තාපසා “සවෙ අයං ඔරතො අභවිස්සා න අභිභාසං ආචරියො එවං උපමං ආහරෙය්‍ය, යාව මහාවතායං පුරිසා ජාණියො”ති පාදෙසු නිපතිතා සිරසා වැදිංසු.

අපි තෙ ආචරියො ආහ: “තාතා අභිභාසං බ්‍රුදොනං අනුච්ඡිකො දෙය්‍යධම්මො නත්ති, භගවා ච භික්ඛාචාරවෙලායං ඉධාගතො, තස්මා මයං යථාබලං දෙය්‍යධම්මං දස්සාම, භූමේහ යං යං පණීතං එලාඵලං ආතීතං තං තං ආහරා”ති වතා ආහරාපෙතා හතේ ධොවිතා සගං නථාගතස්ස පතෙත¹ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථාරා එලාඵලෙ පටිග්ග භිතමතෙත දෙවතා දිබ්බාචං පකම්පිංසු. තාපසො උදකම්පි සයමෙව පරිස්සාවෙතා අදුඤ්ඤා; තතො භොජනකිච්චං නිට්ඨාපෙතා නිසින්නෙ සත්ථරි සබ්බෙ අනෙතවාසිනො පතෙකාසිතා සත්ථුසනතිනෙ සාරාණියං කථං ඤාපෙන්නා නිසිදි.²

සත්ථා “භික්ඛුසමෙසො ආගච්ඡතු”ති විනෙතසි. භික්ඛු සත්ථු විතතං ඤාතා සහසගස්සමිත්තා ඩිණ්ණසවා ආගන්ත්වා සත්ථාරං වැදිතා එකමිත්තං අට්ඨංසු. නායදවාපසො අනෙතවාසිනො ආමනෙතසි: “තාතා බ්‍රුදොනං නිසින්නාසනම්පි නිවං, සමණසතසගස්සසම්පි³ ආසනං නත්ති, භූමේහගි අරජ උදාරං භගවතො භික්ඛුසමසස්ස ව සක්කාරං කාදුං වට්ටති, පබ්බතපාදතො වණණගකිසමපන්නාති පුප්ථාති ආහරා”ති. අවිනෙතය්‍යත්තා ඉතිවිසයස්ස මුහුත්තෙතෙව වණණගකි සමපන්නාති පුප්ථාති ආහරිතා බ්‍රුදොනං යොජනපමාණං පුප්ථාසනං පඤ්ඤාපෙසුං, අග්ගසාවකානං හිගාට්ඨහං,⁴ සෙසභික්ඛුතං අධික්ඛයොජ නිකාදිනෙදං, සමසනවකස්ස උසභමිත්තං අගොසි.

එවං පඤ්ඤාත්තෙසු ආසනෙසු නායදවාපසො නථාගතස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පගග්ගා ඩිවො “හතෙත මයං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය ඉමං පුප්ථාසනං අභිරුහාම”ති ආහ. නිසිදි භගවා පුප්ථාසනෙ. එවං නිසින්නෙ සත්ථරි සත්ථු ආකාරං ඤාතා භික්ඛුසු⁴ අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසින්නෙසු⁵ නායදවාපසො මගන්තං පුප්ථව්ඡත්තං ගහෙතා නථාගතස්ස මත්තෙක ධාරෙන්නො අට්ඨාසි. සත්ථා “තාපසානං අයං සක්කාරො මහපඵලො භොතු”ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජි. සත්ථුසමාපන්නභාවං ඤාතා භික්ඛුසි සමාපත්තිං සමාපජ්ජංසු. නථාගතෙ සත්තාහං නිරොධං සමාපජ්ජිතො නිසින්නෙ අනෙතවාසිකා භික්ඛා චාරකාලෙ සමපතෙත වනමුලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජිතා සෙසකාලෙ බ්‍රුදොනං අඤ්ජලිං පගග්ගා කිට්ඨන්ති. නායදවාපසො පන භික්ඛා චාරම්පි අගන්ත්වා පුප්ථව්ඡත්තං ධාරෙන්නො සත්තාහං පිතිසුබ්බෙනෙව විතිනාමෙසි.

1. සි. II & III. හණ්ඨ.

2. සි. I. ඩිණ්ණසව.

3. සි. I. නිගාට්ඨපමාණං.

4. සි. I. භික්ඛු.

5. සි. I. නිසිදිංසු.

සථා නිරෝධනො වුට්ඨාය අරණවිහාරීඅබෙගන¹ දකඛිණේය්‍ය අබෙගනවාති මිහි අබෙගහි සමන්තාගතං එකං සාවකං “ඉසිගණස්ස පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොති”ති ආණාපෙසි සො වක්කවතතිරඥෙඤ සන්තිකා පටිලඤ්ඛමාලාහො මහායොධො විය තුට්ඨමානසො අත්තනො විසයෙ ධ්වො තෙපිටකං බුද්ධිවචනං සම්මසිත්වා අනුමොදනං අකාසි. තස්ස දෙසනාවසානෙ සථා සයං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනා පරියොසානෙ සබ්බෙ ව්‍යුචිතතාමිසසහස්සතාපසා අරහත්තං පාපුණිංසු. සථා “එථ හික්ඛවො”ති හත්ථං පසාරෙසි. තෙසං තාවදෙව කෙසම්පසුං අත්තරධාසි; අට්ඨපරික්ඛාරා කායෙ පටිමුක්කාව අගෙසුං. සට්ඨිවස්සථෙරා විය සත්ථාරං පරිවාරසිංසු. නිශ්ශ්‍රීතාපසො පන වික්ඛිත්තවිත්තතාය විසෙසං නාධිගෙජී.

තස්ස කීර අරණවිහාරීතේරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සොත්තුං ආරඬු කාලහො පට්ඨාය “අහො වතාගමපි අනාගතෙ උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ ඉමිතා සාවකෙන ලඬුධුරං ලභෙය්‍ය”නති විතතං උදපාදි. සො තෙන පරිචිතකෙකාන මග්ගඵලපටිවේධං කාතුං නාසකම්. තථා ගතං පන ව්‍යජ්ඣා සම්මුඛෙ ධ්වො ආග: “හනෙන යෙන හික්ඛනා ඉසි ගණස්ස පුප්ඵාසනානුමොදනා කතා, කො නාමායං තුට්ඨාකං සා සනෙ”ති? අරණවිහාරීඅබෙග දකඛිණේය්‍යඅබෙග ව එතදග්ගං පත්තො “එසො” හික්ඛ”ති. හනෙන යොයං² මයා සත්තාගං පුප්ඵච්ඡත්තං ධාරෙනෙත්ත සකකාරො කතො, තෙන අධිකාරෙන අඤ්ඤං සම්පත්තිං න පජේමි අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අයං ථෙරො විය මිහබෙගහි සමන්තාගතො සාවකො හවේය්‍ය”නති පත්තං අකාසි.

සථා “සමිජ්ඣස්සති නුබො ඉමස්ස නාපසස්ස පත්තනා”ති අනා ගතංසඤ්ඤණං³ පෙසෙත්වා මලොකෙනොනො කප්පසන්සහස්සං අතික්ක මිත්වා සමිජ්ඣිකකභාවං දිස්වා නිශ්ශ්‍රීතාපසං ආග: “න තෙ අයං පත්තනා මොසා හවිස්සති, අනාගතෙ කප්පසන්සහස්සං අතික්කමිත්වා ගොගගමානාම බුද්ධො උප්පජ්ජස්සති, තස්ස සන්තිකෙ සමිජ්ඣස්සති”ති වත්වා ධම්මකථං කපේත්වා හික්ඛසඤ්ඤපරිවුත්තො ආකාසං පක්ඛන්දි.

තන්දතාපසො යාව චික්ඛුප්ඵසමතික්කමා⁴ සත්ථාරං හික්ඛු සඤ්ඤා උද්දස්ස අඤ්ඤලිප්පග්ගස්ස අට්ඨාසි. සො අපරිභාගෙ කාලෙන කාලං සත්ථාරං උපසඤ්ඤමිත්වා ධම්මං සුණී. අපරිභිණ්ණිකොනොව කාලං කත්වා බුහුමලොකෙ නිබ්බත්තො. තතො පන වුත්තො අපරාතිපි පඤ්ඤ ජාතීසතාති පබ්බජිත්වා ආරඤ්ඤකො අගොසි. කස්ස පසම්මාසමුද්ධා කාලෙපි පබ්බජිත්වා ආරඤ්ඤකො හුත්වා ගතපම්මාගතවත්තං සුරෙසි. එතං⁵ කීර වත්තං අපරිපුරෙත්වා⁶ මහාසාවකභාවං පාපුණන්තා නාම

1. සි. II & III අරණවිහාරීඅබෙගන.

4. ම. අනාගතංසඤ්ඤණං.

2. ම. එකො.

5. සි. II & III චික්ඛුප්ඵං සමිජ්ඣිකමා.

3. II & III යොයං.

6. සි. II & III එවං.

7. ම. අපුරෙත්වා.

නැති. ගතපට්ඨාගතවත්තං පන ආගමට්ඨකථාසු චූත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බං.¹ සො විසතිවස්සසගස්සාති ගතපට්ඨාගතවත්තං පුරෙකා කාලං කතා කාමාවචරදෙවලොකෙ තාවතීංසගවතෙ තිබ්බති.

චූත්තකෙදුතං අපදනෙ:-

හිමවත්තස්ස අවිදුරෙ නිසංඝා නාම පබ්බතො
අස්සමො සුකතො මය්හං, පණ්ණසාලා සුමාපිතා.

කොසිත්ඝා නාම නාමෙත ජට්ඨෙලො උග්ගතාපතො
එකාකියො² අදුතියො වසාමි නිසංඝෙ තද.

එලං මුලං³ව පරණ්ණෙව න භුඤ්ජාමි අහං තද,
පවත්තපණ්ණපත්තානං⁴ උපජ්ජාමි තාවදෙ.

නාහං කොපෙමි ආජ්චං වජ්ජානොපි. ජිවිතං,
ආරුධෙමි සකං චිත්තං, විවජ්ජෙමි අනෙසනං.

රාගුපසංගිතං චිත්තං යද උපජ්ජතෙ මම,
සයංව පට්ඨවෙකකාමි එකකො තං දමෙමහං.⁵

රජ්ජි රජනියෙ ව, දෙසනියෙ ව දුස්සසෙ,⁶
මුක්ඛසෙ මොගණියෙ ව, නිකමය්සු වතා තුවං.

විසුඬානං⁷ අයං වාසො නිමමලානං තපස්සිනං
මා බො විසුඬං දුසෙසි, නිකමය්සු වතා තුවං.

ආගාරිකො හවිකාන යද පුත්තං ලභිස්සමි,
උභොපි මා විරොධෙසි, නිකමය්සු වතා තුවං.

ජ්වලාහං යථා කළං නන්තෙව⁸ කිව්වකාරණං,
නෙව භාමෙ ආරඤ්ඤ වා නගි තං⁹ කට්ඨසමමතං.

ජ්වලාතුපමො කිංසි, න ගිහී, නාපි සඤ්ඤතො,
උභතො මුත්තකො, අජ්ජ නිකමය්සු වතා තුවං.

සියා නුබො තව¹⁰ එතං කො පජානාති තෙ ඉදං,
සඬාධුරං පහාසි මෙ කොසජ්ජබහුලාය ව.

ඒගුච්ඡිස්සනති තං විඤ්ඤා අසුචිං¹¹ නාගරු යථා,
ආකඛතිකාන¹² ඉසයො වොදගිස්සනති¹³ තං යද,

තං විඤ්ඤා පවදිස්සනති¹⁴ ශමතිකකනනාසකං.
සංවාසං අලභනෙතා හි කථං ජිවිතිසි තුවං ?

1. සි. I. ගහෙතබ්බං.

2. සි. II. එකියොව. එකිකො. අප. පා.

3. සි. II. එලාඑලං.

4. සි. I. පවත්තඵලපත්තානං.

5. සි. II & III දමෙමහං.

6. සි. I. දුස්සසි.

7. සි. II & III ජවලාතංවයං.

8. නකවචි. අප. පා.

9. සි. I. ම. නිහිතං.

10. සි. II & III වත.

11. සි. I & II අසුචි.

12. සි. II සංකඛතිකාන.

13. සි. II & III තෙදගිස්සනති.

14. සි. III. පට්ඨසසනති.

තිබාපසතිනනං මානසිතං කුඤ්ජරං සට්ඨිතායනං
 බලී නාගො උපාගන්තිං සුථා නිගරතෙ ගජං.
 සුථා¹ විනිසුඵො සනෙතා සුඛං සාතං නවිඤ්ඤි,
 දුක්ඛිනො දුමමනො ගොති, උජ්ඣායනෙතා පච්චෙධි.
 තථෙව ජට්ඨා නට්ඨි නිගරිසුනනි දුමමතිං,
 තෙහි කිං නිසුඵො සනෙතා සුඛං සාතං න ලච්ඡයි.
 දිවා වා යදිවා රතනිං සොකසලසමපටිනො
 ඛයාසි පරිඤාගෙන ගජො සුථාව නිසුඵො.
 ජාතරූපං යථා කුචං නෙව ක්ඛායති කන්ථි,
 තථා සිලා විහිනො කිං න ජක්ඛායසසි කන්ථි.
 අගාරං වසමානොපි කථං ජ්විහිසි කුචං?
 මත්තිකං වා පෙත්තිකං වා නත්ති තෙ නිවිතං ධනං.
 සකං කමමං කාරිත්වාන ගතෙහි සෙදං පමොයං.
 ඵලං ජ්විහිසි ගෙගෙ, සාධු තෙ කිං න රුචමති.
 ඵවාහං තත්ථ වාරෙමි සඛිතිලෙසගතං මනං,
 නානාධම්මකථං කන්ධා පාපා විතතං නිවාරමිං.
 ඵලං මෙ විගරන්තාසු අපමාදවිහාරිනො
 කිංසවසුසහසානි පවනෙව අතිකකමුං.
 අපමාදරතං² දිසවා උත්තමත්තවෙසකං
 පදමුත්තරසේබුඤ්ඤා ආගඤ්ඡී මම සන්තිකං.
 තිබ්බරු³ පක්කවණ්ණාගො අපමෙයො. අනුපමො
 රුපෙනාසදිසො⁴ බුඤ්ඤා ආකාසෙ වඩකමි තද.
 සුචුලලා සාලරුජාව විජුච ගගනන්තරො⁵
 ඤ්ඤෙනාසදිසො බුඤ්ඤා ආකාසෙ වඩකමි තද.
 සිගරාජාවසමිනො ගජරාජාව දපටිනො
 දුරසදො වසගුරාජාව ආකාසෙ වඩකමි තද.
 සිඛිතිකකසු වණ්ණාගො බදිරඛාරසන්තිනො
 මණ්ණි යථා ජොතිරසො ආකාසෙ වඩකමි තද.
 විසුඤ්ඤාසනිනො⁶ පුරුණමාසෙව වඤ්චො
 මජ්ඣන්තිකෙව සුරියො ආකාසෙ වඩකමි තද.
 දිසාන තං නගෙ වඩකමන්තං ඵලං විනොසහං තද.
 “දෙවො නුබො අයං සතෙතා, උදහු මනුජො අයං,
 න මෙ සුතො වා දිට්ඨො වා මහියා ඵදිසො නරො,
 අපි මන්තපදං අත්ති, අයං සත්ථා ගවිසුති.”

1. සි. I. සථා.

2. ම. අපමාදකර.

3. සි. II & III නිබ්බරුසක.

4. සි. I. රුපෙනාසාදිසො.

5. ම. ගගණන්තර.

6. සි. I. ම. සන්තිනො.

එවාහං විනතයිතිනා සකං¹ විනතං පසාදසිං,
 නානාපුප්ඵඤ්ච ගඤ්ඤච සන්තිපාතෙතිහං තදා;
 පුප්ඵාසනං පඤ්ඤපෙත්වා සංවුච්ඡිතං මනෝරමං
 තරසාරපිතං අග්ගං ඉදං වචනමමුචිං:

“ඉදං මෙ ආසනං වීර පඤ්ඤතතං තවනුච්ඡිතං²
 භාසයනො³ මම විතතං නිසීද කුසුමාසනෙ.”

නිසීදි තත්ථ භගවා අසමචිතොව කෙසරී
 සත්තරත්තිඤ්චං බුද්ධො⁴ පවරෙ⁵ කුසුමාසනෙ.
 තමස්සමානො අවධාසිං සත්තරත්තිඤ්චං අහං,
 වුට්ඨතිත්වා සමාධිමහා සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො
 මම කල්මං පකිත්තෙතො⁶ ඉදං වචනමමුචි:

“භාවෙති බුද්ධානුස්සතිං භාවනානං අනුත්තරං,
 ඉමං සතිං භාවයිත්වා පුරයස්ස සුමානසං,
 තිංසකප්පසහස්සාති දෙවලොකෙ රමිස්සසි,
 අසීත්තිකඛතනුං දෙවිඤ්ඤ දෙවරජං කරිස්සසි,
 සහස්සකඛතනුං චක්කවත්තී රජා රජෙ⁷ භවිස්සසි,
 පදෙසරජං විපුලං ගණනානො අසංඛියං,
 අනුභොස්සසි තං සබ්බං, බුද්ධානුස්සතියා ඵලං.
 භවාභවෙ සංසරනො මහාභොගං ලභිස්සසි,
 භොගෙන උභයතා නත්ථි, බුද්ධානුස්සතියා ඵලං.
 කප්පසතසහස්සමති ඔක්කාකකුලසමාවො
 ගොනගො⁸ නාම ගොතෙත්තා සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

අසීතිකොටිං ජලේඛිත්වා දාසෙ කම්මකරෙ බහු
 ගොතමස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජස්සසි.
 ආරාධයිත්වා සම්බුද්ධං ගොතමං සත්තපුඤ්චං
 සුභුති නාම නාමෙන හෙස්සසි සන්ත්රිසාවකො.
 හික්කුසලෙක නිසීදිත්වා එතදග්ගෙ සපෙස්සති
 අරණවිහාරෙ දක්ඛිණෙස්සෙ වීජු ථානෙසු ගොනගො⁹”

ඉදං වචනා සම්බුද්ධො ජලජ්වනමනාමකො¹⁰
 නභො¹¹ අබ්බග්ගමි සිරො හංසරාජාව අමුරෙ.

අනුසිට්ඨො¹² ලොකනාපේත නමස්සිත්වා තථාගතං
 සදා¹³ භාවෙසිං මුදිතො බුද්ධානුස්සතිමුත්තමං.

1. ම. සිං.

2. සි. I. තවනුච්ඡිතං.

3. සි. II. තොසයනො.

4. සි. I. ම. පවතෙ.

5. සි. I. මාතුරනො.

6. කාසකො. අප. පා.

7. නහං. අප. පා.

8. සාසිතො. අප. පා.

9. සි. III. තදා.

තෙත කළමනාකරණය වෙනතොස්සිති ව
 ජනිතා මානසං දෙහං නාමනිසං අගඤ්ඤං.
 අසිතිකතනුං දෙවිඤ්ඤ දෙවරජ්ජමකාරසිං,
 සහස්සකතනුං රාජා ව චකතවතනි අහොසනං.
 පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනානො අසංඛිතං.
 අනුභොමි සුසම්පන්නං බුද්ධානුස්සතිසා ඵලං.
 භවාහවෙ සංසරනො මහාභොගං ලභාමහං.
 භොගෙ මෙ උත්තමා නත්ති බුද්ධානුස්සතිසා ඵලං.
 සතසහස්සෙ ඉතො කප්පෙ යං කම්මමකරිං තදා,
 දුග්ගතිං නාතිජානාමි බුද්ධානුස්සතිසා ඵලං.
 පටිසම්බදා වතස්සො විමොක්ඛාපි ව අට්ඨමෙ
 ජලතිකදා සම්බුද්ධා, කතං බුද්ධස්ස සාසන”තනි.

ඉන්ද්‍රං සුදං ආයසමා සුභුතිඤ්ඤාගේ ගාමායො අභාසිත්තාති.

එවං පන සො නාමනිසංභවතො අපරාපරං උපපජ්ජනවසෙන
 දිබ්බසම්පන්නං අනුභවිත්වා නතො චුතො මනුස්සලොකෙ අතොක
 සතකතනුං චකතවතනිරාජා ව පදෙසරාජා ව හුත්වා උදාරං මනුස්ස
 සම්පන්නං අනුභවිත්වා අප් අභිභාසං භගවතො කාලෙ සාවච්ඡියං සුමන
 සෙට්ඨස්ස ගෙගෙ අනාමපිණ්ඩිකස්ස කතිට්ඨො හුත්වා තිබ්බතනි.
 සුභුතිතිස්ස නාමං අහොසි.

තෙතම සමයෙන අභිභාසං භගවා ලොකෙ උපපජ්ජත්වා පවත්න
 වරධමමවෙකො අනුපුබ්බෙන රාජගහං ගන්ත්වා නත්ත වෙළචන
 පටිග්ගහණාදිනා ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහං උපතිස්සාය
 සිතවතො විහරති. තද අනාමපිණ්ඩිකා සෙට්ඨි සාවච්ඡියං උට්ඨානක
 හණ්ඩං ගගෙත්වා අත්තනො සහායස්ස රාජගහසෙට්ඨිනො සරං
 ගතො බුබුළාදං සුත්වා සත්ථාරං සිතවතො විහරන්තං උපසඛකම්මිත්වා
 පඨමදස්සනෙනෙව සොනාපතතිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං සාවච්ඡි.
 ආගමනත්ථාය යාවිත්වා තතො පඤ්චවත්තාලීසයොජනමත්තො මග්ග
 යොජනෙ යොජනෙ සහසහස්සපරිච්චාගෙන විහාරෙ පතිට්ඨාපෙත්වා
 සාවච්ඡියං රාජමාණෙන අට්ඨකරිසප්පමාණං ජෙත්වාස්ස රාජකුමාරස්ස
 උය්‍යානභූමිං කොට්ඨස්සත්ථාරෙන¹ කිණ්ඨිත්වා නත්ත භගවතො විහාරං
 කාරෙත්වා අද්ධි. විහාරපටිග්ගහණදිවසෙ² අයං සුභුතිකුට්ඨිකො
 අනාමපිණ්ඩිකසෙට්ඨිනා සසිං ගන්ත්වා ධම්මං සුඤ්ඤො සද්ධං පටි
 ලභිත්වා පබ්බජි.

සො උපසම්පජ්ජත්වා වෙමාතිකා පගුණං කත්වා කම්මට්ඨානං කථා
 පෙත්වා අරඤ්ඤා සමණධම්මං කරොන්තො මෙත්තජ්ඣානං පාදකං
 කත්වා විපස්සනං වඩෙස්සත්වා අරගත්තං පාපුණ්ඨි. සො ධම්මං
 දෙසෙනො යසමා සත්ථාරං දෙසිතනිසාමෙන අනොදිස්සනං කත්වා

1. ම. සංඛාරෙන. 2. සි. I. මහද්විසෙ.

ධම්මං දෙසෙති, තසමා අරණවිහාරිනං අභයා නාම ජාතො. පිණ්ඩාය වරතොතා ඝරෙ ඝරෙ මෙතතස්සානං සමාපජ්ඣා සමාපන්නො චුට්ඨාය භික්ඛං පටිගණ්හාති: “එවං දායකානං මහපථලං භවිස්සති”ති, තසමා දකඛිණේය්‍යානං අයෙතා නාම ජාතො. තෙනාහ භගවා: “එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං අරණවිහාරිනං යදිදං සුභුති, දකඛිණේය්‍යානං යදිදං සුභුති”ති.

එවමයං මහාපෙරො අරහතෙත පතිට්ඨාය අත්තනො සුරිතපාර මීනං ඵලස්ස මන්ථනං පඤ්ඤා ලොකෙ අභිඤ්ඤාතො අභිලක්ඛිතො හුචා බහුජනහිතාය ජනපදවාරිකං වරතොතා අනුපුට්ඨෙත රාජගගං අගමාසි. රාජා බිම්බිසාගේ පෙරස්ස ආගමනං සුඤ්ඤා උපසංකම්භා වන්දිතා “ඉධෙව භතොත වසථා”ති වචා “නිවාසනට්ඨානං කට්ඨ්ඨාමි”ති පකකතොතා විස්සරි. පෙරො සෙනාසනං අලභතොතා අබෙහාකාසෙ චිත්තිනාමෙසි. පෙරස්ස ආනුනාවෙන දෙවො නවස්සති, මහස්සා අචුට්ඨිතාය උපද්දානා රඤ්ඤා නිවෙසනවායෙ උකකුට්ඨිමකංසු. රාජා “කෙන නුඛො කාරණෙන දෙවො නවස්සති”ති විමංසතොතා “පේණස්ස අබෙහාකාසවාසෙන මඤ්ඤා නවස්සති”ති විනොතතොතා හස්ස පණ්ණකුට්ඨං භාරුපෙතා “ඉමස්සං භතොත පණ්ණකුට්ඨං වසථා”ති වචා වන්දිතා පකකාමි. පෙරො කුට්ඨං පටිසිඤ්ඤා තිණසන්තරකෝ¹ පලලෙකින නිසිදි. තදා පන දෙවො ථොකං ථොකං පුසායති න සමමාධාරං අනුප්පවෙච්ඡති²; අථ පෙරො ලොකස්ස අචුට්ඨිකතාය විධිමිතුකාමො³ අත්තනො අස්සවත්තිකබාහිර වජ්ජිකස්ස පරිස්සයස්ස අනාවං⁴ පවෙදෙතොතා:-

“ඡන්තා මෙ⁵ කුට්ඨිකා සුඛා නිවාහා, වස්ස දෙව යථාසුඛං.

චිත්තං මෙ සුසමාතිහං විමුත්තං, ආනාපි විහරාමි, වස්ස දෙව”ති ගාථමාහ.

හත් ඡන්තා සද්දා නාව “ඡන්තා සා කුමාරිකා ඉමස්ස කුමාරස්ස ඡන්තං නප්පතිරුප”නති ආදිසු පතිරුපෙ ආගතො. “ඡන්තං වෙව ඵලගුණ ඵස්සායහනාන”නති ආදිසු වචනවිසිට්ඨෙ සඬ්ඛාචිසෙසෙ. “ඡන්තමතිවස්සති, විවටං නාතිවස්සති”ති⁶ ආදිසු ගගණේ. “කාසාහං තෙ නව්ඡතොතාපි කට්ඨ්ඨාමි”ති ආදිසු නිවාසනපාරුපතො. “ආයස්මා ඡන්තො අනාවාරං ආවරති”⁷ති ආදිසු පඤ්ඤාගතියං. “සබ්බච්ඡන්තං, සබ්බපරිච්ඡන්තං”, “ඡන්තා කුට්ඨි ආතිතො ගිති”ති⁸ව ආදිසු තිණාදීති ඡාදනෙ. ඉධාපි තිණාදීති ඡාදනෙයෙව දට්ඨබ්බො. තසමා තිණෙන වා පණ්ණෙන වා ඡන්තා යථා නවස්සති, වස්සාදකපත්තං න ගොති, න ඔවස්සති, එවං සමමදෙව ඡාදිතාති අනෙථා.

1. සි. II. තිණසන්තරක

2. ම. අනුච්ඡෙදි.

3. සි. II. විසමිකාමො.

4. සි. II. ආනුතාවං.

5. සි. I. මෙසා.

6. සි. II. ම. වරති.

7. සි. II. පටිච්ඡන්තං.

a. පෙරගාථා 447. b. සුභුති. ධර්මසුත්තං.

මෙ සඳෙ “කිවෙන්න මෙ අධිගතං හලං දුති පසාසිකු”නති^a ආදිපු කරණේ ආගතො; මයාති අනේ. “භස්ස මෙ හතෙත හගවා සඛිඛිතෙතන ධම්මං දෙසෙතු”ති^b ආදිපු සමපදනෙ; මයනනාති අනේ. “පුබ්බෙව මෙ භික්ඛවෙ සචෙඛාධා අනභිසංග්ගිධස්ස බොධිසත්තස්සෙව සතො”ති^c ආදිපු සාමිඅනේ ආගතො; ඉධාපි සාමිඅනේව දුට්ඨබ්බො; මමාති අනේ. කිඤ්චාපි ඛිණ්ණසවානං මමාසිහබ්බං නාම කිඤ්චි නපි ලොකධම්මෙති අනුපලිභ්වතභාවතො; ලොකසමඤ්ඤාවසෙන¹ පන තෙසමි අහං මමාති වොහාරමිත්තං ගොති. තෙනාග හගවා: “කිනති මෙ සාවකා ධර්මදයාදු හවෙය්‍යං නො ආමිසදයාදු”ති. d

‘කුටිකා’ති පන මාකුකුච්ඡි කරජකායොපි තිණ්දිව්ඡදනො පතිස්සයොපි වුවිති. තථාති:—

මාතරං කුටිකං බුසි, හරියං බුසි කුලාවකං,
පුත්තෙත සත්තානසෙ බුසි, තණ්හං මෙ බුසි ඛිකින”නති^e
ආදිපු මාකුකුච්ඡි කුටිකාති වුත්තා.

“අට්ඨිකඛිකල” කුටිකෙ නහාරුපරිසිඛිතෙ¹

ධිරත්ථුපුරෙ දුග්ගතෙව පරහතෙත⁴ මමායසි”ති^f

ආදිපු කෙසාදිසමුගහුතො කරජකායො. “භස්සපස්ස හගවතො හභිණ් කුටි මවස්සති,”^g “කුටිකා” නාම උලලිභ්වතා වා ගොති අවලිභ්වතා වා”ති ආදිපු තිණ්ව්ඡදනො පතිස්සයො; ඉධාපි සො එව වෙදිහබ්බො. පණ්ණසාලාය අධිපෙපතතො කුටි එවති කුටිකාති වුත්තා.

සුඛසඳෙ පන “විපිට්ඨිකත්තා සුඛඤ්ච දුක්ඛං පුබ්බෙව ජොම නස්සා”ති^h ආදිපු සුඛවෙදනායං ආගතො. “පුබ්බො බුද්ධානං උපපාදෙ, සුඛා සඳ්ඛමෙදෙසනා”තිⁱ ආදිපු සුඛමුලෙ. “සුඛස්සෙතං භික්ඛවෙ අධි වචනං යදිදං පුඤ්ඤති”ති ආදිපු සුඛගෙතුමි. “යසොව බො මහාලි රූපං සුඛං සුඛානුපතිතං සුඛාවක්ඛන්ත”නති^j ආදිපු සුඛාරමිතේ. “දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරා එතෙ වුඤ්ඤ අරියස්ස විනයො”ති ආදිපු අබ්‍යා පජෙකි.¹ “තිබ්බාණං පරමං සුඛ”නති^k ආදිපු තිබ්බාණේ. “යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ න සුකරං අකමානෙන පාපුණ්ඛං යාව සුඛා සග්ගා”ති ආදිපු සුඛපථවිසයධානෙන. “සොවංගිකං සුඛවිපාකං සග්ගසංවත්තනි ක”නති^m ආදිපු ඉට්ඨං; පියමනාපෙති අනේ. ඉධාපි ඉට්ඨං

1. II & III සාමඤ්ඤාවසෙන.

2. ම. සි. II කඛලිකා. සඛබ්බිකා. සි. I. කඛබ්බ. d. ම. නි. මු. ප. ධම්මදසාදපුත්ත.

3. ම. සි. II & III සිසාඤ, සිසාඤ.

එංගනහාරුපරිසිඛිතෙ P.T.E.

4. සි. I & II පරගතෙත.

5. සි. I & II කුටිකාති.

6. ම. සි. III අබ්‍යාපජෙත්.

a. මහාවග්ග. ම. නි. අරියපරියෙසක පුත්ත.

b. සං. නි. රුහුලසං රුහුලපුත්ත.

c. ම. නි. මු. ප. ථෙරගාථිසංඝාතපුත්ත.

d. ම. නි. මු. ප. ධම්මදසාදපුත්ත.

e. සං. නි. දෙ. සං. කුටිපුත්ත.

f. ථෙරගාථා. 1150.

g. ම. නි. ම. ප. කුටිකාරපුත්ත.

h. ධම්මපද. බුඛව. 195.

i. සං. නි. ම. ප. මහාලිපුත්ත.

j. ධම්මපද. සුඛවග්ග. 204.

m. අ. නි. 5 නි. නගාපුත්ත.

n. පුත්තනි. බග්ගවිසාණපුත්ත.

සුඛපථවයෙ වා දැක්කේය. සාති කුටි අනෙකා බිහි මි මනාපහාවෙන සමාදිතා නිවාසන එයුතාය සුඛාති වුනතා. තථා නාතිසිතනාති උණහතාය උතුසුඛසමපතියොගෙන කායිකවෙනසිකසුඛස්ස පථවය භාවතො.

‘භිමානා’ති: අවාතා, පුංඤ්ඤාලපිභිතවාතපානතතා වාත පරිස්සයරතිතාති අනෙකා. ඉදං තස්සා කුටිකාය සුඛභාවවිභාවනං. සවානෙ¹ හි සෙනාසනෙ උතුසුඛපායො නලබ්භති, නිවානෙ සො ලබ්භතිති.

‘වස්සා’ති: පවස්ස, සමමාධාරං අනුප්පවෙච්ඡ² **‘දෙවා’**ති: අයං දෙව සද්දො “ඉමාති තෙ දෙව වජ්ජරුසිතිනගරසහස්සාති කුසාවතිරුජ්ඣාති පමුඛාති එත් දෙව ඡන්දං ජනෙහි ජීවිතෙ අපෙක්ඛ”නති³ ආදිසු සමුච්ඡිතිදෙවෙ බත්තියෙ ආගතො. “වාතුමවමාරාජිකා දෙවා වණ්ණ වනෙතා සුඛබහුලා”ති⁴ ආදිසු උප්පතතිදෙවෙසු. “තස්ස දෙවාතිදෙවස්ස සාසනං සබ්බදස්සිනො”ති ආදිසු විපුදධිදෙවෙසු. විපුදධිදෙවොනඤ්ඤා භගවතො අතිදෙවභාවෙ වුතෙන ඉතරෙසං වුතෙතා එව භොති. “විඤ්ඤා විගතවලාගකෙ දෙවෙ”ති⁵ ආදිසු ආකාසෙ. “දෙවො ව කාලෙක කාලං න සමමාධාරං අනුප්පවෙච්ඡති”ති⁶ ආදිසු මෙසෙ, පඤ්ඤාන වා; ඉධාපි මෙසෙ පඤ්ඤාන වා දැක්කේය. **‘වස්සා’**තිහි තෙ⁷ ආණ්ඩෙතො පෙරො ආලපති. **‘සමාසුඛං’**ති: සමාරාමං, තව වස්සනෙන මයං බාහිරො පරිස්සයො නත්ති, තස්මා සමාසාමං වස්සාති වස්සුපථජීවිසනෙන අනුග්ගණනෙනා වදති.

ඉදං අබ්භන්තරෙ පරිස්සයස්සාපි අභාවං දස්සෙතො **‘විතනං’**ති ආදිමාග. තත් **‘විතනං මෙ සුසමාගිතං’**ති: මෙ විතනං සුරිපු අතිවිය සමමා සමවදෙව එකග්ගතාවෙන ආරමමණෙ රුපිතං; තඤ්ඤො න නිවරණාදිවිකම්මානමිතෙන න. අපිච්ච ඛො විමුක්තං ඔරමිභාගිය උඤ්ඤාගියසංඝගෙහිපි සබ්බසංයොජනෙහි සබ්බකිලෙසධමුචතො ව විසෙසෙන විමුක්තං, සමුච්ඡිදප්පහාණවසෙන පටිප්පස්සද්ධිප්පහාණ වසෙන තෙ පඤ්ඤා සිතනති අනෙකා. **‘ආනාපි’**ති: විරියවා; එලසමා පතතිඅත්ථං විපස්සනාරමාවසෙන දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං ව ආරඤ්ඤා විරියො හුක්ඛා විහරාමි, දිඤ්ඤා විහරාදිහි අත්තභාවං පවතෙතමි, න පන කිලෙසප්පහාණත්ථං; පහානබ්බස්සෙව අභාවතොති අධිප්පායො. සමා පන බාහිරපරිස්සයාභාවෙන දෙව මයා තං වස්සනෙ නියොජිතො, එවං අබ්භන්තරපරිස්සයාභාවෙන පිතිං දස්සෙතො පුනපි **‘වස්ස දෙවා’**ති ආග.

1. සි. I. පවානෙ.

2. සි. I. ම. අනුපවච්ඡ.

3. සි. III. ක.

a. දී. නි. මහාසුදස්සනසුත්ත.

b. අ. නි. 8 නි. දුනුප්පතතිසුත්ත.

d. ම. නි. ම. ප. චුලසඤ්ඤාදිසුත්ත.

e. අ. නි. ඩ. නි. බ්‍රාහ්මණවග්ග.

අපරො නයො:—“ජනනා”ති: පිගිතා, ඡාදිතා. ‘කුම්බා’ති: අත්ත භාවො. සො හි “අනෙකවස්සසමුදයස්ස අවිජ්ජානීවරණස්ස නික්ඛවෙ පුංගලස්ස තණ්හාසම්පසුත්තස්ස අයස්සෙව්ව කායො සමුදගතො ඛගිඛා ව නාමරූප”නති ආදිපු කායොති ආගතො. “සිඤ්ච තික්ඛු ඉමං නාමං, සිත්තා තෙ ලුහුමෙස්සති”තිa ආදිපු නාමාති ආගතො. “ගහකාරකා! දිට්ඨොසි ගහකුටං විසංඛින”නතිb ආදිපු ගහනතිc ආගතො. “සත්තො ගුහායං ඛහුනාතිජනොනා තිට්ඨං නරො මොග්ගසමිං පගාළොන”තිc ආදිපු ගුහාති ආගතො. “නෙලමෙහා සෙතපච්ඡාදො ඵකො හෙ වත්තතෙ රථො”තිd ආදිපු රථොති ආගතො. “පුන ගෙහං න කාගසි”තිe ආදිපු ගෙහනති ආගතො. “විච්චා කුටි තිබ්බුතො ගිති”තිf ආදිපු කුටිති ආගතො. තස්මා ඉධාපි සො කුටිකාති වුත්තො. අත්තභාවො හි කට්ඨාදීති පටිච්ච ලබ්භමානා ගෙහසාමිති කුටිකා විය අට්ඨිආදිසඤ්ඤිතෙ පස්චිධාකුආදිකෙ ථස්සාදිකෙ ව පටිච්ච ලබ්භමානො කුටිකාති වුත්තො විත්තමක්කටස්ස නිවාසභාවතො ව. යථාහ:—

“අට්ඨිකඛකලකුටි” වෙසා මක්කවාචසථො ඉති,
මක්කටො පඤ්චවාරාය කුටිකාය පසනතිය
වාරෙන අනුපරියාති සට්ඨසනො පුනපුන”නති.

෧. පනෙසා අත්තභාවකුටිකා ථෙරස්ස තිණණං ඡන්තං අට්ඨනං ව. අසංවරවාරානං වසෙන සමතිවිජ්ඣිතකස්ස රුහාදීහි අවස්සුතස්ස පඤ්ඤාය සංවුත්තනා” සම්මදෙව පිභිතතනා ඡන්තාති වුත්තා. තෙනාහ භගවා: “සොනානං සංවරං මුෑමි පඤ්ඤායෙන පිට්ඨයරෙ”තිg වුත්තනයෙන ඡන්තතනා ඵව” කිලෙසදුක්ඛාභාවතො නිරාමිසපුබ්බ සම්ඛිතිතාය ව පුබ්බ පුබ්බපත්තා; නහො ඵවච නිවාතා නිග්ගමාන මදථග්ගසාරග්ගතාය නිවාතවුත්තිකා.

අයඤ්ච නයො:—මය්හං න සඛකිලෙසධම්මානං සංවරණමත්තෙන සිඤ්ඤා. අථබො අග්ගමග්ගසමාධිතා සුට්ඨි සමාගිතවිත්තතායවෙව අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය සබ්බසංයොජනෙහි විප්පමුත්තවිත්තතාය වාති දස්සෙන්නො ආහ: “විත්තං මෙ පුසමාගිතං විමුක්තා”නති. ඵවද්දුගො ව “ඉදුනාහං කත්තාරණීයො”ති න අපොසසුකෙක්කා ගොමි. අථබො ආහාපි විගරාමි සදෙවනස්ස ලොකස්ස ගිතපුබ්බපසංගාරෙ උස්සාහ ජාතො තික්ඛාචාරකාලෙපි අනුඝරං” මුග්ගවිගාරෙතෙව විගරාමි. තස්මා කම්මෙ දෙව පඤ්ඤාන මය්හං පියං කාතුකාමතායපි ව වස්සුප

1. සි. I. ගෙහනති.

2. ඉ. අට්ඨිකඛකලකුටිවෙසදික්ඛාචාචසථොතිපි.

3. සි. III. සංවුත්තනාච.

4. ම. සි. II & III ඵව.

5. සි. II & III අනුඝරං.

a. ඛම්මපද. සිකාට්ඨ. 369.

b. ඛම්මප. ජර්ව. 154.

c. සුත්තනි. ගුහථකසුත්ත.

d. සං. නි. iv. 292. P.T.E.

e. ඛම්මප. ජර්ව. 154.

f. සුත්තනි. ඛනියසුත්ත.

g. සුත්ත. නි. අජ්ඣපුච්ඡා.

ජීවිතං සත්තානං අනුකම්පායපි වස්ස සම්මාධාරං අනුප්පවෙච්ඡාති එවමෙත්ත අත්තො දට්ඨබ්බො. එත්ත ව ථෙරො “ඡන්තා මෙ කුට්ඨිකා සුඛා නිවාතා”ති ඉමිනා ලොකීයලොකුත්තරහෙදය අත්තනො අධිසීල සික්ඛං දසෙසති. “චිත්තං මෙ සුසමාහිත”නති ඉමිනා අධිචිත්තසික්ඛං. “චිත්තං”නති ඉමිනා අධිපඤ්ඤාසික්ඛං. “ආනාපි විගරාමී”ති ඉමිනා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අථවා “ඡන්තා මෙ කුට්ඨිකා සුඛා නිවාතා”ති ඉමිනා අනිමිත්තවිහාරං දසෙසති; කිලෙසවස්සපිධානමුඛෙන නිච්චාදිතිමිත්තඥානවනදීපනතො “චිත්තං මෙ සුසමාහිත”නති ඉමිනා අප්පණිතිතවිහාරං. “චිත්තං”නති ඉමිනා සුඤ්ඤානවිහාරං. “ආනාපි විගරාමී”ති ඉමිනා හෙසසී තිණ්ණං විහාරානං අධිගමුපායං. පඨමෙන වා දෙසප්පගාණං, දුතියෙන රාගප්පගාණං, තතියෙන මොහප්පගාණං. තථා දුතියෙන පඨමදුතියෙහි වා ධම්මවිහාරසම්පන්නියො දසෙසති, තතියෙන චිත්තතිස්සප්පන්නියො. “ආනාපි විගරාමී”ති ඉමිනා පරතිගාමපිට්ඨකියං අනුත්තරානං දසෙසතිති දට්ඨබ්බං.

එවං “යථානාමා”ති ගාථායං චුත්තානං ධම්මවිහාරාදීනං ඉමාය ගාථාය දසසිහත්තා තත්ත අදසසිතෙසු නාමගොතෙතසු නාමං දසෙසාමං ‘ඉත්තං සුද’නති ආදිචුත්තං. යෙ හි ථෙරො නාමමතෙතන පාකවා තෙ නාමෙන, යෙ ගොතෙතමතෙතන පාකවා තෙ ගොතෙතන, යෙ උභයථා පාකවා තෙ උභයෙනාපි දසසික්ඛනති. අයං පන ථෙරො නාමෙනාභිලකඛිතො, න තථා ගොතෙතනාති ‘ඉත්තං සුදං ආසිසමා සුභුති’ති චුත්තං. තත්ත “ඉත්තං”නති: ඉදං පඤ්ඤා; ඉමිනා ආකාරෙතාති අත්තො. ‘සුදං’ති: 1 සු ඉමං සංකප්පෙන ඉසාරලොපො ‘සු’තිව නිපාත මත්තං. ඉමං ගාථනති යොජනා. ආසිසමාති පියවචනමෙතං, ගරුභාරව සප්පතිස්සව2 වචනමෙතං. ‘සුභුති’ති: නාමිකිත්තනං. සො හි සරීර සම්පන්නියාපි දසසතියො පාසාදිකො, ගුණසම්පන්නියාපි, ඉති සුඤ්ඤා සරීරාවයවචිභුතියා සීලසම්පන්නිචුතියා ව සමන්තාගතත්තා සුභු තිති පඤ්ඤාසිත්ත සීලසාරදිපිරගුණයොගතො ථෙරො. ‘අනාසිසමා’ති: කපෙසි. කසමා පතෙතෙ මහාථෙරො අත්තනො ගුණෙ පකාසෙතති? ඉමිනා දිස්සෙන අද්විතා අනධිගතප්පබ්බං පරමගථීරං අතිවිස සන්නං පණිතං අත්තනා අධිගතං ලොකුත්තරධම්මං පච්චවෙකඛිතා පිතිවෙග සමුඤ්ඤානිගඋද්භවසෙන සාසනස්ස නියතාතිකතාවචිභාවනවසෙනව පරමපට්ඨිකා අරියා අත්තනො ගුණෙ පකාසෙතති යථාතං ලොක නාථො බොධිණියං3 අප්පාසයවසෙන “දසබ්බසමන්තාගතො භික්ඛවෙ තථාගතො වතුචෙසාරජ්ජවිසාරදෙ”ති ආදිතා අත්තනො ගුණෙ පකාසෙතති එවමයං ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්බාකරණගාථා ගොතීති.

පරමන්දිපතියා ථෙරගාථාසංවණ්ණනාය

සුභුතිසමරගාථාටණ්ණනා

ති ට්ඨිතා

‘උපසංඝාතය’ හි ආදිකා ආයස්මත්තො මහාසංඝායාදිනි : අර්ථය ගාථා. තස්ස කා උපසංඝාතී? අයමපි පේරො පදමුග්ගරයස්ස භගවතො කාලෙ හං සමති නගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බන්ධිකා විඤ්ඤානං පනෙතා මාතා පිතුන්තං අවමයෙන කුටුමං සන්ධිපෙකා සරාමාසං වසන්තො එක දිවසං පදමුග්ගරයස්ස භගවතො ධම්මදෙසනාකාලෙ ගංසමතිනගර වාසිකෙ ගතිමාලාදිගන්තො යෙන බුද්ධො යෙන ධම්මො යෙන සංඝො තනතින්ත තපපානෙ තප්පනාතෙ ගච්ඡන්තෙ දිස්වා හෙති සද්ධිං උපගතො සන්තාරං එකං හික්ඛුං පටිසම්භිද්දසන්නානං අග්ගධානෙ ඤාපෙතනං දිස්වා “අයං කීර් ඉමස්මිං සාසනෙ පටිසම්භිද්දසන්නානං අග්ගො; අග්ගො වතාගමපි එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අයං වීය පටිසම්භිද්දසන්නානං අග්ගො භවෙය්” නති වින්තොකා සන්ත්ථ දෙසනා පරියොසානෙ චුට්ඨිතාය පරිසාය භගවන්තං උපසංඝාතීකා “භන්තෙ සුචෙ¹ මග්ගං හික්ඛං ගණ්හපා” ති නිමන්තෙයි. සන්තා අධිවා සෙසි. සො භගවන්තං අභිවාදෙකා පදකම්ණං භවා සකං නිවෙ සකං ගන්තා සබ්බරත්තිං බුද්ධස්ස ච හික්ඛුසංඝස්ස ච නිසර්ජයානං ගතිමාලාදමාදිති අලංකාරිකා පණීතං බාදනීයං භොජනීයං පටියාද පෙකා තස්ස රත්තියා අවමයෙන සකෙ නිවෙසනෙ හික්ඛුසත්තස්ස පරිවාරං භගවන්තං විවිධයාගුබ්ජ්ජාදිපරිවාරං නානාරසස්ස ඛණ්ඩකං ගතිසාලිභොජනං භොජෙකා භන්තකිම්ච පරියොසානෙ වින්තෙයි: “මහන්තං ඛො අහං ඤානන්තරං පඤ්ඤා, නඛො පන මයා යුත්තං එකදිවසමෙව දුතං දකා තං ඤානන්තරං පඤ්ඤා, අනුපටි පාටියා සත්තදිවසං දුතං දකා පඤ්ඤාසාමී” ති සො හෙතෙව නියා මෙන සත්තදිවසෙ මහාදුකාති දකා භන්තකිම්ච පරියොසානෙ දුස්ස කොට්ඨාගාරං විවරාපෙකා උත්තමං තිච්චරප්පභොගකං සුමුච්චන්තං බුද්ධස්ස පාදමුලෙ ඤාපෙකා, හික්ඛුසත්තස්ස ච තිච්චරං දකා, තථාගතං උපසංඝාතීකා “භන්තෙ යො සො හික්ඛු කුලෙහි ඉතො සත්තමදිවසමන්තෙ එතදග්ගෙ ඤාපෙතො, අගමපි සො හික්ඛු වීය අනා ගතෙ උප්පජ්ජනකුමුඛස්ස සාසනෙ පබ්බජිකා පටිසම්භිද්දසන්නානං අග්ගො භවෙය්” නති වකා, සන්ත්ථ පාදමුලෙ නිසර්ජකා පත්තං අකාසි. සන්තා තස්ස පත්තාය සමිජ්ඣිකභාවං දිස්වා “අනාගතෙ ඉතො කප්ප සත්තස්ස මන්තෙ ගොහමො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජස්සති තස්ස සාසනෙ තව පත්තා සමිජ්ඣස්සති” ති බ්‍යාකාසි. චුත්තමපි වෙනං අපදනො:-

පදමුග්ගරයෙ නාම ජිනො සබ්බලොකවිදු මුති
ඉතො සත්තස්ස මති භාපෙස උප්පජ්ජ වක්ඛමා.

මවාදකො විඤ්ඤාපකො තාරකො සබ්බපාණීනං
දෙසනාකුසලො බුද්ධො තාරෙසි ජතනං බහුං.

අනුකම්පනො කාරුණිකො ගිතෙසි සබ්බපාණිනං.
සම්පන්නො තිත්තියෙ සබ්බෙ පඤ්චසිලෙ පතිට්ඨසි.

එවං නිරාකුලං¹ ආසි පුඤ්ඤානං තිත්තියෙති ව
විචිත්තං අරහන්තෙති වසිතුතෙති තාදිති.

රතනානට්ඨපඤ්ඤසඋග්ගතො සො මහාමුනි
කඤ්චනග්ගිකාසංකාසො බතතිංසවරලකගිණො.

වස්සසතසගස්සාති ආපු විජ්ජති තාවදෙ
තාවතා තිට්ඨමානො සො නාරෙසි ජිත්තං බහුං.

තදගං භංසවතීසං මහාභොගො කුට්ටිකිකො²
උපෙචා සබ්බලොකාග්ගං අස්සොසිං ධම්මදෙසනං.

තද ණො සාවකං බුද්ධො පභින්නපටිසම්මිදං
අනෙ ධම්මෙ නිරුත්තෙත ව පටිභාණෙ ව කොච්ඡිදං.

ඨපෙසි එතදග්ගමිති; තං පුච්චා මුදිතො අගං
සසාවකං ජිත්තවරං³ සප්පායං භොජයිං තද.

දුස්සෙගච්ඡාදයිචාන සසිස්සං⁴ ලොකනායකං
නිපට්ඨ පාදමුලමිති තං ණානං පඤ්ඤං අගං.

තතො අවොච ලොකග්ගො: “පස්සපෙතං කුට්ටිකිකං⁵
විත්තං පාදමුලෙ මෙ කම්මෙදරසප්පහං,

සෙට්ඨං බුද්ධස්ස⁶ භික්ඛුස්ස ණානං පඤ්ඤානෙ අගං,
තාය සද්ධාය මාගෙන ධම්මස්ස සවණෙන ව

සබ්බස්ස පුබ්බිකො හුචා, සංසරිචා භවානවෙ,
අනාගතමිති අද්ධානෙ උච්ඡිතෙ තං මනොරථං.

සතසගස්සෙ ඉතො භට්ඨෙ ඔක්කාකකුලසම්මවො
ගොනාමො නාම නාමෙන සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති,

තස්ස ධම්මෙපු දයාදෙ ඔරසො ධම්මනිවුත්තො
කොට්ඨිගො නාම නාමෙන හෙස්සති සඤ්චසාවකො.”

තං පුච්චා මුදිතො හුචා යාවජ්චං තද ජිතං
මෙත්තවිත්තො පරිවරිං සතො පඤ්ඤා⁷සමාගිතො,
තෙන කමෙත්ත පුක්කතෙත⁸ මෙත්තාපණ්ඩිති ව
ජගිචා මානුසං දෙගං තාවතීංසං අගඤ්ජිතං.

1. සි. II. ම. නිශ්චලො.

2. බ්‍රාහ්මණො චෙදපාරගු. අප. පා.

[මහානොසිතෙ. මනොරථපුරුෂො.]

3. පක්කපාරමිතං. අප. පා.

4. සසිස්සං බුඞ්සාගරං. අප. පා.

5. විජ්ජනාමං. අප. පා.

6. බුඞ්සසාසනං. අප. පා.

7. සි. I ම. පඤ්ඤා.

8. කම්මෙවිපාකෙතං. අප. පා.

කීසනකඛ්‍යානුං දෙවෙසු¹ දෙවරජ්ජමකාරසිං,
තථා පඤ්චසතකඛ්‍යානුං² චක්කවහන් අගොසහං.

පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනානො අසඬ්ඛියං,
සබ්බත්ථ සුඛිතො ආසිං; නස්ස කම්මස්ස තෙජසා.³

දුට්ඨෙ භවෙ සංසරාමි දෙවතො අථ මානුසො,
අඤ්ඤං ගතීං නගට්ඨාමි; සුවිණ්ණස්ස ඉදං ඵලං.

දුට්ඨෙ කුලෙ පජායාමි බහ්‍යයෙ අථ බ්‍රාහ්මණො,
නිවෙ කුලෙ න ජානාමි; සුවිණ්ණස්ස ඉදං ඵලං.

පච්ඡිමෙ ච භවෙ පතො බ්‍රාහ්මණොත්ථ⁴ අගොසහං
සාවඤ්ඤං විප්‍රකුලෙ පච්ඡා ජානො මගග්ගිනො.

මාහා චක්ඛවතී නාම, පිතා මෙ අස්සලාඤ්ඤො,
යද්‍ය මෙ පිතරං බුද්ධො විනාසී සබ්බසුද්ධියා,

තද්‍ය පසන්නො සුගතො පබ්බජං අනගාරියං.

මොගගලානො ආචරියො, උපජෙක්ඛා⁵ සාවිසමිනො.

කෙසෙසු ඡිජ්ජමානෙසු දිට්ඨි ඡින්නා සමුලකා,
නිවාසෙන්නොච කාසාවං අරගතතං ච පාපුණ්ණිං.

අත්ථබ්බතිරුත්තංසු පටිභාණෙ ච මෙ මති
පභින්නා, තෙන ලොකයො ඵ්ථදග්ගො ධ්වපෙසි මං.

අසඤ්චිං ව්‍යාකාසිං උපතියොන සුච්ඡිතො
පටිසම්භිද්ධසු; තෙනාහං අගො බුද්ධස්ස සාසනො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යං, භවා සබ්බෙ සමුගතා;
නාගොච බ්‍රහ්මාණං ඡෙත්වා විහරාමි අනාසවො.

සවාගතං වත මෙ ආසි බුද්ධසෙට්ඨස්ස සනතිකෙ;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පතතා; කහං බුද්ධස්ස සාසනං.

පටිසම්භිද්ධ වහස්සොපි විමොක්ඛාපි ච අට්ඨමෙ
ඡලිතිඤ්ඤා සච්ඡිකතා; කතං බුද්ධස්ස සාසනං⁶ නි.

එවං සො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤසම්මාරං සම්මාරන්නො අපරං
පරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො ඉමසමි බුද්ධුප්පාදෙ සාවඤ්ඤං.
බ්‍රාහ්මණමහාසාදකුලෙ නිබ්බත්ති. **කොට්ඨිනො** තිස්ස නාමං අකංසු.
සො වස්සන්නො තයො වෙදෙ උග්ගගෙත්වා බ්‍රාහ්මණසිප්පෙ
නිපථත්තිං ගතො, එකදිවසං සන්ත්ථිසත්තිකං ගතො; ධම්මං සුත්වා පටිලඳා

1. සතානං තිණ්ණානුංච, අප. පා.

3. සි. I. කම්මසහවාහසා.

2. සතානං පමකභිකුංච, අප. පා.

4. බ්‍රහ්මිකු. අප. පා.

5. සි. I. ම. උපජෙක්ඛායො.

සද්ධො පබ්බත්තො උපසම්පන්නකාලතො පඨාය විපස්සනාකම්මං කාරොන්තො සහ පරිසමන්දිති අරහත්තං පඨාය පරිසමන්දස්ස විණ්ණවසි හුඬා අභිඤ්ඤානෙ මහාපෙරෙ උපසම්බ්බිතො පඤ්ඤාං පුච්ඡන්තොපි දසබලං උපසම්බ්බිතො පඤ්ඤාං පුච්ඡන්තොපි පරිසමන්දස්සයෙව පඤ්ඤාං පුච්ඡි. එවමයං පෙරො තත් කතාධිකාරනාය විණ්ණවසිභාවෙන ච පරිසමන්දස්සත්තානං අග්ගො ජාතො. අථ නං සඤ්ඤා මහාපෙදලල සුත්තං අනුස්සවන්. කඬා පරිසමන්දස්සත්තානං අග්ගධර්මානෙ ධරෙයි:— “එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවනානං භික්ඛුනං පරිසමන්දස්සත්තානං යදිදං මහානොසිතො” ති. සො අපරෙත සමයෙත විමුත්තිස්සං සරිසංවෙදෙනො උද්ගතවසෙත ‘උපසන්නො’ති ගාථමහාසි.

“උපසන්නො උපරතො මන්නනාණි අනුඬුවො
බුනාති පාපකෙ ධරෙව දුමපත්තංව මාඵතො”ති

ඉන්ද්‍රං සුදං ආදසමා මහානොසිතානෙරො ගාථං අහාසි.

තත් ‘උපසන්නො’ති: මනව්ඡ්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං උපසමනෙත නිබ්බිසෙවනනාවකරණෙන උපසන්නො. ‘උපරතො’ති: සබ්බසමා පාප කරණහො ඔරතො විරහො. ‘මන්නනාණි’ති: මන්නා වුච්චති පඤ්ඤා නාය උපපරික්ඛිඬා හණතිති මන්නනාණි; කාලවාදීආදිභාවං අවිස්සජ්ජන්තො යෙව හණතිති අජො. මන්නහණතවසෙන වා හණතිති මන්නනාණි, දුබ්බාසිතහො අත්තනො සාසනවසෙන වතුරඛ්ඤ්ඤාමන්නාගහං සුභාසිතං යෙව හණතිති අජො. ජාතිආදි වසෙන අත්තනො අනුක්කංසනතො න උඬාතොති අනුදම්මො. අථවා තිණ්ණං වා කායදුච්චරිතානං වුපසමනෙත තතො පරිවිරතියා උපසන්නො තිණ්ණං මනොදුච්චරිතානං උපරමනෙත අජහණෙන උපරතො. චතුරානං චත්තිදුච්චරිතානං අප්පච්ඤ්ඤා පරිමිතනාණිතාය මන්නනාණි. තිවිධං දුච්චරිතනිමිත්තං උප්පජ්ජනකස්ස උඬාච්චස්ස අභාවතො අනුදම්මො. එවං පන තිවිධදුච්චරිතස්සහාණෙන සුඬො සිලෙ පඨිට්ඨිතො; උඬාච්චපහාණෙන සමාගිතො; තමෙව සමාගි පද්ධිතානං කඬා විපස්සනං වඩ්ඤ්ඤා මග්ගපටිපාටියා බුනාති පාප කෙ ධරෙම, ලාමකවෙඨන පාපකෙ සබ්බෙපි සම්බ්බිලෙසධරෙම නිදු භාති, සමුච්ඡේදවසෙන පජහති. යථා කිං? දුමපත්තංව මාඵතො. යථා නාම දුමස්ස රුක්ඛස්ස පත්තං පණ්ඩුපලාසං මාලුතො වාතො බුනාති, බක්ඛනතො විශොජ්ජන්තො නිගරති, එවං යථා වුත්තපටිපත්තියං ජීතො පාපධරෙව අත්තනො සන්නානුතො නිගරති එවමයං පෙරස්ස අඤ්ඤාපදෙසෙන අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථාපි හොතිති වෙදිතබ්බං.

එත් ව කායචත්තිදුච්චරිතස්සහාණච්චනෙන පයොගස්ස දස්සෙති, මනොදුච්චරිතස්සහාණච්චනෙන ආසස්ස දස්සෙති; එවං පයොගාසස්ස සුඬස්ස අනුඬුවොති ඉඤ්ඤා උඬාච්චානාවම්චනෙන තදෙකධර්මාය නිවරණස්සහාණ: දස්සෙති. තෙසු පයොගස්ස දස්සියා සිලසම්පත්ති

විභාවිභා, ආසයපුද්ධියා සමච්ඡාචනාය උපකාරිකධම්මපරිග්ගහො, නිවර්ණපාඨානො නමාධිභාවනා. 'ධුතානි පාපකො ධම්මෝ'ති ඉමිනා පඤ්ඤාභාවනා විභාවිභා ගොති. එවං අධිසිලසිකධාදයො තිස්සො සිකධා, තිවිධකල්පාණං සාසනං, හදඛපාඨානොදීති තිණි පහාණානි, අත්තවයපරිවර්ජනෙන සද්ධිං මජ්ඣිමාය පටිපද්දය පටිපජ්ජනං, අපායග්ගාදීනං¹ සමතික්කමනුපායො ව, යථාරහං නිඛාරෙඤා සොඡ්ඡෙඛබ්බා. ඉමිනා නයෙන සෙසගාථාපුඨි යථාරහං අත්ථයොඡ්ඡානා චෙදිගබ්බා. අත්ථමත්තමෙව පන තත්ථ හත්ථ අපුබ්බං චණ්ණසිස්සාමි. "ඉත්ථං පුදං ආයසමා මහාකොට්ඨිහො"ති² ඉදං පුජාවචනං, යථානං මහාමොග්ගලානොති.

මහාකොට්ඨිනපත්ථරගාථාචණ්ණනා

ති ට්ඨි නා.

'පඤ්ඤං ඉමං පස්සා'ති ආයසමහො කඩ්ඩාලෙවනස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පේරෙ පදුමුත්තරස්ස හගවහො කාලෙ හංඝමති නගරෙ මුහමණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තො එකදිවසං බුද්ධානං ධම්මදෙසනාකාලෙ ගෙට්ඨා වුත්තනසෙන මහාඡ්ඡෙනා සද්ධිං විහාරං ගතඤා පරිසපරියනෙන ඕහො ධම්මං පුණ්ණෙනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කුසානාභිරතානං අග්ගට්ඨානෙ ඤාපෙනා දිස්වා "මයාපි අනාගතෙ එවරුපෙන හවිතුං වට්ටති"ති විනේනඤා දෙසනාවසානෙ සත්ථාරං නිමනේනඤා ගෙට්ඨාවුත්තනසෙන මහාසකකාරං කඤ්ඤා භගවත්තං ආහ: "හනේන අහං ඉමිනා අධිකාරකාමෙවන අඤ්ඤං සමපත්තිං න පඤ්ඤි, යථා පන සො භික්ඛු කුලෙගති ඉතො සත්තමදිවසං මත්ථකො කුසිනං අග්ගට්ඨානෙ ඤාපෙනා, එවං අහමපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ කුසිනං අග්ගො හවෙය්ස"නති පත්ථනං අනාසි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙඤා නිප්පජ්ජනභාවං දිස්වා "අනාගතෙ කප්පසගසගස්සාවසානෙ ගොගාමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජස්සති, තස්ස සාසනෙ ඤා කුසිනං අග්ගො හවිස්සසි"ති ව්‍යාකරිඤා පකකාමි. සො යාවජ්චං කල්පාණකමමං කඤ්ඤා කප්පසගසගස්සං දෙවමිනුස්සෙපු සංසරිඤා අමිතානං හගවහො කාලෙ සාවජ්ජිනගරෙ මහාගොගකුලෙ නිබ්බත්තො පච්ජාහත්තං ධම්මසචණ්ඨං ගච්ඡන්තනා මහාඡ්ඡෙනා සද්ධිං විහාරං ගතඤා පරිසපරියනෙන ඕහො දසබලස්ස ධම්මකථං පුඤ්ඤා පටිලකුසද්ධො පබ්බජ්ඤා උපසම්පදං ලභිඤා කම්මට්ඨානං කථාපෙඤා කුසානපරිකමමං කරොත්තො කුසානලාභී හුඤ්ඤා කුසානමෙව පාදකං කඤ්ඤා අරහත්තං පාපුණි. සො යෙභුයෙසන දසබලෙන සමා පජ්ජිතබ්බං සමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තො අගොරත්තං කුසානෙපු

1. සි. II. 3. අපායග්ගාදීනං.

2. සි. III. අප. අභිකථා. මහාකොට්ඨිකො.

විණ්ණවසී අහොසි අප්ඵ නං සඤ්ඤා: “ඵතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං කුසිතං යදිදං කඛොරෙවනො”ති කුසිතං අග්ගට්ඨානෙ ඤපෙසි චුත්තමපි වෙතං අපදනො:-

“පදුමුත්තරො නාම ජිනො සබ්බධමෙවසු වහ්නුමා
ඉතො සත්තසග්ගමහි කප්පෙ උප්පජ්ඣ නායකො.

සිහගනු මුග්ගසරො¹ හංසදුඤ්ඤිතිස්සරො²
නාගවික්කනත්තගමනො ඛදුසුරාධිකප්පනො

මහාමති මහාචරො මහාකුසි මහාබලො³
මහාකාරුණිකො නාඨො මහාතමවිනොදනො

සකදවි⁴තිලොක්ඛො චෙනෙය්ඤ්ඤිතයො⁵ බහුං
ධමමං දෙසෙති⁶ සම්මුද්ධො සත්තාසයවිදු මුති.

කුසි කුසිතරතං වීරං උපසන්නං අනාවිලං
වණ්ණයනෙනා පරිසතිං තොසෙති⁷ ජත්තං ජිනො.

තදගං හංසවතිසං මුග්ගමො වෙදපාරගු
ධමමං සුචාත මුදිතො තං ඤාමතිපත්තිං.

තද ජිනො විශාකාසි⁸ සබ්බමජෙකි විනායකො:
“මුදිතො හොති තිං මුග්ගෙ ලව්ඡසෙතං මනො ථං.

සත්තසග්ගෙ ඉතො කප්පෙ ඔක්කාකතුලසමාපො
ගොගමො නාම නාමෙත සඤ්ඤා ලොකෙ හවිස්සති.

තස්ස ධමෙවසු දයාදෙ ඔරසො ධමවතිවුත්තො
රෙවනො නාම නාමෙත හෙස්සසි සජ්ඣසාවකො.”

හෙන කමෙවන සුභහෙන ඉවහනාපණ්ඩිති ව
ජගිත්වා මානුසං දෙහං තාවතීංසං අගඤ්ඤං.

පච්ඡිමෙ ව හවෙදති ජාණො සාවජ්ඣියං¹⁰ පුරෙ
කුලෙ විභවසමපනො¹¹ ඉද්ධො ජිනෙ මහඥනෙ.

යද සම්මුච්ඡිකම් ඛුද්ධො ධමවමදෙසසි,
තද පසන්නො සුභතෙ පබ්බජිං අනගාරියං.

කඛො මෙ බහුසො¹² ආසි කප්පාකප්පෙ තතිං තතිං,
හං සබ්බං විනසි ඛුද්ධො දෙසෙත්වා ධමවුත්තමං.

1. සි. II, III. ම. මුග්ගමොර.

2. සාවකානං. අප. පා.

3. මහාභිකො. අප. පා.

4. සි. II. ම. නිසුදනො.

5. සි. I. සතිදෙව.

6. සි. III. මහසෙ පිටකො.

7. සි. II, & III. දෙසෙසි.

8. සි. I & III. තොසෙසි.

9. සි. I. ම. බසාසාසි.

10. සොමසියං. අප. පා.

11. මහතිසෙ කුලසමපනො. අප. පා.

12. සි. I. ම. බහුරා.

තණතං තිණ්ණසංසාරො සද්ධං කුතසුඛෙ රතො
විහරාමි, තද්ධුද්ධො මං දිඛො ඵතද්ධුචි.

යා කාචි කඩොරුඬවා හුරං වා
සවෙදියා වා පරවෙදියා වා
කුසිනො තා¹ පජ්ජනති සබ්බො
ආනාපිනො බ්‍රහ්මචරියං චරතො.

සතසග්ගෙස කතං කම්මඵලං දස්සෙසි මෙ ඉධ.
සුමුතො සරවෙගොව කිලෙසෙ කුසප්පිං අතං.

තණොමං කුතතිරතං දිඛො ලොකනතඟු මුති
කුසිනං භික්ඛුනං අගො පඤ්ඤපෙසි මහාමති.

කිලෙසා කුසිතා මය්‍යං භවා සබ්බෙ සමුග්ගා.
නාගොව බ්‍රහ්මනං ඡෙත්වා විහරාමි අනාසවො.

ඛොගතං වත මෙ ආසි බ්‍රහ්මෙසඨස්ස සන්තිනෙ
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පනො කතං බ්‍රහ්මස්ස සාසනං.

පටිසම්බද්ධ වතස්සො විමොක්ඛාපි ව අවතීමෙ
ඡලතිඤ්ඤ සම්මතො; කතං බ්‍රහ්මස්ස සාසනං”නති.

තථා කතකිච්චො පනායං මහාපෙරො පුබ්බෙ දීඝරතනං අතන
නො කඩොරෙවතවිතතනං ඉද්ධති සබ්බසො, විගතකම්මඤ්ඤ පච්ච
වෙකම්චා “අගො නුත මය්‍යං සජ්ඣතො දෙසනානුභාවො! තෙන
තරති ඵලං. විගතකම්මො අජ්ඣායනං. වුපසනනවිතො ජාතො”ති
සඤ්ජාතබ්‍රහ්මානො භගවතො පඤ්ඤං පසංසනො “පඤ්ඤං ඉමං
පස්සා”ති ඉමං ගාථමාග.

තත් ‘පඤ්ඤ’නති: පකාරෙති ජානාති, පකාරෙති ඤ්ඤපෙතිති ව
පඤ්ඤ. චෙතෙය්‍යනං ආසයානුසයචරියාධිමුත්තිආදිප්පකාරෙ,
බ්‍රහ්මානං කුසලාදිකෙ බ්‍රහ්මාදිකෙ ව දෙසෙනබ්බප්පකාරෙ ජානාති;
සථාසනාවතො පටිච්ඡිකම්භි; තෙති ව පකාරෙති ඤ්ඤපෙතිති අනෙං.
සජ්ඣ දෙසනාඤ්ඤාඤ්ඤි ඉධාධිපෙතං. තෙනාග ‘ඉම’නති. තඤ්ඤි
අතනති සිඤ්ඤන දෙසනාබලෙන නයගොගතො පච්චිකම්මං. විස
උප්පිතං ගගෙත්වා ‘ඉම’නති වුතනං. යදගෙන වා සජ්ඣදෙසනාඤ්ඤා
සාවතෙති නයතො ගගෙති, තදගෙන අතනතො විසයෙ පටිච්ච
ඤ්ඤාච්චි නයගො ගගෙත්වා; තෙනාග ආයසවා ධම්මසෙනාපති:-
“අපි ව මෙ හතෙත ධම්මකියො විදිතො”ති. ‘පස්සා’ති: විමෙයප්පතො
අතිසමතො ආලපති අනුතොයෙව විතනං. සථාග භගවා
උද්ධතෙනො.-“ලොකම්මං පස්ස පුත්‍රඅවිජ්ජාය පරෙතං භූතං භූත
රතං භවා අපරිමුග්ග”නති. ‘නථාගතාන’නති: තථාආගමනාදි අත්‍යෙති
නථාගතානං. “තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති

තථාගතො, තථලක්කණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ
 යථාවතො අභිසංඝිකොති තථාගතො, තථදස්සිනාය තථාගතො,
 තථවාදිතාය¹ තථාගතො, තථාකාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨන
 තථාගතො”ති එවං අට්ඨති කාරණෙහි භගවා **තථාගතො**. “තථාය ආග
 තොති තථාගතො, තථාය ගතොති තථාගතො, තථලක්කණං ගතොති
 තථාගතො, තථානි ආගතොති තථාගතො, තථාවිධොති තථාගතො,
 තථා පච්ඡතිකොති තථාගතො, තථෙහි ආගතොති තථාගතො,
 තථාගතභාවෙන තථාගතො”ති එවම්පි අට්ඨති කාරණෙහි භගවා
තථාගතොති; අයමෙත්ථ සංඛිප්පො. වින්ධාරො පන පරමන්දිපතියා
 උද්‍යතට්ඨකථාය ඉතිවුත්තකට්ඨකථාය ච වුත්තනයෙනෙව වෙදි
 තබ්බො.

ඉද්දති තස්සා පිඤ්ඤාය අසාධාරණං විසේසං දස්සෙතුං
 “අග්ගි යථා”ති වුත්තං. “යථාඅග්ගි”ති උපමාවචනං. ‘සථා’ති: තස්ස
 උපමාභාවදස්සනං ‘පජ්ජාලිතො’²ති උපමෙයෙසන සම්මතදස්සනං.
 ‘නිශිථෙ’ති: කිච්චකරණකාලදස්සනං. අයං ගෙත්ථ අන්තො: යථානාමි
 නිසිප්ථ රතතියං. චතුරඛගසමන්තාගතෙ අකිකාරෙ චතතුමානෙ
 උත්තතෙ යානෙ පජ්ජාලිතො අග්ගි තස්මිං පදෙසෙ තමගතං විධිමන්තං
 තිට්ඨති, එවමෙව තථාගතානං. ඉමං දෙසනාඤ්ඤාසංඛිතං සබ්බස්සො
 වෙනෙය්‍යානං සංසයතමං විධිමන්තං පඤ්ඤං පස්සාති. යතො දෙසනා
 විලාසෙන සත්තානං ඤ්ඤාමයආලොකං දෙනතිහි **ආලොකාද්**, පඤ්ඤ
 මයමෙව චක්ඛුං දදන්තිහි චක්ඛුදද්ද. තදුභයමපි කඩ්ඩාවිනයපදසාන
 මෙව කත්වා දස්සෙන්නො “සෙ ආගතානං විහසනාති කඩ්ඩ”නති ආහ.
 සෙ තථාගතා අත්තනො සනතිකං ගතානං උපගතානං වෙනෙය්‍යානං
 “අගොසිනනුවො අභමතිතමධාන”නති ආදිනයපචචතං සොළස
 චන්ද්‍රිකං “බුද්ධෙ කඩ්ඩති ධම්මෙ කඩ්ඩති”ති ආදිනයපචචතං. අට්ඨ
 චන්ද්‍රිකාඤ්ච, කඩ්ඩං විචිතිජ්ජං. විනයනති, දෙසනානුභාවෙන අත්ච
 සෙසෙනො විධිමනති විධිංසෙන්නති, විනයකුකඤ්චිසංඛිතා කඩ්ඩා තබ්බි
 තයෙනෙව විනිතා ගොන්නති.

අපරො තයො:—යථා අග්ගි නිසිප්ථ රතතිභාගෙ පජ්ජාලිතො
 පවුත්තරජාලො සමුජ්ජලං³ අච්චාසන්නෙ ජීතානං. ඔභාසද්‍යතමත්තෙතන
 අකිකාරං. විධිමතො සමවිසමං විභාවෙනො ආලොකාදදෙ
 ගොති; අච්චාසන්නෙ පන ජීතානං සුපාකටං කරොන්නො චක්ඛු
 කිච්චකරණතො චක්ඛුදදෙ නාම ගොතිති; එවමෙවං තථාගතා
 අත්තනො ධම්මකායස්ස දුරෙ ජීතානං අකතාධිකාරානං පඤ්ඤ
 පජ්ජාතෙන මොහයිකාරං. විධිමතො කායවිසමාදිසමවිසමං. විභා
 වෙනො ආලොකාද් භවනති. ආසන්නෙ ජීතානං පන කතාධිකාරානං
 ධම්මචක්ඛුං උපපාදෙන්නො චක්ඛුදද්ද භවනති. සෙ එවච්ඡුතා අත්තනො
 චචිගොවරං ආගතානං මාදිසානමපි කඩ්ඩාචක්ඛුලානං කඩ්ඩං විනයනති

1 තථවාදිතාය. මනොරථසුරේ. 2. පජ්ජලිතො. පථ, පා. P, T, E.

3. සී. I. & ඩී. සමුජ්ජලො.

අරියමග්ගසමුප්පාදනෙන විධිමතති. හෙසං නථාගහානං පඤ්ඤං ඤාණානිසංසං¹ පට්ඨාති යොජනා. එවමයං ථේරස්ස අනන්තො කඛිං විතර්ණප්පකාසනෙන අඤ්ඤාබ්‍යාකර්ණගාථාපි හොති. අයස්සති ථේරො පුට්ඨජ්ජනකාලෙ කප්පියෙපි කුකකුච්චනො හුත්වා කඛිංබහුලනාය කඛිංගොරෙවනොති පඤ්ඤාහො. පට්ඨා විණ්ණසව්භාලෙපි තථෙව වොගරිත්ථ. හෙතාග:- “ඉත්ථං සුදං ආයස්මා කඛිංගොරෙවනො ගාථං අභාසිත්ථා”ති තං වුත්තත්ථමෙව.

කඛිංගොරෙවනසේරස්ස ගාථාවණ්ණො

ති ට්ඨි නා

“සබ්බිතරෙව සමාසෙථා”²ති ආයස්මහො පුණ්ණසේරස්ස ගාථා කා උප්පත්ති? අයං කීර පුට්ඨචන්ද්‍රස්ස දසබලස්ස උප්පත්තිනො පුරෙතරමෙව හංසබ්බිතිනගෙර වුග්ගඤ්ඤාසාදකුලෙ තිබ්බහෙත්තා අනුක්කමෙන විඤ්ඤානං පනෙතා සත්ථි ලොකෙ උප්පන්නෙ එක දිවසං බුද්ධානං ධම්මදෙසනාකාලෙ ගෙඬියා වුත්තනායෙන මහා ජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියනෙන නිසීදිත්වා ධම්මං සුණ්ණෙතා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ධම්මකපිකානං අග්ගඬියානෙ ඵලෙන්නං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ එවරුපෙන භවිතුං චට්ටති”ති විනොසිං, දෙසනාවසානෙ වුට්ඨිනාය පරිසාය සත්ථාරං උපසඤ්ඤා මිත්වා නිමනෙත්වා ගෙඬියා වුත්තනායෙන මහාසකකාරං කත්වා හග වත්තං එවමාග:- “භනෙන අගං ඉමිනා අධිකාරකවෙමන නාඤ්ඤං සමපත්තිං පනෙමි, යථා පන සො භික්ඛු ඉතො සහගමදිවසමත්ථෙ ධම්මකපිකානා අග්ගඬියානෙ ඵපිතො, එවං අගමපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ධම්මකපිකානං භික්ඛුනං අග්ගො භවෙය්‍ය”න්ති පත්තං අභාසි. සත්ථා අනාගතං මිලොකෙත්වා හස්ස පත්තාය සමිඤ්ඤානාචං දිස්වා “අනාගතෙ කප්පසහසගස්සමත්ථෙ ගොඨාමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජන්ති, තිං හස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා ධම්මකපිකානං අග්ගො භවිස්සසි”ති බ්‍යාභාසි. සො තත්ථ යාවජ්ථිං කල්‍යාණකමං කත්වා තතො වුතො කප්පසහසගස්සං පුඤ්ඤසමාරං³ සමගර නෙතා දෙවමිත්‍රස්සෙසු සංසරිත්වා අව්ගානං හගවතො කාලෙ කපිල වජ්ඣ නගරස්ස අවිදුරෙ දෙණ්වත්ථිනාමකෙ වුග්ගඤ්ඤාමෙ වුග්ගඤ්ඤ මහාසාදකුලෙ අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤසේරස්ස භාගිනෙයො හුත්වා තිබ්බත්ති. හස්ස නාමගගණ්දිවසෙ පුණ්ණොති නාමං අකංචු. සො සත්ථි අභිසංඛොධිං පත්වා පටිත්තවරධම්මවකෙක අනුපුබ්බන රාජගං ගන්ත්වා තං උපතිස්සාය විගරනෙන අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ සේරස්ස සතතිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධිපසමපදෙ සබ්බකිච්චං කත්වා පට්ඨානමිත්‍රසුඤ්ඤනො පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පෑපෙත්වා, “දසබලස්ස සතතිකං ගමිස්සාමි”ති මාතුලථේරෙන සද්ධිං සද්ධිසතතිකා අගන්ත්වා

කපිලවස්තුසාමන්‍යායෙව ඔතිසිනා යොනිසොමනසිකාරෙ කමම.
කරොනොතා නචිරසොව විපස්සනං උපසුකකාපෙඤා අරහතං
පාපුණි. වුත්තමපි වෙතං අපදනො:-

“අජ්ඣායකො මනතධරො තිණ්ණං වෙදනපාරගු
පුරකමතොමහි සිසොහි උපගඤ්ථං නරාභ්‍යමං.

සද්ධුත්තරො ලොකවිදු ආහුතීතං පටිග්ගගො
මම කමමං පකිත්තසිසුඛිත්තෙන මහාමුනි.

භාගං ධම්මං සුණීනාන අභිවාදෙතාන සඤ්ඤා
අඤ්ඤා පග්ගගෙතාන පකකමිං දකඛිණාමුඛො.

සඛිඛිත්තෙන සුණීනාන විත්ථාරෙන අදෙසසිං.
සබ්බෙ පියා අත්තමනා සුභාන මම භාසතො,

සකං දිට්ඨිං විනොදෙතා බුද්ධා විතතං පසාදස්සං.
සඛිඛිත්තෙනපි දෙසෙමි විත්ථාරෙන නපෙවමං.

අභිධම්මනායඤ්ඤායං¹ කථාවස්ථවිසුද්ධියා
සබ්බෙසං විඤ්ඤාපෙඤාන විහරාමි අනාසවො.

ඉතො පඤ්ඤාසතෙ කපෙව වතුරො සුප්පකාසකා
සත්තරහනසමපන්නා වතුද්දිපමි ඉසසරා.

පටිසම්බද්ධ වහස්සො-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

තස්ස පත පුණ්ණං සොචස්ස සත්තිනෙ පබ්බජිතා කුලපුත්තා පඤ්ඤා
සතා අගෙසුං. පෙරෙ සයං දසකථාවස්ථනං ලාභිතාය හෙපි දසගි කථා
වස්ථගි ඔවදි. හෙ තස්ස ඔවාදෙ ධනා සබ්බෙ අරහතනං පත්තා. හෙ
අත්තනො පබ්බජිතකිම්මං මත්තප්පත්තං ඤාතා උපජ්ඣායං උප
සඛිකමිනා ආගංසු: “හතොන අමහාකං කිම්මං මත්තප්පත්තං, දසනං ව
කථාවස්ථනං ලාභිනො, සමයො දුතී නො දසබලං පසසිතු”නති. පෙරො
තෙසං වචනං සුභා විනොසි: “මම දසකථාවස්ථලාභිතං සත්ථා ජානාහි,
අගං ධම්මං දෙසෙතොනා දසකථාවස්ථනී අමුඤ්ඤිතාව දෙසෙමි, මසි
ගච්ඡෙතො සබ්බෙපිමෙ හිඤ්ඤා මං පරිවාරෙතා ගච්ඡස්ස නති, එවං ගණ
සඛිගණිකාය ගතො: පත අසුත්තං මග්ගං දසබලං පසසිතුං, ඉමෙ තාව
ගතො: පසසනතු”ති තෙ හිකුලා ආගං. “ආවුසො තුලෙහ පුරහො ගතො:
තථාගතං පසසථ, මම වචනෙන වස්ස පාදෙ වසථ, අහමපි තුමහානං
ගතමග්ගෙන ආගමිස්සාමි”ති. හෙ පෙරා සබ්බෙපි දසබලස්ස ජාතිභූමි
රට්ඨවාසිනො සබ්බෙ බිණ්ණසවා සබ්බෙ දසකථාවස්ථලාභිනො අත්ත
නො උපජ්ඣායස්ස ඔවාදං අමඤ්ඤිතා පෙරං වැදිනා අනුපුබ්බෙන වා
රිකං චරන්තා සට්ඨස්සොජනං මග්ගං අතික්කමම රාජගගෙ වෙච්චන
මහාවිහාරං ගතො: දසබලස්ස පාදෙ වැදිනා එකමත්තං නිසිදිංසු.
“ආවිණ්ණං ඛො පනෙහං බුද්ධානං භගවත්තානං ආගතතුකෙහි

1. අප. පා. ඉමිස්සං අභිකථායං (අභිධම්මෙහ පුඤ්ඤතං)

භික්ඛුහි සද්ධිං පටිසම්මොදිතු”නති භගවා තෙහි සද්ධිං. “කච්චි භික්ඛු වෙ බමතීය”නති ආදිනා නයෙන මවුරපටිසන්ථාරං කත්වා “කුතො ච තුලේහ භික්ඛවෙ ආගතන්තා”ති පුච්ඡි. අථ තෙහි “ජාතිභූමිතො”ති වුත්තන, “කො නුඛො භික්ඛවෙ ජාතිභූමියං ජාතිභූමිකානං භික්ඛුනං සමුග්ගවාරිනං. එවං සම්භාවිතො, අත්තනා ච අපට්ඨෙජ්ඣ අපට්ඨෙජ්ඣ කථස්සථ භික්ඛුනං කත්තා”ති² දසකථාවන්ත්‍රලාභී භික්ඛු පුච්ඡිතාපි “පුණ්ණො නාම භනෙන ආයස්මො මනතාතිපුත්තො”ති ආරොචයිංසු. නං කථං සුත්වා ආයස්මො ට්‍රිපුතො ථෙරස්ස දස්සනස්මාමො අහොසි. අථ සන්තා ජගගතො සාවච්චිං අගමාසි. පුණ්ණ කේරොපි දසබලස්ස තත් ආගතන්තං සුත්වා සන්තාරං පස්සිස්සා මිති ගන්ත්වා අනෙතාගඤ්ඤාපියංසෙව තථාගතං සම්පාදුණි. සන්තා නස්ස ධම්මං දෙසෙසි. ථෙරො ධම්මං සුත්වා දසබලං වන්දිත්වා පටිසල්ලාණන්තාය අකම්මනං ගන්ත්වා අඤ්ඤානරස්මිං රුක්ඛමුල්ලෙ දිවාචිතාරං නිසීදි. සාරිපුත්තකේරොපි තස්සාගමනං සුත්වා සීසානුල්ලොකිකො ගන්ත්වා මිකාසං සල්ලකෙත්වා තස්මිං රුක්ඛමුල්ලෙ නිසීනනං නං උප සඬක්ඛිත්වා ථෙරෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා නං සත්තවිපුද්ධික්කමං³ පුච්ඡි. ථෙරොපිස්ස පුච්ඡිතපුච්ඡිතං බ්‍යාකරොනෙතා රථවිනිතුපමාය විතනං ආරාධෙයි. හෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤස්ස පුභාසිතං සමනුමොදිංසු. අථ සන්තා අපරභාගෙ භික්ඛුසබ්බමජ්ඣෙ නිසීනෙනා ථෙරං. “එත්දග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං ධම්මකචිකානං යදිදං පුණ්ණො”ති ධම්මකචිකානං අග්ගධානිනෙ ධපෙසි. සො එකද්වසං අත්තනො විමුක්තසම්පන්නං පච්චෙකම්මවා “සන්තාරං නිස්සාය අගඤ්ඤාව අඤ්ඤා ච බහු සත්තා සංසාරදුක්ඛතො විපපමුත්තා, බහුකාරා වහ සප්පරිසංසෙවා”ති පිති සොමනස්සජාතො උද්ගතවසෙන පිතිවෙගවිසිධං “සබ්බරෙව සමා සෙවා”ති ගාථං අභාසි.

තත් ‘සබ්බරෙවා’ති: සප්පරිසෙති එව; සනෙතාහි පනෙත්ථ බුද්ධා දයො අරියා අධිපෙජුතා. තෙහි අනවසෙසුතො අසනං ධම්මං පහාය සද්ධිමෙව උක්කංසගතත්තා සාතිස්සං පාසංසතාය ච විසෙසනො සනෙතා සප්පරිසාහි වුච්චන්ති. ‘සබ්බාසෙවා’ති: සමං ආසෙවථ, සහවසෙය්‍ය, හෙ උසිරුපාසනො තෙසං සුස්සුසනො දිට්ඨානුගතිස්සථ ආපජ්ජනො සමානවාසො ගවෙය්‍යාහි අන්තො. ‘පණ්ණිනො හන්දසසිහි’ති: තෙසං ථොමනා. පණ්ණි වුච්චති පඤ්ඤා, සාමුමෙසං ජානාහි පණ්ණිනා. නගො එව අතුතන්තාදිහෙදං අත්ථං අවිපරිතනො පස්සන්තිති අන්දසසිහො තෙහි පණ්ණිතෙහි අන්දසසිහි සමාසෙව. කථොති වෙ? යස්මො හෙ සනෙතා පණ්ණිනා හෙ වා සමො සෙවන්තා එකන්තතිහතාවතො මග්ගඤ්ඤාදිගෙව අරණියතො අත්ථං, මහාගුණතාය සත්තතාය ච මහන්තං, අගාධතාවතො ගමන්රඤ්ඤාගොචරතො ච ගමන්රං නිනවන්ත්‍රදීති දට්ඨං අසක්කුණස්සත්තා, තථා ඉතරෙහි ව

කිවෙන්න දට්ඨබ්බතතා දුද්දසතතා සණ්ඨානිපුණසභාවතතා නිපුණ
 සුදුණගොවරතො ව නිපුණං, නිපුණතතා එව පුබ්බමසභාවතාය අණුං,
 නිබ්බාණං අවිපරිභවෙය්න වා පරමත්ථසභාවතතා, අත්ථං අරියභාව
 කරතතා, මහත්තනිමිත්තතාය මහත්තං, අනුත්තානසභාවතාය
 ගම්හිරං, දුක්ඛතන දට්ඨබ්බං න පුබ්බෙන දට්ඨං සක්කාති දුද්දසං,
 ගම්හිරතතා දුද්දසං, දුද්දසතතා ගම්හිරනති වතුසච්චං විසෙසතො
 නිපුණං, අණුං නිරොධසච්චනති එවමෙතං වතුසච්චං ධිරං සමධි
 ගව්ජනති; ධිතිසමසන්නතාය ධිරා වතුසච්චකමමට්ඨානභාවතං උසු
 ක්කාපෙතො සමමදෙව අධිගව්ජනති අපමනතා සබ්බත්ථ සතිඅවිප්ප
 වාසෙන අපමාදපටිපත්තිං පුරෙන්නා. ‘විමක්ඛණ්’ති: විපස්සනාය
 භාවනාය ඡෙතා කුසලා, තසමා සබ්බිරෙව සමාසෙථාති යොජනා.
 ‘සණ්ඨිතොගඤ්ඤසම්භිති’ති වා එකං නිස්සක්කවචනං. යමො පණ්ඩි
 තොහි අත්ථදසම්භිති සමපදයභූතොති ධිරා අපමනතා විමක්ඛණා
 මහත්තාදිවිසෙසවන්නං අත්ථං සමධිගව්ජනති, හසමා තාදිසෙති සබ්බ
 රෙව සමාසෙථාති සමබ්බො. එවමෙසා පෙරස්ස පටිවෙධදීපනෙන
 අසුද්දබ්බාකරණගාථාපි අහොසිති.

පුණ්ණස්ස මහතානිපුණතෙකුරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති වසී හා.

‘සො දුද්දමසො’ති ආයසමනො දබ්බකෙරස්ස ගාථා. කා
 උපපත්ති? අයමි පුබ්බතතරබ්බකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලභෙහෙ
 නිබ්බන්ධො වසප්පතො ගෙට්ඨාචුත්තනසෙනෙව ධම්මදෙසනං
 පුණ්ණතො සත්ථාරං එකං හිකුට්ඨං සෙතාසනපඤ්ඤප්භානං
 අග්ගට්ඨානෙ සපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකමමං නාමො හං ණානන්තරං
 පත්තො සත්ථාරා ව්‍යාපනො යාවජ්චං කුසලං කත්වා දෙව
 මනුස්සෙසු සංසරිත්වා කසපදසබලස්ස සාසනෙ ඔසක්කතකාලෙ
 පබ්බජි. තද්ද හෙන සද්ධිං අපරෙ ඡ ජනාති සත්තතිකුට්ඨ එකච්ඡතා
 හුත්වා අඤ්ඤ සාසනෙ අගාරවං කරොන්නෙ දිස්වා “ඉධ කිං කරෙමි,
 එකමනෙත සමණධම්මං කත්වා දුක්ඛස්සන්තං භාරිස්සාමා”ති නිස්සෙණිං
 බණ්ඩො උච්චං පබ්බතසිඛරං ආරුහිත්වා අත්තනො විත්තබලං
 ඤානතො නිස්සෙණිං පාහෙනතු, ජීවිතෙ සාලයා’මිතරනතු, මාපට්ඨානු
 තාපිතො’ අනුච්ඡා”ති වත්වා සබ්බෙ එකච්ඡතා හුත්වා නිස්සෙණිං
 පාහෙත්වා “අපමනතා ආවුසො ගොථා”ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිත්වා
 චුත්තරුචිකෙසු ණානෙසු තිසිදිත්වා සමණධම්මං කාචුං ආරහිංසු. තහෙ
 ණො පෙරො පඤ්ඤමෙ දිවසෙ අරගත්තං පඬා “මම කිච්චං නිපථන්තං,
 අතං ඉමසමිං ණානෙ කිං භාරිස්සාමි”ති ඉද්ධියා ගතත්වා උත්තරකුරුපො
 පිණ්ඩපාහං ආගරිත්වා “ආවුසො ඉමං පිණ්ඩපාහං පරිභුඤ්ජට්ඨ, හිකං

වාරිකිච්චං මමායතනං හොතු, තුලෙහ අතහනො කමමං භාරොථා”ති
 ආහ. කීනත්‍රුමො මයං ආවුසො නිසෙසණ්ඨං පාහොනනා¹ එවං අවොවුමහ
 “සොපඨමං ධම්මං සච්ඡිකරොති, සො භික්ඛං ආහරතු, පොනාහනං සෙසං
 පරිභුඤ්ඤා සමණධම්මං භාරිසුසන්ති”ති? “නච්චි අවුසො”ති. “තුලෙහ
 අතහනො පුබ්බගෙතුමා ලභිත්, මයමි සකෙකානනා චට්ටස්සනනං
 භාරිසුසාමි, ගච්ඡ්ථ තුලෙහ”ති. පෙරො හෙ සඤ්ඤාපෙතුං අසකෙකානෙනා
 ථාපුභංගිකං නෙ ජිණ්ඩපානං පරිභුඤ්ඤා ගතො අපරො පෙරො සත්ත
 මෙ දිව්සෙ අනාගාමිථලං පච්චා තතො වුහො සුඛාචාසමුග්ගමලොකෙ
 නිබ්බතො. ඉතෙර පෙරා හො වුහා එකං බුද්ධිනතරං දෙවමනුසෙස
 සුසංසරිතො තෙසු පොසු තුලෙසු නිබ්බතො. එහො ගඤ්ඤානික
 නාකාසිලා නගෙර රාජගෙහෙ නිබ්බතො. එහො මජ්ඣිමනික
 රට්ඨං² පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිමි නිබ්බතො. එහො බාහිරිකර්මට්ඨං³
 කුට්ටිකියගෙහෙ නිබ්බතො. එහො රාජගෙහෙ කුට්ටිකිය ගෙහෙ
 නිබ්බතො. අයමපන දබ්බසෙවරා මලලරට්ඨෙ අනුසිසනගෙර එක
 සං මලලරඤ්ඤා ගෙහෙ පරිසන්ධිං ගණ්ඨි. තස්ස මාහා උපවිහරඤ්ඤා⁴
 කාලමකාසි. මහසරිතං සුසානං නෙත්වා දුරුවිහකං ආරොපෙත්වා
 අත්තිං අදංසු. තස්සා අත්තිවෙගසන්තතං⁵ උදරපචලං වෙධා අගොසි.
 දුරකො අතහනො පුඤ්ඤබලෙන උපපතිත්වා එකසමිං දබ්බසෙවරෙහ
 නිපති. හං දුරකං ගතොත්වා අයසකාය අදංසු. සා තස්ස නාමං ගණ්ඨනන්ති
 දබ්බසෙවරෙහ පතිත්වා ලභ්ථිවිහතො⁶ දබ්බසාතිස්ස නාමං අකාසි. තස්ස
 ව සත්තවසසිකකාලෙ සත්ථා භික්ඛුසංඝපරිවාරො මලලරට්ඨෙ වාරිකං
 වරමානො අනුසිසමිවනෙ විහරති. දබ්බකුමාගෙ සත්ථාරං දිස්වා
 දස්සනෙනෙව පසිදිත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා “අහං දසබලස්ස
 සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමි”ති අයසකං ආපුච්ඡි. සා ‘සාධු තාතා’ති දබ්බ
 කුමාරං ආදාය සන්ද්දසන්තිකං ගන්ති. “භනෙත ඉමං කුමාරං පබ්බා
 ජෙථා”ති ආහ. සත්ථා අඤ්ඤාතරස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤං අදාසි. “භික්ඛු
 ඉමං දුරකං පබ්බාජෙති”ති. සො පෙරො සන්ද්දවචනං සුත්වා දබ්බකුමාරං
 පබ්බාජෙන්නො නවපඤ්චකාමමට්ඨානං ආවිකසි. පුබ්බගෙතු
 සමපන්නො කහාචිතිහාරො සත්තො පඨමකෙසවට්ටියා වොරො
 පනකකණේ සොතාපතතිථලෙ පතිට්ඨති; දුතියාය කෙසවට්ටියා
 වොරොපියමානාය සකදගාමිථලෙ, තතියාය අනාගාමිථලෙ,
 සබ්බකෙසානං පන ඔරොපනඤ්ච අරහත්තථලසච්ඡිකිරියා ව අපච්ඡා
 අපුරෙ අගොසි.

සත්ථා මලලරට්ඨෙ යථාසිරන්තං විහරිත්වා රාජගහං ගන්ති. වෙථ
 වනෙ වාසං කපෙසසි. නත්‍රායස්වා දබ්බො මලලපුත්තො රහො
 ගතො අතහනො කිච්චනිපථහති. මලොකෙත්වා සංඝස්ස වෙය්‍යා
 වච්චකරණේ කායං යොජෙතුකාමො විනොසසි. “යනත්‍ර නාහං සංඝස්ස

1. සි. I. II & ම. පාහොනනා.

2. පබ්බතිකර්මට්ඨං. මහාරථපුරණි.

3. සි. II & ම. බාහිරි.

4. උපවිහරඤ්ඤාලෙ. මහාරථපුරණි.

5. සි. I. සත්තතො.

6. සි. I. ජිවිකතො.

සෙනාසනං ව පඤ්ඤපෙය්‍යං ගතත්තාති ව උද්දසෙය්‍ය”නති. සො සත්ථ සත්තතිං ගතත්වා අත්තනො පරිචිතකකං ආරොවෙයි. සත්ථා භස්ස සාධු කාරං දත්වා සෙනාසනපඤ්ඤපකත්තං ව ගාතුදෙද්ධසකත්තං ව සම්පටි ව්ඨි. අථ නං “අයං දබ්බො දහරොව සමානො මගනෙත සානෙ ජිනො” ති සත්තවසසිකකාලෙයෙව උපසම්පාදෙයි. ථෙරො උපසම්පන්නා කාලනො පටිඨාය රජගමං උපනිස්සාය විගරන්තානං සබ්බභික්ඛුනං සෙනාසනාති ව පඤ්ඤපෙති, භික්ඛඤ්ච උද්දසති, භස්ස සෙනාසනපඤ්ඤ පනානාවො සබ්බදිසාසු පානාවො අගොයි. දබ්බො කීර මලලුප්පොතො සභාගසභාගානං භික්ඛුනං එකට්ඨානෙ සෙනාසනාති පඤ්ඤපෙති, ආසනෙතථි දුරෙව සෙනාසනං පඤ්ඤපෙති, ගතතුං-අසකොනෙත ඉද්ධියා නෙති. අථ නං භික්ඛු කාලෙපි විකාලෙපි “අමහාකං ආවුසො ජිවකමිවනෙ සෙනාසනං පඤ්ඤපෙති, අමහාකං මද්දකුච්ඡියමි මගදෙය්‍ය”ති එවං සෙනාසනං උද්දසාපෙත්වා භස්ස ඉද්ධිං පස්සන්නා ගච්ඡන්ති. සොපි ඉද්ධියා මනොමයෙ කායෙ අතිසංකිඤ්ඤා එකෙ කායං පෙරස්ස” එකෙකං අත්තනො සදිසං භික්ඛුං දත්වා අඛුලියා ජලමානාය පුරතො ගතත්වා “අයං මඤ්චො, ඉදං පිඨ”නති ආදීති වචා සෙනාසනං පඤ්ඤපෙත්වා පුන අත්තනො වසන්ට්ඨානමෙව ආගච්ඡති. අයමෙත්ථ සංඛපො. විත්ථාරතො පනිදං වත්ථු පාලියං ආගතමෙව. සත්ථා ඉදමෙව කාරණං අභුජතතිං කත්වා අපරභාගෙ අරියගණමජෙඤ්ඤ තිසිනො පෙරං සෙනාසන්පඤ්ඤපකානං අග්ගට්ඨානෙ ධ්වෙසි:— “එතදානං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං සෙනාසනපඤ්ඤපකානං යදිදං දබ්බො මලලුප්පොතො”ති. චුත්තවසි වෙතං අපාදනෙ:—

“පදුමානරො නාම ජිනො සබ්බලොකවිදු මුති
ඉහො සභසගස්සමයි කප්පෙ උපපජ්ඣ වක්ඛමා.
මවාදසො විඤ්ඤපසො තාරකො සබ්බපාණීනං
දෙසනාකුසලො බුද්ධො භාරෙසි ජනහං බහුං.
අනුකම්පසො කාරුණිකො හිතෙසි සුබ්බපාණීනං
සම්පතෙත තිත්ථියෙ සබ්බෙ පඤ්ඤපිලෙ පතිට්ඨයි.
එවං තිරුකුලං ආසි සුඤ්ඤහං තිත්ථියෙහි ව,
විවිත්තං අරගනෙතති වසිභුතෙහි තාදිති.
රහනානට්ඨපඤ්ඤසා¹ උග්ගතො සො මහාමුති
කඤ්චනගසියසංකාසො බහුංසවරලක්ඛණො
වස්සසභසගස්සාති ආයු විජ්ජති භාවදෙ,
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙසි ජනහං බහුං.
හදගං ගංසමනිසං සෙට්ඨිපුතො මහායසො
උපෙත්වා ලොකපජ්ජොතං අස්සොසිං ධම්මදෙසනං.²
සෙනාසනාති භික්ඛුනං පඤ්ඤපෙන්නං සසාවකං
කිත්තයන්තස්ස වචනං සුත්වාන මුදිතො අහං;

1. පඤ්ඤපං. අප. පා.

2. සි. II & ම. ධම්මෙත්තමං.

අධිකාරං සසඛ්ඤාසං නත්වා නස්ස මහෙසීනො
 නිපච්ච සිරසා පාදෙ නං ණානං අභිපත්තිං.
 තද්ද භාසි මහාචාරො මම කම්මං පකිත්තයං
 සොගං සසඛ්ඤාං භොජෙසිං සත්තාගං ලොකිත්තායකං.
 සොසං කමලපත්තකෙතො සිගංසො කතකායකවො
 මම පාදමුලෙ නිපති පත්තයං ණානමුත්තමං.
 සත්තසගස්සෙ ඉතො කප්පෙ ඔයාකාකතුලසම්මතවො
 ගොනමො නාම නාමෙන සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.
 සාවකො තස්ස බුද්ධස්ස දබ්බො නාමෙන විසසුතො
 සෙනාසනපඤ්ඤාපකො අග්ගො ගෙසසති¹ යං තද්.
 තෙන කමෙතන සුතතෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව
 ජහිත්වා මාත්‍රසං දෙගං තාවතීංසං අගඤ්ජගං.
 සභානං නිණ්කඛතඤ්ඤා දෙවරජ්ජමකාරසිං.
 සත්තානං පච්ඤත්තං චිත්තචතනී අගොසගං.
 පදෙසරජ්ජං විජුලං ගණනානො අසඬිති².
 සබ්බත්ථ සුඛිතො ආසිං තස්ස කම්මස්ස වාගසා.
 එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ විපස්සී නාම නායනො
 උප්පජ්ජි වාරුත්තයනො³ සබ්බධම්මවිපස්සකො.
 දුට්ඨවිතෙතො උපවදිං සාවකං වස්ස තාදිනො
 සබ්බාසවපරිකම්ණො මුත්තෙතාති ව පජාතිස.
 තස්සෙව නරචිරස්ස සාවකානං මහෙසීනං
 සලාකං පග්ගගෙත්වාන ඛිරොදනමද්දසගං.
 ඉමම්හි හදදමො කප්පෙ බ්‍රහ්මඛණ්ඩු මහායසො
 කායසමො නාම නාමෙන උප්පජ්ජි වදනං වරො.
 සාසනං ජොතසිත්වා සො අභිභුග්ග කුතීඤ්ඤෙ,
 වෙනෙයෙස විතරිත්වාන නිබ්බුතො සො සසාවකො.
 සසිස්සෙ නිබ්බුතෙ නාමෙ අනත්තප්පත්තම්හි සාසනෙ
 දෙවා කාදිංසු සංවිග්ගා මුත්තකොසා රුදම්මුතා:
 “නිබ්බාසිස්සති ධම්මකෙතො, න පස්සිස්සාම⁴ සුබ්බතෙ,
 න සුණ්ණිස්සාම සද්ධම්මං, අගො නො අප්පජ්ජෙත්වා!”
 තද්දයං පඨවී සබ්බා අවලා සාවලා⁵ වලී;
 සාගරො ව සසොකොව⁶ විතදී කරුණං භිරං⁴
 වතුද්දසා දුඤ්ඤායො තාදසිංසු අමාත්‍රසා.
 සමත්තතො අසතියො ඵලිංසු ව භයාවගා.

1. සි. II & III. ම. වාරුදස්සනො.

3. සි. III. සමොගොව.

2. සි. I. නමුසසිසාම.

4. සි. I, & ම. කරුණංගිර

උක්කා පතියු නහසා, ධුමකොතු වදිසාථ;
සබ්බන්ද්‍රජසත්තා¹ ච රසියු කරුණං මිභා.

උප්පාතො දුරුණේ දිසවා සාසනන්ධාසුවකො
සංවිසානා භික්ඛවො තත්ථ විනතධිමහ මයං තදු:

“සාසනෙන විනාමානං ජීවිතෙන අලං! මයං
පවිසිත්වා මහාරක්ඛං සුඤ්ජාම ජිනසාසනෙ.”

අඤ්චමහ තද රක්ඛෙදු² උබ්බිඛං³ සෙලමුත්තමං,
නිසෙසණ්ණියා තමාරුඤ නිසෙසණ්ණිං පාතධිමහසෙ.

තද ඔවදි නො පෙරො: “බුද්ධුප්පාදෙ සුදුලලහො,
සඬා ව දුලලහා ලඬා, පොතං සෙසඤ්ච සාසනං,
නිපතනති බණ්ණානිතා අනතොන දුක්ඛසාගරෙ;
තස්මා පයොගො භාතතබ්බො යාව තිට්ඨති සාසනං.”

අරහා ආසි සො පෙරො, අනාගාමී තදනුගො.
සුසිලා ඉතරෙ සුත්තා දෙවලොක⁴ මගමහසෙ.

නිබ්බුතො නිණ්ණසංසාරො සුඬාවාසෙසු එකකො.

අහඤ්ච සුක්කසාති ව සහිසො බාහිසො තථා

කුමාරකායසො වෙව තත්ථ තත්ථපගා මයං

සංසාරබ්බන්තා මුත්තා ගොතමෙනානුකම්පිතා.

මලෙසු කුසිනාග්ගං ගතො ජාතස්ස⁵ මෙ සතො

මතා මාතා විතාරුලහා තතො නිපතීතො අහං;

පතීතො දබ්බපුඤ්චෙති තතො දබ්බොති විසුත්තො,

බ්‍රහ්මචාරී⁶ බලෙනාහං විමුත්තො සත්තවස්සිකො,

බිරොදනථලෙනාහං⁷ පඤ්චගමෙග්ගපාගතො

බිණ්ණසවොපවාදෙන පාපෙහි බග්‍ග වොදිතො.

උතො පුඤ්ඤඤච පාපඤ්ච විනිවත්තොමිදනහං;

පඤ්ඤා පරමං සන්තිං විහරාමී අනාසවො.

සෙත්තාසනං පඤ්ඤපඬං ගාසධිත්තාන සුබ්බතෙ⁸.

ජිනො තස්මිං ගුණේ තුට්ඨා එතදදොග ධපෙසි මං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මිඤ්ඤං, හවා සබ්බෙ සමුගතා,

තාගොව බ්බන්තං ඡේත්වා විහරාමී අනාසවො.

ස්වාගතං වත මෙ ආසි බුද්ධසෙට්ඨස්ස සන්තිකො,

නිසෙසා විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

පටිසම්භිදා මතස්සං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසනං”නති.

1. සි. I. & ම. අනුමජ්ජවත්තාථ.

2. සි. I. ම. මහාරක්ඛෙදු.

3. ම. උබ්බිදු. උබ්බිදං.

4. සි. I. දෙවලොකො අගමහසෙ.

5. ජතො ගබ්බමි.

6. සි. II. & ම. බ්‍රහ්මචෙද.

7. බිරසනථලොපාහං. අප. පා.

8. සි. I. III. සුබ්බමෙ.

‘සො ශිවාවතී’නති ආයසමනො සමගුහකේරස්ස ගාථා. කා උප්පනති? ඉතො කීර අධාරසාධිකස්ස කප්පසනස්ස මන්තො අක්ඛදස්සි නාම සමමාසවිබුද්ධො ලොකො උප්පජ්ඣිතො සදෙවනං ලොකං සංසාරමනොසතො නාරෙන්නො එකදිවසං මහතා භික්ඛු සමෙක්ඛ සද්ධිං ගම්හාතිරං උපගංජී. තස්මිං කාලෙ අයං ගහපති භූලෙ නිබ්බන්නො තත්ථ ගහවනතං පස්සිතො පසන්නාමානස්සො උප සබ්බමිතො වජ්ඣිතො “කිං ගන්නො පාරං ගනතුකාමත්තං”ති පුච්ඡි ගහවා “ආමස්සාමා”ති අවොච. සො තාච්ඡෙව නාවාසබ්බාචං යොජේතො උප නෙසි. සත්ථා හං අනුකම්පන්නො සහ භික්ඛුසමෙක්ඛ නාවං අභිරුහි. සො සයම්පි නාවං අභිරුහ්න පුබ්බෙනෙව පරතීරං සමපාපෙතො ගහ වනතං භික්ඛුසමෙක්ඛ, දුතියදිවසෙ මහාදුතං පවත්තොති අනුගන්ඤ්, පසන්නාමිත්තො වජ්ඣිතො නිවහති. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙව මහුස්සෙසු සංසරිතො ඉතො තෙරසාධිකාප්පසනස්ස මන්තො ධන්වියකුලෙ නිබ්බතතිතො රාජා අහොසි වක්ඛවන්ති ධම්මකො ධම්ම රජා. සො සරේන පුගතිමජ්ඣෙහ පතිට්ඨාපෙතො තතො චුතො එකත චුතිකපොප විපසස්සි ගහවතො සාසනෙ පබ්බජිතො ධුතධම්මෙව සමා දය පුසානෙ වසන්නො සමණධම්මං අකාසි. පුත කස්සපගහවතො කාලෙපි තස්ස සාසනෙ තීභි සහායෙහි සද්ධිං පබ්බජිතො චීසතිවස්ස සහස්සාති සමණධම්මං කතො එකං බුද්ධිනතරං දෙවමහුස්සෙසු සංසරිතො ඉමසමිං බුද්ධිප්පාදෙ රජගහෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාළස්ස පුත්තො හුඤ්ඤා නිබ්බතති. තස්ස සමගුහතො ති නාමමකංසු සො වයප්පන්නො බ්‍රාහ්මණසිපොපසු නිපථනතිං ගතො. “භූමිජො, ජේය්‍යසෙන්නො, අභිරුධ නො”ති තීභි සහායෙහි සද්ධිං ගහවතො සනතිකං ගතො ධම්මදෙසනං සුතො පටිලඬාසද්ධො පබ්බජී; යෙ සත්ථාය චුත්තො:—

“භූමිජො¹ ජේය්‍යසෙන්නො ච සමගුහො අභිරුධනො එතෙ ධම්මං අභිඤ්ඤාසුං සාසනෙ වරතාදිනො”ති.

අථ සමගුහො ගහවතො සනතිකො කායගහාසතිකම්මට්ඨානං ගහෙතො නිබ්බානං සීතවනෙ වසති. තෙනෙවායසමා ‘සීතවති යො’ති පඤ්ඤාසිත්ථ. තෙනව සමයෙන වෙස්සවණො මහාරජා කෙනවි දෙව කාරණීයෙන ජමබුද්ධිපෙ දක්ඛණදිසාභාගං උද්දස්ස ආකාසෙනා ගවජ්ජෙනා ථෙරං අබ්බාසාසෙ නිසීදිතොව කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්නං දිසො විමානතො ඔරුහ්න ථෙරං වජ්ඣිතො “යදු ථෙරො සමාධිපො චුට්ඨතිස්සති තදු මම ආගමනං ආරොවෙථ, ආරකඤ්ඤාස්ස කරොථා”ති වෙයකෙඤ ආණාපෙතො පකකාමි. තෙ ථෙරස්ස සනතිකො² ඤාතො මනසිසාරං පටිසංහරිතො නිසින්නකාලෙ ආරොවෙසුං. තං සුතො ථෙරෙ භූමෙහ මම වචනෙන වෙස්සවණමහාරාජස්ස කථෙථ:—“ගහව තා අත්තනො සාසනෙ සීතානං සතිආරකා නාම ඤාතා අපි, සායෙව

මාදිසෙ රක්කති, නිං නාහ අපෙසාසුසුකෙකා හොති, හගමිහො මවාදෙ
 ඝිහානං එදිසාස ආරක්කාස කර්ණියං නච්ඡි”ති හෙ මිසසෙජ්ඣා
 නාවදෙව විපසානං වබ්බන්ධා විජ්ජාතතයං සච්ඡාකාසි. හහො වෙසා
 වණො නිවන්තමානො පෙරසාස සම්පං. පඤ්චා මුඛාකාරසලකකණේ
 තෙවසා කතතිච්චිතාමං ඤාතො සාවඤ්චං ගහඤ්චං ගගවහො ආරො
 වෙතො සත්ථු සම්මුඛා, පෙරං අභිත්ථවන්තො:—

“සතිආරක්කාසමපන්නො ධිතිමා විරියසමාගිතො
 අනුජාහො සත්ථු සම්මුතො තෙවිජේජා මව්ච්චාරගු”ති
 ඉමාය ගාථාය පෙරසාස ගුණේ විණේණසි.

තෙන වුත්තං අපදානො:—

“අඤ්ඤාසම් ගගවා දිපදිසෙදු නරාසහො
 පුරක්කතො සාවකෙති ගඤ්ඤාතිරං උපාගමී.
 සමිතිත්තිකා කාකපෙය්‍යා ගඤ්ඤා ආසි සුදුත්තරා.
 උත්තාදෙසිං භික්ඛුසඤ්ඤං බුද්ධාදි දිපදුත්තමං.
 අධාරසෙ කපපසතෙ යං කමමිකරිං හදා;
 දුග්ගතිං නාභිජානාමි; තාරණාය ඉදං ඵලං.
 තෙරසෙ කපපසතෙ වාතුද්ධිසාසරො අනුං.
 සත්තරහතසමානො වක්කවන්ති මහබ්බලො.
 පච්ඡිමෙ ව ගවෙ තාමං ජාතොගං බ්‍රාහ්මණේ කුලෙ
 සද්ධිං තිභි සභායෙති පබ්බජිං සත්ථු සාසනෙ.
 කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යං-පෙ-කහං බුද්ධසා සාසන”න්ති.

අථායසමා සම්මුතො ගගවන්තං දසානාය ගච්ඡන්තො භික්ඛු
 දිසවා “ආවුසො මම වචනෙන ගගවහො පාදෙ සිරසා වඤ්චා; එවඤ්ච
 වදෙදා”ති වඤ්චා ධම්මාධිකරණං අත්තනො සත්ථු අවිගෙඝිතනාවං
 පකාසෙන්නො “සො ඤාතමා”න්ති ගාථමාහ. හෙ භික්ඛු ගගවන්තං
 උපසඤ්ඤාමිතො වජ්ඣිකාසද්දෙවතාපොත්සා සාසනං නිවෙදෙන්නො “ආයසමා
 ගන්නො සම්මුතො ගගවහො පාදෙ සිරසා වඤ්චා, එවඤ්ච පන වදති”ති
 වඤ්චා තං ගාථං ආරොවෙසුං. තං සුඤ්චා ගගවා පණ්ණිතො භික්ඛවෙ
 සද්දෙවො භික්ඛු පච්චයාදිධම්මසා අනුධම්මං පටිපන්නො න මම්මං ධම්මා
 ධිකරණං විගෙසෙසී. වෙසාසවණෙන හසෙසායාමිතො මය්‍යං ආරොචි
 හොති ආය. යං පනෙනෙ භික්ඛු තත්ථ තත්ථ පෙරෙන වුත්තං “සො ඤා
 තමා”න්ති ගාථං සත්ථු නිවෙදෙසුං. තත්ථ “ඤාතමා”න්ති: එවං නාමකං රාජ
 ගහසම්පෙ මහත්තං තෙරවසුසානං. “උපගා”ති: නිවාසන විසෙක
 උපගච්ඡි. එතෙන ගගවහා අනුඤ්ඤාතං පබ්බජිතානුරූපං නිවාස
 නධර්මානං දසෙසාති. ‘භික්ඛු’ති: සංසාරෙ හයසා ඉක්කන්හො භික්ඛ
 කිලෙසභාය ම භික්ඛු. ‘එතො’ති: අදුතියො. එතෙන කායවිවේකං
 දසෙසාති. ‘සභාගුඤ්ඤා’ති: සන්තුලෙය්ථ. එතෙන වතුපට්ඨයසන්නො
 සලකකණං අරියවංසං දසෙසාති. ‘සමාගිතානො’ති: උපවාරපණ

හෙදන සමාධිතා සමාගිහවිතො, එතෙන විතතභාවනාමුඛෙන් භාවනාරාමං අරියවංසං දසෙස්සති. 'විජිතාමි'ති: සාසනෙ සම්මා පටි පජ්ජන්තන විජේහබ්බං කිලෙසගණං¹ විජ්ඣා සිතො, එතෙන උපධි විවේකං දසෙස්සති. භයගෙනුනං සබ්බකිලෙසානං අපගහතතා අපගා ලොමිභංසො, එතෙහ සම්මා පටිපත්තියා එලං දසෙස්සති. 'රක්ඛ'නති: රක්ඛන්තො, 'කායගතාසනි'නති: කායාරම්භණං සතීං කායගතාසනි කම්මට්ඨානං පරිබුද්ධණවසෙන අවිසංසේජන්තො, 'ධිතිමා'ති: සිරො, සමාගිතතතා විජ්ඣාදී; විභාදී, හංවා උපායපටිපත්තිදසුනමෙනං, අයං ගෙණ් සංඛෙපඤ්ඤා:-සො භික්ඛු විවේකස්සවානුපෙකබ්බය එකො සිත වනං උපාගමී; උපාගතො ච ලොලභාවාභාවතො සන්තුට්ඨො ධිතිමා කායගතාසනිකම්මට්ඨානං භාවෙන්තො හථාධිගහං ක්කිනං පාදකං කඬා ආරඬ්චිපසුනං, උපස්සකතාපෙඬා අධිගහෙන අග්ගමග්ගෙන සමාගිතො විජ්ඣාදී ච හුඬා කහකිට්ඨභාය භයගෙනුනං සබ්බසො අපගහතතා අපෙහලොමහංසො ජානොති.

සිග්වාතිසසු සමුදානන්තරස්ස ගාථා වණ්ණනා ති ට්ඨිතා.

"සො පානුදි"²ති ආයසමනො හලලියන්තරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයං කිර ඉතො එකතීංසෙ කප්පෙ අනුපුන්නෙ බුද්ධෙ සුමනස්ස නාම පට්ටිකබුද්ධස්ස පසන්නාචිතො එලාඵලං දඬා පුග්ගිස්ස එව සංසරන්තො සිබ්බස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස කාලෙ අරුණවති නගරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බන්තො, සිබ්බස්ස භගවතො පඨමාභි සම්බුද්ධස්ස, "උජ්ඣ ඔජ්ඣා නාම වෙ සන්ථවාගපුත්තො පඨමාගාරං අදංසු"³ති පුඬා අත්තනො සභායකෙන සද්ධිං භගවතනං උපසංකම්ඬා චන්දිඬා ස්වාහනාය තිමන්තො චාමාදානං පවත්තො පත්ත මකංසු: "උතොපි මයං භන්තෙ අනාගතෙ භූමිනාදිසස්ස බුද්ධස්ස පඨමා ගාරදයකා භවෙය්සාමා"⁴ති. තෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤකම්මං කඬා දෙවමනුස්සෙස්ස සංසරන්තො කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ ගොපාල සෙට්ඨස්ස පුත්තො භාහරො හුඬා තිබ්බත්තො බහුති වස්සාති භික්ඛු සබ්බං බිරිභොජනෙන උපට්ඨතිංසු. අම්භාකං පත භගවතො කාලෙ සොක්ඛවෙතිනගරෙ සන්ථවාගස්ස පුත්තො භාහරො හුඬා තිබ්බත්තො. තෙස්ස ජෙට්ඨො නපසෙස්සා⁵නාම,කතිට්ඨො හලලියො නාම. තෙ පඤ්ච මත්තාති සකංසගාති භණ්ඩස්ස පුරෙඬා වාණිජ්ජාය⁶ ගච්ඡන්තො භගවති පඨමාභිසම්බුද්ධෙ සත්තසත්තාහං විමුත්තිස්සබ්බමපට්ටිවෙකකිණාති විජිනාමෙඬා අට්ඨමෙ සත්තාගෙ රුජායනනමුලෙ විහරන්තො රුජායනනස්ස අවිසුරෙ මහාමග්ගෙන අනිකකම්මනති. තෙසං තස්මිං සමයෙපි භූමිභාගෙ අකඤ්ඤොදනෙ සකථාති නප්පචත්තිංසු. "කිනත්‍රඬො කාරණ"⁷නති වින්තනන්තානං පොරුණසාලොගිතා දෙවතා රුකබ්විටපර්භන්තරෙ අත්තානං දසෙස්සති ආහ: "මාදිසා

1. සි. I. ගහණං.

2. සි. I. ම. පුසෙස්සා.

3. සි. I, II, III. වණිජ්ජාය.

අයං භගවා අවිරාහිසලුදො සත්තසත්තාහං අනාහාරො විමුත්ති සුඛපටිසංවේදී ඉදාති රාජායතනමුලෙ නිසින්නො තං ආහාරෙන පටිමානෙට්¹ යදස්ස කුමාහං දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා”ති. තං සුඛා හෙ උදාරං පිතියොමනස්සං පටිසංවේදෙනනා “ආහාරසමපාදනං පපඤ්ඤා”නති මංඤ්ඤාමානා මඤ්ඤා මධුපිණ්ඩකඤ්ඤා භගවතො දඬා වෙවාචිකසරණං ගතවා කෙසධාතුයො ලභිනා අගමංසු. තෙ හි පඨමඋපාසකා අගෙසුං. අථ භගවති බාරාණ්ඩං ගන්ත්වා ධම්මවක්කං පවත්තනතා අනුපුබ්බෙන රාජගහෙ විහරන්නෙ නාසංඝහලලිකා රාජ ගහං උපගතා භගවත්තං උපසඞ්කමිනා වන්දිතා ඵකමත්තං නිසිදංසු. තෙසං භගවා ධම්මං දෙසෙයි. තෙසු නාසංඝ සොභාපත්තිඵලෙ පති ට්ඨාය උපාසකොව අගොයි. හලලිකො පන පබ්බථනා ඡළභිඤ්ඤා අගොයි. තෙන වුත්තං අපදානො:-

“සුමනො නාම සම්මුදො නක්කරාය වසි තදා
වලලිකාරථලං ගග්ග සයම්බුස්ස අදසුහං.

ඵකකියෙ ඉතො කප්පෙ යං ථලං අදදිං² තදා
දුග්ගතිං නාතිජානාමි ඵලදානසයිදං ථලං.

කිලෙසා කොපිතා මයං -පෙ- කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අපේකදිවසං මාරො හලලියන්දරස්ස භිංසංපත්තං හයානකං රූපං දස්සෙයි. සො අත්තනො සබ්බහයාතික්කමං උකාසෙථනතා “යො පානුදි”ති ගාථං අභායි.

තත්ත ‘සො පානුදි’ති: යො අපානුදි; ඛිපි, පජ්භි, විඬංසෙයි. ‘මච්චුරාජස්සා’ති: මච්චු නාම මරණං, ඛකානං හෙදො, ‘සො ඵච්ච සත්තානං අත්තනො වසෙ අනුචක්කාපනතො ඉස්සරන්දෙන රාජාති මච්චුරාජා; තස්ස. ‘සෙසන’නති: ජරාරොගාදීනං හිස්ස වස වත්තිනො³ අඛිංභාවතො සෙසා නාම. තෙන ගෙස මහතා නානා විධෙන විපුලෙන මහාසේනොති වුවවති. තෙනාහ: “නති නො සඞ්ග රත්තෙන මහාසෙනෙන මච්චුනා”ති. අථවා ගුණමාරණන්දෙන මච්චුති, ඉධ දෙවපුත්තමාරො අධිප්පෙතො. තස්ස ව සහායභාවුප ගමනතො කාමාදයො සෙසා. තථා වාහ:-

“කාමා හෙ පඨමා සෙසා, දුතියා අරති වුවවති,
තතියා බුට්ඨපාසා හෙ, චතුත්ති තණ්හා පවුවවති,
පඤ්ඤාමි පිනමිඬානෙත, ඡට්ඨා භිරු පවුවවති,
සත්තමි විවිකිවජා හෙ, මානො මනෙධා ව අරියමි”ති. a

1. සි. II. ම. පටිමානෙය්ථ.

2. අදදිං.

3. සි. I. වග්ගෙන.

3. මග්ගො ථමො හෙ අරියමා.

සුග්ගති. පබ්බතසුග්ගං.

‘නලසෙතුංව දුබ්බං මහාසකා’ති: සාරවිරහිත නලසෙතු සදිසං, අතිවිය වලභාවතො සුච්ඡු දුබ්බං කිලෙසසෙනං නව ලොකුනතරධම්මානං මහබ්බලභාවතො මහාසකදිසෙන අග්ග මග්ගන සො අපානුදී විජ්ජාචී අපෙනතෙරවො දන්නා සො පරිනිබ්බුතො සීතතෙතාති යොජනා. නං සුචා “මාරො ජනාති මං සමෙණො”ති තතෙවනතරධාසිති.

හලලිසෙතරසං ගාථා වණ්ණනා
ති ටසී තා.

“සො දුදුමිසො”ති ආයසමතො විරතෝරසං ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කීර ඉතො එකනවුතෙ කපෙප විපසසිසං හගවතො ව පන ආවාසං පටිජග්ගි. එකදිවසංකුචිසිඤ්චාරපුප්ඵසදිසාති නිගුණසි පුප්ඵාති ගගෙකො හගවනතං පුප්ඵසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුසෙසපු සංසරතො ඉතො පඤ්චනිංසෙ කපෙප බතතිය කුලෙ නිබ්බතතිචා මහාපභාසො නාම රාජා අගොසි වක්කවතති. සො ධවෙතෙ සමෙත රජං. කාරෙතො සතෙත සංගමග්ගෙ පතිට්ඨාපෙයි. පුත ඉමිසමිං කපෙප කසසපහගවතො කාලෙ මහා විතවො සෙට්ඨි හුචා කපණ්ඨකාදිතං දුතං දදන්නො සසිසං විර හතතං අදුසි. එවං තත් තත් දුතමයං පුඤ්ඤසමාරං කරොන්නො ඉතරඤ්ච නිබ්බාණන්තං සංගරතො දෙවමනුසෙසපු සංසරිචා ඉමිසමි. බුද්ධුප්පාදෙ සාවතීතගරෙ රඤ්ඤ පසෙතදිසං අමිච්ඡකුලෙ නිබ්බතති. විරොතිසංනාමං අකංසු. සො වයප්පතො නාමානුගතෙති පත්තබ්බජවාදීහි ගුණෙහි සමන්තාගතො සසිතාමසුරො හුචා මාතා පිතුහි නිබ්බතවසෙන කාරිතෙන දුරපරිශ්ලගෙන එකං යෙව පුත්තං ලභිචා පුබ්බගෙකුතා වොදියමාතො කාමෙපු සංසාරෙ ජුච ආදිතවං දිසවා සංවෙගජාතො පබ්බජ්චා සවෙතො වාය මෙනො නවිරසෙව ඡලිහිඤ්ඤ අගොසි. තෙන වුත්තං අපදුනො:-

‘විපසසිසං හගවතො ආසිං ආරාමිකො අගං,
නිගුණසිපුප්ඵං පග්ගං බුද්ධසං අහිරොපසිං.

එකනවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ඵමිපුජසිං,
දුග්ගතිං. නාභිජානාමි පුප්ඵපුජාසිදං එලං.

පඤ්චනිංසෙ ඉතො කපෙප එකො ආසිං ජනාධිපො
මහාපභාසො නාමෙති වක්කවතති මහබ්බලො.

කිලෙසා කුපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධසං සාසන”නති.

එවං පන අරහත්තං පචා එලසමාපත්තිසුබෙන චිතිනාමෙත්තං පෙරං පන පුරාණදුතිසිකා උප්පබ්බාජෙකුකාමා අනතරන්තරා නානා තයෙහි පලොගෙතුං උප්පග්ගමනං” එකදිවසං දිවාච්ඡාරට්ඨානං

ගතාවා ඉන්ද්‍රියානුදීනී දසෙසසං ආරභී. අථායසමා වීරො “මං පලො හෙතුකාමා සිනෙරං මකසපකඛවානෙන වාලෙතුකාමා විය යාව ඛාලා වතායං ඉන්ද්‍රිය”ති තස්සා කීරියාය නිරන්තරාවං දීපෙනෙතා “සො දුද්දමිසො”ති ගාථං අගාසි.

තත්ථ සො දුද්දමිසොති ආදීනං පදනං අන්තො ගෙට්ඨා වුත්තො යෙව්. ඉදං පනත්ථෙයොජනාමන්තං:-සො පුබ්බෙ අදනතනිලෙසතාය පච්චන්දිකෙති වා සඛ්‍යාමයිසෙ දමෙත්තුං ජෙත්තුං අසකතුනෙය්‍යතාය දුද්දමිසො ඉදනී පන උත්තමෙන දමෙන දනෙතා වතුබ්බිධසමෙප්පධානා වීරියසමපන්නියා වීරො වුත්තනෙයෙනෙව සනතුසිතො විනිශ්ඤ්ඤානෙති විජිතා වී අපෙතලොමහංසො වීරො වීරනාමෙතො අනවසෙසනො කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බුතො තතො එව ජීතසභාවො, න තාදිසානං සතෙතපි සගස්සෙතපි වාලනීයොති. තං සුඤ්ඤා සං ඉන්ද්‍රියමයං සාමිකෙත එවං පටිපජ්ජන්තො¹ “සො මයං ඝරාවාසෙන අන්තො”ති සංවෙගජාතා භික්ඛුණීපු පබ්බජිතා නවිරස්සෙව තෙවිජ්ජා අගාසිති.

වීරසංඝරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි වසී තා.

“සොගත”නති ආයසමතො පිළිඤ්චවෘත්තේෂු ගාථා. කා උපපත්ති? අයං කීර ථෙරො සද්ධුත්තරබුද්ධිකාලෙ හංසමනිතගරෙ මහාභොගකුලෙ² තිබ්බතෙතා ගෙට්ඨා වුත්තනෙයෙනෙව සත්ඤ්ඤානිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං දෙවනානං පියමනාපභාවෙන අග්ගට්ඨානෙ යපෙනතං දිස්වා තං සානන්තරං පන්තො යාවජිවං කුසලං කඤ්ඤා තතො වුතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො සුමමධස්ස භගවතො කාලෙ මනුස්සලොකෙ තිබ්බත්තො භගවතී පරිනිබ්බුතෙ සත්ඤ්ඤා පුජං කඤ්ඤා සමෙස ව මහාදනං පච්චන්තො තතො වුතො දෙවමනුස්සෙසු එව සංසරන්තො අනුප්පන්නෙ බුද්ධො චක්ඛා චත්තරාජා හුඤ්ඤා මහාජනං පඤ්ඤාසු පිලෙසු පනිට්ඨාපෙතො සග්ගපරායනං අකාසි. සො අනුප්පන්නෙයෙව අමොකං භගවතී සාවන්ධියං බ්‍රාහ්මණගෙගෙ තිබ්බතති. පිළිඤ්ඤා නාමං අකංසු, ‘විමෙජා’ති පන ගොභතං. තෙන සො අපරභාගෙ පිළිඤ්ඤාවෙජාති පඤ්ඤාසිත්ථ. සංසාරෙ පන සංවෙගබහුලතාය පරිබ්බාජනපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො වුලගකාරං නාම විජ්ජං සාධෙතො තාය විජ්ජාය ආකාස මාරි පරිචිත්තවිදු ව හුඤ්ඤා රාජගෙග ලාභග්ගසංග්ගප්පත්තො පටිවසති. අථ යද අමොකං භගවා අභිසංවුද්ධො හුඤ්ඤා අනුක්කමෙන රාජගෙග උපගතො තතො පට්ඨාය බුද්ධානුභාවෙන තස්ස සා විජ්ජා න සමපජ්ජති. අත්තනො කීවිමං න සාධෙති. සොපි විනෙතයි: “සුතං භො

1. ම. පටිපන්නො.

2. දෙවාරිකකුලෙ. අප. අ.

පන මේ නං ආවරියපාවරියානං භාසමානානං යත් මහාගඤ්ඤාරවිජ්ජා
ධරතී තත්ථ ච චූලගඤ්ඤාරවිජ්ජා න සමපජ්ජති”ති. “සමඤ්ඤා පන ගො
තමස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය නායං මම විජ්ජා සමපජ්ජති, තිස්සං
සයං සමඤ්ඤා ගොතමො මහාගඤ්ඤාරවිජ්ජං ජානාති, යනුනාහං නං
පසිරුපාසිඤ්ඤා තස්ස සතතිකෙ නං විජ්ජං පරියාපුඤ්ඤා”නති. සො
භගවතනං උපසඤ්ඤාමිඤ්ඤා එතදවොච: “අහං මහාසමඤ්ඤා තච සතතිකෙ
එකං විජ්ජං පරියාපුඤ්ඤාමො ඔකාසං මෙ කරොති”ති. භගවා
“නතන හි පබ්බජාති”ති ආහ. සො “විජ්ජාය පරිකම්මං පබ්බජ්ජා”ති
මඤ්ඤාමානො පබ්බජි. තස්ස භගවා ධම්මං කප්ථො වර්තානුකූලං
කම්මට්ඨානං අද්දසි. සො උපනිස්සයසමපන්නතාය නවිරස්සෙව
විපස්සනං වත්ඤ්ඤා අරත්තනං පාපුඤ්ඤා. යා පන පුරිමජාතියං තස්සො
වාදෙ ධ්වංසා සග්ගෙ නිබ්බත්තා දෙවතා නං කතඤ්ඤාතං නිස්සාය
සඤ්ඤාතබ්බුමානා සායං පානං ථෙරං පසිරුපාසිඤ්ඤා ගව්ජනති,
තස්මා සො දෙවතානං පියමනාපතාය අග්ගනං පනෙතා, තෙන
වුත්තං අපදානො:-

“නිබ්බුතෙ ලොකනාථමහි සුමෙධෙ අග්ගපුග්ගලෙ
පසන්නාවිතො සුමනො ථූපපුජමකාසහං.

යෙ ච ඛිණ්ණස්වා තත්ථ ඡළහිඤ්ඤා මහිද්ධිකා
තෙසං තත්ථ සමානෙඤ්ඤා සඤ්ඤාභවතං අද්දසහං.¹

සුමෙධස්ස භගවතො උපට්ඨාකො තද අනු
සුමෙධො නාමනාමෙන අනුමොදිත්ථ සො තද.

තෙන විතතපසාදෙන විමානං උපපජ්ජහං.

ඡළාසිතිසහස්සාති අවජ්ජරායො රම්මිසු මෙ.

මමෙව අනුවත්තනාති සබ්බකාමෙහි තා සද;
අඤ්ඤා දෙවෙ අභිගොමි පුඤ්ඤාකම්මසසිදං ඵලං.

පඤ්චවිසති කප්පමහි චරුඤ්ඤා නාම බතතියො
විසුඤ්ඤාභොජනො ආසිං චක්ඛවතති අහං තද.

න තෙ බීජං පවපනති, නපි නියනති නසිලා.

අකට්ඨපාතිමං සාලිං පරිභුඤ්ඤාති මානුසා.

තත්ථ රජ්ජං කරිඤ්ඤා දෙවතනං පුන ගව්ජහං.

තද්දපි එදිසා මග්ගං නිබ්බත්තා භොගසමෙද.

න මං මිත්තා අමිත්තා වා හිංසනති සබ්බපාඤ්ඤා.

සුබ්බසම්මි පියො ගොමි පුඤ්ඤාකම්මසසිදං ඵලං.

තිංසකපසහස්සමහි යං දානමදදිං තද,

දුග්ගතිං නාහිජානාමි ගඤ්ඤාලෙපසසිදං ඵලං.

ඉමිමි හඳුනෙ කපෙව එකො ආසි ජනාධිපො
මහානුභාවො රාජාහං චක්කවහනි මහබ්බලො.

සොහං පඤ්චස්ස සිලෙස්ස ඤාපෙතො ජනතං බහුං
පාපෙතො සුගතීං එව දෙවතානං පියො අහුං.

කිලෙසා කොපිතා මඤං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

තථා දෙවතාහි අතිවිශ පියාසිතබ්බභාවතො ඉමං ථේරං හගවා
දෙවතානං පියමනාපභාවෙන අඤ්ඤානො ඤාපෙසි: "එතදඤ්ඤං භික්ඛ
වෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං දෙවතානං පියමනාපානං යදිදං පිලිඤ්ඤි
වපෙත්වා"ති.¹ සො එතදිවසං භික්ඛුසබ්බමඤ්ඤො නිසින්නො අත්තනො
ගුණෙ පච්චවෙකස්සිතො තෙසං කාරණභූතං විජ්ජානිමිත්තං හගවතො
සනතිකෙ ආගමනං පසංසන්නො "ඤ්ඤාගතං නාපගත"නති ගාථං
අභාසි.

තත්ථ 'ඤ්ඤාගත'නති සුඤ්ජරං ආගමනං ඉදං මමාති සමබ්බෙසො.
අථවා 'ඤ්ඤාගත'නති: සුසු ආගතං මයාති විභතති පරිනාමෙතබ්බො.
"නාපගත"නති: න අපගතං, න දුරාගතං, භිතාතිවුද්ධිතො
න අපෙතං නසිදං දුමමනතිතං. 'මමා'ති: ඉදං මම දුටු විමංසිතං
නභොති. ඉදං වුත්තං භොති යං හගවතො සනතිකෙ මමාගමනං යං
වා මයා තත්ථ ආගතං තං සවාගතං, සවාගතත්තායෙව නදුරාගතං, යං
හගවතො සනතිකෙ ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ඣාමිති මම විනතිතං ගදිතං
කපිතං විනොත්තො විමංසිතං ඉදමපි න දුමමනතිතං. ඉදං තත්ථ
කාරණං දසෙන්නො 'සංවිභතෙතස්ස'ති ආදිමාග. 'සංවිභතෙතස්ස'ති:
පකාරතො විභතෙතස්ස. 'ධම්මෙස්ස'ති. මිසු ධම්මෙස්ස වා නානාතිත්ථි
යෙහි පකතිආදිවසෙත සමමාසලොභෙහි දුක්ඛාදිවසෙත සුභිභජ්ඣං
වුත්තධම්මෙස්ස. 'සං සෙට්ඨං නදුපාගමි'නති: යං තත්ථ සෙට්ඨං තං
චතුසච්චධම්මං තස්ස වා බොධකං සාසනධම්මං උපාගමි. අයං ධම්මො
අයං විතයොති උපගන්ත්වං. සමමාසලොභෙහි එව වා කුසලාදිවසෙත
බ්බොදිවසෙත යථාසභාවතො සංවිභතෙතස්ස සභාවධම්මෙස්ස යං තත්ථ
සෙට්ඨං උත්තමං පච්චං තං මග්ගථලධම්මං උපාගමි. අත්ථං පච්ච
කථතො උපගන්ත්වං සච්ඡානාසිං, තස්මා සවාගතං මම න අපගතං
සුමනතිතං න දුමමනතිතනති යොජනා.

පිලිඤ්ඤිවප්පකේරස්ස ගාථා වණ්ණනා
නි ටසී තා.

'විහිං අපෙතඛ'නති ආයස්සතො පුණ්ණමාසකේරස්ස ගාථා,
කා උපපතති? සො තීර විසංසිස්ස හගවතො කාලෙ චක්කවාකයො
නිසං නිබ්බන්තො හගවතං ගච්ඡන්තං දිස්වා පසන්නමානසො

අත්තනො ඉබ්බුණෙකින සාලපුළුං ගහෙනා පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමනුසොසු සංසරතො ඉතො සත්ත රසෙ කපෙස අවධිකකිත්තුං වකකවහති රාජා අගොසි. ඉමස්මිං පන කපෙස කසාපස්ස ගහවතො සාසනෙ ඔසකකමානෙ කුටුඛිකකුලෙ නිබ්බාතිනා පබ්බජිනා සමණධම්මං කතා තතො වුතො දෙව මනුසොසු සංසරතො ඉමස්මිං බුද්ධියාදෙ ඤාතිකමානෙර සම්භික්ඛා නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුතා නිබ්බතති. තස්ස ජාතදී ව්‍යස තස්මිං ගෙගෙ සබ්බා රිත්තකුමාරියො සුවණ්ණමාසානං පුණ්ණං අගෙසුං. තෙනස්ස පුණ්ණමාසොති නාමං අකංසු. සො වයප්පතො බ්‍රාහ්මණජිජාසු නිජාහිං පතා විවාහකම්මං කතා එකං පුත්තං ලභිතා උපනිස්සයසම්පන්නතාය සරාවාසං ජිගුච්ඡන්තො ගහවන්තං උපසඬකම්මා ධම්මං සුතා පටිලභිසංඥා පබ්බජිතා ලඤ්චසම්පදෙ පුබ්බකිඤ්චසම්පන්නො තවපවකකම්මධානෙ සුත්තපසුතො විපස්ස නං උස්සකකාපෙතො අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදානො—

“සිනුයා නදියා නීරෙ වකකවානො අහුං තදා
සුභිසෙවාලගකෙකාගං පාණෙසු ව සුසඤ්ඤතො.

අද්දසං චිරජං බුඬං ගච්ඡන්තං අනිලඤ්ඤසෙ
කුණෙකින සාලං පග්ගස්ස විසෙසිස්සාහිරොපසිං.

යස්ස සඬා තථාගතෙ අවලා සුප්පතිට්ඨිනා,
තෙන විත්තප්පසාදෙන දුග්ගතිං සො නගච්ඡති.

සාගතං වත මෙ ආසි බුඬිසෙට්ඨස්ස සන්තිකො,
විගඬගමෙන සන්තොන¹ සුඛිජං රොපිතං මයා.

එකතවුතෙ ඉතො කපෙස යං පුළුමභිපුජසිං,
දුග්ගතිං නාහිජානාමි, පුළුපුජාසිදං එලං.

සුවාරුදස්සනා නාම අට්ඨෙතෙ එකනාමකා
කපෙස සත්තරසෙ ආසුං වකකවහති මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යං—පෙ—කතං බුඬස්ස සාසන²”තති.

අථස්ස පුරාණදුට්ඨිකා තං පලොගෙනාමා අලඬකතපටියත්තා පුත්තන සඬං උපනන්තා පියාලාපභාවාදිකෙහි භාවවිවරණකම්මං නාම කාතුං ආරභි. පෙරො තස්සා කාරණං දිස්වා අත්තනො කන්ධ විපි අලංකාරාං පකාසෙතො ‘විහගි අපෙකබ’තති ගාථමහාසි.

තන්ධ‘විහගි’ති: විසෙසතො ගරි, අපගරි, අපනෙසි. ‘අපෙකබ’තති: තණ්හං. ‘ඉඬා’ති: ඉමස්මිං ලොකෙ, අත්තභාවෙ වා. ‘හුර’තති: පරස්මිං අනාගතෙ අත්තභාවෙ වා. ‘ඉඬා’තිවා අර්ඛිතතිකෙසු ආයතනෙසු. ‘හුර’තති: බාහිරෙසු. වාසලො සමුච්චයන්තො, “අපදවා විපදවා”ති ආදිපුටිය. ‘කො’ති: අත්තාතමෙව පරං විය දස්සෙති. ‘මෙදගු’ති: වෙදෙ

න ගතො මග්ගසුඤ්ඤාන නිබ්බාණං ගතො අධිගතො වත්තාරි සම්මානි පරිඤ්ඤාසාසනාණසම්මතිරියානාවනාතිසමයවසෙන අභිසමෙව්ව අභිසමයෙ ව සීතො. ‘සන්තොනා’ති: මග්ගසංවරේන සංයතසභාවො; සම්මාචාරයාමෙන වා සංයතසභාවො. ‘සබ්බසු ධර්මමසු අනුප්ප්පිතො’ ති: සබ්බසු ආරම්භණස්ස ධර්මමසු තණ්හාදිට්ඨිලෙපවසෙන න උප්පිතො; තෙන ලාභාදිලෝකධර්මෙව සමතික්කමං දසෙය්ති. ‘ලොකාසාසා’ති: උපාදානක්කකුප්පකාසා; හඤ්ඤි පුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨන ලෝකො. ‘ස්සද්ද’ති: ජාතිකා. ‘උද්ඝබ්බසද්දවා’ති: උප්පාදසද්දව වයස්ස; එතෙන යථාට්ඨතගුණානං පුබ්බසාසප්පිදං දසෙය්ති. අයමපනෙත්ථ අත්තො:—“යො සකලස්ස බන්ධාදිලෝකස්ස සමපඤ්ඤ සාසාරෙහි උද්ඝබ්බයං ජාතිකා වෙදගු යතනෙනා කත්ථි අනුප්පිතො සො සබ්බත්ථ අපෙක්ඛං විනෙය්ස සන්තුසිතො තාදිසානං විප්පකාරානං න කිච් ඉඤ්ඤති. හස්මා තං අභිබාලෙ යථාගත මග්ගෙනෙව ගච්ඡා”ති. අප සා ඉත්ථි අයං සමණො මග්ග පුත්තෙ ව නිරපෙක්ඛො, “නසක්කා ඉමං පලොගෙතු”න්ති පසකාමි.

පුණ්ණමාසපෙරසං ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි නා.

පරමස්ථිපතිසා පේරගාථාවණ්ණනාසං පඨමවග්ගවණ්ණනා
සමත්තා.

‘පාමොජ්ජබහුලො’¹ති ආයසමනො මූලගවච්ඡස්ස පේරසං ගාථා. කා උපපත්ති? සො කීර පද්මානන්දස්ස භගවතො කාලෙ දළිඳුකුලෙ නිබ්බතති. හරෙසං භතියා ජීවිකා කප්පනෙනා භාවතො සාවකං සුජාතං නාම පේරං පංඤ්කුලං පරියෙසනතං දිස්වා පසන්නමානසො උපසඤ්ඤති. වත්ථං දැන පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්ඤී. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙතන තෙතතිස්සකම්මානං දෙවරජං කාරෙසි. සත්තසත්තකම්මානං වක්කවත්තිරාජා අගොසි, අනෙකචාරෙ පදෙසරාජා. එවං දෙව මනුස්සොස්ස සංසරනෙනා කාසපස්ස භගවතො සාසනෙ ඔසක්කමානෙ පබ්බජිතා සමණධර්මං කාතා එකං බුද්ධිත්තරං දෙවමනුස්සගතිස්ස අපරාපරං පරිවත්තනෙනා අමනාසං භගවතො කාලෙ කොසමිඛිසං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතති. මූලගවච්ඡාතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පතො බ්‍රාහ්මණසිප්පෙස්ස නිප්පතති. ගතො බුද්ධිගුණෙ සුත්වා පසන්නමානසො භගවත්තං උපසඤ්ඤති. තස්ස භගවා ධර්මං කපෙසි. පරිලභිසද්ධො පබ්බජිතා ලද්ධිපසම්පදො කතපුබ්බකිට්ඨො වරිත්තානුකුලං කම්මට්ඨානං ගගෙත්වා භාවෙනො විහරති. තෙන ව සම

යෙන නොසම්බන්ධා හික්කු හඬනාචාරා අගෙසුං. තද චූලගවච්ඡා
පේරො උභයෙසං හික්කුනං ලද්ධං අනාදය හගවතා දිනෙතොවාදෙ
ස්වා විපස්සනං බුද්ධො අරහතං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො-

“පදුමනාරසස හගවතො සුජානො නාම සාවනො
පංසකුලං ගවෙසනො සබ්බාසෙ වරති තද.

තගෙර හංසවතිසා පරෙසං හතහො අහං
උපසිද්ධස්සං දන්වාන සිරසා අභිවාදසිං.

තෙන කමෙවන සුකතෙන වෙතනාපණ්ඩිති ච
ජ්ඣිතා මාත්‍රසං දෙනං තාවතියං අගච්ඡතං.

තෙතනිංසකඛාතං දෙවිනො දෙවරජ්ජමකාරසිං.
තථා සත්තසතකඛාතං චක්කවහනි අගොසහං.

පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනානො අසසිසිං.
උපසිද්ධස්සදනෙන මොදුමි අකුතොභයො.

ඉච්ඡමානො අහං අජ්ජ සකානතං සපබ්බතං
බොමදුස්සෙති ජාදෙයතං; අසිද්ධස්සසිද්ධං ඵලං.

සත්තසගස්ස ඉතො කප්ප යං දුක්ඛදදිං තද;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, අසිද්ධස්සසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අථ චූලගවච්ඡා අරහතං පඤ්ඤා තෙසං හික්කුනං කලහාහිර
තිසා සකන්තවිනාසං දිස්වා ධම්මසංවේගප්පනෙන අනුතනො ව පත්ත
විසෙසං පච්චවේකඤ්ඤා පිතිසොමනස්ස විසෙක ‘පාමොජ්ජබහුලො’ති
ගාථං අනාසි. තත් ‘පාමොජ්ජබහුලො’ති: සුපරිපුද්ධසිලතාය විපථටි
සාරාභාවතො අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අභිජිවිසෙක පමොදබහුලො.
තෙනෙවාහ:—“ධම්මෙ බුද්ධප්පවේදිනෙ”ති. තත් ‘ධම්මෙ’ති: සත්ත
තියංසාය බොධිපකඤ්ඤාධම්මෙ නවවිධෙ වා ලොකුත්තරධම්මෙ. සොභි
සබ්බසුඤ්ඤාබුද්ධතා සාමුකකංසිකාය දෙසනාය පකාසිතතො සාහි
සයං බුද්ධප්පවේදිනො නාම තස්ස පත අධිගම්පායභාවතො දෙසනා
ධම්මොපි ඉධ ලබ්භතෙව. ‘පදං සත්ත’නති නිබ්බාණං සකාය වදති.
ඵවරුපො හි හික්කු සත්තං පදං සත්තං නොරියංසං සබ්බසංඝාරානං
උපසමභාවතො සසිධාරුපසමං පරමසුඛතාය සුඛං නිබ්බාණං
අධිගමති විදුතියෙව. පරිපුද්ධසිලොති හික්කු විප්පරිසාරාභාවෙන
පාමොජ්ජබහුලො සද්ධම්මෙ සුත්තප්පසුතො විමුක්තිපරියොසානා
සමපත්තියො පාපුණාති යථා “අවිප්පරිසාරත්ථාති බො ආනන්ද කුස
ලාති සිලාති, අවිප්පරිසාරො පාමොජ්ජත්ථාය”ති ආදී. අථවා
‘පාමොජ්ජබහුලො’ති: “සමාසබ්බෙදො හගවා, සවකානො ධම්මො,
සුපරිපනො සබ්බසා”ති රතනත්තයං, සත්තං පමොදබහුලො.

තත්ථ පන සො පමොදබ්බුලො කිං වා කරොතිති ආහ: “ධම්මෙ බුද්ධස්ස වෙදිතෙ”ති ආදි. සඤ්ඤා සම්පන්නාහි සප්පජ්ජික සං සෙවන සඤ්ඤාසම්පන්නා සොතිසොමනසිකාර ධම්මානුධම්මපටිපත්තිනං සුඛෙනෙව සම්භවතො සම්පත්තියො හත්ථගතො ඵල භොගති. යථාහ:— ‘සඤ්ඤාපාතො උපසංඝකමති, උපසංඝකමනො පසිරුපාසති’ති ආදි.

චුලගවච්ඡසෝරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි යා.

‘පඤ්ඤාබලි’ති ආයස්මතො මහාගවච්ඡසෝරස්ස ගාථා. තස්ස කා උප්පති? අයං කීර් පඤ්ඤානර්ථස්ස භගවතො භික්ඛුසම්මස්ස පාතිය දුනමද්දසි. පුත්ත සිත්තිස්ස භගවතො කාලෙ උපාසකො හුත්වා විචට්ඨි ප නිස්සයං බහුං පුඤ්ඤකම්මං අත්ථාසි. සො තෙති පුඤ්ඤකම්මෙති තත්ථ තත්ථ සුගතිසු යෙව සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධස්සාදෙ මගධ රටෙසි නාලසාගාමෙ සම්මද්ධස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුත්වා නිබ්බන්ති. තස්ස මහාගවච්ඡාති නාමං අහොසි. සො වයසථතො ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස භගවතො සාවකභාවං සුත්වා “සොපි ව නාම මහාපඤ්ඤා යස්ස සාවකාහං උපගතො සො ඵල මඤ්ඤා ඉමස්මිං ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො”ති භගවති සඤ්ඤා උප්පාදෙත්වා සත්ථුසත්තිකෙ පබ්බජිත්වා කම්මධානං අනුසුඤ්ඤානො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණ්ති. තෙන වුත්තං අපදනො:—

“පඤ්ඤානර් බුද්ධස්ස භික්ඛුසම්මස්ස අනුත්තරෙ

පසන්නචිතො සුමනො පාතියස්මට්ඨපුජ්ජිමි.

පබ්බතග්ගෙ දුමස්සෙ වා ආකාසෙ අථ භූමියං.

යද පාතියමිච්ඡාමි ඛිට්ඨං නිබ්බන්තනෙ මම.

සත්තස්සෙ ඉතො කප්පෙ යං දුනමද්දිං තදා,

දුග්ගතිං නාච්ඡානාමි, පානදුනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්ඛාපිතා මග්ගං—පෙ—හවා සබ්බෙ සමුග්ගා

ඡලතිඤ්ඤා සච්ඡිකතා; තතං බුද්ධස්ස ආසන”න්ති.

ඵලං පන අරහත්තං පඤ්ඤා විමුක්තිසුඛං අනුභවිතො සාසනස්ස නියාතිකභාවවිභාවනො’ සමුග්ගචාරිතං උස්සාහජනනත්ථං ‘පඤ්ඤා බලි’ති ගාථං අහාසි.

තත්ථ ‘පඤ්ඤාබලි’ති: පාරිභාරිපඤ්ඤාය විපස්සනාපඤ්ඤාය ව වසෙන අභිඤ්ඤාසො සාතිසයෙන පඤ්ඤාබලෙන සමග්ගාගතො. ‘සිලවතුපපකොනා’ති: උක්ඛංසගතෙන ව වතුපාරිසුද්ධිසිලෙන ධුතඛමමසංඛාතෙති වතෙති¹ ව උපපන්නො සමන්තාගතො. ‘සමා භිනො’ති: උපපාර්ථනාභෙදෙන සමාධිතා සමාගිතො. ‘ක්ඛාන

1. සි. II, 4 ම. කියාතිකතාදිභාෂවත.

2 ම. සිලබ්බතුපපකොනා.

3. ස. I. වතෙති.

රහෝති: තුනො එව ආරම්භ්‍යපතිජ්ඣානෙ ලක්ඛණ්‍යපතිජ්ඣානෙ ව තීරනො, සතාභිසුතො සබ්බකාලං සතියා අවිප්පවාසවසෙන සතිමා. 'සද්දසීය'නති: අත්තො අනපෙතං, තත්ථ යං යෙන අත්තියං යදදසීයං, යථා පච්චයෙ පරිභුඤ්ජනායං පරිභුඤ්ජනං අත්තියං හොති තථා භොජනං භුඤ්ජමානො න, සාමීපරිභොගෙන හි තං අත්තියං හොති, දුශ්ඡර්පරිභොගෙන අඤ්ඤාථා භොජනංති ව තීදය්‍යානත්ථං දට්ඨබ්බං. භුඤ්ජයති පරිභුඤ්ජයතීතිවා භොජනං, වත්තාරො පච්චයා. 'යදදසීය'නති වා පථො. යදත්ථං යස්සත්ථාය සත්ථාරා පච්චයා අනුඤ්ඤා තා තදත්ථං කායස්ස ඕති ආදි. අත්ථං තඤ්ච අනුපාදිසෙසතිබ්බාණත්ථං තස්මා අනුපාදපරිතිබ්බාණත්ථං භොජනං පච්චයෙ භුඤ්ජමානො තනො එව කභේඛථ කාලං, අත්තනො අනුපාදපරිතිබ්බාණකාලං. ආගමෙය්‍ය; ඉධ ඉමයුමිං සාසනෙ විතරාගො, බාහිරකස්ස පන කාමෙසු විතරාගස්ස ඉදං නපීති අධිප්පායො.

මහාගවච්ඡසේරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා

"හිලබ්බවණ්ණා"ති ආයස්මතො වනවච්ඡසේරස්ස ගාථා. තස්ස කා උප්පත්ති? සො කීර අත්ථදස්සිනො භගවතො කාලෙ කච්ඡ යොතියං තිබ්බතො වීනානාය නාම තදියා වසති. තස්ස බුද්ධකතා වප්පමාණො අත්තහාවො අගොසි. සො කීර එකදිවසං භගවතං තදි යාතීරෙසීතං දිස්වා "පාරං ගතතුකාමො මඤ්ඤෙ භගවා"ති අත්තනො පිට්ඨියං ආරොපෙතො නොතුකාමො පාදමුලෙ නිපජ්ජි. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයං ඤාතො තං අනුකම්පනො¹ ආරුහී. ² සො පිතිසොමතස්ස ජාතො සොතං ඡිඤ්ඤොතො ජියාය වෙගෙන බිත්තසරො විය තාවදෙව පරතීරං පාපෙසි. භගවා තස්ස පුඤ්ඤස්ස එලං එතරගි තිබ්බතතක සම්පත්තිඤ්ච බ්‍යාකරිතො පකකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙව මනුස්සෙසු සංසරනො අනෙකසතකඛතං තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බ ජීතො අරඤ්ඤවාසියෙව අගොසි. පුත කායසමුදධකාලෙ කපොතක යොතියං තිබ්බතතිතො අරඤ්ඤෙ විගරන්තං මෙත්තාවිශාරිං එකං භික්ඛුං දිස්වා විතතං පසාදෙසි. තනො පත චුතො බාග්ණිසිසං කුල ගෙගෙ තිබ්බතතිතො වයප්පත්තකාලෙ සංවෙගජාතො පබ්බජීතො විවච්චපතියස්සං බහුං පුඤ්ඤකම්මං උපවිණී. එවං තත්ථ තත්ථ මනුස්සෙසු සංසරිතො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කාසිලවස්සුතගරෙ වච්ඡ ගොත්තස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙගෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස මාතා පරිපුණ්ණගභ්‍යා අරඤ්ඤ දස්සනත්ථාය සඤ්ජාතදෙගලා අරඤ්ඤං පටිසිතො විවරති. තාවදෙවස්සා කම්මජ්ජාතා වලිංසු. තිරොකරණීං පරික්ඛිපිතො අදංසු. සා ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණං පුත්තං විජාසී. සො බොධිසත්තෙතන සහ පංචකීර්තික³ සගායො අගොසි. වමෙජාතිස්ස නාම

1. සි. II. & ම. අකකමනො.

2. ම. ආරුහො.

3. සි. II. & ම. පංසුකීර්තික.

ගොතනාමයෙහි අගොසි, වනාහිරතියා වසෙන වනවවෙණිහි පසුකුසි
සිත්. අපරහාගෙ මහාසතෙත මහාහිතිකමිතං නිකමිතො මහා
පධානං පදගනෙත “අගමපි සිද්ධිත්තුමාරෙන සහ අරසෙකුසු විහරිසො
මි”ති නිකමිතො තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො හිමවනෙන වසනෙනා
අභිසම්බුද්ධිභාවං සුභා භගවතො සනතිකං උපගන්තො පබ්බජිතො
කමමධානං ගහෙතො අරසෙකුසු වසමානො නවිරසෙව විපස්සනං
උසුසකාපෙතො අරගතතං සවත්තාසි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

අත්ථදස්සි තු භගවා සයමිහ ලොකනායකො
මිත්තානදියා තීරං උපගක්ඛි තථාගතො.

උදකා අභිතිකමම කච්ඡපො වාරිගොවරො
බුද්ධං තාරෙතුකාමොගං උපෙසිං ලොකනායකං.

අභිරුගතු මං බුද්ධො අත්ථදස්සි මහාමුති
අගං තං තාරසිසොමි දුක්ඛස්සන්තකරො තුචං.

මම සභිකප්පමස්සෙය අත්ථදස්සි මහායසො
අභිරුහිතො මෙ පිට්ඨං අට්ඨාසි ලොකනායකො.

යතො සරාමි අත්තානං යතො පතෙතාසමි විසුද්දාතං
සුඛං මෙ තාදිසං නත්ති ජුට්ඨො පාදතලෙ යථා.

උත්තරිතො සම්බුද්ධො අත්ථදස්සි මහායසො
නදීතීරමිනි ධනාන ඉමා ගාථා අභාසථ.

යාවතා වත්තහෙ විත්තං ගඛාසොතං තරාමගං
අයමපි කච්ඡපො රාජා තාරෙසි මම පුඤ්ඤවා.

ඉමිනා බුද්ධතාරෙන මෙත්තවිත්තවතාය ව
අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ දෙවලොකෙ රමිස්සති.

දෙවලොකා ඉධාගන්තො පුඤ්ඤමුලෙන වොදිතො
ඵකාසතෙ නිසීදිතො කඞ්ඛාසොතං තරිස්සති.

යථාපි භද්දකෙ බෙහෙත ඛිජං අප්පමපි රොපිතං
සමමාධාරෙ පච්චෙවත්තෙන ඵලං තොසෙති කස්සකෙ;

තථෙවිදං බුද්ධබෙත්තං සමමාසම්බුද්ධිදෙසිතං
සමමාධාරෙ පච්චෙවත්තෙන ඵලං මෙ තොසෙතිස්සති.

පධානපතිතතෙතාමිති උපසනෙනා තිරුප්පයි,
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරාමි අනාසවො.

අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ යං කමමකරිං තදා,
දුග්ගතිං නාහිජානාමි, තාරණාය ඉදං ඵලං.

කිලෙසා කාපිතා මය්ගං-පෙ-නතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

එවං පන අරගතතං පඨා භගවති සාපිලවස්සකං විහරනෙන
තත්ථ ගන්තො සත්ථාරං වජ්ඣිතො හික්ඛුති සමාගතො පටිසන්ථාරවසෙත

“කිං ආවුසො අරඤ්ඤ ඵාසුචිභාරො ලභො”ති පුට්ඨො “රමණියා ආවුසො අරඤ්ඤ පබ්බතා”ති අත්තනා වුත්තපබ්බතො විණේණනො “භිලබ්බමණ්ණා”ති භාථං අභාසි.

තත් “භිලබ්බමණ්ණා”ති: නිලවලාගකතිභා නිලවලාගක සන්ධානා ව. ‘රුචිරා’ති: රුචියා කරණියා පහස්සරා ව. ‘සිත ඩා’ති: සිතලසලිලා. “සුචිකුණ”ති: සුචිසුඛ භූමිභාගතාය සුඛ විත්තානං වා අරියානං නිවාසනට්ඨානතාය සුචිකුරු. භාථං සුඛත්ථං හි සාත්තාසිකං කඤ්ඤා නිද්දෙසො. “සිතං වාරිසුචිඤ්ජරා”ති”පි පාසො. සිතසුචිවාරිධරා සිතලවිමලසලිලාසයවනොති අත්ථො. “ඉන්ද්‍රගොපකසංකප්පනා”ති: ඉන්ද්‍රගොපකතාමකෙහි පවාලවණේණහි රත්තනිමිති සංකප්පාදිනා; තථාඋස්සන්තකාලවසෙන ඵවමාග. කෙච්ඡි පන ඉන්ද්‍රගොපකතාමානි රත්තනිණානිති වදන්ති; අපරෙ කතිකාර රුකෙකාති. ‘සෙලා’ති: සෙලමයා පබ්බතා; න පංසුපබ්බතාති අත්ථො. තෙනානං:-“යථාපි පබ්බතො සෙලො”ති. “රමණනිම”න්ති: මාරමා පෙනති, මයං විවෙකාභිරතීං පරිබ්‍රුහෙනති. ඵලං ථෙරො අත්තනො චිරකාලපරිභාචිතං අරඤ්ඤාභිරතීං පවෙදෙන්නො තිට්ඨං විවෙකා භිරතී මෙව දීපෙති. තත් උපධිවිවෙකෙන අඤ්ඤබ්‍යාකරණං දීපිත මෙව හොති.

වනවච්ඡන්දෙවරස්ස භාථා මණ්ණනා ති වසි තා.

“උපස්සායො”ති සිවකස්ස සාමණේරස්ස භාථා. තස්ස කා උපපත්ති? සො කිර ඉහො ඵකතිංසෙ කපෙප වෙසසභුස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතො ඵකදිවසං කෙනච්ඡෙව කරණී යෙන අරඤ්ඤං පටිට්ඨො තත් පබ්බතන්තරෙ නිසින්නං. වෙස්සභුං භගවන්තා දිස්වා පසන්නචිත්තො උපසංකම්චො වජ්ඣිචො අඤ්ඤ ලිමග්ගස්ස අට්ඨාසි. පුන තත් මනොගරානි කාසුමාරිකඵලානි දිස්වා තානි ගහෙත්වා භගවතො උපනෙසි. පටිග්ගහෙසි භගවා අනුකම්පං උපාදය. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ මාතුලෙ පබ්බජනෙ තෙන සද්ධිං පබ්බජිතො බහුං විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණිතො ඉමසමි. බුද්ධුපපාදෙ වනවච්ඡන්දෙවරස්ස භාගිනෙයෙසා හුත්වා නිබ්බතො. සිවකොතිස්ස නාමං අභොසි. තස්ස මාතා අත්තනො ජෙට්ඨභාතිකෙ වනවච්ඡ සාසනෙ පබ්බජිතො පබ්බජ්ජාකිට්ඨං. මත්තං පාපෙත්වා අරඤ්ඤ විහරන්තො වං පවත්තිං සුත්වා පුත්තං ආග: “තාත සිවක! ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතො ථෙරං උපට්ඨග; මහලලකො දුති ථෙරො”ති. සො මාතු ඵකවචනෙනෙව ව පුබ්බකතාසිකාරතාය ව මාතුලන්තරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජිතො වං උපට්ඨගන්තො අරඤ්ඤව වසති. තස්ස ඵකදිවසං කෙනච්ඡෙව කරණීයෙන භාමන්ත

ගතස්ස බිරො ආබාදො උප්පජ්ඣි. මනුස්සෙසුපි හෙසජ්ජං කරොනෙත්තප්පට්ඨස්සවති. තස්සීං විරායනෙත ථෙරො “සාමණේරො විරායති කීනත්තබො කාරණ”නති තත්ථ ගතොති තං හිලාතං දිස්වා තස්ස තං තං කත්තබ්බස්සත්තකං කරොනෙතා දිවස්සාගං පීඨිනා මෙඤ්ඤා රත්තිභාගෙ බලවපට්ඨස්සවෙලායං ආහ: “සිව්ක න මයා පබ්බ ජ්ඣකාලතො පට්ඨාය ගාමෙ වසිත්තපුබ්බං; ඉතො අරඤ්ඤමෙව ගච්ඡා මා”ති. තං පුඤ්ඤා සිව්කො “යදිපි මෙ හනෙත ඉද්දති කායො ගාමනෙත සීතො, චිත්තං පන අරඤ්ඤා, තස්මා සයානොපි අරඤ්ඤමෙව ගමිසාං මි”ති. තං පුඤ්ඤා ථෙරො තං බාහායං ගගෙඤ්ඤා අරඤ්ඤමෙව නෙත්වා ඔවාදං අදාසි. සො ථෙරස්ස ඔවාදෙ ධ්වං විපස්සිඤ්ඤා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදානො:-

කතිකාරංව ජොතන්තුං නිසින්නං පබ්බත්තනරො
අද්දසං විරජං බුද්ධං ලොකජෙට්ඨං තරාසහං.

පසන්නචිත්තො පුමනො සිරෙ කඤ්ඤා අඤ්ඤා ලිං
කාපුමාරිකමාදාය බුද්ධසෙට්ඨස්ස දාසහං.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං එලං අදදිං තදා,
දුග්ගතිං තාභිජානාමි, එලදානස්සිදං එලං.

කිලෙසා කුපිතා මයහං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

සො අරහත්තං පඤ්ඤා උප්පජ්ඣායෙන අත්තනා ව චුත්තමත්ථං සංඝඤ්ඤාං අත්තනො විවෙකාභිජානිත්තං කතකිට්ඨතං ව පවෙ දෙනො “උප්පජ්ඣායො මං අචවා”ති ඡෝථං අහාසි.

තත්ථ “උප්පජ්ඣායො”ති: වජ්ජාවජ්ජං උප්පතිජ්ඣායෙති හිතෙසි තං පට්ඨපට්ඨපෙඤ්ඤා ඤාණවග්ගුනා පෙක්ඛනීති උප්පජ්ඣායො. ‘ම’නති: අත්තනං වදති. ‘අචවා’ති: අහාසි. “ඉතො ගච්ඡාම සිව්කා”ති: චුත්තාකාරදස්සනං, සිව්ක ඉතො ගාමනරතො අරඤ්ඤාධ්වංග මෙව එති ගච්ඡාම නදෙව අවහාකං වසනසොග්ගනති අධිප්පායො. එවං පන උප්පජ්ඣායෙන චුත්තො සිව්කො හද්වා අස්සාජානීයො විස කසාභිගතො සඤ්ජානසංවෙගො හුඤ්ඤා අරඤ්ඤමෙව ගතත්ත කාමතං පවෙදෙනො:-

“ගාමෙ මෙ වසති කායො, අරඤ්ඤං මෙ ගතං මනො,
සෙමානකොපි ගච්ඡාමි, නඤ්ඤා සමොගා විජානත”නති

ආහ. තස්සන්තො යස්මා ඉද්දති යදිපි මෙ ඉදං සරිරං ගාමනතරෙ සීතං, අජ්ඣාසයො පන අරඤ්ඤමෙව ගතො; තස්මා සෙමානකොපි ගච්ඡාමි ගෙලඤ්ඤාන ධානතිසජ්ජාගමනෙසු අසමත්ථාය සයානොපි ඉමිනා සසිතාකාරෙන සිරිංසපො විස පරිසප්පනො ඵල හනෙත අරඤ්ඤමෙව ගච්ඡාම. කසමා? “නඤ්ඤා සමොගා විජානත”නති යස්මා ධම්ම සභාවා කාමෙසු සංසාරෙසු ව ආදීනවං නෙක්ඛමෙව නිබ්බාණෙ ව

ආනිසංසං යාථාවතො ජානනාසං නත්ති කත්ති සඛිණි තසම ඵකපදෙනෙව උපජ්ඣායස්ස ආණං අනුට්ඨිතො තදපදෙසෙන අඤ්ඤං ඛ්‍යාතාසි.

විනව්වන්තෙරස්ස සාමණේරස්ස ගාථා වණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

“පඤ්ච ඡිංශෙ පඤ්ච ජගෙ”¹හි ආයඟවතො කුණ්ඩිකානෙරස්ස ගාථා, කා උපපත්ති? සො කීර පදුමුනතරස්ස භගවතො කාලෙ භංස ඔතිනගෙර කුලගෙගෙ උපපන්නා වයපපන්නා ගෙට්ඨා චුත්තනස්ස නෙව භගවතං උපසඛිකම්භා ධම්මං පුණ්ණෙනා සත්ථාරා ඵකං භික්ඛුං පදමං සලාකං ගණ්හනනානං අග්ගට්ඨානෙ ඤ්ඨියමානං දිස්වා තං ඤානනාරං පනෙභ්වා තදනුරූපං පුඤ්ඤං කරොන්නො විවරි. සො ඵකදිවසං පදුමුනතරස්ස භගවතො නිරොධසමාපත්තිතො උට්ඨා ශ නිසිදාසස්ස මනොසිලාචුණ්ණපිඡරං මහනතං කදලිඵලකණ්ණිකං උපනෙසි. තං භගවා පටිග්ගගෙඤ්ඤා පරිභුඤ්ඡි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙත ඵකාදසකඛනතුං දෙවෙසු දෙවරජ්. කාරෙසි වතුච්ඡති වාරෙ රාජා අගොඡ්ච වකඛවන්ති. ඵමං සො පුනපුනං පුඤ්ඤති කභා අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො කස්සපබ්‍රහ්මකාලෙ භුමමදෙවතා හුභා නිබ්බත්ති. දීඝාසුකබ්‍රහ්මානඤ්ඤ නාම න අනුභි මාසිකො උපපාසපො ගොති. නථාති විපසසිස්ස භගවතො ඡබ්බස්ස නතරෙ ඡබ්බස්සනතරෙ උපපාසපො අගොසි. කස්සපදසබලො පන ඡවෙට්ඨ ඡවෙට්ඨ මාසෙ පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙසි. තස්ස පාතිමොක්ඛස්ස ඔසාරණකාලෙ දිසාවාසිකා වෙ සභායකා භික්ඛු ‘උපපාසපං කරිස්සා මා’ති ගව්න්තති. අයං භුවමා දෙවතා විනොතසි: “ඉමෙසං විනානං භික්ඛු නාං මෙතති අතිවිශ දලතා, කිනනුවො හෙදතෙ සති භිජේජ්ජය්, න භිජේජ්ජය්”²හි. සා තෙසං ඔකාසං ඔලොකයමානා තෙසං අවිදුරෙනෙව ගව්න්ති. අපෙකො පෙරො ඵකස්ස ගන්ථෙ විවරං දඬා සරීරවලඤ්ඡනත්ථං උදකථාසුකට්ඨානං ගන්ථා ඛොතගත්ථ පාදෙ හුභා ගුමිසමීපතො නික්ඛමති. භුවමා දෙවතා තස්ස පෙරස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො ගව්න්තති උත්තමරූපා ඉත්ථි හුඬා කෙසෙ විබුනිඬා සංවිධාය සමබ්බන්ති විශ පිට්ඨියං පංසුං පුඤ්ඤ මානා විශ සාවකං සංවිධාය නිවාසයමානා විශ ව හුඬා පෙරස්ස පදනු පදිකා හුඬා ගුමිසතො නික්ඛන්තා. ඵකමනෙත සිතො සභායකත්ථෙ රො තං කාරණං දිස්වා ව දොමනස්සජාතො “නට්ඨොදුනි මෙ ඉමිනා භික්ඛුනා සද්ධිං දීඝරත්තනානුගතො සිනෙතො, සවාහං ඵමංවිධි නාමං¹ ජාතෙය්‍යං ඵත්තකං අද්ධානං ඉමිනා සද්ධිං විස්සාසං න කරෙය්‍ය”²හි විනොතො ආගව්න්තනස්සෙවස්ස “ගණ්හාචුසො”³භුග්ගං

පතනච්චරං, තාදිසෙත පාපෙන සද්ධිං එකමග්ගෙන න ගච්ඡාමී”ති
 ආග. තං කථං සුඤ්ඤානස්සලජ්ජිති කුට්ඨනො ගදයංති විඤ්ඤානං ගගෙකො
 විධිං විය අගොසි. තෙනා නං ආග. “ආට්ඨසො කිත්තාමෙතං වදසි, අගං
 එතතකං කාලං දුක්ඛවමනතවපි ආපතතිං න ජානාමි, නිං පන මං
 අජ්ජ “පාපො”ති වදසි. “කිං තෙ දිට්ඨ”නති? කිං අසෙද්දෙන දිට්ඨන? “කිං
 නිං එවංචිචෙත අලභිකතපටියතෙන න මාතුගාමෙන සද්ධිං එක
 ධර්මානෙ සුඤ්ඤා න තික්ඛන්තො”ති? “නන්තො ආට්ඨසො මග්ගං; නාගං
 එවරුපං මාතුගාමං පසාසමී”ති. තස්ස යාවතාතියං කපෙන්නස්සාපි
 ඉතරො ථෙරො න තස්ස කථං සද්දති; අතතනා දිට්ඨකාරණංයෙව
 භූතඤ්ඤා කඤ්ඤා ගණනෙනා තෙන සද්ධිං එකමග්ගෙන අගනන්තා
 අසෙද්දෙන මග්ගෙන සද්දු සන්තිකං ගතො. ඉතරොපි භික්ඛු අසෙද්දෙන
 මග්ගෙන සද්දු සන්තිකං යෙව ගතො. තෙනා භික්ඛුසංඝස්ස උපොසථං
 ගාරං පටිසන්තවෙලාය සො භික්ඛු තං භික්ඛු උපොසථගෙය සඤ්ජාතිනා
 “ඉමස්මි උපොසථගෙය එවරුපො නාම පාපභික්ඛු අජ්ජ, නාගං තෙන
 සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාමී”ති නික්ඛමිති. ඛගි අට්ඨාසි. අථ භූමො
 දෙවතා “භාරියං මයං කමමං කත”නති මහලුකඋපාසකවණ්ණෙන
 තස්ස සන්තිකං ගතො. “කඤ්ඤා භනෙන අයෙතා ඉමස්මි ධාතෙ
 ඤිතො”ති ආග. “උපාසක ඉමං උපොසථගං එකො පාපභික්ඛු
 පටිඤ්ඤා; අගං තෙන සද්ධිං උපොසථං න කරොමිති චන්දා නික්ඛ
 මිති. ඛගි ඤිතොමිති”ති. මා එවං භනෙන ගණ්ඨාථ “පරිසුඤ්ඤා
 එස භික්ඛු, තුළෙගති දිට්ඨමාතුගාමො නාම නාසෙද්දා, අගමෙව; මයා
 තුමහාකං විමංසනන්තං “දලකා නුබො ඉමෙසං ථෙරානං මෙතති
 උදග්ගු නො දලකා”ති ලජ්ජාලජ්ජිතාවං මිලොකෙනෙන නං
 කමමං කතනති. කො පන නිං සප්පරිසාති? අගං එකා භූමි දෙවතා
 භනෙනති. දෙවපුත්තො කපෙන්නො කපෙන්නොව දිබ්බානුභාවෙ
 න ධර්මා¹ ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතීනා “මග්ගං භනෙන ඛමථ, එතං
 දෙසං ථෙරො නජානාති, උපොසථං කරොථා”ති ථෙරං යා
 විනා උපොසථගං පවෙසෙසි. සො ථෙරො උපොසථං තාව
 එකධර්මානෙ අකාසි. මිත්තස්සච්චසෙන පන න පුත තෙන සද්ධිං
 එකධර්මානෙ වසිති. ඉමස්ස ථෙරස්ස කමමං න කපියති. චුදිතක
 ථෙරො පන අපරාපරං විපස්සනාය කමමං කරොන්නො අරගතං
 පාපුණී.

භූමො දෙවතා තස්ස කමමස්ස නිස්සන්දෙන එකං බුද්ධිනාරං
 අපායගගතො න බුච්ඡිත්ථ. සවෙ පන කියමිං වි කාලෙ මනුස්සතතං
 ආගච්ඡති, අසෙද්දෙන යෙන නෙනචි කතො දෙසො තස්සෙව උපරි
 පතති. සො අභිගාකං භගවතො කාලෙ සාවඤ්ඤියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ
 නිබ්බතති. බ්‍රාහ්මණමොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වියපපතො
 තයො වෙදෙ උග්ගණ්ඨිනා මහලුකකාලෙ සද්දු ඛමමෙදෙසනං සුඤ්ඤා

පරිලඳාසදොසා සාසනෙ පබ්බජ්ඣා උපසම්පන්නො අහොසි. තස්ස උපසම්පන්නදිව්සතො පට්ඨාය එකා අලඛිකතපටියතො ඉති නයමි. භාමං පවිසනෙන සද්ධිංයෙව භාමං පවිසති, තික්ඛමනෙන තික්ඛමති, විහාරං පවිසනෙනපි සද්ධිං පවිසති, තිට්ඨනෙනපි තිට්ඨතීති, එවං නිව්වානුබඳ්වා පඤ්ඤායති. ථෙරො තං න පස්සති. තස්ස පන පුරිමකමනිස්සුන්දෙන සා අඤ්ඤාසං උපට්ඨාති. භාමෙ යාගුං භික්ඛං ව දදමානා ඉති යො භනෙන “අයං එකො යාගු උපුඤ්ඤා තුච්ඡාකං, එකො ඉමිස්සා අච්ඡාකං සහායිකායා”ති පරිහාසං කරොන්ති. ථෙරස්ස මහති විගෙසා ගොති. විහාරගතමපි තං සාමණේ රාවෙව දහරහිකුචු ව පරිවාරෙත්වා “ධානො කොණ්ඩා ජාතො”ති පරිහාසං කරොන්ති. අථස්ස තෙනෙව කාරණෙන කුණ්ඩධානන්තරොති නාමං ජාතං. සො උට්ඨාය සමුට්ඨාය තෙහි කසිරමානං කෙළිං සහිතුං අසකෙකානෙතාව උමමාදං ගගෙත්වා “තුමෙහ කොණ්ඩා, තුමාකං උපස්ඤ්ඤායො කොණ්ඩා, ආවරියො කොණ්ඩා”ති වදති. අථ තං සමුද්ධාරොවෙසුං: “කුණ්ඩධානො භනෙන දහරසාමණේරෙහි සද්ධිං එවං ඵරුසවාචං වදති”ති. සන්ධා තං පකෙකාසාපෙත්වා “සච්චං කිරි තිං ධාන සාමණේරෙහි සද්ධිං ඵරුසවාචං වදසි”ති වත්තං තෙන ‘සච්චං භගවා’ති වුතෙන ‘කසමා එවං වදසි’ති ආග. භනෙන තිබඳ්වං විගෙසං සහිතුං අසභනෙතා එවං කපෙමිති. “කිං පුබ්බෙ කතුකමමං යාවජ්ජ දිව්සා ජරාපෙතුං න සකෙකාසි, පුන එවරුපං ඵරුසං මාවදි හිකුචු”ති වත්තං ආග:—

“මා චොච ඵරුසං කඤ්චි වුත්තා පටිවදෙය්‍යු තං
දුක්ඛා හි සාරමානථා, පටිදණ්ඩා පුසෙය්‍යු තං
සවෙ නෙරෙසි අත්තානං කංසො උපභූතො යථා
එස පනෙතාසි තිබ්බාණං සාරමෙහා තෙ නවිජ්ජති”ති.a

ඉමඤ්ච පන තස්ස ථෙරස්ස මාතුගාමෙන සද්ධිං විවරණභාවා කොසලරඤ්ඤාපි කථාසිංසු රාජා “ගච්ඡති භණේ මිමංසථා”ති පෙසෙත්වා සයම්පි මන්දෙනෙව පරිවාරෙන ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා එකමනෙන ඔලොකෙනෙතා අට්ඨාසි. තස්මිං බණේ ථෙරො සුචි කමමං කරොනෙතා නිසිනෙතා ගොති, සාපි ඉති අවිදුරෙ යානෙ සීතා විය පඤ්ඤායති. රාජා දිස්වා “අතිදං කාරණ”නති තස්සා සිතට්ඨානං අගමාසි සා හස්මිං ආගච්ඡනෙන ආගච්ඡනෙන ථෙරස්ස වසනපණණ් සාලං පටිට්ඨා විය අහොසි. රාජාපි තාය සද්ධිං තමෙව පණණ්සාලං පටිසිත්වා සබ්බන්ධ ඔලොකෙනෙතා අදිස්වා “නායං මාතුගාමො, ථෙරස්ස එකො කමමපිපාකො”ති සඤ්ඤා කත්වා පඨමං පෙරස්ස සම්පෙත ගච්ඡනෙතාපි ථෙරං අවජ්ඣත්වා තස්සා කාරණස්ස අභුතභාවං ඤාත්වා ආගමම ථෙරං වජ්ඣත්වා එකමනෙන නිසිනෙතා “කච්චි භනෙන

පිණ්ඩකෙන න කිලමථා”ති පුච්ඡි. ථෙරො “වට්ඨති මහාරාජා”ති ආග. ජාතාමගං භනෙන අය්‍යකානං එවරුපෙන පරික්කලෙසෙන සද්ධිං වරන්තානං නුච්ඡාකං කෙන නාම පසිද්ධස්සනති; ඉතො පට්ඨාය වො කන්ථි භමනකිච්චං නත්ති. අගං චතුති පච්චයෙති කුලෙන උපට්ඨ තිස්සාමි. කුලෙන යොතිස්සො මනසිකාරෙ මා පමිජ්ජන්”ති තිබ්බොතිකං පට්ඨපෙසි. ථෙරො රාජානං උපන්ථිතං ලභිතො භොජන සප්පායෙන එකග්ගවිතො හුතො විපස්සනං වසේස්සා අරහත්තං පාපුණ්ණි. තතො පට්ඨාය සා ඉති අන්තරධාසි.

තද මහාසුභද්‍ර උග්ගනගරෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකකුලෙ වසමානා “සන්ථා මං අනුකම්පතු”ති උපොසථං අධිට්ඨාය නිරාමගකො හුතො උපරි පාසාදතලෙ සිතා “ඉමාති පුප්ථාති අන්තරෙ අස්ථිං දස බලස්ස මන්තෙ විතානං හුතො තිට්ඨන්තු. දසබලො ඉමාය සක්කස්ස සෙව පඤ්චති භික්ඛුසතෙති සද්ධිං මයං භික්ඛං ගණො තු”ති සච්චකිරියං කතො අට්ඨසුමනපුප්ථමුට්ඨියො විස්සජේසි. පුප්ථාති ගන්ථං ධම්මදෙසනාවෙලායං සන්ත්‍රිමන්තෙ විතානං හුතො අට්ඨංසු. සන්ථා තං සුමනපුප්ථවිතානං දිස්වා විතෙතතෙව සුභද්‍රය භික්ඛං අධිවාසෙතො පුන දිව්වසෙ අරුණෙ උට්ඨිතෙ ආනන්දත්තරං ආග:- “ආනන්ද මයං අජ්ජ දුරෙ භික්ඛාචාරං ගමිස්සාම, පුට්ඨජ්ජානං අදත්තො අරියානං එව සලාකං දෙති”ති. ථෙරො භික්ඛුනං ආරොචෙසි: ආවුසො “සන්ථා අජ්ජ දුරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සාමි, පුට්ඨජ්ජානං මා ගණ්හන්තු, අරියාව සලකං ගණ්හන්තු”ති. කුණ්ඩාධාතත්තරො ආග: “ආගර ආවුසො සලාක”නති පඨමංයෙව හන්ථං පසාරෙසි. “ආවුසො සන්ථා නාදිසානං භික්ඛුනං සලාකං න දුපෙති, අරියානංයෙව දුපෙ ති”ති විතකකං උපාදෙත්වා ගන්ථො සන්ත්‍රි ආරොචෙසි. සන්ථා “ආගරා පෙනතස්ස සලාකං දෙති”ති ආග. ථෙරො විනෙතසි: සවෙ කුණ්ඩ ධාතස්ස සලාකා දුතුං නසුත්තා; අථ සන්ථා පටිබාගෙය්‍ය; “භවිස්සති එන්ත කාරණ”නති කුණ්ඩාධාතස්ස “සලාකං දස්සාමි”ති ගමනං අභිනී හරි. කුණ්ඩාධාතො තස්ස පුරෙ ආගමනා එව අභික්කුපාදකං චතුප්ථ ඤානං සමාපජ්ජිතො ඉද්ධියා ආකාසෙ ඤාතො “ආගරාවුසො ආනන්ද, සන්ථා මං ජාතාමි, මාදිසං භික්ඛුං පඨමං සලාකං ගණ්හන්තං න සන්ථා තිවාරෙති”ති හන්ථං පසාරෙත්වා සලාකං ගණ්හි. සන්ථා තං අට්ඨප්පතති: කතො ථෙරං. ඉමසමිං සාසනෙ පඨමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඤපෙසි. යසමා අයං ථෙරො රාජානං උපන්ථිතං ලභිතො සප්පායාගාරලාභෙන සමාගිතවිතො විපස්සනාය කම්මං කරොත්තො උපතිස්සයසම්පන්නතාය ඡද්ධිකෙද්ද අගොසි. තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

සත්තාගං පටිසලලීනං සයමිඤ්ඤ අග්ගපුග්ගලං.

පසන්නවිතො සුමනො බුද්ධිසෙට්ඨං උපට්ඨතිං.

උට්ඨිතං කාලමක්කස්ස පද්ධුත්තර මහාමුතිං.

මහත්තං කදලීකණ්ණිං¹ ගගෙත්වා උපගම්මං.

පටිග්ගහෙතියා හගවා තං එලං¹ ලොකනායකො
මම විතතං පසාදෙනො පරිභුඤ්ජි මහාමුනි.

පරිභුඤ්ජිකාන සම්මුඤ්ඤා සන්ධාවාහො අනුභතරො
සකාසනෙ නිසිද්ධිං ඉමං ගාථා අභාසථ:-

'යෙ වසනති සමෙතාරො යකඛා ඉමස්මිං පබ්බතෙ
අරඤ්ඤා භුතභවාං ව සුණනතු වචනං මම.

යො මං උපට්ඨති පොසො² මිහරාජාව කෙසරී
තමගං කිත්තගිස්සාමි සුණොථ මම භාසතො.³

සො යමෙකාදසකඛනතුං දෙවරාජා හවිස්සති,
චතුච්ඡතිකඛණ්ණාදථ වකඛවහති හවිස්සති,

කප්පසතසගස්සමති මකකාකතුලසමභවො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සන්ධා ලොකෙ හවිස්සති,

අඤ්ඤාසිකාන සමණෙ සිලවනො අනාසවෙ
පාපකම්මවිපාකෙන නාමධෙයං ලභිස්සති.⁴

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරස්සො ධම්මතිවුත්තො
කුණ්ඩලාහොති නාමෙන සාවකො සො හවිස්සති.⁵

පටිවෙකමනුසුතො කාසි කානරතො අහං
තොසසිකාන සන්ධාරං විහරාමි අනාසවො.

සාවකගෙහති පරිවුතො භික්ඛුසඛසපුරකඛතො
භික්ඛුසඛස නිසිද්ධිං සලාකං ගාහසි ඒතො.

එකංසං විවරං කස්ථා වජ්ඣිකා ලොකනායකං
චදනං වරස්ස පුරතො පඨමං අග්ගහෙසහං.

තෙන කමෙතන හගවා දසසගස්සිව කම්පකො
භික්ඛුසඛස නිසිද්ධිං අග්ගථානො ධම්මෙසි මං.

විජියං මෙ ධුරධොරස්සං යොගකෙඛමාගිවාහණං.

ධාරෙමි අනතිමං දෙහං සම්මාසම්මුඤ්ඤාසනෙ.

කිලෙසා කාපිතා මස්සං-පෙ-කතං මුඛස්ස සාසන"නති.

එවමුතස්සපි ඉමස්ස ථෙරස්ස ගුණං අජානනා යෙ පුට්ඨජ්ජානා
භික්ඛු තද්ධං සලාකගහණ "කිත්තුවො එත"නති සම්මවිනො
සුං. තෙසං විමතිවිධිමනස්සං ථෙරො ආකාසං අබ්බුග්ගහතො
ඉද්ධිපාටිගාරියං දස්සෙතො අඤ්ඤාපදෙසෙන අඤ්ඤං බ්‍යාක
රොතො "පඤ්ච ඡිඤ්ඤ"ති ගාථං අභාසි.

1. පටිග්ගහෙති හගවා සබ්බඤ්ඤා. අප. පා. 3. සි. I & ම. සිරෙ සඛාය සම්පන්නො

2. සො ඉඩං උපට්ඨති. අප. පා.

කිත්තං සසාමි තං අහං.

4. සි. I & ම. හවිස්සති.

තත් “පව ඡිකෙ”ති: අපාසුපපතතිබ්බතතාපතකාති පඤ්චා රභාගියාති සඤ්ඤාප්තාති පාදෙ ඛනිකං රජ්ජකං විය පුරිසො සතෙත ගෙට්ඨිමමග්ගතතයෙන ඡිකෙය්‍ය පජගෙය්‍ය. “පඤ්ච ඡගෙ”ති: උපරි දෙවලොකුපපතතිගෙකුභුතාති පඤ්චුඤ්චාගිය සඤ්ඤාප්තාති පුරිසො ගිවාය ඛනිකං රජ්ජකං විය අරග්ගත මග්ගත ඡගෙය්‍ය ඡිකෙ වාති අතො. “පව චුතතගිවාමගෙ”ති: තෙසංගෙව උඤ්චාගියසංගොජනානං පගාණාය සඤ්ඤාප්තාති උතතරි අනාගාමිමග්ගාධිගමිතො ව උපරි භාවෙය්‍ය අග්ග මග්ගාධිගමිවසෙන වට්ඨිසය්‍ය. “පඤ්චසඤ්චාගිගො”ති: එවමභුතො පන පඤ්චතතං රුගදෙසමොගමානදිට්ඨිසඤ්චානං අතිකතමෙන පගාණෙන පඤ්චසඤ්චාගිගො හුතො. “ගිකුඤ්ච ඛනිකෙණාති චුට්ච නි”ති: සබ්බා භික්ඛාතිලෙසනාය භික්ඛුති කාමභව දිට්ඨි අවිජ්ජාසෙ තරිතො තෙසං පාරභුතෙ තිබ්බාණෙ ධිතොති චුට්චතිති අතො.

**කුණ්ඩලානපෙරහැට්ක ගාථා මණ්ණානා
ති ධි තා:**

“සථාපි හදෙද්ද ආජපෙඤ්ඤ”ති ආයසමතො බෙලට්ඨිසිසපෙරහැට්ක ගාථා. කා උපපතති? සො කිර පඤ්චුතතරස්ස භගවතො කාලෙ කුල ගෙගෙ තිබ්බතො භගවතතං උපසඤ්චිතො ධම්මං සුතො පටිලඤ්ච සද්ධා පබ්බජිතො සමණධම්මං කරොතො උපතිස්සයසමපතතියා අභාවෙන විසෙසං තිබ්බතොකුං නාසකම්. විචට්ඨපතිස්සයං පන ඛත්තං කුසලං උපවිණිතො දෙවමනුසෙසු සංසරතො ඉතො එක තිංසෙ කපෙත මෙසසුං භගවතතං පසිසිතො පසන්නවිතො මාතු ලුඛගඵලං අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවෙසු තිබ්බතතිතො අපරාපරං පුඤ්ඤති කාමං සුගතීතො සුගතීං උපගච්ඡතො ඉමසෙ. බුද්ධිපාදෙ සාවතීයං බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බතො භගවතො අති සමොධියා පුරෙතරමෙව උරාවෙලකස්සපස්ස සනතිතො තාපස පබ්බජ්ජං පබ්බජිතො අංගිං පරිවරතො උරාවෙලකස්සපදමතො ආදිත්තපරියාය දෙසනාය පුරාණජට්ඨිසගස්සෙත සද්ධිං අරග්ගතං පාපුණි. තෙන චුතතං අපදනෙ:-

“කතිකාරංව ජොතනතං පුණ්ණමාසෙව වන්ධිමං
ජලනතං දීපරුක්ඛංව අග්ගසං ලොකනායකං.
මාතුලුඛගඵලං ගග්ග අදුසිං සන්ධුතො අගං
දකම්ඤ්ණයස්ස ධිරස්ස පසතො සෙති පාණිති.
එකතිංසෙ ඉතො කපෙත යං ඵලං අදදිං අගං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. ඵලදානසසිදං ඵලං.
කිලෙසා කාපිතා මග්ගං -පෙ- කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

එවිං අධිගතාරගතො ආයසමනො ධම්මගණ්ඨාගාරිකස්ස උපජ්ඣායො අයං ථෙරො එකදිවසං එලසමාපන්නිතො වුට්ඨාය සත්තං පණ්ණිතං නිරාමිසං සුඛං අත්තනො පුබ්බයොගඤ්ච පච්ච වෙක්ඛිතා පිතිවෙගවසෙන “සථාපි ගඤ්ඤ ආජ්ඣෙඤ්ඤ”ති ගාථං අගාසි.

තත්ථ ‘සථාපි’ති: ඔපම්මපටිපාදනන්තෙ නිපාතො. ‘ගඤ්ඤ’ති: සුඤ්ඤරො, ථාමිබලසමන්තපට්ඨපරික්ඛාමාදිසම්පන්නො. ‘ආජ්ඣෙඤ්ඤ’ති: අ.ජාතියො ජාතිමා කාරණාකාරණානං ආජානනකො. සො තිව්ධො “උසභාජ්ඣෙඤ්ඤ, අසාජ්ඣෙඤ්ඤ, ගන්තාජ්ඣෙඤ්ඤ”ති. තෙසු උසභාජ්ඣෙඤ්ඤ ඉධාධිපේපතො. සො ව චො ඡෙත¹කසණකිලේච තියුනෙනො. තෙනාග:- “තඛලා වත්තනී”ති. තඛලස්ස ථාලස්ස ආවත්තනතො තඛලං, ඉතොවිතො ආමිත්තෙනා ඛෙත්ත ව කසණතොති අන්තො. තඛලං වා ආවාසස්මි එන්තාති තඛලාවත්තං, ඛෙත්ත තඛල පථො; තස්මිං තඛලාවත්තනී. ගාථාසුඛතං ගෙත්ථ වත්තනීති දීඝං කතා වුත්තං. ‘සිඛි’ති: මන්තෙ අවන්තනතො සිඛාසදිසතාය සිඛා, සිඛං; තදස්සස්මි සිඛි. අපරෙ පන කකුඛං ඉධ සිඛාති අධිපෙත තත්ථ වදනති. උභයථාපි යථා තඛලකිත්තනමෙව නං සිඛිති. ‘අප්පකසිරෙන’ති: අප්පකිලමථෙත. ‘රත්නිඤ්චා’ති: රත්තියො ව දිවා ව එවං මම අප්පකසිරෙන ගච්ඡන්ති යොජනා. ඉදං වුත්තං ගොති:- යථා ගඤ්ඤ උසභාජාතියො කසණෙ තියුනෙනා සත්තීණ මුලාදිකෙපි තඛලපථෙ නං අගණෙනො අප්පකසිරෙන ඉතො විතොව පටිවත්තෙනො ගච්ඡති, යාව කසණතිණානං පරිස්සමං දස්සෙති, එවං මම රත්නඤ්චාපි අප්පකසිරෙනෙව ගච්ඡති, අතික්ක මනනීති. තත්ථ කාරණමාග:- සුඛෙ ලඤ්ඤ නිරාමිසෙ”ති: යසමා කාමාමිසලොකාමිසවට්ඨාමිසෙහි අසමික්ඛං සත්තං පණ්ණිතං එල සමාපන්නිසුඛං ලභං, තස්මාති අන්තො. පච්චත්තවෙතං භූමිව වචනං යථා වත්ප්පගුමෙ, තෙත්තවෙතරෙ වත්තමෙති ව. අථවා තතොප්පගුති රත්නිඤ්චා අප්පකසිරෙන ගච්ඡන්ති විචාරණාය ආග. ‘සුඛෙ ලඤ්ඤ නිරාමිසෙ’ති: නිරාමිසෙ සුඛෙ ලඤ්ඤ සති තස්ස ලභකාලතො පට්ඨායාති අන්තො.

බෙලඛාසිසන්ධරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

“මිද්ධි සද්ධ”ති ආයසමනො දූෂකන්ධරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති?සො කීර්ථනො එකතවුත්ත කපෙප අනුප්පන්නො තථාගතෙ අජිනස්ස නාම පච්චෙකවුභස්ස ගඤ්ඤාදනතො මිත්තස්ස පථං ඔතරිතා අඤ්ඤතරස්මිං ගාමෙ පිණ්ඩාය වරන්තස්ස මනොරමානි අමබ්ථලානි අද්දසි. සො

තෙත පුඤ්ඤකමේමන දෙවමනුසේසසු සංසරනොත්තං කාසාපසාසා හග වතො කාලෙ සාසනෙ පබ්බජිතො විවිද්ධපතිස්සයං බහුං පුඤ්ඤං අකාසි. එවං කුසලකම්මපසුතො හුතො සුගතිතො. සුගතීං උප ගමන්තො ඉමිසමි. බුද්ධාපාරොදො සාවතීයං කුලගෙගෙ නිබ්බන්ති. දුස්සොතිස්ස නාමං අගොසි. සො අනාඨපිණ්ඩිකො හගපතිනා විහාරපටිපත්තකමේම සපිතො සකකම්මං විහාරං පටිපත්තනො අභිණ්ණං බුද්ධාපාරොදො ධම්මසම්මානං ව ලද්ධසද්ධො පබ්බජි. කෙවි පන භණ්ණති:- “අයං කාසාපසාසා හගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිතො වසප්පතො අඤ්ඤාතරං චිණ්ණසම්මෙතරං උපසා හනොති කිසුචි කම්මං කාරාපෙතුකාමො පේරං ආණ්ණපෙසි. සො තෙත කමේමන අමනාසං හගවතො කාලෙ සාවතීයං අනාඨපිණ්ඩි කාසා දුසිතො කුමාරිකා නිබ්බන්තො”ති. වසප්පතො වසො සෙට්ඨිනා විහාර පටිපත්තනො සපිතො චුත්තනසෙතො ව පටිලද්ධසද්ධො අගොසි. මහා සෙට්ඨි තස්ස සිලාචාරං අප්පාසයං ව ඤාතො¹ භුජස්සං කතො යථා පුබ්බං පබ්බජාති ආග. තං භික්ඛු පච්ඡං පබ්බාජෙත්සං. සො පබ්බජිත කාලො පට්ඨාය කුසිතො භික්ඛුසීයො හුතො න කිසුචිවත්තපටි වත්තං කෙරෙති, කුතො සමණධම්මං, කෙවලං යාවදන්තං භුඤ්ඤාතො නිද්දාසපුත්තො හුතො විහරති, ධම්මසම්මානාලොපි එකං කොණං පටි සිත්වා පටිපත්තියෙන නිසින්නො සුරාසුරාපසාසා නිද්දාසතෙව. අපසාසා හගවා පුබ්බපතිස්සයං මල්ලානොත්තං සංවේගජනනන්තං “මිද්ධි යද්ද හොති”මහණ්ණසො වා”ති ගාථං අභාසි.

තත්ත ‘මිද්ධි’ති: චිත්තමිද්ධාසිභුතො, යඤ්ඤි මිද්ධං අභිභවති තං චිත්තමිද්ධි අභිභවතෙව. ‘යද්ද’ති: යසමිං කාලෙ. ‘මහණ්ණසො’ති: මහාභොජනො, ආගාරගන්ති අලංසාවක තත්ත්වවටක² කාකමා සක භුත්තවම්මකානං අඤ්ඤාතරො විශ. ‘නිද්දාසිතා’ති: පුපත සිලො. “සම්මාපිච්ඡාසාසා”ති: සම්මාපිච්ඡාසානං සම්මාපිච්ඡාසානං නිපජ්ජිතො³ උපගෙතො සෙය්‍යපුබ්බං එස්සපුබ්බං මිද්ධපුබ්බං අනු පුත්තොති දසෙති. “නිවාපපුත්තො”ති: කුණ්ඩකාදිපු පුකර හතොතන පුට්ඨො හරිතො සරපුකරො හි බාලකාලො පට්ඨාය පොසියමානො, උලසරිතකාලෙ ගෙගා බති නික්කම්මිතුං අලහනොත්තං ගෙට්ඨො මඤ්ඤාදිපු සම්මාපිච්ඡාසානං සම්මාපිච්ඡාසානං සයතෙව. ඉදං චුත්තං හොති:- යද්ද පුරිසො මිද්ධි ව හොති මහණ්ණසො ව නිවාප පුට්ඨො මහාවරාගො විශ අඤ්ඤාතරං ඉරියාපපේත යාපෙතුං අසකොත්තො නිද්දාසනසිලො සම්මාපිච්ඡාසානං තද්ද සො අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තොති තිණි ලක්ඛණාති මනසිකානුං න සභෙතොති, තෙසං අමනසිකාරා මඤ්ඤාදිපු පුත්තපුත්තං ගංගං උපෙති, ගම්ම වාසනො න පටිමුඤ්ඤාතොති. තං පුට්ඨො දුස්සකන්තරො සංවේග ජාතො විපසානං පඨපෙතො නවරසොව අරගතං සමන්තොති.

1. සි. I. පුඨො.

2. සි. II. කන්තවටක.

3. ම. නිපජ්ජනො.

තෙත වුත්තං අපදනො:-

“අපිනො නාම සම්මුද්ධො ගිමවනො වසි තදා
වරණෙන ව සම්පන්නො සමාධිකුසලො ඉති.

සුවණ්ණවණ්ණ සම්මුද්ධො ආනුතිනං පටිග්ගහෙ
රපියං පටිපජ්ජනො අඛම්බිතමදාසනං.

එකතවුනෙ ඉතො කපෙස යං එලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. එලදානිසිදං එලං.

කිලෙසා කාමිනා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරභ්වතං පන පඤ්ඤා පෙරො ඉමාය ගාථාය මං භගවා ඔවදි
“අයං ගාථා මග්ගං අසික්කසමුත්තා”¹ති තමෙව ගාථං පවුදුහාසි. තසිදං
පෙරසා පරිවත්තාහාරනසෙන අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං ජාතං.

දසකම්පකරණ ගාථා වණ්ණනා ති වසි තා

“අහු බුද්ධස්ස දසාදෙ”ති සිංහලකපිතුපෙරසා ගාථා. කා
ලප්පතති? සො කීර ඉතො වතුනවුනෙ කපෙස සහරාසි නාම පමෙවක
සම්මුද්ධං පිණ්ඩාය වරනතං දිසවා පදනනමානසො වජ්ඣනි අත්තනො
ගත්තගතං තාලඑලං අදසි. තෙත පුඤ්ඤකමෙත දෙවලොකෙ
තිබ්බතො අපරපරං පුඤ්ඤති කඤ්ඤා සුගතිසුගෙව සංසරනො
කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ මනුස්සයොනියං තිබ්බතො සාසනෙ
පටිලභියාදො හුඤ්ඤා පබ්බජ්ඣා අට්ඨිකසඤ්ඤා භාවෙසි. පුත ඉමසමිං
බුද්ධුප්පාදෙ සාවස්සියං කුලගෙහෙ තිබ්බතඤ්ඤා වයප්පතො දුර
පටිග්ගහං කඤ්ඤා එකං පුත්තං ලභිතො තස්ස සිංහලකොති නාමං
අකාසි. තෙත තං සිංහලකපිතාති වොගරනති. සො අපරභාගෙ
කරබ්බකං පභාය සාසනෙ පබ්බජී. තස්ස භගවා අජ්ඣාසයං ඔලො
කෙඤ්ඤා අට්ඨිකසඤ්ඤාකමෙට්ඨානං අදසි. සො තං ගගෙඤ්ඤා භගෙසු
විහරති සුංසුමාරගිරෙ භෙසකලාවතෙ. අපස්ස තස්මිං වතෙ අධිවත්තා
දෙවතා “උස්සාගජ්ජනත්තං භාවනාබලං නචිරෙනෙව ගත්තගතං
කරිස්සාමි”ති ඉමමත්තං අඤ්ඤාපදෙසෙන විභාවෙනති “අහු බුද්ධස්ස
දසාදෙ”ති ගාථං අහාසි.

තත්ත “අහු”ති: හොති; වත්තමානපෙති ඉදං අතිතකාලවචනං.
“බුද්ධස්ස”ති: සබ්බඤ්ඤාබුද්ධස්ස. “දසාදෙ”ති ධම්මදසාදෙ නව
විධස්ස ලොකුත්තරධම්මදසාදස්ස අත්තනො සම්මාපටිපත්තියා
ආදායකො ගණනකො. අථවා “අහු”ති: අහොසි. එවං
නාමස්ස බුද්ධස්ස දසාදභාවෙ කොචි විබ්බකො ඉදනෙව භවිස්සතිති
අධිප්පායො. තෙනාහ:- “මඤ්ඤාගං කාමරාගං ඛිප්පමෙව පභියති”ති.
‘භෙසකලාවතෙ’ති භෙසකෙන නාම යඤ්ඤාන ලභිතත්තා පටිග්ග
හිතත්තා භෙසකලාවතං, කට්ඨාදීනඤ්ඤාබ්‍යාකරණං භෙසකලාවතනති

ලඳුනාමෙ අරඤ්ඤ නස්ස භික්ඛුනො බුද්ධස්ස දායාදභාවකාරණං
වදන්තො කෙවලං අට්ඨකසඤ්ඤය “අථරි පඨවිං ඉම”නති ආහ. තත්ථ
‘කෙවල’නති: සකලං අනවසෙසං. ‘අට්ඨකසඤ්ඤය’නති: අට්ඨකභාව
නාය. ‘අථරි’නති: අට්ඨති අභිමුච්චනවසෙන පත්ථරි. ‘පඨවි’නති: අත්ත
භාවපඨවිං; අත්තභාවො හි ඉධ පඨවීති වුත්තො. “කො ඉමං පඨවිං
විජෙය්‍යති”ති¹ ආදිපු විය. ‘මඤ්ඤභ’නති: මඤ්ඤ අහං. “මඤ්ඤ
හ”නතිපි පාඨො. ‘සො’නති: සො භික්ඛු ඛිප්පමෙව නවිරෙය්‍යව කාම
රාගං පඡහති පඡහිස්සතිති මඤ්ඤ; කසමා? අට්ඨකසඤ්ඤය කාම
රුගස්ස උජ්ජප්පිපක්ඛභාවතො. ඉදං වුත්තං ගොති:— යො එකස්මිං
පදෙසෙ ලඳුනං අට්ඨකසඤ්ඤය සකලං අත්තනො සබ්බස්ස වා
අත්තභාවං අට්ඨෙවෙව එරිත්වා ධීනො භික්ඛු සො නං අට්ඨකං ක්කානං
පාදකං කත්වා විපස්සන්තො නවිරෙනෙව අනාගාමිමග්ගන කාම
රාගං සබ්බං වා කාමනන්දෙන කාමො රජනට්ඨන රාගොති ව ලඳු
නාමං තණ්හං අග්ගමන්තො පඡහිස්සතිති. ඉමං ගාථං සුත්වා සො
ථෙරො “අයං දෙවනා මග්ගං උස්සාගජනනත්ථං එවමාහං”ති අප්පට්ඨි
වාණවිරියං අභිට්ඨාය විපස්සනං වර්ධෙත්වා අරහත්තං පාපුණී. තෙන
වුත්තං අපදනෙ:—

“සන්තරංසි නාම සම්මුඛො සයම්භු අපරාජිතො
විවෙකා වුද්ධිත්වාන ගොවරායාභිතිකම්ඨි.

එඉගන්ධො නං දිස්වාන උපගට්ඨිං නරාසහං;
පසන්නවිත්තො සුමනො තාලඵලමදසහං.

චතුනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං එලං අදදිං තද,
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. එලදුනස්සිදං එලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං—පෙ—කතං බුබුස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පත පත්වා තාය දෙවතාය වුත්තවචනං පතීමා
නෙත්තො තමෙව ගාථං උදුනවසෙන අහංසි. තදෙවස්ස ථෙරස්ස
අඤ්ඤබ්‍යාකාරණං අගොසි.

සිගාලපිභූථෙරස්ස ගාථාවණණනා
නි ට්ඨි තා.

“උදනං හි නසනති” ති ආයස්මතො කුඹලථෙරස්ස² ගාථා. කා
උපතති? අයං කිර ථෙරොපි විවච්චුපතීස්සයං බහුං කුසලං උප
විණිත්වා අධිකාරසම්පන්නො විපස්සිං ගාමනං ආකාසෙන ගච්ඡන්තං
දිස්වා පසන්නමානසො හුත්වා නාමිකෙරඵලං දුතුකාමො අභාසි. සත්ථා
තස්ස විත්තුං ඤාත්වා මතරිත්වා පතීගණති. සො අතීවිය පසන්නවිත්තො
හුත්වා තෙනෙව සමාපට්ඨිලාභෙන සත්ථාරං උපසංකම්ඨිත්වා පබ්බජ්ජං යාමි.

සත්‍යා අඤ්ඤාතරං භික්ඛුං ආණාපෙසි: “ඉමං පුරිසං පබ්බාපෙති”ති. සො පබ්බජ්ඣා ලඞ්ඛපසම්පදෙ සමණධම්මං කත්වා නතො වුතො ඡපි බුඩ්ධත්තරාති දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසම් බුඞ්ඛපාදෙ සාමප්පිසං බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බත්ති. කුණ්ඩලො තිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පතො සාසනෙ ලඞ්ඛපසාදෙ භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ඣා විකෙඛපබ්බුලතාය විසෙසං නිබ්බතොත්තුං නාසකම් අපේකදිවසං ගාමං පිංඩාය පවිසනො අන්තරාමග්ගෙ භූමිං බණ්ඩා උදක වාගකං කත්වා ඉවජ්ඣස්සානෙන උදකං නෙනෙන පුරිසෙ දිස්වා තං සලලකෙඛත්වා ගාමං පවිසො අඤ්ඤාතරං උපුකාරං උපුදණ්ඩකං උපුසනෙන පකම්පිත්වා අත්තිකොපියා ඔලොකෙත්වා උජුං කරොන්තං දිස්වා තං සලලකෙඛත්වා ගච්ඡනො පුරතො ගන්ත්වා අර නෙමි නාහිආදිකෙ රථවක්කාවයවෙ නච්ඡනෙන තච්ඡකෙ. දිස්වා තං සලලකෙඛත්වා විහාරං පවිසිත්වා භාගභත්තකිදෙවා පත්තව්වරං පටිසා මෙත්වා දිවා විහාරෙ තිසිනො අත්තනො දිස්තිමිත්තාති උපමාහා වෙන ගගෙත්වා අත්තනො විත්තදමනෙ උපනෙනො “අවෙනනං උදකමපි මනුස්සා ඉවජ්ඣිතිච්ඡ්භස්සානං නයන්ති, තථා අවෙනනං වඩ්ඪමිදං සරදණ්ඩකං¹ උපායෙන දමෙනො උජුං කරොන්ති, තථා අවෙනනං කස්කලිඞ්ගරාදිං තච්ඡකා නෙමිආදිනං වසෙන වංකං උජුං ව කරොන්ති; අථ න කස්මා ඉදං මම විත්තං උජුං කරිස්සාමි”ති විනොත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සට්ඨෙනො වායමනො නව් රස්සෙව අරගන්තං පාපුණ්. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“නගරෙ බඤ්චුමනිසා ආරාමිකො අහං තද
අද්දසං චිරජං බුඩ්ධං ගච්ඡන්තං අතිලජ්ජෙ.

නාළිකෙරථලං ගග්ගා බුඩ්ධසෙස්සද්දසගං;
ආභාසෙ සීතකො සනො පටිගණති මහායසො.

පිතිසංජනනං මග්ගං දිස්ඨමිලසුඛාවගං
ථලං බුඩ්ධස්ස දත්තාන විප්පසනොන වෙනසා.

අධිගච්ඡං තද පිතිං විපුලං ව සුබුත්තමං
උප්පජ්ජතෙව රත්තං නිබ්බත්තස්ස තතිං තතිං.

ථනනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං ථලං අදදිං තද;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. ථලදුනස්සිදං ථලං.

දිබ්බවක්ඛු විසුඬමෙම සමාධිකුසලො අහං
අභිඤ්ඤාපාරමිප්පතො ථලදුනස්සිදං ථලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-භතං බුඩ්ධස්ස සාසන”න්ති.

එවිට ආගමික නිමිත්තයන් අංකුසය කළු වියහොත් වැඩිදුරටත් අරගලයට පාත්‍රයේ; හෙයින් සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ. “උදකං භික්ෂුනං භික්ෂුනං” යන වාදය ඇසේ.

තවත් “උදකං භි” යන වාදය නිසාම නිසාම, ‘භික්ෂුනං’ යන වාදයට පාත්‍රයක් වියහොත්, එවිට ආගමික නිමිත්තයන් අංකුසය කළු වියහොත් වැඩිදුරටත් අරගලයට පාත්‍රයේ; හෙයින් සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ. “උදකං භික්ෂුනං භික්ෂුනං” යන වාදය ඇසේ.

ආගමික නිමිත්තයන් අංකුසය කළු වියහොත්

“මරණය මේ භවය නැත” යන වාදයට පාත්‍රයක් වියහොත්, එවිට ආගමික නිමිත්තයන් අංකුසය කළු වියහොත් වැඩිදුරටත් අරගලයට පාත්‍රයේ; හෙයින් සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ. “උදකං භික්ෂුනං භික්ෂුනං” යන වාදය ඇසේ.

“සුචරිතයක් සහිතව ආගමික නිමිත්තයන් අංකුසය කළු වියහොත්, එවිට ආගමික නිමිත්තයන් අංකුසය කළු වියහොත් වැඩිදුරටත් අරගලයට පාත්‍රයේ; හෙයින් සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ.

1. සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ.

2. සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ.

3. සභිකයන් අතරින් විවිධත්වයට සංකෘතියක් ඇති බවට සාක්ෂි ලැබේ.

එකනවුනෙ ඉතො කපෙප යං එලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. එලදානසයිදං එලං.

කිලෙසා කිංපිතා මයං-පෙ-නතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරග්ගත්තවපන පතෙතා සිග්ගාදං තදනෙතා "මරණේ මෙ භසං නාමි"ති භාටං අභාසි.

තත් 'මරණේ'ති: මරණනිමිත්තං මරණගෙනු. 'මෙ'ති: මෙතං, භයං නත්ති උච්ඡින්නාභවමුලතාය පරික්ඛිණජාතිකත්තා. අනුච්ඡින්නාභවමුලානං හි "කිදිසි නුබො මයං ආයතිං උපපත්ති"ති මරණතො භයං භවෙය්‍ය. "නිකානති"ති: අපෙක්ඛා තණ්හා, සා තත්තිති. ජිවිතෙ හි 'සුපරිමද්දිත සංඛාර සංඛාතානං උපාදානකකිංසානං දුක්ඛා සාරකාදිභාවෙන සුච්ඡු උච්චිධිගතතො එවදිගුතො වාහං සන්දෙහං සරිරං සකං වා දෙහං දෙහසංඛාතං දුක්ඛභාරං නික්ඛිපිස්සාමි ඡබ්බෙස්සාමි, නික්ඛිපනෙතා ව ඉමිනා සරිරකෙන සාධෙතබ්බං සාධිතං, ඉදානි තං එකංසෙන ඡබ්බිනියමෙවාති පඤ්ඤාවෙපුලලාපතනියා සමපජානො සතිවෙපුලලාපතනියා හි පතිස්සහො නික්ඛිපිස්සාමිති ඉමං පත් භාටං වතො පෙරො කිංතං සමාපජ්ජතො තදනත්තරං¹ පරි නිබ්බාසි.

අජිතසංසාරස්ස භාටා වණණනා
ති වසී තු.

දුතිසවගභවණණනා
සමත්තා.

"නාහං භසස්ස භාසාමි"ති ආයස්මිතො නිශ්ශ්වාසයෙන් භාටා. කා උපපත්ති? අයං කිරි ඉතො අට්ඨාරසෙ කප්පකුතෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාර කුලෙ නිබ්බතෙතා වයප්පතෙතා කාමෙපු ආදීනවං තෙකවමෙම ව ආති සංසං දිස්වා සරබ්බිකං පභාස අරඤ්ඤායතනං පටිසිච්චා අඤ්ඤාතරස්මි සාලවනෙ පණ්ණසාලං කත්වා නාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජිතො වනමුලඵලා භාරො වසති. තෙන සමයෙන පිංදසයි නාම සමමාසද්දිඥො ලොකෙ උපපජ්ජිතො සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මාමිතවස්සෙන කිලෙ සසත්තාපං නිබ්බාපෙනො එකදිවසං භාපසෙ අනුකම්පාය තං සාල වනං පටිසිච්චා නිසිදිතො නිරොධසමාපතනිං සමාපතෙතා. නාපසො වනමුලඵලත්වාය ගච්ඡතො භගවත්තං දිස්වා පසන්නාමානසො පුප්ඵිභසාලදණ්ඩසාඛායො ගගෙත්වා සාඛාමණ්ඩපං කත්වා තං සබ්බත්තමෙම, සාලපුප්ඵති සඤ්ජාදෙත්වා භගවත්තං වර්දිත්වා පිතිසොම තස්සෙනෙව ආභාරත්වායපි අගත්වා තමස්සමානො අට්ඨාසි. සත්වා නිරොධහො වුට්ඨාය තස්ස අනුකම්පාය "හික්ඛුසඤ්ඤා ආගච්ඡතු"ති

විනොසි: “භික්‍ෂුසංඝෙසි විනතං පසාදෙස්සති”ති. නාවදෙව භික්‍ෂු සංඝෙසා ආගතො. සො භික්‍ෂුසංඝෙසි දිස්වා පසන්නමානසො වජ්ඣනං අඤ්ඤාං පග්ගායා අවධාසි. භගවා සිත්තං පාතුකරණං පදෙසෙන නස්ස භාගිනිං සම්පත්තිං. පකාසෙන්නො ධම්මං කපේවා පකාමාමි සද්ධිං. භික්‍ෂු සංඝෙසන. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු යෙව සංසරන්නො විවච්චපතිස්සයං බහුං කුසලං උපවිණිතා ඉමස්මිං බුද්ධුපපාදෙ සාවඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලෙ තිබ්බපති. නිග්‍රොඩොතිස්ස නාමං අගොසි. සො ජේතවන පටිග්ගහණදිවසෙ බුද්ධානුභාවදස්සන්නෙක සඤ්ජාතපසාදෙ පබ්බජිතා විපස්සනං ආරහිතා නචිරස්සෙව ඡළ භික්‍ෂොඤ්ඤ අගොසි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“අජේකාගගෙතො සාලවනං සුකතො අස්සමො මම
සාලපුපේති සඤ්ජින්නො වසාමි පවනෙ තදු.

පියදසසිතු භගවා සයඥ අග්ගපුග්ගලො
විවෙකකාමො සවිබුද්ධො සාලවනමුපාගමි.

අස්සමා අභිතික්කම්ම පවනං අගමාසහං;
ඵලාථලං ගවෙසන්නො ආභිණ්ඩාමි වනෙ තදු.

තත්ථදුසාසිං සම්බුඩං පියදසසිං මහාමුතිං
සුතිසිත්තං සමාපන්නං විරොචන්නං මහාවුතො.

වතුදණ්ඨො ඔපෙතාන බුද්ධස්ස උපරි අහං
මණ්ඩපං සුකතං කතො සාලපුපේති ඡාදසිං.

සත්තාහං ධාරසිතාන මණ්ඩපං සාලජාදිතං
තත්ථ විත්තං පසාදෙතො බුද්ධසෙට්ඨං අවඤ්ඤං.

භගවා තමහි සමයෙ උට්ඨතිතො සමාධිතො
සුගමන්තං පෙකම්මානො තිසිදි පුරිසුත්තමො.

සාවකො චරුණො නාම පියදසසිස්ස සඤ්ජිනො
වසිසත්තසගස්සෙති උපගච්ඡි විනායකං.

පියදසසි තු භගවා ලොකජේට්ඨො නරාසභො
භික්‍ෂුසංඝෙස නිසිදිතො සිතං පාතුකරි ජිනො.

අනුරුද්ධො උපට්ඨාකො පියදසසිස්ස සඤ්ජිනො
ඵකංසං විවරං කතො අපුච්ඡිත්ථ මහාමුතිං.

කො නුබො භගවා ගෙතු සිත්තමමස්ස සඤ්ජිනො?
කාරණෙ විජ්ජමානමහි සත්ථා පාතුකරො සිතුං.

සත්තාහං පුප්ඵච්ඡදනං යො මෙ ධාරෙසි මාණවො,
තස්ස කම්මං සරිතාන සිතං පාතුකරිං අහං.

ඕකාසගං න පසාංගි යනං පුඤ්ඤං විපව්වති
දෙවලොකෙ මනුස්සො වා ඕකාසොව නසම්මති.

දෙවලොකෙ වසනාසං පුඤ්ඤකම්මසම්මතිනො
යාවතා ඵරිතා තස්ස සාලච්ඡන්තා භවිස්සති.

තත් දිබ්බෙති නව්වෙති හිතෙති වාදිතෙති ව
රම්ස්සති සද්ද සනෙතා පුඤ්ඤකම්මසමාගිතො.

යාවතා පරිසා වස්ස ගක්ඛගක්ඛා භවිස්සති.

සාලස්ස පුප්ඵවස්සොව පවස්සිස්සති නාවදෙ.

තනො වුතොයං මනුජො මානුසං ආගම්ස්සති,
ඉධාපි සාලච්ඡන්තං සම්බකාලං ධරිස්සති.

ඉධ නව්වඤ්ඤා හිතඤ්ඤා සමනාලං සමාගිතං
පරිවාරිස්සති මං තිව්මං බුද්ධපුරායිදං ඵලං.

උග්ගච්ඡන්තෙව පුරිසෙ සාලවස්සං පවස්සතෙ,
පුඤ්ඤකම්මෙත සංයුතං වස්සතෙ සම්බකාලිකං.

අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ ඕසකාකකුලසම්මවො
ගොග්ගමා නාම නාමෙත ස්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරසො ධම්මනිම්මිතො
සම්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය තිබ්බායිස්සති නාසවො.

ධම්මං අභිසම්මෙන්නස්ස සාලච්ඡන්තං භවිස්සති,
විතකෙ ක්කායමානස්ස ඡන්තං තස්ස හෙස්සති.

විපාකං කප්පිකාන පියදස්සි මහාමුනි
පරිසාය ධම්මං දෙසෙසි තප්පෙනො ධම්මවුට්ඨියා.

තිංසකපානී දෙවෙසු දෙවරජ්ජමකාරසිං.
සට්ඨං ව චතුක්ඛතභුඤ්ඤා චක්ඛවතනී අගොසගං.

දෙවලොකා ඉධාග්ගානා ලහාමි විපුලං සුඛං;
ඉධාපි පුප්ඵච්ඡන්තං මණ්ඩපස්ස ඉදං ඵලං.

අයං පච්ඡිමකො මස්සං චරිමො වතතතෙ භවො,
ඉධාපි සාලච්ඡන්තං හෙස්සති සම්බකාලිකං.

මහාමුනිං තොසසිකා ගොහමං සකාපුඤ්ඤං
පතෙතාවති අවලං සානං හිකා ජයපරාජයං.

අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ යං බුද්ධමහිපුරසිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. බුද්ධපුරායිදං ඵලං

කිලෙසා ක්කාපිතා මස්සං භවා සම්බෙ සමුගතා,
නාගොව බබ්බතං ඡෙත්වා විහරාමි අනාසවො.

සමාගනා වන මේ ආසි බුද්ධිසෙවියා සනතිනෙ,
නියොගා විජ්ජා අනුප්පාදනා කතං බුද්ධියා සාසනං.

පරිසරයේ වෙනසේ ව විමෝකතාපි ව අර්ථමේ
 ජලභිඤ්ඤ සමථිකතා කතා බුද්ධිය සාසන”නති.

එවං පන ජලිභිඤ්ඤා හුදා එලුපුවෙන විනිතාමෙතොනා සාස
නසන නිශ්ශ ටිකභාවවිභාවනත්ථං අඤ්ඤාබ්‍යාකාරණවසෙන “නාහං
භසසන භාසාමි”ති භාථං අභාසි.

තැන් හායනති එතසොති හයං, ජාතිජරාදිං 'භසය්‍යා'ති: නිසසකෙක සාමිවචනං; භයතො භාසිතබ්බිතිත්තතං ජාතිජරා මරණදිනා හෙතුතා නාහං භායාමිති අපේඨා. තැන් ජාරණ මාහ: "සප්ථා තො අමහස්ස¹ කොවිද්දෙ"ති: අමහානං සප්ථා අමතෙ² කුසලො වෙනෙය්‍යානං අමතදුතෙවෙච කොවිද්දෙ. "සප්ථ හසං නාවතිට්ඨති"ති: යසමිං නිබ්බාණෙ යථාචිත්තතං හයං ත තිට්ඨති, ඕනාසං නලභති. 'තොනා'ති: තතොච නිබ්බාණතො. 'චජනති'ති: අභයය්‍යානමෙච ගච්ඡනති, නිබ්බාණඤ්ඤි අභයය්‍යානං තෙන පචජනතිති ආහ. "මග්ගෙහ චජනති භික්ඛවො"ති: අට්ඨබ්බි කෙන අරියමග්ගෙන සච්ඡුම්භාදකාරණා භික්ඛු සංසාරෙ හයස්ස ඉක්කණ්කාති අපේඨා. යජ්ඨාති වා යං නිමිත්තතං යස්ස අරියමග්ගස්ස අභිගමහෙතු අත්තානුවාදදිකං උඤ්චිවිසතිවිට්ඨි හයං නාවතිට්ඨති, පතිට්ඨං නලභති, තෙන අරියමග්ගෙන චජනති අභයය්‍යානං සච්ඡු සාසතෙ භික්ඛු, තෙන මග්ගෙන අහවිට්ඨි ගතො; තස්මා නාහං හයස්ස භායාමිති ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකායි.

නිලෝධිකේරසය ගාථා වණනා

නි ටි නි,

‘නිලා සුගිවා’ති ආයතනො විගතකායෝරසං ගාථා. නා උපපත්ති? සො කිර පදමුත්තරස්සං භගවතො කාලතො පට්ඨාය විවට්ඨපනිස්සයං කුසලං ආවිණ්ණොතො ඉතො එකනවුතෙ කපපෙ මත්තස්සයොනියං. තිබ්බන්තිං විඤ්ඤාතං පතොතො විපසසීගග චන්තං පසිංතිං පසන්තමානස්සො පුපෙථගි පූජං කන්තිං වන්තිං, “සන්තධමෙමන නාමං එත් භවිතබ්බ”න්ති සත්ථරි තිබ්බාණෙ ව අධිබුට්ඨි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන තතො වුතො තාවතීංසෙසු තිබ්බතොතො අපාරාපරං පුඤ්ඤති කන්තිං දෙවමත්තස්සෙසු සංසරන්තො ඉමසමිං බුද්ධුපපාදෙ රාජගහෙ විභවසමපන්නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුන්ති, තිබ්බන්ති විගතකො නාම නාමෙමන. සො භගවති රාජගහං ගන්තිං චෙලවතෙ විහරන්තො සත්ථරං උපසංකම්තිං ධමමං

සුඛා පටිලභිසංඝො පබ්බජිතා වරියානුකුලං කම්මට්ඨානං ගහෙතා
අරඤ්ඤයතනං පටිසිඛා භාවනමනුසුතො ක්කානාති තිබ්බතොතා
ක්කානපාදනං විපස්සනං චංඤාතා නවිරෙනෙව අරහතතං පාපුණි.
තෙන වුත්තං අපදනො:-

කතිකාරංව ජොතනනං තිසින්නං පබ්බතනනරො

අඤ්ඤං විරජං බුද්ධං විපස්සිං ලොකනායකං.

තිණ්ණි කිංකිතිප්පජාති දග්ගඤ්ඤ අභිරොපසිං,

සලබ්බභං අභිසුජෙතා ගච්ඡාමි දකඛිණාමුබ්බො.

තෙන කම්මෙන සුකතෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව

ජතිතා මානුසං දෙහං ආවතිංසං අගච්ඡතං.

එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ඵමභිසුජසිං;

දග්ගති: නාභිජානාමි. බුද්ධසුජාසිදං එලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහතතං පත පච්චා සත්ථාරං වන්දිතං රුජග්ගං උපගතො තත්ථ
භික්ඛුති “කිං ආවුසො අරඤ්ඤ අප්පමනොතො විහාසි”ති පුට්ඨා
අත්තනො අප්පමාදවිහාරතිවෙදනෙන අඤ්ඤං බ්බාකරොනොතා
‘නිලා සුභිවා’ති ගාථං අගාසි.

තත්ථ ‘නිලා සුභිවා’ති: නිලා සුභිවා. ගාථාසුඛත්ථං වෙත්ථ දීඝො
කතො. රාජ්වන්තවාය සුඤ්ජරාය ගිව්ඨාය සමන්තාගතොති අත්ථො. තෙ
යෙහුයෙයත ව නිලවණ්ණවාය නිලා, සොහනකණ්ණවාය සුභිවා.
‘සිඛිනො’ති: මන්තෙ ජනාය සිඛාය සසසිරිකභාවෙන සිඛිනො.
‘මොණ’ති: මයුරා. ‘කාරංවිස’නති: කාරංව රුකෙබ්බා, කාරංවිතිවා තස්ස
වතස්ස නාමං. තස්මා ‘කාරංවිස’නති කාරවිනාමකෙ වනෙති අත්ථො.
‘අභිනදනති’ති: පාවුස්සකාලෙ¹ මෙසගජ්ජිතං. සුඛා කෙකා සද්දං
කරොනොතා උතුසම්පද්ධිභෙති සරෙන ගංසාදිකෙ අභිභවන්තා
විස නදනති. ‘නො’ති: තෙ මොරා. “සිභවාතකද්දිතකලිතා”²ති:
සිතෙන මෙසවාතෙන සඤ්ජාත කලිති මධුරවස්සිතං වස්සන්තා.
‘සුගත’නති: හත්තසම්මදවිනොදනත්ථං සසිතං කායකිලම්ඵප්පිපස්ස
ග්ගනාය වා අනුඤ්ඤතවෙලායං සුපන්නං. ‘ක්කාස’නති: සම්ඵ
විපස්සනා ක්කානෙති ක්කායනසීලං භාවනානුසුතනං. “නිබ්බාධෙගති”ති:
පබ්බාධෙනති ඉමෙපි නාම නිද්දං³ අනුපගන්තා ජාගරන්තා අත්තනා
කත්තබ්බං කාරොනති; කම්මභගපනාගනති එවං සම්පජ්ඤාදාපාද
නෙන සයනතො වුට්ඨාපෙන්නති අභිප්පායො.

විතතකාන්තේරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

1. සි. I. පච්චුසකාලෙ.

2. සිභවාතකලිතා. ථෙරගාථා. P.T.E.

3. සි. I. මො.

“අහං වො වෙථගුමබ්බමි”නති ආයස්සතො ගොසාලතේරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කීර පුරිමබ්බද්ධෙසු කතාධිකාරො තත් තත් විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං ආවිණ්ණෙනා ඉතො එකතවුතෙ කප්පෙ අඤ්ඤාතරයමිං පබ්බතෙ රුක්ඛසාධාය ඔලමමිනං. පච්චෙකවුථස්ස පංසුකුලවිචරං දිස්වා ‘අරගඛපො වතාය’නති පසන්නාචිත්තො පුපෙථගි පුජෙසී. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන තාවතීංසතවතෙ තිබ්බදොතා. තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසුයෙව සංසරනො ඉමයමිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ ඉද්දො කුලෙ තිබ්බතො, ගොසාලො නාම නාමෙන; සො පන කොටිකණ්ණෙන කතපරිවසතො තස්ස පබ්බජිතභාවං පුඨා “සොපි නාම මහාවිහවො පබ්බජ්ස්සති, කිමබ්බපතා හ”නති සංජානසංවේගො භගවතො සනතිකො පබ්බජ්ඨා වරියානු කුලං කමමට්ඨානං ගහෙතා සප්පායං සෙනාසනං ගවෙසනො අත්තනො ජාතගාමස්ස අවිදුරෙ එකස්මිං සානුපබ්බතෙ විගාසී. තස්ස මාතා ව දිවසෙ දිවසෙ හිකං දෙනී. අපේකදිවසං ගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස මාතා මධුසකුට්ඨානිසංඛිතං පායාසං අදසී. සො තං ගහෙතා තස්ස පබ්බතස්ස ඡායායං අඤ්ඤාතරස්ස වෙථගුමබ්බමි මුලෙ නිසීදිතා පරිතුඤ්ඤාතා ඛොහපත්තපාණි විපස්සනං ආරභිතා භොජනසප්පායලාභෙන සායවිත්තානං කලලවාය සමාහිතො උදයබ්බයඤ්ඤාදිසො තිකෙබ්බ සුරෙ වහනො අප්පකසීරෙනෙව විපස්සනං උසුසුක්ඛාපෙතා මහාපටිපාටියා භාවනං මත්තං පාපෙනො සහපටිසම්භිදාහි අරගත්තං සච්ඡායාසී. තෙන ‘වුත්තං අපදනො:-

“ගිමවත්තස්ස අවිදුරෙ උරගො නාම පබ්බතො,
තත්ථගුසං පංසුකුලං දුමග්ගමහි විලිම්බිතං.

තීණි කිංකිතිපුපථාති ඔවිණ්ණිකාතහං තද්ද
ගට්ඨා පහට්ඨචිත්තෙන පංසුකුලං අපුජසිං.

තෙන කමෙමන සුකතෙන වෙත්තනාපණිසිගි ව
ජගිතා මානුසං දෙහං තාවතීංසං අගච්ඡහං.

එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං කමමකාරිං තද්ද;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි පුජෙතා අරගඛපං.

කිලෙසා ක්කිපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගත්තං පන අභිගතො දිට්ඨධම්මපුබ්බිතාරත්ථං පබ්බතසානු මෙව ගතතුක්කාමො අත්තනො පටිපත්තිං පච්චෙදෙනො “අහං වො වෙථගුමබ්බමි”නති ගාථං අභාසී.

තත් “වෙථගුමබ්බමි”නති: වෙථගච්ඡස්ස සම්පෙ, තස්ස ඡායායං.
“ගුඨාන මධුපාසාස”නති: මධුපසිත්තපායාසං භුඤ්ඤාතා. “පදකඤ්ඤා”නති: පදකඤ්ඤායාගෙන සද්ධි ඔවාදස්ස සමමාසංපටිච්ඡනොනාති

අනෙකු. “සමබ්බසනනා වඩ්ඛානං උදයබ්බස”නති: පඤ්චනනං උපාදුතකඩ්ඛානං උදයබ්බසඤ්ච විපස්සනෙනා යදිපි ඉදුති කත කිවෙවා එලසමාපතතිං පන සමාපජ්ඣං විපස්සනං පට්ඨපෙ තෙනාති අභිප්පායො. “සානුං සමිගමිසසාමි”ති පුබ්බෙ මයා චුත් පබ්බතසානුමෙව උද්දස්ස ගච්ඡසාමි. “විවෙකමනුබ්බාහස”නති: පටිපස්සඤ්චිවිවෙකං එලසමාපතනිකායවිවෙකඤ්ච පරිබ්බාහසනෙනා හස්ස වා පරිබ්බාහසගෙතු ගමිස්සාමිති. එවමපන චතියා ථෙරො රුතෙව ගතො. අයමෙව ඉමං පෙරස්ස අඤ්ඤබ්බාකරණගොථා අගොසි.

ගොසාලකේතරස්ස ගාථා වණනනා

ති වසි නා.

“අනුචසම්මො පබ්බජිතො”ති ආයස්වතො සුගතිකේතරස්ස ගාථා. කා උප්පතති? සො කිර ඉතො මානවුතෙ කප්පෙ තිස්සස්ස නාම සමො සර්වුද්ධස්ස කාලෙ මනුස්සයොතියං තිබ්බතතිවා විඤ්ඤානං පතොනා මිගබ්බසනෙන අරඤ්ඤ විහරති.¹ සන්දා හස්ස අනුකම්පාය පදව ලඤ්ඤ: දස්සෙවා ගතො. සො සන්ද්වපදවෙතියාති දිස්වා පුරිමබ්බුද්ධොසු කතාධිකාරහාය “සදෙවකො ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස ඉමාති පදති”ති පිතිසොමනස්ස ජ්වො කුරුණිකපුප්පාති ගගෙවා පුජං කතො විතනං පසාදෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවලොකෙ තිබ්බතතිවා නතො චුතො අපරාපරං පුඤ්ඤති කතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙනා කස්සපස්ස ගගවතො කාලෙ කුටුම්භිකො හුත්වා සන්ද් භික්ඛුසම්බස්සව මහාදුතං පවතොතවා ගතිකුටිං මහස්සගොසිකවඤ්ඤං පිංසිවා තෙන පරිනණ්ඩා කතො පඤ්ඤං පට්ඨපෙසි: “තිබ්බතතිතිබ්බතතිවානෙ මස්සං සරිරං එවං සුගතිං ගොතු”ති. එවං අඤ්ඤතිපි තත් තත් ගවෙ බහුති පුඤ්ඤති කතො සුගතිසුයෙව පරිවතනමානො ඉමස්මි. බුද්ධුප්පා දෙ සාවස්සියං විහවස්මප්පනස්ස බ්බාහමණස්ස ගෙගො තිබ්බතති. තිබ්බතනස්ස ව හස්ස මාතුකුච්ඡිගතකාලතො පට්ඨාය මාතුසරිරං සකලමි ගෙහං සුරභිගතිං වායති. ජාතදිවසෙ පන විසෙසතො පරමසුගතිං සාමන්තගෙහෙසුපි වායතෙව. තස්ස මාතාපිතරො අමතාසං පුතො “අතනනාව අතනනො නාමං ගගෙවා ආගතො”ති සුගතිකාමිව නාමං අකංසු. සො අනුපුබ්බික වයප්පතො මහා සෙලකේතරං දිස්වා හස්ස සනතිකෙ ධම්මං සුත්වා පබ්බජිවා විපස්සනාය කම්මං කරොතොනා සත්තාගාහන්තරෙයෙව අරගතනං පාපුණ්ඨි තෙන චුතනං අපදනො:-

වතකමිකො පුරෙ ආසිං, පිතුමාතුමපොසගං,²

පසුමාරෙන ජිවාමි. කුසලං මෙ ත විජ්ජති.

මම ආසයසාමනනා නිසෙසා ලොකග්ගනායනො
තිණි පදනි දසෙසෙ අනුකම්පාය වහබ්බො.

අකකතෙන ව පදෙ දිසවා තිස්සනාමස්ස සඤ්ඤා
හට්ඨො පහට්ඨවිතෙතාහං¹ පදෙ විතතං පසාදසිං.

කොරණං පුප්ඵිතං දිසවා පාදපං ධරණිරුහං
සකොසකං ගගෙතොන පාදසෙට්ඨං අපුප්ඵිං.

තෙන කමමන සුකතෙන වෙහනාපණිධිති ව
ජ්ඣිතා මානුසං දෙහං තාවතිංසං අගච්ඡං.

යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවතතං අථ මානුසං
කොරණකච්ඡමි හොමි පුප්ඵාභාසො හවාමහං.

වානවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං කමමකරිං තද;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. පුප්ඵපුජාසිද්ධං² ඵලං.

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තමපන පඨා අඤ්ඤං බ්‍යාපාරොතොතා “අනුචසයිකො
පබ්බජිතො”ති ඉමං ගාථං අභාසි.

තත්ථ ‘අනුචසයිකො’ති: අනුගතො උපගතො වස්සං, අනුචසෙය්‍යං,
අනුචසෙය්‍යාව අනුචසයිකො. ‘පබ්බජිතො’ති: පබ්බජ්ජං. උප-
ගතො, පබ්බජිතො හුතො උපගතවස්සො; එකච්ඡයිකොති අනෙත්.
අථවා අනු පච්ඡතො ගතං වස්සං අනුචසෙය්‍යං; තං අස්ස අජිති
අනුචසයිකො. යස්ස පබ්බජිතස්ස වස්සං අපරිපුණ්ණතාය නගණ
නුපගතං, සො එවං වුතොතා යසමා අච්ඡයිකොති වුතතං හොති.
“සස්ස ධම්මසුධම්මන”නති: තව සඤ්ඤා ධම්මස්ස සුධම්මභාවං සවාකතා
තතං එකත්තනීයසාතිකතං පස්සං; යත්ථ අනුචසයිකෙනෙවං පබ්බ-
ජ්ජාතො පුලෙඛතිවාසඤ්ඤං දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤං ආසවකකයඤ්ඤංනති
තිස්සො විජ්ජා තයා අනුපපත්තා සච්ඡිකතා තතො එව කතං බුද්ධස්ස
සාසනං සමොසමුද්ධස්ස සාසනං අනුසිට්ඨි ඔවාදෙ අනුසිකම්මතොති
කතතිවචනං. නිස්සාය පිතිසොමනස්සජාතො ථෙරො අත්තානං
පරං විස කතා වදතිති.

සුගතිකෝප්‍රය ගාථා වණ්ණනා

ති ලිඛිතා.

1. සි. IV. හප්ඨක.

2. සි. I පදපුජාසිද්ධං.

“බහාසන්ත” නම් ආයතනික නන්දියන්තරයෙහි ගාථා. කුලපාතනී? සො කීර පද්මවතනරයා ගතවතො කාලෙ සන්ධි පරිතිබ්බුතෙ වෙතිසෙ වන්දනසාරෙන වෙදිකං කාරෙඤා උදාරං පුජාසකකාරං පවහෙතසි. තතො පටියාය අජකාසයසම්පන්නො හුඤ්ඤා තත්ත තත්ත විචල්ලප නිසායං බහුං පුඤ්ඤකම්මං ආවිඤ්ඤා දෙවෙසු වෙච මනුසොසු ව සංසරනො ඉමසමි. බුද්ධාදෙ කපිලවත්තනගරෙ සකාරාජකුලෙ නිබ්බන්ධි. තස්ස මාතාපිතරො නන්ද. ජනෙනො ජාතොති නන්දි සොති නාමං අකංසු. සො වයසපතො අනුරුද්ධාදිසු සත්තු සන්තිතො පබ්බජනොසු සයම් පබ්බජිඤ්ඤා විපස්සනාය ආම්මං කරොනො කතාපිකාරයාය නවිරසොච අරගතං පාපුණි. තෙන වුතං අපදානො:-

“පද්මවතනෙ නාම ජනො ලොකජෙට්ඨො තරුසහො
ජලිඤා¹ අනිකකිඤ්ඤාච සමුද්ධො පරිතිබ්බුතො.

තිබ්බුතො ච මහාචාරෙ පුපො විඤ්ඤානො අහු
දුරතොච නං උපට්ඨොති ධාතුගෙහං වරුතනමෙ.

පසංගාචිකතො සුමනො අකං වන්දනවෙදිකං
දිස්සති පුපකකිඤ්ඤාච පුපානුච්ඡිචිකො තද.

භවෙ තිබ්බතනමානස්ස දෙවතො අථ මානුසෙ
උගතං² වෙ න පස්සාමි පුබ්බකම්මසිද්ධං ඵලං.

පඤ්චදසෙ භාසසතො ඉතො අථ ජනා අහු
සබ්බෙ සමනා නාමාසෙ වන්තවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා කුමාරා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

අරගතං පන පඤ්ඤා අනුරුද්ධන්තරාදීති සද්ධිං පාචිතවංසමිග දාසෙ විහරනො ඉමසමි. ථෙරෙ ඵකදිවසං මාරො පාචිතා භයාපෙතු කාමො නස්ස හෙරවරුපං දස්සෙයි. ථෙරො තං මාරො අයනති ඤාඤා “පාචිම සෙ මාරධෙයං විභිවතො තෙසං තච කිරියා කිං කරිස්සති, තතො කිදුනප්පන ඤා ඵච විඤ්ඤා අනන්තං පාපුණිස්සයි” ති දස්සෙනො “බහාසන්තං ඵලං” නති ගාථං අනායි.

තත්ත “බහාසන්ත” නති: ඤාණොභාසෙන ජාතොභාසං අග්ගමග්ග ඤාණස්ස අධිගතතො, තෙන අනවසෙසනො කිලෙසකිකාරස්ස විගත විද්ධිසිත භාවතො ච අතිවිස පහස්සරනති අත්තො. ‘ඵලං’ නති: ඵල පගතං, අයාඵල ඤාණසම්භවති අධිපසායො. ‘විගතා’ නති: බිණ්ණ වස්ස විගතං සාමෙඤ්ඤාන වදති. තෙනාහ:- අතිණ්ණසොති. තණ්හා නිරොධති ශාන්තාය බිණ්ණසවානං නිව්චකපං අරගතත්ඵලසමාපත්ති සමාපජ්ජනතො ඵලෙන සම්භවති ච වන්තබ්බතං අරගති. ‘තාදි

සැනැහි: තථාරූපං අරහන්තනති අතො. 'ආයස්ස'ති: විරොධෙනි.
 "පටිකුසා කණ්ණා"ති: මාරං ආලපති. සො හි කණ්ණකම්මකතා කණ්ණා
 හිජාතිසම්මතාය¹ ච කණ්ණාති වුවහි. "දුක්ඛං භිග්ගජ්ඣං"ති: ඉධ කුච්ඡි
 අනුසාවෙසාදිතා නිරන්තරං කායපටිසංචුක්ඛං සම්පරයෙ ව අපභි
 කාරං අපායදුක්ඛං උපගම්ස්සයි පාපුණියාසීති. තං සුඛා මාරො
 'ජානාති මං සමණො'ති තණ්හවන්තරධාසීති.

හදිසකේතරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ටිසි යා.

"සුඛා සුභාසිතං වාම"නති ආයසමතො අභයකේතරස්ස ගාථා.
 කා උප්පන්නි? සො නිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිතො
 ධම්මකපිකො හුත්වා ධම්මකපනකාලෙ පදමං චතුරි ගාථාහි භග
 වන්තං අභිජ්ඣිතො පච්ඡා ධම්මං කපෙයි. තෙනස්ස පුඤ්ඤකම්ම
 බලෙන කප්පානං සත්තසංස්සං අපායපටිසන්ති නාම නාගොසිති,
 තථාහි වුත්තං:-

"අභිජ්ඣිතො පදුමුත්තරං ජිනං

පසන්නවිතො අභයො සයම්භුං

නාගච්ඡි කප්පාති අපායතුම්

සතං සහස්සාති උදාරසද්ධො"ති.

ධෙත්තසම්පත්තිආදීති තස්ස ව පුබ්බමජ්ඣමසනතිට්ඨානවෙතනා
 නං අතිවිශ උදාරභාවෙන සො අපරිමෙයො පුඤ්ඤතිසංඥෙ දනාදි
 කුසල්භිසංඥෙ තාදිසො අගොසි. "අවිනතිශෙසු පසන්නානං විපාකො
 ගොති අවිනතිශො"තිති වුත්තං. තත් තත් හි භවෙ උපචිතං පුඤ්ඤං
 තස්ස උපත්තිභානං අගොසි. තථාහි සො විපසංස්ස භගවතො කෙතක
 පුපෙඨහි පුජං අකාසි. එවං උදාරෙහි පුඤ්ඤවිසෙසෙහි සුගතිසු එව
 සංසරණො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රක්ඛෙයි බිඤ්ඤාසරස්ස පුත්තො හුත්වා
 තිබ්බන්ති. අභයොතිස්ස නාමං අගොසි. තස්ස උප්පත්ති පරතො ආවි
 හම්සෙති. සො නිගණ්ඨන නාථපුත්තන උභයොකොට්ඨපස්සාං
 සිත්තාපෙතො ඉමං පස්සාං පුච්ඡිතො සමණස්ස ගොතමස්ස වාදං ආරො
 පෙති"ති විසංජිතො භගවන්තං උපසංකම්මිතො තං පස්සාං පුච්ඡිතො
 තස්ස පස්සාස්ස අනෙකංසංඛ්‍යාකරණභාවෙ භගවතා කපිතෙ
 නිගණ්ඨානං පරුජයං සන්ථි ව සම්මාසම්බුද්ධිභාවං විදිතො උපසංකන්තං
 පටිච්ඡෙදයි.² තතො රක්ඛෙයි බිඤ්ඤාසරෙ කාලං කතෙ ජාතසං
 වෙගො සාසනෙ පබ්බජිතො තාලච්ඡිග්ගපුප්පත්තදෙසනාය සොතා
 පණ්ණා හුත්වා පුත්ත විපස්සනං ආරභිතො අරහන්තං සම්ප්පාසි. තෙන
 වුත්තං අපදුතො:-

විතතානදියා තීරෙ විහාසි පුරිසුත්තමො

අඤ්ඤං වීරජං බුද්ධං එකගං සුසමාහිතං.

මධුගකිසං පුපෙථන කෙනකසං අහං තද
පසනනවිනෙතා සුමනො බුඛසෙට්ඨං අසුඡයි.

එකනවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුපථමභිපුඡයි;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. පුපථපුඡායිදං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුඛසං සංසනනති.

අරහතභවන පඨා අත්තනො පටිපත්තිකිත්තනෙන අඤ්ඤා
බොකරොනො “සුඛා සුභාසිඨං චාම”නති ගාථං අභාසි.

තත් ‘සුඛා’ති: සොතං ඔදගිකා, සොතවාඤ්ඤාසාරෙන උප
ධාරෙකා. ‘සුභාසිඨා’නති: සුච්ඡු භාසිතං සමච්ඡෙදවභාසිතං සමචා
සච්ඡෙදාභාවතො මහාභාරුණිකතාය ව කිඤ්චි අවිසංවාදෙකා යථා
ධිපෙතසං අත්තං එකත්තනො සාධනවසෙන භාසිතං චතුසච්ච
විභාවනියධම්මකථං. නති සච්චවිතිවුත්තා භගවතො ධම්මදෙසනා
අභි. ‘බුඛසං’ති: සබ්බඤ්ඤා බුඛසං. ‘ආදිච්චබ්බුතො’ති: ආදිච්ච
වංසෙ සභ්භුතතො ආදිච්චො බ්බු එතස්සාති අදිච්චබ්බු භගවා,
තස්ස ආදිච්චබ්බුතො. ආදිච්චසං වා බ්බුති ආදිච්චබ්බු භගවා. තස්ස
භගවතො ඔරසපුත්තභාවතො. තෙනාහ භගවා:-

“යො අකිකාරෙ තමසී පභංකරො
වෙරොචනො මණ්ඩලී උග්ගතෙජො
මා ඤ්ඤා යිලි මරං අත්තප්පිකෙඛ පජං
මම රාහු පමුඤ්චි සුරිය”නති.

“පච්චමාසි”නති පටිච්ඡෙදි. ‘භි’ති නිපාතමත්තං. ‘නිපුණ’නති:
සණ්ඨං පරමපුබ්බං නිරොධසච්චං; චතුසච්චමෙව චා. ‘භි’තිචා
හෙතු අත්තෙ නිපාතො. යසමා සො පච්චබ්බසි නිපුණං චතුසච්චං.
තයමා තද්වති කිඤ්චි පටිච්ඡෙදිතබ්බං අභිති අත්තො. යථා-කිං පටි
ච්ඡෙදිති ආග:- “වාලගං උසුනා සථා”ති: යථා සත්තධා භිත්තස්ස
වාලස්ස කොට්ඨු සිකඛිතො කුසලො ඉස්සායස්සො උසුනා කණ්ණික
අවිරජ්ඣනො විජෙඤ්ඤා එවං පච්චබ්බසි නිපුණං අරියසච්චනති
යොජනා.

අභසමෙථරස්ස ගාථා වණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

“දබ්බං කුස”නති ආයසමතො ලොමසකඛිනියමෙථරස්ස ගාථා.
කා උපපත්ති? සො කීර ඉතො එකනවුතෙ කපෙප විපසස්සි භගවතං.
පසස්සිකා පසන්නමානස්සො නාගපුපෙථි පුජෙකා තෙන පුඤ්ඤ
කමෙත දෙවලොකෙ නිබ්බන්දො පුත්ත අපරාපරං පුඤ්ඤති කඤ්ඤා
සුගතිපුගෙව සංසරනො කස්ස පස්ස, භගවතො සංසනෙ පබ්බජකා

සමණධම්මං කරොති. තෙන ව සමසෙන සන්ථාරා භඤ්ඤාකරතතපටි පදය කට්ඨකාය අඤ්ඤාභරො තිග්ගු භඤ්ඤාකරතතසුතතවසෙන තෙන සාකච්ඡං කරොති සො තං න සම්පායායි. අසම්පායනොතා “අහං අනා ගතෙ තුග්ගං භඤ්ඤාකරතතං කාපේතුං සම්පොභවෙය්”නති පණ්ඩිතො නං අකාසී. ඉතරො ‘පුඤ්ඤය්’නති. එතෙසු පඨමො එකං බුද්ධානන්තරං දෙවමානුසේසසු සංසරිතො අමානං භගවතො කාලෙ කපිලවත්ථසම්මං සභාරාජකුලෙ නිබ්බන්ති. නස්ස සුබ්බමාලභාවෙන සොණස්ස විය පාද තලෙසු ලොමාති ජානාති. තෙහස්ස ලොමසකඛිනිස්සොති නාටං අහොසී. ඉතරො දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිතො වඤ්ඤොති පඤ්ඤාසිත්ථ. ලොමසකඛිනියො අනුරුද්ධාදීසු සභාරකුමාරෙසු පබ්බජ්ජනෙසු පබ්බජ්තුං න ඉච්ඡ. අථ තං සංවෙජ්ජෙත්තුං වුද්ධො දෙවපුත්තො උපසංඝා මිතො භඤ්ඤාකරතතං පුච්ඡ. ඉතරො න ජානාති. පුන දෙවපුත්තො අථ කඝමා නයා “ඉමස්ස භඤ්ඤාකරතතං කාපේය්”නති සඬගරො කතො, ඉද්ධති පත “නාමමතතමපි න ජානාසී”ති වොදෙසී. ඉතරො හෙන සද්ධිං භගවතං උපසංකමිතො “මයා කීර භනෙන පුබ්බෙ ඉමස්ස භඤ්ඤා කරතතං කාපේය්”නති සඬගරො කතො”නති පුච්ඡ. භගවා “ආම කුල පුත්ත කස්ස පස්ස භගවතො කාලෙ තයා එවං කත”නති ආග. ස්වාය මපො උපරිපණ්ණාසකෙ ආගතනායෙන වින්දාරතො වෙදිතබ්බො. අථ ලොමසකඛිනිස්සො තෙනති “භනෙන පබ්බාජෙථ ම”නති ආග. භගවා “නබ්බො තථාගතො මාතාපිතුගි අනනුඤ්ඤායං පුත්තං පබ්බාජෙහති”ති පටිකඛිපි. සො මාතුසන්තිකං ගන්තො “අනුජානාති මං අමම පබ්බජ්තුං පබ්බජ්ස්සාමහ”නති වතො මාතරා “භාත සුබ්බමාලො තිං කථං පබ්බජ්ස්සාසී”ති වුත්තො අත්තනො පරියස්සසගතභාවං පකාසෙනො “දබ්බං ඝුඝං පොඨකිල”නති ගාථං අභාසී.

තත්ථ ‘දබ්බ’නති: දබ්බතිණමාග යං සද්දලොතිපි වුච්චති. “ඝුඝ”නති: ඝුඝතිණං යො කාසොති වුච්චති. “පොඨකිල”නති: සකණ්ටකං අකණ්ටකඤ්ඤා ගච්ඡං, ඉධ පන සකණ්ටකමෙව අධිපපතං. උසිරාදීති සුච්ඡෙදය්නාති, දබ්බාදීති නිණාති ධීරණ තිණාති පාදෙගි අකකන්තස්සාපි දුක්ඛජනකාති ගමනන්තරායකරා නි ව, තාති ව පතාගං උරසා අපනුදිස්සාමි උරසාපි අපනෙස්සාමි එවං අපනෙතො තං නිමිත්තං දුක්ඛං සගතො අරඤ්ඤායතනෙ ගුම්භනන්තරං පටිසිද්ධො සමණධම්මං කාතුං සන්තිස්සාමි, කො පන වාදෙ පාදෙගි අකකමතෙති දස්සෙති. “විවෙකමනුමුඛය්”නති: කායවිවෙකං විත්තවිවෙකං උපට්ඨිවිවෙකඤ්ඤා අනුමුඛය්නොතො, ගණසංගණිකං හි පභාය කායවිවෙකං අනුමුඛය්නොතො අභ්භිතිංසාය ආරමම ණෙසු යත්ථ කත්ථි විත්තං සමාදගන්තස්ස විත්තවිවෙකො, න සංගණි කාරතස්ස, සමාගිතස්ස ව වීපස්සනාය කමමං කරොන්තස්ස සමථ වීපස්සනඤ්ඤා යුගතකං කරොන්තස්ස කිලෙසානං වෙපනෙන උපට්ඨි විවෙකාභිගමො, න අසමාගිතස්ස. තෙන වුත්තං: විවෙකමනුමුඛය්නති

කායවිවේකං විත්තවිවේකාදු උපධිවිවේකව අනුමුඛයනෙතාති. එවං පන වුත්තෙත මාතා තෙනති “නාත පබ්බජා”ති අනුජාති. සො භග වත්තං උපසංකම්භා පබ්බජ්‍යං යාචි. තං සත්ථා පබ්බාජෙයි. තං පබ්බ ජ්ඣා කතපුබ්බකිච්චං කම්මට්ඨානං ගහෙඤා අරඤ්ඤං පවිසන්තං තිකුඤ්ඤා ආගංසු: “ආවුසො ත්වං සුබ්බමාලො කිං සකම්ඤ්ඤා අරඤ්ඤා වසිතු”නති. සො තොසමපි තඤ්ඤාච ගාථං වචා අරඤ්ඤං පටිසිඤ්ඤා භාවනං අනුසුඤ්ඤානො නචිරසෙඤ්ච ඡලගිඤ්ඤා අගොයි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සම්බුද්ධං ආහුතිනං පටිග්ගහං.
රජියං පටිපජ්ජන්තං නාගපුපෙථති පුජයිං.

එනකවුත්තෙ ඉතො කපෙප යං පුපථමතිපුජයිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. පුපථපුජායිදං එලං

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-ක්තං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගත්තං පන පඤ්ඤා පේරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙතා තං යෙව ගාථං අභාසිති.

ලොමසකඛිතිසකෙථරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

“කච්චි නො වන්ථපසුතො”ති ආයසමතො ජලව්‍යුහමයනෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කිර පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො හුචා තත්ථ තත්ථ විචරිට්ඨපතිස්සයං කුසලං ආවිණ්ණොතො ඉතො එක තිංසෙ කපෙප වෙස්සන්තස්ස භගවතො කාලෙ එකදිවසං කිංසුකාති පුපථාති දිස්වා තාති පුපථාති ගහෙඤා බුද්ධගුණේ අනුස්සරෙනො භගවත්තං උද්දස්ස ආකාසෙ බිප්පෙනො පුජෙයි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙත තාවතිංසෙසු තිබ්බෙනො. තතො පරං ‘පුඤ්ඤති කචා අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරෙනො ඉමිසමි. බුද්ධුප්පාදෙ වමිපාසං ජලව්‍යුහමයස්ස. නාම උපාසකස්ස පුත්තො හුචා තිබ්බන්ති. තෙනස්ස ජලව්‍යුහමයපුත්තොතෙව සමඤ්ඤා අගොයි. සො වයප්පෙනො භග වතො සන්තකෙ බම්මං සුචා පටිලද්ධිසංවෙගො පබ්බජ්ඣා කත පුබ්බකිච්චො කම්මට්ඨානං ගහෙඤා සාකෙතෙ අඤ්ඤත්වතෙ වසති. අපස්ස පිතා “කිත්තුවො මම පුත්තො සාසනෙ අගිරතො විහරති, උදුහු නො”ති විමංසන්ත්ථං. “කච්චි නො වන්ථපසුතො”ති ගාථං ලිඛිතං පෙසෙයි. සො තං වාවෙචා “පිතා මෙ පමාදවිහාරං ආසඤ්ඤති, අගං ව අජ්ජාපි පුජිජ්ජනතුමි. නාතිවත්තො”ති සංවෙගජාතො සවෙනො වායමෙනො නචිරසෙඤ්ච ඡලගිඤ්ඤා අගොයි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කිංසුකං පුපජිතං දිස්වා පග්ගහෙඤාන අඤ්ඤං ලිං.
බුඬසෙට්ඨං සරිතාන ආකාසෙ අභිපුජයිං.

තෙන කමෙතන සුභතෙන වෙතනාපණ්ඩිති ව
ජ්ඣිඤා මානුසං දෙහං තාවතිංසං අගච්ඡගං.

එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං කම්මකරිං තද;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. පුප්ඵපුජාසිදං ඵලං.

කීලෙසා කොට්ඨා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"න්ති.

අරග්ගතං පන පඤා ඤාතීනං වසනනගරං ගතඤා සාසනස්ස
නියාතිකභාවං පකාසෙතො ඉද්ධිපාටිහාරියං දසෙස්සපි. භං
දිස්වා ඤාතනා පසන්නාමානසා බහු සම්භාරමේ කාරෙපුං. ථෙරෙට්ඨි
සක පිතරා පෙසිතං ගාථං අභිකුසං කාචා සට්ඨෙතො වායමතො
අරග්ගතං සච්ඡිකාසි. අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙතො සච්ඡුපුජනන්තං
"කම්මි තො වත්ථපුජො"ති තමෙව ගාථං අභාසි.

තත් "කම්මි"ති: පුච්ඡායං නිපාතො. 'තො'ති: පටිසෙධෙ. "වත්ථ
පුජො"ති: වත්ථ පුජො වත්ථපුජො, විවරමණ්ඩනාභිරතො;
නිදස්සනමතතං වෙතං පතතමණ්ඩනාදිවාපල්ලපටිකෙඛපස්සාපි
අභිපෙතතතා. "කම්මි න වත්ථපුජො"තිපි පාඨො. සො එවත්ථො.
"භුසභාරතො"ති: අතතභාවවිභුසනාය රතො අභිරතො; යථෙකමෙව
පබ්බජ්ඣා පිච කායදල්ඛිබහුලා විවරාදිපරිකාරස්ස ව අත්තනො
සරිරස්ස ව මණ්ඩනවිභුසනවස්සාන සුත්තා ගොතති. කිමෙව පරිකාර
පුජො භුසනරතො ව නාගොසිති? අයමෙත්ථ පදවයස්සාපි අත්ථො.
"සිලමයං ගඤ්ඤ"න්ති: අබණ්ඩාදිනාවාපාදතෙන පුප්ඵපුජාසිදං
වතුබ්බිධස්සපි සිලස්ස වසෙන; "යො ව සිලවතං ගඤ්ඤා වානි දෙවෙපු
උත්තමො"ති චුත්තො සිලමයො ගඤ්ඤා. කිං ඤං වායපි සිල
සම්පත්තිසම්මතෙන කල්‍යාණෙන කිංගිසද්දෙන, කිං ඤං සබ්බා දිසා
පත්ථරසිති අත්ථො. "නෙතරා පජා"ති: න ඉතරා දුස්සිලපජා. දුස්සි
ලග්ගායෙව දුස්සිලමයං දුග්ගතිං වායති, එවං ඤං දුග්ගතිං අවාසිඤා
කිංඤ්ඤ සිලමයං ගඤ්ඤා වායසිති අත්ථො. අථවා "නෙතරා පජා"ති:
ඉතරා දුස්සිලපජා කිංඤ්ඤ න ගොති "යතො සිලමයං ගඤ්ඤා වාය
සි"ති බ්‍යභිජරතෙන සිලගණිවායනමෙව විභාවෙති.

ජමබ්බුගාමිසකේරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි ට්ඨි තා.

—:

"සමුත්තමසමනනාන"න්ති ආයස්මතො භාණිනකේරස්ස ගාථා.
කා උප්පත්ති? සො කිර පුරිමබ්බුද්ධපු කභාධිකාරො හුඤා තත්
තත්ථ භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං පුඤ්ඤසංහාරං උපවිණ්ණෙනා ඉතො
එකතිංසෙ කප්පෙ සුදස්සනං නාම පට්ඨෙකසප්ඵලං. දිස්වා පසන්න
මානසො කුච්ඡපුප්ඵති පුජං කඤා තෙන පුඤ්ඤකමෙතන සුගතීපු
යෙව පරිවත්තෙනො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවඤ්ඤගතෙර බ්‍රාහ්මණ
මහාසාමනෙපුරි නිබ්බන්ති. භාණිනාතිස්ස නාමං අභාසි. තස්ස වයස

තතස්ස මාතාපිතරො කුලරූපාදීහි අනුවත්ථිකං කුමාරිකං බ්‍රාහ්මණ
 ධිතරං ආනෙත්තං. සො තාය සද්ධිං භොගසුඛං අනුභවනොතා එකදිවසං
 අතතනො තස්සා ච රූපසමපතතිං ඔලොකෙත්වා ධම්මතාය වොදිය
 මානො “ඊදිසං නාම රූපං නචිරස්සෙව ජරාය මච්චුතා ච අභිප්ප
 මද්දියති”ති සංවේගං පටිලුභී. කතිපයදිවසාතිකකමෙනෙව චස්ස
 භරියං කණ්ණසප්පො ඔසිත්වා මාරෙසි. සො හෙන තියෙතාසො
 මතතාය සංජානසංවෙගො සත්ථ සනතිකං ගතත්වා ධම්මං සුත්වා සර
 ඛත්තෙන ජිඤ්ඤා පබ්බජී. තස්ස ටිරියානුකුලං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා
 විහරන්තස්ස කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජති, විතතං උජ්ඣතං න ගොති,
 සො ගාමං පිණ්ඩාය පටිවෙසා අඤ්ඤානරං උසුකාරං උසුදණ්ඩ¹
 කං යනෙත පකම්පිත්වා උජ්ජං කපොන්නං දියවා “ඉමෙ අවෙනතමපි
 නාම උජ්ජං කරොනති, කසමා අහං විතතං උජ්ජං න කාරිස්සාමි”ති
 විනොතො තනො පටිතිවතතිත්වා දිවාට්ඨානෙන නිසිනොතා විපස්සනං
 ආරභී. අප්පස භගවා උපරි ආකාසෙ නිසිදිත්වා ඔවාදා දෙනොතා
 “සමුහන්තමසමුන්නාන”නති ගාථං අභාසී. අයමෙව ථෙරො අත්තානං
 පරං ප්‍රිය ඔවදනොතා අභාසීති ච වදනති.

එවං තස්ස “සමුහන්තමස”නති: සමමා උන්නමෙනො, සමාපතති
 වසෙන කොසජ්ජපකෙඛ පතිභුං අදත්වා තනො උභිරනොතා විරිය
 සමථං යොජෙනොති අනෙථා, ‘අන්නාන’නති: විතතං. අථවා “සමුහන්
 තමසා”ති: කොසජ්ජපකෙතො සමුන්නාමෙති. මකාරො පදසන්ති
 කරො. නිනවිරියතාය තච විතතං කම්මට්ඨානවිටිං නාපටිපජ්ජති
 වෙ හං විරියාරම්භවසෙන සමමා උන්නමෙති අනොත්තං අනමන්නං
 කරොතිති අභිප්පායො. එවං පන කරොතො “උසුකාරොව
 ගොජනා විතතං උජ්ජං කපිත්වාන අවිජ්ජා ගිඤ්ඤ භාපිනා”ති: යථානාම
 උසුකාරො කණ්ඩං ඊසකමපි ඔනතිං අපනතිං ච විජ්ඣනොතා ලක්ඛං
 භිඤ්ඤති. උජ්ජං කරොති, එවං කොසජ්ජපාතනො රක්ඛණෙන
 ඔනතිං උභවිච්චාතනො රක්ඛණෙන අපනතිං විජ්ඣනොතා අප්ප
 ඤ්ඤාපතතියා විතතං උජ්ජං කරිත්වාන සමානිතවිතොතා විපස්සනං
 උසුසුකතාපෙත්වා සිසං අග්ගමංගඤ්ඤානෙන අවිජ්ජං භිඤ්ඤ පදලෙභිති.
 හං සුත්වා ථෙරො විපස්සනං වග්ගිත්වා න විරෙනෙව අරභා අගොසී.
 හෙන වුත්තං අපදනො:-

“තිමවන්තස්ස අවිදුරෙ වස්සලො නාම පබ්බතො
 බ්‍රුභො සුදස්සනො නාම වසතෙ පබ්බතන්තරෙ.

පුප්ථං හෙමවනං² ගග්ග වෙතාසං අගමාසගං;
 තත්ථද්දසාසිං සමුබ්බං ඔසතිණ්ණමනාසවං.

පුප්ථං කුච්ඡ³ මාදය සීසෙ කත්තානහං තද
 බ්‍රුභස්ස අභිරොපෙසිං සයමභුස්ස මගෙසිතො.

එකතියෙහි ඉහො කපෙස යං පුප්ථමභිපුප්ථසිං;
දුග්ගතියං නාභිජානාමි. පුප්ථපුප්ථසිදං එලං.

කිලෙසා කුටිභා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තමපන පඨා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙතාපි තමෙව ගාථං අගාමි.

භාෂිතකෙටරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ටඨි තා.

“ආබාධෙ මෙ සමුපපෙතො”ති ආයසවනෝ උතතියකෙටරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? සො කීර පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත්ත තත්ත විච්චුපතිස්සයං බහුං පුඤ්ඤං උපචිණ්ණෙනා ඉතො වහු නවුතෙ කපෙස සිද්ධිසම්පය භගවතො කාලෙ ව්‍යුහාරගාය නදියා මහා රහදෙ සුංසුමාරො හුචා නිබ්බතො. සො පාරං ගතාං නදියා තීරං උපගතං භගවතං දිස්වා පසන්නවිතො පාරං නෙතුකාමො තීර සමීපෙ නිපජ්ජි. භගවා තස්ස අනුකම්පය පිට්ඨියං පාදෙ ඤපෙසි. සො හට්ඨා උදග්ගො පිතිවෙගෙන දිගුණ්ණස්සාහො¹ හුචා සොනං ජිඤ්ඤො සිසෙන ජවෙන භගවතං පාරතීරං නෙසි. භගවා තස්ස විත්තපසාදං ඔලොකෙචා “අයං ඉතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බදතිස්සති, තතො පට්ඨාය සුගතීසුයෙව සංසරනො”² ඉතො වහු නවුතෙ කපෙස අමතං පාපුණ්ණිස්සති”ති ව්‍යාකරිචා පකකාමි. සො තථා සුගතීසුයෙව සංසරනො” ඉමස්මිං බුද්ධාපාදෙ සාවජිතං අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුචා නිබ්බතති උතතියො නාම නාමෙන. සො වයපපතො “අමතං පරියෙසිස්සාමි”ති පරිබ්බාජකො හුචා විචරනො එකදිවසං භගවතං දිස්වා උපසඬකම්චා ධම්මං සුචා පටිලඬසමො සාසනෙ පඬ්ඨජ්චාපි සිලාදීනං අවිසොධිතත්තා විසෙසං නිබ්බතෙත්තුං අසකෙකානො අඤ්ඤ භික්ඛු විසෙසං නිබ්බ තොචා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙත දිස්වා සන්ධාරං උපසඬකම්චා සංඛෙ පෙන ඔවුදං යාමි. සන්ධාපි තස්ස “තසමාතිග තිං උතතිය ආදිමෙව විසොධෙහි”ති ආදීනා සංඛෙපෙනෙව ඔවාදං අදාසි. සො තස්ස ඔවාදෙ ඤා විපස්සනං ආරභි. තස්ස ආරඬවිපස්සනස්ස ආබාධො උපපජ්ජි. උපපන්න පන ආබාධෙ සංජාතස්සංවෙගො විරියාරමෙත වහුං කචා විපස්සනාය කම්මං කරොනො විපස්සනං උපසුක්කාපෙචා අර හත්තං පාපුණ්ණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

ව්‍යුහාරා නදීතිරෙ සුංසුමාරො අගං තද
සගොවජනපසුතොගං නදීතිත්තං අගච්ඡගං.

සිද්ධිකෙටා තමති සමයෙ සයම්හු අග්ගපුග්ගලො
නදිං තරිතුකාමො තං නදීතිත්තමුපාගමි.

1. මහස්සාහො. අප. අභස.

2. සි. III. පරිබ්බාජකො.

උපගතො ව සච්ඡිද්ධො අහමි තත්ප්‍රපාගමිං.
 උපගතත්‍යාන සච්ඡිද්ධං ඉමං වාචමුදිරසිං.
 අභිරුහ මහාචීර තාරසිසාංගි අණණවං,
 පෙතතිකං විසයං මයාං අනුකම්ප මහාමුති.
 මමං තං ගජ්ජනං සුඛා අභිරුහී මහාමුති,
 හට්ඨො හට්ඨන විතෙතන තාරෙසිං ලොකනායකං.
 තදියා පාද්මමතීරෙ සිද්ධාතො ලොකනායකො
 අසාංසෙසි මමං තත් අමතං පාප්‍රණිසාහි.
 හමිතා කායා චචිත්තාන දෙවච්ඡ්‍රාකං අගච්ඡතං.
 දිබ්බසුඛං අනුභවිං අච්ඡරාහිපුරකතො.
 සතතකබ්‍රහ්මස්ථො දෙවිඤ්ඤ දෙවරජ්ජමකාරසිං.
 තිකබ්‍රහ්මං චකතචතතිතං මහියා ඉසාංරො අනුං.
 විවෙකමිනුසුපෙතාගං නිපකො ච සුසංවුතො
 ඛාරෙමි අනතිමං දෙහං තත්ති දුති පුනබ්බවො.
 චතුනවුතො ඉහො කප්පෙ තාරෙසිං යං නරාසනං;
 දුගතතිං නාතිජානාමි, තාරණාය ඉදං ඵලං.
 කිලෙසා කොපිතා මයාං-පෙ-කතං බුද්ධිසා සාසන”තති.

අරගතං පන පඤ්ඤා අත්තනො සමමාපටිපත්තියා පරිපුර්ණා
 කාරවිභාවනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකාරොනොතා “ආබ්‍යාධෙ මෙ
 සමුප්පනොති”ති ගාථං අභාසි.

නත් “ආබ්‍යාධෙ මෙ සමුප්පනොති”ති: ඤීරසා ආබ්‍යාධනො
 ආබ්‍යාධොති උද්ධනාමෙ විසභාගධාතුකෙබ්‍යාගනෙතුකෙ රොගෙ මයාං
 සඤ්ජාතෙ “සති මෙ උපපජ්ජති”ති: “උපපනොතා ඛො මෙ ආබ්‍යාධො
 ඤානං බොපනෙතං විජ්ජති යදිදං ආබ්‍යාධො චඤ්ඤා යාව පනායං
 ආබ්‍යාධො න චික්ඛති හන්දුගං විරියං ආරහාමි අප්පනතසා පතතිසා
 අනධිගතසා අධිගමාය අසච්ඡිකතසා සච්ඡිකිරියායා”ති විරියාරම්භ
 ව්‍යුත්භූතා සති නසොවාබ්‍යාධසා වසෙන දුක්ඛාය වෙදනාය පිළිගමා
 තසා මයාං උදපාදි. නොනාග:-“ආබ්‍යාධෙ මෙ සමුප්පනොතා කාලො මෙ
 නප්පමජ්ජතු”තති. එවං උපපනං හි සතිං අංකුසං කඤ්ඤා අයං
 ඵරො අරගතං පනොතාති.

උතතිසමෝරසං ගාථා වණ්ණනා
 නි ට්ඨි තා.

නතිසමග්ගවණ්ණනා
 ස ම තතා.

“පුත්‍රෙඨා ඩංගෙහි”¹හි ආයසවතො ගව්‍යරතීරියසෙකරසා ගාථා, කා උපපත්ති? සො කීර පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො ඉතො එකතිං සෙ කප්පෙ ඩිඛියා භගවතො කාලෙ මීගලුදෙදු හුන්වා අරඤ්ඤ විවරනො අද්දස ඩිඛිං භගවන්තං අඤ්ඤාතරසමිං රුක්ඛමුලෙ දෙව නාගයකකානං ධම්මං දෙසෙනතං; දිස්වා පසනනමානසො “ධම්මො එස වුච්චති”²හි සරෙ තිමිත්තං අග්ගගෙසි. සො තෙන විත්තපසා දෙන දෙවලොකෙ උපපන්නො පුත අපරාපරං පුගතිපුයෙව සං සරනො ඉමසමිං බුද්ධිපාදෙ සාවභ්‍යං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිණා අගතිදපනොති ලඞ්ඛනාමො වයපපත්තො භගවතො යමකපාටි ගාරියං දිස්වා සඤ්ජානපසාදෙ සාසනෙ පබ්බජිතො කම්මට්ඨානං ගගෙහො ගව්‍යරතීරෙ නාම අඤ්ඤාතරට්ඨානෙ වසති. තෙනස්ස ගව්‍යරතීරියොති සමඤ්ඤ අගොසි. සො විපස්සනං වසෙස්සිතො න විරසෙව අරගන්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“මීගලුදෙදු පුරෙ ආසිං අරඤ්ඤ විවරං අහං

අද්දසං විරජං බුද්ධං දෙවසඛසපුරකතං

වකුසච්චං පසාසෙනතං දෙසෙනතං අමතං පදං.

අස්සොසිං මෙඋරං ධම්මං ඩිඛිතො ලොකබමුත්තො.

සොසෙ විත්තං පසාදෙසිං අසමෙ අපට්ඨපුග්ගලෙ.

තත්ථ විත්තං පසාදෙත්වා අතරිං උත්තරිං භවං.

එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුඤ්ඤමලභිං තද;

දුග්ගතිං නාතිජානාමි. සොසෙ සඤ්ඤාසිද්ධං එලං.

නිලෙසා කොට්ඨා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”³නති.

අරගන්තං පන පත්වා භගවන්තං වැදිත්වා සාවභිං අගමාසි. නස්ස ආගතභාවං පුන්වා ඤානකා උපගන්ත්වා මහාදුනං පවතෙතපුං. සො කතිපයදිවසෙ වසිත්වා අරඤ්ඤමෙව ගනතුකාමො අගොසි. තං ඤානකා “ගතෙන අරඤ්ඤං නාම ඩංසමකසාදිවසෙන බහුපරිස්සයං, ඉධෙව වසථා”⁴හි ආගංසු. තං පුන්වා පෙරො “අරඤ්ඤවාසොයෙව මයං රුච්චති”⁵හි විමෙකාභිරතීකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං ඛ්‍යාන රොනො “පුත්‍රෙඨා ඩංගෙහි”⁶හි ගාථං අගාසි.

තත්ථ “පුත්‍රෙඨා ඩංගෙහි”⁷හි: ඩංසනසීලතාය ඩංසාති ලඞ්ඛනාමාති අකිකමකිකාති මකසසඤ්ඤාදිතෙති ව සුචිත්‍රධපාණෙති පුසසිතො; දට්ඨොති අත්ථො. “අරඤ්ඤසමි”⁸නති: පඤ්චධ්‍යුසතිනං පච්ඡිමනති වුත්තං අරඤ්ඤලක්ඛණයොගතො අරඤ්ඤ. “බ්‍රහ්මපනො”⁹හි: මහා රුක්ඛගච්ඡගහනතාය මහාවතෙ අරඤ්ඤාති යං. “නාගො සබ්බාම ඩිගෙච්චා”¹⁰හි: සබ්බාමාවචරො ගත්තිනාගො විය සබ්බාමවුද්ධති පරසෙනාපුප්පගාරං,¹¹ “අරඤ්ඤවාසො නාම බුද්ධාදිති වණ්ණිතො

පොම්නෝ"ති උසාහරාතො සතො සතිමා හුචා තත්ත තසම් අරඤ්ඤ තසම් ඩංසාදීහි සචරියො උපට්ඨිතො අධිවාසයො අධිවාසෙය්‍ය සගෙය්‍ය; "ඩංසාදයො මං ආබාධෙනති"ති අරඤ්ඤවාසං න ජගෙය්‍යාති අත්තො.

ගවහරතිජියෙත්ථරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වට්ඨි නා

"අජරං ජීරමානෙනා"ති ආයසවතො සුප්පියෙත්ථරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? සො කිර පෙදුමනාරය්‍ය භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බත්තිචා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්චා අරඤ්ඤගතෙන වසනො තත් භගවතං දිස්වා පෑනනමානසො ඵලාඵලං අදයි; තථ හික්ඛු සඛස්ස. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත්ත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො කස්සපස්ස සමාසම්බුද්ධස්ස කාලෙ බතතියකුලෙ තිබ්බත්තිචා අනුක්කමෙත්ත විඤ්ඤාතං පතො කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයෙන ලභි සංවෙගො සාසනෙ පබ්බජ්චා බහුසුතො අගොයි. ජාතිමදෙන සුතමදෙන අත්තානං උක්කංසෙනො පරෙ ව වමොනෙනො විහායි. සො ඉමස්මි බුද්ධපසාදෙ තස්ස කම්මස්ස නිස්සංකෙන සාවච්ඡියං පරි භුත්රුපෙ සුසාසනගොපකතුලෙ තිබ්බත්ති. සුප්පියොතිස්ස නාමං අගොයි. අථ විඤ්ඤාතං පතො අත්තනො සහායභූතං සොපා කත්ථරං උපසංකම්චා තස්ස සන්නිතො ධම්මං සුචා පටිලභි සංවෙගො පබ්බජ්චා සමාපට්ඨිතාති. පුරෙචා "අජරං ජීරමානෙනා"ති ගාථං අහායි.

තත්ත 'අජර'නති: ජරාරතිතං නිබ්බාණං සක්ඛායාන. තඤ්ඤි අජා තත්තා "නත්ති ඵත්ත ජරා, ඵතස්මි වා අධිගතො පුග්ගලස්ස සා නත්ති"ති ජරාභාවගෙතුතොපි අජරං නාම. "ජීරමානෙනා"ති: ජීරනෙනා බණ් බණ් ජරං පාපුණ්තෙනා. "නප්පමානෙනා"ති: සන්තප්පමානෙන රාගාදීහි ඵසාදසහි අග්ගිහි ඩයගමානෙන. "තිබ්බති"නති: යථා චුත්තසන්නාපාභාවතො තිබ්බතභාවො තිබ්බාණං. තිමිස්සනති: පරි වතොය්‍යං වෙහාපෙය්‍යං. "පජමං සනති"නති: අනවසෙසකීලෙ සාහිසංඛාරපරිලාහවුපසමධම්මභාය උත්තමං සනති. වතුති යොගෙහි අනුබ්බික්කතො සොගතෙබ්බමි. අත්තනො උත්තරිතරස්ස කස්සචි අහා වතො අනුගතරං. අයං ගෙත්ථ සංඛෙපත්තො:-බණ් බණ් ජරාය අතිභුය්‍යමානත්තා ජීරමානෙන තථාරාගනිආදීහි සන්තප්පමානෙන ගතො, ඵචං අතිවෙචන දුක්ඛෙන අසාරෙන සබ්බථාපි අනුපසන්නා සභාවෙන සලපඤ්චෙන තප්පට්ඨකභාවතො අජරං පරමුපසම්භූතං කෙනචි අනුපඤ්චං අනුත්තරං නිබ්බාණං නිමිස්සං පරිවතොය්‍යං. "මහා වත මෙ ලාභො මහා උදයො ගත්ථගතො"ති. යථාති මනුස්සා යං කිඤ්චි හණ්ඩං පරිවතොනෙනා නිරපෙක්ඛා ගග්ගමානෙන සම්බහු මානා ගොනති, ඵවමයං ථෙරො පතිතඥො විහරනො අත්තනො

කායෙ ව ජීවිතෙ ව නිරපෙක්ඛං නිබ්බාණං පටිසෙවිතබ්බතඤ්ච පකා
සෙනොතා “නිමිශ්සං පරමං සනාතිං සොගතෙකඛමං අනුනතරං” නති
වතා තමෙව පටිපත්තිං පරිබුද්ධතො වියසානං උසස්සකතාපෙතා
අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“වරුණො නාම නාමෙන බ්‍රාහ්මණො මනනපාරගු
ජබ්බස්වා දස මෙ පුතෙන වනමජ්ඣෙකාගමීං තදා.

අස්සමං සුකතං කතා¹ සුවිහත්තං මනොරමං
පණ්ණසාලං කරිත්වාන වසාමි පවතෙ අහං.

පදුමුත්තරො ලොකවිදු ආනුභීතං පටිග්ගහො
මමුඤ්චිතු කාමො සො ආගච්ඡි මම අස්සමං.

යාවතා වනසණ්ඩසමිං පභාසො විපුලො අහු;
බුද්ධස්ස ආනුභාවෙන පජ්ජලි පවතං තදා.

දිස්වාන තං පාරිතිරං බුද්ධසෙට්ඨස්ස තාදිනො
පතතුපුටං ගහෙත්වාන එලෙන පුරසිං අහං.

උපගන්ත්වාන සලබුද්ධං සකං බාරිං අදසහං.
අනුකම්පාය මෙ බුද්ධො ඉමං වචනමබුද්ධි:

බාරිභාරං ගහෙත්වාන පච්ඡතො එති මෙ තුවං
පරිතුතෙන ව සබ්බමි පුඤ්ඤං තව² භවිස්සති.

පුටකං තං ගහෙත්වාන හික්ඛුසබ්බස්ස දසහං
තත්ථ විත්තං පසාදෙත්වා තුසිතං උපපජ්ජහං.

තත්ථ දිබ්බෙති නවෙමිති භීතෙති වාදිතෙති ව
පුඤ්ඤකමෙත්තු³ සඤ්ඤාතො අනුභොමි සදා සුඛං.

යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවත්තං අපි මානුසං,
හොගෙ මෙ උභතවා නත්ති. එලදනස්සිදං එලං.

යාවතා චතුරො දිපා සසමුද්දා සපබ්බතා
එලං බුද්ධස්ස දත්වාන ඉස්සරං කාරසීමහං.

යාවතා යෙ පක්ඛිගණා ආකාසෙ උපපත්තති ව,
තෙපි මෙ වසමඤ්ඤති. එලදනස්සිදං එලං.

යාවතා වනසණ්ඩවති යත්තා භූතා ව රක්ඛසා
කුම්බණ්ඩා ගරුඳා වාපි. පාරිවරියං උපෙතති මෙ.

කුම්බසොණා මධුකරා බිංසා වං මකසා උතො
තෙපි මං වසමඤ්ඤති. එලදනස්සිදං එලං.

1. සි. I. ගතවා. 2. පුඤ්ඤාසක්ඛත්තං. අප. පා. 3. සි. I. ම. පමකාමෙත.

සුපණ්ණා නාම සතුණා පක්කජානා¹ මහබ්බලා
තෙපි මං සරණං යනති. එලදනසයිදං එලං.

යෙපි දිසාසුකා නාගා ඉද්ධිමනෙතා මහායසා
තෙපි මෙ වසමිකෙතති. එලදනසයිදං එලං.

සිහා ව්‍යංගා ව දීපි ව අච්ඡකා ව තරව්ඡකා
තෙපි මෙ වසමිකෙතති. එලදනසයිදං එලං.

මසසි තිණ්ණවාසි ව යෙ ටි ආනාසවාසිනො
සබ්බෙ මං සරණං යනති. එලදනසයිදං එලං.

සුද්දසං සුනිපුණං ගමයිරං සුප්පකාසිහං
එසුසසිනා විහරාමි. එලදනසයිදං එලං.

විමොකෙක අට්ඨ පුසසිනා² විහරාමි අනාසවො
ආතාපි නිපකො වාගං. එලදනසයිදං එලං.

යෙ ඵලට්ඨා බුද්ධිපුත්තා බිණ්දෙසා මහායසා,
අහමඤ්ඤතරො තෙසං. එලදනසයිදං එලං.

අභිඤ්ඤපාරමිං ගන්තො සුක්කමුලෙන වොදිතො
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤය විහරාමි අනාසවො.

තෙවිජ්ජා ඉද්ධිප්පත්තා ව බුද්ධිපුත්තා මහායසා
දිබ්බසොතං සමාපන්නා තෙසමඤ්ඤතරො අහං.

සතසහස්සෙ ඉතො කප්පෙ යං එලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. එලදනසයිදං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මගං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන”තති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤාපි තමෙව ගාථං අඤ්ඤාබ්‍යාකරණවසෙන
අභාසි.

සුසම්මසෙවරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසි තා.

“සථාපි එකපුත්තසමි”තති ආයසමහො සොපානසෙවරස්ස ගාථා.
කා උප්පත්ති? සොකිර පුරිමබුද්ධිසු කතාසිකාරො හුත්වා නත් නත්
හවෙ විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා කඤ්ඤාසුඤ්ඤා හගවතො
කාලෙ අඤ්ඤතරස්සා බුද්ධිමිහස්සා පුත්තො හුත්වා නිබ්බතො එකදිව
සං සන්තාරං දිස්වා පසන්නවිතොති චිත්තපුර්වලාභි සත්ථ උපතෙසි. පටිග්ග
ගෙසි හගවා අනුකම්පං උපාදය. සො හික්කුසමෙස ව අභිප්පසන්නො
සලාකහත්තං පට්ඨපෙත්වා සිද්ධිඥෙසවසෙන තිණ්ණං හික්කුනං යාව
තාසුකං බිරුහත්තං අදසි. සො තෙහි පුඤ්ඤකාමමහි අපරාපරං දෙව

මනුස්සස්ස සමපතරියො අනුභවනො ඵකද මනුස්සයොනියං
 නිබ්බන්ධො ඵකස්ස පච්චෙකසද්වුද්ධස්ස බිරහත්තං අදද්ධි. ඵචං තත්ථ
 තත්ථ පුඤ්ඤති කචො සුගතිස්ස යෙව සංසරනො ඉමස්මිං
 බුද්ධප්පාදෙ පුරිමකමනියුසෙක සාවච්ඡියං අඤ්ඤතරාය
 දුග්ගතිත්ථියා කුච්ඡිච්චි පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස මාභා දසමාසෙ
 කුච්ඡිනා පටිගරිත්වා පටිපනෙක ගණෙහි විජායනකාලෙ විජායිත්වං
 අසනෙකානත් මුච්ඡං ආපජ්ජන්තා¹ බහුවෙලං මතාවිද නිපජ්ජ. තං
 ඤාතකා මහාති සඤ්ඤය පුසානං නෙත්වා විහනං ආරොපෙධා
 දෙවතානුභාවෙන² වාතවුට්ඨියා උට්ඨිතාය අග්ගිං අදද්ධා පකකමිංසු.
 දුරකො පච්ඡිමහවිකත්තා දෙවතානුභාවෙන මාතුකුච්ඡිනො අරොගො
 හුත්වා තිකකමි. මාභාපන කාලමකාසි. දෙවතා හං ගගෙත්වා මනුස්ස
 රූපෙන පුසානගොපකස්සෙව ගෙගෙ යපෙත්වා³ කාතිපයං කාලං පති
 රූපෙනාභාරෙන පොසෙසි.⁴ තතො පරං පුසානගොපකො ව නං
 අත්තනො පුත්තං කචො වඩෙසිති. සො තථා වඩෙසිනො තස්ස
 පුත්තෙන පුප්පියෙන නාම දුරකෙන සද්ධිං කිලනො විවරති. තස්ස
 පුසානෙ ජාහසංවය්ඤ්ඤාවතො සොපානොති සමඤ්ඤ අගොසි.
 අපේකදිවසං සහතවසිකං නං ගගවා පච්චුසවෙලාය ඤාණජාලං පත්ථ
 රිත්වා වෙනෙය්‍යබ්බිවෙ ඔලොකෙනො ඤාණජාලස්ස අනොගතං
 දිස්වා පුසානට්ඨානං අගමාසි. දුරකො පුබ්බගෙගුනා වොදියමානො
 පසන්තමානසො සත්ථාරං උපසංකමිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. සත්ථා
 තස්ස ධම්මං කපේසි. සො ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජං යාවිත්වා “පිතරා
 අනුඤ්ඤතොසි”ති වුත්තො පිතරං සන්තු සන්තිකං ආනෙසි. තස්ස පිතා
 සත්ථාරං උපසංකමිත්වා වන්දිත්වා “ගනො ඉමං දුරකං පබ්බාජෙථා”ති
 අනුජාති. සත්ථා තං පබ්බාජෙත්වා මෙත්තාභාවතාය නියොජෙසි.
 සො මෙත්තාකමට්ඨානං ගගෙත්වා පුසානෙ විගරනො තවිරස්සෙව
 මෙත්තාජ්ඣාතං නිබ්බන්ධෙත්වා ඤාතං පාදකං කචො විපස්සනං
 වරෙස්සිත්වා අරහත්තං සච්ඡකාසි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කදුසකො මහාවිරො සබ්බධම්මානපාරගු
 ගණ්හො වූපකට්ඨො සො අගමාසි වනන්තරං.
 බීජපුරං ගගෙත්වාන ලභාය ආවුතිං අගං
 ගගවා ව හච්චි සමයෙ ඤායතෙ පබ්බගාන්තරෙ
 දිස්වානගං දෙවදෙවං විපසනොන වෙතසා
 දකඤ්ඤෙය්‍යස්ස වීරස්ස බීජපුරමද්දසගං.
 ඉමස්මිංයෙව කප්පච්චි යං ඵලං අදදිං තද;
 දුග්ගතිං නාහිජානාමි. බීජපුජාසිද්ධං⁵ ඵලං.
 කිලෙසා ඤාපිතා මයහං-පෙ-කාහං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

1. සි. III. මුච්ඡිතා පතිත්වා.

3. සි. III. වාසෙත්වා.

2. සි. I. දෙවතානුභවෙන.

4. සි. I. පාලෙසි.

5. සි. III. බීජපුරස්සිද්ධං.

අරභා හුචා පන අඤ්ඤාසං සොසානිකතිකුක්කුනං මෙහතාභාවතාය විටිං¹ දසෙසනොනා “සථාපි ඵකපුත්තාසම්”නති ගාථං අභාසි.

තත් ‘සථා’ති: ඔපමමෙත්ත නිපානො. ‘ඵකපුත්තාසම්’නති: පුණාති කුලවංසං තායතීති වා පුතොනා, අත්තජාදිහෙදො පුතොනා. ඵකො පුතොනා ඵකිපුතොනා; වාසමිං ඵකපුත්තාසම්. විසයෙවෙනං භුමවචනං. ‘පිසසම්’නති: පියාගිතබ්බතාය වෙච ඵකපුත්තානාය ව රුපසිලාචාරදීතිව පෙමකරණධානාහුතෙ ‘කුසලි’ති: කුසලං වුචති බෙමං සොභිභාවො, හං ලභිතබ්බං² ඵතස්ස අත්ති කුසලී; සත්තානං හිතෙසි මෙහතායකායෙයො. “සබ්බෙසු පාණෙසු”ති: සබ්බෙසු සත්තෙසු. ‘සබ්බෙසු’ති: සබ්බාසු දිසාසු, සබ්බෙසු වා හවාදීසු, සබ්බාසු වා අවන්තාසු. ඉදං වුත්තං හොති:- යථා ඵකපුතො විසෙ මනාපෙ මාතාපිතා කුසලි ඵකනභගිතෙසි භවෙය්‍ය, ඵං පුරුෂිමාදිහෙදොසු සබ්බාසු දිසාසු, කාමහවාදිහෙදෙසු සබ්බෙසු වා හවෙසු, දහරදිහෙදොසු සබ්බාසු අවන්තාසුපි සිතොසු සබ්බෙසු සත්තොසු ඵකනභගිතෙසි තාය කුසලී භවෙය්‍ය, මිත්තො උදහු නො පච්චන්තිහොති සීමං අනතො සීමාසංගොදවසෙන සබ්බත්ථ ඵකරසං මෙහතං භාවෙය්‍යති. ඉමං පන ගාථං වචා සවෙ වුමෙහ ආයසමනොනා ඵං මෙහතාභාවනං අනුසුඤ්ඤාය්‍යාථ යෙ තෙ භගවතා “සුඛං සුපතී”ති ආදිනා ඵකාදස මෙහතානිසංසා වුත්තා, ඵකංසෙන තෙසං භාගිනො භවථාති³ ඔවාදමදසි.

සොපානසෙවරසස ගාථා වණ්ණනා නි ටසි තා.

“අනාසනනවත්”ති ආයසමනො පොසිසසෙවරසස ගාථා කා උප්පත්ති? සො කීර පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත් තත් හවෙ විචට්ඨපතිස්සයං බහුං කුසලං උපවිණිත්වා සුගතීසුයෙව සංසරනො ඉතො වතුනවුතෙ කපෙප නිස්සයස භගවතො කාලෙ මිගලුඤ්ඤා හුචා අරඤ්ඤා විවරති. අථ භගවා තස්ස අනුගහං කාතුං අරඤ්ඤං ගතත්වා තස්ස චක්කුපපෙ අත්තානං දසෙසයි. සො භගවතානං දිස්වා පසන්නාවිතො ආවුඛං නිකම්පිත්වා අඤ්ඤාලිමපගග්ගා අධාරාසි. භගවා නිසිදිකුකාමහං දසෙසයි. සො තාවදෙව තිණ්ණුට්ඨියො ගගෙත්වා සමෙ භුමිභාගෙ සක්කච්චං සංථරිත්වා අදසි. නිසිදි තත් භගවා අනුකම්පං උපාද්ද. නිසිනො පන භගවති අනප්පකං පිතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙනො භගවතානං වන්දිත්වා සයම්පි ඵකමනානං නිසිදි. අථ භගවා “ඵතතකං වට්ඨති ඉමස්ස කුසලබ්ඪ”නති උට්ඨායාසනා පක්කාමි. අවිරපක්කනොන භගවති තථපි සිහො මිගරජා ඤානෙසි.

1. පි. 80. අප. අභක.

2. සි. III. මෙමිතබ්බං.

3. සි. II & ම. භාවයථාති.

සො කාලංකතො දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධි. සො “කීර් ගගවතී අනා ගච්ඡන්තෙ” “සිගෙන සංඛිතො නිරයෙ නිබ්බන්ධියාති” ති තං දිස්වා ගගවා සුගතියං නිබ්බන්ධනන්තං කුසලබ්ඡරොපනන්තං ච උපසංකම්. සො තත්ථ යාවතාසුකං ධම්මා තතො දෙවලොකතො ච විච්ඡා සුගතීසු යෙව පරිවතෙන්නො ඉමස්මිං බුද්ධාසාදෙ සාවස්මියං අඤ්ඤාතරස්ස මිභාවිභවස්ස සෙට්ඨිතො පුතොහා සංඛාමජ්ඣතෙත්ථරස්ස කණ්ඩිභාතා හුච්ඡා නිබ්බන්ධි. පොසිසොහිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පතො දුරපරිග්ගහං කච්ඡා එකං පුතතං උභිච්ඡා අනාමිගභිකතාය ච ධර්ම තාය වොදිසමානො ජාතිඅදිං පටිච්ච උප්පාදාසංවේගො පබ්බජිච්ඡා අරඤ්ඤං පටිසිච්ඡා චූපකට්ඨා හුච්ඡා තචපචකකලමට්ඨානභාවතං අනුසුඤ්ඤාතො නවිරස්සෙව විපස්සනං උසුඤ්ඤාපෙච්ඡා අරහත්තං පාපුණි. තෙන චුත්තං අපදනො:-

“ගිමවන්තස්ස අවිදුරෙ ලමබ්බො නාම පබ්බතො
තත්ථ ච හිංසා සම්බුද්ධො අබ්බොකාසමති වඩ්ඤ්ඤි.

මිගලුදො තද ආසිං අරඤ්ඤා නානතෙ අහං;
දිස්වාන තං දෙවදෙවං තිණ්ණුට්ඨිමදසහං.

නිසිදනන්තං බුද්ධස්ස දඬු ව්භතං පසාදසිං;
සත්ථාරං අභිවාදෙච්ඡා පක්කාමි උත්තරාමුඛො.

අචිරාගහමත්තස්ස මිගරුජා අගෙඨසිං;
සිගෙන පාඨිතො¹ සන්නො තත්ථ කාලංකතො අහං.

ආසන්නෙ මෙ කතං කමමං බුද්ධසෙට්ඨ අනාසමෙ
සුමුතොහා සරවෙගොව දේවලොකං අගච්ඡහං.

සුපො තත්ථ සුභො ආසි පුඤ්ඤකම්මාහිනිමුඛිතො
සහස්සකණ්ණො සතභණ්ණු ධජ්ඣ හරිතාමයො.

පහා නිඛාවතෙ තස්ස සතරංසිව උග්ගතො
ආකිණ්ණො දෙවකඤ්ඤති ආමොදිතමකාසහං.

දෙවලොකා ච විච්ඡාන සුඤ්ඤාමුලෙන වොදිතො
ආගන්ත්වාන මනුස්සත්තං පතොතමි ආසවකකයං.

චතුනචුතෙ ඉතො කප්ප නිසිදනමදසහං;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. තිණ්ණුට්ඨියා ඉදං එලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයහං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” තති.

අරහත්තං පන පච්ඡා ගගවන්තං චන්දිත්ථං සාවස්මිං. ආගතො ඤ්ඤතිතං අනුකම්පාය ඤ්ඤතිගෙහං අගමාසි. තත්ථ නං පුරාණදුති සිකා චන්දිච්ඡා ආසනදානාදිනා පඨමං උපාසිකා විශ් වත්තං දුස්සෙච්ඡා

1. සි. I & ම. සංඛිතො.

පේරසා අපකාසයං අජානනාති පච්ඡා ඉතිකුතනාදිති පලොභෙකුකාමා අගොසි. පේරො “අගො අනිබ්බාලා මාදිසෙපි නාම එවං පටිපජ්ජති”ති විනේනතො කිසුද්ධි අවතො උට්ඨාසාසනා අරඤ්ඤාමෙව ගතො. නං ආරඤ්ඤානා හික්ඛු “කිං ආවුසො අතිලභු: ආතිවනේනාසි, ඤාතකෙහි න දිට්ඨොසි”ති ප්‍රච්ඡංසු. පේරො තත් පචගාහි. ආවික්ඛනේනා “අනාසනනවග්ථිඨා”ති ගාථං අනාසි.

තත් “අනාසනනවග්ථිඨා”ති: එතා ඉතිසො හි න ආසනනා අනුපගතා දුරෙ එව එං සීතා හුතො වරා පුරිසසා සෙට්ඨා හිතාවතා, තඤ්ච ඛො නිව්චමෙව සබ්බකාලමෙව; න රහතීමෙව න දිවාපි න රහොවෙලායපි. “විජානනා”ති: විජානනේන. “අනාසනනපරා”තිපි පාලි. එසො එවනේ. අයං ගෙහො අධිප්පායො:-වණ්ඨනාභිඅසාමගිසිහි ව්‍යාසකබරකකසපිසාචාපි මනුස්සානං අනුපසඤ්ඤාමනා වරා සෙට්ඨා න අනන්තාවතා, තෙ පන උපසංකමනො දිට්ඨධර්මකංගෙව අනන්තකරෙයදුං. ඉතිසො පන උපසංකමිතො දිට්ඨධර්මකං සම්පරාසිකං විමොක්ඛනියිතමි අන්තං විනාසිතො මගනං අනන්තං ආපාදෙනති. තයො “අනාසනනවරා එතා නිව්චමෙව විජානනා”ති ඉදුති තමන්තං අනුපනාසිකං කතො දසොනේනා “ගාමා”ති ආදිමාග. තත් “ගාමා”ති: ගාමං; උපයොගතෙ හි එතං නිසාසකවචනං. “අරඤ්ඤාමානමධා”ති: අරඤ්ඤාතො ආගන්තො. මකාරො පදසක්ඛිතරො; නිසාසකකවෙහං උපයොගවචනං. “නතො”ති: මඤ්ඤාතො. “අනාමනෙතො”ති: අනාලපිතො; පුරාණදුතිසිකං. “අපමනනා ගොහි”ති එතතතමි අවතො. “පොසිසො”ති: අනන්තමෙව පරං විය වදති. යෙ පන “පක්ඛමි”හි පස්නති තෙසං “අනං පොසිසො පක්ඛමි”නති යොජනා. යෙ පන “සා ඉති පේරං සරං උපගතං නොජෙතො පලොභෙකුකාමා ජාතා, නං දිසො පේරො භාවදෙව ගෙගතො නික්ඛමිතො විහාරං ගන්තො අත්තනො එසනට්ඨානෙ මඤ්චකෙතිසිද්ධි. සාපි ඛො ඉති පච්ඡාගතනං අලබ්භනපටිසත්තා විහාරෙ පේරසා වසනට්ඨානං උපසඤ්ඤාමි. නං දිසො පේරො කිසුද්ධි අවතො උට්ඨාස දිවාට්ඨානමෙව ගතො”ති වදනති, තෙසං “ගාමා අරඤ්ඤාමාගමො”ති ගාථාපදසා අන්තං යථාච්ඡිත්තවසෙනෙව තියන්ති. ‘විහාරො’ති ඉධ අරඤ්ඤානති අධිප්පායොති.

පොසිසොපේරසා ගාථා වණ්ඨනා
ති ට්ඨිතා.

“සුචං සුචපට්ඨා”ති ආයසමතො සාමසූඤ්ඤානාතිපේරසා ගාථා. කා උපපත්ති? සො කීර පුරිමබ්‍රද්ධෙසු කතාසිකාරො හුතො තත් තත් ගවෙ කුසලං උපවිණිනේනා ඉතො එතනවුතෙ කප්පෙ විසෙසිසා ගගවතො කාලෙ මනුස්සයොනියං. නිබ්බන්තො විසෙසිං ගගවතො.

දිස්වා පසන්නාමානසො එකං මඤ්චං¹ අද්දසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙවන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙතා ඉමස්මි. බුද්ධාදෙ අඤ්ඤ තරස්ස පරිබ්බාජකස්ස පුතෙතා හුචා නිබ්බතති. සාමඤ්ඤාකාන්තීති ස්වානාමං අගොයි. සො විඤ්ඤාතං පතෙතා සත්ථු යමකපාරිභාරියං දිස්වා සාසනෙ පබ්බජිතො වරිතානුකූලං කමමධ්‍යානං ගහෙතො ක්කානං නිබ්බතෙතො ක්කානං පාදකං කායා විපස්සනං වරෙස්සවා අර ගතතං පාපුණි. හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“විපසින්නො භගවතො ලොකජෙට්ඨස්ස නාදිනො
එකං මඤ්චං² මයා දිත්තං පසන්නෙන සපාණිතා.

ගජියානං අස්සයානං රථයානං ලභාමහං.
හෙන මවස්ස දනෙන පතෙතාස්මි ආසවකකයං.

එකනවුතෙ ඉතො නපෙප සං මවමදදිං තද්ද;
දුග්ගතිං නාඤ්ඤාමි. මවදනස්ස දං උලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

ථෙරස්ස පන ගිහිසභායතො නාතියාතො නාම පරිබ්බාජනො බුද්ධපාදතො පට්ඨාය තිත්තියානං ගගලාභසක්කාරතාය සාසවජා දනමත්තමයි අලභනෙතා ආජිවකපකතො³ ථෙරං උපසංකම්භිතො “භුත්ථ සන්තප්තති යා නාම මහාලාභගගයසග්ගප්පායා පුබ්බෙන ජිව්ථ, මයං පන දුක්ඛිනො කිව්ජ්ජිමිනො, කථනනුබ්බො පටිපජ්ජමානස්ස දිට්ඨධම්මිකඤ්චව සමපරාධිකඤ්ච පුබ්බං සමපජ්ජති”ති පුච්ඡි. අථස්ස ථෙරො “නිපාරියායතො පුබ්බං නාම ලොකුත්තරපුබ්බමෙව, තඤ්ච තදනුරූපං පටිපත්තිං පටිපජ්ජන්නස්සොවා”ති අර්හතා තස්ස අධි ගතභාවං පරියායෙන විභාවෙතො “පුබ්බං පුබ්බස්මා ලගගෙන තද වර”තති ගාථං අභාසි.

තත්ථ ‘පුබ්බ’තති: නිරාමිසං පුබ්බං ඉධාධිපෙපතං; තඤ්ච ඵලසමා පතතිඤ්චව නිබ්බාණඤ්ච. තථාහි අයං සමාධි පටිදිප්පන්නපුබ්බාවෙව ආයතිං ව පුබ්බිපානො, “නිබ්බාණං පරමං පුබ්බ”තති ව වුත්තං. ‘පුබ්බස්මා’ති: පුබ්බපායොජනො. යථාවුත්තතන පුබ්බෙන අත්ථිකො. ‘ලභාමහ’ති: පාපුණ. ති. අත්ථිකස්සෙවෙදං පුබ්බං, ත ඉතරස්ස. “නො පන අත්ථිකො”ති ආග. “නාදවර”තති: තදත්තං අචරනෙතා, යාය පටි පතතියා තං පටිපත්තිං. පටිපජ්ජනෙතාති අත්තො. න කෙවලං තද වරං පුබ්බමෙව ලගගෙන, අථබ්බො කිත්තිඤ්ච පපෙපාති “ඉතිපි සිලවා පුපරිපුද්ධිකායවචිකමනෙතා පුපරිපුද්ධාජ්චො ක්කාසි ක්කාන පුතෙතා”ති ආදිතා කිත්තිං පරමුත්තො පත්ථවසතං පාපුණාති. “සසස්ස වස්සති”ති: සමුත්තවෙ ගුණාභිත්ථවතසංඛාතො පරිවාරසමපද සබ්බාතො ව යසො අස්ස පරිමුග්ගති. ඉද්දති “නාද වර”තති සාමඤ්ඤ

1. සි. I. පිය.

2. සි. I. පිය.,

3. සි. III. ම. ආජිවකාපකතො.

නො වුනමනි. සරුපනො දසොනො: “සො අපිමමිසිසිසිසි
මසුපස. උපු. භාවෙහි මහං අමනස පනතිසා”හි ආග.
තසානො:- සො පුග්ගලො කිලෙසෙහි ආරකතො පරිසුද්ධතො
පටිපත්තො. අරියභාවකරණවේනව අරියං, සමොදිට්ඨි ආදි
අට්ඨකප්පදායනාය අට්ඨකිකං, අනත්තවයරගිතමජ්ඣමපටිපත්තිතා
වනො අකුට්ඨතො අසුපසං, කායවිකාදිපසාණනො උපු,
නිබ්බාණපිකෙහි මග්ගනියසෙන කිලෙසෙ මාරෙනො ගමනවේන
නා ව මග්ගනති ලද්ධනාමං, දුක්ඛතිරොධගාමිනීපටිපදං, අමනසං
අසංඛතාය ධාතුසා පනතියා අධිගමාය භාවෙහි; අත්තනො සත්තානෙ
උප්පාදෙහි වසෙසිති ව, සො නිප්පරියායෙන සුඛතො “තද වර”නති
වුවෙහි. තසමා යථා වුත්තං සුඛං ලබ්බති. තං සුඛා පරිබ්බාජනො
පසන්නාමානසො පබ්බජ්ඣා සමොපටිපත්තො නවිරසෙසව විපසං
තං වසෙසිතො අරහත්තං පාපුණි. ඉදමෙව ථෙරසං අඤ්ඤාබ්‍යා
කරණං අනොසි.

සාමසුද්ධතානිකෙරසං ගාථා වණනො නි ට්ඨිතා.

“සාමු සුත”නති ආයසමහො ක්‍රමාප්තනෙකෙරසං ගාථා. කා
උප්පත්ති? සො කිර පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො ඉතො එකතිවුතෙ
කපෙප අන්තවමච්චසනො තාපසො හුචා බ්‍රහ්මනිගගෙර රාජ්‍යසානෙ
වසනො විපසංඝං භගවත්තං පසසිචා පසන්නාමානසො පාදබ්‍රහ්ම
නතෙලං අද්දසි. සො තෙන පුඤ්ඤභාවෙත දෙවලොකෙ
නිබ්බතො තනො පට්ඨාය සුගතිසුයෙව සංසරෙනො ඉමසමිං
බුද්ධුප්පාදෙ අවනතිරපට්ඨි වෙලුකණ්ඩකනගෙර ගගපතිකුලෙ
නිබ්බතො. නෙදොගිසං නාමං අකංසු. මානා පනසං ක්‍රමානාම;
තෙන ක්‍රමාප්තනොති පඤ්ඤාසිත්. සො ආයසමහො සාරිපුත්තසං
සනතිනෙ ධම්මං සුචා ලඛ්ඨප්පාදෙ පබ්බජ්ඣා ලද්ධපසම්මදෙ කත
පුබ්බකිවේවා පරියන්තපබ්බතපසං සමණධම්මං කරොනො
විසෙසං නිබ්බතොහුං අසනෙකානො භගවත්තං උපසංකමිතා
ධම්මං සුචා කම්මට්ඨානං සොධෙතා සප්පායට්ඨානෙව වසනො
විපසංතං වසෙසිතො අරහත්තං සව්ඡකාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“නගෙර බ්‍රහ්මනියා රාජ්‍යසානෙ වසාමහං
වමමවාසි තද ආසිං කමණ්ඩලධරො අහං.

අද්දසං විමලං බුද්ධං සයමහුං අපරාජිතං
ආතාපිතං පතිත්තං ක්‍රියං ක්‍රියාතරතං වසිං.

සබ්බකාමසම්භිද්ධා මසතිණ්ණාසවං,
දිසවා පසන්නසුමනො අබ්‍රහ්මණ්ණිකාසවං.

එකතුවුනෙ ඉතෙ කපෙප අබ්බසුත්තමදාසනං;

දුග්ගතිං නාභිජානාමි. අබ්බසුත්තසංදං ථලං.

කිලෙසා කුමාපිනා මග්ගං-පෙ-කතං වුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා කායදම්භි¹ බහුලෙ හික්ඛු දිස්වා තෙ ඔවදනෙතා සාසනාස්ස නියතානිකතාවං පකාසෙනෙතා “සාධු සුභං සාධු චජිතක”නති ගාථං අභාසි.

‘සාධු’ති: සුඤ්ජරං, ‘සුභ’නති: සචණං; තඤ්චබො, විචට්ඨපනිසිතිං විසෙසතො අප්පච්ඡිනාදිපටිසංයුත්තං දසකථාවච්ඡුසචණං ඉධ අධිපෙතනං. “සාධු චජිතක”නති: තදෙව අප්පච්ඡිනාදිවර්තනං විණණං සාධුවර්තනවෙති වර්තනනි වුත්තනං. පදවසෙනාපි බාහුසංචිතං තදනු රූපං පටිපත්තිඤ්ච සුඤ්ජරනි දසෙසති. ‘සද්’ති: සබ්බකාලෙ; නවක මජ්ඣිමපේරකාලෙ සබ්බෙසු වා ඉරියාපථබණෙසු. “අනිකෙතාමිහා රො”ති: කිලෙසානං නිවාසනධානධෙයිත පඤ්චකාමගුණනිකෙතා නාම ලොකියා වා ඡද්දාරවචණධම්මා. යථාහ:-“රූපනිමිත්තනිකෙත විහාරවිනිබ්බො බො ගහපති නිකෙතසාරිති වුච්චති”ති ආදී. තෙසං නිකෙතානං පහාණන්දාය පටිපදා අනිකෙත විහාරො. “අත්ථපුච්ඡන”නති: ආජානිතුකාමස්ස කලාණණිත්තං උපසංකම්භා දිට්ඨධර්මක සම්පරාධිකපරමත්තප්පභෙදස්ස පුච්ඡනං, කුසලාදිභෙදස්ස වා අත්ථස්ස සභාවධම්මස්ස “කිං භනෙත කුසලං? කිං අකුසලං? කිං සාවජ්ජං? කිං අනවජ්ජං”ති ආදීනා පුච්ඡනං, අත්ථපුච්ඡනං. “පදකම්ණකම්ම”නති: තං පන පුච්ඡිතා පදකම්ණකාමිභාවෙන තස්ස ඔවාදෙ අධිට්ඨානං සම්මාපටිපත්ති. ඉධාපි සාධුති පදං ආනෙතා යොජෙතබ්බං. “ඵතං සාමඤ්ඤ”නති: සාධු සුත්තනි ආදීනා වුත්තනං යං සුභං, යඤ්ච වර්තනං, යො ව අනිකෙතවිහාරො, යඤ්ච අත්ථපුච්ඡනං, යඤ්ච පදකම්ණකම්මං, ඵතං සාමඤ්ඤං; ඵසො සාමඤ්ඤභාවො. යස්මා ඉමාය ඵච පටිපදාය සමණභාවො, න අඤ්ඤථා, තස්මා සාමඤ්ඤනුති නිප්පරියායතො මග්ග ඵලස්ස අධිවචනං. තස්ස වා පන අයං අපණ්ණකපටිපදා, තං පනෙතං සාමඤ්ඤං යාදිසස්ස සම්භවති තං දසෙසතුං “අභිකම්මනස්සා”ති වුත්තනං. අපරිග්ගාගකස්ස බෙත්ථච්ඡුතිරඤ්ඤසුචණ්ණද්විද්දසාදි පරිග්ගහ පරිග්ගහණරහිතස්සාති අත්තො.

කුමාපුත්තසභරස්ස ගාථා වණණනා

ති ට්ඨි තා.

“නානාජනපදං සනති”ති ආයසමතො කුමාපුත්තසභාය පෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කීර පුරිමබ්බෙසු කතාසිකාරො තත්ත තත්ත විචට්ඨපනිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා ඉතො වතු

තවුනෙ කපෙප සිද්ධිකම්මස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතති නා විඤ්ඤාතං පත්තො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා බහුං රුක්කදණ්ඩං ඡිඤ්ඤා කතතරයට්ඨියො කත්වා සබ්බස්ස අදාසි. අඤ්ඤාඤ්ච. යථා විභවං පුද්දස්ස කත්වා දෙවෙසු නිබ්බතති නා තතො පට්ඨාය පුගතිපුයෙව පරි වයෙතනො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ වෙලුකණ්ඩකතගරෙ ඉඤ්ඤා කුලෙ නිබ්බතති. සුද්දතො තිස්ස නාමං අගොසි. වාසුලොති කෙවි වදන්ති. සො කුමාපුත්තස්ස පියසභායො හුත්වා විවරනො “කුමාපුත්තො පබ්බ ජිනො”ති සුත්වා “නගි නුත සො ඔරතො ධම්මවිතයො යත් කුමා පුත්තො පබ්බ ජිනො”ති තදනුබ්බෙත සයම්පි පබ්බ ජිතුකාමො හුත්වා සත්ථුසන්තිකං උපසංඝම්. තස්ස සත්වා ධම්මං දෙසෙසි. සො භියොසා සොමත්තාය පබ්බ ජ්ජාය සඤ්ජාතජ්ඣෙ පබ්බ ජිත්වා කුමාපුත්තතෙම සද්ධිං පරියන්තපබ්බතෙ භාවනානුසුත්තො විහරති. තෙන සමයෙන සම්මහුලා භික්ඛු නානාජනපදෙසු ජනපදවාරිකං වරන්තාපි ගච්ඡන්තාපි ආගච්ඡන්තාපි තං ණතං උපගච්ඡන්ති. තෙන තත් කොලාහාලං ගොති. තං දිස්වා සුදන්තන්තරො “ඉමෙ භික්ඛු තිස්සා නිකසාසනෙ පබ්බ ජිත්වා ජනපදවිතසං අනුවතෙතනො විතත සමාධිං විරාධෙත්ති”ති සංවෙගජාතො තමෙව සංවෙගං අත්තනො විතතදමනස්ස අභිකුසං කරොතො “නානාජනපදං සන්තී”ති ගාථා අභාසි.

තත් “නානා ජනපද”න්ති: විසුං විසුං නානාපිධං ජනපදො; කාසි තොසලාදිපෙදං අනෙකරට්ඨන්ති අත්තො. ‘සන්තී’ති: ගච්ඡන්ති. “විවරන්තා”ති: අසුඤ්ඤා ජනපදෙ, සුගිකෙධා සුලභපිණ්ඩො, අසුකො ඛෙමො අරොගොති ආදි විතකතවසෙන ජනපදවාරිකං වරන්තා. “අසඤ්ඤා”ති: තස්සෙව ජනපදවිතකකස්ස අපපට්ඨන්තො විතෙත්ති අසංයතා. “සමාසික්ඛම විරාධෙත්ති”ති: සබ්බස්සපි උත්තරිමත්තස්ස ධම්මස්ස මූලභූතං උපවාරපඤ්ඤාපෙදං සමාධිංග්ගො නාම විරාධෙත්ති. වසද්දෙ සන්තාවතෙ. දෙසන්තරවරණෙන කාසිත්තුං ඔකාසාභාවෙන අතධිගතං සමාධිං නාධිගච්ඡන්තා අධිගතඤ්ච වසිභාවානාපාදනෙන් ජරන්තා විරාධෙත්ති නාම. “කිංසු රට්ඨං ච ඤ්ඤා ස ඤ්ඤාති”ති: ‘සු’ති. නිපාතමත්තං. එවං භූතානං රට්ඨවරියා ජනපදවාරිකා කිං කරියාති, කිං නාම අත්තං සාධෙස්සති. නිරන්තාවාති ගරහනො වදති. ‘නාසමා’ති: යස්මා ඊදිසි දෙසන්තරවරියා භියද්ධස්ස අනන්තාවතා සමාපන්නං විරාධතො, තස්මා. “විනසො සාරමන”න්ති: වසන පදෙසෙ අරතිවසෙන උපන්තා සාරමනං විතතසිඤ්ඤෙසං තදනු රූපෙන පටිසංඛාරෙන විතෙත්වා චූපසමෙත්වා. “කාසෙසා”ති: ආරම්භෙපතික්කානෙන ලක්ඛණපතික්කානෙන වාති දුට්ඨෙතපි කානෙන කාසෙසා. “අසුරකවතො”ති: මම්භාදිට්ඨිවිතකෙකගි තණ්හාදීගි වා ත පුරකකතොති තෙසං වසං අනුපගච්ඡන්තො කම්මට්ඨා තමෙව මනසිකරෙය්සාති අත්තො. එවං පන වස්මා පෙරො තමෙව සංවෙගං අභිකුසං කත්වා විපස්සනං වසෙස්සත්වා අරහතං පාපුණි.

තෙත වුනතං අපදනො:-

“කානනං චිතමොග්ගා දණ්ඩං ඡේතානගං හද
ආලම්බනං කරිත්වාන සංකප්පං අදදිං ඛත්තං.

තෙත චිත්තප්පසාදෙන සුඛම්භො අභිවාදයිං.
ආලම්බදණ්ඩං දත්වාන පඤ්ඤාමි උත්තරාමුඛො.

චතුර්වුත්තෙ ඉතො කප්පෙ යං දණ්ඩමදදිං හද;
දුග්ගතිං නාහිත්වානාමි. දණ්ඩදානං දං ඵලං.

කිලෙසා කොටුතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන”නති.

යං පනත්තං අභිකුසං කත්වා අයං පේරා අරගතනං පනෙතා
තමෙවිත්තං හදයෙ යපෙත්වා අරගතනං පනෙතාපි “නානාජනපදං
යනති”ති ඉමමෙව භාටං අභාසි. හසමා තදෙවස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං
අගොසිති.

කුමාසුගානෙරසංගාසනෙරස්ස භාටා චණ්ණනා
ති ට්ඨිතා.

“සො ඉදධිසා සරත”නති ආයස්වතො ගවච්ඡානිකෙරස්ස භාටා.
කා උප්පත්ති? සො කිර පුරිමබුද්ධිසු කතාසිකාරො එකතිංසෙ
කප්පෙ සිඛිං ගතවනතං පසස්සිත්වා පසන්නාමානසො පුප්පෙති පුජං
අභාසි. සො තෙත පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවළොකෙ තිබ්බපොතො අපරං
පරං පුඤ්ඤති කරොනෙතො සොගාගමනස්ස භාවතො වෙතිසෙ
ජත්තස්ස වෙදිකස්ස කාරෙසි. සාසනස්ස ගතවතො කාලෙ අඤ්ඤාන
රස්මිං කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධො. හසමස්ස කුලෙ ඛත්තං ගොමණ්ඩලං
අගොසි. තං භොපාලකා රකඛනති. අයං තත් අනතරන්තරා සුත්තං
සුත්තං විචාරෙතො විචරති. සො එකං විණාසවන්තරං ගාමෙ
විණාස වරිත්වා බග්ගො දෙවසිකං එතස්මිං පදෙසෙ හත්තකිච්චං.
කරොන්තං දිස්වා “අයෙසා පුරිසානපෙන කිලමිස්සති”ති විනෙතො
චත්තාරො සිරිසදණ්ඩ උසසාපෙත්වා තෙසං උපරි සිරිසසාබාසො
යපෙත්වා සාබාමණ්ඩපං කත්වා අදයි. “මණ්ඩපස්ස සම්පෙ සිරිසරුකං
රොපෙසි”ති වදනති. හස්ස අනුකම්පාය දෙවසිකං පේරො තත් තිසිදි.
සො තෙත පුඤ්ඤකම්මෙන තහො චිත්තා වාතුමගාරාජකෙසු
තිබ්බත්ති. තස්ස පුරිමකම්මසුචකං විමානවාරෙ මගනතං සිරිසචකං
තිබ්බත්ති චණ්ණගක්ඛිසම්පන්නෙති වඤ්ඤාති පුප්පෙති සබ්බකාලෙ
උපසොභයමානං; තෙත තං විමානං සෙරිස්සකනති පඤ්ඤාසිත්තං. සො
ච දෙවපුත්තො එකං බුද්ධිත්තරං දෙවෙසුචෙව මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා
ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ සසස්ස පේරස්ස චතුසු ගිහිකගායෙසු ගවච්ඡති
නාම හුත්වා ආයස්වතො යසස්ස පබ්බජිතභාවං සුත්වා අත්තතො සගා
යෙති සද්ධිං ගතවතො සනතිකං අගමාසි. සත්ථා තස්ස ධම්මං දෙසෙසි.
සො දෙසනාවසානෙ සගායෙති සද්ධිං අරගතෙත පතිට්ඨාසි.

තෙනවුතනං අපදනො:-

“මගලුදො පුරෙ ආසිං, පවතෙ විවරං අහං.
අදදසං විරජං බුද්ධං සබ්බධම්මානපාරගං.

තසං මහාකාරුණීකෙ සබ්බසත්තතිතො රතෙ
පසත්තවිතොසා සුමනො තෙකපුපථං අසුජසිං.

එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුපථමභීසුජසිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. පුපථසුජාසිදං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-තනං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගතනං පන පතා පෙරො විමුත්තිපුබං පටිසංවෙදෙනො
සාතෙතෙ විහරති අක්ඛන්දිනෙ. තෙනව සමයෙන භගවා මහතා
භික්ඛුසංඝෙසන සද්ධිං සාතෙතං ගන්තො අක්ඛන්දිනෙ විහාසි. සෙනා
සනං නප්පගොසි. සමබ්බුලා භික්ඛු විහාරසාමනනා සරභුයා නදියා
චාලිකාපුත්‍රිනෙ සසිංසු. අථ අසිරත්තසමයෙ නදියා උදකොසෙ
ආගමන්තො සාමීණොරාදයො උච්චාසද්ද මහාසද්ද අහෙසුං. භගවා
තං සුත්වා ආයසමනං ගවමපතිං ආණාපෙසි: “ගමන් ගවමපති
ජලොසං වික්ඛිණොති භික්ඛුනං එසු විහාරං කරොති”ති. පෙරො
“සාධු භතො”ති ඉද්ධිබලෙන නදීසොතං වික්ඛිණෙසි. තං වික්ඛිලතිතං
දුරතොව පබ්බතකුටං විය අට්ඨාසි. තතො පට්ඨාය පෙරස්ස ආනු
භාවො පානාවො අහොසි. අපෙකදිවසං සත්ථා මහතියා දෙවපරිසාය
මණ්ඩෙ නිසිදිත්වා ධම්මං දෙසෙනතං පෙරං දිස්වා ලොකානුකම්පාය
තස්ස ගුණානං විභාවනන්තං පසංසෙනො “මො ඉද්ධිසා සරභු”නති
ගාථං අභාසි.

තත්ථ ‘ඉද්ධිසා’ති: අධිට්ඨානිද්ධියා. ‘සරභු’නති: එවං නාමකා
නදී යං ලොකෙ සරභුනති වදන්ති. “අට්ඨපෙසි”ති: සන්දිභුං
අදෙනො සොතං නිවතෙතත්වා පබ්බතකුටං විය මහනතං ජලරාසිං
ධපෙසි. ‘අසිතො’ති: න සිතො තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයරතිතො බ්බුත
සබ්බාතානං වා සබ්බසංයොජනානං සමුච්ඡින්නතො තෙන විපි
බ්බුතෙන අබ්බො; හතො එව එජානං කිලෙසානං අභාවතො
අතෙජො; සො ගවමපති. තං සබ්බසම්පාතිගතං තාදිසං සබ්බපි
රාගදොස මොහමානදිට්ඨිසංඝෙහ අතික්කමිත්වා සිත්තො සබ්බසම්පාති
ගතං, අසෙබ්බුතිභාවතො මහාමුතිං, තතො එව කාමකමමහවාදි
හෙදස්ස සකලස්ස භමස්ස පාරං නිබ්බාණං ගත්තො භවස්ස පාරගං.
“දෙවා නාමස්ස නිති”ති: දෙවාපි නාමස්සනති, පගෙව ඉතරා පජාති.
ගාථා පරියොසානෙ මහතො ජනකායස්ස ධම්මාතිසමයො අහොසි.
පෙරො අක්ඛන්දං බ්බාකරොතො සත්ථාරං පුජෙස්සාමිති ඉමමෙව
ගාථං අභාසිති.

ගවමපතිකන්දරස්ස ගාථා වණ්ණනා
නි වසි තා.

“සතනියා විස බමුවෙය්” යි ආයඬනො නිසාදෙවරසා ගාථා කා උපපත්ති? අයවි කිර පුරිමබුද්ධෙසු කතාබිසාදො තත් තත් ගවෙ විවට්ඨපනියායං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා නිසාසා ගවවතො බොධියා මුලෙ පණ්ණසකිකටං නිගරිතා සොබෙයි. තෙන පුඤ්ඤ කමෙත දෙවමනුසෙසු සංසරනො ඉමසං වුද්ධිපාදෙ කපිලවත්ති තගරෙ ගවවතො පිතුට්ඨපුතො හුතා නිබ්බත්ති නිසො නාම නාමෙන. සො ගවවතො අනුපබ්බජිතා උපසම්පන්නො හුතා අරඤ්ඤයතනෙ විගරනො ජාතං පටිට්ඨ මානං කරොනො කොට්ඨාසාසබ්බලො ව උප්ඤානබ්බලො ව හුතා විවරති, සමණ ධම්මෙ උපසුක්කං න කරොති. අථ නං සත්ථා එකදිවසං දිවාට්ඨානෙ විවට්ඨබං නිද්දයනං දිබ්බවක්ඛනා මලොකෙනො සාවඤ්ඤො ආකාසෙන ගතො. තස්ස උපරි ආකාසෙයෙව ධ්වං මහාසං ඵරිතො තෙනොභාසෙන පටිබුද්ධියා සතිං උප්පාදෙතො ඔවාදං දෙනො “සතනියා විස බමුවෙය්” යි ගාථං අභාසි.

තත් “සතනියා විස” යි: දෙසනාසිසමෙතං; එකතො ධාරාදිතා සන්තොති අත්ථා. ‘බමුවෙය්’ යි: පහතො. වත්තාදො හි පහාරා:— බමුවෙය්, උමුවෙය්, මුවෙය්, විමුවෙය්. තත් උපරි ධ්වං අධොමුඛං දිනනපහාරො මුවෙය් නාම. ගෙට්ඨා ධ්වං උද්ධමුඛං දිනනපහාරො උමුවෙය් නාම. අනුලසුචි විස විනිවිජ්ඣිතා ගතො මුවෙය් නාම. සෙසො සබ්බොපි විමුවෙය් නාම. ඉමසං ධ්වං මුවෙය් ගතිතො. සො හි සබ්බදාරුණො දුර්ඤ්ඤාරුණො සලො දුතතිනිවෙජ් අනො දෙසො අනො පුබ්බලොතිතො ව ගොති. පුබ්බලොතිතං අතික්ඛ මිතො වණ්ණබං පරියොනක්ඛිතො තිට්ඨති. පුබ්බලොතිතං නිගරිතු කාමෙති මසෙවන සද්ධිං බ්බුතො අධොසිරො කාතබ්බො ගොති. මරණං වා ගොති මරණමත්තං වා දුක්ඛං පාපුණ්ණති. “බසනමාන” යි: අනිතා කියායමාන. “මසුමන” යි: සිසෙ. ඉදං වුත්තං ගොති:— යථා සතනියා මුවෙය් පුරිසො සලලබ්භාගරණවණ්ණතිට්ඨානං අත්ථාය විරියං ආරහති භාදිසං පයොගං කරොති පරික්ඛමති, යථා ව ඔස්ස මානෙ මත්තෙ ආදිත්තසිසො පුරිසො තස්ස නිබ්බාපනත්ථං විරියං ආරහති, භාදිසං පයොගං කරොති; එවමෙවං භික්ඛු කාමරුහපහාණිය සහො අපමනො අතිවිය උස්සාගජාතො හුතා විගරෙය්ති. එවං ගතවා තස්ස පේරාසා කොට්ඨාසාසම්පසමාය ඔවාදං දෙනො තදෙකට්ඨාසා කාමරුහපහාණියෙන දෙසනං තිට්ඨපෙයි. පේරෙ ඉමං ගාථං පුතා සංවිඤ්ඤායෙ විපස්සායාය සුත්තපසුත්තො විගාසි. තස්ස ජායාසං ඤාතො සත්ථා සංසුත්තකෙ නිසාදෙවරසානං දෙසෙයි. සො දෙසනාපරියොසානෙ අරගතො පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං අපදනො:—

“දෙවලොකෙ මනුසෙසු අනුභූතො උතො යසෙ
අවසානෙ ව නිබ්බාණං සිවං පතො වුත්තාරං.

සිව්බුද්ධිං උද්දිසිත්වාන බොධිං වා නස්ස සන්ත්තො
 යො පුඤ්ඤං පසචි පොසො; නස්ස කිං නාම දුලලහං!

මහො ඵලෙ ආගමෙ ව ක්කානාභිඤ්ඤාගුණෙසු ව
 අඤ්ඤාසං අභිකො ගොති, නිබ්බායති අනාසවො.

පුරෝහං බොධියා පත්තං ඡ්ඤෙස්සත්වා ගට්ඨමානසො
 ඉමෙහි විසභබ්බෙහි සමඛිති ගොමි සබ්බපා.

කිලෙසා කොපිතා මගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරගත්තං පත පත්වා ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙතො සත්ථාරං
 පුජෙත්තුං තමෙව ගාථං අභාසි.

නිස්සංකේරස්ස ගාථා වණණනා

නි වසි තා.

“සතතිසා විස ඛමථෙසා”ති ආයස්මතො වඩ්ඪිමානකේරස්ස
 ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි කීර පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො ඉතො
 වතුනවුතෙ කපෙ පිස්සස්ස ගතවතො කාලෙ කුලගෙගෙ
 නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤානං පනෙතො නිස්සං ගතවත්තං පිණ්ඩය වරත්තං
 පසසිත්වා පසත්තමානසො සුපරිපකකාති වණ්ටතො මුත්තාති අඛි
 ඵලාති අද්ධි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත්ත දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො
 අපරාපරං පුඤ්ඤකමොති උප්පිණ්ණෙනො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ ථෙසා
 ලිසං ලිච්චිරාජකුලෙ නිබ්බත්ති. වඩ්ඪිමානොතිස්ස නාමං අභොසි.
 සො වයප්පත්තො සඤ්ඤා පසත්තො දායකො දානරතො කාරකො
 සම්ප්පට්ඨායකො හුත්වා නථාරුපෙ අපරාධෙ සත්ථාරා පත්ත
 නිකකුජ්ජනකමෙම කාරාපිතෙ අනිඅක්කනෙතො විස සඛ්ඤං බමා
 පෙත්වා කමමං පටිපස්සමොත්වා සජාගසංවෙගො පබ්බජ්. පබ්බජ්ත්වා
 පත පිනමිද්ධාතිභුතො විහාසි. තං සත්ථා සංවෙජෙතො “සතතිසා
 විස ඛමථෙසා”ති ගාථං අභාසි.

තත්ථ “ගමන්ගසභාණිසා”ති: භවරාගස්ස රූපරාගස්ස අරූප
 රාගස්ස ව පජගන්ත්වාය. යදිච් අරක්ඛිතසංකෙඤ්ඤජ්ජාති අප්පහාය
 බහිද්ධා සංකෙඤ්ඤජ්ජානං පහාණං නාම නාස්මි, නාත්තරියකභාවතො
 පත උද්ධමාගියසංකෙඤ්ඤජ්ජනප්පහාණවචනෙතෙව මර්ද්ධාගියසංයො
 ජනමි පුත්තමෙව ගොති. යසමා වා සමුච්චිතෙතාර්ථොගියසංකෙඤ්ඤ
 නාත්තරිය කෙසෙත්ථි අරියානං උද්ධමාගියාති සංයොජ්ජාති දුප්පජ්
 ගෙයසාති ගොතති, තස්මා පුප්පගෙයසගො දුප්පගෙයසමෙව

දසෙකෙනෙකා හඟවා හවරාගපසනාණසිසෙත සබ්බසාධි උඤ්චනානිස සංයෝජනස්ස පහාණමාහ. ථෙරසෙසව චා අජ්ඣාසයවසෙතෙව චුත්තං. සෙසං චුත්තනායමෙවානි.

වික්ඛිමානථෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඪි නා.

වතුසට්ඨගවණ්ණනා

ස ම ච්ඡා.

“විවරමනුපනනති විජ්ජනා”නි ආයසමනො සිඤ්චිකිථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සොපි පුරිමවුද්ධෙසු කතාසිද්ධාරො තාත් තත් විවට්ඨපතිස්සයං පුද්දො. උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකනවුතෙ කපෙප විසසසිස්ස හඟවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධා. විඤ්ඤානං පතෙතා විපසසි. හඟවතනං පසසිච්ඡා කිංකිතිපුපෙථති පූජං කච්ඡා තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බතෙතා අපරාපරං පුඤ්ඤති කච්ඡා සුගතිසුසෙව සංසරතෙතා ඉමසෙං බුද්ධුප්පාදෙ ආර්භගෙ විහව සම්පන්නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙගෙ නිබ්බන්ධා. සිඤ්චිකිථානිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පතෙතා ක්‍රිස්තියානසමාගමෙ සන්ධි සඬාමෙව ච උප්පන්නපසාදෙ ගෙකුසම්පන්නායං පබ්බජි. පබ්බජිච්ඡා ච කතපුබ්බ කිථෙච්ඡා වෙහාරපණ්ණවපබ්බන්ධානං අවිදුරො. ඤ්ඤාභාරසෙං අරඤ්ඤ යතතෙ පබ්බතභුතායං. කම්මවස්සානමනුසුතො විහරති. නසම්ඤ්ඤි සමයෙ මහාඅකාලමෙසො උට්ඨති. විජ්ජලානා පබ්බතවිවරං පවි සන්ති අසතිසො විස විවරනති. ථෙරස්ස සම්මපරිලාභාභිභුතස්ස සාර ගඤ්ඤති. මෙසවානෙති සම්මපරිලාභො චූපසම්. උතුසප්පායලාතෙන විත්තං එකස්සං අගොසි. සමාගිතවිතෙතා විපස්සනං උස්සුකකාපෙච්ඡා අරහත්තං පාපුණ්ඨි. තෙන චුත්තං අපදනො:-

“කඤ්චනගසිතසසිකාසො සබ්බඤ්ඤා ලොකනායකො
මදකං දහමුග්ගස්ස සිනාසි අග්ගපුග්ගලො.

පග්ගස්ස කිංකිතිං පුපථං විපසසිස්සාභිරොපසිං
උදග්ග විපෙතා සුමනො දිපදිඤ්ඤස්ස තාදිතො.

එකනවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ථමභිපූජසිං;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. බුඬිපූජාසිදං ඵලං.

සහනසත්තතිමෙ කපෙප රාජා භිමරථො අනු
සත්තරත්තසමුප්පෙතො වක්කවන්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුඬස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පච්ඡා අඤ්ඤපදෙසෙන අනුප්පතිස්සයං උද්ගතං උදනෙතො “විවරමනුපනනති විජ්ජනා”නි ගාථා අනාසි.

තත් 'විවර'නි: අනතරා වෙමැකි. 'අනුපතනි'නි: අනු
ලක්කණේ පතනනි පවත්තනනි; විජ්ජාතනනි අනෙ. විජ්ජාතන
වෙවති විජ්ජලතානං පවතනි නාම. අනුසද්දයොගෙන වෙත් උපයො
භවවනං; යථා "රුක්කමනුවිජ්ජාතනනි"නි. "විජ්ජනා"නි: වාතෙරිතා.
"වෙහාරස්ස ව පණ්ඩවස්ස වා"නි: වෙහාරපබ්බතස්ස ව පණ්ඩවපබ්බ
තස්ස ව විවරමනුපහනනිනි යොජනා. "නගවිවරගනො"නි: නග
විවරං පබ්බතගුහං උපගතො. 'කුසානි'නි: ආරම්භෙණිපතිකුසානොන
ලක්කණිපතිකුසානොන ව කුසානි. සමථවිපස්සනං උස්සුකතා
පෙතොතා භාවෙති, කුසානි. "පුතොතා අපසම්මස්ස තාදිනො"නි:
සිලකකුසාදිබමකාසසම්පන්නා රුපකාසසම්පන්නා ව අනුපමස්ස
උපමාර්ගිතස්ස ඉට්ඨාතිට්ඨාදිපු තාදිලක්කණසම්පන්නා තාදිනො
බුද්ධස්ස භගවතො ඔරසපුතො. පුත්තවචනෙතො වෙත් පෙරෙන
සත් අනුජාතභාවදීපනෙන අඤ්ඤා බ්‍යාකතානි වෙදිතබ්බං.

සිවෙබ්බිකෙත්තරස්ස භාඨා වණ්ණනා

නි ට්ඨිතා.

"වාලෙ උපවාලෙ"නි ආයස්මතො බද්ධවනිසරෙවතෙත්තරස්ස
භාඨා. කා උපපතති? අයං කීර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංස
වතිනගරෙ තිස්සනාමිකකුලෙ තිබ්බතනිකා මහාභිභාස පයාග
තිත්ථ තිත්ථනාවාසමං කරොතොතා එකදිවසං සසාවකාසඝිකං
භගවතනං ගඞ්භාස තීරං උපගතං දිස්වා පසන්නාමානසො නාවා
සඝිකං යොජෙත්වා මහනෙත්ත පුජාසකකාරෙන පරතීරං පාපෙත්වා
අඤ්ඤතරං භික්ඛුං සත්ථාරා ආරඤ්ඤනානං භික්ඛුනං අග්ගට්ඨානො
ඤ්චියමානං දිස්වා නදත්ථං පත්තං පඤ්ඤෙත්වා භගවතො ව භික්ඛු
සඝිකස්ස ව මහාදුතං පවතෙත්ති. භගවා ව තස්ස පත්තාය අවඤ්ඤ
භාවං බ්‍යාකාසී. සො තභො පට්ඨාය තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ඨප
තිස්සයං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංඝරතො ඉමිසඤ්ඤ
බුද්ධුපපාදෙ මහබ්බවෙසී නාලකගාමෙ රුපසාරියා බ්‍රාහ්මණියා
කුච්ඡියමි. තිබ්බතනි. තං වසපත්තං මාතාපිතරො ඝරබ්බිනෙන
බ්බිකුකාමා හුත්වා තස්ස ආරොචෙසුං. සො සාරිපුත්තස්ස පබ්බජිත
භාවං සුත්වා "මයං ජෙස්සාතා. අයෙතා උපතියො ඉමං විහවං
ජ්ඣෙත්වා පබ්බජි. තෙන වත්තං බෙලපිණ්ඩං කථාගං පච්ඡා ගිලියො
මි"නි ජාතසංවෙගො පාසං අනුපගච්ඡන්තකමිගො විස ඤාතකො
වඤ්ඤෙත්වා ගෙතුසම්පන්නියා වොදියමානො භික්ඛුනං සන්නිකං
ගත්වා බමමසෙනාපනිනො කතිට්ඨභාවං තිවෙදෙත්වා අත්තනො
පබ්බජ්ජාය ඡන්දං ආරොචෙසී. භික්ඛු නං පබ්බාජෙත්වා පරිපුණ්ණ
විසතිවස්සං උපසම්පාදෙත්වා කම්මට්ඨානො තියොජෙසුං. සො
කම්මට්ඨානං ගතොත්වා බද්ධවනං පටිසිත්වා "අරහත්තං පත්වා භග
වත්තං බමමසෙනාපනිකුට්ඨ පස්සියොමි"නි ඤෙවෙතොතා වායමතොතා
ඤ්ඤස්ස පරිපාකගහත්තා නවීරස්සෙව ඡළභිකෙඤ්ඤ අගොසී.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“ගඬා හගිරපි නාම පභුතා හිමවන්තතො
තිස්සා නාවිකො ආසිං ඔරිමෙව තරව්වහං.

පුබ්බෙ මග්ගං සුතො ආසි පදුමුත්තරනායකො
වසිසතසගස්සෙහි ගඬාතිරං උපාගතො.

බහු නාවා සමානෙතො වව්වකෙහි සුසංඛතං
නාවාය ඡදනං කතො පතිමාතිං තරාසහං.

ආග්නපිතං ව සලුඥො ආරුහි නාවාලඤ්ඤාං
වාරිමණ්ඩෙ ධිතො සන්ධා ඉමා ගාථා අනාසථ.

යො යං තාරෙති සලුඥං සම්පඤ්චාපි අනාසවං
තෙන විත්තප්පසාදෙන දෙවලොකෙ රමිස්සති.

නිබ්බන්ධිස්සති තෙ ව්‍යවහං සුකතං නාවසණ්ඨිතං
ආකාසෙ පුප්ථව්ඡදනං ධාරයිස්සති සබ්බදා.

අට්ඨපඤ්ඤාසකෙ කප්පෙ නාරණො නාම බන්ධියො
වාතුරන්තො විජ්ඣාපි වක්කවන්ති හවිස්සති.

සත්තපඤ්ඤාසකෙ කප්පෙ මමසකො නාම බන්ධියො
උග්ගව්ඡන්තොව සුරියො ජොතිස්සති මහබ්බලො.

කප්පසගසගස්සමිති ඔක්කාකතුලසමාචො
ගොනාමො නාම ගොතෙන්ත සන්ධා ලොකෙ හවිස්සති.

තිදසා සො වවිත්තාන මනුස්සත්තං ගමිස්සති
රෙමකො නාම නාමෙන බුහවබ්බු හවිස්සති.

අගාරා නික්කමිත්තාන සුක්කමුලෙන වොදිතො
ගොතමස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිස්සති.

සො තථා පබ්බජිත්තාන සුත්තසොගො විපස්සති;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය නිබ්බායිස්සති නාසවො.

විරියං මෙ ධුරධොරග්ගං යොගකෙධිමාධිවාහනං
ධාරෙමි අනතිමං දෙහං සමවාසලුඥාසාසනෙ.

සතසගස්සෙ කතං කමමං ඵලං දස්සෙසි මෙ ඉධ
සුමුත්තො සරවෙගොව කිලෙසෙ ක්කාපසි මම.

තතො මං ක්කානතිරතං දිසවා ලොකන්තගු මුනි
ක්කාධිනං භික්ඛුතං අග්ගං පඤ්ඤපෙසි මහාමති.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ජලිභිඤ්ඤ පත හුඬා ථෙරො සන්ධාරං ධම්මසෙනාපතියාදි වැනි කුං සෙනාසනං සංසාමේඤ්ඤ පතනවිවරමාදිය අනුපුට්ඨික සාවිජ්ඣං පඤ්ඤා ජෙතවනං පටිසිඤ්ඤා සන්ධාරං ධම්මසෙනාපතියාදි වැනි කුං කති පාඨං ජෙතවනෙ විහාසි. අප්ථ නං සන්ධාරං අරියගණමජ්ඣෙ නිසිනො ආරඤ්ඤාකානං හික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ ධූපෙසි:—“එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං හික්ඛුනං ආරඤ්ඤාකානං යදිදං වදිර්මනිස්සා රෙවතො”ති. ඥා අපරභාගෙ අතතනො ජාතගාමං ගතඤ්ඤා වාලා උපවාලා සිසුපවාලෙති තිස්සණ්ණං හතිනිතං පුතෙන වාලා උපවාලා සිසුපවාලාති තයො භාගිණ්ණෙය්ස ආනෙඤ්ඤා පබ්බා ජෙඤ්ඤා කමමට්ඨානෙ නිශොජෙසි. තෙ කමමට්ඨානං අනුසුත්තා විහරන්ති. තස්මිඤ්ඤ ඉමයෙ ථෙරංගං කොවිදෙව ආබාධො උපපන්නො තං පුඤ්ඤා සාරිපුත්තන්තෙරො “රෙවතං ගිලානපුච්ඡනං අගිගමපුච්ඡනඤ්ඤා කදිය්සාමි”ති උපගච්ඡි. රෙවතන්තෙරො ධම්ම සෙනාපතීං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා තෙසං සාමණේරුනං සතුප්පාදනවජ්ඣන ඔවාදං දෙනො “වාලෙ උපවාලෙ”ති ගාථං අභාසි.

තත් “වාලෙ උපවාලෙ සිසුපවාලෙ”ති තෙසං ආලපනං, වාලා උපවාලා සිසුපවාලාතිහි ඉතිලිඛිතවසෙන ලඬුනාමා හෙතෙසො දුරකා පබ්බජිතාපි තථා වොහරියන්ති “වාලි උපවාලි සිසුපවාලි”ති තෙසං නාමන්ති ව වදන්ති. යද්දන් වාලෙති ආමන්තනං කතං, තං දස්සෙන්නො “පතිස්සකා නුවො විහරථා”ති වඤ්ඤා අප්ථ තත් කාරණමාග:— “ආගතො වො වාලං විස වෙධි”ති. “පතිස්සකා”ති: පතිස්සතිකා, නුබොති අවධාරණේ. “ආගතො”ති: ආගච්ඡි. ‘වො’ති: කුමානං. “වාලං විස වෙධි”ති වාලවෙධි විය. අයං ගෙස්ස සංඛෙ පන්තො:— “තික්ඛජ්වනතිබ්බෙධිකපඤ්ඤානාය වාලවෙධිරුපො සන්ති කපෙපා කුමානං මාකුලන්තෙරො ආගතො; තස්මා සමණා සමණ සඤ්ඤං උපට්ඨපෙඤ්ඤා සතිසමපජඤ්ඤාසුත්තා එව හුඬා විහරථ යථාසි ගතෙ විහාරෙ අපමන්තා හවථා”ති. තං පුඤ්ඤා තෙ සාමණේරු ධම්මසෙනාපතියා පච්චුග්ගමනාදිවත්තං කඤ්ඤා උගින්නා මාකුලන්තෙ රාතං පටිසන්ධාරවෙලායං නානිදුරෙ සමාසිං සමාපජ්ඣන්තා නිසිදිංසු. ධම්මසෙනාපති රෙවතන්තෙරෙන සද්ධිං පටිසන්ධාරං කඤ්ඤා උට්ඨායා සනා තෙ සාමණේරෙ උපසංකම්. තෙ තථා කාලපරිච්ඡේදස්ස කතන්තා ථෙරෙ උපසංකමන්තෙ එව උට්ඨගිඤ්ඤා වැනිකා අට්ඨංසු. ථෙරො “කතරකපාරවිහාරෙන විහරථා”ති පුච්ඡන්තා තෙති “ඉමාය ඉමායා”ති චුත්තෙ “දුරතෙපි නාම එවං විනෙන්නො මග්ගං භානිකො සම්මවාදි වත ධම්මස්ස අනුබම්ම”න්ති ථෙරං පසංසන්නො පකුකාමි.

බදිර්මනිසරෙවතන්තෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා .
ති වසී තා.

“සුමුතනිසො”ති ආයස්වතො සුමිහලසෙඨරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? සොපි පුරිමබුද්ධොස්ස කතාසිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විචට්ඨපතිස්සයං. පුඤ්ඤං උච්ඡින්නො සිද්ධස්ථස්ස භ්ගවතො කාලෙ රුක්ඛදෙවතා හුච්චා තිබ්බන්ති. සො එකදිවසං සන්ධාරං නගාසිච්චා එකවිවරං. සීතං දිස්වා සොමනස්සපත්තො හුච්ච අපෙඨාසෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමත්තස්ස සංසරන්නො ඉමස්මිං බුද්ධප්පාදෙ සාවච්ඡියා අවිදුරෙ අඤ්ඤාතරස්මිං ගාමිනෙ භාදිසෙන කම්මතිස්සන්දෙන දඬිඤ්ඤාලෙ තිබ්බන්ති. තස්ස සුමිහලොති නාමං අහොසි. සො වයපත්තො බුරුකාසිභනභිගලකුඤ්ඤාලපරික්කාරො හුච්චා කසියා ජීවති. සො එකදිවසං රඤ්ඤ පසෙතදිකොසලෙන භගවතො භික්ඛුසභිස්ස ව මහාදුතෙ පවත්තිස්මානෙ දුතොපකරණාති ගගෙච්චා ආගච්ඡන්නොති මත්තස්සෙති සද්ධිං දධිස්සං ගගෙච්චා ආගතො භික්ඛුනං සකකාරස්මානං. දිස්වා “ඉමෙ සමණා සිසාස පුත්තිසා සුතිවන්ථ” පුභොජනාති භුඤ්ජන්ති නිවාතොස්ස සෙනාසනෙස්ස විහරන්ති; යනුනාගමි පබ්බජෙය්”න්ති වින්නොච්ච අඤ්ඤාතරං මහාථෙරං උපසම්මතීච්චා අත්තනො පබ්බජ්ජාපිප්පායං තිවෙ දෙසි. සො නං කරුණායන්නො පබ්බාජෙච්චා කම්මට්ඨානං ආචිකම්. සො අරඤ්ඤ විහරන්නො එකාච්චිගාරෙ තිබ්බින්නො උක්කණ්ඨිතො හුච්චා විබ්බම්භුකාමො හුච්චා ඤ්ඤාතිගාමං ගච්ඡන්නො අත්තරා මග්ගෙ කච්ඡං බ්බිච්චා බෙග්ගං කසන්න කීලිඨ්ඨවන්තෙ සමන්තභොරජොකීණ්ණසරිරෙ වාභාවපෙන සුස්සන්න කස්සකෙ දිස්වා “මහත්තං වතීමෙ සහනං ජීවිතනිම්මිතං දුක්ඛං පට්ඨවුභොජන්ති”ති සංවේගං පටිලති. ඤ්ඤාස්ස පරිපාකං ගහන්තා¹ යථාගතිභා කම්මට්ඨානං උපට්ඨාසි. සො අඤ්ඤාතරං රුක්ඛමූලං උපගන්තවා විවේකං ලභිච්චා යොතිසො මනසිකරොන්නො විපස්සනං වසේසිච්චා මග්ගපටිපාටියා අරගහනං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදුනො:-

“අඤ්ඤස්ස ජීනවරො ලොකජෙට්ඨා තරාසනො
විහාරා අභිතික්ඛමම හදාකං උපසම්මතී.

නගාච්චා පිච්චා ව සම්බුද්ධො උත්තරිකෙකච්චිවරො
අට්ඨාසි භගවා තත්ථ විලොකෙන්නො දිසොදිසං.

පවතෙ උපවිට්ඨාගං අද්දසං ලොකනායකං
ගට්ඨා ගට්ඨන විත්තන අපෙඨාසෙසිමගං තද.

සහරංසිව ජොහන්තං පහාසන්තංව කඤ්චිතං
කච්චතිහෙ ව යුත්තොගං පට්ඨන්තරසහායි ව.

යං යං යොත්තපපජ්ජාමි දෙවත්තං අථ මාත්‍රස්සං
සබ්බෙ සත්තෙ අභිසොමි විපුලො හොති මෙ යසො.

නමො තෙ පුරිසාප්ඤ්ඤ නමො තෙ පුරිසුත්තම
අත්තානං නොසසිත්තං පරිනොසෙසි තිං. මුනි.

පරිඤ්ඤෙ නිසිදිත්තං භාසං. කත්තං සුබ්බතො
උපධිගිත්තං සම්මුඛං. තුසිතං. උපපජ්ජං.

සොදසකෙ කප්පසතෙ චිත්තාමා එකච්ඡන්තිතා
සත්තරහනසම්පන්නා චක්කවත්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන"න්ති.

අරගතතං පන පත්තා සම්පන්නං අත්තනො දුක්ඛවිමුක්තිං ච
කිත්තත්වසෙන උද්ගතං උද්ගතෙනො "සුමුහනිකො"ති ආදිමාහ.

තත් "සුමුහනිකො"ති සුඤ්ඤා අවිචන්තිකතාය අපුත්තඛ
චන්තිකා මුත්ති එතස්සාති සුමුත්තිකො. තස්සා පන විමුත්තිතා
පාසංසියතාය ච අච්ඡේදිතාය ච අපෙඨාසේනො ආහ "සුමුත්ති
කො"ති. පුත්ත තත් විමුත්තිතං අත්තනො පසාදස්ස දළ්භිභාවං
දස්සෙන්නො "ආහු සුමුහනිකොමග්ගි"ති ආහ. සාධු සාධු සුමු
ත්තිකො වතමිති අත්තො. කුතො පනායං සුමුත්තිකතාති?
කාමඤ්චායං. ථෙරො සබ්බසමාපි වට්ටදුක්ඛතො සුචිත්තෙනො
අත්තනො පන තාව¹ උපධිතං අතිවිය අතිධිගුත්තං දුක්ඛං
දස්සෙන්නො "තිති බුජ්ජකෙග්ගි"ති ආදිමාහ. තත් "බුජ්ජකෙග්ගි"ති
බුජ්ජකාලෙති බුජ්ජකාලෙති වා, තිස්සකතවචනං වෙතං මුත්තසඤ්ඤ
පෙක්ඛාය. කස්සකො හි අබුජ්ජකොපි සමානො තිස්ස සානෙස්ස අත්තානං
බුජ්ජං. කත්තා දස්සෙති ලායනෙ කසනෙ කුඤ්ඤාලමෙව ව. යො හි
පන කස්සකො ලායනාදිති කරොති භාජාපි අසිභාදිති කුටිලා
කාරතො බුජ්ජකාතිති වුත්තං. "තිති බුජ්ජකෙග්ගි"ති. ඉද්ධි තාති සරු
පතො දස්සෙන්නො "අසිභාස්ස මයා නඛලාස්ස මයා බුජ්ජකුඤ්ඤ
ලාස්ස මයා"ති ආහ. තත් "අසිභාස්ස මයා"ති: ලචිතෙතති මයා
මුත්තකති අත්තො. තිස්සකෙතවෙතං කුමමවචනං සෙසෙස්සුපි එසෙව
ත්තයො. අපරෙ පන "අසිභාස්ස මයා"ති ලචිතෙතති කාරණගුහෙති
මයා මුච්ඡිතනති² වදන්ති. තෙසං මතෙන කාරණත්තෙ හෙතුමිති වා
කුමමවචනං. නඛලාස්සති ලිඛිතවිපලාසං. කත්තා වුත්තං. නඛල
ලෙගි කසිරෙගිති අත්තො. අත්තනා වස්සෙත්තකුඤ්ඤාස්ස සත්තාවතො
වළඤ්ඤෙනෙතවාති අප්පකතාය වුත්තං. බුද්ධකුඤ්ඤාස්සති ව පාලි.
වළඤ්ඤෙනෙතව අතිබිණං බණ්ණෙනස්සති අත්තො. "ඉධමෙමා"ති:
මෙකාරො පදසක්කිකරො. අථවා 'පි'ති: පිසෙඤ්ඤ නිපාහමත්තං. භාමකෙ
සිත්තනා භාති අසිභාදිති කිස්සාපි ඉධෙව මම සමිපෙසෙව හථාපි
අලමෙව ගොතිති අත්තො. කුරිහවසෙනවෙතං ආමෙඤ්ඤිතවචනං.
"කාසාමි"ති එලසමාපත්තිකානත්වසෙන දිධිධමෙත්තවිහාරත්තං.
දුබ්බවිහාරාදිවසෙන ව, "කියාය සුමංගලා"ති අත්තානං ආලපති.

කොතෙ පත ආදර්ශස්සනත්ථං ආමේඤ්ඤිතං කතං. “අප්පමනෙතා විග්ග්”ති:පඤ්ඤාසතිවෙපුලලපාතනියා සබ්බත්ථකමෙව අප්පමනෙතාසි හිං, තස්මා ඉදති සුඛං විහර, සුඛං විහර සුමඛගල! කෙච්ච පත අරහත්තං අප්පමා එව විපස්සනාචිචිපටිපත්තාය සාසනෙ පබ්බජ්ජාභිරතියා යථානුභූතං ශරාවාසදුක්ඛං ජ්ඣෙදිත්තෙතා පේරො ඉමං ගාථං වත්ථා පච්ඡා විපස්සනං වරෙස්සත්ථා අරහත්තං පාපුණ්ඨිති වදන්ති. තෙසං මහෙන “කියං, අප්පමනෙතා විගරා”ති පදනං අත්ථො විපස්සනාමග්ග වසෙනපි සුඡ්ඡති එව.

සුමඛගලපේරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා.

“මහං වා අමම ඤේදන්ති”ති ආයසමහො සානුපේරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කීර පුරිමබුද්ධෙසු කභාධිකාරො තත්ත තත්ත භවෙ විවච්චුපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙතො ඉතො වතුනවුතෙ කප්පෙ සිද්ධස්ස භගවතො හත්පාදධොවනමුඛවික්ඛාලනානං අත්ථාය උදකං උපනෙසි. සත්ථා හි භොජනකාලෙ හත්පාදෙ ධොවිතු කාමෙ. අහොසි. සො සත්ථු ආකාරං සලලකෙඛත්ථා උදකං උපනෙසි. භගවා හත්පාදෙ ධොවිත්ථා භුඤ්ජත්ථා මුඛං වික්ඛාලෙතුකාමො අහොසි. සො තමපි ඤත්ථා මුඛොදකං උපනෙසි. සත්ථා මුඛං වික්ඛාලෙත්ථා මුඛධොවනකිඨ්ඨං නිට්ඨපෙසි. එවමපත භගවා අනුකමපං උපාදය තෙන කරියමානං වෙය්‍යාවච්චං සාදිසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙමත දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්ථා අපරාපරං පුඤ්ඤාති කත්ථා දෙව මනුස්සෙසු සංසරනෙතො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවතීයං අඤ්ඤාගරස්ස උපාසකස්ස ගෙගෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්මිං ගබ්ගගතෙයෙව පිතා පවාසං ගතො. උපාසිකා දසමාසච්චයෙන මුත්තං විජායිත්ථා සානු තිස්ස නාමං අකාසි. තස්මිං අනුක්කමෙන වරෙස්සනෙ සත්තවස්සි කායෙව නං තික්ඛුතං සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි: “එවමයං අනන්ත රායො වසීත්ථා අච්චන්තසුඛගාථි¹ හවිස්සති”ති. සො සානුසාම ඤේරොති පඤ්ඤාතො පඤ්ඤවා චත්තසම්පනෙතො බහුස්සුතො ඛම්මකපිසො සත්තෙසු මෙහත්තස්සයො හුත්වා දෙවමනුස්සානං පියො අහොසි මනාපොති. සබ්බං සානුසුතෙන ආගතනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. තස්ස අතිපජාතියං මාතා යක්ඛයොනියං නිබ්බත්ති. නං යක්ඛා “සානුපේරස්ස අයං මාතා”ති ගරුචිත්තිකාරබ්බලා හුත්වා පණ්ණාමෙන² එවං ගච්ඡන්ත කාලෙ පුත්ථ්ථනභාවස්ස ආදිනවං විහා වෙනතං පිය එකදිවසං සානුස්ස යොනිසොමනසිකාරාගාවා අයො

1. සි. III. ෧. සාදි.

2. සි. I. මානෙත්ති.

නිසො උමමුජ්ජනායා විබ්බමිතුකාමනාය විතතං උපපජ්ජි. තං තස්ස යකඛ්ඤී මාහා ඤානා මනුස්සමාතුයා ආරොවෙසි: නව පුතොහා සාහු “විබ්බමිස්සාමි”ති විතතං උපපාදෙසි. තස්මා ත්වං:-

“සාහු මා බුද්ධං වජ්ජාසි යකඛ්ඤීවචනං ඉදං,
මාකාසි පාපකං කමමං ආචී වා යදි වා රහො.

සචෙ ත්වං පාපකං කමමං කාරිස්සසි කාරොසි වා,
න තෙ දුක්ඛා පමුත්තස්ස උපපම්මාපි පලායතො”ති

එවං ගණානිති එවඤ්ච පන වචා යකඛ්ඤීමාහා තත්ථ වන්තරධාසි. මනුස්සමාහා පන තං සුචා පරිදෙව සොක සමා පනතා වෙහොදකඛ්ඤමප්පිතා අහොසි. අථ සාහු සාමණේරො පුබ්බණ්ණසමයං නිවාසේත්වා පහතච්චරමාදය මාතුසනතිකං උපා ගතො මාතරං රොදමානං දිස්වා “අමම කිං නිස්සාය රොදසි”ති වචා “තං නිස්සායා”ති ව චුතොහා “මහා වා අමම රොදන්ති සො වා ජීවං න දිස්සති”ති ගාථං අභාසි. තස්සත්ථා:-අමම රොදන්තා නාම ඤානකා මිත්තා වා අත්තනො ඤානකං මිත්තං වා මතං උද්දිස්ස රොදන්ති, පරලොකං ගතත්තා. යො වා ඤානකො මිත්තො වා ජීවං ජීවනොතා දෙසන්නරං පකකන්නාතාය ව නදිස්සති, තං වා උද්දිස්ස රොදන්ති. උභයමෙවං මයි නවිජ්ජති. එවං සතො ජීවන්තං ඝිනං ධරමානං මි පුරහො ඝිනං පස්සන්ති “කස්මො අමම රොදසි? මං උද්දිස්ස නව රොදනස්ස කාරණමෙව නත්ති”ති. තං සුචා තස්ස මාහා “මරණං හෙතං භික්ඛවෙ යො සික්ඛං පච්චක්ඛාය හිනායාවත්තති”ති සුත්තපද්මනුසාරෙන “උපපබ්බජ්ජනං අරියස්ස විනයෙ මරණ”න්ති දස්සෙන්නි:-

“මහා වා පුත්ත රොදන්ති යො වා ජීවං න දිස්සති
යො ව කාමෙ වජීත්වාන පුත්තරාගච්ඡන්තෙ ඉධ.

තඤ්චාපි පුත්ත රොදන්ති පුත්ත ජීවං මතො හි සො;
කුකකුලා උභිගහො භාත කුකකුලං පතිකුමිච්ඡති”ති.

ගාථාවයං අභාසි.

තත්ථ “කාමෙ වජීත්වානා”ති නෙක්ඛමච්ඡක්ඛාසයෙන වාඤ්ඤාමෙ පහාය, තඤ්ච කීලෙසකාමස්ස තදඛ්ගප්පහාණවසෙන වෙදිතබ්බං. පබ්බජ්ජා හෙත්ථ කාමපරිමාගො අධිපෙපතො. “පුත්තරාගච්ඡන්තෙ ඉධා” ති: ඉධ ගෙගෙ පුත්ත දෙව ආගච්ඡති හිනායාවත්තනං සක්ඛාය වදති. “තඤ්චාපි”ති: යො පබ්බජීත්වා විබ්බමති තඤ්චාපි පුත්තලං මතං විය මාදිසියො රොදන්ති. කස්මාති වෙ? “පුත්ත ජීවං මතො හි සො”ති: යො විබ්බතොහා පච්ඡා සො ජීවනොතා ගුණමරණෙන අත්තො මතොයෙව. ඉදුතිස්ස විසෙස සංවෙගං ජනෙතුං “කුකකුලා”ති ආදි චුත්තං. තස්සත්ථා:-ආදිත්තං විය හුචා දගනවෙඨන කුකකුලතිරය

සදිසත්තා “කුසාකුලා”ති ගිතීභාවා අනුකම්පනතියා මයා උබ්බතො උභවතො තාත සානු කුසාකුලං පතිතුං ඉච්ඡි පතිතුකාමොසි. තං සුභා සානුසාමණේරො සංවෙගජාතො හුත්වා විපස්සනං වධෙස්සන්තා¹ තථිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“භුඤ්ඤානං සමණං දිස්වා විපසන්තමනාමිලං

භවෙතොදකමාදය සිද්ධස්ස අදසහං.

නිමමලෙති භුණ්ණාපුරි විමලො ඛිණ්ණං සයො

භවෙ නිබ්බත්තමානස්ස එලං නිබ්බත්තතො සුභං.

චතුරවුත්තෙ ඉතො කප්පෙ උදකං යං අදසහං;

දුග්ගතිං නාතිජානාමි. උදකදුතස්සිදං එලං.

එකසට්ඨිමිති තො කප්පෙ එකො ච විමලො අනු

සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවන්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්කපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා ථේරො ඉතිස්සා ගාථාය වස්සෙත මය්ගං විපස්සනාරමේභා අරහත්තපපත්ති ච ජාතාති උදුභවස්සෙත තමෙව ගාථං පච්චදානාසි.

සානුසොරස්ස ගාථා වණණනා

නි ධ්වි තා.

“සථාපි හදෙද ආජ්ඤාද”ති ආයසමනො රමණීයවිභාෂිකේසු රස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? සොපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙනො ඉතො එකවුත්තෙ කප්පෙ විපස්සං භගවත්තං දිස්වා පසන්තමානස්ස පඤ්ඤාපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා භොරණ්ඩප්පෙථති පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤාතමෙවන දෙව ලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරාපරං පුඤ්ඤාති කන්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසම්-බුද්ධාදෙ රාජගහෙ අඤ්ඤාතරස්ස සෙට්ඨස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්තො යොබ්බතමදෙන කාමෙසු මුච්ඡං ආපනො විහරති. සො එකදිවසං අඤ්ඤාතරං පාරදුරිකං රාජපුරි සෙති විට්ඨා කම්මකරණා කරියමානං දිස්වා සංවෙගජාතො සන්ත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුභා පබ්බජි. පබ්බජිතො ච රාගවරිතනය නිට්ඨ කාලං සුසම්මට්ඨං පරිවෙණං සුපභිතං පානීයපරිභොජනීයං සුපඤ්ඤත්තං මඤ්ඤපිණං කන්වා විහරති. තෙන සො රමණීයවිභාෂිකේසු පඤ්ඤාසිත්ථ. සො රාහුස්සන්තභාය අයොනිසො මතසි කරිත්වා සංවෙගතිකසුක්කවිසට්ඨිආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා “ධිරත්ථු! මයං එවමහුතා සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ඤාය්‍යමා”ති විපපට්ඨාසි හුත්වා “විබ්භාසිස්සාමි”ති

ගව්‍යන්තො අනන්තරාමයො රුක්ඛමුලෙ නිසිදි. තෙන ව මයොන සකටෙසු ගව්‍යන්තොසු එකො සකටියුතො ගොණො පරිසුන්තො විසමධානෙ බලිතො පති. තං 'සාකටිකා' යුගතො මුඤ්ඤිතො තිණො දකං දතො පරිසුමං විනොදෙතො පුනපි ධුරෙ යොජෙතො අගමංසු. ථෙරො තං දිසො "යථායං ගොණො සකිං බලිතො උට්ඨාය සකං ධුරං වහති, එවං මයා පි කිලෙසවසෙන සකිං බලිතොති වුට්ඨාය සමණ ධම්මං කාතුං චට්ටති"ති යොනිසො උපපජ්ජන්තො නිවහතිතො උපා ලිඤ්ඤරසං අත්තො පවත්ති. ආවිකම්මො තෙන වුත්තවිධිතා ආපත්තිතො උට්ඨතිතො සීලං පාකතිතං කතො විපස්සනං පට්ඨපෙතො නවිරසොව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

"අකකන්තඤ්ඤාපදං දිසො වක්කාලඛකාරභුසිතං පදෙනාහුපදං යනො¹ විපසයිසං මගෙයිනො.

කොරණං පුප්ඵිතං දිසො සමුලං පුජිතං මයා; හට්ඨො හට්ඨෙන විතෙන අවඤ්ඤි පදදුත්තමං.

එකන්වුතෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ඵමභිසුජ්ඣං; දුග්ගතිං නාභිජානාමි. පුප්ඵපුජාසිදං² එලං.

සත්තපඤ්ඤාසකෙ කප්පෙ එකො විතමලො අහුං සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවහාති මගබ්බලො.

කිලෙසා කුමාරා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරහත්තං පන පතො විමුඤ්ඤිතං අනුභවන්තො අත්තො පුබ්බ භාගපටිපත්තියා සද්ධිං අරියධම්මාගිගමදිපති. "සථාපි හදෙද ආජ්ඣෙද්ධං බලිතො පතිතිට්ඨති"ති ගාථං අභාසි.

තස්ස "බලිතො"ති: පකබලිතො. "පතිතිට්ඨති"ති: පතිට්ඨති, පුන දෙව යථාධානෙ තිට්ඨති. 'එව'නති: යථා හදෙද උසභාජානියො භාරං වහන්තො පරිසුමපන්නො විසමධානං ආගමම එකචාරං පකබලිතො පතිතො න තත්තකෙන ධුරං ඡබ්බති, ථාමවිජිය පරිකාමසම්පන්නාය බලිතොපි පතිතිට්ඨති, අත්තො සභාවෙ නෙව යතො භාරං වහති; එවං කිලෙසපරිසුමපන්නො කිරියා පරාධෙන බලිතො තං බලිතං ථාමවිජියසම්පන්නියා පටිපාකතිතං කතො මග්ගසම්මාදිට්ඨියා දස්සනසම්පන්නං තතො එව සම්මාසලබුද්ධස්ස සවණන්ත අරියාය ජාතියා ජාතනාය සාවකං තස්ස උරෙවාස මජ්ඣිම නායාභිජාතිනාය මරසං පුත්තං හද්දජාතියසදිසකිවචනාය ආජාතියනති ව මං ධාරෙථ උපධාරෙථාති අත්තො.

රමණීයවිභාෂිතෙවරසං ගාථා වණ්ණනා
නි ධි තා.

තත් “සද්ධායා”ති: ධම්මච්ඡන්දසමුප්පාදානාය කම්මඵලසද්ධාය වෙව
 රතනත්තය සද්ධාය ව. ‘අභ’නති: අත්තානං උද්දිසති. “පබ්බජිතො”ති:
 උපගතො. “අගාරස්මා”ති: ගෙගතො, සරාචාසතො වා. ‘අනගා
 ඤි’නති: පබ්බජ්ජා, සාති යං කසිවණ්ණජ්ජාදිකම්මං අගාරස්ස භිත්තති
 අගාරියං නාම, තදභාවතො අනගාරියනති වුච්චති. “සතිපස්සකු ව
 මෙ වුද්ධා”ති: සරණලක්කණා සති, පජානනලක්කණා පස්සකුති
 ඉමෙ ධම්මා විපස්සනාලක්කණතො පටිඨාය මග්ගපටිපාටියා යාව අර
 හ.තො මෙ වුද්ධා වධිති, න දුති වසේසතබ්බො, සතිපස්සකු
 වෙපුලලපපත්තාති දස්සෙති. “විත්තකුච්ඡ සසමාගින”නති: අධිසමා
 පත්තිවසෙන වෙව නව ලොකුත්තරධම්මාදිවසෙන ව විත්තං මෙ සුචු
 සමාගිතං, නදුති තස්ස සමාධිතබ්බො අත්ති, සමාධිවෙපුලලපපත්තොති
 දස්සෙති. තසමා “කාමං ඝරස්ස රුපාති”ති: පාපිම මං උද්දිස්ස යාති
 කාති වි විපප්පාරාති ව යථාරුචිං කරොති. තෙහි පන තෙව මං
 බාධසිස්සයි. මම සරීර කම්මනම්මත්තමපි කාතුං න සක්ඛිස්සයි. කුතො
 විත්තකුච්ඡතං! තසමා “තව කිරියා අප්පට්ච්ඡතපගෙණකං විය න
 කීදුති අත්ථං සාධෙති, කෙවලං තව විත්තවිසාතමත්තථලා”ති ථෙරො
 මාරං තජ්ජෙයි. තං පුඤ්ඤා මාරො “ජාතාති මං, සමණො”ති තත්ථ
 වත්තරධායිති.

සම්මද්ධිසෙත්ථරස්ස ගාථා වණ්ණනා
 නි ට්ඨි තා.

“නමො නත බුද්ධචිරස්ස”ති ආයස්මතො උප්පයසෙත්ථරස්ස ගාථා.
 කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙස්ස කතාධිකාරො තත් තත් භවෙ
 පුස්සකුති කරොත්තො ඉතො වානවුතෙ කපෙප නිස්සං භගවත්තං
 පස්සිත්වා පසත්තමානස්ස කතිකාරපුපෙඨති පුජං අකායි. සො
 තෙන පුස්සකුකමෙත්ත දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරාපරං පුස්සකුති
 කත්වා දෙවමත්තස්සෙස්ස සංසරත්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගෙ
 අස්සකුභරස්ස සොඤ්ඤාමානස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. උප්ප
 ඤොතිස්ස නාමං අගොයි. සො වයප්පත්තො තිණ්ණං වෙදනං
 පාරගු හුත්වා තත් සාරං අපස්සත්තො උප්පතිස්සයස්මත්තියා වොදිය
 මාතො වෙච්චනං ගන්ත්වා සද්දුස්සත්තිකෙ ධම්මං පුත්වා පටිලභාසඤ්ඤා
 පබ්බජ්ජිත්වා චිරියානුකුලං කම්මට්ඨානං ගගෙත්වා අරස්සෙස්ස විහ
 රත්තො විපස්සනං වසේසිත්වා නචිරස්සෙව අරගත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කතිකාරං පුප්ඵිතං දිස්වා ඔව්ණිත්වානගං තද
 නිස්ස සස් අභිරොපෙයි. ඔක්ඛණ්ණස්ස තාදිනො.

වෙනවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ඵමභිරොපයි;
 දුග්ගතිං නාතිජාතාමි. බුද්ධපුජායිදං ථලං.

පඤ්චායං භූතො කප්පො අරුණබලොති විසුජ්ජො
සත්තරත්තසම්පන්නො වත්තවත්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරහත්තං පන පඤ්ච සත්තිකං ගතත්වා චන්දිත්වා එකමන්තං
කිසිදිත්වා ගතවතො ථොමනාකාරෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්නො
“නමො ගෙන බුද්ධචිරඤ්ඤ”ති ගාථං අනාසි.

තත් ‘නමො’ති: පණමකිත්තනං. ‘ගෙන’ති: පණමකිරියාය සමප
දනකිත්තනං, භුග්ගතති අත්ථො. “බුද්ධචිර”ති: ගතවතො ආලපනං.
ගතවා හි යථා අභිඤ්ඤායසාදිහෙදස්ස අත්ථස්ස අභිඤ්ඤායසාදි
හෙදෙන සයම්භුඤ්ඤාණෙන අනවසෙසභො බුද්ධත්තා බුද්ධොති. වුට්ඨති,
එවං පඤ්චනනමපි මාරානං අභිමඤ්ඤාවසෙන පදගන්තනන මහතා
විරියෙන සමන්තාගතත්තා විරොති වුට්ඨති. ‘අඤ්ඤ’ති: හොතු තස්ස
නමොති ඉමිනා සම්බන්ධො. “විසමුත්තොසි සම්බධ”ති: සම්බධ
කිලෙසෙහි සම්බන්ධඤ්ඤා සම්බාරගතෙ විපවුත්තො විසංයුත්තො
අසි ගවසි, න තයා කිඤ්චි අවිපවුත්තං නාම අත්ථි. යහොගං “භුසො
පදගෙන විහරං විහරමි අනාසමො”ති: භුසො නව අපදගෙන
ඔවාදෙ ගතමග්ගෙ පටිපත්තිවිරියාය විහරං යථාසත්ති යථාචලං
පටිපද්ඨන්නො කාමාසවාදිනං චතුර්ණමපි ආසවානං සුප්පති ණත්තා
අනාසමො විහරාමි තාදිසස්ස නමො තෙ බුද්ධචිරඤ්ඤති.

උත්තමසමුත්තං ගාථා වණ්ණනා
ති ධර්මා.

“සගො අහ”නති ආයස්මහො සඤ්ජ්ජමුත්තං ගාථා. කා
උප්පත්ති? සො පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරො තත් තත් ගවෙ විච්චුප
තිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණන්නො විසංසිස්ස ගතවතො කාලෙ මහතිස්ස
පරිසාස්ස කිත්තිවසෙන වත්ථං සංහරිත්වා රත්තත්තයං උදරස්ස පුඤ්ඤං
කාරොන්නො සයං දළිඳො හුත්වා ජනසම්ගහණාදිවසෙන පුඤ්ඤකිරි
යාය ව්‍යාවචො අගොසි. කාලෙන කාලං ගතවන්තං උපසංකමිත්වා
චන්දිත්වා පසානමානසො තිකබ්බනඤ්ඤා තං තං ගෙය්‍යාවට්ඨං අකාසි.
සො ගෙන පුඤ්ඤානමෙවන දෙවලොකෙ තිබ්බත්තො අපරාපරං
පුඤ්ඤති කත්වා සුගතිස්සයෙව සංසරන්නො ඉමිස්මිං බුද්ධප්පාදෙ රාජ
ගගෙ විගවසමපන්නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා තිබ්බත්ති සඤ්ජ
ස්ස නාම නාමෙන. සො වයප්පන්නො මුහුම්ඤ්ඤා පොඤ්ඤාති
ආදිකෙ අභිඤ්ඤාතෙ බ්‍රාහ්මණේ සාසනෙ අභිප්පසන්නෙ දිස්වා සඤ්ජ
තපසාදො සත්ථාරං උපසංඛමි. තස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. සො
ධම්මං සුත්වා සොභාපන්නො අගොසි. අපරනාගෙ පබ්බජ්. පබ්බ
ජන්නො ව බුරුග්ගෙයෙව ජලභිඤ්ඤා අගොසි.

තෙත වුනාං අපදනො:-

“විසසිසං භගවතො මහාභූරිගණො¹ අසු
වෙය්‍යාවච්චකරො ආසිං සබ්බකිච්චෙසු ව්‍යාවචො.

දෙය්‍යධිමෙව්‍යං ච මෙ නත්ති සුගතස්ස මහෙසින්තො
අවඤ්ඤං සඤ්ඤානො පාදෙ විප්පසනෙතන වෙතස්ස.

එකතවුනෙ ඉහො කප්පෙ වෙය්‍යාවච්චං අකාසනං;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. ට්වෙය්‍යාවච්චස්සිදං එලං.

ඉහො ච අට්ඨමෙ කප්පෙ රාජා ආසිං සුවිනත්තො
සත්තරහනසම්පන්නා චක්ඛවහති මහබ්බලො.

කිලෙසා කුමාරා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

ඡද්දතිඤ්ඤා පත හුත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතො “සන්තො අහං
සබ්බජිනො”ති භාථං අනාසි.

තත් “සන්තො අහං සබ්බජිනො”ති: යනොප්පභූති යනොප්පදාය
අහං සබ්බජිනො සබ්බජිනාලොකො පට්ඨාය. “නාතිජානාමි සබ්බස්සං
අහිසං දෙසස්සංගින”න්ති: රාගාදිදෙසසංහිතං තතො එව අනරියං
තිහිනං, අරියෙති වා අනරණියභාය අනරියෙති අරණියතාය ව අන
රියං පාපකං, ආරම්භණ අභුතගුණාදිසංකප්පකතො සංකප්පොති
ලබ්ධිකාමං කාමවිතකකාදි මිච්ඡා විතකකං උප්පාදිතං නාතිජානාමිති.
බුරුගෙහ එව මයා අරහත්තං පත්තන්ති අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

සඤ්ජසමෙරස්ස ගාථා වණණනා

ති වසී නා.

“විහවිහාගිනදිනො”ති ආයසමහො රුමණේයානෙරස්ස ගාථා.
කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත් තත් භවෙ
පුඤ්ඤති උපවිණ්ණොති සිත්තිං භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ
තිබ්බත්තිකා විඤ්ඤානං පත්තො භගවන්තං දිස්වා පසන්නාමානසො
ප්‍රපෙඨති පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙතන දෙවලොකෙ
තිබ්බත්තො අපරාපරං පුඤ්ඤති නත්ති සුගතිස්සෙව පරිවත්තෙතො
ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ සාවර්ණියං ඉදෙව කුලෙ තිබ්බත්තිකා වයප්පත්තො
ජේතවනපට්ඨානගණකාලෙ සඤ්ජානපසාදෙ පබ්බජිතා වරිතානු
කුලං කමට්ඨානං ගතෙත්වා අරඤ්ඤා විහරති. තස්ස අත්තතො
සම්පත්තියා පබ්බජිතසාරුප්පාය ව පටිපත්තියා පාසාදිකභාවතො
රුමණේයානෙව සමඤ්ඤා අගොසි. අපේකදිවසං මාරො පේරං
භිංසාපෙභුකාමො හෙරව්සග්ගං අකාසි. තං සුත්වා පේරො චිරපකති
තාය තෙන අසත්තසන්නො ‘මාරො අය’න්ති ඤාත්වා තත් අනාදරං
දස්සෙතො “විහවිහාගිනදිනො”ති ගාථං අනාසි.

හත් “විහවිහාගිනදිනෙ”ති: විහවිහාති අභිණං¹ පවත්ත සඤ්ඤාය විහවිහාති ලභිතාමානං වට්ඨකානං² අභිනාද නිමිත්තං විරාවගෙ තුති අත්ථො. “ඤ්ඤාගිරුතෙගි වා”ති: සිප්පිකා වුච්චන්ති දෙවකාපර නාමිකා ගෙලඤ්ඤාන ජාතසිද්ධරතාකාරා සාධාමිතො.³ මහාකල්ඤ්ඤාති හෙවි. සිප්පිකානං අභිරුතෙගි මහාවිරවෙති. හෙතුමිති වෙතං කරණවචනං, හං හෙතුති අත්ථො. “න මෙ නං එකති⁴ විහත”න්ති: මම විහතං න එකති න වලති. ඉදං වුභතං ගොති:—ඉමෙසමිං අරඤ්ඤා විරාවගෙතු සිප්පිකාගිරුතගෙතු විස පාපිමි න තව විසාර කරණ ගෙතු මම විහතං කමමිකානගො පන පරිපහතිති. හත් කාරණමාහ:— “එකතතතිරුතං ඤි මෙ”ති: හිසද්දො හෙතු අත්ථො. යස්මා මම විහතං ගණ්ඤ්ඤාණිකං පනාය එකතෙත එකිනාවෙ බිහිඬා වා විකෙවපං පනාය එකතෙත එකගතතාය එකසතාවෙ වා නිබ්බාණෙ නිරතං අභිරතං, තස්මා කමමිකානගො න එකති න වලතිති. ඉමං කිර ගාථං වදන්තො එව පෙරො විපස්සනං වට්ඨෙකා අරගතතං පාපුණි. හෙත වුභතං අපදනො:—

“සුච්ඡන්ධවණ්ණො ගගවා සතරංසි පනාපවා
විකිකමනං සමාරුද්දො මෙහතවිත්තො සිඤ්ඤා සහො.

පසංඝාවිත්තො සුමනො වණ්ණො ඤ්ඤාණචුත්තමං
මිහෙලිපුප්ථං පග්ගයා බුඬියා අභිරොපමිං.

එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ථමහිපුප්ථං;
දුගතිං නාභිජානාමි. පුප්ථපුප්ථාසිද්ධං එලං.

එකුතතිංසෙ කප්පමිති සුමෙධ යස නාමිකා
සතරතනසමපනතා වක්ඛවන්ති මහබ්බදා.

නිදලසා කොපිතා මග්ගං—පෙ—කතං බුඬියා සාසන”න්ති.

අයමෙව ච පෙරසා අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථා අගොසිති.

ගමනණ්ණපෙරසා ගාථා වණ්ණොතා
ති වසි ථා.

“ඛරණි ව සිංඝවති වාහි”ති ආයසමතො මිමලපෙරසා ගාථා. කා උප්පත්ති? සොපි පුරිමබුද්ධොසු කාභාසිකාරො හත් හත් නවෙ විවච්චුපතිස්සයං කුසලං උප්පවිණත්තො මිසසසිස්ස ගතවතො කාලෙ සබ්බමතකුලෙ නිබ්බන්තිවා විඤ්ඤානං පුත්තො තසමිං සිප්පෙ

1. සි. IV. අභිතත.

2. සි. I. පරිලකානං,

සි. IV. මරිලිකාකානං.

3. “ඤ්ඤාගිරුතෙගි වා”ති: ඤ්ඤාකා වුච්චන්ති ව්‍යාපරයාමකා; හෙ අරඤ්ඤා ඤ්ඤාභසිලතො ඤ්ඤාකා, සාධාමිතො.

4. සි. I. II & III. සඤ්ඤා.

තිප්පතතිං ගතො එකදිවසං විපසසිං ගතවන්තං පසසිනා පසන්ත
මානසො සංඛිධමනෙන පුජං කන්තා තතො පටිඨාය කාලෙන කාරිං
සත්ථ උපට්ඨානං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවලොකො
තිබ්බතතිනා අපරාපරං පුඤ්ඤති කන්තා දෙවමනුසොසු සංසරනො
කසුපසු ගතවතො කාලෙ “අනාගතෙ මෙ විමලො විපුඤ්ඤා කායො
යොතු”ති බොධිරුක්ඛං ගඤ්ඤාදකෙති නගාපෙසි. චෙතියඛනන
බොධියගඛගෙනසු ආසනාදීති ධොවාපෙසි. හික්ඛුනමපි කිලිට්ඨං සමණ
පරික්ඛාරෙ ධොවාපෙසි. සො තතො වචිතා දෙවෙසු ව මනුසොසු
ව පරිවතෙතනො ඉමසමි. බුද්ධපාදෙ රාජගහෙ ඉඤ්ඤා කුලෙ
තිබ්බතති. තසු මාතුකුප්පියං වසන්තසු ව තික්ඛමන්තසු ව කායො
පිත්තසෙච්ඡාදීති අසඬිකිලිඤ්ඤා පඤ්ඤාපලාසෙ උදකච්ඡු විය අලගො
පච්ඡමභවිකබොධිසත්තසු විය සුචිසුඤ්ඤා අගොසි. තෙනසු විමලො
තෙව නාමං අකංසු. සො වයප්පතො රාජගහපචෙසනෙ බුද්ධානු
භාවං දිසං පටිලඤ්ඤා පබ්බජිතා කමමට්ඨානං ගහෙතො කොසල
රට්ඨං පබ්බත්භුතායං විහරති. අපේකදිවසං මාතුඤ්ඤාපකමතා
මෙසො සකලවක්ඛවාලුභ්භං පන්තිනා පාවසසි. විවට්ඨාසමිති
බුද්ධානසු වක්ඛවන්තසු ධර්මානකාලෙ එව එවං වසති. සබ්බ
පරිලාහවූපසමතො උතුසප්පායලාභෙන ථෙරසු විත්තං සමාගිතං
අගොසි එකගං. සො සමාගිතවිත්තො තාවදෙව විපසනං උසුසුකො
පෙත්වා මහාපටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විපසසිනො ගතවතො අගොසිං සංඛිධමනකො;
තිවුප්පට්ඨානසුතොමති සුගතසු මගෙසිනො.

උපට්ඨානඵලං පසු ලොකනාථසු තාදිනො;
සට්ඨිතුරියසහසාති පරිවාරෙනති මං සදා.

එකනවුතෙ ඉතො කප්ප යං උපට්ඨිං මහාඉසිං;
දුග්ගතිං නාචිජානාමි. උපට්ඨානසුදං ඵලං.

වතුච්ඡෙ ඉතො කප්ප මහානිගෙසාසනාමකා
සොලසාසිංසු රුජනො වක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධසු සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා සාහනිච්චභාය තුට්ඨමානසො උදනං උද
නෙතො “ධරණි ම ශිඤ්ඤති වානි මාලුතො”ති ගාථං අගාසි.

තත්ථ ‘ධරණි’ති: පඨම, සාහි සකලං ධර්මධරං ධාරෙතිති ධරණීති
වුවෙති. ‘ශිඤ්ඤති’ති: සමන්තතො නගං පුරෙතො අභිප්පවසානො
මහාමෙසසු වුට්ඨිධාරිති ශිඤ්ඤති. “වානි මාලුතො”ති: උදකප්පිත
සමිසසනාය සිහලො වානො වායති. “විජ්ජනා වරති නගෙ”ති:
තත්ථ තත්ථ ගජ්ජා ගලගලායනා මහාමෙසතො තිව්ජරනතියො

සහෝරතා ආකාසෙ ඉතො විතො ව. විවරනති: “උසසමනාහි විනාශනා”ති: උතුසප්පායසිද්ධොත සමථවිපස්සනාසිගමෙන පුබ්බ භාගෙ තදඛ්‍යාදිවසෙත වුපසනතා හුත්වා කාමවිතක්කාදයො සබ්බෙපි නවමගාවිතක්කා අරියමග්ගාසිගමෙන උපසමනති; අනවසෙසනො සමුච්ඡිත්තනති. වත්තමානසමීපතාය අරියමග්ගක්කණං වත්තමානං කත්වා වදති. අතීන්තේ වා එතං පච්චුප්පනාවචනං. “විතොක්කම සුසමාහිතං මමා”ති: තතො එව ලොකුත්තරසමාසිතා මම විතං. පුට්ඨ සමාහිතං; තදති තස්ස සමංඛාතෙ කිංකරි කාතබ්බං අප්පිති පේරෙ අක්කදො ව්‍යාකාසි.

විමලසේනරත්න ගාථා වණ්ණනා නි වසී තා.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා සමන්තා.

“වස්ස නි දෙවො”ති. ආදිකා වතස්සො “ගොඨිතො සුඛාහු වලලිසො උතතිසො”ති ඉමෙසං වතුන්තං පේරාතං ගාථායො. කා උපපත්ති? ඉමෙපි පුරිමබුද්ධොසු කතාසිකාරා තත්ත තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති උපචිත්තෙනො ඉතො වතුනවුතො කප්පෙ සිද්ධස්ස සග වතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාතං පත්වා අඤ්ඤ මඤ්ඤං සභායා හුත්වා විවරිංසු. තෙසු එතො සිද්ධස්සං භගවන්තං පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා කට්ඨජුහික්කං අදයි. දුතියො පසන්නාවිත්තො හුත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා අඤ්ජලිමංගණති. තතියො පසන්නාවිත්තො එකෙන පුප්ඵගන්තො භගවන්තං පුජෙයි. වතුන්තො සුමනපුප්ඵහි පුජං අකාසි. එවං තෙ සන්තරි විත්තවප්පාදෙත්වා පසු තෙන තෙන පුඤ්ඤකමෙතන දෙවලොකො නිබ්බත්තිත්වා පුත අපරං පරං පුඤ්ඤති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපස්ස භග වතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා සභායකා හුත්වා සාසනෙ පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කත්වා අවගාතං භගවතො කාලෙ පාචාසං වතුන්තං මලුරුජුතං පුත්තා හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. තෙසං ගොඨිතො සුඛාහු වලලිසො උතතිසොති නාමාති අකංසු. අඤ්ඤ මඤ්ඤං පියසභායා, අගමංසු. හෙ. කෙතනිදෙව කාරණීයෙන කපිලවන්දුං අගමංසු. තසමිඤ්ච සමයෙ සන්තං කපිලවන්දුං ගතත්වා නිශ්‍රොධාරුමෙ වසන්තො යමකපාරිභාරියං දස්සෙත්වා සුද්ධොදන පමුච්චෙ සකාරුරුතො දමෙයි. තද තෙපි වත්තාරො මලුරුජුත්තො පාරිභාරියං දිස්වා ලභිප්පසාද පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කමම. කරොන්තා නවිරස්සෙව සග පටිසම්බද්ධී අරගන්තං පාපුණිංසු.

තෙන වුතනං අපදනො:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සලබ්බං ආහුතීනං පටිග්ගහං .
පවනා අභිනිකඛන්තං අඤ්ඤං ලොකනායකං.¹
කවචජ්ඣිකඛං පාදාසිං සිද්ධස්මිං මහෙසිනො
පඤ්ඤාසං උපසන්නස්ස මහාචරස්ස තාදිනො
පදෙනාහුපදං යනෙතා. නිබ්බාපෙනො මහාජනං
උලාරං පිති² මෙ ජාතා³ බුද්ධො ආදිච්චායුකො.
චතුතවුතෙ ඉතො කපෙස යං දුතමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. භික්ඛාදුතස්සිදං ඵලං.
සත්තාසිතිමභිනෝ කපෙස මහාරෙණුසනාමකා
සත්තරතනසමුපනා සතෙතතෙ චක්ඛවතීනො.
කිලෙසා කුමාපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.
ගොධිකස්මිංපදනං.

“සුවණ්ණවණ්ණං සලබ්බං නිසනාජනියං යථා
නිබ්බාපනිතං මහෙසිනං කුඤ්ඤරංව මහෙසිනං
මහාසෙනං දිසා සබ්බා උලාරාජංව පූරිතං
රපියං පටිපජ්ජන්තං ලොකජෙට්ඨං අසස්සිතං.
ඤ්ඤා චිත්තං පසාදෙනා පග්ගෙතො අඤ්ඤං
පසන්නාචිතො සුමනො සිද්ධස්මිං අභිවාදසිං.
චතුතවුතෙ ඉතො කපෙස යං කමමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. ඤ්ඤාසඤ්ඤාසිදං ඵලං.
තෙසත්තාචිතො කපෙස සොළසාගදනාමකා”
සත්තරතනසමුපනා චක්ඛවතී මහබ්බලා.
කිලෙසා කුමාපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.
සුඛාහුස්මිංපදනං.

“නිවරයං නිවාසිතං අනොසිං මාලිකො නදා,
අඤ්ඤං චිරජං බුද්ධං සිද්ධස්මිං ලොකනායකං.
පසන්නාචිතො සුමනො පුප්ඵ්ඨස්මිං අදුසගං.
යත්තං යත්තං පපජ්ජාමි තස්ස කමමස්ස වාගසා,

1. වානා නිබ්බාණ භාගතං. අප. පා. & අප. අමත.

2. සි. III. 3. චිත්තං.

3. ඤ්ඤාසඤ්ඤා නරිකමා. අප. පා.

අනුගාමී එලං ඉටියං පුබ්බෙ සුභතමත්තනො
පරික්ඛිතො සුමලෙඤ්ඤි, පුප්ඵදානසිදං එලං.

වතුනවුනෙ ඉතො කපෙස යං පුප්ඵමභිරොපසිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, පුප්ඵපුජාසිදං එලං.

වතුනවුනෙ උපාදය සපෙඤා සත්තමානුසං
පඤ්චරජ්ජනා තත්ත නත්ඤ්ජසම¹ නාමකා.

කිලෙසා කුසිභා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

වලලිසකේශපදනං.

“බුද්ධකේශං භගවතො ජාතිපුප්ඵමදසනං;
පදෙසු සත්ත පුප්ඵානි ගාසෙනා” කීර්තානි මෙ.

තෙන කම්මෙනං අජජ අභිගාමී කරමරෙ;
ධාරෙමි අනතිමං දෙහං සමමාසමුද්ධාසාසනෙ.

වතුනවුනෙ ඉතො කපෙස යං පුප්ඵමභිපුජසිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, පුප්ඵපුජාසිදං එලං.

සමන්තභරාදිනාමාසුං භෙරස වක්ඛවතනිනො,
ඉතො පඤ්චමනෙ කපෙස වාතුරන්තා ජනාධිපා.³

කිලෙසා කුසිභා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

උතතිසකේශපදනං.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා ඉතෙ වත්තාඥ රේඛා පොභවා
පඤ්ඤානා රාජරාජමහාමළේවති සක්කවා ගරුකතා හුඤ්ඤා
සගෙව විහරන්ති. අරේඛාද් රාජා තිමිබ්බාඥ තෙ වත්තාඥ රේඛ
රජගහං උපගතෙ උපසංඝාතමිඤ්ඤා වත්තො තෙමාසං වස්සාවාසන්තො
නිමිතෙනාඤ්ඤා තෙසං පාටියෙකකං කුටිකායො කාරෙඤ්ඤා සනිසමෙව
සෙන නච්ඡාදෙසි. රේඛ අච්ඡන්තාසු කුටිකාසු විහරන්ති. වස්සකාලෙ
දෙවො න වස්සති, රාජා “කිංගුලො භාරණං දෙවො න වස්සති”ති
විනේනගොතා හං භාරණං ඤ්ඤා හා කුටිකායො ඡාද්‍යපෙඤා
මහතිකාකම්මං විතඤ්ඤාමි. ච භාරපෙඤා කුටිකාමහං කඤ්ඤා
මහතො භික්ඛුසංඝස්ස දානං අදාසි. රේඛ රඤ්ඤා අනුකම්පාස කුටි
කායො පවිසිඤ්ඤා මෙතනාසමාපත්තිසො සමාපජ්ජිංසු. අටන්තර

1. සි. I. සබ්බාපසමි.

2. සි. III & ම. තාමෙතනා.

3. සි. III & ම. නත්ඤ්ජස.

පාවිතදිසතො මහාමෙසො උට්ඨගිනිා පෙරුනං සමාපතනිතො
උට්ඨානකබ්බෙයෙව වසයිතුං ආරභී. තෙසු ගොඨිකාසෙව්ගේ සමා
පතනිතො උට්ඨාය සහ මෙඝගජ්ජිතො:-

“වසාති දෙවො යථා සුගිතං,
ජනනා මෙ කුටිකා සුඛා නිවාතා;
විතතං සුසමාගිතං ච මග්ගං;
අථ වෙ පන්ධයසි පවසා දෙවා”ති

ඉමං ගාථා අභාසි.

තත් “වසාති”ති: සිඤ්චති, වුට්ඨිධාරං පවෙච්ඡති. “දෙවො”ති:
මෙසො. “යථා සුගිත”නති: සුඤ්ජරං ගීතං විය ගජ්ජනනාති අභිප්පා
යො. මෙසො හි වසානකාලෙ සතපවලසහසාපවලං උට්ඨගිනිා එන
යනො විජ්ජා නිව්ජාරෙනො ච සොගති, න කෙවලො; තසමා
සිතිභිමුට්ඨරග්ගිතිගෙසොව වසාති දෙවොති දසෙසති. තෙන
සද්දතො අනුපපිළිතං. “ජනනා මෙ කුටිකා සුඛා නිවාතා”ති: යථා න
දෙවො වසාති එවං තිණාදීහි ඡාදිතා මෙ කුටිකායො තෙන වුට්ඨි
වසෙසන අනුපපිළිතං ආහ පරිභොගසුඛසා උතුසප්පායඋතුසුඛසා
ච සමභාවතො¹ සුඛා. සුසසිහග්ගලපිතිනවාතසානතාහි වාතපරිසාය
රහිතා. උභයෙනම ආවාසසප්පායවසෙන අනුපපිළිතං ආහ. “විතතං
සුසමාගිතං ච මග්ග”නති: විතතං ච මම සුට්ඨි සමාගිතං අනුතතරසමා
ගිතා නිබ්බාණාරම්මේන සුට්ඨි අප්පිතං. එතෙන අභිනතතරපරිසායා
භාවතො අප්පොසසුතකතං දසෙසති. “අථ වෙ පන්ධයසි”ති: අථ ඉද්දති
පන්ධයසි වෙ යදි ඉච්ඡති. “පවසා”ති: සිඤ්ච උදකං පග්ගර වුට්ඨිධාරං
පවෙච්ඡ. “දෙවා”ති මෙසං ආලපති. ඉතරෙහි වුත්තනාථාසු දුතියපදෙ
යෙව විසෙසො.

ගොඨිකාසෙව්ගසා ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

තත් සුඛානුභවා වුත්තනාථායං “විතතං සුසමාගිතාසුඛ කාසෙ”ති:
මම විතතං කරජකායෙ කායගතාසනිභාවතාවසෙන සුට්ඨි සමාගිතං,
සමමදෙව අප්පිතං. අයඤ්චි පෙරො කායගතාසනිභාවතාවසෙන පටි
ලභිකිනානං පාදකං කතා විපසානං වඩ්ඪෙය්වා අරහතතං පාපුණි.
තං සන්ධායාහ:- “විතතං සුසමාගිතං ච කායෙ”ති.

සුඛානුසෙව්ගසා ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

වලිසකේරයා ගාථාය. “නසං විහරම් අසමනො”ති:
 නසං කුටිකායං අපමාදපටිපත්තියා මත්තං පාපිනහතා අපම
 මනො අරියවිහාරූපසංගිතෙන දිබ්බවිහාරදිසගිතෙන ච ඉරියාපටි
 විහාරෙන විහරම්; අත්තභාවං පවනෙමිති වුත්තං ගොති.

වලිසකේරයා ගාථා වණ්ණනා

ති ටසී තා.

උතතිසකේරෙන වුත්තගාථාය. “අද්ධිකො”ති: අසහායො
 කිලෙසසබ්බණ්ණිකාය ගණසබ්බණ්ණිකාය ච විරහිතොති අනො.

උතතිසකේරයා ගාථා වණ්ණනා

ති ටසී තා.

වතුනනං පෙගනං වණ්ණ.

“ආසද්ධිං කුටිකං කතො”ති ආයස්මතො අඤ්ඤානවණිසකේරයා
 ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කිර පදුමුත්තරයා හගවතො කාලෙ
 සුදස්සනො නාම මාලාකාරෙ හුත්වා සුමනපුපෙථගි හගවත්තං
 පුපෙත්වා අඤ්ඤමපි නත්තත්ත බහුං පුඤ්ඤං කතො දෙවමනුසොසුයෙව
 සංසරනො කස්සපස්ස හගවතො ආයතෙ පබ්බජ්ඣා සමණධම්මං
 අකාසි. අප ඉමස්මි. බුද්ධිප්පාදෙ වෙසාලියං. වජ්ජරුකුලෙ
 නිබ්බන්තිත්වා හස්ස වයප්පත්තකාලෙ වජ්ජරෙව “අවුට්ඨිතං වෘති
 හයං අමනුස්සහය”නති තිණි හයාති උප්පජ්ජංසු. තං සබ්බං රත්තන
 සුත්තවණ්ණනායං වුත්තනසෙතෙව වෙදිනබ්බං. හගවති පත වෙසාලි.
 යවිට්ඨි හයෙසු ව වුප්පනොසු සත්ථ ධම්මදෙසනාය සමිහුලානං
 දෙවමනුස්සානං ධම්මාභිසමයෙ ව ජාතෙ අයං රුක්කුමාරෙ බුද්ධානු
 භාවං දිස්වා පටිලඤ්ඤාසද්ධො පබ්බජ්. යථාචාර්යං එවං අනන්තරං වුට්ඨි
 මානා වත්තාරොපි ජනා තෙපි ගි ඉමස්ස සහායභුතා ලිච්ඡරුජ
 කුමාර එවං ඉමිනාව නිශාරෙන පබ්බජ්. සස්සප්පඤ්ඤාලෙ පිය
 සහායා හුත්වා ඉමිනා සහයෙව පබ්බජ්ඣා සමණධම්මං අකාසු.
 පදුමුත්තරයා හගවතො පාදමුලෙ කුසලබ්ඡරොපණාදිං අකාසුති
 තත්ථායං කතපුබ්බකිලොවො ආකෙනෙ අඤ්ඤානවනෙ සුසානට්ඨානෙ
 වසනො උප්පතට්ඨාය වස්සපනාසිකාය මනුස්සෙති ජබ්බිතං
 ජණ්ණකං ආසද්ධිං ලභිත්වා තං වතුසු පාසාණෙසු ධ්වෙත්වා උප්පි තිරි
 යඤ්ඤාතිණාදීති ඡාදෙත්වා මාරං යොජෙත්වා වස්සං උපගහොපයමි
 මාසෙයෙව සවෙනො වායමනො අරහත්තං පාපුණි.

හෙතෙව් චුත්තං අපදානෙ:-

“සුදස්සනොති නාමෙන මාලායාදෙ අහං භද්
අඤ්ඤං චිරජං බුද්ධං ලොකජෙට්ඨං කරසනං.

ජතිපුජං ගගෙයාන පුජසිං සෙමුත්තරං.
විසුඤ්ඤානු සුමනො දිබ්බවක්ඛං සමජ්ඣගං.

එතාස¹ පුජපුජකය විත්තස්ස පඤ්ඤිති ව
භට්ඨානං සභසහස්සත්ති දුග්ගතිං නුපපජ්ජගං.

සොදසාසිංසු රුජනො දෙවුත්තරසනාමනා
ජනනිංසත්ති ඉතො භට්ඨෙ වක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

තිලෙසා කාසිභි මයං-පෙ-නභං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා විමුක්ඛස්සං පටිසංවෙදෙත්තො සංඝායනා
නො චුට්ඨාස යථාලඤ්ඤං සම්පන්නං” පටිවචෙත්තිති පිඨිකවගෙන
උදනෙත්තො “ආසඤ්ඤං කුට්ඨං කඤ්ඤා”ති භාටං අනාසි.

තත් “ආසඤ්ඤං කුට්ඨං කඤ්ඤා”ති: ආසඤ්ඤානාම දීඝපාදකං චතු
රස්සං මම්පිදං ආයතං චතුරස්සමි ගොතිසෙව. යත් නිසිද්දිකුමෙව
සක්කා න නිපජ්ජතුං, තං ආසඤ්ඤං කුට්ඨං කඤ්ඤා වාසකාය යෙට්ඨා
චුත්තනසෙන කුට්ඨං කඤ්ඤා යථා තත් නිසින්නස්ස උතුරස්සයා
නාවෙන සුඛෙන සමන්ධම්මං නාතුං සක්කා, එවං කුට්ඨං කඤ්ඤා, එතෙන
පරමුත්තංසගෙන සෙතාසනං අත්තනො අපට්ඨිජ්ජගං සත්තුට්ඨවාඤ්ඤා
දස්සෙති. චුත්තමපිචෙතං ධම්මසෙතාපතිනා:-

“පලලෙකන නිසින්නස්ස ජනනුත්තොතිවස්සති

අලං ඵාසුචිගාරය පතිත්තත්තස්ස භික්ඛුත්තො”ති.

අපරෙ “ආසඤ්ඤං කුට්ඨං”නති පාදං වඤ්ඤා “ආසඤ්ඤාමාණං කුට්ඨං
කඤ්ඤා”ති අත්ථං වදන්ති. අඤ්ඤා පන ආසනනිසංයාදිගෙන මුත්තස්ස
උද්දස්ස මඤ්ඤාසං උපරි භවකුට්ඨා ආසඤ්ඤානාම “තං ආසඤ්ඤං කුට්
ඨං කඤ්ඤා”ති අත්ථං වදන්ති. “මගස්සා”ති: මගයොඤ්ඤා අනුපට්ඨිත්තා.
“අඤ්ඤානවත”නති: එවං නාමනං අඤ්ඤානවත්තපුජපාසනො හි
අඤ්ඤානා චුට්ඨත්ති වලලියො තබ්බසුලභාය තං වතං අඤ්ඤානවතනති
නාමං ලභී. අපරෙ “අඤ්ඤානා නාම මගාගවත්ත”ති වදන්ති. තං අඤ්ඤාන
වතං මගස්සා ආසඤ්ඤං කුට්ඨං කඤ්ඤා. “තිස්සා විජ්ජා අනුප්පන්නා
කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති: විහරතා මයාති වචනං සෙසෙන ව
සොජනා. ඉදමෙව ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්භාසරණං අගොසිති.

අඤ්ඤානවතියපඤ්ඤා ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා.

“කො කුටිකාය” නති ආයසමනො කුටිචිතාපියපඤ්චරසා භාටා. කා උප්පත්ති? කො කීර පදමුග්ගරස්ස භගවතො ආකාසෙති ගච්ඡන්තස්ස උදකදනං දස්සාමිති සිතලං උදකං ගගෙඤ්ඤා පිතිසොමනස්සඤ්ඤා උද්ධමුඛො හුඤ්ඤා උක්ඛිසි. සත්ථා භස්ස අභිකාසයං ඤාතො පසාද සංවර්ධනත්ථං ආකාසෙ ජිනොව සම්පට්ඨි. කො භොත අනප්පකං පිතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙසි. සෙසං අඤ්ඤාතවතීයතේරස්ස චක්ඛුමි චුත්තසද්ධිමෙව. අයමන විසෙසො:- අයං කීර චුත්තනගෙත පබ්බජිතො කාහසුඛකිදෙවො විපස්සනං අනුසුඤ්ඤානො සායං බෙත්තසමිපෙත ගච්ඡන්තො දෙවෙ පුස්සගෙනෙ බෙත්තපාලකස්ස පුඤ්ඤං තිණ්ණාදි. දිස්වා පටිසිඤ්ඤා භත්ථ තිණ්ණසමාරකො නිසීදි. නිසිනාමනෙතොව උතුප්පායං ලභිතො විපස්සනං උසුඤ්ඤාපෙඤ්ඤා අරහත්තං පාපුණි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“සුවරුණවණණං සම්බුද්ධං ගච්ඡන්තං අතිලඤ්ඤාසෙ
යථාසිනංව¹ ජලිතං ආදිත්තංව හුතාසනං.

පාණිනා උදකං ගග්ග ආකාසෙ උක්ඛිසිං අහං.
සම්පට්ඨිමි මහාචරෙ බුද්ධො කාරුණිකො ඉමි.”

අනන්තරිකෙව ජිනො සත්ථා පදමුග්ගරත්තායතො
මම සම්බලපමඤ්ඤාය ඉමං භාටං අභාසට්ඨ:

‘ඉමිනොදකදනෙන පිතිඋප්පාදනෙන ව
කප්පසනසගස්ස මිති දුග්ගතිං තුපපජ්ජිසි.’

තෙන කමෙමන දිපදිඤ්ඤා ලොකජලං නරුසහ²
පතෙතාමිති අවලං ධානං හිමො ජයපරාජයං.

සහස්සරුජ නාමෙන තයො තෙ වක්ඛවත්තිනො
පඤ්ඤාසම්බලපසතෙ වාතුරත්තා ජනාසිපා.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා පේරෙ තද්ද නිසිනෙන බෙත්තපාලකො ආගන්තො “කො කුටිකාය” නති ආග. තං සුඤ්ඤා පේරෙ “භික්ඛු කුටිකාය” නති ආදිමාග. හසිදං බෙත්තපාලස්ස පේරස්ස ව වචනං එකජ්ඣං කතො “කො කුටිකායං? භික්ඛු කුටිකායං චිතරුගො සුස මාහිතවිත්තො. එවං ජනාහි ආවුසො! අමොසා තෙ කුටිකා කතා” ති. යථාරුපෙන³ සම්බිතිං ආරොපිතං. තත්ථ “කො කුටිකාය” නති: “ඉමිස්සං කුටිකායං කො නිසිනෙනා” ති බෙත්තපාලස්ස පුච්ඡා වචනං; තස්ස

1. සි. I. සතාසනං.

සි. III. සතාසනං. ව. 3. යථාසනං. ව.

2. මසි. අප. පා.

3. සි. I. II. & 3. දිපදිඤ්ඤා

ලොකාජලං නරුසහ.

4. සි. I. 3. යථාරුපෙන.

“භික්ඛු කුටිකාය” නම් ථෙරණු පටිවචනදානං. අප නං අත්තනො අනුත්තරදක්ඛණ්ණයභාවහුතං. කුටිපරිභොගං. අනුමොදපෙත්වා උප්පාදනමෙ පුඤ්ඤ පතිට්ඨාපෙත්තුං. ‘විතරුගො’ති ආදි වුච්ඡං. තස්සත්ථො:-එකො භික්ඛාකිලෙසො භික්ඛු තෙ කුටිකායං නිසින්නො තතො එව සො අග්ගමග්ගෙන සබ්බසො සමුවර්තනාරුගතාය විතරුගො අනුත්තරසමාධිනා නිබ්බාණං ආරම්මණං කත්වා සුච්ඡු සමාහිත භික්ඛතාය සුසමාහිතවිත්තො. ඉමං ච අත්තං ආවුසො බෙත්තපාල යථාහං වදාමි එවං ඡන්දාහි, සඤ්ඤා, අධිමුඤ්ඤාසු; අමොඝා තෙ කුටිකා කතා, අයං තයා කතා කුටිකා අමොඝා අවඤ්ඤා සඵලා සඋද්ගා, යසො අරහතා භිණ්ණසවෙන පරිච්ඡායනා, සවෙ තිං අනුමොදසි නං තෙ භවිස්සති දිශරත්තං ගිහාය සුඛායාති. තං සුචා බෙත්තපාලො “ලාභා වත මෙ සුලඤ්ඤං වත, මෙ යස්ස මෙ කුටිකායං එදිසො අග්ගො පටිසිත්වා නිසිදති”ති පසන්නාවිත්තො අනුමොදනො අට්ඨාසි. ඉමං පන තෙසං කථාසල්ලාපං හගවා දිබ්බාය සොතබාසාසා සුචා අනුමොදනඤ්ඤාසු ඤාසා හගමාසිති. සමපන්නා විහාරවිත්තො බෙත්ත පාලං ඉමාහි ගාථාහි අරුඤ්ඤාසි.

“විහාසි කුටිකායං භික්ඛු සන්නාවිත්තො අනාසවො තෙන කම්මවිපාකෙන දෙවිජ්ඣෙ ඤාං භවිස්සති.
 ඡන්දං සකඛතං දෙවිජ්ඣෙ දෙවරජ්ජං කරිස්සති.
 ඡන්දං සකඛතං වකකවතති රාජා රටෙහි භවිස්සති.
 රත්තකුටිකො පට්ටකඛුඤ්ඤො විතරාගො භවිස්සති”ති.

කුටිකායං පන ලඤ්ඤිකෙසත්තො පන ථෙරණු තතොපසාදුති කුටිකා විහාරිකෙව සමඤ්ඤ උදපාදි. අයමෙව ථෙරණු අඤ්ඤ ඛ්‍යාකරණභාවාපි අගොසිති.

කුටිභිගාරියෙකෙත්ථරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා.

“අසමාහු පුරාණිකා”ති ආයස්මතො කුටිභිගාරියෙකෙත්ථරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? සො කිර පදමුත්තාරස්ස හගවතො පසන්න මානසො පරිලාභකාලෙ නළුචිලිවෙගි විරවිතං විජ්ජිං අදසි. තං සත්ථා අනුමොදනගාථාය සමපහංසෙසි. සෙසං යදෙත්ථ වත්තබ්බං අඤ්ඤා වතිසත්ථෙර වජ්ඣමහි වුත්තසද්ධිමෙව. අයමපන විසෙසො:-අයං කිර වුත්තනසෙත පබ්බජිත්වා අඤ්ඤාතරුය පුරුණකුටිකාය විහරනො සමණධම්මං අවිනොත්ථා “අයං කුටිකා ජණ්ණො අඤ්ඤං කුටිකං කාසුං වට්ඨති”ති නවකම්මවසෙන විත්තං උපපාදෙසි. තස්ස අත්තකාමා දෙවතා සංවෙගජනනත්ථං ඉමං උත්තානොගාසං ගමනීරත්ථං “අසමාහු”ති ගාථමාහ.

තත් “අඤ්ඤා”නති: ආසනෙන පච්චික්ඛව්විතං. ‘ආහු’ති: අගොසිති අනේ. ගාථාසුඛත්ථං හි දීඨං කත්වා වුත්තං. ‘පුත්ඤ්ඤා’ති: පුරුතති අඤ්ඤාං ගතං. “අඤ්ඤාං පඤ්ඤාං භවං කුට්ඨි”නති: ඉමිංසා කුට්ඨියා පුරු භග්ගාවෙන ජිණ්ණත්ථාය ඉතො අඤ්ඤාං ඉද්දති තිබ්බත්තනියත්ථාය නවං කුට්ඨිං පඤ්ඤාං පඤ්ඤාසි ආසංසසි සබ්බෙන සබ්බං පන. “ආසං කුට්ඨිං විශ්චස්ස පුත්ඤ්ඤා”ති: පුරුණියං විය නවායමි කුට්ඨියං ආසං චණ්ණං අපෙඤ්ඤා වීරජෙති; සබ්බස්සො තත්ථ විරත්තවිත්තො ගොති. භාසො යසො දුක්ඛා භික්ඛු පුන නවා නාම කුට්ඨි, භික්ඛු පුන ඉද්දති තිබ්බත්තනියත්ථාය දුක්ඛාවගත්තො දුක්ඛා, තසො අඤ්ඤාං නවං දුක්ඛං අනුප්පාදෙනො යථාතිබ්බත්තත්ථායං පුරුණියං යෙව කුට්ඨියං ධර්මා අත්තනා කත්තබ්බං කරොගිති. අයං ගෙත්ථ අධිප්පායො:- නිං භික්ඛු අයං පුරුණී තිණකුට්ඨියා ජිණ්ණාති අඤ්ඤාං නවං තිණකුට්ඨිකං කාතුං ඉච්ඡසි, න සමඤ්ඤමමං; එවං ඉච්ඡෙනො පන භාවනාය අනනුස්සර් නෙන පුනඛවාතීතිබ්බත්තියා අනතිවත්තනතො ආයතිං අත්තගාව කුට්ඨිමි පනේනෙනා කාතුං ඉච්ඡෙනො යෙව නාම ගොති. සා පන නවා තිණකුට්ඨි විය කරණදුක්ඛන තතො භියෙතාපි ජර්මරණස්සොන පරිදෙවාදිදුක්ඛ සංසර්ථාය දුක්ඛා, තසො තිණකුට්ඨියං විය අත්ත ගාවකුට්ඨියං ආසං අපෙක්ඛං වීරජය; සබ්බස්සො තත්ථ විරත්තවිත්තො ගොගිති එවං හෙ වට්ඨදුක්ඛං න භවිස්සතිති. දෙවත්ථාය ව ච්චිතං සුත්ථා ථෙරො සංවෙගජනො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සට්ඨෙනො වාය මනෙනො නවිරස්සෙව අරගතෙන පත්ථස්සි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“පදුමුත්තරස්ස බුධස්ස සන්තවිත්තස්ස තාදිනො
තිණසන්තරෙ තිසිත්තස්ස උපසන්තස්ස තාදිනො.

නදමාලං ගගෙත්වාන සුජෙත්වා චීජතිං අහං
බුඬස්ස උපනාමෙයිං දිපදිඤ්ඤා තාදිනො.

පටිග්ගගෙත්වා සබ්බඤ්ඤා චීජතිං ලොකනායකො
මම සබ්බස්සමඤ්ඤාය ඉමං ගාථං අභාසම:

‘යථා මෙ කායො තිබ්බාති පරිලාගො නවීජති;
තථෙව තිව්ධග්ගිති චිත්තං තව විමුච්චති.’

සබ්බෙ දෙවා සමාගඤ්ඤං යෙ කෙවි වනතිස්සිතා
සොස්සාම බුඬවචනං ගායගන්තඤ්ච දයකං.

තිසිත්තො භගවා තත්ථ ද්දෙවසබ්බපුරුක්ඛනො
දයකං සමපගංසෙනො ඉමා ගාථා අභාසම:

‘ඉමිනා චීජතිදුක්ඛන විශ්වස්ස පණ්ඩිති ව
සුබ්බතො නාම නාමෙන වක්ඛවන්ති භවිස්සති.

හෙත කම්මවිසාකෙන¹ සුක්කමුලෙන වොදිතො
මාලුතො නාම නාමෙන වක්කවතති හවිසාසි.

ඉමිනා විජති දුනෙන සම්මානවිපුලෙන ච
කපාසතසහසාමිති දුග්ගතිං නුපපජ්ජති.

තිංසකපාසහසාමිති සුබ්බතා අට්ඨතිංසු තෙ
ඵකුතතිංසෙ සතසහසො අට්ඨ මාලුතනාමිකා.

තිලෙසා ක්වාපිතා මය්නා-පෙ-කතං බුබ්බසා සාසන"නති.

අරහතෙත පන පතිට්ඨිතො "අයං මෙ අරහතතප්පතියා අභිකු
සභුතා"ති තමෙව ගාථං පච්චුද්දගාසි. සා යෙව ච ථෙරසා අඤ්ඤ
බ්‍යාකරණගාථා අගොසිති. කුට්ඨවාදෙන ලබ්විසෙසතතා වසා
කුට්ඨිගාරියොතෙව සමඤ්ඤ අගොසිති.

දුතියඤ්ඤවිභාගිසංකේරසා ගාථා වණණනා
ති ට්ඨි තා.

"රමණියා මෙ කුට්ඨිකා"ති ආයසමහො රමණියකුටිකසංකේරසා
ගාථා. කා උපපතති: සොපි කීර පදුමුත්තරසා හගවතො කාලෙ
කුසලබ්ඡිරොපනං කතො දෙවමනුසොසු සංසරනො ඉතො අට්ඨා
රසකපාසතමත්තෙ අත්ථදසසිසා හගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ
තිබ්බතතිතො විඤ්ඤාතං පතොතා බුබ්බරහං ආසනං හගවතො අද්ධි.
පුප්පභි ච හගවනනං පුප්පභි පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වත්ථිතො පදකම්ණං
කතො පක්කාමි. සෙසං අඤ්ඤතවතියකේරසා වත්ථිමති වුත්තසදිස
මෙව. අයමපන විසෙසො:-අයං කීර වුත්තනගෙන පබ්බජිතො කත
පුබ්බකිච්චො වජ්ජිරට්ඨි අඤ්ඤතරසමිං ගාමකාථාපො කුට්ඨිකායං විහ
රති. සා ගොති කුට්ඨිකා අභිරුපා දසානියා පාසාදිකා සුපරිකම්ම
කතභිතතිභුමිකා ආරම්භොක්කරණීරුමණෙයසාදිසමපනනා මුත්තා
ජාලසදිසවාලිකානිණණභුමිගාගා; ථෙරසා ච වත්තසමපනනාය
සුසමමථ²බ්බනනාදිතා සියෙසාසොමත්තාය රමණියතරු හුතො
තිට්ඨති. සො තත්ථ විහරනො විපසානං පට්ඨපෙතො නවිරසොච
අරහතෙත පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

"කානනං වනමොග්ගසා අපාසග්ගං නිරුකුලං
සිහාසනං මයාදිනනං අත්ථදසසිසා තාදිතො.

මාලාගත්තං ගහෙතොන කතො ච නං පදකම්ණං
සත්තාරං පසිරුප්පාසිතො පක්කමි උත්තරමුඛො.

තෙන කමෙත දිපදිඤ ලොකජෙට්ඨ කරසන
සනතිබ්බාපෙම්¹ අත්තානං; හවා සබ්බෙ සමුග්ගා.

අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ යං දුනමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. සිහාසනසිද්ධං ඵලං.

ඉතො සත්තතිකප්පසතෙ සඤ්චා නාම බත්තියො
සත්තරත්තසම්පන්නො චක්ඛවන්ති මගබ්බලො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුබ්බසා සාසන”නති.

අරගත්තම්පන පච්චා ථෙරෙ තත්ථ විහරන්තෙ කූටිකාය රමණීය
භාවතො විහාරපෙකකතා මනුස්සා තතො තතො ආගන්ත්වා කූටි-
පස්සනති. අපේකදිවසං කතිපයා ධුත්තජාතිකා ඉත්ථියො තත්ථ ගතා
කූටිකාය රමණීයභාවං දිස්වා “ඵත්ථ වසන්තො අයං සමණො සියා
අමෙහති ආකඤ්ඡිතියහදයො”ති අභිප්පායෙන “රමණීයං තෙ හන්තෙ
වසනට්ඨානං; මයම්පි රමණීයරූපා පඨමයොබ්බතො ජිතා”ති වන්තා
ඉත්තිකුත්තාදීති දස්සෙත්වා ආරභිංසු. ථෙරො අත්තන්තො විතරුගභාවං
පකාසෙන්නො “රමණීයා මෙ කූටිකා සද්ධාදෙසො මනොරමා”ති
ගාථං අභාසි.

තත්ථ “රමණීයා මෙ කූටිකා”ති: රමණීයා: තෙ හන්තෙ කූටිකාති
යං කුමෙහති චුත්තං තං සම්මං, අයං මම ඕසනකූටිකා රමණීයා
මනුස්සරූපා; සා ච බො සඬාදෙසො, ඵවරූපායං මනාපං කත්වා
පබ්බජිතානං දින්නායං ඉදන්තාම ඵලං ගොතීති කම්මඵලාති සද්ද-
තින්ධා සඬාය ධම්මච්ඡන්දෙන දුතබ්බත්තා සඬාදෙසෙසන ධන්තෙ
තිබ්බත්තිතා. සසඤ්චි හවා දින්නාති සඬාදෙසොති පස්සන්තානං
පරිභුඤ්ජන්තානඤ්ච මනො රමතීති මනොරමා. සඬාදෙසෙසත්තා
ඵච වා මනොරමා, සඬාදීති දෙයසධම්මං සක්කම්මං අභිසම්බරිත්වා
දෙනති, සඬාදෙයසඤ්ච පරිභුඤ්ජන්තා සපුරිසා දයකස්ස අවිසංවාද-
තත්ථම්පි පයොගාසසම්පන්නා ගොතති, න කුමෙහති විනතිතා
කාමරත පයොගාසසම්පන්නාති අභිප්පායො. “න මෙ අත්ථො කුමා-
ජිති”ති: යසම්ම සබ්බස්සො කාමෙති විනිවත්තිතමානස්සො² අහං, තස්මා
න මෙ අත්ථො කුමාරිති කාමජියකාරකකම්මවසෙතාපිති මාදිසානං
ඉත්ති පයොජනං නාම තත්ථි; පගෙවරුගවසෙත! තස්මා “න මෙ
අත්ථො කුමාරිති”ති. කුමාරිගගණං වෙත්ථ උපලකඛණං දට්ඨබ්බං. මාදි-
සස්ස නාම සනතිතෙ ඵචං පටිපජ්ජාතිති අසුත්තකාරිණීති යාව අප-
රම්ඤ්චි කුමෙහති සමානජ්ඣාසයානං පුරතො අයං කිරියා
සොගෙයොති දස්සෙන්නො ආග: “සෙසං අත්ථො තාතිං ගම්මඪ නාජි-
සො”ති. තත්ථ “සෙස”නති: කාමෙසු අවිතරුභානං. “අත්ථො”ති: පයො

1. සි. I. සභාතිථා:පෙම්.

2. සි. I. ඡ. විනිවත්තිතමානස්සො.

ජනං. 'නාමි'නති: තත්ථ, තෙනං සනතිනං. 'නාමිකො'ති: ආලපනං. තං සුඤ්ඤා ඉත්ථිකො මිඤ්ඤාපානා පත්තකකිංඤා ආගතමග්ගෙනවග්ගො. එවං පන ('න මෙ අපො: කුමාරිති')ති කාමෙති අනත්තිකභාවවචනෙනව පෙරෙන අරහත්තං බ්‍යාකතනති-දවස්බ්බං.

රමණීයකුටිකපෙරසය ගාථා වණනා
ති වසී තා.

"සද්ධාසාහං පබ්බජිතො"ති: ආයසමනො කොසල¹විහාරීපෙරසය ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි කීර පදමුත්තරසය ගගවනො කාලෙ කුසලබීජං රොපෙතා: තං තං පුද්දං අකාසි. සෙසං අඤ්ජන වතියන්තරවත්තදිසමෙව. අයමන විසෙසො:-අයං කීර වුත්තන යෙන පබ්බජිතා කපපුබ්බකිංඤා කොසලරවෙස් අඤ්ඤාතරසමිං ගාමෙ එකං උපාසනාකුලං නිසාය අරඤ්ඤා විහරති. තං සො උපාසකො රුක්ඛමුලෙ වසන්තං දිස්වා කුටිකං කාරොවා අදසි. පෙරෙ කුටිකායං විහරන්තො ආවාසපපායෙන සමාධානං ලභිතා විපස්සනං උසුත්තකාපෙතා නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

"භිමවන්තස්ස අවිදුරෙ වසාමි පණ්ණසන්තරෙ
භාසෙසු" රොධසමපන්නො සෙය්‍යසිලොවහං තද,
වනමාලුකලමොති බිලාලි තක්කලාති ව
කොලං ගලාතකං බිලං-ආගතා³ පටියාදිතං.
පදමුත්තරො ලොකවිදු ආහුතිතං පටිග්ගහො
මම සබ්බපමඤ්ඤය ආගථි මම සනතිකං.
උපාගතං මහානාගං දෙවදෙවං නරාසහං
බිලාලෙ පග්ගගෙතාන පත්තමති මකිරිං අහං.
පරිභුඤ්ජ මහාවීරො නොසයන්නො මමං තද,
පරිභුඤ්ජිතාන සබ්බඤ්ඤා ඉමං ගාථං අභාසට.
'සකං විත්තං පසාදෙතා බිලාලං මේ අද කුචං
කප්පාති සතසගස්සාති දුග්ගතිං හුපපජ්ජසි,
වරිමං වත මෙ ආසි ගවා සබ්බෙ සමුගතා;
ධාරෙමි අනතිමං දෙහං සම්මාසප්පිධාසසනෙ.
වකුපඤ්ඤසිනො කපෙප සුමෙලයසමව්‍යයො
සත්තරතනසමපන්නො වක්කවතති මහබ්බලො.
කිලෙසා ක්වාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරගතතා පන පනා විමුක්තිපුබපටිසංවේදනෙන උපන්නපිති වෙනෙන උදුනං උදුනෙනෙතා “සද්ධාසාහං පබ්බතීනො”ති ගාථං අහාසි.

තත් “සද්ධාසා”ති: භගවතො වෙසාලිං උපගමනෙ අනුභාවං දිස්වා “එකත්තනීයසාතිකං ඉදං සාසනං, තස්මා අද්ධා ඉමාය පටි පතනියා ජරමරණතො මුඤ්ඤියාමි”ති උපන්නසද්ධාවසෙන පබ්බ තීනො, පබ්බජ්ජං උපගතො: “අරඤ්ඤ මෙ කුටිකා කතා”ති: තස්ස පබ්බජ්ජාය අනුරූපවසෙන අරඤ්ඤ වසනො මෙ කුටිකා කතා, පබ්බජ්ජානුරූපං ආරඤ්ඤකො හුත්වා වුපකට්ඨා විහරමිති දස්සෙති. තෙනාග:- “අප්පමනෙතා ච ආනාපි සමපජනො පනියස් නො”ති. අරඤ්ඤවාසෙන ලභ්භිත කායවිවෙකෙන ජගරියං අනු පුඤ්ජනෙතා තත් සතියා අවිප්පවාසෙන අප්පමනෙතා, ආරභිවිරිය නාය ආනාපි, පුබ්බභාගස්ස සතිසම්පජ්ඤාස්ස පාරිපුරියා විපස්සනං වසේත්වා අරගතතාධිගමන පඤ්ඤාය සතිවේපුලුප්පතනියා අවිචන්ත මේව සම්පජනො පනියස්තො විහරමිති අත්ථො. අප්පමනභාවාදි කීත්තනෙ වස්ස ඉදමේව අඤ්ඤාඛ්‍යාකරණං අහොසිති. කොසල රටේ චිරනිවාසිභාවෙන පන කොසලවිහාරිති සමඤ්ඤ ජාහාති.

කොසලවිහාරිකෙවරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා.

“හෙ මෙ ඉස්සිංසු සබ්බාසා”ති ආයස්මතො ඔවුලිකෙවරස්ස ගාථා. කා උප්පාති? අයමි පද්මවතරස්ස භගවතො කාලෙ ගෙට්ඨා වුත්තනසෙන විහාරං ගතවා පරිසපරියතො ඕනො ධම්මං පුණ්ණෙනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ලාභිතං අග්ගට්ඨානෙ ඤාපෙන්නං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටති”ති දසබලං නිමනෙත්වා සත්තාහං සත්ථ භික්ඛුසබ්බස්ස ව මහාදුතං දස්වා “භගවා අහං ඉමිනා අධිකාරකමේන අඤ්ඤං සම්පත්තං න පත්මි, අනා ගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අහමි තුමෙහි සො එතදග්ගෙ ඤාපිතභික්ඛු විය ලාභිතං අග්ගො භවෙය්”නති පත්තං අකාසි. සත්ථ අනත්තරායං දිස්වා “අයං හෙ පත්තා අනාගතෙ ගොතමි බුද්ධස්ස සත්තනෙ සමිපකිස්සති”ති ඛ්‍යාකරිත්වා පකකාමි. සොපි කුලපුත්තො යාවජ්චං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙස්ස සංසරනෙතා විපස්සිබුද්ධකාලෙ බුද්ධමිත්තගරතො අවිදුරෙ එකස්මිං ගාමකෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්මිං සමයෙ බුද්ධමිත්තගරවාසිනො රඤ්ඤ සද්ධිං ආකම්භිත්වා දසබලස්ස දුතං දෙනති. හෙ එකදිවසං සබ්බව එකතො හුත්වා දුතං දෙනෙතා “කීත්තනො අමහාකං දුතමග්ග නත්ථි”ති මුඤ්ඤි ගුලඤ්ඤි දධිඤ්ච න අඤ්ඤං. හෙ “යතො කුතොපි ආගරිස්සාමා”ති ජනපදතො නගරං පමිසනමග්ගෙ පන පුරිසං

ඔපෙසුං. හද එස කුලපුතො අතතො ගාමිනො ගුලංව දසි
 වාරකං ගහෙතො කිසුද්දෙව ආහරියාමිති නගරං ගව්නෙනො චුබං
 ධොවිතො ධොතහස්පාදො පවිසියාමිති එසුකට්ඨානං ඔලො
 කෙනො නඩගලසිසමහං නිමමකකිකං දණ්ඩකමධුං දිසා “පුඤ්ඤ
 නෙව මෙ ඉදං උපපන්න”තා ගහෙතො නගරං පවිසති. නාගරෙහි
 ධවිතපුරියො නං දිසා “භො පුරිස කසයිමං ආහරසි”ති පුච්ඡි. න
 කසසී සාමි. “විනානිඤ්ඤං පත මෙ ඉදං ආහන”තා. තෙනති මෙ
 ඉදං කහාපණං ගහෙතො එතං මධුසුඛ ගුදදසියුඛ දෙතිති. සො
 විනොසි: ඉදං න ඛුමුලං, අයසුඛ එකපපනා රෙනෙව ඛුමං දෙති, මිමං
 සිතුං වට්ටති”ති. හතො නං “නාගං එකකහාපණෙන දෙමි”ති ආහ.
 යදි එවං. “වෙ ගහෙතො දෙති”ති. “විනිච් නදෙමි”ති. එතෙහුපා
 යෙන වඩෙසුතො සහසං පාපුණි. සො විනොසි: “අතිවඩ්ඪිතුං
 නවට්ටති”ති හොතු හාව “ඉමිනා කහතබ්බං කිච්චං පුච්ඡියාමි”ති.
 අථ නං ආහ “ඉදං න ඛුමං අයසනකං, ත්වං ච ඛුමං දෙසි, කෙන
 කෙමෙන ඉදං ගණහසි”ති. ඉධ භො නගරවාසිනො රඤ්ඤ සද්ධිං
 පරිවිරුප්පිතො විපසයියා දසබලයා දනං දෙනො ඉදං වයං දන
 මුඛෙ අපසයනො පරියෙසනති. සවෙ ඉදං වයං න ලභියානති
 නාගරානං පරාජයො හවියාති. “තයමා සහසං දතො ගණතාමි”ති.
 “කිමපනෙනං නාගරානමෙව වට්ටති”ති.? “න අඤ්ඤසං දතුං වට්ට
 ති”ති.? යසා කසසී දතුං පවාරිතමෙනතා. “අත්ති පත කෝචි
 නාගරානං දනෙ එකදිවසං සහසං දතා”ති.? “නත්ති සමො”ති.
 “එසමපන විනං සහසං ගතකහාවං” ජනාසිති.? “ආම ජනාමි”ති.
 තෙනති ගව්න නාගරානං ආවිකක: “එකො පුරිසො ඉමාති වෙ
 මුලෙන න දෙති, සහසෙනෙව දතුකාමො, තුමො ඉමෙසං විනං
 කාරණා නිබ්බතකො හොටා”ති. “ත්වං පත මෙ ඉමසං දනමුඛෙ
 ජෙට්ඨකහාවසසා කායසකකි ගොති”ති. සො පරිබ්බයස්ස ගතිතමාස
 කෙන පසුඛකට්ඨකං ගහෙතො චුණ්ණං කතො ධීනො කුසුඛිකං
 ගහෙතො හස් මධුපටලං පිලෙතො පසුඛකට්ඨකට්ඨකො යොජෙතො
 එකසමි පදුමිණිපතො පකඛිපිතො නං සංවිදතිතො ආදය දසබලයා
 අවිදුරෙ ණෙන නිසිදි මහාජනෙන ආහරියමානසා සකකාරයා
 අවිදුරෙ අත්තනො හස්පාසං ඔලොකයමානො, සො ඔතාසං ඤාතො
 සජ්ඣ සනතිකං ගතො “ගහමා අයං උපපන්නදුගහපණණාකාරො,
 ඉමං මෙ අනුකමපං පරිච්ච පරිගණතො”ති. සත්ථා තසා අනුකමපං
 පරිච්ච වාතුමගාරාජදානියෙන සෙලමයපතෙනන නං පරිගහ
 ගතො යථා අට්ඨපටියා හිකුසුසතසහසාසා දියමානං න වියති
 එවං අසිට්ඨාසි. සො කුලපුතො නිවසිතහතකිච්චං හගවනං
 අභිවාදෙතො එකමනං ධීනො ආහ: “දිට්ඨො මෙ ගහමා අප්ප්
 ඛනුමතිවාසිකෙති කුමාසං සකකාරො ආහරියමානො, අහමි
 ඉමසා කමමසා නියාදෙන නිබ්බතනිබ්බතතවෙ ලාභගහසසා
 පතො හවෙය්”තා. සත්ථා “එවං හොතු කුලපුතො”ති මිතො

තස්ස ච නගරවාසීනං ච භත්තානුමොදනං කඤ්ඤා පකාමාමි. සොපි කුලපුත්තො යාවජ්චං කුසලං කඤ්ඤා දෙවමනුසේසසු සංසරතො ඉමස්මි. බුද්ධපරාදෙ පුප්පවාසාය රාජධිනාය කුච්ඡිමහි පරිසන්ඤාං ගණ්හි. තස්ස පරිසන්ඤාගණ්හො පට්ඨාය සායං පානං පඤ්ච¹ පඤ්ච පණණාකාරස්වාති සකචෙනාදය පුප්පවාසාය උපතීයනාති. අථස්සා තං පුඤ්ඤං චීමංසනත්ථං ගන්තො ඛිජ්ජමිති. පුසාපෙනාති. එකොක ඛිජ්ජො සලාකසතමපි සලාකසගස්සමපි නිගමිති. එකොක කාරිස බෙත්තො පණණාසමපි සට්ඨපි සකචපමාණාති උප්පජ්ජනාති. තොට්ඨං පුරණකාලෙපි තොට්ඨවාරං ගන්තො පුසාපෙනාති. රාජ ධිනාය පුඤ්ඤෙන ගණ්හන්තානං ගතින ගතිතට්ඨානං දන න ඛියති පුන පුරගෙවි. පරිපුණ්ණභත්තනාජනතොපි රාජධිනාය පුඤ්ඤනාති වඤ්ඤායස්ස කස්සචී දෙනානානං යාව න සකෙකානාති න තාව භත්තං ඛියති. දුරකො කුච්ඡිගතෙයෙව සත්ත වස්සාති අතික්කමිංසු. ගඤ්ඤ පන පරිපකෙක සත්තාගං මහාදුක්ඛං අනුසොසි. සා සාමිකං ආමනෙතාසි: “පුරෙ මරණං මෙ ජීවමානාව දුකං දස්සාමි”ති සඤ්ඤ සන්තිකං පෙසෙන්නි “ගමිති සාමි ඉමං පචත්තිං සඤ්ඤො ආරොචෙඤ්ඤා සන්තාරං නිමනෙති, යඤ්ච පන සන්තාර වදති තං සාමුක්ඛං උප පරික්ඛන්වා” ආගන්තො මයං කපෙති”ති. සො ගන්තො තස්සා සාසනං භගවතො ආරොචෙසි: “සඤ්ඤ භනෙත කොලියධිතා පාදෙ වඤ්ඤා”ති. සන්තාරස්ස අනුකමං පටිච්ච “සුඛිනී ගොකු පුප්පවාසා කොලියධිතා සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායතු”ති ආග. රාජා තං සුඤ්ඤා භගවන්තං අභිවාදෙඤ්ඤා අත්තනො ගාමාභිමුඛො පායාසි. තස්ස පුරෙ ආගමනායෙව පුප්පවාසාය කුච්ඡිහො ධම්මකරකතො උදකං විය ගඤ්ඤා නික්කමි. පරිවාරෙඤ්ඤා නිසින්නාජනො අසුමුඛොව ගසිතුං ආරඤ්ඤා. කුට්ඨපගට්ඨො මහාජනො රඤ්ඤො සාසනං ආරොචෙතුං අගමාසි. රාජා “තෙසං ගමනං දිස්වා ව දසබලෙන කපිතකථා නිපථනතා හවිස්සාති මඤ්ඤ”ති විනෙතාසි. සො ආගන්තො සඤ්ඤ සාසනං රාජධිනාය ආරොචෙසි. රාජධිතා “තයා නිමනතිතං ජීවිත භත්තමෙව මඤ්ඤ භත්තං හවිස්සාති, ගමිති සත්තාගං දසබලං නිම නෙති”ති. රාජා හථා අභාසි. සත්තාගං බුද්ධපමුඛස්ස සඤ්ඤා මහාදුකං පචත්තාසිංසු. “දුරකො සබ්බස්ස ඤාතිනං සන්තත්තං විත්තං නිබ්බාපෙත්තො ජාහො”ති ඤිමලී දුරකො තෙවස්ස නාමං අනංසු. සො සත්තවස්සාති ගඤ්ඤ වසිත්තතා ජාතනාලතො පට්ඨාය සබ්බකමකමො අහොසි. ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො සත්තමෙ දිවසෙ තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාපං අකාසි. සන්තාරි ධම්මපදෙ ගාථං අභාසි:-

“යො ඉමං පට්ඨපථං දුග්ගං සංසාරං මොහමච්චගා.
තිණ්ණො පාරගතො ක්කාසී අනෙජො අකථංකපී
අනුපාදය නිබ්බුතො භමහං මුඛි මුඛමණ්”නති.

1. මාස. මාස. පඤ්ච. (සබ්බත්ථ) 2. සි. III. උපලකෙස්සා. සලකෙස්සා (සපාරථ.)

අපි නං ථෙරො එවමාහ: “කිම්පන නයා එවරුපං දුක්ඛරාසිං අනුභවිත්වා පබ්බජිත්වා න වට්ටති”ති “ලගමානො පබ්බජෙය්‍යං හතෙත්ත”ති. පුප්පවාසා නං දුරකං ථෙරෙන සද්ධිං කථෙන්නං දිස්වා “කිනනු බො ඡමි පුත්තො ධම්මසෙනාපතිනා සද්ධිං කථෙති”ති ථෙරං උපසම්බුද්ධිං පුට්ඨි: “මග්ගං පුත්තො භූමෙහි සද්ධිං කිං කථෙති හතෙත්ත”ති. අත්තනා අනුභූතං ගම්භවාසදුක්ඛං කථෙත්වා “භූමෙහි අනුඤ්ඤතො පබ්බජිත්වා චදති”ති. සාධු හතෙත්ත පබ්බාජෙති නනති. ථෙරො තං විහාරං නෙත්වා තවපඤ්ඤාකාමමට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙත්තො “සිවලී න භූග්ගං අඤ්ඤාන ඔවාදෙන කමිමං අත්ථි, තයා සත්තවස්සාති අනුභූතදුක්ඛමෙව පට්ඨවෙත්තොති”ති. හතෙත්ත පබ්බාජන මෙව නුමානං භාරො, යම්පන මයා කාතුං සක්කා නමගං ජාතිස්සාමි”ති. සො පන පස්ම කෙසවට්ඨියා ඔහාරණකිකිණියෙව සොතා පතතිඑලෙ පතිට්ඨාසි. දුතියාය ඔහාරණකිකිණියෙව සකදගාමිඑලෙ පතිට්ඨාය, තතියාය අනාගාමිඑලෙ, සබ්බසංයෙව ව පන කෙසානං ඔරොපනං ව අරහත්තස්මිතිරියා ව අපච්ඡා අපුරිමා අගොසි. තස්ස පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය හිංසුසම්ඝස්ස චත්තාරො පට්ඨායා වතිච්ඡිකං උපපජ්ජති. එවං එත්ථ වජ්ඣ සමුට්ඨිතං. අපරහාගෙ සත්ථා සාවස්සියං අගමාසි. ථෙරො සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා “හතෙත්ත මග්ගං පුඤ්ඤං විමංසිස්සාමි, පඤ්ච මෙ තිකුක්ඛාති දෙථා”ති ආග. “ගණ්ඨ සිවලී”ති. සො පට්ඨසතෙ තිකුක්ඛ ගතෙත්වා හිමවන්තාහිමුඛං ගච්ඡිත්තො අවමිමග්ගං ගච්ඡති. තස්ස පස්මං නිත්‍රොධෙ අභිවත්තා දෙවතා සත්ත දිවසාති දානං අදාසි. ඉති සො:-

“නිත්‍රොධං පස්මං පසි දුතියං පණ්ඩිතපබ්බතං
නතියං අචිරවතියං චතුත්ථං වරසාගරං
පඤ්චමං හිමවන්තං සො ඡට්ඨං ඡද්දනතුපාගමි.
සත්තමං ගණ්ඨාදනං අට්ඨමං අපි රෙවත”නති.

සබ්බස්සානෙසු සත්ත සත්ත දිවසානෙව දානං අදංසු. ගණ්ඨාදන පබ්බතෙ පන නාගදත්තදෙවරාජා නාම සත්තසු දිවසෙසු එක දිවසෙ බීරවිණ්ඩපානං. අදාසි, එකදිවසං සප්පිට්ඨිකපානං. හිකුක්ඛ සම්ඝො ආග: “ඉමස්ස දෙවරඤ්ඤා නෙව ටෙහුයො දුග්ගමානා පඤ්ඤායනති, න දඩ්ඨිමමිනං, භූතො හෙ දෙවරාජ ඉදං උපපජ්ජති”ති. “හතෙත්ත භං හෙ කස්ස පදසබ්ලස්ස භාලෙ බීරසලාභනත්ත දානස්සෙහං එල”නති දෙවරාජා ආග. අපරහාගෙ සත්ථා බදිර වතියරෙවහස්ස පට්ඨුග්ගමනං අට්ඨුපත්තිං කත්වා ථෙරං අත්තතො සාසනෙ ලාභග්ගසංග්ගප්පත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ධූපෙසි. එවං ලාභග්ගසංග්ගප්පත්තස්ස පන ඉමස්ස ථෙරස්ස අරහත්තුප්පත්තිං එකදෙව ආවරියා එවං වදනති. ගෙට්ඨා වුත්තනගෙත ධම්මසෙනා පතිනා ඔවාදෙ දිනෙත්ත “යං මයා කාතුං, සක්කා නමගං ජාතිස්සාමි”ති පබ්බජිත්වා විපස්සනාකාමමට්ඨානං ගතෙත්වා තං දිවසමෙව අඤ්ඤ

තරං විවිත්තං¹ ණුරිකං දික්ඛා නං පටිසික්ඛා මාතුකුච්ඡිච්චි සභත
වික්ඛාති අත්තනා අනුභූතං උක්ඛං අනුක්ඛරික්ඛා හදනුසාරෙන අතිතා
නාගතො තස්ස අවෙක්ඛනතස්ස ආදිත්තා විය තයො හවා උපට්ඨතිංසු.
ඤ්ඤාසං පරිපාකං ගතත්තා විපක්ඛනා වීළිං ඔහරි. තාවදෙව මග්ග
පටිපාටියා අසබ්බපි ආසවෙ ඛෙපෙනො අරගත්තං පාපුණි²ති.
උභයථාපි පෙරස්ස අරගත්තපත්තියො පකාසිතා. පෙරො පන
පතිනනපටිසම්භිදො ඡ්ඤිතිඤ්ඤො අගොසි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“වරුණො නාම නාමෙන එඤ්ජාය අගං හද
උපට්ඨපෙසිං සලුඳුං සයොග්ගබලවාගතො.
තිබ්බුතො ලොකනාථමහි අක්ඛදසසි තරුත්තමෙ
තුරියං සබ්බමාදය අගමං බොධිමුත්තමං.

වාදිතෙන ව නවෙන සම්මතාලාසමාගිතො
සමුක්ඛා විය සලුඳුං උපට්ඨං බොධිමුත්තමං.
උපට්ඨතික්ඛා නං බොධිං ධරණීරුහපාදපං
පලලඞ්කං ආතුජ්ඣාන තත්ත කාලං කතො අගං.
සකකම්මා විපුදොගං පසනො බොධිමුත්තමෙ
තෙන විත්තපසාදෙන නිමමාණං උපපජ්ජගං.

සට්ඨිතුරියසගස්සාති පරිවාරෙනති මං සද
මනුස්සොසු ව දෙවෙසු වත්තමානං භවාගවෙ.

තිවිධග්ගි තිබ්බුතො³ මග්ගං, හවා සබ්බෙ සමුගතා,
ධාරෙමි, අනතිමං දෙගං සම්මාසලුඳුසාසනෙ.

සුඛානු නාම නාමෙන වත්තනිංසාසු බත්තියා
සත්තරහනසම්පන්නා පඤ්චකපසනෙ ඉතො.

තිලෙසා කිංපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගත්තං පන පඤ්ඤා විමුත්තස්ස ධර්මසංවේදනෙන පිනිවෙගෙන
උදනං උදනෙනො “හෙ මෙ ඉජ්ඣිංසු සබ්බකප්පා”ති ගාථං අගාසි.

තත්ත “හෙ මෙ ඉජ්ඣිංසු සබ්බකප්පා සදනො පාවිසිං කුචිං
විජ්ජා විමුත්තතිං පට්ඨෙවස්ස”නති. යෙ පුබ්බෙ මයා කාමසබ්බකප්පාදිනං
සමුච්ඡේදනනෙක්ඛමමසබ්බකප්පාදයො අභිපජ්ඣිතයෙව මග්ගං කද
නු බො මගනතායත්තං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි යදරියා එතරහි
උපසම්පජ්ජ විහරන්තිති විමුත්තාධිපායසඤ්ඤාදිහා විමුත්තතිං උද්දස්ස
සබ්බකප්පා මනොරථා අභිණ්ණසො අපමත්තා යදනො යං පයො
ජනො යෙසං නිප්ථාදනත්තං කුරිපුඤ්ඤගාරං විපසිත්තුං පාවිසිං.
තිස්සො විජ්ජා එලවිමුත්තතිං පට්ඨෙවසනො ගවෙසනො තෙ මෙ
ඉජ්ඣිංසු හෙ සබ්බෙව ඉදති මග්ගං ඉජ්ඣිංසු සමිජ්ඣිංසු, නිප්පන්න
කුසලසබ්බකප්පා පරිපුණ්ණමනොරථො ජාගොති අනො. තෙසං

1. සි. II & III. මිමග්ගා.

2. සි. II. තිබ්බෙ තිබ්බුතො.

සම්බන්ධයා දසෙකු. “මානානුසංකල්පන” නම් වුනත්. යසමා මානානුසංකල්පන පජනි සමුවනිදි, තසමා තෙමෙ සබ්බසා ඉජ්ඣාසුති යොජනා. මානානුසංකල්පන අපරිච්ඡේදනා නාම අනුසංකල්පන අරහත්තං ව අසිගතමෙව ගොතීති මානානුසංකල්පනාං යථා වුත්ත සබ්බසා සම්බන්ධයා කාරණං කතා වුනත්.

සිව්විද්‍යාකරණය ගාථා වර්ණනා නි වසි තා.

ඡන්දිවග්ගවර්ණනා ස ම තතා.

“සසසති සසසස” නි අයසමනො වපසකරණය ගාථා. කා උපසත්ති? සො කිර පද්මනාගරය සගවනො කාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙනෙ කිබ්බතීති විඤ්ඤානං පනෙතා “අසුකො ව අසුකො ව පෙරෙ සත්ථ පඨමං ධම්මපටිග්ගාගකා අගෙසු” නම් පොමනං සුචා හගවනං උපසංකම්භා පත්තං පඨපෙසි: “අගමි හගවා අනා ගතො තාදිසසස සමමාසමුදායං ධම්මපටිග්ගාගකානං අඤ්ඤානරෙ හවෙය්” නම්. සත්ථ සත්තිකෙ සරණගමනඤ්ච පවෙදෙසි.¹ සො යාවජ්චං පුඤ්ඤති කතා තතො වුතො දෙවමනුසංසුඤ්ඤං සංසරනො ඉමසමි වුද්ධපාදෙ කපිලවත්ථසමි. වාසෙට්ඨසා නාම බ්‍රාහ්මණසා පුතො හුචා තිබ්බතී. ච්ඡෙදානිසා නාම අගොසි. සො “අසිතොන ඉසිතා සිඬානුකුමාරෙ සබ්බඤ්ඤා හවිසානිති ව්‍යාකතො කොණ්ඩඤ්ඤපමුච්චි බ්‍රාහ්මණපුත්තති සද්ධිං හරවාසං පහාය තාපසපබ්බජ්. පබ්බජ්චා තසමි. සබ්බඤ්ඤානං පනෙත තසා සත්තිකෙ ධම්මං සුචා අමනං පාපුණ්ණාමි” නි උරුවෙලායං විහරනො මහාසත්තං ඡබ්බසානි පධානං පදගනං උපධිතිචා මලාරිකාහාරපරිනාමෙන නිබ්බජ්චා² ඉසිපතනං ගතො, අභිසමුජ්ඣති සත්ථාර සත්තසත්තාහානි මිතීනාමෙචා. ඉසිපතනං ගතවා ධම්මවග්ගෙ පවත්තිතෙ ව පාරිපද්දිවසෙ සොභාපත්තිපලෙ පතිට්ඨිතො පඤ්චමියං පත්තසා අඤ්ඤානොඤ්ඤාදිති සද්ධිං අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

උභිකතං දෙවරුජනං සබ්බාමෙ පවුපට්ඨිතෙ
අගොසි සමුපබ්බුලොහා මහාසොසො පවත්තථ.

පද්මනාගරෙ ලොහවිදු අනුගීතං පටිග්ගතො
අනාමිකෙති සිතො සත්ථා සංවෙජෙසි මහාජනං.

1. සි. I. සං.වෙදසි.

2. සි. I. නිසාජ්චා.

සලබ්බ දෙවා අත්තමනා නිකඛිත්තකවවාසුධා
සවිබුද්ධිං අතිවාදෙත්වා එකග්ගාතිංසු තාවදෙ.

අමහං¹ සඛිකප්පමඤ්ඤාය වාචාසඛිකමුදිරසී
අනුකම්පතො ලොකවිදු නිබ්බාපෙසි මහාජනං.

පද්ධිච්චිත්තො මනුජො එකපාණිං විගෙඤ්ඤං
තෙන චිත්තප්පදෙසෙන අපායං උපපජ්ජති.

සඛිකාමසිසෙ නාගෙන බහු පාණේ විගෙඤ්ඤං
නිබ්බාපෙප්ඵ සකං චිත්තං මා ගඤ්ඤිද්දො පුතප්පුතං.

චිත්තමිධි යක්කරුජනං සෙනායො විමතිතා අනු
සරණං ව උපාගජ්ජං ලොකජෙට්ඨං සුතාදිතං.

සඤ්ඤපෙත්වාන ජනතං උද්ධරී පන චක්ඛුමා.
පෙකඛමානො ව දෙවෙති පක්කාමි උත්තරමුඛො.

පඤ්ඤං සරණං ගව්හි දිපදිඤ්ඤා තාදිතො
කප්පානං සතසග්ගං දුග්ගතිං නුපපජ්ජහං.

මහාදුද්දුහිතාමා ව සොඳසාසුං රථෙසගා
තිංසකපසසග්ගමති රාජනො චක්කචතතිනො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයහං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන"නති.

අරගත්තං පන පත්වා අත්තනා පටිලකුසමපත්තිං පට්ඨවෙකඛන
මුඛෙන සජු ගුණමගන්නතං පට්ඨවෙකඛිත්වා ඊදිසං නාම සත්ථාරං
බාහුලිකාදිවාදෙන සමුදාවරිමෙ. "අහො පුපුරුන්නතාවො නාම අක්ඛි
කරණො අචක්ඛකරණො අරියතාවො එව චක්ඛකරණො"ති
දෙස්සන්නො "පංසති පසෙසා"ති ගාථං අභාසි.

තත්ත "පංසති පසෙසා"ති පසෙසති සමමාදිට්ඨියා ධම්මෙ අවිප
රිතං ජනාති බුජ්ඣතිති = පසෙසා, දස්සනසමපන්නො අරියො
පසෙසනං අවිපරිතදස්සාවිං අයං අවිපරිතදස්සාවිති පසෙසති, පඤ්ඤ
චක්ඛුනා ධම්මාධම්මං යථාසභාවතො ජනාති, න කෙවලං පසෙසනා
මෙව; අථඛො අපසෙසනාඤ්ච පසෙසති. යො පඤ්ඤචක්ඛුචිරතිතො
ධම්මෙ යථාසභාවතො න පසෙසති තමි අපසෙසනං පුපුරුන්නං "අක්ඛො
වතායං ගවං අචක්ඛුනො"ති අත්තනො පඤ්ඤචක්ඛුනා පසෙසති.
"අපසෙසන්නො අපසෙසනං පසෙසනං ම න පසෙසති"ති: අපසෙසන්නො
පඤ්ඤචක්ඛුරිතිතො අතිබාලො තාදිසං අතිබාලං "අයං ධම්මාධම්මං
යථාසභාවතො න පසෙසති"ති යථා අපසෙසනං න පසෙසති න ජනාති,
එවං අත්තනො පඤ්ඤචක්ඛුනා ධම්මාධම්මං යථාසභාවතො
පසෙසනාඤ්ච පසෙසති. අයං එවං විධොති න පසෙසති න ජනාති.

තසමා අභවයි පුබ්බික දසසන්තරගිනො සකලං ඤෙය්‍යං ගන්ධම්මකං විශ පසානතං ගභවනතං දිපසානතමයි පුරණාදිං යථාසත්තවතො න පසංසිං. ඉද්දති පන බුද්ධානුභාවෙන සම්පන්නො උභයෙපි යථාසත්තවතො පසාංසිති සෙවිහබ්බාසෙවිහබ්බෙසු අත්තනො අවිපරිතපවි පතතිං දසොක්ඛි.

වසසෙවරසස ගාථා චණ්ණනා ති වසී හා.

“එකකා මයං අරඤ්ඤ”ති ආදිනා ආයසමනො චජ්ජිපුත්තසෙව රසස ගාථා. කා උපපතුති? අයමයි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාණේ තත්ත තත්ත භවෙ විවච්චුපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනො ඉතො එක නවුතො කපෙප විපසයිස්ස ගභවනො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිතො විඤ්ඤාතං පනොනා එකදිවසං විපසයිං ගභවනතං දිසවා පසන්නා මානසො නාගපුපථකෙසරෙහි පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමමන දෙවමනුසෙසු සංසරනො ඉමසමිං බුද්ධුප්පාදෙ අමච්ච කුලෙ නිබ්බන්ධි. චජ්ජිපුත්තො තිස්ස නාමං අගොසි. සො ගභවනො වෙසාලිගමනෙ බුද්ධානුභාවං දිසවා පටිලභිසඤ්ඤා පබ්බජ්ඣා කත පුබ්බකිදෙවා කමමධ්‍යානං ගගෙඤ්ඤා වෙසාලියා අවිදුරෙ අඤ්ඤ තරසමිං වනසණ්ඩ විහරති. තෙන ච සමයෙන වෙසාලියං උසාවො අගොසි. තත්ත තත්ත තච්චිතවාදිහං පවතනති. මහාජනො ගච්ඤ කුලෙසා උසාවසමපතතිං පච්චිනුනොති. නං පුඤ්ඤා සො භික්ඛු අයො තිස්සා උමුච්ඡන්තො විවෙකං රිචමානො කමමධ්‍යානං විසසජේඤ්ඤා අත්තනො අනභිජනිං පකාසෙන්නො:-

“එකකා මයං අරඤ්ඤ විහරම අපවිඤ්ඤං ච වනසමිං දුරුකං.
එතාදිසිකාය රත්තියා නොසු නාම අලෙහති පාපියො”ති

ගාථමාන.

නං පුඤ්ඤා වනසණ්ඩ අභිවත්තා දෙවනා නං භික්ඛුං අනුකම්ප මානා “යදිපි චං භික්ඛු අරඤ්ඤවාසං ගිලෙනො වදසි, විවෙක කාමා පන විඤ්ඤානො හං බහුමඤ්ඤානති යෙවා”ති ඉමමත්තං දසොක්ඛි:-

“එකනො චං අරඤ්ඤ විහරසි අපවිඤ්ඤං ච වනසමිං දුරුකං.
තස්ස තෙ බ්‍රහ්මා පිගයන්ති නෙරසිකා විශ සග්ගගාමින”නති

ගාථං වච්ඤා “කථං හි නාම චං භික්ඛු නිය්‍යානිකෙ සමමා සබ්බිඤ්ඤා සාසනෙ පබ්බජ්ඣා අනිය්‍යානිකං විතකකං විතකොකසස සී”ති සන්නජේඤ්ඤා සංවෙජෙසි. එවං සො භික්ඛු නාය දෙවතාය සංවෙජ්ඣො කසාභිගතො විශ හඤ්ඤ අසායානිකයො විපසානාමිති. මහරිච්ඤා න විරසොව විපසානං උසුකකාපෙචා අරත්තනං පාපුණි.

හෙත වුත්තං අපදානේ:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සුචුද්ධං සභරංසිංව භාසුරං.
මහාසෙත්තං දිසා සබ්බා උචරුජංව සුරිතං.”¹

පුරකඛන්තං සංවිකෙති සාගරේගෙව මෙදිති.
නාගං පඤ්ඤා රේඡ්ඤාති විපසික්ඛාතිරෙපසිං.

එකතවුතෙ ඉතො භාසෙප යං රේඡ්ඤාමභිසුජ්ඣිං;
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. පුළුපුජ්ඣිදං එලං.

මනොසිලාසිභාසෙපා රේඡ්ඤානාමාසි බහතිසො
සත්තරහනසම්පන්නො වක්ඛවන්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා කුමාපිභා මයං-පෙ-කභං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පඤා අයං මෙ අරහත්තප්පත්තියා අභිකුසො
ජයොති අත්තනො දෙවභාය ව. වුත්තන්තයං සරිඤා”:-

“එකකා මයං අරඤ්ඤෙ විහරාම අපවිද්ධංව වකසමිං දාරුකං
නස්ස මෙ බහුකා පිහසන්ති තෙරසිකා විය සග්ගාමින”න්ති

ගාථං අභාසි. නස්සත්තො අනපෙක්ඛනාවෙන වතෙ ඡ්ඣිති දාරු
බණ්ඩං විය යදිපි මයං එකකා එකාකිනො අසභායා ඉමසමිං.
අරඤ්ඤෙ විහරාම එවං විහරතො පන නස්ස මෙ බහුකා පිහසන්ති
මං බහු අත්තාමරුපා කුලපුත්තා අභිප්පත්තන්ති: “අහො වහස්ස
මයංපි වජ්ජසූතනෙරො විය සරබ්බකිනං පභාය අරඤ්ඤෙ විහ
රෙය්‍යාමා”ති. යථා කිං? තෙරසිකා විය සග්ගාමිනං. යථා නාම
තෙරසිකා අත්තනො පාපකමෙත නිරයෙ නිබ්බත්තසත්තා සග්ග
ගාමිනං සග්ගපභාමිනං පිභයන්ති: “අහො වහ මයමපි නිරයදුක්ඛං
පභාය සග්ගජුඛං පච්චක්ඛවෙය්‍යාමා”ති. එවංසම්පදමිද්න්ති අත්තො.
එත්ථ ව අත්තති ගරුබහුවචනප්පයොගස්ස ඉවත්ථබ්බත්තො “එකකා
මයං විහරාමා”ති පුන නස්ස අත්තස්ස එකත්තං සකුං “නස්ස
මෙ”ති එකවචනප්පයොගො කථො. සො ව සග්ගාමිනන්ති ව
උග්ගමපි පිගුයන්ති පදං අපෙක්ඛිතො උපයොගත්තො සම්පදන
තිද්දෙසො දඨබ්බො. නං අභිප්පත්තන්ති ව නාදිසෙ අරඤ්ඤෙව
සාදිගුණ අභිප්පත්තානං අභිප්පත්තා නාම ගොභාතිති කථො
වුත්තමෙවාති. “නස්ස මෙ”ති: නස්ස මම සත්තකො ගුණෙති
අධිඥායො.

වජ්ජසූතනෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

1. සී. III. ම. සාලයජංව පුප්ඵිකා. 2. සී. I. සංකස්සිමා.

“වුනා පනහනි” කී ආයසමනො පකඩකෙරෙහි ගාථා කා උපපන්නි? සොපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො නන්ද නන්ද භවෙ පුඤ්ඤාති කරොනොතා ඉතො එකතවුතෙ කපෙප යකඩසෙනාපති හුඬා විපසසිං භගවතො දිඬා පසන්නමානසො දිබ්බවිජේන පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමනුසොසු සංසරනො ඉමසමිං බුද්ධපාදෙ සකෙකසු දෙවදහනිගමෙ සකාරාජකුලෙ නිබ්බන්ති. සමමාදකුමාරොතිස්ස නාමං අහොසි. අපස්ස දහර කාලෙ වාතරොතෙන පාදා න වියනිංසු. සො කතිපයං කාලං පිඨ සපපි විය විවරි. තෙනස්ස පකඩාති සමඤ්ඤ ජාතා. පච්ඡා අරොග කාලෙපි තපෙව නං සඤ්ජානනති. සො භගවතො ඤාතිසමාගමෙ පාරිභාරියං දිඬා පටිලඬාසඤා පබ්බජිතා කතපුබ්බකිදේවා කමමට්ඨානං ගහෙඬා අරඤ්ඤ විහරති. අපෙකදිවසං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිතුං ගව්නොතො අනතරාමග්ගෙ අඤ්ඤාතරසමිං රුක්ඛ මූලෙ නිසිදි. තසමිං ව සමයෙ අඤ්ඤාතරො කුලලො මංසපෙසිං ආදාය ආකාසෙන ගව්නති. තං බහු කුලලා අනුපතීතා පාතෙසුං. පාතිතං මංසපෙසිං එකො කුලලො අග්ගගෙසි. තං අඤ්ඤා අච්ඡන්ධා ගණති. තං දිඬා පෙරො “යථායං මංසපෙසි, එවං කාමා නාම බහුසාධාරණා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා” ති භාමෙපු ආදීනවං තෙකමෙම ව ආතිසංසං පච්චවෙකතිතා විපස්සනං පට්ඨපෙඬා අතිවිවතති ආදීනා මහසිකරොනොතා පිණ්ඩාය වරිතා කතහත්ත කිදේවා දිවාට්ඨානෙ නිසිදිතා විපස්සනං වසේඬා අරගත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විපසසි නාම භගවා ලොකජේට්ඨො නරාසනො
අට්ඨසට්ඨසහස්සෙති පාවිසි නගරං නදා.

නගරා අභිනිකම්ම අගමං දීපවෙතියං,
අඤ්ඤං විරජං බුද්ධං ආනුනිතං පටිග්ගහං.

බුලාසිතිසහස්සාති යකඩා මග්ගං උපෙනති තෙ.
උපට්ඨගත්ති මං නිදම්මං ඉන්ද්‍රං නිදසා ගණා.

භවතා අතිනිකම්ම දුස්සං පග්ගග්ග වන්දනා
සිරසා අතිවාදෙසිං සච්චද්ධි මගෙසිනො.

අහො බුද්ධා අහො ධම්මො අහො නො සඤ්ඤා සමපදා
බුද්ධස්ස ආනුභාවෙන වස්සධායං පකම්පථ.

තඤ්ඤා අච්ඡරියං දිඬා අබ්බුතං ලොමගංසනං
බුද්ධා විතතමපසාදෙසිං දීපදිඤ්ඤා නාදිති.

සොගං විතතමපසාදෙතා දුස්සං දන්තාන සඤ්ඤානො
සරණඤ්ඤා උපාගඤ්ඤං සාමවේවා සපරිජ්ජනො.

එකතවුනේ ඉතො කපෙය යං කමමකරිං තද;
 දුග්ගතිං නාතිරුනාමි. බුද්ධිපුත්තිදං ඵලං.

ඉතො පණ්ණරසේ කපෙය සොළසාසුං සුවාගනා
 සත්තරත්තසමපන්නා වක්කවාහි මගබලා.

කිලෙසා කොපිතා මගං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන"නති.

අරගහනං පන පඤ්ච යදෙව සංවේගවත්තූ තමිංකුසං කඤ්ච
 විපස්සනං වර්ධෙත්ඤා අස්සද්ද අධිගතා. තස්ස සංකීර්තනවුබේන
 අස්සද්දං බ්‍යාකරොනොනා "වුතා පතනති"ති ගාථං අභාසි.

තත්ථ 'වුතා'ති: හට්ඨා. "පතනති"ති: අනුපතනති. 'පඤ්චා'ති:
 වචනවසේන භූමියං පතිතා, ආකාසේ වා සංපතනවසේන පතිතා.
 'ගිද්ධා'ති: ගෙඩං ආපනනා. "පුතග්ගතා"ති: පුතදෙව උපගතා.
 වසදේ, සබ්බත්ථ යොජේතබ්බො. ඉදං වුතනං ගොති:- පතනති අනු
 පතනති ව ඉධ කුලලා ඉතරස්ස මුඛතො වුතා ව මංසපෙසි වුතා
 පන සා භූමියං පතිතා ව ගිද්ධා ගෙඩං ආපනනා සබ්බෙ ව කුලලා
 පුතරාගතා, යථාචිමේ කුලලා ඵලං සංසාරේ පරිබ්බමනතා සත්තා
 යෙ කුසලධම්මතො වුතා තෙ පතනති තීරයාදිසු ඵලං පතිතා ව
 සමපත්තිගෙව ජීවා තත්ථ කාමසුඛානුයොගවසේන කාමභවේසු
 රූපාරූපභවේසු ක්කානභවතිකනතිවසේන ගිද්ධා ව පුතරාගතා.
 භවතො අපරිමුත්තත්තා තෙන තෙන භවගාමිනා කමමන තං තං
 භවස්සද්දතං දුක්ඛං ආගතා ඵල, ඵලංගුතා ඉමේ සත්තා මයා පන
 කතං කිච්චං පරිස්සද්දිහෙදං සොළසවිධමි කිච්චං කතං. නදති තං
 කාතබ්බං අභි. රතං රමමං රමිතබ්බං අරියෙති සබ්බං සබ්බති
 විතිස්සමං තිබ්බාණං රතං අභිරතං රමමං තෙන ව සුබේනාවගතං
 සුඛං, ඵලසමාපත්තිසුබේන අනුආගතං අච්චනනසුඛං තිබ්බාණං
 සුබේන වා සුඛාපටිපදගුහෙන වා විපස්සනාසුබේන මග්ගසුබේන
 අකාගතං ඵලසුඛං තිබ්බාණසුබස්සද්ධාහි අත්ථා වෙදිතබ්බො.

සතාවස්ථරස්ස ගාථා වණණනා
 ති ට්ඨිතා.

"දුමච්ඡාස උපපන්නා"ති විමලකෝචස්සද්දස්ථරස්ස ගාථා.
 කා උපපත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධිසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවේ
 විවට්ඨිපතිස්සයං දුස්සද්දං උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකතවුනේ කපෙය
 විපසිස්ස ගභවතො කාලේ විභවසමපන්නා කුලේ තිබ්බතතිකා
 විස්සද්දතං පතනා එකදිවසං විසසං ගභවනතං මග්ගියා පරිසාය
 පරිවුතං ධම්මං දෙසෙනතං දිස්වා පසන්නමානසො චතුති සුවණ්ණ
 පුපෙථති පුපේසි. ගභවා තස්ස පසාදසංවර්ධිතත්ථං තථාරූපං
 ඉද්ධාගිසම්චාරං අභිසම්චාරෙසි යථා සුවණ්ණොභා සකලං තං පදෙසං
 මත්ථි. තං දිස්වා සො භියෙතාසොමනාය පසන්නමානසො හුත්වා

භගවතාං වැඤ්චාං තං නිමිත්තං ගහෙචාං අත්තනො ගෙහං ගතචාං
 බුද්ධාරම්බණපිතිං අවිජ්ඣනෙනා කෙනචි රොගෙන කාලං කචාං
 තුසිතෙසු උප්පන්නො අපරාපරං පුඤ්ඤති කචාං දෙවමනුස්සෙසු
 සංසරනො ඉමසම් බුද්ධිප්පාදෙ රාජ්‍යං ඩිව්ඛිසාරං පරිච්ච අමඛි
 පාලිසා කුච්ඡිමි පරිසකිං ගණ්හි, රාජ ඩිව්ඛිසාරො තරුණකාලෙ
 අමඛිපාලියා රූපසම්පත්තිං සුචා සඤ්ජාතාතිලාසො කතිපයමනුස්ස
 ජරිවාරො අඤ්ඤතකවෙසෙන වෙසාලියං ගතචාං එකරතති. තාය
 සංවාසං කප්පෙසි. තද අයං තස්සා කුච්ඡිමි පරිසකිං අග්ගහෙසි.
 සා ව ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං තස්ස ආරොවෙසි. රාජපි අත්තානං
 ජනාපෙචා දුතබ්බසුත්තනං දචා පක්කාමි. සා ගබ්භස්ස පරිපාක
 මනාය පුත්තං විජයි. විමලොතිස්ස නාමං අහොසි. පට්ඨා විමල
 කොණ්ඩඤ්ඤාති පඤ්ඤාධිප්පාදො වයප්පත්තො භගවතො වෙසාලි
 ගමනෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පසන්නාමානසො පබ්බජිතා කතපුබ්බ
 කිවෙවා විපස්සනං පට්ඨපෙචා නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අප්පදනෙ:-

“විපස්සි නාම භගවා ලොකජේට්ඨො නරාසභො
 නිසින්නො ජනකායස්ස දෙසෙසි අමතං පදං.

තස්සාගං ධම්මං සුචා දිපදිඤ්ඤස්ස සන්ත්තො
 සොවග්ගණපුප්ඵාති චත්තාරි බුද්ධස්ස අභිරොපයිං.

සුවණ්ණච්ඡදනා ආසි යාවතා පරිසා තද
 බුද්ධාගා ව සුවණ්ණාභා ආලොකො විමලො¹ අහු.

උදග්ගවිතො සුමනො වෙදජනො කතඤ්ජලී
 පිතිසඤ්ජනනො වෙව දිට්ඨධම්මසුඛාවගො.

ආයාචිතාන සබ්බුද්ධිං වැඤ්චාන ව සුබ්බතං
 පාමොජ්ජං ජනයිතාන සකං භවනමුපාගමි.

භවතෙ උපවිට්ඨොගං බුද්ධිසෙට්ඨං අනුස්සරිං.
 තෙන විත්තප්පසාදෙන තුසිතං උපපජ්ජගං.

එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ඵමභිරොපයිං;
 දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පුප්ඵසුජයිදං එලං.

සොළසාසිංසු රාජනො තෙමි සම්මතනාමකා
 තෙහාළිසෙ ඉතො කප්පෙ වක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා සොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පචා අඤ්ඤාපදෙසෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනො
 “දුමඛෙසාසා”ති ගාථං අහාසි.

තත් “දුමඛෙසාසා”ති: දුමෙන අවෙක අව්‍යාතබ්බතාය අමඛි
 පාලියාති අපො. ආධාරෙවෙතං භුමිවචනං. ‘උප්පත්තො’ති:
 තස්සා කුච්ඡිගං උප්පන්නො, උප්පජ්ජමානො ව. “ජනො පණ්ඩර

කෙතුනා”ති: ධවලධර්මතා පණ්ඩිතකෙතුති සඤ්ඤතෙන බිම්බිසාර රඤ්ඤ ගෙතුතුතෙන ඡතො, තං පටිච්ච නිබ්බන්ධනාති අත්ථො. උපපන්නොති මා පඨමාභිනිබ්බන්ති දස්සනපුබ්බං තභො හි ඡතොති අභිජ්ඣිදස්සනං. විජ්ජනකාලතො පට්ඨාය හි ලොකෙ ඡතවො භාගො. එත්ථ ව “පුමවග්ගාය උපපන්නො”ති ඉමිනා අභතුකකංසන භාවං අපනෙති, නෙකපඤ්චුත්තානවපි විසෙසාධගමසමාවඤ්ච දීපෙති. “ඡතො පණ්ඩිතකෙතුනා”ති ඉමිනා විඤ්ඤානපිනිකදස්ස නෙන පරවග්ගනං අපනෙති. “කෙතුනා”ති මානප්පගායි. මාදො හි උත්තතිලකබණ්ණතා කෙතුමියාති කෙතු. තථා හි සො කෙතු කමත්තාපච්චපට්ඨානොති වුච්චති. “කෙතුනාසෙවා”ති: පඤ්ඤය එව; පඤ්ඤ හි අනවජ්ජධම්මෙසු අවුත්තනවෙස්න මාරසෙනප්ප මඤ්ඤතෙන පුබ්බිහගමවෙස්න ව අරියානං ධජ්ජ නාම; හෙත ධම්මොපි ඉසිනං ධජෙති. “මහාකෙතුං පට්ඨංසයි”ති: මහාවිසයනාය මහන්තා සෙය්ගමානජ්ඣිමානාදිභෙදතො බහවො ව මානප්පකාරා ඉහරෙ ව කිලෙසධම්මා සමුත්ථිතවෙස්න කෙතු එතස්සාති මහාකෙතු, මාරො පාපිමා; තං බලං විභංසනවිසයාතිකකමනවසෙන අතිහවි නිබ්බි සෙවනං අකාසිති. “මහාකෙතුං පට්ඨංසයි”ති අත්තානං පරං විය දස්සෙන්නො අඤ්ඤපදෙසෙන අරගතං බ්‍යාකායි.

විමලකොණ්ඩඤ්ඤපෙට්ඨස්ස භාථා වණ්ණනා
ති වයි තා.

“උහෙබපකවච්ඡස්සා”ති ආයස්මතො උහෙබපකවච්ඡපෙට්ඨස්ස භාථා. කා උපපත්ති? සොපි කීර පුරිමබුද්ධෙසු කන්ධකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විචවුජ්ජනස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා ඉතො වතුනවුතෙ කප්පෙ සීද්ධස්සස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිඤ්ඤ විඤ්ඤානං පතොසා සත්ථාරං උද්දස්ස සාලං කරොන්තස්ස එකස්ස පුගස්ස එකත්ථමං අලහන්තස්ස එතං දන්තා සගායකිච්චං අකායි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන *දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිඤ්ඤ අපරාපරං පුඤ්ඤති කන්තා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො ඉමස්මි. බුද්ධප්පාදෙ සාවඤ්ඤං අඤ්ඤාභාරස්ස මුග්ගණස්ස පතො සුන්තා නිබ්බන්ති. චම්ප්පාතිස්ස ගොත්තතො ආගතනාමං. සො සන්තී සන්තිකෙ ධම්මං සුන්තා පටිලභිසද්ධො පබ්බජ්ඣා කොසලරට්ඨ ගාමකාවාසෙ වසන්නො ආගතානං භික්ඛුනං සන්තිකෙ ධම්මං පරි යාපුණාති. “අයං විතයො ඉදං සුත්තන්තං අයං අභිධම්මො”ති පද පරිච්ඡේදං ත ඡනාති. අප්පකදිවසං ආයස්මත්තං ධම්මසෙනාපතිං පුච්ඡිත්වා යථාපරිච්ඡේදං සබ්බං සලලකෙබ්බි. ධම්මසංකීර්තියා පුබ්බෙපි පිටකාදි සමඤ්ඤ පරියත්ති සද්ධම්මෙ වචන්තිතා එව. යතො භික්ඛුනං විතයධරාදිවොභාගො, ඤා තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්ණනො පරිපුච්ඡන්නො තත්ථ වුත්තෙ රුපාරුපධම්මෙ සලලකෙබ්බි විපස්ස නං පට්ඨපෙත්වා සමමසන්නො නචිරස්සෙව අරගතං පාපුණි.

තෙනවුත්තං අපදනො:-

සිද්ධිසම්පත්තං ගතවතො මහා පුගගණො අනු
සරණං ගතා ච තෙ බුද්ධං සද්දහනති තථාගතං.
සබ්බං සංගම්ම මනෙතතො සාලං කුබ්බනති සන්ත්තො
එකත්ථිතං අලහනතා විවිණනති බ්‍රහ්මචතෙ.
තාගං අරක්ඛාදි දිස්වාන උපගම්ම ගණං තද
අක්ඛ්‍යාලං පග්ගගෙතොනු පටිපුච්ඡිං ගණං අගං.
තෙ මෙ පුට්ඨා විශාකංසු සිලවන්නො උපාසකා
සාලං මයං කාතුකාමා එතො ඵලෙහා න ලබ්බති.
එකං ඵලිතං මම් දෙඵ අගං දස්සාමි සන්ත්තො
ආගරිස්සාමගං ඵලිතං අපෙපාසුකකා හවාථ ලො.
තෙ මෙ ඵලිතං පච්චෙච්ඡිංසු පසන්නා කුට්ඨමානසා
තතො පටිනිවත්තතො අගමංසු සකං සරං.
න විරං ගතෙ පුගගණෙ ඵලිතං අකාසගං තද
ගට්ඨො ගට්ඨන විතෙතන පඨමං උපපෙසගං.¹
තෙන විතතපසසාදෙන විමානං උපපජ්ජගං
උබ්බිධං භවනං මය්‍යං සහතභුමං සමුග්ගතං.
චජ්ජමානාසු භෙරිසු පරිවාරෙමගං සද
පඤ්චපඤ්ඤසකපපමති රුජ් ආසිං යසොධරෙ.
තත්ථාපි භවනං මය්‍යං සහතභුමං සමුග්ගතං
කුට්ඨාගාරවරෙපෙනං එකත්ථිතං මනොරමං.
එකවිසතිකපපමති උදෙනො නාම බතතිසො
තත්ථාපි භවනං මය්‍යං සහතභුමං සමුග්ගතං.
යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවත්තං අථ මානුසං
අනුභොමි සුඛං සබ්බං එකත්ථිතසයිදං ඵලං.
චතුනවුතෙ ඉතො කපෙප යං ඵලිතමදදිං තද;
දුග්ගතිං නාතිජ්ජාමි. එකත්ථිතසයිදං ඵලං.
කිලෙසා කොට්ඨා මය්‍යං-පෙ-කාං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගත්තං පන පත්වා කතකිච්චත්තා අකිලාසුතාවෙ සීතො
අත්තනො සන්තිකං උපගතානං ගහට්ඨපබ්බජිතානං අනුකම්පං උපා
දය තෙමිට්ඨං බුද්ධච්චනං ඵලංසිත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසෙනො ච
එකදිවසං අත්තානං පරං විශ කත්වා දස්සෙතො:-

“උකෙඛපකවච්ඡස්ස සබ්බලිතං බහුති වසෙසති
තං භාසති ගහට්ඨානං සුනිසින්නො උදාරපාමොජෙජ්ජ”ති
භාථං අභාසි.

තත් “උතෙතපකම්මච්ඡය්‍යා”ති: කතඋතෙතපච්චය්‍ය භික්ඛු
 නො සනතිතෙ විජුං විජුං උග්ගතිතං විනයපදෙසං සුත්තපදෙසං
 අභිධම්මපදෙසස්ථාපිතං පරිච්ඡේදං විනයසුත්තානිධම්මානං යෙව උප
 පරික්ඛිත්වා සක්ඛායනවසෙන තත් තත්ථෙව පරික්ඛිපිත්වා ජීතවසෙ
 නාති අත්ථො. කරණත්ථෙ හි ඉදං සාම්මිච්චනං. “සඛිකලිතං බහුගී
 චසෙය්‍යාති”ති: බහුතෙහි සංචරිතෙහි සම්මතවසෙන හදයෙ ජයිතං
 සඛිකලිතං. “සඛිකලිත”නතිපි පාඨො. සඛිකලිතං විය කතං එකාබ්ධි
 වසෙන වාටුග්ගතං කතං යං බුද්ධිචිත්තනති වචනසෙසො. ‘ග’නති:
 තං පරියත්තිධම්මං භාසති කථෙති. “ගහඨාන”නති: තෙසං
 යෙකුය්‍යතාය චුත්තං. “සුගිගිගෙනා”ති: තස්මිං ධම්මෙ සම්මා නිව්චලො
 නිසිතොනා ලාභසක්කාරාදීනි අපච්චාසිංසනොනො කෙවලං විමුත්තා
 යතනසිසෙ යෙව ජයා කථෙතීති අත්ථො. තෙනානං:- “උදාරපා
 මොජ්ජ්‍යා”ති: ඵලසමාපත්තිසුඛවසෙන ධම්මදෙසනාවසෙන ව
 උප්පන්නඋදාරපාමොජ්ජ්‍යාති. චුත්තං ගෙතං:-“යථාචුසො භික්ඛු
 යථාසුතං යථාපරියතං ධම්මං විජ්‍යාරෙන පරෙසං දෙසෙති තථා
 තථා සො තස්මිං ධම්මෙ ලභති අත්ථවේදං ලභති ධම්මවේදං ලභති
 ධම්මදෙසංගිතං පාමුජ්ජ”නති ආදි.

උතෙතපකම්මච්ඡය්‍යෙත්ථෙරසංගාථා චණ්ණො
 නි ට්ඨි තා.

“අනුසාසි මහාවිතේ”ති ආයසමනො මෙහියෙත්ථෙරසංගාථා. කා
 උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත් තත් භවෙ කුසල
 ඛිජති රොපෙනො ඉතො එකනවුතෙ කප්පෙ විපසංසං භගවතො
 කාලෙ කුලගෙනෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤානං පතොනා තස්මිඤ්ච සමයෙ
 විපසංසි භගවා බුද්ධිචිත්තපරියොසානමාගමම ආයුසංඛාරං මය්‍යජ්ජි.
 තෙන පඨවිකම්පාදිසු උප්පනොනසු මහාජනො භිත්තසිතො අහොසි.
 අථ නං වෙසංසවණො මහාරුජ් තමත්ථං විහාවෙත්වා සමය්‍යාසෙසි.
 තං සුත්වා මහාජනො සංවේගප්පතොනො අහොසි. තත්ථායං කුල
 සුතොනො බුද්ධානුභාවං සුත්වා සත්ථරි සඤ්ජාතගාරවබහුමානො උදාරං
 පිතිසොමනස්සං පටිසංවේදෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකාමෙවන දෙව
 මනුසොසු සංසරෙනො ඉමයමිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථසමිං සක්කරුජ
 කුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස මෙහියෙත්ථා නාමං අහොසි. සො වයප්පතොනො
 සත්ථ සනතිතෙ පබ්බත්ත්වා භගවතො උප්පය්‍යගෙනො භගවති ජුලි
 කායං විහරෙනෙති පිලිලිකාය නදියා තීරෙ රමණීයං අබ්බවතං දිස්වා
 තත් විහරිතුකාමො චෙවායෙ භගවතා වාරෙත්වා නතියවාරං
 විසංජ්ජො තත් ගනත්වා මිත්ථා විතක්කමක්ඛිකාහි ඛජ්ජමානො
 විත්තසමාසිං අලභිත්වා සත්ථ සනතිතං ගනත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි.
 අථස්ස භගවා “අපරිපක්කාය මෙහිය වෙතොවිමුත්තියා පඤ්චධම්මා
 පරිපාකාය සංවත්තනති”ති ආදිනා මවාදං අද්දසි. සො තස්මිං මවාදෙ
 ජයා විපසංසං වසෙත්වා අරහත්තං පාමුජ්ජි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“යදු විසසසි ලොකගො ආසුසඛිං රමොසාප්ථි;
පඨවි සමපකම්පිතං මෙදිති ජලමෙඛලා.
මිත්තං විත්තං මයං සුචිත්තවට්ඨකං
භවතම්පි පකම්පිතං බුඬස්ස ආසුසඛියෙ.
තාසො මය්හං සමුපපනො භවතො සමපකම්පිතො
උප්පාදො භු කිම්මිතං ලොකො ව විපුලො අනු.
වෙසාවණො ඉධාගමං නිබ්බාපෙසි මහාජනං,
පාණභූතෙ භයං නස්සි, එකස්සා ගොථ සංවුත්තං.
අගො බුඬො අඤ්ඤා ධම්මො අගො තො සඤ්ඤා සමපද,
යසම්¹ උපපජ්ජමානස්මිං පඨවි සමපකම්පති.
බුඬානුභාවං කිත්තෙත්වා කප්පං සග්ගමිති මොදහං;
අවඤ්ඤෙසු කප්පෙසු භූසලං චරිතං මයා.
එකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං සඤ්ඤමලිකිං හදු;
දුග්ගතිං තාහිජානාමි. බුඬසඤ්ඤාසිද්ධං එලං.
ඉතො පුද්ගසකප්පමිති රාජා ආසි පනාපවා
සම්මො තාම නාමෙන චක්කවහාති මහබ්බලො.
කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුඬස්ස සාසන”න්ති.

අරගත්තං පන පඤ්ඤා සඤ්ඤා සමවුඬා ඔවාදං ලභිත්වා “මයා අරගත්තං අසිගහ”න්ති අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතො:-

“අනුසාසි මහාචරො සබ්බධම්මානපාරගු,
නස්සාහං ධම්මං සුඤ්ඤා විහාසිං සන්තිකෙ සතො;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා කතං බුඬස්ස සාසන”න්ති

ගාථං අහාසි.

තත් “අනුසාසි”ති: අපරිපක්කාය මෙයිය වෙතොවිමුත්තියා පඤ්ඤාධම්මා පරිපාකාය සංවහන්තී”ති ආදිතා ඔවදි, අනුසිට්ඨි. අදසි. “මහාචරො”ති: මහාචික්කන්තො විරියපාරමිපාරිසුරියා චතුරභිගුසමන්තාගතවිරියාධිප්තානෙන අනඤ්ඤාසාධාරණෙන චතුරභිධ සමපප්පානසමපත්තියා මහාචරියොති අත්ථො. “සබ්බධම්මානපාරගු”ති: සබ්බෙසං වා සබ්බතධම්මානං පාරගුතං නිබ්බාණං සසම්භුඤ්ඤානෙත ගතො, සබ්බෙසං ඤෙය්‍යධම්මානං පාරං පරියන්තං ඤාණගමනෙන ගතො අසිගතොති සබ්බධම්මානපාරගු; සබ්බඤ්ඤාති අත්ථො. නස්සාහං ධම්මං සුඤ්ඤා”ති: නස්ස බුඬස්ස භගවතො සාමුක්කංසිකං තං වුදුසව්වධම්මං සුඤ්ඤා විහාසිං. “සන්තිකෙ”ති: අවිච්ඡේදනික මිත්තං විත්තකෙති උපද්ධතො වාසිකා විහාරං ගන්ත්වා සඤ්ඤා සන්තිකෙ යෙව විහාසිං. “සතො”ති: සතිමා; සමථ විපක්කනාභාව

නාය අප්‍රමතෙතාති අනෙථා. ‘අහ’නති: ඉදං යථා’ අනුසාසිති එත්ත මනති එවං විජ්ජා අනුප්පායා බුද්ධස්ස සාසනනති එත්ත මයාති පරිනාමෙතබ්බං. “කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති ඉමිනා යථාචුත්තං විජ්ජිතතස්සානුප්පානතිමෙව සඤ්ච මවාදපටිකරණභාවදස්සනෙන පරියායනතරෙන පතාසෙති සීල කඛකොදිපටිපුණ්ණා හි සඤ්ච සාසනකාරිතා.

මෙහිසෂෝරස්ස ගථා වණනනා

ති ටසී තා.

“කිලෙසා කාසිත්‍යා මසා”නති ආයසවතො එකඟමමසවණිය ෂෝරස්ස ගථා. කා උප්පතති? සො කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ රුක්ඛදෙවතා හුත්වා නිබ්බතො කාතිපයෙ හිකඛු මංගමුලෙන මහාරඤ්ඤ විහරනෙන දිස්වා අනුකම්පමානො අත්තනො භවිතො ඔතරිත්වා තෙ සමස්සාසෙත්වා භොජෙත්වා යථාධිපොතං ණානං පාපෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො කස්සපෙ භගවති කහබුඩකිට්ඨෙව පරිනිබ්බුතෙ ලොකෙ උප්පජ්ජි. තස්මිං කාලෙ බාරාණසිරාජා කිකිනාම අභොසි. තස්මිං කාලකතෙ තස්ස පුප්ඵිකිරො රාජා නාම පුතො අභොසි. තස්ස පුතො සුසාමො නාම. තස්ස පුතො කිකිබුහමදතො නාම හුත්වා රජ්ජං කරෙතො සාසනෙ අනතරගිතෙ ධම්මසවණං අලභනො “යො ධම්මං දෙසෙති තස්ස සතසහස්සං දමමි”ති ඉකාසාපෙත්වා එකමටි ධම්මකට්ඨකං අලභනො “මයං පිඤ්චිනාමහාදීනං කාලෙ ධම්මො සංවත්ති, ධම්මකට්ඨකං සුලභා අභෙසුං, ඉදං ති පන වතුපදිකගථා මතතමි කපෙතො දුලලභො, යාව ධම්මසඤ්ඤා න විතස්සති නාව පබ්බජස්සාමි”ති රජ්ජං පහාය ගිමවත්තං උද්දිස්ස ගච්ඡන්තං සකෙකා දෙවරාජා ආගන්ත්වා “අනිච්චා වත සඬ්ඛාරා”ති ගථාය ධම්මං කපෙත්වා නිවතෙනසි. සො නිවත්තිත්වා බහුං පුඤ්ඤං කත්වා දෙව මනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසමිං බුද්ධුප්පාදෙ සෙතව්‍යතගරෙ සෙට්ඨි කුලෙ නිබ්බතතිත්වා වයප්පතො භගවති සෙතව්‍යතගරෙ සිංසපා වතෙ විහරනෙන සත්ථාරං උපසඬ්ඛමිත්වා වජ්ජිත්වා එකමත්තං තිසිද්දි. තස්ස සත්ථා අජ්ඣාසයං මලොකෙත්වා “අනිච්චා වත සඬ්ඛාරා”ති ඉමාය ගථාය ධම්මං දෙසෙසි. තස්ස තත්ත කතාධිකාරතාය සො අනිච්ච සඤ්ඤාය පාකච්ඡාරං හුත්වා උපට්ඨිතාය පටිලඬ්ඝංවෙගො පබ්බජිත්වා ධම්මසමමසනං පට්ඨපෙත්වා දුක්ඛසංඤ්ඤං අත්තසඤ්ඤාසථ මනසි කාරොතො විපස්සනං උස්සුකකාපෙත්වා අරගත්තං පාපුණි. තෙන චුත්තං අපදනෙ:-

“පදුමුත්තරබුද්ධස්ස සාවකා වත වාරිනො¹

විප්පලඬා බුහාවතෙ අකාව අනුපිට්ඨරෙ.

අනුසාරිනා සම්මුඛං පදමුත්තරනායකං
තසෙසෙනෙ මුනිනො පුත්තා විපප්පමා මුභාවනෙ.

භවතා මරුහිනාන අගමං භික්ඛුසන්නිකෙ,
තෙසං මග්ගඤ්ච ආවික්ඛිං, භොජනඤ්ච අදසගං.

තෙන කම්මෙන දිපදිඤ්ඤ ලොකජේට්ඨි නරාසතෙ
ජාතියා සත්තවස්සොව අරගත්තං අපාපුණිං.

සවක්ඛු නාම නාමෙන වාදස වක්ඛවත්තිනො
සත්තරත්තසම්පන්නා පඤ්චකප්පසතෙ ඉතො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මජ්ඣං-පෙ-කතං බුධියා සාසන”නති.

තස්ස එකෙනෙව ධම්මසවණෙන නිපථනාකිළිවත්තා එකධම්ම
සවණියොත්ථෙව සමඤ්ඤ අගොසි. සො අරහා හුතා අඤ්ඤං
බ්‍යාකරොත්තො:-

“කිලෙසා ක්කාපිතා මයං භවා සබ්බෙ සමුහතා
වික්ඛිණො ජාතිසංසාරො නත්ති දුති පුනබ්බවො”ති

ගාථං අගාසි.

තත් “කිලෙසා”ති: යස්මිං සත්තානෙ උප්පන්නා තං කිලෙසෙනති
විබාධෙනති උප්පාපෙනති වාති කිලෙසා; රාගාදයො. “ක්කාපිතා”ති:
ඉඤ්ඤානා විශ රුක්ඛගච්ඡාදයො අරියමග්ගඤ්ඤානානා සමුලං
දසිසා. “මසග”නති: මයා, මම සත්තානෙ. “භවා සබ්බෙ සමුහතා”ති:
කාමකම්මභවාදයො සබ්බභවා¹ සමුග්ගානිතා, කිලෙසානං ක්කාපිත්තතා
සති හි කිලෙසවට්ටෙ කම්මවට්ටෙන භවිතබ්බං කම්මභවානං සමුහ
තත්තා එව උප්පත්තිභවාපි සමුහතා එව, අනුප්පාදධම්මතාය ආපාදි
තත්තා වික්ඛිණො ජාතිසංසාරොති ආදිතො:-

“බඤ්ඤානං ව පටිපාටි ධාතුආයතනානව²
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානං සංසාරොති පටුළ්චති”ති.

වුත්තලක්ඛණො සංසාරො විසෙසතො බිණො තස්මා “නජිදුති
පුනබ්බවො”ති: යස්මා ආයති වික්ඛිණො ජාතිසංසාරො, තස්මා ව
පුනබ්බවො නත්ති. යස්මා “භවා සබ්බෙ සමුහතා”ති ආවත්තතො
වත්තබ්බං. අථවා වික්ඛිණො ජාති සංසාරො, තතො එව නත්ති ඉදුති
පුනබ්බවොති යොජේතබ්බං.

එකධම්මසවණියෙවරස්ස ගාථා වණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

“අභිවෙතසො අප්පමජ්ජනො”¹ ති ආයස්මහො එකුදුනියනේරස්ස ගාථා. කා උප්පහති? අයච්චි පුරිමබ්බුකෙසු කතායිකායෙ හත්ත තත්ත භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා අඤ්ඤාසිස්ස භගවතො කාලෙ යක්ඛසෙනාපති හුත්වා තිබ්බතෙනා සන්ථරි පරිනිබ්බුතො “අලාභා වත මෙ දුලලංඛං වත මෙ යොගං සන්ථු ධරමානකාලෙ දුනාදිපුඤ්ඤං කාතුං නාලන්” නති පරිදෙවසොභාසමාපන්නො¹ අගොසි. අථ නං සාගරෙ නාම සන්ථු සාවකො සොකං විනොදෙත්වා සන්ථු දුප්පුජ්ජයං නියොජෙයි. සො පඤ්චවස්සාති දුපං පුජෙත්වා තතො වුතො ගෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමහුස්සෙසු එව සංසරනො කස්සපස්ස භග වහො කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බතත්තො විඤ්ඤාතං පතො කාලෙන කාලං සන්ථුසනතිකං උපසංකමති. තයඤ්ඤාච සමයෙ සන්ථා “අභිවෙත සො” ති ගාථාය සාවකො අභිණ්ණං ඔවදති. සො නං සුත්වා සද්ධාත්තො පබ්බජි. පබ්බජිත්වා ච පත තමෙව ගාථං පුතප්පනං පරිවිනොතති. සො තත්ථ විසතිවස්සසහස්සාති සමණධම්මං කරොනො සුඤ්ඤා අපරිපාකතො විසෙසං තිබ්බතෙනා නාසකම්. තතො පත වුතො දෙවලොකෙ තිබ්බතත්තො අපරාපරං සුගතිස්සයෙව සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ සාවත්ථියං විභවසම්පන්නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුත්වා තිබ්බතෙනා විඤ්ඤාතං පතො ජෙතවතපටිගගණ්ණසමයෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලඬාසද්ධො පබ්බජිත්වා කතපුබ්බකිච්චො අරඤ්ඤෙ විහරනො සන්ථු සනතිකං අගමාසි. භස්මිඤ්ච සමයෙ සන්ථා ආයස්මනං සාරිපුත්තං අත්තනො අවිදුරෙ අභිවිතාමනුසුත්තං දිස්වා “අභිවෙතසො” ති ඉමං උදනං උදනෙයි. තං සුත්වා අයං චීරකාලභා විතභාවනාය අරඤ්ඤෙ විහරනො කාලෙන කාලං තමෙව ගාථං උදනෙති. තෙනස්ස “එකුදුනියො” ති සමඤ්ඤ උදපාදි. සො අපේක දිවසං විතොකග්ගනං ලභිත්වා විපස්සනං වඩෙස්සිත්වා අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුතං අපදනෙ:-

“අඤ්ඤාසිස්සි සුගතෙ තිබ්බුතෙ සමනානරං
යක්ඛයොතිං උප්පජ්ජිං අසම්පතො වගං තදා.

දුලලංඛං වත මෙ ආසි දුප්පහානං දුරුට්ඨිතං
යං මෙ භොගෙ විජ්ජමානෙ පරිනිබ්බාසි වකුච්චො.

මම සඤ්ඤාසමඤ්ඤාස සාගරෙ නාම සාවකො
මමුඛිරතුකාමො සො ආගච්ඡි මම සනතිකෙ.

කිනහු සොවසි? මා භාසි, වර ධම්මං සුමෙධසො,
අනුප්පදිතො බුද්ධෙත සබ්බෙසං ඛිජ්ජමපදා.

යො ච පුජෙය්‍ය සම්බුද්ධං තිස්සනං ලොකනායකං
ධාතුසංසම්පන්නමපි තිබ්බුතස්සාපි පුජෙය්.

සමෙ විතතප්පසාදමති සමං පුඤ්ඤං මග්ගනං;
තයමා දුපං කරිත්වාන පුජෙති ජීතධාතුයො.

1. සි. IV. පරිදෙවසො භොසමාපන්නො.

සාගරයෙහි වුවො සුඛා බුද්ධිපං අකාසනං;
පඤ්චවයෙහි පරිවරිං මුනිනො උපමුත්තමං.

තෙන කමෙතන දිපදිනෙද ලොකජෙට්ඨ නරාසනෙ
සමපතතිං අනුභුතාන අරහත්තමපාපුණිං.

භූරිපඤ්ඤා ව චත්තාරො සත්තකප්පසතෙ ඉතො
සත්තාරතනසමපනනා චක්කවත්ත මහබ්බලා.

කිලෙසා කාපිතා මයො-පෙ-කතං බුද්ධියං සාසන”තති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා විමුක්තිපුබ්බෙන විහරන්තො එකදිවසං
අයසමතා ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන පරිභානං විමංසිත්තුං “ආවුසො
මයං ධම්මං භණ්ණාති”ති අර්ඤ්ඤිට්ඨො විරකාලපරිච්චාතනා:-

“අධිවෙතසො අපමර්ජ්‍යතො මුනිනො මොනපරේසු සික්කිතො.

සොකා න භවන්ති හාදිතො උපසන්නස්ස සද්ද සතිමතො”ති
ඉමමෙව ගාථං අභාසි.

තත් “අධිවෙතසො”ති: අධිච්චාතවතො; සබ්බචිත්තානං අධි
කෙන අරහත්තඵලචිත්තෙන සමනනාගතස්සාති අත්ථො. “අපමර්ජ්‍ය
තො”ති: නපමර්ජ්‍යතො, අපමාදෙන අනවර්ජ්‍යධම්මෙසු සාතච්චිකිරි
යාය සමනනාගතස්සාති චුත්තං ගොති. ‘මුනිනො’ති: “යො මුනාති
උතො ලොකෙ මුනි තෙන පවුච්චති”ති එවං උභයලොකමුනතෙන
වා මොනං වුච්චති ඤ්ණං තෙන අරහත්තඵලපඤ්ඤාසම්මාතෙන මො
තෙන සමනනාගතාය වා බිණ්ණසමො මුනි නාම; තස්ස මුනිතො.
“මොනපරේසු සික්කිතො”ති: අරහත්තඤ්ණසම්මාතස්ස මොනස්ස
පරේසු උපායමයෙහි සත්තතිංසබ්බොධිපක්කියධම්මෙහි තාපු වා
සික්කාපු සික්කිතො. ඉදංඤ්ච පුබ්බභාගපට්ටදං ගහෙතා චුත්තං:-
“පරිනිඤ්ඤාසික්කො හි අරහා”ති. තස්මා එවං සික්කිතො ඉමාය
සික්කාය මුනිභාවං පහාස්ස මුනිනොති එවමෙත් අත්ථො දට්ඨබ්බො.
යස්මා වෙතදෙවං තස්මා හෙට්ඨමමයහඵලචිත්තානං වසෙන අධි
වෙතසො චතුසස්වසමොධිපට්ටපහායං අපමාදවස්සෙන අපමර්ජ්‍ය
තො අනගමයාඤ්ණසමනනාගමෙන මුනිනොති එවමෙත් සමපදන
වසෙන අත්ථො සුර්ජ්‍යතියෙව. අථවා අපමර්ජ්‍යතො සික්කිතොති
පධානගෙන අක්කාහාති දට්ඨබ්බො. තස්මා අපමර්ජ්‍යතගෙහු සික්කිත
ගෙනු ව අධිවෙතසොති අත්ථො. “සොකා න භවන්ති හාදිතො”ති:
තාදිස්ස බිණ්ණසමමුනිතො අබ්බත්තරෙ ඉට්ඨවිශොගාදිවත්තා
සොකා චිත්තසන්නාපනා න ගොතති. අථවා හාදිලක්කිණපත්තස්ස
අසෙකමුනිතො සොකා න භවන්ති. “උපසන්නස්ස”ති: රාගා
දීන් අච්චිතනුපසමතෙන උපසන්නස්ස. “සද්ද සතිමතො”ති: සතිවෙ
පුලුලපත්තියා නිවමකාලං සතියා අවිරතිතස්ස. එත් ව “අධිවෙත
සො”ති ඉමාන අධිච්චාතසික්කා, “අපමර්ජ්‍යතො”ති ඉමාන අධිසීල
සික්කා, “මුනිනො මොනපරේසු සික්කිතො”ති එතෙහි අධිපඤ්ඤා
සික්කාති; “මුනිනො”ති වා එතෙන අධිපඤ්ඤාසික්කා. “මොනපරේසු

සිකතිනො”ති එතෙන තාසං ලොකුත්තරසිකතිනං පුබ්බභාගපටිපදා;
 “සොකා නභවන්ති”ති ආදීහි සිකතිපාරිපුරියා ආනිසංසතා පකාසි
 තාති වෙදිතබ්බං. අයමෙව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාඛ්‍යාකරණගාථා
 අගොසි.

එකදුනිසසෙත්තරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා.

“සුඛාන ධම්මං මහතො මහාඥ”නති¹ ආයස්මතො ඡන්දාසෙව
 රස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං හි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත්ථ
 තත්ථ භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා සිද්ධස්ථස්ස භග
 වතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බන්තිත්වා විඤ්ඤාතං පනෙනා එක
 දිවසං සිඬ්ඛන්තං භගවන්තං අඤ්ඤාතරං රුක්ඛමුලං උපගච්ඡන්තං දිස්වා
 පසංහන්තිතො මුදුසඤ්චස්සං පණ්ණසත්තරං² සත්ථරිත්වා අදුසි.
 පුපෙථගි ච සමන්තතො ඔකිරිත්වා පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤ
 කමෙත්ත දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිත්වා පුත්ථි අපරාපරං පුඤ්ඤාති
 කරිත්වා සුගතීසුයෙව සංසරනො අමතාකං භගවතො කාලෙ සුඛො
 දනමහාරාජස්ස ගෙගෙ දුසියා කුච්ඡිමහි නිබ්බන්ති. ඡන්දාසානිස්ස
 නාමං අගොසි. බොධිසත්තෙත සගජ්ජනො සො සන්තුඤ්ඤාතිසමාගමෙ
 පටිලඛසංඛො පබ්බජිත්වා භගවති පෙමෙන “අමතාකං බුඬො අමතාකං
 ධම්මො”ති මමන්තං උප්පාදෙත්වා සිනෙහං ඡිඤ්ඤං අසකෙකානෙනා
 සමණධම්මං අකත්වා සත්ථරි පරිනිබ්බුතො සත්ථාරා ආණන්තවිධිනා
 කතෙන බුග්ගදණ්ඩක සන්නජ්ජනො සංවෙගප්පනෙනා හුත්වා
 සිනෙහං ඡිඤ්ඤා විපස්සනෙනා නවිරස්සෙව අරගන්තං පාපුණ්ඨි.
 තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සිද්ධස්ථස්ස භගවතො අදුසිං පණ්ණසත්තරං
 සමන්තා උපකාරී ච කුපුමං ඔකිරිං අහං.
 පාසාදෙ චතුරො රලෙම අනුභොමි මහාරහෙ
 මහඤ්ඤාති ච පුප්ථානි සයනෙ භිගරන්ති මෙ.
 සයනෙහං තුවට්ඨාමි³ විවිත්තෙ පුප්ථසත්තෙ;
 පුප්ථවුට්ඨි ච සයනෙ අභිවස්සති තාවදෙ.
 චතුත්වුතෙ ඉතො කප්පෙ අදුසිං පුප්ථසත්තරං;
 දුග්ගතිං නාභිජ්ජාමි. සත්තරස්ස ඉදං ථලං.
 තිණසත්තරකා නාම සත්ත තෙ වකඛවන්තිතො
 ඉතො තෙ පඤ්ඤාකප්පෙසු උප්පජ්ජිංසු ජනාධිපා.
 කිලෙසා කාපිතා මය්‍යං-පෙ-කතං බුබුස්ස සාසන”නති.

අරගන්තං පන පත්වා විමුක්තිසුඛසන්නපටිතො පිතිවෙගවිස්සවං
 උද්දනං උදුනෙනෙනා:-

1. සි. III & ම. මහාරතං. 2. සි II. සත්තරං. 3. සි. III. සයනං හං සුවට්ඨාමි.

කපෙපසි. තස්ස වසනට්ඨානස්ස අවිදුරෙ එකස්මිං පඬ්ඨාරෙ පච්චෙක
 බුද්ධො ආබාධිකො හුත්වා පරිනිබ්බාසි. තස්ස පරිනිබ්බාණස්මයෙ
 මහාආලොකො අගොසි. නං දිස්වා සො “කථං නුවො අයං
 ආලොකො උප්පන්නො”ති විමංසනවසෙන ඉතො විතො
 ආභිණ්ඩන්නො පඬ්ඨාරෙ පච්චෙකබුද්ධං පරිනිබ්බුතං දිස්වා ගති
 දුරුති සංකංඛිත්වා සරීරං ක්කිපෙත්වා ගතොදකෙන උපසිඤ්චි.
 තතෙකො දෙවපුත්තො අනතප්‍රිකෙඛි ධත්වා එවමාග: “සාධු සාධු
 සප්පුරිස! බහුං තයා පුඤ්ඤං පසවතොත පුරිතං සුගතිසංවත්තනීයං
 කමමං, තෙන තිං සුගතිපුයෙව උපපජ්ජිස්ස සි, පුණ්ණොති ව තෙ
 නාමං හවිස්සති”ති. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුස්සෙසු
 සංසරන්නො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සුණංපරනතජනපදෙ සුප්පාරක
 පටිතෙ ගගපතිකුලෙ නිබ්බන්ති. පුණ්ණොතිස්ස නාමං අගොසි.
 සො වසප්පන්නො වාණිජ්ජවසෙන¹ මගතා සත්තං සද්ධිං සාවන්ති.
 ගතො. තෙන ව සමයෙන හගවා සාවන්තියං විහරති. අථ සො
 සාවන්තිවාසිති උපාසකෙති සද්ධිං විහාරං ගතො සඤ්ඤා සනතිකෙ ධම්මං
 සුත්වා පරිලභිසද්ධො පබ්බජ්චා වත්තපට්ටිතෙනති ආචරිසුපජ්ඣායෙ
 ආරුධෙන්නො විහාසි. සො එකදිවසං සත්ථාරං උපසංකමිත්වා “සාධු
 මං හන්ත හගවා සංඛින්නෙත්ථ ඔවාදෙන ඔවදත්ථ, යමගං සුත්වා සුණං
 පරන්ත ජනපදෙ විහරෙය්‍ය”න්ති ආග. තස්ස හගවා “සනති ඛො
 තෙ පුණ්ණ වකුච්ඤ්ඤායා රූපා”ති ආදිනා ඔවාදං දත්වා සිගනාදං
 නාදපෙත්වා විස්සජේසි. සො හගවන්තං වන්දිත්වා සුණංපරනතජන
 පදං ගත්වා සුප්පාරකපටිතෙ විහරන්නො සමථවිපස්සනං උසුක්කා
 පෙත්වා තිස්සො විජ්ජා සච්ඡකාසි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

පඬ්ඨාරකුටං² නිස්සාය සයමතු අපරුජ්ඣො
 ආබාධිකො ගරු බුද්ධො වසති පබ්බතන්තරෙ.

මම අස්සමසාමන්තා පභාසො ආසි තාවදෙ;
 බුද්ධො නිබ්බායමානමති ආලොකො උපපජ්ජථ.

යාවතා වනසණ්ඩස්මිං අච්ඡකා ව තරච්ඡකා
 ව්‍යග්ගා ව කෙසරි සබ්බෙ අධිගච්ඡිත්ථ තාවදෙ.

උප්පාතං තමගං³ දිස්වා පඬ්ඨාරං අගමාසගං.
 තත්ථගුසාසිං සම්බුද්ධං නිබ්බුතං අපරුජ්ඣං.

සුපුලං සාලරුජංව සතරංසිංව උග්ගතං
 විතච්ඡිකංව අභිහාරං නිබ්බුතං අපරුජ්ඣං.

තිණං කට්ඨඤ්ච පුරෙත්වා විතකං තත්ථකාසගං;
 විතකං සුක්කතං කත්වා සරීරං ක්කිපසිං අගං.

1. සි. I. වාණිජවසෙන.

3. සි. III. ම. කුටි.,

3. සි. I. උපාදකමගං.

සරීරං කූපසිනිනා ගතිතොයං සමොකිරිං;
 අනත්තිකෙව සීතො යකෙඛා නාමං අග්ගති තාවදෙ.
 සපුරිස තයා කිච්චං සයමගුසා මගෙසිනො.
 පුණ්ණකො නාම නාමෙන සද්ද හොති තුවං මුනි.¹
 තමහා කායා චිච්චිනා දෙවලොකමගච්ඡතං.
 තත්ථ දිබ්බමයො ගතො අනත්තිකං² පච්ඡාති.
 තත්ථාපි මෙ නාමධෙයාං පුණ්ණකොති අහු තද්ද.
 දෙවතුතො මනුස්සො ඒ සංකප්පං පුරයාමහං.
 අයං පච්චිකො මග්ගං චරිමො චතතතෙ භවො;
 ඉධාපි පුණ්ණකොනෙව නාමං මග්ගං පකාසති.
 තොසසිනිනා සමුද්ධං ගොතමං සකාසපුරිසං.
 සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරම් අනාසවො.
 එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං කච්චමකරිං තද්ද;
 දුග්ගති; නාතිජනාම්. දුරුකිච්චසසිදං එලං.
 කිලෙසා කූපිනා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගතනං පන පච්චා ථෙරෙ බහු මනුස්සො සාසනෙ අභිප්පසා
 දෙසි; යතො පඤ්චසතමතනා පුරිසා උපාසකතනං, පඤ්චසතමතනා
 ව ඉසීයො උපාසිකාභාවං පටිවෙදෙසුං. සො තත්ථ³ රතනවන්තො
 වන්තසාලං නාම ගතිකුටිං කාරුපෙච්චා “සත්ථා පඤ්චති භික්ඛු
 සතෙති සද්ධිං ගතත්වා සාලං පටිච්ඡතු”ති භගවන්තං පුප්ඵුතෙන⁴
 නිමන්තෙයි. භගවා ච ඉද්ධානුභාවෙන තත්තකෙති භික්ඛුති සද්ධිං.
 තත්ථ ගතත්වා වන්තසාලං පටිග්ගගෙත්වා අරුණෙ අනුචිතෙයෙව
 පච්චාගමාසි. ථෙරෙ අපරභාගෙ පරිනිබ්බාණසමයෙ අඤ්ඤං
 බ්‍යාකරෙන්නො:-

“සීලමෙව ඉධ අග්ගං, පඤ්ඤවා පන උත්තමො;

මනුස්සොසු ච දෙවෙසු සීලපඤ්ඤාණතො ජය”නති

ගාථං අභාසි.

තත්ථ “සීල”නති: සීලනට්ඨන සීලං, පතිට්ඨානට්ඨන සමා
 ධානට්ඨන වාති අන්තො. සීලං හි සබ්බගුණානං පතිට්ඨා.
 තෙනාහ:- “සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤා”ති. සමාදගති ව නං
 කායවාචා අභිප්පකිණ්ණං කරොතිති අන්තො. තසිදං සීලමෙව අග්ගං
 සබ්බගුණානං මූලභාවතො ච පමුඛභාවතො ච. යථාහ:-තස්මා තිහ
 තිං භික්ඛු ආදිමෙව විසොධෙති. කොවාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච
 සුචිත්තං”නති. පාතිමොක්ඛනති මුඛමෙතං පමුඛමෙතනති ආදි.
 ‘ඉධා’ති: නිපාතමතනං. “පඤ්ඤවා”ති: ඤ්ඤාණසම්පන්නො, සො

1. සි. I & III. මුතෙ.

2. සි. I. & IV. අනත්තිකං

3. සි. II. රතනවන්තො වන්තසාලා නාම නානාකුටි. 4. සි. I. & III. පුප්ඵුතපන.

උභයමෝ සෙට්ඨෝ පවරෙති. පුග්ගලාධිප්ථානාය භාටාය පඤ්ඤාය යෙව් සෙට්ඨභාවං දස්සෙති. පඤ්ඤානන්තරා හි කුසලා ධම්මා; ඉද්දති නං සීලපඤ්ඤානං අග්ගසෙට්ඨභාවං කාරණතො දස්සෙති "මනුස්සෙසු ච දෙවෙසු සීලපඤ්ඤාණතො ජය"නති ච; සීලපඤ්ඤාණගෙනු පටි පක්ඛජයො කාමකිලෙසජයො ගොතිති අන්තො.

සුඤ්ඤානේරස්ස භාටා චණ්ණනා

ති ට්ඨි යා.

සත්තමවගචණ්ණනා

ස ම ත්තා.

"සුසුඛමනිසුඤ්ඤානදායකිනා"ති ආයස්මතො චන්ද්‍රපාලකේරස්ස භාටා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබ්‍රහ්මෙසු කතාභිකාරො තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙනා ඉතො එකනවුතෙ කප්පෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිත්වා බ්‍රාහ්මණසිප්පෙසු නිප්පතති. පඤ්ඤා අනං පරිවරනෙනා එකදිවසං මහතියා කංසපාතියා ගව්‍යසෙසං පායාසං ආදාය දක්ඛිණේය්‍යං පරියෙසනෙනා විපසංසිං භග චන්ද්‍රං අකාසෙ වඩකමන්තං දිස්වා අච්ඡරියබ්‍රහ්මචිත්තජායො භග චන්ද්‍රං අභිවාදෙත්වා දාතුකාමතං දස්සෙයි. පටිග්ගගෙයි භගවා අනු කම්පං උපාදාය. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙනා¹ ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ විභවසම්පන්නාස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතෙනා හුත්වා නිබ්බන්ති. චන්ද්‍රපාලොතිස්ස නාමං අහොයි. සො බිච්ඡිසාරසමාගමෙ උරුමෙලකස්සපකේරෙන සද්ධිං පාටිභාරියං දස්සෙත්වා සඤ්ච පරමතිපච්චාකාරෙ කතෙ තං දිස්වා පටි ලභිසද්ධො පබ්බජිත්වා සත්තාග පබ්බජිතො එව විපස්සනං වඩෙස්සත්වා ඡළභිකෙඤ්ඤ අහොයි. තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

"සුචරණචරෙණං සම්බ්‍රහ්මො බහනිංසවරලක්ඛණො පවතා² අභිනික්ඛනෙනා භික්ඛුසංඝපුරකකිතො.

මහච්චා කංසපාතියා වඩෙස්සත්වා පායාසං අගං ආහුතිං දට්ඨුකාමො සො උපනෙයිං බලිං අගං.

භගවාපි තස්මිං සමයෙ ලොකජෙට්ඨො නරාසභො වඩකමං සුසමාරුළොහා අම්බරෙ අනිලායනෙ.³

හඤ්ච අච්ඡරියං දිස්වා අබ්‍රහ්මං ලොමහංසනං ඔපසිත්වා කංසපාතියං විපසංසිං අභිවාදයිං.

තුචං දෙවොයි සබ්බඤ්ඤා සද්දෙවෙ⁴ සහමානුසෙ අනුකම්පං උපාදාය පටිගණ්හ මහාමුති.

1. සි. III. 8. සංසරිත්වා.

2. ම. පඨානං.

3. සි. 1 අනිලාපමො.

4. සි. III. 8. සද්දෙවසමානුසෙ.

පරිශ්‍යගෙසි හඟවා සබ්බලොකගතායකො
මම සබ්බප්පමඤ්ඤය සන්ධා ලොකෙ මහාමුනි.
එකතවුනෙ ඉතො කප්පෙ යං දුතමදදිං තද;
දුග්ගතිං තාතිජානාමි. පායාසස්ස ඉදං එලං.
එකතාප්‍රීසිතො කප්පෙ බුද්ධො¹ නාමාසි බහනියො
සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවහති මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යා-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරග්ගතං පන පඤ්ඤා සුඛෙන අත්තනා නිබ්බාණස්ස අභිගතභාවං
විභාවෙනො:-

“සුසුබ්බමනිපුණ්ණදස්සිනා
මනිකුසලෙන නිවාතවුත්තනා
සංසෙවිතවුද්ධසිලිනා
නිබ්බාණං නගි තෙන දුලලන"නති

ඉමං ගාථං අනාසි.

තත් “සුසුබ්බමනිපුණ්ණදස්සිනා”ති: අතිවිය දුග්ගදෙස්සන
සුසුබ්බමෙන සණ්ඨාදෙස්සන නිපුණෙන සම්මපටිච්චසමුප්පාදදි අතෙ
අතිච්චතාදිං ආරොපෙත්වා පස්සතිති=සුසුබ්බමනිපුණ්ණදස්සි, තෙන.
“මනිකුසලෙන”ති: මනියා පඤ්ඤා කුසලෙන ඡෙකෙන, එවං
පවත්තමානස්ස පඤ්ඤා වසිති එවං න වසිතිති ධම්මවිවයසමේඛා
ජ්ඣායාපඤ්ඤා උපාදතෙ” කුසලෙන. “නිවාතවුත්තනා”ති:
සමුග්ගවාරිජු නිවාතනිවවුත්තනා, වුසිසිලෙජු නවෙසු ව යථානුරූප
පටිපත්තිවුත්තනා. “සංසෙවිතවුද්ධසිලිනා”ති: සංසෙවිතං ආචිණ්ණං
වුද්ධසිලං සංසෙවිතවුද්ධසිලං, තං යස්ස අඤ්ඤා, තෙන සංසෙවිතවුද්ධ
සිලිනා. අථවා සංසෙවිතා උපාසිතා වුද්ධසිලිනො එතෙනාති සංසෙ
විතවුද්ධසිලි, තෙන. ‘ගි’ ති සඤ්ඤා ගෙතුඅත්තො. යසමා සො නිවාත
වුත්ති සංසෙවිතවුද්ධසිලි මනිකුසලො සුසුබ්බමනිපුණ්ණදස්සි ව, තසමා
නිබ්බාණං න තස්ස දුලලනනති අත්තො. නිවාතවුත්තනාය හි සංසෙ
විතවුද්ධසිලිනාය ව පණ්ණාහා තං ඔවද්දහබ්බං අනුසාසිතබ්බං
මඤ්ඤනති, හෙසං ව ඔවාදෙ සිතො සයං මනිකුසලතාය සුසුබ්බමනිපු
ණ්ණදස්සිනාය ව විපස්සනාය කම්මං කරොත්තො නචිරස්සෙව
නිබ්බාණං අභිගමිත්තිති. අයමෙව ව ථෙරස්ස අඤ්ඤාඛ්‍යාකරණගාථා
අගොසිති.

වච්ඡපාලස්සෙරස්ස ගාථා මණ්ණනා
නි වසි තා.

“යථා කළිතෙ සුසුබ්බමනිගො”ති ආයසමතො ආතුමස්ස
රස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සොපි පුරිමබුද්ධෙජු කතාසිකාරො තත්
තත්ත භවෙ විච්චුප්පතිස්සයං පුඤ්ඤං උපටිච්ඡන්තො ඉතො එක

නවුනෙ කපෙප කුලගෙනෙ නිබ්බන්ධිනා විඤ්ඤානං පනෙතා විසංසිං
 ගගවන්තං අනන්තරවිටියං ගවජන්තං දිස්වා පසන්නමානසො ගතො
 දකෙන ගනිවුණේණන ව පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත
 දෙවලොකෙ නිබ්බතො අපරපරං සුගතිසුයෙව සංසරන්තො කස්ස
 පස්ස ගගවතො සාසනෙ පබ්බජිතො සමණධම්මං අකාසි. ඤාණස්ස
 පන අපරිපක්කන්තා විසෙසං නිබ්බතොතුං නාසක්ඛි. අථ ඉමයම්.
 බුබුළාදෙ සාවඤ්ඤං සෙසිපුත්තො හුන්වා නිබ්බන්ති. ආතුමොතිස්ස
 නාමං අගොසි. තස්ස වයප්පත්තස්ස මාතා “පුත්තස්ස මෙ හරිධං
 ආනෙස්සාමි”ති ඤාතකෙගි ව සංමන්තසි. සො තං උපධාරෙත්වා
 ගෙතුසම්පත්තියා වොදියමානො “කිං මය්ගං කරවාසෙන! ඉදුතෙව
 පබ්බජිස්සාමි”ති භික්ඛුනං සන්තිකං ගන්තො පබ්බජි. පබ්බජිත්වෙ
 තං මාතා උප්පබ්බාජේතුකාමා නානාතයෙගිපි පලොභෙති. සො
 තස්සා ඕකාසං¹ අදන්වා අන්තනො අජ්ඣායයං පකාසෙන්නො:-

“යථා කම්මිරෙ සුසු වඩ්ඪිතග්ගො
 දුන්නිකම්මො ගොති පසාඛජ්ඣො;
 එවං අහං හරියායාතිතාය
 අනුමඤ්ඤ මං පබ්බජිතොමගි දුති”ති

ගාථං අභාසි.

තත් “කම්මිරෙ”ති: අභිකුරෙ. ඉධ පන වංසඛිකුරෙ අධිපෙපනො.
 “සුසු”ති: තරුණො. “වඩ්ඪිතග්ගො”ති: පවඩ්ඪිතසාවො. සුසුවඩ්ඪිත
 ග්ගො වා සුට්ඨවඩ්ඪිතසාවො සඤ්ඤාතපත්තසාවො. “දුන්නිකම්මො”ති:
 වෙළඳුමෙතො නිකමාමෙතුං නිගරිතුං අසකකුණේයො. “පසාඛ
 ජ්ඣො”ති: ජ්ඣාසාවාපසාවො, සාවානම්පි පබ්බෙ පබ්බෙ උප්පත්ත
 අනු සාවො. “එවං අහං හරියායාතිතායා”ති: යථා වංසො වඩ්ඪි
 තග්ගො වංසන්තරෙසු සම්පත්ත සාවාපසාවො වෙළඳුමෙතො දුන්නි
 ගරණීයො ගොති, එවං අහම්පි හරියාය මය්ගං ආතිතාය පුත්ත
 ධිතාදිවසෙන වඩ්ඪිතග්ගො ආසන්නිවසෙන කරවාසෙනො දුන්නිගර
 ණීයො හවෙයො, යථා පන වංසකම්මිරෙ අසංජ්ඣාසාවාසකො
 වෙළඳුමෙතො සුන්නිගරණීයො ගොති, එවං අහම්පි අසඤ්ඤාත පුත්ත
 දරුදිවසෙන සුන්නිගරණීයො ගොමි, තස්මා අනාතිතාය එව හරියාය
 අනුමඤ්ඤ මං අත්තනාව මං අනුජ්ඣාපෙත්වා පබ්බජිතොමගි සාධු
 සුට්ඨති අත්තනො නෙක්ඛමාතිරති: පකාසෙසි. “අනුමඤ්ඤ මං
 පබ්බජිතොමගිදුති”ති මාතු කපෙති. අයං ගෙත්ව අන්තො:-යදිපි
 තාය පුබ්බෙ නානුමතං, ඉදුති පන පබ්බජිතො අහං හි, තස්මා
 අනුමඤ්ඤ අනුජ්ඣාති මං සමණගාවෙයෙව යාතුං, නාහං තයා
 නිවත්තනියොති. එවං පන කපෙන්නො යථා ධීතොව විපස්සනං
 වඩ්ඪිතො මග්ගපටිපාටියා කිලෙසෙ වෙපෙත්වා ජුඤ්ඤාදු අගොසි.

තෙතවුනතං අපදනො-

“කිසල් පාසාදවරෙ විපසසිං අඤ්ඤං ජිනං
කතුධං¹ විලසනතං ච සබ්බඤ්ඤානමනාසවං.

පාසාදසාඨිදුරෙ ච ගව්ඡති ලොක නායනො²
පහා නිඛාවතෙ තස්ස යථාච සහරංසිනො.

ගඤ්ඤාදකං ච පගගග භුබසෙයං සමොච්ඡිං.
තෙත විහතපසාදෙන හත්ත කාලංකතො අහං.

එකතවුනෙ ඉතො කපෙස යං ගඤ්ඤාදං සමොච්ඡිං;
දුක්ඛානි නාතිජනාමි. බුබුදුජයිදං එලං.

එකතිංසෙ ඉඡිතා කපෙස සුගගො නාම බහුතියො
සත්තරහතසමසන්නො චක්ඛවන්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-කහං බුබුදුසා සාසන”නති.

ජලතිඤ්ඤා පන හුත්වා මාහරං ආපුච්ඡිත්වා හස්සාපෙකඛනති යා එව
ආසාසෙන පකකාමි. සො අරහත්තපසනති යා උහතරිකාලමි අනත
රත්තරා හමෙවහාථං පච්චුදහාසි.³

හත් “පබ්බජිතොමි”ති ඉඡිතා පදෙසෙන අයමි පෙරසං
අඤ්ඤා බ්‍යාකරණගාථා අහොසි අත්තනො සන්නානෙ රහදිවිලසං
පබ්බාජිතභාව දීපනතො. තෙනාන භගවා:-“පබ්බාජයිතනො
මලං තස්මා පබ්බජිතොති චුච්චති”ති.

ආතුමසෙරසං ගාථාවණනා
ති වසී තා.

“ජිණ්ණංකම දිස්වා දුට්ඨාසව බ්‍යාසින”නති ආයසමතො මාණව
සෙරසං ගාථා. කා උපසත්ති? අයමි පුරිමබුච්ඡපු කහාසිකාතෙර
තත්ත තත්ත හමෙ විචට්ඨපනිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා ඉතො එක
තවුනෙ කපෙස බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්තිත්වා ලක්ඛණධරෙ හුත්වා
විපසෙසිස්ස හගවතො අතිජනියා ලක්ඛණාති පරිගගගෙත්වා පුබ්බ
නිමිත්තාති භාවෙත්වා“එකංසෙන අයං බුච්ඡාහමිස්සති”ති බ්‍යාකරිත්වා
නානාතයෙහි ථොමත්වා අතිවාදෙත්වා පදකම්ණං කත්වා පකකාමි.
සො තෙන පුඤ්ඤානමෙතන සුභතීසුයෙව සංසරතො ඉමසමිං බුබු
දුපාදෙ සාවත්තියං බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස ගෙනෙ නිබ්බන්තිත්වා යාව
සත්තවස්සාති භාව අනොග්ගතෙ යෙව වසීත්වා සත්තමෙ සංචල්පරෙ
උපනගතත්වා උසංහතං නීතො අනාරාමසෙණ ජිණ්ණාතුරමතෙ ව
දිස්වා හෙසං අදිට්ඨපුබ්බත්තා හෙ පරිජනෙ පුච්ඡිත්වා ජරුරෙග
මරණසභාවං සුත්වා සඤ්ජාතසංවෙගො හතො අනුවහතනො විහරං.

1. මිලපනතං-ව. අප. පා. 2. සි. I & 3. ලොකනායකො. 3. සි. I. පච්චුදහාසි.

ගතවා සඳු සනතිනෙ ධම්මං සුඛා මාතෘපිතදේ අනුජනාපෙඤා
පබ්බජ්ඣා විපස්සනං පට්ඨපෙඤා නවිරසෙව අරහත්තං පාපුණි.
තෙන වුත්තං අපදානො:-

“ජයමානෙ විපස්සිමඬි නිමිත්තං බ්‍යාකරිං අහං.
නිබ්බාපයං ච ජනතං බුඬො ලොකෙ හවිස්සති.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං දසසහස්සි පකම්පති,
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං ආලොකො විපුලො අනු,
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං¹ සරිතායො න සන්ධිසු,
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං අවිච්ඡෙදිනි න පඤ්ඤි;²
සොදුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං පක්ඛිසංඝො න සචරි;
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං වානගඤ්ඤා න වායථ;
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං සබ්බරත්තානි ඡෙතිංසු;
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

යස්මිං ච ජයමානස්මිං සතෙතව පදවික්කමා;
සො දුති හගවා සන්ධා ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා.

ජතමනෙතාව සම්මුද්ධො දිසා සබ්බො විලොකයි;
වාචාසත්ථුදිරෙසි එසා බුඬාන ධම්මතා.

සංවෙජ්ඣිකා ජනතං ථවිඤ්ඤා ලොකනායකං
සම්බුඬං අභිවාදෙඤ්ඤා පක්කාමි පාවිනාමුඛො.

එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යම්බුඬමිඤ්ඤාමධිං;
දුග්ගතිං තාඨිජ්ඣාමි. ථොමනාය ඉදං ඵලං.

ඉතො නවුති කප්පවති සම්බුඬා ථවිකර්මයො
සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවහති මහබ්බලො.

පඨවි දුඤ්ඤි නාම එකුතනවුතිමිඤ්ඤා
සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවහති මහබ්බලො.

අට්ඨාසිතිමිඤ්ඤා කප්පෙ මහාසො නාම බහත්තියො
සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවහති මහබ්බලො.

සත්තාසිතිමිඤ්ඤා කප්පෙ සද්ධිනචේද්දනවහයො
සත්තරත්තසම්පන්නො වක්කවහති මහබ්බලො.

1. ම. සඤ්ඤායො න සන්ධිසු.

2. සි. III. අභි අභි න පඤ්ඤා.

අනිතිබ්බාපනො නාම කප්පානං ඡද්දසිතියා
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

රුජ වාතසමො නාම කප්පානං පඤ්චසිතියා
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

ගතිපචේදනො නාම කප්පානං චූළාසිතියා
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

රතනපඤ්ඤො¹ නාම කප්පානං තෙ අසිතියා
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

පදක්කමනො නාම කප්පානං වෙ අසිතියා
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

රුජ විලොකණො නාම කප්පානං එකසිතියා
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

බිරිසාරොති නාමෙත කප්පෙසිතිමිති බත්තියො
සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්හං-පෙ-තනං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අධිගතාරහත්තො² පන භික්ඛුති “කෙන³ ණං ආවුසො සංවෙ
ගෙන අතීදහරොව සමානො පබ්බජිතො”ති පුච්ඡිතො අතතනො
පබ්බජ්ජා තිමිත්තකිත්තනොපදෙසෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනොනා:-

“ජිණ්ණඤ්ච දිස්වා දුබ්බඤ්ච ව්‍යාධිතං.

මතං ව දිස්වා ගතමාසුසංඛයං.

තතො අහං තික්කමිතුන පබ්බජි.

හිත්වාන කාමාති මනොරමානී”ති

ගාථං අභාසි.

තත් “ජිණ්ණ”නති: ජරාය අභිභූතං බණ්ඩව පාලිව වලිත්තව
තාදිහි සමබ්භිභූතං. “දුබ්බ”නති: දුක්ඛිතං, දුක්ඛසඤ්ඤාතතං. ‘බ්‍යාධි
න’නති: හිලානං. එත් ව ‘බ්‍යාධින’නති වුත්තෙපි දුක්ඛප්පත්ති භාවො
සිඬො, ‘දුක්ඛින’නති වචනං තස්ස බාලහගිලානභාවපරිදිපනත්. ‘මන’
නති: කාලකතං. යස්මා කාලකතො ආයුතො ඛයං වයං හෙදං ගතො
නාම ගොති තස්මා වුත්තං “ගතමාසුසංඛයං”නති. තස්මා ජිණ්ණබ්‍යා
ධිමතානං දිට්ඨතතා “ඉමෙ ජරාදයො නාම න ඉමෙසංයෙව, අප්චො
සබ්බසාධාරණා, තස්මාගමපි ජරාදිකෙ අනතීවත්තො”ති සංවික්ඛතතා.
“තික්කමිතුනා”ති: තික්කමිත්වා. අයමෙව වා පාශො. පබ්බජ්ජාධිප්පා
යෙන සරතො තික්ඛනත්වා. “පබ්බජි”නති: සත්ථු සාසනෙ පබ්බජ්ජං
උපගතො. “පභාස කාමාති මනොරමානී”ති: ඉට්ඨකතතාදි
භාවතො අපීතරුගානං මනො රමනීති මනොරමෙ වත්ථුකාමෙ පජ
තිත්වා තං පටිබ්බස්ස ජන්දරගස්ස අරියමග්ගෙන සමුච්ඡිත්තොන නිර

1. රතනපඤ්ඤො. අප. පා.

2. සි. III. අධිගතෙහි අරහත්තෙහි.

2. සි. I. ම. සිරි.

4. සි. I. කී.

පෙකඛහාවෙන ජ්ඣේඛිතාති අනේවා. කාමානං පහානකිත්තනමු
බෙන වෙතං පේරහං අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසි. මාණවකකාලෙ
පබ්බජිත්තතා ඉමස්ස පේරහස්ස මාණුවො තෙව සමඤ්ඤ ජනාති.

මාණවකෙපේරහස්ස හාටා වණණනා
ති වසී තා.

“කාමච්ඡදෙදු ව බ්‍යාපාදදු”ති ආයසමනො සුසාමකෙපේරහස්ස
හාටා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමවුච්ඡෙදස්ස කතාසිකායෙ තත් තත්
භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණිනො ඉතො එකනවුතෙ කපෙප විසංසිස්ස
භගවතො කාලෙ ඛඤ්ඤවති නගරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බතතිතා
වයප්පතො බ්‍රාහ්මණසිපෙපසු තිප්පතති. පඤ්ඤා බ්‍රාහ්මණමනෙත
වාචෙති. තෙන ව සමයෙන විසංසි භගවා මහතා භික්ඛුසංඝකත
සද්ධිං ඛඤ්ඤවති නගරං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො හොති. තං දිස්වා
බ්‍රාහ්මණො පසන්නවිතො අත්තනො ගෙහං නෙතො ආසනං පඤ්ඤ
පෙඤා තද්දුපරි පුප්පසන්තරං සන්තරිතො ආදාසි. සන්තරි තත් තිසිනෙන
පණිනෙන ආහාරෙන සන්නපෙපසි. භුත්තාවිඤ්ඤා පුප්පගතෙන
පුප්පෙසි. සන්තර අනුමොදනං වඤ්ඤා පකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤ
කමෙත දෙවලොකෙ තිබ්බතතිතො අපරපරං පුඤ්ඤති කතො දෙව
මනුස්සොසු සංසරනො ඉමස්මි. බුච්ඡංසාදෙ වෙසාලිස්ස අඤ්ඤ
තරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුඤ්ඤා තිබ්බතති. සුසාමොතිස්ස නාමං
අහොසි. සො වයප්පතො තිණ්ණං වෙදනං පාරගු පරමරමණීයො
හුඤ්ඤා ගෙහවාසිනං කාමුපහොගං ජ්ගුවතීතො කාතනිනෙනා භග
වතො වෙසාලිගමනෙ පටිලබ්බො පබ්බජිතො බුරුහෙතසෙව අර
භත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“නගරෙ ඛඤ්ඤවතිතා අහොසිං බ්‍රාහ්මණො තද
ලකඛණ ඉතිහාසෙ ව සතිඝණධුසකෙවුතෙ

පදකො වෙය්‍යාකරණො, තිමිනෙන කොවිදො අහං
මනෙත ව සිස්සො වාචෙසිං තිණ්ණං වෙදනං පාරගු.

පඤ්චඋපලහන්තාති පිට්ඨිසං ංපිතාති මෙ.

ආහුතිං සිද්ධකාමොහං¹ මාතාපිතුසමාගමො.²

තද විපසි භගවා භික්ඛුසංඝපුරකතො
මහාසෙතො දිසා සබ්බා ආගච්ඡති තරුසහො.

ආසනං පඤ්ඤපෙඤාන නිමනෙතො මහාමුතිං
සන්තරෙතො තං පුප්පං අභිනෙසිං සකං සරං.

ගමෙම අත්ති සකෙ ගෙහෙ ආමිසං පවුට්ඨිතං,
තාහං බුඬස්ස පාදාසිං පසන්නො සෙති පාණිති.

භුත්තාවිං කාලමඤ්ඤස්ස පුප්පගතං අදාසහං.

අනුමොදිතො සබ්බඤ්ඤා පකාමි උත්තරමුඛො.

1. සි. III. අංගුතිසිට්ඨකාමො.

2. පිතුමාතු. අප. පා.

එකතවුනේ ඉතො කපෙය යං පුඨං අදදිං තද; දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පුඨද්දනසද්දං ඵලං.

අනන්තරං ඉතො කපෙය රුජ්ඣ වරදස්සනො සත්තරතනසම්පන්නො චක්ඛවතී මහබ්බලො.

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුබ්බස්ස සාසන”නති.

අරභතං පන පතා නිවරණප්පභාණකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙතො:-

“කාමච්ඡන්දෙ ච බ්‍යාපාදෙ ජිනම්බස්ස භික්ඛුනො උඛ්චං විවිකිච්ඡා ච සබ්බසොච න විජ්ජති”ති.

ගාථං අභාසි.

තත්ථ “කාමච්ඡන්දෙ”භි: කාමෙසු ඡන්දෙ, කාමො ච සො ඡන්දෙ වාති පි කාමච්ඡන්දෙ, කාමරුගො. ඉධ පන සබ්බොපි රුගො කාමච්ඡන්දෙ, අග්ගමග්ගචර්කස්සාපි අධිපොත්තො, තෙනාග:- “සබ්බසොච න විජ්ජති”ති: සබ්බෙපි හි තෙභුමකධම්මා කාමනිශ්ඨෙය්න කාමා; තත්‍ර පවතො රුගේ කාමච්ඡන්දෙ. තෙනාග හගවා:- “ආරුපෙය කාමච්ඡන්ද නිවරණං. පට්ඨව ජිනම්බනිවරණං. උඛ්චවනිවරණං. අවිජ්ජානිවරණං. උප්පජ්ජති”ති. බ්‍යාපජ්ජති විතතං. පුතිභාවං ගච්ඡති එතෙනාති බ්‍යාපාදෙ; අනන්තං මෙ අට්ඨති ආදිනප්පචරේනා ආසානො. ජිනං විතතස්ස අකල්පතා අනුසයමානතා. මිඛං කායස්ස අකල්පතා, අසති විසාතෙ තදුභයම්පි, ජිනස්ස මිඛස්ස ජිනම්බං, කිච්චාගාරපට්ටකඛානං එකතාය එකං කතා වුත්තං. උඛ්චාභාවො උඛ්චවං; යෙන ධම්මෙන විතතං. උඛ්චං ගොති. අවුපසන්තං සො වෙතසො විකෙඛපො උඛ්චවං. උඛ්චවග්ගණෙනෙව වෙත්ථ කිච්චාගාරපට්ටකඛානං සමානතාය කුකකුච්චම්පි ගතිතමෙවාති දුට්ඨබ්බං. තං පච්ඡානුතාප ලක්ඛණං. අකතකතකුසලාකුසලං නිස්සාය යො විප්පට්ඨාරො තං කුකකුච්චං. “විවිකිච්ඡා”ති: “එවං නුඛො න නුඛො”ති සංසයා පතති; ධම්මසභාවං වා විචිණ්ණෙනා කිච්ඡති කිලමති එතායාති විවිකිච්ඡා; බුඛාදිවස්තුකො සංසයො. “සබ්බසො”ති: අනවසෙසනො. “න විජ්ජති”ති: නත්ථි; මග්ගෙන සමුච්ඡින්නාත්තා න උපලබ්භති. ඉදස්ස ජදවයං පළෙවකං යොජෙතබ්බං. අයං ගෙත්ථ යොජතා:- යස්ස භික්ඛුනො තෙන තෙන අරියමග්ගෙන සමුච්ඡින්නාත්තා කාමච්ඡන්දෙ ච බ්‍යාපාදෙ ච ජිනම්බස්ස උඛ්චවකුකකුච්චං විවිකිච්ඡා ච සබ්බසොච න විජ්ජති. තස්ස න් කිස්සෙති කරණීයං, කතස්ස වා පතිවයොති, අඤ්ඤපදෙසෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙති, පස්සට්ඨ නිවරණෙසු මග්ගෙන සමුච්ඡින්නෙසු තදෙකධිතාය සබ්බෙපි කිලෙසා සමුච්ඡින්නායෙව ගොතති. තෙනාග හගවා:- “පට්ඨනිවරණෙ පභාය වෙතසො උපකති ලෙසෙ”ති.

සුයාමඤ්ඤරස්ස ගාථා වණ්ණනා
නි වසී තා.

“සාධු සුචිතියාන දසසන” නති ආයතමහො සුසාරදසෙවරස්ස¹ ගාථා. නම් උපසතී? සො තීර පදමුගතරස්ස ගගවිහෝ කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතීති; විජ්ජාපදෙසු නිපථතී. ගතාවා කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා සරවාසං පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඨා හිමවනත පදෙසෙ අරඤ්ඤයහනෙ අස්සමං. කාමෙවො විහාසී. අථ තං අනුක්‍රාන්තතො; පදමුගතරෙ ගගවා හික්කාවාරවෙලායං² උප සංකමි. සො දුරහොව දිස්වා පසන්නාමානසො පටිවුග්ගතාවා පතතං ගගෙවා මුද්‍රනී ඵලානී පකම්පිවා අදසී. ගගවා තං පටිග්ගගෙවා අනුමොදනං වට්ඨා³ පකාමා. සො හෙත පුඤ්ඤකමෙතන දෙව මනුස්සෙසු සංසරතො; ඉමස්මි බුච්ඡපාදෙ ධම්මසෙතාපතීනො කුඨී බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතීති; මඤ්ඤාදානො සුසාරදෙති ගගිභානාමො අපරහාගෙ ධම්මසෙතාපතිස්ස සතතිකෙ ධම්මං පුට්ඨා පටිලඛිකමො පබ්බජ්ඨා විපස්සනං වර්ණිවා අරහත්තං පාපුණි.

හෙත වුත්තං අපදනො:-

“අජ්ඣායහො මනතධරෙ තීණණං වේදනපාරගු
හිමවනත්තං අවිදුරෙ වසාමි අස්සමෙ අහං.

අඤ්චුත්තං ව මෙ අතී පුණ්ඩරිකථලානී ව
පුටහෙ නික්කම්පිවාන දුමහෙ ලග්ගිතං⁴ මයා.

පදමුගතෙ ලොකවිදු ආහුතීනං පටිග්ගහො
මමුචිරිතුකාමො සො හික්කතො; මමුපාගමි.

පසන්නාවිත්තො සුමනො ඵලං බුඬස්ස දසනං.

විතතිසඤ්ඤානො මයාං දිට්ඨධම්මසුඛාවහො

සුවණ්ණවණ්ණා සම්බුමො ආහුතීනං පටිග්ගහො

අනතප්‍රිකෙඛ ඕහො සවා ඉමං ගාරං අභාසථ.

‘ඉමිනා ඵලදනෙන වෙහසො පණ්ඩිතී ව
කප්පානං සහසගස්සං දුග්ගතිං නුපපජ්ජති.’

හෙතෙව පුක්කමුලෙන අනුභුතීනං සමපදං

පහොමාමි අවලං ඤානං හිතා ජයපරජයං.

ඉහො සත්තං කප්පසතෙ රජා ආසී පුමහිගලො
සත්තරහනං සමපනොනා වක්කවහති මහබ්බලො.

නිලෙසා ක්කම්පිතා මයාං-පෙ-කහං බුඬස්ස සාසන” නති.

අරහත්තං පන පට්ඨා සපුරිසුපතිස්සගතිත්තනාපදෙසෙන
අඤ්ඤං බ්‍රහ්මකරෙත්තො:-

“සාධු සුචිතියානදස්සනං කඛ්ඛා ඡිජ්ජති බුඬී වඩ්ඪති;

බාලමි කෙරෙනති පණ්ඩිතං හස්මා සාධු සතං සමාගමො” ති
ගාරං අභාසී.

1. සි. III. පුද්. 2.

2. සි. I. කඛ්ඛාචෙලායං.

3. සි. I. කඛ්ඛා.

4. සි. II & 3. ලග්ගිතං.

තත් 'සාධු'ති: සුඤ්ඤං, භග්ගකතති අන්තො. "සුචිතියානදස්සන"තති: සුචිතියානං දස්සනං. ගාථා සුඛන්තං අනුස්සාරලොපො¹ කත්වා. සීලාදීති ගුණෙති සුසංවුත්තත්තංභාවානං පරනුදයාය සුචිතියානමමදෙසනානං අරියානං දස්සනං සාධුති යොජනා. "දස්සන"තති: නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං සචණ්දිනවපි බහුකාරත්තා. වුත්තං භෙතං භගවතා:- "යෙ තෙ භික්ඛු සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා විමුක්තිසම්පන්නා විමුක්තිඤ්ඤාදස්සනසම්පන්නා ඕවාදකා විඤ්ඤපකා සන්දස්සකා සමාදපකා සමුප්පත්තකා සංසඟංසකා අලංසමකකා නාරේ සම්මමස්ස දස්සනං පාහං භික්ඛවෙ තෙසං භික්ඛුනං බහුකාරං² වද්දමි"ති. දස්සනමුලකත්තා වා ඉන්ද්‍රියං දස්සනමෙවෙතං වුත්තං:- තං ඛො විජ්ජතිති ආදි. ආත්ත කාරණවචනං තාදිසානඤ්ඤි කල්‍යාණ මිත්තානං දස්සනෙ සති විඤ්ඤාජ්ජතිතො අත්තකාමො කුලපුත්තො තෙ උපසංකමති පසිරුපාසති. "කිං භන්තෙ කුසලං කිං අකුසලං"තති ආදිනා පඤ්ඤං වා පුච්ඡති. තෙ වස්ස අනෙකවිතිතෙසු කඛ්ඛාදානීයෙසු³ කඛ්ඛං පටිවිනොදෙතති. තෙනවුත්තං:- "කඛ්ඛා ජිජ්ජති"ති: යස්මා ච තෙ ධම්මදෙසනාය තෙසං කඛ්ඛං පටිවිනොදෙතො පුබ්බභාගෙ කම්මපථසමාදිසිං විපස්සනාසම්මාදිසිං ච උපපාදෙතති, තස්මා තෙසං බුඬි වඩ්ඤති. යථා පන තෙ විපස්සනං වඩෙස්සතො සමානි පටිවිජ්ඣති, තද්ද සොළසවජ්ජකා අට්ඨවජ්ජකා ච විචිතිච්ඡා ජිජ්ජති සමුච්ඡිජ්ජති. නිප්පරියායෙන පඤ්ඤා වුඬි වඩ්ඤති. බාලසමතිකකමනතො තෙ පණ්ඩිතා භොතති. සො තෙති බුඬිං ච වඩෙස්සති "බාලමපි කතෙහනි පණ්ඩිත"තති තස්මාති ආදි නිගමනං. යස්මා සාධුතං දස්සනං වුත්තනායෙන කඛ්ඛං ජිජ්ජති බුඬිං වඩෙස්සති තෙ බාලං පණ්ඩිතං කඤ්ඤති; තස්මා තෙන කාරණෙන සාධු සුඤ්ඤං සතං සපුරිසානං අරියානං සමාගමො තෙති සමොධානං සම්මාවඩ්ඤනතති අන්තො.

සුසාරදන්තරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

"උපසන්නෙතසු නිසන්තෙ"ති: ආයස්මහො පිඤ්ඤානන්තරස්ස ගාථා. කා උපසන්නි? සොපි පුරිමබුඬෙසු කායාධිකාරෙ තත්ත තත්ත භවෙ විච්චිද්ධපතියස්සං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකනවුත්තෙ කප්පෙ විසෙසිස්ස භගවතො කාලෙ හිමවන්තෙ රුකධිදෙවතා සුත්තා පබ්බතන්තරෙ වසන්තො දෙවතාසමාගමෙසු අප්පානුභාවතාය පරිස පරියන්තෙ ඤාතො ධම්මං සුත්තා සන්තරි පටිලබ්ඤ්ඤො එකදිවසං සුචිත්තං රමණීයං ගඛිගයං පුලිතපදෙසං දිස්වා සන්තුලුණෙ අනුස්සරි: "ඉතොපි සුචිත්තං සන්තුලුණං අනුත්තං අපරිමෙය්‍යා"ති. එවං සො සන්තුලුණෙ ආරබ්භ විත්තං පසාදෙතො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමනුස්සෙසු

සංසරනොත්තං ඉමිසම්. බුබුළුපාදෙ වෙසාලියං. ලිච්ඡවිරුජ්ඣලෙ නිබ්බන්ධිචා වයසානොත්තං සුඛසොණොධා අපරාජිතසඛිනාමො අමිත්තානං පියගාතිකරණෙන පියඤ්ඤායොති පඤ්ඤාසි. සො සජ්ඣ වෙසාලිගමනෙ පටිලඛිතොධා පබ්බජිතො අරඤ්ඤා වසමානො විපස්සනං වරෙස්සිතො අරගහනං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පබ්බතෙ ගිමවනනමිති වසාමි පබ්බතනනරො;
පුලිතං සොහනං දිසවා බුඛසෙට්ඨං අනුස්සරිං.

ඤ්ඤෙ උපනිධා¹ නත්ථි; සඬාතං² නත්ථි සජ්ඣතො;
සබ්බධමං අභිඤ්ඤාය ඤ්ඤෙන අධිමුච්චති.

නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤා! නමො තෙ පුරිසුත්තම!
ඤ්ඤෙන තෙ සමො නත්ථි යාවතා ඤ්ඤාමුත්තමං.

ඤ්ඤෙ විත්තං පසාදෙචා කපපං³ සග්ගමිති මොදගං.
අවසෙසෙසු කපෙපසු කුසලං කරිතං මයා.⁴

එකනවුතෙ ඉතො කපෙප යං සඤ්ඤාමලගිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඤ්ඤාසඤ්ඤාසිදං එලං.

ඉතො තෙසත්තති කපෙප එකො පුලිතපුපටියො
සත්තරත්තසමනොත්තො වත්තවන්ති මහබලො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-නතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගහනං පන පච්චා ථෙරෙ “අභිජුපුජ්ජනානං පටිපත්තිනො විබුරු අරියානං පටිපත්ති”ති ඉමස්ස අත්ථස්ස දස්සනවසෙන අනවසෙසෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙන්නො:-

“උප්පතනෙනසු නිපතෙ නිපතනෙනසු උප්පතෙ

වසෙ අවසමානෙනසු රමමානෙනසු නො රමෙ”ති

භාථං අභාසි.

තත්ථ “උප්පතනෙනසු”ති: උත්තමනෙනසු සතොසු මානුඤ්චිච ඵලාසාරභාදීති අනුක්කංසනෙන අනුපසනෙනසු. “නිපතෙ”ති: නමෙය්‍ය; තෙසඤ්ඤාච පාපධමොතං පරිවිච්ඡින්නෙන නිවාතවුත්ති හවෙය්‍ය. “නිපතනෙනසු”ති: මතමනෙනසු; භිතාධිමුත්තිකතාය කොසජ්ජන ව ගුණතො නිභියමානෙනසු. “උප්පතෙ”ති: උත්තමෙය්‍ය, පණිතාධිමුත්තිකතාය විරියාරමෙහත ව ගුණතො උප්පතෙය්‍ය උක්කංසෙය්‍ය. අථවා “උප්පතනෙනසු”ති: උච්චතනෙනසු කිලෙසෙසු පරිපුට්ඨා නවසෙන සිසං උක්කිපනෙනසු. “නිපතෙ”ති: පටිසඬාතවසෙන⁵ යථා තෙ න උප්පජ්ජනි තථා අනුරූපපච්චවෙකකණාය නිපතෙය්‍ය විකම්මෙය්‍ය වෙච්ච සමුච්ඡිද්දෙය්‍ය ව. “නිපතනෙනසු”ති: පරිපතනෙනසු, අයොතිසො මතසිකාරෙසු විරියපයොගමෙද්දතාය වා

1. උපනිධි. අප. පා

2. සඬාතං. අප. පා.

3. සි. II & III. කපසකමිති.

4. සි. I & II. කුසලකිරියා කතා මයා.

5. සි. I. පටිසඬාතවසෙන.

තථා රඳෙයු සමට්ඨිපය්‍යනාධිවෙසෙයු ගායමානෙයු. “උප්පතෙ”ති: සොනිසො මහසිකාසරන විරියාරම්භසම්පදාය ව තෙ උපට්ඨපෙය්‍ය උපපාදෙය්‍ය වර්ණය. “වසෙ අවසමානෙයු”ති: සපොයෙයු මහාබ්‍රහ්ම විරියවාසං අරියවාසඤ්ච අවසනෙයු සයං තං වාසං වසෙය්‍යාති; අරියෙයු වා කිලෙසවාසං දුතියකවාසං අවසනෙයු යෙන වාසෙන හෙ අවසමානා නාම භොතති සයං තථා වසෙ. “රමමානෙයු නො රමමෙ”ති: සනෙයු කාමයුණරතියා කිලෙසරතියා රමනෙයු සයං තථා “නො රමමෙ”ති: න රමෙය්‍ය, අරියෙයු වා නිරුමිසාය ක්කානාති රතියා රමමානෙයු සයමි තථා රමෙ, තතො අඤ්ඤාථා පන කදවිපි නො රමෙ නාතිරමෙය්‍ය වාති අනෙයා.

පිසකුප්පකරණ ගාථා වර්ණනා ති වසී තා.

“ඉදං පුරෙ විනතමවාපි වාපික”නති: අයසමහො ගන්ධර්වස පුතකුප්පකරණ ගාථා. කා උපපතති? සො කීර පුරිමවුදෙයු කතාධි කාරෙ නත් නත් ගවෙ විවිච්චුපතියායං පුඤ්ඤං උපවිණිනෙතා විපසයිසං ගගවහො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිථා විඤ්ඤාතං පනෙතා එකදිවසං සන්ධාරං භික්ඛුසම්භපරිවාරිතං විහාරතො භික්ඛනං¹ දිසා පසන්නවිනෙතා පුපෙථි පුරං කථා පඤ්චපතිවසී තෙන වජ්ජිථා පදකිණිං කථා පකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤ කවෙත දෙවමනුසෙය්‍ය සංසරනෙතා ඉමසමි බුද්ධුපපාදෙ සාවනියං ගන්ධර්වගකුලෙ නිබ්බත්තිථා විඤ්ඤාතං පනෙතා ගජ්ජිපෙප නිප්පතති අගමාසි. සො එකදිවසං ගජ්ජි සික්ඛාපෙනො නදීතිරං ගතථා ගෙතුසම්පත්තියා වොදියමානො “කිං මග්ගං ඉමිතා ගජ්ජිදම නෙන අත්තදමනමෙව වර”නති විනෙතථා ගගවතං උපසංකමිථා ධම්මං සුථා පටිලඬසඳො පබ්බජ්ථා වරියානුකුලං කම්මට්ඨානං ගගෙථා විපය්‍යනාය කම්මං කරෙතො වීරපරිවසෙන කම්ම ට්ඨානතො බහිඬා විධාවන්තං විතතං ඡෙතො ගන්ධර්වයො විය අභිකුසෙන පතිනනමදමනවරවාරණං පටිසංඛිනභිකුසෙන තිග්ගණගනො “ඉදං පුරෙ විනතමවාපි වාපික”නති ගාථං අභාසි.

තත් ‘ඉද’නති: වුච්චමානස්ස විතතස්ස අත්තපච්චකවතාය වුතතං. “පුරෙ”ති: නිග්ගහකාලතො පුරෙබ්බ. “අවාපි”ති: විවරි, අන වට්ඨිතතාය නානාරමභෙණු පරිඤ්ඤාමි. “වාපික”නති: යථාකාම වරියං, හෙතාහ:-“යෙනිච්ඡතං යත්තකාමං යථාසුඛ”නති. ‘න’නති: තං විතතං. “අප්ප”ති: එතරහි. “භිගගතෙසසාමි”ති: නිග්ගණිසාමි, නිබ්බිසෙවනං කරිසාමි. “සොනිසො”ති: උපායෙන. ‘සථා’ති: ගජ්ජි පතිනතං විය අභිකුසග්ගො. ඉදං වුතතං හොති:-ඉදං මම විතතං නාම ඉහො පුරෙබ්බ රුපාදිපු අරමභෙණු යෙන යෙන රමිතුං.

ඉවැන්කි නසා නසා වසෙන යෙතිවැන්කං යන් යන් වසා නාමො
 නසා නසා වසෙන යන්කාමං යථා යථා විවරනතසා සුඛං හොති
 තපොව වරණතො යථාසුඛං දීඝරතනං ව අවාරි, තං අජ්ජපහං භික්ඛා
 මදමතතහජ්ඣං හත්ථාවරියසංඛාතො ඡෙතො අභිකුසංගහො අභිකු
 සෙන විශ යොතිසො මනසිකාපරන නිගගෙසසාමි, නාහං චිතතං
 විකපිපිකුං¹ දසාමිති. එවං වදනොව පොරො විපසානං වට්ඨෙත්ථිං
 අරහතනං සච්ඡිකාසි.

තෙන වුත්තං අපදුතෙ:-.

“පුවණ්ණවණ්ණො භගවා විපසයි දකිණි රහො
පුරකිතො සාවකෙති ආරාමා අභිනිකම්.

දීඨ්වානතං බුද්ධිසෙට්ඨං සබ්බඤ්ඤාං තමනාසවං
පසනනවිතොනා සුමනො පුප්ථමතතං² අපුජ්ඣං.

තෙත විතතපසසාදෙන දිපදිඤ්ඤා භාදිනො
භවෙය්ඤ භවෙය්ඤ විතෙතන පුත වජ්ඣං තථාගතං.

එකනවුතේ ඉතො කපෙය යං පුළුමහිසුජ්ඣං;
දුග්ගාහිං නාහිජ්ඣාමි. බුද්ධපුජ්ඣදං එලං.

එකතාළීසිතො කපෙව වරණො³ නාම බිහිසියො
සතතරතකසමපතොනා වකකවහරී මහබබලො.

කිලෙසා කියාපිනා මෙය-පෙ-කතං බුඬස්ස සාසන"නති.

අයුතෙව ව පෙරසා අසුසුබසාකරණගාථා අනුයාසිති.

හත්තර්ගතපුතතපෙරයා ගාථා වණනා
නි වසී තා.

“අනෙකුත් නිසංසාර.” ති ආයතනො: මෙණ්ඩුසිරිපායරජයාගේ. කා උපතති? සොපි කිර පුරිමුමෙසු කතාපිකායෙ තත්තත්තෙ වෙවෙ විවිධුපතිසංයාති පුඤ්ඤති කරෙතො: ඉතො එක නවුතෙ කපප ව්‍යාග්‍රණකුලෙ නිබ්බතතිනි: වයපතො: සරුවංසං. පහංස ඉසිපබ්බජ්. පබ්බජ්නි: මහතා ඉසිගණෙන සද්ධිං හිමවතො වසනො: සත්ථාරං දිසා: පසන්නමානසො ඉසිගණෙන පදුමාති ආගරපෙඪා සත්ථු පුප්ථසුජ්. අකාසි. සුජ්. කානි: සාවතො අපමාද පටිපතියං ඔව්දිනි: කාලං කානි: දෙවලොතෙ නිබ්බතො: අපර පරං සංසරෙතො: ඉමංසී. බුද්ධාදෙ සාතොතෙ ගගපතිකුලෙ නිබ්බතති. තස්ස මෙණ්ඩුසිරිකඩ්ඪිසංයා මෙණ්ඩුසිරිපායෙව සමඤ්ඤ අහොසි. සො හගවති සාතොතෙ අඤ්ඤාවතො විහරෙතො සත්ථාරං උපසඛකමිනි: පටිලඛ්‍යමො පබ්බජ්නි: සමථවිපස්සනාසු කමමං කරෙතො: ජලහිඤ්ඤ අහොසි.

1. සී. V. I. චිත්තසම්පදා..

2. ගනමිගන. අප. පා.

3. ବିରଜ୍ୟା. ଶିବ. ଶା.

4. ଶି. III. ଇ. ୩୩

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“තිමවන්තං අවිදුරෙ ගොතමො නාම පබ්බතො
නානාරුකෙති සංස්කෘතො මහාභූතගණාලයො.

වෙමඤ්ඤි ව නසාපි අසාමො අභිනිවුත්තො;

පුරකතො සසිසෙති වසාමි අසාමෙ අහං.

ආයනතු මෙ සිසුගණා, පදුමං ආගරනතු මෙ;

පුප්ඵප්පං කරිසාම දිපදිඤ්ඤා නාදිනො.

එවනති තෙ පටිසසුතා පදුමං ආගරිංසු මෙ.

නථා නිමිත්තං කතායං බුද්ධිසා අභිරුපසිං.

සිසෙය නද සමානෙතො සාධුකං අනුසාසනං:

මාබො නුචෙති පමජ්ජන්¹ අපමාදෙ පුබාවගො.

එවං සමනුසාසිතො සසිසෙය වචනකමෙ

අපමාදගුණෙ සුත්තො නද කාලකතො අහං.

එක්කවුතෙ ඉතො කපෙය යං පුප්ඵමභිපුප්පිං;

දුග්ගතිං නාතිජානාමි. බුද්ධිපුජාසිදං එලං.

එකපඤ්ඤාසකජ්ඣති රුජා ආසි ජනුත්තමො

සත්තරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධිසා සාසන”තති.

සො අත්තනො පුබෙබ නිවාසං අනුසාරනො:-

“අනෙකජ්ඣිසංසාරං සංකාපිසං අනිබ්බිසං

තසා මෙ දුක්ඛජ්ඣසා දුක්ඛකතො අපරදො”ති

ගාථං අහාසි.

තත්ථ “අනෙකජ්ඣිසංසාර”නති: අනෙකජ්ඣති සත්තසග්ගසංකිං
ඉදං සංසාරවට්ටං; අද්වුතො අධිපෙපතතො අවචන්තසංයොගෙක
වචනං. “සංකාපිසං”නති: සංසරිං, අපරාපරං වචනුපපජ්ජනවසෙන
පරිභාමි. “අනිබ්බිසං”නති: තසා² නිවචනකඤ්ඤා අවිඤ්ඤො
අලනනො. “තසා මෙ”ති: එවං සංසරන්තසා මෙ. “දුක්ඛජ්ඣ
තසා”ති: ජාතිආදිවසෙන උපපන්නදුක්ඛසා නිසාන්තං වා දුක්ඛ
ජ්ඣතිනං වසෙන දුක්ඛසභාවසා. “දුක්ඛකතො”ති: කම්මකිලෙස
විපාකවසෙන වුත්තපපකාරො දුක්ඛරුසි. “අපරදො”ති: අරගත්ත
මග්ගපපත්තිතො පටිසංස පරිභාටෙයා වුතො, නදති පවත්තිසාති.
“අපරටෙයා”ති වා පාටො. අපවත්තිසංසිද්ධිතො සම්මුච්ඡන්තකර
ණන්තො අපගතොති අත්ථො. ඉදමෙව ව පෙරසා අඤ්ඤාබ්සාකරණං
අගොසි.

මෙණ්ඩසිරසෙරසා ගාථා වණ්ණනා
නි ටසි තා.

“සතෙතිං ගිගො පඨිගො මෙ”ගි ආයසමනො රක්ෂිතපෙරසස
 ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි කීර පුදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කුල
 ගෙගෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤාහං පනෙනා එකදිවසං සත්ථු ධම්මදෙසනං
 සුඛා පසන්නාමානසො දෙසනාඤ්ඤං ආරබ්භ පොමනං අකාසි. සත්ථා
 තස්ස විත්තප්පසාදං ඔලොකෙත්වා “අයං ඉතො කප්පසතසගස්ස
 මත්තෙ ගොතමස්ස නාම සමමාසලිවුඤ්ඤාස්ස රක්ෂිතො නාම සාවකො
 භවිස්සති”ති බ්‍යාකාසි. සො තං සුඛා භියෙතාසොමහාය පසන්නාමා
 නසො අපරාපරං පුඤ්ඤති කචා දෙවමහුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං
 බුද්ධුප්පාදෙ වෙදෙහතිගමෙ සත්තාරාජකුලෙ නිබ්බත්ති. රක්ෂිතො
 තිස්ස නාම අගොසි. සො යෙ සාකියකොලියරුජ්ඣි ‘භගවතො පරි
 වාරත්ථාය දිත්තපඤ්ඤාසතරුජකුමාරං පබ්බජිතා තෙසං අඤ්ඤාතරො.
 හෙ පන රුජකුමාරං සංවෙගෙන පබ්බජිතත්තා උක්කතං භිභුතා
 යද සත්ථාරා කුණාලදහතිරං නෙත්වා කුණාලජතකාදෙසනාය ඉත්ථී
 නං දෙසවිහාවතෙන කාමෙසු. ආදීනවං පකාසෙත්වා කම්මට්ඨානෙන
 නියොජිතා තද අයමපි කම්මට්ඨානං අනුපුඤ්ඤනො විපස්සනං
 වසෙස්සිවා අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පදුමුත්තරො නාම ජිනො ලොකජෙට්ඨො නරාසගො
 මහතො ජනකායස්ස දෙසෙති අමතං පදං.

තස්සාහං වචනං සුඛා වාචාය සමුදිරිතං.¹

අඤ්ඤාලිච්ඡග්ගෙත්වාන එකගො ආසහං තද.

යථා සමුද්දෙ උදධිතමගො

මෙරු නගානං පවරො සිඵ්ඵයො;

තපෙව යෙ විත්තවසෙ න-වත්තරෙ

න බුද්ධාඤ්ඤාස්ස කලානුපෙතති තෙ.

ධම්මවිධිං ධරෙත්වාන බුද්ධො කාරුණිකො ඉසි

භිංඛුසඤ්ඤා නිසීදිත්වා ඉමා ගාථා අභාසථ:-

යො සො ඤ්ඤං පකීර්තෙයි බුද්ධම් ලොකනායකෙ

කප්පාති සතසගස්සාති² දුග්ගතිං සො න ගච්ඡති.

කිලෙසෙ ක්කප්පිත්වාන එකගො සුසමාගිතො

රක්ෂිතො³ නාම නාමෙන ගෙස්සති සත්ථු සාවකො.

පඤ්ඤාසෙ කප්පසගස්සෙ සංතොවාසුං සමුග්ගතා

සත්තරත්තසම්පන්නා වක්කවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඬා අත්තනො පඨිණ්කිලෙසෙ පඬව
 වෙකවනො “සතෙතිං ගිගො”ති ගාථං අභාසි.

1. වාචාසමුදිරිතං. අප. පා.

2. කප්පානා සතසගස්සං. අප. පා.

3. භොගිතො. අප. පා.

තත් “සබ්බො ඤාණො”ති: කාමරුගාදිප්පභෙදො සබ්බොපි රුගො.
 “පඤ්ඤා”ති: අද්ධියමග්ගභාවනාය සමුච්චන්ද්‍රප්පභාවණසෙන පඤ්ඤා.
 “සබ්බො ඥාණො”ති: ආසාභවන්තාදිභාවෙන අනෙකභෙද
 භින්නො සබ්බොපි බ්‍යාපාදො. “සමුග්ගො”ති: මග්ගෙන සමුග්ගොපි.
 “සබ්බො මෙ මිග්ගො මොගො”ති: දුකෙහි අඤ්ඤාණනති ආදිනා
 වන්තභෙදෙන අවන්තභෙදො සඬකිලෙසවන්තභෙදෙන අවන්තභෙදො
 සබ්බොපි මොගො මග්ගෙන විඤ්ඤානනා මග්ගො විග්ගො. “සිති
 භූතොසම් නිබ්බුතො”ති: එවං මුලකිලෙසප්පභාවෙන තදෙකවන්
 තාය සඬකිලෙසානං සම්මදෙව පටිප්පසාධනනා අනවසෙසකිලෙස
 පරිද්‍රාහාභාවතො සිතිභාවං පතෙනා තතො එව සබ්බසො කිලෙස
 පරිතිබ්බාණෙන පරිතිබ්බුතො අගමසම් භවාමිති අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

රුක්ඛිනාසෝරස්ස ගාථා වණ්ණනා ති වසී තා.

“සං මසා පනතං කමමි”නති ආයසමනො උග්ගසෝරස්ස ගාථා.
 කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු කතාසිකාරො තත් තත් භවෙ
 පුඤ්ඤති කාරොතෙනා ඉතො එකතිංසෙ කප්පෙ සිතිස්ස භගවතො
 කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිඨා විඤ්ඤාතං පතෙනා එකදිවදං සිතිං
 භගවන්තං පසසිඨා පසනනාමානසො කෙනකපුපෙඨන පුරං අකාසි.
 සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිඨා අපරාපරං
 පුග්ගපුග්ගෙව සංසරතෙනා ඉමසමි බුද්ධාපාරොදෙ කොසලරවෙධ උග්ග
 නිගමෙ සෙට්ඨිපුතෙනා හුඨා නිබ්බත්ති. උග්ගොනෙවස්ස නාමං
 අගොසි. සො විඤ්ඤාතං පතෙනා භගවති නසමි නිගමෙ භද්දරමෙ
 විහරතෙන විහාරං ගන්තවා සන්ති සන්තිකො ධම්මං සුඨා පටිලඬා
 සද්ධාං පබ්බජිතා විපස්සනාය කමමි, කාරොතෙනා න වීරස්සෙව
 අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විනතානදියා තිරෙ පිලකෙබ්බා එලිතො අහු.
 තාගං රුක්ඛං ගවෙසනෙනා අද්දසං ලොකනායකං.
 කෙනකං පුප්පිතං දිස්වා වණ්ණං ඡෙඨා අගං තදා
 බුද්ධස්ස අභිරොපෙසිං සිතිනො ලොකබඤ්ඤො.
 යෙන ඤාණෙන පතෙනාසි අවුත්තං අමතං පදං,
 ඤාණං තමසිපුප්පෙසිං බුබ්බසෙවධං මහාමුනිං.
 ඤාණවති පුරං කන්ධාන පිලකං අද්දසං අගං
 පටිලඬොවති තං සඤ්ඤං ඤාණපුරාසිදං එලං.
 එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්පමභිරුපසිං;
 දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඤාණපුරාසිදං එලං.

ඉතො තෙරසකප්පච්චි වාදසාසුං බලුග්ගහා
සත්තරත්තසම්පන්නා වක්කව්හති මහබ්බලා.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

අරග්ගතං පන පඤ්ඤා අත්තනො වට්ටමෙත්ථදදීපනෙන අඤ්ඤං
බ්‍යාකරොත්තො:-

"යං මයං පකතං කම්මං අප්පං වා යදිවා බහුං

සබ්බමෙතං පරිකම්භං තඤ්ඤි දුති පුනරිභවො"ති.

ගාථං අභාසි.

තත් "සං මසා පකතං කම්ම"නති: යං කම්මං තිභි කම්මවාරෙති
තවති උප්පත්තිවාරෙති අභිති අසංවරෙති" අට්ඨාති ව සංවරවාරෙති
පාපාදිවසෙන දුතාදිවසෙන වාති අනෙකෙහි පකායෙති අනාදිමති
සංසාරෙ මයා කතං උපවිහං අතිබ්බත්තවිපාකමමං. "අප්පං වා
යදි වා බහු"නති: තඤ්ඤි වජ්ජුවෙනතාපයොගකිලෙසාදීනං දුබ්බල
භාවෙන අප්පං වා තෙසං බලභාවෙන අතිණ්ණප්පවත්තයා ව බහුං වා.
"සබ්බමෙතං පරිකම්භං"නති: සබ්බමෙව ලෙභං කම්මං කම්මකය
කරණං අග්ගමග්ගං අධිගතත්තා පරිකම්භං පරිකයං කතං.
කිලෙසවට්ටපභාණෙන හි කම්මවට්ටං පරිකම්මෙව ගොති විපාක
වට්ටං අනුප්පාදනතො. තෙනාහ:-තඤ්ඤි දුති පුනරිභවො"ති:
අභාසි. පුනරිභවාතිතිබ්බත්ති මග්ගං තඤ්ඤි අත්තො. "සබ්බමෙ
වෙන"නති පි පාදො. සබ්බමෙව එතත්ති පදවිභාගො.

උග්ගඤ්ඤරණ ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

අට්ඨමවග්ගවණ්ණනා

ස ම ත්තා.

"සං මසා පකතං පාප"නති අයසමතො සමිතිගුණනකේරණ
ගාථා. කා උප්පත්ති? සොපි පුරිමබුබුසු කුභාධිකාරො නත්තත්ත
භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණනො විපසිසිසං භගවතො කාලෙ කුල
ගෙගෙ තිබ්බත්තිවා විඤ්ඤානං පතො භගවත්තං පසුඤ්ඤා පසගන
විත්තො ජතිපුමනපුපෙඨිති පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන
යත් යත් භවෙ තිබ්බත්ති නත්තත්ත කුලරූපපරිවාරසම්පදය
අඤ්ඤා සතො අතිනවිසා අට්ඨාසි. එකපමිං පන අත්තභාවෙ අඤ්ඤ
තරං පච්චෙකසම්බුධං පිණ්ඩය වරත්තං දිසවා "අයං මුණ්ඩකො කුණ්ඨි
මඤ්ඤා; හෙනායං පට්ඨමාදෙයො විවරති"ති නුට්ඨතිවා පකකාමි.
සො තෙන අපුඤ්ඤකමෙවන බහුකාලං තීරයෙ පවතිවා" කසපකස
භගවතො කාලෙ මනුස්සයොතියං" තිබ්බත්තො පරිබ්බාජක

පබ්බතං උපගතො ඵලං සිලාචාරසම්පන්නං උපාසකං දිස්වා
දෙසන්නරො හුත්වා “කුට්ඨරොගි භවෙය්‍යාසි”ති අනෙකාසි. නගාන
තිතෙ මහුස්සෙගි ධම්මානි නානාච්ඡිකානි දුසෙසි. සො තෙන
අපුඤ්ඤානමෙත පුනපි නිරයෙ නිබ්බතතිවා බහුති වස්සානි දුක්ඛං
අනුභවිවා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථයං අඤ්ඤාතරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස
පුතෙතා හුත්වා නිබ්බතති. සමිතිගුණෙනානිස්ස නාමං අගොසි. සො
වයස්සතෙතා සත්ථුධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලඛසංඛො පබ්බත්තිවා සුචි
සුඛසිලො හුත්වා විහරති. තස්ස පුරිමනමෙතිස්සන්දෙන කුට්ඨරොගො
උප්පජ්ජි. තෙන තස්ස සරීරාවයවා යෙතුයෙත්ත ජිනනතිත්තා හුත්වා
පග්ගරන්ති. සො ගිලානසාලායං සයති. අපේකදිවසං ධම්මසෙතාපති
ගිලානපුච්ඡං¹ ගන්ත්වා නත්ත තත්ත ගිලානෙ භික්ඛු පුච්ඡන්තො තං
භික්ඛුං දිස්වා ආවුසො “යාවහා බන්ධුප්පවන්ති නාම සබ්බං දුක්ඛමෙව
වෙදනාදික්ඛන්තිසු පත අසන්නෙසු යෙව නත්ති දුක්ඛ”න්ති වෙදනා
විපස්සනාකම්මස්ථානං කපේති අගමාසි. සො පෙරස්ස ඕවාදෙ ධම්මා
විපස්සනං වරෙස්සවා ඡද්ධිඤ්ඤා සච්ඡකාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

ජයන්නස්ස විපස්සස්ස ආලොකො විපුලො අහු;
පඨවි ව පකම්බන්ත සසාගරා සපබ්බතා.

නෙමිත්තා ව විශාකාසුං බුඛො ලොකෙ භවිස්සති
අග්ගො² ව සබ්බසත්තානං ජනනං උඛරිස්සති.

නෙමිත්තානං සුඤ්ඤිත්තා ජනිපුජං අකාසනං;
ඵදිසා පුජනා නත්ති යාදිසා අතිපුජනා.³

සංඛරිත්තාන කුසලං සකං විත්තං පසාදධිං.
ජනි පුජං කරිත්තාන තත්ත කාලිකතො අහං.

යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවත්තං අප මානුසං
සමෙබ්බ සතෙත අභිභොමි.⁴ ජනිපුජ්ජයිදං ඵලං.

නාරියො⁵ මං උප්පෙයිනති මම විත්තවසානුගා;
න තා සතෙකානති කොපෙතුං. ජනිපුජ්ජයිදං ඵලං.

ඵකනවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුඤ්ඤමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. ජනිපුජ්ජයිදං ඵලං.

සුපාරිවරියා නාම මතුතතිංස ජනාධිපා
ඉතො තතියකප්පමිති ඵකකවානි මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කාපිහා මය්‍යං-පෙ-කතං බුබුස්ස සාසන”න්ති.

1. සි. I. ගිලානං පුච්ඡතුං.

3. සි. I. පුපඵපුජනා.

2. සි. I. III & ම. සත්ථා.

4. සි. III. ම. අභිභොමි.

5. සි. I. බාතිසො මුඛිහන්ති. අප. පා.

ජෛනිකෝද්‍ය පන හුචා පභිණ්ඩිලෙසපච්චිවේඛනනමුඛෙන එත රති අනුභුග්‍යමානරොගවිසේන පුරිමජනිපු අත්තනා භාගං පාපකමිං අනුසාරිනා තස්ස ඉදුති සබ්බසො පභිණ්භාවං විභාවෙනො:-

“යං මයා පකතං පාපං පුබ්බ අකුසලං ජනිපු

ඉධෙව තං වෙදනීයං වජ්ඣ අකුසලං න විජ්ජති”ති

ගාථං අභාසි.

තත් ‘පාප’නති: අකුසලං කමමං, තඤ්ඤි ලාමකවෙසන පාපනති වුච්චති. ‘පුබ්බ’ති: පුරා. “අකුසලං ජනිපු”ති: ඉහො අකුසලං ජනිපු, අකුසලං අත්තනාවෙසු. අයං හෙත් අනො:-යදිපි මයා ඉමසමිං අත්තනාවෙ තාදිසං පාපං පකතං අනි, ඉදුති පන තස්ස සම්භවො යෙව නත්ති. යමපන ඉහො අකුසලං ජනිපු කතං අනි, ඉධෙව තං වෙදනීයං. තං හි ඉධෙව ඉමසමිං යෙව අත්තනාවෙ වෙදසිභබ්බං අනුභවිතබ්බං ඵලං. කසමා? වජ්ඣ අකුසලං නවිජ්ජති; තස්ස කමමස්ස විපච්චිනොකාසො අකුසලං බ්බාපබ්බො නත්ති. ඉමෙ පන බ්බා සබ්බසො උපාදානානං පභිණ්භනා අනුපාදානො විස ජනවෙදො වරි මකවිත්තතිරොධෙන අපපටිසක්ඛිනා නිරුජ්ඣන්ති අකුසලං බ්බාකාසි.

සමිතිගුත්තාසකුරස්ස ගාථා.වණ්ණනා

ති ටසි තා.

“සෙන සෙන සුභිකවානි”ති අයසමනො කාසසකුරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදමුත්තාරස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණ කුලෙ නිබ්බත්තිනා නිපු වෙදෙසු අකුසලං ව බ්‍රාහ්මණසිපෙපසු නිප්පත්ති. ගතො. සො එකදිවසං භගවන්තං දිසවා පසන්නමානසො සුමනපුපෙථි පුජං අභාසි. පුජං කරෙන්නො ව සජ්ඣ සමන්තතො උපරි ව පුජාමුඤ්ඤි යො ඛිපි. බුඛානුභාවෙන පුජානි පුජාසනා කාරෙන සත්තාගං අට්ඨංසු. සො තං අච්ඡරියං දිසවා භියෙසාසො මත්තාය පසන්නමානසො අගොසි. අපරුපරඤ්ච පුඤ්ඤති කරෙන්නො කාපසත්තසගස්ස පුගතිපුයෙව සංසරන්නො ඉමසමිං බුද්ධිපපා දෙ සාවතියං අකුසලාරස්ස උද්ච්චබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුචා නිබ්බත්ති. කාසසමානිකා නාමං අගොසි. තස්ස දහරකාලෙ යෙව පිතා කාලමකාසි. මාතා තං පරිජානති. සො එකදිවසං ජේතවතං ගතො භගවතො ධම්මදෙසනං සුචා ගෙතුසමපන්නාය තසමිංයෙව ආසනෙ සොනාපන්නො හුචා මාතු සන්තිකං ගන්ති අනුජනා පෙචා පබ්බජිතො. සන්ති වුත්ථස්ස පචාරෙතො ජනපදවාරිකං පකකමන්නො සයමපි සන්ධාරි සභිං ගන්තුකාමො ආපුච්ඡතුං මාතු සන්තිකං අගමාසි. මාතා විස්සජේජන්ති මවාදවසෙනා:-

“සෙන සෙන සුභිකවානි සිවානි අභයානි ව

තෙන පුත්තකා ගච්ඡස්ස මං සොකාපගතො භවා”ති

ගාථං අභාසි.

හත් “සෙත සොනා”ති: යත් යත්; භූමිවන්තෙ හි එහං කරණ වචනං. යසම්. යසම්. දිසාභාගෙහි අත්ථො. “සුභික්ඛානි”ති: සුලභ ඵණ්ඩානි; රට්ඨානිති අධිප්පායො. “සිමානි”ති: බෙමානි අරෙහානි. “අභසානි”ති: චොරහයාදිති නිබ්භයානි. නිරොගදුබ්බිකිභයානි පන සුභික්ඛානි සිමානිනි පදවයෙනෙව ගතිහානි. “ගොනා”ති: තසම්. තසම්. දිසාභාගෙහි අත්ථො. “සුභතානා”ති: අනුකම්පනානි තං ආල ප්‍රති. ‘මා’ති: පරිසෙධන්තෙ නිපාතො. “සොනාපහන්තො”ති: වුත්ත ගුණරුහිතානි රට්ඨානි ගන්තවාදුබ්බිකිභයාදිජ්ජිතෙන සොකෙන පහන්තො මා භව; මාගොසිති අත්ථො. තං සුඛා ථෙරෙ “මම මාතා මයං. සොකරුහිතො ණෙන ගමනං ආසිංසති; හඤ්ඤ මයා සබ්බසො අවිචන්තමෙව සොකරුහිතරිඨානං පහන්තං සුත්තං”නති උසුංගජ්ජො විපස්සනං පට්ඨපෙඤ්ඤා නවිරස්සෙව අරඤ්ඤා වසන්තො අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“අජ්ඣායසො මනාධරෙ තිණ්ණං වෙදන පාරගු
අජ්ඣායාසෙ¹ සීහො සන්තො අඤ්ඤං ලොකනායකං
සීහං යථා එකවරං ව්‍යඤ්ඤං ව නිහඤ්ඤං
තිධාප්පතිහං මාහඤ්ඤං කුඤ්ඤං ව මහෙසීනං.
සුමනසුප්පං² ගගෙඤ්ඤා ආකාසෙ නික්ඛිපිං අහං;
බුධස්ස ආනුභාවෙන පරිවාරෙන්නි³ සබ්බසො.
අධිරිඨිති මහාවීරෙ සබ්බඤ්ඤා ලොකනායකො
සමන්තා පුප්ඵච්ඡදනා ඔකිරිංසු නරුසහං.
තහො සා පුප්ඵකපුකා⁴ අනෙතාවණ්ඨං බ්බිමුඛා
සත්තාහං ඡදනං හුඤ්ඤා⁵ තහො අනතරධායථ.
තඤ්ඤ ආච්ඡරියං දිස්වා අබ්බුතං ලොමහංසකං.
බුධෙ විත්තප්පසාදෙසිං සුගතෙ ලොකනායකො.
හෙන විත්තප්පසාදෙන සුක්ඛමුලෙන වොදිතො
කප්පානං සහසහස්සං දුග්ගතිං නුපපජ්ජහං.
පණ්ණරස්සගස්සමිති කප්පානං පච්චි සතෙ⁶
විරුණ්මාලාසනාමා ව වසකවහති මහබ්බලා.
කිලෙසා කාමිතා මයං-පෙ-කහං බුධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා “ඉදමෙව මාතු වචනං අරහත්තප්පසාදො අභිඤ්ඤං ජහ”නති තමෙව ගාථා පඤ්චදහාසි.

කසපපණ්ඩරස්ස ගාථා මණ්ණානා
ති වසී තා.

1. සි. I. අභිකාසාසෙ. අප. පා.	4. සි. I & ම. තං පුප්ඵපලඤ්ඤං.
2. භෙරෙය්‍යකං. අප. පා.	අනෙතාවණ්ඨං බ්බිමුඛං.
3. සි. I & ම. පරිවාරෙහං.	5. කඤ්ඤා. අප. පා.
6. සි. & ම. පණ්ණරස්සගස්සමිති කප්පපසසු පච්චි.	
- විසාකාලෙයනාමෙත වසකවහති මහබ්බලො.

“සීගප්පමනෙතා විහර”¹ ති ආයසමනො සීගප්පමරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කිර පුරිමබ්බෙසු කාතාධිකාරො ඉතො අට්ඨාරසා බිකකප්පසහමන්තෙ අප්පදස්සියා හගවතො කාලෙ වන්දනාගාය නදියා තිරෙ කින්නරයොනියං නිබ්බන්තිතො පුප්ථහකෙධා පුප්ථව සතො² හුතො විහරනෙතා ආකාසෙන ගච්ඡන්තං අප්පදස්සිං හග වන්තං දිස්වා පසන්නවිතෙතා පුප්පෙතුකාමො අස්සෙලිමපගග්ගා අට්ඨාසි. හගවා තස්ස අජ්ඣාසයං ඤාතො ආකාසතො ඔරුග්ග අඤ්ඤ කරසමි රුක්ඛමුලෙ පලලභෙකන් නිසීදි. කින්නරො වන්දනසාරං සංසිතො වන්දනගනෙකින පුප්පෙථගි ව පුජං කත්වා වන්දිතො පදනබ්භං කත්වා පසකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමහුස්සෙසු සංස රනෙතා ඉමසමි බුබුප්පාදෙ මලලරට්ඨෙ මදලරාජකුලෙ නිබ්බන්ති. තස්ස සිගොති නාමං අගොසි. සො හගවන්තං දිස්වා පසන්නමානසො වන්දිතො ඵකමන්තං නිසීදි. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං ඔලොකෙතො ධම්මං කප්ථෙසි.³ සො ධම්මං සුතො පටිලඛිසංඛො පබ්බජිතො කම්මට්ඨා තං ගහෙතො අරඤ්ඤෙ විහරති. තස්ස චිත්තං නානාරම්මණෙසු විධා වති, ඵකග්ගං න ගොති, සකන්තං නිප්ථාදෙතුං න සකෙකාති. සත්ථා තං දිස්වා ආකාසෙ යතො:-

“සීගප්පමනෙතා විහර රත්තිංදිවමහන්දිතො,
ගාවෙති කුසලං ධම්මං, ජහ සීසං සමුස්සය”න්ති

ගාථාය ඔවදි. සො ගාථාවසානෙ විපස්සනං වෙසිස්සිතො අරහත්තං පාපුණි. තෙන චුත්තං අපදනො:-

“වන්දනාගා නදිතිරෙ අගොසිං කින්නරෙ තදා;
පුප්ථහකෙධා අගං ආසිං පුප්ථතිවසනො වගං.
අප්පදස්සි තු හගවා ලොකප්පෙට්ඨං කරසතො
පවනග්ගෙන නියතාති ගංසරුජව අව්චරෙ.
නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ! චිත්තං තෙ සුවිසොධිතං.
පසන්නමුඛවණ්ණොසි විපසන්නමුඛිත්ථියො.
ඔරොගිතොන ආකාසා භුරිපඤ්ඤා සුමෙධසො
සබ්බාරිං පප්පරිතොන පලලභෙකන උපාචිසි.
පිංසිතං³ වන්දනාදය අගමාසිං ජිනන්තිකෙ;
පසන්නවිතෙතා සුමනො බුබුස්ස අභිරොපසිං.
අභිවාදෙතොන සම්බුධං ලොකප්පෙට්ඨං කරසතො
පාමොජ්ජං ජනසිතොන පකකමිං උත්තරාමුඛො.
අට්ඨාරසෙ කප්පසහෙ වන්දනං යං අපුජසිං;
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. බුබුසුජසිදං ඵලං.

1. සී. III. ම. පුප්ථතිවසනො.

2. සී. I. දෙසෙසි.

3. විලිහං. අප. පා.

වතුදැසෙ කපුසසතෙ ඉතො ආසිංසු තෙරස
රොහිතා නාමි නාමෙන වකකවහති මහබ්බලා.

කිලෙසා කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

යා පනස්ස හගවතා ඔවාදවසෙන වුත්තා "සිහසාමනො
විහග්"ති ගාථා.

තත් 'සිහ'ති: තස්ස ථෙරස්ස ආලපනං. "අප්පමනො විහග්"ති:
සතිසා අවිප්පවාසෙන පමාදවිජිතො සබ්බිරියාපථෙසු සතිසමප
ජ්ඣෙද්දා හුංචා විහරාති. ඉදානි තං අප්පමාදවිහාරං සග ඵලෙන¹
සංඛෙපගො දස්සෙත්තුං "රතනිඤ්ච"නති ආදි වුත්තං. තස්සන්තො:-
"රතනිභාගං දිවසභාගස්ස චිකිකමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි
ධමෙමහි විත්තං පරිසොධෙති"ති වුත්තනායෙන වතුසමප්පධාන
වසෙන අනඤ්චො අනුසිතො ආරබ්විජියො කුසලං සමථවිපස්සනා
ධම්මස්සෙච්ච ලොකුතතරධමමස්ස භාවෙහි උප්පාදෙහි වරෙකහි ව.
ඵලං භාවෙතා වී "ජන සිංහං සමුසස්ස"නති: තව සමුස්සයං අත්තභාවං
පඤ්චං තාව තප්පවිබච්ඡද්දරාගප්පගාණෙන සිංහං ජග, නවිරස්සෙව
පජග. ඵලං භූතො ව පච්ජා වරිමකචිත්තනිරොධෙන අත්තවසෙස
තො ව පජගිස්සතිති. අරහත්තං පන පච්චා ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යා
කරොත්තො තමෙච්ච ගාථං පච්චුද්දාසිති.

සිහසංචරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති වසී තා.

"සබ්බරතනිං සුපිඤ්චානා"ති ආයස්මතො නිහසංචරස්ස ගාථා.
කා උප්පත්ති? අයං කීර සුමුත්තරස්ස හගවතො කාලෙ සුභමෙද,
නාම බ්‍රාහ්මණො හුංචා අනෙකසතෙ බ්‍රාහ්මණ මනෙත වාචෙත්තො
වාජපෙය්‍යං නාම යඤ්ඤං යජති. හගවා තං බ්‍රාහ්මණං අනුකම්පනො
යඤ්ඤට්ඨානං ගන්වා ආකාසෙ වසිකම්. බ්‍රාහ්මණො සන්ධාරං දිස්වා
පසන්නාමානසො සිසෙසහි පුප්ථානි ආනාපෙත්වා ආකාසෙ බිපිත්වා
පූජං අකාසි. බුබුනුභාවෙන තං ඤානං සකලස්ස භගරං පුප්ථ
පට්ඨෙත්² විශ ජාදිතං අගොසි. මහාජනො සන්ධරි උදාරං පිති
සොමනස්සං පරිසංචෙදෙසි. සුත්තෙදා බ්‍රාහ්මණො තෙන කුසල
මුලෙන³ දෙවමනුස්සෙසු සංසරත්තො ඉමස්මිං බුබුප්පාදෙ සාවඤ්ඤං
අඤ්ඤාභරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුංචා නිබ්බන්ති. නිගොතිස්ස
නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤානං පත්තො "ඉමෙ සමණා සකාසපුත්තියා
සුබසිලා සුබසමාචාරා සුභොජනානි භුඤ්ජත්වා නිවානෙසු සෙතාස
නෙසු විහරන්ති, ඉමෙසු පබ්බජිත්වා සුබෙන විහරිත්තුං සකකා"ති
සුබාහිලාසාය පබ්බජිත්වා ව සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගණ්හිත්වා

1. සි. III. බලෙන.

2. සි. III. 8. පුප්ථපට්ඨෙන විතානිකං විදා.

3. සි. I. කුසලෙන.

කතිපාහමෙව මනසිකරිතො තං ඡඤ්ඤිතො යාවදන්තං උදරාවදෙනකං
භුක්ඤ්ඤිතො දිවසහාගං සඛිගණිකාරාමො තිරච්ඡානකපායං විනිනාමෙති;
රතතිහාගෙපි විනාමිධාතිභූතො සබ්බරතතිං සුප්පති. සඤ්ඤා තස්ස
ගෙභූපරිපාකං ඔලොභෙතො ඔවාදං දෙනො:-

“සබ්බරතතිං සුප්පිතාන දිවා සඛිගණිකෙ රතො

භූදස්සු නාම දුමෙමධො දුක්ඛස්ස නතං කරිස්සති”ති

භාටං අභාසි.

තත් “සබ්බරතති”නති: සකලරතතිං. “සුප්පිතානා”ති: නිදායිතො.
“රතතියා පඨමං සාමං වඩ්ඤාමෙන නිසජ්ජාය ආවරණියෙගි ධුමෙමති
විතතං පරිසොධෙති”ති ආදිනා—වුතතං ජගරියං අනුසුඤ්ඤිතො,
කෙවලං රතතියා නිසුපි යාමෙසු නිදං ඔක්කමිතොති අන්තො.
“දිවා”ති: දිවසං; සකලදිවසහාගනති අන්තො. සඛිගණිකෙ රතො
විහාරෙ සඛිගණිකො තිරච්ඡානකපිකෙගි කායදළභි² බහුලපුග්ගලෙගි
සනතිසජ්ජා, තසමිං සඛිගණිකෙ රතො අතිරතො අවිගභජ්ජෙ
සඛිගණිකෙ රතොති වුතො. “සඛිගණිකාරතො”තිපි පාලි. “භූදස්සු
නාමා”ති: කද නාම. ‘සු’ති: නිපාතමතතං. කසමිං නාම කාලෙති
අන්තො. “දුමෙමධො”ති: නිපසඤ්ඤා. “දුක්ඛස්සා”ති: වට්ටදුක්ඛස්ස.
“අනත”නති: පරියොසානං. අවචනනමෙව අනුපාදං කද නාම
කරිස්සති එදිස්ස දුක්ඛස්ස නතකරණං නතීති අන්තො. “දුමෙමධ
දුක්ඛස්ස නතං කරිස්සති”තිපි පාලි. එවං පත සන්ධාර භාටාය කපිතාය
පේරෙ සංවේගජනො විපස්සනං පට්ඨපෙතො නවිරස්සෙව අරහතතං
පාපුණි. තෙන වුතතං අපදනො:-

“සුතජෙදු නාම නාමෙන බ්‍රාහ්මණො මනතපාරගු
අජ්ඣායකො යාජයොගො වාජපෙය්‍යමයාජසිං.

පදුමුතතරො ලොකවිදු අග්ගො කාරුණිකො ඉසි
ජනතං අනුකම්පනො අමරෙ වඩ්ඤමි තද.

වඩ්ඤමිතො සමුච්චො සබ්බඤ්ඤා ලොකනායකො
මෙත්තාය අඵරි සතෙත අපමාණං තිරුප්පි.

වණ්ඨ ඡේතොන පුප්පාති බ්‍රාහ්මණො මනතපාරගු
සබ්බෙ සියෙස සමානෙතො ආකාශෙ උක්කිපාප්පි.

යාවතා නගරං ආසි පුප්ප්පි ජාදිතං³ තද;
බුඩස්ස ආනුභාවෙන සත්තාහං න විගච්ඡ්ථ.

තෙනෙව සුක්කමුලෙන අනුභූතො සම්පද
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය තිණ්ණො ලොකෙ විසතතිකං.

එකාරසෙ කුප්පසනෙ පඤ්චායංසාසුං බන්ධියා
අබ්බසා නාම නාමෙන¹ වක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

අරභතනං පන පඤ්චා පෙරෙ අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙන්නො තමෙව
ගථං පව්වුද්දාසි.

නිගන්වන සංගාථා වර්ණනා

නි වසී තා.

"විගතනිමිගතස්ස කොවිදෙ"නි ආයස්මතො සුනාගන්වරස්ස
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුබුසු කතාධිකාරෙ තත් තත් ගවෙ
විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකතියෙ කප්පෙ
සිඛියං ගතවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ධිතා වයප්පතො
තිණ්ණං වෙදනං පාරගු හුත්වා අරඤ්ඤායනනෙ අස්සමෙ වසන්නො
තිණ් බ්‍රාහ්මණසහස්සාති මනෙත වාචෙසි. අපේකදිවසං තස්ස
සත්ථං දිස්වා ලක්ඛණාති උපධාරෙත්වා ලක්ඛණමනෙත පරි
වතෙතන්තස්ස "ථදිසෙති ලක්ඛණෙති සමන්තාගතො අයං අනන්ත
ජිනො අනන්තඤ්ඤො බුබ්බො භවිස්සති"නි බුබුසුණං ආරබ්භ
උප්පාදෙ පසාදෙ උප්පාදේ. සො තෙන විතතප්පසාදෙන දෙව
ලොකෙ නිබ්බන්ධිතා අපරපරං දෙවමත්‍රස්සෙසු සංසරන්නො ඉමස්මිං
බුබුප්පාදෙ නාලිකාගාමෙ අඤ්ඤාභරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුත්වා
නිබ්බන්ති. සුනාගොතිස්ස නාමං අගොසි ධම්මසෙනාපතිස්ස
ගිහිසගායො සඤ්ඤා² සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා දස්සනභූමියං
පතිට්ඨිතො පබ්බජිතා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරභතනං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

"තිමවන්තස්ස අවිදුරෙ වසභො නාම පබ්බතො
තස්මිං පබ්බතපාදමති අස්සමොසි සුමාපිතො.

තිණ් සියස්සසහස්සාති වාචෙසිං බ්‍රාහ්මණෙ තද
සංසාමෙත්වාන මෙ සියෙස්ස එකමන්තං උපාවිසිං.

එකමන්තං නිසිදිත්වා බ්‍රාහ්මණො මන්තපාරගු
බුබ්බෙදං³ ගවෙසන්නො ඤ්ඤො විතතං පසාදසිං.

තත් විතතං පසාදෙත්වා නිසිදිං පණ්ණසත්තෙර
පලඛකං ආභුජිත්වාන තත් කාල කතො අහං.

එකතියෙ ඉතො කප්පෙ යං සඤ්ඤමලකිං තද;
දුග්ගතීං නාභිජනාමි. ඤ්ඤසඤ්ඤාසිදං එලං.

සත්තවිසමති කප්පමති රුජ සිරිධරෙ අහු
සත්තරත්තසමපන්නො වක්ඛවන්ති මහබ්බලො.

1. අභිරංසමානාමො. අප. පා.

2. සි. III. ම. පෙරස්ස.

3. බුබ්බෙදං. අප. පා.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

අරහත්තං පන පතා භික්ඛූනං ධම්මදෙසනාපදෙසෙන අඤ්ඤාං බ්‍යාකරෙතොතා:-

"විත්තනිමිත්තයා කොවිදෙ පටිවෙකරසං විජ්ජිතිය

කොයං නිපකො පතියානො අධිගච්ඡෙය්‍ය සුඛං නිරුමිස"නති
ගාථං අනාසි.

තත් "විත්තනිමිත්තයා කොවිදෙ"ති: භාවනාවිත්තයා නිමිත්තං ගහණේ කුසලො; "ඉමසමිං සමයෙ විත්තං පග්ගගෙහබ්බං, ඉමසමිං සමපගංසිතබ්බං, ඉමසමිං අනුප්පෙතබ්බං"නති එවං පග්ග ගණාදියොගයා විත්තනිමිත්තයා ගහණේ ඡේතො. "පටිවෙකරසං විජ්ජිතිය"ති: කායවිවෙකසංවර්ධනියා විත්තවිවෙකයා රසං සඤ්ජා නිත්වා විවෙකසුඛං අනුභවිත්වාති අත්තො. "විවෙකසුඛං ට්ඨිත්වා"තිති වුත්තං. "කොස"නති: පස්මං ආරම්භෙණිජ්ජනිකානෙන පච්ඡා ලකඤ්ඤා පතිජ්ඣානෙන ව කොසනො. "නිපකො"ති: කාමධ්‍යාන පරිහරණේ කුසලො. "පතියානො"ති: උපට්ඨිතසති. "අධිගච්ඡෙය්‍ය සුඛං නිරුමිස"නති: එවං සමපතිමිත්තාදි කොසලොන ලබ්භ විත්ත විවෙකසුඛෙ පතිධ්‍යාය සතො සමපජ්ජනො හුත්වා විපසානාකො නෙන ව කොසනො කාමාඤ්ඤාවිධිමසෙති අසමිසානාය නිරු මිසං නිබ්බාණසුඛං ඵලසුඛඤ්ච අධිගච්ඡෙය්‍ය; සමුපගච්ඡෙය්‍යති අත්තො.

සුනාගච්ඡෙරසං ගාථා මණණනා

නි ට්ඨිතා.

"ඉතො බම්බා සුථු අඤ්ඤවාදින"නති ආයසමිනො නාගිහ ච්ඡෙරසං ගාථා. කා උපපත්ති? අයං කීර පදමුත්තරසං හගවතො කාලෙ නාරදෙ නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා එකදිවසා මාලකෙ නිසින්නො හගවත්තං භික්ඛුසංඝපුර්කබ්බං ගච්ඡන්තං දිස්වා පසන්තාමානසො තිති ගාථාති අභිත්ථි. සො හෙන පුඤ්ඤාකමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධිත්වා අපරාපරං පුඤ්ඤානි කාමා දෙවමනුස්සෙසු සංසරණො ඉමසමිං බුඩ්ධපාදෙ කපිලවත්තනරේ සකායරුකුලෙ නිබ්බන්ධි. නාගිනොතිසං නාමං අනාසි. සො හගවති කපිලවත්තසමිං විහ රතෙන මුට්ඨිණිකපුත්තං සුත්වා පටිලබ්භසාදෙ පබ්බජිත්වා විපසානා වෙසස්සිත්වා අරහත්තං පාපුණි. හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

"විසාලමාලෙ ආසිනො අද්දසං ලොකනායකං

බිණ්ණසවං බලපපත්තං භික්ඛුසංඝපුර්කබ්බං.

සතසංයානං හෙවිජ්ජා ඡලභික්ඤ්ඤා මහිසිනා

පරිවාරෙත්ති සම්බුධං. කො දිස්වා නපපසිදති?

ඤ්ඤෙණ උපතිධා යසං න විජ්ජති සදෙවකෙ;

අනත්තඤ්ඤාං සම්බුධං කො දිස්වා නපපසිදති?

බමමනායං ව දීපෙනති කෙවලං රහනාකරං.
විකොපෙකුං නිසකෙකානති, කො දිසා නපසිදති?

ඉමාති නිති භාථාති නාරදවනයවච්ඡලො
පදමුත්තරං එවිකාන සලබ්ධං අපරුජිතං.

තෙන විතතපසාදෙන බුබුසු ඵවිතෙන ව
කපානං සතසගසං දුගතිං නුපපජ්ජි.

ඉතො තිංසෙ කපසතෙ සුමිතො නාම බතතියො
සතතරතනසමපනොනං වක්කවනති මහබ්බලො.

තිලෙසා කාපිතා මයතං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

අරගතතං පත පඨා සත්ථාර අධිගතදෙසනං බමමසු ව නියසා
නිකතං නියසා සඤ්ඤාතථිතිසොමනසොං පිතිවෙගෙන විසිට්ඨං
උද්දනං උද්දනෙනොනා:-

"ඉතො බහිමා පුටු අඤ්ඤවාදිනං

මයො න නිබ්බාණගමො යථා අයං

ඉතිසු සඤ්ඤං භගවා නුසාසති

සත්ථා සයං පාණිතලෙව දස්සයං"ති

භාථං අභාසි.

තත් "ඉතො බහිමා"ති: ඉමසමා බුබුසුසනා බාහිරකෙ සමයෙ.
තෙතාග:- "පුටු අඤ්ඤවාදින"නති: නානාතිත්ථියානනති අපෙඨා.
"මගො න නිබ්බාණගමො යථා අයං"නති: යථා අයං අරියො
අට්ඨබ්බිකො මගො එකංසෙන නිබ්බාණං ගච්ඡතිති නිබ්බාණගාමී,
එවං නිබ්බාණගමො මගො තිත්ථියසමයෙ තත් අසමවාසලබ්ධප
වෙදිනතො අඤ්ඤතිත්ථියවාදස්ස. තෙනාග භගවා:- "ඉධෙව භික්කවෙ
සමණො ඉධ දුතියො සමණො ඉධ තතියො සමණො ඉධ චතුත්ථො
සමණො සුඤ්ඤ පරපපවාද සමණෙහි අඤ්ඤ"ති. 'ඉති'ති: එවං.
'සු'ති: නිපාතමහතං. 'සඤ්ඤ'නති: භික්කුසඤ්ඤං උක්කට්ඨතිදෙද්දසොයං.
යථා "සත්ථා දෙවමනුස්සාන"නති. සඤ්ඤනතිවා සමුගං. වෙනෙයස
ජනනති අධිපායො. 'භගවා'ති: භාග්‍ය වනතවාදිති කාරණෙහි භගවා.
අයමෙත්ථ සංවෙපො. විත්ථාරෙ පත පරමන්දිපතියං ඉතිවුත්තක
වණ්ණනායං වුත්තනායෙන ගගෙතබ්බො. 'සත්ථා'ති: දිට්ඨධර්මක
සමපරුසික පරමත්තෙහි යථාරගං අනුසාසතිති සත්ථා. 'සඤ්ඤ'නති: සය
මෙව. අයමෙත්ථ අත්ථො:- සිලාදිබ්බිකතාසඤ්ඤානො සමවාදිට්ඨිආදිනං
අට්ඨනං අභිනානං වසෙන අට්ඨබ්බිකො නිබ්බාණගාමී අරියමගො
යථා මම සාසනෙ අපී, එවං බාහිරසමයෙ මගො නාම තත්ති
සිගනාදං තදනොනා අමානං භගවා සත්ථා සයමෙව සයමුඤ්ඤණන
ඤ්ඤං සයමෙව වා මහාකරුණාය සංවොදිතො හුත්වා අත්තනො
දෙසනා විලාසසමපතියා ගත්තලෙ ආමලකං විය දස්සෙනො
භික්කුසඤ්ඤං වෙනෙයසජනනං අනුසාසති මවදතිති.

නාගිගතෙත්ථරස භාථා වණ්ණනා

ති වසි තා.

“බන්ධා දිට්ඨා යථාභූත” නම් ආයස්මතො පවිට්ඨකේන්ද්‍රස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබ්‍රවෙසු කතාසිකාරො තත් තත් භවෙ විචවුට්ඨකියං. පුඤ්ඤං කරොන්තො අක්ඛන්ධස්ස භගවතො කාලෙ කේසවො නාම තාපසො හුතො එකදිවසං සන්ධාරං උපසංකම්භිං ධම්මං සුතො පසතනම්නසො අභිවාදෙත්වා අඤ්ඤාං පග්ගායා පදකම්භං කම්බො පකකාමි. සො හෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවලොකො නිබ්බන්ධිතො අපරපරං පුඤ්ඤානි කම්බො දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමසම් බ්‍රහ්මපාරාදෙ මහඛරවෙසි බ්‍රාහ්මණකුලෙ උප්පජ්ඣො අනුකක මෙන විඤ්ඤාහං පහෙතො නෙකබ්බන්තිත්තාජ්ඣාසයතාය පරිබ්බාජක පබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඣො තත් සිකම්තබ්බං සිකම්භිං විචරන්තො උපතියං කොලිහානං බ්‍රහ්මසාසනෙ පබ්බජ්ජනාමි. සුතො “හෙපි නාම මහා පඤ්ඤා යත්ත කත්තං පබ්බජ්ඣා තදෙව මඤ්ඤා සෙය්‍යො”ති සත්ථු සන්ති කං ගතත්වා ධම්මං සුතො පුට්ඨකියවො පබ්බජ්. තස්ස සන්ධා විපස්සනං ආවිකම්. සො විපස්සනං ආරභිතො නවිරස්සෙව අරහත්තං සච්ඡ කාසි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“නාරදෙ ඉති නාමෙන කේසවො ඉති මං විදුං;
කුසලාකුසලං එසං¹ අගමං බ්‍රහ්මසන්තිකං.
මෙත්තවිහෙතො කාරුණිකො අක්ඛන්ධස්ස මහාමුති²
අස්සාසයන්තො සත්තෙ සො ධම්මං දෙසෙති චක්ඛු
සකං විග්ගං පසාදෙත්වා සිරෙ කම්බන්ත අඤ්ඤාං
සන්ධාරං අභිවාදෙත්වා පකකාමි පාවිනාමුඛො.
සත්තරසෙ³ කප්පසතෙ රුජ ආසිං මහිපති
අමිත්තතාපනො නාම චක්කවත්ති මහබ්බලො.
කිලෙසා ක්කපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බ්‍රහ්මස්ස ආසන”නති,

අරහත්තං පන පථො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො:-

“බන්ධා දිට්ඨා යථාභූතං, භවා සබ්බෙ පදුත්තිතා;
විකම්භො ජුතිසංසාරො, තත්ති දුති පුත්තබ්බවො”ති

ගාථං අභාසි.

තත්ත ‘බන්ධා’ති: පඤ්චපාදනකම්බො; තෙ හි විපස්සනුපගහාවල කම්භන්තො සාමඤ්ඤලකම්භන්තො ව ඤාතපරිඤ්ඤාදීනි පරිජානනවසෙ න පසිතබ්බා දිට්ඨා. “යථාභූත”නති: විපස්සනාපඤ්ඤාසතිතාය මග්ග පඤ්ඤාය ඉදං දුක්ඛන්ති ආදිනා අවිපරිතතො දිට්ඨා. “භවා සබ්බෙ පදුත්තිතා”ති: කාමභවාදයො සබ්බෙ කම්මභවා උප්පත්තිභවා ව මග්ග ඤාණසන්තෙහි භික්ඛා විචංසිතා; කිලෙසානං පදුලනෙතෙවති මග්ග

1. සි. I. කුසලාකුසලෙ ඡෙත්‍යො.
කුසලාකුසලෙ එසං. අප. පා.

2. සි. I. අභාරසෙ.

පසුදැක කමම උපපත්තිගවාපි පද්‍රිතා නාම හොනති. තෙනාහ:-
 “විකතිණො භතීසංසාගේ නපි දුගි පුනබ්බවො”ති. තස්සන්තො
 හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

පටිඛිණෙසුරස්ස ගාථා වණනා

ති ව්ඪි නා.

“අසක්ඛිං වග අත්තාන” නති ආයසමහො අප්පුණ්ණෙසුරස්ස ගාථා,
 කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු භාගාධිකාගේ තත් තත් හවෙ
 විවච්චපතිස්සයං ඛුසලං උපවිණ්ණෙනා විපක්ඛිස්ස හගවහො කාලෙ
 සිගයොතිසං නිබ්බවෙනා එනදිවසං අරඤ්ඤ අඤ්ඤාතරුසමි රුක්ඛ
 මුලෙ තිසිනනං සන්තාරං දිස්වා “අයං නො ඉමසමිං ඩාලෙ සබ්බ
 සෙවෙස්සා පුරිසසිහො”ති පසන්නමානසො සුපුප්ඵිතසාලසාබං
 හඤ්ඤා සන්තාරං පුපෙසි. සො හෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙව
 මනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසමිං බුබුප්පාදෙ සාවතියං සෙව්ඪිකුලෙ
 නිබ්බතති. අප්පුණ්ණානිස්ස නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤානං පතො
 නිගරෙස්සි කතපරිවයො හුස්වා “එවාහං අමහං අධිගමිස්සාමි”ති
 විවට්ඨස්සාසයනාය දගරුකාලෙයෙව නිගණේස්ස පබ්බජිතො තත්
 සාරං අලභනො සප්පු යමකපාරිහාරියං දිස්වා පටිලඛිසඬො සාසනෙ
 පබ්බජිතො විපස්සනං ආරතිතො නවිරස්සෙව අරහා අගොසි.

හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“මගරාජා හද ආසිං අනිජාහො සුකෙසරි;
 ගිරිදුග්ගං ගවෙසනො අග්ගං ලොකනායකං.
 අයං නුචො මහාදීරො තිබ්බාපෙති මහාජනං;
 සත්තුතාහං උපාසෙය්‍යං දෙවදෙව. තරාසනං.
 සාබං සාලස්ස භජිතා සකොසං පුප්ඵමාහරිං;
 උපගන්ත්වාන සමුද්ධං අදසිං පුප්ඵමුත්තමං.
 එකතවුගෙ ඉහො කපෙස යං පුප්ඵමිතරෙපසිං;
 දුග්ගතිං නාතිජානාමි. පුප්ඵසුජාසිදං එලං.
 ඉහො ව නවමෙ ඩාපෙස විරොචනසනාමකා
 තයො ආසිංසු රාජානො චක්ඛවහති මහබ්බලා.
 කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යං-සෙ-භාහං බුබුස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පත්වා අනුත්තර සුඛාධිගමසඤ්ඤානෙහ පිතිචෙ
 ග්ගෙන උදනං උදනෙනෙනා:-

“අසක්ඛිං වග අත්තානං උඬාභුං උදකා ඵලං;
 වුගමානො මහොසෙව සම්මානි පටිවිස්සාහ”නති

ගාථං අභාසි.

තත් “අසකඛි” නති: සකෙකාසිං. ‘වතා’ ති: විගෙයෙ නිපාතො. අභි විගෙයනියං යදිදං ආවට්ඨවිවෙධො. තෙනානාග:—“තං කිං මඤ්ඤාථ භික්ඛුනො දුක්ඛාරතරං දුරතිසම්මතතරං වා යං සහායධා භික්ඛාසං වාලසං තොවියා තොවිං. පටිවිජ්ජකියා” ති ආදි. “අත්තාන” නති: නියකාඤ්ඤානං සකියාය වදති. සො හි පුරො න ගොති සො අත්තාති. “උඛායු” නති: උඛිරිකුං. උඛවනතිපි පාසො. “උදකා” ති: සංසාර මගොඃසංඛාතා උදකා. “ථල” නති: නිබ්බාණථලං. “වුසගමානො මගොඃසංඛා” ති: මගණණවෙ වුයගමානො විය. ඉදං වුත්තං ගොති:— යථානාම ගමනිරිත්තභො අප්පතිවෙධි මගති උදකොභෙ වෙගසා වුයගමානො පුරිසො කෙනපි අත්තානාමෙත උපනිතං පියාරිත්ත සම්පතනං දලනනාවං ලභිතා සුඛෙතෙව නතො අත්තානං උඛිරිකුං සකඤ්ඤාය පාරං පාපුණ්ණය, එවමෙවං සංසාරමගොඃසං කිලෙ සාහිසංඛාරවෙගෙන වුයගමානො සත්ථාරා උපනිතසමට්ඨපසංකානු පෙනං අරියමගනාවං.¹ ලභිතා තතො අත්තානං උඛිරිකුං නිබ්බාණ ථලං පතකුං අගො අසකඛිනති. යථාපත අසකඛි තං දසෙය්‍යතුං “සව්වාති පටිවිජ්ජකි” නති ආග. යසො අගං දුක්ඛාදිති වත්තාරි අරිය සව්වාති පරිඤ්ඤාපගාණසම්පිණ්ඩරියාගාවනාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ජිං. අරියමගඤ්ඤානෙත අඤ්ඤාසිං, භසමා “අසකඛිං වත අත්තානං උඛාකුං උදකා ථල” නති යොජනා.

අප්පුණිතකර්මසං ගාථා වණ්ණනා

නි වසී තා.

“උභතිණ්ණා පබ්බං පලපා” ති ආයසමතො දෙවසනකර්මසං ගාථා. කා උප්පහති? සොපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරො තත් තත්ත වෙ විවට්ඨපනියං පුඤ්ඤං.¹ උපවිණ්ණෙනා සිතිසං ගගවතො කාලෙ පාරාපතයොනියං නිබ්බතො එකද්වසං සත්ථාරං දිසවා පසන්නාමානසො පියාලථලං උපනෙයි. සත්ථා තස්ස පසාදසංවර්ධි තත්තං තං පරිභුඤ්ඤි. සො තෙන අතිවිය පසන්නාමිතො හුඨා කාලෙන කාලං උපසඛකම්භා වන්දිතා විහතා පසාදෙති. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙත දෙවලොකෙ නිබ්බතො අපරාපරං පුඤ්ඤාති කත්වා දෙවමනුසෙය්‍යස්ස සංසරතො ඉමසමිං බුබුළාපාදෙ අඤ්ඤාතරස්ස මණ්ඩලිකරඤ්ඤා පුතො හුඨා නිබ්බතො තරුණකාලෙයෙව රජෙජ පතිවසීතො රජ්ජබ්බමනුභවතො සත්ථාරං උපසඛකම්. තස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙයි. සො ධම්මං පුඨා පටිලඛිතො සංවෙග ජාතො රජ්ජං පගාය පබ්බජිතා විපස්සනාය ඛම්මං කරොතො තචිරසෙව අරගතං පාපුණි.

1. සී. I. අරියභූවනානාවා.

2. පබ්බා. ථෙර. පා. P. T. E.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පාරාපතො පුරේ ආසිං පරපාණ්ණපරොධකො;
පබ්බාසෙ සෙය්‍යං කප්පෙසිං අවිදුරේ සිඛිසුත්තො.

සායං පාතඤ්චි පසායම් බුඬං ලොකායනායකං;
දෙය්‍යධමෙවා ච මෙ තත්ථි දිපදිඤ්ඤා තාදිනො.

පියාලඵලමාදය අගමං බුඬසන්නිකං;
පට්ඨග්ගෙසි හගවා ලොකජෙට්ඨො නරාසනො.

තතො පුරං උපාදය පරිවාරිං විනායකං;
තෙන චිත්තපාසාදෙන තත්ථ කාල කතො අගං.

ඵකතිංසෙ ඉතො කුප්පෙ යං ඵලං අදදිං අගං;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. ඵලදනස්සිදං ඵලං.

ඉතො පණ්ණරසෙ කප්පෙ තයො ආසුං පියාලිතො
සත්තරතනසම්පන්නා චක්කවත්ති මහබ්බලා.

කිලෙස්ස කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුඬස්ස සාසන”තති.

අරුගත්තං පන පඤ්ඤා පඤ්ඤාකිලෙසපච්චවේක්ඛනවස්සෙත උප්පාදාසොමනස්සො උද්දනං උද්දනෙනො:-

“උත්තිණ්ණො පබ්බ පලිපා පාතාලා පරිවජ්ජිතා

මුත්තො ඔසා ච ගන්ඨා ච සබ්බෙ මානා විසංගතා”ති

භාටං අභාසි.

ගත් “උත්තිණ්ණො”ති: උත්තරිතා අතික්කන්තා. “පබ්බ පලිපා”ති පබ්බා ච පලිපා ච. පබ්බං වුවිති පකතිකඤ්ඤා; පලිපොති ගච්ඡිතපුත්තලො මහාකඤ්ඤා. ඉධ පන පබ්බො විශාති පබ්බො, කාමරාගො; අසුචිතාපාදනෙන විහරස්ස මක්ඛනතො පලිපො විශාති පලිපො, පුත්තදාරාදිවිසයො බහලො ඡන්දරාගො. වුත්තනස්සෙත සම්මක්ඛනතො දුරුත්තරණ්ණො ච තෙ මයා අනාගාමිමග්ගෙන සබ්බසො අතික්කන්තාති ආහ:- “උත්තිණ්ණො පබ්බ පලිපා”ති. “පාතාලා”ති: පාතායාලනති පාතාලා, මහාසමුද්දෙ නිත්තරපදෙසා, කෙච්ඡි පන නාගභවනං පාතාලනති වදන්ති. ඉධ පන අගාධදුත්තරණ්ණෙට්ඨන පාතාලා විශාති පාතාලා, දිට්ඨියො. තෙ ච මයා පඨමමග්ගාධිගමෙ තෙව සබ්බපා වජ්ජිතා; සමුවජ්ජිතාති ආහ:- “පාතාලා පරිවජ්ජිතා”ති. “මුත්තො ඔසා ච ගන්ඨා වා”ති: කාමොසාදිමසතො අභිජ්ඣාකාය ගන්ඨාදිගන්ඨො ච තෙන තෙන මග්ගෙන මුත්තො පරිමුත්තො; පුන අනභිකීරණඅගන්තවස්සෙත අතික්කන්තොති අන්තො. “සබ්බෙ මානා විසංගතා”ති: නවවිධාපි මානා අග්ගමග්ගාධිගමෙන විසෙසතො සබ්බානං විනාසං ආපාදිතා සමුවජ්ජිතා. “මානවිධා ගතා”ති කෙච්ඡි පඨනති. මානකොට්ඨාසාති අන්තො. “මානවිසා”ති අපරෙ; තෙසං මානවිසස්ස දුක්ඛස්ස ඵලතො මානවිසාති අන්තො දුට්ඨබ්බො.

දෙවසගඤ්ඤා භාටා වණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

“පඤ්චකඛකාං පරිඤ්ඤානා”හි ආයස්මතො සාම්ප්‍රදායිකයෝ භාවා. කා උපාතති? අයමපි පුරිමබුඛෙසු නාහාධිකාරො අනුදයස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිතා විඤ්ඤානං පනෙතා සත්ථි පරිනිබ්බුතෙ භස්ස ථූපෙ පුප්පෙති ඡත්තාතිඡත්තං කත්වා පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධිතා අප රාපරං පුඤ්ඤති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුබුප්පාදෙ රාජගෙගෙ අඤ්ඤාතරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුනෙතා හුත්වා නිබ්බන්ධි. සාම්ප්‍රදායිකයෝ නාම අගොසි. සො අනුකතමෙන විඤ්ඤානං පනෙතා බුබුප්පාචං පුත්වා උපාසකෙහි සසිං විහාරං ගතො සත්ථාරං ධම්මං දෙසෙනං දිස්වා පසන්නාමානසො එකමන්තං නිසීදී. සත්ථා භස්ස අඤ්ඤාසං ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙසි යථා සමං පටිලභි සංසාරෙ ව සංවෙගං. සො පටිලඛිතසමො සංවෙග ජාතො පබ්බතො කුණ්ණස්ස අපරිපාකතො කතිපයං කාලං ආලය බහුලී විහාසි. පුත සත්ථාරා ධම්මදෙසනාය සමුත්තෙජ්ඣො විපස්ස නාය කමමධානං ගගෙත්වා තත්ථ යුත්තපායුත්තො විහරනො නවී රෙනෙව අරගතං පාපුණී.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පරිනිබ්බුතෙ භගවති අනුදයස්සි තරුණතමෙ
ඡත්තාතිඡත්තං කාරෙත්වා ථූපමභි අභිරොපයිං.
කාලෙන කාලං ආගන්ත්වා නමස්සං සන්ත්‍රු වෙතියං;
පුප්පච්ඡදනං කත්වාන ඡත්තමභි අභිරොපයිං.
සත්තරසෙ කප්පසනෙ දෙවරජ්ජමකාරයිං;
මනුස්සත්තඤ්ඤා ගච්ඡාමි. ථූපපුජායිදං එලං
කිලෙසා කාපිතා මගං; භවා සබ්බෙ සමුගහා;
නාගොව බන්ධනං ජෙත්වා විහරාමි අනාසවො.
සවාගනං වත මෙ ආසි බුබුසෙධස්ස සනතිකො.
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා; කතං බුබුසු සාසන”න්ති.

සො අපරිපාතෙ භික්ඛුහි “කිං තයා ආවුසො උත්තරිමනුස්ස ධම්මො අධිගතො”ති පුට්ඨො සාසනස්ස නිය්‍යාතිකභාවං අත්තනො ව ධම්මානුධම්මපටිපත්තිං ගෙසං පවෙදෙනො අඤ්ඤා බ්‍යාක රණවසෙන:-

“පඤ්චකඛකාං පරිඤ්ඤානා නිව්ඨන්ති ඡත්තාමුලකා;
විකම්ණො ජාතිසංසාරො, නත්ති දුකි පුනාභාවො”ති

භාථං අභාසි.

තත්ථ “පඤ්චකඛකාං පරිඤ්ඤානා”හි: මයා ඉමෙ පඤ්චපා දුකඛකඛකා “ඉදං දුකඛං එත්තකං දුකඛං න තතො භියෙසා”ති තිඨි පරිඤ්ඤාති පරිවර්තීත්වා ඤානා විදිතා පටිවිඩා. “නිව්ඨන්ති ඡත්තා මුලකා”හි: තථා පරිඤ්ඤාතතො යෙව මුලභූතස්ස සමුදයස්ස

සබ්බසො පඨිණ්හතා තෙ ඉද්දති යාව වර්මකවිත්තනිරෝධා තිට්ඨනති ජිනනමුලකාං වර්මකවිත්තනිරෝධෙන පන අප්පටි සක්කිතාව තීරුජ්ඣනති. තෙනාහං-“වික්ඛිණො ජාතිසංසාරො නත්ති ද්දති පුනරිත්තවො”ති. තස්සපෙං ගෙට්ඨා වුත්තොව.

සාමිදත්තසේවරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

නමමවගතවණ්ණනා

ස ම ත්තා.

“න නට්ඨාමනං සතරස්”නති ආයස්වතො පරිපූර්ණකසේවරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබ්බවෙසු කතාධිකාරො ඛම්මදස්සියස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිතා විඤ්ඤාතං පතෙතා සත්ථරි පරිනිරිබ්බතෙ සත්ථු වෙනියෙ පුප්පාදීහි උදාරං පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමමන දෙවෙසු නිබ්බත්තිතා අපරාපරා පුඤ්ඤති කතා සුගතිසුයෙව සංසරතො ඉමස්මි. බුබුප්පාදෙ කපිලවත්ථස්මි. සකාසරාජකුලෙ නිබ්බත්තිතා විඤ්ඤාතං පතෙතා පරිපූර්ණවිභව තාය පරිපූර්ණකොති පඤ්ඤාසිත්ථ. සො විභවසම්පන්නතාය සබ්බ කාලං සතරස්. නාම ආහාරං පරිභුඤ්ජනො සත්ථු ඥානාගාරපරි භොගං සුත්වා “තාව සුමුමාලොපි භගවා නිබ්බාණස්සධං අපෙක්ඛිතා යථා තථා යාපෙති, කසමා මයං ආහාරගිඨා හුත්වා ආහාරපුඨිකා භවිස්සාම, නිබ්බාණස්සධමෙව පන අමුභගි පරියෙසිතබ්බ”නති සං සාරෙ ජාතසංවෙගො ඤරවාසං පහාය සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිතා භගවතා කායගතාසතිකම්මට්ඨානෙ නියොජ්ඣො තත්ථ පටිට්ඨාය පටිලඛකානං පාදකං කතා විපස්සනාය තමමං චාරුණො විපස්ස නං වසේස්සවා අරගතනං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“නිරිබ්බතෙ ලොකවක්ඛම්හි ඛම්මදස්සි නරුසතෙ
ආරුපෙසිං උජුං ඵගං. බුබ්බසෙට්ඨස්ස වෙනියෙ.

නිස්සෙණිං මාපසිත්තාන පුප්පසෙට්ඨං සමාරුහිං;
ජාතිපුප්ථං ගගෙත්තාන පුප්පමි අභිරුපසිං.

අහො බුඤ්ඤා! අහො ධම්මො! අහො තො සත්ථු සම්පදා!
දුශ්ශතීං නාභිජානාමි පුප්පජාසිදං ඵලං.

චතුත්තවුතෙ ඉතො කප්පෙ පුප්පසිඛර නාමනා
සොළසාසිංසු රුජානො වක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා කුසිත්තා මග්ගං-පෙ-කහං බුබ්බස්ස සාසන”නති.

අරගතනං පන පත්තා ධම්මගාරවබ්බුතානෙත පිතිවෙගෙන පිති වෙගවිස්සව්ධං උදනං උදනෙනොනො “න නට්ඨාමනං සතරස්”නති. ගාථං අභාසි.

තත් “න තථාමනා සතරසං සුඛිනනං සං මසේජ්ජ පටිගුහන” නති: ‘තථා’ ති: හෙත පකාරෙන. “අමන” නති: අභිමනං. “සතරසං” නති: සතර සභොජනං තාම සහසාකසප්පිආදීති අභිසංඛහ භොජනනනි වදනති. අථවා අනෙකතො සතසදෙද්ද සහසො සහසසසොති ආදිසුමිය. හසමා යං භොජනං අනෙකසුපං අනෙකබ්බජනං හං අනෙකාරසහාය සතරසනති වුට්ඨි. නානාරසභොජනනති අතො. සුඛා එව අනනං සුඛාභොජනං, දෙවනං ආගාරො. “සං මසො අජ්ජ පටිගුහන” නති: යං මයා අජ්ජ අනුගුහනං යං මයා පරිගුහනනති ව ඉදං සතරසං. සුඛනනනතිපි එතාපි යොජෙතබ්බං. ඉදං වුත්තං ගොති:- යං මයා අජ්ජ එතරගි නිරොධසමාපනතිසමාපජ්ජනවසෙන එලසමාපනති සමාපජ්ජනවසෙන ව අද්වනනමෙව සනතා පණ්ණිනං නිබ්බාණසුඛං පරිගුහෙයමානං තං යථාමනං අභිමනං සුඛාභිතං තථා රුජකාලෙ මයා පරිගුහනං සතරසභොජනං දෙවත්තනාවෙ පරිගුහනං සුඛනනං ව න මතං නාභිමනං. කාසමා? ඉදංගි අරජයෙති සෙවිහං නිරාමිසං කිලෙසානං අවිඤ්චාහං, තං පන පුත්තජ්ජනසෙවිතං සාමිසං කිලෙසානං වඤ්චාහං ඉමසං සබ්බමිති කලමිති කලභාගමිති නලපෙතීති. “ඉදනි යං මයජ්ජ පරිගුහන” නති වුත්තබ්බමං දෙසෙතො අපරිමිත දසසිනා ගොහමෙන බුද්ධෙන දෙසිංහා ධිමෙමාති ආහ. තසංතො අපරිමිතං අපරිමිතනං උපපාදවයානාවයනා අනන්තං අසබ්බතබ්බාතුං සයමතුක්කුණන පසසි අපරිමිතසං අනන්තාපරිමෙයසං සෙයසං දසසාමිති හෙන අපරිමිතදසසිනා; ගොහමගොතෙනන සමවා සමුබුද්ධෙන. “බසං විග්ගං අමගං පණ්ණින” නති: මදනිමවදනො පිපාස විතයො සබ්බසම්භාරසමුපොති ව ආදිනා සතාරා සුච්චි දෙසිතො ධමෙමා නිබ්බාණං මයා අජ්ජ පරිගුහනනති යොජනා.

පටිපුණ්ණකතකරසංග භාටා වණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

“සසංඝමා පටිකතීණා” ති ආයසමහො විජසන්තරසංග භාටා. කා උප්පතති? අයමි පුරිමබුද්ධසු කහාධිකාරො සිසදසසිසංග භග වතො කාලෙ විහවසමපතො කුලෙ නිබ්බන්තො විඤ්ඤානං පතො සන්ති පරිනිබ්බතො හසං ථුපසං රහතබ්විහං වේදිකා කාරෙතා තත් උළාරං වේදිකාමහං කාරෙසි. සො හෙන පුඤ්ඤකමෙතන අනෙකසතෙ අත්තනාවෙ මණ්ඩමනාසෙනෙව විවරි. එවං දෙව මනුසොසු සංසරතො ඉමසමි බුද්ධපාදෙ සාවභියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතති. විජසොතිසං නාමං අගොසි. සො වයප්පතො බ්‍රාහ්මණ විජ්ජාසු නිප්පතති. ගතො. සො හාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජි අරඤ්ඤ යතනෙ ක්කානලාභී සුචා විහරතො බුද්ධපාදං සුචා උප්පතන පසාදෙ සුච්චිසනතිනං උපසංඛමිතා සතාරං වඤ්චා එකමතනං නිසිදි. හසං සතා ධමමං දෙසෙසි. සො ධමමං සුචා පබ්බජ්ජි විපසානං පට්ඨපෙතා නවිරසොව අරහතනං පාපුණි.

හෙත වුහනං අපදනො:-

“තිබ්බුතෙ ලොකනාථගි පිසදසසි නරුත්තමෙ
පසනනවිතොතා සුමනො රතනවෙදිමසාසගං.
මණ්ණි පරිවාරෙත්වා අකාසිං වෙදිමුත්තමං.
වෙදිකාස මගං කඨා තත් කාල කතො අගං,
යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවත්තං අථ මාත්‍රසං,
මණ්ණි ධාරෙති ආකාසෙ. පුඤ්ඤකම්මසිදං ඵලං.
සොළසෙතො කප්පසහෙ මණ්ණිප්පභාසනාමකා
ජ්ඣතිංසාසිංසු රාජානො වක්කවන්ති මගබ්බලා.
තිලෙසා කාපිත්‍ර මයං-පෙ-කතං බ්‍රහ්ම සාසන”නති.

අරගත්තං පන පඨා අඤ්ඤං බ්‍රහ්මාරොහොතො:-“සසාසමා
පටිකිණි”ති ගාථං අභාසි.

තත් “සසාසමාපටිකිණි”ති: යස්ස උත්තමපුග්ගලස්ස කාමාස
වාදයො වත්තාරො ආසවා සබ්බසො ඛිණො, අරියමග්ගෙන වෙසිතා.
“ආභාසෙ ව අනිසිද්ධො”ති: යො ව ආභාසෙ තණ්හාදිට්ඨිතිස්ස
යෙති අනිසිද්ධො අගචිතො අනර්ක්කපනො. ත්‍රිදස්සනමත්තං
ආහාරපිසෙන්නත් වත්තාරොපි පච්චයා ගතිතාති දට්ඨබ්බං. පච්චය
පරියායො වා ඉධ ආහාරසල්ලෙ වෙදිතබ්බො. “සුඤ්ඤං අනි
මිතො වා”ති: ඵත් අප්පණ්ණිතිවිමොක්ඛොපි ගතිතොයෙව. තිණ්ඩි
වෙතාති නිබ්බාණස්සෙව නාමාති. නිබ්බාණං හි රාගාදීනං අභාවෙන
සුඤ්ඤං, හෙති සුඤ්ඤ විමුත්ති වාති සුඤ්ඤභවිමොක්ඛො, තථා
රාගාදිතිමිත්තාභාවෙන සංඛාරතිමිත්තාභාවෙන ව අනිමිත්තං, තෙති
විමුත්තං වාති අනිමිත්තවිමොක්ඛො, රාගාදිපණ්ඩිතං අභාවෙන අප්ප
ණ්ණිතිතං, තෙති විමුත්තඤ්ඤාති අප්පණ්ණිතිතො විමොක්ඛොති ව ච්චවති.
ඵලසමාපත්තිවසෙන හං ආරම්භං කඨා විහරන්තස්ස අයමපි
තිවිධො විමොක්ඛො යස්ස ගොවරො. ආකාසෙව සකුන්තානං පදං
නාස්ස දුරන්තම”නති: යථා ආකාසෙ ගච්ඡන්තානං සකුණානං
ඉමසමිං ණානෙ පාදෙහි අක්කමිත්තං ගතා ඉදං ණානං සිසෙත ඉදං
උදරෙන පහරිත්වා ඉදං පක්කෙහිති න සක්කා පඤ්ඤපෙත්‍රං, ඵවමෙව
ඵවරුපස්ස භික්ඛුනො නිරයප්පද්දිපු ඉමිතා නාම පදෙන ගතොති
පඤ්ඤපෙත්‍රඤ්ඤා න සක්කොති.

විජ්ජෙය්‍යරස්ස ගාථා වණණනා

ති ට්ඨිතා.

“දුක්ඛා කාමා ඵරකා”ති ආයස්මිනො ඵරකෙය්‍යරස්ස ගාථා.
කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබ්බුචෙපු කතාධිකාරො තත් තත් ගවෙ
පුඤ්ඤති උප්පිණ්ණො සිබ්බස්ස හගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ
තිබ්බතතිත්වා විඤ්ඤාතං පතොතා ඵකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්න

මානසො සඤ්ඤි කිංකරි දුගබ්බසුත්තකං අලහනෙතාං “ගැදුහං කාය සාරං පුඤ්ඤං කරිස්සාමි”ති සඤ්ඤි ගමනමග්ගං සොධෙතියා සමං අකාසි. සඤ්ඤා තෙන තථා කභං හං මග්ගං පටිපඤ්ඤි. සො තඤ්ඤි ගමනාං දිස්වා පසන්නාමානසො අඤ්ඤිං පඤ්ඤා පසන්නාමිනෙතා යාව දස්සානුපමාරසමතික්කමා බුබ්බාරමිණං. පිතීං අච්ඡහනෙතා අට්ඨාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවලොකෙ නිබ්බතෙතා අපරාපරං පුඤ්ඤති කතා සුගතිසුයෙවි සංසරනෙතා ඉමසමිං බුද්ධපපාදෙ සාවඤ්ඤියං සමොචනියස්ස කුට්ටිකියස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බතති. එරහො තිස්ස නාමං අහොසි. අභිරුපො දස්සනීයො පාසාදිකො කත්තබ්බාකත්තබ්බසු පරමෙන වෙය්‍යතතීයෙන සමනතා ගහො තස්ස මාතෘපිතරො කුලෙන රුපෙන ආවාරෙන වයෙන කොසලෙන ව අනුච්ඡිකං දරිකං ආනෙතො විවාහකමිමං අකංසු. සො හාය සද්ධිං. සංවාසෙන ගෙගෙ වසනෙතා පච්ඡිමගවිකත්තා කොනවිදෙව සංවේගවඤ්ඤා සංසාර-සංවිග්ගමානසො සඤ්ඤානිකං ගතො ධම්මං සුත්වා පටිලඤ්ඤො පබ්බජි. තස්ස සඤ්ඤා කම්මට්ඨානං අදාසි. සො කම්මට්ඨානං ගහෙතො කතිපයදිවසාතික්කමෙන උක්කණ්ඩාභිභූතො විහාසි. අපස්ස ගහවා විත්තපථවතීං ඤාතො ඔවාදවසෙන “දුක්ඛා කාමා එරකා”ති ගාථං අහාසි. සො තං සුත්වා “අසුත්තං මයා කතං යොගං එවරුපස්ස සඤ්ඤි සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙතො තං විස්සජ්ඣා මිඤ්ඤා විතක්කබ්බසුලො විහාසි”නති. සංවේග ජුතො විපස්සනාය සුත්තපථසුත්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“උත්තරිත්වා න දිකං වනං ගච්ඡති වග්ගමා;

තමගුසාසිං සමබ්බුද්ධං සිද්ධං වරලක්කණං.

කුඤ්ඤපිටකමාදය සමං කතො නං පථං.

සඤ්ඤං අභිවාදෙතො සකං විතතං පසාදසිං.

වකුනවුතෙ ඉතො කපෙය්‍ය යං කම්මමකරිං තදා;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි. මග්ගදනස්සිදං එලං.

සද්ධාපඤ්ඤාසකෙ කපෙය්‍ය එතො ආසි ජනාතිපො.

නාමෙන සුපබ්බුද්ධොති ඤායතෙ සො නරිස්සරො.

කිලෙසා ක්කිහිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙතො:-

දුක්ඛා කාමා එරක! න සුඛා කාමා එරක!

යො කාමෙ කාමයති, දුක්ඛං සො කාමයති එරක!

යො කාමෙ න කාමයති එරක! දුක්ඛං සො න කාමයති

එරකා”ති.

තමෙව ගගවතො වුත්තන්තං පච්චුද්ධාසි.

තත් “දුක්ඛා කාමා”ති: ඉමෙ වච්ඡුකාමා කීලෙසකාමා දුක්ඛවච්ඡු
තාය විපරිණාමදුක්ඛසංකාරදුක්ඛසභාවතො ව දුක්ඛා, දුක්ඛා කාමා
දුක්ඛනිප්පතීකා. වුත්තං හෙතං:- “අපසංසාදා කාමා ඛහුදුක්ඛා ඛහු
පායාසා ආදීනවො හෙත්ථ භියෙතා”ති ආදී. ‘ඵරකා’ ති: පඨමං තාව
භගවා තං ආලපති. පච්ඡා පන ථෙරො අත්තානං නාමෙත කථෙති.
“න සුඛා කාමා”ති: කාමා නාමෙතෙ ජානන්තාසු සුඛා න
හොනති අජන්තාසු පන සුඛතො උපට්ඨන්ති. යථාහ:-
“යො සුඛං දුක්ඛතොද්දක්ඛී දුක්ඛමද්දක්ඛී සලලතො”ති ආදී.
“සො කාමෙ කාමසති දුක්ඛං සො කාමසති”ති: යො සත්තො
කීලෙසකාමෙ වච්ඡුකාමෙ කාමයති තස්ස තං කාමානං සමපති අපරි
ලාභතාය ආයති. අප්පයදුක්ඛගෙතුතාය වට්ටදුක්ඛගෙතුතාය ව
දුක්ඛං, වච්ඡුකාමා පන දුක්ඛස්ස වච්ඡුභුතා ඉති සො දුක්ඛසභාවං දුක්ඛ
නිමිත්තං දුක්ඛවච්ඡුං ව කාමයතීති වුත්තො. ඉතරපටිපක්ඛවසෙන
වෙව වච්ඡුං ඤාපෙතුං වුත්තං. තස්මා තස්සන්තො වුත්තං විපරියායෙන
වෙදිතබ්බො.

ඵරකානේරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති ට්ඨි තා.

“නමො හි නස්ස භගවතො”ති ආයසවතො. මෙතෙකුත්තේරස්ස
ගාථා. කා උපපත්ති? සො කීර අනොමදසංසිස්ස භගවතො කාලෙ කුල
ගෙගෙ නිබ්බතතිවා විඤ්ඤාතං පතෙතා සාසනෙ අනිප්පසන්නො
හුත්වා බොධිරුක්ඛස්ස ඉට්ඨකාති වෙදිකං විණ්ඤා සුඛාපරිකමමං
කාරෙසි. සන්තා වස්ස අනුමොදනං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤ
කමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බතතිවා අපරාපරං පුඤ්ඤති කන්තා දෙව
මත්තස්ස සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධාපාරෙ මහධර්මෙ අඤ්ඤ
භරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බතති. මෙතෙකුත්තියං නාමං
අහොසි. සො වසප්පත්තො කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා තාපසපබ්බර්ජං
පබ්බජිවා අරඤ්ඤ විහරන්තො බුද්ධපාරං සුත්වා පුබ්බගෙතුතා
වොදිගමානො සච්ඡු සන්තීකං නන්තො පටිත්තියො ආරාහ පඤ්ඤං
ප්‍රච්ඡිත්වා සන්තාර පඤ්ඤා විස්සර්ජිතෙ පටිලභාසඤ්ඤා පබ්බජිත්වා
විපස්සනං වස්සිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“අනොමදසංසි භගවතො බොධිවෙදිමිකාසගං;
සුඛාය පිණ්ඩං දන්තාන පාණිකමමකාසගං.

දිස්වාන තං කතං කමමං අනොමදසංසි නරුත්තමො
තිකත්‍රිසංකස ඕහො සන්තා ඉමං ගාථං අභාසප.

ඉමිනා සුත්තකමෙවන වෙතනාදාණිධිති ව
සමපත්තිමනුභූතායං දුක්ඛස්ස නතං කරිස්සති.

පසන්නාමුඛවිණේණාහං එකගො සුසමානිතො
ධාරෙමි අනතිමං දෙහං සමමාසලොභසාසනෙ.

ඉතො කප්පසනෙ ආසිං පරිපුණේණ අනුතනො
රාජ සබ්බොසනො නාම චක්‍රපාලානි මහබ්බලො.

කීලෙසා කුපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා සත්ථාරං ථොමෙතොනා:-

"නමොති තස්ස භගවතො
සංඝපුත්තස්ස සිරිමතො
තෙතායං අග්ගපුත්තන
අග්ගො ධම්මො සුදෙසිතො"ති

ගාථං අභාසි.

තත් "නමො"ති: නමකතාරො. 'ති'ති නිපාතමත්තං. "තස්ස"ති: යො සො භගවා සමතිංසපාරමිසො පුරෙතො සබ්බකීලෙසෙ හඤ්ඤානි අනුත්තරං සමමාසලොභසං අභිසම්බුද්ධො. "සංඝපුත්තස්ස පුත්තො"ති: සංඝපුත්තො අනඤ්ඤාසාධාරණාය පුඤ්ඤසම්පන්නාය ච සමානාගතත්තා උත්තමාය රූපකායසිරියා ධම්මකායසිරියා ච සමන්තාගතත්තා සිරිමා, තස්ස භගවතො සංඝපුත්තස්ස සිරිමතො නමො අපුද්, හං නමාමිති අපො. "තෙතො"ති: තෙන භගවතා. "අග්ග"නති: තස්ස ධම්මස්ස අත්තනො පච්චක්ඛනාය වදති. "අග්ගපුත්තො"ති: අග්ගං සබ්බඤ්ඤානං සබ්බෙති වා ගුණෙති අග්ගභාවං සෙසභාවං පත්තන. "අග්ගො ධම්මො"ති: අග්ගො උත්තමො නවවිධලොකුත්තරධම්මො සුදු අවිපරිතං දෙසිතො පවෙදිතොති.

මෙතනඤ්ඤාපරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති ට්ඨිතා.

"අග්ගො භගවතොනාසමි"ති ආයසමතො චක්‍රපාලපෙඨ රස්ස ගාථා. කා උපන්නි? සො පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති කරොතො සිද්ධිසම්පත්තං භගවතො කාලෙ කුල ගෙගෙ නිබ්බත්තිවා විඤ්ඤානං පත්තො භගවති පරිනිබ්බුතො ථුප මගෙ කසිරමානෙ පුප්ථං ගතොති ථුපං පුප්පෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කත්මන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිවා අපරාපරං පුඤ්ඤති කතො දෙව මහස්සෙසු සංසරතො ඉමසමි බුද්ධපසාදෙ සාවඤ්ඤං මහා සුවණ්ණස්ස නාම කුචුමකස්ස පුත්තො හුතො නිබ්බත්ති. තස්ස භාලොති නාම අභංසු. මාතා තස්ස ආධාරිතො පරිධාරිතො විවරණ භාලෙ අඤ්ඤං පුත්තං ලග්ගි. තස්ස මාතාපිතරො බුලලභාලොති නාම. කතො ඉතරං මහාභාලොති වොහරිංසු. අථ තෙ වසපත්තෙ ඝර්ඛකි තෙන බන්ධංසු. තස්මිං සමයෙ සත්ථා සාවඤ්ඤං විහරති ජෙතවතෙ.

තත්ව මහාපාලො ජේතවනං ගච්ඡන්තොති උපාසකොති සද්ධිං විහාරං
ගන්තො සඤ්ඤා සන්තතිංකේ ධම්මං සුඛං පටිලභාසද්ධො කුට්ටබ්බාරං
කණ්ඩොභාතිකසෙසව භාරං කතො සයං පබ්බජි. පබ්බජිතො ලඤ්ඤා
සමපදෙ ආචරිසුපජ්ඣායානං සන්තතිකො පඤ්ඤාවස්සානි වසිතො චුත්ථ
වස්සො පචාරෙතො සඤ්ඤා සන්තතිකො කම්මධාරානං ගහෙතො සට්ඨිමත්තො
සහායතික්ඛු ලභිතො තෙති සද්ධිං භාවනානුකූලං වසන්තධාරානං පරියෙ
සනෙතො අඤ්ඤාතරං පච්චන්තගාමං නිස්සාය ගාමකාවාසිකෙති උපාස
කොති කාරෙතො දින්නායං අරඤ්ඤායතනො පණ්ණසාලායං වසනෙතො
සමණධම්මං කරොති. තස්ස අකම්මරොගො උප්පන්නො, වෙජ්ජා
නොසජ්ජං සමපාදෙතො අද්දසි. සො වෙජ්ජන චුත්තවිධානං න පටි
පජ්ජි. තෙනස්ස රොගො වධ්සි. සො “අකම්මරොගචුපසමන්තො
කිලෙසරොගචුපසමන්තමෙව මයං. වර”න්ති අකම්මරොගං අජ්ඣ
පෙකම්මො විපස්සනායංයෙව යුත්තප්පයුත්තො අහොසි. තස්ස භාවනං
උසස්සකායෙණතුස්ස අප්‍රබ්බං අවරිමං අකම්මිතිවෙව කිලෙසා ච භිජ්ජංසු.
සො සුක්ඛවිපස්සකො අරහා අහොසි. තෙන චුත්තං අපද්‍යතො:-

“තිබ්බුතෙ ලොකනාථමති¹ ආහුතීනං පටිඤ්ඤා
සිද්ධිස්මති හගවති මහාථුපමහො අහු.

මගෙ පවත්තමානවති සිද්ධිත්ථස්ස මගෙසිනො
උමාපුප්ථං ගහෙතොන ථුපමති අභිරොපසිං.

චතුත්තවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ථමතිරොපසිං;
දුග්ගතිං නාභිජ්ජනාමි. ථුපපුජ්ජසිද්ධං ථලං.

ඉතො ච නවමෙ කපෙප සොමදෙවසනාමකා
පඤ්ඤාසිංසු රාජනො චක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අථ පෙරෙ අකම්මරොගෙන විහාරෙ ඔභිතො ගාමං පිණ්ඩාය ගතො
තික්ඛු දිස්වා උපාසකා “කසමා පෙරො නාගතො”ති පුච්ඡිතො තමත්ථං
සුඛං සොකාභිභූතා පිණ්ඩපාතං උපනෙතො “හනෙත කිඤ්ඤි මා විත්ත
සිත්ථ,ඉදුති මයමෙව පිණ්ඩපාතං.ආනෙතො උපට්ඨෙතිස්සාමා”ති තෙ තථා
කරොන්ති. තික්ඛු පෙරස්ස ඔවාදෙ ධර්මා නවිරස්සෙව අරහත්තං පතො
චුත්ථවස්සො පචාරෙතො “සත්ථාරං වන්දිතුං සාවස්මි. ගම්ස්සාම හනෙත”ති
ආහංසු. පෙරො “අහං දුබ්බලො අවක්ඛුකො, මග්ගො ච සඋපඥවො,
මයා සද්ධිං ගච්ඡන්තානං තුලිතාකං පරිස්සයො හවිස්සති, තුලිත
පඨමං ගච්ඡථ, ගන්තො සත්ථාරං මහාපෙරෙ ව මම වන්දනාය වන්දථ,
චුලපාලස්ස මම පවත්නං. වතො අකම්මං කපෙතො කිංචි පුරිසං
පෙසෙය්‍යාථා”ති ආහං. තෙ පුත්තපි යාවිතො ගමනං අලහන්තා සාධුති
පටිසුඤ්ඤා සෙතාසනං සංසාමෙතො උපාසකො ආපුච්ඡිතො අනුක්ඛ

මෙන ජෙනවනං ගතං සුභං මහාපෙරෙ ව තස්ස වන්දනාය වන්දිතා දුතියදිවසෙ සාවතියං පිණ්ඩය වරතනා චූලපාලස්ස නං පවතති. වතා අයං තෙන හතෙන මයං භාගිනෙය්‍යො පාලිතො නාම ඉමං පෙසිස්සාමිති චුතෙන “මග්ගො සපරිස්සයො න සකකා එතෙන ගහවෙසින ගතං. තස්මා පබ්බාජෙතබ්බො”ති නං පබ්බාජෙතා පෙසෙසුං. සො අනුක්කමෙන ථෙරස්ස සන්තිකං ගතං. අතතානං තස්ස ආරෝවෙතා නං ගගෙතා ආගච්ඡන්තො අනතුරා මග්ගෙ අඤ්ඤාතරස්ස ගාමස්ස සාමාන්‍යා අරඤ්ඤාධාරෙන එකිස්සා කට්ඨභාරියා භාගනකියා සද්දං සුභා පටිබ්බාචිත්තො හුභා යට්ඨිකොටිං විස්සජෙතා “තිට්ඨථ හතෙන චූහුතං යාචාං. ආගච්ඡාමි”ති වතා තස්ස සන්තිකං ගතං. තත්ථ සීලවිපතති. පාපුණි. ථෙරො “ඉදං ති මෙව ඉඡෙය්‍යා ගීතසද්දෙ සුතො, සාමණේරො ව විරායති, නුත සීලවිපතති. පතෙතා හවිස්සති”ති විනෙතයි. සොපි ආගතං. “ගච්ඡාමි හතෙන”ති ආග. ථෙරො “කිං පාපො ජාතොසි”ති පුච්ඡි. සාමණේරෙ තුණ්හි හුභා පුත පුච්ඡිතොපි න කපෙයි. ථෙරො තාදිසෙන පාපෙන මම යට්ඨිගහණකිච්චං නජි. “ගච්ඡ තුව”නති වතා පුත තෙන “බහු පරිස්සයො මග්ගො, තුවෙත ව අකා, කථං ගමිස්සාමා”ති චුතො පත “බාල ඉධෙව මෙ නිපජ්ජිතා මරතනස්සාපි අපරාපර පවට්ටනස්සාපි තාදිසෙන ගමනං නාම නත්ති”ති ඉමමත්ථ දස්සෙන්නො:-

“අකොභං ගතනෙතොසම් කතාරඬානපක්කනො; සයමානොපි ගච්ඡස්සං න සහායෙන පාපෙනා”ති

ගාථං අභාසි.

තත්ථ “අකො”ති: චක්ඛුචිකලො. “ගතනෙතො”ති: විතට්ඨ චක්ඛුකො. එතෙන පයොගවිපතතිවසෙනාහං උපගතනෙතොසාය අකො නජ්චවතීභාවෙනාති යථාචුතං අකිභාවං විසෙසෙති. අථවා ‘අකො’ති: ඉදං ‘අකො ජිණේ මාතාපිතරො පොසෙති’ති ආදිපුටිය මංසවකුචෙකලලීපනං. ‘සබ්බපි මෙ පරිබ්බාජකා අකා අචක්ඛකා’ ‘අකො එකචක්ඛු විචක්ඛු’ති ආදිපුටිය පඤ්ඤාචක්ඛුචෙකලලීපනනති දස්සෙතො. “ගතනෙතොසම්”ති චුතං. තෙන චූඛ්‍යමෙව අභිභාවං දස්සෙති. “කතාරඬානපක්කනො”ති: කතාරො විස වනෙ දිස මග්ගං අනුපට්ඨො නජ්චකතාරාදිගහණං සංසාරඬානං පටි පනොනාති අධිපායො. තාදිසං හි කතාරඬානං අයං ථෙරො සම තිසකමිතා සීතො. “සයමානොපි”ති: සයනොපි පාදෙසු අව ගතොනසු උරෙන ජනනාති ව භූමියං සයනො පටිවතෙතනොපි න ගච්ඡෙය්‍යං. “න සහායෙන පාපෙනා”ති: තාදිසෙන පාපපුග්ගලෙන සහායභූතෙන සද්ධිං න ගච්ඡස්සනති යොජනා. තං සුභා ඉතරො සංවෙගජනො “භාරියං වත මයා සාගසිකං කම්මං කත”නති බාහා පග්ගස්ස කන්දනො වතසණ්ඨං පක්කනො තථා පක්කනොව

අහොයි. අළු ථේරසාස සිලනෙරේන පණ්ඩිතමිලසිලාසනං උණ්භා
 භාරං දසොයි. හෙන සකෙකා නං භාරණං ඤාතො ථේරසාස සනතිනං
 ගතො සාවච්ඡිගාමිපුරිකීං. විය අත්තානං ඤාපෙතො යට්ඨිකොටිං
 ගණ්හනො මහං සංඛිපිතො හදගෙව සායණෙහ සාවච්ඡියං ථේරං
 තෙතො තත් ජෙතවනෙ චූලපාලිතෙන භාරිතාය පණ්ණසාලාය
 ඵලකෙ නිසිදපෙතො තස්ස සහායවණෙණන ථේරසාස ආගතභාවං
 ජනාපෙතො පකකාමි. චූලපාලිතොපි තං යාවජ්චං සකකච්චං
 උපට්ඨාසිති.

මහචූලපෙරසාස ගාථා වණ්ණනා
 නි ට්ඨි තා.

“**ඵකපුඨං චජිත්වානා**”ති ආයසවතො **බණ්ඩසුමනපෙරසාස**
 ගාථා. කා උප්පත්ති? සො තීර පද්මනාථරසාස ගතවතො කාලෙ
 කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤානං පතො සත්ථර පරිනිබ්බතො
 කණ්කථුපං උද්දසා රඤ්ඤ පුප්ඵපුජය කාසිරමානාය පුප්ඵාති අල
 හනො තස්ස ථූපස්ස සමන්තො චන්දනවෙදිකාය පරිකම්පිතො
 මහනං පුජං අකායි. සො හෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුස්සෙසු
 උදාරසම්පත්තිං අනුභවතො කස්සපස්ස ගතවතො කාලෙ කුට්ටිකික
 කුලෙ නිබ්බතො සත්ථර පරිනිබ්බතො කණ්කථුපං උද්දසා රඤ්ඤ
 පුප්ඵපුජය කාසිරමානාය පුප්ඵාති අලහනො එකං බණ්ඩසුමනපුප්ඵං
 දිස්වා මහතා මූලෙන තං කිණ්ඨො ගණ්හනො වෙතියෙ පුජං
 කණෙනො උදාරං පිතිසොමනස්සං උප්පාදෙයි. සො හෙන පුඤ්ඤ
 කමෙත දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා අසිතීං වස්සකොට්ඨො සග්ගපුබ්බං
 අනුභවිත්වා ඉමසමි බුද්ධප්පාදෙ පාචායං මලුරුජකුලෙ නිබ්බත්ති.
 තස්ස ජාතකාලෙ ගෙගෙ බණ්ඩසකතිරු සුමනපුප්ඵාති ච උප්පනාති
 අගෙසු. හෙනස්ස බණ්ඩසුමනොති නාමං අකංසු. සො විඤ්ඤානං
 පතො හංවති පාචායං චුන්දස්ස අමච්චතො විහරන්ත උප්පංක
 ඪිත්වා ධම්මං සුත්වා පටිලඛසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය නම්මං
 කණෙනො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

හෙන චුත්තං අපදනො:-

“පද්මනාථො නාම ජිනො ලොකජෙට්ඨො නරසහො
 ජලිත්වා අභිකම්බොව සම්මුඛො පරිනිබ්බතො.
 නිබ්බතෙ ව මහාවිරෙ ථූපො විත්ථාරිකො අනු,
 දුපරතනං උපට්ඨන්ති ධාතුගෙගං බහු ජනා.
 පසන්නවිහන්තා සුමනො අකං චන්දනවෙදිකං;
 දිස්සති ථූපකම්බොව ථූපානුච්ඡිකො තද,
 හවෙ නිබ්බත්තමානස්ස දෙවතො අළු මානුසෙ
 මමත්තං මෙ න පස්සාමි; පුබ්බකම්බසිදං ඵලං.

පසුව සතෙ දසෙ කපෙස සතෙතො අධිජනා අනු
සබ්බ සමයානාමා තෙ වකඤ්චනි මහබ්බලා.

කිලෙසා කාපිනා මග්ගං-පෙ-කතං බුබුසා සාසන"නති.

අරගතනං පන පඤා අතතනො පුරිමජනිං අනුසාරනො
තත් අතතනො සුමනපුප්ඵපරිව්වාගස්ස සග්ගසම්පන්නිමිත්තකං
නිබ්බාණපතිස්සයනාදු දිස්වා උද්නවසෙන තමත්ං පකාසෙනො:-

"එක පුප්ඵං චජ්ඣාන අසීතිං වස්සකොට්ඨො

සග්ගෙසු පරිවාරෙත්වා සෙසකෙනච්චි තිද්ධිතො"ති

ගාථං අගාමි.

තත් "එකපුප්ඵ"නති: එකං කුපුමං, නං පන ඉධ සුමනපුප්ඵං
අභිපෙතං. "චජ්ඣානා"ති: සඤ්ඤා පුප්ඵජ්ජකරණවසෙන පරිව්ව
ජ්ඣා, පරිව්වාගගෙනු. "අසීතිං වස්සකොට්ඨො"ති: මනුස්සගණනාය
වස්සානං අසීතිකොට්ඨො. අව්වනතසංයොගෙ වෙතං උපයොග
වවනං. ඉදංඤ්ඤා ජප්ප කාමසග්ගෙසු දුතියෙ අපරාපරාප්පතර්වසෙන
වුත්තනති වෙදිතබ්බං. තස්මා "සග්ගෙසු"ති: තාවතීංසසංඛාතො සග්ග
ලොකෙ; පුනපුනං උපප්පන්නවසෙන ගෙත්ථ බහුවචනං. "පඤ්චා
රෙත්වා"ති: රුපාදීසු ආරම්භණෙසු ඉත්ථයානි පරිවාරෙත්වා, පුබ්බං අනු
භවිත්වා දෙවච්ඡරුහි වා අත්තානං පරිවාරෙත්වා උපධිපෙත්වා. "සෙස
කෙනමිති නිබ්බුතො"ති: පුප්ඵජ්ජය වසෙනු පවත්නකුසලවෙනනාසු
භවසම්පන්නිද්‍යාකාමමනො සෙසෙන යං තත්ථ විවට්ඨපතිස්සය
භූතං නං සත්ථය වදන්. බහු හි තත්ථ පුබ්බාපරවසෙන පවත්නා
වෙනනා. "සෙසකෙනා"ති: තස්මෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන
සහ අපරිකම්භණයෙව තස්මිං කම්මවිපාකො නිබ්බුතො අමහි
කිලෙසපරිනිබ්බාණෙන පරිනිබ්බුතොසී. එතෙන යස්මිං අත්ත
භාවෙ ධත්වා අත්තනා අරගතනං සච්ඡිකතං, සොපි චරිමත්තභාවො
නස්ස කම්මවිපාකොති දස්සෙති. යාදිසං සත්ථය අඤ්ඤාපාපි තස්මෙව
කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනාති වුත්තං.

බණ්ඩසුමනසෙඨරස්ස ගාථා¹ වණ්ණනා
නි වසී තා.

"නිඤා සතපලං¹ කංඝ"නති ආයස්මතො නිස්සසෙඨරස්ස ගාථා,
කා උපපත්ති? අයමි පුරිමබුබුසු කතාධිකාරෙ විසංඝිස්ස භගවතො
කාලෙ යානකාරකුලෙ නිබ්බතතිත්වා විඤ්ඤාතං පතෙනා එකදිවසං
භගවතං දිස්වා පසන්නාමානසො චන්දනබ්බණ්ඩන ඵලකං කඤා
භගවතො උපනාමෙසි. තඤ්ඤා භගවා පරිභුඤ්ඤා. සො තෙන පුඤ්ඤ
කමෙතන දෙවලොකෙ නිබ්බතතිත්වා අපරාපරං පුඤ්ඤනි කඤා දෙව
මනුස්සෙසු සංසරනො ඉමිසමි. බුබුප්පාදෙ රොරුවනගරෙ රුජ

රජ්ජී විවිතතනය ව අනෙකලෙබාසුනා. “අගගගි. මනනිකා සකන”නති: එවරුපෙ මහාරගෙ හාජනෙ පුබෙබ භුඤ්ඤා බුඩානං මවාදං කරෙතොතා ඉදුනාහං හං ඡබ්බෙඤ්ඤා මහානිකාමයං පතනං අගගගෙසිං. “අගො සාධු මයා කතං අරියවතං අනුට්ඨිත”නති හාජන කීත්තනාපදෙසෙන රජ්ජරිවමාගං පබ්බඤ්ජුපගමනඤ්ච අනුමො දෙතොතා. වදන්ති. තෙතාගා:- “ඉදං දුතියාගිසෙවක”නති. පඨමං රජ්ජාගිසෙවකං උපාදය ඉදං පබ්බඤ්ජුපගමනං මම දුතියාගිසෙව නනති. තඤ්ඤි රහාදිගි සංකිලිට්ඨං සංඝඛිකං සපරිසඛිකං කමමං අනත්ඨංගිතං දුක්ඛපට්ඨෙඤ්ඤා නිභිනං, ඉදං පන හං විපරියායතො උත්තමං පණීතනති අධිපපායො.

නිසංසෙඤ්ජරස්ස ගාථා වණණනා

නි ට්ඨි තා.

“රුපං දිස්වා සති බුඩ්ධා”ති ආයසමනො අනසෙඤ්ජරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? සොපි පුරිමබුබෙසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ විචට්ඨපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා සුමමස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතිඤ්ඤා විඤ්ඤාහං පතොතා එකදිවසං සුමෙධං භග වතනං. දිස්වා පසන්නවිභොතා සලලපුදෙථගි පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවෙසු නිබ්බතතිඤ්ඤා අපරාපරං පුඤ්ඤති කඤ්ඤා සුගතිසුයෙව සංසරතො ඉමස්මිං බුබුපපාදෙ සාවස්ඨයං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිඤ්ඤා අනසොති ලබිනාමො විඤ්ඤාහං පතොතා ගෙකුසමපත්තියා වොදියමානො එකදිවසං විහාරං ගතො සඤ්ඤා ධම්ම දෙසනං සුඤ්ඤා පටිලඛිසෙධා පබ්බජ්ඤා කතපුබ්බකිදෙවො විපස්ස නාය කමමං කරෙතොතා විහරති. අථස්ස එකදිවසං ගාමං පිණ්ඩාය පටිට්ඨස්ස අලඛිකතපටියතනං මාකුගාමං දිස්වා අයොනිසො මනසි කාරවසෙන තස්ස රුපං ආරබ්භ ඡන්දරුගො උපපජ්ජි. සො විහාරං පටිසිඤ්ඤා “සතිං විස්සජෙජ්ඤා මලොකෙනතස්ස රුපාරමමණෙ මග්ගං කිලෙසො උපපනොතා, අසුතනං මයා කත”නති අත්තනො විතතං නිග්ගණ්හතොතා තාවදෙව විපස්සනං වෙඩ්ඤ්ඤා අරහගතං පාපුණී.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“සුමෙඤ්ඤා නාම නාමෙන සයමගු අපරජ්ඣො
විවෙකමනුබ්‍රාහ්මණෙනා අජෙඤ්ඤාගාගි මහාවතං.

සලලං පුප්ඵිතං දිස්වා ඛනිඤ්ඤා වටංසකං
බුඩ්ධස්ස අභිරුපෙසිං සමමුඛා ලොකනායකං.

තිංසකපසසගස්සමනි යං පුප්ඵමතිරෙපසිං;

දුග්ගතිං නාතිජනාමි. බුඩ්ධජ්ජායිදං එලං.

උභනවිසෙ කපපසතෙ සොලසාසිංසු නිමිථිතා
සත්තරතනසමපනතා වකකවහනි මහබ්බලා.

කිලෙසා කොටිනා මගො-පෙ-කනං බුබුසු සාසන"නති.

අරහතනං පන පඤ්ඤා අතනනො කිලෙසුප්පතතිදිසුනෙනා කිලෙසෙ අනුවතෙනනාසං වට්ඨකඛනො නනෙව සිසුකෙවසනං අහං පන තෙ නානුවතතිනති දසෙසුනොනා:-

රූපං දිසා සති මුට්ඨා, පිය නිමිත්තං මනසිකරෙතො සාරතනවිතො වෙදෙති භාසු අජෙය්සාස තිට්ඨති; තස්ස වසිනති ආසවා භවමුලා භවගාමිනො"ති

ගාථං අභාසි.

තත් 'භූමි'නති: ධුජනියං රූපාසනනං; තං පනෙත් ඉති රූපං අධිපෙතනං. 'දිසා'ති: වක්කුනා දිසා; මක්කුලාරාත්තසාරෙන නිමිත්තානුබන්ධුපලකඛණවසෙන තං ගගෙකා, තස්ස වා තථා ගගණගෙතුති අනෙත්. "සති මුට්ඨා"ති: අසුභතාවෙ කාසෙ අසු භනෙත්ව පවත්නනා සති නට්ඨා; යථා පන රූපං දිසා සති නට්ඨා තං දසෙසුනො අහ "පිය නිමිත්තං මනසිකරෙතො"ති: යථා උපට්ඨිතං ආරම්භං සුභංසුඛනති ආදිනා පියනිමිත්තං කඤ්ඤා අසො නිසං මනසිකරෙන මනසිකරෙතො සති මුට්ඨාති යොජනා.

තථා තහො ව "සාරතනවිතො වෙදෙති"ති: සුට්ඨ රතන විතො හුඤ්ඤා වං රූපාරම්භං අනුභවති අනිනාසනො පන තං ව අජෙය්සාස තිට්ඨති, අජෙය්සාසාය තං ආරම්භං ගිලිකා පරිතිට්ඨ පෙත්වා වහනතිවෙව. එවං භූතස්ස ව "තස්ස වසිනති ආසවා භව මුලා භවගාමිනො"ති: භවස්ස සංසාරස්ස මුලතාවකාරණතාව උප ගමනසනාවා කාමාසවාදසො වහනායෙති ආසවා තස්ස සුගාලස්ස උපරුපරි වසිනතියෙව න භාසනති, මගො පන පරිසරිකාරෙ යථා විපස්සනං වසෙසුනො සච්ඡාති පරිවිජ්ඣනනස්ස මගොපටිපාටියා හෙ වහනායෙති ආසවා අනවසෙසහො පතිණා පරිකම්භාති අධිප්පායො.

අභසනෙත්රස්ස ගාථා මණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

"සද්දං සුඤ්ඤා සති මුට්ඨා"ති ආයසමනො උතතියනෙත්රස්ස ගාථා. කා උප්පාදති? අයමෙ පුරිමබුමෙසු කතාසිකාරෙ තත් තත් භවෙ විවට්ඨිතනියං පුඤ්ඤං උපවිණනො සුමෙය්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතියා විඤ්ඤානං පනොනා එකදිවසං සත්ථාරං දිසා පසනාවිතො ගොණකාදිඅත්තං සඋතතර්චද්දං බුබුරහං පලලකිං ගන්තුරියං පඤ්ඤපෙත්වා අද්දසි. සො තෙන පුඤ්ඤ භවෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමෙමං බුබුපාදෙ කපිල වන්දමං සංසාරජකුලෙ නිබ්බතති. තස්ස උතතියොති නාමං අගොසි. සො වයප්පනො සද්දු සද්දනිසමාගමෙ බුබුනුභාවං දිසවා පටිලබ්සෙසා පබ්බට්ඨො සමණධම්මං කරෙතොනා එකදිවසං නගරං

පිණිස පවිටියා අතරමගෙහි අඤ්ඤාභරය ඉතිසා ගිතසඤ්ඤා සුඛා අයෝනිකො මනසිකාරවසෙන තත් ජන්තූරගෙ උපපන්න පටිසංඛාතබලෙන හං වික්ඛම්බො විහාරං පටිසිඛා සංජාන සංවෙගො දිවාට්ඨානෙ නිසිද්ධො නාවදෙව විපස්සනං වඩ්ඪිතො අර හතනං පාපුණී. තෙන වුත්තං අපදනො:-

සුමමබ්බස හගවතො ලොකපේට්ඨස්ස නාදිතො
පලලඛිකා හි මයා දිනො සඋත්තරච්ඡදන්තො.
සත්තරතන සම්පන්නො පලලඛිකා ආසි යො තද
මම සඛිකපමඤ්ඤාය නිබ්බතනති සද මම.

තිංසකපසහස්සාති යං පලලඛිකමදදිං තද;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. පලලඛිකස්ස ඉදං ඵලං.
විසකපසහස්සමති සුවණ්ණොහා තයො ජනා
සත්තරතනසම්පන්නො වක්ඛවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්ඛාපිතා මයං-පෙ-කතං බුඬස්ස සාසන"තති.

අරහතනං පන පච්චා අත්තනො කිලෙසුප්පත්තිදස්සනෙන
කිලෙසෙ අජ්ඣවච්ඡන්තස්ස නත්ති වට්ඨදුක්ඛතො සිදුකම්පනං අහං පන
තෙ ජ්ඣවච්ඡිමෙවාති දස්සෙන්නො:-

"සඤ්ඤා සුඛා සති මුට්ඨා පිය නිමිත්තං මනසිකරොතො
සාරත්තවිත්තො වෙදෙහි තඤ්ච අපේක්ඛාස නිට්ඨති;
තස්ස වර්ධනති ආසවා සංසාරං උපගාමිතො"ති

භාටං අභාසි.

තත්ත. 'සද්ද'තති: රජජනියං සඤ්ඤාමණං. "සංසාරං උපගාමි
තො"ති:

"බඛානං ච පටිපාටි බාහුආයතනානච

අබ්බොච්ඡිත්තං වත්තමානං සංසාරොති පවුට්ඨති"ති.

ඵලං වුත්තසංසාරවට්ඨකාරණං හුත්වා උපගමෙන්නති සංසාර
ගාමිනො. සංසාරුපගාමිනොති වා පාඨො. සෙසං අනන්තරගාථායං
වුත්තනයමෙව.

උත්තිසෙසෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

"සම්මප්පබානසම්පන්නො"ති ආයසමනො දෙවසගසෙසෙරස්ස
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධිසු කභාසිකාරො තත්ත හත්ත
හවෙ විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙන්නා සිත්තිස්ස හගවතො
කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිතො විඤ්ඤාහං පත්තො ඵකදිවසං සිත්තිං
හගවන්තං දිස්වා පසන්නාමානසො බ්බුජ්චකපුපෙඨති පුජං අකාසි.
සො හෙන පුඤ්ඤානමෙමන දෙවමත්තස්සෙසු සංසරෙන්නා ඉමස්මි.
බුඬපාදෙ කපිලබුද්ධස්මි. සකාරාජකුලෙ නිබ්බන්ති. තස්ස දෙව

සභොති නාමං අගොසි. සො වියප්පතො චුච්චිකලුහවුපසමන්.
සත්ථි ගතො බුබානුභාවං. දිසා පසන්නමානසො සරණෙසු පතිට්ඨි
තො පුත නිග්‍රොධාරාමෙ සත්ථි විහරන්තො සත්ථාරං උපසං
කම්භා පටිලබ්‍භමො පබ්බජිතො කතපුබ්බකිට්ඨො විපස්සනාය
කම්මං කරොන්තො නවිරසොව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“වන්දංව විමලං සුඛං විපසන්නමනාවිලං
නන්දිරාගපරිකම්ණං තිණ්ණං ලොකෙ විසත්තිකං.
තිබ්බාපයන්තං ජන්තං තිණ්ණං භාරයන්තං වරං
මුතීං චන්සමිං ක්කියන්තං එකග්ගං සුසමාගිතං.
බුච්ඡිට්ඨකපුප්ථාති ලංගිකා සුත්තතො¹ අහං
බුබුසු අතිරොපෙසිං සිබිතො ලොකබුච්ඡතො.
එකතියෙසෙ ඉතො කපෙප යං කම්මකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. බුබුපුජාසිදං එලං.
ඉතො සත්තමකෙ කපෙප මනුජ්ඤෙ මහායසො
සමන්තවකුසුමාමාසි වක්කවන්ති මහබ්බලො.
කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා අත්තනා අධිගතං විමුත්තිසුඛං නිසාය
උප්පන්නපිතිසොමනසො උද්නවසෙන:-

“සම්මප්පධානසම්පන්නො සතිපට්ඨානගොචරො

විමුත්තිකුසුමසජ්ජෙනා පරිනිබ්බාසිස්සත්තාසවො”ති²
ගාථං අහාසි.

තත් “සම්මප්පධානසම්පන්නො”ති: සම්පන්නවතුබ්බිධසම්මප්ප
ධානො; තෙති කත්තාබ්බකිට්ඨං සම්පාදෙත්වා සීතොති අන්තො. “සති
පට්ඨානගොචරො”ති: සායානුපස්සනාදයො සතිපට්ඨානා ගොචරො
පමත්තිට්ඨානං එතස්සාති=සතිපට්ඨානගොචරො; වතුසු සතිපට්ඨා
නෙසු පතිට්ඨිතවිතොති අන්තො. ගුණසොතෙන පරමසුගතා
විමුත්තියෙව කුසුමාති තෙති සබ්බසො සම්මදෙව සජ්ජෙනා විහුසිතො
අලඬකතොති=විමුත්තිකුසුමසජ්ජෙනා. “පරිනිබ්බාසිස්සත්තාස
වො”ති: එවං සම්මාපටිපජ්ජන්තො භික්ඛු නවිරසොව අනාසවො
හුත්වා පරිනිබ්බාසිස්සති සඋපාදිසෙසාය අනුපාදිසෙසාය ව නිබ්බාණ
ධාතුයාති අන්තො. ඉදමෙව ව පෙරස්ස අසද්දබ්‍යාකරණං අගොසි.

දෙවසනසත්ථාරස්ස ගාථා වණණනා

ති ට්ඨි තා.

දසම්මගාවණණනා

ස ම තතා.

“හිතා හිතී තිං අනවෙසිතනො”¹ ති අයසමතො බෙලඨානි කඤ්ඤාසමයං ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමවුබ්බසු කතාධිකාරෙ ඉතො එකතීංසෙ කප්පෙ වෙසසගුසු භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණ කුලෙ නිබ්බත්තිතී වයසනො බ්‍රාහ්මණසිප්පෙසු නිප්පත්තිං පඤ්ඤාසමයං පඤ්ඤාසමයං ඉතිපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජා ඉසිති පරිවුතො විවරනො එකදිවසං වෙසසං භගවතං දිසා පිතීසොමනස්සරාතො සඤ්ඤාසමයං තිස්සාය පසන්නාමානසො ඤ්ඤාසමයං උද්දිසා පුපෙථති පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤාසමයං දෙවමනුසොසු සං සරනො ඉමසමි. බුබුද්ධාදෙ සාවඤ්ඤා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතී බෙලඨානිකොති ලභිතාමො විඤ්ඤානං පතො සඤ්ඤාසමයං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතී පබ්බජ්ජා කමට්ඨානං ගහෙති. කොසලරට්ඨ අරඤ්ඤා විහරනො අලසො කායදලහිබ්බසුලො ඵරුසවාමො අහොසි. සමණධම්මෙ විතං න උප්පාදෙසි. අථ නං භගවා ඤ්ඤාසමයං ඔලොකෙති:-

“හිතා හිතී තිං අනවෙසිතනො
 මුඛතඤ්ඤා මදරිකො කුසිතො
 මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො
 පුනපුනං ගබ්හමුපෙති මනෙ”²ති.

ඉමාය මහාසගාථාය සංවෙජ්ජෙසි. සො සඤ්ඤාසමයං පුරතො නිසින්නං විස දිසා තඤ්ඤා ගාථං සුඤ්ඤා සංවෙගජාතො ඤ්ඤාසමයං පරිපාකං ගතත්තා විපස්සනං පට්ඨපෙති නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කණ්ණිකාරංව ජොතෙන්නං නිසින්නං පබ්බතන්නරෙ
 මහාසෙන්නං දිසා සබ්බා ඔසධිං විස තාරකං.
 තයො මාණවකා අසසු සතෙ සිප්පෙ සුසිකතිතා;
 ඛාරිභාරං ගහෙතිත අනෙත්ති මම පඤ්ඤා.
 පුට්ඨෙ සත්තපුප්ථානි නිකම්මතානි තපසසිතා;
 ගහෙති තානි ඤ්ඤාසමි වෙසසගුසුසාහිරොජ්ජිං.
 එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ථමතිරොජ්ජිං;
 දුග්ගතීං නාතිජානාමි. ඤ්ඤාසමයං උද්දිසං.
 එකුතතීංසෙ කප්පෙති විපුලාහාසනාමකා
 සත්තරත්තසමයනො වක්කවායි මහබ්බලා.
 කිලෙසා ක්වාපිතා මහං-පෙ-කතං බුබුද්ධාසක”³ති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤාසමයං ඔවාදං පරිපුජෙන්නො¹ බ්‍රහ්මරොක බුබුද්ධෙ ව අඤ්ඤා බ්‍රහ්මරොකොතො තමෙව ගාථං පවුද්ධාසි.

හඳු “ගිංඤා ගිංඤා” නම්: ගතවන්නාවං පරිවර්තනා, පබ්බතනාහි අන්තො. “අනවොසිතනො” හි: අනුරූපං අවොසිතනො; යදන්තං සාසනෙ පබ්බතනාසං අනුරූපපරික්කදිතං අනර්තනො අපරියොසිතසනාවො අකතකරණියොති අන්තො. අථවා “අනවොසිතනො” හි: අනුඅවොසිතසනාවො විපුසිතං මග්ගනඤ්ච අනුපට්ඨාපියා වසිතබ්බවාසසං අකතාථී, දසසු අරියවාසෙසු අවසිතවාති අන්තො. මුඛසංඝාතං නාමගලං ඉමෙසං අත්ථිති=මුඛනාමගලී; නාමගලෙන විය පඨවිං පරෙසු ඵරුසවාචස්සයොගෙන අත්තානං බණ්ණෙනාති අන්තො. “ඛද්ධිකො” හි: උදරෙ පසුභො, උදරපොසනතප්පරො. “කුසිනො” හි: අලසො, භාවනං අනාහුසඤ්ඤානො, ඵම්මෙහිසං නිප්පත්තිං දසෙසං නොතො ආහ:- මහාවග්ගසාව නිවාපපුට්ඨො පුතපුතං ගබ්බමුපෙති මන්දො” හි. හස්සන්තො ගෙට්ඨා වුත්තොයෙව. ඵන්ථ ව යථා පබ්බතනා අනවොසිතාදිසනාවනාය පුතපුතං ගබ්බමුපෙති මන්දොති. න ඵවා මාදිසෝ පඤ්ඤානො නබ්බපරිනාසනාවනාය පත සම්මාපට්ඨනායා මන්තං පාපිහත්තා පරිනිබ්බායතිති බ්‍යතිරෙතමුඛෙන අඤ්ඤා බ්‍යාහාසිති දාමබ්බං.

බෙලට්ඨාතිකපඤ්ඤා ගාථා වණ්ණනා

නි වසි තා.

“මානෙන වක්ඛනාසෙ” හි ආයසමහො සෙතුවන්පඤ්ඤා ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාට්ඨකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විච්චුපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනො නිස්සස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිනා විඤ්ඤානං පහො ඵකදිවසං නිස්සං භගවන්තං දිස්වා පසන්නාමානසො සුමධුරං පතසථලං අභිසංඛනං නාළිකොරඵලසාලුචිතං අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙව ලොකෙ නිබ්බත්තිනා අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසම්. බුච්ඡපාදෙ අඤ්ඤාතරස්ස මණ්ඩලිකරඤ්ඤා පුත්තො හුචා නිබ්බත්ති. සෙතුවන්තාති තස්ස නාමං අගොසි. සො චිතරි මතෙ රජජ්ජනිට්ඨිහො උස්සාගනස්ස සම්පන්නං අනාවෙන රාජනිච්චාති විරා ඛෙතෙනා රජ්ජං පරගන්තං කචා දුක්ඛප්පත්තියා සංවෙගජානො ජනපදවාරිකං චරන්තං සන්තාරං දිස්වා උපසංකම්චා ධම්මං සුචා පටිලඛසංඛො පබ්බජිතා පරිනම්මං කාරොතොතා හදගෙව අරගන්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“නිස්සස්ස ඛො භගවතො පුබ්බෙ ඵලමදසහං;

නාළිකොරඤ්ච පාදසිං බජ්ජනං අභිසම්මතං.

බුච්ඡස්ස හමිහං දඬා නිස්සස්සථ මගෙසිතො

මොදගං කාමකාමී උපපජ්ජි යදිච්ඡිතං.

වෙනවුතෙ ඉතොකප්පෙ යං දුනාමදදිං තදා;

දුග්ගතිං නාභිජානාමි. ඵලදුනාසදිදං ඵලං.

ඉතො හෙරසකපාමහි රාජා ඉන්ද්‍රසමො අනු
සහතරතනසම්පන්නො චක්කවත්ති මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මයං-පෙ-කහං බුබුසු සාසන"නති.

අරහත්තං පත පත්තා කිලෙසෙ ගරහන්නො:-

"මානෙන වක්ඛිතා සෙ
සංඛාරෙසු සංකිලිසංමානා සෙ
ලාභාලාභෙන ඥිපිතා
සමාධිං නාධිගමිත්තති"ති

ගාථං අභාසි.

තත් "මානෙන වක්ඛිතා සෙ"ති: සෙයෙයාගමසමිති ආදින
යප්පවත්තෙන මානෙන අනුකතං සනපරවමානාදිවසෙන කුසල
හණිවේදනෙන විප්පලං "සංඛාරෙසු සංකිලිසංමානාසෙ"ති:
අස්සතතිකඛාතිරෙසු චක්කාදිපුච්ච රූපාදිපු ච සංකිතධම්මෙසු
සංකිලිසංමානා, "එහං මම එසො හමසමි එසො මෙ අත්තා"ති නං
තිමිත්තං නණ්ණාදිවසෙන සංකිලිසං ආපජ්ජමානා. "ලාභාලාභෙන
මජිතා"ති: පතනවිරුද්ධං චෙව විත්තාදිතං ච ලාභෙන තෙසං
යෙව ආලාභෙන තං තිමිත්තං උපපන්නති අනුකසපිසෙති මජිතා
මද්දිතා අභිභූතාති. නිදසුනමත්තං චෙතං අවසිඨලොකධර්මානං¹
චෙත්ථ සම්මතො දඨබ්බො. "සමාධිං නාධිගමිත්තති"ති: තෙ එවරූපා
පුග්ගලා සමාධිං සමප්පිපසුනාවසෙන විත්තකභහනං කද්දිපි
නවිඤ්ඤති නපට්ටගතති නපාපුණන්ති සමාධිසංවහනනිකානං
ධම්මානං අභාවතො ඉතරෙසස්ස භාවතො; ඉධාපි යථා මානාදිති
අභිභූතා තෙ අවිඤ්ඤානො සමාධිං නාධිගමිත්තති; න එවං විඤ්ඤ
නො. තෙ පත මාදිසා තෙති අනභිභූතා සමාධිං ගමිත්තෙනවාති
බ්‍රහ්මරොකමුඛෙන අඤ්ඤාබ්‍යාකරණන්ති වේදිතබ්බං.

සෙත්ථව්‍යසෙත්ථරසං ගාථා වණ්ණනා
ති ට්ඨිතා.

"නාහං ඵගගන අත්ථිකො"ති ආයසමතො බිඳුරසෙත්ථරසං
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුබුසු කතාපිකාරෙ සිඬ්ඤාසං භග
වතො කාලෙ අඤ්ඤාභරසං රසෙඤ්ඤා අත්තෙ පුරෙ ගොපකො හුත්වා
එකදිවසං භගවත්තං සප්පිසං රුජ්ඣගන්නෙ ගමිත්තං දිස්වා පසන්නා
විත්තො කණ්ටෙරපුප්පාති ගගෙනො සසඬ්ඤං ලොකනායකං පුරෙසි.
සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවලොභෙ තිබ්බත්තිත්වා අපරාපරං
සුගතිසුයෙව සංසරන්නො ඉමසමි. බුබුසාදෙ සීලවතීනගරෙ සෙවසී
පුත්තො හුත්වා තිබ්බත්ති. බිඳුරෙත්තිසං නාමං අගොසි. සො
විඤ්ඤාතං පත්තො භෙත්තවිදෙව කරණීයෙන සාවත්ඨිසං ගතො

උපාසකෙහි සසිං විහාරං ගතො සන්ත්‍රි ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤා පටිලඛි සමො පබ්බට්ඨො ඤාණස්ස පරිපාකතො විපස්සනං පඨපෙනො නවිරසෙව අරහතං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“සිද්ධාසො නාම භගවා ලොකජෙට්ඨො තරුසගො
පුරකඛතො සාවකෙහි නගරං පටිපජ්ජථ.
රඤ්ඤ අනෙත පුරේ ආසිං ගොපකො අභිසම්මතො;
පාසාදෙ උපට්ඨෙට්ඨාහං¹ අද්දසං ලොකනායකං.
භණ්ණෙරං ගගෙඤ්ඤා භික්ඛුසංඝෙ සමොක්ඛිරිං;
බුඞ්ණි විකුබ්බණ්ණං දිස්වා² තතො භියෙසා සමොක්ඛිරිං.
චතුත්තවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ථමභිජෙට්ඨං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. බුඞ්ණස්ස පිදං ඵලං.
සත්තාසිතිච්ඡිතො කපෙප චතුරේ ආසිංසු මහිසිකා
සත්තරතනසම්පන්නා චක්ඛවන්ති මහබ්බලා.
කිලෙසා කාපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුඞ්ණස්ස සාසන”නති.

අරහතං පන පඤ්ඤා කතඤ්ඤාභාවෙ ධර්මා අත්තනො උප
කාරස්ස රඤ්ඤා පටිවුපකාරං කාතුං සිලවතීනගරං ගතො රඤ්ඤා
ධම්මං දෙසෙන්නො සම්මානි පකාසෙසි. රුජ් සම්මප්පරියොසානෙ
සොභාපන්නො සුඤ්ඤා අත්තනො නගරේ සුදස්සනං නාම මගනං
විහාරං කාරුපෙනා ථෙරස්ස නියසාදෙසි. මහාලාභසක්කාරෙ
අගොසි. ථෙරෙ විහාරං සබ්බං ච ලාභසක්කාරං සංඝස්ස නියසා
දෙඤ්ඤා සංසං පුරිමනියමෙනෙව පිණ්ඩාය වරිඤ්ඤා යාපෙන්නො කති
පාහං තත්ථ වසිතො සාවන්ති ගතතුකාමො අගොසි. භික්ඛු “ගතො
තුලෙහ ඉධෙව වසථ සචෙ පට්ඨයෙහි වෙකලං මයං හං පාරි
සුරෙස්සාමා”ති ආහංසු. ථෙරෙ “න මය්ගං ආවුසො උදාරෙහි පට්ඨ
යෙහි අත්තො අප්පි; ඉහරිතරෙහි පට්ඨයෙහි යාපෙමි, ධම්මරසෙ
නෙවච්ඡි අප්පිකො”ති දස්සෙන්නො:-

“නාහං ඵතෙන අප්පිකො
සුඤ්ඤා ධම්මරසෙන නප්පිතො
පිඤ්ඤා රසග්ගවුත්තමං
න ච කාශාමි විසෙන සත්ථ”නති

ගාථං අභාසි.

තත්ථ “නාහං ඵතෙන අප්පිකො”ති: යෙන මං තුලෙහ තපෙපතු
කාමා පරිසුරෙස්සාමාති වදථ ඵතෙන ආමිසලාගෙන පට්ඨයාමිසර
සෙන නාහං අප්පිකො, මය්ගං ඵතෙන අත්තො තප්පි, සත්තාසි පරමං
සුබ්බති ඉහරිතරෙහෙව පට්ඨයෙහි යාපෙමිති අත්තො. ඉද්ධි තෙන

1. උපට්ඨෙට්ඨාහං. අප. පා.

2. බුඞ්ණස්ස ව විසු. කථා. අප. පා.

අනුචිකභාවෙ පටිකතාරණං දසෙන්නො ආහ:-“සුඛිනො ධම්ම රසෙන ගාපිනො”ති: සත්තනිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මරසෙන වෙව නවවිධලොකුත්තරධම්මරසෙන ව තපටිනො පිනො සුඛිනො; උත්ත මෙන සුඛෙන සුභිනොති අත්ථො. “පිට්ඨාන රසගමුත්තම”නති: සබ්බ රසෙසු අහං සෙසං තනොයෙව උත්තමං යථාචුත්තං ධම්මරසං පිත්ථා ධීනො තෙතාහ:-“සබ්බං රසං ධම්මරසො ජිනාති”ති. ‘න ව කාහාමි විසෙන සන්ධ’නති: එවරූපං රජුත්තමං ධම්මරසං පිවිත්ථා ධීනොගි විසෙන විසසදිසෙන විසසං රසෙන සන්ධං සංසයං න කට්ඨාමි; තථා කරණස්ස කාරණං නත්ති අත්ථො.

බහුරුපෙරසං ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

“ලුහුනො වග මෙ කාසො”ති ආයස්මතො බිහිකපෙරසං ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුච්ඡෙසු කතාධිකාරො තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා පදමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ යක්ඛ සෙනාපති හුත්වා නිබ්බතො එකදිවසං යක්ඛසමාගමෙ නිසින්නො සන්ධාරං අඤ්ඤතරස්මි. රුක්ඛමුලෙ නිසින්නං දිස්වා සන්ධාරං වන්දිත්වා එකමන්තං කිසිදි. තස්ස සන්ධා ධම්මං දෙසෙයි. සො ධම්මං සුත්වා උදාරං පිතිසොමනස්සං පවෙදෙන්නො අපෙඨාසේන්නො උට්ඨගිත්වා සන්ධාරං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො ඉමිස්මිං බුදුප්පාදෙ සාවතියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. බිහිකොතිස්ස නාමං අගොපි. සො විඤ්ඤානං පතො මහාමොග්ගලානපෙරසං මිනිසිකභාවං සුත්වා “ඉඤ්ඤා භවිස්සාමි”ති පුබ්බගෙනුනා වොදිගමානො පබ්බජිත්වා භග වතො සත්තකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සම්මට්ඨිපස්සනාසු කම්මං කරොන්නො තවිරස්සෙව ජලුහිඤ්ඤ අගොපි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“පදමුත්තරො නාම ජිනො දිපදිඤ්ඤ තරුසහො
පවතා අභිතික්ඛමම ධම්මං දෙසෙති වන්දුමා,
යක්ඛානං සමයො ආසි අවිදුරෙ මගෙසිනො
යෙන කිවෙවන සමපත්තා අජ්ඣපෙක්ඛිංසු භාවදෙ.
බුබුස්ස ගිරමඤ්ඤය අමනස්ස ව දෙසනං
පසත්තවිතො සුමනො අපෙඨාසේත්වා උපට්ඨතිං.
සුචිණ්ණස්ස එලං පස්ස උපට්ඨානස්ස සන්දිනො;
තිංසකප්පසගස්සෙසු දුග්ගතිං නුපපජ්ජනං.
උභවිසෙ¹ කප්පසතෙ සුමග්ගලසනාමනා
සත්තරත්තසම්පන්නා වක්ඛවත්ති මහබ්බලා.
කිලෙසා කුපිතා මග්ගං-පෙ-භගං බුබුස්ස සාසන”නති.

අරග්ගතං පන පඤ්ඤා සම්මෙකං ඉති පු චිත්තානුමතං අනෙකමිතිතං ඉති චිත්තං පඤ්ඤානුමතං ඉති පාටිඤ්ඤානුමතං ව අනුසංසිද්ධිපාටිඤ්ඤානුමතං ව සහනානං අනුග්ගතං කරොනෙතා මිතරති. සො භික්ඛුති “කථං තිං ආවුසො ඉති වෙලක්ඛෙයි”ති ප්‍රටේයා තමන්ට ආවිකකුනෙතා:-

“ලුහකො වත මෙ කායො පුටේයා ව පිතිසුඛෙන විපුලෙන තුලමිව ඵරිතං මාචනෙන පිලවතිව මෙ කායො”ති

ගාථං අභාසි. උද්ගතවසෙනාතිථි වදනතියෙව.

තත් “ලුහකො වත මෙ කායො”ති: නිවරණාදි විකල්පනෙන් වුද්දසම්මතෙක විතතපරිදමනෙන් ව වතුරිඤ්ඤාදභාවනාය සුච්ඡි විණ්ණ වසිනාවෙන් ව මෙ රූපකායො සලලුහකො වත යෙන අගං මහා භූතපච්චයමි නාම ඉමං කර්ජකායං විතතවසෙන පරිණාමෙමිති අධිපපායො. “පුටේයා ව පිතිසුඛෙන විපුලෙන”ති: සබ්බත්තමෙව ඵරනෙන් මහතා උදාරෙන් පිතිසම්මතෙක සුඛෙන පුටේයා ව මෙ කායොති යොජනා. ඉදංකුච්ඡි යථා කායො ලුහකො අභාසි, තං දස්ස නත්තං වුත්තං, සුඛසංකුච්ඡිකතමනෙන සම්මෙ යෙව ලුහසංකුච්ඡිකත මනං ගොති. සුඛස්ස ඵරණං වෙත්තං නං සමුට්ඨානරූපවසෙන දට්ඨබ්බං. කථං පන වතුරිඤ්ඤානුමතමිතිතො පිති සුඛඵරණං සමතිකතන පිතිසුඛං හි හනති සමමනං? ඉදංකුච්ඡි න වතුරිඤ්ඤානුමතමිති වසෙන වුත්තං. අථ බො පුට්ඨානුමතෙක පිතිසුඛෙනාති පන පිති සම්මතසද්ධිකත සුඛෙන; උපෙක්ඛා හි ඉධ සම්මතසභාවනාය සද්ධි විසෙසයොගතො ව සුඛනති අධිපෙත්තං. හථාති වුත්තං:- “සුඛ සංකුච්ඡි ඔක්කමති”ති. පාදකානුමතාරමමණෙන රූපකායාරමම ණෙන වා ඉතිවිතෙතන සහජතං සුඛසංකුච්ඡි ඔක්කමති පටිසති පස්සති සම්පාපුණාතිති. අයංකුච්ඡි තත් අනේවා. හථා වාග අට්ඨකථායං:- “සුඛසංකුච්ඡි නාම උපෙක්ඛා සම්පසුත්තා සංකුච්ඡි, උපෙක්ඛා හි සත්තං සුඛනති වුත්තා; සායෙව ව සංකුච්ඡි නිවරණෙහි ව විතකතාදි පච්චති තෙහි ව මිමුත්තතනා ලුහසංකුච්ඡිව වෙදිතබ්බා. තං ඔක්කතනස්ස පනස්ස කර්ජකායොපි තුලපිච්චි විය සලලුහකො ගොති. සො ඵලං වාහකම්මතතුලපිච්චනා විය සලලුහකෙන අදිස්සමානෙන ව කායෙන බ්‍රහ්මලොකං ගමිති”ති. තෙනාග:- “තුලමිව ඵරිතං මාචනෙන පිල වතිව මෙ කායො”ති. හස්සන්තො යද් අගං බ්‍රහ්මලොකං අසංකුච්ඡි වා ඉති යා ගතකුසාමො ගොමි, තද් මාචනෙන වායුනා ඵරිතං බිත්තං තුලපිච්චි විය ආකාසං ලබ්බනෙතායෙව මෙ කායො ගොතිති.

බිත්තකසංකුච්ඡි ගාථා වණ්ණනා

ති ධ්මි තා.

“ලුහකො වත”ති ආයස්මතො මලිතවහනකෙරෙණ ගාථා. කා උපපත්ති? අයං කිරි පද්මපුත්තරංගං හගමතො කාලෙ හිමවත්තතො අවිදුරෙ අසංකුච්ඡිකතමිති ජාතස්ස රෙ සකුණො හුඤ්ඤා නිබ්බතති. පද්

මුත්තරේ හඟවා තිං අනුග්ගණ්හනො නත් හන්තො ජනස්සරතිරෙ
වඩ්ඛමති. සකුණො හඟවන්තං දිස්වා පසන්නමානස්සො සරෙ කුමුදති
ගහෙත්වා හඟවන්තං පුජෙසී. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙව
මනුස්සොසු සංසරන්තො ඉමෙසමිං බුඛ්ථාදෙ භාරුකච්ඡන්තරෙ අඤ්ඤ
තරස්ස ච්ඡාගමණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. මලිතවමෙහාතිස්ස
නාමං අහොසි. සො විඤ්ඤානං පත්තො පච්ඡාභුමහාථෙරං උප
සඬකමිත්වා තස්ස සන්තිකො ධම්මං සුත්වා පටිලඬසඬො පබ්බජිත්වා
විපස්සනාය කම්මං කරෙන්නො විහරති. තස්ස ච අයං සභාවො:-
යත් භොජනසප්පායො දුලලහො ඉතරෙ සුලහා, තත්තො න පකක
මති; යත් පන භොජනසප්පායො සුලලහො ඉතරෙ දුලලහා, තත්
න වසති පකකමතෙව. එවං විහරන්තො ච ගෙතුසමනනතාය මහා
පුරිසජාතිකතාය ච නවිරස්සෙව විපස්සනං වඩෙස්සන්තො අරහත්තං
පාපුණ්ති.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“හිමවන්තස්ස අවිදුරෙ මහාජනස්සරෙ අනු

පදමුප්පලසඤ්ඤානො පුඬරිකසමොතතො.

කකුඬො¹ නාම නාමෙන තත්ථාසිං සකුණො තද
සිලවා බුඬිසම්පන්නො පුඤ්ඤපුඤ්ඤසු කොච්ඡෙදො.

පදමුත්තගේ ලොකවිදු ආනුනිතං පටිග්ගහො
ජනස්සරස්ස අවිදුරෙ සඤ්ඤරති² මහාමුති.

ජලජං කුමුදං හෙත්වා උපතෙසිං මහෙසිනො.

මම සඬකප්පමඤ්ඤය පටිග්ගති මහාමුති.

තඤ්ඤ දුතං දදිත්වාහං සුකකමුලෙන වොදිතො
කප්පානං සත්තගස්සං දුග්ගතිං නුපපජ්ජහං.

සොළසෙතො කප්පසතෙ ආසුං වරුණනාමකා
අට්ඨ එතෙ ජනා තත්ථ³ චකකචන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා කුට්ඨිතා මයං-පෙ-කතං බුඬස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං ‘පච්චෙකකිත්වා
උදුතං උදුතෙන්නො:-

“උකකණ්ඨිනොපි න වසෙ, රමමානොපි පකකමෙ,
නතෙව්නත්ථසංභිතං වසෙ වාසං විචකකිණො”ති

ගාථං අහාසී.

තත්ථ “උකකණ්ඨිනොපි න වසෙ”ති: යස්මිං ආවාසෙ වසන්තස්ස
මෙ භොජනසප්පායාලාභෙන අසිකුසලෙසු ධම්මෙසු උකකණ්ඨා අතති
රති උප්පජ්ජති, තත්ථ උකකණ්ඨිනොපි වසෙ වසාමි යෙව. ඉතරසප්පාය
ලාභෙන නපකකමෙ නපකකමාමි. “නවසෙ”ති එත්ථ නකාරෙනාපි

1. සී. I & 3. කුකකුඬො. 2. සමරිත්ථ. අප. පා. 3. සී. I & 3. ජනාසිපා සිත්.

“පකකමෙ”ති පදං සම්මතං. “රමමානොපි පකකමෙ”ති: යසම්. පන ආවාසෙ විසත්තස්ස මෙ පච්චයවේගලාභාවෙන නත්ති උක්කණ්ණං අඤ්ඤාදක්ඛු අභිරමාමි. එවං අභිරමානො අවසෙසසප්පායාලාභෙන තුනො පකකමෙ න වසෙය්‍යං. එවං පටිපජ්ජනොවාහං නවිරස්සෙව සකන්තං පච්චුපාදිනති. අයඤ්ඤාදං අත්තපටිපත්ති පච්චවෙකකණ්ණං යොජනා. පරස්ස ඔවාදදුනෙ ව න වසෙය්‍ය පකකමෙය්‍යාති විධාන වසෙත්තං යොජෙතබ්බං. “නුතෙව්‍යානන්තංගිතං වසෙ වායං විවක්ඛා රණ්ණ”ති: යසම්. ව ආවාසෙ පච්චයා සුලභා සමණධම්මො න පාරිසුරිං ගච්ඡති, යසම්. ව ආවාසෙ පච්චයා සුලභා සමණධම්මොපි පාරිසුරිං ගච්ඡති, එවරුපො ආවාසො අන්තංගිතො නාම වසිසාති තොති කතො ඉධ අනන්තංගිතං වාසං විවක්ඛණො විඤ්ඤාත්තිකො සකන්තං පරිපුරෙතුකාමො තතෙව වසෙය්‍ය. යත් පන පඤ්චග්ග සමන්තාගතො ආවාසො ලබ්භති, සත්තපි සප්පායා ලබ්භනති, තතෙව වසෙය්‍යාති අනො.

මල්ලිකාවග්ගකෙදරස්ස ගාථා වණ්ණනා ති වසී තා.

“සනලිඛගස්ස අන්තස්ස”ති ආයස්මතො සුභෙමනනකෙදරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත්ත තත්ත භවෙ විච්චුප්පතිස්සයං. පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා ඉතො වානවුතෙ කාපෙව නිස්සස්ස භගවතො කාලෙ වනවරෙ හුතො වතෙ වසති. තං අනුග්ගණතිතුං භගවා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තස්ස ආසනෙන ආසනෙ අඤ්ඤාතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසීදී. සො භගවන්තං දිස්වා පසත්ත විතො සුගක්ඛාති පුත්තාගපුප්පාති ඔවිණ්ණිතො භගවන්තං පුජෙයි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තීතො අපරපරං පුඤ්ඤාති කතො දෙවමත්තස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුබුද්ධාදෙ පාරිසත්තදෙසෙ විභවසම්පන්නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුතො නිබ්බත්ති. සුභෙමනනාතිස්ස නාමං අහොසි. සො විඤ්ඤාතං පතො සධ්දස්ස තගරෙ මිගදුසෙ විහරන්තං භගවන්තං උපසඛකම්මිතො ධම්මං පුත්වා ථුට්ඨලසඬො පබ්බජිතො තෙපිටකො හුතො විපස්සනං පඨපෙත්වා නවිරස්සෙව ජලභිඤ්ඤා අහොසි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“කානතං වතමොගස්ස වසාමි ලුඤ්ඤො අහං;
පුත්තාගං පුප්පිතං දිස්වා බුබුද්ධස්මිං අනුස්සරිං.
තං පුප්පං ඔවිණ්ණිතං සුගක්ඛං ගක්ඛිතං සුභං
දුට්ඨං කරිතං පුජිතෙ බුබුද්ධස්මිස්ස අභිරෙපයි.
මෙ නවුතෙ ඉතො කාපෙව යං පුප්පමභිරෙපයි;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. බුබුද්ධජායිදං එලං.

එකනවුහෙ ඉතො කපෙප එකො ආසි තමොනුදෙ
සහනරතනසපෙනො වනකවනනී මගබ්බලො.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-නහං බුබුසු සාසන"නාහි.

අරගතනං පන පඤ්ච එවං විනෙතයි. "මයා බො යං යං සාව
කෙන පතනබ්බං, හං තං අනුපපන්නං; යනුනුතාහං ඉද්දනි භික්ඛුනං
අනුග්ගහං කරොය්"නනි එවං විනෙතවා පනිනාපවිසමිද්දාය
අනිලාසුතාය ව අතතනො සනතිනං උපගතො භික්ඛු ධම්මං කතො
නොනා යථාරහං ඔවදනොනා අනුසාසනොනා කඨං ඡිද්දනොනා
කමමට්ඨානං නිද්දමං නිජ්ජවං කඤ්ඤා ආවිකකනොනා විහරති.
අපේකදිවසං අතතනො සනතිනං උපගතානං භික්ඛුනං විඤ්ඤා
නඤ්ඤා පුග්ගලානං විසෙසං ආවිකකනොනා:-

"සතලිඛගස්ස අත්ථස්ස සතලකඛණධාරිනො

එකඛගදස්සි දුමෙමධො සතදස්සි ව පණ්ණිතො"ති

ගාථං අභාසි.

තත් "සතලිඛගස්ස"ති: ලීනමත්ථං යමෙතනිති=ලිඛගානි, අත්ථස්ස
සද්දස්ස පවතතිනිමිත්තානි. තානි පන සතං අනෙකානි ලිඛගානි
එතස්සානි=සතලිඛගා. අනෙකත්ථො හි ඉධ සතසද්දෙ. "න තථා සතං
සගස්ස"නනි ආදිපුමිය න සංඛ්‍යාවිසෙසත්ථො. තස්ස සතලිඛගස්ස.
"අත්ථස්ස"ති: ඤෙය්‍යස්ස, ඤෙය්‍යං හි ඤුණෙන අරණීයතො අත්ථොති
වුවතී. සො ව එකොපි අනෙකලිඛගා යථා සකෙකා පුරිද්දෙ මස
වාති පඤ්ඤා විජ්ජා මෙධා ඤුණන්ති ව යෙන ලිඛගන ව පවතති
නිමිත්තෙන තාවතීංසාධිපතිමි ඉද්දසද්දෙ පවතොනං න තෙන තත්ථ
සකකාදිසද්දෙ. අථ බො අඤ්ඤාන තද්ද යෙන සමමාදිට්ඨිමති පඤ්ඤා
සද්දෙ පවතොනා න තෙන විජ්ජාදිසද්දෙ. තෙන වුත්තං:- "සතලිඛගස්ස
අත්ථස්ස"ති. සතලකඛණධාරිනො: අනෙක ලකඛණවහො; ලකඛ
යනි එතෙනානි=ලකඛණං. පච්චයභාවිනො අත්ථස්ස අතතනො එලස්ස
පච්චයභාවො. තෙනාහ:- "සො අයං ඉමස්ස කාරණ"නනි ලකඛියනි
සොව එකස්සෙව අත්ථස්ස අනෙකපභෙදෙ උපලබ්භති. තෙනාහ:-
"සතලකඛණධාරිනො"ති. අථවා ලකඛියනනිති=ලකඛණානි, තස්ස
තස්ස අත්ථස්ස ලකඛණාදයො පකාරවිසෙසා. තෙ පන අත්ථො අත්ථා
විසෙසා වෙදිතබ්බා. තෙ ව පන තෙසං අනිච්චාදිසාමඤ්ඤලකඛණං
ලිඛගනනි ඤුපෙන්නිති=ලිඛගානිති ව වුවන්නි. තස්සිමෙ ආකාරා
යසමා එකස්සාපි අත්ථස්ස අනෙකා උපලබ්භනති. තෙන වුත්තං:- "සත
ලිඛගස්ස අත්ථස්ස සතලකඛණධාරිනො"ති. තෙනාහ ආයසමා ධම්ම
සෙනාපති:- "සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුබුසු හගවතො ඤුණමුඛෙ
ආපථං ආගච්ඡන්ති"ති. "එකඛගදස්සි දුමෙමධො"ති: එවං අනෙක
ලිඛග අනෙකලකඛණෙ අත්ථෙ යො තත්ථ එකඛගදස්සි අප්පුපඤ්ඤා
තාය එකලිඛගමනනං. එකලකඛණමනනඤ්ඤා දිස්වා අතතනා දිට්ඨිමෙව

න ඉදමෙව සවිවනති අතිනිවිසය මොසමඤ්ඤානති ඉහරං. පටික්ඛිපති. හස්සි දස්සනකඤ්ඤො විය එකඤ්ඤොති දුමෙමධො දුපපඤ්ඤා නත්ථ විජ්ජමානානංයෙව පකාරවිසෙසානං අජනනතො මිත්ථා අතිනිවෙ සනතො ව සභාය දස්සනතො ව. “පණ්ඩිතො”ති: පණ්ඩිතො පන තත්ථ විජ්ජමානෙ අනෙකෙපි පකාරෙ අත්තතො පඤ්ඤාවකුක්ඛා සබ්බසො පස්සති. යො වා තත්ථ උබ්බමානෙ අනෙකෙ පඤ්ඤාවකුක්ඛා අත්තතා විපස්සති, අඤ්ඤාසම්පි තෙ දස්සෙති පකාසෙති, සො පණ්ඩිතො ඵලකම්මණො අනෙපු කුසලො නාමාති. එවං ථෙරො උක්කංසගතං අත්තතො පටිසම්පද්ධිසම්පත්තිං හික්ඛුනං විභාවෙයි.

සුභෙමගනපෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

—

“පබ්බජිං නුලබ්බානා”ති ආයස්වතො බමමසවපෙරස්ස ගාථා. කා උපපති? අයං කීර පදුමුනතරස්ස ගඟවතො කාලෙ සුචචේතා නාම බ්‍රාහ්මණො හුක්ඛා තිණ්ණං වෙදනං පරගු සරාචාසෙ දෙසං දිස්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඣා අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතනතරෙ අස්සමං කාරෙඤා බහුති තාපසෙහි සථිං වසී. අපස්ස කුසලබ්ජිං රොපෙතු කාමො පදුමුතතරො ගඟවා අස්සමසම්පෙ¹ ආකාසෙ යඤ්ඤා ඉතිපාටි භාරියං දස්සෙයි. සො නං දිස්වා පසන්නාමානසො පුජේතුකාමො නාගපුප්ථාති ඔවිණ්ණපෙයි. සත්ථා “අලං ඉමස්ස තාපසස්ස එත්තකං කුසලබ්ජි”නති පකාමාමි. සො පුප්ථාති ගහෙඤා සජ්ජං ගමනමයං මකිරිඤා විත්තං පසාදෙනො අඤ්ජලිං පග්ගග්ග අවසාසී. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බතතිඤා අපරාපරං සුගතීපුයෙව සංසරෙනො ඉමස්මිං බුඬුපපාදෙ මගධරඤා බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිඤා බමමසවොති උඬ්ඛනාමො විඤ්ඤාහං පතෙනා ගෙතු සම්පත්තියා වොද්දිමානො සරාචාසෙ ආදීනවස්ඤ්ඤා පබ්බජ්ජාය ව ආතිසංසං දිස්වා දක්ඛිණගිරිස්මිං විහරනං ගඟවනං උපසම්ඤා මිඤ්ඤා බමමං සුඤ්ඤා පටිලඬ්ඤා පබ්බජ්ඣා විපස්සනාය කම්මං කරොතො නවිරස්සෙව අරග්ගතං පාපුණී. තෙන චුත්තං අපදනො:-

“සුචචේතා නාම නාමෙන බ්‍රාහ්මණො මනතපාරගු
පුරකම්මතො සසිසෙසෙහි වසති පබ්බතනතරෙ.

පදුමුනතරො නාම ජනො ආහුතීනං පටිග්ගගො
මමුඛිරිතුකාමො සො ආගච්ඡි මම සන්තිකං.

වෙහාසෙ ව වඬකමති ධුපායති ජලිතො තථා,
තථාගාසං මම විදිඤාන² පකාමාමි පාවිනාමුඛො.

තඤ්ඤා අව්ච්ඡයං දිස්වා අබ්බතං ලොමහංසනං
නාගපුළුං ගගෙකාන ගතමග්ගමහි ඔකිරිං.

සතසගසෙස ඉතො කපෙප යං පුළුං ඔකිරිං අගං;
භෙන විතතපසසාදෙන දුග්ගතිං නුපපජ්ජගං.

එකතිංසෙ ඉතො කපෙප රුජ ආසි මහාරථො
සතතරතනසමපනො වක්කවග්ගි මගබ්බලො.

කිලෙසා ක්කපිතා මග්ගං-පෙ-කභං බුබුසු සාසන”නති.

අරගහනං පන පඬා අතතනො පටිපතතිං පච්චවේක්ඛති,
සොමනස්සපථෙතො උද්දනවසෙන:-

“පබ්බජිං තුලසිකාන අගාරස්ම අනගාරියං;

තිස්සො විජ්ජා අනුප්පභතා, කතං බුබුසු සාසන”නති
ගාථං අභාසි.

තත් “පබ්බජිං තුලසිකාන”ති: “සමොධො සරාවාසො රජෙ
පථො”ති ආදිනා සරාවාසෙ, “අප්පසාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායා
සා”ති ආදිනා කාමෙසු ආදිනවං, නුපට්ඨකතො නෙක්ඛමෙම ව
ආනිසංසං තුලනභුගාය පඤ්ඤාය විවාරෙකා විමංසිකාති අත්ථො.
සෙසං ගෙයා වුත්තනස්මෙම. ඉදමෙවම පේරසස් අඤ්ඤාබ්‍යාකරණ:
අගොඤ්චි.

බමමසවපෙකරසස් ගාථා වණ්ණනා
ති ධිසිතා.

“සවිසං වස්සසතිකො”ති ආයස්මතො බමමසවපිචුකෙකරසස්
ගාථා. කා උපපතති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො බුබු සුඤ්ඤ
ලොකෙ කුලගෙහෙ නිබ්බතතිකා විඤ්ඤාතං පතොතා භුතගණනාම
පබ්බතෙ විහරග්ගං පච්චිකාසලුඛි: දිස්වා, පසන්නාමානසො තිණසුල
පුළෙඨති පූජං අභාසි. සො භෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවලොකෙ
නිබ්බතතිකා අපරාපරං සුගතිස්සයෙව සංසරනො ඉමස්මිං බුබුළාදෙ
මගධරධෙඨ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිකා විඤ්ඤාතං පතොතා දුර
පරිග්ගහං කතා බමමසවං නාම පුග්ගං ලභිතා තස්මිං පබ්බජිතෙ
සගමි ඵ්ඨං වස්සසතිකො හුතා “මම පුතොතා භාව හරුණො පබ්බජි
අථ කස්මිං නාගං පබ්බජිස්සාමි”ති සංඤ්ජානසංවේගො සත්ථු සතතිකං
ගතවා ධමමං සුතා පබ්බජිකා විපස්සනං පට්ඨපෙකා නවිරසෙසව
අරගතං අව්ච්ඡාසි. භෙන වුත්තං අපදනො:-

“තිමව්නතස්ස අවිදුරෙ භුතගණනාම පබ්බතො;
වසතෙකො ජිනො තත් සගමිගු ලොකතිස්සපො.

තිණසුලං¹ ගගෙකාන බුබුසු අතිරොපගිං;
එකුනසතසගස්ස කපපානං විතිපාතකො.

1. සි. III. තිණසුලං. තිණසුලෙ. අප. පා.

ඉතො එකාදසෙ කපෙ එකොසි බරණිපති
සතතරතනසවපනො වකකවතති මහබ්බලො.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

අරහතං පන පඤ්ඤා අරහතො පටිපතති. පටිවචෙකකිකො
සංස්ථානසොමනසො උද්භං උද්භවතො:-

"සමිසං වසුසතිකො පබ්බජං අනගාරියං;

තිසො විජ්ජා අනුප්පාදා, කතං බුබුසු සාසන"නති
ගාථං අභාසි.

තත් "සමිසං වසුසතිකො"ති: සො මිසං වසුසතිකො, සො අග-
ජනියා මිසාධිකවසුසතිකො සමානො. "පබ්බජි"නති: පබ්බජං උප-
ගමිං. සෙසං වුත්තනගමෙව. ඉදමෙව ව ථෙරසා අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං
අභොසිති.

බුබුසුසතිකො අනුප්පාදා වණ්ණනා
ති ට්ඨිතා.

"නනුතාසං පරමගිනානුකමිතො"ති ආයසමතො සංකරකත
සෙවරසා ගාථා. කා උප්පතති? අයමි පුරිමබුබුසු කතාධිකාරො
තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤාති උප්පිණතො ඉතො වතුනවුතෙ කපෙ
කුලගෙගෙ නිබ්බතතිකා විඤ්ඤාතං පතො එකදිවසං පබ්බතපාදෙ
වසනො සතත පටිවකසවුබ්බ දිසා පසන්නාමානසො කදම්බ
පුප්ථාති ගගෙකා පුප්ථෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙතෙ දෙවද්‍රොකෙ
නිබ්බතතිකා අපරාපරං පුඤ්ඤාති කතා සුගතිසුගෙව සංසරතො
ඉමසමි බුබුසුපාදෙ සාවන්තියං ඉබ්බ කුලගෙගෙ නිබ්බතති. තසා
සංකරකතොති නාම අභොසි. සො විඤ්ඤාතං පතො පටිලඛි
සබ්බො පබ්බජිකා කමමධානං ගගෙකා අඤ්ඤාතරං භික්ඛුං සහායං
කතා අරඤ්ඤා විගරති. ථෙරසා වසනධානතො අවිදුරෙ වන
තුමෙව එකා මිගි පුත්තං විජ්ජිකා තරුණං ඡාපං¹ රකඛනති
ඡාතප්ඛිතතාපි පුත්තසිතෙගෙන දුරෙ ගොවරාය න ගමජ්ජි,
ආසනෙන ව තිණදකසා ව අලාභෙන කිලමති. තං දිසා ථෙරො
"අභො වතායං ලොකො තණ්හාබන්ධෙන බබ්බො මහාදුක්ඛං අනු
භවති; න තං ඡිද්දං සකෙකාති"ති සංවේගජතො තමෙව අභිකුසං
කතා විපසානං වබ්බසිකා අරහතං පාපුණි. තෙන වුත්තං
අපදනො:-

"ගිමවත්තසා අවිදුරෙ කුකකුටො නාම පබ්බතො;

තමි පබ්බතපාදමි සතත බුබ්බො වසනති භො.

කදම්බං පුප්ථිතං දිසා දිපරාජංව උග්ගතං.

උග්ගගතෙහි පග්ගසා සතත බුබ්බො සමොකිරිං.

වතුනවුනෙ ඉතො කපෙස යං පුප්ථමභිපුජසිං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. බුබුජුජසිදං ඵලං.

වෙනවුනෙ ඉතො කපෙස සත්තාපුං පුලුකාමකා
සත්තරත්තසම්පන්නා වක්කව්හැරි මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුබුසු සාසන"නති.

අරහත්තං පන පචා අත්තනො දුතියකං භික්ඛුං මිච්ඡාපිතක්ක
බහුලං විහරන්තං ඤාතා තමෙව මිඨිං උපමං හරිතා හං ඔවදන්නො:-

"න' නුනායං පරමභිතානුකම්පිතො
රහොගතො අනුචිගණෙති සාසනං,
තථාහයං විහරති පාකතිජුයො
මිඨි යථා තරුණජනිකා වනෙ"ති

ගාථං අභාසි.

තත්ත "න නුනාය"නති: 'න' ඉති පටිසෙධෙ ති පාතො. 'නුන'නති:
පරිචිතකෙක. නනුනායනති: න නුනං අයනති පදවේදෙ. "පරමභිතා
නුකම්පිතො"ති: පරමං අතිවිශ පරමෙන වා අනුත්තරෙන හිතෙන
සත්තඅනුකම්පනසිලසා හගවතො. "රහොගතො"ති: රහසිගතො
සුඤ්ඤගාරගතො; කායවිවේකසුත්තොති අත්තො. "අනුචිගණෙති"ති:
එත්ත නනුනනති පදවයං ආනෙතා සම්බන්ධබ්බං. නානුචිගණෙති
නුනනති න විනෙතති මඤ්ඤ නානුසුඤ්ඤති විතකෙකතිති අත්තො.
"සාසන"නති: පටිපත්තිසාසනං. වතුසම්බන්ධමට්ඨානභාවනනති
අධිපපායො. "නථාගි"ති: තෙතෙව කාරණෙන; සද්දු සාසනසා අන
නුසුඤ්ඤනතො ඵව. "අස"නති: අයං භික්ඛු. "පාකතිජුයො"ති:
මනව්ජ්ඣානං ඉන්ද්‍රියානං යථා සනං විසයෙසු විජ්ජමානතො සභාව
භූත ඉන්ද්‍රියො; අසංවුභවක්ඛුචාරාදිකොති අත්තො. යසා තණ්හා
සංග්ගසා අවර්තනතාය සො භික්ඛු පාකතිජුයො විහරති තසා උපමං
දසෙන්නො "මුග්ගි යථා තරුණජනිකා වනෙ"ති ආහ. යථා අයං
තරුණ සභාවා මිඨි පුත්තසිනෙහසා අවර්තනතාය වනෙ දුක්ඛං අනු
භවති න තං අතිවත්තති, එවමයම්පි භික්ඛු සංග්ගසා අවර්තනතාය
පාකතිජුයො විහරන්නො වට්ටදුක්ඛං නාතිවත්තතිති අධිපපායො.
"තරුණවිජනිකා"තිපි පාසො. අභිනවපපසුතා බාලවචනාති අත්තො.
තං සුතා සො භික්ඛු සඤ්ජාතසංවෙගො විපසානං වර්ධෙත්වා නවි
රසෙව අරහත්තං පාපුණි.

සංඝරකුඤ්ඤාපෙරසා ගාථා වණ්ණනා

ති වසි තා.

"නගා නගගෙහසු සුඤ්ඤාපෙරසා"ති ආයසමතො උඝගපෙරසා
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ත තත්ත
හවෙ විවට්ටපතිසායාති පුඤ්ඤති කාරොන්නො ඉතො එකතිංසෙ

කපප සිඛියා හගවතො කාලෙ දෙවපුතො හුතා නිබ්බතො එක දිවසං සන්ධාරං දිසා පසන්නාමානසො දිබ්බපුපෙඨි පුජං අකාසි. සා පුප්ඵපුජ සත්තාගං පුප්ඵමණ්ඩපාකාරෙන අට්ඨාසි. දෙවමනුස්සානං මහාසමාගමො අගොසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්ස සංසරතො ඉමසම්. බුද්ධුප්පාදෙ කොසලරට්ඨ ඉඳො¹ කුලෙ නිබ්බතති. තස්ස උසගොති නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤාතං පතොතො ජෙනවනපටිගගණේ සන්ධර් ලභිප්පසාදෙ පබ්බජිතා කතපුබ්බ කිට්ඨො අරඤ්ඤ පබ්බතපාදෙ-විගරති. තෙන ච සමයෙන පව්ද්ස කාලෙ මෙසෙ අභිප්පවුට්ඨො පබ්බතසිවරෙසු රුක්ඛගච්ඡලතායො ඝනසණ්ඨසඤ්චරණා ගොතති. අපේකදිවසං ථෙරො ලෙනතො නික්ඛ මිතා තං වනරාමණෙය්‍යකං පබ්බත්ථරාමණෙය්‍යකඤ්ච දිසා යොති සො මනසිකාරවසෙන “ඉමෙපි නාගරුක්ඛාදයො අවෙනනා උතු සමපතතියං වුඛිං පාපුණන්ති, අථ කය්‍යො නාගං උතුසප්පායං ලභිතා ගුණෙති වුඛිං පාපුණියාමි”ති විනෙතතො:-

“තීගා නගගෙගසු සුසංචිරුලො
උදගගමෙසෙන නවෙන සිත්තා
විවෙකකාමස්ස අරඤ්ඤසඤ්ඤිතො
ජනෙති භියෙසා උසගස්ස කල්‍යාන”නති

ගාථං අකාසි.

තත්ථ “නගා”ති: රුක්ඛා. “නාගා”ති කෙච්ඡි පඨනති. නාගරුක්ඛාති අන්තො. “නගගෙගසු”ති: පබ්බතසිවරෙසු. “සුසංචිරුලො”ති: සුට්ඨ සමන්තතො විරුලුගමුලා හුතා පරිතො උපරි ව සමමදෙව සඤ්ජාත සාඛාපලලවප්පසාඛාති අන්තො. “උදගගමෙසෙන නවෙන සිත්තා”ති: පඨමුප්පනෙන උදාරෙන මහතා පාටුස්සමෙසෙන අභිප්පවුට්ඨා. “විවෙකකාමස්ස”ති: කිලෙසවිචිතතං විතතවිවෙකං ඉච්ඡන්තාස්ස. “අරඤ්ඤවාසෙන වසතාව කායවිවෙකො ලඳො, ඉදති උපධිවිවෙ කායිගමස්ස නිස්සයභූතො විභූතවිවෙකො ලභිබ්බො”ති තං පත්ඨ මානස්ස ජගරියං අනුයුඤ්ජන්තාස්සාති අන්තො. තෙනාග: “අරඤ්ඤ සඤ්ඤිතො”ති. අරඤ්ඤවාසො නාම සන්ධාර වණ්ණිතො ථෙමිතො, සො ච බො යාවදෙව සමථවිප්පස්සනාභාවනාපාරිපුරියා, තස්මා සා මයා ගත්ඨවා කාතබ්බාති. එවං අරඤ්ඤගතසඤ්ඤිතො තෙක්ඛමම සම්භප්ප බහුලස්සාති අන්තො. “ජනෙති”ති: උප්පාදෙනති, පුට්ඨතො හි ඉදං එකච්චතං. කෙච්ඡි පන ‘ජනෙති’ති පඨනති. “ගිගෙසා”ති: උප රුපරි ඤායස්සාති අන්තො. අත්තානමෙව පරං විය වදති. “කල්‍යාන”නති: කල්‍යානාචං; විතතස්ස කමමඤ්ඤතං භාවනායොග්‍යතං. තස්සායමන්තො ගෙට්ඨා වුතොයෙව. එමිං ථෙරො ඉමං ගාථං වදන්තොයෙව විපස්සනං උසුග්ගාපෙතො අරගත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදුනෙ:-

“දෙවපුත්තො අහං සනෙතො පුජෙසිං සිඛිනායකං.

දිබ්බමාලං ගගෙකාන වුද්ධස්ස අභිරොපසිං.

සත්තාහං ඡදනං ආසි දිබ්බමාලං තථාගතෙ;

සබ්බෙ ජනා සමාගනායා නමසසිංසු තථාගතං.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ඵමභිරොපසිං;

දුග්ගතීං නාභිජනාමි. වුද්ධපුත්තං ඵලං.

ඉතො ව දසමේ¹ කප්පෙ රුජ්ඣොසි ජුතිකිරො

සත්තරතනසම්පනෙතො වක්කවහරී මහබ්බලො.

කීලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං වුද්ධස්ස සායන”නති.

අයමෙව ථේරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථා අගොසිති.

උසගඤ්ඤරස්ස ගාථා වණණනා

ති වසි තා.

එකාදසමවගගවණණනා

ස ම තතා.

“දුප්පබ්බජ්ජං වෙ දුරඬිවාසා ගෙහා”ති ආයසමනො ජේනන ඤේරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමවුද්ධෙසු කතාගිකාරො තත් තත් භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනො සිඛිස්ස භග වතො කාලෙ දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. සො එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නාවිත්තො කිංකිරාන² පුප්ඵති පූජාං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙතො ඉමසමිං වුද්ධප්පාදෙ මහධරයෙහි ජේනනගාමෙ එකස්ස මණ්ඩලිකරාජස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. ජේනනානිස්ස නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤාතං පත්තො දගරකාලෙයෙව හෙතුසම්පත්තියා වොදිගමානො පබ්බජ්ජාතිනන මානසො හුත්වා පුන විනෙතයි: “පබ්බජ්ජා නාම දුක්ඛාරා, ඝරාපි දුරා වාසා, ධම්මො ව ගඤ්ඤිරො, භොගා ව දුරඬිගමා, කිංකුබො කත්තබ්බ”නති. එවං පන විනතාබ්බසුලො හුත්වා විචරනෙතො එකදිවසං සඤ්ඤා සන්තිකං ගතවා ධම්මං පුණ්ණි. සුතකාලතො පට්ඨාය පබ්බජ්ජාභි රතො හුත්වා සඤ්ඤා සන්තිකෙ පබ්බජ්ජා කම්මට්ඨානං ගගෙනා විපස්සනං වජ්ජිකා පුබ්බාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤා අරගත්තං සමජ් කාසි. තෙන වුත්තං අපදුනෙ:-

“දෙවපුත්තො අහං සනෙතො පුජෙසිං සිඛිනායකං;

කිංකිරාන² පුප්ඵං පග්ගස්ස වුද්ධස්ස අභිරොපසිං.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ඵමභිරොපසිං;

දුග්ගතීං නාභිජනාමි. වුද්ධපුත්තං ඵලං.

1. සි. I & III. දසසෙත.

2. සි. I. කිංකිරාග. කකකාර. අප. පා.

ඉතො ව සංඝදීමෙ කපෙස රුජ සත්තුත්තමො¹ අනු
සත්තරත්තසම්පන්නො චක්කවචනී මහබ්බලො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා අනුත්තමා පටිපත්තිං පච්චිවේක්ඛනේනා
“අසක්ඛිං චතාගං ආදිත්තො මය්ගං උප්පත්තවිතකං ඡිද්දිතු”නති
සොමනස්සජ්ජනො, විතක්කස්ස උප්පන්නාකාරං තස්ස ච සම්මදෙව
ඡින්නතො² දසෙන්නොනා:-

“දුප්පබ්බජ්ජං වෙ, දුරධිවාසා ගෙහා,
ධම්මො ගම්මිරො, දුරධිගමා භොගා,
කිච්ඡා වුත්ති නො ඉතරීතරෙතෙව;
සුත්තං විනේනතුං සත්තමනිච්චත”නති

ගාථං අභාසි.

තත් “දුප්පබ්බජ්ජ”නති: අපං වා මහත්තං වා භොගක්කං වෙව
ඤ්ඤිපරිච්චං ව පහාය ඉමස්මිං සාසනෙ උරං දඤ්ඤා පබ්බජ්ජස්ස
දුක්කරත්තා දුක්ඛං පබ්බජ්ජනං දුක්කරා පබ්බජ්ජාති දුප්පබ්බජ්ජං.
‘වෙ’ති නිපාතමත්තං දළහතොව පබ්බජ්ජා දුක්ඛාති. ගෙහං වෙ
ආවසෙස්ස දුරධිවාසා ගෙහා යස්මා ගෙහං අධිවසන්නො රඤ්ඤ
රුජකිච්චං ඉස්සරෙන ඉස්සරකිච්චං ගහපතිනා ගහපතිකිච්චං
කත්තබ්බං භොගී, පරිජනොවෙව සමණ්ණාගමණා ව සම්මග්ගත්තබ්බා.
තස්මිං තස්මිඤ්ඤ කත්තබ්බෙ කාමරමානෙපි සරාවාසො ඡිද්දිතො-විස
මහාසම්මුද්දෙ, විස ව දුප්පුරො, තස්මා ගෙහා නාමෙතෙ අධිවසිතුං
ආවසිතුං දුක්ඛා දුක්කරාති කඤ්ඤා දුරධිවාසා, දුරධිවාසාති දුක්ඛා දුක්ක
රාති කඤ්ඤා දුරධිවාසා, පබ්බජ්ජං වෙ අනුතිට්ඨස්ස ධම්මො ගම්මිරො
යදත්තා පබ්බජ්ජා සො ජබ්බජ්ජෙන අධිගන්තබ්බො පටිච්චෙධසඤ්ඤා
ගම්මිරො, ගම්මිරඤ්ඤාගොචරත්තා දුග්ගසො, දුප්පටිච්චෙකිං ධම්මස්ස
ගම්මිරහාවෙන දුප්පටිච්චිකිත්තා, ගෙහං වෙ ආවසෙස්ස දුරධිගමා
භොගා යෙහි විනා න සක්කා ගෙහං ආවසිතුං තෙ භොගා දුක්ඛෙන
කසිරෙන අධිගන්තබ්බතාය දුරධිගමා. එවං සන්නෙ සරාවාසං පහාය
පබ්බජ්ජං යෙව අනුතිට්ඨස්සං එවමිති කිච්ඡා වුත්ති නො ඉතරීතරෙන,
ඉධ ඉමස්මිං බුද්ධසාසනෙ ඉතරීතරෙන යථාලභෙන පච්චයෙන අමහා
කං වුත්ති ඡිද්දිතා කිච්ඡා දුක්ඛා, සරාවාසානං දුරධිවාසනාය භොගා
නඤ්ඤා දුරධිගමනාය ගෙහෙ ඉතරීතරෙන පච්චයෙන යාපෙහබ්බතාය
කිච්ඡා කසිර වුත්ති අමහාකං, තත් කිං නාතුං චම්පනීති සුත්තං
විනේනතුං, සත්තමනිච්චතං සකලං දිවසං පුබ්බරත්තාපරරත්තඤ්ඤ
තෙහුමකං මමජ්ජනං. අනිච්චතනති තතො උප්පාදවයවත්තතො
අනිච්චත්තා තහො තාවකාලිකතො ව න නිච්චතනති අනිච්චතනති
විනේනතුං විපස්සිතුං සුත්තං අනිච්චාපස්සනාය සිද්ධාය ඉතරුත්ත

පසස්ස නා සුඛෙනෙව සිත්ඤ්ඤානිති අනිච්චානුපසස්ස නාච ඵත්ථ චුහතා. අනිච්චස්ස දුක්ඛඅනත්තතානා අබ්‍යභිවර්ණතො සාසනිකස්ස සුඛගහණතො ච. තෙනාහ:-යදනිච්චං නං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා”ති “යං කිංඤ්ඤි සඋදයධම්මං නං නිරෝධධම්මං වයධම්මං සංඛාරා”ති ච තදම්භා ඵචං අඤ්ඤාමඤ්ඤං පටිපක්ඛවසෙක අපරාපරං උපපන්නෙවිතකෙක නිග්ගහෙකා අනිච්චතාමුඛෙන විපස්සනං ආරභිත්වා ඉදං නිකාමිච්චො ඡතොති දසෙස්සති. තෙන චුත්තං අත්තනො පටිපත්තිනති ආදි. ඉදමෙව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අගොසිති.

ජෙනනසෙවරස්ස ගාථා වණණනා ති වසී තා.

“තෙවිජ්ජාහං මහාඤ්ඤාසී”ති ආයසමතො වච්ඡගෝත්ත සෙවරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ හතෙව විච්චුපතිස්සයං කුසලබ්ඡං රොපෙන්නො විපස්සිස්ස හගවතො කාලෙ බුද්ධිමතීතගරෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාතං පතොතා එකදිවසං රඤ්ඤා නාගරෙහි ව සද්ධිං බුද්ධිපුජං කත්වා තතො පරං දෙවමිත්‍රස්සෙසු සංසරන්නො ඉමස්මිං බුද්ධිප්‍රාදෙ රජගෙගෙ විභවසුචපගහස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුත්වා නිබ්බන්ති. තස්ස පිතු වච්ඡගෝත්තතාය වච්ඡගෝත්තතානෙව සමඤ්ඤා අගොසි. සො විඤ්ඤාතං පත්වා බ්‍රාහ්මණවිජ්ජාසු නිපජ්ජන්ති. ගතො විමුක්තිං ගතෙව සන්නො තත්ථ සාරං අදිස්වා පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා විචරන්නො සත්ථාරං උපසංඝකම්භා පඤ්ඤා පුච්ඡිත්වා තස්මිං විස්සය්‍යතෙ පසන්නාමානස්සො සජ්ඣ සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කාමං කාරොන්නො නවිරස්සෙව ඡද්ධිඤ්ඤා අගොසි. තෙන චුත්තං අපදනො:-

“උදෙන්නං සතරංසිංව සිතරංසිංව භානුමං
පණ්ණරසෙ යථා වන්දං නියන්තං ලොකනායකා.

අභ්‍යසවසිසගස්සාති සතෙබ්බ බිණ්ඩසවා අහු,
පරිවාරිංසු සමබුද්ධා දිපදිත්ථං තරුසතං.

සමවජ්ජන්තානා වං විලිං නියන්තෙ ලොකනායකෙ
උස්සාපෙසිං ධජං හත්ථං විපසන්නෙන වෙනසා.

එකනචුතෙ ඉහො කපෙප යං ධජං අභිරුපසිං;
දුග්ගතිං නාතිඡන්තාමි. ධජදනස්සිදං ඵලං.

ඉතො වතුත්තෙ කපෙප රුජ්ඣොසි මහබ්බලො
සබ්බාකාරවරුපෙතො සුඛජෙ ඉති විසසුතො.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ජලභිඤ්ඤ පන හුතො අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිතො
සොමනස්සන්තො උද්ගතවසෙන:-

“තෙවිජ්ජොහං මහාකුසාසී
වෙනොසමථකොවිදො;
සදන්තො මෙ අනුප්පත්තො,
භාගං වුද්ධස්ස සාසන”නති

ආථං අභාඨෙ.

තත් “තෙවිජ්ජොහං”නති: යදි පුබ්බෙ තිණ්ණං වෙදනං
පාරං ගතත්තා බ්‍රාහ්මණො තෙවිජ්ජොති මං ජනනති තං පන
සමඤ්ඤමත්තං¹ වෙදෙසු විජ්ජාකීව්වස්ස අභාවතො ඉද්දති පන පුබ්බෙ
නිවාසඤ්ඤාදීනං තිස්සන්තං විජ්ජානං අධිගතත්තං පරමන්දිනො
තෙවිජ්ජො අහං, මහන්ත්ස්ස අනවසෙසස්ස සමුදයපක්ඛියස්ස කිලෙස
ගණස්ස² කුසපනතො මහනෙත්ත මහාභර්තූකානෙත්ත මහන්තස්ස
උදාරස්ස පණ්ණිතස්ස නිබ්බාණස්ස කුසපනතො ව මහාකුසාසී. “වෙනො
සමථකොවිදො”ති: විත්තසංඛොභකරුතං සංකිලෙසධම්මානං වූප
සමනෙත්ත වෙනසො සමාදහනෙ කුසලො. එතෙත්ත විජ්ජාභාවස්ස
කාරණමාහ. සමාධිකොසල සතිතෙත්ත භි ආසවක්ඛයෙන තෙවිජ්ජො,
න කෙවලෙන. “සදන්තො”ති: සකන්තො. කකාරස්සායං දකාරෙ
කතො “අනුප්පත්තසදන්තො”ති ආදිසු විය. “සදන්තො”ති: අරහත්තං
වෙදිතබ්බං. තඤ්ඤි අත්තපට්ඨබ්බන්තො³ අත්තානං අවිජ්ඣතවෙදින
අත්තනො පරමන්දිනො ව අත්තනො අත්තන්තා සකන්තොති වුවිති.
ස්වායං සදන්තො මෙ මයා අනුප්පත්තො අධිගතො. එතෙත්ත යථා
වුත්තං මහාකුසාසීභාවං සිංඛාප්පත්තං කතො දස්සෙති. සෙසං වුත්ත
න්යමෙවාති.

වච්ඡගොත්තකෙත්තරස්ස ආථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

“අවෙජ්ජාදිකා පුඨ්ඛිලා”ති ආයස්මතො වනවච්ඡකෙත්තරස්ස ආථා.
කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධසු කතාධිකාරෙ තත් තත් භවෙ
විවච්චපතිස්සයං. කුසලබ්ඪං රෙපෙතො විපස්සියස්ස භගවතො
කාලෙ කුලභෙගෙ නිබ්බන්තිතො විඤ්ඤාතං පතො පරස්ස කම්මං
කතො ජීවිතො කස්සචි අපරධං කතො මරණභයෙන තජ්ජො
පලායතො අත්තරාමග්ගෙ බොධිරුක්ඛං දිස්වා පසන්නමානසො
තස්ස මූලං සම්මජ්ජිතො පිණ්ඩබ්බෙති අසොකපුපෙති පුජං කතො
වජ්ජිතො බොධිඅභිමුඛො නමස්සමානො පලංකෙන නිසිනො
මාරෙකුං ආගච්ඡන්තො පච්චන්තිකො දිස්වා තෙසු විත්තං අකොපෙතො
බොධිරුක්ඛං එව ආවජ්ජන්තො සතපොරිසෙ පපාතෙ පති.⁴ සො

1. සි. III. සාමඤ්ඤමත්තං.

2. සි. III & ම. කිලෙසගණණස්ස.

3. සි. III. ම. අනුප්පතිබ්බන්තො.

4. සි. III. පපතිති.

තෙන පුඤ්ඤකමෙතන දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධිනා අපරාපරං පුඤ්ඤාති කන්හි දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ රාජගහෙ විභවසම්පන්නාසු බ්‍රාහ්මණාසු පුතො හුන්වා නිබ්බන්ධි. චචේන්ද්‍රිකානිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පතො නිව්ඛිසාරසමාගමෙ පච්චිලභිසඤ්ඤා පබ්බජිතා අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදුනෙ:-

“පරිකම්බායනෙ සුතො අපරාධං අකාසං.

වජ්ඣප්පතො තදු හොසිං¹ භයහෙරවසමප්පිනො.

පුප්පිතං පාදපං දිස්වා පිණ්ඩිබ්බං සුතිට්ඨිතං²

භවපි පුප්ථං³ ගහෙතින බොධියා ඔකිරිං අහං.

සමමුත්තාන බොධිං පාචලීපාදපුත්තමං

පලලභිකං ආචුජ්ඣාන බොධිමුලෙ උපාවිසිං.

ගතමග්ගං ගවෙසන්තා ආගච්ඡං මම සන්තිකෙ;

තෙ ව දිස්වා අහං තත්ථ ආවජ්ඣං බොධිමුත්තමං.

වජ්ඣති ව අහං බොධිං විප්පසන්නෙන වෙතසා

අනෙකතාලා පපතිං ගිරිදුග්ගෙ නයානකො.

ඵකනවුතෙ ඉතො කාප්ප යං පුප්ථමභිරොපයිං;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි. බොධිපුජ්ඣිදං ඵලං.

ඉතො ව තතියෙ කප්පෙ රාජා සන්තුසිනො අහු

සත්තරහනසම්පන්නො චක්කවර්තමගබ්බලො.

කිලෙසා ක්කපිතා මග්ගං-පෙ-කහං බුද්ධිස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා විවේකාභිජර්තියා චනෙයෙව වසී; තෙන වනවචේන්ද්‍රිකානි සමඤ්ඤ උදපාදී. අථ කදච්ඡී ථෙරො ඤාතිජනානුග්ග හත්ථං රාජගහං ගතො තත්ථ ඤාතකෙති උපට්ඨියමානො කතිපාහං වසිතො ගමනාකාරං සංදස්සෙයි. තං ඤාතො “භනො අභිගාහං අනුග්ගහත්ථං බුරවිහාරෙ වසථ, මයං උපට්ඨතිස්සාමා”ති යාමිංසු. ථෙරො හෙසං පබ්බතරාමණේයසකිත්තනාපදෙසෙන විවේකාභිජර්තියා නිවේදෙනො:-

“අචේන්ද්‍රිකා පුප්ථසිලා ගොතඤ්ඤලම්භා සුතා

අච්ඡිසෙවාරසඤ්ඤානා තෙ සෙලා රමයන්ති ම”න්ති

ගාථං අහාසි.

තත්ථ “අචේන්ද්‍රිකා”ති: අච්ඡං අබහලං පුබ්බමං උදකං ඵතෙසුති = අචේන්ද්‍රිකා. අචේන්ද්‍රිකානි වත්තබ්බ ලිඛිතවිපල්ලාසෙන අචේන්ද්‍රිකානි වුත්තං. ඵතෙන තෙසං උදකසම්පත්තිං දස්සෙති. “පුප්ථසිලා”ති:

1. වත්තං අභිගාමිකං. අප. පා.

2. සුතිමිතං. අප. පා.

3. තඤ්ඤා. අප. පා.

පුත්‍රලා වික්‍රමා ඉද්දුබසවිටියා සිලා එතෙසුනි=පුත්‍රසිලා. එතෙක නිසර්ජනට්ඨානසම්පත්තං දසෙය්ති. ගුහනං විශ නඛුලං නඛුලට්ඨං. එතෙසනනි=ගොනඛුලා කාලමකකටා, පකානිමකකටානිපි වදනති යෙව, ගොනඛුලෙති ව වතුපදදිනෙති ව තහං තහං විවරනෙතති ආයුතා මිසසිතානි ගොනඛුලමිගා යුතා. එතෙක තෙසං අමනුස්ස පචාරිතාය අරඤ්ඤලකඛණුපෙතනං දසෙය්ති. “අමබ්‍රසෙචාල සඤ්ජනනා”ති: පසවණ්ණො සතතං පග්ගරමානසලිලතාය තහං තහං උදකසෙචාලසඤ්ජාදිතා. “තෙ සෙලා රමයනති ම”නති: යත්තං වසාමි තෙ එදිසා සෙලා පබ්බතා විවෙකාහිරනියා මං රමයනති. තස්මා තත්ථ වාසං ගච්ඡාමිති අභිප්පායො. ඉදමෙව ව පෙරසං අඤ්ඤ බ්‍යාකරණං අගොසිති.

වනවච්ඡන්දරසං ගාථාවණ්ණනා ති ට්ඨි තා.

“කාසද්ධමුලලගරුතො”ති: ආයස්මතො අභිමුඛතෙජ්ජරසං ගාථා. කා උප්පත්ති? සො කිර පද්මුඛතරසං භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතා විඤ්ඤානං පතො බ්‍රාහ්මණවිජ්ජාසු නිප්පත්තිං ගතො කාමෙසු ආදිනවං දිසවා සරාවාසං පහාය තාපස පබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජා අරඤ්ඤ විහරනො බුබුප්පාදං සුඛා මනුස්ස පචාරං උපගතවා සත්ථාරං භික්ඛුසම්පපරිවුතං ගච්ඡන්තං දිසවා පසන්නමානසො අත්තනො වානවීරං සත්ථු පාදමුලෙ පත්ථි. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං ඤාතා තස්මිං අට්ඨාසි. තත්ථ ඤිතං භගවන්තං කාලා නුසාරෙන ගකින සුජෙතා “සමුද්ධරසි මං ලොක”නති ආදිකානි දසති ගාථානි අභිත්ථි. තං සත්ථා “අනාගතෙ ඉතො සතසහස්ස කප්පමත්තෙ ගොතමස්ස නාම සමමාසමුද්ධරසං සාසනෙ පබ්බජ්ජා ඡලතිඤ්ඤ භවිස්සති”ති බ්‍යාකරිතා පකාමා. සො තෙක පුඤ්ඤ කමෙත දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිතා තතො යාවායං බුද්ධුප්පාදෙ තාව දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසමිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවතීයං බ්‍රාහ්මණ කුලෙ නිබ්බත්තිතා අභිමුඛතානි ලභිතාමො විඤ්ඤානං පතො බ්‍රාහ්මණවිජ්ජාසු නිප්පත්තිං පඤ්ඤා තත්ථ සාරං අපස්සනො පච්ඡමභවි කතො නිස්සරණං ගවෙසනො ජෙතවනපටිභග්ගණෙ බුද්ධානුභාවං දිසවා පටිලභිසංඥා සත්ථු සනතිකෙ පබ්බජ්ජා විපස්සනං පට්ඨ පෙතා නවිරසෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙක වුත්තං අපදනො:-

“කතිකාරංව ජෙතන්තං දීපරුකංව උජ්ජලං
ඔසධිව විරොචන්තං විජ්ජනං¹ භගනෙ යථා.

අසමභිතං අනුත්‍රාසිං මගරුචංව නෙකසරිං -
ඤ්ඤාලොකං උකාසෙන්නං මග්ගන්තං තිස්සියෙ ගණේ

උඤ්ඤාත්තං ඉමං ලොකං ඡිද්ධන්තං සබ්බසංසයං
ගමිත්තං මගරුචංව අග්ගසං ලොකනායකං.

ජවාජ්ඣධරෙ ආසිං බ්‍රහ්මා උජ්ජ් ජනාපවා
වාකචිරං ගහෙත්වාන පාදමුලෙ අපඤ්චිං.

කාලානුසාරියං ගග්ග අනුපිංසිං¹ තථාගතං
සම්බුද්ධං අනුපිංසිත්වා¹ සන්චිං ලොකනායකං.

සමුඤ්ඤාසි මං ලොකං පටිගණ්හ මහාමුනි
ඤ්ඤාලොකෙන ඡෙතෙසි² පචරං ඤ්ඤාමුක්තමං.

ධම්මවක්කං පවතෙතසි මග්ගසෙ පරතිස්සියෙ
උසහො ජිතසංගාමො සම්පකම්පසි මෙදිතිං.

මහාසමුද්දෙ උග්ගියො වෙලන්තං හි පතිජ්ජරෙ;
තථෙව තව ඤ්ඤාමහි සබ්බා දිට්ඨි පතිජ්ජරෙ.

සුමුමච්ඡකෙ යථා ඡලෙ පාරමහි සම්පසාරිතෙ³
අනෙතාඡලගතා පාණා පිළිභා හොනති තාවඡෙද.

තථෙව තිස්සියා ලොකෙ පුත්‍රපාසණ්ඨතිස්සිතා
අනෙතාඤ්ඤාමරෙ භුග්ගං පරිවත්තන්ති මාරිස.

පතිට්ඨා වුග්ගතං ඔසෙ තිං හි නාථො අබ්බුක්කං
භග්ගදිත්තානං සරණං මුත්තත්තිනං පරයනං.

ථකචිරෙ අසද්දසො මෙත්තාකරුණාසඤ්ඤායො
අසමො සුසමො සනෙතා වසී තාදී ජිතඤ්ජසො.

චිරෙ විගතසම්මොහො අනෙතෙ අකථංකචී
භුසිත්තො චන්තදෙසොසි නිම්මලො පයත්තො සුචි.

සංගාතීගො ගතමදෙ තෙවිජේජාසි භවන්තහො
සිමාතීගො ධම්මගරු කතතෙතා හිතවප්පථො.

කාරකො තිං යථා නාවා තිබ්බ සංසකාරකො
අසමභිභො යථා සිගො නාගරුඡව දමුමිතො.⁴

ථොමෙත්වා දස ගාථාහි පදමුක්තරං මහායසං
වඤ්ඤා සන්ත්තො පාදෙ භුණ්ති අට්ඨාසහං තද.

පදමුක්තරෙ ලොකවිදු ආනුතීනං පටිග්ගහො
හික්කුසම්බස ධිත්තො සත්ථා ඉමා ගාථා අභාසථ.

1. සි. III. අප. පා. අනුලිපිමි. අනුලිපිත්වා.

2. සි. III. තෙජෙසි.

3. සුමුමච්ඡකඡලෙ ව සරමහි සම්පසාරිතෙ. අප. පා.

4. සි. I & II. දපපිතො.

යො මෙ සිලඤ්ඤා ඤාණඤ්ඤා ධම්මං වාපි පකිත්තාසී,
හමගං කිත්තාසිස්සාමි පුණාඨ මම භාසහො.

සට්ඨිකායසහස්සානි දෙවලොකෙ රමස්සති
අපඤ්ඤා දෙවෙ අභිගොචා¹ ඉස්සරං කාරසිස්සති.

සො පච්ඡා පබ්බජ්ඣාන පුක්කමුලෙන වොදිතො
ගොහමස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජ්ඣති.

පබ්බජ්ඣාන භායෙන් පාපකමමං විචර්ජ්‍ය
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය නිබ්බාසිස්සත්තාසවො.

යථා ව මෙඤ්ඤා ඵතයං තපෙත්ති මෙදිතිං ඉමං
තපෙථ චිං මහාච්ඡිද්ධමෙමන තපසි මමං.

සිලං ධම්මඤ්ඤා පඤ්ඤාඤ්ඤා² ඵචිත්වා ලොකනායකං
පතෙතාමහි පරමං සතතිං නිබ්බාණං පදමච්ඡුතං.³

අගො⁴ නුත ස භගවා චිරං තිට්ඨෙය්‍ය වකුමා
අඤ්ඤාතඤ්ඤා විජානෙය්‍යං⁵ ජුසෙය්‍යං අමතං පදං.

අයං මෙ පච්ඡමා ජාති, භවා සබ්බෙ සමුත්තා,
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරාමි අනාසවො.

සතසහස්සෙ ඉතො කපෙප යං බුඬිමහිථොමධං;
දුග්ගතිං තාභිජානාමි. කිත්තනාය ඉදං ඵලං.

කිලෙසා කුපිතා මධං-පෙ-හතං බුඬස්ස සාසන"තති.

අරහත්තං පන පච්ඡා අත්තනා සහ වසනෙන කායදළ්ඛිබහුලෙ
භික්ඛු ඔවදනො:-

“කායදුට්ඨුලලගරුතො තියමානමහි ජිවිතෙ

සරිරසුබගිඤ්ඤා කුතො සමණසාධුතා”ති

ගාඨං අනාසි.

තත් “කායදුට්ඨුලලගරුතො”ති: දුට්ඨුලං අසුභයොග්ගතා,⁶
කායස්ස දුට්ඨුලං=කායදුච්ඡුලං; කායදුච්ඡුලං ගරු සමාචාරිතං යස්ස
සො=කායදුට්ඨුලලගරු. අතිස්සරණපඤ්ඤා හුත්වා කායපොසනප
සුතො කායදළ්ඛිබහුලොති අතො. තස්ස කායදුට්ඨුලලගරුතො.
“තිසමානමහි ජිවිතෙ”ති: කුතාදිනං උදකං විය ජිවිතසඤ්ඤාපර
බහුසො බියමානෙ. “සරිරසුබ ගිඤ්ඤා”ති: පණිනාගාරාදිහි
අත්තනො කායස්ස සුබෙන ගෙඩං ආපන්නස්ස. “කුතො සමණ

1. අභිගචිත්වා. අප. පා.

5. සි. III. & ම. අඤ්ඤාතාමි:ජානෙය්‍යං.

2. සි. III. පච්ඡපෙචා.

ඵසෙය්‍යං අමතං පදං.

3. සි. III. නිබ්බාණං පරමං අච්ඡුතං.

අපඤ්ඤාතං. ව. අප. පා.

4. අපි. අප. පා.

6. සි. II & ම. අසුභයොග්ගතා.

7. සි. I & ම. අසුභයරණසඤ්ඤා හුත්වා.

සාධුනා”ති: එවරුපසු පුග්ගලසු සමණභාවෙන සාධුනා සුසුමණනා¹ කුතො කෙන කාරණෙන සියා. එකංසතො පන කායෙ ජිවිතෙ ව නිරපෙකෙකසු ඉතරිතරසනෙනාසෙන සනතුට්ඨසු ආරභවිරියසෙව සමණසාධුනාති අභිප්පායො.

අභිමුක්තපඨරස ගාථා මණණනා
ති ට්ඨි නා.

“එසාව ගිශ්‍යසෙ පබ්බතෙනා”ති ආයස්මතො මහානාමතේරසු ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුබ්බසු කතාධිකාරෙ නත්තත්තවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා සුමේධස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතො බ්‍රාහ්මණවිජ්ජාසු නිප්ථන්තිං ගතො සරාවාසං පහාය අඤ්ඤාභරාය නදියා තීරෙ අසුමං කාරෙතො සමග්ගලෙ බ්‍රාහ්මණ මනෙන වාවෙනො විගරති. අපේකදිවසං භගවා නං අනුගණතිතුං තස්ස අසුමපදං උපගඤ්ඤි. සො භගවන්තං දිස්වා පසන්න විතො ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා අද්ධි. නිසිනෙන භගවති සුමධුරං මධුං උපනාමෙසි. නං භගවා පරිඤ්ඤාත්තො හෙට්ඨා අභිමුක්තතේර වජ්ඣමහි වුත්තනසෙන අනාගතං බ්‍යාකරිතො පකකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිතො අපරාපරං සුගතීසුයෙව පරිවත්තනෙනා ඉමස්මිං බුද්ධුපපාදෙ සාවන්තියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතො මහානාමොති ලභ්භාමො විඤ්ඤාතං පතො භග වතො සනතිකං උපසඬකමිතො ධම්මං සුත්වා පටිලඬසද්ධො පබ්බ ජිත්වා කාමස්සං ගගෙත්වා නෙසාදකෙ නාම පබ්බතෙ විග්ගනෙනා කිලෙසපරිපුට්ඨානං විකම්මොකුං අසකෙකානෙනා “කිං මෙ” ඉමිනා සඬකිලිට්ඨවිත්තසු ජිවිතෙනා”ති අත්තභාවං නිබ්බිජ්ජනො උට්ඨං.² පබ්බතසිවරං අතිරුතිතො “ඉතො පාතෙත්වා නං මාරෙස්සාමි”ති අත්තානං පරං විය දීපෙනො:-³

“එසාව ගිශ්‍යසෙ පබ්බතෙන බහුකුට්ඨසලලකිනෙන
නෙසාදකෙන ගිරිතා යසස්සිනා පරිවජ්ජෙනා”ති

ගාථං අභාසි.

තත් “එසාව ගිශ්‍යසෙ”ති: එසො තිං මහානාම අට්ඨිග්ගසෙ පරිගායසි. “පබ්බතෙනා”ති: නිවාසනට්ඨානභූතෙන ඉමිනා පබ්බ තෙන. “බහුකුට්ඨසලලකිනෙනා”ති: බහුති කුට්ඨෙහි ඉඤ්ඤාල රුකෙහි වා සලලකිති ඉඤ්ඤාලරුකෙහි වා සමන්තාගතෙන. “නෙසාදකෙනා”ති: එවං නාමකෙන. “ගිරිතා”ති: සෙලෙන. සෙලො හි සක්ඛිකාතෙහි පබ්බති ජිත්තො⁴ පබ්බතොති පසුචණ්, දිවසෙන ජලාසයසාරභූතානං හෙසජ්ජාදිවජ්ජිකඤ්ච ගිරණතො ගිරිති වුවති. තදුගයත්තසමගවතො පතොත් පබ්බතෙනාති වත්තා

1. සි. III. සුසුමණනා. 2. සි. I. ම උග්ගත. 3. සි. I. විනිද්දිසනො,
4. සි. I & III. සලලිකෙත. 5. සි. I. ගතතො.

ගිරිනාති ව චූතනං. “සසසසිනා”ති: පබ්බතගුණෙහි විසුසුනෙන පසාසෙන. “පටිච්ඡදෙනා”ති: නානාවිබරුකඛගච්ඡලනාහි සමන්තතො ඡන්තනා, වසනට්ඨානභාය වා භුක්තං පරිච්ඡද භුතෙන. අයං හෙත්ථ අධිප්පායො:- “මහානාම යදි කමමට්ඨානං විස්සරේඤ්ඤා විතක්ක ඛත්තූලො හොසි; එවං චං. ඉමිනා ඡායුදකසමපන්නෙන සප්පායෙන නිවාසනට්ඨානභුතෙන නෙසාදකගිරිනා පරිභායසි. ඉද්දති තං අහං ඉතො පානෙතො මාරෙස්සාමි. තස්මා න ලබ්බා විතක්කවසිකෙන භවිතු”නති. එවං ථෙරෙ අත්තානං සන්නරේඤ්ඤා යෙව විපස්සනං උස්සකකාපෙතො අරහත්තං පාපුණි.

තෙන චූතනං අපද්දනො:-

සිනුයා නදියා නිරෙ සුකතො අස්සමො මම;
තත්ථ වාවෙමහං සියෙස ඉතිහාසඤ්ඤා ලකඛණං.

ධම්මකාමා විනිතා තෙ සොභුකාමා සුසාසනං.
ඡලෙහි පාරමිපත්තා අනුකූලා¹ වසන්ති තෙ.

උප්පාතගමනෙවෙව ලකඛණෙසු ව කොවිදු
උත්තමත්ථං ගවෙසන්තා වසන්ති පවතෙ තදු.

සුමෙධො නාම සම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ඣ නාවදෙ
අව්භාකං අනුකම්පනො උපගඤ්ඤි විනායකො.

උපාගතං මහාචරං සුමෙධං ලොකනායකං
තිණසන්තරකං කතො ලොකජේට්ඨස්සදසහං.

පවනානො මධුං ගග්ග බුබුසෙඨස්සදසහං.
සම්බුද්ධො පරිභුඤ්ජිතො ඉදං වචනමමුචි:

යො තං අදසි මධුං මෙ පසන්නො සෙහි පාණිති
තමහං කිත්තසියාමි; සුණංථ මම භාසතො.

ඉමිනා මධුදනෙන තිණසන්තරකෙන ව
තිංසකපසගස්සාති දෙවලොකෙ රමිස්සති.

තිංසකපසගස්සමති ඔක්කකාකකුලසඬ්ඛාවො
ගොභාමො නාම නාමෙන සන්තො ලොකෙ භවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරසො ධම්මතිමිත්තො.
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤා නිබ්බාසියන්තාසවො.

දෙවලොකා ඉධාගන්තො මානුකූචිං උපාගතෙ
මධුවස්සං පවසසිත්ථ ඡාදයං² මධුනා සමං.

මහි නික්කන්තමත්තමහි කුම්භියා ව සුදුත්තරං
තත්තාපි මධුවස්සං මෙ වස්සනො නිව්චකාලිකං.³

1. සිනුකුල. අප. පා

2. සි. I.I. සාදයං.

3. සි. III. තවාකාලිකං.

අගාරු අභිතික්කමම පබ්බජිං අනගාරියං
ලාභී අනායාසා පානස්ස මධ්දුනස්සිදං ඵලං.

සබ්බකාමසම්ඥොගං භුක්තාන දෙවමානුසෙ
තෙනෙව මධ්දුනෙන පතෙතාමහි ආසවක්කයං.

වුට්ඨමහි¹ දෙවෙ චතුරඛගුලෙ තිණේ
සමුපුප්පිතෙ ධරණීරුහෙ සඤ්ජනෙන
පුඤ්ඤ සරෙ මණ්ඩපරුක්කාමුලෙ
වසාමි තිට්ඨං පුබ්බො අනාසවො.

මජ්ඣෙ මහනො හිනෙ භවෙ සබ්බෙ අතිහක්කමිං.
අජ්ජ මෙ ආස්වා ඛිණා; තත්ථි දුති පුනරිහවො.

තිංසකප්පසහස්සමහි යං දුතමදදිං තදා,
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. මධ්දුනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"තති.

අයමෙවම ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථාපි අගොසිති.

මහානාමසේවරස්ස ගාථා වණණනා
ති ට්ඨි තා.

"ජර්ඨයාසනනෙ හිංසා"ති අයසමතො පාරසරියථෙරස්ස ගාථා.
කා උපපත්ති? අයමෙ පුරිමෙබ්බෙසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ
පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා සිසදස්සියස්ස භගවතො කාලෙ තෙසාද
යොතිසං නිබ්බන්ති. භස්ස විඤ්ඤාතං පභතස්ස විචරණට්ඨාගෙන අඤ්ඤ
තරස්මිං චතසණ්ඨෙව පියදස්සි භගවා තං අනුග්ගණතිතුං නිරොධ සමා
පත්තිං සමාපජ්ජන්ති නිසිදි. සො ච මිගෙ පරියෙසනො තං යානං
ගතො සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො භගවන්තං අනො කචා
කතං සාබාමණ්ඩපං පදුමපුප්පිති කුලාගාරුකාරෙන සඤ්ජාදෙචා
උලාරං පිතිසොමනස්සං-පරිසංවෙදෙනො සත්තාගං නමස්සමානො
අට්ඨාසි. දිවසෙ දිවසෙ ම මිලාන මිලාතාති අපනෙචා අභිනවෙති
ජාදෙති. සත්ථා සත්තාගස්ස අවමයෙන නිරොධතො වුට්ඨමහිතා
භික්ඛුසමිං අනුස්සරි. තාවදෙව අසිතිසහස්සමත්තා භික්ඛු සත්ථාරං
පරිවාරෙසුං. "මධුරං ධම්මකථං සුඤ්ඤාමා"ති දෙවභා සන්තිපතිංසු.
මහාසමාගමො අගොසි. සත්ථා අනුමොදනං කරොනො තස්ස
දෙවමනුස්සෙසු භාවිතිං² සමපත්තිං ඉමයමිං බුද්ධපාදෙ භාවන
බොධිඤ්ඤා බ්‍යාකරිතා පක්කාමි. සො තෙන පුඤ්ඤකාමෙතන දෙව
මනුස්සෙසු සංසරනො ඉමයමිං බුද්ධපාදෙ රුජගගෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ
තිබ්බහතිතා විඤ්ඤාතං පතො නිණ්ණං වෙදනං පාරගු නුචා පරි

1. සි. III. වුට්ඨමහි.

2. සි. 1 & 2. භාවිතිං.

සරගොන්නනය පාඨසම්මොති ලභසමක්කෙසු බහු බ්‍රාහ්මණ මනෙත
වාචෙන්නො සඤ්ඤා රුජගහගමනෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලභසඤ්ඤා
පබ්බජිතො විපස්සනාය කම්මං කරොන්නො නවිරස්සෙව අරහත්තං
පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

සියදසසි නාම හගවා සයම්භු ලොකනායකො
විවෙකානාමො සම්බුද්ධො; සමාධිකුසලො මුනි

වනසණ්ඩං සමොගග්ග¹ පියදසසි මහාමුනි
පංසුකුලං පඤ්ඤා නිසීදි පුරිසුත්තමො.

මිගලද්දෙ පුරෙ ආසිං විපිනෙ කාන්තෙ අහං
පසුතං² මිගමෙසන්නො ආභිණ්ඩාමි අහං තද.

තඤ්ඤාසාසිං සම්බුද්ධං ඔසතිණ්ණමනාසවං
පුප්ඵිතං සාලරජංව සතරංසිංව උග්ගතං.

දිස්වානහං දෙවදෙවං පියදසසිං මහායසං
ජනස්සරං සමොගග්ග පදුමං ආහරිං තද.

ආහරිතාන පදුමං සතපත්තං මනොරමං
කුටාගාරං කරිත්තාන ඡාදසිං පදුමෙනහං.

අනුකම්පකො කාරුණිකො පියදසසි මහාමුනි
සත්තරත්තිඤ්ඤං බුද්ධො කුටාගාරෙ වසී ජිනො.

පුරුණං ඡන්ඩිකිත්තාන නවෙනච්ඡාදසිං අහං;
අජලිං පග්ගගෙත්තාන අසාසිං තාවදෙ අහං.

වුට්ඨතිත්තා සමාධිමහා පියදසසි මහාමුනි
දිසා අනුචිලොකෙන්නො නිසීදි ලොකනායකො.

තද සුදස්සනො නාම උපට්ඨානො මහිඤ්ඤො
චිත්තමක්කෙසු බුද්ධස්ස පියදසසිස්ස සඤ්ඤො.

අසීතිසා සහස්සෙති භික්ඛුති පටිචාරිතො
වනන්නෙ පුබ්බාසිතං උපෙසි ලොකනායකං.

යාවත්තා වනසණ්ඩමහි අධිවත්ථං ව දෙවතා
බුද්ධස්ස චිත්තමක්කෙසු සබ්බෙ සන්තිපත්තුං තද.

සමාගවෙසු යකෙබ්බු කුට්ඨණ්ඩ සහරක්කසෙ
භික්ඛුසකෙස ව සම්පන්නෙ ගාඨායො බ්‍රහ්මරි ජිනො.

යො මං සත්තාහං පුජෙසි, ආවාසකුල අනාසි මෙ,
තමහං කිත්තධස්සාමි සුණොථ මම භාසනො.

සුද්දඤ්ඤාං සුතිපුණං ගමතිරං සුප්පකාසිතං
ඤ්ඤාන නිත්තයිස්සාමි සුඤ්ඤාථ මම භාසතො.

චතුර්ඤ්ඤාති කාප්පාති දෙවරජං කරිස්සති
කුටාගාරමහත්තස්ස පද්මපුප්පෙති ඡාදිතං.

ආකාසෙ ධාරයිස්සති පුබ්බකමමස්සිදං ඵලං.
චතුර්ඤ්ඤාතෙ කප්පස්සෙ වොඤ්ඤාණං සංසරිස්සති.
තත් පුප්පමයං ව්‍යච්ඡං ආකාසෙ ධාරයිස්සති.

යථා පද්මපත්තමත්තොයං න උපලිම්පති,
තථෙවිමස්ස ඤ්ඤාමිති කිලෙසා නොපලිම්පරෙ.

මනසා විනිවට්ටෙතො පඤ්ඤාතිවරණෙ අයං
විත්තං ජනෙතො නොකම්මෙව අගාරං පබ්බජිස්සති.

තතො පුප්පමයෙ බ්‍යච්ඡෙත ධාරෙතොති කම්මස්සති.
රුකඛමුලෙ වසන්තස්ස නිප්පාස්ස සතිමතො

තත් පුප්පමයං බ්‍යුහං මත්තෙ ධාරයිස්සති.
විවරං පිණ්ඩපාතං ව පඨමයං සයනාසනං
දදිතො භික්ඛුසංඝස්ස නිබ්බායිස්සත්තාසත්තාසවො.

කුටාගාරෙව ධරණං පබ්බජ්ජං අභිනිකම්මි
රුකඛමුලෙ වසන්තමිති කුටාගාරං ධරිස්සති.

විවරෙ පිණ්ඩපාතෙ ව වෙහනා මෙ න විජ්ජති.
පුඤ්ඤකම්මෙන සංයුතො ලොකාමි පරිනිවසිතං.

ගණනාතො අසඤ්ඤායා කප්පකොටි බහු මම
දිඨ්ථාමා¹ අභිකක්ඛන්තා පවුට්ඨා ලොකනායකා.

අට්ඨාරසෙ කප්පස්සෙ පිඤ්ඤාසි විනායකො
තමහං පටිපට්ඨාසිතො ඉමං සොනිං උපාගතො.

ඉධද්දසාසිං සමුද්ධං අනොමං නාම වාග්මුමං
තමහං උපගන්ත්වාන පබ්බජ්ජං අනගාරයං.

දුක්ඛස්ස භ්‍යාසාදෙ ඛුද්ධො මහං මෙ දෙසයි ජිනො.
තස්ස ධම්මං සුඤ්ඤාන පටොත්තමිති අවලං පදං.

භොසයිත්වාන සමුද්ධං ගොහමං සංභ්‍යප්පිහවං
සබ්බාසත්ව පරිඤ්ඤාය විහරාමි අනාසවො.

අට්ඨාරසෙ කප්පස්සෙ යමුද්ධමිති පුජ්ජං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. ඛුද්ධපුජ්ජායිදං ඵලං.

කිලෙසා කොට්ඨා මහං-පෙ-කතං ඛුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරගතනං පන පඤ්ඤා අත්තනො පටිපත්තිං පට්ඨවේක්ඛිතා
සඤ්ඤාතසොමනස්සො උද්ගතවසෙන:-

“ජළාසායනනෙ හිඤ්ඤා භුත්තවාගේ සුසංවුතො
අසමුලං වමිඤ්ඤාන පඤ්ඤා මෙ ආසවකඛයො”ති

භාටං අහාසි.

තත් “ජළාසායනනෙ හිඤ්ඤා”ති: වක්ඛාසවජාසාදිනං ජන්තං
සමජායානං උපපත්තිධානතාය ඵසායනනානිති ලභිතාමානි
වක්ඛාදිති ජඅජ්ඣත්තිකායනනානි. තප්පට්ඨකංකිලෙසපාහණ
වසෙන පහාය. “භුත්තවාගේ සුසංවුතො”ති: තතො එව වක්ඛවාග්
දිනං භුත්තතතා තත් පච්ඡත්තනකානං අභිජ්ඣාදිනං පාපධම්මානං
පච්චෙසන නිවාරණෙන සත්තිකවාටෙන සුට්ඨ පිහිනතතා භුත්තවාගේ
සුසංවුතො; අඵවා මතච්ඡධානං ජන්තං වාරුනං වුත්තනසෙන රක්ඛි
තතා භුත්තවාගේ; කායාදිති සුට්ඨ සඤ්ඤානතතා සුසංවුතොති එව
මෙත් අත්ථො වෙදිතබ්බො. “අස මුලං වමිඤ්ඤානා”ති: අසංසං
චට්ඨකඛයං මුලභුතං අවිජ්ජාභවතණ්හාසඤ්ඤානං දෙසං සබ්බං වා
කිලෙසදෙසං අරියමග්ගසඤ්ඤාතවමිත්තයොගපානෙන උග්ගිරිඤ්ඤා
සත්තානතො බහිකඤ්ඤා බහිකරණභෙදා වා. “පඤ්ඤා මෙ ආස
වකඛයො”ති: කාමාසවාදයො ආසවා එත් ඛියන්ති තෙසං වා
ඛයෙන පත්තබ්බොති ආසවකඛයො නිබ්බාණං අරගතතඤ්ඤා. සො
ආසවකඛයො පඤ්ඤා අගිගතොති උද්ගතවසෙන අඤ්ඤා බ්‍යාකාසි.

පාඨසමුප්පේදයං භාටා වණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

“සුචිලිතො සුචුඤ්ඤා”ති ආයස්ථතො සමුප්පේදයං භාටා. කා
උපපත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධො සත්තාසිකාගේ තත් තත් භවෙ
විච්චුපතිස්සයානි පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙනා සුමමසංසං භගවතො
කාලෙ මහානුභාවො නාගරුජා හුඤ්ඤා බුද්ධපමුඛං භික්ඛුසංඝං
අත්තනො භවතං තෙඤ්ඤා මහාදුතං පටිපත්තෙසි. භගවතනං
මහසෙසන නිවිවරෙන අච්ඡාදෙසි. එතමෙකඤ්ඤා භික්ඛුං මහසෙස
නොව පට්ඨෙවනදුස්සපුගෙන සබ්බෙන සමණපරිකාරොක අච්ඡාදෙසි.
සො හෙන පුඤ්ඤානමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො සිද්ධිත්ථස්ස
නාච්ඡාතා කාලෙ සෙට්ඨිපුත්තො හුඤ්ඤා මහාබොධිමණ්ඩං සත්තති
රතනෙති සුචෙසි. කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ සාසනෙ පඤ්ඤාඤ්ඤා
සමණධම්මං අකාසි. එවං පුගතීපුසෙව සංසරනො ඉමස්මිං
අභ්‍යානං භගවතො කාලෙ බාරණස්සිං මහාවිභවස්ස සෙට්ඨිනො
පුත්තො හුඤ්ඤා නිබ්බන්ති සමසා නාම නාමෙන පරමපුබ්බාලො.

“තසා නයො පාසාද්”¹ කි සබ්බං ඛනිකො ආගතනායෙන වෙදිතබ්බං. සො පුබ්බගෙතුතා වොදියමානො රත්තිභාගෙ නිද්දතිභුතස්ස පරි ජනස්ස විපසකාරං දිස්වා සඤ්ජාතස්සංවෙගො සුවණ්ණපාදුකාරුළුතො ව ගෙගතො නිශ්ශතො දෙවතාති විවටෙන නගරවාරෙන නික්කම්භා ඉසිපතනසමීපං ගතො “උපද්ධතං වත භො! උපස්සට්ඨං වත භො!”² කි ආහ. තෙන සමයෙන භගවතා ඉසිපතනෙ විහරනෙන නස්සෙව අනුග්ගණ්ණානන්ධං අබ්බොභාසෙ වඩ්ඛමනෙන න “එහි යස! ඉදං අනුපද්ධතං, ඉදං අනුපස්සට්ඨං”³ නි වුතො “අනුපද්ධතං අනුපස්සට්ඨං කිර අපි”⁴ කි සොමනස්සජාතො සුවණ්ණපාදුකා ඔරුග්ග භගවතනං උපසංඝමිතිං එකමනනං නිසිනො සන්ධාර ආනුපුබ්බිකපං කපේති සච්චදෙසනාය කතාය සච්චපරියොසානෙ සොනා පනොනා හුතා ගවෙසනන්ධං ආගතස්ස පිභු භගවතා සච්චදෙසනාය කසිරමානාය අරහතනං සච්ඡකාසි.

තෙන වුතනං අපදුනො:-

“මහාසමුද්දං උග්ගග්ග¹ භවනං මෙ සුනිමිතිං.

සුනිමිතිං පොකකිරණී වක්කවාකුපකුජ්ජනා

මඤ්ජරකෙති සඤ්ජනා පදුමුපපලකෙති ව;

නදී ව සඤ්ජෙන තන්ධු පුපතින්ධා මනොරමා

මච්ඡකච්ඡපසඤ්ජනා නානාදිජසමුත්ථා²

මසුරකොඤ්චාතිරුදු කොකිලාතිති වහුති

පාරාපතා රවිහංසා වක්කවාසා නදීවරා

තිත්තිරා සාලිකා වෙත්ථ පාවතා ජ්වංජවතා

හංසා කොඤ්චාතිනදිතා කොසිඨා පිඨගලී බහු

සත්තරතන සමපනා මණිමුත්තපවාලිකා.

සබ්බෙ සොවණ්ණමයා රුක්ඛා නානාඛනිසමෙරිතා

උජ්ජාතනති දිවාරතති. භවනං සබ්බකාලිකං.

සට්ඨිකුරියසහස්සාති සායං පාතො පචජ්ජරො³

සොළසිසහස්සාති පරිවාරෙනති මං සදු.

අතිතික්කමම පවතා සුමෙධං ලොකනායකං

පසන්නාවිතො සුමනො වඤ්ඤං තං මහායසං.

සමුද්ධං අභිවාදෙති සසඤ්ඤං තං නිමනනං.

අභිවාසෙසි සො ධිරො සුමෙධො ලොකනායකො.

මම ධම්මකපං කතා උයොපෙසි මහාමුති.

සමුද්ධං අභිවාදෙති භවනං මෙ උපාගමිං.

1. සි. I & III. ම. මග්ග.

2. නානාමගසමුත්ථා. අප. පා.

3. සි. III. පරිවාරෙනති මං සදු.

ආමන්තයි. පරිජනං; සබ්බ සන්තිපත්තුං නදු.
පුබ්බණ්ණසමයං බුද්ධා භවතං ආගමිස්සති.

ලාභා වත සුලභා නො යෙ වසාම නවනතිනෙ;
මයමිදි බුද්ධසෙව්සං තං පුජයිස්සාම. සන්ත්තො

අන්තං පානං පට්ඨපෙඤා කාලං ආරොවයිං අහං.
වසිසතසහස්සෙති උපෙසි ලොභනායකො.

සතඬතිනෙති තුරියෙති පවුරුණමමකාසහං.
සබ්බසොවණ්ණමයෙ පියෙ නිසිදි පුරිසුත්තමො.

උපරිවජ්ඣනං ආසි සබ්බසොවණ්ණමයං නදු.
විජ්ඣයො පවායනති භික්ඛුසඬ්ඤං අනුත්තරං.

බහුතා අනුපානෙන භික්ඛුසඬ්ඤං අතප්පයි.
පච්චෙකදුස්සසුගලෙ භික්ඛුසඬ්ඤස්සදාසහං.

යං වදෙති සුමෙධො සො ආනුතිනං පටිග්ගහො
භික්ඛුසඬ්ඤ නිසිදිඤා ඉමා ගාථා අභාසථ.

යො මං අනෙතන පානෙන සබ්බතෙව අතප්පයි;
තමහං කිත්තයිස්සාමි; සුඤ්ඤාථ මම භාසතො.

අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ දෙවලොකෙ රමිස්සති;
සහස්සකඛාතුං රාජයං වන්තවතති භවිස්සති;

උපගවජ්ඣි යං යොතිං දෙවත්තං අථ මාත්‍රස්සං
සබ්බසොවණ්ණමයං තස්ස ඡදනං ධාරයිස්සති.

තිංසකප්පසහස්සමති මික්කාකකුලසමගවො
ගොතමො නාම නාමෙන සන්තා ලොකෙ භවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරසො ධම්මතිමිනො
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය නිබ්බාධිස්සත්තාසවො.

භික්ඛුසඬ්ඤ නිසිදිඤා සිහනාදං නදිස්සති.

විගතෙ ඡත්තං ධාරෙති; ගෙට්ඨා ඡත්තමති ඩයහථ.

සාමඤ්ඤං මෙ අනුප්පත්තං; කිලෙසා ක්කාපිතා මයා;
මණ්ඩපෙ රුක්කමුලෙ වා සන්තාසො මෙ න විජ්ජති.

තිංසකප්පසහස්සමති යං දනමදදිං නදු;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. සබ්බදානස්සිදං ථලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අථ භගවා ආයස්මන්තං යසං දක්ඛණ්ණබාහුං පසාරෙඤා "ථති
භික්ඛු"ති ආග. වචනසමනන්තරමෙව' වඩ්ඳුලමත්ත කෙසමස්ස

අට්ඨපරික්කාරධරො වස්සසතිනාපෙරො විය අහොසි. සො අභ්‍යන්තො පටිපතති. පච්චවෙකකිඤ්ඤා උද්දනෙනෙතො ඵගිතිකුමුභාවපත්තො පුරිමාවන්ථවසෙත:-

“සුචිලිතො සුචසුතො සබ්බාගරණභුසිතො
තිස්සො විජ්ජා අජ්ඣගමිං. නතං බුද්ධස්ස සාසන”නති
ගාථං අභාසි.

තත් “සුචිලිතො”ති: සුඤ්ජරෙන කුඤ්ඤමච්ඤ්ජනානුලෙපනෙනා
විලින්නගතෙනො. “සුචසුතො”ති: සුචුට්ඨ මහාසංකාසිකවන්ථසානො.
“සබ්බාගරණභුසිතො”ති: සිසුපගාදිති සබ්බෙති ආගරණෙති අලභික
තො. “අජ්ඣගමි”නති: අධිගතං. සෙසං වුත්තනායමෙවාති.

සසන්ධරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති ට්ඨිතා.

“අභිසන්ධාව භිපතති”ති ආයස්මතො කිමිලපන්ධරස්ස ගාථා.
කා උපතති? අයම් පුරිමබුද්ධො සත්ථාගිකාරො තත් තත් භවෙ
පුඤ්ඤති කරොනෙතො කාකුසන්ධස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ
තිබ්බතතිඤ්ඤා චිඤ්ඤාතං පතෙතො පරිනිබ්බුතෙ සන්ධරි තස්ස ධාතුසො
උද්දස්ස සලලමාලාති මණ්ඩපාකාරෙන පුජං අකාසි. සො තෙන
පුඤ්ඤකමෙත තාවතිංසෙසු තිබ්බතතිඤ්ඤා අපරාපරං දෙව
මත්‍රස්සෙසු සංසරනෙතො ඉමමිං බුද්ධාදෙ කපිලවත්තනගරෙ සකාස
රජකුලෙ තිබ්බතති. කිමිලලොකස්ස නාමං අහොසි. සො
වයප්පතො හොගසම්පතතියා සම්පතො විහරති. තස්ස ඤාණ
පරිපාකං දිස්වා සංවෙගජනනත්ථං අනුපියායං විහරනො සන්ධා
පඨමයොබ්බතෙ සීතං දස්සතියං ඉන්ද්‍රියං අභිනිමිතිඤ්ඤා පුරතො
දස්සෙත්වා පුත අනුක්කමෙන යථා ජරාරොගවිපතනිති අභිභූතං
දිස්සති තථා අකාසි. තං දිස්වා කිමිල 3 කුමාරො අතිවිය සංවෙගං
පකාසෙනො:-

“අභිසන්ධාව¹ භිපතති වයො රූපං අඤ්ඤම්ච තපෙච සතතං
නස්සෙච සතො අවිප්පවසතො අඤ්ඤස්සෙච සරාමි
අත්තාන”නති
ගාථං අභාසි.

තත් “අභිසන්ධාවා”ති: ක්වං සිසං ගච්ඡමානො තිස්සි දෙවෙති
අනුසිට්ඨො ආණ්ඩෙතො විය. අභිසන්ධාවාතිපි පාඨො. ක්වං ලහුං
ගච්ඡසි කෙනවි අතිලාසාපිතො වියාති අන්ධො. “භිපතති”ති:
අතිපතති, අතිධාවති තිට්ඨති. බණ් බණ් බයවයං පාපුණානිති
අන්ධො. “වසො”ති: බාලායොබ්බතාදිකො සරීරස්ස අවන්ධා
විසෙසො. ඉධ පත යොබ්බන්දො අධිප්පතං. තං තං ගිස්ස අධි

භූතානං ඛියානං භුක්ඛා උපට්ඨිතං. “රූප”නති: රූපසම්පදාති වදති. රූප නි පන සරිං “අට්ඨිව පට්ඨිව නභාරුක්ඛ පට්ඨිව මංසක්ඛ පට්ඨිව ආකාසො පට්ඨාරිතො රූපනොට්ඨිව සංඛං ගච්ඡති”ති ආදිසු විය. අක්ඛන්ධම්ම නාමිව සන්ත”නති: ඉදං රූපං යාදිසං සයං තපේව තෙ. ආවාකාරෙන සන්තං විජ්ජමානං අක්ඛන්ධං විය මයං උපට්ඨාතිති අධිප්පායො. තපේව සන්තංති ව කෙවි පඨනති. “නාමසංඛං සන්තො”ති: තසෙව මෙ අනක්ඛන්ධස්ස සන්තො සමානස්ස. “අවිප්පවාසන්තො”ති: නවිප්පවසන්තස්ස විරප්පවාසෙන හි සන්තො අනක්ඛන්ධස්මි අක්ඛන්ධං විය උපට්ඨාති. ඉදම්මි ඉධ නප්ථිති අධිප්පායො. “අක්ඛන්ධස්සංඛං සන්තම් අනන්තං”නති: ඉදං මම අනන්තභාවං අක්ඛන්ධස්ස සන්තස්ස විය සරාමි, උපට්ඨාරම් සක්ඛානාමිති අනො.

තස්සෙව අතිව්වතං මනසිකරුණන්තස්ස දුල්භතරෙ සංවෙශො උදප්පදී. ණො සංවෙශන්තො සන්තාරං උපසංඝිකම්භිා ධම්මං සුක්ඛා පටිලභාසංඛො, පබ්බජිතා විපස්සනං පට්ඨපෙති, නවිරස්සෙව අර්භිතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“තිබ්බුතෙ කඤ්ඤාමහි බ්‍රාහ්මණමහි වුට්ඨිමහි
ගහෙතිා සලලං මාලං මණ්ඩපං කාරධිං අහං.

තාවතීංසගතො සන්තො ලහිලො බ්‍රහ්මච්ඡිතමං;
අක්ඛන්ධ දෙවෙතිරොවාමි. පුක්ඛන්ධකමස්සිදං ඵලං.

දිවා වා යදිවා රතනීං වඤ්ඤාමන්තො භිතො වහං
ජන්තො සලලපුපෙථිහි. පුක්ඛන්ධකමස්සිදං ඵලං.

ඉමසම්ඤ්ඤව කප්පමහි යං බුද්ධමහිපුරුධං;
දුග්ගතීං නාභිජනාමි. බුද්ධපුරුධං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගත්තං පන පඤ්ඤා පේරෙ අනුත්තො පුරිමුප්පත්තං අතිව්වතා මනසිකාරං විභාවෙත්තො තමෙව භාරං දුට්ඨිද්ධාසි. තෙන තං ඉමස්ස පේරස්ස අක්ඛන්ධ බ්‍රාහ්මණමහි අගොසිති.

තිබ්බුතෙවරස්ස භාරා වණ්ණනා

ති වසි තා.

“රූපානුමුලගහණං පසක්කිසා”ති ආයස්මතො වජ්ජපුත්තකෙවරස්ස භාරා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධොසු කභාධිකාරෙ තත්ත තත්ත භවෙ විවට්ඨිපතිස්සයං පුක්ඛන්ධං උපවිණන්තො ඉතො වතු නවුතෙ කප්ප ඵකං. පච්චෙකබුද්ධං භික්ඛාය ගච්ඡන්තං දික්ඛා පසන්නාමානස්සා කදලිඵලාති අදසි. සො තෙන පුක්ඛන්ධකමෙත

දෙවලොකෙ නිබ්බතතිත්වා අපරපරං පුඤ්ඤති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනොං ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ වෙසාලියං ලිච්ඡවිරජකුලෙ පුතො හුත්වා නිබ්බතති. වජ්ජරජපුතත්තො වජ්ජපුතො තෙව චස්ස සමඤ්ඤ අගොසි. සො දහරෙ හුත්වා ගජසික්කාදි සික්කා කාලෙපි ගෙභුසම්පන්නත්තාය නිස්සරණ්ණිකාසයො ච හුත්වා විවරනො සත්ථු ධම්මදෙසනාකාලෙ විහාරං ගතත්වා පරිසපරියතො නිසින්නො ධම්මං සුත්වා පටිලභාසඤ්ඤා සත්ථු සන්නිකො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරුනොත්තා නටිරස්සෙව ජලුහිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුතතං අපදනො:-

“සහස්සරංසි ගගවා සයම්භු අපරජ්නො
විවෙකා උට්ඨතිත්වා ගොවරයාහිතිකම්මි.

ඵලගන්තො අහං දිස්වා උපගඤ්ථිං නරුසහං;
පසන්නාපිතො සුමනො සවණං අදදිං ඵලං.

චතුතවුතෙ ඉතො කපෙස යං ඵලං අදදිං හද;
දුග්ගතිං නාහිත්තාම්. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කුසිත්වා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන*නති.

ජලුහිඤ්ඤා පන හුත්වා අපරභාගෙ අවිරපරිතිබ්බුතෙ සත්ථරි ධම්මං සඛ්භාසිත්තුං සඤ්ඤානං කත්වා මහාපෙරෙසු තත්ථ තත්ථ විහරනොසු එකදිවසං ආයාසමන්නං ආනන්දං සෙධං යෙව සමානං මහතියා පරිසාය පරිවුතං ධම්මං දෙසෙන්නං දිස්වා තස්ස උපරි මග්ගාසි ගමාය උස්සාහං ජනෙන්නො:-

“රුක්ඛමුලගගනං පසකකිය
නිබ්බාණං හදයස්මිං ඔපිය¹
කියා ගොතම, මා පමාදෙ;
කිං තෙ බිලිබිලිකා කරස්සති”ති

ගාථං අභාසි.

තත්ථ “රුක්ඛමුලගගන”නති: රුක්ඛමුලගුනං ගගනං. ගගනඤ්ඤා අත්ථි න රුක්ඛමුලං, රුක්ඛමුලඤ්ඤා අත්ථි න ගගනං; තෙසු රුක්ඛමුල ගගනෙන ධාතස්ස ඡායාසම්පන්නත්තාය වාතාතපපරිස්සයාභාවං දස්සෙති. ගගනගගණෙන නිවාතභාවෙන වා තං පරිස්සයාභාවං ජනස්මිධාභාවඤ්ඤා දස්සෙති. තදුගයෙන ච භාවනායොග්ගතං. “පසකකිය”ති: උපගතත්වා. “නිබ්බාණං හදයස්මිං ඔපියා”ති: එවං මයා පටිපජ්ජිත්වා නිබ්බාණං අධිගන්නාබ්බන්නති නිබ්බුතීං. හදයෙ ධපෙත්වා විතෙක කරිත්වා. “කුසා”ති: ලක්ඛණුපතික්කානෙන කුසාය; විපස්සනාසතිතං මග්ගභාවතං භාවෙති. “ආනාමා”ති: ධම්ම ගණ්ඨාගාරිකං ගොතෙන්න ආලපති. “මා ච අමාදෙ”ති: අධිකුස

ලෙසු ධම්මෙසු මා පමණි. ඉදුනි යාදිසො ථෙරණං පමාදො නං පටිකෙඛ පවසෙන දසොනොනා “කිං නෙ බිලිබිලිකා කරියාති”ති ආහ. නන් “බිලිබිලිකා”ති: බිලිබිලිකිරියා, බිලිබිලිති සද්දපාවනති යථා නිරන්තරා එවං බිලිබිලිකා සදිසා ජනපඤ්ඤති. “කිං නෙ කච්ඡෙසාති”ති: කිදිසං අන්තං භූග්ගං සාධෙති තයමා ජනපඤ්ඤති. පහාය සදන්තසුතො හොතිති ඔවාදං දදාති. තං සුත්වා අඤ්ඤති චූතතවිපස්සනා ගති වාසනපවනෙන සංවෙගජනො බහුදෙවරතී. වඩකමෙන විනිතා මෙනො විපස්සනං උසුසුකකාපෙත්වා සෙනාසනං පටිසිත්වා මඤ්චනෙ නිපන්නමනොව අරගහාං පාපුණි.

මජ්ඣිමනිකායෙ පඨමොදකො භාෂා වණ්ණනා
ති වසී භා.

“පඤ්චකඛණ්ඩා පටිඤ්ඤානා”ති ආග්ගමනො ඉසිදත්තපෙරණං ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරෙ තත්ත තත්ත භවෙ විවච්ඡුපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා විපසයිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතිවා විඤ්ඤාතං පතොනා එකදිවසං භග වන්තං රටියං ගවජන්තං දිස්වා පසන්නාමානසො මධුරං ආමොදඵලං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවලොකෙ නිබ්බතතිවා අපර පරං පුඤ්ඤති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමග්ගි බුද්ධිපාදෙ අවනතිකරටෙඨ වබ්බගාමෙ අඤ්ඤාතරණං සන්ත්වාගස්ස පුතොනා හුත්වා නිබ්බතති. ඉසිදත්තානාතිස්ස නාමං අහොසි. සො වයප්පතො මච්ඡි කාසණේ විත්තස්ස ගතපතීනො අදිට්ඨසගායො හුත්වා හෙන බුද්ධ භූමෙ ලිඛිත්වා පෙසිතං ඝාසනං පටිලභිත්වා ආසනෙ සඤ්ජාතපසාදො ථෙරණං මහාකව්වායනස්ස සතතිනෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනං ආරම්භිත්වා නවිරසොව ඡ්ලභිඤ්ඤා අහොසි.

තෙන චූතතං අපදනො:-

“සුචණ්ණචණ්ණං සමබුද්ධං ආහුතීනං පටිග්ගහං
රටියං පටිපජ්ජන්තං ආමොදඵලමිදංසකං.
එකතචූතෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිංතදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-නනං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

ඡ්ලභිඤ්ඤා පන හුත්වා “බුද්ධිපට්ඨානං ගමිස්සාමි”ති ථෙරං ආපුච්ඡිත්වා අනුක්කමෙන මජ්ඣිමදෙසං ගන්ත්වා සන්ධාරං උපසඛකමිත්වා වැදිත්වා එකමන්තං නිසින්නො “කථං භික්ඛු බමනියං කථං යාපනී ය”න්ති ආදිනා සන්ධාරා කතපටිසන්ධාරෙ පටිවචනමුඛෙන “භගවා! භූමනාකං සාසනං උපගහකාලනො පටිදාය මග්ගං සබ්බං දුක්ඛං අප

ගතං, සබ්බො පරිසස්සයො වුපසනොනං"හි පවෙදනවසෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙතොනා:-

ආඤ්ඤාකකඛා පරිඤ්ඤානා;
තිට්ඨන්ති ජිනනමුලකා;
දුක්ඛකකයො අනුප්පතොනා;
පතොනා මෙ ආසවකකයො"ති

ගාථං අනාසි.

තත් "පඤ්චකකඛා පරිඤ්ඤානා"ති: පඤ්ච පි මෙ උපාද්‍යනකකඛා විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය "ඉදං දුක්ඛං ඵත්තනං දුක්ඛං න ඉහො භියොනා"ති සබ්බසො පරිච්ඡේද ඤානා; න තෙසු කිඤ්චිපි පරිඤ්ඤානබ්බං අත්ථිති අධිප්පායො. "තිට්ඨන්ති ජිනනමුලකා"ති: සබ්බසො පරිඤ්ඤානතො ඵව තෙසං අවිජ්ජාගුණාදිකස්ස මූලස්ස සමුච්ඡින්නතො අරියමග්ගෙන පභිණ්ණතො යාව චරිමචිත්තනිරෝධා තෙ තිට්ඨන්ති. "දුක්ඛකකයො අනුප්පතොනා"ති: ජිනනමුලකතොයෙ ව ච තෙසං චට්ඨදුක්ඛස්ස බයො පරිහ්වයො අනුප්පතොනා නිබ්බාණං අධිගතං. "පතොනා මෙ ආසවකකයො"ති: කාමාසවාදීනං සබ්බෙසං ආසවානං බයතෙන අධිගතනබ්බතාය ආසවකකයොති ලද්ධතාමං අරග්ගතං පනතං පරිලද්ධන්ති අත්ථො. කෙච්ඡි පන "අනතිමායං සමුස්සයො"ති පඨන්ති. නිබ්බාණස්ස අධිගතතොයෙව අයං මම සමුස්සයො අත්තනාවො අනතිමො සබ්බපච්ඡිමකො; නත්ථිද්ධති පුනබ්බාවොති අත්ථො. යං පන තත්ථ තත්ථ අවුත්තං නං ගෙට්ඨා වුත්තනස්සතො උත්තානවෙවාති.

ඉසිදත්තපඤ්ඤාය ගාථා චණ්ණනා

ති ට්ඨි කා.

මාදසමග්ගචණ්ණනා

ස ම වතා.

නිට්ඨිතා පරමත්ථදීපනියං ථෙරගාථාචණ්ණනායං

විසාධිකසත්තෙරගාථා පතිමණ්ඩිතස්ස

ඵකනිපාතස්ස අත්ථචණ්ණනා.

දුකනිපාතො.

“නක්ඛි කොචි හවො තිවෙවා”ති ආයසමනො උත්තරසේරසං ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු කතාබිකාරෙ තත් තත් හවෙ විවට්ඨපනිසංයං පුඤ්ඤං උපචිණ්ණෙනා සුමේධස්ස හගවතො කාලො විජ්ජාධරෙ හුචා ආකාසෙන විවරති. තෙන ව සමයෙන සන්ධා තස්සෙව අනුග්ගණ්හණත්ථං. වතනතරෙ අඤ්ඤාතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසිදි ඡබ්බණ්ණබුද්ධරංසියො විස්සජේරෙනො. සො අනතප්‍රිකෙබ්බන ගව්ජෙනො හගවන්තං. දිස්වා පසන්න විතො ආභාසහො ඔරුය්‍යා සුචිසුද්ධෙති විපුලෙති භණ්ණිකාර පුපෙථති හගවන්තං පුජේසි. පුප්ථාති බුද්ධානුභාවෙන සජ්ජ උපරි ඡත්තාභාරෙන අවධිංසු. සො තෙන භියෙතාසොමත්තාය පසන්න විධොතා හුචා අපරතාගෙ කාලං කථා තාවතීංසෙ නිබ්බතතිචා උදාරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවනො යාවතාසුකං තත් සන්ධා තතො චුතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ රුජගහෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුතොතා හුචා නිබ්බහති. උත්තරෙ නිස්ස නාමං අහොසි. සො විඤ්ඤානං පතොතා බ්‍රාහ්මණවිජ්ජාසු නිප්ථත්තිං ගන්වා ජාතියා රුපෙන විජ්ජාය වයෙන සීලාචාරෙන ව ලොකස්ස සම්භාවතියො ජනො. තස්ස නං සම්පත්තිං දිස්වා වස්සකාරො මංඛමහාමතො අත්තනො ධීතරං දුකුකාමො හුචා අත්තනො අධිපජායං පවෙදෙසි. සො නිස්සරණ්ණසංයතාය තං පටිකඛි පිචා කාලෙත කාලං ඛමමසෙනාපතිං පසිරුපාසනො තස්ස සන්තිකෙ ඛමමං සුචා පටිලද්ධිසද්ධො පබ්බජ්චා වත්තසම්පනො හුචා ථෙරං උපධිංති. තෙන ව සමයෙන ථෙරස්ස අඤ්ඤාතරො ආබාධො උපපනො. තස්ස හෙසජ්ජන්ධාය උත්තරො සාමණේරො පාතොව පත්තවිවරමාදාය විහාරහො නිකඛනො අනන්තරමග්ගෙ නළාකස්ස නිරෙ පත්තං සපෙචා උදකසම්පං ගන්වා මුඛං ධොවති. අථ අඤ්ඤාතරො උමමග්ගමොරෙ ආරක්ඛපුරිසෙති අනුබ්බො අග්ග වාරෙනෙව නගරතො නිකඛමිචා පලායෙනො අත්තනා ගතිතං රතනභග්ගිකං සාමණේරස්ස පතෙත පඤ්චිපිචා පලාසි. සාමණේරොපි පත්තසම්පං උපගතො. වොරං අනුබ්බන්තා රාජපුරිසා සාමණේරස්ස පතෙත භග්ගිකං දිස්වා “අයං වොරෙ, ඉමිනා වොරියං කත”න්ති සාමණේරං පච්ඡාබාහා බන්ධිචා වස්සකාරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සෙසු. වස්සකාරෙ ව තද රඤ්ඤෙ විනිව්ජයෙ නිසුතො හුචා ඡේජ්ජගෙජ්ජං අනුසාසති. “සො පුබ්බෙ මම වචනං තාදිසි. සුද්ධි පාසණ්ඩයෙසු පබ්බජ්”ති ව බඩාසාතන්තා¹ කමමං අසොධෙචා ව ජ්වනනමෙව නං සුලෙ උත්තාසෙසි. අථස්ස හගවා ඤ්ඤාතරපරිපාකං ඔලොකෙචා තං ණානං ගන්වා විපුර්වතග්ගත්ත නබමණ්ඩෙසුබසමත්තනාසිතාභතාය පසරනන්තරාසිතිභූලසුභ්ණ්ණරසධාරං විස ජලා

පුප්ඵසං ගෙට්ඨා තිට්ඨාමි; උපරිච්ඡදනං මම
සමන්තා යෝජනසතං කණ්ණිකාරොති ඡාදිතං.

සට්ඨිකුරියසහසානි සායං පාතං උපට්ඨාමි.
පරිවාරෙනති මං නිව්වං රතනිඤ්චමනඤ්ඤා.

තත්ත කච්චෙති භිතෙති තාලෙති වාදිතෙති ව
රමාමි බිබ්බාරතියා මොදුමි කාමකාමහං.

තත්ත හුත්වා පිත්ථාව මොදුමි තිදසෙ තදා.
නාරිගණෙති සතිතො මොදුමි වෘත්තමුත්තමෙ.

සත්තානං පඤ්චකඛහකුඤ්ච දෙවරජ්ජමකාරසිං.
සත්තානං තීණ්ණකඛහකුඤ්ච දෙවරජ්ජමකාරසිං.

සත්තානං තීණ්ණකඛහකුඤ්ච චක්කවත්තී අහොසහං.
පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනාතො අසඞ්ඛියං.

භවෙ භවෙ සංසරනො මහාභොගං ලභාමහං.
භොගෙ මෙ උානතා න ත්ථි; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

දුට්ඨෙ භවෙ සංසරාමි දෙවතො අප මාත්‍රසෙ
අඤ්ඤං ගතීං න ඡනාමි; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

යත්ත පට්ඨා පජ්ජාමි ඛතතියෙවාපි බ්‍රාහ්මණේ
නිවෙ කුලෙ න ඡනාමි; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

හත්තියානං අස්සයානං සිවිකං සන්දමානිකං
ලභාමි සබ්බමෙවෙනං; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

දුසිගණං දුසගණං නාරියො ව අලඞ්ඛනා
ලභාමි සබ්බමෙවෙනං; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

කොසෙය්‍යකච්චලියානි බොමකප්පාසිකානි ව
ලභාමි සබ්බමෙවෙනං; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

නවවත්තං නවඵලං නවග්ගරසභොජනං
ලභාමි සබ්බමෙවෙනං; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

ඉමං බාද, ඉමං භුඤ්ජ, ඉමමිති සසනෙ සය,
ලභාමි සබ්බමෙවෙනං; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.

සබ්බත්ත පුජ්ජයො හොමි, යසො අවුට්ඨගතො මම,
මහාපකෙඛා අහං හොමි; අහෙජ්ජපරිසො තදා.

ඤ්ඤානං උත්තමො හොමි; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ඵලං.
සිතං උණහං න ඡනාමි, පරිලාභො න විජ්ජති,

අපො චෙතසිකං දුක්ඛං ගදයෙ මෙ න විජ්ජති.
සුචණ්ණචණ්ණො හුත්වාන සංසරාමි භවාභවෙ,

වෙවණ්ණියං න ජනාමි; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ථලං,
දෙවලොකා වවිනාන සුක්කමුලෙන වොදිතො

සාවන්තියං පුරෙ ජාතො මහාසාලෙ සුඤ්ඤිකො,
පඤ්ඤාමගුණෙ හිනා පබ්බතං අනගාරියං;

ජාතියා සත්තවස්සොහං අරහත්තං අපාපුණිං,
උපසම්පාදාසි බුද්ධො ගුණමඤ්ඤාය වක්ඛමා;

තරුණොව පූජනීයොහං; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ථලං,
දිබ්බවක්ඛු විපුද්ධං මෙ, සමාධිකුසලො අහං,

අභිඤ්ඤපාරමිප්පත්තො; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ථලං,
පට්ඨමනිද අනුප්පත්තො, ආදිපාදෙසු කොවිදො,

ධම්මෙසු පාරමිප්පත්තො; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ථලං,
තිංසකප්පසහසාමනි යං බුද්ධිමහිමුජසිං;

දුග්ගතීං නාභිජානාමි; බුද්ධිපුජාසිද්ධං ථලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන”නාති.

ජලහිඤ්ඤා ධන හුන්වා සුලභො උධ්විනා පරනුදයාය
ආකාසෙ ධනා පාටිහාරියං දස්සෙසි. මහාජනො අවජරියබ්බුතවිත්ත
ජාතො අගොසි. තාවදෙවසා වණො සංරුලිති. සො භික්ඛුති
“ආවුසො තාදිසං දුක්ඛං අනුභවණො කථං සං විපස්සනං අනු
සුඤ්ඤාං අසකම්”ති පුට්ඨො “පභෙව ආවුසො සංසාරෙ ආදීනවො
සංඛාරානඤ්ඤා සභාවො සුදිට්ඨො එවාහං තාදිසං දුක්ඛං අනුභවණොති
අසකම්. විපස්සනං වණ්ණනා විසෙසං අධිගතං”නාති දස්සෙන්නො:-

“නථි කොචි හවො නිවෙවා, සංඛාරා වාපි සස්සතා,
උප්පජ්ජන්ති ච තෙ බ්බා, චචන්ති අපරපරං.

එතමාදීනවං ඤාතා හවෙනමි අනථිකො,
නිස්සවො සබ්බකාමෙති පතො මෙ ආසකංශො”ති

ඉමං ගාථාථයං අභාසි.

තත් “නථි කොචි හවො නිවෙවා”ති: කම්මහවො උප්පත්ති
හවො කාමහවො රූපහවො අරූපහවො සංඤ්ඤාහවො අසංඤ්ඤාහවො
තෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤාහවො එකවොකාරහවො වතුචොකාරහවො
පඤ්ඤාවොකාරහවොති එවං පභෙදො. තත්ථාපි හිණො මජ්ඣිමො
උක්කට්ඨො දීඝාසුකො සුඛබහුලො වොමියාසුඛදුක්ඛානි එවඤ්ඤා
හවො යො කොචි නිවෙවා ධුට්ඨො පිරො අපලොකියයමමො නථි
තං තං කාරණං පටිච්ච සමුප්පත්තතො, යසො ච එතදෙවං තසො
සංඛාරා වාපි සස්සතා නථිති යොජනා. පට්ඨයෙති සංඛිතතො
සංඛාරානි උද්ධාතමෙති පඤ්ඤානිකො උපාදාය හවසමඤ්ඤාය සංඛාරා
ව හුන්වා සමග්ගා ජරමරණෙන ච විපරිණමන්ති අසස්සතා විපරි

ණාමධම්මා. තථාහි තෙ සංඛිතතතා සංඛාරාහි ලද්ධතාමෙ හි පඤ්චකකිකෙ උපාදය සංඛාරාහි වුවවනති. තෙනාහ:-“උපපජ්ජනති ච තෙ ඛණ්ඩා චචනාහි අපඤ්ජර”නති. තෙ භවපරියායෙන ච වුත්තා පඤ්චකකිකා යථාපච්චයං අපරාපරං උපපජ්ජනති උපපන්නාය ච ජරාය පරිපිළිතා සුත්තා චචනති පරිතිජ්ජනතිහි අත්ථො. එතෙන භවො සංඛාරාහි ව ලද්ධවොහාරා පඤ්චකකිකා උදයබ්බයසභාවාහි. යසමා තිලකකිණං ආරොපෙත්වා සංඛාරෙ සමමසන්නස්ස තයොපි හවා ආදිත්තං විය සංඛිතං ආදිතචං දෙසං පගෙවි විපස්සනාපඤ්ඤාය ජාතිත්වා අනිච්චලකකිණෙහි දිට්ඨා සංඛාරා දුක්ඛානතතා විභූතතරු ව උපට්ඨගනති. තෙනාහ භගවා:-“යදන්චිට්ඨං තං දුක්ඛං යං දුක්ඛං තද නතතා”ති. යසමා තිලකකිණං ආරොපෙත්වා සංඛාරෙ සමමසන්නස්ස තයොපි භවා ආදිත්තං විය අගාරං සප්පට්ඨගනති, තසමා ආහ:-“භවෙනමනි අනන්දිකො”ති. එවං පත සබ්බසො භවෙති විති චට්ටියමානස්ස කාමෙසු අපෙක්ඛාය ලෙසොපි ත සමභවතියෙව. තෙනාහ:-“නියස්සො සබ්බසාමෙහි”ති. අමනිති යොජනා. මනුස්සෙහි විය දිබ්බෙහි පි කාමෙහි නිවහනිතිතෙතාසමිනති අත්ථො. “පහොතා මෙ ආයචකකිසො”ති: යසමා එවං සුපරිමජ්ජිතසංඛාරො භවෙසු සුපරි දිට්ඨාදිතවො කාමෙසු ව අනාවතතමානසො තසමා සුලමන්තෙ නිසින්නොනාපි වෙ මයා පතොතා අධිගතො ආසවකකියො නිබ්බාණං අරහත්තං වාති. අඤ්ඤාහි සමුග්ගවාරිති අප්පත්තමානසෙහි තද ධිගමාය උස්සාහො කරණීයොති භික්ඛූතං ඔවාදමදසි.

උග්ගරසෙවරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“නසිදං අනසෙතා”ති ආයසමතො පිණ්ණාලභාරවාර් සෙවරස්ස ගාථා. කා උපාතති? අයමපි කීර් පද්මුග්ගරස්ස භග වතො කාලෙ සිගයොනියං නිබ්බතතිත්වා පබ්බතගුහායං විහරති. භගවා තස්ස අනුග්ගහං කාතුං ගොවරාය පක්කන්නකාලෙ සයන ගුහං පවිසිත්වා නිරොධිං සමාපජ්ජිත්වා නිසිදි. සිහො ගොවරං ගතෙත්වා නිවින්නො ගුහාවාරෙ භගවත්තං දිස්වා හට්ඨබුද්ධියා ජලජ ඵලජප්පජථහි පූජං කත්වා පසාදෙන්නො භගවතො ආරක්ඛන්දාය අඤ්ඤා වාළමිගෙ අපනෙතුං තිසු වෙලාසු සිගනාදං තදන්නො බුද්ධිගතාය සතිසා අට්ඨාසි. යථා පඨමදිවසං එවං සත්තාහං පූජෙසි. භගවා සත්තාහට්ඨයෙන නිරොධා වුව්ඨතිත්වා “චට්ටියෙහි ඉමස්ස එත්තකො උපතිස්සයො”ති තස්ස පස්සන්නස්සෙව ආකාසං පක්ඛන්දිත්වා විහාරමෙව ගතො. සිහො පාරලෙය්සකහජථි විය බුද්ධිවි යොගදුක්ඛං අධිවාසෙත්තුං අසකෙකානොතො කාලං කත්වා හංසවති නගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බතතිත්වා වසප්පන්නො නගරවාසිහි සද්ධිං විහාරං ගතො ධම්මදෙසනං සුත්වා සත්තාහං මහාදනං

පවිත්‍රතාවය යාවජීවං පුඤ්ඤානි කතාං අපරපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරතො අමොකං භගවතො කාලෙ කොසම්බියරඤ්ඤා උදෙ නස්ස පුරොගීතපුත්තො හුතා නිබ්බතති. තස්ස භාගමාණෙති නාමං අගොසි. සො වයපපත්තො තයො වෙදෙ උග්ගහෙතාං පඤ්චමාණ වකසනාති මනෙත වාවෙනො මහස්සසභාවෙන දුරුපචාරහතා හෙ හි පරිච්චරතො රුජගහං ගතො භගවතො භික්ඛුසංඝස්ස ව ලාභසක්කාරං දිසා සාසනෙ පබ්බජිතා භොජනෙ අමහනඤ්ඤා හුතා විවරතො සන්ධාරා උපායෙන මහනඤ්ඤාතාය පතිට්ඨාපිතො විපස්සනං පට්ඨපෙතො නචිරස්සෙව ජළභිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“මිගලුදෙසු පුරෙ අාසිං; විපිනෙ විවරං තද
අඤ්ඤං විරජං බුද්ධං සබ්බධමොනපාරගුං.

පියාලඵලමාදය බුද්ධසෙට්ඨස්සදසහං
පුඤ්ඤකෙතවතස්ස ධිරස්ස පසන්නො සෙති පාණ්ණිති.

එකතීසෙ ඉතො කපෙප යං ඵලං අදදිං තද;
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. ඵලදනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුබුස්ස සාසන”නති.

ජළභිඤ්ඤා පත හුතා “භගවතො සමුච්චා යං සාවකෙති පත්තබ්බං තං මයා පත්ත”නති භික්ඛුසංඝෙස ව “යස්ස මග්ගෙ වා ඵලෙ වා කඛ්ඛා අත්ථි සො මං පුච්ඡතු”ති සිහනාදං නදි. තෙන තං භගවා “එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං සිහනාදිකානං යදිදං පිණ්ණාලභාගමාණ”ති එතදග්ගෙ යපෙසි. සො එකදිවසං අත්තනො සන්තිකං උපගහං ගිහිකාලෙ සභායගුතං මච්ජරිං මිච්ජාදිට්ඨිබ්බාහමණං අනුකම්පමානො තස්ස දුනකථං කපේතො තෙන ව “අයං මම ධනං විනාසෙතුකාමො”ති හතුටිං කතොපි “තුග්ගං එක හත්තං දෙමි”ති වුත්තො “තං සංඝස්ස දෙභි, මා මයං”නති සංඝස්ස පරිණාමෙසි. පුත බ්බාහමණො “අයං මං බහුතං දුපෙතුකාමො”ති අප්පච්චයෙ පකාසිතෙ දුතීයදිවසං ධම්මසෙනාපතිනා සංඝගතාය දකඛිණාය මහාඵලභාවප්පකාසනෙන තං පසාදෙතො “අයං බ්බාහමණො ආහාරගෙධෙන මං දුනෙ නියොජෙසි”ති ආහාරස්ස පත මයා සබ්බස්සා පරිඤ්ඤාතභාවං න ජානාති, ගජද තං ජානාපෙමිති:-

“නසිදං අතයෙන ජීවිතං,
නාහාරො හදයස්ස සන්තිකො,
ආහාරට්ඨිතිකො සමුස්සයො,
ඉති දිස්වාන වරාමි එසනං.

පබ්බතානි හි නං අවෙදසුං
යායං වන්තපුපතා කුලෙසු
සුමුමං සලං දුරුබ්බගං

සක්කායෙ කාපුරිසෙන දුජ්ඣො”ති
ගාථාවයං අභාසි.

තත් “නසිදං අනුමෙත ජිවිත”නති: ඉදං මම ජිවිතං ජිවිතං
අනුමෙත වෙදිදනපුප්ඵදනාදි අනෙසනාය න ගොති; ජිවිත
නිකානතියා අභාවතො. “නාභානං හදසයං සනතිකො”ති: ආභායෙ
ව ආහරිතමානො මග්ගඵලසුඤ්ඤං විය හදසයං විහ්ගයං සනතිකරෙ
න ගොති; කෙවලං පන සජ්ජකං බුදුපටිඝාතමත්තං කරොතිති
අභිප්පායො. අථවා “නාභානං හදසයං සනතිකො”ති: ආභායො
රසභාණ්ඩාවස්ථු මෙ හදසයං සනතිකො ආසන්නො න ගොති; රස
තණ්ඩාය එව අභාවතො. “සනතිකො”තිපි පඨනති. හිති ආහාර
හිද්ධො ලාභසක්කාරපසුතො විවරති, තස්ස ආභායො හදසයං
සනතිකො නාම; අභිණ්ණං මනසිකාතබ්බතො. යො පන පරි
ඤ්ඤානාභායො සො භාදු පටිණ ඡන්දරගො න තස්සාභායෙ
හදසයං සනතිකො නාම, සංඛ්‍යානුබො ලභෙය්‍යනති අදි මනසි
කරණස්සෙව අභාවතො. “යදිති ජිවිතනිකනති ආහාරස්ස තණ්ඩා
ව භාදු, අථ කසමා පිණ්ඩාය වරසි”ති අනුපයාගං මනසිකතො
ආග. “ආහාරවසිතිකො සමුසස්සො ඉති දිස්වාන වත්ම එසන”නති:
ආභායො භොජනං සිති ණං පච්චයො එතස්සාති=ආහාරවසිතිකො,
ආහාරපටිබ්බවුත්තිකො සමුසස්සො කායො ඉති දිස්වාන එවං ඤාතො
ඉමමිත්ථ: බුද්ධියං සපෙඨො වරාමි එසනං හිතධාපරියෙසනං කරො
මිති අත්ථො. පච්චයනිමිත්තං කුලාති උපසඤ්ඤාමනො නත් වන්ත
පුප්ඵනාති ලාභසක්කාරෙහි ව බජ්ඣතීති එවං මාදිසස්ස න විනො
තබ්බතති දස්සෙනො “පබ්බතො”ති ගාථං අභාසි.

තස්සත්ථො:-

“යා අයං පච්චයනිමිත්තං උපගතානං පබ්බජිතානං කුලෙසු ගෙහ
වාසිසු පවත්තියති ගුණසමාවතා පුප්ඵනා ව, යසමා ව තං අභාවිතතා
නං මසිදුපතවෙදන ඵලිතභාවකාරණෙන ව පබ්බතා කදුමොති බුද්ධා
දයො අවෙදසුං අබ්බසුඤ්ඤාසුං පවෙදෙසුං වා; තස්මා සා ආසා සපුරි
සානං බුද්ධාදිනං න ගොති සක්කාරාසාය පගෙව පටිණාහතා. අසපුරි
සස්ස පන සක්කාරාසා දුච්ඡෙදස්ස සභාවාය පිළාජනනො
අත්තො තුදනතො උද්ධරිතුං අසකතුණෙය්‍යතො ව සුමුමං සලං
දුරුබ්බගං. නතො එව තොන සක්කාරො කාපුරිසෙන දුජ්ඣො
දුරුබ්බගෙය්‍ය; තස්ස පභාණ්ඩපටිපතතියා පටිපජ්ජනතො සක්කා
රාසා පභාණෙන පටිණා ගොති”ති. තං සුඤ්ඤා බ්‍රාහ්මණො ථෙරෙ
අභිප්පසන්නො අගොසි.

පිණ්ඩාලභාරවාජකෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ටිකි. තා.

“මකකමො පඤ්චමාණසා”ති ආයසමනො වලලියකෙත්ථරස්ස ගාථා,
 කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොස්ස කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ
 පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකතියෙසෙ කප්පෙ කුලගෙහෙ
 නිබ්බන්තිභා විඤ්ඤාතං පතෙනා එකදිවසං කෙනවිදෙව කරණී
 යෙන අරඤ්ඤං ගතො තත්ථ නාරදං නාම පච්චෙකසලේද්ධං රුක්ඛ
 මූලෙ වසන්තං දිස්වා පසන්නමානසො නලෙහි සාලං කන්ධා තිණෙහි
 ඡාදෙත්වා අදාසි. වඩ්ඤමනට්ඨානඤ්ඤාස්ස සොධෙත්වා වාචකා ඔති
 රිත්වා අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤාමෙමන දෙවමනුස්සෙස්ස සංස
 රතෙනා ඉමස්මිං බුද්ධාපාරෙදෙ සාවන්තියං බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුතෙනා
 හුත්වා නිබ්බන්ති. වලලිඤ්ඤාතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයපපතෙනා
 යොබ්බන්තමනුපපතෙනා ඉන්ද්‍රියවසිකො හුත්වා විචරතෙනා කලාණ
 මිත්තසංසයෙන්න භගවන්තං උපසඬකම්භිභා ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධා
 සද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සන්තං පට්ඨපෙත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං
 පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“භිමවන්තස්ස අවිදුරෙ භාරිකො නාම පබ්බතො
 සයමගු නාරදෙ නාම රුක්ඛමූලෙ වසී තදා.

නදාගාරං කරිත්වාන තිණෙන ඡාදසිං අගං;
 වඩ්ඤමං සොධෙත්වාන සයමගුස්ස අදාසගං.

තෙන කමෙමන සුකතෙන චෙත්තනාපණ්ඨිති ව
 ජතිත්වා මානුසං දෙගං තාවතියං අගඤ්ඤං.

තත්ථ මෙ සුකතං ව්‍යමිතං නලකුටිකාය නිවමිතං
 සවසීයොජනමුඛෙධං තියයොජනවිත්තං.

වතුදාසෙස්ස කප්පෙස්ස දෙවලොකෙ රමිං අගං.
 එකසත්තතික්ඛබතුඤ්ඤා දෙවරජ්ජමකාරසිං.

වතුත්තියජ්ජකබාහුං ව චක්ඛවහන් අගොසගං
 පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනාතො අසංඛියං.

ධම්මපාසාදමාරුඤ්ඤා සබ්බාකාරවරුපගං
 යදිවජ්ජකාගං විචරෙ සකාසපුත්තස්ස සාසනෙ.

එකතියෙසෙ ඉතො කප්පෙ යං කමමකරිං තදා;
 දුග්ගතියං නාතිත්තාමි. නලකුටිකාසිදං¹ එලං.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා පුට්ඨජ්ජනකාලෙ අත්තතො විත්තස්ස
 රුපාදිආරම්මණෙස්ස යථාකාමපවත්තනාය ඉදුති අරියමග්ගෙන තං
 නිග්ගහිතභාවස්ස ව විභාවනෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතෙනා:-

1. සි. I. පමාකාරවරුපෙන.

2. සි. III: ම. නලකුටිකාසිදං.

මකකටො පඤ්චවාරායං කුටිකායං පසකකිය
වාරෙන අනුපරියෙති සට්ඨයනො ඉහං ඉහං.

තිට්ඨ, මකකට මා ධාවි, නති තෙ තං යථාපුරේ,
තිගගතිතොසි පඤ්ඤය, නෙව දුරං ගමියාසි”ති

ගාථාවයං අභාසි

තත් “සට්ඨයනො”ති: අතතනො ලොලභාවෙන රුකකිය
අඤ්ඤං සාඨං ඉඤ්චිතා: අඤ්ඤාය ගගණෙන අනෙකවාරං තත්
රුකකිං වාලෙනො පඤ්චගො මකකටො විය තෙන තෙන වකකාදි
වාරෙන රුපාදිසු ආරම්භණෙසු අඤ්ඤං ඉඤ්චිතා: අඤ්ඤං ගණනො
විකතසන්තානස්ස සමාධානවසෙන තිට්ඨලං යාතුං අපභොගො
අභිකම්මං සට්ඨයනො වලෙනො තසම්මං යෙව රුපාදිආරම්භණ
අනුපරිවකතා යථාකාමං විවරති. වතතමානසම්පතාය වෙත්
වතතමානවිවතං. එවං අනුපරියනොව තිට්ඨ මකකට මා ධාවි තිං.
වතතමකකට ඉදුති තිට්ඨ මා ධාවි ඉතො පට්ඨාය තෙ ධාවිතුං
න සකකා. කසමා? නති තෙ තං යථා පුරේ යසො තං අතතභාවගෙන
පුබ්බෙ විය න තෙ සෙවිතං පිතවාරභාවතො. කිඤ්ච තිගගතිතොසි
පඤ්ඤය සයඤ්ච ඉදුති මග්ගපඤ්ඤය කිලෙසාභිසංඛාරසංඛාතානං හි
උපාදනානං ඡේදනෙන අවිචනතිකතගගං පතොසාසි තසමා නෙව
දුරං ගමියාසි ඉතො අතතභාවතො දුරං දුතියාදි අතතභාවං නෙව
ගමියාසි. යාව චිරමකචිත්තා එවං තෙ ගමනනති දසෙයති. “නෙතෙ
දුරං”තිපි පාසො, සො එවන්තො.

වලලිසෙකරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“තිණ්ණං මෙ තාලපත්තාන”නති ආයසවතො ගඛගාතිරියසෙ
රස්ස ගාථා. කා උපතති? අයං කිර පද්මවතාරස්ස භගවතො කාලෙ
කුලගෙගෙ තිබ්බතතිචා විඤ්ඤානං පතො සාසනෙ අතිපසනො
හුචා භික්ඛුසංඝස්ස පාතියමදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙව
ලොකෙ තිබ්බතතිචා අපරාපථං පුඤ්ඤති කචා දෙවමචුසෙසු
සංස්රවනො ඉමසම්මං බුද්ධිපාදෙ සාවතියං අඤ්ඤතරස්ස ගගපතිය
පතො හුච තිබ්බතති. දුකතාතියා නාමං අගොසි. සො
වයපපතො සරාවාසං වසනො අගමතියට්ඨානභාවං අජාතිචා
විතිකකමං කචා පුත අගමතියට්ඨානභාවං යුචා සංවෙගජාතො
පබ්බජ්චා තං කමමං ජගුවජ්චා ලුඛං පටිපතති. අනුතිට්ඨනො
පංසුකුල විවරං ඡවසිත්තසදිසං මතතිකාපත්තඤ්ච ගගෙචා ගඛගා
තිරෙ තිති තාලපත්තති කුටිකං කචා විගාසි. තෙතෙවස්ස ගඛගා
තිරිසෙසාති සමඤ්ඤ අගොසි. සො “අරගතං අපචා කෙතවි
න යලලපියාමි”ති විතතං අභිට්ඨාය පඨමං සංවිච්ඡරං තුණ්හිභුතො වට්ඨි

හෙදං අකරොනොති විහාසි. දුතියෙ සංවච්ඡරෙ ගොවරගාමෙ අඤ්ඤාතරාය ඉතීයා “මුගො නුබො නො”ති චීමංසිනුකාමාය පතොති බිරං ආසිඤ්චනායා හත්ථිකාරෙ කතොති ඔකිරිතො “අලං හගිති”ති වාචා තිච්ඡාරිතා. තතියෙ පන සංවච්ඡරෙ අනතරවස්සෙව සට්ඨයනො වායමනො අරහත්තං පාපුණි

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“පදුමභගවස්ස භගවතො ඡිංකුසබ්බෙ අනුත්තරෙ පසන්නචිත්තො සුමනො පාතියස්සට්ඨපුජස්සි.¹

පබ්බතභෙගෙ දුමයෙහි වා ආකාසෙවාථ භූමියං යද පාතියමිච්ඡාමි ඛිප්පං තිබ්බත්තතො මම.

සත්ඨසහස්සෙ ඉතො කප්පෙ යං දුනමදදිං තදා; දුග්ගතීං තාභිත්තාමි. උදකදුනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහා පන හුත්වා අත්තනො පුබ්බභාගපට්ඨපත්තියා විභාවන මුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනොති:-

“තිණණං මෙ” තාලපත්තානං ගඛගාතීරෙ කුටි කතා.

ඡවසිත්තොව මෙ පතොති, පංසුකුලං ව චිවරං,

චිත්තං අනතරවස්සානං ඵකා වාචා මෙ භාසිතා,

තතියෙ අනතරවස්සවති නමොකකිකො පදද්දිතො”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “තිණණං මෙ තාලපත්තානං ගඛගාතීරෙ කුටි කතා”ති: තාලරුක්කහො පතීගෙති තීති තාලපණ්ණෙති මග්ගං වස්සානං පදි හරණත්ථං ගඛගාය නදියා තීරෙ කුටිකා කතා. ගෙන අත්තනො සෙනාසන සනොසං දයෙසති. වුත්තඤ්ඤි ධම්මසෙනාපතීනා:-

“පලලඤ්ඤාන නිසින්නස්ස ජනනුකොනාතිවස්සති

අලං ඵාසු විහාරාය පතිතත්තස්ස භික්ඛුතො”ති.

“තාලපතනිත”නතිපි පාඨො. සො ඵවන්තො. “ඡවසිත්තොව මෙ පතොති”ති: මග්ගං පතොති ව ඡවසිත්තසදිසො, මතානං බිර සෙවනනුඤ්ඤිසදිසොති අන්තො. “පංසුකුලං ව චිවරං”නති: චිවරඤ්ඤි මෙ අනතරාමයාසුසානාදිසු ඡවසිත්තානත්තකෙති කතං පංසුකුලං. පදවයෙන පරිකාරස්ස සනොසං දයෙසති. “චිත්තං අනතරවස්සාන”නති: චිත්ත අනතරවස්සෙසු පබ්බජිතො. අරහත්තං පතන සංවච්ඡරෙසු “ඵකා වාචා මෙ භාසිතා”ති: ඵකා “අලං හගිති”ති බිරපටිකෙඛපවාචා ඵම මයා වුත්තා. අඤ්ඤා තත් වචිතෙදෙ

1. සි. III. පුරිසි..

2. සි. III. මෙ.

නාහොසි. තෙන උක්කංසගතං කායවිසංයමං දසෙයි. “නතිසෙ අනන්තවස්සමති”ති: නතියස්ස සංවච්ඡරස්ස අනන්තරෙ නසමං අපරිපුණේණයෙව. “නමොක්කංසො පදුලිනො”ති: අය්ගමග්ගෙන නමොක්කංසො භිදොනා අවිජ්ජාත්‍රසයො සමුව්ඡින්නොති අනො. තෙන තදෙකට්ඨනාය සබ්බකිලෙසානං අනවසෙසප්පහංණං වදති.

ගම්ගාහිසිසෙසරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

“අපි වෙ ගොති නෙවිජෙජා”ති ආයසවහො අජිනසෙසරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත්ත තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති උපවිඤ්ඤෙනා බුද්ධපුඤ්ඤ ලොකෙ කුල ගෙගෙ නිබ්බත්තිතා විඤ්ඤානං පත්තො කෙනවිදෙව කරණියෙන අරඤ්ඤං ගහො තත්ත සුචිනතිනං නාම පච්චිකසම්බුද්ධං ආබාධෙන පිළිතං නිසින්නං දිස්වා උපසඬකම්මිතා වජ්ඣා ගෙහජ්ජන්දාය පසන්න මානසො සත්ථිණ්ඩං අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිතො අපරාපරං පුඤ්ඤති කතා සුගතිසුයෙව සංසරන්නො ඉමසමි. බුද්ධප්පාදෙ සාවත්තියං අඤ්ඤතරස්ස දළිගුස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙගෙ පටිසක්ඛිං ගණති. තං විජායනකාලෙ අජිතවම්මෙන සම්පට්ඨිමි. තෙනස්ස අජිනොකෙව නාමං අකංසු. සො භොගසං වත්තනියස්ස කම්මස්ස අකත්තො දළිගුකුලෙ නිබ්බත්තො වයප්ප තෙනා පි අප්පන්නපානභොජනො හුත්වා විවරන්නො ජෙතවන පටිග්ගගණෙ බුද්ධාත්‍රනාවං දිස්වා පටිලඬාසඤ්ඤා පබ්බජිතො විපස්ස නාය කම්මං කෙරෙන්නො නවිරස්සෙව ඡත්තෙඤ්ඤ අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සුචිනතිනං නගවන්නං ලොකජෙට්ඨං නරාසහං
උපවිට්ඨං බ්‍රහ්මරඤ්ඤෙ වාතාබාධෙන පිළිතං

දිස්වා විත්තං පසාදෙත්වා සත්ථිණ්ඩං උපාදිති.
කත්තනා භාගිත්තනා ව නං මෙ භාගිරපි විස

මහාසමුද්දං වත්තාරො සහං සම්පජ්ජරෙ මම
අයඤ්ඤි පස්ථි ඝොරා අප්පමාණා අසඬබ්බා

මම සඬකප්පමඤ්ඤාය භවන්ති මබ්බසක්ඛරා.
චතුරුසා ඉමෙ රුක්ඛා පාදපා ධරණිරුඤා.

මම සඬකප්පමඤ්ඤාය කප්පරුක්ඛා භවන්ති තෙ.
පඤ්ඤාසක්ඛානං දෙවෙසු දෙවරජ්ජමකාරති.

එකපඤ්ඤාසක්ඛානුඤ්ඤා වක්ඛවන්ති අගොසහං
පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනානො අසබ්බියං.

වතුනවුතෙ ඉතො කප්ප යං දුතමදදිං නදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. සතදුතසසිදං¹ ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පතාපි පුරිමකමමනිස්සාඤ්ඤාන අප්පලාභි
අපඤ්ඤාතො ව අහොසි. උද්දසගතතසලාභනතතානිපි. ලාමනා
තෙව පාපුණ්නති. කමමබලෙනෙව ව පුපුජ්ජනා භික්ඛු සාමණේරා
ව අප්පඤ්ඤාතොති නං අවමඤ්ඤනති. ථෙරො තෙ භික්ඛු සංවෙ
ජේනොතා:-

“අපි වෙ ගොති තෙවිජේරා මච්චුගාසී අනාසවො
අප්පඤ්ඤාතොති නං බාලා අවජානනති අජානනා.”²

යො ව බො අනතපානස්ස ලාභී ගොතිධ පුග්ගලො
පාපධමමොපි වෙ ගොති සො තෙසං ගොති සක්කතො”ති

ගාථාවයං අනාසි.

තත්ථ ‘අපි’ති සමභාවතො නිපාතො. ‘වෙ’ති පරිකප්පතො.
“ගොති”ති: භවති. තිස්සො විජ්ජා ඵතස්සාති=තෙවිජේරා, මච්චං
පජ්ඣිති=මච්චුගාසී. කාමාසවාදීනං අනාවෙන=අනාසවා. ඉදං
වුත්තං ගොති:- “දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණං පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණං ආසවකතිය
ඤ්ඤාණනති ඉමාසං තිස්සනනං විජ්ජානං අධිගතතතො තෙවිජේරා
තතො ඵව සබ්බසො කාමාසවාදීනං පරික්ඛිණ්ණතො අනාසවො,
ආයතිං පුතඛ්ඛවස්ස අගගණතො මරණාභාවෙන/මච්චුගාසී. යදිපි
ගොති. ඵවං සනෙතපි අපඤ්ඤාතොති නං බාලා අවජානනති
යස්සත්ථාය කුලපුත්තා සමමදෙව අභාරයමා අනභාරියං පබ්බජනති නං
සදත්ථං අනුපාපුණ්ණිකාසීතමපි නං උත්තමපුරිසං බුතවාදෙ බහුසුත්තො
ධම්මකපිකොති උප්පනනලාභස්ස අභාවතො තපඤ්ඤාතො නපාක
වොති බාලා දුමෙමධිපුග්ගලා අවජානනති. කසො? අභිනනා
අජානනකාරණා ගුණානං අජානනමෙව වා තත්ථ කාරණනති
දස්සෙති. යථා ව ගුණානං අජානනතො බාලා ලාභගරුත්තාය සමභා
වනියමපි අවජානනති. ඵවං ගුණානුං අජානනතො ලාභගරුත්තාය
ඵවං අවජානිතබ්බමපි සමභාවෙනති දස්සෙතො දුතියගාථං ආග.
තත්ථ ‘ගො’ති: අතිශමච්චනං. ව සඤ්ඤා බ්‍යතිරේකො. තෙන යථා වුත්ත
පුග්ගලතො ඉමස්ස පුග්ගලස්ස වුවිමානංයෙව විසෙසං ජනෙති.
‘වො’ති අවධාරණේ. “අනනසානස්ස”ති: නිදස්සනමත්තං. ‘ලාභි’ති:
ලාභවා. ‘ඉධා’ති: ඉමසමි ලොකෙ. ජරාමරණෙහි තස්ස තස්ස
සත්තාවාසස්ස පුරණතො ගලනතො පුග්ගලො. “පාපධමමො”ති:
ලාමකධමමො. අයඤ්ඤත්ථ අත්ථො:- යො පන පුග්ගලො විවරා

1. සී. I & ම. සතදුතසසිදං.

2. අජනනා. ථෙ. පා. P. T. E.

දිපච්චයමනනසොච ලාභී හොති, න කොනාදිතං. සො පාපිච්ඡතාය
දුස්සිලතාවෙන භික්ඛවෙමාපි සමානො ඉධ ඉමස්මිං. ලොකො
බාලානං ලාභගරුතාය සකකතො ගරුකතො හොතිති.

අජිතසෙවරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති වසී තා.

“සදුණං ධම්මමස්සොසි” නති ආයස්මතො මෙලජිතසෙවරස්ස
ගාථා. නා උපපත්ති? අයමපි පුරිමස්මිඤ්ඤෙසු කතාසිකාරො තත්ථ
තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණතො සුමමධස්ස භගවතො කාලෙ කුල
ගෙගෙ නිබ්බත්තිතා විඤ්ඤාතං පතොතා එකදිවසං භගවතං.
පිණ්ඩාය ගච්ඡන්තං දිස්සා පසන්නානුතසො මධුරං ආමොදඵලං
අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන් දෙවමනුස්සෙසු සංසරතො
ඉමස්මිං බුද්ධාපාදෙ බාරාණසියං බන්ධනකුලෙ නිබ්බත්තිතා මෙල
ජිතොති ලභිනාමො විජ්ජාසිප්පෙසු නිප්පත්තිං ගතො පණ්ඩිතො
බසතො දිසාසු පාකටො අහොසි සො භගවති බාරාණසියං ඉසි
පහනෙ විහරතො විහාරං ගන්තා සන්තාරං උපසංකාමිතා ධම්මං
සුතා පටිලභාසඤ්ඤා පබ්බජිතා විපස්සනා පට්ඨපෙතා හදගෙව
අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

වෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“සහස්සරංසි භගවා සයම්භු අපරාජිතො

විවෙකා උට්ඨතිත්වාන ගොවරායාභිනිකම්මි.

එලගන්තො අහං දිස්වා උපගජිං නරාසහං;

පසන්නවිතො සුමනො ආමොදමදදිං ඵලං.

චතුනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිං තද;

දුග්ගතිං නාභිජානාමි. එලදනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා අපරභාගෙ භික්ඛුහි “ආවුසො කිං තයා
උත්තරමනුස්සධමො අධිගතො”ති පුට්ඨො සිහනාදං නදනො:-

“යදුහං ධම්මමස්සොසිං භාසමානස්ස සඤ්ඤො

න කඤ්ඤමභිජානාමි සබ්බඤ්ඤා අපරාජිතෙ

සන්තවාගෙ මහාචරෙ සාරපිනං වරුත්තමෙ

මය්හං පටිපදයං වා කඤ්ඤා මය්හං න විජ්ජති”ති

ගාථාවයං අහාසි.

තත්ථ “සදු”ති: යස්මිං කාලෙ. ‘අහ’නති: අත්තානං නිද්දිසති.
“ධම්ම”නති: චතුසච්චධම්මං. “අසොසි”නති: සුණ්ඨං. “සඤ්ඤො”ති:
දිට්ඨධම්මකාදීහි අන්තර් විවේකයානං සාසනසේන සඤ්ඤො.

“කඛිධි”නති: සංසයං. සඛිතමසඛිතඤ්ච අනවසෙසනො ජාන නථෙත=සඛිතඤ්ඤා. කුතොචිපි අපරාජිතභාවෙන=අපරාජිතො. වෙනෙයසත්තානං සංසාරකතාරතො නිබ්බාණං සච්චාගතවෙධන =සත්ථවාගෙ. ඉදං චුතතං භොති:-යතොපභූති අහං සන්ථු ධම්මං දෙසෙනතස්ස චතුසච්චධම්මං අස්සොසිං සොතචාරානුසාරෙන උප ධාරෙසිං උපලභිං, නතො පටිඤ්ඤා අනවසෙසං සඛිතාසඛිත සම්මුතිධම්මානං සයම්භූඤ්ඤෙන ජානනතො සඛිතඤ්ඤා අනාවරණ දස්සාවිවිති, පඤ්චනභාවිපි මාරානං අභිතචනතො තෙතිපි අපරාජි තත්තා සදෙවකෙ ලොකෙ අපච්චිගතධම්මවක්කත්තා ච අපරාජිතෙ, වෙනෙයසත්තානං කතාරාදිතො වාගතවෙධන සත්ථවාගෙ, මහා වික්කනත්තාය මහාවීරෙ, අඤ්ඤාති දුග්ගමානං පුරිසදම්මානං සර ණතො අවිතතිකෙන දමනෙන දමනතො සාරජිතං පවරභූතෙ උත්තමෙ සම්මාසංඛ්ඛුද්ධෙ, “ඛුද්ධා නුඛො නො නුඛො”ති කඛිං නාතිජානාමි; අපරපච්චයභාවතො. තථාරූපෙ දෙසිතෙ අරිය මඤ්ඤ තදුපාදයභූතාය ච සීලාදිපටිපදය “නියතානිකො නුඛො න නුඛො”ති කඛිං විචිතිච්ඡා න විච්ඡිති, තජ්ඣිති. එත්ථ අරිය ධම්මෙ සංසයානාවකථනෙන අරියසම්මෙති සංසයානාවො කපිතො යෙවංති දට්ඨබ්බං හත්ථ පතිට්ඨිතස්ස අනඤ්ඤාථාභාවතො.

මෙලජිතසේරස්ස ගාථාවණණනා
ති වසී තා.

“සථා අගාරං දුට්ඨනන”නති අයසමතො ග්ගිකෙත්ථස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමි කීර සද්දුග්ගතස්ස භගවතො: කාලෙ හංසවති තගරෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාහං පතෙතා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසංකම්භවා චන්දිත්වා එකමන්තං නිසිනෙනා සත්ථාරා එකං භික්ඛුං පටිභාණෙය්සකානං අග්ගධානෙ ඤ්චියමානං දිස්වා සයං තං ඤානං පතෙත්වා මහාදුතං පවතෙත්සි. සන්ථු උළාරං ච පූජමකාසි. සො එවං කතපණ්ඩානො තභො චුතො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා විපසයිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාහං පතෙතා එකදිවසං සත්ථාරං පිණ්ඩාය ගට්ඨනතං දිස්වා පසන්නාමානසො මධුරාති අමෙඵලාති අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙමන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරාපරං පුඤ්ඤති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරෙනා අමානං භගවතො කාලෙ රාජගෙගෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා ග්ගිකාති ලභිතාමො වයථපතො නුත්වා සරාවාසං වසෙනා මහලලකකාලෙ පුත්තදුරෙති අපසාදිතො “කිමෙම සරාවාසෙන පබ්බජිස්සාමි”ති විහාරං ගන්ත්වා පෙරෙ භික්ඛු උපසංකම්භවා පබ්බජ්ජං යාවිත්වා හෙති “අයං බ්‍රාහ්මණො ජණ්ණො න සකෙකාති විහතපට්චත්තං පුරෙත්ථු”නති පටිකම්මෙනා සංථු

සිතාතිකං ගතංවා අත්තනො අත්තාසයං පවෙදෙතො සන්ධාරං උප
තිස්සයසමප්තතිං ඔලොකෙති. ආණ්ඩෙනා ධම්මසෙනාපතිනා
පබ්බාජිතො විපස්සානං පට්ඨපෙතො නවිරසෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සම්මුද්ධං ආහුතිනං පටිග්ගහං
රජියං පටිපජ්ජන්තං අම්බප්ලමදසහං.

එකනවුතෙ ඉතො භාපෙ යං එලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. එලදානසයිදං එලං.

කිලෙසා කිංචිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පතො සඤ්ඤා සන්තිකාවචරො හුතො විවරනො
සඤ්ඤා ධම්මදෙසනාපටිභාණ්ණස්ස පච්චයභුත්තං පටිභාණ්ණානං අග්ගො
ජානො. පෙරස්ස හි දිට්ඨිසම්මුදයාචාරං ච ආගම්ම දසබලස්ස න නං
විත්තං ධම්මදෙසනා පටිභාති. නෙනාහ භගවා:-“එහදග්ගං භික්ඛවෙ
මම සාවකානාං භික්ඛුනං පටිභාණ්ණයසානං යදිදං ග්ගො”ති.
සො එකදිවසං “ඉමෙ සත්තා අභාවනාය රාගෙන අතිභුයස්නති භාව
නාය සංහිං නත්ති”ති භාවනං පොමෙතොනා:-

“යථා අභාරං දුච්ඡන්තං වුට්ඨි සමතිවිජ්ඣති,
එවං අභාවිතං විත්තං රාගො සමතිවිජ්ඣති.

යථා අභාරං සුච්ඡන්තං වුට්ඨි න සමතිවිජ්ඣති,
එවං සුභාවිතං විත්තං රාගො න සමතිවිජ්ඣති”ති

ගාථාවයමාන.

තත් “අභාර”නති: යං කිංචි ගෙගං. “දුච්ඡන්ත”නති: විර
දුච්ඡන්තං, ජිද්ධවජ්ජං. “සමතිවිජ්ඣති”ති: වස්සවුට්ඨි පතිවිජ්ඣති.
“අභාවිත”නති: නං අභාරං වුට්ඨිවිස භාවනාය රතිසත්තා අභාවිතං
විත්තං. “ග්ගො සමතිවිජ්ඣති”ති: න කෙවලං රාගොව, දෙස
මොහාදයොපි සබ්බකිලෙසා තථාරූපං විත්තං අතිවිජ්ඣනති යෙව.
“සුභාවිත”නති: සමථිපස්සනාභාවනාහි සුට්ඨි භාවිතං. එවරූපං
විත්තං සුච්ඡන්තං ගෙගං වුට්ඨි විස රාගාදයො කිලෙසා අතිවිජ්ඣතුං
න සකෙකානත්ති.

ග්ගොසමරස්ස ගාථාවණ්ණානා
ති ට්ඨි තා.

“කිණා හි මයං භ්වති”ති ආයතමනො සුග්ගොසමරස්ස ගාථා. කා
උපපත්ති? අසමපි පුරිමබ්බොසු කතාධිකාරො තත් තත් භවෙ
පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙනා සිට්ඨස්ස භගවිතො කාලෙ කුලගෙගෙ
තිබ්බතතිතො විඤ්ඤාතං පනොනා එකදිවසං සන්ධාරං දිස්වා පසන්න

මානසො මාතුඵඛගඵලං අද්දසි. සො හෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙව ලොකෙ තිබ්බතතිචා අපරාපරං පුඤ්ඤති කචා සුගතිසුඤ්ඤෙව සංසරනො ඉමසමි. බුද්ධාපාරොදෙ අනන්තරං වුත්තස්ස රාධිතෙරස්ස කණ්ඩොසා හුචා තිබ්බතති. සුග්ගොඨස්ස නාමං අගොසි. සො ජෙට්ඨනාතරි රාධෙ පබ්බජිතො සයමි පබ්බජිචා විපස්සනාය කමමං කරොතො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කණ්ණිකාරංව ජලිතං පුණ්ණමාසෙව චන්ද්‍රිමා
ජලතං දීපරාක්ඛංව අලුසං ලොකනායකං.

මාතුඵඛගඵලං ගඤ්ඤ අද්දසිං සඤ්ඤානො අහං
දකඛිණේයස්ස වීරස්ස පසනො සෙති පාණිති.

ඵකතිංසෙ ඉතො කුපෙප යං ඵලං අදදිං තද්,
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති

අරහත්තං පන පචා සාසනස්ස නියතාතිකතාවදස්සනන්ඤ අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොතො:-

“ඛිණාති මයං ජති වුසිතං ජිනසාසනං,
පභිණො ජලසංඛාතො, හවනෙතති සමුගතා.

යස්ස ජාය පබ්බජිතො අගාරස්මා අනගාරියං,
සො මෙ අතො අනුපපතො සබ්බසංයොජනකඛණ්ණ”ති
ගාථා වයමාහ.

තත් “ඛිණා”ති: ඛයං පරියොසානං ගතා. “ජති”ති: හවො. හවතිබ්බතතිතා. “වුසිතං ජිනසාසන”න්ති: ජිනස්ස සමමාසවුද්ධස්ස සාසනං, මග්ගවුග්ගවරියං වුත්තං පරිවුත්තං. “පභිණො ජලසංඛාතො”ති: සත්තසත්තානස්ස ඔත්ථණතො නිය්‍යරිතුං අපදානතො ජිජාලසංඛාතොති ව ලද්ධනාමා දිට්ඨි අවිජ්ජා ව පභිණා මග්ගන සමුවර්තනා. “හවනෙතති සමුගතා”ති: කාමගාචාදිකස්ස හවස්ස තය නතො පවත්තනතො හවනෙතති සඤ්ඤාතා තණ්හා සමුග්ගාපිතා. යස්ස අත්ථාය යදත්තං අහං අගාරස්මා ගෙගතො අනගාරියං පබ්බජිං පබ්බජං උපගතො. සො සබ්බසො ඔරමාගිසුද්ධිමාගියපපතො දනං සංයොජනානං ඛයතුතො ‘අතො තිබ්බාණ් සංඛාතො පරමතො අරහත්තසංඛාතො සදත්තො ව මයා අනුපපතො අධිගතොති අතො.

සුග්ගදත්ථස්ස ගාථාවණ්ණතා
ති ට්ඨිතා.

“සුඛං සුපතනි”ති ආයාමනො ගොතමස්ථරස්ස ගාථා. කා උපපතති? අයමපි පුරිම බුද්ධෙසු නතාධිකාරො හත්ථ, තත්ථ භවෙ විචල්ලපතිස්සයාති පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා විසසසිස්ස ගඟවලොකාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතිථා විඤ්ඤාභං පහො ඵකදිවසං ගග වනතං දිස්වා පසන්නමානසො ආමොදථථලමදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කුමමන දෙවිලොකෙ නිබ්බතතිථා අපරාපරං පුඤ්ඤති කථා සුගණ්ඨස්ස යෙව සංසරනො ඉමිත්ථි. බුද්ධිපාදෙ රාජගෙග බ්‍රහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිථා ගොතමොති ලුඤ්ඤාමො සත්තවස්සිකකාලෙ උපත යනං කථා රතනභික්ඛං වරිථා සහස්සං ලභිථා නං නාදිසෙ සානෙ සපෙථා වතං වරනො සොළසසත්තරසවස්සද්දසිකකාලෙ අක ලසාණ මිත්තෙති කාමෙසු පරිනාපියමානො ඵසිස්සා රුපුපථවතියා නං සහස්සගණ්ඨකං දථා බ්‍රහ්මවරියවිනාසං පථා නාය වස්ස බ්‍රහ්මාරි රුපං දිස්වා විරතතාකාලෙ දස්සිතො ඵකරහතිවාසෙනෙව නිබ්බතන රුපො අතතනො බ්‍රහ්මවරියවිනාසං ධනජාතිං ව සරිථා “අසුත්තං මයා කත”නති විපට්ඨාදී අගොසි. සත්ථා හස්ස ගෙකුසලපතතිං විත්තවාරං ව ඤ්ඤා නස්ස ආසනනට්ඨානෙ අත්තානං දස්සෙසි. සො සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො උපසංකම්. නස්ස ගගවා ධම්මං දෙසෙසි. සො ධම්මං සුථා පටිලඤ්ඤො පබ්බජනො බුරුගෙග යෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“සුචරණවණ්ණං සමුද්ධං ආහුතිනං පටිග්ගහං
රජියං පටිපජ්ජනං ආමොදමදදිං ඵලං.

ඵකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිං හදා;
දුගතිං නාභිජානාමි. ඵලදාහස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කාපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පතා පථා කානසුඛෙතා චිතිනාමෙත්තං ඵකො ගිහි සහායො උපගන්ථා “ආවුසො හයා රතනභික්ඛාය ලභිං පබ්බජනො කිං අකාසි”ති පුච්ඡි. නං සුථා ථෙරො “ඉදං නාම කත”නති අනාවික්ඛිථා මාතුගාමෙ දෙසං පකාසෙථා අත්තනො විහරාගභාව විභාවනෙත අඤ්ඤං බ්‍යාකරොත්තො:-

“සුඛං සුපතනි බ්‍රහ්මයො යෙ ඉඤ්ඤ න බජ්ඣරේ
සද්ධෙව රක්ඛිතබ්බාසු යාසු සම්මං සුදුලලහං.

වධං වරිමහ තෙ කාම අණ්ණාදති තෙ මයං;

ගච්ඡාමදති නිබ්බාණං යත්ථ ගන්ථා න සොචති”ති

ගාථාවයමාග.

තත්ථ “සුඛං සුපතනි බ්‍රහ්මයො යෙ ඉඤ්ඤ න බජ්ඣරේ”ති: යෙ ඉඤ්ඤ විසයභූතාසු නිමිත්තභූතාසු වා රාගබ්බිකෙන න බජ්ඣනති තෙ

සෙබලුන්ගේ නායකයා සංගතින්ද්‍රියා සුබං සුපතනී, සුබං විහරන්ති; නච්ඡි නෙසං දුක්ඛන්ති අභිප්පායො. “සුපතනී”හි හි නිදසුනකමනන මෙතං. “අද වෙ රක්ඛිතබ්බාසු”හි: එකංසෙනෙව සබ්බකාලං රක්ඛිතබ්බාසු. ඉච්ඡියෝ හි සත්තභූමිතො නිපුරුසෙපි පාසාදෙ උපරි භූමියං වසාපෙඤ්චාපි කුච්ඡියං පක්ඛිපිඤ්චාපි න සක්කා රක්ඛිතං. තස්මා නිට්ඨාදි භාගියෝ විය සබ්බකාලං රක්ඛිතභිඤ්ඤා ගොන්ති. බහු විත්තා නාය වා සාමිකෙන වත්තාලබ්බාරාත්තුපද්ධතාදිනා විත්තඤ්ඤාපත්තතො. සබ්බකාලං රක්ඛිතා වා සරිරසභාගා වා මාලාගක්ඛාදීහි පටිච්ඡාදන වසෙන රක්ඛිතබ්බවිත්තතාය රක්ඛිතබ්බාති සද වෙ රක්ඛිතබ්බා; “සාසු සච්චං සුදුලලහ”නති: යාසු සච්චවචනං ලද්ධං න සක්කා. ඉච්ඡියෝ හි අග්ගිමහි පච්ඡිකන්ති, විසමපි බාදන්ති, සත්ථපි අගරන්ති, උබ්බන්තිඤ්චාපි කාලං භාරොන්ති. න පන සච්ච ධාතුං සෙනෙතාන්ති. තස්මා එව රූපා ඉච්ඡියෝ වජ්ජන්තා ධීතා මුනගො සුඛිතාති දසෙති. ඉද්දනී යසස අපභිඤ්ඤානා එවරූපාසු ඉච්ඡිසුපි වජ්ජන්ති තස්ස කාමස්ස අත්තනො සුපභිඤ්ඤා අච්චන්තං නිට්ඨන්තං ව දසෙන්නො දුතියං ගාථමාන. “වඤ්චං වජ්ජිතො නො කාමා”හි: අලොකා කාම තව වඤ්ච අච්චන්තං සමුච්චේදං අරියමග්ගෙන වරිමන. “වරිමන සෙ”හිපි පාඤ්ඤා වධාය පභාණාය මග්ගබ්‍රහ්මවරියං අවරිමාති අත්තො. „අණ්ණාදානි නො මස”නති: ඉද්දනී අනා මංගුලපත්තිනො පට්ඨාය ඉණ්ණාවකරාය පභිඤ්ඤානා කාම නො අණ්ණා මයං න තුය්‍යං ඉණ්ණං ධාරෙම. අවිතරාගො හි රාගස්ස වසං වත්තනෙනො තස්ස ඉණ්ණං ධාරෙන්නො විය ගොති. විතරාගො පන නං අභික්ඛමිඤ්ඤා පරමෙන විනාසිකරියෙන සමනතා ගතො. “අනිමිත්තා එව ගච්ඡාම දානි නිබ්බාණං සත්ථ ගන්තා න සොචති”හි: යසමිං නිබ්බාණෙ ගමනගෙතු සබ්බස්සො සොකගෙතුනං අභාවතො න සොචති නං අනුපාදිසෙස නිබ්බාණමෙව ඉද්දනී ගච්ඡාම පාපුණාමාති අත්තො.

ගොතමසේවරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි ට්ඨි නා.

“පුබ්බෙ හන්ති අත්තාන”නති ආයස්මතො වසගසේවරස්ස ගාථා. කා උපතති? අයමපි පුරිම බුද්ධස්ස භතාගිකාරො තත්ථ හත්ථ හවෙ පුඤ්ඤානී උපචිණ්ණො බුද්ධස්සෙඤ්ඤ ලොකෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්තිඤ්චා වසප්පත්තො බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිපෙපසු නිප්පතති. තන්තො තෙතමමජ්ඣාසයනාය සිරාවාසං පභාය නාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඤා බුද්ධස්ස සාසනාපසපරිවාරො හිමවත්තස්ස අවිදුරෙ සමග්ග නාම පබ්බතෙ අස්සමං කාරෙඤ්චා වසන්නො කුතා. භික්ඤ්ඤායො නිබ්බත්තන්තො තාපසානං මමාදානුසාසනියො දෙවො. එකදිවසං එවං වින්තාසි: “අගං බො දානි ඉමෙහි. තාපසෙහි සක්කතො ගරුකතො පුජිතො විහරාමි. මයා පන පුජෙතඤ්ඤා නි උප

ලබනි. දුකෙබා බො පනායං ලොකෙ අගරුවාසො”ති. එවං පන විනේනචා පුරිමබුද්ධෙසු භතාධිකාරතාය පුරිමබුද්ධානං වෙතියෙ අනුතතා භතං පූජ්ජසකකාරං අනුස්සරිතා “යනනුතාගං පුරිම බුද්ධං” උද්දසා පුලිනවෙතියං කතා පූජං කරොය්”ති හට්ඨ භූටෙයා ඉද්ධියා පුලිනපුපං සුවණ්ණමයං මාපෙතා සුවණ්ණමයාදීති තිසගස්සමනෙති පුපෙඨති දෙවසිකං පූජං කරොතොතා යාව තාසුකං පුඤ්ඤති කතා අපරිභිතජ්ඣානො කාලං කතා බ්‍රහ්ම ලොකෙ නිබ්බතොතා තත්ථි යාවතාසුකං ණාතො තොතො වුතො තාව තිංසෙ නිබ්බතතිතා අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරතොතා ඉමස්මිං බුද්ධපරාදෙ වෙසාලියං ලිච්ඡිතිරාජකුලෙ නිබ්බතතිතා වසභොති ලද්ධනාමො වයපපතොතා හගවතො වෙසාලිගමනෙ බුද්ධානුභාවං දිසවා පරිලද්ධසද්ධො පබ්බජ්ඣා විපස්සනං පට්ඨපෙතා නවිරස්සෙව අනතතං පාපුණි.

තෙතා වුතතං අපදනො:-

“භිමවිතතාසා අවිදුරෙ සමගො නාම පබ්බතො,
අස්සමො සුකතො මයනං, පණ්ණසාලා සුමාපිතා.

නාරදෙ නාම නාමෙන ජරිලො උග්ගභාපතො,
චතුරුසසනසාති සිස්සා පරිවරන මං.

පටිසල්ලිතතො සතොතා එවං විනේනසගං තදා:
සබ්බො ජනෙ මං පූජයති, නාගං පූජෙමි කංචන,

න මෙ ඔව්දතො අනි, වතො කොචි නවිජ්ජති,
අනාවරසුපජ්ඣායො වනෙ වාසං උපෙමහං.

උපාසමානො යමගං ගරුචිතතං උපට්ඨපෙ
සො මෙ ආවරයො නාමි වනවාසො නිරන්තො.

ආයාගං මෙ ගවෙසිස්සං ගරුභාවතියං තථා
සාවස්සයො හවිස්සාමි, න කොචි ගරහිස්සති.

උභතානකුලා නදිකා සුපතිතා මනොරමා
සුසුද්ධා පුලිනාතිණ්ණො අවිදුරෙ මිමස්සමං.

නදිං අපදිනං” නාම උපගතො අගං තදා
සංවස්සතිතා පුලිනං අගං පුලිනවෙතියං.

යෙ භො අනෙසුං සබ්බුද්ධා භවනාකාරණා මුති
භොසං එතාදිසො ථුපො, හං නිමිතතං කරොමහං.

කරිතා පුලිනං දුපං සොවණ්ණං මාපයිං අගං
සොවණ්ණකිංකිණිපුපානං සගස්සෙ තිති පූජයිං.

සායං පාතං නමස්සාමි පෙදජානො නතඤ්ජලී,
සමමුඛා විශ සමමුඛං වජ්ඣං පුලින වෙතියං.

යදු කිලෙසා ජායනති විතකකා ගෙහනිසිතිනා
ස්ථාමි සුකතං ධූපං පච්චවෙකකාමි තාවදෙ.

උපනිස්සාය විහරං සන්ථවාහං විනායකං
කිලෙසෙ සංවසෙය්‍යාසි න සුත්තං තච මාරිස.

සහසාවජ්ජතෙ ධූපෙ භාරවො ගොති මෙ තදු
කුචිතකක විනොදෙමි නාගො කුන්තබ්බිනො¹ යථා.

එවං විහරමානං මං මච්චුරාජාභිමඤ්ඤි;
තත්ථ ඥාලං කතො සනෙතා බ්‍රහ්මලොකං අගච්ඡතං.

යාවතාසුං වසිත්වාන තිදසෙ උපපජ්ජතං.
අසිඤ්ඤාතො දෙවිනෙදු දෙවරජ්ජමකාරයිං.

සත්තානං තීණිකඤ්ඤාං ව වකකචන්ති අගොසතං.
පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනාතො අසංඛිතං.

තෙසං කිංකිණිපුප්ථානං විපාකං අනුභොමහං.
ධාතීසත්තසහස්සානි පරිවාරෙන්නති මං භවෙ

ධූපස්ස පරිවිණ්ණත්තා රජෙජ්ජලං නලිප්පති,
ගතෙත සෙදු න මුච්චන්ති, සප්පහාසො භවාමහං.

අගො මෙ සුකතො ධූපො සුනිධිං පරිබා නදී,
ධූපං කන්ධාන පුලිනෙ පතෙතාමති අවලං පදං.

කුසලං කතතුකාමෙන ජනතුනා පාරගාමිනා
නජ්ඣ ඛෙත්තං අඛෙත්තං වා පටිපත්ති ව සාධකා.²

යථාපි බලවා පොසො අණ්ණං වාරිතුස්සගෙ
පරිත්තං කඨමාදය පකඤ්ඤෙය්‍ය මහාසරං.

ඉමාහං කඨං නිස්සාය තරිස්සාමි මගොදධිං.
උස්සාගෙන ව විවිසෙන තරෙය්‍ය උදධිං නරෙ.

තථෙව මෙ කතං කමමං පරිත්තං ථොකකං ච තං.
තං කමමං උපනිස්සාය සංසාරං සමතිකකමිං.

පච්ඡිමෙ භවෙ සමපතෙන සුකකමුලෙන වොදිතො
සාවජිතං කුලෙ ජාතො මහාසාලෙ සුඅඤ්ඤකෙ.

සබ්බෙ මාහා පිතා මය්‍යං බුද්ධස්ස සරණං ගතා,
උතො දිට්ඨපදු එතෙ අනුචත්තන්ති සාසනං.

1. අදට්ටිතො. අප. පා.

2. සී. I. සාරකා.

බොධිපපටිකං ගයා සොවණ්ණචූපං අකාරසුං;
සායං පාතං නමස්සනති සකාසපුත්තං සමුද්ධං.

උපොසථමති දිවසෙ සොවණ්ණචූපං විනිගරං
වුද්ධං වණ්ණං කිත්තෙනෙතා තියාමං විනිනාමසුං.

සහ දිස්වාන තං චූපං සරං පුලිතවෙතං.
එකාසනෙ නිසිදිත්වා අරහත්තමපාපුණිං.

ගවෙසමානො තං ධීරා ඛමමසෙනාපතිදුසං;
අගාරා නිකම්භිත්වාන පබ්බජිතං තස්ස සනතිකෙ.

ජාතියා සත්තවස්සොන අරහත්තං අපාපුණිං.
උපසම්පාදයි වුද්ධො ගුණමඤ්ඤය වක්ඛුමා.

දුරුකෙනෙව සනෙතන කිරියා නිට්ඨිතා මයා;
තතං මෙ කරණීයජ්ඣ සකාසපුත්තං සාසනෙ.

සබ්බවෙරහයාතීනො සබ්බසම්මාතීනො ඥෙ
සාවකො තෙ මහාචරි; සොණ්ණචූපසිද්ධං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං වුද්ධං සාසන”නති.

අරහත්තං පත පච්ඡි: දායකානුග්ගහං කරුණෙනා හෙති උප
නින්න පච්චයෙ පටිකම්පනී, යථාලදොධයෙව පරිභුඤ්ඤාති. නං
පුපුජ්ජනා “අයං කායදලිති බහුලො අරකම්පනිතො”ති මඤ්ඤමානා
අවමඤ්ඤනති. ථෙරො තං අගණෙනෙනාව විගරජා. තස්ස අවිදුරෙ
අඤ්ඤාහරො කුගකතිකුචු පාපිච්ඡො සමානො අපිච්ඡො විය
සනකුට්ඨො විය අත්තානං දස්සෙනො ලොකං වඤ්ඤෙනො විහ
රති. මහාජනො තං අරහත්තං විය සමානවෙති. අථස්ස සකෙකා
දෙවනම්ඤෙ තං පටිත්තං ඤාත්වා ථෙරං උපසංඝම්ඤා “හනෙත කිං
නාම කුගකො කරොති”ති පුච්ඡි. ථෙරො පාපිච්ඡං ගරහනෙනා:-

“පුබ්බ හනති¹ අත්තානං පච්ඡා හනති¹ සො පරෙ
සුගතං හනති¹ අත්තානං විතංසෙනෙව පකම්මා.

න බ්‍රාහ්මණො බතිවණ්ණො අනෙතා වණ්ණොති බ්‍රාහ්මණො
යසම් පාපාති. කම්මාති සවෙ කණ්ණො සුජට්ඨති”ති

ගාථාවයමාහ.

තත් “පුබ්බ හනති අත්තාන”නති: කුගකපුග්ගලො අත්තනො
කුගකවුත්තියා ලොකං වඤ්ඤෙනො පාපිච්ඡතාදිපාපධමෙමති පඨම
මෙව අත්තානං හනති. අත්තනො කුසලකොට්ඨාසං විතංසෙති.
“පච්ඡා හනති ඥො පරෙ”ති: සො කුගකො පඨමං තාව වුත්ත
නසෙන අත්තානං හනත්වා පච්ඡා පරෙ යෙති අයං තිකුචු පෙසලො
අරියොති වා සමානවෙනෙති කාරා කතා තෙ හනති. තෙසං කාරාති

අනන්ත නිකානි අමගපථලානි කන්ධා පච්චයවිනාසෙන විනාසෙති. සතිපි කුහකස්ස උභයගතනෙ අනන්තනනෙ පන අයං විසෙසොති දසෙන්නො අග. “සුභගං භගනි අතතාන”නති: සො කුහකො අගතානං ගතනොසා සුගතං කන්ධා ගතති විනාසෙති. යථාභිං “විදාංසෙතෙව පක්ඛිමා”ති: වීතංසොති පක්ඛි සකුණො තෙන “පක්ඛිමා”ති: සාකුණිකො. යථා තෙන වීතංසසකුණෙන අසෙද්ද සකුණෙ වසෙද්වතා ගතනොසා ඉධ ලොකෙපි අතතානං ගතති විසද්දාගරහසාවථ්ථසභාවාදිනා සම්මරායං පන දුගගතිං පරික්ඛිලෙ සෙන ගතතියෙව. න පන තෙ සකුණෙ පච්ඡා ගතත්ථං සකෙකාති. එවං කුහකොපි කොහසෙද්දාන ලොකං වසෙද්වතා ඉධ ලොකෙපි අතතානං ගතති විපප්පිසාර විසද්දාගරහාදිති පරලොකෙපි දුගගති පරික්ඛිලෙසෙති පන තෙ පච්චයදයකෙ අපායදුක්ඛං පාපෙති. අපිච කුහකො දක්ඛිණාය අමගපථලභාවකාරණෙනෙව දයකං ගතතිති චුතොසා; න නිථලභාවකාරණෙන. චුතං ගතං භගවතා:—“දුස්සි ලස්ස මනුස්සගුතස්ස දුතං දන්ධා සගස්සගුණා දක්ඛිණා පාටිකසිඛි තබ්බා”ති. තෙනාග:—“සුභගං භගනි අතතාන”නති. එවං බාහිර පරිමථ්ථතමිතෙන ජිනා පුග්ගලා සුද්ධා නාම න ගොනති, අභ්‍යන්තර සුද්ධියා එව පන සුද්ධා ගොනතිති දසෙන්නො “නමුගමණො”ති: දුතියං ගාථමාග. තස්සන්ධො:—ඉරියාපථ සණ්ඨපනාදිබතිසම්පත්ති මිතොන නමුගමණො න ගොති සම්පත්තිඅන්ධො හි ඉධ වණ්ණසංඥො. අභ්‍යන්තරෙ පන ඤාදිසම්පත්තියා මුගමණො ගොති. බාහිත පාපො මුගමණොති කන්ධා තස්මා යසම් පාපානි ලාමකානි කම්මානි සංවිජ්ජන්ති එකංසෙන සො කණොනා නිභිත පුග්ගලොති සුථල්පති දෙවනමිඤ්ජ ජානාති. තං සුද්ධා සකෙකා කුහකතිකත්ථං තථෙථ්ථතා ධම්මෙව චතතාතිති ඔවදිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො.

වසගසෙඨරස්ස ගාථාවණ්ණනා
නි ට්ඨි තා.

දුක්ඛිපාතෙ පඨමවගගවණ්ණනා
ස ම නතා.

“සුසසුසා”ති අයසමනො මහාචූඡදසෙඨරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධිසු කතාධිකාරො තත්ථ ගත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති උප විණ්ණෙනා විපසයිස්ස භගවතො කාලෙ කුමහකාරකුලෙ නිබ්බන්ධිත්ථා විසද්දාතං පතොසා කුමහකාරකමෙව න ජීවෙනො ඵකදිවසං යත්ථාරං දිත්වා පසන්නමානසො එකං මග්ගිකාපත්තං ස්වාභිසංඛිතං කන්ධා භගවතො අදසී. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙව න දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමයම් බුද්ධිපපාදෙ මගධිරවෙධි නාලකානමෙ රුපසාරියා මුගමණියා පුග්ගොසා සාරිපුත්තසෙඨරස්ස කණ්ඩිභාතා හුත්වා

නිබ්බතනි. බුද්ධෝතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පනො ධම්ම සෙනාපතිං. අනුපබ්බජිතො හං නිස්සාය විපස්සනං පට්ඨපෙතො සචෙතො වායමනො න විරසෙව ඡළභිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

නගරෙ හංසවතියා කුමාකාරො අගොසහං,
අද්දසං විරජං බුද්ධං ඕසතිණ්ණමනාසමං.

සුක්ඛං මහතිකාපතඤ්ඤා බුද්ධසෙට්ඨස්සදාසහං;
පතනං දඬා භගවතො උජ්ඣුතස්ස තාදිනො;

භවෙ නිබ්බතනමානොහං සොණ්ණථාලෙ ලභාමහං.
රුපියෙ ව සොවණ්ණෙ තට්ටකෙ ව මඤ්චියෙ.

පාතියො පරිභුඤ්ජාමි; පුඤ්ඤකම්මසිද්ධං ඵලං.
යසානං ව ධනානං ව පතනභූතො වගොසහං.

යථාපි භද්දකෙ බෙනෙ ඩිජං අප්පමි රොපිතං.
සම්මාධාරෙ පවස්සනෙත¹ ඵලං තොසෙති කස්සකං;

තපෙවිදං පතනදානං බුද්ධබෙන්තමහි රොපිතං.
පිතිධාරෙ පවස්සනෙත ඵලං මෙ තොසෙතිස්සති.

යාවතා බෙන්තා විජ්ජනති සඬ්ඝා පි ව ගණාපි ව
බුඬ බෙන්තසමො නත්ති සුඛදො තත්ථ පාණිනං.

තමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤා! තමො තෙ පුරිසුත්තම!
ඵකං පතනං දදිත්වාන පතොවති අවලං පදං.

ඵකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං පතනමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, පතනදානසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිනා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

ඡළභිඤ්ඤා පත හුත්වා අත්තනා පටිලද්ධසම්පත්තියා කාරණ භූතං ගරුපතියස්සං විචෙකවාසඤ්ච කීතෙතනොතො:-

“සුස්සුසා සුතවඩ්ඪනි, සුතං පඤ්ඤාය වඩ්ඪනං,
පඤ්ඤාය අත්ථං ජානාති, ඤාතො අත්ථො සුඛාවගො.

සෙවෙථ පත්ථානි සෙනාසනානි වරෙය්‍ය සංයොජන
විප්පමොක්ඛං.

සෙව රහිං නා නිගවෙජ්ජය්‍ය හත්ථ සඬේඝ වසෙ
රක්ඛිතතොතො සතිමා”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත්ථ “සුස්සුසා”ති: සොතබ්බසුත්තස්ස සබ්බසුත්තස්ස සොභුමිච්ඡා, ගරු සන්තිවාසොපි, ද්විධිධම්මකාදිහෙදං හි අත්ථං සොභුමිච්ඡතො

කලාසංග්‍රහයෙහි උපසංහතියා වනනාගරයෙහි පසිරුපාසනාදී සද්ධා පසිරුපාසනාදී ආරාධනාදී නාමා භාගනා. අප් නෙ උපනිසිදිනා අධිගතාය සොකුමිච්ඡාය ඔහිතසොතෙන සොතබ්බං ගොතීති ගරුසන්නවාසොපි සුසංසාරගෙහුතාය සුසංසාරාති වුවාති. සාපතායං සුසංසාරා සම්පට්ඨවිච්ඡායාදිපට්ඨසංයුතං සුභං තං සම්බුද්ධතො පුග්ගාදියං වර්ණනා වූයෙති වූයෙති-සුභවස්සති. බාහු සම්බුද්ධතා අනෙක. “සුභං පසාදාය වර්ණනං”ති. යං තං සුභවසො සුභ සන්නිවේශයාති ඉධෙකවිච්ඡායා බහුසංයුතං ගොතී සුභතං ගෙයං වෙය්‍යාකරණනා ඵලමාදිනා නයෙන වුත්තං බාහුසම්බුද්ධතං අනුසංග්‍රහාණකුසලාධිගමනගෙහුතාය පසාදාය වර්ණනං වූයෙති. වුත්තං ගෙතං හගවතා:-“සුභවා ඛො භික්ඛවෙ අරියසාවතො අනුසංග්‍රහං පජානති, කුසලං භාවෙති, සාවජ්‍යං පජානති, අනවජ්‍යං භාවෙති, සුද්ධං අත්තානං පරිහරති”ති. “පසාදාය අත්තානං ජානාති”ති: බහුසංයුතො සුභමයසංග්‍රහං ධර්මානං පටිපත්තං පටිපජ්ජනො සුභානුසාරෙන අනුප්පරිකායා ධර්මනිකායෙන භාවනාය ලොකිය ලොකානුකරගෙදං දිට්ඨධර්මාදිවිභාගං දුක්ඛාදිවිභාගං ව අත්තං යථා භූතං පජානාති ව පටිපජ්ජති ව. තෙනාහ හගවා:-“සුභස්ස යථා පරියත්තස්ස අත්තසංග්‍රහස්ස ධර්මානුධර්මං පටිපත්තො ගොතී”ති. ධර්මානං ධර්මානං අත්තං උපපරිකායො ධර්මනිකායෙන භාවනායා සති ජ්ඣෙදා ජයති, ජ්ඣෙදානො උසංගති, උසංගනො තුලයති, තුලයනො පදගති, පදගනො කායෙන වෙච්ඡං පරමත්තං සමිකරෙති, පසාදාය ව අනිච්ඡායා පසංසාදාය”ති. “සංග්‍රහො අනෙකං සුභවාගෙහ”ති: යථා වුත්තො දිට්ඨධර්මකාදිඅනෙකං වෙච්ඡං දුක්ඛාදි අනෙකං ව යථා වුත්තො සංග්‍රහො අධිගතො ලොකියලොකානුකරගෙදං සුඛං ආවුතති නිපටා දෙතීති අනෙකං. ධර්මාය භාවනාසංග්‍රහස්ස සුභමතෙතනෙව න සිද්ධි තීති තස්සා පටිපජ්ජනවිධිං දස්සෙතො “සෙවෙඨ-පෙ-විපස මොක්ඛ”ති ආහ. තත් “සෙවෙඨ පජ්ජානි සෙනාසනාති”ති: කාය විවේකමාන තෙන සංයෝජනාපසාදායස්ස ව චක්ඛමානාතො විවේකාරහස්සෙව විවේකවාසොති සිලසංවරදයො ඉධ අවුත්තසිද්ධා වෙදි තබ්බො. “ව්‍යරසා සංයෝජනවිපසමොක්ඛ”ති: යථා සංයෝජනෙති විත්තං විපසම්බුද්ධතා නිපටා විපසානාභාවනං මහාභාවනං ව වරෙය්‍ය පටිපජ්ජය්‍යාති අනෙක. “සෙව රතීං නාධිගෙවජ්ජනානං”ති: තෙසු පසංසෙනාසනෙසු යථාලදෙධිසු අධිකුසලධර්මෙසු ව රතීං පුබ්බෙතාපරං විසෙසස්ස අලාභනො අගිරතී න ලභෙය්‍ය සමෙක භික්ඛුසම්මගෙ රක්ඛිතතො භාවෙඨානපරිගණනතො රක්ඛිත විත්තො ජස්ස වාරෙසු සතිආරක්ඛාය උපට්ඨපනෙන සතිමා වසෙය්‍ය විගරෙය්‍ය. ඵලං විගරනස්ස ව අපිනාම සංයෝජන විපසමොක්ඛා හවෙය්‍යාති අධිප්පායො.

මහාපුද්ගලසංග්‍රහො ගාථාවණ්ණනා
ති වසී තා.

“සො ඛො තො”හි ආයසමනො ජේතිදසකෙවරයක ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාතිකාරෙ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා සිබ්බසා භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිනා විඤ්ඤානං පතොනා එකදිවසං සත්ථාරං පිණ්ඩාය ගච්ඡන්තා දිස්වා පසන්නවිතොනා කාසුමාරිකඵලං අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුසොසු සංසරනො ඉමසමි. බුද්ධිපපාදෙ පාතියන්ථනපදෙ විභවසමපනනස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුචා නිබ්බත්ති. ජේතිදසකෙවරයා නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤානං පචා සර්වසං වසනොනා එකදිවසං මහාකස්සාපකෙරං අත්තනො ගාමෙ පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා පසන්නවිතොනා භොජෙචා ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුචා අත්තනො ගාමසමිපෙ පබ්බතෙ මහන්තං විහාරං කාරෙචා ථෙරං ආත් වාසෙචා වතුති පච්චයෙති උපධං ගතොනා ථෙරස්ස ධම්මදෙසකායං පටිලද්ධිසංවෙගො පබ්බජිතා විපස්සනාය කමමං කරෙතොනා නවිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤාදුගොසි.

තෙන වුත්තුං අපදනො:-

“කණ්ණිකාරංව ජේතනනං නිසින්නං පබ්බතනනෙර
අඤ්ඤං විරජං බුද්ධං ලොකජෙට්ඨං නරසතං.

පසන්නවිතොනා සුමනො සිරෙ කචාන අඤ්ඤං
කාසුමාරිකමාදයං බුද්ධසෙට්ඨස්සදුසතං.

එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිං නදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. ඵලදුනසසිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ඡළභිඤ්ඤා පත හුචා තිණ්ණි පිටකාති උග්ගගෙචා විසෙසනො විනයපිටකෙ සුකුසලභාවං පචා දසවස්සිකො පරිසුප්පධානො හුචා බ්‍රහ්ම භික්ඛුති සද්ධිං භගවන්තං වජ්ඣං සාවච්චිං ගච්ඡන්තො අත්තරුමග්ගෙ අද්ධානපරිස්සයවිනොදනත්ථං තිත්ථියානං ආරුමං පවිසිචා එකමන්තං නිසින්නො එකං පචතපං තප්පත්තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා “කිං බ්‍රාහ්මණ අසමිං භාජනියෙ අඤ්ඤං තප්පති”ති ආග. තං සුචා බ්‍රාහ්මණො කුපිතො “හො මුණ්ඩක කිමඤ්ඤං තප්පතිය”නති ආග. ථෙරෙ තස්ස:-

“කොට්ඨං ව ඉස්සා ව පරමොදනා ව
මානො ව සාරඡ්ඡමදෙ පමාදෙ
තණ්ණා අභිජා භවසංගතී ව
තෙ තප්පතියා හි රූපකමකො”ති

ගාථාය ධම්මං දෙසෙසි. තං සුචා බ්‍රාහ්මණො තස්මිං තිත්ථියා රූමෙ සබ්බෙ අඤ්ඤතිත්ථියා ව ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජංසු. ථෙරෙ

තෙති සද්ධිං සාවඤ්ඤාං ගතත්වා ගගවන්තං විඤ්ඤාං නාතිපාගං තත්ථ
වසිත්වා අත්තනො ජාතභූමිං යෙව ගතො දස්සනන්තං උපගගෙසු
ඤ්ඤානෙසු නානාලද්ධිකෙ යඤ්ඤාසුද්ධිකෙ ඔවදන්තො:-

“යෙ ඛො තෙ වෙසමිස්සොන¹ නානන්තෙ ව කමිත්තා
මනුස්සො උපරුක්ඛන්ති ඵරුසුපකකමා ජනා,
තෙපි තන්තෙව කිරන්ති නති කමමං පනස්සති.
යං කරොති නරො කමමං කලාසාණං යදි පාපකං,
තස්ස තස්සෙව ද්වයාදෙ යං යං කමමං පකුබ්බති”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත්ථ ‘සෙ’ති: අතිශයුද්දෙසො. ‘තෙ’ති: නියමතො ඵව පටි
නිද්දෙසො. පදවයස්සාපි ජනාති ඉමිනා සමඛකො. ‘ඛො’ති: නිපාත
මත්තං. “වෙසමිස්සොනා”ති: වරත්ත ඛණ්ඩාදිනා සිසාදීසු² වෙසද
තෙන. වෙසමිස්සොනාතිපි පාලි, සො ඵවන්තො. “නානන්තෙ ව
කමිත්තා”ති: හතනසාහත හත්පාදදිවේදනෙන බුද්ධකභාවෙ වෙස
නාදිනා නානාවිධෙන පරුපසාහකමෙවන. “මනුස්සො”ති: නිදස්සන
මත්තං. තස්සා යෙ කෙවි සත්තෙති අධිපපායො. “උපරුක්ඛන්ති”ති:
විබාධෙනති. “ඵරුසුපකකමා”ති: දරුණුපයොග: ඉරුරකමත්තොති
අන්තො. “ජනා”ති: සත්තො. “තෙපි නන්තෙව කිරන්ති”ති: තෙ
වුත්තපසාරු පුත්තලා යාති කමමකාරණාති කරෙන්නා අඤ්ඤා
බාධිංසු තන්තෙව නාසුයෙව කාරණාසු සයං කිරන්ති පක්ඛපයන්ති තථා
රූපං යෙව දුක්ඛං අනුභවන්ති අන්තො. “තථෙව කිරන්ති”තිව
පාසො. යථා සයං අඤ්ඤාසං දුක්ඛං අසංසු තථෙව අඤ්ඤාති කරි
යන්ති දුක්ඛං පාපියන්ති අන්තො. කත්වා? තති කමමං පනස්සති.
කමමං හි ඵකමන්තං උපවිතං විපාකං අදන්තං න විගච්ඡති අවසෙ
සප්පච්චයසමවායෙ විපච්චතියෙවාති අධිපපායො. ඉද්දති “නති කමමං
පනස්සති”ති සබ්බපතො වුත්තමන්තං විහජ්ඣා සත්තානං කමමස්ස
කතං විභාවෙච්ඡං “සං යාගෙති”ති ගාථං අභාසි. පස්සන්තො:-යං
කමමං කලාසාණං කුසලං යදිවා පාපකං අකුසලං සත්තො කරොති
කරෙන්නො ව තත්ථ යං කමමං යථා ඵලදනසමන්තං හොති තථා
පකුබ්බති උපවිණොති. “නස්සනන්තෙව ද්වයාදෙ”ති: තස්ස තස්සෙව
කමමඵලස්ස ගණනන්තො තෙන තෙන කමමෙන ද්වතබ්බවිෂාකස්ස
භාති හොතිති අන්තො. තෙනාහ ගගවා:-“කමමස්සකා මානව සත්තො
කමමද්වයාද”ති ආදි. ඉමා ගාථා සුත්වා ථේරස්ස ඤ්ඤාකා කමමස්ස
කතායං පතිට්ඨතිංසුති.

තේතිදසන්තරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

1. වෙසමිස්සොන. පෙ. පා. P. T. E

2. සිලාදීසු වෙසදන්තො. P. T. E.

“අවමසනාති අගොරතතා”ති ආයසමනො ගෙරඤ්ඤකානිතෙව රස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයං නිර පදුමුනන්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතී නගරෙ කුලගෙනෙ නිබ්බතතිතා විඤ්ඤාභං පතො පරෙසං භතකො හුතා විවරනො එකදිවසං සුඡතස්ස නාම සන්ත්ථු සාවකස්ස පංසුකුලං පරියෙසනතස්ස උපබ්බද්ධස්සං පරිච්චිත. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත නාවතියංසෙසු නිබ්බතතිතා අපරාපරං දෙව මනුස්සෙසු සංසරුනො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ කොසලරඤ්ඤ ගාම භොජකස්ස චොරඝාතකස්ස පුරතො හුතා නිබ්බතති. ගෙරඤ්ඤකානි නිස්ස නාමං අගොසි. සො වයපතො පිතු අවමසෙන රඤ්ඤ තස්මිංයෙව ගාමභොජකවිධානෙ යපිතො ජෙතවනපටිග්ගහණෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලඳ්ධසදො අත්තනො කණ්ඩස්සං තං යානන්තරං දුපෙතා රුජානං ආපුච්ඡතා පබ්බජිතා විපස්සනං පටිඨ පෙතා නවිරස්සෙව අරග්ගතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදුනො:-

“පදුමුනන්තරස්ස භගවතො සුඡතො නාම සාවකො පංසුකුලං ගවෙසනො සංකාරෙ වරගෙ තදු.

නගරෙ හංසවතියා පරෙසං භතකො අහං උපබ්බද්ධස්සං දතාන සිරසා අභිවාදයිං.

තෙන කමෙත සුකතෙන වෙතනාපණ්ඩිති ව ජ්ඣිතා මානුසං දෙහං තාවතියං අගඡ්ඡං.

තෙතනියංසකඛතං දෙවිඤ්ඤ දෙවරජ්ජමකාරයිං. සත්තාච්ඡිකතිකඛතං ච වකඛවතති අගොසගං.

පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනාතො අසංඛියං, උපබ්බද්ධස්සදුනෙන මොදුමි අකුතොභගො.

ඉච්ඡමානො අහං අජ්ජ සකානනං සපබ්බහං බොමදුස්සෙති ඡාදෙය්‍යං. අබ්බද්ධස්සසයිදං ඵලං

සහසගස්සෙ ඉතො කපෙප යං දුනමදදිං නදු; දුග්ගතියං නාභිජානාමි. අබ්බද්ධස්සසයිදං ඵලං.

කිලෙසා-කොපිතා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරග්ගතං පන පතො අත්තනො කණ්ඩස්සාහරං තතො කමතො නිවග්ගතතුකාමො තස්මිංයෙව කමෙම අනිරතං දිස්වා තං වොදෙතො:-

“අවමන්ති අගොරතතා, ජිවිතං උපරං ජ්ඣති,
ආපු ඛියති මව්වාභං කුන්තදිතංව මිදකං.

අථ පාපානී කමමානී කරං බාලො න බුජ්ඣති
පච්ඡාස්ස කට්ඨකං ගොති, චිපාකො හිස්ස පාපකො”ති

ගාථාවයං අහාසි.

තත් “අවමසනී”ති: අතික්කමනති, උහුං උහුං අපගච්ඡන්ති අත්ථො. “අහොරතා”ති: රතනිංදිවා. “ජීවිතං උපරුක්කති”ති: ජීවිතින්ද්‍රියං ව ඛණිකතිරුධවසෙන තිරුක්කති. වුත්තංති: “ඛණො ඛණො තුවං භික්ඛු ජයසි ව ජයසි ව මියසි ව වවසි ව උප්පජ්ඣසිවා”ති ආදි. “ආයු ඛිසති මච්චාන”නති: මරිතබ්බසභාවතො මච්චාති උදධිනාමානං ඉමෙසං සත්ත්‍වෘනං ආයු “යො විරං ජීවති වස්සසතං අපං වා භියෙසා වා”ති එවං පරිච්ඡින්නකාලපරමායු ඛියති, ඛයං ව සමොදං ව ගච්ඡති. යථා කිං? කුන්තදීනංව ඔදකං. යථා නාම කුන්තදීනං පබ්බතෙය්‍යනං බුද්දකනදීනං පබ්බතෙය්‍යං උදකං විරං න තිට්ඨති උහුතිරං ඛියති ආගහමත්තංයෙව විගච්ඡති, එවං සත්ත්‍වෘනං ආයු උහුතරං ඛියති ඛයං ගච්ඡති. එත්ථ ව උදකමෙව ඔදකනති වුත්තං, යථා මනොයෙව මානසනති. “අථ පාපානි කම්මානි කරං බාලො හ බුක්කති”ති: එවං සංසාරෙ අතිවේධි සමානෙ බාලො ලොභවිසෙක වා කොධවිසෙක වා පාපානි කම්මානි කරෙති කරෙන්නොපි නබුක්කති පාපං කරෙන්නො ව පාපං කරෙමිති අබුක්කතකො නාම තත්ථි. ඉමස්ස කම්මස්ස එවරුපො ව දුක්ඛො විපාකොති පන අජනනතො නබුක්කතිති වුත්තං. “පච්ඡාස්ස කට්ඨකං හොති”ති: යදි පාපස්ස කම්මස්ස ආයුගණකවණේ ඉමස්ස කම්මස්ස එවරුපො විපාකොති න බුක්කති, තතො පච්ඡා පන තීරයාදිපු නිබ්බතස්ස අස්ස බාලස්ස කට්ඨකං අතිට්ඨං දුක්ඛමෙව හොති. විපාකොතිස්ස පාපකො; යය්‍යො අස්ස පාපකම්මස්ස නාම විපාකො පාපකො තිභිනො අතිට්ඨො යෙවාති. ඉමං පන ඔවාදං සුත්වා පේරස්ස කණ්ඩිඨභාතා රුජානං ආපුච්ඡිතො පබ්බජිතො නවිරස්සෙව සදත්ථං තිප්පාදෙසි.

හෙරඤ්ඤානිකේරස්ස ගාථාවණ්ණනා ති වසී තා.

“පජිත්තං දරු”නති ආයසමතො සොමමිත්තකේරස්ස ගාථා, කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා සීඛිස්ස භගවතො කාලෙ කුලභෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාතං පතොනා බුද්ධගුණේ සුත්වා පසන්‍යාමානසො එකදිවසං කිංසුකාරුක්ඛං පුප්ඵිහං දිස්වා පුප්ඵාති ගගෙත්වා සඤ්ඤා උද්දිස්ස ආකාසෙ ඛිපිත්වා පුජෙසි. සො හෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙව මනුස්සෙසු සංසරෙනා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බාරුණසියං බ්‍රාහ්මණ කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා සොමමිත්තොති උදධිනාමො තිණ්ණං වේදනං පාරගු හුත්වා විමලෙනා නාම පේරෙන කතපරිවයතො අභිණ්ණං තස්ස සනතිකං ගච්ඡෙනා ධම්මං සුත්වා සාසනෙ උදධිප්පසාදෙ පබ්බජිතො උබ්බපසම්පදෙ වත්තපට්ඨතං. පුරෙන්නො විවරති. විමලකේරෙ පන කුසිතො මිඤ්ඛහුලො රතනිංදිවා විනිනාමෙති,

සොමමිතෙතා “කුසිනං නාම නිස්සාය කො ගුණො”ති තං පභාය මහාකස්සපතේරං උපසංනමිතා නස්ස මවාදෙ යතා විපස්සනං පට්ඨපෙතා නවිරස්සෙව අරහතෙන පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං අපදානෙ:-

“කිංසුතං පුප්ඵිතං දිස්වා පග්ගහෙතාන අඤ්ජලිං
බුද්ධිසෙට්ඨං සරිතාන ආකාසෙ අභිපුජයිං.

තෙන කමෙමන සුකතෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව
ජතිතා මාත්‍රසං දෙනං නාවතීංසං අගජ්ඣං.

එකකිංසෙ ඉතො කපෙස යං කම්මකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජන්ඞි. බුද්ධිපුජයිදං එලං.

කිලෙසා කුට්ඨිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පතා විමලතේරං මවාදෙන නාජයතො:-

“හරිත්තං දුරුමාරුය්‍ය යථා සිද්ධෙ මහණ්ණවෙ,
එවං කුසිතමාගමම සාධුජීවි විසිදති.

තස්මා තං උරිවජේරය්‍ය කුසිතං භිනවිරියං.
පච්චිතෙනති අරියෙති පතිතතෙනති කුට්ඨිති

නිට්ඨං ආරද්ධිවිරියෙති පණ්ඩිතෙති සභාවසෙ”ති

භාටාවයං අභාසි.

. තත් “පටිපාත් දුරුමාරුය්‍ය යථා සිද්ධෙ මහණ්ණවෙ”ති: පෙස ලොපි කුලපුත්තො කුසිතං අලසපුග්ගලං නිස්සාය සිද්ධති සංසාරෙ පහති, ක තස්ස පාරං නිබ්බාණං ඉවජති. යස්මා එතදෙවං තස්මා තං අකුසලධම්මවසෙන සිසං අනුක්‍රමිපිතා කුච්ඡිතං සිද්ධතො කුසිතං විරියාරම්භාභාවතො භිනවිරියං පුග්ගලං සබ්බථා වජේරය්‍ය, ත තස්ස දිට්ඨානුගතීං ආපජේරය්‍යාති අතේරං. එවං පුග්ගලාධිට්ඨානාය භාටාය කොසජේර ආදීනවං දස්සෙතා ඉදති විරියාරම්භ ආනිසංසං දස්සෙතුං “පච්චිතෙනති”ති: ආදි වුත්තං. තස්සතො:-යෙ පන කාය විවෙකසම්භවෙන පච්චිත්තා තතො එව කිලෙසෙති ආරක්ඛතා අරියා නිබ්බාණං පතිපෙසිභත්තනාය පතිතතො ආරම්භේනුපතිජ්ඣා නවසෙන ලක්ඛණ්ණපතිජ්ඣානවසෙන ව කුට්ඨිතො සබ්බකාලං පග්ගගිතවිරියභා. ආරද්ධිවිරියා ලෝකීයලොකුත්තරහෙදය පඤ්ඤාය සමන්තාගතනා පණ්ඩිතා හෙතියෙව සග ආවසෙය්‍යා; සද්දත්තං නිපථාදෙතුභාමො සංවසෙය්‍යාති. තං සුතා විමලතේරෙ සංවිග්ග මානස්සො විපස්සනං පට්ඨපෙතා සද්දත්තං ආරාධෙයි. සවායමතො පරතො ආගමස්සති.

සොමමිතතතේරස්ස භාටාවණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

“ජනො ජනමිති සබ්බමො”¹ති: අයසමහො සබ්බමිත්තතෙසං
 රස්ස ගාථා. කා උපපන්නි? අයමි පුරිමබ්බුද්ධෙසු නතාධිකාරො නත්ථ
 ගත්ථ ගවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා ඉතො වානවුතෙ කප්පෙතිස්සස්ස
 හගවතො කාලෙ තෙසාදකුලෙ තිබ්බත්තිතො වනවරකො² හුත්වා
 වතෙ මිගෙ වසිත්වා මංසං බාදනො ජීවති. අපස්ස හගවා
 අනුග්ගණ්ණත්ථං. වසනට්ඨානසමීපෙ තිණි පදවෙතියාති දොසො
 පක්කාමි. සො අතීඨකාලෙ සමමාසබ්බුද්ධෙසු කතපරිවයන්තා වන්ක
 රතනාති දිස්වා පසනනමානසො ඡිකාරණිපුපෙථගි පුජං කත්වා
 තෙන පුඤ්ඤකමෙත්ත තාවතිංසනපතෙ තිබ්බත්තිතො අපරාපරං ඥා
 නිපුයෙව සංසරනො ඉමසමිං බුද්ධුපසාදෙ සාවච්ඡිනගරෙ බ්‍රාහ්මණ
 ඤාලෙ තිබ්බත්ති. සබ්බමිත්තොතිස්ස නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤානං
 පතොතො ජෙතවනපටිග්ගයණෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලභාසංඝා
 පබ්බජිත්වා කමට්ඨානං ගගෙත්වා අරඤ්ඤෙ විහරනො වස්සං උප
 ගන්ත්වා වුත්ථස්සො හගවන්තං වත්ථිතුං සාවච්ඡිං ගච්ඡන්තො අන්තරා
 මයෙහ මාගවිකෙති ඔබ්බිතෙ³ පාසෙ මගපොතකං බඬං අද්දස. මාතා
 පනස්ස මිභි පාසං අපට්ඨිංසි පුත්තසිනෙතෙන දුරං න ගච්ඡන්ති
 මරණහයෙන පාසසමිපට්ඨි න උපගච්ඡති. මගපොතකො ව භිතො
 ඉතොවිතො පරිවත්තනො කරුණං විලපති. නං දිස්වා පෙරො
 “අහො සත්තානං සිනෙහගෙතුකං දුක්ඛං”ති ගච්ඡන්තො තතො
 පරං සබ්බහුලෙ වොරෙ ඵකං පුරස්සං ජීවගාගං ගගෙත්වා පලාලවෙ
 ණීයා සකලසරිරං වෙදෙත්වා කොප්පෙන තං ව මහාවිරවං විර
 වන්තං දිස්වා තදුගයං නිස්සාය සංඤ්ඤාසංවෙගො තෙසං වොරානං
 සුණ්ණතානංයෙව:-

“ජනො ජනමිති සබ්බමො ජනමෙවසසිතො ජනො,
 ජනො ජනෙන ගෙසිසති ගෙදෙති ව ජනො ජනං.

තො හි තස්ස ජනෙනත්ථො ජනෙන ජනිතෙන වා
 ජනං ඔහාය ගච්ඡන්තං ගෙසිසිත්වා බහුං ජන”න්ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත්ථ “ජනො”ති අතිබාලජනො. “ජනමිති”ති: අඤ්ඤාන
 ජනෙන. “සබ්බමො”ති: නණ්ණාබ්බිනෙන බිමො; අයං මෙ පුභොති
 මාතාවිඤ්ඤාදිනා පටිබ්බො අයමෙව පාසො. “ඉමෙ මං පොසෙන්නි
 අහං ඉමෙ නිස්සාය ජීවාමි”ති පටිබඬාචිත්තොති අත්ථො. “ජනං ම
 වසසිතො ජනො”ති: අයං මෙ පුභොති ධිතාති ආදිනා අඤ්ඤමෙව
 ජනං අඤ්ඤා ජනො අයසිතො නණ්ණාය අලලිතො පරිගය්‍ය
 සිතො. “ජනො ජනෙන ගෙසිසති ගොසිති ව ජනො ජන”න්ති:
 කමමස්සකතාය යථාභූතා පෙත්තාවතො බොධස්ස ව අභාවතො

1. සි. I. වනවාරිකො

2. සි. III & ම. මට්ටිකෙ.

අස්සුපෙක්ඛනං අකඛාං ලොභවසෙන යථා ජනො ජනං අස්සනො,
 එවං දොසවසෙන ජනො ජුනෙන හෙසියති බාධියති තසිදං මස්ස
 මෙව උපරි හෙය්නඵලවසෙන පරිපතියානීති අජනනො
 හෙය්න ජනො ජනං, “කො හි තස්ස ජනෙනෙය්”ති: තස්ස
 අඤ්ඤාජනස්ස අඤ්ඤාජනෙන තණ්හාවසෙන අස්සිතෙන දොස
 වසෙන බාධිතෙන වා කො අනො, “ජනෙන ජනිතෙන වා”ති:
 මාතාපිතා හුතො තෙන අඤ්ඤාජනකෙන ජනිතෙනවා කො අනො,
 “ජනං ඛිතාසං ගවජනාං හෙය්නියා බහුං ජන”තති: යස්මා
 සංසාරෙ වරතො ජනස්ස අයමෙව එවරුපා පටිපත්ති, තස්මා තං
 ජනං තස්ස ව සාධිතා යා සා තණ්හා ව යො ව සො දොසො එව බහුං
 ජනං හෙය්නියා ඤිතො තස්ස මිත්තං සබ්බසො පහාය පරිවට්ඨිතො
 ගවජං තෙහි අනුපද්ධතට්ඨානාං ගවජයං පාපුණෙය්නති අනො,
 එවං පන වතී පෙරො තාවදෙවං විපස්සනං උස්සකතාපෙතො අර
 හතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“වතකමමිකො පුරෙ ආසිං පිතුපිතාමගෙනහං
 පරරුහිරෙන ජීවාමි කුසලං මෙ න විජ්ජති.

මම ආසංසාමන්තා තිස්සා ලොකානනායකො
 තිණි පදාති දස්සෙසි අනුකම්පාසං වකුමො.

අක්කනෙන ව පදෙ දිස්වා තිස්සනාමස්ස සඤ්ඤා
 ගට්ඨො ගට්ඨෙන විතෙතන පදෙ විතනං පසාදසිං.

කොරණං පුප්පිතං දිස්වා පාදපං ධරණීරුගං
 සකොටකං ගෙතොන පාදසෙට්ඨමපුප්පසිං.

තෙන කමෙමන සුකතෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව
 ජනිතො මානුසං දෙහං තාවතීංසං අගජ්ජහං.

යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවතනං අථ මානුසං
 කොරණංකවජ්චි හොමි, සප්පහාසො හවාමහං.

වෙ නවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං කමමකරං තදා;
 දුග්ගතිං නාතිජනාමි. පදපුජ්ජසිදං ඵලං.

කිලෙසා කුපිතා මස්සං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

තෙ පන වොරා පෙරස්ස සනතිකෙ ධම්මං සුඛා සංවෙගජනාං
 පබ්බජිතා ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජංසුති.

සබ්බමිත්තසංඝරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි ට්ඨි තා.

“කාලී ඉඡ්ථි”ති ආයසමනො මහාකාලකේරසං ගාථා. කාලී උපසන්නි? අයමි පුරිමචුදොසු කතාධිකාරො තත්-තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකනවුතො කපෙප කාලගෙගෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤාතං පතෙනා කෙනවිදෙව කරණීයෙන අරඤ්ඤං ගතො තත් අඤ්ඤාතරසං රුක්ඛමුලසං සාධාය ඔලමබමානං පංසු කුලච්චරං. දිසවා “අරියදාමජො” ලමබිති”ති පසන්නවිතෙනා තිංඤ්ඤික” පුපථානි ගහෙතො පංසුකුලං පුජෙසි. සො භතන පුඤ්ඤායමෙත දෙවමනුසෙසසු සංසරනෙනා ඉමයමි පුද්ධපපාදෙ සෙනව්‍යා තගරෙ සත්ථාගකකුලෙ නිබ්බත්තිතො මහාකාලාති ලදාධිකාරො විඤ්ඤාතං පතො සරාචාසං වසනෙනා පඤ්චති සකථසතෙති භණ්ඩං ගහෙතො වාණීජ්ජවසෙන සාවතීං ගතො එකමනතං සකථසතං නිවෙ සෙතො අදාධිකාරපරිසංඝමං විනොදෙතො අත්තනො පරිසංඝ සද්ධිං නිසිනෙනා සායණගසමයං ගතමාලාදිගතෙ උපාසකෙ ජෙනවතං ගව්ඡනෙන දිසවා සයමි තෙති සද්ධිං විහාරං ගතො සත්ථු සන්නිකො ධම්මං පුතො පටිලදාධිකාරො පබ්බජිතො සොසානිකඛ්‍යං” අධිධාය පුසානෙ වසති. අපේකදිවසං කාලී නාම එකා ඉඡ්ථි ඡවධාතිණිකා ථේරසං කමමධානත්ථාය ව අවිරමනං සරීරං උතො ගතෙ ජිජිඤ්ඤා සිසං ව දධිථාලිකං විය භිජිඤ්ඤා සබ්බං අභිගපට්ඨං සමබ්බමෙව කතො ථේරසං ඔලොකෙනා යොග්‍යධානෙ යපෙතො එකමනතං නිසිදි. ථේරෙ තං දිසවා අත්තාගං ඔවදනෙනා:-

“කාලී ඉඡ්ථි බ්‍රහ්මි ධම්මාරූපා සත්ථිඤ්ඤා භෙතො අපරං ව සත්ථි.

බාහං ව භෙතො අපරං ව බාහුං සිසඤ්ඤා භෙතො දධිථාලිකං ව

එසා තිසින්නා අභිසංඤ්ඤාති.

යො වෙ අවිවා උපධිං කරෙති පුනපුනං දුක්ඛමුපෙති මනෙ,

තසමා පත්තං උපධිං න කසිරි. මාහං පුන භින්නසිරෙ සසිසං” නති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “කාලී”ති: හස්සා නාමං කාලවණ්ණතතා වා එවං වුතනං. “බ්‍රහ්මි”ති: මහාසරීරං, ආරොගපරිත්තාගවති “ධම්මාරූපා”ති: කාල වණ්ණතතා එව කාකසදිසරූපා. “සත්ථිං ව භෙතො”ති: මහසරීරසං සත්ථිං ජනනුභෙදනෙන භඤ්ජිතො. “අපරඤ්ච සත්ථි”නති: ඉතරඤ්ච සත්ථිං පරිභඤ්ජිතො. “බාහඤ්ච භෙතො”ති: බාහවසීං ව අග්ගබා හධානෙ ගෙව භාඤ්ජිතො. “සිසඤ්ච භෙතො දධිථාලිකං වා”ති: මහසරීරසං සිසං භිජිඤ්ඤා භින්නතතා එව ලෙඤ්ඤිදණ්ඩාදිති පසං රතන දධිථාලිකං විය පසං රතනමත්ථුරුගං කතොති අපෙතො. “එසා තිසින්නා අභිසංඤ්ඤාති”ති: භින්නතතං ඡවං මහසරීරං තෙ අවයවෙ යථාධානෙ¹ ගෙව යපෙන න සංඤ්ඤාති සතිහං කතො

1. සි. III. අරහමජෙ.

2. සි. III. කණිකාර.

3. සි. III. සොසානිකඛ්‍යාති.

4. සි. III. පවත්තථානෙ.

මංසාපණං පසාරෙනති විශ එසා නිසිනතා. “සො ටෙ අවිවා උපධිං කණෙති”ති: යො ඉමාය උපට්ඨාදිතං කමට්ඨානං දිස්වාපි අවිවා අකු සලො කමට්ඨානං ජබ්බතො අයොනිසො මනසිකාරෙන කිලෙ සුපධිං උපපාදෙති, සො මනෙ ඔනු මනුපකෙසු සංසාරස්ස අනතිවත්ත නහො පුනපුනං අපරපරං නිරයාදිපු දුක්ඛං උපෙනි. “නසමා පන්තං උපධිං න කාසිති”ති: තස්මාති යස්මා වෙහදෙවං තස්මා පජානං උපධිති ඉධ යං දුක්ඛං සමෙහාතිති පජනනො යොනිසො මනුසි යරොනො කිලෙසුපධිං න කාසිති න උපපාදෙය්. කස්මො? “මාහං සුන ගිනනසිග්ගෙ සසිස්ස”නති: යථාසිදං මතසරිරං භින්නසරිරං සයති එවං කිලෙසුපධිති සංසාරෙ පුනපුනං උපපත්ති යා කට්ඨවස්සකො හුතො භින්නසිග්ගෙ අහං මා සසිස්සනති. ඉමං වදනො පෙරො විපස්සනං උස්සක්කාපෙක්ඛ අරහතං පාපුණි.

හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“ගිමවත්තස්ස අවිදුරෙ උරුගණො නාම පබ්බතො,
තත්ථද්දං පංසුකුලං දුමංගනං විලඛිතං.

නිණි කිංකිණිකපුප්ඵාති ඔවිණිකානහං තද
හට්ඨො හට්ඨන විත්තෙන පංසුකුලං අපුජ්ඣං.

හෙන කමෙවන සුකහෙන වෙහනාපණිධිති ව
ජතිතො මානුසං දෙහ; තාවතිංසං අගච්ඡතං.

එකනවුතෙ ඉහො කප්පෙ යං කමමකරිං භද;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි පුජෙතො අරහද්ධරං.

කිලෙසා කොපිවා මගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

මහාකාලසේරස්ස ගාථාවණණා

නි ට්ඨි වා.

“බහු සපගෙන ලහති”ති ආයස්මතො නිස්සසේරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කායාධිකාරො තත් තත් භට්ඨ විවට්ඨපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණිනොති පිසදසසිස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤාහං පහො සිප්පෙති නිප්ඵන්ති ගන්තො කාමෙසු ආදිනවං දිස්වා කරාමාසං පහාය තාපස පබ්බජං පබ්බජිතො අරඤ්ඤයහනෙ සාලවනෙ අස්සමං කාරෙතො වසති. භගවා තස්ස අනුග්ගණනත්තං අස්සමස්ස අවිදුරෙ සාල වනෙ නිරෙධං සමාපජිතො නිසීදි. සො අස්සමතො නික්ඛමිතො එලාඵලන්දය ගච්ඡනො භගවත්තං දිස්වා පසන්නාමානසො වතුරෙ දණ්ඩ යපෙතො භගවතො උපරි පුප්ඵාති සාලසාධාති සාධා මණ්ඩපං කායා සහතාහං වණ්ණවනෙනති සාලපුප්ඵති භගවත්තං පුජෙතො අට්ඨාසි බුද්ධාරමමණං පිතිං අවිජහනො. සත්ථ

සත්තාහස්ස අවච්ඡෙදන නිරෝධනො වුට්ඨිතිං තිකඛුසංඝං විනෙතසි,
 නාවදෙව සභසහස්සමත්තා ඛිණ්ණසවා සත්ථාරං පරිවාරෙසුං. භගවා
 තස්ස භාවිතිං¹ සම්පත්තිං විභාවෙනො අනුමොදනං වතො පකකාමි.
 සො හෙත පුඤ්ඤභගමෙන දෙවලොහො නිබ්බන්ධිතො අපරපරං
 සුගතිසුභෙව සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ රුජගගෙ බ්‍රාහ්මණ
 කුලෙ නිබ්බන්ධිතො තියෙස්සාති ලද්ධිනාමො වයපපතො තිණ්ණං
 වෙදනං පාරගු හුක්ඛො පඤ්චමත්තාති මාණවකසභාති මනෙත
 වාවෙනො ලාභශ්‍යසශ්‍යපතෙන. හුක්ඛො සත්ථු රුජගගමනෙ
 බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලද්ධිසද්ධො පබ්බජිතො විපස්සනං පට්ඨපෙතො
 නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“අරේඛාගගෙතො සාලවතං සුකතො අස්සමො මම
 සාලපුප්ඵති සඤ්ජනො වසාමි පවතෙ තදා.

පියදස්සි ව භගවා සයම්භ අනුපුගගලො
 විවෙකකාමො සම්බුද්ධො සාලවතමුපාගමි.

අස්සමා අභිනික්ඛම්ම පවතං අගමාසං
 මුලථලං ගවෙසනො අභිඤ්ඤාමි වංචන තදා.

තත්ථදුස්සං සම්බුද්ධං පියදස්සිං මහාසං
 සුනිසින්නං සමාපන්නං විරොචන්නං මහාවතො.

චතුර්දෙසං ස්පෙස්සාන බුද්ධස්ස උපරි අගං
 මණ්ඩපං සුකතං කතො සාලපුප්ඵති ඡාදස්මිං.

සත්තාහං ධාරයිතො මණ්ඩපං සාලඡාදිතං
 තත්ථ විගතං පසාදෙතො බුද්ධසෙට්ඨං අවඤ්ඤං.

භගවා තම්බි සමයෙ වුට්ඨිතිං සමාභිනො
 දුගම්භතං පෙක්ඛමානො නිසිද්ධි පුරිසුත්තමො.

සාදිතො වරුණො නාම පියදස්සස්ස සත්ථුනො
 වසිසභසගස්සෙති උපගජ් විනායකං.

පියදස්සි ව භගවා ලොකජෙට්ඨො නරාසහො
 භික්ඛුසංඝෙ නිසිද්ධිං සිතං පාතුකරි ජිනො.

අනුරුද්ධො උපට්ඨානො පියදස්සස්ස සත්ථුනො
 එකංසං විවරං කතො ආපුච්ඡන් මහාමුතීං.

කො හුඛො භගවා ගෙතු සිත්තමමස්ස සත්ථුනො?
 කාරණෙ විජ්ජමානම්බි සත්ථා පාතුකරො² සිතං.

සත්තාහං පුප්ඵච්ඡදනං යො මෙ ධාරෙසි මාණ්ඩපො
 තස්ස කම්මං සරිතොන සිහං පාතුකරිං අගං.

1. සි. I & ම. භාගිති..

2. සි. III. පාතුකරි.

ඔකාසාහං න පසාමි යනං පුඤ්ඤං වීජව්වති
දෙවලොකෙ මානුස්සෙ වා ඔකාසොව නසමෙති.

දෙවලොකෙ වසනායා පුඤ්ඤකම්මසම්බන්ධො
යාවතා පරිසා වස්ස සාලච්ඡන්දනා භවිස්සති.

තත් දිබ්බෙති තව්වෙති හිතෙති වාදිතෙති ච
රමිස්සති සද්ද සන්තො පුඤ්ඤකම්ම සමාගිතො.

යාවතා පරිසා වස්ස ගතිගතී භවිස්සති
සාලස්ස පුප්ඵස්සො ච ආවසයිස්සති තාවදෙ.

තතො චුතොයං මනුජේ මානුසං ආගමිස්සති,
ඉධාපි සාලච්ඡන්දනං සබ්බකාලං ධරිස්සති.

ඉධ නම්මං ච හිතං ච සමතාලසමාගිතං
පරිවාරෙනති මිං නිම්මං බුද්ධපුත්ථිදං ඵලං.

උග්ගචේත්තෙනව සුරියෙ සාලවස්සං පවිස්සරෙ
පුඤ්ඤකම්මෙන සංසුතතං වස්සතො සබ්බකාලිකං.

අට්ඨාරසෙ කප්පසනෙ ඔක්කාකතුලසමාගො
ගොතමො නාම නාමෙන සන්ධා ලොකෙ භවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු ද්වයාදෙ ඔරසො ධම්මනිවුත්තො
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය නිබ්බාසිස්සන්තාසවො.

ධම්මං අනිසමෙනායා සාලච්ඡන්දනං භවිස්සති,
විතකො ක්කායමානස්ස ඡන්දනං තත්ත ගෙස්සති.

විජාකං කිත්තසිත්වාන පියදස්සි මහාමුතී
පරිසාය ධම්මං දෙසෙසි තපොනෙතා ධර්මවුට්ඨිකා.

තීංසකප්පාති දෙවෙසු දෙවරජ්ජමකාරසිං;
සට්ඨිච්ච වතුකඛානුං ච වකකච්ඡනී අහොසහං.

දෙවලොකා ඉධාගන්ත්වා ලහාමි වීජුලං සුඛං;
ඉධාපි සාලච්ඡන්දනං¹ මණ්ඩපස්ස ඉදං ඵලං.

අයං පච්ඡිමකො මයං චරිමො වතනතො නවො
ඉධාපි සාලච්ඡන්දනං ගෙස්සති සබ්බකාලිකං.

මහාමුතීං තොසසිත්වා ගොතමං සකාසපුබ්බතං
පඤ්ඤාමති අවලං යානං හිත්වා ජයපරාජයං.

අට්ඨාරසෙ කප්පසනෙ යවුද්ධමතිපුත්ථිං;
දුග්ගතං නාහිත්තාමි, බුද්ධපුත්ථිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"න්ති.

සො අරහත්තං පන පඤ්ඤා විසේසනො ලාභශාසකප්පනො
අගොසි. තත්ථ කෙවි පන පුට්ඨජනනිකුලු පේරහං ලාභසකකාරං
දිස්වා බාලභාවෙන අසහනාකාරං පවෙදෙසුං. පේරො තං ඤාතො ලාභ
සකකාරෙ ආදීනවං තත්ථ අත්තනො අලග්ගභාවං ව පනාසෙන්නො:-

“පසු සපතෙත ලභති මුණේවා සබ්බාපිපාරුතො

ලාභී අත්තස්ස පානස්ස වත්තස්ස සයනස්ස ව.

ථතමාදීනවං ඤාතො සකකාරෙසු මහබ්බසං

අප්පලාභො නවස්සුතො සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තස්සන්ධො:-සිබ්බි අසේසෙවා මුණේ අනෙසතාය මුණේවා,
ඒන්ද්වා සබ්බපිතකාසාවධාරිතාය සබ්බාපිපාරුතො, එවං චෙවණ්ණේයං
අජ්ඣුපගතො පරායත්තවුත්තකො පබ්බජිතො සචෙ අත්තපානා
දීනං ලාභී ගොති සොපි බහු සපතෙත ලභති තස්ස උසුයකා බහු
භවන්ති; තස්මා එවං එවරුපං ලාභසකකාරෙසු මහබ්බසං විපුලභයං
ආදීනවඤ්ඤා දෙසං විදිතො අප්පච්ඡතං සන්නොසං ව හදයෙ යපෙතො
අනවස්ථුප්පාදස්ස උප්පන්නස්ස ලාභස්ස පරිවජ්ජනෙන අප්පලාභො
තතො එව තත්ථ තණ්හාවස්සති අභාවස්සුතො සංසාර
භයස්ස ඉතඛණ්ණො භික්ඛාකිලෙසතාය වා භික්ඛු සනතුසිට්ඨානීයස්ස
සතිසම්පජ්ඣස්ස වසෙන සතො සුඤ්ඤා පරිබ්බජේ වරෙය්‍ය
විහරෙය්‍යාති. තං සුඤ්ඤා තෙ භික්ඛු තාවදෙව පේරං බමාපෙසුං.

නිස්සපේරහං ගාථාවණ්ණනා

ති වසී තා.

“පාවිනවංස දුශමිති”ති ආයස්වතො කිමිලිපේරහං ගාථා.
කා උප්පත්ති? තස්ස පුබ්බයොගො සංචෙගුප්පත්ති පබ්බජ්ජා ව එක
නිපාතෙ “අභිසන්නා”ති ගාථාසංවණ්ණනායං වුත්තොයෙව. තාය ව
ගාථාය පේරෙන අත්තනො විසේසාධිගමස්ස කාරණං දස්සිතං. ඉධ
පන අධිගතවිසේසස්ස අත්තනො, ආයස්වතා ව නන්දියෙන සමග්ගවා
සොති චෙදිතබ්බං. සමග්ගවාසං පන වසන්නා තෙ යථා වසීංසු තං
දස්සෙන්නො:-

“පාවිනවංසදුශමිති සකසපුත්තා සහායකා

පහායානප්පකෙ භොගෙ උඤ්ඤප්පත්තාගතෙ රතා.

ආරද්ධවිරියා පතිතත්තා නිවං දළහපරික්කමා

රමන්ති බම්බරතියා හිත්තා ලොකීයං රතී”න්ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත්ථ “පාවිනවංසදුශමිති”ති: පාවිනවංසනාමකෙ රත්තිත
ගොපිතෙ සහපරිච්ඡේදෙ වතෙ, නංගි ව ගාමිත්තං පාවිනදිසායං.

සීතානා වංසගුලෙ පරික්ෂිතතා ව පාචිතවංසදයොති වුනෙනා; සං
වසනභාෂෙතොති. “යකාපුතා”ති: අනුරුඳ්වරොදයො සකා
රුජකුමාරා. “සහායකා”ති: සංවේගපාතනි පබ්බජ්ජා සමණධම්මකරණ
සංවාසෙහි සහ අයනතො පවත්නනතො සහායකා. “පහාසානසනෙ
හොගෙ”ති: උදාරෙන පුඤ්ඤානුභාවෙන අධිගතො කුලපමරාගතො
මහනෙත භොගකබ්බෙ ජ්ඣෙඛිති. “සහායනපාතෙ”ති වා පාලි.
“උඤ්ජපතනාගතො රතා”ති: උඤ්ජාවරියාය ආගතතො උඤ්ජපතෙත්
න ආගතතො පතනාගතො පතන පරියාපතෙත රතා අභිරතා: පරියා
යාගිගමස්ස ආදිතො සංඝනතාදිති අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපිති ජබ්බා
බලං නිස්සාය භික්ඛාවරියාය ඉද්ධො මස්ස භගතෙතොව සනතුට්ඨොති
අතො. “ආරද්ධවිජිසා”ති: උත්තමත්ථස්ස අධිගමස්ස ආදිතොව පගෙව
සමානිතවිජියා. “පභිනතනා”ති: නිත්තපොතපබ්බාරභාවෙන කාලෙන
කාලං සමාපජ්ජනොව නිබ්බාණං පතිපෙසිතවිත්තා. “තිදිවං දලහ
පරිකාමා”ති: වත්තපටිපත්තිපු දිට්ඨධම්මපුබ්බිහාරානුයොගෙන
සබ්බකාලං අසිවිලපරිකාමා. “රමනාධිධම්මරතියා භික්ඛාන ලොකිං
රතී”නති: ලොකෙ විදිතතාය ලොකපරියාපතනතාය ව ලොකියං
රුපාරමමණාදිරතීං පහාය මග්ගපඤ්ඤාය පජ්ජිති ලොකුත්තරධම්ම
රතියා අග්ගඵලනිබ්බාණරතියා ව අභිරමනීති.

තිමලිලසේරස්ස ගාථාවණණා

ති ට්ඨි තා.

“අසොතිසො මනසිකාග්”ති ආයසමතො නන්දසේරස්ස ගාථා.
කා උපපත්ති? අයං කීර පදමුග්ගරස්ස භගවතො කාලෙ ගංසවතී
නතරෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතනිච්චා විඤ්ඤාතං පතො භගවතො
සනතිකෙ ධම්මං පුණ්ණෙනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඉද්දියෙසු ගුත්ත
වාරානං අග්ගට්ඨානෙ ඤාපෙනං දිස්වා සයම්පි තං සානනතරං
පතෙන්නො භගවතො භික්ඛුසඤ්ඤාය ව පුජසකකාරං මහාදුතං
පවතෙතච්චා “අගම්පි අනාගතො තුඞ්ගාදිසස්ස බුද්ධස්ස එවරුපො
සාවකො භවෙය්”නති පණ්ඩානං කච්චා තතො පඨාය දෙව
මනුස්සෙසු සංසරෙනො අන්දසස්ස භගවතො කාලෙ විතතාග්
තාම නදියා මහනෙනා කච්ඡපො හුච්චා නිබ්බතො එකදුරු
සත්ථාරං නදියා පාරං ගතො නිරෙ සීතං දිස්වා සයං භගවතා
තා රෙකුකාමො සන්ථු පාදමුලෙ නිපජ්ජි. සත්ථා තස්ස අරුඤ්ඤාය
මලොකෙච්චා පිට්ඨිං අභිරුහි. සො ගට්ඨතුටෙට්ඨා වෙගෙන සොභං
ඡිද්දෙනො සිසතරං පරතීරමෙව පාපෙසි, භගවා තස්ස අනුමොදනං
වදනො භාවිතීං සමපතනීං කපෙච්චා පකාමි. සො තො පුඤ්ඤ
කමෙවන සුගතීසුයෙව සංසරෙනො ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ කපිල
වන්දමි. පුඤ්ඤාදනමහාරාජස්ස පුතො හුච්චා මහාපජ්ජනියා ගොත

මියා කුවේලි නිබ්බතති. තස්ස නාමගහණදිවසෙ “සුඤ්ඤාභාවං නැඟනොති නොසෙතොති ජාතො”ති නැඟෙද්දී කොම. අනංසු. තස්ස වයසප්පාදන කාලෙ සන්ධා පවත්නවර්ධමවනෙකා ලොකා භුග්ගහං කිරොතොති කපිලවත්තං ගතොති සුඤ්ඤාභාවෙ පොකාර වස්සං අවුත්තප්පනං කතො වෙස්සනතරජාතකං කපේති. දුතියදිවසෙ පිණ්ඩාය පටිඨො “උත්තරිකං නාමප්පෙත්තං”ති ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිප්ලෙ පතිට්ඨාපෙති නිවෙසනං ගතොති “ඛමං චරෙ”ති ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිප්ලෙ රාජානං සකදගාමිප්ලෙ ව පතිට්ඨාපෙති තතියදිවසෙ නැඟකුමාරස්ස අභිසෙකනිවෙසන විවාහමඛගලෙසු වත්තමානෙසු පිණ්ඩාය පටිඨොති නැඟකුමාරස්ස ගජේ පත්තං දතො මඛගලං වතො තස්ස ගජේතො පත්තං අගගොතිවු විහාරං ගතො තං පත්තගජං විහාරං ආගතං අනිවර්තනංයෙව පබ්බාපේති තථා පබ්බාපිතතො අනභිරතියා පිළිතං සුඤ්ඤා උපායෙන තස්ස තං අනභිරතියං විනොදෙයි. සො සොන්ධො පටිසංඝාය විපස්සනං පටිසංඝො නවිරස්සෙව අරගතතං පාපුණි.

තෙන වුත්තො අපදනො:-

“අත්ථදසයිතු ගගවා සයමිතු ලොකනායකො
විතතානදියා තීරං උපගඤ්ඤි තථාගතො.

උදකා අභිනික්ඛමම කව්ඡපො වාරිගොවරො
බුද්ධං¹ තාරෙතුකාමොගං ට්ඨෙසිං ලොකනායකං.

අභිරුගතු මං බුද්ධො අත්ථදසයි මහාමුනි;
අහං තං තාරසිසාමි දුක්ඛස්සන්ත කරො තුවං.

මම සංකප්පමඤ්ඤය අත්ථදසයි මහායසො
ආරුහිතිංසා මෙ පිට්ඨිං අට්ඨාසි ලොකනායකො.

යතො සරාමි අතනානං යතො පතොගාමි විඤ්ඤානං;
සුඛං මෙ තාදිසං නත්ති යථා පාදතලෙ මුනෙ.

උත්තරිකාන සම්බුද්ධො අත්ථදසයි මහායසො
තදීතිරලිකි යොතින ඉමා ගාථා අභාසට්.

යාපතා වංඤානෙ විතතං කඛිඛාසොතං” තරාමහං
අයං හි කව්ඡපො රාජා තාරෙති මම පුඤ්ඤවා.

ඉමිනා බුද්ධතරණෙන මෙත්තවිත්තවතාය ව
අට්ඨාරසෙ කප්පසනෙ දෙවලොකෙ රමස්සති.

දෙවලොකා ඉධාගතොති පුක්කමුලෙන වොදිතො
ථකාසනෙ නිසීදිතො කඛිඛාසොතං තරිස්සති.

1. උමා අප. පා.

2. සී. I & ම. ගඛිඛාසොතො.

යථාපි හදුනෙ බෙනෙත බිජං අප්පමි රොපිතං
සමමාධාරෙ පවසානෙන ඵලං භොසෙති කසානෙ.

තථෙවිදං බුද්ධිබෙතනං සමමාසමිබුද්ධිදෙසිතං
සමමාධාරෙ පවෙච්ඡනෙන ඵලං මං භොසෙසසාති.

පධානපතිතනෙතාමි උපසනෙතා නිරුපසි
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරාමි අනාසවො.

අට්ඨාරසෙ කප්පසනෙ යං කමමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. තාරණාය ඉදං ඵලං.

කිලෙසා කිංචිතා මයං-පෙ-කතං පුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තු පන පතා විමුක්තිපුබං අනුභවනො “අහො සන්ත්‍ර
උපායකොසලං! යෙනාහං භවපඬිකතො උද්ධරිතො නිබ්බාණපලෙ
පතිට්ඨාපිතො”ති අත්තනො පතිණසංකිලෙසං පටිලභං ව පුබං
පච්චවෙක්ඛිතො සඤ්ජාතසොමිනසො උද්ගතවසෙන:-

“අයොනිසොමනසිකාර මණ්ඩනං අනුසුඤ්ඤං
උද්ධතො වපලො වාසිං කාමරගෙන අට්ටිතො.

උපායකුසලෙනායං බුද්ධිනාදිවච්ඡිකා
යොනිසො පටිපජ්ඣිතො භවෙ විතතං බුද්ධිමතිං”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “අයොනිසො මනසිකාර”ති: අනුපායමනසිකාරනො.
අප්පභං කායං සුභතො මනසිකරිතො සුභතො මනසිකාරගෙතු අප්පභෙ
කායෙ සුභසඤ්ඤායාති අතො. “මණ්ඩන”නති: හන්තිපගාදිආහ
රණෙහි වෙච මාලාගතාදිහි ව අත්තභාවස්ස අලංකරණං. “අනු
සුඤ්ඤං”නති: අනුසුඤ්ඤං, සරිරස්ස විභුසනපසුතො අහොසිනති
අතො. “උද්ධතො”ති: ජනිතොත්තරුපයොබ්බතමදදිති උද්ධතො
අවුපසන්නවිනෙතො. “වපලො”ති: වතමකකවො විස අනවට්ඨිත
විතතතාය ලොලො. කායමණ්ඩනතත්මණ්ඩනාදිවපලසුත්තතා
ය වා වපලො. “ආසිං”ති: අහොසිං. “කාමරගෙන”ති: වන්තිකා
මෙසු ජන්දරගෙන අට්ටිතො පිට්ටිතො විබාධිතො ආසිනති යොජනා.
“උපායකුසලෙනා”ති: වෙනෙයානං දමිත්තුපායවේක්කෙන කොවි
දෙන බුද්ධිත භගවතා ගෙතුහුතෙන. ගෙතුඅතො හි තං කරණ
වචනං. පලුඨමකකටි දෙවච්ඡරාදස්සනෙනති උපකක්ඛිතවාද වොද
නාය ව අත්තනො කාමරගාපනායනං සකිය වදති. භගවා හි
ආයසමනං නන්දනෙරං පඨමං ජනපදකුලාණිං උපාදාය “යථායං
මකකටි එවං භක්ඛවපාදිතිසො උපාදාය ජනපදකුලාණි”ති මහතිසා
ආණියා බුද්ධං ආණිං නිගරනො වසිකො විස සිනෙගපානෙන

සිරි. බිරි. දැන වමනවිරෙද්දි නගි දෙස. නිගරනෙයා හිසකෙකා විශ ව කුවපාදිනි දසුනෙන ජනපදකලයාහි විරහනවිතන. කාරෙයා පුන උපකතිතවාදෙන කකුවපාදිනිපුටි විතන. විරජේයා සමමදෙව සමපවිපසානානුයෝගෙන අරියමගෙන පතිට්ඨපෙසි. හෙත වුහා:-“සොභිසො සපිපජ්ඣා හමෙ විතන. උදබබ්බි”නති. උදබබ්බියෙන සදුණෙන සමමදෙව සමපවිපසානාය විසුද්ධිපිපදා පවිපජ්ඣා හමෙ සංසාර පඤ්ඤා නිමුග්ගඤ්ච මෙ විතන. අරිය මගෙන හැරෙන උපකාරි, නිබ්බාණ්ථලෙ පතිට්ඨපෙසිනි අනෙයා. ඉදං උදනං උදනෙයා පේරො පුන දිවසෙ හගවනනං උපසංකම්භා එවමාහ:-“යං මෙ හතෙන හගවා පාරිභොගො පඤ්චනනං. අච්ඡර සතානං පටිලාභාය කකුවපාදිනං මුඤ්චාමහං හතෙන හගවනනං එතස්මා පටිසාචා”ති. හගවාපි තස්ස “යදෙව හෙ තඤ අනුපාදය ආසවෙති විතන. විමුතනං තදහං මුතෙනා එතස්මා පටිසාචා”ති ආහ. අපසා හගවා සවිසෙසං ඉඤ්ඤියෙසු ගුහනවාරනං ඤායා නං ගුණං විභාවෙනො “එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං ඉඤ්ඤියෙසු ගුහනවාරනං යදිදං නඤ්ඤ”ති ඉඤ්ඤියෙසු ගුහනවාර භාවෙන අනුට්ඨානෙ ධ්වෙසි. පෙරෙ හි සයමෙවාහං ඉඤ්ඤානං අසංවරං නිසායං ඉමං විපසකාරං පතෙනා තමෙවාහං සුට්ඨ නිග්ග හෙය්මා”ති උසාහජනො බලවතිරෙත්තපො තත්ථ ව කතාධිකාරතො ඉඤ්ඤසංවරෙ උක්කංසපාරමිං අගමාසිති.

නඤ්ඤපරස්ස ගාථාවණණනා
නි ට්ඨි තා.

“සරෙ ව නං සසංසනනි”ති අයසමතො සිසිමපෙරස්ස ගාථා. කා උපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ හමෙ පුඤ්ඤනි උපවිණනො සද්මුගතරස්ස හගවතො කාලෙ පාරමියො පුරෙයා තුසිතහවනෙ සීතකාලෙ මුග්ගණකුලෙ නිබ්බතතිභා විඤ්ඤානං පතෙනා තිණණං වෙදනං පාරගු සතිකණ්ඨකෙටුභානං සාකිරපපගදනං ඉතිගාසපඤ්චමානං පදකො වෙයසාකරණො ලොකායතමහාපුරිසලක්කණෙසු අනවගො තෙකබ්බවජ්ඣාසයතාය කාමෙ පතාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිභා වතුරසීතිසහස්ස පරිමා නෙන තාපසගණෙන පරිවුතො හිමවනත්පදෙසෙ දෙවතාහි තිව්ඤ්ඤෙ අසාමපදෙ ක්කානාතිඤ්ඤදයො නිබ්බතතභා පසනො පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරතාය ලක්කණමනොසු ආගහනියාමෙනව බුද්ධගුණෙ අනුසාරිභා අනිතෙ බුද්ධ උද්දස්ස අඤ්ඤාතරසමි. නදීනි වහනෙන පුලිතවෙසියං කභා පුජසකකාරභිරතො අගොසි. තං දිසා තාපසා “කං උද්දස්ස අයං පුජසකකාරෙ කරියති”ති පුච්ඡංසු. සො තෙසං ලක්කණමනො ආහරිභා තත්ථ ආගතානි මහාපුරිස ලක්කණානි විහරිභා තදනුසාරෙන අතතනො බලෙ යභා බුද්ධ

ගුණේ කීහොයි. තං සුඤ්ඤා තෙපි භාපසා පසන්නමානසා තතො පට්ඨාය සමමාසමුද්ධං උද්දායා පුප්පුජං කරුනතා විහරන්ති. තෙන ච සමයෙන පදුමුත්තරබොධිසතොතා නුසිතා කායා චරිතා මානුකුච්ඡිං ඔක්කනෙතා හොති. චරිමහවෙ චතතිංසපුබ්බතිභිත්තාති පාතුරහෙසුං; සබ්බෙ ච අච්ඡරියබහුත ධම්මා. තාපසො තාති අනෙත වාසිකානං දසොසා භිගෙසාසොමත්තාය සමමාසමුද්ධෙසු තෙසං පසාදං වසේසා කාලං තඤ්ඤා බුහවලොකෙ නිබ්බතතිතා තෙති අත්තනො සරිරපුජය කසිරමානාය දිස්සමානරූපො ආගතවා “අහං භූමාකං ආචරියො බුහවලොකෙ නිබ්බතො භූමෙහ අපා මත්තා පුලිතවෙතියපුජමනුසුඤ්ජථ, භාවනාය ච සුත්තපපසුත්තා හොදා”ති චතා බුහවලොකමෙව ගතො. එවං සො දෙවමනුසොසු සංසරෙතො ඉමසම්. බුද්ධිපාදෙ සාවතියං ගහපතිකුලෙ නිබ්බතති. තස්ස ජතදිවසනො පට්ඨාය තස්මිං කුලෙ සිරිසමපතියා වසිමා නත්තා සිසිමානෙව නාමං අකංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ කණ්ඩිඨභාතා කුබ්බතති. තස්ස “අයං සිරිං වසේසනො ජායො”ති සිසිවසේසාති නාමමකංසු. තෙ උභොපි ජෙතවනපරියගහණෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලද්ධසද්ධා එබ්බජිංසු. තෙසු සිරිවසේසා තාව උත්තරිමනුසාධම්මස්ස ලාභී අහොසි චතුත්තං පට්ඨයානං ලාභී ගහට්ඨපබ්බජිතානං සක්කපො ගරුකතො. සිරිමතේරෙ පන පබ්බ ජිතකාලතො පට්ඨාය තාදිසෙන කමිමච්ඡද්දෙන අපාලාභී අහොසි, බහුජනස්ස ච සමානාසිතො. සමපට්ඨිපස්සනාසු කමමං කරුණෙනා නචිරස්සෙව පලතිඤ්ඤා අහොසි

තෙන වුත්තං අපදනො:

“පබ්බතෙ හිමවත්තමහි දෙවලො නාම තාපසො
නත් මෙ වසිතමො ආපි අමනුස්සක මාපිහො.

ජවාභාජෙන හරිහො කමණ්ඩුලධරෙ තද
උත්තමත්ථං ගවෙසනො පවතා අභිනිකම්මං.

ජලාසිතිසගස්සාති සිස්සා මස්සං උපට්ඨනුං;
සකකමමාහිපපුභා වසන්ති පවතෙ තද.

අස්සමා අභිනිකම්ම අකං පුලිතවෙතියං;
නානාපුජං සමානෙතා තං වෙතිය මපුජසිං.

නත් විත්තං පසාදෙතා අස්සමං පවිසාමහා,
සබ්බෙ සිස්සා සමාගන්ත්ථං එතමත්ථං අපුච්ඡ මං.

පුලිතෙන කතො ධූපො යං තිං දෙව නමස්සයි,
මයං පි ඤ්ඤාමිච්ඡාම පුට්ඨො ආවිකම් නො තුවං.

දිට්ඨා නො වො මත්තපදෙ වකුමනො මහාසසා
තෙ වො අහං නමස්සාමි බුද්ධිසෙවෙධි මහාසසා.

කිදිසා තෙ මහාචාර්ය සබ්බකුද්දා ලොකනායකා?
කථං වණ්ණො? කථං සිලා? කිදිසා තෙ මහායසා?

ඛනතිංසලකකණො බුද්ධා වතතාරිසද්දිජ්ජි ව
තෙතතා ගොපබ්බිමා තෙසං ජිජ්ජකා ඵලසන්නිහා.

ගච්ඡමානා ව තෙ බුද්ධා සුගමතතංව පෙකකිරෙ,¹
ත තෙසං ජාණු නදති, සභිසඤ්ඤා න සුයසති.

ගච්ඡමානා ව සුගතා උච්චරන්තා² ගච්ඡරෙ
පස්මං දකඛිණං පාදං, බුද්ධානං ඵසධම්මතා.

අසමිතිතාව තෙ බුද්ධා මිගරාජව තෙසරී
තෙවුකකංසෙතති අතතානං නො ව වලොකනි පාණිතො.

මානාතිමානතො මුත්තා, සමා සබ්බෙසු පාණිසු,
අනභතුකකංසකා බුද්ධා, බුද්ධානං ඵසධම්මතා.

උපපජ්ජන්තාව සම්බුද්ධා ආලොකං දක්ඛයන්ති තෙ
ජබ්බිකාරං පකාසෙතති³ කෙවලං වජ්ජධං ඉමං.

පස්සන්ති නිරයං වෙනෙ, නිබ්බාති නිරයො තද,
පවස්සති මහාමෙඝො; බුද්ධානං ඵසධම්මතා.

ඵදිසා තෙ මහානාගා අතුලා ව මහායසා
වණ්ණෙතො අනතිකකන්තා අපපමෙය්‍යා තථාගතා.

අනුමොදිංසු මෙ වාකාසං සබ්බෙ සිස්සා සගාරවා,
තථා ව පටිපජ්ජිංසු යථාසත්ති යථාබලං.

පටිපුජෙතති පුලිතං ස්කකම්මාතිලාසිතො
සද්දගන්තො මම වාකාසං බුද්ධිතතගතමානසා.

තද වවිචා තුසිතා දෙවපුත්තො මහායසො
උපගඤ්ඤි මාතුකුච්ඡිං, දසසගස්සි පකම්පථ.

අස්සමස්සාවිදුරමති වඩකමමති සීතො අහං;
සබ්බෙ සිස්සා සමාගන්ති ආගච්ඡං මම සන්තිකං.

උසහොපි මහි නදති, මගරාජව කුජති,
සුංසුමාරොව ඵලති,⁴ කිං විපාකො හවිස්සති?

යං පකිත්තෙමි සම්බුද්ධං සුකතෙ⁵ ථූපසන්තිකෙ
සොදති හගවා සන්ධා මාතුකුච්ඡිප්පාගමි.

තෙසං ධම්මකථං කතා කිත්තධිතා මහාමුනිං
උය්‍යොජෙතා සකෙ සිස්සෙ පලලිකං ආතුජිං අහං.

1. සි. III & V. පෙකකිරො. 2. සි. I & II. අතුරිතාව.
3. අභිකාරං පකාසෙතති. අප. පා. 4. සද්දති. අප. පා. 5. පි. II & III. සුගත.

බලඤ්ච වත මෙ ඕණං බ්‍යාධිතො පරමෙනහං.
බුද්ධිසෙට්ඨං සරිත්වාන තත්ථ ආලං තතො අහං.

සබ්බෙ සිත්ථා සමාගතත්වා අකංසු චිතතං තදා,
කලෙබරං ච මෙ ගග්ග චිතතං අභිරොපසුං.

චිතතං පරිවාරෙත්වා සිසෙ කත්වාන අඤ්ඤාලිං
සොකසලලපරෙතා තෙ චිතත්ථිංසු සමාගතා.

තෙසං ලාලපමානානං අගමාසිං චිතානිකං,
අහං ආචරියො තුණ්ණං, මා සොචිත්ථ සුමෙධසා.

සදන්තෙ වායමෙය්‍යාථ රතනිත්ථිවමතත්ථිකා,
මා වො පමත්තා ඈත්ථුචත්ථ, බිණ්ණො වො පච්චාදිතො.

සතෙ සිසෙසුසාසිත්වා දෙවලොකං පුතාගමිං,
අට්ඨාරඝානි කප්පානි දෙවලොකෙ රමිං තදා.

සත්ථානං පඤ්චකඛාත්ථුං ච වක්ඛවත්ථි අභොසහං,
අනෙක සතකඛාත්ථුං ච දෙවරජ්ජමකාරධිං.

අවසෙසෙසු කප්පෙසු වොකිණ්ණො සංසරිං අහං,
දුග්ගතිං තාභිජානාමි. පුලිතපුජාසිදං ඵලං.

යථා කොච්ඡිදිකෙ මාසෙ බහු පුප්ථනති පාදපා,
තථෙව තස්මිං සමුදෙය පුප්ථිතොමහි මගෙසිතා.

විජියං මෙ පුරධොරග්ගං යොගකෙබ්බමාධිවාහනං;
තාගොච බක්ඛිතං ඡෙත්වා විහරාමි අනාසවො.

සතසගස්සෙ තුතො කප්පෙ යං බුද්ධිමහිකිත්තධිං;
දුග්ගතිං තාභිජානාමි. කිත්තනායෙ තුදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ඡුළුකිඤ්ඤං හි සමායං ආයස්මන්තං සිරිමන්තරං අරියොති අජ
නන්තා පුට්ඨජානා භික්ඛු සාමණේරු ච අප්පලාභිතාය ලොකස්ස
අසමාචිතභාවෙන අසමාචිතෙනො යං කිඤ්චි කථෙත්වා ගරහනති;
සිරිවඩ්ඪිමන්තරං පත පච්චයානං ලාභිභාවෙන ලොකස්ස සක්කත
ගරුකතභාවෙනො¹ සමාචිතෙනො පසංසනති. ථෙරෙ “අවණ්ණො
රහස්ස නාම වණ්ණභණ්ණං වණ්ණොරහස්ස ච අවණ්ණභණ්ණං වාති
අයං පුට්ඨජානස්ස දෙසො”ති පුට්ඨජානභාවං ච ගරහනන්තො:-

“පරෙ ච නං පසංසනති අත්තා වෙ අසමාහිතො,
මොඝං පරෙ පසංසනති; අත්තා හි අසමාහිතො.

පරෙ ච නං ගරහනති අත්තා මෙ පුසමාහිතො;

මොඝං පරෙ ගරහනති, අත්තා හි පුසමාහිතො”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “පථර”ති: අත්තනා අසෙසු පථර නාමි. ඉධ පන පඤ්ඤා තෙති අසෙසු බාලා පථරති අධිපෙත්වා. තෙසං හි අජාතිනා අපරි යොගාගෙතා භාසනතො ගරහා වීය පසංසාපි අපපමාණා. “පසංසනති”ති: අවිදුසුභාවෙන තණ්හාවිපන්නතාය වා අථවා අභුතංසෙව පුග්ගලං. “අසුසො හික්ඛු ක්කානලාහි අරියො”ති වා අභුත භුණාරොපනෙන කිත්තෙනති අනිථවනති. යො පනෙත්ථ ව සදෙසො අවුපසන්නතො නෙ පන පථරතං පුග්ගලං පසංසනති ථෙව කස්සු භො තෙසං පසංසනමත්තං. න පන තස්මිං පසංසාය ච්ඡු අත්ති ඉමමත්ථං දසෙසති. “අත්තා ථෙව අසමාහිතො”ති: යං පුග්ගලං පථර පසංසනති සො ථෙව සයං අසමාහිතො මග්ගසමාධිතො ඵලසමා ධිතා උපචාරපඤ්ඤාසමාධිමත්තෙනෙව වා න සමාහිතො ථෙව සමා ධානස්ස පටිපක්ඛගුත්තං. කීලෙසානං අපභිණ්ණතා වික්ඛිත්තො විබ්භන්තවිත්තො ගොති ථෙවති අත්ථා. “අසමාහිතො”ති ව ඵතෙන සමාධිතිමත්තං. භුණානං අභාවං දසෙසති. “මොක්ඛ”තති: භාව නපුංසකතිදෙදසො “විසමං චර්මපුරියං පරිවත්තනති”ති ආදිපු වීය. “පථර පසංසනති”ති: යෙ තං අසමාහිතං පුග්ගලං පසංසනති තෙ මොක්ඛං මුධා අමුලකං පසංසනති. කස්මිං? අත්තා හි අසමාහිතො. යස්මිං තස්ස පුග්ගලස්ස විතං. අසමාහිතං තස්මිං අත්ථා. දුතිය ගාථාය “ගරහනති”ති: අත්තතො අවිදුසුභාවෙන දෙසන්නරතාය වා අරියං ක්කානලාහිං ව සමාහිතං. “අසුසො හික්ඛු ජාගරියං නානු පුස්සති අත්තමසො ගණ්ඩසහනඤ්ඤානම්භි කාලං තෙවලං කායදලං බහුලො නිද්දරමො භස්සාරමො සමාසකාරමො වීගරති”ති ආදිතො අසුචිපඤ්ඤානාවිභාවතෙන ගරහනති, නිද්දරති උපගෙතො සත්ත ඛාති අත්ථා. සෙසං පඨමාගාථාය වුත්තපරියායෙන ථෙවි තබ්බං.

ඉති ඵලං ථෙරෙන ඉමාහි ගාථාහි අත්තතො නික්ඛිලෙසභාවෙ සිරිවස්සං ව සක්ඛිලෙසභාවෙ පකාසිතෙ තං පුත්වා සිරිවචෙස්සං සංථෙගජාතො විපස්සනං පටිපෙත්වා න වීරණ්ණං ව සදත්ථං. පරි සුරෙසි, ගරහනපුග්ගලා ව ථෙරං බමාපෙසුං.

සිමිමසකර්මස්ස ගාථාවණ්ණානා

ති ට්ඨි තා.

දුතියවගාවණ්ණානා

ස මි වතා.

“වය්ඤා මසා පටිසංකානා”ති ආයස්මතො උත්තරසකර්මස්ස ගාථා. ආ උපපත්ති? අයමි පුරිමබ්බුදෙධිපු නායාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ හථෙ විවච්චුපනිස්සයං භුසලං උපවිණ්ණතො ඉත්තො වානවුභෙ කපෙප සිද්ධිපස්ස හගවිතො භාලෙ භුලගෙගෙ තිබ්බිත්තිවා විඤ්ඤාතං.

පතෙතා සාසනෙ ලබ්භසාදෙ හුත්වා උපාසකත්තං පවෙදෙසි.
 සො සන්ධි පරිනිබ්බුතෙ අත්තනො ඤාතනෙ සන්තිපාතෙත්වා බහු
 පුජසම්භාරං සම්භරත්වා ධාතුපුජං අකාසි. සො තෙත පුඤ්ඤකම්මෙන
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරතො ඉමස්මිං බුද්ධියාදෙ සානෙන බ්‍රාහ්මණ
 කුලෙ තිබ්බත්තිත්වා උත්තරෙති ලද්ධිනාමො වියප්පතො කෙනපි
 දෙව කර්ණියෙන සාවතීං ගතො ගණ්ඩබ්බුලෙ කතං යමකපාපි
 භාරියං දිස්වා පුත කාලකාරමපුත්තදෙසනාය අතිවිසිමානසඥො
 පබ්බජ්ඣා සන්ධාර සද්ධිං රාජගහං ගත්වා උපසම්පජ්ඣා තත්තෙව
 වසතො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා න විරසෙව ඡළතිඤ්ඤා අගොසි.

තෙත වුත්තං අපදනෙ:-

“තිබ්බුතෙ ලොකනාථමහි සිද්ධිකෙඨ ලොකනාගුණේ
 මමං ඤාති සමානෙත්වා ධාතුපුජං අකාසමං.

චතුතවුතෙ ඉතො කපෙප යං ධාතුමහිපුජඤ්ඤි;
 දුග්ගතිං නාහිජානාමි. ධාතුපුජාසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතො මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

ඡළතිඤ්ඤා පත හුත්වා සන්ධි සාවතීයං විහරතො බුද්ධිපට්ඨා
 නත්තං රාජගහතො සාවතීං උපගතො භික්ඛුහි “කිං ආවුසො
 පබ්බජ්ජාතිවං තයා මන්තං පාපින”න්ති පුට්ඨො අඤ්ඤං බ්‍රහ්ම
 කරෙතො”-

“බත්වා මයා පරිඤ්ඤානා, තණ්හා මෙ පුසමුහනා,
 භාවිතා මම බොජ්ඣසිනා, පතොතා මෙ ආසවකකයො.

යොහං බන්ධෙ පරිඤ්ඤාය අබ්බන්ධාන ජාලිනිං
 භාවයිත්වාන බොජ්ඣසීහ නිබ්බාධස්සං අනාසවො”ති’

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “බන්ධා”ති: පඤ්චපාදනකතන්තා. “පරිඤ්ඤානා”ති: ඉදං දුක්ඛං
 න ඉතො භීයෙතාති පරිවර්ජ්ඣ ඤානා භාවිතා. හෙත දුක්ඛස්ස අරිය
 සම්මානං පරිඤ්ඤානාතිසමයමාහ. “තණ්හා”ති: තස්ස පරිතප්පතිති
 තණ්හා. “පුසමුහනා”ති: සමුග්ගාවිතා; එතෙන සමුදයසම්මානං පතා
 භාතිසමයං වදති. “භාවිතා මම බොජ්ඣසිනා”ති: බොධිසත්තාතාය
 සතිආදිධම්මසාමනියා තං සමබ්බිතො වා බොධිසත්තාතස්ස අරිය
 පුග්ගලස්ස අරිහාති බොජ්ඣසිනාති සතිධම්මවිවිසවිජියපිතිපස්සද්ධි
 සමාධි උපෙකකාසකාතා මග්ගපරියාපනතා ධම්මා මයා භාවිතා උප්පා
 දිතා ව්‍යුත්තිතා. බොජ්ඣසිනගහණෙනෙව වෙත්තං සහවරිතාය
 සබ්බෙ මග්ගධම්මා සබ්බෙ ව බොධිපකම්යධම්මා ගතිතාති දට්ඨබ්බං.
 එතෙනෙව මග්ගසම්මානං භාවිතාතිසමයං දස්සෙති. “පතොතා මෙ
 ආසවකකයො”ති: කාමාසවාදයො ආසවා ක්‍රියානති එත්තාති ආස
 වකකයොති ලද්ධිනාමො අසබ්බතධම්මො මයා පතොතා අධිගතො.

එතෙක නිර්දේශයෙන්ම සඳහන් කර ඇත. එතනාටනා අතනනො සලපාදිසෙසනිබ්බාණධාතුසමපතනිං දසෙය්ති. ඉදති පන අනුපාදිසෙසනිබ්බාණධාතු සමපතනිං දසෙය්තො “සොභ”නති ආදිනා දුතියගාථමාග. නායකයෝ:-යොගමෙව, වුත්තනයෙන බන්ධෙ පරිඤ්ඤාය පරිජානිතො භවා පරිජානනො ඵව සකඤ්ඤාභාවපර අත්තභාවෙසු අක්ඛිතතිකාබාටිරුයතනෙසු අනිතාදිහෙදතිනෙතසු සංසිඛ්ඛනපරිසිඛ්ඛනාකාරං පුනපුන පවත්තිසම්ඛාතං ජාලං එතස්සා අත්ති ජාලිනීති ලද්ධිනාමං තණ්හා අබ්බතිනාන මම් විත්තසන්නා නහො උද්ධරිතො තථා නං උද්ධරනොයෙව වුත්තප්පහෙදෙ බොක්ඛබ්බෙහ භාවයිතින තෙ භාවනාය පාරිපුරිං පාපෙතො තතො ඵව අනාසවො හුතො සීතො ඉදති චරිමකවිත්තනිර්දේශෙන අනුපාදනො ජාතවෙදෙ විය නිබ්බාධස්සං පරිනිබ්බාධස්සාමිති

උත්තරසෙවරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි ටසි තා.

“පනාදෙ නාම සො භන්”ති ආයස්මතො හදදජිසෙවරස්ස ගාථා කා උප්පතති? අයං කිර පද්මුත්තරස්ස හගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිතො විඤ්ඤානං පනො බ්‍රාහ්මණනං විජ්ජා සිප්පෙසු පාරං ගතො කාමෙ පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො අරඤ්ඤායතනෙ අස්සමං කාරෙතො වසනො එකදිවසං සන්ධාරං ආකාසෙන ගව්ජන්තං දිස්වා පසන්නාමානසො අඤ්ඤා ලිං පහග්ගා අට්ඨාසි. සන්ධා තස්ස අක්ඛාසයං ඤාතො ආකාසනො ඔන්ධරි ඔතිණ්ණස්ස පන හගවතො මධුඤ්ඤා හිසමුලාලඤ්ඤා සප්පිඤ්ඤා උපනාමෙසි. තස්ස නං හගවා අනුකම්පං උපාදාය පටික්ඛනො අනුමොදනං වතො පකකාමි. සො හෙන පුඤ්ඤානමෙවන තුසිතෙසු නිබ්බතො තත්ථ යාවතායුකං ඤාතො පරුපරං සුගතීසුයෙව සංසරනො විපස්සස්ස හගවතො කාලෙ මහද්ධිනො සෙට්ඨි හුතො අට්ඨසට්ඨිතිකුසගස්සං හොපේඤ්ඤා නිව්වරෙන අවජාදෙසි. එවං බහුං කුසලං කාතො දෙව ලොකෙ නිබ්බතතිතො තත්ථ යාවතායුකං ඤාතො වතො මවුසොසු උප්පනො වුද්ධිසුඤ්ඤා ලොකෙ පඤ්ඤාපච්චෙකවුද්ධි සහාති චතුති පච්චයෙති උපට්ඨතිතො තො වුතො රුජකුලෙ නිබ්බතතිතො රජ්. අනුසාසනො අත්තනො පුත්තං පච්චිකා බොධං අධිගතො සීතං උපට්ඨතිතො තස්ස පරිනිබ්බුතස්ස ධාතුයො ගහෙතො වෙතියං කාතො පුජෙසි. එවං තත්ථ තත්ථ නාති නාති පුඤ්ඤාති කාතො ඉමසම්. බුද්ධිපාදෙ හද්දියතගරෙ අසීතිකොටි විභවස්ස හද්දියසෙට්ඨස්ස එකපුත්තකො හුතො නිබ්බතති. හද්දජිතිස්ස නාමං අහොසි. තස්ස කිර ඉස්සරියහොගපරිවාරදිසමපතනි චරිම හවෙ බොධිසත්තස්ස විය අහොසි. තද්ද සන්ධා සාවජිතියං වස්සං වසිතො හද්දකුමාරං සම්මාණතිතො මහතා හික්කුසබ්බෙන සද්ධිං හද්දිය

නගරං ගතවා ජාතියා වනෙ වසි නසා සුඤ්ඤාපටිපාකං ආගමය මානො. සොපි උපරිපාසාදෙ නිසිපොභා සිහසඤ්ජරං විවරිතා ඔලොකෙනෙනා ගතවතො සනතිනෙ ධම්මං සොදාං ගච්ඡන්තං මහා ජනං දිස්වා “කත්තං මහාජනො ගච්ඡති”ති පුච්ඡන්තා තං කාරණං පුච්ඡා සයම්පි මහතා පරිවාරෙන සන්ත්තං සනතිකං ගතවා ධම්මං පුණ්ණෙනා සබ්බාගරණපථිමණ්ඩනොව සබ්බකිලෙසෙ වෙසෙවා අර ගතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“මගස්සාහං සොක්ඛිරණිං නානාකුඤ්ජරසෙවිතං.

උඤ්චම් හිසං තත්ථ සාසගෙතු අහං තදා.

ගගවා තච්ඡි සමිසෙ පදුමුච්ඡතරසව්ගයො

රත්තමිරධරෙ බුද්ධො ගච්ඡති අතිලඤ්ජසෙ

බුද්ධතොභා පංසුකුලානී, සද්දං අස්සොසගං තදා.

උඤ්චං තිජ්ඣායමානොහං අද්දසං ලොකනායකං.

තත්තෙවධස්සතොසා සතොභා ආසාචිං ලොකනායකං

මධුං හිසෙහි සහිතං ධීරං සප්පිං ඉද්දාලිකං

පතිගණ්ණාතු මෙ බුද්ධො අනුකම්පාය වතබුමා.

තතො කාරුණිකො සත්ථා ඔරොගිතා මහායසො

පතිගණ්ඨි මමං හිතං අනුකම්පාය වතබුමා.

සට්ඨගතෙත්වා සබ්බෙද්ධො අකා මෙ අනුමොදනං.

සුඛි යොතු මහාපුඤ්ඤ, ගති කුස්සං සමිජ්ඣතු;

ඉමිනා හිසදනෙන ලගස්සු විපුලං සුඛං.

ඉදං වසීන සම්බුද්ධො ජලජ්ඣතමිනාමිකො

හීනමාදය සබ්බෙද්ධො ආකාසෙනාගමා ජිනො.

තතො හිසං ගගෙත්වාන ආගඤ්ජිං මම අස්සමං

හීසං රුක්ඛෙ ලගෙත්වාන මම දනං අනුස්සරිං.

මහාමාතො උච්චිතීණා සඤ්චාලෙසි වනං තදා;

ආකාසො අභිනාදිත්ථ, අසනී ම ඵලී තදා.

තතො මෙ අසනීපාතො මත්තෙ නිපතී තදා;

සොහං තිසිත්තකො සතොභා තත්ථ කාලං කතො අහං.

පුඤ්ඤකමෙමන සංසුතො කුසිතං උපපජ්ජහං;

කලෙචරං මෙ ඵතීතං, දෙවලොකෙ රමාමහං.

ජ්ජාසිතිසගස්සාති නාරියො සමලභිකා

සායං පාහං උපවෙසිනති, හිසදනසිද්ධං ඵලං.

මනුස්සයෝතිං ආගන්තුං සුඛිනො ගොමහං තදි;
ගොලො මේ උතුනතා නත්ථි. භිසදුනස්සිදං ඵලං.

අනුකම්පිතකො තෙන දෙවදෙවෙන තාදිනා;
සබ්බාසවා පරික්ඛිණා;¹ නත්ථිදුති පුතබ්බවො.

සතසගණ්ණං ඉතො කප්පෙ යං තිසමදදිං තදි;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. භිසදුනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහතො පත තෙන අධිගතො සත්ථා හදුයසෙට්ඨිං ආමිනෙත්ති:
“තව පුතෙතා අලඛිතපට්ඨිතො ඛම්මං සුඤ්ඤො අරහතො
පතිට්ඨාසි. තෙනස්ස ඉදුතොව පබ්බජිත්ථං සුත්තං, නො වෙ පබ්බජති
පරිතිබ්බාසිස්සති”ති. සො “න මයං පුත්තස්ස දගරණ්ණංව සතො
පරිතිබ්බාණෙන කිට්ඨං අත්ථි, පබ්බාඡේපථ න”න්ති ආග. තං සත්ථා
පබ්බාජේත්වා උපසම්පාදේත්වා සත්තසත්තාගං වසිත්වා කොට්ඨාමං
පාපුණි. සො ව ගාමො ගඛානීරේ කොට්ඨාමවාසිනො බුද්ධපමු
ඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤා මහාදුතං පවත්තෙත්තං. හදුජ්ඣේරෙණ සත්ථා
රුහුමොදනාය ආරද්ධමත්තාය බතිගාමං ගතත්වා ගඛානීරේ මය්ග
සමිපෙ සත්ථු ආගතකාලෙ වුට්ඨගිස්සාමිති සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා
තිසිදි. මහාපේරෙත්ථ ආගමිත්තෙනපුච්ඡ අවුට්ඨගිත්වා සත්ථු ආගත
කාලෙයෙව වුට්ඨති. පුත්ථුජ්ජනා භික්ඛු “අයං අබුතා පබ්බජිතො මහා
පේරෙත්ථ ආගමිත්තෙනපු මානසදොඤ්ඤා හුත්වා න වුට්ඨාසි”ති උජ්ඣාසිංසු.
කොට්ඨාමවාසිනො සත්ථු භික්ඛුසඤ්ඤා ව බහු නාමාසඤ්ඤාවෙ
බක්ඛිංසු. සත්ථා “තස්ස ආනුභාවං පකාසෙමි”ති නාමාසඤ්ඤාවෙ ධුත්වා
“කහං හදුජ්”ති පුච්ඡි. හදුජ්ඣේරෙණ “එසොගං හතෙත”ති සත්ථාරං
උපසඤ්ඤාමිත්වා ආදාය ආරාධාසි. සත්ථා “එති හදුජ් අග්ගෙති
සද්ධිං එකතාවං අතිරුහා”ති. සො උපසතිත්වා සත්ථු ඤානාමායං
අවුට්ඨාසි. සත්ථා ගඛාමජ්ඣං ගතකාලෙ “හදුජ් හයා මහාපනාද
රජකාලෙ අජ්ඣාචුත්ථර්හනපාසාදෙ කහ”න්ති ආග. “ඉමස්මිං ධාතෙ
තිබ්බුග්ගො”ති. “තෙන හි හදුප සමුගවාරිතං කඤ්ඤං ජිඤ්ඤ”ති.
තස්මිං බණ්ණ පේරෙණ සත්ථාරං වත්ථිත්වා ඉද්ධිබලෙන ගතත්වා පාසාද
ථුපිකං පාදබ්බලනාගරෙන සන්තිරුමිතිත්වා පඤ්ඤාපිසතිසොජ්ජනං
පාසාදං ගතෙත්වා ආකාසෙ උප්පති. උප්පතෙතො ව පඤ්ඤාස
ඤාජනාති පාසාදං උදකතො උක්ඛිපි. අපස්ස පුරිමිතවෙ ඤ්ඤාකා
පාසාදගතෙන ලොගෙන මච්ඡාච්ඡිකා හුත්වා තස්මිං පාසාදෙ
උදාරෙන පරිවත්තිත්වා උදකෙ පතිංසු. සත්ථා තෙ පතනෙනදිස්වා
“ඤ්ඤාකා හෙ හදුජ් කිලමන්ති”ති ආග. පේරෙණ සත්ථු වචනෙන
පාසාදං වීක්ඛෙජ්ජි පාසාදෙ යථාට්ඨානෙයෙව පතිට්ඨති. සත්ථා
පාරං ගතො භික්ඛුහි “කද හතෙත හදුජ්ඣේරෙන අයං පාසාදෙ

අජකොවුන්දො”හි පුටො. මහාපනාදජානකං කපේනා මහාජනං ඛම්මාමනං පාසෙසි. ථෙරෙ පන අත්තනො අජකොවුන්දබ්බං සුවණ්ණ පාසාදං දසෙසානා:-

“පනාදෙ. නාම සො රුජා යස්ස සුපො සුවණ්ණයො
කිරියං සොළසපච්චෙධො උභිමානු සහස්සාධා,
සහස්සකණ්ණො සතභෙණ්ඩු ඛජාලු හරිතාමයො
අනච්චො තත්ථ ගඤ්චො ජසහස්සාති සත්තධා”ති

විති භාථාති වණ්ණණ්ණෙනා අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ “පනාදෙ නාම සො භික්”ති: අතභෙ පනාදෙ නාම සො රුජා අගොසිති අත්තභාවඅත්තරහිතතාය අත්තානං පරං. විය නිද්දි සති. සො එව හි රජෙජී ධීතකාලතො පට්ඨාය තද උසාහ සමපතතිආදිනා මහතා රුජානුභාවෙන මහතා ව කීත්තිසඤ්ඤා සමන්තාගතතතා රුජා මහාපනාදෙති පඤ්ඤාසිත්ථ. “සස්ස සුපො සුවණ්ණසො”ති: යස්ස රඤ්ඤෙ අයං සුපො පාසාදෙ සුවණ්ණ මයො. “නිජිසං සොළසපච්චෙධො”ති: වින්දාරතො සොළස සරපාතනපමාණො සො පන අධිකයොජනපමාණො ගොති. “උදබ්මානු සහස්සාධා”ති: උභිං උච්චං එවමස්ස පාසාදස්ස සහස්සාධා සහස්සකණ්ණපමාණං අනු. සො පන යොජනතො පඤ්චවිසති යොජනපමාණො ගොති. කෙච් පනෙත්ථ භාථාසුඛත්ථං “අනු”ති දිසං කතං. තං අනු අගොසිති අත්ථං වදන්ති. “සහස්සකණ්ණො”ති: සහස්සභූමෙහො. “සතභෙණ්ඩු”ති: අනෙකසතතිස්සගො. “ඛජාලු”ති: තත්ථ තත්ථ නිස්සගසිබ්බරාදිසු පතිට්ඨාපිතෙහි යථිබජපනාක ඛජෙහි සමපනො. “හරිතාමයො”ති: වාමිකරසුවණ්ණමයො. කෙච් පන හරිතමණ්ණිසරිකඛකොති වදන්ති. “ගඤ්චො”ති: නවා. ජසහස්සාති ගඤ්චොනං ජසහස්සාති, සත්තධා තස්ස පාසාදස්ස සත්තසු ධාතෙසු, රඤ්ඤෙ අභිරමාපනත්ථං නච්චිංසුති අපත්ථා. තෙ එවං නච්චන්තාපි රුජානං භාසෙභුං නාසකඛිංසු. අථ සකෙකං දෙවරුජා දෙවනවෙ පෙසෙත්ථා සමජ්ජං කාරෙසි. තද රුජා හසිති

ගදජිත්ථරස්ස භාථාවණ්ණනා
ති ට්ඨි තා.

“සනිමා පඤ්ඤවා”ති ආයසමතො සොභිතාපේරස්ස භාථා. කා උපපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කන්තාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ ගවෙ පුඤ්ඤති උපජිණ්ණෙනා පද්මුතභවස්ස ගගවතො කාලෙ අංසවති තගරෙ කුලගෙගෙ තිබ්බතතිනා වයපපතො සත්ථ ඛම්මදෙසනං සුණ්ණෙනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පුච්චෙතිවාසඤ්ඤාලාභිනා භික්ඛුනං අග්ගධානෙ ධපෙන්නං දිස්වා සයමපි තං ධානන්තරං උද්දස්ස පත්තං කන්තා පුඤ්ඤති කන්තා සුගතීසුයෙව සංසරනො සුමෙධස්ස

භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතීන්ද්‍රියා-පිඤ්ඤානං පතොතා
 බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිලෙපසු නිපථන්ති. භගවො තෙනකිව්වාධිමුතොතා
 සර්වාසං පහාය නාපසපබ්බජ්ජං. පබ්බජ්ජිතො හිමවනනස්ස සමිපෙ
 අරඤ්ඤායතනෙ අස්සමං කාරෙත්වා වනමුලථලාථලෙන යාපෙතොතා
 බුද්ධිපපාදං පුත්වා සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙතෙව බුද්ධිමතීනගරෙ
 සත්ථාරං උසංකම්මිතො පසන්නාමානස්සො “භූමං සත්ථා ව කෙනු වා”ති
 ආදීති ඡ්හි ගාථාහි අතීත්ථි. සත්ථා වස්ස භාවිතීං සමපතනීං පකා
 සෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකාමෙවන දෙවමමුසෙස්ස සංසරතොතා
 ඉමස්මිං බුද්ධිපපාදෙ සාවභියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතී. සොහිතො
 තිය්‍ය නාමං අනංසු. සො අපරෙත සමයෙන සත්ථු ධම්මදෙසනා පුත්වා
 පටිලඤ්ඤායෙව පබ්බජ්ජිතො විපස්සනං වසේත්වා ඡළභිඤ්ඤා අගොසි.
 පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණෙන විණ්ණවසි ව අගොසි.

තෙන මුත්තං අපදනො:-

“දකිණිණෙ හිමවනනස්ස පුකතො අස්සමො මම,
 උත්තමත්ථං ගවෙසනොතා වසාමි පවතෙ තද;”

ලාභාලාභෙන සනතුට්ඨො මූලෙන ව ඵලෙන ව
 අකෙසනොතා ආවරියං වසාමි එකකො අහං.

සුමෙඤ්ඤා නාම සම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිතො වදෙද;
 වතුසවං පකාසෙති උඤ්ඤාතො මහාජනං.

තාගං පුණාමි සම්බුද්ධං, නපි මෙ කොච්ඡි සාසනී
 අභ¹ වස්සෙ අතික්කතොත අස්සොසිං ලොකනායකං.

අනුදරු නිගරිත්වා සමමජ්ජිත්වාන අස්සමං
 බාරිහාරං ගණෙත්වාන තික්කමිං පවතා අහං.

එකරත්තිං වසනොතාගං ගාමෙපු නිගමෙපු ව
 අනුපුබ්බෙන බුද්ධිමතීං තදහං උපසංකමිං.

භගවා ව තමහි සමයෙ සුමෙඤ්ඤා ලොකනායකො
 උඤ්ඤාතො බහු සතොත දෙසෙති අමතං පදං.

ජනකායමතික්කමම වජ්ජිත්වා ජිනසාගරං
 එකංසං අජිනං කත්වා සත්ථිං ලොකනායකං.

භූමං සත්ථා ව කෙනු ව ධජො සුපො ව පාණීනං
 පරයනො පතිට්ඨො ව දිපො ව දිපදුත්තමො.

තෙ පුඤ්ඤදස්සනො චිරෙ තාරෙසි ජනතං භූමං
 නත්ඤ්ඤා තාරෙතො ලොකෙ තවුත්තරිත්තරෙ මුතී.

සකකා හවෙ කුසගෙන පමෙතුං සාගරුත්තමො
නතෙවි තව සබ්බසුද්දා සුද්ධං සකකා පමෙතවෙ.

තුලාදණෙකු ඔපෙත්තාන මහිං සකකා පමෙතවෙ
නතෙවි තව පසුසුද්ධ පමාණං අත්ථි වක්ඛමා.

ආකාසො පමිතුං¹ සකකා රජ්ජයා අඛුලිතිපි
නතෙවි තව සබ්බසුද්දා සිලං සකකා පමෙතවෙ.

මිහාසමුදෙදු උදකං ආකාසො ව චුක්ඛරු
පරිමෙය්‍යාති එතාති අප්පමෙය්‍යාසි වක්ඛමා.

ජති ගාථාහි සබ්බසුද්දාං කිත්තසිත්වා මහායසං
අසුඤ්චං පග්ගමානාන කුණ්ඩි අට්ඨාසතං තදා.

යං වදන්ති සුමෙධොති භූරිපසුද්දාං සුමෙධසං
තික්ඛුසබ්බෙක නිසිද්ධිං ඉමා ගාථා අභාසප.

යො මෙ සුද්ධං පකිත්තෙසි පසන්නා සෙන වෙතසා
තමහං කිත්තසියාමි සුද්ධොථ මම භාසතො.

සත්තසත්තති කප්පාති දෙවලොකෙ රමිස්සති.
සහස්සකඛතතුං දෙවිජ්ඣෙ දෙවරජං කරිස්සති.

අනෙකසත්තකඛතතුං වක්ඛවන්ති භවිස්සති;
පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනාතො අසංඛිසං.

දෙවභූතො මනුස්සො වා පුසුද්දකච්චසමාතිතො
අනුනමනසංකප්පො නික්ඛප්පෙසුද්දා භවිස්සති.

තිංසකප්පසහස්සමහි මහකාකකුලසමභවො
ගොතමො නාම නාමෙන සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

අභාරු අභිනික්ඛමම පබ්බජිස්සත්තාසිඤ්චතො
ජාතියා සත්තචස්සොව අරගත්තං චුඤ්ඤති.

යතො සරාමි අත්තානං යතො පත්තොසමි සාසනං
එත්ථත්තරෙ නජ්ජාමි වෙතනං අමනොරමං.

සංසරිත්වා හවෙ සබ්බෙ සමපත්තියො නුභවිං අහං
භොගෙ මෙ උෘත්තා නත්ථි එලං සුද්ධස්ස ථොමනෙ.

නිවිධගහි නිබ්බුතා මග්ගං, භවා සබ්බෙ සමුහතා,
සබ්බාසවා පරික්ඛිණා, නත්ථි දුනි පුත්තඛවො.

තිංසකප්පසහස්සමහි යං සුද්ධං ථොමසිං අහං,
භොගෙ මෙ උෘත්තා නත්ථි, එලං සුද්ධස්ස ථොමනෙ.

තිංසකපසහසසමති යං සද්දණං පොමසිං අහං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. එලං සද්දණස්ස පොමනෙ.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

සො අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පුබ්බෙ නිවාසං අනුපට්ඨි පාරිසා අනුසාරනො යාව අසඤ්ඤාභවෙ අවිත්තකපට්ඨයනි තාව අද්දස. තතො පඤ්චකපසතානි ච විත්තපචත්තිං අදිස්වා අව සානෙ ම දිස්වා “කීමෙන”නති ආවජ්ජනො “නයවසෙන අසඤ්ඤා භවො භවිස්සති”ති නිවිට්ඨං අගමාසි. තෙනාහ භගවා:-අපි භික්ඛවෙ අසඤ්ඤාසත්තා නාම දීසායුතා දෙවා; තතො චුතො සොභිතො ඉබ්බපපනො; සො එතං භවං ජාතාති සොභිතො අනුසාරති. එවං නයවසෙන අනුසාරනො අනුසාරණකොසලං දිස්වා සත්ථා පේරං පුබ්බෙ නිවාසං අනුසාරත්තානං අග්ගධානෙ ඔපෙසි. තතො වෙවායං ආයස්වා සමීසෙසං අත්තනො පුබ්බෙ නිවාසානුස්සතිසද්දණං තස්ස ච පට්ඨයභූතං පටිපත්තිං පට්ඨවෙකඛිනිං සොමනස්සජාතො තදත්ථිපනං උද්දනං උද්දනෙනොත්තා:-

“සතිමා පඤ්ඤවා භික්ඛු ආරද්ධබලමිථියො

පඤ්චකපසතානාහං එකරත්තිං අනුසාරිං.

වත්තාරෙ සතිපට්ඨානෙ සත්ත අට්ඨි ච භාවයං

පඤ්චකපසතානාහං එකරත්තිං අනුසාරි”නති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “සතිමා”ති: සයං සමුද්ගමනසම්පන්නාය සතිපට්ඨාන භාව නාය පාරිපුරියා සතිවෙපුලලපත්තියා ච සතිමා. “පඤ්ඤවා”ති: ඡළ භික්ඤ්ඤාපාරිපුරියා පඤ්ඤාවෙපුලලපත්තියා ච පඤ්ඤවා. භික්කාතිලෙස නාය භික්ඛු. සද්ධාදිබලානඤ්ච වතුබ්බිධසම්මපට්ඨානවිථියස්ස ච සංසිද්ධි පාරිපුරියා ආරද්ධබලමිථියො. සද්ධාදීනං ගෙත්ථ බලගහණෙන ගහණං සතිපි සතියාදීනං බලභාවෙ යථා ගොබලිවද්ද සද්දණසම්මාරුති. “පඤ්චකපසතානාහං එකරත්තිං අනුසාරි”නති: එකරත්තිං විස අනුසාරිං. විසසද්දෙහි ඉධ පුත්තනිද්ධිවේවා. එතෙන පුබ්බෙ නිවාසානුස්සතිසද්දණෙන අත්තනො විසද්දණවසිභාවං දීපෙති. ඉද්දති යාය පටිපත්තියා අත්තනො සතිමත්තාදිභාවො සාතිසයං පුබ්බෙ නිවාසසද්දණං ච සිද්ධං තං දස්සෙතුං වත්තාරෙති ආදීනා දුතියං ගාථ මාහ. තත් “වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ”ති: කායානුපස්සනාදිකො අත්තනො විසයභෙදෙන වතුබ්බිධෙ ලොකීයලොකුත්තරමියකො සතිසම්මානෙ සතිපට්ඨානෙ. “සත්තා”ති:සත්තබොඤ්ඤිභෙ. “අට්ඨා”ති: අට්ඨමග්ගභානි. සතිපට්ඨානෙසු හි සුපතිට්ඨිතවිත්තස්ස සත්තබොඤ්ඤි භගවානාපාරිපුරිං ගතා එව ගොනති. තථා අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො. තෙනාහ ධම්මසෙනාපති:-“වතුසු සතිපට්ඨානෙසු සුපතිට්ඨිත විත්තා සත්තබොඤ්ඤිභෙ යථාභූතං භාවෙත්වා”ති ආදීනා හි සත්ත

කොට්ඨාසිකෙසු සත්තනිංසාය බොධිපක්ඛියධම්මෙසු එකයමිං කොට්ඨාසෙ භාවනාපාරිසුරිං ගච්ඡන්තො ඉතරෙ අගච්ඡන්තා නාම තත්තිකි. “භාවක”නති: භාවනාගෙනු. සෙසං උත්තානමෙව.

සොභිතකේරසංගාථාවණ්ණනා නි ට්ඨිතා.

“සං කිච්චං දලහවිජිසෙතා”ති ආයසමතො වලලිසකේරසංගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපචිණ්ණෙනා සුමේධස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිචා විඤ්ඤාතං පතො විජ්ජාසිපොසු නිප්පත්තිං ගතො අසීතිකොට්ඨිභවං ප්‍රභාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්චා පබ්බත පාදෙ අරඤ්ඤයතනෙ එකිස්සා තදියා තිරෙ අස්සමං කාරෙචා විහරන්තො අත්තනො අනුග්ගණ්ණන්තං උපගතං සත්ථරං දිස්වා පසන්නාමානසො අජ්නවම්මං පත්ථිචා අදුසි. තත් නිසිත්තං භගවන්තං පුපෙථගි වන්දන්ත ව පුජෙචා අමථලාති දචා පඤ්ච පතිට්ඨිතෙත ව වන්දි. තස්ස භගවා නිසිත්තාසනසම්පත්තිං පකාසෙතො අනුමොදනං වචා පකකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුපාදෙ වෙසාලියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතො ගණ්ණිමිත්තොති ලද්ධිනාමො වයප්පතො සත්ථු වෙසාලිගමනෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලද්ධිසද්ධො මහාකල්‍යාණනාමේරසං සත්තිතෙ පබ්බජ්. සො මන්දපඤ්ඤා දක්ඛපරක්කමො ව හුචා විරක්කාලං විඤ්ඤාං සමුග්ගවාරිං නිස්සායයෙව වසති. තිකු “යථා නාම වලලි රුක්කාදිසු කිඤ්චි අතිස්සාය වඩිතිං න සකෙකාති එවමයමි කිඤ්චි පණ්ණං අතිස්සාය වඩිතිං න සකෙකාති”ති වලලි සොභෙව සමුද්වරිංසු. අපරභාගෙ පන වෙනුදත්තකේරං උපතංකමිචා තස්ස මවාදෙ ධ්වං සතො සමපජානො හුචා විහරන්තො ඤ්ණස්ස පරිපාකං ගතත්තා පටිපත්තිකකමං පෙරං පුච්ඡන්තො:-

“යං කිච්චං දලහවිජිසෙත යං කිච්චං බොද්ධිමිච්ඡතා
කරිස්සං නාවරුජ්ඣිස්සං,¹ පස්ස විරියං පරක්කමං.

චං ව මෙ මග්ගමකඛාති අඤ්ඤං අමතොගධං;

අහං මොතෙන මොතිස්සං ගඛාසොනොව සාගර”නති

ගාථවයං අභාසි.

තත් “සං කිච්චං දලහවිජිසෙතා”ති: දලෙතන විරියෙන විරෙන දලහවිජිසෙත වා පුරිසධොරසෙතන යං කිච්චං කාතබ්බං පටිපජ්ජතබ්බං. “සං කිච්චං බොද්ධිමිච්ඡතා”ති: වත්තාරි අරියසම්මාති නිබ්බාණමෙව වා බොද්ධිං බුජ්ඣතිං ඉච්ඡන්තෙන පටිච්ඡිකිතුකාමෙන

ය. කිව්ව. කරුණිය. “කරුණා නාමරුජ්ඣායා” නම්: නමග. දැනී කරුණා. න ධර්මෙ විරුධෙණා. යථානුසිට්ඨං. පටිපඤ්ඤාමි. “පණ්ණාසිකං පරික්ඛාම” නම්: තථා පටිපඤ්ඤානවිධිනා කරුණෙනා විරියං පදවිධානං. අනක්ඛනෙනා පරික්ඛාමෙති ලද්ධනාමං සමවායායාමං පණ්ණාසිකං නසද්දමෙවාති අනතතො කායතුකාමතං දසෙය්හි. “චංචා” ති: කම්මවිධානදයකං කල්පාණ්ණිකතං ආලපති. “මෙ” ති: මග්ගං. “මග්ගමක්ඛාය” ති: අරියමග්ගං කපෙති, ලොකුත්තරමග්ගසමාපකං චතුසම්මකම්මවිධානං කපෙතිති අනෙක. “අක්ඛංසං” ති: උජ්ඣං මුක්ඛිමාපටිපද්ධතාවෙන අනතවයසං අනුපගමනෙනා අමතෙතිති බ්බාණෙ සමාපකතාවෙන පතිට්ඨිතතො අමග්ගාගමං. “මොහනා” ති: මග්ගපඤ්ඤාය. “මොහනිකං” නම්: ජාතිකං. තිබ්බාණං පටි විජ්ඣායං පාපුණියං. “ගම්ගාපසාපතාව සාගර” නම්: යථා ගම්ගාය පසාපතා සාගරං සමුද්දං අවිරුක්ඛනෙතො ඵලං සමාපතො මග්ගාය ඵලං අගං කම්මවිධානං අනුපුඤ්ඤානො මග්ගපඤ්ඤාන නිබ්බාණං අධි ගමියාමි; තසමා භං කම්මවිධානං මෙ ආවිකම්භාති පෙරං කම්මවිධානං යාමි. තං සුචා වෙනුදතතෙතෙරෙ භාසා කම්මවිධානං අද්දා. පොපි කම්මවිධානං අනුපුඤ්ඤානො න විරසෙව විපසානං උක්ඛකතාපෙතො අරගතං පාපුණි.

තෙතන වුත්තං අපදනො:-

“පඤ්ඤාමග්ගෙහි ගිතො පියරුපෙ මනොරමෙ
අසිතිකොට්ඨො ගිතො පබ්බජිං අනගාරයං.

පබ්බජිතො කායෙන පාපකම්මං විවජ්ඣයි;

විවිද්ධවර්තං ගිතො නදිකුලෙ වසාමගං.

ඵකකං මං විගරන්තං බුද්ධසෙවෙය්හි උපාගමි.

නාගං ජානාමි බුද්ධාති අකාසිං පටිසඤ්ඤං.

කරිතො පටිසඤ්ඤා: නාමගොතනං අපුරිඡ්ඡං:

දෙවතානුසි ගතබ්බො ආදු සකෙකා පුරිඤ්ඤො.

කො වා තිං කසා වා පුත්තො මග්ගාමග්ගා ඉධාගතො

විශේවසි දිසා සබ්බො උදයං සුරියො යථා.

සහසාරානි වකකානි පාදෙ දිසා තති මාරිසං.

කො වා තිං? කසා වා පුත්තො? නාමං ජානාමි භං මයං?

නාමගොතනං පවෙදෙහි, සංසයං අපනෙති මෙ,

නාමගි දෙවො න ගතබ්බො නාසි සකෙකා පුරිඤ්ඤො.

බුහුමනාමං ම මෙ තස්සි, ඵතෙසං උත්තමො අගං,

අතීතො විසයං තෙසං, දුලභි කාමබ්බානං.

සබ්බෙ කිලෙසෙ ක්කිපෙතො පතෙතො සබ්බොධිමුත්තමං.

තසා වාමං සුඤ්ඤායං ඉදං වචනමමුච්ඡං.

යදි බුද්ධෝසි සබ්බසංසාරා නිසිද නොමගාමුනි,
තමහං පුජසිංහාමි, දුක්ඛස්සන්තකරො තුවං.

පසාරිතොජ්ඣතවමං අද්ධං සඤ්ඤානො අහං,
නිසිදි තස්ස භගවා සිංහොව තිරිග්ගහරො.

බිප්පං පබ්බතමාරුඤ්ඤා අමුඤ්ඤා ඵලමග්ගහිං,
සාලකලාසංඝිකං පුප්ඵං වජ්ජනං ව මගාරහං.

බිප්පං පග්ගස්ස තං පුප්ඵං උපාසිං ලොකනායකං.
ඵලං බුද්ධස්ස දන්තානං සාලපුප්ඵං පුජසිං.

වජ්ජනං අනුලිපිතං අවජ්ජං සඤ්ඤානො අහං.
පසන්තවිතො පුමනො විපුලාය ව පිතියං.

අජ්ඣතං නිසිදිතං සුමෙධො ලොකනායකො
මම කමමං පකිත්තෙසි භාසස්සන්තො ව මං තද්දං.

ඉතීනා ඵලදානෙන ගක්ඛමාලෙහි වුහං.
පඤ්චවිසෙ කප්පස්සෙ දෙවලොකෙ රමස්සති.

අනුනමනං කප්පො වසවහරි භවිස්සති;
ජබ්බස්සෙන කප්පස්සෙ මනුස්සත්තං ගමිස්සති.

භවිස්සති වක්ඛවහරි වාතුරන්තො මහිද්ධිකො.
වෙහාරං නාම නගරං විස්සකමෙත්තං මාපිතං.

භෙස්සති සබ්බස්සොව ඤාණං නානාරත්තභුසිතං.
ඵතෙතෙව උපාසෙත සංසරිස්සති සො භවෙ

සබ්බස්ස පුබ්බෙහො හුංචො දෙවතෙහ අථ මානුසෙ.
පච්ඡිමෙ භවෙ සථෙ තෙහ බ්‍රහ්මබ්‍රහ්ම භවිස්සති.

අභ්‍රාදං අභිනික්ඛමම අනගාරි භවිස්සති,
අභිඤ්ඤාපාරගු හුත්වා නිබ්බාධස්සන්තාසථො.

ඉදං වක්ඛානං සබ්බෙද්ධො සුමෙධො ලොකනායකො,
මම නිජ්ඣායමානස්ස පක්ඛාමි අනිලඤ්ඤෙ.

තුස්සිතානො වවික්ඛානා නිබ්බතති මාතුකුච්ඡිං,
භොගෙ මෙ උභෙතො තස්ස යමි ගබ්භො වසාමහං.

මාතුකුච්ඡිගතො මග්ගං අනාපානඤ්ඤා භොජනං
මාතුකං මම ඡන්දො නිබ්බන්ධායි යදිච්ඡිකං.

ජතියං පඤ්චවස්සෙන පබ්බජිං අනගාරියං,
මරොපිතමිති හෙසමිති අරග්ගතං අපාපුණිං.

පුබ්බකමං ගවෙසන්තො ඔරොනාදදසං අහං,
තිංසකප්පස්සමිති මම කමමං අනුස්සරිං.

තමෝ තෙ පුරිසාපඤ්ඤා! තමෝ තෙ පුරිසුත්තම!
තව සාසනමාගමම පනෙනාමහි අවලං පදං.

තිංසකප්පසහස්සමහි යං බුද්ධමභිපුජයිං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. බුද්ධපුජයිදං ථලං.

කිලෙසා කිංපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස අසාන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤාං බ්‍යාකරෙන්නො පෙරෙ ඉමාසෙව
ගාථා අභාසිති.

වලිසකෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි වසී තා.

“කෙසෙ මෙ බලිසිස්සනති”ති: ආයස්මතො විහසොනකෙරස්ස
ගාථා. කා උප්පත්ති? අගමපි පුරිමබුද්ධෙවු කතාධිකාරෙ තත් තත්
භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනො සිද්ධස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණ
කුලෙ නිබ්බත්තිතො බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිපෙපසු නිප්පත්තිං ගතො
කාමෙ පහාස ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො මහතා ඉසිගණෙන පරිවුතො
අරඤ්ඤා වසන්නො බුද්ධාපාරාදං සුඤ්ඤා ගට්ඨකුට්ඨො “උද්ධරපුප්ප
සදිසා දුල්භදස්සනා බුද්ධා නාම භගවතො, ඉදුනෙව උප
ගන්තබ්බො”ති මහතියා පරිසාය සද්ධිං සත්ථාරං දට්ඨං ගව්ඤ්ඤො
දිග්ගසයොජනෙ කෙසෙ බ්‍යාධිකො හුඤ්ඤා බුද්ධගතාය සතියා කාලං
කතො දෙවලොකෙසු උප්පජ්ජිතො අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංස
රන්නො ඉමමිං බුද්ධාපාරාදෙ අවධාරස්මයාධිකානං විනාං වස්සසතා
නං මත්තෙ ධම්මාසොකරඤ්ඤා කණ්ඩොභානා හුඤ්ඤා නිබ්බත්ති. තස්ස
විහසොකොති නාමං අහොසි. සො වස්සකොභා ඛත්තියකුමාරෙති
සිකුතිබ්බවිජ්ජාසිපෙපසු නිප්පත්තිං ගතො ගිරිදත්තකෙරං නිස්සාය
ගිහි භූතොව සුත්තන්තපිටකෙ අභිධම්මපිටකෙ ච විසාරදෙ හුඤ්ඤා
ථකදිවසං මයුක්කමමසමයෙ කප්පකස්ස හත්තො ආදාසං ගතො
කායං ඔලොකෙන්නො වලිතපලිතාදිති දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො
විපාස්සනාය විතනං ඔතාරොති භාවනං උස්සුක්කාපෙති තස්මිං
යෙව ආසනෙ සොතාපන්නො හුඤ්ඤා ගිරිදත්තකෙරස්ස සන්තිකෙ
පබ්බජිතො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“අජ්ඣායකො මන්තධරෙ තිණ්ණං වෙදිනපාරගු
ලකඛණ ඉතිහාසෙ ව සතිසංඝ්ඤාසකෙවුගෙ.

නදි සොතපටිභාගා සිස්සා ආයනති මෙ තදා;
තෙසාගං මන්තං වාචෙමි රතතිංදිවමතඤ්ඤො.

සිද්ධස්ස නාම සම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජි තාවදෙ;
තමනිකාරං නාසෙති ඤාණාලොකං පවත්තයි.

මම අඤ්ඤාතරේ සියොසා සියොසානං සො කප්ඵෙසි මෙ;
සුඤ්ඤානං හෙ එතමන්. අරේවෙසුං මමං තදා.

බුද්ධො ලොකෙ සමුප්පන්නො සබ්බඤ්ඤා ලොකතායකො,
හස්සානුවතනති ජනො, ලාභො අමං න හෙසසති.

ආදිව්චුප්පතතිකා බුද්ධා චක්ඛමන්නො මහායසා;
යනනුනාහං බුද්ධසෙට්ඨං පසෙය්‍යසං ලොකතායකං.

අජිතං මෙ ගහෙත්වාන වාකචිරං කමණ්ඩුලං
අසාමා අභිතික්ඛමම සියොසා ආමුත්තගිං අහං.

බද්ධඛරකපුප්ඵං ව වන්දමහි සසකං යථා
වායසානං යථා ඕරං දුලලහා ලොකතායකා.

බුද්ධො ලොකමහි උප්පන්නො, මනුස්සතතමසි දුලලහං,
උභොසු විජ්ජමානෙසු සවණං ව සුදුලලහං.

බුද්ධෝ ලොකෙ සමුප්පන්නො චක්ඛං ලච්ඡාමි නො හවං,
එථ, සබ්බෙ ගම්ඤ්ඤාම සමවාසව්‍යුද්ධසනතිකං.

කමණ්ඩුලධරං සබ්බෙ බරුජිනතිවාසිනො
ජවාහාරෙණ හරිතා තික්ඛමුං පවතා තදා.

සුගමන්තං පෙක්ඛමානා උත්තමන්. ගවෙසිනො
ආයනති දෙසරහිතා අසමිත්තාව කෙසරි.

අප්පකිච්චා අලොපුප්පා තිප්පා සන්නවුත්තිනො
උඤ්ජාය වරමානා තෙ බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං.

දියබ්බයොජනෙ සෙසෙ බ්‍යාධි මෙ උප්පජ්ජථ;
බුද්ධසෙට්ඨං සරිත්වාන තත් කාලං කහො අහං.

වතුනවුහෙ ඉතො කප්පෙ යං සඤ්ඤමලගිං භද්දා;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. බුද්ධසඤ්ඤසිද්ධං එලං.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරගන්තං පන පඤ්ඤා බ්‍යාකරේන්නො:-

“කෙසෙ මෙ ඔලිඛිස්සන්ති කප්පකො උපසංකමි,
තතො ආදාසමාදාය සරිරං පච්චවෙක්ඛිස්සං.

තුච්ඡො කායො අදිස්සිත්, අකිකාරේ තමො බ්‍යභො;
සබ්බෙ වොදා සමුව්ඡින්නා, නත්ති දුති පුනබ්බවො”ති

ගාථාවයං අභාසි.

හත් “කෙසෙ මෙ ඔලිඛිස්සන්ති කප්පකො උපසංකමි”ති: ගිහි
කාලෙ මහාකල්පයමයෙ මම කෙසෙ ඔලිඛිස්සං කප්පමිති කෙසා
දිතං ඡේදනාදිවසෙන කප්පනතො කප්පකො න්‍යාසිතො මං උප

ගජි. තතො කපෙස කතෙ “සරීරං පච්චිවෙශ්ඤික”නති: සබ්බසා
 සිනෙ අදාදසෙ පලිතවලිහමුඛනිමිත්තාදිති දසසත්තමුඛෙන “අභිභූතො
 වත ජරාය මෙ කායො”ති ජරාභිභූතං අත්තතො සරීරං පච්චිවෙකම්.
 එවං පච්චිවෙකමිත්තො ච කුචෙජා කායො අදිස්සන්ති චිච්චුච්චුච්චා
 දිති රිතෙතො හුචා මෙ කායො අදිස්සන්ති පඤ්ඤාසි. කඛො? අකුකාඤ්ඤ
 භාමො බ්‍යාගා. යෙන අයොනිසො මනසිකාරසංඛාරානෙත නමසා
 අත්තතො කායෙ අකුකාභාපිජ්ජමානවි අසුභාදිසභාවං අපසානතා
 අපිජ්ජමානං සුභාදිආකාරං ගණනන් අකුකාඤ්ඤ අකුකාරණධානෙ
 කායෙ යොනිසො මනසිකාරසංඛාරවෙත ඤාණලොකෙන අපිජ්ජා
 තමො විගතො. තතො එව සබ්බෙ වොදා සමුච්ඡින්නා වොරා විශ
 කුසලභණ්ඩවේදනතො සාධුහි අලාභබ්බතො අසංගහෙතබ්බතො
 සංකාරකුටාදිපු ජබ්බිතපිලොකිකබණ්ඩං විශ ඉසාරජනෙන අරිය
 ජනෙන ජගුච්ඡිතබ්බතාය වොදා විශාති ලද්ධිනාමා කිලෙසා
 සමුච්ඡින්නා අග්ගමග්ගෙන සමුග්ගාපිතතො එවච නෙසං නත්ති දුති
 පුතබ්බවො අයති පුතබ්බවාහිතිබ්බතති නත්ති.

විකසොකපේරගා ගාථාවණ්ණතා
 ති වසී තා.

“පඤ්ච නිවරණේ හිත්වා”ති අයසමතො පුණ්ණමාසපේරගා
 ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාඤ්ඤා තත්ත තත්ත
 භවෙ පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙනා කිංසංසං භගවතො කාලෙ කුල
 ගෙගෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤාතං පතොනා එකදිවසං සන්ති අරඤ්ඤ
 විහරනො පංසුකුලවිවරං දුමසාඛාය ලග්ගෙත්වා ගකිකුටිං. පට්ටෙඨ
 ඛත්තං විහාරං පට්ටෙඨා සන්ති පංසුකුලං දිත්වා පසන්නාමානසො
 ඛත්තං නික්ඛිපිත්වා බුද්ධගුණේ අනුසාරිත්වා පංසුකුලං වන්ති. සො තෙන
 පුඤ්ඤාකමෙත දෙවමත්තසංසු සංසරනො ඉමසම්. බුද්ධාදෙ
 සාවන්තියං කුටුම්භයකුලගෙගෙ නිබ්බත්ති. තස්ස කීර ජානදිවසෙ
 තස්මිං ගෙගෙ සබ්බභාජනාති සුවණ්ණරතනමයෙහි මාසෙහි පරි
 පුණ්ණානෙව අගෙසු. තෙනස්ස පුණ්ණමාසොත්ථ නාමං අකංසු.
 සො වයපාතො දුරපට්ඨෙතං කත්වා එකස්මිං පුත්තෙ උපපන්න
 සර්වාසං පහාය පබ්බජිත්වා ගාමකාවාසෙ වසනො සට්ඨෙතො වාය
 මනො ජලතිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදුනො:-

“කිංසංසා නාමාසිඤ්ඤා සයමු අග්ගපුත්තලො
 පංසුකුලං සපෙත්වාන විහාරං පාටිසි ජිනො.
 විතංඛං ඛත්තමාදය අක්ඛිතෙතං යමදි අගං.
 මණ්ඩලග්ගං ගගෙත්වාන කානතං පාටිසි අගං.
 තත්තද්දසං පංසුකුලං දුමසෙ ලග්ගිතං තදා.
 වාපං තත්ථෙව නික්ඛිප සිරෙ කත්වාන අඤ්ඤාලං.

පසන්නවිනේනා සුමනො විපුලාය ව පිතියා
බුද්ධිසෙට්ඨං සරිත්ථාන පංසුකුලං අවඤ්ඤං.

වෙ නවුතෙ ඉතො කප්පෙ පංසුකුලං අවඤ්ඤං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. වඤ්ඤාය ඉදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

ඡත්‍රභිකෞඤ්ඤ පන හුත්වා සාවතීං උපගන්ත්වා සත්ථාරං වඤ්ඤා
සුසානෙ වසති. තස්ස ව අවිරුගතස්සෙව සතො පුතේනා කාල
මකාසි. දුරකමානා ථෙරස්ස ආගතභාවං සුත්වා "මා ඉදං අපුත්තකං
සාපනෙය්‍යං රුජානො ගරෙය්‍යු"නති තං උපබ්බාජෙත්තුකාමා මහතා
පරිවාරෙන ථෙරස්ස සනත්තං ගන්ත්වා පටිසත්ථාරං කත්වා පලො
හෙත්තුං ආරභී. ථෙරෙ අත්තනො විතරුගභාවජ්ජනාපනත්ථං ආකාසෙ
ඤ්ඤා අත්තනො පටිපත්තිකීයත්තමුඛෙන තස්සා ධම්මං දෙසෙනෙතා:-

"පඤ්චනීචරණෙ හිත්වා යොගකෙබ්බස්ස පතරියා
ධම්මාදසං ගගෙත්ථාන සද්දණ්දස්සනමත්තනො

පට්ඨවෙකම්. ඉමං කායං සබ්බං සත්තරුබාහිරං

අජ්ඣායතං ව බභිද්ධා ව; තුච්ඡා කායො අදිස්සථා"ති

ගාථාවයං අභාසී.

තත්ථ "පඤ්චනීචරණෙ හිත්වා"ති: කාමච්ඡන්දුදිනෙ පඤ්ච නිව
රණෙ පභාය ක්කානාධිගමෙන විද්ධිංසෙත්වා. "සොගකෙබ්බස්ස පතරි
යා"ති: කාමයොගාදීති වතුහි යොගෙහි බෙමස්ස අනුපඤ්ඤාස්ස
නිබ්බාණස්ස අධිගමාය. "ධම්මාදසං"නති: ධම්මභූතං ආදසං. යථාහි
ආදසො මලොකෝත්තස්ස රූපකායෙ ගුණාගුණං ආදංසෙති ඵලං
විපස්සනාසම්බානො ධම්මානං සාමිඤ්ඤවිසෙසාවලොඛනතො සද්දණ්
දස්සනභූතො ධම්මාදසො විපස්සනස්ස වොදනසංකිලෙසධම්ම
විභාවනෙන තපපභානසාධනෙනව විසෙසතො කාමකායෙ ගුණං
ආදංසෙති. තෙනාහ:-

"ධම්මාදසං ගගෙත්ථාන සද්දණ්දස්සනමත්තනො

පට්ඨවෙකම්. ඉමං කායං සබ්බං සත්තරුබාහිරං"නති.

ඉමං කායං ධම්මසමුහං මම අත්තභාවං අජ්ඣානතිකබාහිරායතන
භාවතො සත්තරුබාහිරං සබ්බං අනවසෙසං ධම්මාදසං ගගෙත්ථා
අනිවචනතිපි දුක්ඛනතිපි අනත්තාතිපි අවෙකම්, සද්දණ්දවක්ඛනා පසසිං.
ඵලං පස්සතා ව මයා "අජ්ඣායතං ව බභිද්ධා වා"ති: අත්තනො සත්තා
නෙ පරසත්තානෙ ව තුච්ඡා කායො අදිස්සථ නිවචසාරුදිවිරගිතො
තුච්ඡා බ්බුපඤ්චාසම්බානො අත්තභාවකායො සද්දණ්දවක්ඛනා යථා
වතො අපසසිත්ථ. සකලමුපිහි බ්බුපඤ්චායං "අවිජ්ජානිවුත්තස්ස හික්ඛ
වෙ බාලස්ස තුණ්හාසංසුත්තස්ස ඵලමයං කායොසමුදගතො"ති ආදිපු
කායොති වුච්චති. "අදිස්සථා"තිව ඉමිනා යදෙව කායෙ දට්ඨබ්බං

තං දිවං, නදනියං කියැවූ මයා පසිතබ්බං අතීති කතකිව්වතං දසොනෙනා අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි. එවං පේරෙ ඉමාහි ගාථාහි පුරුණ උභිධිකාය බමිමං දෙසෙතො තං සරණෙසු ව සිලෙසු ව පතිට්ඨා පෙතො උග්‍යොපෙසි.

පුණ්ණමාස පෙරෙණගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“සථාපි හදෙදු ආපඤ්ඤා”හි ආයඤ්ඤා නානුකපෙරෙණ ගාථා. කා උපාතති? අයටි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත්තත්ත භවෙ පුඤ්ඤාති කරුණෙනා සිඛියං භගවතො කාලෙ පච්චින්නදෙසෙ උපාප්තො විඤ්ඤාතං පතෙතා වනවරකො හුත්වා විවරනෙනා එක දිවසං සත්ථු වඛ්ඛමනට්ඨානං දිස්වා පසන්නවිතො වාළිකා ඔකිරි. යො තෙන පුඤ්ඤකමෙතන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධාපාදෙ වච්ඡායං භගපතිකුලෙ තිබ්බතති. තස්ස නානුකොති නාමං අකංසු. ජෙට්ඨකභාතා පනස්ස භරතො නාම. තස්ස පුබ්බ යොගො අනන්තර්වත්ථස්මිං ආවිභවියාති. තෙ උගොපි විඤ්ඤාතං පතො ආයඤ්ඤාතං සොණං කොලිඨං පබ්බජ්තං සුත්වා “සොණොපි නාම අයං සුබ්බමාලො පබ්බජ්, කිම්බුප්පන මය”නති පබ්බජ්සු. තෙසු භරතො නවිරස්සෙව විපස්සනං වසෙස්වා ඡළභිඤ්ඤා අගොසි. නානුකො පන කිලෙසානං බලවහාවෙන න තාව විපස්සනං උසුකකා පෙතුං අසකඛි; විපස්සනාය කමමං කාරෙති එව. අපස්ස භරතෙරෙ ආයං ඤාතො අවස්සයො භවිතුකාමො තං පච්ඡාසමණං කතො විහාරණෝ තිකබ්බිකා මග්ගසම්පෙ තිසිනෙනා විපස්සනාය කථං කපෙති. තෙන ව සමයෙන සකට්ඨෙරෙ භවිජ්ජෙනා එකො සකටෙ නිසුතො ගොණො විකබ්බලඤානෙ සකටං උද්ධරිතුං අසකකානෙනා පරි පති. තතො තං සත්ථව්‍යො සකටෙ මොවෙතො තිණ්ඤ්ඤා පාතියං වදන්වා පරිස්සමං අපනෙතො පුත බුරෙ යොපෙසි. තතො සො ගොණො වූපසන්නපරිස්සමො උද්ධබ්බො තං සකටං විකබ්බල ඤානෙනා උද්ධරිතො එලෙ පතිට්ඨාපෙසි. අප භරතෙරෙ නානුකස්ස “පස්සසි නො තිං ආවුසො නානුක ඉමස්ස කමම”නති තං නිදසෙස්වා තෙන “පස්සාමි”හි වුතෙන “ඉමමත්ථං සුට්ඨ උපධාරෙ හි”හි ආහ. ඉතරෙ “යථායං ගොණො උපසන්නපරිස්සමො පබ්බට්ඨා තතො භාරං උබ්බහති, එවං මයාපි සංසාරපබ්බතො අතො උද්ධරි තබ්බො”හි තමෙවාරමණං කතො විපස්සනාය කමමං කාරොනො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුතතං අපදනො:-

“මග්ගඵෙද්දු පුරෙ ආසිං අරඤ්ඤා කාණ්ණෙන අහං
වාතමිගං ගවෙසනො වඛ්ඛමං අදදසං අහං,

උච්ඡිඛා පුලිනං ගග්ගා වඛකමේ ඔකිරිං අහං.
පසන්නාවිනෙන්තා සුමනො පුගතස්ස සිරිමනො.

එකතියෙ ඉතො කප්ප පුලිනං ආකිරිං අහං;
දුග්ගතීං නාභිජනාමි. පුලිනස්ස ඉදං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා අත්තනො ජෙට්ඨභාතිකස්ස හරතඤ්ඤා සන්නිකො අඤ්ඤා ඛ්‍යාතරොනෙතා:-

“යථාපි හද්දෙ ආජ්ඤෙඤා ඛලිඤා පතීතිට්ඨති,
කියො ලද්ධාන සංවේගං අදීනො වහතෙ ධුරං;

එවං දස්සනසම්පන්නං සම්මාසම්බුද්ධසාවකං.
ආජනීයං මං ඛාරෙථ පුත්තං බුද්ධස්ස ඔරසං”ති

ගාථාවයං අභාසි. *

තත් “ගිග්ගා ලද්ධාන සංවේගං අදීනො වහතෙ ධුර”තති:
මග්ගං ජාතිබලවිරියානං අනනුවර්තනමෙහං යදිදං ආගතස්ස
භාරස්ස අවහනනති සංවේගං ලභිකාන අලිනමානසො අදීනො
අලිනවිනෙතා. “අලිනො”ති වා පාසො, සො එව අත්තො, “ගිග්ගා”ති:
පුනපුනං භියොසොමත්තාය අත්තනො ධුරං භාරං වහනො
උබ්බහති. සෙසං හෙට්ඨා රමණීයවිහාරඤ්ඤා සංගාථාවණ්ණනායං
වුත්තනයමෙව.

නඤ්ඤාඤ්ඤා සංගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“එඛි නඤ්ඤා ගච්ඡාමා”ති ආයසමතො හරනඤ්ඤා සංගාථා.
කා උප්පත්ති? අයං කිර අනොමදස්සස්ස ගගවතො කාලෙ කුල
ගෙගෙ නිබ්බහතිතා විඤ්ඤානං පතොනා එකදිවසං මනුඤ්ඤාදස්සනං
මුදුපුබ්බසම්පස්සං උපාගතවයං ගගෙඤා ගච්ඡන්තො සත්ථාරං වඛක
මන්නං දිස්වා පසන්නමානසො උපාගතා උපනාමෙඤා “අභිරුහතු
ගගවා උපාගතා යං මම අස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා”ති ආහ.
අභිරුහි ගගවා තස්ස අනුග්ගණ්ණත්ථං උපාගතායො. සො තෙන
පුඤ්ඤාභවෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධාදෙ
වමපානගරෙ ගගපතිකුලෙ නිබ්බහති. හරනොතිස්ස නාමං අගොසි.
සො විඤ්ඤානං පතොනා සොණඤ්ඤා පබ්බජිතභාවං සුඤ්ඤා
“සොණොපි නාම පබ්බජි”ති සඤ්ඤාතසංවේගො පබ්බජිතා කතපුබ්බ
කිට්ඨො විපස්සනාය කම්මං කතොනො නවිරස්සෙව ජලභිඤ්ඤා
අගොසි.

තෙත වුහනං අපදනො:-

“අනොමදසසි හගවා ලොකජෙට්ඨා නරාසනො
දිවාචිගාරා නිකමම වඩකමාරුහි වකඛුමා.

උපාගනං සුභතං ගග්ග වඩකමං පටිපජ්ඣං;
තත්ථගුසාසිං සලුද්ධං සත්ථාරං වාරුදස්සනං.

සකං චිත්තං පසාදෙත්වා නිගරිත්වාන පනනසිං.
පාදමුලෙ යපෙත්වාන ඉදං වචනමමුච්චිං.

අභිරුග මහාචීර සුගතිඤ්ඤ විනායක!

ඉතො එලං ලභිස්සාමි යො මෙ අත්ථො සමිජ්ඣතු.

අනොමදසසි හගවා ලොකජෙට්ඨා නරාසනො
පනනසිං අභිරුහිත්වා ඉදං වචනමමුච්චි.

යො පනනසිං මෙ අදද පසනො සෙති පාණ්ඨි;
හමගං කිත්තසිස්සාමි සුණ්ඨ මම භාසතො.

බුද්ධස්ස ඛිට්ඨඤ්ඤාස සබ්බෙ දෙවා සමාගතා
උදග්ගචිත්තා සුමිනා වෙදජනා කතඤ්ජලි.

පනනසිනං පදනෙන සුඛිතොයං හවිස්සති;
පඤ්ඤාසකතානං දෙවෙසු දෙවරජං කරිස්සති.

සගස්සකතානං රුජ වක්ඛවහති හවිස්සති;
පදෙසරජං විපුලං ගණනාතො අසබ්බිසං.

අපරිමෙය්‍ය ඉතො කප්පෙ මකකාකතුලසමාවො
ගොභමො නාම නාමෙත සත්ථො ලොකෙ හවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාදො මරණො ධම්මනිමුචිතො
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාස නිබ්බාසිස්සත්තාසවො.

දෙවලොකෙ මනුස්සො වා නිබ්බත්තිස්සති පුඤ්ඤවා
දෙවයානපටිභාගං යානං පටිලභිස්සති.

පාසාද සිවිතා මග්ගං ගජිනො සමලඞ්කතා
රථා රුජඤ්ඤසංසුත්තා සද්ද පාතුභවනති මෙ.

අගාරා නිකමනොතාපි රථෙත නිකමිං අගං.
කෙසෙසු ඡිජ්ජමානෙසු අරගත්තමපාපුණ්ණං.

ලාභා මග්ගං සුලුද්ධමෙඤ්ඤ වාණිජ්ජං සුප්පයොජිතං
දත්වාන පනනසිං එකං පතොමහි අවලං පදං.

අපරිමෙය්‍ය ඉතො කප්පෙ යං පනනසිමද්දසගං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පනනසිස්ස ඉදං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

ඡලතිඤ්ඤා පන හුඬා අත්තනො කණ්ඩාහාතිකෙන නන්දක
 තේරෙන. ගෙට්ඨා චුත්තනසෙන අඤ්ඤාබ්‍යාකරණේ කතෙ ඉද්දති
 නන්දකොපි අරහා ඡන්තො “ගන්ද මයං උගොපි සන්චු සන්තිකං ගන්තා
 වුසිතවුගවට්ඨියතං. නිවෙදෙස්සාමා”ති උප්පන්නං පරිචිතකකං
 නන්දතේරස්ස කපේනෙතා:-

“එහි නන්දක, ගව්ජාම උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං,
 සීහනාදං නදිස්සාම බුද්ධසෙට්ඨස්ස සමමුඛා.

යාය නො අනුකම්පාය අමෙහ පබ්බාජසි මුනි,

සො නො අත්ථො අනුප්පනෙතා සබ්බසංයෝජනකබ්‍යෝ”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “ගන්දකා”ති: ආලපනං. “එහි”ති: තස්ස අත්තනො සන්තික
 කරණං. “ගව්ජාමා”ති: තෙන අත්තනා ව එකජ්ඣං කාතබ්බං
 කිරියාවචනං. “උපජ්ඣායස්ස”ති: සමමා සමබුද්ධස්ස, සමමාසමබුද්ධොති
 සමන්තවකුන්තා බුද්ධවකුන්තා ව සත්තානං ආසයානුසයවර්තාදීනං
 යථාභූතාවලොකනෙන සදෙවකස්ස ලොකස්ස විජ්ජාවජ්ජං උප
 නිජ්ඣායතිති විජෙසනො උපජ්ඣායොති වත්තබ්බතං අරහති.
 යදත්ථං ගමනං ත: දස්සෙතුං “සීහනාදං නදිස්සාම බුද්ධසෙට්ඨස්ස
 සමමුඛා”ති ආග. යථාභූතව බුද්ධගුණාභිබ්‍යාගරතාය අභිතනාද
 භාවතො සීහනාදං බුද්ධස්ස සමබුද්ධස්ස තතො එව සබ්බසත්තත්ත
 මතාය සෙට්ඨස්ස බුද්ධානං වා සාවකබුද්ධාදීනං සෙට්ඨස්ස සමමුඛා
 පුරතො නදිස්සාමාති අත්ථො. යථා පන සීහනාදං නදිතුභාමො තං
 දස්සෙතො “සාසා”ති ගාථමාග තත් “සාසා”ති: යදත්ථං යස්ස
 යදත්ථානුප්පත්තියාති අත්ථො. “ගන්තා”ති: අභිගාමං. “අනුකම්පාසා”ති:
 අනුග්‍රහණගණෙන අමෙහ වෙපි පබ්බාජෙසි. “මුනි”ති: භගවා. “සො
 නො අත්ථො අනුප්පනෙතා”ති: සො අත්ථො සබ්බසං සඤ්ඤාජනා
 නං බයභූතං අරහත්තථලං නො අමෙහති අනුප්පනෙතා අධිගතොති
 අත්ථො.

භරතකෝරස්ස ගාථාවණ්ණතා
 නි වසී තා.

“නදනති එවං සප්පඤ්ඤා”ති ආයසමනො භාරමාපකෝරස්ස
 ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත් තත්
 භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනො ඉතො එකතීංසෙ කප්පෙ කුලගෙහෙ
 තිබ්බතතීචා විඤ්ඤාතං පනෙතා එකද්වයං සුමනං නාම පට්ටක
 සමබුද්ධං පිණ්ඩාය වරන්නං දිස්වා පසන්නාමානසො සුපරිපක්කං වලලී
 කාරථලං අදසි. සො ගෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංස
 රනො ඉමසමිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගෙහ බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බතතීචා

ගොතනනාමෙන භාරවාජේනෙව පඤ්ඤාධිත්ථ. සො වයසප්පතො
සරාවාසං වසනොතා එකං පුත්තං ලභී. තස්ස කණ්ණාදිනොනාති
නාමං අකාසි. තස්ස විඤ්ඤාතං පත්තකාලෙ “තාන අසුකස්ස නාම
ආවරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං සිකිත්ථා එභි”ති තං තක්කසිලං
පෙසෙසි. සො ගච්ඡන්තො අනතරමග්ගෙ සජ්ඣ සාවකං අඤ්ඤතරං
මහාපෙරං කල්‍යාණමිත්තං ලභිත්වා තස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටි
ලදාසදොධා පබ්බජිත්වා කතපුබ්බකිල්වො විපස්සනාය කම්මං
කරොනොතා නවිරස්සෙව අරහත්තං ථාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

සුමනො නාම සම්බුද්ධො තක්කරායං වසී තදා,
වල්ලිකාරථලං ගග්ග සයමතුස්ස අදසගං.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං එලං අදදිං තදා;
දුග්ගතීං නාතිජනාමි. එලදනසසිදං එලං.

කීලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අථස්ස පිතා භාරවාජො වෙච්චනෙ විහරන්තං භගවන්තං උප
සඬකම්භා සදාමමං සුත්වා පබ්බජිත්වා. නවිරස්සෙව අරහත්තං සච්ඡ
කාසි. අථ භාරවාජෙ සන්ධාරං වැදිතුං රුජගගං ආගතො සජ්ඣ සන්ති
කෙ නිසින්නං පිතරං දිස්වා තුට්ඨවිත්තො “පිතාපි ඛො මෙ පබ්බජිතො,
කිනත්තුවො තෙන පබ්බජ්ජාතිල්වං මන්තං පාපිත”නති විමංසනො
ඛණ්ණච්ඡාචං ඤාත්වා හං සිග්ගතාදං නදපෙතුකාමො “ආයු ඛො
තුමෙහති කතං පබ්බජනෙහති, පබ්බජ්ජාතිල්වං පන මන්තං පාපි
ත”නති පුච්ඡි. භාරවාජෙ පුත්තස්ස අධිගමං දීපෙන්නො:-

“නදන්ති එවං සප්පඤ්ඤා සිභාව ගිරිගඬගරෙ
වීරු විජිතසඬගාමා ජෙත්වා මාරං සවාගනං.

සන්ධා ව පරිච්ඡෙණො මෙ, ධම්මො සඬෙකා ව පුජිතො;
අගං ව විත්තො සුමනො පුත්තං දිස්වා අනාසව”නති

ගාථාවයං අභාසි.

තත්ථ “නදන්ති”ති: යථාතුල්ව බුද්ධගුණාතිඛ්‍යාභාරවසෙන අභිත
නාදං නදන්ති ගච්ඡන්ති. “එච්”නති: ඉදං වත්තබ්බාකාරදස්සනං.
“සප්පඤ්ඤා”ති අග්ගමග්ගපඤ්ඤාධිගමෙන සබ්බපඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තා.
“විජි”ති: වතුබ්බිධසම්මප්පාධානවිරියසම්පන්නායාය වීරු; නතො එව
අනවසෙසසඬකීලෙසපක්කතිල්මථනෙන සවාගනං කීලෙසමාරං අභි
සංඛාරමාරං දෙවපුත්තමාරඤ්ච ජෙත්වා සබ්බෙසා විජිතසඬගාමා
නදන්ති සප්පඤ්ඤාති සම්මෙකො. එවං විජෙතබ්බවිජයෙන සිග්ගතාදං
දස්සෙත්වා ඉදං ආරුධෙනබ්බසමාරුධනෙන ඉච්ඡිතබ්බසිද්ධියා ව තං
දස්සෙත්වා “සන්ධා ව සපිච්ඡෙණො”ති දුතියං ගාථාමාග. තත්ථ “සන්ධා
ව සපිච්ඡෙණො මෙ”ති: මම සන්ධා සම්මාසම්බුද්ධො යථාත්‍රසිට්ඨං ඔවා

දුක්ඛසාසනී පටිකරණෙන මයා පරිචිතො උපාසිතො. න ධම්මාධිකරණං විසොසිතොති අධිප්පායො. “ධම්මො සප්පජිසො”ති: නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො යථාච පටිපත්තියා ගතමයෙන සත්තියා සිලද්ධිසාමඤ්ඤගමනෙන අරියසංඛ්ඤා ච මයා පුජිතො මානිතො. “අභ්‍යඤ්ච විපතො සුමනො පුත්තං දිස්වා අනාසව”තති: මම පුත්තං අනාසවං සබ්බසො ඛිණ්ණසවං දිස්වා දස්සනගෙනු අහං පි විතොනා නිරුමිසාය පිතියා කුට්ඨො තතොයෙව නිරුමිසෙන සොම නස්සෙන සුමනො ජනොති අප්පො.

භාරමාජ්ජකරස ගාථාවණ්ණානා

ති වසී තා.

“උපාසිතා සප්පජිසො”ති ආයස්මහො කණ්ඩකතකරස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමෙ පුරිමබුද්ධපු කතාධිකාරෙ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපටිඤ්ඤෙනා ඉතො චතුනවුතෙ කප්පෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිතා විඤ්ඤාතං පතොනා එකදිවසං සොභිතං නාම පච්චෙක සම්බුද්ධං. දිස්වා පසන්නවිතො පුත්තාගපුපෙති පුජං අනාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමත්තස්සෙපු සංසරතො ඉමසම්. බුද්ධපාදෙ රජගෙගෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ධිතා කණ්ඩකතාති ලද්ධිනාමො වයප්පතො උපනිස්සයසමන්තියා වොදියමානො ධම්ම සෙනාපතිං උපසංකම්භිතා ධම්මං පුභ්වා පටිලද්ධිසද්ධො පබ්බජිතා විපස්සනං වසෙස්සිතා අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සොභිතො නාම සම්බුද්ධො විත්තකුටෙ වසී තද; ගහෙතා ගිරිපුත්තාගං සයම්බුමහිපුජ්ජිං.

චතුනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්පමහිපුජ්ජිං; දුග්ගතිං නාභිජ්ජාමි. බුද්ධපුජ්ජිදං එලං.

කීලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරහත්තං පන පභ්වා අඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණෙනො:-

උපාසිතා සප්පජිසා, සුතා ධම්මා අභිණ්ණසො,
සුභාන පටිපජ්ජස්සං අඤ්ඤං අමතොගධං.

භවරුග්ගනස්ස මෙ සහො භවරුගො පුත මෙ න විජ්ජති
නවාහු නව මෙ භවිස්සති නව මෙ එතරගිටි විජ්ජති”ති

ගාථාවයං අනාසි.

තත් “උපාසිතා”ති: පරිවරිතා පටිපත්තිපසුරුපාසනාය පසුරු පාසිතා. “සප්පජිසො”ති: සතොති සිලාදිගුණෙහි සමන්තාගතා පුජිසා අරියපුග්ගලා සාරිපුත්තාප්පරුදයො. එතෙන පුරිමවක්කවය සමපත්තිමත්තො දස්සෙති. නති පභිජ්ජපදෙසවාසෙන විතා

සපුරිසුපතිස්සයෝ සමඟවති. “සුනා ධම්මා”ති: සුවච්චිවසමුප්පා දදිපටිසංයුතධම්මා සොතවාදානුසාරෙන උපධාරිතා. එතෙන අත්තනො බාහුසච්චං දස්සෙතො පච්ඡිමච්ඡකකවසසමපතති. දස්සෙති. “අභිණ්ණසො”ති: බහුසො න කාලෙන කාලං, ඉදං දදං “උපාසිතා සපුරිසා”ති එතාපි යොජෙතබ්බං. “සුඛාන පටිපජ්ජිස්සං අඤ්ඤං අමනොගං”නති: තෙ ධම්මෙ සුඛා තත්ථ වුත්තරුපාරුපධම්මෙ සලකඛණාදිතො පශ්‍යගෙචා අනුක්කමෙන විපස්සනං වඩෙස්සවා අමනොගං නිබ්බාණපතිට්ඨං නං සමපාපකං අඤ්ඤං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං පටිපජ්ජං පාපුණිං. “භවත්භවනස්ස මෙ සනො”ති: භවරුගෙන භවතණ්ඨාය අනාදිමති සංසාරෙ භතස්ස උපද්ධතස්ස මම සනො සමානස්ස, අග්ගමග්ගෙන වා භතභවරුගස්ස. “භවත්භවන මෙ තච්ඡති”ති: තතො එව පුන ඉදං භවරුගො මෙ තත්ථි. “භවාහු න මෙ භවිස්සති න ව මෙ එතරගි විජ්ජති”ති: යදිපි පුබ්බෙ පුප්පජ්ජනකාලෙ ව මෙ භවරුගො අගොසි. අග්ගමග්ගප්පත්තිතො පන පට්ඨාය තවාහු නව අගොසි, අයතිමපි න මෙ භවිස්සති, එත රගි අබ්‍රිතාපිව න ව මෙ විජ්ජති, න ව උපලබ්භති. පටිඤ්ඤානාසංඝො. භවරුගච්චනෙතෙව චෙත්ථ තදෙකට්ඨතාය මානාදිනමපි අභාවො වුත්තො හොති. සබ්බසො පරික්ඛණභවසංකෙඤ්ඤජනනං දස්සෙති.

කණ්ඨිනනෙත්ථරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති වසී තා.

නතිසමග්ගවණ්ණනා

ස ම තතා.

“සනො අහං පබ්බජිතො”ති අයසමතො මිගසිරනෙත්ථරස්ස ගාථා. කා උපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාභිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ධිතො විඤ්ඤානං පත්තො එකදිවසං සන්ධාරං දිස්වා පසන්නවිභොතා කුසට්ඨකං¹ අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසම්. බුද්ධුප්පාදෙ කොසලරට්ඨ බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසංඝිං ගගෙචා මිගසිරනක්ඛිතෙනා ජාතතො මිගසිරෙති උදධිතාමො වයපපත්තො බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිපෙපසු නිපථතං. ගතො ඡවසිසමනතං නාම සික්ඛියං පරිප්පෙචා නිවස්ස මත්තෙ මනානමපි සිසං නබෙන ආකොටෙචා “අයං සත්තො අසු කට්ඨානෙ නිබ්බත්තො”ති ජානාති. සො සරුවාසං අනිච්ඡතො පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජ්චා² නං විජ්ජං නිස්සාය ලොකෙන සක්කභො ගරුකතො ලාභී හුචා විවරනො සාවච්චිං උපගතො සජ්ඣ සන්තිකං ගතවා අත්තනො ආනුභාවං පසාසෙතො “අහං

හො ගොතම මතානං නිබ්බන්ධානං ජනාමි”ති වච්ඡා “කථං පන තං ජනාසි”ති වුතො “ජවසිසාති ආගරාපෙඤා මන්තං පරිජපෙඤා නබෙන සිසං ආකොටෙනො නිරයාදිකං තෙහි තෙහි නිබ්බන්ධානං ජනාමි”ති කපෙසි. අප්පසානගමා පරිනිබ්බුතස්ස හික්ඛුනො සිසක පාලං ආගරාපෙඤා “කපෙති තාව තස්ස ගතිං යසසිදං සිසකපාල”තති ආග. සො වං කපාලමන්තං පරිජපෙඤා නබෙන සිසං ආකොටෙනො නෙව අන්තං න කොටිං පස්සති; අප් සන්ධාරා “න සකෙකාසි පරිබ්බාජකා”ති වුතො “උපපරික්ඛිස්සාමි තාවා”ති වච්ඡා පුනපුනං පරිවට්ටෙනො න පස්සතෙව. බාහිරකමන්තො ඛිණ්ණ වස්ස ගතිං කථං ජනිස්සති? අප්පසා මන්තො ව කපෙති ව සෙදො මුච්ඡි; සො ලජ්ජිඤා නුණතිභූතො අධොසි. සන්ධා “කිලමසි පරිබ්බාජකා”ති ආග. සො ආම කිලමාමි, ඉමස්ස ගතිං න ජනාමි. “තුලො ජනාමා”ති. “අගං එතං ජනාමි, ඉතො උත්තරිතරමසි ජනාමි”ති වච්ඡා “නිබ්බාණං ගතො සො”ති ආග. පරිබ්බාජකො “ඉමං විජ්ජං මයං දෙථා”ති ආග. “තෙන හි පබ්බජ”ති වච්ඡා තං පබ්බාජෙඤා පස්මං සමප්පාදමධොනෙ නියොජෙඤා කුසානාහිඤ්ඤපු පතිට්ඨිතස්ස විපස්සනාකම්මධොනං උපදිසි. සො විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කස්සපස්ස භගවතො බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො
පසන්නවිතො සුමනො කුසට්ඨකා¹මදසහං
ඉමසමිංයෙව කප්පස්මිං කුසට්ඨකමදසහං;
දුග්ගතිං නාහිජනාමි. කුසට්ඨකාසිදං එලං.
කිලෙසා කුසට්ඨකා මයං-පෙ-කානං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරහත්තං පන පඤා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො:-

“යතො අගං පබ්බජ්ජො සමමාසමුබුද්ධ සාසනෙ
විමුච්චමානො උග්ගච්ඡං කාමධාතුං උපවිවහං
බ්‍රහ්මුතො පෙක්ඛමානස්ස නතො විත්තං විමුච්ඡි මෙ;
අකුප්පා මෙ විමුච්ඡති සබ්බසංයොජනකධා”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “යතො අගං පබ්බජ්ජො සමමාසමුබුද්ධ සාසනෙ”ති: යතොප්පතුති අගං පබ්බජ්ජො බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජ්ජන කාලතො පට්ඨාය. “විමුච්චමානො උග්ගච්ඡං”ති: සසිකිලෙස පක්ඛනො පස්මං නාව සමප්පිපස්සනාහි විමුච්චමානො වොදනධම්ම සවණෙන උට්ඨතිං, එවං උග්ගච්ඡන්තො කාමධාතුං උපවිවහං අනා යාමිමයෙන අවිවන්තමෙව කාමධාතුං අතික්කමි. “බ්‍රහ්මුතො පෙක්ඛමානස්ස නතො විත්තං විමුච්චි මෙ”ති: සදෙවකස්ස අග්ග

භූතතතා සෙවියිට්ඨෙන බ්‍රහ්මනො බ්‍රහ්මස්ස භගවතො මහාකරුණා යොගෙන “අයං කුලපුත්තො මම සාසනෙ පබ්බජිතො කථං නුඛො පටිපජ්ජති”ති පෙක්ඛනතස්ස භතො අනාගාමීමග්ගාධිගමනො පච්ඡා අග්ගමග්ගාධිගමෙන මම විතතං සබ්බසංඝිලෙසනො අවචන්තමෙව විමුච්චි. “අකුප්පා මෙ විමුහතීති සබ්බසංඝෙකුප්පනක්ඛයා”ති: තථා විමුහන්තවිතතතතා ඵල සබ්බසං සංඝෙකුප්පනානං ඛයා පරික්ඛයා ඉති ඵලං “අකුප්පා මෙ විමුහතී”ති අස්සං ඛයාකාසි.

මිගසිරසෙථරස්ස ගාථාවණණතා

ති ට්ඨි තා.

“අනිච්චාති ගගකාති”ති අයං භූතො සිවකසෙථරස්ස ගාථා කා උප්පත්ති?

අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරෙ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා විපසංඝිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤානං පනතො එකදිවසං භගවන්තං පිණ්ඩය වරන්තං පසයිතො පසන්නමානසො පත්තං ආදිය කුමමාසස්ස පුරෙඤා අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤනාමෙතෙ දෙවමනුස්සෙස්ස සංසරන්තො ඉමස්මිං බ්‍රහ්මප්පාදෙ රුජගෙග බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. සිවකොතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පනො විජ්ජාසිප්පෙස්ස නිප්පත්තිං ගතො තෙක්ඛමෙජ්ඣාසයභාය කාමෙ පහාය පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො විවරන්තො සන්ථාරං උපසඤ්ඤාමිතො ධම්මං සුඤ්ඤා පටිලබ්බසදොධා පබ්බජිතො විපස්සනාය කාමං කාරොන්තො නවිරස්සෙව අරහන්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“එසනාය වරන්තස්ස විපසංඝිස්ස මගෙසිනො

රිත්තකං පත්තං දිස්වාන කුමමාසං පුරුඨං අගං.

එනතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං භික්ඛමදදිං තදා;

දුග්ගතිං නාභිජ්ජාමි. කුමමාසස්ස ඉදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බ්‍රද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහන්තං පත පඤා අඤ්ඤං ඛයාකරොන්තො:-

“අනිච්චාති ගගකාති තත් තත් පුනපුනං

ගගකාරකං ගවෙසන්තො දුක්ඛා ජ්ඣි පුනපුනං.

ගගකාරක දිට්ඨොසි පුත ගෙගං න කාගසි;

සබ්බා තෙ ථාපුකා භග්ගා ථුණ්ඨිකා¹ ච විදුළිකා;

විපරියාදිකතං විතතං ඉධෙව විධිමස්සති”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “අභිවමානි ගහකානි තත් තත් පුනපුන” නති: තස්මි. තස්මි. භවෙ පුනපුනං නිබ්බත්තමානානි ගහකානි අත්තභාව ගෙහානි න නිවමානි අනවට්ඨිතානි ඉත්තරුනි පරිත්තකාලානි. “ගහකාරකා ගවෙසනො”ති: ඉමස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවධිස්සිං පරියෙසනො ඵත්තකං කාලං අනුච්චරිනති අභිප්පායො. “දුක්ඛා ඡති පුනපුනං”ති: ඉදං ගහකාරකං ගවෙ සත්තස්ස කාරණවචනං. යයමා ජරාව්‍යාධිමරණමිස්සත්තාය ඡති නාමෙසා පුනපුනං උපගතං දුක්ඛා, න ච සා තස්මි අදිට්ඨ නිවත්තති; තස්මා තං ගවෙසනො විචරිනති අත්තො.

“ගහකාරක දිට්ඨොසි”ති: ඉද්දති පින යෙන සො සත්තා දට්ඨං තෙන අරියමග්ගස්ස භවකුතා ගහකාරක දිට්ඨො අසි. “පුන ගෙහ”නති: පුන ඉමිස්මිං සංසාරවට්ටි ‘අත්තභාවසංඛාතං පුන ගෙහං න කාගසි, න කරිස්සසි. “සබ්බා ගෙ ථාසුකා ගගො”ති: නව සබ්බා අනවසෙසකිලෙසථාසුකා මයා භග්ගා. “පුරිණිකා ව පදුලිතා”ති: ඉද්දති තයා කාතබ්බස්ස අත්තභාවසංඛාතස්ස ගෙහස්ස අපිඤ්ඤාසංඛාතා කණ්ණිකා චි තිනතා. “විපරිසාදිතං විගත”නති: මම විත්තං විග තිත්තං කතං, ආයතිං අනුපපත්තිධම්මං ආපාදිතං, තතො ඵව. “ඉද්ධෙව විධම්මස්සති”ති: ඉමස්මිං ඵව භවෙ විද්ධංසිස්සති චරිමකචිත්ත නිරොධෙන නිරුජ්ඣස්සතිති අත්තො.

විවකඥාමාරස්ස ගාථාවණ්ණනා නි ට්ඨි තා.

“අරහං සුගතො”ති ආයස්මතො උපමානඥාමාරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයං කීර පදුමුගතරස්ස භගවතො කාලෙ දළිද්දකුලෙ නිබ්බන්තිතො විඤ්ඤාතං පනොග්ගවති පරිනිබ්බුතො තස්ස ධාතුං ගගෙහිා මත්‍රස්සදෙවතාගගරුද්දසකකකුමභණ්ඩගකිබ්බෙහි සත්ත රත්තමයෙ සත්තයොජනිතෙ පුපෙ කතෙ තත් පුමොතං අත්තතො උත්තරුසභිතං වෙලගෙහ ආබ්‍යන්තිා ධජං කතො පුජං අකාසි. තං ගගෙහිා අභිසම්මතකො නාම යකකසෙනාපති දෙවෙහි වෙතියෙ පුජරකකණ්ණං. යපිතො අදිස්සමානකායො ආකාසෙ ධාරෙනො වෙතියං තිකවිගතං පදකකිණං අකාසි. සො නං දිස්වා භියෙසා සොමත්තාය පසත්තමානසො අගොසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමත්‍රස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවතියං බ්‍රාහ්මණ කුලෙ නිබ්බන්තිතො උපමානොති උද්ධිතාමො වයප්පතො පෙන වනපටිග්ගගණෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලභිසද්ධො පබ්බජිතො විපස්සනාය කම්මං කරෙනො අරගත්තං පතො ජලතිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පදුමුගතෙ නාම ජිනො සබ්බධම්මානපාරගු
ජලිතො අභිකකිකොව සම්බුද්ධො පරිනිබ්බුතො.

මහාජනා සමාගමෙ පුජකිකා නවාගතං
විනං කතාන සුකතං සරිරං අභිරෙපයුං.

සරිරකිවං කතාන ධාතුං තත් සමානසුං;
සදෙවමානුසා සබ්බෙ බුද්ධථුප මකංසු තෙ.

පඨමා කාලවතමයා, දුතියාසි මණ්ණිමයා,
තතියා රුපියමයා, චතුත්ති ඵලිකාමයා,

තත් පඤ්චමිකාවෙති ලොගිතඤ්ඤමයා අනු,
ජට්ඨා මසාරගලලසා සබ්බං රතනමසුපරි,

ජඤ්ඤා මණ්ණිමයා ආසි, වෙදිකා රතනමයා,
සබ්බසොවණ්ණමයො ථූපො උද්ධං යොජනමුග්ගතො.

දෙවා තත් සමාගතවා එකතො මනනසුං තදා:
මයමපි ථූපං කසාම ලොකනාථස්ස තාදිනො.

ධාතු ආවෙණිකා තත්ති, සරිරං එකපිණ්ණිනං;¹
ඉමමහි බුද්ධථුපමහි කසාම කාලවුතං මයං.

දෙවා සත්තති රතනෙහි අඤ්ඤං වඩෙසිසුං යොජනං.
ථූපො මියොජනුබෙබ්බො තිමිරං බ්‍යපගනති සො.

නාගා තත් සමාගතවා එකතො මනනසුං තදා:
මනුසාසාවෙව දෙවා ව බුද්ධථුපං අකංසු තෙ.

මා නො පමත්තා අසසුමහ, අපමත්තා සදෙවකා,
මයමපි ථූපං කසාම ලොකනාථස්ස තාදිනො.

ඉඤ්ඤිලං මහාභිලං අපො ජෙතිරසං මණ්ණි.
එකතො සත්තිපාතෙතවා බුද්ධථුපං අභාදසුං.

සබ්බං මණ්ණිමයං ආසි යාවතා බුද්ධවෙතිසං;
නිණ්ණි යොජනමුබෙබ්බං ආලොකකරණං තදා.

කුමහණ්ඩා ව සමාගතවා එකතො මනනසුං තදා:
මනුසා දෙවා නාගා ව බුද්ධථුපං අකංසු තෙ.

මා නො පමත්තා අසසුමහ, අපමත්තා සදෙවකා;
මයමපි ථූපං කසාම ලොකනාථස්ස තාදිනො.

සබ්බං මණ්ණිමයං ථූපං අකරං තෙ ව කාලවුතං;
යොජනං තෙපි වඩෙසිසුං ආයතං බුද්ධවෙතිසං.

චතුරයොජනමුබෙබ්බො බුද්ධථූපො විරොචති,
මහාසෙති දිසා සබ්බා සතරංසිව උග්ගතො.

යකකා තත් සමාගතවා එකතො මනනසුං තදා:
මනුසාසාවෙව දෙවා ව නාගා කුමහණ්ඩකා තවා.

පවෙච්ඡාං බුද්ධිසෙට්ඨස්ස අකංසු ථූපමුත්තමං,
මා තො පමත්තා අසසුමහ, අපපමත්තා සදෙවකා.

මයමපි ථූපං කස්සාම ලොකනාථස්ස තාදිනො,
ඵලිකා ඡාදයිස්සාම ආයතං බුද්ධිවෙතියං.

යොජනං තෙපි චෛස්සං ආයතං බුද්ධිවෙතියං,
පඤ්චයොජනමුඛෙබ්බො ථූපො ඔභාසතෙ තද.

ගඬ්ඛො ච සමාගනාථා ඵකතො මත්තස්සං තද;
මනුජ දෙවතා නාභා කුමාණ්ඨා ච යකකා තථා.

සබ්බෙ අකංසු බුද්ධිථූපං මයමෙත්ථ අකාරකා,
මයමපි ථූපං කස්සාම ලොකනාථස්ස තාදිනො.

වෙදියො සත්ත ආත්මාන ධජං ඡත්තමකංසු තෙ,
සබ්බසොවණ්ණමයං ථූපං ගඬ්ඛො කාරස්සං තද.

සත්තයොජනමුඛෙබ්බො ථූපො ඔභාසතෙ තද,
රත්නං දිවා න ඤයනති, ආලොකො හොති සබ්බද.

අතිභොනති න තස්සාභා චන්දසුරා සතාරකා,
සමත්තා යොජනසතෙ පදිපොපි න පජ්ජලි.

තෙන කාලෙන යෙ කෙවි ථූපං සුජේතති මානුසා;
න තෙ ථූපං ආරුහනති අම්බරෙ උක්ඛිපනති තෙ.

දෙවෙහි ඤපිතො යකෙකා අභිසම්මතනාමකො
ධජං වා පුප්ඵදමං වා අභිරුද්ධෙති උත්තරිං.

න තෙ පස්සනති තං යකකං දමං පස්සනති ගච්ඡතො,
ඵචං පසස්සිවා ගච්ඡන්තා සබ්බෙ ගච්ඡනති සුග්ගතිං.

විරුද්ධා¹ යෙ පාවචනෙ පසන්නා යෙ ච සාසනෙ
පාවිතිරං දට්ඨකාමා ථූපං සුජේතති මානුසා.

නගරෙ හංසවතියා අහොසිං භතකො තද;
ආමොදිතං ජනං දිස්වා ඵචං චිත්තෙසහං තද.

උදාරෙ භගවා නෙසො යස්ස ධාතුඝරෙදිසං
ඉමා ච ජන්තා කුට්ඨා කාරං කුඛ්ඛන්තා තප්පරෙ.

අගමපි කාරං කස්සාම ලොකනාථස්ස තාදිනො,
තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ භවිස්සාමි අනාගතෙ.

සුඛොතං රජකේතාහං උත්තරෙසප්පං මම
වෙලග්ගෙ ආලග්ගෙත්වාන ධජං උක්ඛිපි මම්බරෙ.

අභිසම්මතකො ගස්ස අම්බරෙ භාසි මෙ ධජං,
වාතෙරිතං ධජං දිස්වා තියෙතා ගාසං ජනෙසහං.

තත් විතතං පසාදෙකා සමඟං උපසඬකමි.
තං භික්ඛුං අභිවාදෙකා විපාකං පුච්ඡං ධජේ.

සො මෙ කපේසි ආනන්දී පිඨියඤ්ඤානතං මම
තස්ස ධජස්ස විපාකං අනුභොග්ගසි සබ්බදා.

හත්තිඅස්සරථාපතති සෙනා ව චතුරඞ්ගිති
පරිවාරෙස්සති තං නිවං. ධජදානස්සිදං ඵලං.

සට්ඨි තුරියසහස්සාති හෙරිකො සමලඞ්කතා
පරිවාරෙස්සතති තං නිවං. ධජදානස්සිදං ඵලං.

ඡද්දාසිතිසහස්සාති නාරියො සමලඞ්කතා
විවිතතවත්තාභරණා ආමුත්තමණ්ඩුණ්ඩලා

ආලාරපච්චා හස්සලා සුත්තනා¹ හත්තමඤ්ඤිමා
පරිවාරෙස්සතති තං නිවං. ධජදානස්සිදං ඵලං.

තිංසකපාසහස්සාති දෙවලොකෙ රමිස්සයි.
අසීතිකඛතාං දෙවිනෙදා දෙවරජං කරිස්සයි.

සහස්සකඛතාං රජ ව චකකචතා හවිස්සයි.
පදෙසරජං විපුලං ගණනාතො අසංඛිඨං.

කපාසහස්සාච්චි ඔක්කාකකුලසම්භවො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ හවිස්සති.

දෙවලොකා වවිත්තාන සුක්කමුලෙන වොදිනො
පුඤ්ඤානමෙතන සඤ්ඤාතො බ්‍රහ්මබලා හවිස්සයි.

අසීතිනොටිං ඡ්ඡෙදිකා දසකම්මකරෙ බ්‍රහ්ම
ගොතමස්ස හභවතො සාසනෙ පබ්බජිස්සයි.

ආරුධසිකා සලිබ්බධං ගොතමං සත්තපුඤ්ඤං
උපමානොති නාමෙන ගෙස්සයි සන්ත්ථු සාවකො.

සහසහස්සෙ කතං කම්ම ඵලං දස්සෙයි මෙ ඉධ;
සුමුත්තො සරවෙගොව කිලෙසා කොපිතා මම.

චකකචතාස්ස සන්තස්ස වාතුද්ධිපිස්සරස්ස මෙ
තිණ්ණි යොජනසාමන්තා උග්ගිගතති ධජ සදා.

සහසහස්සෙ ඉතො කපෙය්‍ය යං කම්මමකරිං හදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ධජදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කාහං බුද්ධස්ස සාසන"තති.

අථායස්මා උපමානො හභවතො උපධානො අහොසි. තෙන ව
සමයෙන හභවතො වාහාබාධො උපපජ්ජි. පේරස්ස ව ගිනිසහායො
දෙවගිහො නාම බ්‍රාහ්මණො සාවජ්ඨං පටිවසති. සො පේරං චතුති

පච්චයෙහි පවා රෙසි. අථායසමා උපවානො නිවාසෙත්වා පතනච්චරං ආදිය නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නිවෙසනං උපගඤ්ඤි. බ්‍රාහ්මණො “කෙනචි අඤ්ඤාන පයොජනෙන ථෙරෙ ආගතො”ති ඥාතො “චදෙය්‍යාථ හතෙන කෙනත්ථො”ති ආහ. ථෙරෙ තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පයොජනං ආචිකකින්නො:-

“අරහං සුගතො ලොකෙ වානෙහාබ්බිකො මුනි,
සවෙ උණ්ණාදකං අත්ථි, මුනිනො දෙති බ්‍රාහ්මණ.

පුජිතො පුජනීයානං සක්කරෙය්‍යානං සක්කතො
අපචිතො අපචනීයානං තස්ස ඉච්ඡාමි භාතවෙ”ති

ගාථාවයමාහ.

තස්සත්ථො:- යො ඉමිසමිං ලොකෙ පුජනෙය්‍යානං පුජෙතබ්බෙති සක්කාදිති දෙවෙති බ්‍රහ්මෙති පුජිතො, සක්කරෙය්‍යානං සක්කාතබ්බෙති බිම්බිසාරකොසලරජදිති සක්කතො, අපචයනීයානං අපචායිතබ්බෙති මහෙසීති බිණ්ණසවෙති අපචිතො, කිලෙසෙහි ආරක්ඛණාදිනා අරහං, සොභනගමනාදිනා සුගතො, සබ්බඤ්ඤාමුනි මය්‍යං සත්ථා, දෙවදෙවො සක්කානං අතිසයෙකා බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා, සො ඉද්දති වාතෙහි වාත හෙතු වාතබොහතිමිත්තං ආබ්බිකො ජනො. සවෙ බ්‍රාහ්මණ උණ්ණාදකං අත්ථි, තස්ස වාතාබ්බිද්ධපසමතත්ථං භාතවෙ උපතෙත්තුං ඉච්ඡාමිති. තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො උණ්ණාදකං තදනුරුපං වාතාර හඤ්ච හෙසර්ථං හගවතො උපනාමෙසි. තෙන ච සත්ථු රෙගො වූප සමි. තස්ස හගවා අනුමොදනං අකාසීති.

උපවානකෙට්ඨරස්ස ගාථාවණ්ණනා ති වසී තා.

“දිට්ඨා මයා”ති අයසමතො ඉසිදිත්තකෙට්ඨරස්ස ගාථා. කා උපතති? අයමපි පුරිමබ්‍රද්ධසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ හවෙ පුඤ්ඤති කරෙන්නො විපසංසිස්ස හගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤානං පතෙතා චිජ්ජතිං ගහෙත්වා බොධියා පුජං අකාසී. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො ඉමිසමිං බ්‍රහ්මපාදෙ සුනාපරතතජ්ජපදෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉසිදිත්තොති ලද්ධනාමො වයප්පතො සජ්ඣ වඤ්ඤාමාලාපටියා හණ පාටිභාරියං දිස්වා පසංගාමානසො සත්ථාරං උපසංකමිත්වා ධම්මං සුත්වා සොතාපන්නො හුත්වා අගාරං අජ්ඣාමසති. තස්ස හිතානු කමට්ඨී දෙවතා තං වොදෙන්න:-

“දිට්ඨා මයා ධම්මධරු උපාසකා කාමා අතිව්වා ඉති භාසමානා
සාරතතරතතා මණිකුණ්ඩලෙසු පුතෙතසු දුරෙසු ච තෙ
අපෙකකා.

අදායා න ජනනති යථා ව ධම්මං කාමා අනිච්චා ඉතිවාපි ආසු
රුගඤ්ච හෙසං න බලංගී ඡේතනං තස්මා සිතා පුත්තදරං
ධනඤ්චා”ති

ගාථාවයමාන.

තත් “දිට්ඨා මසා ධම්මධරා උපසකා කාමා අනිච්චා ඉති භාස
මානා”ති: ඉධෙකච්ච පරියතතිධම්මධරා උපසකා මයා දිට්ඨා පරි
යතතිධරතතා එව කාමා තාමෙතෙ අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාම
ධම්මාති කාමෙසු ආදිනවපරිසඤ්ඤාතතං ධම්මං භාසමානා. සයං
පත සාරතතරතතා මණිකුණම්මලෙසු පුත්තෙසු දරෙසු තෙ අපෙක්ඛා
සාරතතා හුත්වා බහුලරුගරතතා මණිකුණම්මලෙසු මණිබවිහෙසු වා
කුණම්මලෙසු පුත්තෙසු ධිවාසු දරෙසු ව අධිගතසිනෙහා අඤ්ඤා
භණ්ණතා අඤ්ඤා කරෙන්නා දිට්ඨා මයාති අත්ථො. “සනො”ති:
යසමා තෙ උපසකා සාරතතරතතා මණිකුණම්මලෙසු පුත්තෙසු දරෙසු
ව අපෙක්ඛවනෙතා තස්මා ඉධ ඉමස්මිං බුද්ධසාසනෙ යථාධම්මං
යථාවතො අදායා එකංසෙත න ජනනති, එවමුතාපි ව කාමා අනිච්චා
ඉතිවාපි අසු අගොසි. සත්තපකාති විචිත්ත¹ සභාවාති අධිපපායො.
“ගුහඤ්ච නෙසං න බලංගී ඡේතනා”තති: තෙසං උපසකාතං යසමා
රුගං ඡේතනං සමුවර්තීත්තුං තාදිසං ඤාණබලං නත්ති; තස්මා තෙන
කාරණෙන සිතා තණ්හාවසෙන නිසිභා පුත්තදරං ධනඤ්ච අලලිනා
නවිසුප්පෙන්නති සබ්බමෙතං දෙවතා තංයෙව උපසකං උද්දිසා
අඤ්ඤාපදෙසෙන කපෙසි. තං සුත්වා උපසකො සංවේගජනො
පබ්බජිත්වා නවිරසෙව අරගතතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විපසසිනො හගවතො බොධියා පාදපුත්තමේ
සුමනො චීරතිං ගයා අපුජිං බොධිමුත්තමං.

එකතවුතෙ ඉතො කපෙස අපුජිං බොධිමුත්තමං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. චීරතිසා ඉදං එලං.

කිලෙසා කුමපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන”තති.

අරගතතං පත පත්වා අඤ්ඤා බ්‍යාකරෙන්නො ඉමා එව ගාථා
අනාසි.

ඉසිදින්නපෙඨරසා ගාථාවණ්ණනා
ති ටසි තා.

“දෙවො වා”ති ආයසමතො සමුදායව්‍යාසනපෙඨරසා ගාථා.
කා උපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ නත්ත නත්ත ගවෙ
පුඤ්ඤති කරෙන්නො ඉතො වඩුනවුත්තපාමත්තෙ කුලගෙන

නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාභංගං පනොං ඵකදිවසං සන්තරංගිං නාම පච්චේක සම්මුඛං නිරෝධා වුට්ඨතිත්වා පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා පසන්න මානසො භාලඵලං අදායි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුසෙසසු සංසරතොතො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ මගධිරට්ඨි ගහපතිතුලෙ නිබ්බත්තිත්වා සම්මුලොති ලභිතාමො කච්චායනගොත්තනාය සම්මුලකච්චායනොති පඤ්ඤාසිත්ථි. සො වයපපතොතො සත්ථු සන්නිකො ධම්මං සුත්වා පටිලදධිසඤ්ඤා පබ්බජිත්වා ගිමවන්තසම්පෙ තෙරවාය නාම පබ්බතතුනාය විපස්සනාය කම්මං කරොතොතො විහරති. අපේක දිවසං මහා අකාලමෙසො සහපටලසහස්සපටලෙන ඵනෙතොතො ගජ්ජතොතො විජුලලවා නිව්ජාරෙතොතො ගලගදායතොතො උට්ඨි ගතොතො උට්ඨිතිත්වා වසසිතුං ආරභි. අසනියො ඵලිංසු. හං සද්දං සුත්වා අව්ජ්ඣාරව්ජ්ඣනමගිසන්තිආදයො භිහතසිතා තෙරවං භිහරවං රමිංසු. පේරෙ පන ආරද්ධිවිපස්සනත්තා භායෙ ජිවිතෙ ව නිරපෙකොති විගහලොමහංසො හං අතිව්ජ්ජතොතො විපස්සනාය මෙව කම්මං කරොතොතො සම්මාපගමෙන උතුසපායලාභෙන සමාගිත විතොතො නාවදෙව විපස්සනං උදුසුකකාපෙත්වා සහ අභිඤ්ඤාති අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙනවුත්තං අපදානො:-

“සන්තරංගි නාම ගහවා සයමු අපරුජිතො
විවේකා වුට්ඨතිත්වාන ගොවරසාතිනිකම්භි.

ඵලගතො අහං දිස්වා උපගඤ්ථං නරසහං;
පසන්නාවිතොතො සුමනො භාලඵලමදිසහං.

චතුනවුතෙ ඉතො කප්ප යං ඵලං අදදිං තදා;
දුගගතිං නාතිත්තාමි. ඵලදානසසිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මයහං-පෙ-කහං බුද්ධිස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පච්චා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චචේකතිත්වා සොමනස්සජිතො උදුනවසෙන අඤ්ඤං බ්භාකරොතොතො:-

“දෙවො ව චස්සති දෙවො ව ගුහායති, ඵකතො මාහං
තෙරවෙ බිලෙ විහරම්භි;

නස්ස මයහං ඵකකස්ස තෙරවෙ බිලෙ විහරතො නත්ති
ගයං වා ඡමතිහත්තං වා ලොමහංසො වා.
ධම්මතා මමෙසා යස්ස මම ඵකකස්ස තෙරවෙ බිලෙ
විහරතො

නත්ති ගයං වා ඡමතිහත්තං වා ලොමහංසො වා”ති
ගාථාවයං අහායි.

හත්ථි “දෙවො ව චස්සති දෙවො ව ගුහායති”ති: දෙවො ව මෙසො ව චස්සති ව ගුහායති”ති: ව ගුහායති”ති: අත්තො.

ගව්‍යන්තස්ස¹ හි අනුකරණමෙතං. “ඵකකොවාහං ගෙරවෙ තිලෙ විහරති”ති: අගඤ්ච එකකො අසහායො අපට්ඨයො යං පබ්බතගුහායං වසාමි, තස්ස මග්ගං එවමුත්තස්ස මෙ සත්තො. “නජ්ඣි හස්සං වා ජම්බිනතනං වා ලොමිහං ඝසා වා”ති: විංගුත්තාසසඤ්ඤිතං හස්සං වා නං නිමිත්තකං සරීරස්ස ජම්බිනතනං වා ලොමිහං සනම්භතං වා නජ්ඣි. ‘නාසමා’ති: තත්ත්ව කාරණමාහ. “ඤ්ඤා මසමසා”ති: අපරිඤ්ඤාත වජ්ඣකස්ස හි තත්ත්ව අපට්ඨිකජ්ඣාදානාය හයාදිතා හවිතබ්බං, මයා පන සබ්බස්සො තත්ත්ව පරිඤ්ඤාතං භාත් ජ්ඣාදානො සමුච්ඡිදෙනා තයමා හයාදිතං අභාවො ධර්මිනා ව මමෙසා මම ධර්මසභාවො එස්සෙති අඤ්ඤං බ්‍යාසාසි.

සමුලංගව්‍යාසනපඤ්ඤා ගාථාවණ්ණනා
ති ටසි තා.

“නස්ස සෙදුපමං විතන”නති ආයගමනො බිහිකපඤ්ඤා ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරෙ තත්ත්ව තත්ත්ව හවෙ පුඤ්ඤාති කතෙතො විපක්ඛස්ස හගවතො කාලෙ බුද්ධිමතීනගරෙ ආරාමගොපකො. හුළා ජිවතො එකදිවසං හගවතො අකාසෙන ගව්‍යන්තා දිස්වාප සතනමානස්සො නාමිකෙරඵලං දඬුකාමො අගොසි. සත්තං අනුග්‍රහණෙනො ආකාසෙදෙව යං පටිග්‍රහණි. සො හං දිස්වා උදාරං පිතිස්සමනස්සං පටිසංවෙදිත්වා හෙන පුඤ්ඤ කමෙතා දෙවමනුසස්ස පු සංසරතො ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ කොසල රටෙයි මුග්ධණ්ඩුලෙ නිබ්බත්තිත්වා බිහිකොති ලද්ධිකාමො විඤ්ඤාතං පතොතා සත්ත්ව සන්තිකො ධර්මං සුළා පටිලද්ධිසඤ්ඤා පබ්බ ජිත්වා කම්මට්ඨානං ගගෙත්වා අරඤ්ඤා විහරතො සටෙතො තවිරස්සෙව අරගතං පාපුණි.

තෙන පුත්තං අපදනො:-

“තගරෙ බුද්ධිමතීයා ආරම්භො අගං තද
අද්දසං විරජං බුද්ධං ගව්‍යන්තං අතිලඤ්ඤසෙ.

නාමිකෙරඵලං ගග්ගා බුද්ධිසෙට්ඨස්සදසගං;
ආකාසෙ සීතකො සතොතා පටිග්‍රහණි මහායසො.

විතති² සඤ්ඤාතො මග්ගං දිට්ඨධර්මප්‍රබාවගො
ඵලං බුද්ධස්ස දත්තාන විපක්ඛනොන වෙනසා

අසිගව්‍යං තද පිතිං විපුලඤ්ඤා සුබමුත්තමං.
උප්පජ්ජතෙ ව රතනං නිබ්බන්ධස්සති තහිං තහිං.

එකතවුතෙ ඉතො කපෙස යං ඵලං අදදිං තද;
දුග්ගතිං නාමිජනාමි. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

1. සි. I. & ම. ගව්‍යන්තස්ස.

2. සි. I & ම. පිති.

දිබ්බවක්ඛු විසුඬං මෙ, සමාධිකුසලො අහං,
අභිඤ්ඤාපාරම්පසතො; ඵලදානසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං වුඬුය්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පත පඨා පේරෙ ඵලපුබ්බෙන නිබ්බාණපුබ්බෙන ව විහරතො පධානපරිඤාගකො පේරෙ තං අරඤ්ඤායතනං ගතත්ථං වසන්තානං හික්ඛුතං පරිගණ්හණන්දං:-

“කය්ස සෙලුපමං චිත්තං ධීතං නානුපකම්පති
චිරත්තං රජනීයෙසු කුප්පනීයෙ න කුප්පති.

යසෙවං භාවිතං චිත්තං කුතොතං දුක්ඛමෙසුති”ති

පස්මං ගාථමාග.

තත්ථ “කය්ස සෙලුපමං චිත්තං ධීතං නානුපකම්පති”ති: ඉමයම් අරඤ්ඤායතනෙ වසන්තොසු කය්ස හික්ඛුතො චිත්තං මයංඵලාධිගමෙන ඵකස්නසිලාමයපබ්බතූපමං සබ්බාසං ඉච්ඡානං අභාවතො වසිභාවප්පතරියා ව ධීතං සබ්බෙහිපි ලොකධිමෙවෙහි නානුකම්පති න වෙධති. ඉද්ධියං අකම්පනාකාරං සඬ්ඨං කාරණෙන දසෙසුතුං “චිරංග”නති ආදී වුත්තං. තත්ථ “චිරත්තං රජනීයෙසු”ති: විරගසංඛ්‍යාතෙන අරියමග්ගෙන රජනීයෙසු රුගුප්පතතිගෙකුලුපෙසු හෙහුමිකධිමෙවෙසු චිරත්තං තත්ථ සබ්බසො සමුච්ඡින්නරගනති අන්තො. “කුප්පනීයෙ”ති: පටිසංඝාතීයෙ සබ්බසම්මපි ආකාතවන්දුසම්. න කුප්පති, න දුස්සති, න විකාරං ආපජ්ජති. “යසෙවං භාවිතං චිත්තං”නති: යසෙව අරියපුග්ගලයෙ චිත්තං මනො ඵවං වුත්තනසෙන තාදිභාවෙන භාවිතං. “කුතොතං දුක්ඛමෙසුති”ති: තං උත්තම පුග්ගලං කුතො සත්තතො සංඛාරතො වා දුක්ඛං උපගම්සුති; න තාදිසයෙ දුක්ඛං අත්ථිති අන්තො. ඵවං අතීයමවසෙන පුච්ඡිත මන්දං බිත්තකන්තෙරෙ අහතුපනාධිකං කත්වා විසුප්පේතො:-

“මම සෙලුපමං චිත්තං ධීතං නානුපකම්පති
චිරත්තං රජනීයෙසු කුප්පනීයෙ න කුප්පති.

මමෙවං භාවිතං චිත්තං කුතො මං දුක්ඛමෙසුති”ති

දුතියගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි. තං වුත්තත්තමෙව.

බිත්තකන්තෙරසං ගාථාවණ්ණතා
ති වසී තා.

“න තාව සුපිතුං හොති”ති ආයසමනො සොණසෙසිපුත්තකන්තෙරසං ගාථා. කා උප්පතති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරෙ සිඛියං භගවතො කාලෙ වතවරෙ හුත්වා ජීවන්තො ඵකදිවසං සන්තාරං දිස්වා පසන්නාවිත්තො කුරුඤ්ජයඵලං සන්තො අද්ධි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමබ්‍රහ්මෙසු සංසරන්තො ඉමයම්.

බුද්ධපරාදෙ කපිලවස්සුසමි. සෙලියුරියනාමකස්ස¹ ගාමගොජ්ඣස්ස පුත්තො හුච්චා නිබ්බන්ති. සොණොතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පත්තො භද්දියස්ස සාකියරඤ්ඤෙ සෙනාපති අගොසි. අථ භද්දියරජෙ හෙට්ඨා වුත්තනායෙන පබ්බජිතෙ සෙනාපති “රුජුපි නාම පබ්බජි. කිං මග්ගං සරුවාසෙනා”ති පබ්බජි. පබ්බජිත්වා පන නිද්දුරුමො විහරති න භාවනමනුසුඤ්ඤති. තං භගවා අනුප්පියායං අවිච්චිතො විහරන්තො අත්තනො ඔහාසං ථරුපෙත්වා තෙනස්ස සතීං ජනෙත්වා ඉමාය ශාථාය ඔවදන්තො:-

“න තාව සුපිතුං ගොති රත්ති නක්කත්තමාලිති
පටිජ්ඣන්තු මෙවෙසා රත්ති ගොති විජුනන්තා.

ගජිකකඤ්චපතිතං කුඤ්ඤරො වෙ අනුක්කමෙම
සඛ්භාමෙ මෙ මතං සෙයෙසා යං වෙ ජ්වෙ පරුජිතො”ති

ගථාවයං අභාසි.

තත් “න තාව සුපිතුං ගොති රත්ති නක්කත්තමාලිති”ති: අට්ඨති අක්කණෙති වජ්ජිතං නවමං බණං ලභිත්වා ධීතස්ස විඤ්ඤා ජුතිකස්ස යාව න අරහත්තං හත්ථගතං ගොති, තාව අයං නක්කත්ත මාලිති රත්ති සුපිතුං නිද්දුසිතුං න ගොති සුප්පනස්ස කාලො නගොති. අපිච්ච බො පටිජ්ඣන්තුමෙවෙසා රත්ති ගොති විජුනන්තා, එසා රත්ති නාම මනුස්සානං මහපකඤ්ඤා නිද්දුප්ගමනෙන විසෙසන්තො නිස්සංගවෙලා භූතා පටිපත්තිං අත්තති සඤ්ඤාත්තුං ජගරියානුයොග මනුසුඤ්ඤාත්තුමෙව විජුනන්තා විඤ්ඤානා ඉවජන්තා ගොතිති. තං සුචා සො තෙන සංවිගමානසො හිරෙත්තප්පං පවුට්ඨපෙත්වා අබ්බො කාසිකඛ්භං අට්ඨායාය විපස්සනාය කවමං කරුන්තො “ගජිකකඤ්චපතින”ති දුතියං ගාථමාහ.

තත් “අවපතින”නති: අවමුඛං පතිතං උඬ්ඨපාදං අබො මුඛං පතිතං. කුඤ්ඤරො වෙ අනුක්කමෙම”ති: කුඤ්ඤරො අනුක්කමෙය්‍ය වෙ. ඉදං වුත්තං ගොති:- “යද්දං ගජිමාරුතිත්වා සඛ්භාමං පටිට්ඨො ගජිකකඤ්චො පතිගො තද්දං සඛ්භාමො”නෙන ගජිනා මග්ගො මනො අගොසි. වෙ තං මෙ මරණං සෙයෙසා යද්දෙ ඉදුති කිලෙ සෙති පරුජිතො ජ්වෙය්‍යං තං න සෙයෙසා”ති ඉමං ගාථං වදන්තො යෙව විපස්සනං උපසුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“මහලුඤ්ඤ පුරෙ ආසිං විපිනෙ විවරං අහං

අග්ගසං විරජං බුද්ධං සබ්බධම්මානපාරගං.

කුරුඤ්ඤයථලං ගය්‍ය බුද්ධසෙට්ඨස්සදසහං

පුඤ්ඤකෙත්තත්තස්ස වීරස්ස පසන්නො සෙති පාණ්ඨිති.

එකතියෙහි ඉහො කපෙය යං ඵලං අදදිං තදා;
දුග්ගතියං නාතිජානාමි. ඵලදානස්සිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරග්ගතං පත පඤ්ඤා සන්ධාරා වුත්තං අත්තනා වුත්තනති උභ
යංගි භාථං ගතභිකුකොවපතිනනති ආදිනා පවිද්දහායි. හෙන ඉද
මෙව අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසිති.

සොණස්ස සෙට්ඨිපුත්තසෙට්ඨස්ස භාථාචණ්ණනා
ති ට්ඨි තා.

“පඤ්ඤාමගුණෙ හිමා”ති ආයස්මහො නිසග්ගසෙට්ඨස්ස භාථා.
කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත්ත තත්ත භවෙ
පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙනා විපස්සිස්ස භගවහො කාලෙ කුලගෙහෙ
තිබ්බතතිතා විඤ්ඤානං පතොතා එකදිවසං සන්ධාරං පිණ්ඩාය වරන්තං
දිස්වා පසනනභිනොතා කපිත්ඵලං අදයි. සො හෙන පුඤ්ඤායමෙවන
සුගතිසුයෙව සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොලියජනපදෙ
කුලගෙහෙ තිබ්බතතිතා නිසගොති ලද්ධිනාමො වයප්පතො සාධිය
කොලියානං සසිංගමෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලද්ධිසද්ධො පබ්බජිතො
තදගෙව අරග්ගතං පාපුණ්ති.

හෙන වුත්තං අපදනො:-

“සුචණ්ණචණ්ණං සම්බුද්ධං ආනුගීතං පටිග්ගතං
රටියං පටිපජ්ජන්තං කපිත්ඵලං අදදිං ඵලං.

එකතවුහෙ ඉහො කපෙය යං ඵලං අදදිං තදා;
දුග්ගතියං නාතිජානාමි. ඵලදානස්සිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

සො අරග්ගතං පත පඤ්ඤා අත්තනො සග්ගයෙ භික්ඛු පමාද විහා
රෙන කාලං චිතිනාමෙනෙන දිස්වා තෙ ඔවදනොතො:-

“පඤ්ඤාමගුණෙ හිමා පියරූපෙ මනොරමෙ
සද්ධාය අභිනිකම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො භවෙ”ති

පඨමභාථං අහායි.

තස්සන්තො:-“බාලපුරුෂ්ඨස්ස පියාධිත්තබ්බසභාවනාය පියරූපෙ
මනුඤ්ඤාසභාවනාය මනොරමෙ රූපාදිකෙ පඤ්ඤාමගුණෙ කාම
කොට්ඨාසෙ හිමා පටිච්චජිතො කම්මඵලසද්ධාය රත්තත්තයසද්ධාය
ව වසෙන සරා සරබ්බකිනතො නික්ඛම්ම පබ්බජ්ජං උපගතො විඤ්ඤා
ජාතිකො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සට්ඨෙන්නො වායමන්නො වට්ඨ
දුක්ඛස්ස අත්තකරො භවෙය්‍යා”ති. එවං හෙ භික්ඛු ඔවදිතො “අයං
පථෙ එව සඤ්ඤාපෙන්නො විගරති, සයං පත අකාරකොති මා වින්ත
සිත්තා”ති හෙසං අත්තනො පටිපනනභාවං පකාසෙන්නො:-

“නාභිනන්ද්‍රි මරණං, නාභිනන්ද්‍රි ජීවිතං,
කාලඤ්ච පටිකඛාමි සමපජ්ඣො පටිසංභො”¹ නි
දුතියගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

හත් “නාභිනන්ද්‍රි මරණං” නම්: මරණං න අභිකඛාමි, න ප
තේමි. “නාභිනන්ද්‍රි ජීවිතං” නම්: ඉදං පන තස්ස භාරණවචනං.
යස්මා නාභිනන්ද්‍රි ජීවිතං තස්මා නාභිනන්ද්‍රි මරණනම්. යො හි
ආයති ජාතිජරාමරණස්ස සංඛිලෙසානිසංඛිතොරො ආවිණොති උපවි
ණොති සො පුනබ්බවාහිතිබ්බතති. අනිනන්දනො නානතරියකතාය
අත්තනො මරණනම් අභිනන්ද්‍රි නාම භාරණස්ස අපට්ඨිතතා,
විණාසවො පන සබ්බස්සො ආවයගාමීධිවෙම පතාය අපට්ඨගාමී
ධිවෙම පතිධිස්සො පරිඤ්ඤාභවන්ත්‍රිකො සබ්බස්සො ජීවිතං. අනති
නන්දනො මරණවපි නාභිනන්ද්‍රි නාම භාරණස්ස එව සුපපති
ණතා. හෙතාහ: “නාභිනන්ද්‍රි මරණං, නාභිනන්ද්‍රි ජීවිතං” නම්.
යදි එවං විණාසවස්ස පරිනිබ්බාණොතිකඛාමි¹ යාව පරිනිබ්බාණො අවධි
නඤ්ච කතනම් ආහ. “කාලඤ්ච පටිකඛාමි සමපජ්ඣො පටිසං
භො” නි: කිලෙසපරිනිබ්බාණෙ සිද්ධි සති පඤ්ඤාවෙපුලලපතතියා
සතො සමපජ්ඣො භෙවලං බ්‍යාපරිනිබ්බාණකාලං පටිකඛාමි.
හං උදික්ඛමානො ආගමයමානො විහරාමි. න පන මෙ මරණෙ
ජීවිතෙ වා අනිනන්ද්‍රි අත්ති, අරගත්තමග්ගෙනෙව තස්ස සමුදාය
තත්තාති.

නිසංඝපෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා
නි ධ්වි තා.

“අමබපලුවසඛාස” නම් ආයසමහො උසහපෙරස්ස ගාථා.
කා උපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො හත් හත් හවෙ
පුඤ්ඤති කරුණො: සිඛිස්ස හංවහො කාලෙ කුලගෙගෙ
නිබ්බතතිනි විඤ්ඤාතං පනො එකදිවසං සත්ථාරං පිණ්ඩාය වරතනං.
දිස්සා පසංගාමානස්සො කොසඤ්චලං අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤ
කමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරණො ඉමසමි. බුද්ධපාදෙ කපිල
වන්ත්‍රමි. සකාසරුජකුලෙ නිබ්බතතිනි උසහොති ලද්ධනාමො
වයපසගො: සත්ථ ඤ්ඤතිසමාගමෙ බුද්ධානුභාවං දිස්සා පටිලද්ධසද්ධො
පබ්බජි. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සමණධමම. අකාමො දිවා
සංඛිතිකාරුමො සකලරහං. නිලයමානො ජීවිතාමෙති. සො එක
දිවසං ඉට්ඨස්සති අසමපජ්ඣො නිද්ධං ඔත්තනො සුපිනොන කෙස
මසුං ඔහාරෙත්වා අමබපලුවවණ්ණං ඕවරං පාරුපිත්වා හත්තිච්චායං
නිසිදිත්වා නගරං පිණ්ඩාය පට්ඨං හත් ව මනුස්සෙ සමපනො දිස්සා
ලප්පාය හත්තිකාමිහො මරුග්ග අත්තානං දිස්සා පටිබුද්ධො “ඊදිසං

නාම සුපිනං මුට්ඨස්සතිනා අසමප්පන්නො නිද්දමානෙන මයා දිට්ඨ”නති උප්පන්නස්සංවෙගො විපස්සනං පට්ඨපෙක්ඛා නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“කකුටං විලසන්නංව දෙවදෙවං නරාසභං
රට්ඨං පටිපථ්ථන්නං කොසමමදදිං ඵලං.

එකතියෙ ඉතො කප්ප යං ඵලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ඤාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අථ ථෙරෙ යථාදිට්ඨං සුපිනං අඤ්ඤාසං කත්වා අරහත්තස්ස අභිගතත්තා නස්සෙව, සුපිනස්ස භික්ඛනාවසෙන අඤ්ඤා බ්‍යාකරෙන්නො:-

“අමබ්පලලවසඤ්ඤාසං අංසෙ කත්වාන විවරං
නිසින්නො හත්ථිභ්වායං ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසිං.

හත්ථිකඛ්ඛිනො ඔරුය්‍යා සංවෙගං අලභිං තදා.

සොහං දින්නො තදා සන්නො, පන්නො මෙ ආසවකකියො”ති ගාථාවයමාහ.

තත් “අමබ්පලලවසඤ්ඤාසං අංසෙ කත්වාන විවර”නති: අමබ්පලලවාකාරපවාලවණ්ණං විවරං බන්ධි කර්තෘන උත්තරාසභිං කර්තෘ. “ගාම”නති: අන්නොරාජධානිං හත්ථිකඛ්ඛිනි නිසින්නො පිණ්ඩාය පාවිසිං. පටිට්ඨමත්තෙව මහාජනෙන ඔලොකියමානො හත්ථිකඛ්ඛිනො ඔරුය්‍යා සිතො පටිවුලස්සිං. පටිවුලෙඤ්ඤා ව සංවෙග මලභිං. තදා මුට්ඨස්සති අසමප්පන්නො හුත්වා නිද්දයොක්කමන්නෙ එතං ජනංති, අපරෙ පන රාජව හුත්වා රත්තිභාගෙ එවිරුපං සුපිනං දිස්වා විභාහාය රත්තියා හත්ථිකඛ්ඛිනො ආරුය්‍යා නගරවිට්ඨං වරන්නො තං සුපිනං සර්තෘ හත්ථිකඛ්ඛිනො ඔරුය්‍යා සංවෙගං ලභිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්වා උද්ගතං උද්ගතෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසිති වදන්ති. “දින්නො”ති: නස්මිං රාජකාලෙ ජාතිමද භොගමදදිති පරිද්ධින්නො සමාන්තා සංවෙගමලභිති යොජනා.

උසගපෙඨරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති වසි තා.

“අසමිති කප්පමො”ති ආයතමතො කප්පමකුරපෙඨරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අසමපිපුරිමබුද්ධස්ස භානාධිකාරො තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙන්නො විපස්සස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිත්වා විඤ්ඤාතං පන්නො එකදිවසං භගවත්තං විභාහාය නදියා නිරෙ අඤ්ඤාභරස්මිං රුකකමුලෙ නිසින්නං දිස්වා පසන්න මානස්සා කෙනකි පුපෙඨති පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤාකමෙත්ත

දෙවමිත්‍රසෙසසු සංසරනොතා ඉමසමි. බුද්ධියාදෙ සාවන්තියං දුග්ගත කුලෙ තිබ්බතතිඤා යාව ඵස්සතති තාව අඤ්ඤං උපායං අජ් නනොතා කප්පටබණ්ඩත්වාසනො සරාවගන්තො තත් තත් කුරං පරියෙසනො විවරි. තෙන කප්පටකුලෙතෙව පඤ්ඤාසිත්. සො වස්සප්පොතො තිණං විකතිණිඤා ජීවිතං කප්පෙනො එකදිවසං තිණ ලාවතත්තං අරඤ්ඤං ගතො තත් අඤ්ඤතරං බිණ්ණසවන්තරං දිස්වා තං උපසම්බතීඤා වැදිඤා නිසිදි. තස්ස ථෙරො ධම්මං කපේසි. සො ධම්මං පුඤා පටිලඤ්ඤා “කීං මෙ ඉමාය කිව්ජ්ජිකායා”ති පබ්බජිඤා අත්තනො තිවත්තකප්පටවොදං එකසමිං ධානෙ තිකම්පි. යද තස්ස අනභීරති උපපජ්ජති, තද තං කප්පටං ඔලොකෙති. ඔලො කෙනතස්ස අනභීරති විගච්ජති, සො සංවෙගං පටිලභති. එවං කරොනො සත්තකම්පතො උපපබ්බජි. තස්ස තං කාරණං භික්ඛු භග වතො ආරොවෙසුං. අපෙකදිවසං කප්පටකුරො භික්ඛු ධම්මසභායං පරිසපරියනො නිසිනො ත්ඤාසති. තං භගවා වොදෙනො:-

“අයමිති කප්පටො කප්පටකුරෙ. අව්ජාය අතිගරිතාය
අමතසට්ඨකායං ධම්මකතමනො, කතපදං ක්කානාති
ඔවෙතුං.

මා ඛො ඤං කප්පට පචාලෙසි, මා තං උපකණ්ණකමිති
තාලෙස්සං;
තභ ඤං කප්පට මතතමඤ්ඤාසි සබ්බමජ්ඣමිති පච
ලායමානො”ති

ගාථාවයං අභාසි.

තත් “අයමිති කප්පටො කප්පටකුරෙ”ති: කප්පටකුරෙ භික්ඛු “අයං මම කප්පටො ඉමං පරිදතිඤා යථා තථා ජීවාමි”ති එවං උපනතමිච්ජාපිතකෙකා. අව්ජාය අතිගරිතාය අමතසට්ඨකායං මම අමතසට්ඨ තහං තහං වස්සනො අමතමධිගතං අගමනුසාසාමි අහං ධම්මං දෙසෙමි අක්ඛිභුතසමි. ලොකස්මිං ගතනො අමතදුනුභිනති ආදිතා සොසෙඤා මයා ධම්මාමනෙ පවස්සියමානෙ කතපදං ක්කා නාති ඔවෙතුං. ලොකීයලොකුත්තරක්කානාති උපවෙතුං. භාවෙතුං. කතපදං කතමය්‍යවිතිතභාවනාමය්‍යං ඉදං මම සාසනං; තථාපි ධම්මකතමය්‍යො මම සාසනධම්මතො උක්කණ්ණපිතො අපගත මාතසො කප්පටකුරොති තං වොදෙඤා පුතපිස්ස සහණ්ණං. වොරං ගණ්ණනො විස පමාදවිහාරං දස්සෙතො:- “මා ඛො ඤං කප්පට පචාලෙසි”ති ගාථමාග.

තත් “මා ඛො ඤං කප්පට පචාලෙසි”ති: ඤං කප්පටකුර මම ධම්මං පුණ්ණාමිති නිසිදිඤා මාඛො පචාලෙසි. මා පචාලය මා නිද්දං උපගමි. “මා තං උපකණ්ණකමිති තාලෙස්සං”නති: තං නිද්දය මාතං. උපකණ්ණකමිති කණ්ණසමිපෙ දෙසනාගන්තෙත අගං මා ව

තාලෙයාං යථා ඉතො පරං කිලෙසප්පභාණාය අභං තං ඔවදෙයං.
තථා පටිපජ්ජාතීති අනෙං. “නහ තං කප්පම මහගම ඤායාමි”ති. තං
කප්පම සම්මතෙකම්භි පච්චායමානො මහතං පමාණං නහ අඤ්ඤාමි.
“අයමති දුලලහො ඛණො පටිලද්ධො, සො මා උපච්චගා”ති එතනතං
නන්තායාමි. “පස්ස යාවඤ්චි හෙ අපරම”නති වොදෙසීති. එවං හගවතා
විහි ගාථාහි ගාලිකං තං නිශ්ශය්‍යා වොදනාය කතාය අට්ඨිවෙධවිද්ධො
විය වණ්ඩගජෙ මග්ගං. ඔතරනො විය ව සඤ්ජාතසංවෙගො
විපස්සනං පට්ඨපෙතො නවිරතොව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විත්තා නදියා තිරෙ විහාසි දිපදුත්තමො;

අඤ්ඤං විරජං බුද්ධං එකග්ගං සුසමාතිතං.

මධුගකිස්ස පුපෙඨන තෙනකස්ස අභං තද
පසන්නවිතොතො සුමනො බුද්ධසෙට්ඨස්ස පුජසිං.

එකනවුතෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ථමභිපුජසිං;

දුග්ගතිං නාතිජානාමි. බුද්ධපුජාසිද්ධං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පතො සත්ථාර වුත්තගාථාවයමෙව අත්තනො
අරහත්තාධිගමස්ස අබ්බසභුත්තති පච්චදහාසි. තෙනස්ස තමෙව
අඤ්ඤා ඛ්‍යාකරණං අගොසිති.

කප්පමකුරුකේරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

මගුණ්ඩගමවණ්ණනා

ස ම තතා.

“අහො බුද්ධා අහො ධම්මා”ති: ආයතමනො කුමාරකයාපකේර
රස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමෙ පුරිමබුද්ධාසු කතාධිකාරෙ තත්ථ
තත්ථ හවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණනො පදුමිත්තරස්ස හගවතො කාලෙ
බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බත්තිතො විඤ්ඤානං පාපුණි. “කුලගෙගෙ”ති පන
අබ්බතකර්මසිංහාසං වුත්තං. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්තො ධම්මං
සුණ්ණො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං විත්තකපිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඔපෙ
ත්තං. දිස්වා සයමෙ තං ධානත්තරං ආකම්බනො පණ්ඩානං කතො
තද්දුරුපාති පුඤ්ඤති තරොනො කාසකපස්ස හගවතො කාලෙ
සමණ්ඩම්මං කතො සුගතිපුයෙව සංඝරනො ඉමසමිං බුද්ධපාදෙ
රජග්ගෙ සෙට්ඨිතිතාය කුමාරිකම්භි පටිසක්ඛිං ගණයි. සා කීර කුමාරිකා
කාලෙයෙව පබ්බට්ඨකාමා හුචා මාතාපිතරො යාවිතො පබ්බජ්ජං
අලග්ගිතා පතිකුලං ගතාපි ගග්ගං සංඝස්ථිතෙ අජානන්ති සාමිකං

ආරාධෙතො¹ තෙන අනුඤ්ඤතා භික්ඛුණීසු පබ්බජි. තස්සා ගබ්භිණීභාවං දිස්වා භික්ඛුණීයො දෙවදත්තං පුට්ඨංසු. සො “අස්ස මණ්ඩි”ති ආහ. පුත දසබලං පුට්ඨංසු. සත්ථා උපාලිතේරං පටිච්ඡා පෙසි. පේරො සාවඤ්ඤාගරවාසිති කුලාති විසාබ්ඤ්ඤා උපාසිකං පකෙකාසාපෙතො සරාජ්කාය පරිසාය විනිවින්නනො. “පුරෙ ලද්ධො ගබ්භො, පබ්බජ්ජා අරොගා”ති ආහ. සත්ථා “පුට්ඨිතිච්ඡිතං අධිකරණ”භනි පේරස්ස සාධුකාරං අද්දසි. සා භික්ඛුණී සුවණ්ණබ්බසදිසං පුත්තං විජාසි. තං රාජා පසෙනදිකොසලො පොසෙසි. **කායාපො** ති වස්ස නාමං අකංසු. අපරභාගෙ අලභිකරිතො සත්ථු සනතිකං තෙතො පබ්බාපෙසි. කුමාරකාලෙ පබ්බජිතතො භගවතො “කායාපං පකෙකාසථ, ඉදං ඵලං වා බාදනීයං වා කායාපස්ස දෙථා”ති වුත්තෙ “කතරණ්ණ කායාපස්සා”ති “කුමාරකායාපස්සා”ති ඵලං ගතිහතාමතො රඤ්ඤ පොසාවතීයපුත්තතො ව වුඛකාලෙපි **කුමාරකායාපො** තෙව පඤ්ඤාදිත්ථ. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය විපස්සනාය මෙව කමමං කරොති, බුද්ධිවචනඤ්ඤා උග්ගණතාති. අථ තෙන සද්ධිං පබ්බහමත්ථො සමණ්ණධම්මං කතො අනාගාමී හුත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බන්ධො මහාබ්‍රහ්මා විපස්සනාය මුඛං දස්සෙත්වා “මග්ගඵලප්පත්තියා උපායං භාරිසාමී”ති පඤ්ඤාදසපඤ්ඤා අනිසංඛරිතො අනිවන්තෙ වසන්තස්ස පේරස්ස “ඉමෙ පඤ්ඤා සත්ථාරං පුට්ඨෙය්‍යාසි”ති ආවිකම්මො ගතො. සො තෙ පඤ්ඤා භගවත්තං පුට්ඨි. භගවාපිස්ස බ්‍යාකාසි. පේරො සත්ථාරා කපිතනියාමෙනෙව තෙ උග්ගණතිත්වා විපස්සනං ගබ්භං ගණ්ණාපෙතො අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“ඉතො සංඝගස්සමිති කපෙප උපපජ්ජි නායකො
සබ්බලොකතිභො විරො **පදුමුත්තර**නාමකො.

තද්දං බ්‍රාහ්මණො හුත්වා වසනො වෙදපාරගු
දිවාචිතාරං විවරං අග්ගං ලොකනායකං.

වතුසඨ්ථං පකාසෙනං බොධයන්තං සදෙවකං
විචිත්තකපිකානග්ගං වණ්ණයන්ති මහාජනා.

තද මුද්ධිවිභොගං නිමනෙත්වා තථාගතං
නානාරතෙහි වතෙහි අලභිතො මණ්ඩපං.

නානාරත්තපජේරං සසඬ්ඤං භොජයි. තඬිං,
භොජයිත්වා සත්තාගං නානග්ගරසභොජනං.

නානාවණ්ණෙහි පුපෙථගි පුජයිත්වා සසාවකං
නිපජ්ජ පාදමුලමිති හං ථානං පත්ඨං අහං.

තද මුනිවරො ආග කරුණාකරසාසයෝ¹
පසාපේතං දිජවරං පදුමානනලොචනං.

පිතීපාමොජ්ජබහුලං සමුග්ගන තනුරුගං²
ගාසායිකං විසාලකබ්බං මම සාසනලාලසං.

මම පාදමූලෙ පතීතං එකාවතසුමානසං.
එස පතේති තං ණානං විවිත්තකපිකතතවං.

සතසගසෝ ඉතො කපෙප ඔක්කාකකුලසමභවො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ හවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාඤ්ඤා ඔරසො ධම්මනිවුතො
කුමාරකයාපො නාම ගෙස්සති සත්ථුසාවකො.

විවිත්තපුප්ඵ පුස්සානං රතනානව වාගසා
විවිත්තකපිකානං සො අග්ගතං පාපුණ්ණියති.

තෙන කම්මෙන සුකතෙන චෙතනාපණ්ණිති ව
ජහිත්වා මානුසං දෙහං තාවතීංසං අගච්ඡතං.

පරිබහමිං භවාකාසෙ රඛගමජේඛි යථා නවො,
සාධාමිගත්තජො හුත්වා මිහිසා කුච්ඡිමොක්කමිං.

තද මයි කුච්ඡිගතෙ වජ්ඣවාරො උපසිතො,
සාධෙන වහතා මෙ මාතා නිග්‍රොධං සරණං ගතා.

තෙන සා මිගරාජෙන මරණං පරිමොචිතා
පරිච්චජ්ඣා සප්පාණං මම්මෙවං ඔවදී තදු:

නිග්‍රොධම්මෙව සෙවෙය්‍ය මා සාබ්බුපසංවසෙ;
නිග්‍රොධසමිං මතං සෙය්‍යො, යසේදු සාධසමිං ජීවිතං.

තෙනානුසිඝො මිගපුඵලෙනං
අගං ව මාතා ව තපේතරෙ ව
ආගමම රමමං තුසිතාධිවාසං
ගතො පවාසං සසරං යපේව.

පුත්ත කස්සපවීරස්ස අත්මෙතමහි සාසනෙ
ආරුක්ඛ සෙලසිබරං පුජිත්වා ජිනසාසාසනං.

ඉදුන්තං රාජගහෙ ජාතො සෙසිකුලෙ අනු
ආපනනගබ්භා මෙ මාතා පබ්බජ් අනගාරිසං.

සගබ්භන්තං දිස්වාන³ දෙවදත්තමුපානසුං.
සො අවොච: විනාසෙථ පාපිකං භික්ඛුණ්ණං ඉමං.

1. සි. I. භාසයො.

2. තනුරුලං. අප. පා.

3. සි. I. විදිකාන.

ඉදුනිපි බ්‍රිතීන්දන ජිනෙත අනුකම්පිතා
සුඛිනී අජිනී මයං මාතා භික්ඛුණුපයාසෙ.

නං විදිනා මහිපාලො කොසලො මං අපොසසී
කුමාරපරිහාරෙන; නාමෙනාගව කයාපො.

මහාකයාප මාගමම අහං කුමාරකයාපො.
වමමිකසදිසං කායං සුනා බුබෙත දෙසිනං.

තතො විතතං විමුච්චි මෙ අභුපාදය සබ්බසො;
පායාසිං දමසිනාගං එතදග්ගං අපාපුණිං.

කිලෙසා කුමාරිකා මයං-පෙ-කතං බුබුසු සාසනං”ති.

අරගතතං පන පනා විතතකවික්ඛාලෙන සන්ධාරං එතදග්ගං
කපිතො අතතතො පරිපතති. පච්චවෙකඛිනා රතනතතයගුණවිභා
වන මුබෙත අඤ්ඤං බසාකරුනෙතා:-

“අහො බුබා! අහො ධම්මා! අහො නො සන්තසම්පදා!
යත් එතාදිසං ධම්මං සාවකො සච්ඡිකාතිති.

අසංඛෙය්‍යසු කපෙපසු සක්කායාධිගතා අනු
තෙසමයං පච්ඡිමකො චරිමොයං සමුසාසෙයා

ජුතිමරණසංසාරෙ නත්ති දුනි පුනබ්බවො”ති

ගාථාවයං අහාසි.

තත් “අහො”ති: අච්ඡරියන්තේ නිපාතො. “බුබා”ති: සබ්බඤ්ඤ
බුබා. ගාරවචසෙනබ්බවනං. “අහො අච්ඡරියා සම්බුබා”ති අන්තො.
“ධම්මා”ති: පරියතතිධම්මෙන සසීං නව ලොකුත්තරධම්මා. “අහො
නො සන්තසම්පදා”ති: අමානං සන්තී දසබ්ලාදිකා අහො සම්පතියො.
“සන්තා”ති: යසම් සන්තරි බ්‍රහ්මචරියවාසෙන. “එතාදිසං ධම්මං
සාවකො සච්ඡිකාතිති”ති: එතාදිසං එවරූපං සුචිසුද්ධිකානාභිඤ්ඤ
පරිවාරං අනවසෙසකිලෙසකඛයාවගං සන්තං පණීතං අනුත්තරං
ධම්මං සාවකොපි නාම සච්ඡිකරියානි, තස්මා එවං “විවිධගුණ විසෙ
සාධිගමගෙනුගුතා අහො අච්ඡරියා බුබා භග්වනෙතා! අච්ඡරියා ධම්ම
ගුණා! අච්ඡරියා අමානං සන්තී සංපතියො”ති රතනතතයගුණාධි
මුඛතං පච්චෙදෙතිති. ධම්මසම්පතතිකිත්තනෙතෙවති සංඝසු පරිපතති
කිත්තිතා හොතිති. එවං සාධාරණවසෙන දසසිතං ධම්මයං සච්ඡි
කරියං ඉදුනි අනුපුනාසිකං කරිනා දසෙන්නො “අසංඛෙය්‍යසු”ති
ගාථමාග.

තත් “අසංඛෙය්‍යසු”ති: ගණනපථං විනිවතෙනසු මහා
කපෙපසු. “සක්කායා”ති: පඤ්චුපාදනකඛයා, තෙති පරමන්තො
විජ්ජමානධම්මසමුගතාය සක්කායාති වුවවනති. “අනු”ති: වුත්ත
රූපා යසං අනාධිගතතතා අනපකතා අහෙසුං. “නොසමයං සච්ඡිම

කො වර්ණමාසං සමුක්ඛසො”ති: යසො අයං සබ්බපච්ඡිමනො තතො එව වර්ණො, තයො ජනිමරණසගිතො බන්ධාදිපටිපාටිසංකෘතො සංසාරො ඉද්දති ආයතිං පුනරිභවාභාවතො නත්ති අයමනතිමා ජනීති අත්තො.

කුමාරකායපඤ්චරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති වසී තා.

“සො හවෙ දහගේ ගිහබු”ති ආයසමනො ධම්මපාලඤ්චරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයංපි පුරිමබුඤ්ඤා කතාධිකාරෙ තත් තත් හවෙ පුඤ්ඤාති උප්පිණ්ණෙනා අසම්මදස්සස්ස හගවතො කාලෙ කුල ගෙගෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤාතං පනතො කෙනවිදෙව කරණීයෙන වනන්තං උපගතො සන්තරං දිස්වා පසන්නාමානසො පිලකඛඵලමද්දසි. සො තෙන පුඤ්ඤාකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමයම් බුද්ධිපාදෙ සන්ධර් පරිනිබ්බුතෙ අවනතිරයෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතො ධම්මපාලොති උච්ඡානාමො වයප්පනො භක්කසිලං ගන්තො සිප්පං උග්ගරොති. පටිනිවත්තනෙනා අනන්තමග්ගෙ එකයම් විහාරෙ අඤ්ඤාතරං පෙරං දිස්වා තස්ස සන්තිරත ධම්මං සුඛා පටිලභාසදො පබ්බජිතො විපස්සානං වඩෙස්සාම ඡළභිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“වතනෙන බුද්ධං දිස්වාන අසම්මදස්සං මහායසං
පසන්නවිතො සුමනො පිලකඛඵලමද්දසගං.

අධාරසෙ කප්පසතෙ යං ඵලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-නතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ඡළභිඤ්ඤා පන හුචා සමාපත්තිසුඛෙන විනිතාමෙතො එක දිවසං තයම් විහාරෙ වෙ සාමණේරෙ රුක්ඛග්ගෙ පුප්පාති ඔව්ණ්ණෙන ආරුලාසාධාය භග්ගාය පතනෙන දිස්වා පෙරො ඉද්ධානු භාවෙන හත්ථ ගගෙතො අරොගෙයෙව භූමියං යපෙතො තෙසං සාමණේරානං ධම්මං දෙසෙතො:-

“යො හවෙ දහගේ හිකබු සුජ්ඣි බුද්ධාසාසනෙ
ජගරෙ පතිස්සනෙනසු අමොසං තස්ස ජීවිතං.

තස්මා සද්ධං ව සීලව පසාදං ධම්මදස්සනං.
අනුසුජේථ මෙධාවී සරං බුද්ධානුසාසන”නති

ඉමා වෙ ගාථා අභාසි.

තත් “සො”ති: අතියමව්වනං. “භවෙ”ති: දලහන්තේ නිපාතො. “දහගේ”ති: තරුණො. භික්ඛනීති=භික්ඛු. “සුඡනි”ති: සුචතී වායමති. “ඡගගේ”ති: ඡගරධමමසමනනාගතො. පතිසුභෙනසු සුපනෙනසු. ඉදං වුත්තං හොති:-සො භික්ඛු දහරොව සමානො තරුණො වා නථාහං පච්ඡා වුඩ්ඪකාලෙ ඡනිස්සාමිති අවිනෙතඤ්ඤා බුද්ධානං සාසනෙ අප්ප මාදපටිපත්තියං යුජ්ඣති සමථවිපස්සනාභාවනාය යොගං කරොති සො සුභෙනසු අවිජ්ජානිද්දාය සුභෙනසු පමනෙනසු සද්ධාදිඡගරධමම සමනනාගමෙන ඡගරො; තතො ඵච අත්තතිතපරතිතපාරිසුරියා අමොඝං අවඤ්ඤාං තස්ස ජීවිතං යසමා ඵතදෙව තසමා සද්ධං ව, අත්ථි කමෙව විපාකොති ආදිතයප්පවත්තං කමෙථලසද්ධං ව, සද්ධුපතීබද්ධා තතා සීලස්ස තදුපතීස්සයං චතුපාරිසුද්ධිසීලං ව, සමමාසමුද්ධො භගවා ස්වාකකාතො ධම්මො සුපටිපන්නො සංඝොති ඵලං පටිත්තරත්තත්ත යප්පසාදං ව, විපස්සනාපඤ්ඤාසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාදි වසෙන චතුසමවධමමදස්සනං ව, මෙධාවි ධම්මොජ්ජපඤ්ඤාය සමහනා ගතො භික්ඛු බුද්ධානං සාසනං ඔවාදං අනුසිට්ඨං අනුස්සරන්තො ආදිත්තමපි අත්තනො සිසං අජ්ඣුපෙක්ඛිතො අනුසුඡෙට් තත් අනු යොගං ආත්තං කරෙය්‍යාති අත්තො.

ධම්මපාලඤ්ජරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“කසසිඤ්ඤාති සමථං ගතාති”ති ආයසවතො බ්‍රහ්මාලීඤ්ජරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත් තත් භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා විපසෙසිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිතො විඤ්ඤාතං පනෙතා ඵකදිවසං සත්ථාරං පිංඩාය වරන්තං දිස්වා පසන්නමානසො වජ්ඣිතො වාරථල මද්දසි. සත්ථා අනුමොදනං වතො පසකාමි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙවන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොසල රථෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්තිතො බ්‍රහ්මාලීති ලද්ධනාමො විඤ්ඤාතං පනෙතා ගෙතුසමපත්තියා වොදිගමානො සංසාරෙ සංඡතසංවෙගො කාදිසෙන කල්‍යාණමිත්තසංනිස්සයෙන බුද්ධාසාසනෙ පබ්බජිතො පති රූපං කමමස්සානං ගහෙතො අරඤ්ඤා විහරන්තො ඤ්ඤාස්ස පටිපාකං ගතත්තා නවිරස්සෙව විපස්සනං වරෙස්සිතො ඡලතිඤ්ඤා අහොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සමුද්ධං ආනුතීනං පටියග්ගං
රපියං පටිපජ්ජන්තං වාරථලමද්දසගං.

ඵකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිං තද්ද;
දුග්ගතිං නාභිඡන්තාමි. ඵලද්දනස්සිදං ඵලං.

කීලෙසා ක්‍රියාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

ජලභිඤ්ඤා පන හුනා මග්ගසුඛෙන ඵලසුඛෙන වීතීනා මෙනෙතා ඵකදිවසං පටානපටිග්ගාගකෙන පෙරෙන තසමිං අරඤ්ඤා යතනෙ භික්ඛු උදදිසං චුතතං පටානානුයොගං පරිග්ගණනෙන්තා:-

“කසිනිකියාති සමථං ගතාති
අසායා යථා සාරපිනා සුදනතා?
පභිණ්ණමානස්ස අනාසවස්ස
දෙවාපි කස්ස පිහයනති තාදිනො?”

මග්ගසුඛෙන සමථං ගතාති
අසායා යථා සාරපිනා සුදනතා,
පභිණ්ණමානස්ස අනාසවස්ස
දෙවාපි මග්ගං පිහයනති තාදිනො”ති

ගාථාවයං අනාසි.

තස්සන්තො:-ඉමසමිං අරඤ්ඤායතනෙ වසන්තොසු භික්ඛුසු කස්ස භික්ඛුනො පෙරස්ස වා නවස්ස වා මජ්ඣිමස්ස වා පෙනෙන සාරපිනා සුදනතා අසායා විය මතව්ණිඨාති ඉන්ද්‍රියාති සමථං දනතභාවං නබ්බි සෙවනභාවං ගතාති? කස්ස නවවිධංපි මානං පභාය ජීතත්තා පභිණ්ණ මානස්ස චතුත්තංපි ආසවානං අභාවෙන අනාසවස්ස ඉඨාදිසු තාදි ලකඛණප්පත්තියා තාදිනො දෙවාපි පිහයනති මනුස්සාපි සමාපටි පත්තිදස්සනාදිනා ව ආදරෙන වඩෙස්සන්ති. තත්ථ ව ගාථාය පුරිම අද්දොක අනාගාමිමග්ගාධිගමො පුඤ්ඤා; අනාගාමිනොපි භි ඉන්ද්‍රියාති පභිණ්ණකාමරාගබ්‍යාපාදතාය සමථං නිබ්බිසෙවනතං ගතාති භොනති. ඉතරෙන අරහත්තමග්ගපටිලාභොති; අරහා භි පභිණ්ණමානො අනාසවො තාදිති ව චුචුමති. අථායසමා බ්‍රහ්මාලී පටානපටිග්ගාගකෙන චුතතං “කසිනිකියාති”ති ගාථං පවුද්දහාසි. තදන්තං අතනුපනාසික වසෙන විස්සරේන්තො “මග්ගසුඛෙන”ති ආදිකාය දුතියගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි. තත්ථ “මග්ගසුඛෙන”ති: මම වක්ඛාදිති ඉන්ද්‍රියාති. සෙසං චුතතතයමෙව.

බ්‍රහ්මාලීපෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති වසී තා.

“ජම්පාපසා විග්ගහදුකා”ති ආයසමතො මොහරුපෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධසු කතාසිකාරො පද්මත්ත රස්ස හගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිවා විඤ්ඤානං පත්තො ඵකදිවසං සන්ති සන්තිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤානො සන්තාරං ඵකං භික්ඛුං ඵුබ්බිවරධරානං අග්ගඨානෙ සපෙනතං දිස්වා තං ඨානං ආකං බන්තො පඤ්ඤානං කත්වා තත්ථ තත්ථ හවෙ පුඤ්ඤාති කරොන්තො අත්ථදස්සියස්ස හගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිවා බ්‍රාහ්ම ණානං විජ්ජාසිපෙපසු නිප්පාතං ගතො බ්‍රාහ්මණමාණවෙ විජ්ජා සිප්පාති සික්ඛාපෙත්තො ඵකදිවසං අත්ථදස්සියස්ස හගවතං භික්ඛුසංඝ

පරිවූතං ගව්වන්තං දිසා, පසන්නාමානසො පවපතිට්ඨිතො වන්ති
 සිරසි අජලිං කඛා “යාවතා රුපිනො සත්තා”ති ආදිනා ඡති ගාථාති
 අභිත්ථිතා භාජනං පුරෙතො මධුං උපතාමෙසි. සඤ්ඤා මධුං පරිභා
 ගෙතො අනුමොදනං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙව
 මනුසොසු සංසරන්තො කසාපස්ස භගවතො කාලෙ කට්ඨවාහනස්ස
 නාම රඤ්ඤා අමච්චො හුතො තෙන සත්ථු ආනායනන්. පුරිසසහස්සොන
 පෙසිතො සත්ථු සත්තිකං ගන්තො ධම්මං සුචො පටිලද්ධිසද්ධො පබ්බ
 ථිතො විසතිවස්සසහස්සාති සමණධම්මං කඛා තතො වුතො එකං බුද්ධ
 තතරං සුගතිපුයෙව පරිවත්තන්තො ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ බ්‍රාහ්මණ
 කුලෙ තිබ්බත්තිතො මොක්ඛජාති උද්ධනාමො බාවාරියබ්‍රාහ්මණස්ස
 සත්තිකෙ උගාතිතසිල්ලො සංවෙගජාතො තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්
 ජො තාපසසහස්සපරිවාරො අජිතාදිති සද්ධිං සත්ථු සත්තිකං පෙසිතො
 තෙසං පණ්ණරසමො හුතො පඤ්ඤා පුච්ඡිතො පඤ්ඤා විස්සරජනපරියො
 සානෙ අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“අභ්ඤ්ඤා භගවා සයමභු අපරාජිනො
 තිකුසංසපරිබ්බලොකා රපියං පටිපජ්ජං.
 සියොගි ව පරිවුතො සරභා අභිතිකම්මං;
 නිකම්මිතොතං තත් අද්දසං ලොකනායකං.
 අභිවාදෙතොන සමුද්ධං සිරෙ කඛාන අජලිං
 සකං විතං පසාදෙතො සත්ථිං ලොකනායකං.
 යාවතා රුපිනො සත්තා අරුපි වා අසඤ්ඤිනො
 සබ්බෙ තෙ තව ඤ්ඤාමහි අනෙතො ගොතති සමොගධා.
 සුමුමච්ඡිකොන ජාලෙන උදකං යො පරිකම්පෙ,
 යෙ කෙවි උදකෙ පාණා අනෙතො ජාලෙ භවන්ති තෙ.
 යෙසං ව වෙතනා අභි රුපිනො ව අරුපිනො
 සබ්බෙ තෙ තව ඤ්ඤාමහි අනෙතො ගොතති සමොගධා.
 සමුද්ධරසිමං ලොකං අකිකාරසමාකුලං;
 තව ධම්මං සුඤ්ඤාන කංඛාසොතං තරන්ති තෙ.
 අවිජ්ජාතිවුතො ලොකො අකිකාරෙන ඔත්ථො;
 තව ඤ්ඤාමහි ජොතන්තො අකිකාරො පටංසිතො.
 භූවං වකුසුසි සබ්බසං මහානම්පනුදනො;
 තව ධම්මං සුඤ්ඤාන නිබ්බායති බ්‍රහ්මජනො.
 පුට්ඨං පුරසිතොන බුද්ධමධුමනෙලකං
 උගොගන්තෙති පග්ගස්ස උපනෙසිං මහෙසිනො.
 පටිභ්‍යණ්ති මහාවීරො සහන්තො මහාඉසි;
 භූඤ්ජිතො ව සබ්බඤ්ඤා විහංසං නහමුග්ගමි.

අනන්තසිතො සිතො සත්ථා අසම්ප්පාදිතො ත්ඨාසංඝො
මම චිත්තං පසාදෙතො ඉමා ගාථා අභාසථ.

යෙනිදං ථචිතං ඤාණං, බුද්ධියෙයො ච පොමිතො,
තෙන චිත්තපසාදෙන දුග්ගතිං සො නගවත්ති.

චතුරුසක්කවත්තං සො දෙවරජං කරිස්සති.
පථව්‍යා රජං චිත්තං වසුඛං ආවසිස්සති.

අථ පංචසක්කවත්තං චක්කවත්තී හවිස්සති.
පදෙසරජං අසංඛෙය්‍යං මහියා කාරසිස්සති.

අජ්ඣායකො මනනධරො තිණ්ණං වෙදනපාරගු
ගොතමස්ස හගච්ඡො සාසනෙ පබ්බජිස්සති.

ගමහිරං තිපුණං අත්ථ ඤාණෙන විච්ඡිස්සති.
මොසරාජොති නාමෙන ගෙස්සති සත්ථ සාවතො.

තීගි විජ්ජාති සම්පන්නං කතකිම්බං අනාසවං
ගොතමො සත්ථවාගයො එතදයො ධපෙස්සති.

හිත්වා මානුසකං යොගං ඡේත්වාන හවබ්බකිනං
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරාමි අනාසවො.

කිලෙසා කුම්භිකා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරගත්තං පන පඨා සත්ථචාලං සුත්තචාලං¹ රජනචාලංති ආදිනා
වසෙන තිව්ධෙනපි චාලෙන සමන්තාගතං පංසුකුලං ධාරෙයි. තෙන
නං සත්ථා චාලවිවරධරානං අග්ගසානෙ ධපෙයි. අපරභාගෙ පුරිම
කමමප්පච්චයා පරිහාරස්ස අකරණතො ථෙරස්ස සරිතෙ දඤ්චිලකා
දීති උපපජ්ජිතා වසිංසු. සො “සෙනාසනං දුස්සති”ති ගෙමනොපි
මගධබෙත්තෙසු පලාලසත්ථරාති අත්ථරිත්වා වසති. නං එකදිවසං
උපයානං උපසංකම්භා වජ්ජිතා එකමන්තං තිසින්නං සත්ථා පටි
සත්ථාරවසෙන:-

“ජවිපාපක චිත්තහරුක මොසරුජ සත්තං සමාගිතො,

ගෙමනතිකසිතකාලරත්තියො, භික්ඛු තුවංසි, කථං කරිස්සාසි”ති
පඨමගාථාය පුච්ඡි.

ත්ත්ථ “ජවිපාපකා”ති: දඤ්ඤාසුපිලකාති භික්කුජවිභාවතො
භික්ඛුජවික දුච්ඡික. “විග්ගහදදකා”ති: අනවසෙස කිලෙසප්පතා
ණෙන බ්‍රහ්මවිහාරසෙවකාය හරුචිත්ත සුඤ්ජවිත්ත. “මොසරුජා”ති:
තස්ස ආලපනා. “සත්තං සමාගිතො”ති: අග්ගචලසමාධිතා නිව්ච
කාලං අභිණ්‍යං සමාගිතමානසො. “ගෙමනතිකසිතකාලරත්තිය
සො”ති: ගෙමනනසමයෙ සිතකාලරත්තියො. අව්චත්තසංයොගෙ
වෙන උපයොගව්චනං. ගෙමනතිකා සිතකාලරත්තියො තිව් පාලි.

තත් “හෙමනනිකා”ති: හෙමනෙනාගධා හෙමනනපරිසාපනතාති අපො. “හික්ඛු භුමං ඩි”ති: හික්ඛුකො නං අසි. එවමුතො පරෙසු තච සෙනාසනං කතා අදෙනෙසු සංඝිකං ච සෙනාසනං අපචි සනෙතා. “කථං කචිස්සඬි”ති: යථාචුතෙන සිතකාලෙ කථං අත්ත භාවං පවතෙහිති සත්ථා පුච්ඡති. එවං පන පුසො ථෙරො සත්ථු තමත්ථං කථෙතො:-

“සමපනනසංඝා මගධා කෙවලා ඉති මෙ සුතං

පලාලච්ඡන්තනො සෙය්‍යං යථාසොදාසු සුඛජීවිනො”ති

ගාථමාග.

තත් “සමපනනසංඝා”ති: නිපථනනසංඝා පරිපක්කසංඝා. “මග ධා”ති: මගධරට්ඨං වදති. මාගධා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා හෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදෙ රුලිභිවසෙන මගධාතෙව බහු වචනවසෙන වුවති. “කෙවලා”ති: අනවසෙසා. “ඉති මෙ සුතං”ති: එවං මයා සුතං. තත් යො අදිසොපදෙසො තස්ස වසෙන සුතංති වුත්තං. තෙන එදිසෙ කාලෙ මගධෙසු යත්තත්ථා මයා වසිතුං සක්කාති දස්සෙති. “පලාලච්ඡන්තනො සෙය්‍යං යථාසොදාසු සුඛ ජීවිනො”ති: යථා අසොදාසු සුඛජීවිනො හික්ඛු සෙනාසනසප්පායං ලභනො සුඤ්ජරෙති අත්ථරණපාපුරණෙති සුඛෙන සයන්ති, එවං අගමි පලාලසත්ථරණමෙව හෙයා සත්ථරිනා උපරි තිරියං ච පලා ලච්ඡදනෙනෙව ඡාදිතසරීරතාය පලාලච්ඡන්තනො. “සෙය්‍යං”ති: සහසෙය්‍යං කපෙපසිනති. අත්තනො යථාලාභසංතොසං විභාවෙයි.

මොඝග්ජ්ජොරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“න උක්ඛිපෙ නොව පචිත්ඛිපෙ පරෙ”ති ආයසමහො විසාධස්ස පංචාලිපුත්තස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාති කාරො තත් තත් භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං. පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා ඉතො වුද්ධසෙ කප්පෙ පච්චන්තගාමෙ දුට්ඨිකුලෙ නිබ්බන්ධා විඤ්ඤාතං පතො ඵකදිවසං එලපරියෙසනං වරනෙති තස්මිං ගාමෙ මනුස්සෙති සද්ධිං අරඤ්ඤං ගතො තත් එකං පච්චිකාසම්බුද්ධං දිස්වා පසන්නාමානසො වලලිඵලං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධප්පාදෙ මගධරභෙ මණ්ඩ ලිකර්ජකුලෙ නිබ්බන්ධා විසාධොති ලද්ධනාමො පංචාලිථා ධිතුයා පුත්තභාවතො පංචාලිපුත්තොති පඤ්ඤාසිත්ථ. සො පිතරි මතෙ රජ්ජං කාරෙතො සත්ථරි අත්තනො ගාමසම්පගතෙ සත්ථු සන්තිකං ගතො ධම්මං සුචා පටිලභාසද්ධො පබ්බජිතො සත්ථාරා සද්ධිං සාවසීං ගතො විපස්සනං පඨපෙතො නවිරස්සෙව ඡත්ථිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සබ්බෙ ජනා සමාගමම අගමංසු වනං තදා;
ඵලමකෙසමානා තෙ අලභිංසු ඵලං තදා.
තත්ථද්දසාසිං සමුද්ධං සයමිභුං අපරුජිතං;
පසන්නාවිතො සුමනො වලලිඵලමදසහං.
වතුදදසෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං තාතිජානාමි. ඵලදනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ජලතිඤ්ඤා පත හුත්වා පේරො ඤාතිතං අනුකම්පාය ජාතිභූමි මගමාසි. තත්ථ මනුස්සා පේරං උපසංකම්භිකා කාලෙන කාලං ධම්මං සුණ්ණෙනා ඵකදිවසං. “කාලිති හුබො භනෙත අබ්බෙහි සමනනාගතො ධම්මකපිකො හොති”ති කපිකලකඛණං පුච්ඡිංසු. පේරො තෙසං ධම්මකපිකලකඛණං කපේනො:-

“න උකඛිපෙ, නො ව පරිකඛිපෙ පරෙ,
න ඔකඛිපෙ, පාරගතං න ඵරයෙ,
න වාතවණ්ණං පරිසාසු බ්‍යාගරෙ,
අනුඛිතො සමුච්ඡිතාණි සුබ්බතො.

සුසුබුමතිසුණ්ණත්ථස්සිනා
මහිකුසලෙන නිවාතවුත්තිනා
සංසෙවිතබුද්ධසිලිනා
තිබ්බාණං නති තෙන දුලලහ”නති

ගාථාවයං අනාසි.

තත්ථ “න උකඛිපෙ”ති: අත්තානං න උකඛිපෙය්‍ය, ජාතිආදීති බාහුසම්මාදිති ව අත්තානංසනං න කරෙය්‍ය. “නො ව පරිකඛිපෙ පරෙ”ති: පරෙ පරපුංසලෙ තෙහෙව ජාතිආදීති නො පරිකඛිපෙ පරිච්ඡිද්ධා නිකඛිපෙය්‍ය, ගුණපරිධංසනවසෙන වා න බිපෙය්‍ය. න ඔකඛිපෙ පරෙ ඉදෙවමං සම්බන්ධො. පරෙ උප්කාපනවසෙන න ඔකඛිපෙ හෙය්‍යෙනා කතා පරෙ න මලොකාපෙය්‍ය. න උප්කාපෙය්‍යාති අනේ. “න උකඛිපෙ”ති හෙවි පදනති. සො ඵවනේ. “පාරගතං”ති: සංසාර පාරං විය අතිඤ්ඤා පාරගතං බිණ්ණසමං තෙවිජ්ජං. ජලතිඤ්ඤා වා න ඵරයෙ න සට්ඨයෙ න පහරෙය්‍ය. “න වාතවණ්ණං පරිසාසු බ්‍යාග රෙ”ති: අත්තනො වණ්ණගුණං ලාභසකකාරසිලොකං නිකාමය මානො බ්‍යාගිපරිසාදිසු න භාසෙය්‍ය. “අනුඛිතො”ති: උද්ධව රහිතො; උද්ධවස්ස හි වචනං නාදියනති. “සුමුච්ඡිතාණි”ති: සමව දෙව මිත්‍යාණි. කාලෙන සාපදෙසං පරියන්තවතිං අත්ථසඤ්ඤිත මෙව වාචං භාසනසිලොති අනේ. ඉතො අඤ්ඤා වදනත්තස්ස වචනං අග්ගණීයං හොති. “සුබ්බතො”ති: සුඤ්ජරවතො සිල සම්පන්නො. ‘සියා’ති කිරියාපදං ආනෙත්වා යොජේතබ්බං. ඵවං

පේරෙ සංඛෙපෙනෙව ධම්මකපිකලකඤ්ඤං වන්තා තෙසං ගුණානං
 අත්තනි ලබ්භමානතං අභිමුඤ්චන්තා භියොසොමන්තාය අභිප්පසාදනං
 මහාජනං ඤන්තා එවං විධස්ස ධම්මකපිකස්ස විමුක්තායත්තසන්තතිස්සි
 තස්ස න තිබ්බාණං දුලලං, අථංඛො සුලභමෙවංති දස්සෙන්නො.
 “සුසුමුමිසුතඤ්ඤසිතා”ති දුතියගාපමාග. තස්සන්තො ගෙයා
 වුත්තොව.

විසාචස්ස පංචාලිසුත්තස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි ඥා.

“නදනති මොග් සුසිවා සුපෙවුණා”ති ආයස්චිතො චූලකපඨ
 රස්ස ගාථා. කා උපපන්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙධිසු කතාධිකාරෙ තත්ථ
 තත්ථ භවෙ විවච්චුපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනො ඉතො එකතිංසෙ
 කප්පෙ සිඨිස්ස නාම භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බන්තිතා විඤ්ඤා
 තං පත්තො එකදිවසං සන්ධාරං දිස්වා පසන්නමානසො ජත්තපණ්ණී
 එලං අදුසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො
 ඉමසණි බුඤ්ඤාපදෙ රාජගෙගෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බන්තිතා චූලකොති
 ලඤ්ඤාමො වයප්පත්තො ධනපාලදමනෙ සන්ධි ලඤ්ඤාපසාදෙ පබ්බ
 ජිතා සමණධම්මං කරොන්නො ඉන්ද්‍රසාලගුහායං වසති. සො එක
 දිවසං ගුහාවාසෙ තිසින්නො මගධබෙත්තං ඔලොකෙසි. තත්ථිං
 බණ්ණ පාටුස්ස කාලමෙසො ගම්හීරමධුරතිගෙසාසො සතපවලසහස්ස
 පවලො අජ්ජුණ්ඨිබරසන්නිකාසො නගං පුරෙවා පවස්සති. මයුරසංඝා
 ව මෙඝගජ්ජිතං සුන්ධා ගඨකුයා කෙසාසග්ගං මුඤ්චන්තා තත්ථ තත්ථ
 පදෙසෙ නච්චන්තා විවරන්ති. පේරස්සපි ආවාසගතෙහති මෙඝවාතසං
 එස්සෙහි අපගතඝමමත්තා පස්ස දෙධි කරජකායෙ කලලතං පත්තො
 උතුසප්පායලාභෙන විත්තං එකග්ගං අගොසි; කම්මයානචීටිං ඔග්ගි.
 සො තං ඤන්තා කාලසම්පදාකිත්තනමුඛෙන අත්තානං භාවනාය
 උස්සාගෙන්නො:-

“නදනති මොග් සුසිවා සුපෙවුණා
 සුතිලහිවා සුබ්බො සුගජ්ජිතො,
 සුසග්ගො වාපි මහාමති අයං
 සුබසාපිතලු, සුවලාගකං නගං.
 සුකල්ලපො සුමනස්ස ක්කාය තං
 සුතිකම්මො සාධු සුබුද්ධි සාසනෙ;
 සුසුක්කසුක්කං නිපුණං සුදුද්දසං
 පුසාති නං උත්තමමච්චිතං පද”න්ති

වෙ ගාථා අභාසි.

තත්ථ “නදනති මොග් සුසිවා සුපෙවුණා සුතිලහිවා සුබ්බො
 සුගජ්ජිතො”ති: එත්ථ ව මන්තෙ උට්ඨිතාති සුන්දරාහි සිඛාහි සමන්තා
 ගතත්තා සුසිවා, නානාවණ්ණෙහි අනෙකෙහි සොහනෙහි හදුන

පිණ්ණෙහි සමනනාගනනනා සුපෙවුණා, රුජ්වවණ්ණසංඝාසාය සුඤ්ඤා රුය නිලවණ්ණාය හිවාය සමනනාගනනනා සුතිලිභිවා, සුඤ්ඤාමුඛතාය සුමුඛා, මිත්තඤ්ඤානාදතාය සුගරුතො, මොරු සිඛණ්ඩතො ඡත්තසංවාදි හෙතාසදං මුඤ්ඤානා නදනති රවනති. “සුඤ්ඤාලාපි මහාමහි අස” නති: අයං ම මහාපඨවි සුඤ්ඤාලා සුඤ්ඤාගරිතතිණා. “සුඛාපිනමු”ති: අතිතවට්ඨියා තහං නහං විසඤ්ඤානසලිලතාය සුමුඛතාපිතකලා විතතකලා. “සුසුඛතමු”තිමි පාඨො. සුමිසුඛකලාති අනෙං. “සුම ලාගකං නහ”නති: ඉදං ම නහං ආසාසං නිලසලලසනතිහෙති සමනනතො පුරෙතො සිතෙති සුඤ්ඤාගරිති වලාගකෙති මෙසෙති සුම ලාගකං. “සුඤ්ඤාලාපො සුමනස්ස ක්කාස න”නති: ඉදති උතුසපාය ලාභෙන සුමු කලලාපො කමමනියභාවො, තං ක්කාය නිවරණෙහි අනක්කාරාලභවිතතතාය සුඤ්ඤාමානසස්ස යොගාවචරස්ස යං යං ආර මමඤ්ඤාපතික්කානවසෙක ලකඛණපතික්කානවසෙක ම ක්කානං තං තං ක්කාය. “සුගිහගමො-පෙ-අවුතං සද”නති: එවං ක්කායනොව සාධුබුද්ධස්ස ඤාමාසබුද්ධස්ස සාසනෙ සුඤ්ඤා නිකමො හුතො සුපරි සුඛසිලතාය ම සුසුකකං විසුඛභාවතාය සබ්බස්ස පි සංකිලෙසස්ස ගොචරභාවානුපගමිතතො ම සුකකං නිපුණගොචරතාය නිපුණං පරමගමරිතතාය සුදුදුසං පණිතභාවෙන සෙසභාවෙන ම උත්තමං නිවෙසභාවතාය අවුතං පදං තං නිබ්බාණං දුසාහි අත්තපච්චකඛ කරණෙ සමොපවිපත්තියං සවිජ්ඣාදෙහිති. එවං ථෙරෙ අත්තානං ඔවදනොව උතුසපායලාභෙන සමාගිතවිතො විපස්සනං උසස්සකාපෙතො අරගතං පාපුණි.

හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“කණ්ණිකාරංව ජෙතනනං පුණ්ණමාසෙව විඤ්ඤං
ජලනනං දීපරාක්ඛංව අදදසං ලොකනායකං.
ජත්තපණ්ණිඵලං ගගන අදදසිං සඤ්ඤානො අහං.
එකතිංසෙ ඉහො කපෙස යං ඵලං අදදිං තද;
දුගගතිං නාහිජ්ඣාමි. ඵලදනසසිදං ඵලං.
කිලෙසා කොපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගතං පන පතො ථෙරෙ අත්තතො පටිපත්තං පච්චි වෙකිතො පිනිසොමනස්සජ්ඣානො “නදනති මොග්”ති ආදිතා තායෙව ගාථා පච්චිදුහාසි. හෙන තස්ස ඉදමෙව අඤ්ඤා බ්ඝාකරණං අගොසිති.

බුලකසෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා
නි ධ්මි හා.

“නඤ්ඤාමානතං විතන”නති අයසමහො අනුපමසෙරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත් තත් හවෙ විවච්චපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනො ඉහො සත්ත

සිංහ කපොස කුලගෙනෙ නිබ්බන්ධිනා විඤ්ඤානං පනෙනා එකදිවසං පුද්මං නාම පච්චිකසම්බුද්ධං පිණ්ඩාය වරන්තං රජියං දිස්වා පසන්න මානසො ආකුලී පුප්පෙති පුප්පෙසි, සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුසෙසු සංසරනෙතා ඉමස්මිං බුද්ධාපාදෙ කොසලරට්ඨ ඉබ්බකුලෙ නිබ්බන්ධිනා රූපසමපත්තියා අනුපමොති ලද්ධිකාමො වයපපනෙතා උපනිස්සයසමපන්නතාය කාමෙ පහාය පබ්බජ්ඣා විපස්සනාය කමමං කරුනෙතා අරඤ්ඤා විහරති. තස්ස විතතං බිහිද්ධා රූපාදිපු ආරම්භෙසු විධාට්ඨි, කමමට්ඨානං පරිපට්ඨි.¹ පේරෙ විධාවතතං විතතං නිග්ගණ්ණනෙතා:-

“නඤ්ඤානාගතං විතතං සුලමාරෙපමානකං,
තෙන තෙනෙව වජ්ඣ සෙන සුලං කලිඛනං.

තාගං විතතකලිං බුද්ධිං, තං බුද්ධිං විතත දුඛකං.

සත්ථා තෙ දුලලහො ලද්ධා, මානසෙ මං නියොජ්ඣි”ති
ඉමාහි විහි භාට්ඨි ඔවදි.

තත් “නඤ්ඤානාගතං විතත”නති: නඤ්ඤානං ආගතං, තනුත ත්‍රාතිනඤ්ඤි යායං තණ්හා තස්සා තං තං භවං නඤ්ඤානං අතිනඤ්ඤ මානං විතතං ඉමං භවාපි භවං නඤ්ඤානං ආනඤ්ඤානං ආගතං උපපන්නං. “සුලමාරෙපමානක”නති: දුකුළුපත්තිට්ඨානතාය සුල සදිසත්තා සුලං තං තං භවං කමමනිලෙසෙති එතතතං කාලං ආරො පියමානං. “තෙන තෙනෙව වජ්ඣ සෙන සුලං කලිඛන”නති: යථෙ යථෙ සුලසංඛාරා භවා කලිඛනරසංඛාරා අභිකුට්ඨනකා කාම ගුණා ව තෙන තෙනෙව පාපවිපාකත වජ්ඣ, තං තදෙවට්ඨානං උපගමිති. අත්තනො අනන්ධං න සලලකෙකසි. “නාගං විතත කලිං බුද්ධිං”ති: භං තස්මා පමත්තභාවනො අලොකා විතතකලිං විතතකාල කණ්ණිං අගං කට්ඨාමි. පුනඨි තං බුද්ධිං කපෙමි විතතදුඛකං විතත සංඛාරස්ස අත්තනො බහුපකාරස්ස සන්තානස්ස අනන්ධාවගනනො විතතදුඛං. “විතතදුඛකං”තිපි පස්නති. විතතසංඛාරඅලකඛික අප්ප පුඤ්ඤති අපො. කිනති බුද්ධිති වෙ? ආග. “සත්ථා තෙ දුලලහො ලද්ධා මානසෙ මං නියොජ්ඣි”ති: කප්පානං අසංඛෙය්‍යවපි නාම බුද්ධිපුඤ්ඤ ලොකො ගොති. සත්ථරි උපපනෙපි මනුස්සත්තලාභ පටිලාභාදයො දුලලහා එව; ලද්ධෙපු ව තෙසු සත්ථාපි දුලලහො යෙව ගොති. එවං දුලලහො සත්ථා ඉදති තයා ලද්ධො. තස්මිං ලද්ධෙ සමපත්ති අනන්ධෙ අභිතො ආයතිං ව අනන්ධා වගෙ දුකකාවගෙ අකුසලෙ මං මා නියොජෙසිති. එවං පේරො අත්ත නො විතතං ඔවදනෙතා එව විපස්සනං වසෙස්සවා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පුද්මො නාම සම්බුද්ධො විතතකුටෙ වසී හදා.

තමගං දිස්වාන සම්බුද්ධං සසම්මං අපරාජිතං.

ආකුලීප්පථිතං දිස්වා ඔවිණිකිංනහං තද
උපගන්ත්වාන සම්බුද්ධං පුජෙසිං පදුමනායකං.

සත්තතිංසමභි කප්පමභි යං පුලිමභිපුජසිං;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පුප්ථපුජාසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අනුපමකේරසය ගාථාවණ්ණනා

නි වසී තා.

“සංසරං දීඝමද්ධාන”නති ආයසමනො වජ්ජිතකේරසය ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාගිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ඨපතිස්සයාති පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනො ඉතො පඤ්ඤාසට්ඨිකපෙස ඵකස්මිං පච්චන්තගාමෙ නිබ්බන්ධිතො විඤ්ඤාතං පභෙතො වනවරකො හුංවා විවරනෙතො ඵකදිවසං. උපසන්නා නාම පච්චිකසම්බුද්ධං පබ්බතගුහායං මීගරන්තං අද්දස. සො තස්ස උපසමං දිස්වා පසන්න මානසො වමසකපුපෙථන පුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙතො ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ කොසලරටෙඨ ඉබ්බකුලෙ නිබ්බතො ජනදිවසතො පටිඨාය මාතුගාමිකත්ථගතො රෙද්දති. බ්‍රහ්මලොකනො කීර වසීත්වා යසාම ඉධාගතො තස්මා මාතු ගාමසලෙඨස්සං න සගති, තස්මා තස්ස මාතුගාමසලෙඨස්සවජ්ජනතො වජ්ජිතොතෙව නාමං ජාතං. සො වසප්පතො සත්ථු යමිඤ්ජපටිතා රියං දිස්වා පටිලද්ධාසද්ධො පබ්බජිතො විපස්සනං චබ්බිත්වා තදගෙව ඡලතිඤ්ඤාද අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“උපසන්නා ව සම්බුද්ධො වසති පබ්බතන්තරෙ.

ඵකං වමසකමාදය උපගඤ්ජිං කරුහන්තමං;

උභොගකේරභි පග්ගයෙ පුජසිං අපරාජිතං.

පඤ්ඤාසට්ඨිමභිතො කපෙස යං පුප්ථමභිපුජසිං;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පුප්ථපුජාසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ඡලතිඤ්ඤාද පන හුත්වා අත්තනො පුබ්බෙ නිවාසං අනුස්සරිත්වා ධම්මසංවේගෙන:-

“සංසරං දීඝමද්ධානං ගතිසු පරිවත්තිසං.

අපස්සං අරියසල්වාති අනිභුතො පුට්ඨජනො.

තස්ස මෙ අපපමානස්ස සංසාරා විනළිකතා,

ගති සබ්බා සමුච්ඡින්නා, තත්ථ දති පුනර්භවො”ති

වෙ ගාථා අගාසි.

තත්ථ “සංසර”නති: සංසරනො තස්මිං තස්මිං භවෙ ආදානති තෙකපවසෙන අපරාපරං සක්ඛාවතො. “දීඝමද්ධාන”නති: විරකාලං අනාදිමති සංසාරෙ අපරිමානකාලං. “ගතිසු”ති: සුකට්ඨකකවානං

කම්මානං විසේන සුභතිදුශ්භතිසු. “පටිවතානිස” නති: සරියනං විය පරිබ්බමනේනා විචක්ඛුප්පජ්ජනවිසේන අපරුපරං පරිවතනිං. තස්ස පන පරිවතනතස්ස කාරණමාග. “අපස්සං අපිසෙව්වානි අනිභුතො පුට්ඨජ්ජනො” ති: දුක්ඛාදීනි වතනාරි අරියසම්මානි සදුණවග්ගුනා අපස්සනේනා අප්පරිච්ඡිකේනේනා තතො එව අවිජ්ජකුතාය අනිභුතො පුට්ඨනං ජනනාදීනි කාරණෙහි පුට්ඨජ්ජනො¹ පුට්ඨජ්ජනතො “ගතිසු පරිවතනිස” නති යොජනා. හෙතෙව්වාහ භගවා:- “වතුනනං හික්ඛවෙ අරියසම්මානං අනත්තබ්බා අප්පරිවෙඛා එවමිදං දීඝමධ්මානං සක්ඛා විතං සංසරිතං මමංසෙඤ්ච තුල්භාකඤ්චා” ති¹. තස්ස මයහං චිත්ත නයෙන පුබ්බෙ පුට්ඨජ්ජනස්සෙව සතො ඉද්දති සන්ධාර දින්නනසෙන අප්පමත්තස්ස අප්පමාදපටිපත්තියා සමථිපිපස්සනානාවතං මන්තං පාපෙතා සිතස්ස. “සංසාර විනශිකතා” ති: සංසරනති සත්තා එතෙහිති සංසාරති ලද්ධනාමා කමමකිලෙසා අග්ගමග්ගෙන සමුවජිත්තතතා විභතනදො නිවමුලා කතා. “ගති සබ්බා සමුවජිත්තා” ති: එවං කමමකිලෙසවිට්ඨානං විනශිකතතතා නිරයාදිකා සබ්බාපි ගතියො සමමදෙව උච්ඡින්නා විද්ධංසිතා. තතො එව “නත්ති ද්දති ආයතීං පුත්තබ්බවො” ති. ඉදමෙව්ව පේරස්ස අඤ්ඤා බ්‍යාකාරණං අගොසිති.

වජ්ජිතසේරස්ස ගාථාවණ්ණතා

ති ට්ඨි තා.

“අස්සසේර හට්ඨොභාසෙ” ති ආයස්මත්තො සංඝානසේරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙධුසු කතාබිකාරෙ තත්ත තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණේනො ඉතො එතතිංසෙ කප්පෙ සිබ්බස්ස භග වජ්ජා කාලෙ එකො ගොපාලකො අගොසි. සො සන්ධර් පරිතිබ්බුතො අඤ්ඤතරං පේරං උපසම්භවිතො තස්ස සන්තිකෙ බුද්ධානුභවපිසං යුත්තං ධම්මං සුත්වා පසන්නාමානසො “කුහිං භගවා” ති පුච්ඡිතො පරි තිබ්බුතවාහං සුත්වා “එවං මහානුභවා බුද්ධාපි නාම අනිච්ඡතාය වසං ගච්ඡන්ති, අගො සම්බාර අඤ්ඤවා” ති අනිච්ඡසඤ්ඤං පටිලභී. තං පේරෙ බොධිපුජ්ජය උස්සාගෙසි. සො කාලෙන කාලං බොධිචක්ඛ සමිපං ගතත්වා බුද්ධානුභව අනුස්සරනේනා බොධිං වන්ඤති. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙතන දෙවමත්තස්සෙසු සංසරනේනා ඉමසමිං බුද්ධපාදෙ කොසලරට්ඨි ඉබ්බකුලෙ තිබ්බන්තිත්වා සංඝානාති ලද්ධනාමො වයප්පතේනා අනිච්ඡතාපටිසංයුත්තං ධම්මං කථං සුත්වා සංවෙගජනො පබ්බජිත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සදුණස්ස පරිපාකං ගතත්තා නවිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤා අගොසි. සො අත්තනො පුබ්බෙ නිවාසං අනුස්සරනේනා සිබ්බස්ස භගවතො කාලෙ බොධිවන්ඤනං බුද්ධා නුස්සතිං අනිච්ඡසඤ්ඤපටිලාභඤ්ච අනුස්සරිත්වා නද්දපතිස්සයෙන අත්තනො විසේසාධිගමං පකාසෙතො:-

1. පුට්ඨනං.

a. අනිභුතතරං. වතුකකතිපාත. 1. වග්ග.

“අස්සන්තෙ හරිතොභාසෙ සංවිරුලහමිති පාදපෙ
එකං බුද්ධගතං සඤ්ඤං අලභිත්ථං පනිස්සන්තො.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං සඤ්ඤං අලභිං තදා,
තස්සා සඤ්ඤාය වාගසා පතෙතා මෙ ආසවකකියො”ති
වෙ භාථා අහාසි.

තත් “අස්සන්තෙ”ති: අස්සන්තානීයෙ යෙසවායං එතරහි අමිභා
කං භගවතො බොධිරුකෙකා අස්සන්තො එතස්ස ධානෙ තදා සිඛිස්ස
භගවතො බොධිරුකෙකා පුණ්ඩරිකො ධීතොති සො අස්සන්තානී
යතාය අස්සන්තෙති වුත්තං. සත්තානං අස්සාස ජනනතො වා, අපරෙ
පන අස්සන්තමුලෙ නිසිදිත්වා තදා බුද්ධානුස්සනීයා භාවිතත්තා පෙරෙ
අස්සන්තොති අවොවාති වදන්ති. “හරිතොභාසෙ”ති: හරිතෙති
එශ්විතමණිවණ්ණෙති ඔභාසමානෙ. “සංවිරුලහමිති”ති. සුචුළු
විරුලෙහ සුප්පතිට්ඨිතෙ සනවිචිතපත්තපලාසපලලවෙති විරුලහ
සඤ්ඤන්තොති වදන්ති. “පාදපෙ”ති: රුකෙක. “එකං බුද්ධගතං
සඤ්ඤං අලභිත්ථං පනිස්සන්තො”ති: බුද්ධාරමමණං ආරමමණස්ස එක
ජාතියහතා එකං ඉතිපි සො භගවාති ආදිතයප්පවත්තං බුද්ධානුස්සනී
සහගතං සඤ්ඤං බුද්ධගුණානං වා බුද්ධානං වා පනි සරණතො
පනිස්සන්තො හුචා අලභිං; තදා පන සා සඤ්ඤා ලද්ධා කීවතාය
සිඬාති ආහ:- “එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ”ති ආදිං. ඉතො හද
කප්පතො උද්ධං ආරොහනවසෙන එකතීංසෙ කප්පෙ. “සං
සඤ්ඤ”නති: යං බුද්ධානුස්සනීසහගතං සඤ්ඤං යං වා බුද්ධානං
අනිච්චතං දිස්වා යං වා තදනුස්සරණං සබ්බසම්ඛාරෙසු තද අනිච්ච
සඤ්ඤං අලභිං. “තස්සා සඤ්ඤාය වාගසා”ති: තස්සා යථා වුත්තාය
සඤ්ඤාය කාරණභාවෙන තං උපනිස්සයං කචා පතෙතා මෙ ආස
වකකියො, ඉදාති මයා ආසවානං බයො නිරොධො අගිගන්තොති. ඉමා
එවම ඉමස්ස පෙරස්ස අපදානභාථාපි. යථාහ:- “අස්සන්තෙ හරිතො
භාසෙ-පෙ-පතෙතා මෙ ආසවකකියො”ති.

“ඉතො තෙරසකප්පමිති ධර්මිකො නාම බහුරියො
සත්තරත්තසම්පන්නො වික්කවතී මහබ්බලො.
කිලෙසා ක්කපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

සංග්ගන්තපරස්ස භාථාවණ්ණතා

ති ට්ඨි තා

පඤ්චමවග්ගවණ්ණතා

ස ම තතා.

නිවසිතා දුකනිපාතවණ්ණතා.

නිකතිපාදන

“අයොනිසුද්ධිමනෙය්” නති අයසමනො අඩගණිකභාරවාජයෝ රසස භාථා. කා උපාතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ නත්තත්ත භවෙ විවච්චපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනා ඉතො එකතියෙස කප්පෙ සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතිචා විඤ්ඤාතං පතොනා එකදිවසං සත්ථාරං පිණ්ඩාය වරනතං දිස්වා පසන්නමානසො පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වඤ්චා අඤ්ජලිං පග්ගණති. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙතන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසමි බුද්ධුපාදෙ තිමවනන සමිපෙ උක්කට්ඨනාම නගරෙ විනවසමපන්නස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙගෙ නිබ්බතතිචා අඩගණිකභාරවාජෙති ලද්ධිකාමො වයපපතො විජ්ජාසිපෙපසු නිපථානං ගතො තෙකඛමමස්සාසයනාය පරිබ්බාජක පබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඣා අමරං තපං වරනො තත්තත්ත විවරනො සමමාසවිබුද්ධං ජනපදවාදිකං වරනතං දිස්වා පසන්නමානසො සන්ථි සන්තිකෙ ධම්මං සුචා තං මිච්ඡාගාහං පගාය සාසනෙ පබ්බජ්ඣා විපස්සනාය කමමං කරොනො තවිරස්සෙව ඡද්දතිඤ්ඤා අහොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“උසහං පවරං ධිරං මහෙසිං විජ්ජාපිතං.

පසන්නවිතො සුමනො බුද්ධසෙට්ඨං අවඤ්ඤං.

එකතියෙ ඉතො කප්පෙ යං බුද්ධමතිවඤ්ඤං;

දුග්ගතියං තාතිජ්ජනාමි. වඤ්ජනාය ඉදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

ඡද්දතිඤ්ඤා පන හුචා විමුත්තිසුඛෙන විහරනො ඤ්ඤානං අනුකම්පාය අත්තනො ජාතිභූමිං ගන්තවා ධම්මං කප්පෙනො බහු ඤ්ඤාතෙ සරණෙසු ව සිලෙසු ව පතිට්ඨාපෙචා තතො නිවත්තිචා කුරුරවෙඨ කුණ්ඩියස්ස නාම නිගමස්ස අවිදුරෙ අරඤ්ඤා වසනො කෙනවිදෙව කරණියෙන උග්ගාරාමං ගතො උත්තරාපථතො අග තෙති සඤ්චෙට්ඨති බ්‍රාහ්මණෙති සමාගතො තෙති “හො භාරවාජ! කිං දිස්වා බ්‍රාහ්මණානං සමයං පගාය ඉමං සමයං ගණති” ති පුච්ඡිතො තෙසං “ඉතො බුද්ධසාසනතො බහිද්වා පුද්ධි තත්ති” ති දස්සෙන්නො:-

“අයොනි සුද්ධිමනෙසං අයං පරිවරිං වනෙ,

සුද්ධිමග්ගං අජානනො අකාසිං අමරං තපං” ති

පඨමාථමාග.

තත්ත “අයොනි” ති: අයොනිසො අනුපායෙන. “සුද්ධි” ති: සං සාරසුද්ධිං භවතිස්සරණං. “අනෙස” ති: ගවෙසනො පරිසෙ සනො. අග්ගිං පටිච්චිං වනෙ” ති: ‘අයං සුද්ධිමග්ගො’ ති අධිපතා යෙන අරඤ්ඤායතනෙ අග්ගිහුත්තසාලායං අනාගාරං¹ කචා අනුති.

පහනණනනො අනිදෙවං පරිවරිං, වෙදෙ චුත්තවිධිනා සුජෙසිං.
 “සුද්ධිමගං අභිනනනො අකාශිං අමරං තපං”නති: සුද්ධියා නිබ්බාණසං මගං අජානනො අනිපරිවරණං විය “පඤ්චතාපනපාධානාදි අත්තකිලමථානුයොගං සුද්ධිමගො”ති සඤ්ඤා අකාසිං අවරිං පටිපජ්ජිං. එවං ථෙරො අසංමතො අසංමං ගච්ඡන්තො විය වෙදෙ චුත්තවිධිනා අනිපරිවරණාදිනො අනුට්ඨාස සුද්ධියා අපපත්ත භාවෙන බිද්ධිං සුද්ධියා අභාවං දස්සෙත්වා ඉද්දති “ඉමසමිං යෙව සාසනෙ සුද්ධි ව මයා අධිගතා”ති දස්සෙන්නො:-

“තං සුඛෙන සුඛං ලදං; පසං ධම්ම සුධම්මතං;

තිස්සො විජ්ජා අනුද්දාතො, කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති දුතියං ගාථමාහ.

තත් “න”නති: යස්සත්ථාස සුද්ධිං අනේසනො තස්ස මගං අජානනො අනිං පරිවරිං අමරං තපං අවරිං. තං නිබ්බාණසුඛං සුඛෙන සමප්පිපස්සනාය සුඛාය පටිපදාය අත්තකිලමථානුයොගං අනුපගමි මයා ලදං පත්තං අධිගතං. “පසං ධම්ම සුධම්මතං”නති: සත්ථ සාසනධම්මස්ස සුධම්මතං අවිපරිනතියාතිකධම්මසභාවං පසං ජානාතීති ධම්මාලපනවසෙන වදන්ති, අත්තානං වා ආලපන්ති. තස්ස ලද්ධතාවං පන දස්සෙන්නො-“තිස්සො විජ්ජා අනුද්දාතො කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති ආහ. තං චුත්තත්ථෙව. එවං සුද්ධියා අධිගතතො “ඉතො පට්ඨාසාගං පරමන්දිනො බ්‍රාහ්මණො”ති දස්සෙන්නො:-

“බ්‍රහ්මබ්‍රහ්ම පුරෙ ආසිං, ඉද්දති බොවති බ්‍රාහ්මණො,

තෙවිජේජා නගාතකො වමිති සොත්ඨියො වමිති වෙදගු”ති. තතියං ගාථමාහ.

තස්සත්ථා:-ඉතො පුබ්බ ජාතිමත්තො බ්‍රාහ්මණභාවතො බ්‍රාහ්මණානං සමඤ්ඤාය බ්‍රහ්මබ්‍රහ්මනාම ආසිං. බාහිතපාපත්තො පන ඉද්දති බො අරහත්තාසිනමෙන පරමන්දිනො බ්‍රාහ්මණො අවිති. කිඤ්ච ඉතො පුබ්බ භවසඤ්ඤායකාරුතං තිස්ස තතං වෙදසඤ්ඤාතානං විජ්ජානං අජ්ඣයනෙන සමඤ්ඤාමත්තො තෙවිජේජා නාම හුත්වා ඉද්දති භවකධායකාරුතං විජ්ජාය වසෙන තිස්සතො විජ්ජානං අධිගතතො පරමන්දිනො තෙවිජේජා වමිති. තථා ඉතො පුබ්බ භවස්සාදගට්ඨාස නගාතක වත¹ තිප්පත්තියා සමඤ්ඤාමත්තො නගාතකො හුත්වා ඉද්දති අට්ඨබ්බිකමග්ගජලෙන සුචිකම්මාලිතකිලෙසමලතාය පරමන්දිනො නගාතකො වමිති. ඉතො පුබ්බ අධිවුත්තභවස්සාදමනනජ්ඣානෙන වොහාරමත්තො සොත්ඨියො නාම හුත්වා ඉද්දති සුචිවුත්ත භවස්සාදධම්මජ්ඣානෙන පරමන්දිනො සොත්ඨියො වමිති. ඉතො පුබ්බ අපට්ඨිතිස්සඨපාපධම්මානං වෙදනං ගාහමත්තො වෙදගු නාම හුත්වා ඉද්දති වෙදසඤ්ඤාතො මග්ගඤ්ඤාතො සංසාරමගොසස්ස වෙදස්ස

වතුකළුවකු ව පාරං ගතවතා අධිගතවතා සද්ගතවතා පරමන්තො
වෙදගු ජාතොති. තං සුඛා බ්‍රාහ්මණා සාසනෙ උදාරපසාදං
පවෙදෙසුං.

අධිගතී කතාරමාජනේරසංගාථාවණණනා
ති වසී තා.

“පඤ්චාසාහං පබ්බජිතො”ති ආයාමිතො පව්වසෙවෙරසං
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත්ත තත්ත
භවෙ පුඤ්ඤාති උප්පිණ්ණෙනා ඉතො එකනවුතෙ කප්පෙ විපස්සිසං
භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බත්තිථා විඤ්ඤාතං පතෙනා එක
දිවසං සන්ධාරං විතතාය නාම නදියා තීරෙ ගව්ජනතං දිසා පසන්නා
මානසො මනුඤ්ඤාරසාති මහනතාති උදුමාරථලාති ඔව්ණිථා උප්පා
මෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන සුගතිසුයෙව සංසරනෙනා
ඉමසමි භද්දකප්පෙ කස්සපෙ භගවති ලොකෙ උප්පජ්ඣා පවත්ත
වරධමවනෙක වෙනෙයජනානුග්ගං කරෙතො තස්ස සාසනෙ
පබ්බජ්ඣා විපස්සනං පට්ඨපෙථා භාවනං අනුසුඤ්ඤෙනා එක
දිවසං සංසාරදුක්ඛං විනාශනා අතිවිශ සඤ්ජාතසංවෙගො විහාරෙ
තිසින්නො “අරහත්තං අප්පථා ඉතො න තිකමිසංගමි”ති විතතං
අධිධාය වායමනෙනා සද්දසං අපරිපකකතො විපස්සනං උසුකකා
පෙතුං නාසකම්. සො කාලං කථා දෙවමනුසෙසු සංසරනෙනා
ඉමසමි බුද්ධාද රොහිණිනගරෙ බත්තියකුලෙ තිබ්බත්තිථා පව්ව
සොති ලභ්භාමො වසප්පතො පිතුඅව්වයෙන රජෙජ්ජතිට්ඨිතො
එකදිවසං මාරුජලිං කාතුං ආරති. තත්ත මහාජනො සන්නිප්ති.
තස්මි සමාගමෙ භස්ස පසාදජනනත්තං සන්ධා මහාජනස්ස පෙකක
නතස්සෙව ආනාසෙ වෙස්සවණෙන නිමිසෙන රත්තමියකුටාගාරෙ
රත්තනමියසිංහසනෙ තිසිදිථා ධම්මං දෙසෙසි. මහතො ජනකා
යස්ස ධම්මානිසමයො අහාසි. තං ධම්මං සුඛා පව්වයරාජාපි රජ්ජං
පභාය පුරිමගත්තුසඤ්ඤාදිතො පබ්බජී. සො සද්ධාය පබ්බජිතො
යථා කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ පටිඤ්ඤං අහාසි, එවං පටිඤ්ඤං
කථා විහාරං පටිසිථා විපස්සනං වසෙසිනෙනා සද්දසං පරිපාකං
ගතවතා තාවදෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විත්තාය නදියා තීරෙ විහාසි පුරිසුත්තමො;
අද්දසං විරජං බුද්ධං එකාගං සුසමාගිතං.

පසන්නාවිතො සුමනො පග්ගගෙභාන අඤ්ජලිං
උදුමාරථලං ගග්ග බුද්ධසෙට්ඨස්සදසනං.

එකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාතිජානාමි. ඵලදානසිද්ධං ඵලං.

ඉමමිනි හදුනෙ කපෙස සංවිග්ගතරමානසො
කසුපස්ස හඟවතො සාසනෙ පබ්බජිං අහං.

තථා පබ්බජිතො සතෙතා භාවනං අනුයුද්දහං
න විහාරා නික්ඛමිස්සං ඉති කතාන මානසං
උත්තමඤ්ඤං අසම්පන්නො, නව පතොමිති තාවදේ.

ඉද්දති පන ඤාණස්ස පරිපාකෙන නිබ්බූතො
ප්තෙතාමිති අවලං ඤානං චූළිකා අවද්විතං පදං.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පතා අත්තනො පටිපත්තිකිත්තනමුබෙත
අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙන්නො:-

“පඤ්චාභාහං පබ්බජිතො

සෙබො අප්පත්තමානසො

විහාරං මෙ පට්ඨස්ස

වේතසො පණ්ඩි අහු:

නාසෙස්සං, න පිටිස්සාමි,

විහාරතො න නික්ඛමෙ,

නපි පස්සං, න නිපාතෙස්සං.

තණ්හාසලෙ අනුගතෙ.

තස්ස මෙවං විහරතො

පස්ස විරියපරක්කමං.

තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා,

කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති

ඉමා තිස්සො ගාථා අනාසී.

තත් “පඤ්චාභාහං පබ්බජිතො”ති: පඤ්චාභො අහං පබ්බජිතො
හුතා පඤ්චාහං පබ්බජිතද්වසතො පඤ්චමෙ අගෙ නිට්ඨිතොති
අත්තො. “සෙබො අප්පත්තමානසො”ති: අධිසීලසික්ඛාදීනං සික්ඛ
නභො සෙබො, අනවසෙසතො මානං සියති සමුව්ඡිද්දතිති මානසො
අග්ගමයො, තංතිබ්බතතිතො මානසතො ආගතං මානසං, තං අර
හත්තං සො වා අප්පත්තො එතෙතාති අප්පත්තමානසො. “විහාරං
මෙ පට්ඨස්ස මෙග්ගසො පණ්ඩි අහු”ති: එවං සෙබස්ස මෙ වසනක
විහාරං ඔවරකං පට්ඨස්ස සතො එව රුපො ඉද්දති චූළිකානාකාරො
වේතොපණ්ඩි අයොසි. එවං මයා විතතං පණ්ඩිතතති අත්තො.
“නාසෙස්ස”නති ආදිතා තං විතතපණ්ඩිං දස්සෙති. තත් “නාසෙ
ස්ස”නති: යං කිඤ්චි හොජනං න භුඤ්ජස්සං න භුඤ්ජස්සාමි. තණ්හා
සලෙ මම හදසගතෙ අනුගතෙ අනුද්ධතෙති එවං සබ්බපදෙසු
යොජෙතබ්බං. “න පිටිස්සාමි”ති: යං කිඤ්චි පාතබ්බං න පිටිස්සාමි.
“විහාරතො න නික්ඛමෙ”ති: ඉමසො ඉද්දති මයා නිසිත්තගබ්බතො

න කිනබ්බෙය්‍යං. “නපි පසං, න නිපානෙය්‍යං”ති: මම සර්‍යයා විසු පසෙය්‍යු එකමි පසං. කායකිලමථවිනොදනත්ථං න නිපානියං. එකපසෙය්‍යනපි න නිපායියෙය්‍යමිති අනේ. “නායං මෙවං විහරතො”ති: තසං මෙ එවං විතතං පණ්ඩාය දලුගවිරියාධිබ්බානං කතො විපසංනානුයොගවසෙන විහරතො. “පසං විජිස පරකාමො”ති: විධිනා ඊරසිතබ්බතො විරියං පරං ණානං අකකමනතො පරකාමොති ව ලද්ධිනාමං උසෙය්‍යාලුභිගුතං වායාමං පසං ජානාති යසං පනානුභාවෙන මයා තිසෙය්‍යා විජ්ජා අනුප්පන්නා කතං බුද්ධියං සාසනනති වුත්තත්තමෙව.

පච්චසකෙරය්‍ය ගාථාවණ්ණනා

ති ධ්මි තා.

“සො පුබ්බො කරණීයාති”ති ආයසමතො බකතුලකෙරය්‍ය ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි කීර අතිතෙ ඉතො කාපසනසහසංඛි කසං අසඬෙය්‍යසං මත්තෙ අනොමදසංඛි ගතවතො උප්පත්ති තො පුරෙතරමෙව බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බත්තිතො වයප්පතො නයො වෙදෙ උග්ගණ්ණිතො තත්ථ සාරං අපසංනොනා “සච්චරසිකත්ථං ගවෙ සියාමි”ති ඉසිපබ්බජ්. පබ්බජිතො පබ්බතපාදෙ විහරතොනා පඤ්චා භික්ඛු අට්ඨසමපත්තිලාභී හුතො විහරතොනා බුද්ධිප්පාදං සුඤ්ඤා සන්තිකං ගතො ධම්මං සුඤ්ඤා සරණෙසු පතිධ්මිතො සඤ්ඤා උදර බාධෙ¹ උප්පනො අරඤ්ඤතො හෙසජ්ජාති ආහරිතො නා වුපස මෙඤ්ඤා නා පුඤ්ඤා ආරෙග්ගත්ථාය පරිණාමෙඤ්ඤා තතො දුගො බ්‍රහ්මලොකෙ තිබ්බත්තිතො එකං අසඬෙය්‍යං දෙවමඤ්ඤාසං සංසරතොනා පදුචුත්තරය්‍ය බුද්ධියං කාලෙ හංසවත්තගතෙ කුලගෙගෙ තිබ්බතොනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං අප්පාබාධානං අග්ගධ්මානෙ ඤ්ජනො දිඤ්ඤා සයං නා ණානාරං ආකඬිනොනා පණ්ඩානං කතො යාවජ්චං කුසලං උපවිණ්ණිතො සුගතිසුයෙව සංසරතොනා විපසසියං ගතවතො තිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බකුමතිනගතෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ තිබ්බතො පුරිමනෙයෙනෙව ඉසිපබ්බජ්. පබ්බජිතො කුතාභික්ඛුලාභී හුතො පබ්බතපාදෙ වසනොනා බුද්ධිප්පාදං සුඤ්ඤා සන්තිකං ගතො ධම්මං සුඤ්ඤා සරණෙසු පතිධ්මිතො භික්ඛුනා භික්ඛුප්පාදායෙ² උප්පනො නා වුපසමෙඤ්ඤා තත්ථ යාවතාසුකං ඤ්ඤා තතො දුගො බ්‍රහ්මලොකෙ³ තිබ්බත්තිතො එකනවුතො කප්ප දෙවමඤ්ඤාසං සංසරතොනා කසංපසං ගතවතො කාලෙ බාර ණසියං කුලගෙගෙ තිබ්බත්තිතො කරුවාසං වසනොනා එකං ජ්ණ්ණං විනායාමානං මහාවිහාරං දිඤ්ඤා තත්ථ උණ්ණසථාගාරාදිකං සබ්බං ආවසථං කාතේඤ්ඤා තත්ථ භික්ඛුසංඝසංඝං සබ්බං හෙසජ්ජං පටියාදු පෙඤ්ඤා යාවජ්චං කුසලං කතො එකං බුද්ධිත්තරං දෙවමඤ්ඤාසං සංස

1. සි. I. වාතාබාධෙ. 2. සි. III. කිසුපබ්බජෙගෙ 3. සි. I. දෙවලොකෙ.

රතෝනා අලිහාකං හගවතො උප්පත්තීනො පුරෝතරමෙව කොසමිතියං
සෙට්ඨිගෙහෙ තිබ්බතති. සො අරොගභාවාය මහායමුනාය නභාපිය
මානො ධාතියා හත්තො මචේතන හිලිතො මචේත කෙවට්ඨහත්
ගතෙ බාරණසිසෙට්ඨිහරියො විකස්භිතො ගතිතෙ ථාලියමානෙපි
පුඤ්ඤබලෙන අරොගොයෙව නාය 'පුතෙතා'ති ගහෙතො පොසිය
මානො නං පවතති. සුභා ජනකෙති මානාපිතුති. "අයං අලිහාකං
පුතෙතා දෙථ නො පුත්ත"නති අනුයොගෙන කතෙ රඤ්ඤ "උභයෙ
සමපි සාධාරණො භොතු"ති විනාං කුලානං දයාදභාවෙන විනිවර්තියං
කතො ධම්පතානා බකතුලොති ලභිතාමො වයප්පතො හුතො මහතිං
සමපතති. අනුභවතොනා ආසිතිකො හුතො සජ්ඣ සන්තිකෙ ධම්මං
සුභා පටිලභසඤ්ඤා පබ්බත්තො සත්තාගමෙව පුපුර්ණො අභොසි.
අට්ඨමෙ අරුණෙ සග පටිසම්බද්ධති අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

තිමවන්තස්ස අවිදුරෙ සොභිතො නාම පබ්බතො,
අස්සමො සුත්තො මය්ගං සකසියොති මාපිතො.

පාදපා¹ ව බහු තත්ථ පුප්ඵතා සිඤ්චාරකා
කච්ඡන්තා ව බහු තත්ථ වම්පකා නාගකෙසරා.

නිභ්භෙසියො බහු තත්ථ බදරාමලකානි ව
ථාරුසකා අලාමු ව පුණ්ඩරිකා ව පුප්ඵතා.

ආලකා බෙලිකා තත්ථ කදලී මාතුචඛිකා
මහානාමා බහු තත්ථ අරුණො ව පියඛිකා.

කොසමසලලා නිපා නිභ්භොධා ව කපිත්තා.
ඵදිසො අස්සමො මය්ගං සසියොගං තතිං වසිං.

අනොමදසසි හගවා සයමු ලොකනායකො
ගවෙසං පටිසල්ලානං මමස්සම මුපාගමි.

උප්පතඤ්ච මහාචීරං අනොමදසසිං මහායසං,
බණ්ණෙත ලොකනාථස්ස වානාබාධො සමුට්ඨති,

විවරතොනා අරඤ්ඤසමිං අඤ්ඤං ලොකනායකං.
උපගතොතා සම්බුද්ධං චක්ඛුමන්තං මහායසං.

ඉරියං² වාපි දිස්වාන උපලකෙඛමහං තදා:
අනංසයංති බුද්ධස්ස බ්‍යාධි සො උපපජ්ජං.

බිප්පං අස්සමමාගඤ්ඤං මම සිය්‍යානසන්තිකෙ,
ගෙසජ්ජං කතතුකාමොගං සිය්‍යො ආමන්තසිං තදා.

පටිපුත්තාන මෙ වාකාං සිය්‍යො සබ්බෙ සගාරවා
ථකජ්ඣං සන්තිපාතීංසු සජ්ඣ ගාරවතා මම.

බීජං පබ්බහමාරුක්ඛ සබ්බොසබ්බමකාසගං;
පාතීයයොගං කතානා බුද්ධසෙට්ඨස්සදාසගං.

පරිභුතෙත මහාචීරෙ සබ්බලොකාග්ගනායකො
බීජං වානො වූපසම් සුගතස්ස මගෙයිනො.

පස්සඤ්චදරථං දිස්වා අනොමදස්සි මහායසො
සකාසතෙ නිසීදිත්වා ඉමා ගාථා අභාසථ.

යො මෙ අදස්සි හෙසජ්ජං, බ්‍යාධිං ච සමස්සි මම,
තමගං කීත්තයිස්සාමි; සුඤ්ඤාථ මම භාසිතො.

කප්පසතසගස්සානි දෙවලොකො රම්යස්සති,
වාදිතෙ තුරියෙ තත්ථ මොදිස්සති සද්දයං.

මනුස්සලොකං ආගන්ත්වා සුඤ්ඤාමුලෙන වොදිතො
සගස්සකඛතතො රුජාව චක්කවහනි භවිස්සති.

පඤ්චපඤ්ඤාසකප්පමිති අරතෙමි නාම ඛත්තියො
වාතුරතෙතා විජිතාචී ජලමුණ්ඩස්ස ඉස්සරො

සහතරතනසමප තෙනා චක්කවහනි මගබ්බලො
තාවතියෙසපි බොහෙත්වා ඉස්සරං භාරයිස්සති.

දෙවභූතො මනුස්සො වා අප්පාඛාධො භවිස්සති.
පරික්ඛගං විචජ්ජෙත්වා ව්‍යාධිං ලොකෙ හරිස්සති.

අපරිමෙය්‍යෙ ඉතො කප්පෙ ඔක්කාකකුලසමිහවො
ගොනගමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති

හස්ස ධම්මෙසු දායාදෙ ඔරසො ධම්මනිමිතො
සබ්බාසවෙ පරික්ඛාදෙ නිබ්බාධිස්සගාසනාසවො.

කිලෙසෙ ක්කාපගිත්වාන කඤ්ඤාසොගං හරිස්සති.
බකකුලො නාම නාමෙන ගෙස්සති සත්ථු සාවකො.

ඉදං සබ්බං අභික්ඤ්ඤාය ගොනගමො සකාසපුබ්බවො
භික්ඛුසම්බෙස නිසීදිත්වා එහදගෙහ සපෙස්සති.

අනොමදස්සි භගවා සගවතු ලොකනායකො
විවෙකානුවිලොකෙතො මමස්සමමුපාගමි.

උපාගතං මහාචීරං සබ්බක්ඤ්ඤං ලොකනායකං
සබ්බොසබ්බෙන හපෙපසිං පසතො සෙති පාණිති.

තස්ස මෙ සුකහං කමමං සුඛෙතෙත බීජසමපද
බෙපෙභුං තෙව සකෙකාමි, තථාහි සුකහං මම.

ලාභා ච මං සුලඤ්ඤං මෙ යමගං අද්දකම් නායකං
තෙන භවමාවසෙසෙන පතෙතාමිති අවලං පදං.

සබ්බමේතං අභිඤ්ඤාය ගොතමො සකාසප්ඵභාවො
භික්ඛුසංඝො නිසිද්ධිං ඵ්භද්දොගං ධරෙයි මං.

අපරිමෙයෙස ඉතො කප්පො යං කම්මකාරිං හදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. හෙසජ්ජස්ස ඉදං ඵලං.

කිලෙසා කිංපිතා මයං-පෙ-කාහං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඬා ඵනදිවසං සන්ධාරං අත්තනො සාවකො පටි
පාටියා ධානන්තරෙ ධරෙන්නන අප්පාඛාධානං අග්ගධානෙ
ධරිතො සො පරිනිබ්බාණසමයෙ සංඝමජ්ජෙති භික්ඛුනං ඔවාදමුඛෙන
අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙන්නො:-

“යො පුබ්බෙ කරණීයාති පච්ඡා සො කාතුමිච්ඡති
පුබ්බා සො ධංසනේ ධානා පච්ඡා ව මනුතප්පති.

යඤ්ඤි කඬ්ඨං තඤ්ඤි වදෙ, යං න කඬ්ඨා තතං වදෙ,
අකරෙන්නං භාසමානං තං පරිජානන්ති පණ්ඩිතා.

පුපුබ්බං වත නිබ්බාණං සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං.

අසොකං විරජං ඛේමං යත් දුක්ඛං නිරුජ්ජති”ති

ගාථත්තයමභාසී.

තත් “සො පුබ්බෙ කරණීයාති පච්ඡා සො කාතුමිච්ඡති”ති:
යො පුග්ගලො පුබ්බෙ පුරෙහරං ජරුරොගාදීති අනභිභූතකාලෙයෙව
කාහබ්බාති අත්තනො භිතපුබ්බාවගාති කම්මාති පමාදවසෙත අකම්මා
පච්ඡා සො කාතබ්බකාලං අභික්කම්මිතා කාතුං ඉච්ඡති. සොතිව
තිපාහමග්ගං. තදා පන ජරුරොගාදීති අභිභූතත්තා කාතුං න
සකෙකාති. අසකෙකානො ව “සුඛා සො ධංසනෙ ධානා පච්ඡා ව
මනුතප්පති”ති: සො පුග්ගලො පුබ්බා ධානා සග්ගතො නිබ්බාණතොව
හද්දපායස්ස අනුප්පාදිතත්තා පරිහායනො “අකතං මෙ කලසා
ණ”නති ආදිනා පච්ඡා ව අනුතප්පති විප්පට්ඨාරං ආපජ්ජති. මකාරෙ
පදසංස්කරෙ. අගං පන කරණීයං කම්මා තුවෙහ ඵලං වදමිති
දසෙන්නො “යං හි කඬ්ඨා”ති දුතියගාථමාග.

තත් “පටිජානන්ති”ති: ඵත්තකො අයනති පරිච්ඡිජ්ජ ජනන්ති,
න බ්‍රහ්මඤ්ඤානීති අන්තො. සම්මාපටිපත්තිවසෙත හි යථාචාරී තථා
කාට්ඨ ඵල සොභති, න තතො අඤ්ඤාථා, කරණීයපරිච්ඡායෙන සාධාර
ණතො චුත්තමත්තං ඉද්ධි සරුපතො දසෙන්නං “සුපුබ්බං වත”ති
ආදිනා හතියගාථමාග.

තස්සන්තො:-සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන
තගවහා දෙසිතං සබ්බසො සොකගෙතුනං අභාවතො අසොකං විග
තරුගාදිරජත්තා විරජං වතුති යොගෙහි අනුපද්දාත්තා ඛේමං
නිබ්බාණං පුපුබ්බං පුබ්බං වත තසමා යත් යසමිං නිබ්බාණං සකලං වට්ඨ
දුක්ඛං නිරුජ්ජති අවචන්තමෙව උපසම්මතිති.

බහුලපණ්ඩිත ගාථාවණ්ණා

ති වසී තා.

“සුඛං වෙ ජීවිතුං ඉචෙජ්” නි ආයසමනො ධනියසේරසං ගාථා.
 කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරො තත් තත් භවෙ
 පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා සිට්ඨස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ
 නිබ්බන්ධිතා විඤ්ඤාතං පනෙනා එකදිවසං සථාරං දිස්වා පසන්න
 මානසො නදමාලාය පූජං අභාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙනා ඉමසමි. බුද්ධාදෙ රුජගෙගෙ කුලහ
 කාරකුලෙ නිබ්බන්ධිතා ධනියොති ලභිතාමො වයප්පතො කුලහ
 කාරකමෙමන ජීවති. තෙන සමයෙන සථා ධනියස්ස කුලහකාරස්ස
 සාලායං නිසිදිවා පුකතුසාතිස්ස කුලපුත්තස්ස ජ්ඣාතුචිත්තං පුත්තං
 දෙසෙසි. සො හිං පුත්වා කතකිලේවා අභොසි. ධනියො තස්ස
 පරිනිබ්බුහාවං පුත්වා “නියාතිකං වත හො බුද්ධසාසනං යත්
 එකරත්තිපරිවසෙනපි වච්චදුක්ඛතො මුඤ්චිතුං සකකා” නි පටිලභි
 සද්ධො පබ්බජිතා කුරිමණ්ඩනානුසුතෙනා විගරනෙනා කුරිකරණං
 පටිච්ච භගවතා ගරුතො සසිසිකො සෙනාසනෙ වසනෙනා විපස්සනං
 වසේසිතො අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සලබ්ධං ආහුතිනං පටිග්ගහං
 පවතග්ගෙන ගච්ජන්තං අද්දසං ලොකතායසං.

නදමාලං ගගෙකාන නිකඛමිං තාවදෙ අහං.
 තත්ඥසාසිං සලබ්ධං ඔසතිණ්ණමනාසවං.

පසන්නවිනෙනා සුමනො නදමාලාය පූජසිං
 දකඛිණ්ණය්සං මහාවීරං සබ්බලොකානුකම්පකං.

එකතිංසෙ ඉතො කපෙප යං පුප්ථමනිඤ්ජපසිං;
 දුග්ගතිං තාභිජ්ජාමි. පුප්ථපුජ්ජයිදං එලං.

කිලෙසා කොපිතා මය්හං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

අරහත්තං පන පථො යෙ භික්ඛු බුතබ්ගසමාදුනෙන අත්තානං.
 උක්කංසෙතා සසිසභත්තාදිං සාදියනෙන අඤ්ඤෙ භික්ඛු අවජ්ජනනි
 තෙසං ඔවාදදුනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙන්නො:-

“සුඛං වෙ ජීවිතුං ඉචෙජ් සාමඤ්ඤසමිං අපෙකඛවා,
 සසිසිකං නාතිමඤ්ඤය්ස විචරං පානභොජනං.

සුඛං වෙ ජීවිතුං ඉචෙජ් සාමඤ්ඤසමිං අපෙකඛවා,
 අභිමුසිකසොද්භංගං සෙවෙථ සයනාසනං.

සුඛං වෙ ජීවිතුං ඉචෙජ් සාමඤ්ඤසමිං අපෙකඛවා
 ඉතරිතරෙන තුස්සෙය්ස එකධම්මං ව භාවයෙ” නි

තිස්සො ගාථා අභාසි.

තත් “සුඛං වෙ ජීවිතුං ඉවෙජ් සාමඤ්ඤසම්මං අපෙකඛවා”ති: සාමඤ්ඤසම්මං සමණභාවෙ අපෙකඛවා සිත්තාය තිබ්බගාරවො හුත්වා සුඛං ජීවිතුං ඉවෙජ්ඤාය වෙ අනෙසනං පභාය සාමඤ්ඤසුඛෙන සවෙ ජීවිතුකාමොති අන්තො. “සංකප්පං භානිමඤ්ඤායා විවරං පාන භොජනං”ති: සංකප්පො ආගතං විවරමාහාරං ව න අවමඤ්ඤායා සංකප්පං උපපජ්ජනකලාභො නාම පරිසුද්ධිපාදෙ නාම භොගීති තං පරිසුද්ධන්තං ආජීවපාරිසුද්ධිසභාවෙන සාමඤ්ඤසුඛං හත් ගතමෙවාති අධිපපායො. “අභිමුසිකසොබ්බංවා”ති: අභිවිය මුසිකාය බතබ්බං සෙවෙථ සෙවෙය් සෙනාසනං යථා නාම සප්පා සයමත්තනො ආසයං අකත්වා මුසිකාය අඤ්ඤාන වා කතෙ ආසයෙ වසිත්වා යෙන කාමං පකකමති, එවමෙව ව භික්ඛු සයං සෙනාසන කරණං සංකිලෙසං අනාජ්ජත්වා යත්ත තත්ථි වසිත්වා පකකමෙය්සාති අන්තො. ඉදං චිත්තෙ අවුත්තෙ ව පච්චයෙ යථාලාභසන්නොසෙ තෙව සාමඤ්ඤං සුඛං භොගී නාඤ්ඤාථාති දසෙන්නො ආහ:—**ඉතං භාග්ගො භාග්ගො**”ති: යෙන කෙතථි භික්කෙ වා පණ්ණිකෙ වා යථා ලභෙත පච්චයෙන සන්නොසං ආපච්ජෙය්සාති අන්තො. “එක ධම්මං”තති: අපමාදධම්මං අනුසුද්ධන්තං අනවජ්ජං සබ්බං ලොකිය සුඛං ලොකුත්තරසුඛඤ්ච හත්ගතමෙව භොගී. තෙනාහ හගවා:— “අපමන්තො හි කියාසන්නො පපොති විපුලං සුඛං”ති.

ධම්මසෙත්ථරස්ස ගාථාවණණනා

ති ටසි තා.

“අභිමුසිත”තති ආයසමහො මානසින පුත්තසෙත්ථරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයං කිර පදමුත්තරස්ස හගවතො කාලෙ හිමවන්තසම්පෙ මගතො ජනස්සරස්ස හෙට්ඨා මගති නාගහවතෙ මනාහුභාවො නාගාරජා හුත්වා තිබ්බත්තො එකදිවසං හවන්තො තිකබ්බිත්වා විවරන්තො සත්ථාරං ආකාසෙන ගච්ජන්තං දිස්සා පසන්නමානසො අත්තනො කණ්ඤා මණ්ණිකා පූජං අකාසී. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමසම්. බුද්ධිපාදෙ කොසලරට්ඨ මානසස්ස නාම බුද්ධිමිසස්ස පුත්තො හුත්වා තිබ්බත්තො මානසින පුත්තොතෙව පඤ්ඤාසිත්ථ. සො විඤ්ඤාතං පත්තො අලසජාතිතො හුත්වා කිංචි කම්මං අකරෙන්නො ඤානකෙති අඤ්ඤාති ව ගරහිතො “සුඛජීවිතො ඉමෙ සමණා සන්තප්පත්තියා”ති සුඛජීවිතං ආකාසිතො භික්ඛුති කතපරිචයො හුත්වා සත්ථාරං උපසංකම්භිත්වා ධම්මං සුත්වා පටිලභාසදධා පබ්බජිත්වා අඤ්ඤා භික්ඛු ඉදං විත්තෙ දිස්සා ඉදං බලං පත්ථත්වා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගගෙත්වා භාවනමනුසුද්ධන්තො ඡලතිඤ්ඤා අගොසී.

තෙන වුත්තං අපදනො:—

“පදමුත්තරෙති නාම ජිනො සබ්බධම්මානපාරගු

විවෙකකාමො සම්බුද්ධො ගච්ජතො අතිලඤ්ඤෙ.

අවිදුරේ හිමවන්තසා මහාජාහසායේ අනු;
තත් මෙ භවතං ආසි පුඤ්ඤානමෙමන සංයුතං.

භවතා අභිනිකම්ම අඤ්ඤං ලොකනායකං
ඉන්ද්‍රවජ්ජරජලිහං ආදිත්තංව හුතාසතං.

විවිණං අඤ්ඤං පුප්ථං පුප්පෙසානානි නායකං
සකං විතතං පසාදෙතා අවඤ්ඤං සන්ත්තො අහං.

මම සිසං මණ්ණි පගග්ග පුජ්ඨං ලොකනායකං
ඉමාය මණ්ණිපුජාය විපාකො ගොභු හද්දකො.

පදුමුත්තරේ ලොකවිදු ආනුතිතං පටිග්ගො
අත්තලිකෙකි සිතො සන්ධා ඉමා ගාථා අභාසථ.

සො තෙ ඉඤ්ඤා සංකප්පො, ලහස්ස විපුලං සුඛං,
ඉමාය මණ්ණිපුජාය අනුභොගි මහායසං.

ඉදං චතීන භගවා ජලජ්ඣතමනාමකො
අගමාසි බුද්ධසෙවෙස්ස යත් විතතං පණ්ණිගිහං.

සංසිකප්පාති දෙවිඤ්ඤ දෙවරජ්ජමකාරසිං;
අනෙකසභාකම්මානුඤ්ඤා චක්කවත්තී අභොසහං.

පුබ්බකම්මං සරණසාය දෙවභූතසාය මෙ සතො
මණ්ණි නිබ්බත්තනෙ මයහං ආඥාකකරණේ මම.

ජදාසීති සගස්සාති නාරියො මෙ පරිග්ගතා
විචිත්තවත්තාභරණා ආමුත්තමණ්ණිකුණ්ඩලා.

ආලාරපමො හස්සලා සුත්තා හනුමජ්ඣමා
පරිවාරෙතති මං නිව්වං මණ්ණිපුජාසිදං පලං.

සොචණ්ණමයා මණ්ණිමයා ලොගිතඤ්ඤමයා හථා
භණ්ඩා මෙ සුභාගා ගොතති යදිච්ඡාය පිළිකුතා.

කුටාගාරි ගුහා රමමා සයනඤ්ඤා මහාරහං
මම සංකප්පමඤ්ඤාය නිබ්බත්තති යදිච්ඡායං.

ලාභා හෙසං සුලද්ධං ච යෙ ලහනති උපස්සතිං
පුඤ්ඤකෙකිත්තං මනුස්සානං ඔසඛං සබ්බපාණිනං.

මග්ගමි සුභතං කම්මං යොගං අඤ්ඤාය නායකං;
විනිපාතා පමුත්තොමති පතොතා ච අවලං පදං.

යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවත්තං අථ මානුසං
සමන්තා සත්තරත්තා ආලොකො ගොති මෙ සදා.

තායෙව මණ්ණිපුජාය අනුභොගිනා සම්පදා
ඤ්ඤාලොකො මයා දිට්ඨො පතොතමිති අවලං පදං.

සතසතයො ඉතො කපො යං බුද්ධිමහිපුත්තිං;
දුෂ්ඨං නාතිජනාමි. මණිපුත්තිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මයො-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන”නති.

ඡලභිකෙසු පත හුතා පුගලාධිධානවසෙන කොසජ්ජං ගර
හනොතො අතතො ව විරියාරභං කිත්තොනො:-

“අතිසීතං අතිඋණං අතිසායම්දං අහු,
ඉති විසාරධාතමනො ඛණා අවේනති මානවෙ.

යො ව සිතඤ්ච උණඤ්ච තිණා භියො න මඤ්ඤති
කරං පුරිසකිව්වාති සො සුඛා න විහායති.

දබ්බං භුසං පෙඤ්චකිලං උසිරං මුර්ඛබ්බජ.
උරසා පනුදගිසාමි විවේකමනුබ්‍රහ්මය”නති

ගාථාත්තයමාහ.

තත් “අතිසීත”නති: හිමපාතවදදලාදිනා අතිවිය සීතං. “ඉදං
අහු”ති ආතොතා සමකො. “අතිඋණං”ති: සමපරිතාපාදිනා
අතිවිය උණං; උභයෙනපි උභවසෙන කොසජ්ජවන්ත්‍රමාහ. “අති
සාය”නති: දිවසස්ස පරියතො අතිසායං සායගහණෙනෙව වෙන්
පාතොපි සධගණාති, නද්‍රහයෙන කාලවසෙන කොසජ්ජවන්ත්‍රමාහ.
‘ඉති’ති: ඉමිනා පකාරෙන, එතෙන “ඉධ භික්ඛවෙ භිග්නුනො මයො
ගතතබ්බො හොති”ති ආදිනා චුතතං කොසජ්ජ වන්ත්‍රං සධගණාති.
“විසාරධාතමනො”ති: පරිච්චන්තයොගතමනො. “ඛණා”ති:
බුද්ධිපාදදයො බ්‍රහ්මවරියවාසස්ස ඛණාසා. “අවේනති”ති: අතික්ක
මනති. “මානවෙ”ති: සතො. “තිණා ගිසො නමඤ්ඤති”ති:
තිණතො උපරි නමඤ්ඤතිති තිණං විය මඤ්ඤති සිතුණාති අති
භවිතා අතතා කතතබ්බං කරොති. ‘කර’නති: කරොනො.
“පුරිසකිව්වාති”ති: වීරපුරිසෙන කතතබ්බාති අතතභිතපරිභාති;
‘සුඛා’ති: සුඛතො; තිබ්බාණසුඛතොති අධිප්පායො. තතියගාථාය
අන්තො ගෙට්ඨා චුත්තොයෙව.

මානවගපුත්තකෙටරස්ස ගාථාවණ්ණවා

ති ටසී තා.

“සෙ විගතකම් බ්‍රහ්මසුභා”ති ආයස්මතො බ්‍රහ්මසෝභිතකෙට
රස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කීර පද්‍රව්‍යතරස්ස භගවතො
කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතිතා විඤ්ඤානං පතොතා එකදිවසං ගත
වන්තං මහතා භික්ඛුසමෙකන සද්ධිං ගව්ජන්තං දිස්වා පසන්නමානසො
දසති ගාථාති අතිත්ථි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුසෙසසු
සංසරනො ඉමයම්. බුද්ධිපාදෙ පාච්චිපුත්තතගෙර බ්‍රාහ්මණකුලෙ

නිබ්බන්ති. සොභිතොතිස්ස නාමං අහොසි. ථොකං බුද්ධාභු
කතාය පන බුද්ධසොභිතොතෙව පඤ්ඤාසිත්ථ. සො වයප්පභොතා
සත්ථරි පරිනිබ්බුතො ආනන්දත්ථෙරස්ස සන්තිකො පබ්බර්ඪො ඡළ
භිඤ්ඤා අහොසි.

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“කකුඛං විලසන්තංව දෙවදෙවං නරුසහං
රජියං පටිපජ්ජන්තං කො දිඝවා නප්පසිදති!

තමකිකාරෙ නාසෙඤ්චා සන්තාරෙඤ්චා බහුං ජනං
ඤ්ඤාලොකෙන ජෙනන්තං කො දිඝවා නප්පසිදති!

වසී සහසගස්සෙහි නියන්තං ප්‍රොකතායකං
උද්ධරන්තං බහු සත්තො කො දිඝවා නප්පසිදති!

පහරිඤ්චා ධම්මභෙරිං මද්දන්තං තිත්ථියෙ ගණේ
සීහනාදා විතදන්තං කො දිඝවා නප්පසිදති!

යාවතා බ්‍රහ්මලොකතො ආගන්ත්වා සබ්බභක්ඛා
පුච්ඡන්ති නිපුණේ පඤ්ඤා කො දිඝවා නප්පසිදති!

නගරං පච්ඡන්තො යස්ස රවන්ති හෙරියො බහු,
යස්ස පාදෙ නමස්සිඤ්චා සබ්බලොකො සද්දෙවකො

තෙන පුඤ්ඤං අනුභොති, කො දිඝවා නප්පසිදති!
සබ්බෙ විඤ්ඤා සමාගන්ත්වා සම්ප වාරෙත්ති වකච්ඡමං

න විකම්පති අජකිංඨො කො දිඝවා නප්පසිදති!
නදන්ති ගජ මත්තාවා කො දිඝවා නප්පසිදති!

වීරියං ගච්ඡන්තො යස්ස සබ්බාභා ජෙනතො සදා,
අබ්බුත්තතා සමා හොති කො දිඝවා නප්පසිදති!

බ්‍රහ්මරන්තස්ස බුද්ධස්ස චග්ගවාළමහි පුයති,
සබ්බෙ සත්තො විඤ්ඤාපෙති කො දිඝවා නප්පසිදති!

සහසගස්ස ඉතො කප්පෙ යං බුද්ධමභිකිත්තං,
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. කිත්තනාය ඉදං ඵලං.

තිලොසා ක්කාපිභා මග්ගං-අප-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

ඡළභිඤ්ඤා පන හුඤ්චා පඨමමහාසද්ධිතිකාලෙ රජගහෙ සත්ත
පණ්ණිගුහායං සන්තිපතීතෙන සබ්බිකා ආයස්මන්තං ආනන්දං
ආමන්තෙහිති ආණ්ඩෙතො පඨවියං නිමුජ්ජිඤ්චා ථෙරස්ස පුරහො
උඨහිඤ්චා සබ්බස්ස සාසනං ආරොවෙඤ්චා සයං පුරෙත්ථරං ආකාසෙන
ගන්ත්වා සත්තපණ්ණිගුහාවාරං සම්පාපුණී. තෙන ව සමයෙන මාරස්ස

මාරකාසිකානඤ්ච පටිසෙධනත්ථං දෙවසඬෙසන පෙසිතා අඤ්ඤාතරා දෙවතා සත්තපණ්ණියුතාචාරෙ සීතා හොති. තස්සා බුද්ධසොති තජෙරෙ අත්තනො ආගමනං කථෙන්නො:-

යෙ විත්තකම් බහුස්සුතා සමණා පාටලිපුත්තවාසිනො

තෙසඤ්ඤාතරො යමායුවා චාරෙ තිට්ඨති බුද්ධසොතිතො”ති

ඥාමං ගාථමාග.

තත්ථ “විත්තකම්”ති: විවිත්තධම්මකථා, සම්බුද්ධතං විජාරකරණං ගමුරකරණං උත්තානීකරණං කම්බාවිනොදනං ධම්මපතිට්ඨාප නන්ති එවමාදීති නානාතයෙති පරෙසං අර්ඛාසයානුරූපං ධම්මස්ස කථනසීලාති අරෙථා. “බහුස්සුතා”ති: පරියතතිපටිච්චෙධබාහුසච්ච පාරිපුර්යා බහුස්සුතා. සම්බසො සම්මතපාපතාය සමණා, පාටලිපුත්ත නගරවාසිතාය පාටලිපුත්තවාසිනො. “තෙසඤ්ඤාතරො”ති: පාටලි පුත්තනගරවාසීනං තෙසං අඤ්ඤාතරො අයං ආයුවා දීඝායු ආයසමා, චාරෙ තිට්ඨති සත්තපණ්ණියුතාය චාරෙ තිට්ඨති සම්බස්ස අනුමතියා පටිසිගුනති අරෙථා. තං සුචා සා දෙවතා ථෙරස්ස ආගමනං සම්බස්ස නිවෙදෙතති:-

“යෙ විත්තකම් බහුස්සුතා සමණා පාටලිපුත්තවාසිනො

තෙසං අඤ්ඤාතරො යමායුවා චාරෙ තිට්ඨති මාලුතෙරතො”ති

දුතියං ගාථමාග.

තත්ථ “මාලුතෙරතො”ති: ඉද්ධිච්චතජ්ඣතෙන වායුතා ච ථෙරතො; ඉද්ධිබලෙන ආගතොති අරෙථා. එවං තාය නිවෙදිතෙන සඬෙසන කතොකාසො ථෙරෙ සම්බස්ස සන්තිකං ගමින්නො:-

“සුසුද්ධෙන සුසිට්ඨෙන සඬාම විජයෙන ව

බ්‍රහ්මවරියානුච්චිණ්ණෙන එවායං සුඛමෙධති”ති

ඉමාය තතියගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ “සුසුද්ධෙන”ති: සුඛභාගෙන තද්ධිච්චකම්බාණප්පහාණ වසෙන කිලෙසෙති සුචුප්පු සුච්චිතෙන. “සුසිට්ඨෙන”ති: අත්ත රත්තරු කලාසාණම්මෙතෙති දින්නසප්පාය ධම්මදුන්නෙන. “සඬාමවිජ යෙන වා”ති: සමුච්චේදප්පහාණවසෙන සම්බසො කිලෙසාතිසංඛාර නිවුමිපෙන ලද්ධසම්භාවිජයෙන ව. “බ්‍රහ්මවරියානුච්චිණ්ණ නා”ති: අනුච්චිණ්ණෙන අග්ගමාගබ්‍රහ්මවරියෙන. “එවායං සුඛමෙධ ති”ති: එවං චිත්තප්පකාරෙන අයං බුද්ධසොතිතො තිබ්බාණසුඛං එලසමාපත්තිසුඛඤ්ච එධති පාපුණාති අනුභවතීති අරෙථා.

බුද්ධසොතිතජෙරස්ස ගාථාවණ්ණතා

ති ඔ තා.

“සොබ කොවි මනුසෙසු”හි ආයසමනො වාරණෝත්තරය ගාථා. කා උපතති? අයමපි කීර පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත්ත තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති කරුණෙනා ඉතො වානවුතෙ කප්පෙ නියසසස භගවතො උපතතීතො පුරෙතරමෙව සුමෙධ්වුභවණකුලෙ නිබ්බ තතීචා බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිපෙසු පාරගු හුන්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බ ජ්ඣා වතුපණ්ණාසසහසානං අනෙතවාසිකානං මනෙත වාචෙනෙතා වසති. තෙන ව සමයෙන නියසසස භගවතො බොධිසත්තභූතං” කුසිතා කායා වසීචා වරිමභවෙ මානුකුච්ඡිං ඔක්කමිනෙන මහාපඨවි කමෙපා අගොසි. තං දීසවා මහාජනො භිතො සංවිග්ගො නං ඉසිං උපසංඝමිචා පඨවිකමපනකාරණං පුච්ඡි. සො “මහාබොධිසත්තො මානුකුච්ඡිං ඔක්කමි, තෙනායං පඨවිකමෙපා, තසවා මා භායථා”ති බුද්ධුපාදසස පුබ්බනිමිත්තභාවං කථෙචා සමසාසෙසි. බුද්ධාරම ණඤච පිතිං පටිසංවෙදෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙව මනුසෙසු සංසරනෙතා ඉමසමිං බුද්ධුපාදෙ කොසලරට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණ කුලෙ නිබ්බතතීචා වාරණොති ලද්ධිනාමො වයපපනෙතා අඤ්ඤ තරයං ආරඤ්ඤකසං පේරයං සනතිකෙ ධම්මං සුචා ලද්ධිපසාදෙ පබ්බජ්ඣා සමණධම්මං කරොති. සො එකදිවසං බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡෙනො අත්තරුමග්ගෙ අතිතකුලෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං කලගං කචා කාලකතෙ දීසවා “ඉමෙ සත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුධෙත ජීවිතකයං පත්තා”ති සංවිග්ගමානසො හුන්වා භගවතො සනතිකං ගතො, තසං භගවා විතතාවාරං ඤාතො තදුත්තරුපමෙව ඔවාදං දෙනොතා:-

“යොධ කොවි මනුසෙසු පරපාණාති ගිංසති,
අසවා ලොකා පරවතා ව උභයා ධංසතෙ නරෙ,
යො ව මෙතෙනන විතෙනන සබ්බ පාණානුකමපති,
බහුං සො පසවති පුඤ්ඤං තෙන තාදිසකො නරෙ.
සුභාසිතසං සිකෙබ්බ සමණුපාසනසං ව
එකාසනසං ව රහො විතනුපසමසං වා”ති

තිසො ගාථා අභාසි.

තත්ත “සොබ කොවි මනුසෙසු”හි: ඉධ මනුසෙසු යො කොවි බතතියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙසො වා සුලො වා ගහට්ඨා වා පබ්බජ්ජො වා. මනුසංගහණං වෙත්ථ උක්කට්ඨසත්තනිදසානනති දට්ඨබ්බං. “පරපාණාති ගිංසති”හි: පරසත්තෙ මාරෙති විබාධති ව. “අසවා ලොකා”හි: ඉධ ලොකතො. “පරවතා”හි: පරලොකතො. “උභයා ධංසතො”හි: තදුභයතො ව ධංසතීති උභයලොකපරියා පත්තතිතසුඛතො පරිභායතීති අත්ථො. “නිග්ගො”හි: සත්තො, එවං පරපිළාලකකණං පාපධම්මං දෙසෙචා ඉද්දති පරපිළානිවත්තිලකකණං කුසලං ධම්මං දෙසෙනොතා:- “යො ව මෙතෙනන”හි ආදිතා දුතියං ගාථමාග.

තත් “මෙතෙතන විතෙතනා”ති. මෙතතාසම්පසුතෙතන විතෙතන අප්පණප්පතෙතන ඉතරිතරෙත වා. “සබ්බසාණානුකම්ප හි”ති: සබ්බෙ පාණෙ අතතනො ඔරසපුතෙත විය මෙතතායති. “බ්බං හි සො පසවති පුඤ්ඤං තෙන නාදියෙතො නගේ”ති: සො තථා රු. පා මෙතතාවිහාරි පුග්ගලො බ්බුං මහනතං අනප්පකං කුසලං පසවති පටිලහති අධිගමති. ඉද්දති තං සසම්මාරෙ සමථ විපස්සනා මෙම නියොජෙතො:- “සුභාසිතස්ස”ති ආදිනා තතියං ගාථමාහ.

තත් “සුභාසිතස්ස සිකෙඛ්ඨා”ති: අපටිච්ඡතථාදිභෙදං සුභාසිතං පරියහතිධම්මං සවණධාරණපරිවයපරිපුච්ඡාදිවසෙන සිකෙඛය්‍ය. “සමණ්ණපාසනස්ස වා”ති: සමිතපාපානං සමණානං කල්‍යාණමිත්තානං උපාසිකානං කාලෙන කාලං උපසංකම්භිං පසිරුපාසනංවෙව පටි පහතියා තෙසං සුමිපට්ටියඤ්ච සිකෙඛය්‍ය. “ඵකාසනස්ස ච රහො විගතවුපසමය්‍ය වා”ති: ඵකස්ස අසහායස්ස කායවිවෙකං අනුමුඛනනස්ස රහො කාමට්ඨානානුයොගවසෙන ආසනං නිසජ්ජං සිකෙඛය්‍ය, ඵචං කාමට්ඨානං අනුයුජ්ජෙතො භාවනං ච මන්තං පාපෙතො සමුචෙජ්දවසෙන කිලෙසානං විතතස්ස වුපසමඤ්ච සිකෙඛය්‍යාති. අසිසිලසිකඛාදීති කිලෙසා අවචනනමෙව වුපසනතා පභිණා ගොනති නාම. මග්ගඵලසිකඛාය සිකඛනනස්ස අවචනනමෙව විතතං වුපසනතං නාම ගොතීති. ගාථාපට්ටියොසානෙ විපස්සනං වසෙස්සිඤ්ඤා අරහතනං පාපුණි.

තෙන වුතතං අපද්ධනෙ:-

“අජෙක්ඛාගගෙක්ඛා හිමවනතං මනෙත වාවෙමහං තද්ද; වතුපඤ්ඤසසහස්සා සිස්සා මග්ගං උපට්ඨනුං.

අධිතා වෙදගු සබ්බෙ ඡලඝ්ඤ පාරං ගතා සකවිජ්ජාහු පතතබ්බා, හිමවනෙන වසනති නෙ.

වවික්ඛා කුසිතා කායා, දෙවපුතො මහායසො උප්පජ්ජ මාභුකුච්ඡිකම්මං සමපජ්ජනො පතියුතො.

සමුඤ්ඤෙධි උප්පජ්ජනෙන දසසහස්සි පකම්පථ; අකා වකඤ්ඤං අලහිංසු උප්පජ්ජනමහි නායකො.

ඡබ්බිකාරං පකම්පිත්තං කෙවලා වසුධා අයං; නිගෙසාසං සද්දං සුත්තාන උබ්බිජ්ජංසු මහාජනා.

සබ්බෙ ජනා සමාගමම ආගමන්තං මම සනතිකං. වසුධායං පකම්පිත්තං! කිං විපාකො හවිස්සති?

අවවාසිං තද්ද තෙසං: මා ගොථ නත්ති වො හයං, විස්සත්තා ගොථ සබ්බෙපි, උප්පාදෙයං පුබ්බජිකො.

අට්ඨගෙනුති සමථස්සං වසුධා සමපකම්පති; තථා නිමිත්තානි දිස්සන්ති ඔහාසො විපුලො මහා.

අසංසයං බුද්ධිසෙවෙයා උපපජ්ඣන්ති වක්ඛුමා
සඤ්ඤපෙචාන ජනනං පඤ්චසීලං කපේසහං.

සුභාන පඤ්චසීලානි බුද්ධිපපාදඤ්ච දුලභං
උබ්බගන්තා සුමනා නුට්ඨගට්ඨා අහංසු තෙ.

වෙ නවුතෙ ඉතො කපෙප යං නිමිත්තං විශාකරිං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. බ්‍යාකරණස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මග්ගං-පෙ-කථං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

වාරණ්ඤේරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ස ම ත්තා.

“එකොපි සදොධා මෙධාවි”ති ආයස්වතො පසසිකඤ්ඤේරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයංපි පුරිමබුද්ධෙධස්ස කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ හවෙ පුඤ්ඤති කද්දෙනො අඤ්ඤසසිං භගවතො කාලෙ කුල ගෙනෙ නිබ්බත්තිනා විඤ්ඤානං පතොනා එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නවිත්තො පිලකඛඵලානි අදයි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධිපපාදෙ කොසලරට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිනා පසසිකොති ලද්ධිනාමො වස්සපතො සජ්ඣ යථිකපාටිභාරියං දිස්වා පටිලද්ධිසදොධා පබ්බජිතා සමණධම්මං කරෙතො ආබාධිකො අගොසි. අථ නං ඤ්ඤතකා වෙජ්ජපරි දිට්ඨෙන විසිතා උපට්ඨතිනා ආරෙගමකංසු. සො තථො ආබාධා වුට්ඨිතො සංවෙගන්තො භාවනං උසසුකතාපෙචා ඡද්දතිඤ්ඤෙ අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

නහනෙන බුද්ධං දිස්වාන අඤ්ඤසසිං මහායසං
පසන්නවිත්තො සුමනො පිලකඛස්ස ඵලං අදං.

අට්ඨාරසෙ කපපසතෙ යං ඵලං අදදිං තද්ද;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඵලද්දනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මග්ගං-පෙ-කථං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

ඡලගිඤ්ඤෙසු පන හුත්වා ආකාසෙන ඤ්ඤතකානං සන්තිතං ගන්ත්වා ආකාසෙ ධිතො ධම්මං දෙසෙති තෙ සරණෙසු ව සිලෙසු ව පතිට්ඨා පෙසි. තෙසු කෙවි කාලකතා සරණෙසු ව සිලෙසු ව පතිට්ඨිතත්තා සග්ගෙ නිබ්බත්තිසු. අථ නං සත්ථා බුද්ධිපට්ඨානං උපගතං “කිනෙත පසසික ඤ්ඤතිනං ආරෙග්‍ය”න්ති පුච්ඡි. සො ඤ්ඤතිනං අත්තනා කතං උපකාරං සජ්ඣ කපේතො:-

“එකොපි සදොධා මෙධාවි අස්සද්ධානිධ ඤ්ඤතිනං

ධම්මට්ඨො සිලසම්පතොනා ගොති අත්ථාය බමුනිතං.

සද්ධිං මච්ඡන්තණ්ණං අවිරවතියං නදියං ජාලං ඛිපි. තතෙතො සුවණ්ණවණ්ණො මහාමචේන්ද්‍රා අනෙතාජාලං පාවිසි. තං රඤ්ඤා පසෙ නදියං දසෙස්සං. රුජා “ඉමස්ස සුවණ්ණවණ්ණස්ස මච්ඡස්ස වණ්ණ කාරණං භගවා ජනාති”ති මච්ඡං ගාගාපෙත්වා භගවතො දසෙස්සි. භගවා “අයං කස්සපස්ස සමමාසලබ්ධස්ස සාසනෙ ඔසකකමානෙ පබ්බ ජිත්වා මිච්ඡාපටිපත්තිං පටිපජ්ජන්තො සාසනං ඔසකකාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බන්තො එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා තතො චුතො අපරං වතියං මචේන්ද්‍රා හුත්වා නිබ්බන්තො”ති වත්වා තස්ස භගිනීනඤ්ඤා නිරයෙ නිබ්බන්තවාං තස්ස භාතිකතේරස්ස පටිනිබ්බතභාවඤ්ඤා තෙනෙව කථාපෙත්වා ඉමිස්සා අට්ඨප්පත්තියා කපිලස්සතං දෙසෙසි. සජ්ජ දෙසනං සුත්වා යසොජේ සංවෙගජතො සද්ධිං අත්තන්තො සහායෙති භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා පභිරුපෙ යානෙ වසන්තො එක දිවසං සපරිසො භගවන්තං වජ්ඣං ජේතවනං අගමාසි. තස්ස ආගමනෙ සෙනාසනපඤ්ඤාපනාදිනා විහාරෙ උච්චාසද්දමහාසද්දෙ අගොසි. තං සුත්වා භගවා සපරිසං යසොජං පනාමෙසීති සබ්බං උද්දනෙ ආගතනායෙන වෙදිතබ්බං. පනාමිතො පන ආයයමා යසොජේ කසාභිගතො භද්දෙ අස්සාජනියො විය සංවිග්ගමානසො සද්ධිං පරිසාය වන්ගුමුදිය නදියා නිරේ වසන්තො සටෙනො වායමන්තො විසස්සනං වට්ඨෙත්වා අනෙතාවස්සෙයෙව ඡලෙභිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“නගරෙ බක්ඛුමතියා ආරුමිකො අගං තද්
අග්ගසං විරජං බුද්ධං ගච්ඡන්තං අනිලඤ්ඤෙස.
ලබ්ඡං ඵලමාදය බුද්ධසෙට්ඨස්සදසගං,
ආකාසෙ ධිතකො සන්තො පටිගණති මහායසො.
පිතිසංජනනො මග්ගං දිට්ඨධම්මසුඛාවගං
ඵලං බුද්ධස්ස දත්තාන විපසන්තාන වෙගසා
අභිගච්ඡිං තද් පිතිං විපුලං සුබමුත්තමං,
උපපජ්ජනෙ වරත්තං නිබ්බන්තස්ස තභිං තභිං.
එකනචුතෙ ඉතො කපෙස යං ඵලං අදදිං තද්;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඵලද්දනස්සිදං ඵලං.
කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-නතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ඡලෙභිඤ්ඤා පන සමානං සපරිසං ආයසන්නං යසොජං සන්තං පනෙතාසීත්වා ආනෙඤ්ඤාසමාපත්තිනා පටිසන්තරමකාසි. සො සබ්බෙට්ඨ බුත්ඛගධම්මෙ සමාදය වත්තති. තෙනස්ස සරීරං කිසං අගොසි එඛං දුබ්බණ්ණං. තං භගවා පරමපටිච්ඡතාය පසංසන්තො:-

“කාලපබ්බග්ගසංකාසො කිසො ධම්මසන්තො

මත්තඤ්ඤා අනතපානස්මිං අදීනමනසො නරේ”ති
පඨමං භාථවාග.

තත් “කාලපබ්බතංගායනා”ති: මංසුපවය විගමොන කිස දුස්සංඝසීතසරීරවයවතාය දුනතිලතාපබ්බසදිසමො. ඉතානාග:- ‘කිසො’ති: මොනෙය්‍යපටිපදාපුරණෙන කිසසරීරො. “බමනිසත්තො”ති: බමනීති සත්තගතො අපමංසලොභිතතාය පාකවගනීති කණ්ඩරසිරුති විතතසරීරෙ. “මනසකදා”ති: පරියෙසන පටිග්ගගණපරිභොග විස්සජ්ජනෙසු පමාණකදා. “අදිනමනසො”ති: කොප්පාදිති අනභිභූතතා අලිනවිතො, අකුසිතවුතති. “නගේ”ති: පුරිසො. පොරිසස්ස ධුරස්ස විතතො පුරිසලක්ඛණසමනො පුරිසධොරගොති අධිප්පායො. එවං ථෙවො සන්ධා පසන්ධා පසන්ධාචාත්තුරුපං අත්තො අධිවාසනකඛනති විරියාරහවිවෙකාභිරතීතිතතන වුබෙතු භික්ඛුනං බමමං කපෙන්නො:-

“පුට්ඨො ඩංසෙති මකසෙති, අරඤ්ඤසමිං බ්‍රහ්මවනෙ
නාගො සංගාමසීසෙව සතො තත්‍රාධිවාසයෙ.

යථා බ්‍රහ්මා තථා එකො, යථා දෙවො තථා දුට්ඨො,
යථා ගාමො තථා තයො, කොලාහලං තතුතතරි”නති

ඉමා වෙ ගාථා අභාසි.

තත් “නාගො සංගාමසීසෙවා”ති: යථානාම ආර්තෙය්‍යො හත්තිනාගො සුද්ධමණ්ඩලෙ අසිසත්තිතොමරුදිප්පහාරෙ අධිවාසෙකො පරසෙනං විඤ්ඤෙති, එවං භික්ඛු අරඤ්ඤසමිං බ්‍රහ්මවනෙ අරඤ්ඤතියං ඩංසාදිපරිස්සයෙ සතො සමපන්නො අධිවාසෙය්‍ය, අධිවාසෙකො ව භාවනාබලෙන මාරබලං විබමෙය්‍ය. “සථා බ්‍රහ්මා”ති: යථා බ්‍රහ්මා එකකො විතතපකොපරිභිතො ක්කානසුබෙත නිවමෙව සුඛිතො විහරති, තථා. “එකො”ති: භික්ඛුපි එකො අදුතියො විවෙකසුබමනු බ්‍රහ්මනො සුඛං විහරති. එකස්ස සාමඤ්ඤං සුඛං පණිතනතිති වුතතං. එතෙන එකවිහාරිභික්ඛු බ්‍රහ්මසමොති ඔවාදං දෙති. “සථා දෙවො තථා දුට්ඨො”ති: යථා දෙවතාං අනතරනතරා විතතපකො පොපි සියා තථා විතතං භික්ඛුනා. සහවාසෙ සට්ඨනාපි හවෙය්‍යාති. දුතියවාසෙන භික්ඛු දෙවසමොති වුතො. “සථා ගාමො තථා තයො”ති: අයමෙවවා පායො. තිණ්ණං භික්ඛුනං සහවාසො ගාමවාසසදිසො, විවෙකවාසො න ගොතීති අධිප්පායො. “කොලාහලං තතුතතරි”නති: තතො තතියතො උපරි බ්‍රහ්මානං සංවාසෙ කොලාහලං උච්චාසග්ගං මහාසග්ගං මහාජනසන්තිපාතසදිසො, තස්මා එකවිහාරිනා හවිතබ්බනති අධිප්පායො.

සසොජ්ජෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ස ම තතා.

“අහු තුස්සං පුරෙ සද්ධා”ති ආයසමතො සාපිමනිසකෙරස්ස ගාථා. කා උප්පනති? අයමපි පුරිමබ්‍රදෙධසු කතාධිකාරො තත් තත්

හවෙ පුද්ගලයෙකු උපවිණිනෙතො සිද්ධිමත්යා හවතො නාලෙ කුල
 ගෙගෙ නිබ්බතනියා විඤ්ඤානං පනොතා එකදිවසං සන්තාරං දිස්වා
 පසන්නාමානසො තාලවණං අද්දසි. සො තෙන පුද්ගලයෙකු මෙවන
 දෙවමනුසොසු සංසරනො ඉමයමි. බුද්ධිපාදෙ මගධරටෙහි
 බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතනියා සාරිමතනියොති ලද්ධානාමො වයප්ප
 තොතො ගෙතුසම්පන්නතාය ආරඤ්ඤානිකත්‍වං සන්තිකො පබ්බජිතො
 විපස්සනාය කම්මං කරොනොතො ඡද්දතිඤ්ඤා අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සිද්ධිමත්යා හවතො තාලවණං අද්දසගං,
 සුවණ්ණෙහි පටිච්ඡන්තං, ධාරයාමි මහාශසං.

වතුනවුතෙ ඉතො කපෙප තාලවණමද්දසගං;
 දුග්ගතිං නාහිජානාමි. තාලවණංයදං එලං.

කිලෙසා කිංපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන”නති.

ඡද්දතිඤ්ඤා පන හුත්වා හිකත්‍රු මවදති අනුසාසනි බහු ව සන්න
 ධම්මං කපේතො සරණෙසු ව සිලෙසු ව පතිට්ඨාපෙසි. අඤ්ඤාතරව
 කුලං අස්සද්ධං අපසන්නං විපසන්නං අකාසි. තෙන තසමිං කුලෙ
 මනුස්සා පේරෙ අභිප්පසන්නා අගෙසු. තත්තො දුරිකා අභිරුපා
 දස්සනියා පේරං පිණ්ඩාය පටිට්ඨං සක්කම්මං භොජනෙන පරිච්ඡති.
 අපේකදිවසං මාරෙ “එවං ඉමස්ස අයසො වඩ්ඪියාති අපභතිට්ඨො
 හවියාති”ති විනොතො පේරස්ස රුපෙන ගතොතො නං දුරිකං හත්තේ
 අග්ගගෙසි. දුරිකා “නායං මනුස්සසම්පයො”තිව අඤ්ඤාසි, හත්තං ව
 මුඤ්ඤාපෙසි. තං දිස්වා සරජනො පේරෙ අප්පසාදං ජනෙසි. පුන
 දිවසෙ පේරෙ තං කාරණං අනාවරෙජනොතො තං සරං අගමාසි. තත්තේ
 මනුස්සා අනාදරං අකංසු. පේරෙ නං කාරණං ආවරෙජනොතො
 මාරස්ස කිරියං දිස්වා තස්ස ගිවායං කුකකුරකුණපං පටිමුඤ්ඤාති
 අධිට්ඨතිතො තස්ස මොචනත්තං උපනොතො මාරෙන අතිතදිවසෙ
 කතකිරියං කපාපෙතො තං තරෙජතො විස්සරෙජසි. තං දිස්වා සර
 සාමිකො “බමෙ හනො අවම”නති බමාපෙතො අරුත්තග්ගෙ “අග
 මෙව හනො තුමෙහ උපට්ඨගාමි”ති අග. පේරෙ තස්ස ධම්මං
 කපේනොතො:-

අනු කුග්ගං පුරෙ සද්ධා, සා තෙ අරුත්ත විරුත්ත,
 ගං කුග්ගං කුග්ගමෙවෙනං, තත්තේ දුට්ඨිතං මම.

අතිට්ඨා හි වලා සද්ධා එවං දිට්ඨා හි සා මයා;
 රජුනතිපි විරජුනති, තත්තේ කිං ජියසනෙ මුති.

පට්ඨති මුතිනො හත්තං පොකපොකං කුලෙ කුලෙ;
 පිණ්ඩිකාය වරියාමි, අත්තේ ජරියාබලං මම”ති

කිසො ගාථා අගාසි.

විධානං පාලියං ආගතමෙව. සො පබ්බජිතො උපසම්පන්නො සන්ථු සන්තිකො කම්මට්ඨානං ගහෙතො “මයං භනෙන අරඤ්ඤවාසං අනු ඡන්තාමා” ආහ. “භික්ඛු තච අරඤ්ඤ වසන්තස්ස එකමෙව ධුරං වඩ්ඩස්සති, අව්හංකං පන සන්තිකො වසන්තස්ස විපස්සනාධුරඤ්ච ගන්ථ ධුරඤ්ච පරිපූරිස්සති”ති පේරො සන්ථු වචනං සම්පට්ඨිතො විපස්ස නාය කම්මං කරෙන්නො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදානො:-

නගරෙ හංසවතියා සුඡන්තො නාම බ්‍රාහ්මණො
අසීතිකොට්ඨිවයො පනුතධිනධිඤ්ඤවා

අඤ්ඤායකො මනනධරො තිණ්ණං වෙදන පාරගු
ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ව සද්ධිමෙව පාරමිගතො.

පරිබ්බාජ එකසිඛා ගොතමා බුද්ධිසාවකා
වරණා තාපසාවෙව වරනති මහියං තද.

තෙපි මං පරිවාරෙනති බ්‍රාහ්මණො ඉති විසුත්තො
බහුජනො මං පුජෙසි; නාහං පුජෙමි කිඤ්චනං.

පුජර්ගෙ න පස්සාමි මානන්දොධො අහං තද,
බුද්ධොති සවණං නන්ති තාව නුප්පජ්ජතෙ ජනො.

අව්වසෙන අගො රහතං සද්ධුත්තාර නායකො
සබ්බං තමං විනොදෙන්නො ලොකෙ උප්පජ්ජි වක්ඛුමා.

විජාරිකෙ බාහුජඤ්ඤ පුපුභුතෙ ව සාසනෙ
උපාගමි තද බුද්ධො නගරං හංසසව්හයං.

පිතු අන්තය සො බුද්ධො ධම්මං දෙසෙසි වක්ඛුමා;
තෙන කාලෙන පරිසා සමන්තා යොජනං තද.

සම්මතො මනුජනං සො සුනන්දො නාම තාපසො
යාවතා බුද්ධිපරිසා පුප්පභව්ජාදයං තද.

වතුසම්මං පකාසෙනෙත ගෙට්ඨිතො පුප්පමණ්ඩපෙ
තොටිසතසහස්සානං ධම්මාභිසම්මයො අනු.

සත්තරතෘතිඤ්චං බුද්ධො වස්සිතො ධම්මවුට්ඨියා
අට්ඨමෙ දිවසෙ පත්තෙ සුනන්දං කිත්තසි ජිනො.

දෙවලොකෙ මනුස්සො වා සංසරන්නො අයං භවෙ
සබ්බෙසං පවරො හුත්වා භවෙසු සංසරිස්සති.

කප්පසතසහස්සමහි ඔක්කාකුලසම්භවො
ගොතමො නාම ගොතෙත්තං සන්තා ලොකෙ භවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරසො ධම්මනිවම්නො
මනනාතිපුතො පුණ්ණොති හෙස්සති සන්ථු සාවකො.

එවං කිත්තසි සම්මුද්ධො සුනන්දං තාපසං තදා
භාසයන්තො ජනං සබ්බං දස්සයන්තො සකං බලං.

කතඤ්ඤි නමස්සනති සුනන්දං තාපසං ජනා;
මුද්ධො කාරං කරිත්වාන සොධෙති ගතිමත්තනො.

තත් මෙ අහු සංකප්පො සුත්වාන මුනිනො වචං,
අහම්බි කාරං කස්සාමි යථා පස්සාමි ගොතමං.

එවාහං විත්තසිත්වාන කිරියං විත්තසි මම.
කාහං කමමං ආචරාමි පුඤ්ඤකෙඛ්භොත අනුත්තරෙ.

අයං වෘජාරිකො භික්ඛු සබ්බපාසීව සාසනෙ
විනයෙ අග්ගතික්ඛිත්තො තං ණානං පත්ථං අහං.

ඉදං මෙ අමිතං භොගං අනෙඛාහං සාගරූපමං
තෙන භොගෙන මුද්ධස්ස ආරාමං මාපයිං අහං.

සොහනං නාම ආරාමං නගරස්ස පුරන්තො
කත්වා සතසහස්සොන සංඝාරාමං අමාපයිං.

කුටාගාරෙ ව පසාදෙ මණ්ඩපෙ හමමියෙ ගුහා
වඩ්ඪමෙ සුකතෙ කත්වා සඛිඝාරාමං අමාපයිං.

ජන්තාඝරං අග්ගිසාලං අපො උදකමාලකං
නානාඝරං මාපයිත්වා භික්ඛුසංඝස්සදාසහං.

ආසන්දියො පිඨකො ව පරිභොගෙ ව භාජනෙ
ආරාමිකො ව හෙසුජරං සබ්බමෙතං අදාසහං.

ආරකඛං පට්ඨපෙත්වාන පාකාරං කාරසිං දලහං
මා නං කොචි විහෙසෙසි සන්තවිත්තාන තාදිනං.

ආවාසසතසහස්සොන සංඝාරාමෙ අමාපයිං;
වෙසුලං තං පාපයිත්වා සම්මුද්ධං උපනාමයිං.

නිට්ඨාපිතො මයාරාමො සමපට්ඨත්තු වං මුනී
නියොජෙස්සාමි තං වීර අධිවාසෙහි වක්ඛමි.

පදමුතනග්ගේ ලොකවිදු ආනුතීනං පටිග්ගහො
මම සංකප්පමඤ්ඤය අධිවාසෙසි නායකො.

අධිවාසනමඤ්ඤය සබ්බඤ්ඤස්ස මගෙසිනො
භොජනං පටිග්ගාදෙත්වා කාලමාරොවයිං අහං.

ආරොචිතමිති කාලමිති පදමුතතරනායකො
බිණ්ණසවසහස්සොති ආරාමං මෙ උපායමි.

නිසිනනං කාලමඤ්ඤය අනභසානෙනි නපසං
භූතතාපිං කාලමඤ්ඤය ඉදං වචනමබ්‍රූචිං.

කීතො සතසගස්සෙන හතතකෙනෙව කාරිතො
සොහනො නාම ආරුමො සමපට්ඨන්තුවං චූතො.

ඉමිනාරුමදනෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව
භවෙ නිබ්බත්තමානොගං ලභාමි මම පඤ්ඤං.

පටිග්ගහෙත්වා සමබ්‍රුද්ධො සංඝාරමං සුමාපිතං
භික්ඛුසංඝෙ නිසිදිත්වා ඉදං වචනමබ්‍රූචි.

යො සො බුද්ධස්ස පාදස්සි සංඝාරමං සුමාපිතං,
තමගං කීත්තසිස්සාමි, සුඤ්ඤාථ මම භාසමො.

ගතී අස්සා රථා පතනී සේනා ව චතුරගිති
පරිවාරෙස්සනති තං නිවං; සංඝාරමස්සිදං ඵලං.

සට්ඨිතුරියසගස්සාති හෙරියො සමලංකතා
චජ්ඣසිස්සනති තං නිවං; සංඝාරමස්සිදං ඵලං.

ජ්ජාසිතිසගස්සාති නාරියො සමලංකතා
විචිත්තවත්ථාභරණා ආමුත්තමණිකුණං ලා

ආලාරපථො හස්සලා සුසඤ්ඤ නත්තමජ්ඣිමා
පරිවාරෙස්සනති තං නිවං; සංඝාරමස්සිදං ඵලං.

තිංසකපසගස්සාති දෙවලොකෙ රථියෙති,
සගස්සකඛතං දෙවියො දෙවරජං කරියෙති.

දෙවරජෙන පත්තබ්බං සබ්බං පටිලභියෙති.
අනුතභොගො හුත්වාන දෙවරජං කරියෙති.

සගස්සකඛතං වක්කවහනී රුජ රටෙස්ස භවියෙති.
පථබ්බාරජං විපුලං ගණනාතො අසංඛියං.

කපසසගස්සාමහි ඔක්කානකුලසමහවො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ භවියෙති

තස්ස ධම්මෙසු දයාදො ඔරසො ධම්මනිඤ්ඤො
උපාලිනාම නාමෙන ගෙස්සති සත්ථු සාවකො

විනයෙ පාරමිං පතෙතා ඤානාඤානෙ ව කොවිදො
ජිනසාසනං ඡේතයනෙතා විහරියන්තසාවො.

සබ්බමෙතං අභිඤ්ඤය ගොතමො සත්ථාපුබ්බවො
භික්ඛුසංඝෙ නිසිදිත්වා ඵතදග්ගෙ ඤපෙස්සති.

අපරිමෙය්‍යං උපාදය පතෙමි තව සාසනං,
ඤා මෙ අත්ථා අනුපප්පොතා සබ්බසංයොජනකඛයො.

යථා සුලාවුතො පොසො රජ දණ්ඩන තජ්ජතො.
 සුලෙ සාතං නවිඤ්ඤො පරිමුත්තිංව ඉච්ඡති,
 තථෙවාහං මහාචීර භවදණ්ඩන තජ්ජතො
 කම්මසුලාවුතො සනො පිපාසා වෙදනදුට්ඨො
 භවෙ සාතං න විඤ්ඨ ඩයානො නීති අනිති;
 පරිමුත්තිං ගවෙසාමි යථාපි රජදණ්ඩතො,
 යථා විසාරදෙ පුරිසො විසෙන පරිපිළිනො
 අගදං සො ගවෙසෙය්‍ය විසකාතායුපාලනං,
 ගවෙසමානො පසෙය්‍ය අගදං විසකාතකං
 පිච්ඡාන පුබ්බ අය්‍ය විසමා පරිමුත්තියා;
 තථෙවාහං මහාචීර යථා විසගතො නරේ
 සංපිළිනො අවිජ්ජාය සඤ්චාගදමෙසගං
 ධම්මොසධං ගවෙසනො අදුක්ඛිං සකාසසනං
 අය්‍යං සබ්බොසධානනං සබ්බසලලිචිතොදනං;
 ධම්මොසධං පිච්ඡාන විසං සබ්බං සමුගතං
 අජරාමරං සීතිභාවං නිබ්බාණං ථුංසං අහං.
 යථාභූතදුට්ඨො පොසො භූතගාගෙන පිච්ඡිතො
 භූතවෙජ්ජං ගවෙසෙය්‍ය භූතසමා පරිමුත්තියා,
 ගවෙසමානො පසෙය්‍ය භූතවෙජ්ජං පුකොච්ඡදං
 තය්‍ය සො විහිතෙ භූතං සමුලං ව විනාසයෙ,
 තථෙවාහං මහාචීර තමගාගෙන පිළිනො
 සුඤ්ඤාලොකං ගවෙසාමි තමනො පරිමුත්තියා.
 අථදුසං සකාමුතිං කිලෙසතමසොධනං
 සො මෙ තමං විනොදෙසි භූතවෙජ්ජාව භුතිකං.
 සංසාරසොතං සඤ්ඤිඤිං, තණ්හාසොතං නිවාරයං,
 භවං උග්ගාපයං සබ්බං භූතවෙජ්ජාව මූලතො.
 ගරුළො යථා ඔපතිතං පනතං භක්ඛමත්තනො
 සමන්තා යොජනසතං විකෙඛාගෙනි මහාසරං,
 පනතං සො ගගෙච්ඡාන අධොසීසං විපොඨයං
 ආදය සො පක්ඛමති යෙන කාමං විහංගමො;
 තථෙවාහං මහාචීර යථාපි ගරුළො බලං
 අසංඛතං ගවෙසනො දෙසෙ වික්ඛමෙය්‍යං අහං.
 දිට්ඨො අහං ධම්මවරං සනතිපදමනුත්තරං
 ආදය විහරාමෙනං ගරුළො පනතං යථා,

ආසාවතී කාමලතා ජනා විතතලතාවනෙ
නසාං වසසහසෙසන එකං නිබ්බතනනෙ ඵලං,

තං දෙවා පසිරුපාසනාති තාව දුර්ථලං පති
දෙව්නං භාසියා ඵලං ආසාවතී ලකුත්තමා.

සතසහසං උපාදය නාහං පරිවරෙ මුනිං
සායං පතං නමසාමි දෙවා ආසාවතී යථා.

අවඤ්ඤා පරිවරියා මෙ අමොඝා ව නමසානා
දුරුගතමි මං සන්නං බණො මං නවිරුධි.

පටිසංඝං න පසාමි විවිණ්ණෙනා භවෙ අහං
නිරුපති විපජ්ජිතෙනා විපජ්ජිතෙනා වරුමහං.

යථාපි පදුමං නාම සුරියරංසෙන පුප්ඵති,
තථෙවාහං මහාචීර බුද්ධිරංසෙන පුප්ඵිතො.

යථා බලාකයොනිමිති න විජ්ජති පුමා සද,
මෙසෙසු ගජ්ජමානෙසු ගංගං ගණ්ණනාති තා සද;

විරමි ගබ්භං ධාරෙනති යාව මෙසො නගජ්ජති
භාරතො පරිමුච්චනති යද මෙසො පවසාති.

පදුමිත්තරසං බුද්ධසං ධම්මමෙසෙන ගජ්ජතො
සද්දෙන ධම්මමෙසසං ධම්මගබ්භං අගණ්ණහං.

සතසහසං උපාදය පුඤ්ඤගංගං ධාරෙමහං
නපජ්ජිඤ්ඤාමි භාරතො ධම්මමෙසො න ගජ්ජති.

යද භූවං සකාසමුනි රමෙම කාළිලවත්ථවෙ
ගජ්ජතො ධම්මමෙසෙන භාරතො පරිමුඤ්ඤිහං.

පුඤ්ඤනං අනිමිත්තඤ්ඤා අප්පසණ්ඨිතවපි ව
චත්තාරො ව ඵලෙ සබ්බෙ ධම්මගබ්භෙ විජයහං.

අපරිමෙය්‍යං උපාදය පතෙමි තව සාසනං,
සො මෙ අතො අනුපතෙනා සනතිපදමනුත්තරං.

විනයෙ පාරමිපපතො යථාපි පාටිකො ඉසී
න මෙසො ඉදං නත්ති ධාරෙමි සාසනං අහං.

විනයෙ බ්‍රහ්මකෙවාපි තිස්සවජ්ජෙ ව පඤ්ඤානෙ
ඵත්තකො මෙ විමති නත්ති අකම්මරෙ බ්‍රහ්මකෙවා වා.

නිග්ගහෙ පටිකමෙම ව යානායානෙ ව කොවිදො
ඔසාරණෙ වුට්ඨාපනෙ සබ්බත්ථ පාරමිං ගතො.

විනයෙ බ්‍රහ්මකෙවාපි නික්ඛිපිත්වා පදං අහං
උගතො විනිවට්ටෙමි රසතො ඔසරෙය්‍යහං.

නිරුතතියා ව කුසලො අන්තනෙන් ව කොවිදො
අනඤ්ඤතං මයා නන්ති එකගොස සන්ති සාසනෙ,

කංඛං සබ්බං විනොදෙමි, ඡිත්තුමි සබ්බසංසයං
රූපදකේඛා අහං අජ්ජ සකාසුත්තංසා සාසනෙ,

කංඛං සබ්බං විනොදෙමි ඡිත්තුමි සබ්බසංසයං
පදං අනුපදඤ්චාපි අකඛරඤ්චාපි බ්‍යඤ්ජනං.

නිදුනෙ පරියොසානෙ සබ්බස්ස කොවිදො අහං
යථාපි රුජ් බලවා නිගන්තො පරබතතියෙ.

විජ්නිත්වාන සඤ්ඣාමං නගරං තත්ථ මාපයෙ,
පාකාරං පරිබඤ්චාපි එසිකං වාරකොඨකං.

අට්ඨාලකෙ ව විවිධෙ කාරයෙ නගරෙ බහු
සිඤ්ඤාටකං ඔවරං ව සුචිභතතං අනතරුපණං.

කාරයෙය්‍ය සභං තත්ථ අන්තනත්ථිතිච්ඡයං
නිසේදාතත්ථං අමිත්තානං ඡිද්දාද්දාද්දා ජනිතුං,

සමෙතුං බලකායස්ස සේනාපථිවං ඤපෙසි සො
ආරකඛන්දාය භණ්ඩස්ස විධානකුසලං තරං.

මා මෙ භණ්ඩං විනසසිති භණ්ඩාරකං ඤපෙසි සො
සමන්තො හොති යො රඤ්ඤා චුද්ධිං යස්සෙව ඉච්ඡති

භාස්සාධිකරණං දෙති මිත්තස්ස පටිපජ්ජතුං.

උපපාදෙසු නිමිත්තෙසු ලකඛණෙසු ව කොවිදං.

අජ්ඣායකං මනනධරං පොරොහලේව ඤපෙති සො.

එතෙහලෙහි සමපනොනා බතතියොති පට්ඨවති

සද්ද රකඛනති රාජානං වක්කවාකොව පසංචිනං;

තපේව තිං මහාචීර මහාමිත්තොව බතතියො

සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මරාජති චුච්චති.

තිත්ථියෙ නිගනිත්වාන මාරඤ්චාපි සසෙනකං

තමකිකාරං විධිමිත්වා ධම්මනගරං අමාපසි.

සීලං පාකාරකං තත්ථ ඤ්ඤානෙන වාරකොඨකං.

සද්ධා හෙ එසිකා ධීර වාරපාලො ව සංවරො

සතිපට්ඨානමට්ඨාලං පඤ්ඤා හෙ වච්චරං බුනෙ

ඉද්ධිපාදඤ්ච සිංඝාටං ධම්මවිසි සුමාපිතා

සුත්තානං අභිධම්මො ව විනයොවාපි කෙවලං.

නාවඛං බුද්ධිවචනං එසා ධම්මසභා තව.

සුඤ්ඤතං අනිමිත්තඤ්ච විහාරඤ්චාපසංඝිතිතං.

ආනෙජ්ඣකුලි නිරොධො ව එසා ධම්මකුලී නව.
 පඤ්ඤාය අග්ගනිකඛ්ඤාං පටිගානෙ ව කොවිදෙ,
 සාරිපුත්තොති නාමෙන ධම්මසෙනාපතී නව.
 චුතුපපාතකුසලො ඉද්ධියා පාරමිං ගතො
 කොලිතො නාම නාමෙන පොරොගවෙවා කුචං මුනෙ.
 පොරාණකවංසධරො උග්ගතෙජේ දුරාසදෙ,
 බ්‍රිතඛ්ඤාදිගුණෙනග්ගො අකඛදස්සො නවං මුනෙ.
 බහුසුඤ්ඤාං ධම්මධරො සබ්බපාසී ව සාසනෙ
 ආනන්දො නාම නාමෙන ධම්මාරකෙධා නවං මුනෙ.
 එතෙ සබ්බෙ අතිකක්ඛම මහෙසී ගඟවා මම
 විනිවුජ්ජං මෙ පාදසී විනායඤ්ඤානදෙසිතං.
 යො කොවි විනායෙ පඤ්ඤං පුච්ඡති බුද්ධසාවකො
 තත් මෙ විනායා නත්ති තං යෙවත්තං කප්ථෙමහං.
 යාවතා බුද්ධබෙතතමහි ජපෙත්වා තං මහාමුතීං
 විනායෙ මාදිස්සො නත්ති, කුතො භීයෙසා ගවිස්සති.
 භික්ඛුසංඝෙ තිසිදිත්වා එවං ගජ්ජති ගොතමො:
 උපාලිස්ස සමො නත්ති විනායෙ බන්ධකෙසු වා
 යාවතා බුද්ධගණිතං නවමගං සන්ත්ථසාසනං
 විනායෙ කපිතං සබ්බං විනායො මූලං නපස්සිනො.
 මම කමමං සරිත්වාන ගොතමො සකාසපුබ්බවො
 භික්ඛුසංඝෙ තිසිදිත්වා එතදග්ගෙ ජපෙසි මං.
 සතසගස්සං උපාදාය ඉමං ථානං අපත්තිං;
 ඝො මෙ අජො අනුප්පත්තො විනායෙ පාරමිං ගතො.
 සකාසානං නන්දීජනනො කප්පකො ආසනං පුරෙ.
 විජ්ජිත්වාන තං ඡතීං පුත්තො ඡතො මහෙසිනො.
 ඉතො දුතියකෙ කප්පෙ අඤ්ඤාසො නාම බතතියො
 අනන්තතෙජේ අමිතයසො භූමිපාලො මහදබ්බො.
 තස්ස රඤ්ඤා අගමුත්තො සුභිකෙදොනාම බතතියො
 ඡත්තිමදෙහුපත්තදො යසොභොගමදෙන ව.
 නාගා සතසගස්සාති සබ්බාලඛිතාරගුසිතා
 තිබ්බාප්පතිනා මාතඛිතා පරිවාරෙනති මං සදා.
 සබ්බලෙහි පරිත්තොගං උය්‍යානං ගතතුකාමකො
 ආරුක්ඛා සිරිකං නාගං නගරං තිකඛමිං තදා.
 වරණෙන ව සමපත්තො ගුත්තවාණෙ පුසංවුතො

දෙවලොනාම සවිබුදො ආගථි පුරනො මම.
පෙසෙතො සිරිකං නාගං බුද්ධං ආසාදයි. තද;

හතො සජ්ඣාසංකොපො නාගො බුද්ධරතෙ පදං.
නාගං රුණ්ණමනං දිස්වා බුද්ධො කොපං අකාසගං.

විහෙසසිතො සම්බුද්ධං උය්‍යානං අගමාසගං.
සාගං තත්ත න විතුම් සිරෙ පඤ්චිතො යථා

පරිලාභෙන බය්‍යාමි මචේවාච බලිසාදකො.
සසාගරන්තා පුත්‍රී ආදිත්තා විශ ගොති මෙ.

පිතු සන්තිකුපාග්‍රමම ඉමං වචනමබ්‍රුමි.
ආසිවිසංව කුපිතං අග්නිකඛ්ඛිංව ආගතං.

මහතංව කුඤ්ඤරං දන්තිං යං සයමුං අසාදයි,
ආසාදිතො මයා බුද්ධො සොරෙ උග්ගතපො ජනො

පුරු සබ්බෙ විනස්සාම බමාපෙස්සාම නං මුනිං.
නොවෙතං නිකඛමෙස්සාමි අභ්‍යන්තරං සමාතිතං.

මිරෙන සත්තමෙ දිවසෙ රට්ඨමෙම විබ්බිස්සති.
සුමෙබලො කොසිකො ව සියගවොවාපි සත්තුකො

ආසාදයිතො ඉසයො උග්ගතො නෙ සසෙනකා
යද කුප්පනති ඉසයො සඤ්ඤා බ්‍රහ්මචාරයො

සදෙවනං විනාසෙනති සසාගරං සපබ්බතං.
නියොජනසහස්සමති පුරිසෙ සන්තිපාතයි,

අච්චයං දෙසනන්දාය සයංහුං උපසංකමි.
අලලවන්දා අලලසිරු සබ්බෙව පඤ්ඤිතො

බුද්ධස්ස පාදෙ නිසුනිතො ඉදං වචනමබ්‍රුමි.
බමෙස්සු ත්වං මහාචරි! අභියාවති නං ජනො,

පරිලාභං විනොදෙති, මා ව රට්ඨං විනාසය.
සදෙව මානුසා සබ්බෙ සද්දන්තා සරක්කසා

අයොමයෙන කුටෙන සිරං භික්ඛෙස්ස මෙ සද්දං.
උදකෙ අග්නි න සණ්ඨාති බිජං සෙලෙ න රුහති

අශ්‍රදෙ කිම් න සණ්ඨාති කොපො බුද්ධො න ජයති
යථාපි භූමි අවලා අප්පමෙයො ව සාගරෙ

අනන්තකො ව ආකාසො ඵලං බුද්ධා අබොභියා.
සද්දං බන්තා මහාචරි බමිකා ව නපස්සිනො

බන්තානං බමිතානඤ්ච බමනං වො නවිජ්ජති.
ඉදං වන්තා සම්බුද්ධො පරිලාභං විනොදයි.

මහාජනස්ස පුරතො නහං අබ්බුද්ධම් තදං.
 තෙන කමමනහං වීර සීනතතං අජක්ඛුපාගතො
 සමතික්කමම තං ජනිං පාවිසිං අහයං පුරං.
 තද්දපි මං මහාවීර ඩය්‍යමානං දුබ්බ ධීතං
 පරිදාහං විනොදෙසි, සයම්බුද්ධො බමාපසිං.
 අජ්ජාපි මං මහාවීර ඩය්‍යමානං තීව්‍යගිති
 නිබ්බාපෙසි තයො අභි සිත්භාවස්සො පාපසි.
 යෙසං සොනපථා අජ්ඣ සුඤ්ඤාථ මම භාසතො;
 අත්ථං භුග්ගං පවක්ඛම් යථාදිට්ඨං පදං මම.
 සයම්බුං තං බමාපෙත්වා සන්තප්පිතං සමාගිතං
 තෙන කමමනහං අජ්ජ ජානොමහි නීවයොනියං.
 මා වො බණං විරුධෙථ, බණාතිගා හි සොවරෙ.
 සද්දන්තො වායමෙය්‍යාථ, බණො වො පටිපාදිතො.
 ඵකච්චානං ව චමනං ඵකච්චානං විරෙවනං
 විසං හලාහලං ඵනෙ ඵකච්චානං ව ඔසං.
 චමනං පටිපනන්තං ඵලට්ඨානං විරෙවනං
 ඔසං ඵලලාභීනං පුඤ්ඤකෙට්ඨනං ගවෙසිනං.
 සාසනෙන විරුද්ධානං විසං හලාහලං යථා
 ආසිවිසො දිට්ඨවිසො ඵං ඤාපෙති නං නරං.
 සකිං භුතතං හලාහලං උපරුක්ඛති ජීවිතං
 සාසනෙන විරුද්ධිත්වා කාසකොට්ඨි ඩය්‍යගි,
 බනතියා අවිතිංසාය මෙත්තපිත්තවන්ධා ව
 සදෙවකං තෙ තාරෙත්ති; තස්මා තෙ අවිරුධියා.
 ලාභාලාභෙ න සජ්ජන්ති සම්මානෙ ව විමානනෙ
 පඨවිසද්ධිං බුද්ධා තස්මා තෙ න විරුධියා.
 දෙවදත්තෙ ව වධිකෙ වොරෙ අබ්බුලිමාලකෙ
 රුහුලෙ ධනපාලෙ ව සබ්බෙසං සමකො ණ්ති.
 ඵතෙසං පටිසො නත්ති, රුගො හෙසං න විජ්ජති,
 සබ්බෙසං සමකො බුද්ධො වධිකසෙසාරසස්ස ව.
 පඤ්ඤා දිස්වාන කාසාවං ජබ්බිහං මිලනමක්ඛිතං
 සිරසා අඤ්ජලිං කත්වා චන්දිතබ්බො ඉසිද්ධිප්පො.
 අභිනතිතා ව යෙ බුද්ධා වත්තමානා අනාගතා
 ධර්මනාතෙන සුජ්ඣන්ති; තස්මා ඵතෙ නමසසියා.
 සන්තු කප්පං සුචිතයං ධාරෙමි හදයෙනහං;

නමස්සමානො විනයං විහරිස්සාමි සබ්බදා.
 විනයො ආසයං මයං විනයො ධානවංකමං.
 කපෙපමි විනයෙ වාසං විනයො මයං ගොචරො.
 විනයෙ පාරමිපසනෙතා සමයෙවාපි කොවිදෙද
 උපාලි නං මහාචර පාදෙ වන්දාමි සන්දුතො.
 සො අහං විවරිස්සාමි ගාමාගාමං පුරාපුරං.
 නමස්සමානො සමබුද්ධං ධම්මස්ස ව සුධම්මතං.
 නිලෙසා කොපිහා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

නාමාති නං සත්ථා සයමෙව සකලං විනයපිටකං උග්ගණ්ණාපෙසි.
 සො අපරිභාගෙ භාරුහාච්ඡවත්තං අර්ථකවත්තං කුමාරකස්සප
 වන්දනා ඉමාති තීණි වන්දාමි විනිච්ඡයි. සත්ථා එකෙනෙමිං විනිච්ඡතෙ
 සාධුකාරං දක්වා නයොපි විනිච්ඡයෙ අප්පුප්පානං කත්වා පෙරං විනය
 ධර්මං අග්ගධර්මානෙ සපෙසි. සො අපරිභාගෙ එකෙමිං උපොසථ
 දිවසෙ පාතිමොක්ඛාදෙසසමයෙ භික්ඛු ඔව්දෙනො:-

"සද්ධාය අභිනිකඛමම නවපබ්බජිතො නවො
 මිත්තෙහ භජෙය්‍ය කල්‍යාණෙ සුද්ධාජිවෙ අහන්දිතෙ.
 සද්ධාය අභිනිකඛමම නවපබ්බජිතො නවො
 සංඝෙමිං විහරං භික්ඛු සිකෙබ්ථ විනයං බුද්ධො.
 සද්ධාය අභිනිකඛමම නවපබ්බජිතො නවො
 කප්පාකපෙපසු කුසලො විහරෙය්‍ය අපුරකඛො"ති

තිස්සො ගාථා අනාසි.

නත් "සද්ධාය"ති: සද්ධාමිත්තං, න ජීවිකාත්තනි අනෙකා. සද්ධායා
 තිවා කමමිථලාති රහතනතයතුණ්ණෙව සද්දතිත්වා "අභිනිකඛමමා"ති:
 සරුවාසනො තිකාමිත්වා. "නවපබ්බජිතො"ති: නවො හුත්වා පබ්බ
 ජිතො, පස්මවයෙ එව පබ්බජිතො. "නවො"ති: සාසනෙ සිකතාය
 අභිනතවො දහරෙ. "මිත්තෙහ භජෙය්‍ය කල්‍යාණෙ සුද්ධාජිවෙ
 අහන්දිතෙ"ති: "පියො ව ගරුභාවතියො"ති ආදිතා වුත්තලකකණ
 කල්‍යාණමිත්තෙ මිත්තාජිව විවර්ජනෙන සුද්ධාජිවෙ ආරාධිවිරියතාය
 අහන්දිතෙ භජෙය්‍ය උපසංකමෙය්‍ය, හෙසං ඔවාදහුසාසනී පටිග්ග
 හන්වසෙන සෙවෙය්‍ය. "සංඝෙමිං විහරං"නති: සංඝෙ භික්ඛු සමුග්ගෙ
 වහ්‍යපටිවත්තපුරුණවසෙන විහරන්තො. "සිකෙබ්ථ විනයං බුද්ධො"ති:
 බොධික්ඛණ්ණාසු කුසලො හුත්වා විනයපරියත්තං සිකෙබ්‍ය්‍ය. වින
 යො ටි සාසනස්ස ආයු නයමිං ජිතෙ සාසනං ජිතං ගොති. බුද්ධො
 තිව පස්සති, සො එවත්තො. "කප්පාකපෙපසු"ති: කප්පියාකපියෙපු
 කුසලො පුත්තවසෙන පුත්තානුලොමවසෙන ව තිපුණො ඡෙතො.
 "අපුරකඛො"ති: නපුරකඛො තණ්හාදිති හතො ව පුරෙකකාරං
 අපච්චාසිංසනො හුත්වා විහරෙය්‍ය.

උපාලිසෙරස්ස ගාථාවණ්ණා

ති සී හා,

“පණ්ඩිතං චත මං සන්න” නම් ආයුසමනො උත්තරපාලපණ්ඩිතං ගාථා. කා උපපන්නි? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකායෙ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා විපසයිසං භගවතො ගමනමයෙහි සෙතුං කාරුපෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙහි දෙවමනුසොසු සංසරනෙනා ඉමසං වුට්ඨායාදෙ සාවන්තියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ධිතා උත්තරපාලොති ලභිතාමො වයපනෙනා යමකපාටිගාරියං දිස්වා පටිලභිසද්ධො පබ්බජිතො සමණධම්මං කරෙති. තස්ස එකදිවසං අයොනිසො මනසිකාරවසෙන අනුගුණාරමණං අනුසාරනාසං කාමරහො උප්පජ්ජි. සො තාවදෙව සභණ්ඩං වොරං ගණ්හනෙනා විස අත්තනො විතං නිග්ගහෙතො සංවේගජනො පටිපක්ඛමනසි කාරෙත කිලෙසෙ වික්ඛමෙහිතො විපසානාය කමිමං කරෙතෙනා භාවනං උසුකකාපෙතො අරගත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විපසයිසං භගවතො වඩිකමනාසං සමමුඛා

පසන්නාවිතො සුමනො සෙතුං කාරුපසිං අහං.

එකතවුතෙ ඉතො කපෙප යං සෙතුං කාරුපිං අහං;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි, සෙතුදුතස්සිදං එලා.

කිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නම්.

අරගත්තං පන පඤ්ඤා අත්තනො පටිපත්තිං පඤ්ඤාසම්මානා සිහි නාදං නදනො:-

“පණ්ඩිතං චත මං සන්නං අලමන්චිවිනනං

පචකාමගුණා ලොකෙ සමෙමාහා පානසිංසු මං.

පක්ඛනෙනා මාරවිසයෙ දලිහසලසමපට්ඨො

අසකං මිච්චිකරස්ස අහං පාසා පමුච්චිතුං.

සබ්බෙ කාමා පභිණා මෙ, භවා සබ්බෙ විදුළිතා,

වික්ඛිණො ජාතිසංසාරෙ, තත්ති දුති පුත්තඛවො” ති

තිස්සො ගාථා අභාසි.

තත් “පණ්ඩිතං චත මං සන්න” නම්: සුතවිනාමයාය පඤ්ඤාය වසෙන පඤ්ඤාය සමපන්නාවි නාම මං සමානං. “අලමන්චිවිනනං” නම්: අත්තනො පරෙසං ව අත්තං ගිතං විවිනනතුං සමන්තං අලං වා පරියත්තං අත්තං විවිනනං කිලෙසවිද්ධං සනසමන්තං අත්තං අනාමගුණා” ති: රුපාදයො පඤ්ඤාකාමකොට්ඨාසා, “ලොකෙ” ති: තෙසං පටිත්තිට්ඨානදස්සනං. “සමමාහා” ති: සමෙමාහාතිමිත්තං අයො නිසො මනසිකාරහෙතු; සමෙමාහාතිවා සමෙමාහනා සමෙමාහකර. “පානසිංසු” ති: වීරභාවනො පානෙසු; ලොකතො වා උත්තරිකුභාමං.

ම. ලොකෙ පානසිංසුති අන්තො. “ඛනාපගානා”ති: අනුපවිට්ඨො.
 “මාරවිසසෙ”ති: කිලෙසමාරවිසසෙය. කිලෙසමාරසෙය්ව පවතතිට්ඨා
 නෙ, නස්ස වසංගතොති අධිපපායො. දෙවපුත්තමාරස්ස වා ඉස්සරි
 යට්ඨානෙ නං අනුපවිසිත්වා සීභො. “දලහසලසමපටිනො”ති:
 දලහං පිරහරං දලෙන වා සලෙන සමපටිනො රුහසලෙන හදයං
 ආගච්චි විදො. “අසකං මච්චුත්තස්ස අහං පාසා පමුච්චිතු”නති:
 අහමග්ගසණ්ඩාසෙන රුහාදිසලං අනවසෙසනො උද්ධරනෙතායෙව
 රුහනවබ්බකසංඛාතා මච්චුරුත්තස්ස පාසා අහං පරිමුච්චිතුං අසකං,
 තතො අත්තානං අමොවෙසිං, තතො එව ච සබ්බෙ කාමං පඨිණා
 මෙ හවා සබ්බෙ විදුලිතා වන්තරමමණාදිගෙදෙන අනෙකානෙදතිත්තා
 සබ්බෙ කිලෙසකාමා අරියමග්ගන සමුච්ච්චවසෙන මයා පඨිණා
 කිලෙසකාමෙපු හි පඨිණෙපු වන්තකාමාපි පඨිණා එව ගොනති.
 හථා කාමකමමහවාදයො හවා සබ්බෙ මග්ගස්සණ්ඩාසිතා විදුලිතා විද්ධං
 සිතා. කමමහවෙපු හි විදුලිතෙපු උපපාතිහවා විදුලිතා එව ගොනති.
 එවං කමමහවාතං විදුලිතත්තා එව විකිණිණො ජාතිසංසාරො නත්ති
 දති පුතබ්බවො. නස්සන්තො ගෙට්ඨා වුත්තොයෙව. ඉදමෙව ච පෙරස්ස
 අස්සෙඤ්ඤ බ්‍යාකරණං අගොසිති.

උතතරසෙවරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති සී තා.

¶

“සුත්‍රාථ ඤානසො සබ්බෙ”ති ආයසමනො අභිභූතසෙවරස්ස
 ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙපු කභාධිකාරො තත්ත තත්ත
 භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණිනෙතො චෙස්සගුස්ස. භගවතො කාලෙ කුල
 ගෙයෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාතං පත්තො තාදිසෙන කල්‍යාණමිත්ත
 සංගතිස්සයෙන සාසනෙ අභිපපසනො අගොසි. සො සත්ථි පරි
 නිබ්බුතො නස්ස ධාතුං ගගෙතුං මහාජනෙ උස්සාහං කරොනෙත සයං
 සබ්බපඨමං ගඤ්ඤාදකෙන විතකං නිබ්බාපෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤ
 කමෙත දෙවමනුස්සෙපු සංසරනො ඉමසමි. බුද්ධිපාදෙ වෙසිපුර
 නගරෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා අභිභූතොති උද්ධතාමො පිඤ්ඤව
 යෙන රජං කාරෙති. තස්මිඤ්ච සමයෙ භගවා ජනපදවාරිකං
 වුරුනො අනුපුබ්බෙන නං නගරං පාපුණි. තතො සො රාජ
 “භගවා කීර මම නගරං අනුපවත්තො”ති සුත්වා සන්ති සත්තිකං
 ගතවා ධම්මං සුත්වා දුතියදිවසෙ මහාදුතං පවත්තෙයි. භගවා
 භූතනාපි තස්ස රඤ්ඤෙ අජ්ඣාසයානුරූපං අනුමොදනං කරොනො
 යෙව වින්තරතො ධම්මං දෙසෙයි. සො ධම්මං සුත්වා උද්ධිපසාදෙ
 රජං පගාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං සච්ඡකායි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“ධය්‍යමානෙ සරිරච්චි චෙස්සගුස්ස මගෙසිනො

ගඤ්ඤාදකං ගගෙත්වාන විතකං නිබ්බාපයිං අහං.

එකතියෙහි ඉතො කපෙප විභානං නිබ්බාපයිං අගං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ගණ්ඩාදහසසිදං එලං.

කීලෙසා කොපිභා මග්ගං-පෙ-භානං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරහත්තං පන පඤ්චා විමුක්තිපුබ්බෙන විහරන්තො තස්මිං තස්ස
ඤ්ඤානා අමච්චා පාරිසර්ජා නාගරා ජනපදානි සබ්බෙ සමාගතො
“ගන්තො කසමා නිං අභේග අනාපේ කඤ්ඤා පබ්බජිතො”ති පරිදෙ
විංසු. පේරො තෙ ඤ්ඤිපමුබ්බෙ මනුස්සො පරිදෙවන්තො දිස්වා තෙසං
අත්තන්තො පබ්බජ්ජාභාරණවිභාවනමුබ්බෙන ධම්මං කපේන්තො:-

“සුඤ්ඤාට්ඨ ඤ්ඤායො සබ්බෙ යාවන්තොත්ථ සමාගතො,
ධම්මං වො දෙසසිස්සාමි, දුක්ඛා ජනි පුනපුනං.

ආරහට්ඨ, නික්ඛමට්ඨ, පුඤ්ජට්ඨ බුද්ධසාසනෙ,
ධුතාට්ඨ මච්චිතො සෙතං නද්වාගාරංව කුඤ්ජරො.

යො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අපමන්තො විගෙස්සති,
පභාය ජනිසංසාරං දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති”ති

තිස්සො භාටා අභාසි.

තත්ථ “සුඤ්ඤාට්ඨ”ති: නිසාමෙට්ඨ. ඉද්දති මයා චුළ්චමානං ඔගිත
සොතා සොතවාරානුසාරෙණ උපධාරෙට්ඨාති අත්ථො. “ඤ්ඤානො”ති:
ඤ්ඤිපමුබ්බෙ කඤ්ඤා තෙසං සබ්බෙසං ආලප්පනං. තෙතාගා:-“සබ්බෙ
සාවන්තොත්ථ සමාගතො”ති: යාවන්තො යත්තභා ඵත්ථ සමාගමෙ
ඵතස්මිං වා මම පබ්බජ්ජාය සමාගතාති අත්ථො. ඉද්දති යං සංඛාය සුඤ්ඤා
ට්ඨාති සවණ්ණත්තචාවචනං කභං හං “ධම්මං වො දෙසසිස්සාමි”ති
පටිජනාති. “දුක්ඛා ජනි පුනපුන”නති ආදිනා දෙසෙවුං ආරභි.
තත්ථ “දුක්ඛා ජනි පුනපුන”නති: ජනි නාමෙසා ගණ්ඩාදහසනතික
මුලකාදිහෙදස්ස ජරාදිහෙදස්ස ව අනෙකවිගිතස්ස දුක්ඛස්ස අධිධ්මාන
භාවන්තො දුක්ඛා, සා පුනපුනං පච්චන්තමානා අභිවිස දුක්ඛා, තස්සා
පන ජනිතො සමතික්ඛන්තොත්ථ උග්ගාගො කරණීයොති දස්සෙන්නො
ආගා:-“ආරහට්ඨ”ති ආදිං.

තත්ථ “ආරහට්ඨ”ති: ආරහට්ඨාතුසංඛාතං විරියං කරොට්ඨ.
“නික්ඛමට්ඨ”ති: කොසජ්ජපක්ඛන්තො නික්ඛන්තත්තො නික්ඛමට්ඨාතු
සංඛාතං තදුත්තරිං විරියං කරොට්ඨ. “පුඤ්ජට්ඨ බුද්ධසාස
නෙ”ති: යස්මා සීලසංවරො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහනවාරනා භොජනෙ
මත්තඤ්ඤාභා සතිසම්පජ්ඤාදනති ඉමෙසු ධම්මෙසු පතිට්ඨිතානං
ජාගරියානුයොගවසෙන ආරම්බනික්ඛමට්ඨාතුයො සම්පජ්ජනති, තස්මා
තථාගුභා සමථිපස්සනා සංඛාතෙ අධිසීලසික්ඛාදිසංඛාතෙ වා ගග
වන්තො සාසනෙ සුභතප්පසුත්තො භොට්ඨ. “ධුතාට්ඨ මච්චිතො සෙතං
නද්වාගාරංව කුඤ්ජරො”ති: ඵලං පටිපජ්ජන්තො තෙධාතුඉස්සරස්ස
මච්චුරාජස්ස වසං සන්තො නෙතිති තස්ස සෙතාසංඛාතං අබලං

දුබලං යථා නාම ථාමබ්බුප්පනො; කුඤ්ඤරො නලෙහි කතං අභාරං බණෙනෙව විද්ධංසෙති එවමෙව තිලෙසගණං. බුනාථ විබම්ථ විද්ධං සෙථාති අනො. එවං පන බුද්ධසාසනෙ උසාහං කරොන්නස්ස එකං සිතො ජාතිදුක්ඛස්ස සමතික්කමොති දස්සෙන්නො “සො ඉමස්මි”නති ආදිනා හතිසං ගාථාමාග. තං සු විකෙඤ්ඤයන්තෙව.

අභිගුණකෙවරස්ස ගාථාවණණනා නි සි තා.

“සංඝර”නති අයස්වතො ගොතමකෙවරස්ස ගාථා. කා උප්පතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු භාගාධිකාරො. තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති කරොන්නො සිබ්බිති භගවති පරිනිබ්බුතෙ තස්ස විතකං දෙවමනුස්සෙසු පුජෙන්නෙසු අධිති වම්පකපුපෙථි විතකං පුජෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකල්මෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො ඉමස්මි. බුද්ධුප්පාදෙ සාකියරාජකුලෙ තිබ්බත්තිතො ගොතමාති ගොතනවස්සෙනෙව අභිලක්ඛිතානාමො වයප්පන්නො සත්ථ ඤතිසමා ගමෙ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිතො විපස්සනාය කම්මං කරොන්නො ඡලෙහිකෙඤ්ඤ අගොසි.

තෙන වුත්තං අපදිනෙ:-

“කොයමාතස්ස භගවතො සිබ්බිතො ලොකබිඤ්ඤො

අධි වම්පකපුපථාති විතකං අතිරොපයි.

එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ යං පුප්ථමතිරොපයි;

දුග්ගතිං නාතිජානාමි. විතකපුජාසිද්ධථලං.

තිලෙසා කොපිතා මය්හං--පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

ඡලෙහිකෙඤ්ඤ පන හුත්වා විමුත්තිස්සබෙන විහරන්නො එකදිවසං ඤානෙන “කසමා භන්නෙ අලෙහ පභාය පබ්බජිතො”ති පුට්ඨො සංසාරෙ අත්තනො අනුභූතදුක්ඛවෙව ඉදුති අධිගතං නිබ්බාණ සුඛං ව පකාසෙන්නො:-

“සංසරං හි නිරයං අගඤ්ඤිස්සං, පෙතලොකමගමං පුතපුතං;

දුක්ඛමමිති පි නිරවජානයොනියා තෙකධා වුසිතං වීරමයා.

මානුසොපි ව භලොභිරුඛිතො, සග්ගකායමගමං සකිං සකිං,

රූපධාතුසු අරූපධාතුසු තෙවසඤ්ඤිසු අසඤ්ඤිසු සිතං.

සමග්ගා සුචිද්ද්වා අසාරකා සංඛතා පචලිතා¹ සදෙරිතා,

තං විදිතො මහමත්තසමභවං සන්තිමෙව සතිමා සමජ්ඣග”නති

නිති ගාථාති තෙසං ධම්මං දෙසෙසි.

තත් “සංඝර”නති: අනාදිමති සංසාරෙ සංසරන්නො කම්මකිලෙ සෙති පමසු ගතිසු වචනඋපපජ්ජනවසෙන අපරපරං සංසරන්නොති

අන්තො, 'භි'ති: නිපාතමතතං. "නිරසං අගඤ්ඤියං"නති: සංඤ්ඤාදිකං අධිවිධං මහාතිරයං කුසාකුලාදිකං සොළසවිධං උස්සාදතිරයඤ්ඤි පටිසක්ඛිවසෙන උපගඤ්ඤිං. "පුභපපුභ"නති: ඉදං ඉධාපි ආනෙතබ්බං. "පෙතලොක"නති: පෙතතිවිසයං බුද්ධිපාසාදිභෙදං පෙතති භාවනති අන්තො. "අගම"නති: පටිසක්ඛිවසෙන අගඤ්ඤිං උපපජ්ජිං. "පුභපපුභ"නති: අපරපරං. "දුක්ඛමමිතිපි"ති: අඤ්ඤාදිඤ්ඤාතිබිණ් කසාපතොදුතිසාභාදි දුක්ඛාති දුස්සභායයි. ලිංගවිපරාසෙන හෙතං චුතතං දුක්ඛමමිති. "තිරච්ඡානාසායානිසා"ති: මිගපකම්ආදිප්පභෙදය තිරච්ඡානසොනියං. "නෙකාධානි"ති: මධ්‍යගොණගුණාදිව සෙනවෙව කාකඛලාකකුලලාදිවසෙන ව අනෙකාප්පකාරකං අනෙක වාරඤ්ඤි වීරං දීඝමධානං මයා චුසිතං නිව්චං උත්තරානසාධාදිව සෙන දුක්ඛං අනුභූතං. තිරච්ඡානසොනියං නිබ්බතාසත්තො මහා මුලභතාය වීරතරං හත්තෙව අපරපරං පරිවතනතීති දස්සනන්තං ඉධ වීරනති චුතතං. "මානුසොපි ව හවොගිණ්ඨිනො"ති: මනුස්සත්ත භාවොපි මයා තාදිසෙන කුසලකමුඤ්ඤා සමවායෙන අතිරුඬිතො අධිගතො. කාණකවස්සපමස්සත්තමෙත්ථ උද්ගරිතබ්බං. "සංගායාස මගමං සකිං සකිං"නති: සග්ගතිසංඛාතං කාමාවචරදෙවතායං සකිං සකිං කදුචි කදුචි උපපජ්ජනවසෙන අගඤ්ඤිං. "රුපධානුසු"ති: පුප්පජ්ජනභවග්ගපරියොසානෙසු රුපභවෙසු. "අරුපධානුසු"ති: අරුපභවෙසු. "නෙවසඤ්ඤියු අසඤ්ඤියු ඩින"නති: රුපාරුපධානුසු ව න කෙවලං සඤ්ඤියු ඵල, අථවො නෙවසඤ්ඤියුසඤ්ඤියු අසඤ්ඤියු ව උපපජ්ජිං ඩිතං මයාති ආනෙතො යොජෙතබ්බං. නෙව සඤ්ඤාගහණෙනෙත්ථ නෙවසඤ්ඤියුසඤ්ඤියුභවො ගතිහො. යදිපි මෙ වෙ භවා රුපාරුපධානුගහණෙනෙව ගග්ගනාති යෙ පන ඉතො බාහිරකා තත්ථ නිව්ච සඤ්ඤියුනො භවිමොකාසඤ්ඤියුනො ව නෙසං තස්සා සඤ්ඤියු මච්ඡාභාවදස්සනන්තං විජුං ගතිහාති දුර්ථබ්බං. ඵලං විති භාදාති භවමුලස්ස අනුපට්ඨිනතතො අනාදිමති සංසාරෙ අත්තනො චට්ඨදුක්ඛානුභවං දස්සෙතො ඉදුති හදුපච්ඡේදෙන විචට්ඨ සුධානුභවං දස්සෙතො:-"සමගවා"ති ආදිනා තතියං ගාථාග.

තත්ථ "සමගවා"ති: කාමභවාදයො ඵලති හෙතුප්පට්ඨයසමවා යෙන භවනතීති ඉධ සමගවාති චුතතා. "සුචිදිනා"ති: විපස්සනා පඤ්ඤාසතිතමග්ගපඤ්ඤියු සුච්ඡි විදිනා. "අසාරකා"ති ආදි තෙසං විදිනාකාරදස්සනං. තත්ථ "අසාරකා"ති: නිව්චසාරදිසාරරතිනා. "සංඛිනා"ති: සමෙට්ඨ සමුදය පට්ඨයෙති කවා. "පවලිනා"ති: සමිඛ තතො ඵල උපාදජ්ජරුදීති පසාරතො වලිනා අනවට්ඨිනා. "සප්පෙතිනා"ති: සද්ධ සබ්බකාලං හමෙගන ඵරිතා ඉත්තරං හසිගගාමිනො පහසිතුරාති අන්තො. "නං විදිකා මහමනනසමභව"නති: තං යථා චුතතසමිඛකස්ස සභාවං අත්තසමභවං අත්තති සමුත්තං අත්තායතතං ඉස්සරාදිවසෙන අපරායතතං පරිඤ්ඤාතිසමයවසෙන අගං විදිකා

නපටිපකඩභූතං සනතිමෙව නිබ්බාණමෙව මග්ගපඤ්ඤසභියා සත්ථො
හුඤා සමජ්ඣගං අධිගඤ්ථං; අරියමග්ගභාවනාය අනුප්පන්නොති.
එවං පෙරො ඤාතකානං ධම්මදෙසනාමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

ගොතමසේවරස්සගාථාවණණනා

ති සී තා.

“යො පුඤ්ඤ කරණීයාති”ති: ආයසමනො ගාදිතසේවරස්ස
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කීර සදුමුතතරස්ස හගවනො කාලෙ කුල
ගෙහෙ නිබ්බන්ධිඤා විඤ්ඤාතං පනෙනා සසරී පරිනිබ්බිතෙ තස්ස
විභක්ඛප්පය කසිරමානාය ගනෙකින පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤ
කමෙත දෙවමනුස්සෙසු සඤ්ඤාතො ඉමස්මිං බුද්ධිප්පාදෙ සාවන්තියං
බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ධිඤා ගාදිගොති උදධනාමො වයප්පනො,
ජනිමානං නිස්සාය අඤ්ඤා වසලවාදෙන සමුද්ධරති. සො භික්ඛුනං
සනතිකං ගතඤා ධම්මං සුඤා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජ්නොපි විරපරි
විතත්තා වසලසමුද්ධාරං න විස්සජ්. අපේකදිවසං සත්ථු සනතිකෙ
ධම්මං සුඤා සඤ්ඤාභසංවෙගො විපස්සනං පට්ඨපෙඤා අභ්‍යන්තො
විත්තප්පවත්ති. උපපරිකඩනෙනා මානුද්ධිවට්ඨිග්ගතිතවිත්තං දිඤා
තං පභාය විපස්සනං උස්සන්තාපෙඤා අරග්ගතං පාපුණි. හෙන
වුත්තං අපදනෙ:-

“විභක්ඛපු කසිරමානෙසු නානාගඤ්ඤි සමාගිහෙ
පසන්නාවිතො සුමනො ගනිමුට්ඨිං අපුජසිං.

සතසගස්ස ඉතො කප්පෙ විභක්ඛං යං අපුජසිං;
දුග්ගතිං නාහිජනාමි. විභක්ඛප්පසිද්ධපිලං.

කිලෙසා කොට්ඨා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගා පන හුඤා විමුත්තිපුබං අනුගමනෙනා:-

“යො පුඤ්ඤ කරණීයාති පච්ඡා සො කතකුමිට්ඨති
පුබා සො ධංසගෙ ඤානා පච්ඡා ව මනුභප්පති.

යඤ්ඤි කසිරා නංගි වදෙ යං නකසිරා නතං වදෙ
අකරොත්තං භාසමානං තං පරිජනනාති පණ්ණා.

පුපුබං වහ නිබ්බාණං සමමාසම්බුද්ධදෙසිතං
අසොකං විරජං ඛෙමං යත්ථ දුක්ඛං නිරුජ්ඣති”ති

තිති ගාථාති භික්ඛුනං ඔවාදදනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි. හෙසං
අත්ථො ගෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

ගාදිතසේවරස්ස ගාථා වණණනා

ති සී තා.

“පාපමිතෙන” නි ආයසවතො විමලසේනරජය ගාථා. කා උපපන්නි? අයමපි පුරිමබ්බදෙධිපු කතාධිකාරො තත් තත් භවෙ විවච්චපතික්කයං. පුඤ්ඤං උපවිණිනෙන්තො සදුමුග්ගරජය භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤාභං පත්තො සත්ථි පරි නිබ්බුතො සාධුකිලුතද්වසෙසු විනිවර්තොසු සත්ථ සරිරං ගගෙත්වා උපා සකෙසු කොපනට්ඨානං ගච්ඡන්තොසු සත්ථ ගුණේ ආවජ්ඣත්වා පසන්න මාතසො සුමනපුපෙඨති පුජං අනාසි. සො තෙන පුඤ්ඤභවෙවන දෙවමනුසෙසු සංසරෙන්තො ඉමයං. බුද්ධාපාරාදෙ බාරාණසියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විමලොති ලද්ධිනාමො වයපපත්තො සොමමිත්තතේරං නික්කාය සාසනෙ පබ්බජිතො තෙනෙව උසායා තිතො විපස්සානං පට්ඨපෙත්වා නචිරසෙව අරග්ගතං පාපුණි.

තෙන චුත්තං අපදනෙ:-

“නිග්රන්තෙක සරිරමති චන්දමානාසු හෙරිසු
පසන්නවිත්තො සුමිතො සුමනපුපෙඨති පුජසිං,
සතසගසෙස ඉතො කපෙප යං පුපථමතිපුජසිං;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි, පුපථ¹පුජසිදං එලං
කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

අරග්ගතං පත පඬා අත්තනො සග්ගායස්ස ගිකඤ්ඤා ඔවදන්තො:-

“පාපමිතෙන විචජේත්ත්වා හජේයස්සත්තමපුග්ගලො,
ඔවාදෙ වස්ස නිට්ඨෙය්‍ය පත්තෙන්තො අවලං පුබ්බං,
පරිත්තං දුරං ආරාග්ග යථා සිද්ධෙ මහණ්ණවෙ,
එවං කුසිභං ආගමම සාධුජිවි විසිදති.
තස්මා නා පරිචජේත්ත්වා කුසිතං භිනවීරියං,
පටිවිත්තෙති අරියෙති පතිතත්තෙති කොසිති
නිච්චං ආරදධිවීරියෙති පණ්ණිතෙති සග්ගාවසෙ” නි

තිස්සා ගාථා අනාසි.

තත් “පාපමිතෙන” නි: අකල්‍යාණමිත්තෙක අසප්පරිසෙ භින විරියෙ. “විචජේත්ත්වා” නි: හං අහරන්තවසෙන දුරහො චජේත්වා. “හජේයස්සත්තමපුග්ගලො” නි: සප්පරිසෙ පණ්ණිතෙක කල්‍යාණමිත්තෙක ඔවාදනුසාසනිගගණවසෙන සෙවෙය්‍ය. “ඔවාදෙ වස්ස නිට්ඨෙය්‍ය” නි: අස්ස කල්‍යාණමිත්තස්ස ඔවාදෙ අනුසිට්ඨියං යථානුසිට්ඨං පටිපත්තන්තවසෙන නිට්ඨෙය්‍ය. “පණ්ණිතෙන්තො” නි: ආකංඛෙන්තො. “අවලං පුබ්බ” නති: නිබ්බාණපුබ්බං, හමපිති අකුපපභාවහො අවලන්ති චුට්ඨති. සෙසං චුත්තත්තමෙව.

විමලසේනරජය ගාථාවණ්ණනා

නි ට්ඨි හා.

නිකතිපාගවණ්ණනා

ස ම ත්තා.

වතුකනනිසානො.

“අලංකතා”ති අයසමනො නාගසමාලසන්ධරණං ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං නිර සද්මුත්තරණං හගවතො කාලෙ කුලගෙනෙ නිබ්බන්තිතා විඤ්ඤානං පනෙතා සමමසමයෙ සුරියානපසන්නත්තාය භූමියා ගවජ්ජනාං සන්තාරං දිස්වා පසන්නමානසො ඡත්තං අද්ධි. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමසමි බුද්ධිපාදෙ සකාරජකුලෙ නිබ්බන්තිතා නාගසමාලොති. ලභි නාමො වයසපනො ඤාතිසමාගමෙ පරිලභිසද්ධො පබ්බජිතා කපි කාලං හගවතො උප්පධානො අගොසි. සො එකදිවසං නගරං පිණ්ඩාය පවිට්ඨා අලංකතපරියත්තං අඤ්ඤාතරං නට්ටකිං මහා පථෙ කුරියෙසු වර්ජනොසු නට්ටනිං. දිස්වා “අයං චිත්තකිරිය වායොධානුච්චාරවසෙනභාරජකායස්ස නථා නථා පරිවත්ති, අගො අතිව්වා සංඛාර”ති බයවයං පඨපෙතො විපස්සනං උප්ප්පකාපෙතො අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“අභාරජනා පඨවි කුකකුලානුගතා මති;
සද්මුත්තරණෙ හගවා අබ්බොකාසමිච්චි වංකමි.

පඬුරං ඡත්තමාදය අද්ධානං පටිපජ්ජනං;
තත්ථ දිස්වාන සමබුද්ධං චිත්තමෙව උදපජ්ජතං.

මට්ඨිසමුද්ධා භූමි අභිනාදව මති අයං
උපවන්ති¹ මහාවාතා සරිරස්සාසුබෙපනා.

සිහං උණං පටිගන්ති වාතාතපතිවාරණං
පතිගණා ඉමං ඡත්තං එස්සයිස්සාමි නිබ්බුතිං.

අනුකම්පකො කාරුණිකො පද්මුත්තරෙ මහායසො
මම සංකප්පමඤ්ඤාය පටිගණති තද ජිනො.

තිංසකප්පාති දෙවිජ්ඣෙ දෙවරජ්ජමකාරසිං;
සත්තං පංචකවනානුං ව වක්කවන්ති අගොසගං.

පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනානො අසංඛියං
අනුභොසිං සකං කමමං පුබ්බෙ සුකතමත්තනො.

අයං මෙ පච්ඡිමා ජාති, වරිමො වත්තනෙ හවො,
අජ්ජාපි සෙනවජ්ජනං මෙ සබ්බකාලං ධරියති.

සතසගස්ස ඉතො කප්පෙ යං ඡත්තමද්දිං තද;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. ඡත්තදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්වාපිතා මණ්ණං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පත පඤ්ඤා:-

“අලංකාරා සුවසනා මාලිනී වන්දනාදා
මජ්ඣේ මහාපථේ නාරී තුරියෙ නිවෙති නිවෙති.”

පිණ්ඩකාය පව්වෙය්‍යං ගච්ඡන්තො නං උදකඛිසං
අලංකතං සුවසනං මච්චුපාසංව ඔබ්බිතං.

තතො මෙ මහසිකාතේ යොනිසො උදපජ්ජති,
ආදීනවො පාතුරුහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨති.

තතො විතතං විමුච්චි මෙ, පස්ස ඛම්ම සුඛම්මතං,
තිස්සො වීර්ජා අනුප්පත්තො, භතං බුද්ධස්ස සාසන”නති

වතුහි ගාථාති අත්තනො පටිපත්තිකීත්තනාමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකාසී.

තත් “අලංකාරා”ති: ගජ්ජපගාදි ආභරණෙති අලංකතගත්තො.
“සුවසනා”ති: සුඤ්ජරවසනා, සොගණ්ණවත්තිවත්තා. “මාලිනී”ති:
මාලාභාරිණී, පිලකිතපුප්ථමාලා. “වන්දනාදා”ති: වන්දනානුලෙ
පලිත්තසරීර්. “මජ්ඣේ මහාපථේ නාරී තුරියෙ නිවෙති නිවෙති”ති:
යථාචුත්තරානෙ ඵතා නාරී නාවතිත්ති නගරවිටියා මජ්ඣේ
පංචසූතකා තුරියෙ වජ්ජනෙත නිවෙති යථාපඨපිතං නිවෙ-
කරෙති. “පිණ්ඩකායා”ති: තිකකාය. “පව්වෙය්‍යං”ති: නගරං පව්වෙය්‍යං.
“ගච්ඡන්තො නං උදකඛිසං”නති: නගරවිටියං ගච්ඡන්තො පරිස්සයපරි
ගරණත්ථං විටිං මලොකෙනෙතො තං නිවෙති. මලොකෙසිං. කිං විය?
“මච්චුපාසංව ඔබ්බිතං”ති: යථා මච්චුස්ස මච්චුරජස්ස පාසභුතො රූපා
දිකො ඔබ්බිතො ලොකෙ අනුච්චරිත්වා සීතො ඵකංසෙන සත්තානං
අනත්ථාවතො, ඵලං සාපි අප්පට්ඨසංඛාතෙ සීතානං අභිපුද්ධත්තානං
ඵකංසතො අනත්ථාවතා නිව්ච්චුපාසසද්ධිති වුත්තා. “නගො”ති:
තස්මා මච්චුපාසසද්ධිත්තො. “මෙ”ති: මඤ්ඤං. “මහසිකාතේ යොනිසො
උදපජ්ජති”ති: “අයං අසිසංඝාවො නගාරූපඛන්ධො මංසෙන අනු
පලිත්තො ජවියා පටිච්ඡන්තො අසුච්ඡිග්ගායිකේගුච්ඡපටිකකුලො
අතිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනගෙදකවිඛංසනධම්මො ඊදිසෙ විකාරෙ
දස්සෙති”ති ඵලං යොනිසො මහසිකාතේ උප්පජ්ජ. “ආදීනවො
පාතුරුහු”ති: ඵලං කායස්ස සභාවසාධාරණමුඛෙන හස්ස තං
නිසීදිතානං ව විතතවෙතසිකානං උදයබ්බයතං බණ්හතුරතං ව
මහසිකාතේතො තෙසු ව යකරකඛසාදිසු විය භයතො උපඨ
ගන්තොසු තත් මෙ තං අනෙකාකාරවොකාරං ආදීනවො දෙසො
පාතුරුහොසි, තප්පටිපකඛතො ව නිබ්බාණේ ආනිසංසො. “නිබ්බිදා සම
තිට්ඨති”ති: නිබ්බිදනං ආදීනවොනුපස්සනානුභාවසිද්ධිං නිබ්බිදාඤ්ඤං
මම හදයෙ සංඝාසී. මුහුත්තමි තෙසං රූපාරූපධම්මානං ගහණේ
විතතං තාගොසී. අඤ්ඤාදන්ත්‍ර මුංචිකුකාමහාදිවසෙන උදසීන
මෙව ජහත්ති අතො. “නගො”ති: විපස්සනාඤ්ඤාතො පරං. “පිණ්ඩ-
කායා”ති: ලොකුහභරගාවනාය වත්තමානාය මහාපටිපාටියා

සබ්බකිලෙසෙහි මම විහතං විමුහතං අහොසි. තෙන ඵලප්පතතිං දසොසිති. මග්ගකබ්බෙහි හි කිලෙසා විමුච්චනති නාම; ඵලකබ්බෙහි විමුහතාති. සෙසං වුත්තනායමෙව.

නාගසමාලසෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා ති සී තා.

“අහං මිඛෙහි”ති අයසමනො හතුසෙරස්ස ගාථා. කා උප්පතති? අයං කිර පඤ්චනාතස්ස හගවිතො කාලෙ කුලගෙනෙ නිබ්බන්ධනා විඤ්ඤානං පනොනා සන්ධි පරිනිබ්බුතෙ තස්ස ධාතුසො පුප්පෙති පුප්පෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙව නිම්මාණරතීපු නිබ්බන්ධනා අපරපරං දෙවමනුසොසු සංසරනො ඉමස්මි. බුද්ධිප්පාදෙ සත්ත රජකුලෙ නිබ්බන්ධනා භිගුති ලද්ධිනාමො වයප්පතො අනුරුද්ධි නිම්බ්ලෙහි සද්ධිං නිකම්භිතා පබ්බජිතා බාලකලොණකගාමෙ වසනො ඵසාදිවසං මිද්ධාහිහවං විනොදෙදුං විහාරනො නිකම්මෙ වසිකමං අභිරුහනො පරිපටිතා තදෙව අංකුසං කන්ධා චිතමිද්ධං විනොදෙදුං විපස්සනං වසේසිතා අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පරිනිබ්බුතෙ හගවති පඤ්චනාතෙ මග්ගසෙ
පුප්පමිඛෙහිපකෙ¹ කන්ධා සරිරං අභිතෙපසිං.

හත් විහතං පසාදෙදුං නිම්මාණං අගමාසගං;
දෙවලොකං ගතො සනොනා පුඤ්ඤානමං සරුමගං.

අමරා පුප්පමිඛෙහි මෙ සබ්බකාලං පවස්සති,
සංසරාමි මනුසොසු² රාජ ගොමි මාගායසො.

හගිං කුපුමවස්සො මෙ අභිවස්සති සබ්බදා,
නායෙව පුප්පපුජ්ජය වාගසා සබ්බදස්සිතො.

අයං පටිමිතො මග්ගං, වරිමො වත්තතෙ හවො,
අරජාපි පුප්පමිඛෙහි මෙ අභිවස්සති සබ්බදා.

සහසගස්ස ඉතො කප්පෙ යං පුප්පමිඛෙරෙපසිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. පුප්පපුජ්ජයිදං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මයගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පත පඤා ඵලපුබ්බෙන නිබ්බාණ පුබ්බෙන ව විනිතා මෙනො සන්ධාර ඵකවිහාරං අනුමොදිතුං උපගතෙන “කොසි තං භික්ඛු අප්පමනො විහරසි”ති පුඤා අත්තනො අප්පමාදවිහාරං තිවෙදෙනො:-

“අහං මිඛෙහි පතනො විහාර උපතිකම්මං;

වසිකමං අභිරුහනො හත්ථෙව පපතිං ඡමා.

ගතතානි පරිමජ්ජිකා පුතපාරුයා වඩකම.
වඩකමෙ වඩකමි. සොභං අජ්ඣන්තං සුසමාගිතො.

තතො මෙ මනසිකාරො යොනිසො උදපජ්ජථ,
ආදීතවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිස්ථ.

තතො විශාං විමුච්චි මෙ, පසා ධම්මසුඛම්මං,
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පන්නා, භතං බුද්ධස්ස සාසන"නති

ඉමා වතස්සො ගාථා අගාසි.

තත් "මිද්ධංග පනතො"ති: කායාලයිසංඛාවෙන අසතිවිසාන සභාවෙන මිද්ධංග අතිභූතො. "විහංග්"ති: සෙනාසනතො. "උප නික්ඛමි"නති: වඩකමිතුං නික්ඛමි. "නපෙඨව පපති, ඡමා"ති: තපෙඨව වංකමනසොපාතෙ නිද්දාගිභූතතාය භූමියං පරිපටිං. "ගතතානි පරිමජ්ජිකා"ති: භූමියං පහතෙන පංසුකිභානි අත්තනො සරීරාවයවානි අනොමජ්ජිකා. "පුතපාරුයා වඩකම"නති: පතිතොද නගනති සංකොචං අනාපජ්ජිකා පුතපි වංකමනධානං අභිරුහිකා. "අජ්ඣන්තං සුසමාගිතො"ති: ගොවරජකිභෙත්තන කම්මසානෙ නිව රණවික්ඛම්මනෙන පුද්ගසමාගිතො එකායාචිත්තො හුකා වංකමිනති යොජනා. සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉදමෙව ච පේරයා අඤ්ඤාබ්‍යාක රණං අගොසිති.

හභුපෙරයා ගාථාවණ්ණනා

නි ටසී තා.

"පරෙ වා"ති ආයසමතො සහිසපෙරයා ගාථා. කා උප්පත්ති? අයංපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත් තත් හවෙ පුඤ්ඤති උප විණ්ණෙනා සාකුසකියා හගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිකා විඤ්ඤානං පතෙතා එකදිවසං සථාරං විහාරා ගච්ඡන්තං දිසවා පසන්නමානසො උපාගතං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකාමෙමන දෙව මනුස්සෙසු සංසරනො කස්සපෙ හගවති පරිනිබ්බුතෙ සුවණ්ණ වෙතියෙ ඡති කුලපුත්තෙති සද්ධිං අත්තසත්තමො සාසනෙ පබ්බ ජිකා කම්මසානං ගගෙකා අරඤ්ඤෙ විහරනො විසෙසං නිබ්බත්තො තුං අසකෙකානො ඉතරෙ ආහ: "මයං පිඨිපාතාය ගච්ඡන්තා ජිවිතෙ සාපෙකඛා ගොම, ජිවිතෙ සාපෙකඛායාච න සකකා ලොකුත්තරං ධම්මං අධිගන්තුං. පුද්ග්ජකාලාභිනියා ව දුක්ඛා; හඤ් මයං නිස්සෙතිං බ්‍රහ්මිකා පබ්බතං ආරුයා කායෙ ව ජිවිතෙ ව අනපෙකඛා සමණධම්මං කරොමා"ති. තෙ තථා අභංසු. අථ තෙසං මහාපේරො උපතිස්සයසම්පන්නො තදගෙව ඡළභිඤ්ඤා හුකා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං උපතෙසි. ඉතරෙ "කුලෙහ හනෙත කත කිච්චා කුලෙහි සද්ධිං සල්ලාපමත්තමපි පපංචො සමණධම්මමෙව මයං කරිස්සාම තුලෙහ අත්තනා දිස්ඨම්මසුඛවිහාරමනුසුජ්ජා"ති

වඩා පිණිසානං පටික්ඛිපිංසු. ථෙරො තෙ සංපටිච්ඡාපෙහුං අස
කොතෙතා අගමාසි. තතො තෙසං එකො මහනිගව්වයෙන
අභිඤ්ඤපරිවාරං අනාගාමිඵලං සච්ඡිකතා තෙති පටික්ඛිතො
අගමාසි. තෙසු ඛිණ්ණසව්නෙරො පරිනිබ්බාසි. අනාගාමි සුඛාචා
සෙසු උප්පජ්. ඉතරෙ පුට්ඨජනකාලකිරියමෙව කතා ජසු කාම
සග්ගෙසු අනුලොමපටිලොමතො දිබ්බසම්පත්තීං අනුගමිතා අමොකං
භගවතො කාලෙ දෙවලොකා වසිතා එකො මලලාරජකුලෙ පටි
සන්ධිං ගණති; එකො ගඤ්ඤාරජකුලෙ, එකො බාහියරථෙ, එකො
රාජගගෙ එකිත්තා කුලදුරිකාය කුච්ඡිමති පටිසන්ධිං ගණති. ඉතරො
අඤ්ඤාතරස්සා පටිබ්බාජිකාය කුච්ඡිමති පටිසන්ධිං අග්ගගෙසි. සා කීර
අඤ්ඤාතරස්ස බත්තියස්ස ධිතා. නං මාතාපිතරො “අමොකං ධිතා
සමයන්තරං ජනානු”ති එක්ඛන් පටිබ්බාජකස්ස නියාතසිංසු. අපේකො
පටිබ්බාජකො නාය සද්ධිං විප්පට්ඨජ්. තෙනාසා ගඤ්ඤං ගණති. නං
ගබ්භිනිං දිස්වා පටිබ්බාජකා නික්කමිසිංසු. සා අඤ්ඤානු ගච්ඡන්ති
අන්තරාමග්ගෙ සසායං විජ්ඣති. තෙනස්ස සභිකොත්ථෙව නාමං
අසංසු. සො වඩ්ඪිතා පටිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා නානා සන්ධාති
උග්ගගෙතා මහාවාදි හුතා වාදපසුතො විවරතො අත්තතො සද්දිසං
අදිස්වා නගරවාසෙ අස්සමං කාමරතා බත්තියකුමාරාදයො සිප්පං
සික්කාපෙතො විහරතො අත්තතො මානුසා ඉඤ්ඤාවං ජිග්ච්ඡන්ති
යාව කුතං උප්පාදෙතා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පත්තාය අභිසංඛරිතා
දිනෙන ධිසති පඤ්ඤා ගගෙතා තෙ තෙ සමිණ්ණාගමිණෙ පුට්ඨි. තෙ
වස්ස තෙසං පඤ්ඤානං අත්ථං බ්‍රහ්මානුං නස්සන්ධිංසු. සභිකස්සාන
විණිශ්චනාසං පන “සුඛාචාසබ්‍රහ්මා තෙ පඤ්ඤා අභිසංඛරිතා අද
සි”ති ආය. භං “නද පන භගවා පච්චත්තවර්ධමව්වසෙකා අනුපුබ්බන
රාජගගං ආගන්තා වෙථවතෙ විහාසි. නද සභිකො තත්ථ ගන්තා
සන්ධාරං උපසංකමිතා තෙ පඤ්ඤා පුට්ඨි. සන්ධා භස්ස පඤ්ඤා
බ්‍රහ්මානු”ති සබ්බං සභියස්සතෙත ආගන්තයෙන වෙදිතබ්බං. සභිකො
පන භගවතා තෙසු පඤ්ඤාසු බ්‍රහ්මානෙසු පටිලඳ්ධිසද්ධිං පබ්බජිතා
විපස්සන්තං පට්ඨපෙතා අරගන්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“කාතුසන්ධිස්ස මුනිතො බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො
දිවා විහාරං වජ්ජතො අක්කමනමදසගං.

ඉමසම්මි තාව කප්පසම්මි යං දුනමදදිං තදා;
දුග්ගතිං තාභිජනාම්. අක්කමනස්සදං ඵලං.

කිලෙසා කුමාරා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහා පන හුතා දෙවදත්තෙ සංඝගෙදාය පරික්කමතො
දෙවදත්තපක්ඛිකානං හික්ඛුතං මවාදං දෙනොතා:-

“පරෙ ව න විජානන්ති මයමෙත්ථ යමාමසෙ;

යෙ ව තත්ථ විජානන්ති, තතො සමුත්තා මෙධගා.

යද ව අවිජානනා ඉරියනාමරු විය,
විජානනාති ව යෙ ධම්මෙ ආතුරෙසු අනාතුරු.

යං කිංචි සිපිලං කම්මං සංකිලිඨං යං වනං
සංකායාරං බ්‍රහ්මවරියං න තං ගොති මහපථලං.

යස්ස සබ්බභවාරිසු භාරවො නුපලබ්භති,
ආරකා ගොති සද්ධම්මො නතං පුත්‍රවියා යථා”ති

වතුති ගාථාති ධම්මෙ දෙසෙසි.

තත් “පණ්ණාසක”ති: පණ්ණාසකෙ ධර්මානාං අනෙකං; “ධම්මෙ අධම්මො”ති ආදී හෙදකරවත්තු දීපනවසෙක විවාදපසුතා පරෙ නාම. තෙ’ත්ථ විවාදං කරොන්තො මයං යමාමසෙ උපරමාම නස්සාම සත්තං සම්මානං මවුසුනතිනං ගච්ඡාමාති න ජානනති. “සෙ ව නාත්ථ විජ්ඣනනති”ති: යෙ තත් පණ්ණාසකෙ මයං මවුසුනම්මං ගච්ඡාමාති විජානනති. “නානා සම්මානනි මෙධගා”ති: එවං හි තෙ ජානනා යොතිසො මතසිකාරං උපපාදෙත්වා මෙධගානං කලගානං වූපසමාය පටිපත්තනති අප්ථ නෙසං තාය පටිපත්තියා තතො මෙධගා සම්මනති. අප්ථා “පණ්ණාසක”ති: යෙ සත්ථ විවාදනුසාසකියා අගහණෙන සාසනානා බාහිරතාය පරෙ,තෙ යාව මයං මෙධගානං ගගෙත්වා එත්ථ ඉධිලොකෙ සාසනස්ස පටිතික්ඛාගෙන යමාමසෙ වායමාමාති න විජානනති; තාව විවාද න වූපසමනති. යද පන තස්ස ගාහස්ස විස්ස ජනවසෙක යෙ ව තත් තෙසු විවාදපසුතෙසු ධම්මාධම්මෙ ධම්මාදිතො යථා යථාභූතං විජානනති තතො තෙසං සන්තිකා හෙ පණ්ණාසක පුරිසෙ නිස්සාය විවාදසංඛාතා මෙධගා සම්මනති. එවමෙත්ථ අත්තො වෙදිතබ්බො. “සද්ධ”ති: යස්මිං කාලෙ. “අවිජ්ඣනනා”ති: විවාදස්ස වූපසමුපායං ධම්මාධම්මෙ වා යථාවතො අජානනා. “ඉරියනාමරු”ති: අමරා විය ජරාමරණං අතික්ඛනනා විය උද්භවා උත්තලා මුඛරු විකිණ්ණවාචු වපලා හුත්වා වත්තනති වසනති තද විවාදෙ න වූපසමනෙව. “විජ්ඣනනා ව සෙ ධම්මෙ ආතුරෙසු අනාතුරු”ති: යෙ පන සත්ථ සාසනධම්මෙ යථා භූතං ජානනති තෙහි කිලෙසරෙගෙන ආතුරෙසු සන්තොසු අනාතුරා නික්ඛිලෙසා අතිකා විහරනති. තෙසං වසෙක විවාදෙ අවිජානනමෙව වූපසමනති අධිපායො.

“සං කිංචි සිපිලං කම්මං”නති: ඔලිසිත්වා කරණෙන සිපිලගාහං කත්වා සාථලිකානාවෙන නතං යං කිංචි කුසලකම්මං. “සංකිලිඨ”නති: වෙසිආදිතෙ අනෙකෙරෙ වරණෙන කුහනාදිමච්ඡාප්චෙන වා සංකිලිඨං වතසමාදනං. “සංකායාර”නති: සංකාහි සරිතබ්බං විහාරෙ කිංචි අසාරපං සුත්වා නුත අසුතෙන කතනති පරෙහි ආසංකිතබ්බං උපොසථකිව්වාදිසු අඤ්ඤාතරකිව්වසෙන සන්තිපතිතමි සංකාදිත්වා අදා ඉමෙ මම වරියං ඤාත්වා මං උක්ඛිපිතුකාමා සන්තිපති

තානි එවං අත්තනො වා ආසංකාති සරිතං උස්සංකිතපරිසංකිතං.
 “න නං හොති”ති: තං එවරූපං බ්‍රහ්මවරියං සමිණධම්මකරණං තස්ස
 පුග්ගලස්ස මහපථලං න හොති තස්ස මහපථලාභාවෙනෙව පච්චයදාය
 කානවට්ඨස්ස න මහපථලං හොති. තස්මා සලොබවුත්තනොව විවා
 දස්ස අවසරො තත්ථි අධිප්පායො.

“ගාරවො භූපලබ්‍හති”ති: අනුසාසනියා අපදකඛිණයාති
 භාවෙන ගරුකාතබ්බපු සබ්බභවාරිපු යස්ස පුග්ගලස්ස ගාරවො
 ගරුකරණං න විජ්ජති. “ආරකා හොති සබ්බමො”ති: සො එව
 රූපො පුග්ගලො පටිච්චෙධසද්ධම්මෙනොපි පටිපත්තිසබ්බමෙනොපි දුරෙ
 හොති. න භි තං ගරුං සික්ඛාපෙන්නි අවිනිශ්චන්තො අසික්ඛමානො
 න පටිපජ්ජති. අපට්ඨපජ්ජන්තො කුතො සබ්බමං පටිවිජ්ඣස්සති.
 තෙනාග: “ආරකා හොති සද්ධමො”ති. යථා කිං? “නතං පුපුට්ඨො
 සථා”ති ආකාසනතං පුපුට්ඨියා පඨවිධාතුයා සභාවතො දුරෙ න
 කදචි සමිණස්සභාවො, සද්ධම්මෙනො එවං සච්චදමිදන්ති දස්සෙති
 තෙනෙවාග:- *

“නතං ව දුරෙ පඨවි ව දුරෙ පාරං සමුදස්ස තදග්‍ර දුරෙ
 නතොගවෙ දුරන්තරං වදන්ති සතං ව ධම්මං අසතං ව රූපං”ති.

සමිණස්සකරස්ස ගාථාවණ්ණතා
 ති ධම්මා.

“ධිරස්ස”ති ආයස්මතො නන්දකසේරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති?
 අයං භිර පදමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ ගංසවනිනගරෙ මහා
 විහළො ජෙසි හුත්වා සපුරු සන්නිකෙ ධම්මං සුණ්ණෙනො සන්තාරං එකං
 භික්ඛුං භික්ඛුණොවාදකානං අග්ගසානෙ ඤාපෙන්නා දිස්වා තං
 ඤානන්තරං පඤ්ඤා සහසගස්සය්‍යතිකෙතන වඤ්ඤා භගවන්තං
 පුජෙත්වා පඤ්ඤානමකාසි. සපුරු බොධිරුක්කෙ පදිපපුජං ව
 පවත්තෙයි. සො නතො පසාය දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කතු
 සංඛ්‍යාස්ස භගවතො කාලෙ කාරවිකසකුණො හුත්වා මධුරකුජිතං
 කුජෙත්තො සන්තාරං පදකඛිණං අකාසි. අපරහාගෙ මසුරො හුත්වා
 අසුද්දන්තරස්ස පච්චෙකබ්බුධස්ස වසනානුභාවායෙ පසන්නාමානසො
 දිවසෙ දිවසෙ තික්ඛන්තො මධුරවස්සිතං වස්සි. එවං තත්ථ තත්ථ
 පුසුද්දන්ති භත්වා අමොහං භගවතො කාලෙ සාවභියං කුලගේගෙ
 තිබ්බත්තවා නන්දකොති ලද්ධනාමො වසප්පත්තො සපුරු සන්නිකෙ
 ධම්මං පුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනං වර්ණිත්වා අර
 ගත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“පදමුත්තරස්ස භගවතො බොධියා පාදපුත්තමෙ
 පසන්නාවිත්තො සුමනො තයො උත්තො අධාරිසිං.

සතසහස්සෙ ඉතො නිපෙප සාහං උක්කමිධාරසිං;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. උක්කාදුනසිදං එලං.

කිලෙසා කිංපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ච විමුක්තිසුඛෙන විනිනාමෙතො සත්ථාරා
තික්ඛුණොවාදෙ ආණ්ඩෙන එකසමිං උපොසථදිවසෙ පංච භික්ඛුණි
සතාති එකොවාදෙනෙව අරහත්තං පාපෙසි. තෙන නං භගවා
තික්ඛුණොවාදකානං අග්ගථානෙ සපෙසි. අපෙකදිවසං ථෙරං
සාවඤ්ඤං පිඨාය වරහතං අඤ්ඤා පුරාණදුතිසිකා ඉති කිලෙස
වසෙන ඔලොකෙත්වා හසි. ථෙරො නස්සා තං කිරිසං දිසවා සරි
රස්ස පටිකතුලවිභාවනමුඛෙන ධම්මං කපෙතොනා:-

“විරජ්ඣ පුරෙ දුග්ගතෙ මාරපකෙඛ අවසුභෙ
නව සොතාති තෙ කායෙ යාති සඤ්ඤාති සබ්බදං.

මා පුරාණං අමඤ්ඤිතො, මා සාදෙසි හථාගතො;
සග්ගෙපි භෙ න රජ්ජනති කිමන පන මානුසෙ.

යෙ ව බො බාලා දුමමධා දුමමනති මොහපාරුකා,
තාදිසා හත් රජ්ජනති මාරකම්පතසමිං බිඤ්ඤො.

යෙසං රාගො ව දෙසො ව අවිජ්ජා ව විරාජිතා,
තාදී තත්තං රජ්ජනති ජිත්තසුභතා අබ්බිකා”ති

භාථා අනාසි.

හත් ‘ධි’ති: ජිගුච්ඡානෙත්ති පාඨො. “අඤ්ඤා”ති: රකාථොපද
සක්ඛිකරො. “විරජ්ඣ නං ජිගුච්ඡාමි හව ධිකකාරො ගොභු”ති
අතො. “පුරෙ”ති ආදිති නස්සා ධිකකානබ්බිභාවදිපනාති ආමන්ත
නවටනාති. “පුරෙ”ති: අනිවිසජ්ජෙත්ති නානාඤ්ඤාපෙති නානා
විධඅපුච්ඡිති සමුපුණ්ණෙ. “දුග්ගතෙ”ති: ඤාණපහරිතත්තා එව සභාව
දුග්ගතෙ. “මාරපකෙඛ”ති: යස්මා විසංගාවජ්ඣ අතිපුපුර්වකානං
අයොනිසො මනිසිකාරතිමත්තතාය කිලෙසමාරං වඩෙසිති, දෙව
පුත්තමාරස්ස ව ඔතාරං පවිසං දෙති, හස්මා මාරස්ස පකෙඛා හො
තිති වුත්තං මාරපකෙඛති. “අමඤ්ඤා”ති: සබ්බකාලං කිලෙසා
වස්සවතොත තභිං තභිං අපුච්ඡිත්තාදුතොත ව අවසුභෙ. දුදුතිස්සා
“නව සොතාති තෙ කායෙ යාති සඤ්ඤාති සබ්බදං”ති: අකම්මො අකම්
ගුථකොති ආදිනා වුත්තං අපුච්ඡිතො අවස්සවනථානං දස්සෙති. එවං
පන නවච්ඡද්දං බුච්ඡංචං අපුච්ඡිතං කායකලං යථාභුතං
ජනනං මා පුරාණං අමඤ්ඤිතො පුරාණං අජනනකාලෙ පවත්තං
හසිතලපිතං කිත්තිතං මා මඤ්ඤි. දුදුතිපි එවං පටිපත්තිස්සාතිති මා
විනොති. “මා සාදෙසි හථාගතො”ති: යථා උපතිස්සයසමපත්තිසා
පුරිමකබුද්ධසාවකා ආගතා යථා වා තෙ සමොපටිපත්තිසා ගතා පටි
පත්තා යථා ව රුපධම්මානං තථලකඛණං තථධම්මෙව අරියසම්මානි

ආගතා අසිගතා අවිබුද්ධා තථා ඉමෙපිති එවං ආගමනාදිඅත්තෙන තථාගතෙන අරියසාවතෙන පකානිසත්තෙන විය අවංඤ්ඤා කිලෙසවසෙන ව උපසංකම්මනාදිනා මා ආසාදෙසි. අනාසාදෙතබ්බතාය කාරණමාග. “සග්ගෙපි තෙ හරස්සන්ති කිමග පන මානුසෙ”¹ති: සබ්බඤ්ඤාබුද්ධො නාපි අකම්මානෙ පරියොසාපෙභුං අසකකුත්තෙය්‍යස්සවෙ සග්ගෙපි තෙ සාවකබුද්ධා න රජ්ජන්ති සංඛාරෙස්ස ආදිතවස්ස සුපරිද්ධිත්තා රාගං න ජනෙත්ති; කිමගපන මිලනරාසිසදිසෙ මානුසෙ කාමගුණ තත්ථ න රජ්ජන්ති වත්තබ්බෙවෙ නත්ති. “සෙ ව ඛො”²ති: සෙ පන බාලයොග්‍යතො බාලා, ධම්මොප්පඤ්ඤාය අභාවතො දුමමධා, අසුතෙ සුභානුපස්සනෙන දුට්ඨිත්තිභවිත්තිතාය දුමමත්තිනො, මොගෙන අඤ්ඤාණගුණෙන සබ්බසො පරිච්ඡාදිභවිත්තතාය මොගපාරුතා, තාදිසා තථාරූපා අක්ඛුපුපුජ්ජනා තත්ථ භස්මිං ඉත්ථිසඤ්ඤාදිතෙ මාරකම්මතස්මිං බක්ඛිතෙ මාණෙන මිඛිතිමාරපාසෙ රජ්ජන්ති රත්තා භිද්ධා ගටිතා මුච්ඡිතා අප්පෙකාපත්තා දිස්සන්ති. “විශ්ජිනා”³ති: සෙසං පන බිණ්ණසවානං තෙලජ්ජනරුග්ගො විය දුමමාවතියසභාවො රාගො සප්පත්තා විය ලද්ධාකාසො දුස්සන්තාවො දෙසො අඤ්ඤාණභාවා අවිජ්ජා ව අරියමග්ගවිරුගෙන සබ්බසො විරාජිතා පතිණා සමුච්ඡින්නා තාදිසා අගගමනසත්තෙ ජිහ්‍යාභවනෙත්තිස්සත්තා හතො එව කත්ථ විපි බබ්බතාභාවහො අබ්බිතා තත්ථ තස්මිං යථාචුත්තෙ මාරපාසෙ න රජ්ජන්ති. එවං පෙරෙ තස්සා ඉත්ථියා ධම්මං කපෙට්ඨා ගෙනා.

නඤ්ඤාතෙසුරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි භා.

“පඤ්චපණ්ණාසා”⁴ති ආයසමනො ජම්බුකතෙසුරස්ස ගාථා. අයමිපි පුරිමිබුද්ධස්ස කභාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති කාරොත්තො නිශ්ශස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤානං පත්තො සත්ථ සමමාසමෙබ්බං සද්දතෙහො තොධිරුක්ඛං වන්දිත්වා චිත්තෙන පුජෙසි. සො භගන පුඤ්ඤානමෙවෙන දෙවමිත්රියෙස්ස සංසරතො කස්සපස්ස භවතො කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤානං පත්තො සාසනෙ පබ්බජිතො අඤ්ඤානරොති උපාසකෙන කාරිතො ආරාමෙ ආවාසිකො හුත්වා විහරති භගන උපට්ඨියමානො. අපෙකදිවසං එකො බිණ්ණසවත්තෙරො එබ්බවිමරධරො කෙසොභාරණ්ණං අරඤ්ඤාතො ගාමානිමුඛො ආගමිති. තං දිස්වා සො උපාසකො ඉරියාපථෙ පසිදිත්වා කප්පකෙන කෙසමිඤ්ඤති මහාරාපෙත්වා පණ්ඩිතනාථනරොගොපෙත්වා පුඤ්ජාති විවරාති දත්වා ඉධෙව භනෙතො වසථාභි වසාපෙසි. හං දිස්වා ආවාසිකො ඉස්සාමි තෙජ්ජපකතො බිණ්ණසවත්තෙරං ආග: වරමෙතස්ස භික්ඛුනො ඉමිනා පාපුපාසකෙන උපට්ඨියමානස්ස එවං ඉධවසනතො අනුලීභි කෙසෙ එංවිත්වා අවෙලස්ස සතො¹ භුට්ඨිත්තාභාරජිවන”²න්ති. එවං ව පන වත්වා තාවදෙව වච්චකුරිං

පවිසිතා පායාඤ්චෙයිසිනෙතා විය හතෙතන ගුඵං වෙයිසිතා යාවදන්.
 බාදි, මුත්තං ව පිච්චි, ඉමිතා නියාමෙන යාවතායුතං සත්වා භාලං කතා
 නිරයෙ පවිසිතා පුත ගුඵනිරයෙ අසුචිමුත්තාගාරෙ වසිතා නෙසෙව
 කමමසා විපාකාවසෙසෙන මහුසොසු උපපන්නොපි පඤ්චජාති
 සහාති නිගණ්ඨො හුතා ගුඵහතෙතා අගොසි. පුත ඉමයමිං බුද්ධපාදෙ
 මහුසායොතිසං නිබ්බතනමානොපි අරියුපවාදබලෙන දුග්ගතකුලෙ
 නිබ්බතතිතා ඵඤ්ඤං වා ඛිරං වා සප්පිං වා පායමානො තං ජනෙතිතා
 මුත්තමෙව පිච්චති. ඔදනං හොජියමානො තං ජනෙතිතා ගුඵමෙව
 බාදති. එවං ගුඵමුත්තපරිභොගෙන වෙයිසිනෙතා වයපාතෙතාපි
 තදෙව පරිභුජති. මහුසා හතො වාරෙතං අසකෙකානතා පරිච්චි
 ජංසු. සො ඤ්ඤාතෙති පරිච්චිතෙතා නග්ගපබ්බජ්ජං පබ්බජ්චිතා න
 නග්ගායති රජෙජලලබ්බෙ කෙසමෙසුති ඵඤ්චිතා අඤ්ඤ ඉරියාපථෙ
 පටිකම්පිතා එකපාදෙන නිසිති. නිමන්නතං න සාදියති, මාසොප
 වාසං අධිපාය පුඤ්ඤාසිතෙති දින්නහොජනං මාසෙ මාසෙ එකවාරං
 කුසග්ගෙන ගගෙතා දිවා ජිට්ඨග්ගෙන ලහති, රත්තියං පන අලල
 ගුඵං සප්පාණ්ඩංති අබාදිතා සුක්කගුඵමෙව බාදති. එවං කරුණාසා
 පඤ්චපඤ්ඤාසවසානාති විනිවත්තාති. මහාජනො “මහාතපො පර
 මප්පිවෙජ්ඣ”ති මඤ්ඤ මානො භන්නිතො නපොපාණො අගොසි. අපි
 භගවා තස්ස හදයබ්බන්තරෙ සිටි පදිපං විය අරහතභුජනිසායං
 පජ්ජලන්තං දිසවා සයමෙව තත් ගතවා ධම්මං දෙසෙති සොවාපහති
 එලෙ පතිසාපෙතා එගිතිකුප්පසම්පදය ලබ්බසම්පදං විපසානං
 උසුක්කාපෙතා අරහතෙත පතිසාපෙති. අයමෙත්ථ සංඛෙපො.
 වින්දායො පන ධම්මපදෙ “මාසෙ මාසෙ කුසග්ගෙන”ති ගාථාවරුණ
 නාය වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. අරහතෙත පන පතිසිතො පරි
 නිබ්බාණ්ණාලෙ ආදිතො මිච්ඡාපටිපජ්ජති “සම්මාසම්බුද්ධං නිසාය
 සාවතෙත අධිගන්තබ්බං මයා අධිගත”නති දසෙසන්නො:-

“පඤ්චපඤ්ඤාස වසානාති රජෙජලලමධාරසිං,
 භුජනො මාසිකං භත්තං කෙසමෙසුං අලොචසිං,

එකපාදෙන අසාසිං, ආසනං පරිවජ්ජමිං,
 සුක්කගුඵාති ව බාදිං, උදෙසං ව න සාදිමිං.

එතාදිසං කරිතාන බහුං දුග්ගතිගාමිතං
 වුග්ගමානො මණ්ණෙසෙන බුබ්බං සරණමාගමං.

සරණාගමනං පසා, පසා ධම්මසුඛමමං,
 තිසො විජ්ජා අනුපත්තා, ඉතලිඛුදාසාසන”නති

ඉමා වතසො ගාථා අභාසි.

තත් “පඤ්චපඤ්ඤාස වසානාති රජෙජලලමධාරසිං”නති: නග්ග
 පබ්බජ්ජුපගමනෙන නග්ගාපටිකෙධපතො පංචාධිකාති පඤ්ඤාස
 වසානාති සරිතෙ ලග්ගං ආගන්තුකාතරණුපසංඛාතං රජෙ සරිතමල

සංඛාතං ජලලං ව භායෙන ධාරසිං. “භුජනෙනා මාසිකං හතන” නති.
 රතයිසං භුථං බාදනෙනා ලොකවචනත්. මාසොපවාසිකො නාම
 හුඬා පුඤ්ඤත්තිකෙති දිත්තාහොජනං මාසෙ මාසෙ එකෙකවාරං දිවා
 ජිව්හග්ගෙ ධ්වජනවසෙන භුජනෙනා. “අලොචයි” නති: තාදිච්ඡාරිකා
 පකෙඛපෙන සිපිලමුලං කෙසමස්සං අභිතුලීති මුංවාපෙසිං. “එකපා
 දෙන අභාසිං ආසනං පටිවජ්ජයි” නති: සබ්බෙන සබ්බං ආසනං
 නිසජ්ජං පරිවජෙජ්ජයි. තිස්සෙනා ව උභො ගතෙ උක්ඛිපිතා එකෙ
 නෙව පාදෙන අභාසිං. “උඤ්දස” නති: නිමත්තනං, උද්දසාකවනති
 කෙති. “න සාදිසි” නති: න සංපටිච්ඡිං. පටික්ඛිපිනති අතො. “එතා
 දිසං කපිට්ඨාන ඛහුං දුග්ගතිගාමින” නති: එදිසං එවරුප විපාක
 නිබ්බත්තනං දුග්ගතිගාමිනං ඛහුං පාපකම්මං පුරිමජ්ජස්ස ඉධ ව කතා
 උපපාදෙතා. “වුසගමිතො මහොසෙනා” ති: තාමොසාදිතා මහතා
 ඛසෙන විසෙසහො දිසොසෙන අපායසමුද්ධං පති ආකඩ්ඪියමානො.
 “බුද්ධං සරණමාගම” නති: භාදිසෙන පුඤ්ඤකම්මච්ඡිදෙදන නිවේජන
 මනුස්සත්තභ්ගං ලභිතා ඉද්දති පුඤ්ඤබලෙන බුද්ධං සරණනති අග
 මාසිං. “සමමාසමුද්ධො හගවා” ති අවේච්චපසාදෙන සත්ථි පටිදිං.
 “සරණගමනං පස්ස, පස්ස ධම්මස්සධම්මන” නති: ආයතනගතං මම
 සරණං පස්ස සාසනධම්මස්ස ච සුධම්මතං, යදහං මිච්ඡාපටිපන්නොපි
 එකොවාදෙනෙව සත්ථාරු එදිසං සම්පතති. සම්පාපිතො. “තිස්සො
 මිජ්ජා” ති ආදිතා හං සම්පතති. දස්සෙති. තෙනාහ:--

“තිස්සස්සාහං හගවතො බොධිරුක්ඛං අවඤ්ඤං
 පග්ගස්සා විජතිං තත්ථ සිහාසනමවිජයිං.

චෙනවුතෙ ඉතො කප්පෙ සිහාසනමවිජයිං;
 දුග්ගතිං නාත්ථනාමි. විජනාය ඉදං ථලං.

තිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-නතං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

පමබුකඤ්චරස්ස ගාථාවණණනා

ති ටසි තා.

“ක්කාගනං වනා” ති ආයස්මතො සෙතනඤ්චරස්ස ගාථා. කා
 උපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ හවෙ
 පුඤ්ඤති උපවිණනෙනා සිබ්බස්ස හගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ
 නිබ්බතතිතා විඤ්ඤාතං පතොතා එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්න
 මානසො මොරහත්තෙන හගවන්නා පුජයි. සො තෙන පුඤ්ඤ
 කමෙත දෙවමනුස්සෙස්ස සංසරනෙනා ඉමස්මිං බුද්ධපාදෙ බ්‍රාහ්මණ
 කුලෙ උරුවෙලකස්සපත්තරස්ස හගිතිසා කුච්ඡිති නිබ්බතති.
 සෙතනොතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පතො බ්‍රාහ්මණානං
 විජ්ජාසිලෙස්ස නිපථතති. ගතො සරුවාසං වසති. තෙන ව සමයෙන
 මගාස්තො සංචිච්ඡරෙ සංචිච්ඡරෙ එභ්ගුනමාසෙ උත්තරඑභ්ගුන තකඛ

තෙතන උසාවි. අනුභවනේතා ගයායං නිත්තංගිසෙකං භාරොති. තෙතනං උසාවිං ගයාමානානීති විදන්ති. අප්භගවා නාදිසෙ උසාවිදිවසෙ වෙනෙය්‍යානුකම්පාය ගයාතිත්තමිපෙ විගරති. මහාජනොපි නිත්තංගිසෙකාධිප්පායෙන තතො තතො නං ධානං උපගව්ජති. තස්මිං ඛණේ සෙනකොපි නිත්තංගිසෙකත්තං නං ධානං උපගතො සත්ථාරං ධම්මං දෙසෙනතං දිස්වා උපසංකම්මිතා පටිලොඛසද්ධො පබ්බජිතො විපස්සනාය කම්මං භාරොනේතා නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙතන චුත්තං අපදනෙ:-

“මොරගාමං ගගෙත්වාන උපනෙයිං ලොභනායකං
පසන්නවිතේතා සුමනො මොරගාමං අදසනං.

තෙන මෙ මොරගාමේන වෙනනාපණ්ඩිති ව
නිබ්බාසිංසු තයො අග්ගී, ලහාමි විපුලං සුඛං.

අහො බුද්ධො! අහො ධම්මො! අහො නො සත්ථසම්පදා!
දත්තානාහං මොරගාමං ලහාමි විපුලං සුඛං.

නිව්ධග්ගී නිබ්බුතා මග්ගං, හවා සබ්බෙ සමුග්ගා,
සබ්බාසවා පටිකම්භො, නඤ්ජනී පුනබ්බවො.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං දුනමදදිං තදා;
දුග්ගතීං නාතිජානාමි. මොරගාමස්සිදා එලං.

කිලෙසං ක්වාපිතං මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙකම්මිතා
සංජානන්තොමහස්සො උද්ගතවසෙන:-

“ඤාගතං වත මෙ ආසි ගයායං ගයා එග්ගුයා
යං අඤ්ජාසිං සුබුද්ධං දෙසෙනතං ධම්මවුත්තමං.

මහපසනං ගණ්ණවරියං අග්ගප්පත්තං විනායකං
සදෙවකස්ස ලොකස්ස ජිනං අතුලදස්සනං.

මහානාහං මහාචාරං මහාජුතිමනාසවං
සබ්බාසවපටිකම්භං සත්ථාරමකුතොභයං.

විරසංකිලිඨං වත මං දිසිසත්තසත්ථිතං
විමොචයි යො හගවා සබ්බගජේගි සෙනක”න්ති

වතස්සො ගාථා අහාසි.

තත්ත “ඤාගතං වත මෙ ආසි”ති: මයා සුඤ්ඤා ආගතං වත ආසි මම වා සුඤ්ජරං වත ආගමනං ආසි. “ගණ්ණ”ති: ගයා නිත්තමිපෙ. “ගණ්ණපග්ගුයා”ති: ගයාමානානී ලොඛවොහාරෙ එග්ගුනමාසස්ස උත්තර එග්ගුණතකම්මෙන. ‘ය’න්ති අනිසාගතභාවස්ස කාරණදස්සනං. තත්ත ‘ස’ති: යසමා. “අඤ්ජාසි”ති: අඤ්ජාසි. “සුබුද්ධ”ති: සම්මා

සබ්බධම්මානං බුද්ධිත්තා සම්බුද්ධිං. “දෙසෙන්නං ධම්මමුත්තම” නති. උත්තමං අග්ගං සබ්බසෙසං එකත්තනීයානිකං ධම්මං විනෙයජ්ඣාසයානුරූපං භාසන්නං. “මහපසා” නති: මහතියා සරිප්පභාය ව ස්කුණප්පභාය ව සමන්තාගතං. “ගණාවසේ” නති: හික්කුපරිසාදීනං ගණානං උත්තමෙන දමපේන ආචාරසික්ඛාපනෙන ගණාවරියං, අග්ගභූතානං සීලාදීනං ගුණානං අධිගමෙන අග්ගප්පත්තං, දෙව මනුස්සාදීනං පරමෙන විනයෙන විනයන්තො සයං නායකර්තිත්තතා ව විනයකං, කෙන චි අභිභූතං සයං නායකර්තිත්තතා ව විනයකං. සකලං ලොකං අභිභවිත්වා ධීවත්තා පඤ්චන්තමපි මාරුතං ජිත්තතා ව සදෙවකස්ස ලොකස්සපි ජීනං සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ග ජීනං, බත්තිංසවරමහාපූරිසලකඛණ අසීතිඅනුබෑජනාදිපතිගණිත රූපකායතාය දසබල චතුර්වේසාරජ්ජාදිගුණපතිගණිත ධම්මකාය තාය ව සදෙවකෙන ලොකෙන අපරිමේයසදස්සන්තාය අස දිසදස්සන්තාය ව අභූලදස්සනං, ගතිබලපරික්කමාදිසම්පන්නියා මහා නාගසදිසත්තං නාගෙසුපි බිණ්ණසවෙසු මහානුභාවතාය මහා නාගං, මාරසෙන විමථනතො මහාවික්කන්තතාය ව මහාවීරං. “මහාජුති” නති: මහාපතාපං. මහාතෙජනති අත්ථො. නත්ථි එතස්ස චත්තාරොපි ආසවාති=අනාසවං. සබ්බෙ ආසවා සවාසනා පරික්ඛිණං එතස්සාති=සබ්බාසවපරික්ඛිණං. කාමං සාවකබුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා ව බිණ්ණසවා ව, සබ්බඤ්ඤබුද්ධා එව සවාසනං ආසවෙ ඛෙපෙන්නති දස්සන්තං. අනාසවනති චත්වා පුන සබ්බාසවපරික්ඛිණනති චුත්තං. තෙන චුත්තං සබ්බෙ ආසවා සවා සනා පරික්ඛිණං එතස්සාති=සබ්බාසවපරික්ඛිණනනති. දිළ්ඛමුත්තෙ සම්පරුසිකපරමත්තෙ යථාරහං වෙනෙය්නං අනුසාසනහො සත්ථාරං චතුර්වේසාරජ්ජිසාරද්වයා කුතොචිපි භයාභාවතො අකුතො භයං එවරූපං සම්මාසම්බුද්ධිං යං යසමා අද්දසාසිං නස්මා ස්වාගතං චත මෙ ආසීති යොජනා. ඉද්දති සත්ථු දස්සන්තො අත්තනා ලභිං ගුණං දස්සෙන්නො චතුත්ථං ගාථමාහ. නස්සත්ථො:-කජ්ඣපුණ්ණලාබ්බි විය නක්කභරිතවාටි විය වසාපිතපිලොතිකා විය ව සංකිලෙසවත්ථුති අනමනග්ගෙ සංසාරෙ විරහාලසංකිලිඨං ගද්දලබ්බිතෙන විය ප්ලෙහ සාරමෙයං සක්කායත්ථමෙන දිළ්ඛසක්ඛනෙන දිළ්ඛබ්බිතෙන සන්ද්ඛිතං බ්බිතං තතො විමොචෙන්නො ව අතිජ්ඣාදිති සබ්බගත්තෙති මං සෙනකං අරියමග්ගගත්තෙති විමොචයි චත සො භගවා මග්ගං සත්ථාති භගවති අතිප්පසාදං පච්චෙදෙති.

සෙනකසේවරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“සො දඬු කාලෙ” ති ආයසමනො සමුදානසේවරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති කරොන්නො බුද්ධිපුඤ්ඤ, ලොකෙ චජ්ඣාගාය නදියා

තීරේ කිත්තරයොගීයං නිබ්බන්ධො ඵකදිවසං අඤ්ඤාතරං පච්චික
 බුද්ධං දිස්වා පසන්නමානසො වන්දිතො කතඥ ලී අර්ජුණපුළ්ඵගි පුජං
 අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙතන දෙවමනුස්සොසු සංසරන්තො
 ඉමසමී. බුද්ධපපාදෙ භූලගෙගෙ නිබ්බන්ධො සමතුන්තොති ලද්ධා
 නාමො වසපුත්තො ගභවතො පරිනිබ්බාණස්ස පච්ඡා ධම්මගණ්ඩා
 භාරිකස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුචො පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිතො සමණ
 ධම්මං කණ්ණෙනා වීජස්සනං වණ්ඨිතො අරහත්තං පාපුණී.

තෙන වුත්තං අපදුනො:-

“වන්දනාගාතදී තීරේ අගොසිං කිත්තරො හද
 අද්දසං චිරජං බුද්ධං සයමතුං අපරුජිතං.

පසන්නචිත්තො සුමනො වෙදජාණො කතඥ ලී
 ගගෙතො අර්ජුණං පුප්ඵං සයමතුං අභිපුජසිං.

තෙන කමෙතන සුභතෙන චෙත්තාපණ්ඩිති ව
 ජගිතො කිත්තරං දෙහං තාවතීසං අගජ්ඣං.

ජන්තිංසකඛහතුං දෙවිජ්ඤ දෙවරජ්ජමකාරසිං
 දසකඛහතුං ව චකඛවතති මහාරජ්ජමකාරසිං.

පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණ්ණාතො අසංඛිසං.
 සුඛෙතෙත චජිතං ඛිජං සයමතුසමී අගො මම.

භූසලංව ජිතෙ මග්ගං පබ්බජ්ජා අනගාරියං
 පුජරතො අහං අජ්ජ සත්තපුත්තස්ස සාසනෙ.

කිලෙසා ක්කාපිහා මග්ගං-පෙ-කහං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පන පචො විමුත්තිසුඛෙන විහරන්තො වස්සසහපරි
 නිබ්බුතෙ ගභවති චෙසාලිකෙසු වජ්ජිපුත්තකෙසු දසවන්දිති පග්ගයො
 ජිතෙසු කාකඛිකපුත්තෙන යසන්තරෙන උස්සාහිතෙති සත්තසහෙති
 ඛිණ්ණසවෙති හන්දිසිං හින්දිතො සඛම්මං පග්ගණ්ණනෙතති ධම්මවිතස
 සගගෙ කතෙ හෙසං වජ්ජිපුත්තකානං උද්ධම්මං උබ්බිතයං දීපතෙ
 ධම්මසංවේගෙන ථෙරො:-

“යො දකුකාලෙ හරති හරණීයෙ ව දායයෙ,
 අයොති’ සං විධානෙන බාලො දුක්ඛං නිගජ්ජති.

තස්සත්ථා පරිභායනති කාලපතෙති වන්දිමා,
 අයසසසඤ්ච පෑපපාති මිත්තෙති ව විරුජ්ඣතිති.

යො දකුකාලෙ දකුකිති හරණීයෙ ව හාරයෙ,
 යොතිසො සංවිධානෙන සුඛං පපෙපාති පණ්ඩිතො.

තසා භාටා පරිපුරෙහි පුකබපකෙව වන්දිතා
යසොකිතතිඤ්ච පපොති මිත්තෙති න විරුක්කති”ති

ඉමා භාටා භණ්ණෙනා අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත් “සො දඬුකාලෙ තරති”ති කිසමිඤ්ච භත්තබ්බවත්ථසමි.
“කප්පති නුබො, නනුබො කප්පති”ති විනයකුකුළෙව උපපන්නො යව
විසත්තං විනයධරං පුච්ඡති; කුකුළුචං තං න විනොදෙති තාව දඬුකා
කාලෙ තසා කිච්චසා දඬුකාසිතබ්බසමයෙ අරතිං මද්දිති චිතිකතමං
කරෙති. “තරණිසෙ ම දඬුසෙ”ති: ගගස්ස තාව සරණගමන
සිලසමාදානාදිනෙ පබ්බජිතසා චත්තපටිවත්තකරණාදිනෙ සමථ
විපස්සනානුයොගෙ චරිතබ්බෙ සම්පන්නො සිසං තං කිච්චං අනනු
යුජ්ඣා ආගමිමාසෙ පකෙඤ්ඤා කාරියාමිති දඬුසෙය්‍ය තං කිච්චං
අකරෙන්නොව කාලං චිතිනාමෙය්‍ය. “අසොති සංවිධානෙනා”ති:
ඵලං දඬුකාසිතබ්බෙ තරන්නො තරිතබ්බෙව දඬුසෙය්‍ය අනු
පාය සංවිධානෙන උපායසංවිධානාභාවෙන බාලො මඤ්චුඤ්ඤා
පුග්ගලො සම්පති ආයතිඤ්ච දුක්ඛං අනත්ථං පාපුණාති. “නාසාභා
පටිභාසනති”ති: තසා තථාරූපසා පුග්ගලසා දිඨ්ඨමිතිනාදිහෙද
අත්ථා කාලපකෙව වන්දිතා විස පරිනායනාති දිවසෙ දිවසෙ පරිකඬයං
පරියාදානං ගච්ඡන්ති. අසුභො පුග්ගලො අසාදො අපසසන්නො
කුසිත්වා ගිතවිරිසොති ආදිනා ආයසසං විඤ්ඤාති ගර්භිතබ්බතං
පපොති පාපුණාති. “මිත්තෙති ම විරුක්කති”ති: ඵලං පටිපජ්ජ මා
ඵලං පටිපජ්ජති ඔවාදදායකෙති කල්‍යාණමිත්තෙති අවචනියා
මයනා ඔවාදසා අනාදානෙනෙව විරුද්ධා නාම නොති. සෙස
භාටාවසසා වුත්තවිපරියායෙන අත්ථා වේදිතබ්බො. කෙච්චි පනෙත්
“තරති දඬුසෙ”ති පදානං අත්ථාභාවෙන භාවනාතිත්තසා පග්ග
තිග්ගෙන උදධරන්ති, තං පච්ඡිමභාටාසු යුජ්ජති. පුරිමා හි වෙ භාටා
පබ්බජිතකාලෙනා පසාය චරිතබ්බං සමණධම්මං අභත්වා කුකුළුච්ච
කතනාය දසවත්ථිති දිපෙත්වා සංසෙත නිශ්ශබ්දිගෙ වජ්ජිපුත්තකෙ
සකාය පේරෙන වුත්තා; පච්ඡිමා පන අත්තසදිසෙ සම්මාපටිපන්නො
සකත්ථං තිප්පාදෙත්වා සිත්තෙති.

සමගුණසංඝරසා භාටාවණ්ණෙනා

ති ට්ඨි තා.

“උභසෙනා”ති ආයසමනො ගුහුලසංඝරසා භාටා. කා උපපත්ති?
අයමි පුරිමබුද්ධිසු කතාගිකාරෙ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවි
ණ්ණෙනා පදමුත්තරසා ගගවනො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිත්වා
විඤ්ඤානං පන්නො සත්ථාරං ඵකං භික්ඛුං සිත්තාභාමානං අග්ගසානෙ
යපෙත්තං දිස්වා සයමිති තං ධානනතරං පනෙත්වා සෙතාසනවිසො
ධනවිපජ්ජානනාදිනං උදාරං පුඤ්ඤං කත්වා පණ්ඩිතමකාසි. සො
තනො වටිත්වා දෙවමහුසෙසසු සංසරන්නො ඉමස්මි. බුද්ධිපාදෙ

අලිභානං බොධිසත්තං පටිච්ච යසොධරදෙවියා භූමිප්පිති තිබ්බතතිථා
රුහුලොති ලඬානාමො මහතා ධිතතිපෙරිතා රෙන වඩ්ඩි; තස්ස
පබ්බජ්ජා විධානං බබ්බකො ආගතමෙව, සො පබ්බජ්ජා සන්ත්තො
අනෙකෙහි සුත්තපදෙහි ලදොධාවාදො පටිපකෙක සුද්දෙහි විපස්සනං
උසුසුකනාපෙඨා අරහත්තං පාපුණ්ණි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“පදුමුත්තරස්ස භගවතො ලොකජේඨස්ස තාදිතො
සත්තභූමති පාසාදෙ අද්ධං සන්තරං අහං.

බිණ්ණසවසහස්සෙහි පරික්ඛණ්ණො මහාමුති
උපාගමී ගඤ්ඤාපිං දිපදිඤ්ඤා නරුසභො.

විරෙවෙනො ගඤ්ඤාපිං දෙවදෙවො නරාසභො
හික්ඛුසංසෙ තිස්සිද්ධො ඉමා ගාථා අහාසථ.

යෙනායං ජොතිනා සෙය්‍යා ආදුසො ව සුසන්තො
තමහං කිත්තසිස්සාමි සුඤ්ඤාථ මම භාසභො.

සොවණ්ණමයා මණ්ණිමයා අපො වෙච්චරියාමයා
තිබ්බතතිස්සනති ආකාසෙ යෙ කෙව් මනසො පියා.

චතුසස්සිකත්තං දෙවිඤ්ඤා දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
සහස්සකත්තං චක්කවත්ති භවිස්සති අනන්තරා.

ඵකච්ඡතිකප්පමති විමලො නාම බහුසියො
වාතුරතො විජ්ඣාපි චක්කවත්ති භවිස්සති.

නගරං රෙණුවති නාම ඉඨකාති සුමාපිතං,
ආයාමතො තිණ්ණි සතං චතුරස්සමාපුභං.

සුදස්සනො නාම පාසාදො විස්සකමෙත්ත මාපිතො
කුටාගාරවරුපෙනො සත්තරතනභූසිතො.

දසසද්ද අවිචිත්තං විජ්ජාධරස්මාකුලං
සුදස්සනං ච නගරං දෙවනානං භවිස්සති.

පහා තිත්තවත්තෙ නස්ස උත්තවත්තෙව සුරියෙ
විරෙණිස්සති තං නිච්චං සමන්තා අභයොරනං.

කප්පසතසහස්සමති මක්කාකකුලසමාපො
ගොතමො නාම ගොතෙත්ත සන්තා ලොකෙ භවිස්සති.

භූසිහා භූ වච්ඡාන සුක්කමුලෙන වොදිතො
ගොතමස්ස භගවතො අත්තරෙ සො භවිස්සති.

සවෙ වසෙය්‍ය අගාරං චක්කවත්ති භවෙය්‍ය සො,
අභානමෙතං යං තාදි අගාරෙ රතිමජ්ඣකා.

නිකබ්බිකා අගාරමයා පබ්බජ්‍යානි සුඛිතො
ගුහුලො නාම නාමෙන අරහා සො භවිස්සති.

කිතිව අඩං රතෙඛය්‍ය වමරි විය වාලධි.

නිපසො සිලසම්පන්නො මම රතති මහාමුති.

හස්සාගං ධම්මමඤ්ඤය විහාසිං සාසනෙ රහො

සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤය විහරාමි අනාසවො.

කිලෙසා කුමාරා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා අත්තනො පටිපත්තිං පටිවෙඨනිකා
අඤ්ඤං ව්‍යාකරෙන්නො:-

උභයසේනව සම්පදනො ගුහුලනදෙදති මං විදු,
යඤ්චමිති පුත්තො බුද්ධස්ස යඤ්ච ධම්මෙසු වක්ඛුමා.

යඤ්ච මෙ ආසවා බිණා යං ව නත්ති පුනර්ඛවො
අරහා දඤ්ඤායොගිති නෙවිජේජා අමහදදසො.

කාමකාමා ජලපට්ඨනො තණ්හාප්පනාදිනා
පමත්තං බාහුතා බද්ධා මච්ඡාව භූතනාමුඛො.

හං කාමං අහමුජ්ඣිකාමා ජේතා මාරස්ස බක්ඛනං

සමුලං තණ්හං අබ්බුක්ඛා සිතිභූතොසමි තිබ්බුතො"ති

වතස්සො ගාථා අහාසි.

හත් "උභයසේනව සම්පදනො"ති: ජාතිසම්පද පටිපත්තිසම්පදති
උභයසම්පත්තියාදි සමත්තාගතො. "ගුහුලනදෙදති මං විදු"ති:
සමුභවමාරි සත්තනත්ති හස්සාති ජාහසාසනං සුත්තා බොධිසත්තො
"රුහුලො ජුතො, බක්ඛනං ජාත"නති වුත්තවමනා, උපාදය පුද්ගලාදන
මහාරජා රුහුලොති නාමං ගණති. තත් ආදිපො පිතරා වුත්තපටි
යායමෙව ගතෙකා ආහ:- "ගුහුලනදෙදති මං විදු"ති. 'හඤ්ඤ'ති ව
පසංසාවචනමෙතං. ඉද්දති හං උභයසම්පත්තිං දස්සෙතුං. "සමමිති"ති
ආදිවුත්තං. හත් "ස"නති: යසමා. 'ම'සඤ්ඤා සමුච්චයන්තො. "අමිති පුත්තො
බුද්ධස්ස"ති: සමවාසම්මුද්ධස්ස මරසපුත්තො වමිති. "ධම්මෙසු"ති:
ලොකීය ලොභාදිපාපපරපු ව ධම්මෙසු, වතුසම්චධම්මෙසුති අත්තො.
"වක්ඛුමා"ති: මහාපඤ්ඤාවක්ඛුතා වක්ඛුමා අමිති යොජෙතබ්බං.
පුන අපරපරෙති පටියායෙති අත්තති උභයසම්පත්තිං දස්සෙතුං
"යඤ්ච මෙ ආසවා බිණා"ති ගාථමාග.

හත් "දකඛිණෙසො"ති: දකඛිණාරහො. "අමහදදසො"ති:
තිබ්බාණස්ස දස්සාමි. සෙසං සුවිඤ්ඤායසමෙව. ඉද්දති යාය විජ්ජා
සම්පත්තියා විමුක්තියා ව අනාවෙන සත්තකායො කුමනෙ බද්ධමච්ජා
විය සංසාරෙ පටිවත්තති හං උභයසම්පත්තිං අත්තති දස්සෙතුං
"කාමකාමා"ති ආදිනා ගාථාවයමාග.

තත් “නාමකා”ති: කාමෙසු අකාමි=නාමකා, ඡන්දො රාගොති
 ආදිවිභාගෙනි කිලෙසකාමෙති රුපාදිසු වත්තකාමෙසු අනාදිනව
 දසසිතාය අනිකතා. “ඡන්දපච්ඡන්තා”ති: සකලං භවත්තයං අජේකාත්
 රික්ඛා ධීවෙන විසන්තිකාඡලෙන පකාරතො ඡන්තා පමිගුණසිතා.
 “නාමනාමදනපාදිතා”ති: තතො එව තණ්හාසංඛාතෙන ඡදනෙන
 ඡාදිතා තිවුතා සබ්බසො පටිකුජ්ජතා. “පමත්තබ්බුතා බද්ධා
 මච්ඡාව කුමිතා මුත්තෙ”ති: කුමිතමුත්තෙ මච්ඡබ්බුතාං මච්ඡපසිබ්බක
 මුත්තෙ බද්ධා මච්ඡා වීය පමත්තබ්බුතා මාරෙන යෙන කාමබ්බුතෙන
 බද්ධා ඉමෙ සත්තා තතො ත නිග්ගච්ඡන්ති අනෙතාබ්බුතගතාව
 ගොන්ති තං තථාරූපං කාමං මාරස්ස බ්බුතං උඡ්ඤ්ඤා පුබ්බතාග
 පටිපත්තිසා පහාය ඡේත්වා පුත අරියමග්ගසන්තො අනවසෙසතො
 සමුච්ඡේදිත්වා තතො එව අවිජ්ජාසංඛාතෙන මුලෙන සමුලං කාම
 භණ්ඩාදිකං භණ්ණං අබ්බුත්තං උඤ්ඤිත්වා සබ්බකිලෙසදර්ශනපරිලාභා
 නාවතො සීතිභූතො සථාරූපසෙසාය නිබ්බාණධාමායා නිබ්බුතො අනං
 අසමි ගොමිති අත්ථො.

ගුහ්‍යපෙරසංගාඨාවණ්ණනා

නි වසී තා.

“ඡන්දරූපෙන”ති ආයසමහො වඤනපෙරසංගාඨා. කා
 උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධොසු සත්තාධිකාරෙ තත් තත් නවෙ
 පුඤ්ඤති උපට්ඨන්තො ඉතො එකතිංසෙ කපපෙ බුද්ධස්සෙක
 ලොකෙ රුකකිදෙවතා හුත්වා නිබ්බන්තො සුදස්සනං නාම පටෙවක
 බුද්ධා පබ්බතන්තෙරෙ වසන්තං දිස්වා පසන්තමානස්සො කුච්ඡපෙඨති
 සුජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමුත්තස්ස සංසරන්තො
 ඉමසමි බුද්ධාපාදෙ සාවස්ථියං විභවසම්පන්නො කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා
 වඤනොති උඤ්ඤාතො වයපත්තො සර්වාසං වසන්තො සත්ථු සන්ති
 යො ධම්මං සුත්වා සොනාපන්නො අගොසි. සො එකං පුත්තං ලභිත්වා
 සර්වාසං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මධානං ගගෙත්වා
 අරසෙකු විහරන්තො සත්ථාරං වඤ්ඤං සාවස්ථියං ආගතො සුසානෙ
 වසති. භස්ස ආගභාභාවං සුත්වා පුරුණදුනිසිකා අලුකිකාපට්ඨිත්තො
 දරකා ආදාය මහතා පරිවාරෙන පෙරසංගා සන්තිකං ගච්ඡති “ඉඤ්ඤ
 කුත්තාදිති නං පලොගෙත්වා උපපබ්බාලෙස්සාමි”ති. පෙරෙ නං
 ආගච්ඡන්ති දුරතොව දිස්වා “ඉද්ධිස්සා අවිසයො භවිස්සාමි”ති යථා
 රඳ්ධං විපස්සනං උද්ධුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“ගිමවත්තස්ස අවිදුරෙ වසලො නාම පබ්බතො
 බුද්ධා සුදස්සනො නාම වසන්ත පබ්බතන්තෙරෙ.

පුප්ඨං ගිමවතා ගස්ස වෙහාසං අගමාසකං

තත්ථද්දසාසිං සමුද්ධං ඔසතිණ්ණමනාසවං.

පුළුං කුට්ඨමාදය සිරි කනිකානගං තද
බුද්ධිය අභිරුද්ධං සයමිභුසා මහෙසිනො.

එකතියෙ ඉතො කපෙය යං බුද්ධිමතිපුරස්සිං;
දුග්ගතිං නාතිජනාමි. බුද්ධිපුරස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා කිංපිතා මයං--පෙ-කතං බුද්ධිය සාසන"නති.

ජලභිඤ්ඤ පත හුතා ආකාශෙ ධර්මා තසාං බමමං දෙසෙතා
සරණෙසු ව සිලෙසු ව පරිට්ඨාපෙතා සයං අතතනා පුබ්බෙ වසි
තට්ඨානමෙව ගතො. සභායභිකවුහි "විපසනනාති බො තෙ ආවුසො
ඉත්ථියාති, කච්චි තයා සච්චාති පටිවිධාති"ති ප්‍රවේශා:-

"ඡන්දරූපෙන පච්ඡක්කා දුසිගණපුරකකිතා
අභිකත පුත්තං ආදය හරියා මං උපාගමි.

තං ව දිස්වාන ආයනතිං සකපුත්තස්ස මාගරං
අලංකතං සුවසනං මච්චපාසංව ඔඤ්චිතං.

තනො මෙ මනසිකායෙ යොනිසො උදපජ්ජථ,
ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිද සමතිට්ඨථ.

තනො විතතං විමුච්චි මෙ, පස්ස බමමසුබමමතං,
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පන්නා, කතං බුද්ධිය සාසන"නති

ඉමාහි ගාථාහි අතතනො පටිපතතිං කපේනො අඤ්ඤං බ්‍යංකාසි.

තත් "ඡන්දරූපෙන පච්ඡක්කා"ති: ඡන්දරූපමයෙන සීඝ්‍රපගාදි
අලංකාරෙන අලංකරණවසෙන පටිච්ඡාදිතසරීර; සබ්බාහරණභූමි
නාහි අපො. "දුසිගණපුරකකිතා"ති: යථාර්ග්‍යං අලංකාපටි
යනෙන අතතනො දුසිජනෙන පුරකකිතා පරිවාරිතාහි අපො.
"අංකෙන පුත්තං අදයා"ති: අපි නාම පුත්තමපි දිස්වා ගෙගවාසාහි
මුලො හවෙය්‍යාහි පුත්තං අතතනො අභිකත ගතෙතා ආදය.
"ආසනති"නති: ආගමිජනතිං. "සකපුත්තස්ස මාගරං"නති: මම ඔරස
පුත්තස්ස ජනතිං, මයං පුරුණද්‍රවිසිකනති අපො. සබ්බමිදං පේරෙ
අතතනො කමාරගසමුවේදං බහුමඤ්ඤ නොනා¹ වදති. "සොනිසො
උදපජ්ජථ"ති: එවරූපාපි නාම සමපතති ජරාව්‍යාධිමරණෙහි අති
භූය්‍යහි, අහො සංඛාර අනිච්චා අබ්‍රවා අනස්සාසිකාහි එවං යොනිසො
මනසිකායෙ උපජ්ජ. සෙසං ගෙට්ඨා වුත්තනසමෙව.

මඤ්ඤාසේරස්ස ගාථාමුණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

"බමමමා හමෙ"ති ආයසමනො බමුණාසේරස්ස ගාථා. කා
උප්පතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකායෙ තත් තත් හමෙ
පුඤ්ඤති උපමිණනො සිතිස්ස භගවතො කාලෙ මිගඵලො හුතා

එකදිවසං අරඤ්ඤයනනෙ දෙවපරිසාය සඤ්ඤා ධම්මං දෙසෙනාසං
 “ධම්මො එසො වුච්චති”ති දෙසනාය නිමිත්තං ගණ්ඨි. සො තෙන
 පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවම්බුසෙස්ස සංසරනො ඉම්බ්ථිං බුද්ධාදෙ
 කොසලරජෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. ධම්මිකොති ලඤ්ඤාමො
 වයසසෙනා ජෙතවනපට්ඨානගණෙ ලඤ්ඤාසාදෙ පබ්බජිතො අඤ්ඤ
 තරසම් ගාමිකාවාසෙ ආවාසිකො හුත්වා විහරනො ආගන්තුකානං
 භික්ඛූනං වහ්නාවතොසු උක්ඛානබහුලො අකම්මො අහොසි. තෙන
 භික්ඛු තං විහාරං ඡරෙධිතො පක්කම්භෙ. සො එකභොව අහොසි.
 විහාරසාමිකො උපාසකො තං කාරණං සුත්වා භගවතො තං පටිත්තං
 ආරොචෙසි. සත්ථා තං භික්ඛුං පකෙතාසි. තාමස්ස පුට්ඨිතො තෙන
 එවං හතොති වුත්තෙ “නායං ඉදිනෙව අකම්මො, පුබ්බෙපි අකම්මො
 අහොසි”ති වතා භික්ඛුහි යාචිතො රුක්ඛධම්මජ්ජනං කපෙතො
 උපරි තස්ස ඔවාදං දෙනො:-

ධම්මො භගෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං, ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති,
 එසාතිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ, න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරි.

න හි ධම්මො අධම්මො ච උභො සමවිපාකිනො,
 අධම්මො නිරයං තෙති, ධම්මො පාපෙති සුග්ගතිං.

තස්මා හි ධම්මෙසු කරෙය්‍ය ඡන්දං ඉති මොදමානො
 සුගතො නාදිනා;
 ධම්මෙ ධිතා සුගතවරස්ස සාවනා නියන්ති ධිරං සරණවරාගගාමිනො.
 විපෙජාපිතො ගණ්ඨමුලො, තණ්හාඤ්ඤො සමුගතො,
 සො ඛිණ්ණසංසාරෙ න චත්ති කිඤ්චනං චන්දෙ යථා දෙසිතා
 පුණ්ණමාසියා”ති

වගස්සො ගාථා අගාසි.

තත් “ධම්මො”ති: ලොකීයලොකුත්තරෙ සුචරිතධම්මො.
 “රක්ඛති”ති: අපායෙ අපායදුක්ඛිනො රක්ඛති සංසාරදුක්ඛිනො ච
 විවට්ඨපතිස්සය භූතො රක්ඛති යෙව. “ධම්මචාරි”නති: ධම්මං
 චරන්තං පටිපත්තන්තං. “සුචිණ්ණො”ති: සුචිත්ත චිණ්ණො කම්මප්ප්‍රාති
 සද්දති. සක්කම්මං විහ්නි කතා උපවිතො. “සුඛ”නති: ලොකීය
 ලොකුත්තරසුඛං. තත් ලොකීයො ඡකාමාවච්චරිතෙදෙ ධම්මො
 යථා සංගං සුඛං දිට්ඨධම්මෙ උපපජ්ජෙවා අපජ්ජෙවා පරිසායෙ ආව
 හති නිප්පාදෙති ඉතරං පන විවට්ඨපතිස්සයෙ සත්ථා විහ්නපරිප
 රය ආවහති අවගන්තුං වට්ටති, අනුපතිස්සයස්ස හදහාවිතො.
 “එසාතිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරි”ති:
 ධම්මචාරි පුග්ගලො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ නං නිමිත්තං දුග්ගතිං න
 ගච්ඡති එසො ධම්මෙ ආතිසංසො උදයෙති අත්ථො. යස්මා ධම්මෙ
 තෙව සුගතිගමනං අධම්මෙතෙව ව දුග්ගතිගමනං, තස්මා ධම්මො
 අධම්මොති ඉමෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණ්ණප්ප්‍රාති දෙස්සතුං “නති
 ධම්මො”ති ආදිනා දුතියං ගාථමාග.

තත් “අධිමෙමා”ති: ධම්මපටිපනෙකා දුට්ඨවිතං. “සම්මිපාතිනො”ති: සද්ධිසම්පාතා සමානඵලා. “නසමා”ති: යසමා ධම්මාධම්මානං අයං යථාච්ඡින්නො විපාකග්ගෙදො, තසමා. “ජංගු”නති: කන්තුකමත්තා ජංගු. “ඉති මොදමානො සුගතෙන නාදිනා”ති: ඉති එවං චුත්තප්පකා රෙන ඔවාදදුනෙන සුගතෙන සම්මයනුත්තං සම්මාපටිපනෙන න ඉට්ඨාදිසු තාදිනාවප්පකතියා තාදිනාමවතා ගෙනුගුනෙන මොදමානො කුසිං ආපථ්ථමානො ධම්මෙසු ජංගුං කරෙය්‍යාති යොජනා. එත්තාවතා වට්ඨං දසෙය්‍යතො ඉදාති විට්ඨං දසෙය්‍යතො “ධම්මසීනා”ති ආදිමාග.

තස්සන්දො:-යසමා සුගතස්ස වරස්ස සුගතෙසු ච වරස්ස සම්මා සම්බුද්ධස්ස සාවකා තස්ස ධම්මෙ සීනා අතිවිය අග්ගභූත සරණ ගාමිනො තෙනෙව සරණගාමිනො තෙනෙව සරණගමනසංඛාතෙ ධම්මෙ සීනභාවෙන සකලවට්ඨදුක්ඛතොපි නීයන්ති තස්මා හි ධම්මෙසු කරෙය්‍ය ජංගුංති. එවං සන්ධාරි නීති ගාථාති ධම්මෙ දෙසිතෙ දෙසනානුසාරෙන ය්ථානිසින්නොව විපස්සනං වර්ධෙය්‍යං අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන චුත්තං අපදනෙ:-

“මිගඵලො පුරෙ ආසිං අරඤ්ඤෙ විපිනෙ අහං
අද්දසං චිරජං බුඬං දෙවසංසපුරකකිතං.

චතුසස්ථං පසාසෙන්නං දෙසෙන්නං අමතං පදං
අසෙය්‍යාසිං මධුරං ධම්මං සිඛිතො ලොකබඤ්ඤිතො;

සොසෙ විත්තං පසාදෙසිං අසම්පාටිපුග්ගලො.

තත් විත්තං පසාදෙතො අතරං දුත්තරස්ථිගවං.

එකතීංසෙ ඉතො කප්පෙ යං සඤ්ඤාමලිතං තදා,
දුග්ගතීං නාභිජ්ඣාමි. සොසසඤ්ඤාසිදං එලං.

කිලෙසා කොපිහා මය්‍යං-පෙ-කාගං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

හථා අරහත්තෙ පතිසීගෙ අරහත්තං පන පඤ්ඤා අත්තනා අධිගමං විසෙසං සඤ්ඤා නිවේදෙන්නො වර්මගාථාය අඤ්ඤං ව්‍යාකාසි.

තත් “විප්පාටිතො”ති: විදුහො මග්ග ඤාණෙන පටිනිස්සට්ඨොති. “ගබ්බුලො”ති: අවිජ්ජා සාති සච්ඡි ගබ්බොති බො භික්ඛුති වචනෙන තං පංචුපාදානකකිකානං අධිවචනනති එවං සන්ධාරි චුත්තස්ස දුක්ඛතො සුලඤ්ඤාගහො කිලෙසාසුචි පග්ගරණතො උප්පාද්දර්ශනගෙ උබ්බිමානි පක්කමති හිජ්ජනහො ච ගණ්ඨාභිධානස්ස උප්පාදානකකිකපඤ්ඤාකස්ස මුලකාරණං. “නාණනාන්දලො සමුග්ගතො”ති: තණ්හාසංඛාතො ජලො මග්ගෙන සමුග්ගතීතො. “සො ඛිණ්ණංසාගෙ හ වජ්ඣි කිඤ්චන”නති: දසා අහං එවං පතිණනාණනා විජ්ජනාය පටිඤ්ඤාණසංසාරෙ පතිණනව

මූලභතා එව න වජ්ඣ න ව උපලබ්භති රතාදිකිංවනං. “වජ්ඣ සථා දෙසිතා පුණ්ණමාසිසා”ති: යථා නාම වජ්ඣ අබ්බමභිකාදිදෙසර භිතො නජි කිඤ්චනනති. සො අහං එවං පභිණ්ණණො ආසාර භිතො යථා පුණ්ණමාසියං පරිපුණ්ණකලො වජ්ඣ, එවං අගමපි අරහත්තාධිගමෙන අපගතරතාදිකිඤ්චනතො පරිපුණ්ණබමම කොට්ඨාසො අගොසිනති.

බමමිකප්පකරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි නා.

“සද බලාකා”ති ආයස්මහො සප්පකප්පකරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරෙහි හත්තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති උප විණ්ණෙනා ඉතො එකතීංසෙ කපප මහානුභාවො නාගරුහු නුභා නිබ්බත්තො සමගමකස්ස නාම පච්චෙකබුද්ධස්ස අභිගාකාසෙ සමා පත්තියා නිසින්නස්ස මගනතං පදුමං ගගෙතො උපරි මුඛති ධාරෙන්නො පුජං අකාසි. සො හෙන පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංස රන්නො ඉමසමි. බුද්ධප්පාදෙ සාවඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තියා සප්පකාති ලඛනාමො විඤ්ඤානං පන්නො භගවතො සන්නිකො ධම්මං සුභා පරිලද්ධසද්ධො පබ්බජ්ඣා කමමට්ඨානං ගගෙතො අර කාරණියා නාම නදියා තීරෙ ලෙනවිහාරෙ වසන්නො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

හෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“භිමවන්තස්ස අවිදුරෙ රෙමසො නාම පබ්බතො

බුද්ධොපි සමගමො නාම අභිගාකාසෙ වසි හද.

භවනා නිකමිත්තාන පදුමං ධාරසිං අහං;

එකාහං ධාරසිත්තාන භවනං පුනරුගමිං.

එකතීංසෙ ඉතො කපප යථෙබ්බමතිපුජසිං;

දුග්ගතීං නාභිජනාමි. බුබුසුජ්ඣදං එලං.

තිලෙසා කුමාරිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

සො අරහත්තං පඤ්ඤා සන්ධාරං වජ්ඣං සාවඤ්ඤං ආගතො ඤාතිති උපසියමානො තත්ත කතිපාහං වසිත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා ඤාතකො සරණෙසු ව සීලෙසු ව පතියාපෙත්වා යථාවුත්තස්සානමෙව ගතත්තාමො අගොසි. “තං ඤාතකා ඉධෙව භග්ගො වසථ, මයං පටි ජග්ගිස්සාම”ති යාචිංසු. සො ගමනාසාරං දෙස්සෙත්වා ධිතො අත්තනා වසිත්තස්සානනිත්තනාපදෙසෙන විවෙකාගීරතීං පකාසෙන්නො:-

“යද බලාකා සුචිපණ්ණවජ්ඣ කාලස්ස මෙකස්ස භයෙන තජ්ජනා පලෙහිති ආලයමාලයෙසිති හද නදී අජකරණී රමෙති මං.

යද බලාකා සුචිසුඛපච්ච කාලස්ස මෙකස්ස භයෙන තජ්ජනා පරියෙසති ලෙනමලෙනදස්සිති හද නදී අජකරණී රමෙති මං.

කනනු තත් න රමෙනති ජබ්‍රයො උභතො නති.
සොභෙනති ආපගා කුලං මම ලෙනස්ස පච්ඡතො.

නාමනමදසංඝප්පප්පතිණා භෙකා මන්දවති පනාදයනති
නාඡ්ඡ ගිරිනදීති විප්පවාසසමයො ඛෙමා අඡ්ඡකරණී
සිවා සුරමො”ති

වනස්සො ගාථා අභාසි.

තත් ‘සද්’ති: යසමිං කාලෙ. “බලාකා”ති: සකුණිකා. “සුච්ඡන්ධ
රච්ඡද්”ති: සුච්ඡන්ධවලපක්ඛා. “කාලස්ස මෙඝස්ස ගසෙන තඡජි
නා”ති: ජලභාරතර්භතාය කාලස්ස අඡ්ඡනගිරිසනතිකාසස්ස
පාච්ඡස්සකමෙඝස්ස ගඡ්ඡතො චුභිගයෙන තිබ්බිජ්ජතා සිංසාපිතා.
“පලෙගිති”ති: ගොවරභුමිතො උප්පතිතා ගමස්සති. “ආලඝ”නති:
තිලයං අත්තතො කුලාවකං ආලයෙ නිසිදති තත් ආලයෙ නිලී
යනමෙව ඉච්ඡන්ති. “නද නදි අඡ්ඡකරණීරමෙති ම”නති: තසමිං
පාච්ඡස්සකකාලෙ අඡ්ඡකරණී නාමිකා නදී නමොදකස්ස පුරා ගාර
ගාරිණී කුලංකසා මං රමෙති මම විත්තං ආරාධෙතිති උතුදෙසවිසෙස
තිත්තනාපදෙසෙන විවෙකාභීරතිං පකාසෙති. “සුච්ඡන්ධපච්ඡන්ධ”ති:
සුච්ඡන්ධපච්ඡන්ධවර්ණණා අසමමස්සවර්ණණා සබ්බපසාති අඡ්ඡො. “පටි
සෙසති”ති: මග්ගති. “ලෙන”නති: වසති. “අලෙනදසෙති”ති: වස
නට්ඨානං අපස්සනති, පුලෙබ්බ නිබ්බවසනට්ඨානස්ස අනාවෙන අලෙන
දසෙතිති. ඉද්දති පාච්ඡස්සකකාලෙ මෙඝගඡ්ඡතො න ආඡ්ඡතගබ්බා
“පටිසෙසති ලෙන”නති: නිබ්බවසනට්ඨානං කුලාවකං කරෙතිති
අඡ්ඡො. “කනනු නස්ස-පප-පච්ඡතො”ති: මම වසනකමගාලෙනස්ස
පච්ඡතො පච්ඡාගාගෙ ආපගාකුලං අඡ්ඡකරණීනදීති උතො තිරං
තතිං නතිං ඉභොවිතො සොභෙනතියො නිව්ච්ඡාලං ඵලගාරනමිතා
සාබාසිතිබ්බසන්දවජ්ජායා ජබ්‍රයො තත් තසමිං යානෙ කනනු තත් න
රමෙනති සබ්බං රමෙනතියෙව. “නාමනමදසංඝප්පප්පතිණා”ති: අමතං
චුච්චති අගදං, තෙන මඡ්ඡනතිති=අමතමද, සප්පා; තෙසං සංඝො
අමතමදසංඝො, තතො සුච්ඡ පභිණා අපගතා තා භෙකා මණ්ඩුකීයො
මන්දවති සරවතියො පනාදයනති තං යානං මධුරෙන වසසිතෙන
තිත්තාදයනති, නාඡ්ඡ ගිරිනදීති විප්පවාසසමයො- අඡ්ඡ ඵතරති
අඤ්ඤති පබ්බතෙය්‍යාති නදීති විප්පවාසසමයො න ගොති. විසෙ
සතො පන වාලමච්ඡස්සුමාරාදිවීරගතො ඛෙමා අඡ්ඡකරණී නදී
සුඤ්ජරප්පා තත් පුලිතසමපතියා සිවා සුච්ඡ රමො රමණීයා, තස්මා
තඤ්ච මෙ මනො රමතිති අධිප්පායො. ඵලං පන වතා ඤාතකො
විස්සජ්ජෙත්වා අත්තතො වසිතට්ඨානමෙව ගතො. සුඤ්ඤගාරාභීරති
දීපනෙන ඉදමෙව ව පෙරස්ස අඤ්ඤ බ්‍යාකරණං අගොසිති.

සප්පකසෙට්ඨරස්ස ගාථාවණණතා

ති ධ්වි තා.

“පබ්බතී”නති ආයතමනො මුදිතභ්‍යන්තරස්ස ගාථා. කා උපපනති? අයමපි පුරිමබුච්ඡෙසු කභාධිකාරො තත්ත තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති උප විණ්ණෙනො විපසංසිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිථා විඤ්ඤානං පතොතා එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නවිතොතො එකං පච්ඡිමද්ධං. සො තෙන පුඤ්ඤභවෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං. බුද්ධුපපාදෙ භොසලරටෙති ගගපතිකුලෙ නිබ්බන්තිථා මුදිතොති ලබ්භාමො විඤ්ඤානං පාපුණ්ඨි. තෙන ව සමයෙන තං කුලං රඤ්ඤෙ කොතවිදෙව කරණීයෙන පට්ඨිබ්බං අගොසි. මුදිතො භයභීතො පලාසිථා අරඤ්ඤං පවිට්ඨා අඤ්ඤාතරස්ස ඩිණ්ඨසවන්තේ රස්ස වසනට්ඨානං උපගභී. ථෙරො තස්ස භීතභාවං යුච්ඡා මා භාසිති සමස්සාසෙසි. සො “කිත්තකොත නුඛො භනෙත කාලෙන ඉදං උප සමස්සාති”ති පුච්ඡිථා “සත්තට්ඨමාසෙ අතිකකමිථා”ති වුතොත “එත්තකං කාලං අධිව්‍යෙසකුං න සකෙකාමි, පබ්බජ්ජාමි භනෙත, පබ්බාජෙථ ම”නති ජීවිතරක්කභ්ණන්දං පබ්බජ්ජං යාමි. ථෙරො තං පබ්බා ජෙසි. සො පබ්බජ්ඡා සාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො භයෙ වූපසනොපි සමණධම්මංයෙව රොවෙතොතා කම්මට්ඨානං ගගෙථා විපස්සනාය කම්මං කරොතොතා “අරහත්තං අපපථා ඉමස්මා වසනගබ්භතො බග්ගි න නික්කමස්සාමි”ති ආදිනා පටිඤ්ඤං කථා විපස්සනං උස්සකතා පෙථා අරහත්තං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“විපසංසිතො භගවතො ලොකජෙට්ඨස්ස භාදිතො

එකා පච්ඡි මයා දින්නා පසනොතන සපාණිනා.

භත්ථියානං අස්සයානං දිබ්බං යානං උපට්ඨිතං

යානං සමජ්ජකං තෙන පතොතෙති ආසවකකයං.

එකනවුතෙ ඉතො-කපෙප යං පච්ඡිමදදිං තද;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පච්ඡිද්දනස්සිදං එලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පථා විමුක්තිසුඛං පටිසංවෙදෙනො සභාය භික්ඛුති අධිගතං පුච්ඡිතො අත්තනො පටිපනාතාරං කථෙතොතො:-

“පබ්බජං ජීවිකන්තොගං, ලද්ධාන උපසම්පදං

තොතො සද්ධං පටිලභිං, දල්භවිරියො පරික්කමිං.

කාමං හිජ්ජතුයං කායො මංසපෙසී විසියරං

උභොජණ්ණුකසංකීති ජංඝායො පපතනතු මෙ;

නාසිස්සං න පිවිස්සාමි විහාරා ව න නික්කමෙ,

නපි පස්සං නිපාතෙස්සං තණ්හාසලෙල අනුගතො.

හස්සමෙවං විහරතො පස්ස විරියපරක්කමං;

තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති

වහස්සො ගාථා අභාසි.

තත් "ජිවිකාපඨා"ති: ජිවිකාය අත්තිකො ජිවිකප්පයොජනො එත් පබ්බජිතො නිබ්බයො සුඛෙන අකීලමනො ජිවිස්සාමිති එවං ජිවිකාපඨාය පබ්බජිතා අත්තො. "උද්ධාන උප්පෙය්ද"නති: පඨමංසාමිතො රපබ්බජ්ජායං සීතො ඤාතභිවම්බුත්තෙන කමෙමන උපසම්පදං ලභිතී. "නතො සද්ධං පටිලභි"නති: තතො උපසම්පන්නකාලතො පට්ඨාය කාලසාණ්ණිතො සෙවතො වෙ මාතිකා තිස්සො අනුමොදනා එකං සුත්තං සමථකම්මට්ඨානං විපස්සනා විවිධෙ උණණ්ණනො බුද්ධාදීනං මහානුභාවං දිස්වා "සමාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුපටිපන්නො සංඝො"ති රත්තත්තයෙ සද්ධං පටිලභි. "දද්ධමිදිස්සො සරක්කමි"නති: එවං පටිලභසද්ධො සුත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොතො නවිරස්සෙව සම්පට්ටිවෙධාය දලහවිරියො පිරවිරියො හුත්වා පරක්කමි, අකුසලානං ධම්මානං පහාණාය කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය සම්මදෙව පදගිං, යථා පන පරක්කමි. තං දස්සෙතුං "කාම"නති ආදි වුත්තං. තත් "කාම"නති: යථා කාමං එකංසතො වා "ගිජ්ජායං කාසො"ති: අයං මම පුත්තිකායො ඉතිනා විරියුප්පතාපෙන ගිජ්ජති වෙ ගිජ්ජතු ජිත්තං. භිත්තං හොතු. "මංසප්පසි විසිස රු"නති: ඉතිනා දලහපරක්කමෙන ඉමස්මා කායා මංසප්පසියො විසිසන්ති වෙ විසිසන්තු ඉන්ධාචිතො විද්ධංසන්තු. "උතො ජණ්ණුක සංගිහි ජංඝාසො පපතනතු මෙ"ති: උතොති ජනුසංගිහි මම උතො ජංඝායො සත්ථයො උතුරුබ්බකිතො තිජ්ජිතො භූමියා පතන්තු. 'ම'නති පි පාසො. තො යෙවත්තො. සෙසං හෙත්වා වුත්තනායමෙව.

මුදිතපෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි වසී තා.

වතුක්කතිපානවණ්ණනා

ස ම ත්තා.

පඤ්චගතිපාතො.

"ගිත්තං ශිවමිකං භන්ධා"ති ආයස්මතො ගිජ්ජනපෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිද්ධෙද්ධසු කතාධිකාරෙ තත් තත් භවෙ විවට්ඨපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණනො ඉතො වතුදුපෙ කප්ප බුද්ධසුඤ්ඤ ලොකෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතීතී විඤ්ඤාතං පත්තො එකදිවසං තෙතවිදෙව කර්ණියෙන වත්තං උපගතො තත් අඤ්ඤන්තරං පච්චිකවුද්ධං රුක්ඛමුලෙ නිසිත්තං දිස්වා පත්තා

මානසො සුපරිසුද්ධං අශාවකථලං අදාසි. සො තෙන සුඤ්ඤකමෙවන දෙවමිත්‍රසෙසසු සංසරතො ඉමස්සිං බුද්ධාදෙ සාවිජ්ජියං සන්තවාගකුලෙ තිබ්බහති. තස්ස මහාරුජං වෙස්සවණං ආරුචෙත්වා පටිලදධිතාවතො මාතාපිතරෙ භිෂද්දෙහතොති නාමං අකංසු. සො වියප්පතො පඤ්චති සකට්ඨකොති භණ්ඩං ආදාය වාණීජ්ජවසෙන රුජගගං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන රුජගගෙ අඤ්ඤාභර ගණිකා අතිරුපා දස්සනීයා පරමසොහග්ගසොගතො දිවසෙ දිවසෙ සගස්සං ලහති. අථ සො සන්තවාගසුතො දිවසෙ දිවසෙ තස්සා ගණිකාය සගස්සං දත්වා සංචාසං කපෙපතො නවිරතෙව සබ්බං ධනං බෙපෙත්වා දුග්ගතො හුත්වා සංසව්ජාදනමත්තමපි අලහතො ඉතොවිතො ච පරිබ්බමිතො සංවෙගප්පතො අගොසි. සො එකදිවසං උපාසකෙති සද්ධිං වෙච්චනං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන සන්තං මහනියා පරිසාය පරිවුතො ධම්මං දෙසෙතො නිසිනො හොති. සො පරිසප්පරියෙන නිසිදිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලදධිදෙත්වා පබ්බජිත්වා බුහුතොති සමාදයිත්වා සුසානෙ වසති. තද අඤ්ඤාතරෙපි සන්තවාගසුතො සගස්සං දත්වා ගණිකාය සග වසති. සා ගණිකා තස්ස හත්ථි මහඤ්ජරතනං දිත්වා ලොභං උපපාදෙත්වා අඤ්ඤාබුත්තපුරිසෙති තං මාරෙත්වා තං රතනං ගණ්හි. අථස්ස සන්තවාගසුතස්ස මනුස්සා තං පට්ඨති. සුත්වා ඔවරකෙ මිත්‍රස්සෙ පෙසෙසුං. තෙ රතනියං තස්සා ගණිකාය සරං පටිසිත්වා ඡ්ඨිආදීති අනුපගච්ඡෙව තං මාරෙත්වා සිව්විකාය ඡ්ඨෙයිසුං. රුජදහනෙත්ථෙරෙ අසුභතිමිත්තං ගගෙචුං සුසානෙ විවරතො තස්සා ගණිකාය කලෙබරං පටිකකුලතො මනසිකාචුං උපගතො කතිපයවාරෙ යොතිසො මනසි කත්වා අවිරමනතාවතො සොණසිගාලාදීහි අනුපගතඡ්චිතාය විසතාගච්ඡන්තාය ච අයොතිසො මනසිකරෙතො තත්ථ කාමරාගං උපපාදෙත්වා සංවිග්ගතරමානසො අත්තනො විත්තං පරිහාසිත්වා මුහුත්තං එක මත්තං අපසක්කිත්වා ආදිතො උපසිතං අසුභතිමිත්තමෙව ගගෙත්වා යොතිසො මනසිකරෙතො ක්කානං උපපාදෙත්වා තං ක්කානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා තාවදෙව අරග්ගතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“පවතෙ බුද්ධං දිස්වාන සයමචු, අපරුජ්ජා

අශාවකං ගගෙත්වාන සයමචුස්ස අදාසං.

චතුලුසෙ ඉතො කපෙප යං ඵලං අදදිං නදා;

දුග්ගතීං නාතිජ්ජාමි. ඵලදානස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මස්සං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරග්ගතං පත පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පට්ඨවෙක්කිත්වා පිත්ථසොමනස්සන්තො:-

“තිකුසු සිව්විකං ගතත්වා අද්දසං ඉත්තිමුජ්ජිතං.

අපට්ඨද්ධං සුසානස්මි. ධර්මනති. කිමිති පුටං.

යංගි එතො ජ්‍යෙෂ්ඨතා මතං දික්ඛාන පාපකං,
කාමරුගො පාතුරුහු, අකොච වසති අහුං.

ඔරං ඔදනපාකමා තමා ධානා අපකකමි;
සතිමා සමපජනොගං එකමන්තං උපාමිසිං.

තතො මෙ මතසිකාරෙ යොතිසො උදපජ්ජං,
ආදිනවො පාතුරුහු, නිබ්බිදා සමතිව්ඨං.

තතො විතතං විමුච්චි මෙ, පසා ධම්මසුඛමතං,
නිසොසා විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් "ගිහිකු සිව්ඨිකං ආනතා"ති: සංසාරෙ ගයං ඉක්කන්තො
ගිහිකු අසුභකමව්ඨානත්. ආමකසුසානං උපගන්ත්වා. "ගිහිකු"ති
වේවා අත්තානං සත්ථාය පෙරෙ සයං වදති. "ඉද්ධි"නති: වියති
එත් සුක්කසොඤ්ඤිතං සත්තසන්නානභාවෙන සංගඤ්ඤතීති මාතු
ගාමො පි එව 'සහවුත්තිවසෙන ඉද්ධිතිපි වුච්චති. වඤ්ඤාදිසු
පත තං සදිසභාය සහවුත්තිතොව තබ්බොගාර ඉද්ධි පිකලෙබරං
වදති. "උජ්ඣිත"නති: පරිව්චතනං උජ්ඣිතිසත්තා එව අපවිදධං
අනපෙක්ඛිතාවෙන චතතං. "බජ්ජනතිං කිමිති පුම"නති: කිමිති පරි
ගතං හුත්වා බජ්ජනං. "සං ගි එතො ජ්‍යෙෂ්ඨතා මතං දික්ඛාන
පාපකං"නති: යං අපගතාසු උසවිඤ්ඤාණත්ථාය මතං කලෙබරං තං
පාපකං නිතිතං ලාමකං එතෙ මොක්ඛජ්ජිකා ජ්‍යෙෂ්ඨතා ඔලො
කොවුට්ඨි න ඉව්ඨනති, කාමරුගො පාතුරුහු-තසමිං කුණපෙ අයො
තිසොමනසිකාරස්ස බලවත්ථාය කාමරුගො මයං පාතුරුගොපි
උප්පජ්ජිති. යෙන 'අකොච වසති අහුං' තසමිං කලෙබරෙ වසිත්වා
තවග් වාටෙති අසුචි වසති සඤ්ඤෙ අසුචිභාවස්ස අදස්සනෙ අකො
විය අගොසි. තෙනාහ:-

"රතො අත්තං න ජානාති, රතො ධම්මං න පසාති,
අකින්නමං තදා ගොති යං රුගො සගතෙ තර"නති.

'කාමව්ඤ්ඤො බො බ්‍රාහ්මණ අකිකරණො'තිව ආදි, කෙවි පතෙත්
තකාරුගමං කත්වා කිලෙස පරිසුද්ධානෙන අවසවහුකිලෙසත්තා
අවසතිති අත්තං වදනති. අපරෙ 'අකොච අසති අහු'ති පාලිං වත්වා
කාමරුගෙන අකො එව හුත්වා සතිරුගිතො අගොසිංති අත්තං වදනති,
තද්දායං පාලියං තත්ති. "ඔරං ඔදනපාකමා"ති: ඔදනපාකතො
ඔරං සාවතා කාලෙන සුපරිධොතනිත්තතමුලනාලියා ඔදනං පවති
තතො ඔරමෙව කාලං තතොපි ලුහුතා කාලෙන රුගං විතොදෙනො
තමා ධානා අපකකමි, යසමිං ධානෙ සිතස්ස මෙ රුගො උපපජ්ජි
තසමිං ධානා අපකකමි. අපකකතොව 'සතිමා සමපජනොගං' සමණ
සඤ්ඤං උපපජ්ජිත්වා සතිපඨානමනසිකාරවසෙන සතිමා සමවදෙව

ධම්මසභාවස්තනෙන සම්පජ්ඣො ව හුඤ්ච ඵඤ්ඤානං උපාචිසිං,
පලලඬිකං ආතුජ්ඣා තිසිදිං. තිසින්නස්ස ච තතො මෙ මහසිකාරො
යොතිසො උද්ධර්ථාති ආදි සබ්බං ගෙඤ්චුත්තනායමෙවාති.

ගුණදත්තසේවරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ලිඛිතා.

“අසොසෙ”ති ආයසමනො සුභුතසේවරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති?
අයමි පුරිමබ්බුද්ධස්ස කතාසිකාරො තාත්තත්තං භවෙ පුඤ්ඤාති උප
විණ්ණෙනා කාසසස්ස ගගවතො කාලෙ බාරාණසියං මහාසාලකුලෙ
තිබ්බත්තිඤ්චා විඤ්ඤානං පතො ඵඤ්ඤිචස්ස සඤ්ඤා සන්තිකෙ ධම්මං
සුඤ්ඤා පසන්නාමානසො සරණස්ස ච සිලෙස්ස ච පභිසාය මාසෙ
මාසෙ අධිකවත්තුං වතුජ්ඣායගෙකෙන සඤ්ඤා ගතකුටිං ඔප්පාපෙසි.
සො තෙන පුඤ්ඤාකමෙවන තිබ්බත්තතිබ්බත්තධාරිතෙ සුගතසිද්ධිං
හුඤ්චා ඉමස්මි. බුද්ධාපදෙ මගධර්මෙ ගගපතිකුලෙ තිබ්බත්තිඤ්චා
සුභුතොති උද්ධානාමො වයප්පතො නිසසරණස්සාසො සරවාසං
පහාය තිස්සියෙස්ස පබ්බජ්ඣා තත්තං සාරං අලභනො සඤ්ඤා සන්තිකෙ
උප්පත්තියා කොලිත සෙලාදිකෙ බහු සමණබ්බාහමණ පබ්බජ්ඣා
සාමඤ්ඤස්සං අනුභවනො දිස්වා සාසනෙ පරිලඬිසද්ධො පබ්බජ්ඣා
ආචරිත්වස්සායෙ ආරාධෙත්වා භවමධාරිතං ගගෙත්වා විවෙකචාසං
වසනො විපස්සනං වධෙස්සත්වා අරහතං පාපුණ්ඨි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“ඉමෙහි භද්දකෙ කප්පෙ බුහුබ්බු මහායසො
කසසස්සා නාම නාමෙන උප්පජ්ඣ වදනං වරො

අනුබ්බජ්නසම්පන්නො බහුංසමර්ලකකණො
බ්බාමප්පහාපරිවුත්තො රංසිජලසමොතතො

අසාසෙනා යථා වණ්ඤ පුරියොව පහසිකරො
තිබ්බාපෙනා යථා මෙසො සාගරොව ගුණාකරො

ධරණීරිව සිලෙන හිමවා ව සමාධිනා
ආකාසො වීය පඤ්ඤා අසනො අනිලො යථා.

තද හි බාරාණසියං උප්පන්නො මහාකුලෙ
පහුභධනධඤ්ඤස්මි. නානාරතසඤ්ඤායෙ

මහතා පරිවාරෙන තිසින්නං ලොකානායකං
උපෙච්ච ධම්මං අසොසං අමතං ව මනොගරං.

බහුංසලකකණධරො සුතකතෙනොව වන්ධො
අනුබ්බජ්නසම්පන්නො සාලරාජ්ච පුප්ඵිතො

රංසිජලපරිකින්නො දින්නොව කතාකාවලො
බ්බාමප්පහාපරිවුත්තො සරසවී ව දිවාකරො

සොණ්ණානනො ජිනවරො ආමෙඤ්ච සිච්චියො
කරුණාපුණ්ණාදයො ගුණෙන විය සාගරො

ලොකවිසුභාසීනො ච සිණෙරුව නගුත්තමො
යසසා විතතො ධීරො ආභාසසදිසො මුනී

අසභවිත්තො සබ්බස් අතිලො විය නායකො
පතිට්ඨා සබ්බභූතානං මහීච මුනීසුත්තමො

අනුපලිත්තො ලොකෙන තොයෙන පදුමං යථා
කුචාදගච්ඡදගතො අභිනිබ්බතො වසී

අගදො විය සබ්බස් කීලෙසවිසතාසනො
ගතිමාදනසෙලොච ගුණගකුචිභූසිතො

ගුණානං ආභරො ධීරො රත්තානංව සාගරො
සිංහුව චන්ද්‍රජිනං¹ කීලෙසමලහාරකො

විජ්ඣිව මහායොගො මාරසෙනපමදදනො
චක්කව්‍යාජීච සො රාජ බොජ්ඣගරතනිස්සරො

මහාභිසක්කසංභාසො ඉද්ධසව්‍යාසිතිකිච්ඡකො
සලකානා යථා වෙසජ්ජා දිසිගණ්ඩවිථාලකො

සො හද ලොකපජ්ජොතො සතරාමරසක්කතො
පරිසාසු නරාදිවෙචා ධම්මං දෙසයතෙ ජිනො.

දුතං දතා මහාභොගො සීලෙන සුගතූපගො
භාවනාය ච නිබ්බාති ඉවෙච චන්ද්‍රසාසථ.

දෙසනං තං මහසාදං ආදිමජ්ඣන්තසොහනං
සුණන්ති පරිසා සබ්බා අමතංව මහාරසං;

සුචා සුමුරු ධම්මං පසන්නො ජිනසාසනෙ
සුගතං සරණං ගන්තා යාවජ්ඣං නමස්සහං.

මුනීනො ගතිකුටියා ඹුපුජ්ජෙසිං² තද මසී
චතුස්ථෙන ගතින මාසෙ අභිදිනෙ අහං.

පණ්ඩාය සුගතං තං ආරීරස්ස විගණිතො
හද ජිනො වියාභාසී සුගතිනනුලාභිනං.

සොයං ගතිකුටිං භූමිං ගතිනොපුජ්ජෙ සකිං
තෙන කම්මවිපාකෙන උපපන්නො යතිං තසී.

සුගතිදෙහො සබ්බස් ගවිස්සති අයං තරො,
ගුණගතිසුතො හුචා නිබ්බාසිස්සත්තාසවො.

1. සී. I & IV. සිංහුව චන්ද්‍රජිනං.

2. සී. I & IV. උදාභිජ්ජෙසිං.

තෙන කමෙතන සුභතෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව
ජනිතා මානුසං දෙහං තාවනිංසං අගජ්ඣං.

පච්ඡිමෙ ව භවෙද්දති ජනො විප්පකුලෙ අහං
ගදෙහ මෙ වසතො මානා දෙගෙනාසි සුගක්ඛිති.

යද ව මාතුකුච්ඡිමා නිකමාමි තද මම
සාවනි සබ්බගකෙති වාසිතා විශ වායථ.

පුප්ථවස්සං ව සුරති දිබ්බගඤ්ඤං මනොරමං
ධුපාති ව මගක්ඛාති උපවාසිංසු තාවදෙ.

දෙවා ව සබ්බගකෙති බ්‍රහ්මපුප්ථති තං සරං
වාසධිංසු සුගකෙතා යසමිං ජනො අහං සරෙ.

යද ව තරුණො හද්දො පඤ්ඤායොබ්බතො ධීතො
තද සෙලං සපරිසං විනෙකා නරසාරථි

තෙති සබ්බගති සතිතො සාවනිපුරමාගතො;
තද බ්‍රහ්මානුභාවනං දිස්වා පබ්බජිතො අහං

සිලං සමාධිං පඤ්ඤාඤ්ඤා විමුත්තිං ව අනුත්තරං
භාවෙත්වා චතුරෙ ධම්මෙ පාපුණ්ණිං ආසවකකයං.

යද පබ්බජිතො වාහං යද ව අරහා අහං,
තිබ්බාසිස්සං යද වාහං, ගකිවස්සෙ තද අහු.

සරිතගකො ව සද වාසෙති මෙ මහාරහං
චන්දනං චම්පකුප්පලං තථෙව ගකෙි ඉතරෙ ව සබ්බසො
පසස්ස වායාමි ගතො තතිං තතිං.

කිලෙසා කාපිතා මය්‍යං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අරහත්තං පත පඤ්ඤා භික්ඛියෙසු පබ්බජිතො අරහත්තො පත්තං.
අරහත්තිලම්භානුශොභං දුක්ඛං සාසනෙ පබ්බජිතො පත්තං කානාදි
පුබ්බාදි දීපෙතො අරහත්තො පටිපත්තිපථවචෙකකතමුඛෙන අඤ්ඤං
බ්‍යාකරෙන්නො:-

“අසොගෙ සුජමත්තානං පුරිසො කිච්චමච්ඡතො
චරන්තො නාධිගච්ඡය්‍ය, තමෙම දුබ්බගලකණං.

අබ්බුලාං අසගතං විජිතං එකමෙ ඔස්සරෙය්‍ය කල්ච සියා;
සබ්බාතිපි චෙ ඔස්සරෙය්‍ය අකොච සියා සමවිසමස්ස

අදස්ස නතො.

යංති කසිරු තං හි වදෙ, යං න කසිරු න හං වදෙ
අකරෙන්නං භාසමානානං පරිජනනති පණ්ඩිතං.

යථාපි රුචිරං පුප්ථං චණ්ණචතනං අගකිතං
එවං සුභාසිතා වාචා අථලා ගොති අකුබ්බතො.

යථාපි රුචිරං පුප්ථං වණ්ණවන්තං සගතිකං.

එවං සුභාසිතා වාචා අඵලා හොති සකුබ්බතො”ති
ඉමා පංච ගාථා අභාසි.

තත් “අභ්‍යන්තර”ති: අසුච්ඡිතබ්බෙ අසෙවිතබ්බෙ අත්තවයෙ; ඉධ පන අත්තකිලමථානුයොගවසෙන අන්තො වෙදිතබ්බො. “සුච්”නති: නසමිං අග්ගානං සුච්ඡන්තො යොජේන්තො තථා පටිපඤ්ඤානො. “කිවච්චිවජ්ජනො”ති: උභයතිතාවගං කිවච්චං ඉච්ඡන්තො තප්පටි පකබ්බතො අභයාගෙ වරං වරන්තො වෙභවෙය්‍ය. “නාධිගච්ඡන්තො”ති: සො යථාධිප්පතං ගිතං සුඛං න පාපුභ්‍යන්තොති කුසො, එවං යං තස්මා යද්ගං තිස්සිමනවස්සිතො අයොගෙ සුච්ඡං තමෙව දුක්ඛග ලක්ඛණං අපුස්සකුසභාචො පුරිමකම්මබ්‍යාමොගිතො අයොගෙ සුච්ඡන්ති දස්සෙති. “අබ්බුලහං අභගනං විජිතං”නති: විබාධනසභාවතාය අභා නාම රුගාදයො අභාති එව අභගතං අභානානං විජිතං සංසාරප්පවත්ති තෙසං විජයො කුසලධම්මාභිභවො. ‘අභගතං විජිතං’නති අනුනාසිකලොථං අකඤ්ඤා වුත්තං. යෙන තං ‘අබ්බුලහං’ අනුබ්බං අභගතං විජිතං අකඤ්ඤා එවමෙවුතො හුත්වා කිලෙසෙ අසමුච්ඡිද්ධිනාති අන්තො. “ඵකමෙ ඔක්ඛප්පෙය්‍ය”ති: අදුරියතාය පධානතාය ව එකං අප්පමාදං සම්මාපයොගමෙව ඔක්ඛප්පෙය්‍ය ජ්ඣෙය්‍ය වෙ ‘කලීව’ සො පුග්ගලො කාලකන්ති විය සියා. “සබ්බානිපි වෙ ඔක්ඛ ප්පෙය්‍ය”ති: විමුහුරියා පටිපාචකාති සබ්බාති විරියසති සමාධි පස්සද්ධිසාති ඔක්ඛප්පෙය්‍ය වෙ අභාවිතාය ජ්ඣෙය්‍ය වෙ. “අන්තො ව සියා සමවිසමස්ස අදස්සන්තො”. “සථා”ති: ඔපමෙසප්පටිපාද නන්තෙ තිපාතො. “රුචිර”නති: සොභනං. “වණ්ණවන්ත”නති: වණ්ණසන්තොනසම්පන්නං. “අගතික”නති: ගතිරතිතං පාලිගද්ධිරි කණ්ණිකප්පමනාදිහෙදං, එවං සුභාසිතා වාචා නාම තෙපිටකං බුච්චවන්තං වණ්ණසන්තොන සම්පන්නපුප්ථසද්ධිසං, යථාති අගතිකං පුප්ථං ධාරෙන්නස්ස සරිරෙ ගක්ඛො න ඵරති එවං එතම්පි යො න සකකම්ම සවණාදීති තත්ත භත්තබ්බං කාරෙති සා අස්ස පුග්ගලස්ස සඵලා එකාපි යො න සකකම්ම සවණාදීති නසමාවරති තස්ස සකකම්මං අසමාවරන්නස්ස යං තත්ත භත්තබ්බං නං අකුබ්බතො සුත්ත ගති වාගගති පටිපත්තිගතිං ව න ආවගති අඵලා හොති. තෙන වුත්තා:—“එවං සුභාසිතා වාචා අඵලා හොති අකුබ්බතො”ති. “සගතික”නති: සුමනවම්මකාතිලුප්පලාදිහෙදං. “ඵච්ච”නති: යථා තං පුප්ථං ධාරෙන්නස්ස සරිර ගක්ඛො ඵරති එවං තෙපිටකබුච්චවන්තසංඛාතා සුභාසිතා වාචා පි, යො සකකම්මසවණාදීති තත්ත භත්තබ්බං කාරෙති සා අස්ස පුග්ගලස්ස සඵලා හොති සුත්තගතිවාගගතිපටිපත්තිගතිනං ආවගන්නො මගප්පලා හොති මහාතිසංසා, නස්මා යථා වාගං පටිපජ්ජෙය්‍ය යථාකාරී හථාචාදී ව භවෙය්‍යාති. සෙසං වුත්තනස්මෙව.

සුභුතකෙට්ඨස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ධ්මිතා.

“වසානි දෙවො”ති ආයසවහො ගිරිමානද්දෙවරස්සා ගාථා.
 කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබ්බෙසු කතාධිකායේ තත් තත් භවෙ
 පුඤ්ඤති උපචිණ්ණො සුමෙධස්ස භගවහො කාලෙ කුලගෙගෙ
 නිබ්බන්ති. වයප්පනො සරාවාසං වසනො අත්තනො හරියාය
 පුතො ව කාලකතෙ සොකසල්ලසමප්පිතො අරඤ්ඤං පච්චේයා
 සත්ථාරා තත් ගන්තිං ධම්මං කපේතිං සොකසල්ලෙ අබ්බුලෙහ
 පසන්නාමානසො ගතිපුපේති පුපේතිං පඤ්චපතිට්ඨිතො වන්දිතා
 සිරසි අප්පිං කතා අභිත්ථි. සො හොත පුඤ්ඤකමෙත දෙව
 මනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගෙහි බිම්බසාර
 රඤ්ඤෙ පුරොගිහස්ස පුතො හුතා නිබ්බන්ති. ගිරිමානදෙවරස්සා
 නාම අහොසි. සො විඤ්ඤානං පතො සප්පු රාජගෙහමනෙ බුද්ධානු
 භාවං දිස්වා පටිලඤ්ඤායො පබ්බජ්ඣා සමිණ්ඨම්මං කරොනො
 කතිපයදිවසං ගාමිකාවාසෙ වසිතා සත්ථාරං වන්දිතා රාජගෙහං
 අගමාසි. බිම්බසාරාජ තස්ස ආගමනං සුතා උපසංකමිතා “ඉධෙව
 භනො වසථ, අහං වතුති පච්චයෙති උපස්ඨස්සාමි”ති පචාරෙතා
 ගතො බහුකිම්බන්තා න සර. ථෙරො අබ්භාසාසෙ වසති. දෙවතා
 ථෙරස්ස තෙමනභයෙන වස්සං වාරෙසුං. රාජ අවස්සනකාරණං සල්ල
 කෙතිං ථෙරස්ස කුටිකං කාරාපෙසි. ථෙරො කුටිකායං වසනො
 සෙනාසනසප්පායලාභෙන සමාධානං ලභිතා විරියසම්මං යොජේති
 විපස්සනං උඤ්ඤකතාපෙති අරහන්තං පාපුණි.

හෙත චුත්තං අපදනො:-

“හරියා මෙ කාලකතා, පුතො සීවජිකං ගන්තා,
 මාතා පිතා ච භාතා ච එකවිගකමති ඩය්හරෙ.

හෙත සොකෙන සන්නතො කිසො පචු අයොසං,
 විත්තකෙතපො ච මෙ ආසි හෙත සොකෙන අද්දිහො.

සොකසල්ලපරෙහොගං වන්තො උපසම්භමො,
 පච්චන්ථලං තුපේති රුක්ඛමුලෙ වසාමගං.

සුමෙධො නාම සමබ්බුද්ධො දුක්ඛස්සන්තකරො ජනො
 මමුඤ්ඤිකාමො සො ආගථ මම සන්තංගො.

පදසද්දං සුණිතාන සුමෙධස්ස මගෙසිනො
 පග්ගෙහොනගං සීසං උලොකෙසිං මහාමුනිං.

උපගමි මහාවිරො, පිති මෙ උදප්පථ,
 තදාසි මෙකග්ගමනො දිස්වා හං ලොකනායකං.

සතිං පටිලභිතාන පණ්ණමුට්ඨිං අදසගං,
 නිසිදි භගවා තත් අනුකම්පාය වක්ඛමාං.

නිසර්ගභවා තත් සුමේධො ලොකනායකො
ධම්මං මං කථසි බුද්ධො සොකසලලවිනොදනං.

අනවගිතා තතො ආගු අනනුඤ්ඤාතා ඉතො ගතා
යථා ගතා තථාගතා; තත් කා පරිදෙවනා.

යථාපි පණ්ණිකා සත්තා වස්සමානාය වුට්ඨා
සහන්තා උපගච්ඡන්ති වස්සස්සාපත්තනාය නෙ.

වස්සෙ ව නෙ ඔරමිපෙ සමපස්සන්ති යදිච්ඡකං
ඵලං මාතාපිතා තුය්‍යං තත් කා පරිදෙවනා.

ආගන්තුකා පාත්‍රනකා වලිතෙරිතතස්සිකා
ඵලං මාතා පිතා තුය්‍යං තත් කා පරිදෙවනා.

යථාපි උරගො ජිණ්ණො හිත්වා ගච්ඡති සත්තනුං
ඵලං මාතා පිතා තුය්‍යං සත්තනු විය දිස්සරෙ.

බුද්ධස්ස ගිරිමඤ්ඤාය සොකසලලං විවර්ජයි
පාමොඤ්ජං ජනයිත්වාන බුද්ධසෙට්ඨං අවජ්ඣං.

වජ්ඣත්වාන මහානාගං ගිරිමජ්ජිම පූජයි
දිබ්බගඤ්ඤාන සමපන්නං සුමේධං ලොකනායකං.

පූජයිත්වාන සම්බුද්ධං සිරෙ නාත්වාන අරලිං
අනුස්සරං ගුණග්‍යාති සන්චිං ලොකනායකං.

නිත්තණොසි මහාචීර සබ්බඤ්ඤා ලොකනායකො
සබ්බෙ සත්තො උද්ධරසි ඤ්ඤාණෙන ත්වං මහාමුතෙ.

පිමතිං වෙලුකකවාපි සජ්ඣයි මහාමුතෙ
පටිපාදෙයි මෙ මග්ගං තව ඤ්ඤාණෙන වක්ඛමා.

අරහා සිද්ධිපත්තො ව ඡළභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා
අනතප්‍රික්ඛවරා සිරා පරිවාරෙන්නී තාවදෙ.

පටිපන්නා ව සෙඛා ව ඵලට්ඨා සන්ති සාවකා
සුරොදයෙව පදුමා පුප්ඵන්ති තව සාවකා.

යථා සමුද්දො අකෙඛාහො අතුලො ව දුරුත්තරො
ඵලං ඤ්ඤාණෙන සමපනොයා අප්පමේයොසාපි වක්ඛමා.

වජ්ඣත්වාගං ලොකජිතං වක්ඛමන්නං මහායසං
පුප්ප්‍රදිසා නමස්සන්තො පටිකුට්ඨො අගජ්ඣං.

දෙවලොකා වසිත්වාන සමපජනො පතිස්සන්තො
ඔක්කමිං මාතුයා කුච්ඡිං සක්ඛාවන්තො හවාහවෙ.

අගාරා අභිනික්ඛමම පබ්බජං අනගාරියං
ආනාපි නිපකො ක්‍යාසි පටිසලානගොවරො.

පඬානං පදගිනිනා තොසසිනා මගාමුතිං.

වසෙව්වබ්බගතා මුත්තො විහරාමි අහං තද.

විවෙකමනුසුත්තොමහි, උපසන්නො නිරුපධි,

සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරාමි අනාසවො.

තිංසකපසගස්සමහි යමිබ්බොමහිපුජසිං.

දුග්ගතිං නාහිජානාමි. බුද්ධපුජාසිද්ධං ඵලං.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අථ ථේරස්ස අරහත්තප්පතරියා හට්ඨකුට්ඨේ විශ දෙවෙ වස්සනෙන උපරි තං වස්සනෙ නියොජනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙතා:-

“වස්සති දෙවො යථා සුභිතං ඡන්තා මෙ කුටි සුඛා නිවාතා
තස්සං විහරාමි චූපසන්නො අථ වෙ පත්ථයසි පවස්ස දෙව.

වස්සති දෙවො යථා සුභිතං ඡන්තා මෙ කුටිසා සුඛා නිවාතා
තස්සං විහරාමි සන්තවිත්තො අථ වෙ පත්ථයසි පවස්ස දෙව.

වස්සති දෙවො-පෙ-විතරුගො අථ වෙ පත්ථයසි පවස්ස දෙව.

වස්සති දෙවො-පෙ-විතරුගො අථ වෙ පත්ථයසි පවස්ස දෙව.

වස්සති දෙවො-පෙ-විතරුගො අථ වෙ පත්ථයසි
පවස්ස දෙවා”ති

ඉමා පඤ්ඤා ගාථා අහාසි.

තත් “යථා සුභිත”නති: සුභිතානුරූපසුඤ්ජරස්ස අත්තනො මෙසස්ස භිතස්ස අනුරූපමෙවාති අත්තො. වලාගනො හි යථා අගජ්ජනො කෙවලං වස්සනො න සොහති, එවං සත්පවලසගස්ස පවලෙන උච්ඡිනි: එනනො ගජ්ජනො විජ්ජනා නිව්ජාරෙනොපි අවස්සනො න සොහති යථාභූතො පන හුතො වස්සනො සොහ තිති වුත්තං:- “වස්සති දෙවො යථා සුභිත”නති. තෙනාහ:-“අතිත්ත නය පජ්ජනා තජ්ජනා වෙ පවසිතා වා”ති. “තස්සං විහරාමි”ති: තස්සං කුටිකායං අරියවිහාරගබ්බෙන ඉරියපථවිහාරෙන විහරාමි. චූපසන්නවිත්තො අග්ගඵලසමාධිතා සම්මදෙව උපසන්නමානසො. එවං ථේරස්ස අනෙකවාරං කතං උදෙසාජනං සිරසා සම්පට්ඨිත්තො වලාගකදෙවපුත්තො නිත්තඤ්ඤා ඵලඤ්ඤා පුරෙත්වා මගාවස්සං වස්සාපෙසි.

ගිටිමානඤ්ඤාථේරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“සං පඤ්ඤානො”ති අයසමනො සුමනඤ්ඤාථේරස්ස ගාථා. කා උප්පතති? අයමි පුරිමබුඬෙසු කතාධිකාරෙ තත් තත් හවෙ පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණනො ඉතො පඤ්ඤානවුත්තෙ කප්පෙ බුද්ධපුඤ්ඤා

ලොකෙ කුලගෙන නිබ්බත්තිතා විඤ්ඤානං පඤ්ඤා එකං පච්චික
 බුද්ධං බ්‍යාධිතං දිස්වා හරිට්ඨං අද්ධං. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත
 දෙවමනුස්සංසු සංසරනොතා ඉමස්මිං බුද්ධාදෙ කොසලරභේ
 බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතා සුමනොති උද්ධාතො සුබෙන වඩ්ඪති.
 තස්ස පන මාතුලො පබ්බජ්ඨා අරහා ඡුත්වා අරඤ්ඤෙ විහරනො
 සුමනෙ වයප්පතොතං. පබ්බාජෙත්වා චරිතානුකූලං කම්මට්ඨානං
 අද්ධං. සො තත්ථ යොගකම්මං කරෙතොතා චත්තාරි කුසානාති පඤ්ච
 අභිඤ්ඤයො නිබ්බතොති. දුට්ඨං ථෙරෙ විපස්සානාය විධිං ආවික්ඛි.
 සො නවිරෙනව විපස්සනං වඩ්ඪ්ඨා අරහතොතං පතිස්සාමි.

තෙන වුත්තං අපද්‍යතො:-

“හරිට්ඨං ආමලක් අමුජ්ඣිභිට්ඨං.

කොලං හල්ලානං බෙලලං සයමෙවාහරමහං.

දිස්වාන පබ්බාරගතං කුසං කුසාරතං-මුතිං.

ආබාධෙන පටිලෙනාං අද්ධං මහාමුතිං.

හරිට්ඨං ගගෙත්වාන සයමහස්ස අද්ධං;

කාතමහතමි හෙසජ්ජ බ්‍යාධුපසම් තාවදෙ.

පභිණ්දරථො බුද්ධො අනුමොදනකාසි මෙ;

ඉමිනා හෙසජ්ජනෙන බ්‍යාධිධුපසමෙන ව

සබ්බත්ථ සුඛිනො හොසි මා ව හෙ බ්‍යාධිමාගම්.

ඉදං වත්තාන සම්බුද්ධො සයමහ අපරජ්ඨො

නහෙ අබ්බහම් විරෙ හංසරජව අමරෙ.

යතො හරිට්ඨං දිනං සයමහස්ස මගෙසිනො

ඉමං ජතිං උපාදය බ්‍යාධි මෙ නුපපජ්ජට්.

පඤ්චනවුතො ඉතො කප්ප යං හෙසජ්ජමදදිං තද;

දුග්ගතිං නාභිජනාමි හෙසජ්ජස්ස ඉදං ඵලං.

කිලෙසා කුසාපිතා මයනං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරහතො පන පතිසිතො එකදිවසං මාතුලකේරස්ස උපස්ථානං
 අගමාසි. තං ථෙරෙ අධිශ්‍රමං පුට්ඨි. තස්සායං ථෙරො:-

“යං පත්ඨානො ධම්මෙසු උපජ්ඣායො අනුගාමී
 අමතං අභිකම්බිනං කතං කතබ්බකං මයා.

අනුපතොතා සච්ඡිකතො සයං ධම්මො අතීතිතො
 විසුද්ධිඤ්ඤො නික්කම්බො බ්‍යාකරෙමි තවතතිනො.

සුබෙතිවාසං ජනාමි, දිබ්බවක්ඛු විසොධිතං,
 සද්දෙහො මෙ අනුපතොතා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං,

අපමනතසා මෙ සිකිං සුසුභා නව සාසනෙ,
සසෙබ් මෙ අසවා බිණා, නන්දිදුති පුනරිතවො.

අනුසාසි මං අරියවතා අනුකමපි අනුග්ගති,
අමොණො භුග්ගමොවාදෙ අනෙතවාසිමිති සිකිංනො”ති

ඉමාති පඤ්චති ගාථාහි සිගනාදං නදනොතා අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත් “සං පණ්ණානො ධම්මෙසු උපජක්ඛාණො අනුගාහී අමනං අභිකබ්බතා”නති: සමථවිපස්සනාදිපු අනවජේසු ධම්මෙසු යං ධම්මං මග්ගං පත්ථගනොතා ආකම්බනොතා උපජක්ඛාණො අමනං නිබ්බාණං අභිකංඛතං මං ඔවාදදුනවසෙන අනුග්ගති. “සානං සානබ්බසං මග්ගා”ති: තසා අධිගමන්තං කතබ්බං පරිඤ්ඤාදිතොදං සොළසවිධං කීවං නිසාපිතං මයා; තතො එව අනුප්පන්නො අධිග්ගතො වතුංඛිධොපි මග්ගධම්මො “සචරිකතො සං ධම්මො අතීති නො”ති: සං අත්තනායෙව නිබ්බාණධම්මො ඵලධම්මො ව අතීති නො අසංදිඛො අත්තපථවතො කතො. ඉතිහ ඉති කීරති පවත්තියා ඉතිහ සංඛාතං සංඝයං සමුච්ඡිදුනොතායෙව හි අරියමග්ගො පවත්තාති. තෙනාහ:- “විසුද්ධිඤ්ඤා නිකකම්බා”ති ආදි තත් “විසුද්ධිඤ්ඤා”ති: සබ්බසංකිලෙසවිසුද්ධියා විසුද්ධිඤ්ඤා. “නවගාතිනො”ති: තව සමිපෙ. “සද්දන්තා”ති: අරහත්තං “සිකිං”ති: අධිසිලසිකිං දසො. “සුසුභා”ති: පරියත්ඛානුසව්වසා පටිච්චෙධානුසව්වසා ව පරිපුර්ණවසෙන සුච්ඡු සුභා. “නව සාසනො”ති: තව ඔවාදෙ අනුසිට්ඨියං සිතසා. “අසෙවනා”ති: සුච්ඡුද්ධිලාදිවතසමාදනා. “අනෙත වාසිමිති සිකිංනො”ති: භුග්ගං සමිපෙ විණ්ණබ්බවචරියවාසනාය අනෙතවාසි සිකිංතඅධිසිලාදිසිකෙතාවතිති.

සුමනපථරසා ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“සාමුග්ගි”ති ආයසමතො වුඛිපථරසා ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබ්බෙසු කතාසිකාරෙ තත් තත් භවෙ විච්චුපතිසා යාති පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණනොතා ඉමසමි. බුද්ධිපාදෙ භාරුකාච්ඡනගරෙ ගහපතිතුලෙ නිබ්බත්තිවා වග්ගිකාති උද්ධතාමො අනුපුබ්බන වස්සති. අථසා මාතා සංඝාරෙ ජතසංවේගා පුත්තං ඤාතිනං නියාදෙවා භික්ඛුණිතං සන්ධිකෙ පබ්බජිවා විපස්සනාය කමං කරොන්ති අරහත්තං පාපුණිවා අපරෙත සමයෙන පුත්තමපි විඤ්ඤාතං පත්තා වෙච්චනතපෙරසා සන්තිකෙ පබ්බජෙයි. සො පබ්බජිතො බුද්ධිවචනං උග්ගගෙනවා බහුසසුතො ධම්මකථිනො හුතා ගන්ධුරං වගනොතා එකදිවසං එකකො සන්තරුත්තරොව මාතරං පසයිසාමිති භික්ඛුණිඋපස්සයං අගමාසි. තං දිස්වා මාතා “කඛ්භා ඤං එකතො සන්තරුත්තරොව ඉධාගතොසි”ති වොදෙයි. සො

මාතර වොදියමානෝ “අයුතනං මයා කත”නති උපානාසංවෙහො
විහාරං ගතොති දිවාසානෙ නිසිනෙනා විපක්ඛිතා අරහතනං පඤ්ඤා
මාතු ඔවාදසම්පත්තිපකාසනමුඛෙන අඤ්ඤා බ්‍යාකරොනෙනා:-

“සාධු හි කිර මෙ මාතා පතොදං උපදංසසී,
යසායං වචනං සුඤ්ඤා අනුසිට්ඨො ජනෙතති යා

ආරඬුවිරියො පභිනතො පතො සමොධිමුත්තමං

අරහා දකඤ්ඤායොගාමි තෙවිජේරා අමතගුසො,

ජේතා නමුචිනො සෙනං විහරාමි අනාසවො.

අඤ්ඤාතඤ්ඤා බහිදා ව යෙ මෙ විජ්ජංසු ආසවො

සබ්බෙ අසෙසා උච්ඡින්නා න ව උපපජ්ජෙ පුත.

විසාරදා බො හගිති එතමන්හං අභාසසී:

අපිතා නුත මසිපි වනපො තෙ න විජ්ජති

පරියන්තකතං දුක්ඛං අනතිමොයං සමුස්සයො

ථතිමරණසංසාරො නත්තිදුති පුතබ්බවො”ති

ඉමා ගාථා අභාසී.

තත් “සාධු හි කිර මෙ මාතා පතොදං උපදංසසී”ති: සාධු
වන මාතා මයං ඔවාදසංඛාතං පතොදං දස්සෙසී, තෙන මෙ විරියං
උතෙතජේනති උත්තමමෙහ පඤ්ඤාසිසෙ විජ්ජි. “යසායං”ති: යසායං
මෙ මාතූයා. “සමොධි”නති: අරහතනං. අයං හෙත් යොජනා:-
ජනෙතති යා අනුසිට්ඨො යසායං අනුසාසනිභූතං වචනං සුඤ්ඤා
අහං ආරඬුවිරියො පභිනතො විහරනො උත්තමං අයනථලං
සමොධිං අරහතනං පතො, තහො එව ආරහතනා කිලෙසෙහි
අරහා, පුඤ්ඤාකෙඛිභතභාස දකඤ්ඤායොගා දකඤ්ඤාරහො අමිති.
පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාදිවිජ්ජාතකයසා අධිගතතො තෙවිජේරා, නිබ්බා
ණස්ස සම්මතතො අමතදදසො, නමුචිනො මාරස්ස සෙනං
කිලෙසවාහිති. බොධිපක්ඛියසෙනාය ජිතිතා තස්සා ජිතතො
යෙව අනාසවො සුඛං විහරාමිති. ඉදුති අනාසවොති වුත්ත
මන්හං පානවතරං කාතුං “අඤ්ඤාත”නති ගාථමාග. තස්සත්ථො
අඤ්ඤාතං අඤ්ඤාතවත්තකා බහිදා ව බාහිර වත්තකා ව ආසවා යෙ
මයං අරියමග්ගාධිගමනො පුබ්බෙ විජ්ජංසු උපලබ්ධිංසු තෙ සබ්බෙ
අසෙසා අනවසෙසා උච්ඡින්නා අරියමග්ගෙන සමුච්ඡින්නා පභිණා
පුතදුති කදුචි න උපපජ්ජෙය්සං න උපපජ්ජෙය්සනති යෙවාහි, ඉදුති
මාතුච්චනං අංකුසෙ කතො අත්තනා අරහතස්ස අධිගතතො මාතරං
පොමෙනො “විසාරදා”ති ගාථමාග. තත් “විසාරදා”ති: එකංසෙන
විගතසාරජ්ජා, එවං මාතු අත්තනො ව අරහතාධිගමෙන සත්ථ මරස
පුත්තභාවං උලලිමොනෙනො මාතරං හගිතිති ආග. “එතමන්හං අභා
සී”ති: එතං මම ඔවාදභූතං අත්ථං අභාසී, එවං ජන මං ඔවදනති න

කෙවලං විසාරද එව අප්පො අපිහා නුත මයිති තව පුතතකෙපි අපිහා අසත්ථා මඤ්ඤා, කිංවා එතෙන පරිකාප්පතෙන, වතපො තෙ න විජ්ජති අවිජ්ජාදිකො වතපො තව සත්තාතෙ නත්ථව, යා මං භවක්ඛ යෙ නියොජෙයිති අධිප්පායො. ඉද්දති තයා නියොජ්ජාකාරෙනෙව මයා පටිපත්තනාති දුස්සෙතො “පටිස නත්තකා” නති මසාන ගාථමාන. තස්සත්ථො පුට්ඨෙඤ්ඤායෙතාව.

විබුද්ධත්වය ගාථා වණනා
නි වසී තා.

“අත්ථාස වත මෙ”ති අයසවතො නදීකයාපත්තිය ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබ්බෙසු කතාධිකාරෙ තත් තත් භවෙ විවිද්ධපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා පද්මනගරයස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බතතිවා විඤ්ඤාතං පතොනා එකදිවසං සත්ථාරං පිණ්ඩය වරන්තං දිස්වා පසන්නමානසො අත්තනා රෙපි තස්ස අමරාක්ඛස්ස පඨමුප්පන්නං මනොසිලාවණ්ණං එකං අමඵලං අද්දසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙත දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මි. බුද්ධපාදෙ මගධරජෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ උරුමෙලකස්සපස්ස තාතා හුතො නිබ්බතො වයප්පතො නිස්සරණ්ණසයනාය සුර වාසං අනිවර්තො තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජිවා තිති තාපසසතෙති සසිං තෙරජරුස නදියා තිරෙ අස්සමං මාපෙතො විගරති. නදීතිරෙ වසතො තිස්ස කස්සපගොතනාය ව නදීකයාපොති සමඤ්ඤා අගොසි. තස්ස භගවා සපරිසස්ස එතිතිනුභාවෙන උපසම්පදා අද්දසි. තං සබ්බං බක්ඛිකො අගතමෙව. සො භගවතො ආදිත්තපරි යායදෙසනාය අරහත්තෙ පතිසාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පද්මනගරයස්ස භගවතො ලොකජෙට්ඨස්ස නාදිනො
පිණ්ඩවාරං වරන්තස්ස ධාරන්තං උත්තමං යසං
අක්ඛඵලං ගගෙතාන අද්දසිං සමුත්තො අගං.

තෙන කමෙත දෙවිඤ්ඤා ලොකජෙට්ඨො නරුසහො
සම්ප්පෙතාමිති අවලං යානං හිතා ජයපරජයං.

සතසගස්ස ඉතො කප්පෙ යං ඵලං අද්දිං තද්දි;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි. අභගදනස්සිදං ඵලං.

කිලෙසා ක්වාපිතා මයං-පෙ-කතා බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තෙ පන පතිසිතො අපරහාගෙ අත්තනො පටිපත්තිං පඨවි
වෙක්ඛිතො දිසිසමුග්ගාතතිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤාං බසාකරොන්තො:-

“අත්ථාස වත මෙ බුද්ධො නදිං තෙරජරං අගා;
යස්සාගං ධම්මං සුත්තාන මිජ්ජාදිවසිං විවජ්ජසිං.

යජං උච්චාවචමෙ යඤ්ඤා අග්නිහුතං ජුහිං අහං,
එසා සුද්ධිති මඤ්ඤානො අකිභුතො පුප්‍රජ්ජනො.

දිව්යිගගනපකබ්‍යෙනා පරාමාසෙන මොතිනො
අසුද්ධිං මඤ්ඤාසං සුද්ධිං අකිභුතො අවිද්දසු.

මිච්ඡාදිට්ඨි පභිණා මෙ භවා සබ්බෙ විදුලිතා,
ජුහාමි දකඛිණේය්‍යග්නිං, නමස්සාමි තථාගතං.

මොහා සබ්බෙ පභිණා මෙ, භවතණ්‍යා පදුලිතා,
විකඛිණො ජාතිසංසාරො, නත්තිදිති පුතබ්‍යවො”ති

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි

තත්‍ථ “අත්‍යාස චගා මෙ”ති: මඟ්‍යං අත්‍යාස චගා භිතාය චග.
“බ්‍රහ්මදා”ති: සබ්බඤ්ඤාබ්‍රහ්මදා. “නදිං තෙරජරං අගා”ති: තෙරජරා
සංඛාතං නදිං අභජී; තස්සා නදියා නිරෙ මම භාතු උරුච්චෙලකය්‍ය
පය්‍ය අය්‍යමං උපගතොති අධිපායො ඉද්දති යථාච්ඡිත්තමිත්‍යං විච
රිතුං “යස්සාහ”නති ආදි වුත්තං. “සස්සා”ති: යස්ස බ්‍රහ්මය්‍ය භගවතො
“ධම්මං සුත්වානා”ති: චතුසම්මපටිසංයුත්තං ධම්මං සුත්වා සොනවාරාහු
සාරෙන උපලභිත්වා. “මිච්ඡාදිට්ඨිං විචජ්ජමි”නති: යඤ්ඤාදිති සුද්ධි
තොතිති ආදිනසපචචතං විපරිතදය්‍යනං පජ්ජිං. “මිච්ඡාදිට්ඨිං විචජ්ජ
මි”නති: වුත්තමෙවත්‍යං විත්‍යාරෙත්වා දය්‍යෙත්වා “යජ”නති ආදිමාහ.
තත්‍ථ “යජං උච්චාවචමෙ යඤ්ඤා”ති: සොමයාග චාජ්ජෙය්‍යා
දිකෙ නාතාවිධෙ යඤ්ඤා යජිං. “අග්නිහුතං ජුහි”නති: යෙසං
යඤ්ඤනං යජනවසෙන ආහුතිං පග්ගණ්‍යෙනා අග්නිං පරිවරිං.
“එසා සුද්ධිති මඤ්ඤානො”ති: එසා යඤ්ඤාකිරියා අග්නිපරිවරියා
සුද්ධිගෙතුභාවතො සුද්ධි සංසාරසුද්ධි තොතිති මඤ්ඤමානො
“අකිභුතො පුප්‍රජ්ජනො”ති: පඤ්ඤාචක්ඛුලේනලෙක අවිජ්ජකි
තාය අකිභුතො පුප්‍රජ්ජනො හුත්වා චනගගනපබ්‍යභගනනාදිති
විශ් උරුනික්කමනට්ඨෙන දිට්ඨියෙව ගගනං දිව්යිගගනං හං පකබ්‍යෙනා
අනුපට්ඨෙය්‍යාති දිව්යිගගනං පකබ්‍යෙනා. “පරාමාසෙනා”ති: ධම්ම
සභාවං අනික්කමිත්වා ඉදමෙව සම්මතාති පරාමසතනො පරාමාස
සංඛාගෙන මිච්ඡාතිතිවෙසෙන මොතිතො මුලනභාවං පාටිතො
අසුද්ධිමය්‍යං සුද්ධිං මඤ්ඤාසං මඤ්ඤාං. තත්‍ථ කාරණමාහ:-
“අකිභුතො අවිද්දසු”ති: යසමා අවිජ්ජාය අකිභුතො හතො එව
ධම්මාධම්මං යුත්තායුත්තඤ්ඤා අවිචා තස්මා තථා මඤ්ඤානති අත්‍යො.
“මිච්ඡාදිට්ඨි පභිණා මෙ”ති: එවං භුතය්‍ය පන සජ්ඣි සම්මුඛා චතුසම්ම
ගබ්‍හං ධම්මනාථං සුත්වා යොතිසො පටිපජ්ජනකය්‍ය අරියමග්ගසමා
දිට්ඨියා සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි සමුච්ඡේදපට්‍යාණවසෙන මඟ්‍යං පභිණා.
“භවා”ති: කාමභවාදයො සබ්බාපි භවා අරියමග්ගසත්‍යෙන විදිතිතා
විද්ධංසිතා. “ජුහාමි දකඛිණේය්‍යග්නි”නති: ආගවතිතාදිකෙ අග්නි

ජ්‍යෙෂ්ඨතා සදේවකයා ලොකයා අගගුණිකයෙකුයාය සබ්බසාපයා දගනතො දකුණිකයෙකුයා සමමාසලබ්ධිං පුතාමි පරිවරාමි තයිදං මයං දකුණිකයෙකුයාපරිවරණං ආරමාසාමිස සප්පාදි නිරපෙකං සඤ්ඤාමයානමෙවාති ආග:- “නමස්සාමි තථාගත” නති. අථවා “පුතාමි දකුණිකයෙකුයාමි” නති: දයකානං දකුණිකය මහපථල භාවකරණෙන පාපයා ව දගණෙන දකුණිකයෙකුයාහිමුතං අතතානං පුතාමි පරිවරාමි. තථා කතා පරිවරාමි තථා කතා පරිවරාමි, පුබ්බ අග්ගදේවං නමස්සාමි, ඉදුති පත නමස්සාමි තථාගතනති. “මොහා සබ්බෙ පඨිණා මෙ” ති: දුතෙක අඤ්ඤාණාදිහෙද සබ්බ මොහා මයං පඨිණා සමුච්ඡින්නා තතො ඵල භවතණ්හා පදුමිතා “විකුණිකා ජාතිසංසාරෙ තත්ථදති පුතබ්බවො” ති තිස්ස පදෙසු මෙ සදෙස ආනෙතා යොජෙතබ්බො.

නදිකයාපසෙවරයා ගාථා වණනා

ති ට්ඨිතා.

“පාතො මජ්ඣන්තික” නති ආයයමතො ගයාකයාපසෙවරයා ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබ්බද්ධෙසු කතාසිකාරෙ නත්තත්තවෙ භිවට්ඨිපතිස්සයං කුසලං උපවිණින්නො ඉතො එකතිංසෙ කප්පෙ සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිවා විඤ්ඤානං පතෙතා නිස්සරණඤ්ඤාසයභාය සරවාසං පභාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඣා අරඤ්ඤායනෙන අස්සමං කාරෙතා වනමුලථලාගාරෙ වසති. තෙන ව සමයෙන භගවා එකො අදුතියො භස්ස අස්සමෙසමි පෙන ගවුත්ති. සො භගවන්තා දිස්වා පසන්නාමානසො උපසංකප්පිවා වැද්දිවා එකමන්තං සිතො වෙලං ඔලොකෙතො මිත්තාගරුති කොල ඵලාති සඤ්ඤා උපනෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤානමෙවන දෙවමත්තස්සෙසු සංසරනො ඉමසමි බුද්ධපපාදෙ මුග්ගණකුලෙ නිබ්බන්තිවා වයප්පතො නිස්සරණඤ්ඤාසයභාය සරවාසං පභාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඣා මිති තාපසසහෙති සද්ධිං ගයාය විතරති. ගයාය වසතො හිස්ස කස්සපගොත්තභාය ව ගයාකයාපොති සමඤ්ඤ අගොසි. සො භගවතා සද්ධිං පරිසාය එතිතිකුසුපසමපදං ලභිතො ආදිත්ත පරියායදෙස්සාය ඔවදියමානො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“අජිතවත්තං නිවත්තං බාරිතාරධරො හද
බාරිකං භාරිතිකාන කොලං අගාසිං අස්සමං.

භගවා ව තමති සමයෙ එකො අදුතියො ජිනො
මමස්සමං උපාගජි ජෙතෙතො සබ්බකාලිකං.

සකං විතතං පසාදෙකා අභිවාදෙකාන සුබ්බතං
උභොගන්තෙහි පග්ගාන කොලං බුද්ධියාදසතං.

එකතියෙ ඉතො කප්පෙ යං එලං අදදිං තද;
දුග්ගතියි තාභිජානාමි. කොලදානසසිදං එලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන"නති.

අරගතෙන පන පතිට්ඨිගො අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙකසිකා
පාපපවාහනකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොනෙතා:-

"පාතො මජ්ඣන්තිකං සායං තිකබ්බතුං දිවසස්සතං.

ඔහරිං උදකං සොනං ගයාග ගය එග්ගයා.

යං මයා පකතං පාපං පුබ්බෙ අඤ්ඤපු ජාතිපු
තංදුති ඔපවාගෙමි එවං දිසි පුරෙ අනුං.

සුචා සුභාසිතං වාවං ධම්මන්සතිතං පදං
තථං යථාවකං අත්ථං යොනිසො පච්චවෙකසිකං.

නිණ්ණාතසබ්බපාපොමහි නිම්මලො පයනො සුචි
සුදෙධා සුද්ධියා දයාදෙ පුතෙතා බුද්ධියා ඕරසො.

ඔග්ගාඨිගිකං සොනං සබ්බං පාපං පවාහයං;
තිස්සො විජ්ජා අර්ඤ්ගමිං, කහං බුද්ධියා සාසන"නති

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

හත්ථ පසම්මගාථාය භාව අයං සංඛෙපන්තො:-පාතො සුරියස්ස
ග්ගමනවෙලායං මජ්ඣන්තිකං මජ්ඣන්තවෙලායං සායං සායන්තවෙලා
යනති දිවසස්ස තිකබ්බතුං හයො වාරෙ අගං උදකං ඔහරිං ඔගාහිං,
ඔතරොනෙතා ව සොහං හ යත්ත කත්ථි යද් තද් වා ඔහරිං; අථවො
ගයාග මගාජනස්ස පාපපවාහනනති අභිසම්මෙහෙ ගයාතින්තෙ ගයා
එග්ගනාමෙක එග්ගනාමාසස්ස උත්තරඑග්ගනනකබ්බෙන අනුසං
චච්ජරං උදකොරොගනමනුසුතෙතා අහොසිං. ඉදුති හද් යෙනාධිපපා
යෙන උදකොරොගනමනුසුතෙතා හං දස්සෙතුං. 'සං මසා'ති
ගාථමාහ.

තස්සන්තො:-යං මයා පුබ්බෙ ඉතො අඤ්ඤපු ජාතිපු පාපකම්මං
උපචිතං තං ඉදුති ඉධ ගයාතින්තෙ ව ඉමිස්සා ව ගයාඑග්ගයා ඉමිතා
උදකොරොගනෙක පවාගෙමි අපනෙමි විකබ්බලෙමිති; පුරෙ සත්ථු
සාසනුපගමනහො පුබ්බෙ, එවං දිසි එවරුපිට්ඨිපට්ඨිපදස්සනො අනුං
අහොසිං. "ධම්මන්සතිතං පද"නති විහන්ති. අලොපෙන නිද්දෙසෙ
ධම්මෙන ව අත්තන ව සතිතං කොට්ඨාසං, ආදිතො මජ්ඣගො ව පරි
සොසානහො ව ධම්මපසංගිතං අනුපසංගිතං, සුට්ඨි එකනෙතන
නියතාණිකං කත්වා භාසිහත්තා සුභාසිතං, වාවං සම්බුද්ධියා වචනං

සුඛා, තෙන පසාසිනං පරමන්තාවෙන නව්ණවතො තථං යථා රහං පවත්තිතිවත්තිඋපායභාවෙ බ්‍රහ්මචාරාභාවතො යථාවකා දුක්ඛාදි අත්ථං යොතිසො උපායෙන පරිඤ්ඤායාදිභාවෙන පච්චවෙකඛිසං “දුක්ඛං පරිඤ්ඤායාං, සමුදයො පහාතබ්බො, නිරොධො සච්ඡිකා තබ්බො, මහො භාවෙනබ්බො”ති පථි අවෙකඛිං, ඤ්ණවක්ඛුනා පසසිං පටිවිජ්ඣනති අත්ථො. නිණ්ණාතසබ්බපාපොච්චි එවං පටිවිද්ධි සච්චත්තා එව අරියමග්ගජලෙන වික්ඛාලිතසබ්බපාපො අමති, නතො එව රාගමලාදීනං අභාවෙන නිමමලො, නිමමලත්තා එව පරිසුද්ධිකාය සමාචාරාත්‍යාය පයතො, පරිසුද්ධිවච්ඡිසමාචාරත්‍යාය සුචි සුපරිසුද්ධිමතො සමාචාරත්‍යාය සුද්ධො සමාසනසබ්බනිලෙසමලවිසුද්ධියා සුද්ධියා බුද්ධියා භගවතො ලොකුත්තරධම්මදයාදියං ආදියනතො දයාදෙ තසෙව දෙසනාඤ්ඤාසමුට්ඨානඋරොචායාමජනිතාභිජනිත්‍යාය ඔරස පුත්තො අමතීති යොජනා. පුනපි අත්තතො පරමන්තො නගාතක භාවමෙව විභාවෙතුං “ඔගස්සා”ති ඔසාතගාථමංග. තත්ථ “ඔගස්සා”ති: ඔගාගෙත්වා අනුපට්ඨිත්වා. “අභිනිකා සොන”නති: සමො දිට්ඨිආදීනි අධිග්‍රහණමානායුතං මග්ගසොතං. “සබ්බං පාපං පට්ඨාන ඛි”නති: අනවසෙසං පාපමලං පක්ඛාලෙසිං අරියමග්ගජලාවගනෙන පරමන්තගාතකො අගොසිං. තතො එව තිස්සො විජ්ජා අජ්ඣගමිං කතං බුද්ධියා සාසනනති චුත්තත්ථමෙව.

ගසාකායපණ්ණරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති ටසී තා.

“ව්‍යාගරේගාගිනිනො”ති ආයසමතො වක්කලීපණ්ණරස්ස ගාථා කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධිසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවේ පුඤ්ඤාති උපට්ඨිණ්ණෙනා පදමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ ගංසවති නගරෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිත්වා විඤ්ඤාතං පනෙතා සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තගි උපාසකෙගි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියතෙන සීතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඤාධාසිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ධපෙත්තං දිසවා සයමපි හං ආනං පණ්ණෙනා සත්තාහං මහාදුකං දත්වා පණ්ණිධානං අකාසි. සත්ථා හස්ස අත්තන්තරා යතං දිසවා ව්‍යාකරි. සොපි යාවජ්චං කුසලං කත්වා දෙවමනුසෙසසු සංසරන්තො අමානං සත්ථුකාලෙ සාවච්ඡියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ධි: වක්කලීතිස්ස නාමං අකංසු. සො වුද්ධිපපත්තො ගයො මෙදෙ උග්ගණ්ණිත්වා බ්‍රාහ්මණසිපෙසසු නිපථන්ති. ගතො සත්ථාරං දිසවා රුප කායසමපත්තිදස්සනෙන අතිත්තො සත්ථාරා සද්ධිංයෙව විචරති. අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො නිව්වකාලං සත්ථාරං දට්ඨා නලභිස්සාමිති සත්ථු සන්තිනෙ පබ්බජිත්වා ධපෙත්වා හොජනවෙලා සෙසකාලෙ යත්ථ සීතෙන සක්කා දසබලං පසසිතුං තත්ථ සීතො අඤ්ඤං කිච්චං පහාය භගවත්තං ඔලොකෙන්තොව විහරති. සත්ථා තස්ස ඤ්ණපරිපාකං

ආගමෙනො ඛුං භාලං තසමිං රූපදස්සනෙනෙව විචරනෙත
කිඤ්චි අවචා පුනෙකදිවසං “කිනෙත වක්කලී ඉමිනා පුතිකායෙන
දිට්ඨින, යො ඛො වක්කලී ධම්මං පස්සාති සො මං පස්සති, යො මිං
පස්සාති සො ධම්මං පස්සාති, ධම්මං හි වක්කලී පස්සනො මං පස්සති,
මං පස්සනො ධම්මං පස්සාති”ති ආග. සත්ථි එවං වදනොපි
ථෙරො සන්ත්ථි දස්සනං පභාය අඤ්ඤත්ථ ගතාං තසකෙකාති. තනො
සත්ථා “තායං හික්ඛු සංවෙගං අලහිචා බුජ්ඣස්සති”ති වස්සුපනාසික
දිවසෙ “අසෙහි වක්කලී”ති ඡන්දං පසාරෙසි. සො සත්ථාරා පනාමිතො
සමුද්ධෙ ඤාතුං අසකෙකානො “කිං මග්ගං ජීවිතෙනාති යොගං
සත්ථාරං දඬුං ත ලභාමි”ති හිජ්ඣකුටපබ්බතෙ පපාතට්ඨානං අභිරුහි.
සත්ථා තස්ස නං පවතති. ඤාතො “අයං හික්ඛු මම සනතිකා අස්සාසං
අලහනො මග්ගඵලානිං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා”ති අත්තානං
දස්සෙත්ථං ඔභාසං විස්සජ්ජනො:-

“පාමොඡ්ඤ්ඤො හික්ඛු පසනො බුඬසාසනෙ
අධිග්ගෙජ්ජ පදං සන්තං සංඛාරූපසමං සුඛ”න්ති

ගාථං වචා “එති වක්කලී”ති ගන්ධං පසාරෙසි. ථෙරෙ “දසබ්බලො
මෙ දිට්ඨො, එතිහි අවභාතමපි ලඬ”න්ති බ්බවපිහිසොමනස්සං උපපා
දෙතො කුතො ගමිත්ති අත්තනො ගමනභාවං අඡනිතො සන්ත්ථි
සමුද්ධෙ ආකාසෙන පකබ්ඤ්ඤෙනා පඨමෙන පාදෙන පබ්බතෙ
සිතොයෙව සත්ථාරං චුත්තගාථං ආචර්නනො ආකාසෙයෙව පිතිං
විකබ්බොතො සහ පටිසම්මද්ධි අරහත්තං පාපුණ්ණි-අඬුත්තරට්ඨ
කථායං ධම්මපදවණ්ණනායං ව ආගතං. ඉධ පන එවං වදන්ති:- “කිං
තෙ වක්කලී”ති ආදිනා සත්ථාරං ඔවදිතො කිජ්ඣකුටෙ විහරනො
විපස්සනං පට්ඨපෙසි. තස්ස සද්ධාබ්බවභාවයො එව විපස්සනා පිටිං
ත ඔත්ථි. භගවා නං ඤාතො කම්මට්ඨානං සොඛෙතො අද්දසි. පුත්ත
විපස්සනං මත්තං පාපෙත්ථං නාසකම් යෙව. අථස්ස ආහාරවෙ
කලොත වාතාබාධො උපපජ්ජි. නං වාතාබාධෙන පිළියමානං
ඤාතො භගවා තත්ථ ගතො පුච්ඡනො:-

“වාතරෙගාහිනිතො ත්වං විහරං කානතෙ වනෙ
පට්ඨිගොවරෙ ඵ්ථෙව කථං හික්ඛු කපිස්සසි”ති

ආග.

නං පුත්තො ථෙරො:-

“පිතිපුබ්බෙත විපුලෙන ඵරමානො සමුස්සයං

ඵඬමපි අභිසම්මොනො විහරිස්සාමි කානතෙ.

භාවෙනො සතිපට්ඨානෙ ඉන්ද්‍රියාති බලාති ව

බ්බොජ්ඣහාති ව භාවෙනො විහරිස්සාමි කානතෙ.

ආරද්ධවිරියො පභිතතො නිව්මං දලහපරක්කමො

සමග්ගෙ සහිතෙ දිස්වා විහරිස්සාමි කානතෙ.

අනුසාරණො සමුද්ධං අග්ගං දන්තං සමාගිතං
අනඤ්ඤො රතනිංදිවං විහරිස්සාමි කාතනෙ”ති

විහරෙස්සා ගාථා අභාසී.

තත් “වෘතගේගාගිනිනො”ති: වාතාබාධෙන අසෙරිතාවං උප
නිතො වාතව්‍යාධිනා අභිභූතො, තිත්ති ථෙරං ආලපති. “විහර”නති:
තෙන තෙන ඉරියාපථවිහාරෙන විහරණො “කාතනෙ වනෙ”ති:
කාතනභූතෙ වනෙ මහාරඤ්ඤති අත්ථො. “සමුද්ධංගොවරෙ”ති:
විස්සංඛංගොවරෙ දුලලභපථවයෙ වාතරොගස්ස සප්පායානං සප්පාදි
ගෙසජ්ජානං අභාවෙන ඵරුසභූමිනාගතාය ව ඵලබෙ ඵලබ්ධානෙ
“කථං ගික්ඛු කපිස්සඤ්ඤි”ති: ගික්ඛු ත්වං කථං විහරිස්සාසිති ගභවා
පුච්ඡති. තං පුත්වා ථෙරො නිරුමිසපිනිසොමනස්සාදිනා අතතනො
සුඛවිහාරං පකාසෙණො “පිනිසුඛෙතා”ති ආදිමාග. “පිනිසුඛෙ
තා”ති: උබ්බෙගලක්ඛණාය ඵරණලක්ඛණාය ව පිනියා තං සමප
සුත්තසුඛෙත ව, තෙනාග:- “විසුලෙතා”ති: උලාරෙනාති අත්ථො.
“ඵරමානො සමුස්සං”නති: යථාචුත්තපිනිසුඛසමුද්ධිතෙහි පඤ්ඤිතෙහි
රූපෙහි සකලං කායං ඵරපෙනො නිරන්තරස්ථං කරොණො; “ඵලබමි
අගිසමෙගානො”ති: අරඤ්ඤවාසසංස්ථානං සලෙඛවුත්ති
ගෙභූතං දුස්සගමපි පථවයඵලං අභිභවෙණො අධිවාසෙණො.
“විහරිස්සාමි කාතනෙ”ති: කාතනසුඛෙත ව විපස්සනාසුඛෙත ව
අරඤ්ඤායතනෙ විහරිස්සාමිති අත්ථො. තෙනාග:- “සුඛස්සුඛි කායෙන
පටිසං වෙදෙසි”.

“යතො යතො සමමසති බ්බානං උදයබ්බං

ලහති පිතිපාමොජ්ජං අමතං තං විජ්ජත”නති ව.

“ගාවෙණො සතිපට්ඨානෙ”ති: මග්ගපරියාපණෙ කායානු
පස්සනාදිකෙ වත්තාරෙ සතිපට්ඨානෙ වර්ධනො ව “ඉද්දිසාගි”ති:
මග්ගපරියාපණනාති ඵව සමාදිති පඤ්ඤි ඤාති “බලාගි”ති: තථා සමා
දිති පඤ්ඤබලාති “බොජ්ඣගාගි”ති: තථා සතිසංබොජ්ඣනාදිති
සත්තබොජ්ඣනාති ව කාරසමුච්චයෙන සමමපට්ඨානඉතිපාදමග්ගනාති
සභණ්ඩාති. තදවිනාභාවතො හි නග්ගගණෙනව තෙසං ගගණං
ගොති. “විහරිස්සාමි”ති: යථාචුත්තෙ බොධපක්ඛිදමෙම නාවෙණො
මග්ගසුඛෙත තදධිගමසිද්ධෙන ඵලසුඛෙත නිබ්බාණසුඛෙත ව විහ
රිස්සාමි. “ආරද්ධවිජිණො”ති: වතුබ්බිධසමමපට්ඨානවසෙන පග්ගගිත
විරියො, පතිතෙණො නිබ්බාණං පති පෙසිතවිණො “නිවට්ඨං දලහ
පරික්ඛමො”ති: සබ්බකාලං අසිට්ඨවිරියො, අවිවාදවසෙන කාය
සාමග්ගිදාතවසෙන ව සමග්ගෙ දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤාන සතිතෙ සමුග්ග
වාරි දිස්වා, ඵතෙන කලාණමිත්තසමපත්තිං දස්සෙති. “අනුසාර
ණො සමුද්ධං”නති: සමමා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සමමා
සමුද්ධං සබ්බසභානුත්තමාය අග්ගං උත්තමෙන දමථෙන දන්තං

අනුතතර සමාධිතා සමාහිතං අනන්දිනො අනලසො හුතො රතතින්ද්‍රි
වං සබ්බකාලං “ඉතිපි සො හගවා අරග”නති ආදිතා අනුසාරතො
විහරිස්සාමි. එතෙන බුද්ධානුස්සතිභාවතාය සුතතපසුරතතාදස්ස
තෙන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානානුයොගමාහ; පුරිමෙන පාරිභාරිය
කම්මට්ඨානානුයොගං. එවං පන වතා ථෙරො විපස්සනං උස්සකතා
පෙතා අරගතතං පාපුණි.

තෙන වුතතං අපදනො:-

“ඉතො සතසගස්සමහි කප්පෙ උපපජ්ඣි නායකො
අනොමිතාමො අමිතො නාමෙන පදුමුගතගේ

පදුමාභාරවදනො පදුමාමලසුච්ඡි

ලොකෙනානුපලිතො ව තොයෙන පදුමං යථා

සිරො පදුම පතතකො කණ්ණො ව පදුමං යථා

පදුමුතතරගකො ව තසමා සො පදුමුතතරො

ලොකප්ථෙය්ඨා ව නිමිතො අකානං නයනුපමො
සතතවෙසො ගුණතිසි කරුණාමතිසාගරො.

ස කදචි මහාථිරො බ්‍රහ්මාසුරසුරච්ඡිතො

සදෙවමනුජකිණ්ණො ජනමය්‍යෙඛ අනුතතමො

වදනෙන සුගකෙන මධුරෙන සරෙන ව

රජයං පරිසං සබ්බං සත්ථි සාවකං සකං:

සද්ධාසිමුතො සුමති මම දස්සනලාලසො

නති එතාදිසො අඤ්ඤා යථායං භික්ඛු වක්කලී.

තද්ගං හංසවතියා නගරෙ බ්‍රාහ්මණත්‍රයේ

හුතො සුතො ව තං වාකාං තං සානමහිරෙවසිං.

සසාවකං තං විමලං නිමනෙතො තථාගතං

සතතාහං ගොජසිතොන දස්සෙගච්ඡාදසිං තද්.

නිපච්ච සිරසා තස්ස අනතො ගුණසාගරෙ

නිමුග්ගො පිතිසවස්සණ්ණො ඉදං වචනමබ්‍රාමිං:

යො සො තයා සත්ථිතො ඉතො සතතමකෙහති
භික්ඛු සද්ධාවතං අග්ගො භාදිසො ගොමහං මුතො.

එවං වුතො මහාථිරො අනාවරණදස්සනො

ඉමං වාකාං උදිරෙසි පරිසායං මහාමුති.

පස්සථෙතං මානවකං පිතමට්ඨතිවාසනං

භගමයඤ්ඤපථිහගං ජනනෙතනමනොගරං.

එසො අනාගතදානො ගොතමස්ස මහෙසිනො
අගො සදාධම්මුත්තානං සාවකොයං භවිස්සති.

දෙවතුතො මනුස්සො වා සබ්බසත්තාපචර්ජනො
සබ්බභොගපරිබ්බුලොහා සුඛිතො සඤ්චරිස්සති.

සහසහස්සෙ ඉතො කප්පෙ ඔක්කාකකුලසමගවො
ගොතමො නාම ගොතෙත්තා සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

නස්ස ධම්මෙසු දායාදෙ ඔරසො ධම්මනිව්ඤ්ඤො
වක්කලී නාම නාමෙත හෙස්සති සත්ථසාවකො.

තෙන කම්මවිසෙසෙන වෙතනාපණ්ඩිති වං
ජතිත්වා මානුසං දෙහං තාවතීංසං අගජ්ඣං.

සබ්බත්ථ සුඛිතො හුත්වා සංසරනො භවානවෙ
සාවතීයං පුරෙ ජාතො කුලෙ අඤ්ඤානරෙ අහං.

නොතීතසුමුමාලහං ජාන පලුවකොමලං
මඤ්ඤං උත්තානසයනං පිසාවිහයනජ්ජිතා

පාදමුලෙ මහෙසිස්ස සායෙසුං දීනමානසා:
ඉමං දදාමි තෙ නාථ සරණං ගොති නායක.

තද පටිග්ගති සො මං භිතානං සරණො මුනි
ජාලිතා සඬ්ඛාලභෙත්තා මුදුකොමලපාණිනා.

තදපසතුති තෙනාහං ආරකෙඛයෙත්ත රක්ඛිතො
සබ්බාපද විනිවුදොතො සුඛෙන පරිවඩ්ඪිතො

සුගතෙන විනාහුතො උක්කණ්ණං මුත්තනකං;
ජාතියා සත්තවස්සාහං පබ්බජිං අනගාරියං.

සබ්බපාරමසමුහං ලක්ඛිතීලයනං පරං
රූපං සබ්බසුභාකිණ්ණං අතීතො පිහයාමහං.

බුද්ධො රූපරතං ඤාත්වා හද මවදි මං ජිනො:
අලං වක්කලී කිං රූපෙ රමසෙ බාලනාඤ්ඤො!

යො හි පස්සති සද්ධම්මං සො මං පස්සති පබ්බතො,
අපස්සමානො සද්ධම්මං මං පස්සමි න පස්සති.

අනත්තාදීනවො කායො විසරුක්කපමුපමො
ආවාසො සබ්බරොගානං පුජො දුක්ඛස්ස කෙවලො.

නිබ්බිඤ්ඤා හතො රූපෙ බ්බානං උදයබ්බයං
පස්ස සබ්බකිලෙසානං සුඛෙනත්තං ගමිස්සයි.

එවං තෙනානුසිට්ඨොගං නායකෙන තිහෙසිනා
තිස්සිකුටං සමාරායන ක්කායාමි ගිරිකන්දරෙ¹.

සීතො පබ්බතපාදමහි මමාග සො මහාමුති
වක්කලීති ජිනො වාවං තං සුත්වා මුදිතො අගං.

පක්කන්ධං සෙලපබ්භාරෙ අනෙකසතපොරිසෙ;
තද්ද බුද්ධානුභාවෙන සුබෙනෙව මහිං ගතො.

සුනාපි ධම්මං දෙධෙසි බන්ධානං උදයබ්බයං;
තමගං ධම්මමඤ්ඤය අරහත්තං අපාපුණිං.

සුමගා පරිසා මජ්ඣෙකි තද්ද මං මරණන්තගො
අග්ගං සද්ධාධිමුත්තානං පඤ්ඤපෙසි මහාමුති.

සත්තසගස්සෙ ඉතො කප්පෙ යං කම්මමකරිං තද්ද;
දුග්ගතිං නාහිජානාමි. බුද්ධපුජාසිද්ධං එලං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොත්තොපි ථෙරො ඉමා
යෙව ගාථා අභාසී. අප්පං සත්ථා හිතබ්බසංසමජෙකි තිසිත්තො
සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගධ්මානෙ ඤාපෙසිති.

වක්කලීකෙරසං ගාථාවණ්ණගා

ති ටසි තා.

“බලගෙගස්සාමි”ති ආයසමහො විජිතසේනකෙරසං ගාථා
කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කතාධිකාරො තත්ත තත්ත භවෙ
විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණින්නො. අසුදසයිස්ස භගවතො
කාලෙ කුලගෙගෙ තිබ්බත්තිවා විඤ්ඤානං පත්තො සර්වාසං පහාය
ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජිවා අරඤ්ඤෙ විගරන්තො ආකාසෙන ගච්ඡන්තං
භගවන්තං දිස්වා පසන්නාමානස්සො පසන්නාකාරං දස්සෙන්නො අප්ලං
පග්ගස්ස අධ්මාසි. සත්ථා හස්ස අක්කාසයං ඤාත්වා ආකාසතො ඔහරි. සො
භගවතො මනොගරාති මධුරඵලාති උපන්නෙයි. පටිග්ගගෙසි භගවා
අනුකම්පං උපාදය. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙස්ස සංස
රන්තො ඉමසම්. බුද්ධාපාරෙදෙ නොසලරට්ඨි හත්ථාවරියකුලෙ
තිබ්බත්තිවා විජිතසේනොති ලද්ධනාමො විඤ්ඤානං පාපුණි. තස්ස
මාතුලා සෙතො ව උපසෙතො වා ති වෙ හත්ථාවරියා සන්ති සන්තිකෙ
ධම්මං. සුත්වා පටිලභසද්ධා පබ්බජ්ජිවා වාසධුරං පුරෙන්නො අර
හත්තං පාපුණිස්ස. විජිතසේනොපි ගත්තිසිපෙප නිප්පහ්නිං ගතො
තිස්සරණ්ණස්සයවාය සර්වාසෙ අලග්ගමානස්සො සන්ති යමකපාටි
භාරියං දිස්වා පටිලභසද්ධො මාතුලකෙරානං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජිවා

තෙසං ඔවාදුනුසාසනියා විපස්සනාය කමමං කායෙනො විපස්සනා විධිං ලභිතො බහිඛා නානාරම්මණේ විධාවනං අතනනො විතතං ඔවදනො:-

“ඔලගෙස්සාමි තෙ විතත ආණ්ඩාරෙව හත්තං,
න තං පාපෙ නියොජ්ජස්සං කාමජල සරිථ්ථං.

ඔං ඔලගෙසා න ගජ්ඣි වාරවිවරං ගජෙව අලනනො,
න ච විතතකලී පුනපුනං පසතං පාපරතො වරිස්සයි.

යථා කුල්ථං අදනතං නවයගං අංකුසගගො
බලවා ආවතෙතති අකාමං, එවං ආවතතයිස්සං හං.

යථා වරහයදමකුසලො සාරපිපවරො දමෙති ආජ්ඣාසං,
එවං දමයිස්සං තං පතිතීතො පඤ්චබලෙසු.

සතියා තං නිබ්බන්ධස්සං පයහතො වො දමෙස්සාමි;
විජියධුරනිග්ගතිතො නසිතො දුරං ගමිස්ස සෙ විතතා”ති

ගාථා අභාසි.

තත් “ඔලගෙස්සාමි”ති: සංවරිස්සාමි නිවාරෙස්සාමි. “තෙ”ති: තං; උපයෝගෙත්ථෙ හිදං සාමිවචනං. තෙ මග්ගනතිවා වචනසෙසො. “ගජ්ඣන”නීති ව හත්තනති අත්තො. “විතතා”ති: අතනනො විතතං ආලපති, යථා තං වාරෙත්තුකාමො හං දස්සෙතො “ආණ්ඩාරෙව හත්තන”නති ආග. ආණ්ඩාරං නාම පාකාරබ්බස්ස නගරස්ස බුද්දකථාරං, සංඝපිත ඡිද්දෙ ආණ්ඩෙහි පකඛිතෙන යනෙන න චිතා අභිනානෙර ධිතෙතිපි විවරිත්තුං නසකකා, යෙන මනුස්සගවාස්සමහිසාදිති නෙව තිග්ගනත්තුං සකකා, නගරතො බහි නිග්ගනත්තුකාමමපි හත්තං යතො පලො නෙතො හත්තවරියො ගමනං නිවාරෙති, අථවා ආණ්ඩාරං නාම ඵලිකචාරං තත්ථති තිරියං පලිඝං පඬපෙත්තො රුකබසුපිසංඛතං ආණ්ඩං පලිඝසිසෙ ආවුණති. “පාපෙ”ති: රුපාදීසු උපපජ්ජනකාදහිජ්ඣාදි පාපධමෙම තං න නියොජ්ජස්සං න යොජ්ජස්සාමි. “කාමජලා”ති: කාමස්ස ජලභූත යථාහි මච්ඡබ්බමිගඵද්දනං ජලං නාම මච්ඡාදිතං තෙසං යථාකාරසාධනං එවං අයොනිසො මනසිකාරුත්තපාත විතතං මාරස්ස කාමාකාරසාධනං හෙන හි සො සත්තෙ අනත්තෙසු පාහෙති. “සරිථ්ථං”ති: සරිතෙර උපපජ්ජනක සඤ්චවොකාරගවෙති විතතං රුපපිච්චබ්බත්තනිහාය සරිථ්ථනති වුවෙති. “ඔලගෙසා න ගජ්ඣ”ති: ඔං විතතකලී මයා සතිපඤ්ඤපභොදංගුසෙති වාරිතො න දුති යථාරුපිං ගමිස්සයි අයොනිසො මනසිකාරවසෙක යථාකාමං වහතිත්තුං න ලභිස්සයි. යථා කිං? වාරවිවරං ගජෙව අලනනො තග රතො ගජනිරොධතො වා නිග්ගමනාය වාරවිවරණං අලනමානො හත්ති විය. “විතතකලී”ති: විතතකාලකණ්ණි. “පුනපුන”නති: අපර

පරං. “පසග” නැති: සරහසසංසංසාගසවසෙන පසගනො පාපරතො පාපකමමතිරතො පුබ්බෙ විස ඉදති න වරියාසි. තථා වරිතුං න දසා මිති අතො. “අදගා” නැති: අදමහං ගතිසිකං අසිකතිතං. “නවගා හ” නැති: අවිරගතිතං. “අංකුසගාහො” ති: ගතාවරියො. “බලවා” ති: කායබලෙන ව සුඤ්ඤබලෙන ව බලවා. “ආවනොති අනාම” නැති: අතිවිජ්ජනමෙව විසෙවනතො නිවහොති. “එවං ආවනාසියං” නැති: යථා වුත්තං ගතීං ගතාවරියො එවං තිං විත්තකලී දුටුවරිතවිසෙ වනතො නිවහනසියාමි. “ථරහසදමකුසලො” ති: උත්තමානං අසා දමිතානං දමනෙ කුසලො තතො එව සාරථි පවරෙ අසාදමසාරථි පුටිපුඬං දමෙති ආර්ඤ්ඤං ආර්ථනියං අසාදමමං දෙසකාලානුරූපං සණ්ඨපාරුසෙති දමෙති විතොති නිබ්බිසෙවනං කරොති. “පතිසිතො පඤ්ච බලෙසු” ති: සද්ධාදිසු පඤ්චසු බලෙසු පතිසිතො හුත්වා අසාද්ධි යාදිවිසෙවනතො තං දමසියං දමෙසාමිති. “සතිසා නං නිබ්බි සං” නැති: ගොවරජකිත්තතො බගි ගතතුං අදෙනො සතිසොතෙන න කමමසානප්පො විත්තකලී තං නිබ්බසියාමි නියමෙසාමි. “පස නානො වොදපෙසාමි” ති: තත් නිබ්බතො එව යුත්තපසුතො හුත්වා වොදපෙසාමි සංකිලෙසමලතො තං විරුධෙසාමි. “විජිසමුර නිගාහිතො” ති: යථා වුත්තො ඡෙකෙන අසාදමසාරථිනා යුගෙ යොජිතො සුනිගාහිතො යුගනතරගතො නං නාතිකකමති එවං තවපි මම විත්ත විරියධුරෙන නිගාහිතො සකකඩවකාරිතාය සානවි කාරිතාය අඤ්ඤා වහරිතුං අලහනො ඉතො ගොවරජකිත්තතො දුරං බගි නගමියාසි, භාවනානුයුත්තාසි ගි කමමසානතො අඤ්ඤං ආසනනං අපි ලකඩණතො දුරමෙවති. එවං පෙරෙ ඉමාගි ගාථාගි අත්තනො විත්තං නිගාහනතො විපසානං වසෙසානං අරහතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සුවණ්ණවණ්ණං සමබුද්ධං බතතිංසවරලකඩණං
පවනගෙන ගවිජ්ජනං සාලරුජංව පුපටිතං.

තිණ්ණසථරං පඤ්ඤපෙත්වා බුද්ධසෙට්ඨං අයාවහං;¹
අනුකමපතු මං බුද්ධො භික්ඛං ඉච්ඡාමි දතවෙ.

අනුකමපනො කාරුණිකො අසාදසං මහායසො
මම සංකප්පමඤ්ඤාය මරුගි මම අංසමෙ.

මරොගිත්වාන සමබුද්ධො නිසීදි පණ්ණසථරෙ;
හලලාතකං ගගෙත්වාන බුද්ධසෙට්ඨාසාදසං.

මම නිශ්ඤායමානස්ස පරිභුජි නද ජිනො.

තත් විත්තං පසාදෙත්වා අවරුදිං ලොකනායකං.

අධාරසෙ කප්පසනෙ යං ඵලං අදදිං නදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. ඵලදානස්සදං ඵලං.

කිලෙසා ක්‍රියාපිතා මයං-පෙ-කතං බුඛස්සසාසන”නති.

අරහතං පන පඤ්ඤං බ්‍යාකරෙන්නොපි ඉමා ගාථා
අභාසිති.

විජිනාසනසේරස්ස ගාථාවණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

“උපාරමහවිතො”ති ආයස්මතො සසදනනසේරස්ස ගාථා.
කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කහාධිකාරො නත්තුත්තභවෙ
විවච්චපතිස්සයං පුඤ්ඤං උපවිණ්ණෙනො සදුමුග්ගාරස්ස භගවතො
කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිතා බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිපෙපස්ස
නිප්පත්තිං ගතො කාමෙ පහාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා අරඤ්ඤ
විහරන්තො එකදිවසං සන්තාරං දිස්වා පසන්නාමානස්සෙ අජලිං
පග්ගස්ස අභිත්ථි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙවන දෙවමනුස්සෙස්ස
සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මලලරට්ඨං මලලරජකුලෙ
නිබ්බත්තිතා සසදනනාති ලභිතාමො වසප්පන්තො තකකසිලං
ගන්ත්වා සබ්බසිප්පාති සිකම්. සිකම්තා සභිශෙන පරිබ්බාජකෙන
සංඝංයෙව වාරිකං වරමානො අනුපුබ්බෙන සාවන්තියං භගවන්තං
උපසංකම්භා සභිශෙන පුට්ඨපඤ්ඤස්ස විස්සජ්ජයමානෙස්ස සයං ඔතාර
පෙවො පුණ්ණෙනො නිසීදී සමණස්ස ගොතමස්ස වාදෙ දෙසං දස්සා
මිති. අථස්ස භගවා විතතාමාරං ඤාත්වා සභිසස්සතතදෙසනාවාසෙන
ඔවාදං දෙදුන්නා:-

“උපාරමහවිතො දුමෙමධො සුණාති ජිනසාසනං,
ආරකා හොති සද්ධිමමා නහස්සො¹ පස්ථි යථා.

උපාරමහවිතො දුමෙමධො සුණාති ජිනසාසනං,
පරිහායති සද්ධිමමා කාලපකෙඛව චන්දමා.

උපාරමහවිතො දුමෙමධො සුණාති ජිනසාසනං,
පරිස්සස්සති සද්ධිමෙම මවෙත්ථ අප්පොදපො යථා.

උපාරමහවිතො දුමෙමධො සුණාති ජිනසාසනං,
න විරුහති සද්ධිමෙම ඛෙතෙන බීජංව පුත්තිකං.

යො ච කුට්ටික විතොන සුණාති ජිනසාසනං,
ඛෙපෙත්වා ආසවෙ සබ්බෙ සවජිකතා අකුප්පතං.

පප්පස්ස පරමං සන්තිං පරිනිබ්බාති අනාසවො”ති

ඉමා පඤ්ඤගාථා අභාසි.

නැන් “උපාරමගවිනෙතා”හි: සාරමගවිනෙතා දෙසාරොපතා
 ධිපපායොති අනේවා. “දුමමමො”හි: නිපපකොදු. “ආරකා හොති
 සද්ධමමා”හි: සො තාදිසො පුගගලෝ නහො විශ පඨවියා පටිපතති
 සද්ධමමතො දුරෙ ගොති, පගෙව පටිවෙධසද්ධමමතො. න නිං ඉමං
 ධමමවිතයං ආඨනාසිති ආදිනා විග්ගාතිකකථං අනුයුත්තං කුතො
 අත්තිපුණං පරියතති. - “පටිභාසති සද්ධමමා”හි: නවවිධලොකුත්තර
 ධමමතො පුබ්බභාගියසද්ධාදිසද්ධමමතොපි පරිගායති. “පටිසුසං
 ති”හි: විසුසංති; කායවිත්තාං පිණ්ණරසං පිතිපාමොඡාදිකුසල
 ධමමසංභාවතො. “න විරුහති”හි: විරුලිති. වුද්ධිං න පාපුණාති.
 “පුතික”නති: ගොපනලෙපනාදිඅභාවෙන පුතිභාවං පතනං. “ගුණෙන
 විනෙතනා”හි: ඉත්ථොගුණලක්ඛණේ කරණවචනං, අත්තමතො පමු
 දිතො හුත්වාති අනේවා. “බෙසෙකා”හි: සමුච්ඡිකා. “අකුසල”නති:
 අරගතනං. “පපසුසා”හි: පාපුණිකා. “පරමං සනති”නති: අනු
 පාදිසෙසනිබ්බාණං තදබ්ගමෙ වස්ස කෙවලං වූපසමනමෙව, න
 කොචි විධෝති නං දසෙසං වුත්තං:- “පටිතිබ්බාසියංති අනාස
 මො”හි. එවං සන්ධාරං ඔවදිතො සංවෙගන්තො පබ්බජිතො විපස්සනං
 පටිපෙකා නවිරස්සෙව අරග්ගනං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“කණ්ණිකාරංව පජ්ජිතං දීපරුකංව ජෙතිතං

කඤ්චනංව විරෝවනං අද්දසං දීපදුත්තමං.

කමණ්ඩුලං ධිපෙකාන වාකවිරඤ්ච කුණ්ඩිකං

එකංසං අජිතං කත්වා බුද්ධිසෙට්ඨං ථවිං අහං.

තමකුසාරවිසම-මොහජලසමාකුලං

ඤ්ණාලොකං දස්සයිත්වා නිත්තිණේණා ස මහාමුති.

සමුත්තාරෙයි මං ලොකං සබ්බාවන්තං අනුත්තරො

ඤ්ණෙ හෙ උපමා නත්ථි යාවතා ජගතො ගති.

යෙන ඤ්ණෙන සබ්බඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤාති පවුට්ඨි,

වඤ්චනං මහාවීර සබ්බඤ්ඤාං තමනාසවං.

සතසහස්සෙ ඉතො කපෙප බුද්ධිසෙට්ඨං ථවිං අහං;

දුග්ගතිං නාඨිත්තාමි. ථොමනාය ඉදං ථලං.

කිලෙසා කොපිතා මය්ගං-පෙ-කතං බුද්ධියං සාසන”නති.

අරග්ගනං පන පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකමොත්තොපි ථෙරො ඉමා
 එව ගාථා අභාසිති.

සසදනනපට්ඨක ගාථාවණ්ණනා

නි වසී තා.

“උපසම්පද ව මෙ ලද්දා”හි ආයසමහො සොණය කුමි කණණය ගාථා. කා උපසන්නි? අයං නිර පද්මනතරය සගවතො කාලෙ හංසවනිනගරෙ විහවසමපනොනා සෙට්ඨි හුත්වා උදාරායං ඉස්සරියසමපනියං සීනො එකදිවසං සන්තාරං සතසගසබ්බිණසවපරි චුතං මහතියා බුද්ධිලිහාය මහනෙතන බුද්ධානුභාවෙන නගරං පවිසන්තං දිස්වා පසන්නාමානසො චන්දිත්වා අජ්ඣං කත්වා අරියං. පච්ඡාභතං උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා සගවතො සන්නිකෙ ධම්මං සුණන්තො සන්තාරං එකං ත්ඤ්ඤං කල්පාණ්ඩාකකරණානං අග්ගධර්මානෙ ඤාපෙතං දිස්වා සයමපි තං ධානං පත්තත්වා මහාදානං දත්වා පණ්ඩානං අකාසි. සන්තා වස්ස අනන්තරායතං දිස්වා “අනා ගතෙ ගොතමස්ස නාම සමමාසලිබුද්ධස්ස සාසනෙ කල්පාණ්ඩාකකර ණානං අග්ගො භවිස්සති”හි බ්‍යාකාසි. සො තත්ථ යාවජ්ඣං පුඤ්ඤති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො චිපසයිස්ස සගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා චත්තපට්ටභතාති පුරෙන්නො එකස්ස භික්ඛුනො චිවරං සිබ්බෙත්වා අදාසි. පුත බුද්ධපුඤ්ඤ ලොකෙ බාරාණසියං තත්ත වායො හුත්වා එකස්ස පට්ටකබුද්ධස්ස චිවරකොටිං ජ්ණ්ණං සට්ඨත්වා අදාසි. එවං තත්ථ තත්ථ පුඤ්ඤති තත්වා ඉමසමිං බුද්ධපාදෙ අවනති රට්ඨි කුරුරුසරෙ මහාවිහවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා තිබ්බත්ති. සොණොතිස්ස නාමං අකංසු. කොට්ඨගසනස්ස කණ්ණචිලකුතස්ස ධාරණෙ කොට්ඨගණණාති චත්තබ්බෙ කුමිකණණාති පඤ්ඤපිත්ථ. සො අනුග්ගමෙන වඩ්ඨිත්වා කුට්ඨමං සණ්ඨපෙනො ආයසමහො මහාකම්මානෙ කුරුරුසරං නිස්සාය පචත්ත පබ්බතෙ විහරන්ත වස්ස සන්නිකෙ ධම්මං සුත්වා සරණෙසු ව සිලෙසු ව පනිට්ඨාය තං චතුති පට්ටසෙති උපට්ඨති. සො අපරිභාගෙ සංසාරෙ සංජනසංවේගො ථෙරස්ස සන්නිකෙ පබ්බජිත්වා කීවෙජ්ජන කසිරෙන දසවග්ගං සංඝං සන්නිපානෙත්වා උපසංපජ්ජත්වා කතිපයකාලං ථෙරස්ස සන්නිකෙ වසිත්වා ථෙරං ආපුච්ඡත්වා සන්තාරං චන්දිකුං සාවන්ති. උපගතො සන්තාරං එකගකුට්ඨකායං වාසං ලභිත්වා පච්ඤසමයෙ අධිස්ථිතිසොළස අරියවග්ගයානං උස්සාරණෙන සාමුකාරං දත්වා භාසිතාය “දිස්වා ආදී නවං ලොකේ”හි උද්ගතගාථාය පරියොසානෙ විපස්සනං වඩ්ඨිත්වා අරහත්තං පාපුණි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“පද්මනතරෙ නාම ජිනො ආහුතිනං පටිග්ගහො
වසිසතසගසෙහි නගරං පාවිසී තද.

නගරං පවිසන්තස්ස උපසන්නස්ස නාදිනො
රහතාති පජේතාතිංසු¹ නිග්ගසාසානරණා අහුං.

බුද්ධස්ස ආනුභාවෙන හෙරි වජ්ඣංසු තාවදෙ²
අභට්ඨතා විණා වජ්ඣංසු බුඞස්ස විසතො පුරං.

1. පනාදිංසු නිග්ගසාසො ආසි තාවදෙ. අප. පා.

2. හෙරිවජ්ජනාවිතා සයං විණා පච්ජන්ති. අප. පා.

බුද්ධසෙට්ඨඤ්ච පසාමි පදුමුත්තරං මහාමුතීං
පාරිභිරඤ්ච පසිඤ්චා නන් විතතං පසාදයි.

අහො බුද්ධා! අහො ධම්මා! අහො නො සත්ඤ්ඤාපදා!
අවේනතායං පුඨවි සහසසි සමපකම්පථ.

සතසහසො ඉතො කප්පෙ යං සඤ්ඤාමලිතීං නදා;
දුග්ගතීං නාභිජ්ඣාමි. බුද්ධසඤ්ඤාදිදං ඵලං.

කිලෙසා කිංපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධසා සාසන”තී.

අරහතො පන පතීට්ඨිතො අතතතො උප්පක්ඛායෙන ආවික්ඛිත
නියාමෙන පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධර්මඤ්චමෙන ගණෙන
උපසම්පදා ධුමනගානං චුමන්තරණං ගණංගණාපාගනං විවරවිප්පවා
සොති පඤ්චවරෙ යාවිචා නෙ සත්ඤ්ඤානිකා ලභිචා පුනදෙව
අත්තනො වසිතට්ඨානං ගතචා උප්පක්ඛායසා නමන්. ආරොවෙසි.
අයමෙත්ථ සංඛෙපො. වින්දාරො පන උද්නට්ඨකපායං. ආගතනයෙන
වේදිතබ්බො. * අභිගුහනරට්ඨකපායමපන—උපසම්පන්නො හුචා
අතතතො උප්පක්ඛායසා සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගතෙචා විපසානං
වසෙසිචා අරහතං පාපුණ්ති චුත්තං. අපරිභාගෙ විමුත්තිපුබ්බෙන
විහරන්තො අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවේක්ඛිචා සොමනසාඤ්ඤා
උද්නවසෙකන:-

“උපසම්පදා ච මෙ ලද්ධා, විමුත්තො චමි අනාසවො,
සො ච මෙ භාචා දිට්ඨො, විහාරෙ ච සභාවසිං.

බහුදෙවරතීං භගවා අබ්බොකාසෙ’ති නාමසි
විහාරකුසලො සන්ධා විහාරං පාවිසි ගදා.

සන්තර්චාන සංඝාටිං සෙය්‍යං කප්පෙසි ගොතමො
සිතො සෙලගුහායංව පභිණ්භයගෙරවො.

නතො කලසාණවාකකරණො සමමාසවිබුද්ධසාවනො
සොණො අභාසි සද්ධමං බුද්ධසෙට්ඨසා සමුත්තො.

පඤ්චකඛකෙ පරිඤ්ඤාය භාවසිචාන අපසං

පප්පය්‍ය පරමං සන්තිං පරිනිබ්බාසිසාගානාසවො”ති

ඉමා පඤ්චගාථා අභාසි.

තන් “උපසම්පදා ච මෙ ලද්ධා”ති: යා සා කිවේන්ත දසවග්ගං
තිහුසෙසං සන්තිපාතෙචා අත්තනා ලද්ධා උපසම්පදා යා ච වරද්න
වසෙන සබ්බපච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධර්මඤ්චමෙන ගණෙන
සන්තරං අනුඤ්ඤානා උපසම්පදා තදුභයං සන්ධායාග. ච සද්දො සමුච්ච
යන්තො, තෙන ඉතරෙපි සත්ඤ්ඤානිකා ලද්ධවරෙ සසිගණාති.
“විමුත්තො චමි අනාසවො”ති: අග්ගමග්ගෙන සකලකිලෙසවත්ථ
විමුත්තියා විමුත්තො ච අමගි, තතො එච කාමාසවාදීගි අනාසවො

අවතීති යොජනා. “සො ව මෙ භගවා දිට්ඨො”ති: යදන්තං අහං අවතීර්ථිතො සාවච්ඡිංගතො සො භගවා මයා අදිට්ඨපුබ්බො දිට්ඨො. “විහාරෙ ව සභාවසී”නති: න කෙවලං නස්ස භගවතො දස්සනමෙව මයා ලඛිං, අථබො විහාරෙ සන්තරු භාරණං සලලකෙඛනිචා වාසෙන්නෙන සහ අවසිං. “විහාරෙ”ති: විහාරසම්පෙති කෙවි. “බහුදෙවරනති”නති: පඨමයාවං. භික්ඛුනං ධම්මදෙසනාවසෙන කම්මට්ඨානසොධනවසෙන ව මජ්ඣිමයාමං. දෙවානං බ්‍රාහ්මාණං ව කංඛාඡේදනවසෙන භගවා බහුදෙවරන්තිං අබ්බොභාසෙ අනිතා මසි විනිතාමෙසි. “විහාරකුසලො”ති: දිබ්බබ්‍රහ්මආණ්ඡ අරියවිහාරෙසු කුසලො. “විහාරං පාවිසී”ති: අනිවෙලං නිසර්ජ්‍යාවංකමෙති උප්පන්නපරිස්සම්මිතොදනන්තං ගතිකුටිං පාවිසී. “සන්තරුභාරණං සංඝාරිං සෙසං කපෙසසී”ති: වතුංගුණං සංඝාරිං පඤ්ඤපෙත්වා සීහ සෙයං කපෙසසී. තෙනාහ:—“ගොතමො සිගො සෙලගුහායං ව පභිණ්භයභෙරවො”ති. තත්ථ “ගොතමො”ති: භගවන්තං ගොතෙන්න කීතෙතති. “සිගො සෙලගුහායංවා”ති: සෙලස්ස පබ්බතස්ස ගුහායං යථා සිගො මිගරුන් තෙජ්ජස්සදතාය පභිණ්භයභෙරවො දකුණෙන පසොන පාදෙ පාදං අව්වාධාය සෙයං කපෙසති එවං විනතුත්තාසලො මහංසනඡමිතිතතගෙනුතං කිලෙසානං සමුච්ඡින්නන්තා පභිණ්භය භෙරවො ගොතමො භගවා සෙයං කපෙසසීති අන්තො. “නතො”ති: පච්ඡා, සීහසෙයං කපෙසත්වා තතො චුට්ඨතිඨා “පච්ඡාතු හං භික්ඛු ධම්මො භාසිතු”නති සන්තරු අසේඛසිතොති අන්තො. “කලාණ වාසකරණො”ති: සුඤ්ජරවිකරණො ලකඛණසම්පන්නවචනක්ක මොති අන්තො. “සොණො අභාසි සද්ධම්ම”නති: සොලස අට්ඨවග්ගිය සුත්තාති සොණො කුටිකණණො බුද්ධසෙට්ඨස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සම්මුඛා පඨවිකඛතො අභාසිති. පේරෙ අග්ගානමෙව පරං විය අවොච. “පඤ්චකඛිකෙහි පටිඤ්ඤායා”ති: පඤ්චපාදනකඛිකෙහි තිති පටිඤ්ඤාති පඤ්චකඛිකෙහි පඤ්චනන්තො යෙව අජ්ජං අරියං අට්ඨතිකං මග්ගං භාවයිති පරමං සන්තිං නිබ්බාණං පප්පය්‍ය පාපුණ්ණිං සිතො අනා සවො තතො එව ඉද්දති පරිනිබ්බාසිය්‍යති අනුපාදිසෙසතිබ්බාණ වසෙන නිබ්බාසිය්‍යති.

සොණස්ස කුටිකණණභෙරසං ගාථාවණණා
ති ධරී තා.

“සො වෙ ගරුත”නති ආයස්මතො කොසියසන්තරස්ස ගාථා, කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධෙසු කතාසිකාරෙ හත්ථ හත්ථ භවෙ විචට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණ්ණෙනා විසෙසියස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බත්තිථා විඤ්ඤාතං පහොනා එකදිවසං සන්තරං දිස්වා පසන්නාවිත්තො උච්ඡ්විකඛිකං අද්දසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙතන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො ඉමයම් බුද්ධපාදෙ මගධ රටෙහි බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ති. කොසියොතිස්ස ගොතනවසෙන

නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤානං පතොතා ආයසමන්තං ධම්මසෙනා පතීං අභිණ්ණං උපසංකමති, නස්ස සන්තිතො ධම්මං සුණාති. තෙන සාසනෙ පටිලඤ්ඤායො පබ්බජ්ජිතා කම්මට්ඨානං අනුසුඤ්ඤානො නවි රසොච අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“නගරෙ බිඤ්ඤානි යා වාරපාලො අගොසහං,
අඤ්ඤං විරජං බුද්ධං සබ්බ ධම්මාන පාරගං;
උච්ඡ්වණ්ණිකං පග්ගයා අද්දසිං සපුට්ඨො අහං.

එකතවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං උච්ඡ්වදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජ්ජාමි. උච්ඡ්වදනසයිදං එලං.

කිලෙසා කුසිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පත පඤ්ඤා අත්තනො සමපත්තිං¹ පච්චවේක්ඛිතා ගරු පාසං සපුට්ඨසු පුස්සයඤ්ඤා පසංසනො:-

“යො වෙ ගරුතං වචනඤ්ඤා ධිරෙ වසෙ ව තමහි ජනසෙඨ පෙමං,
සො ගතතිමා නාම ව ගොති පණ්ණිතො ඤ්ඤා ව ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

යං ආපද උප්පතිතා උළාර නකබ්බායසෙනා පටිසංබයනතං,
සො පාමවා නාම ව ගොති පණ්ණිතො ඤ්ඤා ව ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

යො වෙ සමුද්දෙව ධිතො අනෙජෙ ගමනිරපඤ්ඤා නිපුණන්දසයි,
අසංහාරියො නාම ව ගොති පණ්ණිතො ඤ්ඤා ව ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

බහුස්සුතො ධම්මධිරෙ ව ගොති ධම්මස්ස ගොති අනුධම්මචාරි,
සො තාදිසො නාම ව ගොති පණ්ණිතො ඤ්ඤා ව ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

අත්ඤ්ඤා යො ජානාති භාසිතස්ස අත්ඤ්ඤා ඤ්ඤාන තථා කරෙති
අත්තනතරෙ නාම සගොති පණ්ණිතො ඤ්ඤා ව ධම්මෙසු
විසෙසි අස්ස”නති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් ‘සො’ති: බතති යාදිසු වතුසු පටිසාසු යො කොචි ‘වෙ’ති: බසත්ති. “ගරුත”නති: සිලාදිගරුගුණසුඛතානං පණ්ණිතානං. “වචනඤ්ඤා”ති: තෙසං අනුසාසනීවචනං ජනනො යථානුසිද්ධං පටිපඤ්ඤානො පටිපජ්ජිතා ව නස්ස එලං ජනනොති අත්තො. ‘ධිරෙ’ති: ධිතිසම්පන්නො. “වසෙ ව ගමති ජනසෙඨ පෙම”නති: නසම්මං ගරුතං වචනෙ ඔවාදෙ වසෙය්ස යථානුසිද්ධං පටිපඤ්ඤාය්ස. පටිපජ්ජිතා ඉමිතා ව නාහං ඔවාදෙන ඉමං ජනිතාදිසුකං චිති වතොති තත් ජනසෙඨ පෙමං ගාරවං උප්පාදෙය්ස ඉදං හි වයං ගරුතං වචනඤ්ඤා ධිරෙති පදවයෙන වුත්තස්සෙව අත්තං පාකට්ඨ කරණං. “සො”ති: ගරුතං වචනඤ්ඤා ධිරෙ සො යථානුසිද්ධං පටි

පතනියා තත් භවතිමා ච නාම ගොති. ජිවිතගෙනුපි නයං අතතිතක
 මනතො පණ්ඩිතො ච නාම ගොති. “ඤ්ඤා ච ධම්මෙසු විෂෙසි
 අයං”ති: තථා පටිපජ්ජනො ච නාම ඵල පටිපතනියා චතුත්තං
 අරියසම්මානං ජනනගෙනු ලොකියලොකුත්තරෙසු ධම්මෙසු විජ්ජන
 යාදිවසෙන තෙවිජේරා ඡළභිඤ්ඤා පටිසම්බද්ධපනෙතොති විසෙසෙ
 නීති විසෙසි ච සියාති අපේරා. “ඤ”නති: යං පුග්ගලං. පටිපතනියා
 අත්තරියභාරණතො “ආපද”ති ලභ්වොගාරසිභුණොත්තප්පසාසාදි
 පාකට්ටරියයාවෙව රාගාදිපට්ටිත්තප්පරියයා ච උපපන්නා උලාරා
 බලවනෙතාපි නාසධම්මෙතො න කම්මෙනති න කිඤ්චි මාලෝගති.
 කසමා. “පටිසංඛාන”නති: පටිසංඛායමානං පටිසංඛාතබල
 ධීහනති අපේරා. “සෙස”ති: යො දළහතරුහිපි ආපදති අතබ්බ
 නීයො සො ථාමවා ධිතිමා දළහපරික්කමො ච නාම ගොති, අතව
 සෙසසංකිලෙසපකඩයං අභ්ගවනනාපඤ්ඤාබලසම්මතාය පණ්ඩිතො
 ච නාම ගොති. තථාභුතො ච “ඤ්ඤා ච ධම්මෙසු විෂෙසි අයං”ති:
 නං චුත්තත්තමෙව. “ඤ්ඤාද්දම්මසො”ති: ඤ්ඤා, විශ ධීහසභාවො.
 යථාති චතුර්ධිතියොජනසග්ගගමනිරේ සිනෙරුපාදසම්මෙව මහා
 ඤ්ඤා අධිග්ගිති දිසාති උච්චිතෙති පකතිවාහනති අනිජනතො
 ධීහො අනෙතේ ගමනිරේ, ඵලං කිලෙසවාහනති කිසියවාදවාහනති ච
 අකම්පනියතො ධීහො අනෙතේ ගමනිරියං අනුපටිත්තඤ්ඤාසමා
 රෙති අලභ්ගාධියං නිපුණයං සුමුඛියං සම්මපට්ටිච්ඡාද්දි අත්තං
 පටිවිජ්ජනෙන ගමනිරපඤ්ඤා නිපුණත්තදයං අසංහාරියො නාම
 සගොති පණ්ඩිතො සො භාදිසො පුග්ගලො කිලෙසෙති දෙවමාරදිසු
 තෙනාපි අසංහාරියභාය අසංහාරියො නාම ගොති, යථාචුත්ත
 තපේන පණ්ඩිතො ච නාම; සෙසං චුත්තභායමෙව. “බහුසුත්ත”ති:
 පරියත්තබාහුසම්මවසෙන බහුසුත්තො, සුත්ත ගෙයඤ්ඤාදි බහුං සුත්තං
 ඵහසංති බහුසුත්තො තමෙව ධම්මං සුවණ්ණභාජනෙ පකතිතතසිත
 වසං විශ අවිනසංනතමෙව ධාරෙතිති ධම්මධරේ ච ගොති, ධම්මයං
 ච ගොති අනුධම්මවාරි යථාසුත්තං යථාපරිසන්තයං ධම්මයං අත්ත
 මඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය නවලොකුත්තරධම්මයං අනුරූපධම්මං පුබ්බ
 භාගපටිපද්දසංඛාතං චතුපාරිසුද්ධසිලසුත්තභාගසුත්තමධ්මානාදිතෙදං
 වරති පටිවිජ්ජනිති අනුධම්මවාරි ගොති අජ්ජාපේරවාති පටිවෙධං
 ආකංඛනො විවරති සො භාදිසො නාම ච ගොති. “පණ්ඩිතො”ති:
 සො පුග්ගලො යං ගරුං නියං බහුසුත්තො ධම්මධරේ ධම්මයං ච
 අනුධම්මවාරි ගොති. සො ච භාදිසො තෙන ගරුතා සදිසො
 පණ්ඩිතො නාම ගොති පටිපතනියා සදිසභාවතො තථාභුතො පන
 සො ඤ්ඤා ච ධම්මෙසු විසෙසි අයං. තං චුත්තත්තමෙව. “අසම්මුඛ
 ගො භ්වති භාසිතයං”ති: සො පුග්ගලො සම්මාසම්මුද්ධෙති භාසි
 නයං පරියත්තධම්මයං අත්තං ජනාති ජනපොතා ච පන ඉධ සිලං.
 චුත්තං ඉධ සමාති ඉධ පඤ්ඤාති තත්තත්ත යථාචුත්තං අත්තඤ්ච
 ඤ්ඤාන තථා කඤ්ඤාති යථා සත්තරං අනුසිද්ධං තථා පටිපජ්ජති

“අත්තනගේ නාම සහෝති පණ්ඩිතො” යි: සො එවරුපො පුග්ගලො අත්තනගේ අත්තකාරණසිලාදි අත්තනනමනමෙව උපතිස්සයං භාවා පණ්ඩිතො හොතිති. සෙසං චුත්තනයමෙව එත් ව පඨමගාථාය “යො වෙ ගරුත” නති ආදිතා සමුපතිස්සයො විසෙසභාවො චුත්තො. දුතියගාථාය “ආපද” නි ආදිතා විරිසුපතිස්සයො, තතිය ගාථාය “යො වෙ සමුදෙව සිතො” නි ආදිතා සමුපතිස්සයො, චතුත්තගාථාය “යො බස්සුතො” නි ආදිතා සතුපතිස්සයො, පඤ්චම ගාථාය “අත්ඤ්ච යො ජනාඪ” නි ආදිතා පඤ්ඤාපතිස්සයො විසෙස භාවතො චුත්තොති වෙදිතබ්බං.

කොසිලපඤ්ඤා ගාථා වණ්ණනා
නි ධ්වි නා.

පඤ්චකතිපානවණ්ණනා

ස ම තතා.

ජනකතිපානෙ

“දික්ඛාන පාපිගිත්ති” නි ආයසමහො උරුමෙලකයාපපෙත්ථරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි, පුරිමබුද්ධස්ස භතාසිකාගේ තත් තත් භවෙ විච්චුපතිස්සයං කුසලං උප්පිණ්ණෙනා පළමුගතරස්ස භග වහො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිවා වයප්පෙනා හස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤෙනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං මහාපරිසානං අනන්ධානෙ ඤපෙහානං දිස්සා සයමපි හං යානං පඤ්ඤා මහාදුතං දත්වා පණ්ඩිතාන මකාසි. භගවා වස්ස අනන්තරුයතං දිස්සා “අනාගතො ගොතමි බුද්ධස්ස සාසනෙ මහාපරිසානං අග්ගො භවිස්සති” නි බ්‍යාකාසි. සො හත්ථ යාවජ්චං පුඤ්ඤති භාවා තතො ච්චිවා දෙවමනුස්සෙස්ස සං සරනො ඉතො වානවුහිකපමත්තෙ පුස්සස්ස භගවතො වෙමාතික කණ්ඩිතානා හුත්වා නිබ්බන්තො. අඤ්ඤාපිස්ස වෙ කණ්ඩිතාහරෙ අගෙස්සං. හෙ තයොපි බුද්ධපමුඛං සංඝං පරමාය පුජ්‍ය පුජෙත්වා යාවජ්චං කුසලං භාවා දෙවමනුස්සෙස්ස සංසරනො අව්‍යාහං භග වතො නිබ්බන්තො පුරෙහරමෙව බාරණසියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ භාතරෙ හුත්වා අනුක්කමෙන නිබ්බන්තො ගොතනවසෙන තයොපි කස්සපා එව නාම ජනා. තෙ වයප්පෙනා හයො වෙදෙ උග්ගණ්ණිංසු. හෙසං ජෙට්ඨානාතිකස්ස පඤ්ඤාමාණවකස්සනාති පරිවාරෙ, මජ්ඣිමස්ස නිකායී, කණ්ඩිතස්ස වෙ, හෙ අනතතො ගත්ථ සාරං ඔලොකෙත්වා දිට්ඨධම්මකමෙව දිස්සා පබ්බජ්‍යං රෙවෙස්සං. තෙස්ස ජෙට්ඨානානා අත්තනො පරිවාරෙන සසිං උරුමෙලං ගතං ඉසිපබ්බජ්‍යං පබ්බ ජ්ඤා උරුමෙලකයාපො නාම ජනො, මහාගහානදිවංහෙ පබ්බ ජ්ඤො නදිකස්සපො නාම ජනො, ගයාසිසෙ පබ්බජිතො ගයා

කයාපො නාම ජනො. එවං තෙනු ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ඣා තත්ථ තත්ථ වසනෙනු ඛත්තනං දිවසානං අවමයෙන අමාසං ඛොඨි සතෙතා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිණිං පටිවිඳා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤො අනුක්කමෙන ධම්මවක්කං පවතෙතඤ්ඤා පඤ්චවග්ගියථෙරෙ අරගතෙන පතිට්ඨාපෙනා යසපමුඛෙ පඤ්චපඤ්ඤා සහායතො විනෙඤ්ඤා සට්ඨි අරගතෙන “චරථ භික්ඛවෙ චාරිකා”නති විස්සජ්ජෙඤ්ඤා හඤ්චනභියෙ විනෙඤ්ඤා උරුමෙලකයාපයා වසනට්ඨානං ගතඤ්ඤා වසනත්ථාය අග්ගාගාරං පටිසිඤ්ඤා තත්ථ කතං තාගදමන ආදිකං කඤ්ඤා අබ්බුඛි සහසෙසති පාටිභාරියෙහි උරුමෙල කයාපං සපරිසං විනෙඤ්ඤා පබ්බජෙයි. තස්ස පබ්බජිතභාවං ඤ්ඤා ඉතරෙපි වෙ භාතරො සපරිසං ආගතඤ්ඤා සජ්ඣසනභිකො පබ්බජිංසු. සබ්බෙව එහිහික්ඛු ඉඨිමයපත්ත විවරධර් අගෙසුං. සත්ථා තං සමණසහස්සං ආදාය ගයාසිසං ගතඤ්ඤා පිට්ඨිපාසානෙ නිසිනෙනා ආදිත්ත පරියායදෙසනාය සබ්බෙ අරගතෙන පතිට්ඨාපෙයි.

තෙන චුත්තං අපදනො:-

“පදුමුත්තනෙ නාම ජිනො සබ්බලොකවිදු මුනි
ඉතො සතසහස්සමිති කපෙප උපපජ්ජි වක්ඛමා

ඔවාදකො විඤ්ඤාපකො තාරකො සබ්බපාණීනං
දෙසනාකුසලො මුඤ්ඤා තාරෙසි ජතතං ඛත්තං.

අනුක්කමකො කාරුණීකො භිතෙසි සබ්බපාණීනං
සමපතෙන තිත්ථියෙ සබ්බෙ පඤ්චසීලෙ පතිට්ඨයි.

එවං නිරුක්ඛං ආසිංසුඤ්ඤානං තිත්ථියෙහි ව
විචිත්තං අරගතෙනාහි වසිභුතෙහි තාදිහි.

රතනානට්ඨපඤ්ඤාස උග්ගතො සො මහාමුනි
කඤ්ඤානග්ගියසංකාසො ඛත්තංසවරලක්ඛණො

වස්සසතසහස්සාති ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො තාරෙති ජතතං ඛත්තං.

හදාහං හංසවතියා බ්‍රාහ්මණො සාධුසම්මතො
උපෙච්චාලොකපජ්ජොතං අස්සොසිං ධම්මදෙසකං.

තද මහාපරිසතිං මහාපුරිසසාවකං
යපෙත්තං එතදග්ගමිති සුඤ්ඤාන මුදිතො අහං

මහතා පරිවාරෙන නිමනෙතඤ්ඤා මහාජිතං
බ්‍රාහ්මණානං සහස්සෙත සහ දුක්ඛදුක්ඛං.¹

මහාදුක්ඛං දදිඤ්ඤාන අභිවාදිය නායකං
එකමනෙත ඤිතො ගට්ඨා ඉමං වචනමමුච්චිං.

තඬි සද්ධාය මෙ විර අසිකාරගුණෙන ව
පරිසා මහති ගොතු නිබ්බන්ධනස්ස යතිං නතිං.

තද අවොච පරිසං සතගජ්ජිතසුස්සරො
කරපිකරුභො සත්ථා එතං පසාඨ මුහමණං.

සොමවණණ මහාබාහුං කමලානනලොචනං
උදගගනනුජං හට්ඨං සඬාවනනගුණං මම.

එස පත්ඨයතෙ ඤාණං සීග්ගසොසස්ස භික්ඛුනො
අනාගතමහි අද්ධානෙ ලව්ඡනෙ තං මනොරථං.

සතසගස්සෙ ඉත්ථො කප්පෙ මකකාකකුලසමාචො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ හවිස්සති.

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරසො ධම්මනිමිත්තො
කස්සපො නාම නාමෙන ගෙස්සති සඤ්ඤා සාවකො.

ඉත්තො වානවුතෙ කප්පෙ අනු සත්ථා අනුත්තරෙ
අනුපමො අසද්දිසො ඵුස්සො ලොකග්ගනායකො.

සවෙ සබ්බං තමං ගතත්ථා විජ්වෙත්ථා මහාජටං
වස්සතෙ අමතං වුට්ඨං තප්පයනෙනා සදෙවකො.

තද්ධි බාරණසියං රුජමච්චා අනුමාසෙ
භානරෙ වමාන තයො සබ්බෙ සංවිස්සත්ථා ව රාජිනො.

විරතරූපා බලිනො සභාමෙ අපරාජිතා.

තද්ධි කුටිනො පච්චිනෙනා අමෙහ අග මහිපති.

එථ ගතත්ථාන පච්චිනතං සොධෙත්ථා අවච්චි බලං
බෙමං මෙ විජිතං කත්ථා පුනරෙථාති සාසථ.

තහො මයං අවොචුමිහ යදි දෙශ්ඤාසි නායකං
උපට්ඨානාය අමතාකං සාධසියාම තෙ තහො.

තහො මයං ලඬවරා භුමිපාලෙන පෙසිතා
තිකතිතසත්ථං පච්චිනතං කත්ථාන පුනරුපෙච්චි තං.

යාවිත්ථා සඤ්ඤාපට්ඨානං රාජනං ලොකනායකං
මුනිවිරං ලභිත්ථාන යාවජ්චං යජිමිහ තං.

මහග්ගාති ව වත්ථාති පණිභාති රසාති ව
සෙනාසනාති රමමාති හෙසජ්ජාති භිතාති ව

දත්ථා සසංඝස්ස මුනෙ ධම්මනුප්පාදි භාදිනො
සීලවනෙනා කාරුණිකා භාවනාසුත්තමානසා.

සද්ධි පරිවරිත්ථාන මෙත්තවිත්තෙන නායකං
තිබ්බිතෙ තමහි ලොකග්ගෙ සුජං කත්ථා යථාබලං.

තතො වුතා සනතුසිතං ගතා තත් මහාසුඛං
අනුතුතා මයං සබ්බෙ බුද්ධිපුත්තසිද්ධං ඵලං.

මායාකාරො යථා රතෙ දසෙය්ති විකතී බහු
තථා භවෙ භමනෙතාහං විදෙහාසිපතී අහුං.

ගුණවෙලයා වානෙසන මිච්ඡාදිධිගතාසයො
තාරකං මහාමාරුලෙහා රූපාය මම සිතුයා.

මවාදං තාදසිත්වාන බුහුණිං ධාරදෙනහං
බහුධා සාසිතො සනෙතා දිධිං භිත්වාන පාපිකං.

පුරසිත්වා විසෙසෙන දසකමමපථානහං
භිත්වා තං දෙහමගමීං සග්ගං සභවනං යථා.

පච්ඡිමභවෙ සමපනෙන බුහුබහු අගොසහං,
බාරණසියං ජිතායං ජනො විප්පමහාකුලෙ

මච්චුබ්බාසිප්ප්ප්පතො මහාගෙහවා මහාවතං¹
නිබ්බාණං පදමෙසනෙතා ජටිලෙසු පරිබ්බජිං.

තද්ද වෙ භාතෙරං මග්ගං පබ්බජිංසු මයා සහ,
උරුවෙලාය මාපෙත්වා අග්ගමං තිවසිං අහං.

කයාපො නාම ගොතෙන උරුවෙලං නිවාසිතො
තතො මෙ ආසි පඤ්ඤානි උරුවෙලකයාපො ඉති.

තදීසකාසෙ භාතා මෙ නදීකයාපදවහසො,
ආසිප්පකාසො නාමෙන ගගායං ගගකයාපො.

වෙ සතානි කණ්ඩයා නිණ් මජ්ඣයා භාතුතො
මම පඤ්චසතානුතා සිග්ගා සබ්බෙ මමාහුතා.

තද්ද උපෙපච්ච මෙ බුද්ධො කතො තානාවිධානී මෙ
පාරිභෙරානී ලොකගෙහා විනෙසි නරසාරපි.

සහග්ගපරිවාරෙන අගොසිං එතිභික්ඛුතො
තෙගෙව සහ සබ්බෙති අරහත්තං අපාපුණිං.

තෙ වෙ වඤ්ඤා ව බහවො සිග්ගා මං පරිවාරිසුං
සාසිතුං ව සමනෙරාගං තතො මං ඉසිපුත්තමො

මහාපරිසභාවගමීං එතදග්ගෙ ධපෙසි මං.
අගො බුද්ධො කතං කාරං සථලං මෙ අජයථ.

කිලෙසා කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධියා සාසන"නති.

අරහත්තං පන පත්වා අහත්තො පටිපත්තිං පච්චිවෙකඛිත්වා සිහ
නාදං තදනෙතා:-

“දිඤ්චාන පාටිගිරුති ගොතමස්ස යසස්සිනො
න තාවාහං පඤ්චතිං ඉස්සාමානෙන වඤ්චිතො.

මම සංකප්පමඤ්ඤාය වොදෙසි කරසාරපි,
තතො මෙ ආසි සංවෙගො අබ්බුතො ලොමහංසනො.

පුබ්බෙ ජට්ට්භුතස්ස යා මෙ ඉඨි පරිතරිනා,
තාහං තදා තිරිකිතො පබ්බජං ජිනසාසනෙ.

පුබ්බෙ යඤ්ඤාන ධනතුප්පො කාමධාතුපුරකකතො
පච්ඡා රාගඤ්ච දෙසඤ්ච මොහංවාපි සමුත්තිං.

පුබ්බෙතිවාසං ජනාමි, දිබ්බවක්ඛං විසොධිතං,
ඉඨිමා පරචිත්තඤ්ඤා දිබ්බසොතං ව පාපුණිං.

යස්ස වන්ධාය පබ්බජිතො අභාරස්මා අනගාරියං

සො මෙ අත්ථො අනුප්පන්නො සබ්බසංයොජනකකියො”ති

ඉමා ඡ ගාථා අභාසි.

තත් “දිඤ්චාන පාටිගිරුති”ති: නාගරාජදමනාදිති අභික්ඛාසි
සහස්සාති පාටිගාරියාති දිඤ්චා, පාටිගිරං පාටිගෙරං පාටිගාරියනතිති
අත්ථො එකං බ්‍රහ්මනමෙව නාතං. “සසස්සිනො”ති: ආදිනා සදෙ
වතෙ ලොකෙ යථාභූතං පත්ථවකිත්තිසද්දස්ස “න තාවාහං පඤ්ච
ජති”න්ත්: යාව භගවා “නෙවබො තිං කස්සප අරහා නාපි අරහන්ත
මග්ගං සමාපනෙතා, සාපි තෙ පටිපදා නත්ති යාය තිං අරහා වා අස්ස
අරහන්තමග්ගං වා සමාපනෙතා”ති න තජෙජ්ඣ න තාවාහං පඤ්චතිං
පඤ්චිතො නාසාසිං. තිං කාරණං? ඉස්සාමානෙන වඤ්චිතො, ඉමස්ස
විසි සාවකත්තං උපගතෙ මම ලාභසක්කාරො පරිහාසියස්සති ඉමස්ස
එව වඩ්ඪියස්සතිති එවං පරසමපත්ති අසහනලක්කණාය ඉස්සාය වෙව
අහං ගණපාමොනොබො බ්‍රහ්මජනසමවතොති එවා අබ්බුතනතිලක්ක
ණෙන මානෙන ව වජිතො පලබ්ධිතො හුත්වාති අත්ථො. “මම සංකප්ප
මඤ්ඤාය”ති: මග්ගං චිච්ඡාසංකප්පං ජනිත්වා යංගි මං භගවා උත්තරි
මනුස්සධම්මා ඉඨිපාටිගරියං දස්සෙසි. තං දිඤ්චා “මගිඨිකො බො මහාසම
ණො මහානුභාවො”ති විනෙත්වා “නත්ථෙව බො අරහා යථා අහ”න්ති
එවං පවත්තං මිච්ඡාපිත්තකං ජනනෙතාපි ඤ්ණපරිපාකං ආග
මෙනො අජ්ඣුපෙබො පච්ඡා තෙරජරාය මජ්ඣෙක සමන්තා උදකං
උස්සාදෙත්වා රෙණුගතාය භූමියා වංඝමිත්වා තෙන ආභතාය නාවා
ය සීතො තදාපි මගිඨිකොති ආදිකං විනෙත්වා පුන “නත්ථෙවබො
අරහා යථා අහ”න්ති පවත්තිතං මිච්ඡාසංකප්පං ඤ්ඤාති අත්ථො.
“වොදෙසි කරසාරපි”ති: තදා මෙ ඤ්ණපරිපාකං ඤ්ඤා තෙව බො
තිං අරහාති ආදිනා පුරිසදම්මසාරපි සත්ථා මං වොදෙසි තිග්ගණති.
“තතො මෙ ආසි යංවෙගො අබ්බුතො ලොමහංසනො”ති: තතො
යථාච්ඡිත්තවොදනාගෙනු එත්තකං කාලං අභූතපුබ්බතාය අබ්බුතො

ලොමහංසනො අනරගාව සමානො අරගාති මඤ්ඤිනති සංවෙගො සගොත්තපෙසා සද්දුෂ්ඨාදො මග්ගං අගොයි. “ජවිලගුනාසො”ති: තාප සභුතස්ස. “ඉඩ්”ති: ලාභසන්ධාරමයං ඉඩ්. “පඨිගතිකා”ති: අපමන්ති කා, තාගන්ති තං අගං, තදති හගවතො වොදනාය සංවෙගුප්පන්ති කාලෙ. “ගිරං කඨා”ති: අපෙඨා ඡතෙඨිතා අනපෙතෙඨා හුළාති අපෙඨා. නෙවි පනෙත්ථ ඉඩ්ති ච වදන්ති. තදයුත්තං, තද තස්ස අජ්ඣාන ලාභී භාවතො. තථාති වුත්තං: “කාමධාතුපුරකඛනො”ති. “සසෙකුඤ්ඤා සනතුටෙඨා”ති: යඤ්ඤං යජිතා සග්ගපුං අනුගමිකාමි අලමෙත්තා වතාති යඤ්ඤ යජතෙන සනතුටෙඨා නිට්ඨිතතිචචයඤ්ඤි. “කාමධාතු පුරකඛනො”ති: කාමපුත්තං ආරබ්භ උප්පන්නතණ්ඨො යඤ්ඤය ජනෙන කාමලොකං පුරකඛනා ඕතො සො වෙ යඤ්ඤ පාණාති පාතපට්ඨංයුත්තො ගොති න තෙන සුගතිං සකකා ලබ්බං තති අතු සලස්ස ඉටෙඨා කතෙනා විපාකො නිබ්බතන්ති. යා පන තත්ථ දානාදි කුසලවෙත්තා තාය සති පච්චයසම්මායෙ සුගතිං ගවේජයන්ති. “මෙජා”ති: තාපසපබ්බජ්ජනො පච්ජා සඤ්ඤි ඔවාදෙන තාපසලභිං පගාය වතුසච්චකම්මට්ඨානානුයෝගකාලෙ. “සමුගති”නති: විපස්සනං උත්සුකකාපෙඨා මග්ගපට්ටාපියා රාගඤ්ච දොසඤ්ච මොහඤ්ච අනව සෙසතො සමුග්ගාහෙයි. යසමා පනායං පෙරො අරියමග්ගන රාගාදයො සමුග්ගනෙත්තායෙව ජළභිඤ්ඤා අගොයි. “නායමා”ති: අත්තනො ජළභිඤ්ඤාභාවං දයෙසනො “පුඤ්ඤ නිවාසං ජානාමි”ති ආදිවාග. තත්ථ “පුඤ්ඤනිවාසං ජානාමි”ති: අත්තනො පරෙසඤ්ච පුඤ්ඤනිවාසං අතිතාපු ජාතිපු නිබ්බත්තකට්ඨකෙඨි ඛද්දුපතිබ්බෙඨි ව පුඤ්ඤ නිවාසඤ්ඤාණෙන ගත්ථගලෙ ආමලකං විය පච්චිකඛනො ජානාමි. “දිබ්බමනු විසොධිතා”නති: දිබ්බවග්ගුඤ්ඤාණං විසොධිතං පනතිචක්ඛනා ආපාථගතං පනතිරූපං විය දිබ්බං මානුසං දුරන්ති රොගිතං අනිපුබ්බෙඨි රූපං විභාවෙඨුං සමත්ඤ්ඤාණං භාවනාය මියා විපුං කන්තා පටිලදධන්ති අපෙඨා. “ඉඩ්මා”ති: අධිධානිධිවිතුබ්බ ණ්දධිආදිති ඉද්ධිමා ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණලාභීති අපෙඨා. සරාගාදිගෙදස්ස පරෙසං විත්තස්ස ජාතනතො පරවිත්තඤ්ඤා වෙතොපරියඤ්ඤා ලාභීති වුත්තං ගොභ “දිබ්බසොනඤ්ච ආපුඤ්ඤි”නති: දිබ්බසොන ඤ්ඤාඤ්ච පටිලභිං. “සො මෙ අපෙඨා අනුප්පත්තො සබ්බසංසොජ නක්ඛණො”ති: යො සබ්බසං සංයොජනානං ඛයගුණො ඛයෙන වා ලද්ධිබ්බො සො සදෙත්ථා පරමෙත්ථා ව මියා අරියමග්ගාධිගමිනො අධිගතොති. එවමෙභාය ගාථාය ථේරස්ස අඤ්ඤාබ්භාභරණං අගො සිති වෙදිතබ්බං.

උරුමෙලකසසපයෝරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි ඩ්ඨි තා.

“අනිතිතා විශ්”ති ආයස්මයො හෙතිවිජ්‍යානිවේදයං භාෂා.
 කා උපපන්නි? අයස්මි පුරිමබ්‍රුදොසු නතාධිකාරො තත් තත් භවෙ
 පුඤ්ඤති උපවිණිනො ඉතො එකනවුතෙ කප්පෙ විසෙසියං ගග
 වතො කාලෙ වෙර්කුලෙ නිබ්බන්ධිතා විඤ්ඤානං පඤ්ඤා වෙර්කුලෙ
 නිප්පත්තිං ගතො විසෙසියං ගගවතො උපධිකාං අසොකා නාම
 ථෙරං බ්‍රාහ්මිණං අරොහං අනායි. අඤ්ඤාසංඝො සත්තානං රොහාති
 භුත්තානං අනුකම්පාය හෙසජ්ජං සංවිද්ධිං. සො හෙත පුඤ්ඤකමෙවන
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං බ්‍රහ්මදොසෙ පුබ්බස්ස නාම
 බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුත්වා නිබ්බන්ධි. තස්ස නිවිජ්ජෙති ගබ්භ
 කාලෙ පරිස්සයං අපගරිත්වා පරිපාලිතාය හෙතිවිජ්‍යානිති නාමං
 අකංසු. සො අත්තනො කුලානුරූපාති විජ්ජිතානාති සිප්පාති ව
 සිකම්නො වසිසිති. නද්ද ආණ්ඩොසු පුබ්බස්ස පුඤ්ඤවෙය්‍යත්තියං
 ඤිතියං උපායකොසලඤ්ඤා දිස්වා “අයං ඉමස්මිං රජකුලෙ පතිධං
 ලහනො මං අනිතිවෙය්‍යා”ති ඉස්සාපකතො රඤ්ඤා වන්දගුහෙනන
 හං බ්‍රාහ්මණාගරෙ බිපාපෙසි. හෙතිවිජ්‍යානි පිභුබ්බිකාගරප
 වෙසං සුත්වා භික්ඛා පලාසිත්වා වන්ධාසිතෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා
 අත්තනො සංවෙගකාරණං ථෙරස්ස කපෙත්වා පබ්බජිත්වා කම්මධිකානං
 ගගන්ත්වා අබ්බාසාසිකො හෙසජ්ජෙති ව හුත්වා විහරති. සිභුණ්ණ
 අගණ්ණෙනො සමණධම්මෙව කතොති, විසෙසෙනො බ්‍රහ්මවිහාර
 භාවන මනුස්සති. තං දිස්වා මාරො පාපිමා “න ඉමස්ස ඔම විසයං
 අනිකම්මං දස්සාමි”ති විසෙසකාමො සස්සානං නිප්පත්තිකාලෙ
 වෙතනගොපකවණ්ණෙන ථෙරස්ස සන්තිකා ගන්ත්වා තං
 උත්තරෙජ්ජෙනො:-

“අනිතිතා විශ්, බලනො සාලි, න ව ලහෙ විණ්ඩං, කම්මනං කස්සං”
 හං සුත්වා ථෙරො:-

බ්‍රහ්මප්පමෙය්‍යං අනුස්සරං, පසන්නා
 පිතියා පුට්ඨරිතො තොතිසි සත්තමුදගො.
 ධම්මප්පමෙය්‍යං-පෙ-සංඝප්පමෙය්‍යං.

තං සුත්වා මාරො:-

අබ්බාසාසෙ ව විහරසි සිහා ගෙමන්තිතා ඉමා රත්තියො
 මා සිහෙන පරෙතො විහංඤ්ඤිතො; පටිස භං විහාරං
 පුට්ඨිහග්ගලං.

අථ ථෙරො:-

පුට්ඨස්සං වහස්සං අප්පමඤ්ඤයො තාති ව පුට්ඨෙනා විහරිස්සං;
 නාහං සිහෙන විහංඤ්ඤස්සං අනිජ්ජෙනා විහරෙනො”ති

ආහ:-

තත් “අනිතිතා විශ්”ති: විහියො කොට්ඨාසාරං උපනෙත්වා සපිකා
 තත් සාමිකා බලනො මා ඤරං උපතිතාති අත්තො. විහිග්ගණෙන
 වෙත් ඉහරමි ධ්‍යානං සංගණති. සාලියො යෙභුග්ගෙන විහිතො

පච්ඡා පච්චනතීති ආග. “ඛලගනා සාලි”ති: ඛලං ඛඤ්ඤකරණධ්‍යානං ගතා තත්ථ රාසිවිසේන මග්ගනප්චනාදිවිසේන අවට්ඨිතාති අනේවා. පඛානඛඤ්ඤදක්‍ෂනත්ථං චෙත්ථ සාලිනං විසුං ගගණං උභයෙනපි ගාමෙ ගාමතො ඛති ව පරිපුණ්ණං ධීතනාති දස්සෙති. “න ඛ ලගෙන පිණ්ඩ”නති: එවං සුලභධිඤ්ඤා සුභික්ඛකාලෙ අගං පිණ්ඩමනාවපි න ලගාමි. ඉද්දති කථමගං කස්සං අගං කථං කසිස්සාමි කථං ජ්විස්සාමිති පරිගාසකෙත්‍රිං අකාසි. තං සුත්වා පේරො අයං වරානො අත්තනා අත්තනො පච්චතීං මග්ගං පකාසෙසි. මයා පත ව අත්තා ඔවදි තබ්බො නයිමස්ස කිඤ්චි කපේතබ්බනති වත්‍රුත්තයානුස්සතියං අත්තනානං නියොජේතො “බුද්ධිමප්පමෙය්‍ය”නති ආදිනා තිස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ “බුද්ධිමප්පමෙය්‍යං අනුස්සර පසන්නා”ති: සවාස නාය අවිජ්ජානීද්දය අවචනාවිගමෙන බුද්ධියා ව විකසිත භාවෙන බුද්ධිං භගවත්තං පමාණකරණානං රුගාදිකිලෙසානං අභාවෙන අපරිමාණගුණසමිතිතාය අප්පමෙය්‍යපුඤ්ඤකෙඛතතාය ව අප්පමෙය්‍යං ඔපාප්පනලක්ඛණෙන අභිප්පසාදෙන පසන්නො පසන්නාමාන සො “ඉතිපි සො භගවා අරගං සමමා සච්චුඤ්ඤා”ති ආදිනා අනුස්සර අනු බුද්ධාරමමණං සතිං පච්චෙනති. “පිතිසා පුද්ඝජිගේ ගොගිසි සත්තමුද්දගො”ති: අනුස්සරනේතාව එරණලක්ඛණාය පිතිසා සත්තං සබ්බද පුච්චපරිථො පිතිසමුච්චානපණිතරුපෙති අප්පසාදව්චපරිථො උච්චෙගගිතිසා උද්දගො කායං උද්ගහං කත්වා ආකාසං ලංඝිතුං සමනේවා ව භවෙය්‍යාසි. බුද්ධානුස්සතියා බුද්ධාරමමණං උදාරං පිතිසොමනස්සං පරිසංවෙදෙය්‍යාසි. යතො සිද්ධුණොති විය ජ්ඣව්ජා පිපාසාතිපි අනභිභූතො ගොගිසිති අනේවා. “ඛමම”නති: අරියං ලොකුත්තරධමම. “සංඝ”නති: අරියං පරමත්ථ සංඝං. සෙසං චුත්තනායමෙව. “අනුස්සර”ති: පනෙත්ථ “සංකඛාතො භගවතො ඛමෙමා”ති ආදිනා ඛමම. “සුපරිපන්නො භගවතො සාවකසංඝො”ති ආදිනා සංඝං අනුස්සරාති යොජේතබ්බං. එවං පේරෙන රත්තනතාය ගුණානුස්සරණේ නියොජනා අත්තති ඔවදිගො සුත මාරො විවේ කවාසතො නං විවේචෙත්තුකාමො තිහෙසිතාවං විය දස්සෙන්නො “අබ්බොක්ඛාසෙව විහරසි”ති පඤ්චමං ගාථමාග. තස්ස නේවා:-ත්ථං තිඤ්ඤ අබ්බොක්ඛාසෙ නොනවි අපරිච්ඡන්නෙ විවච්චිගණේ විහරසි ඉරියාපපේ කප්පෙසි ගොමනතිකා ගිමපානසමයපරියාපනාං ඉමා සිතා රත්තියො වත්තනාති හස්මා සිහෙන පරෙතො අභිභූතො සුත්වා මා විගඤ්ඤනේවා විකාභං මා ආපජ්ජි මා කිලමි. පුස්සිතයාලං පිහිත කවාටං සෙනාසනං පරිසෙවනො සුඛවිහාරො භවිස්සාසිති. නං සුත්වා පේරො න මග්ගං සෙනාසනපරිසෙසනාය පයොජනං එනේවා ගං සුඛවිහාරීති දස්සෙන්නො “පුස්සිස්ස”නති. ආදිනා ඡ්වං ගාථමාග.

තත්ථ “පුස්සිස්සං වග්ගස්සා අප්පමඤ්ඤාසො”ති: අප්පමාණ ගොවරතාය අප්පමඤ්ඤාති ලඤ්චොගාපර වත්තාරො බුභමිගාපර

පුබ්බසං පුබ්බසාමි කාලෙන කාලං සමාපජ්ජාමි. “නාගි ච සුඛිතො විහරිසං” නති: නාගි අප්පමන්දොති සුඛිතො සර්වාතප්පබො හුතො විහරිසං. චත්තාරොපි ඉරියාපථෙ කප්පෙසාමිති. තෙන මග්ගං සබ්බකාලං සුඛමෙව, න දුක්ඛං; යතො නාගං සිතෙන විහන්දොසං, අනතරට්ඨකෙපි හිමපාතසමයෙ නාගං සිතෙන කිලමිසාමි; තත්ථො අනිජ්ජො විහරන්තො විතතස්ස ඉජ්ජකාරණානං බ්‍යාපාදදිනං සුප්ප හිණත්තො පඨ්ඨාසුපාදානිජ්ජනාය ච අභාවතො සමාපත්තිපුබ්බෙනෙව සුඛිතො විහරිසාමිති. එං. ථෙරො ඉමං ගාථං වදන්තොසෙව විපස්සනං චරෙස්සිත්වා අරගහණං සම්ප්පාදි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“නගරෙ බහුමනියු වෙජ්ජො ආසිං පුබ්බකිතො,
ආතුරානං සුදුක්ඛිනං මහාජනපුබ්බාවතො.

බ්‍යාධිතං වරන්තං දිස්වා සිලවන්තං මහාජුතිං
පසන්නාවුත්තො සුමනො හෙසජ්ජමදදිං තදා.

අරොගො ආසි තෙනෙව සමිණො සංවුති නුයො
අසොකො නාම නාමෙන උපට්ඨාකො විපසිනො.

එකනවුතෙ ඉතො කප්පෙ යං ඔසධමදසහං;
දුග්ගතිං නාතිජ්ජනාමි. හෙසජ්ජස්ස ඉදං එලා.

ඉතො ච අට්ඨමෙ කප්පෙ බුද්ධො සුවච නාමකො
සත්තරහනසම්පන්නො චක්ඛවහති මහබ්බලො.

කිලෙසා කොට්ඨා මග්ගං-පප-නගං බුද්ධස්ස සාසන” නති.

එත්ථ ච බිඤ්ඤාපරපෙක්ඤා කාලෙ ඉමස්ස ථෙරස්ස උප්පන්නත්තො නතිසසගිතිසං ඉමා ගාථා සංඝිතාති වෙදිහබ්බං.

ගොතිමජ්ජාතිකෙවරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති ට්ඨි නා.

“සස්ස සබ්බමවාදෙසු”ති ආයස්ථිතො මහානාගකෙවරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධස්ස කහාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විචට්ඨෙපතිස්සයං කුසලං උපවිණන්තො කකුසානස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙයෙ නිබ්බන්ධිත්වා විඤ්ඤානං පත්තො එකදිවසං කතු සත්ථං භගවන්තං අරුද්දං අජෙක්ඛාගහෙත්වා අඤ්ඤානරසමිං රුක්ඛ චූලෙ කුතපුබ්බෙන නිසින්නං දිස්වා පසන්නාමිනසො දඬුමිථලං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤභවෙමන දෙවමිත්‍රස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධාපාරාදෙ සාහෙගෙ මධුවාසෙට්ඨස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුතො නිබ්බන්ති. මහානාගොතිස්ස නාමං අගොසි. සො විඤ්ඤානං පත්තො භගවති සාහෙගෙ අජ්ජනවතෙ විහරන්තො ආයස්ථිතො

ගවමපතිනේරසං පාවිහාරිණං දිස්වා පටිලකුසදොධා පේරාදෙණියං.
සතතිනෙ පබ්බජිතා තස්සොවාදෙ යතො අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“කකුසුතො නාම ගගවා සබ්බමමාන පාරගු.
ගණමා වුපකට්ඨා සො අගමාසී චිත්තනරං.

බිජජුරං ගගෙනාන ලහාය ආවුණිං අහං;
ගගවා ච තමහි සමයෙ කොයඪි පබ්බතනනරෙ.

දිස්වානහං දෙවදෙවං බිජජුරං අදසහං.
ඉමසමිං එකකපසමිං යං එලං අදදිං තදු;

දුග්ගතිං නාහිජනාමි. එලදුනසයිදං එලං.

කිලෙසා කොපිවා මග්ගං-පෙ-කතං වුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරහත්තං පන පචා විමුක්තිසුඛෙන විහරනො පේරා
ජබ්බග්ගියෙ හිකුචු සමුග්ගවාරිසු ගාරවං අනානා විහරනො දිස්වා
තෙසං ඔවාදදුතවසෙන:-

“යස්ස සමුග්ගවාරිසු ගාරවො නුපලබ්භති,
පරිගායති සද්ධම්මා මවෙජා අපොපාදනෙ යථා.

යස්ස සමුග්ගවාරිසු ගාරවො නුපලබ්භති,
න විරුහති සද්ධම්මෙ ඛෙතෙන බිජංව පුනිකං.

යස්ස සමුග්ගවාරිසු ගාරවො නුපලබ්භති,
ආරකා ගොති නිබ්බාණං ධම්මරාජස්ස සාසනෙ.

යස්ස සමුග්ගවාරිසු ගාරවො උපලබ්භති,
න විගායති සද්ධම්මා මවෙජා බගෙවාදනෙ යථා.

යස්ස සමුග්ගවාරිසු ගාරවො උපලබ්භති,
සො විරුහති සද්ධම්මෙ ඛෙතෙන බිජංව හද්දකං.

යස්ස සමුග්ගවාරිසු ගාරවො උපලබ්භති,
සතතිනෙ ගොති නිබ්බාණං ධම්මරාජස්ස සාසනෙ”ති

ඉමා ජ ගාථා අභාසි.

තත්ථ “සමුග්ගවාරිසු”ති: සමානං වුග්ගං සිලාදිධම්මං වරතති
සමුග්ගවාරිනො, සිලදිට්ඨිසාමසද්දගතා සගධම්මිකා; හෙසු. “ගාර
වො”ති: ගරුභාවො සිලාදිගුණනිමිත්තං ගරුකරණං. “නුපලබ්භ
ති”ති: න විජ්ජති තපපවත්තති නඋපතිට්ඨතීති අපෙථා. “නිබ්බා
ණං”ති: කිලෙසානං නිබ්බාපනගො කිලෙසකධානි-අපෙථා. “ධම්ම
ග්ගස්ස”ති: සත්ථුනො; සත්ථාහි සදෙවකං ලොකං යථාරහං ලොකීය
ලොකුත්තරෙන ධම්මෙන රජෙති නොසෙතිති ධම්මරාජ. එත්ථ ව ධම්ම
රාජස්ස සාසනෙති ඉමිනා නිබ්බාණං නාම ධම්මරාජස්සෙව සාසනෙ

හ අඤ්ඤාත්. හත් යො සමුගමවාරිපු ගාරවරගිහො සො යථා තිබ්බාණං ආරකා ගොති, හථා ධම්මරාජස්ස සාසනභොපි ආරකා ගොතිති දසෙය්‍යති. “බ්බෙහොදසො”ති: බහුදසො. “සන්ධිකො ගොති නිබ්බාණ”නති: තිබ්බාණං තස්ස සන්ධිකොසමිපෙ එව ගොති. සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉමා එවම ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථා අගෙසුං.

මහානාගසෙත්ථස්ස ගාථාවණණනා
ති වසී හා.

“කුලො ශිවටීක”නති ආයසමහො කුලසෙත්ථස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධපු කතාධිකාරො තත් තත් හවෙ පුඤ්ඤාති උප්පිණ්ණෙනා ඉමයමි බුද්ධිපාදෙ සාවච්ඡිං කුට්ඨියකුලෙ තිබ්බහගිහො කුලොති ‘උද්ධනාමො විඤ්ඤානං පනෙනා සත්ථ සන්තිහො ඔමමං සුචා පටිලභාසද්ධො පබ්බජී. සො ව රාගවර්තතතා තිබ්බරාගජ්ජිකො ගොති, තෙනස්ස අභිකඛණං කිලෙසා විතතං පරියාදය තිට්ඨතුති. අථස්ස සත්ථා විත්තාචාරං ඤාතො අසුභගමමධානං දතො “කුලෙ තයා අභිණ්ණං සුසානචාරිකා වර්තබ්බා”ති ආග. සො සුසානං පටිස්ථා උද්ධුමාතකාදීති තාති තාති අසුභාති දිස්වා තං වුහුත්තං අසුභමිනයිභාරං උප්පාදෙතො සුසානතො නිකඛන්ත මහෙත්ථාච¹ කාමරුගෙන අභිභුය්‍යති, පුන හගවා තස්ස තං පවත්ති. ඤාතො එකදිවසං තස්ස සුසානචාරිකා ගතකාලෙ එකං තරුණීජරුපං අධුනා මතං අවිතච්ඡිං නිමිණීඤ්ඤා දසෙය්‍යයි. තස්ස තං දිට්ඨමිත්තස්ස ජීවමානවිසභාගවත්ථසමිං විය සගසා රුගො උප්පජ්ජී. අථ තං සත්ථා තස්ස පෙකඛන්තසෙය්‍යෙව නවති වණ්ණමුලබ්බි පශ්‍යරමානා සුචිං කිම්කුලාකුලං අභිවිය ඝිහච්ඡං දුග්ගකුලෙච්ඡපටිකකුලං කතො දසෙය්‍යයි. සො තං පෙකඛන්තො විරත්තවිත්තො හුචා අධ්‍යාසී. අථස්ස හගවා මහාසං එරිචා සතිං ජනනෙත්තා:-

“ආතුරං අසුචිං පුච්චං පස්ස කුලෙ සමුස්සයං
උග්ගරන්තං පග්ගරන්තං බාලානං අභිනජ්ඣති”නති

ආග.

හං සුචා ථෙරො සමමදෙව සර්වසභාවං උපධාරෙත්තො අසුභ සඤ්ඤං පටිලගිතො තත් පඨමං කුතං නිබ්බත්තෙත්තො තං පාදකං කතො විපස්සනං වසෙස්සො අරගත්තං පාපුණීඤ්ඤා අත්තතො පටි පත්ති. පච්චවෙකඛිතො:-

“කුලො සිවටීකං ගන්තො අද්දසං ඉතිමුජ්ඣිතං
අපට්ඨං සුසානසමිං බජ්ජන්තිං කිම්භි පුටිං.

ආතුරං-පෙ-බාලානං අභිනජ්ඣතං
ධම්මාදසං ගහෙත්තො ඤ්ඤාදස්සනපත්තියා

පව්වෙකකිං ඉමං කායං භූමිං සන්තරාමාහිරං
යථා ඉදං තථා එතං යථා එතං තථා ඉදං

යථා අභො තථා උද්ධං යථා උද්ධං තථා අභො
යථා දිවා නථා රතනිං යථා රතනිං තථා දිවා

යථා පුරෙ තථා පච්ඡා යථා පච්ඡා තථා පුරෙ.
පඤ්චගිකොත කුරියොත න රතී ගොති භාදිසි

යථා එකග්ගවිතතං සමමා ධම්මං විපස්සන්තො”ති

උද්ධතවසෙන ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “කුලලා”ති: අත්තානමෙව පේරො පරං විශ් නිකාමා වදති.
“ආතුර”නති: නානපාසාසෙති දුක්ඛෙති අභිභ්වාපතිපිළිනං. “අසු
ච්ඡි”නති: පුට්ඨිතිහං ජේතුච්ඡං පටිකකුලං. “සුභ්”නති: දුග්ගතං.
“සංඝා”ති: සංඝාවතො ඔලොකෙති. “කුලලා”ති: ඔවාදකාලෙ
හගවා පේරං ආලපති. උද්ධතකාලෙ පන පේරෙ සයමෙව අත්තානං
වදති. “සමුග්ගස”නති: සරීරං “උග්ගජන”නති: උද්ධං වණ්ණුබෙති
අසුචිං සවන්තං. “පග්ගජන”නති: අභො වණ්ණුබෙති සවන්තොව
අසුචිං සවන්තං. “බාලානං අභිනිද්ධි”නති: බාලෙති අතිපුට්ඨ
නෙති දිව්විභණ්ණාමානාදිති අහං මමනති අතිනිවිසං නාදිතං.
“ධම්මාද්ද”නති: ධම්මයං ආද්දං. යථා හි සත්තා ආද්දසෙන
අත්තතො වූබෙ කායෙ වා ගුණදේශෙ පස්සනති, එවං සොගාවම්පරො
යෙන අත්තතාවෙ සංකිලෙසවොද්ධතවමෙව යථාවතො පස්සති, නං
විපස්සනාඤ්ඤං ඉධ ධම්මාද්දසනති වුත්තං. තං ඤාණදස්සනස්ස
මග්ගඤ්ඤං බාහස්ස ධම්මවග්ගස්ස අධිගමාය අත්තතො සන්තානෙ
උපාදෙඤ්ඤා “පච්චෙකකිං ඉමං කායං”නති: ඉමං කාර්ජනායං නිවේ
සාරුද්ධිවිතතො භූමිං අත්තපරසත්තානවිභාගතො සන්තරාමාහිරං
ඤ්ඤවකකුතා පතිඅවෙකකිං පස්සිං. යථා පන පව්වෙකකිං නං
දස්සෙත්තුං “සථා ඉදං”නති ආදි වුත්තං. තත් “සථා ඉදං තථා එතං”නති:
යථා ඉදං මග්ගං සරීරසංඛාරං අසුභං ආසුඋසමාවිඤ්ඤාණානං අනප
ගමා නානාවිධං මායොපමං කිරියං දස්සෙති, නථා ව. එතං මතසරීරං
පුරෙඛ තෙසං ධම්මානං අනපගමා අගොසි. යථා එතං එතරගි
මතසරීරං නෙසං ධම්මානං අපගමා න කිඤ්චි කිරියං දස්සෙති, නථා
ඉදං මම සරීරමපි තෙසං ධම්මානං අපගමා තස්සතෙවාවති, යථා ව ඉදං
මම සරීරං එතරගි සුසානෙ න මහං න සසිතං න උද්ධුමානකාදිගාමං
උපගතං, තථා එතරගි මතසරීරමපි පුරෙඛ අගොසි. යථා පනතං
එතරගි මතසරීරං සුසානෙ සසිතං උද්ධුමානකාදිගාමං උපගතං තථා
ඉදං මම සරීරමපි ගමියෙති. අථවා යථා ඉදං මතසරීරං අසුචිදුග්ගකි
ජේතුච්ඡං පටිකකුලං අතිවිධං දුක්ඛං අත්තතා තථා එතං මම සරීරමපි
යථා වා එතං මත සරීරං අසුචිආදිසගාමං වෙව අතිවිධාදිසගාවඤ්ඤ
තථා ඉදං මම සරීරමපි. “සථා අභො”ති: යථා නාතිතො අභො

හෙට්ඨා අයං කායො අසුචිදුග්ගකො ජෙගුච්ඡා පටිකකුලො අතිච්චා දුකෙඛා අනාගතො ච තථා උඬං නාභිතො උපරි අසුචි ආදිසභාවො ච, “සථා උද්ධං නථා අඛො”ති: යථා ච නාභිතො උඬං අසුචිආදි සභාවො තථා අඛො නාභිතො හෙට්ඨාපි “සථා දිවා නථා රතනි”තති: යථා අයං කායො දිවා අකම්මිකා අකම්මාපකොති ආදිනා අසුචි පග්ගරති තථා රතනිමි “සථා රතනිං නථා දිවා”ති: යථා ච රතනිං අයං කායො අසුචිං පග්ගරති තථා දිවාපි නතිමස්ස කාලවිභාගෙන දඤ්ඤථා භාවොති අනෙං. “සථා පුරෙ නථා පච්ඡා”ති: යථායං කායො පුරෙ පුරෙඛි තරුණකාලෙ අසුචි දුග්ගකො ජෙගුච්ඡා පටිකකුලො තථා පච්ඡා රුණකාලෙ අසුචි ආදිසභාවො, යථා චා පුරෙ අතීතකාලෙ සවිඤ්ඤාණකාලෙ අසුචි ආදිසභාවො අතීතාදිසභාවො ච තථා පච්ඡා අනාගතකාලෙ අවිඤ්ඤාණකාලෙති එවමෙපත්ථ අනෙං වෙදිතබ්බො. “පඤ්චගිකෙන නුච්ඡෙදනා”ති: “ආතනං විතනං ආතනවිතනං සණං සුසිර”තති පඤ්චගිකෙන පඤ්චගි අගෙති සමන්තාගතෙන තුරියෙන පරිවරිය මානකාමපුබ්බසමිතිනො ඉස්සරජනස්ස නාදිසි තථාරූපා රති සුබස්සා දො න ගොති. “සථා එකගාචිතතස්ස සමමා ඛමමං විපස්සනො”ති: සමථවිපස්සනං සුගතද්ධං කත්වා ඉන්ද්‍රියානං එකරසනාවෙ විපස්සනාය විපිපටිපන්නාය ඛක්ඛානං උදයබ්බයං පස්සන්නස්ස යොගාවචරස්ස යාදිසි ඛමවරති තස්සා කලමිති උපෙති. වුත්තං හෙතං භගවතා:-

“යහො යහො සමමසති ඛක්ඛානං උදයව්‍යයං

ලභති පිනිපාමොජ්ජං අමතං හං විජ්ජනන”තති.

ඉමා එච ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණ ගාථායොපි අගහස්සං.

කුලලපෙණ්ඩරස්ස ගාථාවණණනා

නි වසී තා.

“මනුජස්සා”ති ආයසමතො මාලුබකාපුත්තපෙණ්ඩරස්ස ගාථා. කා උපපන්න? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ නත්ථ භවෙ පුඤ්ඤාති උපටිඤ්ඤානො ඉමසමි. බුද්ධාපාදෙ සාවණියං කොසල රචෙඨි අග්ගාසනිකස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බන්ති. තස්ස මාතා මාථංකා නාම හස්සා වසෙන මාත්‍රථංකා නාමාය පුත්තොත්තෙව පඤ්ඤාසී. එසො වයපපත්තො නිස්සරණජක්ඛාසයතාය සරුවාසං පහාය පරිබ්බා ජන පබ්බජ්ජා පබ්බජ්ජා විවරත්තො සන්චු සන්තිකෙ ඛමමං. සුත්වා සාසනෙ පටිලඬාසදො පබ්බජ්ජා විපස්සනාය කමමං. කරොත්තො තවිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤා අගොසී. සො ඤාතිසු අනුකම්පාය ඤාති කුලං අගමාසී. හං ඤාතකා පඤ්ඤෙන බාදනියෙන භොජනියෙන පරිච්ඡිකා ඛතෙන පලොභෙනාමා මහත්තං ඛතරාසිං පුරත්තො උපට්ඨපෙත්වා “ඉදං ඛනං තච සත්තකං විබ්බමිත්වා ඉමිනා බතෙන

පුතනදුරං පවිජ්ජනනො පුද්දාදිති තරොති”ති යාමිංසු. පේරො
තෙසං අප්පකාසයං විපරිවතෙන නො ආකාසෙ ධර්මා:-

“මනුජස්ස පමනනවාරිනො තණ්හා වසිති මාචවා විය,
සො පලවති හුරාහුරං ඵලමිච්ඡං වනස්මිං වානරො.

යං එසා සහනෙ ජමම් තණ්හා ලොකෙ විසත්තිකා,
සොකා තස්ස පවසිති අභිවට්ටං ධර්මං.

යො චෙ වං සහති ජමම් තණ්හං ලොකෙ දුරව්වයං,
සොකා තමිහා පපතති උදඛිඤ්ච පොකතිරා.

තං වො වදම් හද්දං වො යාවනෙනත් සමාගතා:
තණ්හාය මූලං ඛණ්ථ උපිරිතොව ධර්මං.

මා වො කලංව සොතොව මාරො හථි පුතප්පනං.
තරොථ මුඛවචනං¹ ඛණො වො මා උපව්වතා,

ඛණාතිහා හි සොවනති නිරයමිති සමපපිතා.
පමාදො රතේ, පමාදුනුපතිතො රතේ;

අප්පමාදෙන විජ්ජාය අබ්බතො සලලමනනො”ති

ඉමාහි ඡති ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තනු “මනුජස්ස”ති: සත්තස්ස. “පමනනවාරිනො”ති: සති
වොස්සග්ගලකඛණෙන පමාදෙන පමනනවාරිස්ස නෙව කුතභවිජස්ස
නාමග්ගඵලාති වසිති. යථා පත රුකං සංසිඛිනති පරියො
නදානති තස්ස විනාසය මාචවා ලතා වසිති, එවිජස්ස ඡවාරාති
නිස්සාය රුපාදිපු පුතප්පන උපපජ්ජමානා තණ්හා වසිති, වසිමා
නාව යථා මාචවා ලතා අනනනො අපස්සයානං රුකං අප්පකාස
රිතො පාතෙති, එවං තණ්හාවසිතං පුග්ගලං අපාසෙ පාතෙති. “සො
පලවති”ති: සො තණ්හාවසිතො පුග්ගලො අපරාපරං භවාතවෙ
උපලවති ධාවති. යථාකිං? ඵලමිච්ඡං වනස්මිං වානරො. යථා
රුකඵලං ඉච්ඡෙනො වානරො වනස්මිං ධාවෙනො රුකස්ස ව
එතං සංඛං ගණාති තං මුඛවචනං අද්දාදි ගණාති තං මුඛවචනං
අද්දාදි සංඛං අලභිතො නිසිනෙනාති වනබ්බතං අනාපජ්ජති,
එවමෙව තණ්හාවසිතො පුග්ගලො හුරාහුරං ධාවෙනො ආරම්මණං
අලභිතො තණ්හාය අප්පවනති. පතොති වනබ්බතං නාපජ්ජති.
“ඛ”නති: යං පුග්ගලං එසා ලාමකභාවෙන ජමම් විසානාරතාය විස
ප්පච්ඡාය විසප්පලතාය විසපරිනොගතාය රුපාදිපු විසතනතාය
ආසතනතාය ව විසත්තිකාති සංඛං ගතා ඡවාරිකතණ්හා සහනෙ
අභිභවති තස්ස පුග්ගලස්ස යථා නාම වනෙ පුතප්පන වස්සනෙ
දෙවෙ අභිවට්ටං ධර්මං නිශ්චං වසිති එවං වට්ටමුලකා සොකා අති

විසිසතති වුද්ධිං. ආපජ්ජනතිති අපේඨා. “භො ඔව්හං-භෙ-දුරව්ච්ඡ”නති: භො පන පුග්ගලො එතං වුත්තප්පකාරං අතික්කමිතුං පජ්ජිතුං දුක්ඛකර්තෘය දුරව්ච්ඡයං තණ්හං සහති අභිභවති, නම්හං පුග්ගලො චට්ඨමුලකභොකා පපතනති, යථා නාම පොකකිරෙ පදුමපත්තන පතිතා උදබ්බිඤ්ඤ න පතිට්ඨාති, එවං න පතිට්ඨගතතිති අපේඨා. තං ථෙව වදමි, තෙන කාරණෙන අහං භූමෙහ වදමි. “හද්දං ථො”ති: හද්දං භූමිහං භොභූ මා හණ්හං අනුවත්තපුග්ගලො විශ විනාසං අනන්ධං පාපුණාථාති අපේඨා. “සාධනෙතඤ්ඤ සමාගතා”ති: ඉමසමිං සානෙ යහ්ගසා සනතිපතිතා. කිසද්ධි වදසිති ථෙව? තණ්හාය මූලං ඛණ්ථ, ඉමසසා ජ්වාරිකතණ්හාය මූලකාරණං අවිජ්ජාදිකිලෙස ගහනං අරහත්තමග්ගසද්දකුසුලෙක ඛණ්ථ සමුව්චිඤ්ඤ. කිං විශාති? උසිරිපේඨාච ධීරණං, යථා උසිරෙන අභිපො පුරිසො මගනෙත්ත කුසුලෙක ධීරණාපරනාමං උසිරං නාම තිණං ඛණ්ති, එවමස මූලං ඛණ්ථාති අපේඨා. “මා ථො නලංච සොකොච මාගෙ හජ් පුනිපුන”නති: කුමෙහ නදිතිරෙ ජ්වං නලං ථෙගෙන ආගණො නදිසොහො විශ කිලෙසමාරො මච්ච මාරො දෙවපුත්ත මාරො ච පුතපුත මා හජ්ති අපේඨා. නසමා කෙරොථ බුද්ධිච්චතං. “කොයථ හික්ඛිවෙ මා පමාදන්”ති ආදිනා වුත්තං බුද්ධිසා ගතවතො ච්චතං කෙරොථ. යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසා සමාපෙද්ථ. “ඛණ්ණො ථො මා උපමමහා”ති: යො හි බුද්ධානං ච්චතං න කෙරොති තං පුග්ගලං අයං බුද්ධිප්පාදකඛණ්ණො පතිරුපදෙසදිසෙස උප්පත්තිකඛණ්ණො සමො දිට්ඨියා පටිලොචිකකිණො ජන්තං ආයතනානං අවෙකලලකඛණ්ණොති සබ්බොපි ඛණ්ණො අතික්කමිති සො අයං ඛණ්ණො මා කුමෙහ අතික්කමිතු. “ඛණ්ණාතිනා”ති: යෙ හි හං ඛණ්ණො අතිහා යෙ චා පුග්ගලෙසො ඛණ්ණො අතිහො හෙ තිරසමිති සමිප්පිනානන්තිබ්බත්තා චිරකාලං සොචතති. “පමාදෙ රජෙ”ති: රූපාදිආරම්භණ්ණපු සතිමොසසාග්ගලකඛණ්ණො පමාදෙ සංකිලෙසසභාවත්තා රාගරජ්ජමිසසාහාය ම රජෙ “පමාදුක්ඛපතිතො රජෙ”ති: යො හි කොච රජෙ නාම රාගාදිකොසො සබ්බො පමාදුක්ඛපතිහො පමාදවසෙකෙව උප්පජ්ජති. “අප්පමාදෙතා”ති: අප්පමජ්ජනෙන අප්පමාදපටිපත්තිසා. “විජ්ජාසා”ති: අත්තමග්ගවිජ්ජාය. “අබ්බගෙ සලලමිත්තකො”ති: අත්තකො හදය නිසිහං රාගාදිසලලං උද්ධරෙය් සමුගනෙය්සාති.

මාලුඛිකපුත්තකෙසරසා ගාථාවණ්ණා

ති වසි තා.

“ඛණ්ණමිසති”ති ආයසමහො අපරසා සප්තදසනිවරසා ගාථා. සා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධිසු නහාගිකාරො නන් නන් හෙව විච්චුපතිසායං භූසලං උපවිණ්ණො නො ඉමසමිං බුද්ධිප්පාදෙ කපිල පුරෙ සුද්ධොදනමහාරාජසා පුරොගිහසා පුරොහා හුචා නිබ්බතති.

සප්පදසොති නාමං අහොසි. සො වයප්පතො සඤ්ඤනිසමාගමේ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජ්ඣා කිලෙසාභිගච්ඡා වෙතොසමාසිං අලුහනො භුගවචරියං චරිතො සංවේගජ්ඣො පච්ඡා සඤ්ඤා ආහරණො යොනිසො මනසිකාරං වඩ්ඪිතො අරහත්තං පඤ්ඤා අසද්දං බ්‍යාකරොනොතො:-

“පණ්ණවිසතිවය්‍යානි යතො පබ්බජ්ඣො අහං
අච්ඡරාසඤ්ඤානමභ්‍යවපි වෙතො සනතිං අනුස්සමං.

අලද්ධා විතතස්සකායනං කාමරාගෙන අද්දිතො
බාහා පග්ගස්ස කඤ්ඤො විහාරානුපනිකම්මං.

සඤ්ඤා වා ආහරියාමි, කො අඤ්ඤා ජිවිතොන මේ,
කථං හි සිකම් පච්චිකම් කාලං කුච්චිකම් මාදිසො.

තද්දහං බුරුමාද්දං මඤ්ඤකම්මං උපාසිමි;
පරිනිහො බුරො අසි ධම්මං ඡේතනුමයනො.

තතො මෙ මනසිකාරො යොනිසො උද්දපජ්ඣ,
ආදීනවො පාඤ්ඤා, නිබ්බිදා සමභිසථ.

තතො විතතං විමුච්චි මෙ, පග්ග ධම්මසුඛමචනං,
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසනං”නති

ඉමා ගාථා අහාසි.

තත් “පණ්ණවිසතිවය්‍යානි යතො පබ්බජ්ඣො අහං”නති: යතො පඨාය අහං පබ්බජ්ඣො නානිමානි පණ්ණවිසති වය්‍යානි. “අච්ඡරාසංඝානමභ්‍යවපි වෙතොසනතිං අනුස්සමං”නති: සො අහං එතතො කාලං භුගවචරියං චරණො අච්ඡරාසංඝානමභ්‍යවපි අනුලිපොඤ්ඤා මභ්‍යවපි බණ්ණං වෙතොසනතිං වෙතොසො සමාධානං න ලභිං, එවං පත අලභා විතතස්සකායනං තත් කාරණමාහ “කාමග්ගෙන අද්දිතො”නි. තත් “අද්දිතො”නි: පිට්ටිතො අභිභූතොනි අඤ්ඤා. “බාහා පග්ගස්ස කඤ්ඤො විහාරානුපනිකම්මං”නි: ඉදම්ම අතිවිශ අස්සත්තං වතනති. යද්දහං නියමානික සාසනෙ පබ්බජ්ඣා අත්තොනං කිලෙසපඤ්ඤා උච්චිතං තසකොකාමිති උච්චිතො බාහා පග්ගස්ස කඤ්ඤො විහාරා උපනිකම්මං වසනකවිහාරො බති නිකම්මොනො, යෙනාසිප්පායෙන නිකම්මොනො තං දස්සෙත්තුං “සඤ්ඤා වා ආහරියාමි”නි ආදී වුත්තං. තත් “සඤ්ඤා වා ආහරියාමි”නි: ‘වා’ සද්දෙ විකප්පණො, පපායො වා පපති ස්වාමි උච්චිතො වා මරියාමිති ආදිකෙ මරණප්පකාරෙ සංගණනාති. “සිකම්”නති: අධිසිලසිකම්මං “පච්චිකම්මං”නති: පච්චිකම්මොනො පරිච්චිතො. “පච්චිකම්මං”නිපි පාලි; පච්චිකම්මානි අඤ්ඤා. “කාලං”නති: මරණං, කථං හි නාම මාදිසො සිකම්මපච්චිකම්මොනො කාලං කප්පෙ යොනි අඤ්ඤා. සිකම්මපච්චිකම්මං හි අරියස්ස විනයෙ මරණං නාම යථාහ ගතවා:- මරණං ගෙනං භික්ඛුවෙ යො සිකම්මං පච්චිකම්මං

භික්ෂායාවතතති"ති. 'සිකඛං පච්චක්ඛාය'ති පන පාඨේ කථං නාම මාදිසො සිකඛං පච්චක්ඛාය කාලං කරෙය්‍ය සිකඛාසමඛිඪී ඵච පන හුත්වා කාලං කරෙය්‍යං; තස්මා "සත්ථං වා ආගරිස්සාමි. කො අත්ථො ජීවිතෙන මෙ"ති යොජනා. "නදුහ"නති යදු කිලෙසාභිභවනෙන සමණධම්මං කාතුං අසමන්ත්තාය ජීවිතෙ නිබ්බින්නො තදු අහං. "චුර"නති: නහා පිතචුරං; චුරසදිසං වා සත්ථකං. "මඤ්චකම්භි උපාපිසි"නති: පරෙසං නිවාරණභයෙන ඔවරහං පටිසිත්වා මඤ්චකො නිසිදිං. "පටිනිගො"ති: උපතීනො; ගලෙ ධම්මොති අභිප්පායො. "ඛම්භි"නති: කණ්ණ ඛම්මං, කණ්ණධම්මං. ගලවලයනතිපි වදනති. "ජෙතතු"නති: ජිජිතුං. "නතො මෙ මහසිකාගේ සොනිසො උදපජ්ජා"ති: යදුහං මරිස්සා මිති කණ්ණ ඛම්මං ජිජිතුං චුරං උපතෙසිං. තතො පරං "අරො ගනාහුඛො මෙ සිල"නති පච්චවේක්ඛනත්තස්ස අඛණ්ඩං අවජිග්ගං සුපරි සුදධං සිලං දිස්වා පිති උප්පජ්ජ, පිතිමත්තස්ස කායොපස්සඛි, පස්සඛානා යස්ස නිරාමිසං සුඛං අනුභවනත්තස්ස සමාභිභත්තා විත්තස්ස විපස්ස නාය වසෙත්‍ය යොනිසො මනසිකාරො උප්පජ්ජ. අථවා "නතො"ති: කණ්ණ චුරස්ස උපතයත්තො පච්ජා වණේ ජුතෙ උප්පනනං වෙදනං විකම්මොනෙනා විපස්සනාය වසෙත්‍ය යොනිසො මනසිකාරො උප්පජ්ජ. ඉදුති තතො පරං මග්ගඵලපච්චවේක්ඛණ්ණදුග්ගං උප්පනන භාවං දස්සෙතුං. "ආදීනවො පාතුරහු"ති ආදි වුත්තං. තං හෙය්‍ය වුත්තන්තමෙව.

අපරසක සප්පදසන්ධරස්ස භාථාවණ්ණනා ති සි තා.

"උවෙසිති"ති¹ ආයසමතො කාතියානසන්ධරස්ස භාථා. කා උප්පතති? අයමපි පුරිමවුදෙධසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා ඉමස්මිං වුද්ධුප්පාදෙ සාවන්තියං අඤ්ඤතරස්ස කොසියගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්තො මාතු ගොත්තවසෙත්‍ය පන කාතියානොති උදධිතාමො වයප්පතො සාමඤ්ඤකානිත්තරස්ස ගිහිසභායො ථෙරං තිස්සාය පබ්බජිතො සමණධම්මං කරෙන්නො "රතති. නිද්දුග්ගභවං විනොදෙස්සාමි"ති චක්ඛමං ආරුහි.² සො චක්ඛමන්නො නිද්දුග්ග අතිභූතො පවලාය මානො පරිපටිත්වා තත්තෙව අනන්තරතිභාය භූමියා නිපජ්ජි. සත්ථං තස්ස තං පච්චතී. දිස්වා සයං තත්ථ ගතත්වා ආකාසෙ ධ්වං කාති සඤ්ඤං අදුසි. සො සත්ථාරං දිස්වා උච්චිතිත්වා සංවෙගජුතො අවධාසි. අථස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙන්නො:-

"උවෙසිති, නිසිදු කාතියාන, මා නිද්දුග්ගලො අහු, ජුගරස්ස,
මා තං අලසං පමත්තබ්බු කුට්ටෙනෙව ජිනාතු මච්චුරජ.

ස සථාපි මහාසමුද්දවෙගො එවං ජනිජරුතිවහනනෙ තං
 සො කරොති සුද්ධිපමිත්තනො තිං, නහි තාණං තව
 විජ්ජනෙව අඤ්ඤං.

සථා හි විජේසි මග්ගමෙහං සංඛ්‍යාජනිජරුගයා අතිතං
 පුබ්බාපරරත්තමපමතෙතො අනුසුජ්ජ සුදුශං කරොති යොගං.
 පුරිමාති පමුඤ්ච ඛකුතාති සංඝාටිබුරුමුඛතිකඛගොජී
 මා බිබ්බාරතිඤ්ච නිද්දං අනුසුජ්ජත් කාතියාන.

කොයාති ජිනාති කාතියාන, යොගකෙබ්වපමෙසු කොවිදෙසි,
 පපුය්‍ය අනුගතරං විසුඛං පරිතිබ්බාගිසි වාරිනාව ජෙති.

පජේජාතිකරො පරිත්තරංසො වානෙත විනම්‍යතෙ ලතාව,
 එවමපි තුවං අනාදියානො මාරං ඉඤ්ජගොහත නිබුනාති.

සො වෙදසිතාසු විතරුගො කාලං කංඛ ඉමෙව සිතිහුතො”ති
 ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “උපෙඛිති”ති: නිද්දපගමනනො උට්ඨගනනො උට්ඨානවිරියං
 කරොති, යසමා නිපජ්ජා නාම කොසජ්ජපක්ඛියා තසමා මා සසි. “නිසි
 ද”ති පලලඛකං ආභුජ්ජිතා උජ්ජං කායං පණ්ඩාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨ
 පෙනො නිසිද. “කාතියානා”ති: තං නාමෙන ආලපති. “මා නිද්ද
 බහුලො අනු”ති: නිද්ද බහුලො නිද්දාහිහුතො මා අනු, ජගරස්ස ජගරි
 යානුසුතො ගොගි. “මා නං අලඝ”නති: ජගරියං අනනුසුජ්ජනතං
 තං අලසං කුසිතං පමනතබ්බු මාරෙ මව්වුරුජ් කුටෙනෙව අදුගලෙන
 විය නෙසාදෙ මිගං වා පක්ඛිං වා ජරුරෙගෙන මා ජිනාතු මා අහි
 හවතු මා අජේඤ්ඤාත්රතූති අජේඨ. “සසථාපි”ති: සෙය්‍යථාපි. “මහා
 සමුද්දවෙගො”ති: මහාසමුද්දස්ස උග්ගිවෙගො. “එව”නති: යථා
 නාම මහාසමුද්දස්ස උග්ගිවෙගො උපරුපරි උට්ඨගනනො හං අතික්ක
 මිතුං අසකෙකානතං පුරිසං අහිහවති, එවං ජනිජරු ව කොසජ්ජාහි
 හුතං තං අතිවහනනෙ උපරුපරි අජේඤ්ඤාත්රති. “සො කරොති”ති:
 සො තිං කාතියාන වතුති ඔසෙහි අනජේඤ්ඤාත්රණියං අරහතථල
 සංඛාතං සුද්ධිපං අත්තනො කරොති අත්තනො සත්තානෙ උපා
 දෙති. “න හි තාණං නව විජ්ජනෙව අඤ්ඤං”ති ‘ධි’ති: ගෙතු
 අජේඨ නිපානො, යසමා තනො අග්ගථලතො අඤ්ඤං තව තාණං නාම
 ඉධවා හුරං වා න උපලබ්ධති තසමා තං අරහතථසංඛාතං සුද්ධිපං
 කරොතිති. සථා හි විජේසි මග්ගමෙහං යං සාධෙත්තුං අවිසග්ගතො
 යතො පරාජිතා සුද්ධි අඤ්ඤාතිස්සියා තදෙනං තස්ස දිපස්ස භාරණභූතං
 පඤ්චවිධසගතො ජනිආදිහයතො ව අතිතං අරියමග්ගං දෙවපුත්ත
 මාරාදිකෙ අහිහවිතො තුග්ගං සථා විජේසි සාධෙසි, යසමා සත්ථු
 සන්ධිතා නාම සාවනෙත තං අධිගන්තබ්බං ත විස්සජේජනබ්බං, තඤ්ඤා
 තස්ස අධිගමාය පුබ්බරත්තාපරරත්තං පුරිමියාමිවෙව පච්ඡිමියාමඤ්ච
 අපමනෙතො සතො, සමපජනො හුතො අනුසුජ්ජ යොගං භාවනං.

දලං ව කරොති. “සුමානි පමුඤ්ච බන්ධනානි”ති: පුරිමකානි ගිහි භාලෙ ආබ්බාති ගිහිබන්ධනානි නාමදුක්ඛබන්ධනානි පමුඤ්ච විස්සරෙති. තත් අනපෙකෙනා හොති. “සංඝාපිච්චරමුණ්ඩනිකාපො ජි”ති: සංඝාපිච්චරි බුරෙත භාතසිසමුණ්ඩා හික්කාගාරභොජිති තිවිධපොභං පුරිමබන්ධනපමොක්ඛස්ස ඛිංඛාරතිතිඥානනුයෝගස්ස ව කාරණවචනං, යඝමා නිං සංඝාපිපාරාහො මුණ්ඩා හික්කාගාරො ජිවසි, තඝමා න තෙ කාමසුඛමනුයෝගො ඛිංඛානුයෝගො ව සුභොතාති. තභො පුරිමානි උඤ්චබන්ධනානි ඛිංඛාරතිතිඥා ව මා අනු සුජ්ජාති යොජනා. “ක්කායාති”ති: ක්කායස්ස ආරම්භජාතිජ්ජානං; තං පත අනුසුජ්ජෙනා යෙන ක්කානෙන යතො කිලෙසා සබ්බසො ජිතා හොනති තං උක්ඛණ්ණජාතිජ්ජානං අනුසුජාති දස්සෙනෙනා “ක්කායාති ජිතාති”ති ඥාග. “සොගතෙඛමපථෙසු නොවිදෙයි”ති: වතුයොගෙහි ඛෙමස්ස නිබ්බාණස්ස පථභූතෙසු බොධපක්ඛය ධම්මෙසු කුසලො ජෙකො හොති. තඝමා භාවනං උස්සක්කා පෙනෙනා අනුත්තරං උත්තරරතිතං විසුඨිං නිබ්බාණං අරහත්තඤ්ච පප්පය්‍ය පාපුණ්ණිකා පත නිං පරිනිබ්බාහිසි වාරිනාව ජොති, මහතා සලීලවුට්ඨිතිපාතෙන අග්නිකඛණ්ඩො විය අරියමග්ගවුට්ඨි තිපා තෙන පරිනිබ්බාසියාසි. “පජ්ජාති කතෙ”ති: පජ්ජාතිං කරො පදීපො. “පජිත්තරංගො”ති: කුණ්ණාසිසිඛො “විනමානෙ”ති: වින මියති අපනීයති “ලතාවා”ති: වලලී විය. ඉදං වුත්තං ගොති:-යථා වට්ඨි ආදිපච්චයවෙකලෙලන පරිත්තරංසො ගතපභො පදීපො අපට්ඨිකා ලතාව වාජෙන විධිමියති විද්ධිංසියති එවං. නිව්ටි නොසිය ගොත්තවාය ඉඤ්ඤාසොත්ත ඉඤ්ඤාමානගොත්ත මාරං තස්ස වසෙ අනා වත්තනා අනුපාදනතො ව අනාදියානො නිබ්බනාති විධිමෙති විද්ධිං සෙති. එවං පත විද්ධිස්සාමාරො සො නිං වෙදසිභාසු සබ්බවෙදනාසු විගතච්ඡන්දරාගො ඉධෙව ඉමසමි. සෙව අත්තභාවෙ සබ්බකිලෙසද රථපරිලාභාභාවෙන සිතිභූතො නිබ්බුතො අත්තතො පරිනිබ්බාණ කාලං කංඛ ආගමෙහිති. එවං සත්ථාරා අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණං පාපිතො දෙසනාවසානෙ විපස්සනං වඩෙසිතො අරහත්තං පාපුණ්ණි. අරහත්තං පත පඤ්ඤා සත්ථාරා දෙසිතනියාමෙනෙව ඉමා ගාථා අභාසි. තා එව ගාථා ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණව ජතා.

කානිසානපෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා ති වසී හා.

“සුදෙසිතො”ති ආයස්මතො මිගජලපෙරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමෙ පුරිමබුද්ධෙසු කභාසිකාරො තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණිකා ඉමසමි. බුද්ධපාදෙ සාවභියං විසාඛාය මහා උපාසිකාය පුත්තො හුතා නිබ්බතති. මිගජලො තිස්ස නාම අභොසි. සො විහාරං ගතවා අභිණ්ණසො ධම්මසවණෙන පටිලඤ්ඤා පබ්බජිතො විපස්සනං වඩෙසිතො අරහත්තං පඤ්ඤා බ්‍යාකරොත්තො:-

“සුදෙසිනො වකුමනා බුද්ධිනාදිවබ්බකුනා
සබ්බසංයෝජනාතිතො සබ්බවට්ඨිනාසනො.

නියතාතිකො උත්තරණො තණ්හාමූලවිසොසනො
විසමූලං ආසාතනං ඡේතො පාපෙති තිබ්බුතිං,

අඤ්ඤාණමූලහෙද්දං කම්මයන්තවිසාවනො
විඤ්ඤාණානං පරිඤ්ඤා ඤ්ඤාචරිතීපාතනො.

වේදනානං විඤ්ඤාපනො උපාදිනප්පමොවනො
භවං අභාරකාසුංච ඤ්ඤාණෙන අනුපස්සකො.

මහාරසො සුභවතීරො ජරාමවුනිවාරණො
අරියො අරියංගිකො මග්ගො දුක්ඛපසමනො සිවො.

කම්මං කම්මනති ඤ්ඤාතො විපාකඤ්ඤා විපාකනො
පටිවුට්ඨපත්තධම්මානං යථා වා ලොකදස්සනො.

මහාබෙමඛගමො සනෙතො පරියොසානහද්දකො”ති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “සුදෙසිනො”ති: සුට්ඨි දෙසිනො; විනෙයජ්ඣාසයානුරූපං දිට්ඨිධම්මිකසම්පර්ධිකපරමන්තං යථාවතො විභාවනවසෙන දෙසිනොති අනෙං. අථවා “සුදෙසිනො”ති: සම්මා දෙසිනො පවත්තිතිවන්තිනං තදුභයගෙනුනං ව අවිපරිතතො පකාසනවසෙන භාසිතො; ස්වාත්මානොති අනෙං. “වකුමනා”ති: මංසවකු දිබ්බවකු පඤ්ඤාවකු බුද්ධිවකු සමන්තවකුති ඉමෙහි පඤ්ඤාති වකුමනා. “බුද්ධිනා”ති: සබ්බඤ්ඤාබුද්ධින. “ආදිවබ්බකුනා”ති: ආදිවිවගොත්තන. දුට්ඨො හි ලොකෙ බන්ධයවංසො ආදිවිවංසො සොමවංසොති. තත් ආදිවිවංසො ඕක්කාභරුජ්ඣති ජනිතබ්බං තතො සංජනනාය සානියා ආදිවිවගොත්තාති භගවා ආදිවබ්බකු, අථවා ආදිවිවංස බ්බුතිපි භගවා ආදිවබ්බකු. සොගමනෙං හෙට්ඨා වුත්තො යෙව. කාමරූපසංයෝජනාදිනං සමතික්කමනතො සබ්බසංයෝජනාතිතො, තතො එව කම්මනිලෙසවිපාකවට්ඨානං විනාසනතො විද්ධං සනතො සබ්බවට්ඨිනාසනො, සංසාරවාකරතො නියසානතො නියසාතිකො, සංසාරමගොඤ්ඤා උත්තරණවේදන උත්තරණො, කාමතණ්හාදිනං සබ්බතණ්හානං මූලං අවිජ්ජං අයොනිසො මනසිකාරඤ්ඤා විසොසෙති සුක්කාපෙතිති තණ්හාමූලවිසොසනො. තිණ්ණවට්ඨි වේදනං සම්පට්ඨෙවස්ස විද්ධංසනතො විසස්ස දුක්ඛස්ස භාරණත්තා විසමූලං සත්තානං බ්‍රහ්මපත්තර්ථානනාය ආසාතනං කම්මනම්මනිලෙසං ඡේතො සමුච්ඡිද්ධා “තිබ්බුති”නති: තිබ්බාණං පාපෙති, අඤ්ඤාණස්ස මූලං, අඤ්ඤාණමූලං; අයොනිසො මනසිකාරො ආසවා ව. ආසවසමුදයං අවිජ්ජාසමුදයොති හි වුත්තං. තස්ස හෙද්දං චරිතපමඤ්ඤාණෙන භික්ෂුනන්ද, අථවා අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරති/ ආදිවිවගතො අඤ්ඤාණං

මූලං එහස්සාති=අඤ්ඤාණමූලං, හවච්ඤාං. නස්ස මහාඤ්ඤාණවජ්ජ
 රෙන පද්දනන්තං දෙසිතොති සම්මතො. කමමයන්තවිසංවතො
 කමමසවිතස්ස අත්තභාවයන්තස්ස විධංසනො. “විඤ්ඤාණානං
 පටිගහගෙ”ති: කාමහවාදිසු යථාසකං කමමුතා ආදානවිඤ්ඤාණගහ
 නෙ උපවසිතොති වචනසෙසො. හන්තන්තං හි හවෙ පටි
 සක්ඛියා ගතිතාය තං තං හවතියතවිඤ්ඤාණවජ්ජිති ගතිතා එව
 තොති. “ඤ්ඤාණවජ්ජර්ගිපාතනො”ති: ඤ්ඤාණවජ්ජර්ගිය පාතනො ඤ්ඤාණ
 වජ්ජරං නිපාතෙත්වා තෙජං පද්දතො, ලොකුත්තරධම්මො හි
 උපපජ්ජමානො සත්තහවාදිසු උපපජ්ජනාරහාති විඤ්ඤාණාති
 හිඤ්ඤාණමෙව උපපජ්ජති “වෙදනානං විඤ්ඤාපනො”ති: සුඛා
 දිනං ක්‍රියානං වෙදනානං යථාකමං දුක්ඛසල්ලාතිවච්චසෙන
 යථාවතො පවෙදකො. “උපාදානස්මාවතො”ති: කාමුපාදනා
 දිති වතුතිපි උපාදානෙහි විතතසන්නානස්ස විමොචකො. “හවං
 අභාරකාසුංච ඤ්ඤාණාන අනුපසස්සකො”ති: කාමහවාදිනවච්චමපි
 හවං එකාදසති අගතිහි ආදිහතභාවතො සාධිකපොරිසං අභාරකාසුං
 විය මහාඤ්ඤාණෙන අනුපවච්චකවතො දස්සෙතා. සත්තපණීතභාවා
 අතිහතිකරවෙස්ස මහාරසො පරිඤ්ඤාදිවසෙන වා මහාකිලිතාය
 සාමඤ්ඤඵලවසෙන මහාසමපහතිතාය ච මහාරසො, අනුපච්චිතසමහා
 රෙහි දුරවගාහතාය අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨතාය ච සුච්ඡගග්ගෙ, ජරා
 මව්චුනිවාරණො ආයතිහවාතිනිබ්බතායා නිව්භතනෙන ජරාය මව්චු
 නො ව පටිසෙධකො, ඉදානි යථාචුත්තගුණවිසෙසස්සත්තං ධම්මං
 සරුපතො දස්සෙතො “අරියො අරියතිසො” ති වචා පුත්තපි තස්ස
 භාවිපයගුණෙ විහාවෙහුං “දුක්ඛුපසමතො”ති ආදිමාග. හස්සන්තො:-
 පරිසුද්ධිවෙස්ස අරියො, සමමාදිලිභිආදිඅරියධම්මසමොධානතාය
 අරියතිසො, නිබ්බාණ ගවෙසනවෙස්ස මහො, සකලට්ටදුක්ඛවූප
 සමනතො දුක්ඛුපසමතො, ඛෙමවෙස්ස සිමො, යථා ඉතො බාහිරක
 සමයෙ අසමමාසමුද්ධිපවෙදිතතො කමමවිපාකා විපල්ලාසියනති
 එවං අවිපල්ලාසෙත්වා පඤ්ඤාපනාධම්මානං පටිවසමුප්පාදනස්ස
 ධම්මෙසු කමමං කමමනාති විපාකඤ්ච විපාකතො ඤ්ඤාන පුබ්බිකාග
 ඤ්ඤාණෙන ඤ්ඤානගෙහු සස්සතුචෙත්දගහණ විධිමතෙන යථාවතො
 ආලොකදස්සනො තක්කරස්ස ලොකුත්තරඤ්ඤාණාලොකස්ස දස්සනො
 භොතවි භාචි කාදිපි අනුපඤ්ඤානො මහාබෙමං නිබ්බාණං ගවජ්ජි
 සතෙන ගමෙති වාති මහාබෙමබ්බගමො, සබ්බකිලෙසදරුපරිදාහවූප
 සමනතො සතො, අකුප්පාය වෙතො විමුත්ඛියා අනුපාදිසෙසාය ච
 නිබ්බාණ ධාතුයා පාපනෙන පරියොසානගග්ගෙ, “දෙසිතො වක්ඛු
 මනා”ති යොජනා. එවං පෙරෙ තානානසෙහි අරියධම්මං පසංසතො
 හස්ස ධම්මස්ස අත්තනා අභිගතභාවං අඤ්ඤාපදෙසෙන පකාසෙසි.

මගජලපරස්ස ගාථාවණණනා

ති වසි තා.

“ජනිමදෙන මනෙතාන” නති ආයසමනො ජේගනඤ්ඤරසස
ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබ්බදොසු කතාසිනායො තත් තත්
භවෙ පුඤ්ඤති උපවිඤ්ඤා ඉමසමි. බුද්ධාපාදෙ සාවනියං කොසල
රඤ්ඤ පුරෙතිනසස පුතො හුතො නිබ්බන්ති. තස්ස ජේගනොති
නාමං අහොසි. සො වයප්පතො ජනිමදෙන භොගමදෙන ඉස්ස
රියරූපමදෙන ව මනො හුතො අඤ්ඤ භිලෙතො ගරුඨානියා
නමපි අපවිතිං අකරෙතො මානන්දො විවරති. සො එකදිවසං
සන්ධාරං මහතියා පරිසාය පරිවුතං ධම්මං දෙසෙනං දිස්වා උපසං
කමතො “සවෙ මං සමණො ගොතමො පඨමං නාලපියං න ඛො
තං ආලපියාමි” ති චිත්තං උපාදෙතො උපසංකමිති ඕතො භගවති
පඨමං අනාලපතො සයමපි මානෙන අනාලපිති ගමනාකාරං
දස්සෙසි. තං භගවා:-

“න මානං බ්‍රාහ්මණ සාධු අත්තිකසිධි බ්‍රාහ්මණ
යෙන අනෙත ආගඤ්ඤි තමෙව මනුබ්‍රාහ්මණ” ති

ගාථාය අජ්ඣගාසි. සො “චිත්තමෙම සමණො ගොතමො ජනා
ති” ති අභිප්පසනො භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතීති පරමති
පව්වාකාරං කතො:-

“කෙසු න මානං කසිරාථ කෙසු අස්ස සගාරවො
කාසස්ස අපචිතා අස්ස කාසස්ස සාධු සුසුඡ්ඡා” ති

පුළුච්. තස්ස භගවා:-

“මාතරි පිතරි වාපි අපො ජෙට්ඨමති භාතරි
ආචරියෙ චතුත්මති තෙසු න මානං කසිරාථ.

තෙසු අස්ස සගාරවො තාසස්ස අපචිතා අස්ස තාසස්ස
සාධු සුසුඡ්ඡා
අරහතො සිතිභූතෙ කතකිලෙව අනාසවෙ

තිහච්ච මානං අත්ථෙඛො තෙ තමස්ස අනුත්තරෙ” ති

පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙනො ධම්මං දෙසෙසි. සො තාය දෙසනාය
සොතාපනො හුතො පබ්බජිති විපස්සනාය කම්මං කරොතො
අරහතං පච්චා අත්තනො පටිපත්තිතිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං
බ්‍යාකරොතො:-

“ජනිමදෙන මනෙතානං භොගඉස්සරියෙන ව
සණ්ඨාතවණ්ණරූපෙන මදමනො අචාරිහං.

තාසනො සමකං කඤ්චි අතිරෙකඤ්ච මඤ්ඤිසං
අතිමානහතො බාලො පන්දො උසසිතධානෙ.

මාහරං පිහරං වාපි අඤ්ඤ ව ගරුසමමන
න කඤ්චි අභිවාදෙසිං මානන්දො අනාදරො.

දිසා විනායකං අග්ගං සාරජිනං වරුත්තමං.
තපනනම්ව ආදිච්චං භික්ඛුසංඝපුරකකිතං.

මානං මදං ව ඡබ්බිකාං විප්පසන්නෙන වෙනසා
සිරසා අභිවාදෙසිං සබ්බසත්තානමුත්තමං.

අභිමානො ව ඔමානො පභිණං සුසමුග්ගතා;
අත්ථිමානො සමුච්ඡින්නො, සබ්බ මානවිධා ගතා”ති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “ජුතිමදෙන මනත්තාග”නති: අගං උදිතොදිතෙ බ්‍රාහ්මණ
කුලෙ නිබ්බන්ධො න මාදිසො උභතො සුඡතො අඤ්ඤ අත්ථි
කුලමානෙන මනෙතො මානන්දො අවාරිනති යොජනා. “හොග
ඉග්ග පිසෙන වා”ති: විභවෙන ආධිප්‍යෙවෙන ව ගෙතුගුනෙන, හොග
සමපදඤ්ච ඉග්ගරියසමපදඤ්ච පටිච්ච උප්පන්නමදෙන මනෙතො අගං
අවරිනති යොජනා. “සංඝානවණ්ණරුපෙන”ති: සංඝානං
ආරොහපරිනාග්ගමපතති වණ්ණං ඔදුතසාමනාදිජම්බමපතති රූපං
අභපච්චගසොභා, ඉධාපි වුත්තනගෙන යොජනා වෙදිතබ්බා. “මද
මනෙතා”ති: වුත්තප්පකාරහො අඤ්ඤනපි මදෙන මනෙතො.
“නාත්තනො සමක”නති: අත්තනො මම සමකං සදිසං ජුතිආදිති
සමානං අතිරෙකං වා කඤ්චිත මඤ්ඤිකං න මඤ්ඤිං. මයා සමානමපි
න මඤ්ඤිං. කුතො තතො අධිකතරනති අධිප්පායො. “අභිමානගතො
බාලො”ති: තතො බාලභාවතො අභිමානෙන බතුපගතකුසලා
වාගෙ තතො එව පන්දො උසස්තද්ධිනේ ප්‍යෙවසෙන ගරුතමපි
නිපච්චාකාරස්ස අකරණතො තුසං ප්‍යො අනොතමනපිඤ්ජනො
උසස්තමානද්ධිනේ, වුත්තමෙවන් පාකවහරං කාතුං “මාතර”නති ආදි
වුත්තං. තත් “අඤ්ඤ”ති: ජෙට්ඨභාතුආදිසො සමණබ්‍රාහ්මණ
ව “ගරුසමමනො”ති ගරුති සමමනෙ ගරුට්ඨානියෙ “අනාදගේ”ති:
ආදරරගිතො “දිසා විනායකං අග්ග”නති: එවං මානන්දො හුත්වා
විවරනෙතො දිට්ඨධම්මකසමපරාධිකපරමන්තෙහි විනෙය්‍යානං විනස
තතො සයම්බුතාය නායකභාවහො ව විනායකං සදෙවකෙ ලොකෙ
සිලාදිගුණෙහි ජෙට්ඨභාවහො අග්ගං පුරිසදමමානං අච්චන්තනාය
දමනහො සාරජිනං වරුත්තමං අතිවිශ උත්තමං බ්‍රාහ්මණාදිමහා
සෙන ආදිච්චම්ව තපනනං ඔහාසනනං භික්ඛුසංඝපුරකකිතං ධම්මං
දෙසෙනනං සබ්බසත්තානමුත්තමං සන්තරං දිසා බුද්ධානුභාවෙන
සන්නජ්ඣො “අගමෙව සෙට්ඨො, අඤ්ඤ භිනා”ති පචන්තං මානං
හොගසමපදදිමදඤ්ච ඡබ්බිකාං පහාය “විප්පසන්නෙන වෙනසා සිරසා
අභිවාදෙසි”නති යොජනා. කපං පනායං මානන්දො සමානො සන්ත්‍රී
දස්සනමනෙතන මානං පහාසිති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං
සන්ත්‍රීදස්සනමනෙතන මානමපහාසිති. තමෙව අනුබ්‍රූහයාති ආදිකාය
පන දෙසනාය මානං පහාසි. තං සන්ධාය වුත්තං “මානං මදඤ්ච

ජෛනිකයා “විප්පසනෙනා වෙනසා සිරසා අභිවාදෙසි”නැති විප්පසනෙනා වෙනසාහි ව ඉන්ධ්‍යාලකයන් කරණවචනං දැක්වීම. “අගමෙව සෙට්ඨා”හි පවතෙතා මානො අභිමානො, “ඉමෙ පන නිභිනා”හි අඤ්ඤා නිභිනතො දහනතස්ස මානො ඔමානොහි වදනැති. “සෙට්ඨා ගමස්මි”හි පන අඤ්ඤා අභිකක්ඛිතො අනන්තං සෙය්‍යතො දහනතස්ස” පවතෙතා සෙය්‍යමානො අභිමානො “තිනොගමස්මි”හි පවතෙතා භිනමානො ඔමානො. “පභිණා සුසම්මිහනා”හි: හෙට්ඨම මග්ගෙහි පභිණා හුතො අඤ්ඤාමග්ගනා සුභිසම්මුග්ගනාහිනා, අසම්මානො එසොගමස්මිහි ධ්‍යෙයි අගනති ගහණවසෙන පවත්නමානො, සඤ්ඤාතිනා කෙවලං අභිමානමිමාන අසම්මානා එව අථ ටො සෙය්‍යස්ස සෙය්‍ය මානාදයො නවට්ඨා අනතරභෙදෙන අනෙකට්ඨා ව සඤ්ඤා මානට්ඨා මානකොට්ඨාසා හවා අග්ගමග්ගෙන සම්මුග්ගනාහිනාහි.

ජෛනපේරස්ස ගාථාවණණනා

ති ට්ඨි තා.

“සද්ධානවො පබ්බජිතො”හි ආයස්මතො සුමනපේරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමි පුරිමබ්‍රහ්මෙසු කතාධිකාරො නත්තත්ත භවෙ පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණෙනා සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්ධිතො විඤ්ඤාතං පතෙතා එකදිවසං සිඛිං භගවන්තං දිස්වා පසන්නමානසො සුමනපුප්ඵෙති පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙත්ත දෙවමනුස්සෙසු සංසරතො ඉමස්මිං බ්‍රහ්මපාදෙ අඤ්ඤා තරස්ස උපාසකස්ස ගෙගෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨි. සො ව උපාසකො ආයස්මතො අනුරුඤ්ඤාපේරස්ස උපට්ඨාකො අහොසි. තස්ස ව තතො පුබ්බ ජාතා දුරකා මරිංසු. තෙන සො “සවාගං දුද්ධි එකං පුත්තං ලභිස්සාමි, අයස්ස අනුරුඤ්ඤාපේරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමි”හි විත්තං උපාදෙසි. සො දසමාසච්චයෙන ජාතො අරොගො යෙව හුතො අනුක්කමෙන වසෙස්සතො සත්තවස්සිකො අහොසි. තං පිතා පේරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිතො පරිපක්ක ඤ්ඤාතො විපස්සනාය කම්මං කරොතො නවිරස්සෙව ඡෙත්තිඤ්ඤා හුතො පේරං උපට්ඨන්තො “පානියං ආගරිස්සාමි”හි කට්ටං ආදිය දුද්ධියා අනොත්තරදහං අගමාසි. තතෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො නාග රුජ් අනොත්තරදහං පටිච්ඡාදෙනො සත්තකට්ඨානුං භොගෙන පරික්ඛිජිතො උපරි මගන්තං එණං කරිතො සුමනස්ස පානියං ගගෙත්තුං ඔකාසං නදෙති. සුමනො ගරුලුරුපං ගගෙත්තුං නාගරුජ්ඣං අභි භවිතො පානියං ගගෙත්තුං පේරස්ස වසන්ධානං උද්දස්ස ආකාසෙන ගච්ඡති, හං සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො තථා ගච්ඡන්තා දිස්වා ධම්ම සෙනාපතීං ආමන්තෙත්තුං සාරිපුත්ත “ඉමං පස්සා”හි ආදිනා වතුති ගාථාහි තස්ස ගුණ අභාසි. අථ සුමනපේරෙ:—

“යද නවො පබ්බජිතො ජාතියා සත්තවස්සිනො
ඉද්ධියා අභිභොචාන පත්තගිඤ්ඤං මගිද්ධිකං

උපජ්ඣායස්ස උදකං අනොභත්තං මහාසරා
ආගරම්, තතො දිස්වා මං සත්ථා එතදබ්බුච්ඡි:

සාරිපුත්ත ඉමං පස්ස ආගච්ඡන්තං කුමාරනං
උදකුමකමාදය අජ්ඣත්තං සුසමාගිතං.

පාසාදිකෙන වත්තෙන කල්‍යාණඉරියාපථො
සාමණේරෙ නුරුද්ධස්ස ඉද්ධියා ව විසාරදෙ

යද නවො පබ්බජිතො ජාතියා සත්තවස්සිනො
ඉද්ධියා අභිභොචාන පත්තගිඤ්ඤං මගිද්ධිකං

ආජාතියෙන ආජ්ඣෙය්‍යසාධුනා සාධුකාරිතො
විනිතො අනුරුද්ධෙන කතකිද්ධෙන සික්ඛිතො

සො පඤ්ඤා පරමං සන්තිං සච්ඡිකත්වා අකුප්පතං
සාමණේරො සුමනො මා මං ජ්ඣෙය්‍යති ඉච්ඡති”ති

අඤ්ඤාබ්‍යාකරණවසෙන ඡගාථා අභාසි.

තත්ථ ආදිතො වෙ ගාථා සුමනෙත්ථෙරෙනෙව භාසිතා. ඉහරු
වහස්සො හං පසංසනෙතන සත්ථරා භාසිතා. සබ්බා එකජ්ඣං
කත්වා සුමනෙත්ථෙරො පච්ඡා අඤ්ඤා බ්‍යාකරණවසෙන අභාසි.

තත්ථ “පහනගිඤ්ඤ”නති: නාගරජං. “නතො”ති: තත්ථ යද
නවො පබ්බජිතො ජාතියා සත්තවස්සිනො ඉද්ධිබලෙන මගිද්ධිකං
නාගරජනං අභිභවිත්වා අනොභත්තදහනො උපජ්ඣායස්ස පානියං
ආගරම් හස්මිං කාලෙති අත්ථො. මං උද්දස්ස මග්ගං සත්ථා එතදබ්බුච්ඡි
යං පන අබ්බුචි තචපන දස්සෙන්නො “සාරිපුත්ත ඉමං පස්සො”ති ආදි
මාග. “අජ්ඣත්තං සුසමාගිතං”නති: විසයජ්ඣත්තභූතෙන අග්ගඵල
සමාධිනා සුචුළුසමාගිතං. “පාසාදිකෙන වත්තෙනා”ති: පස්සන්තානං
පසාදවසෙන ආචාරවත්තෙන, කාරණත්ථෙ ඉදං කාරණවචනං.
“කල්‍යාණඉරියාපථො”ති: සම්පන්නඉරියාපථො. පාසාදිකෙන වත්තො
නාති වා ඉත්ථෙහුහලකච්ඡෙ කාරණවචනං. සමණභාවො සාමණ්ඤ්ඤං,
සාමඤ්ඤනති අත්ථො. හදත්ථං ජීරති පච්චත්තති=සාමණේරෙ, සම
ණ්‍යෙදදස්සො. “ඉද්ධියා ව විසාරදෙ”ති: ඉද්ධියමි ව්‍යත්තො සුකුසලො.
“ආජාතියෙනා”ති: පුරිසාජාතියෙන අත්තගිහපරිභානං සාධ
නතො සාධුනා කතකිද්ධෙන අනුරුද්ධෙන සාධුනා සාධු උග්ගගිහ
සාධකො සුචුළුවා ආජ්ඣෙය්‍යකාරිනා දම්මො අග්ගවිජ්ජාය විනිතො
අසෙක්ඛනාචාපාදනෙන සික්ඛිතො සික්ඛාපිතොති අත්ථො. සො
සාමණේරෙ සුමනො පරමං සන්තිං නිබ්බාණං පඤ්ඤා අග්ගමග්ගාධි
ගමෙන අධිගන්ත්වා සච්ඡිකත්වා අත්තපච්චකං කත්වා අකුප්පතං අර

ගතතථලං අපිච්ඡිනාචස්ස පරමුක්කංසගතතතා “මා මං ජඤ්ඤා”ති:
මං අයං ඛිණ්ණස්මො ඡලෙහිඤ්ඤාති වා කොච්චි මා ජනෙය්‍යාති
ඉච්ඡති අභිකම්බතිති.

සුමනසේරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති වසී තා.

“වානරේශාභිනීනො”ති ආයස්මතො නගානකමුනිස්ස ගාථා.
කා උපපත්ති? අයමි පුරිමමුදෙධස්ස කතාසිකායේ තත්ත තත්ත භවෙ
පුඤ්ඤාති උපවිඤ්ඤා ඉමස්මි. බුද්ධාදෙ රුජගහෙ මුග්ගණකුලෙ
තිබ්බන්තිවා වයපපතො විජ්ජාධානාදිස්ස නිප්පත්තිං ගතො නගාන
කලකඛණයොගෙන නගානකොති පඤ්ඤාසිත්. තාපසපබ්බජ්ජං
පබ්බජ්ජා රුජගහස්ස තියොජ්ජාපමාණේ ඥානෙ අරඤ්ඤායතනෙ
නිවාසෙති යාපෙතො අග්ගිං පරිවරයමානො වසති. තස්ස සත්ථා
සථෙ විශ පදීපං හදයබ්බතතරෙ පජ්ජනතං අරගතකුපතිස්සයං
දිස්වා අස්මමපදං අගමාසි. සො භගවතං දිස්වා හට්ඨකුට්ඨො
අත්තනො උපකප්පනතියාමෙන ආහාරං උපනෙසි. තං භගවා
පරිභුජ්. ඵමං තයො දිවසෙ දත්වා වතුන්දිවසෙ “භගවා! භූමො
පරමස්සමාලා, කථං ඉමිනා ආහාරෙන යාපෙථා”ති ආග. තස්ස සත්ථා
අරිශ්ඤ්ඤාසගුණං පකාසෙතො ධම්මං දෙසෙසි. තාපසො තං
සුත්වා නොතාපනො සුත්වා පබ්බජ්ජා අරගතං පාපුණි. භගවා
තං අරගතො පතිට්ඨාපෙත්වා ගතො. සො පන තත්ථෙව විහ
රතො අපරහාගෙ වාතාබාධෙන උපලුතො අගොසි. සත්ථා තත්ත
ගතන්තං පටිසන්ධාරමුඛෙන තස්ස විහාරං පුච්ඡතො:-

“වානරේශාභිනීනො කුං විහරං කාතනෙ වනෙ
පටිද්ධගොවරෙ ඵ්ථෙවෙ කථං භික්ඛු කරිස්සාසි”ති
ගාථමාග.

අථ ඵෙරෙ:-

“පිතිස්සවෙන විපුලෙන ඵරිකාන සමුස්සයං
ඵ්ථෙව අභිසමෙහානොති විහරිස්සාමි කාතනෙ.

භාවෙනො සත්තබොජ්ඣගෙ ඉන්ද්‍රියානි බලාති ව
කුතසොබ්බමසම්පනොති විහරිස්සං අනාසවො.

විප්පමුත්තං කිලෙසෙති පුද්ධවිත්තං අනාවිලං
අභිග්ගං පථව්වෙකවනොති විහරිස්සං අනාසවො.

අජ්ඣතං ව බ්බද්ධා ව යෙ මෙ විජ්ජා ආසවා,
සබ්බෙ අසෙසා උච්ඡිතො න ව උපපත්තරෙ පුත්ත.

පඤ්ඤාකතා පරිඤ්ඤා නිට්ඨන්ති ජිත්තමුලකා,
දුක්ඛකඛයො අනුප්පනොති, තත්ථිද්ධා පුත්තබ්බො”ති

ඉමානි සෙසගාථානි අත්තනො විහාරං සත්ථෙව පවෙදෙසි.

තත් “අනෙකාධිකාර”ති: කොධරගිතසං වයෙන සමුවර්තන කොධසං කුතො නාම හෙතු කොධසං නසං නසං උප්පත්තිකාරණං තප්පිති අනේ. “දත්තසං”ති: උත්තමෙන දමෙන අග්ගමග්ගද මපෙන දත්තසං. “සමප්පිවිනො”ති: කායවිසමාදීති සබ්බසො පහාය කායසමාදීතං වසෙන සමං ජීවත්තසං සන්තඨාතිසෙන සමප ජ්ඣෙඤ්ඤාන සමවදෙව වත්තත්තසං “සමමදඤ්ඤා විමුහත්තසං”ති: සමා අඤ්ඤාය අභිඤ්ඤායාදිකෙ ධම්මෙ ජාතිනා සබ්බාසවෙහි විමුහත්තසං නතො එව සබ්බකිලෙසදරුපරිලාභවූපසමෙන වූප සත්තසං ඉට්ඨාදිපු තාදිලකඛණපාත්තියා තාදිනො විණාසවසං. “කුප්පා කොමො”ති: අඤ්ඤාපදෙසෙන පේරෙ අත්තනො කොධා භාවං තසං ව කාරණාති වත්තා ඉදති කොමෙ අනෙකාමෙ ව ආදීතවා නිසංසදසංතෙන ධම්මං කපේනො “තසෙව”ති ආදීතං. තත් “සො කුද්ධං පපිකුක්ඛති”ති: යො පුග්ගලො අත්තනො උපරි කුද්ධං කුපිතං පුග්ගලං පටිකුක්ඛති තසෙව තෙන පටිකුක්ඛතපච්චකෙකා සත්තපටිපහාරදිනා පාපියො ඉධ ලොකෙ විඤ්ඤාගරහාදිවසෙන පරලොකෙ නිරයදුක්ඛාදිවසෙන අභග්ගකතරං අකලාසංඝකතරං හොති, කුක්ඛනෙන පන කුද්ධසං පාපං හොතිති වත්තබ්බමෙව තප්පි. තෙව පන යො අකුද්ධං පටිකුද්ධං ආරබ්භා කුක්ඛතීති අත්තං වදන්ති. “කුද්ධං අපපිකුක්ඛනො”ති: යො පන කුද්ධං පුග්ගලං අයං පුග්ගලො කුද්ධො කොධපරවසොති ඤාතො න පටිකුක්ඛති බමති, සො දුජ්ජයං කිලෙසසංගාමං ජෙති නාම, න කෙවලඤ්ඤාය කිලෙසසංගාමජයො එව, අථවො උභයගිතපටිපත්තිපි දසෙන්නො ආග. “උගිනනමධං-පප-උපසමමති”ති: යො පරං පුග්ගලං සංකු පිතං කුද්ධං කොධපරෙහොති ඤාතො නං මෙත්තායනො අප්පු පෙක්ඛනො වා සතො සමපජනො හුත්වා උපසමමති බමති තප්පි පථරති, සො අත්තනො ව පරසංචාති උගිනනං උභයලොකසුඛා වගං අත්තං ගිතං වරති “උගිනනං තිකිච්ජනන”නති: අත්තනො ව පරසංචාති උගිනනං මිනනං කොධබ්බාධිං තිකිච්ජනනං බමනනං පුග්ගලං යෙ ජනා ධම්මසං අරියාවාරධම්මෙ අකුසලා තෙ බාලා අයං අවිදුසු සො අත්තාත් අනෙකාසත්තසං පහරත්තසං තිඤ්ඤි න කරෙහිති මඤ්ඤාහති නං තෙසං අයොතිසො මඤ්ඤානති අධිප්පායො. තිකිච්ජනතිපි පඨනති. තිකිච්ජනසංචාතති අනේ. එවං පේරෙන වුට්ඨමානං ධම්මං සුත්වා අනෙකාසංඛ්‍යාගමණො සං විග්ගො පසග්ගවිතො ව හුත්වා පේරං බමාපෙත්වා තසෙව සත්තිකෙ පබ්බජී. පේරෙ තසං කම්මට්ඨානං දෙනො ඉමසං මෙත්තාභාවනා සුත්තාති මෙත්තාභාවමට්ඨානං දත්වා කොධපරි සුට්ඨාතාදිපු පච්චෙක්ඛනවිධිං දසෙන්නො “උප්පජ්ජෙ හෙ”ති ආදී මාග. තත් “උප්පජ්ජෙ හෙ සමෙ”ති: සවෙ තෙ කම්මට්ඨානං අනු සුරත්තසං කඤ්ඤි පුග්ගලං තිසාය වීරපරිවරියො කොමො උප්පජ්ජෙය තසං වූපසමාය “උගනො දඤ්ඤානෙ වෙපි හික්ඛවෙ

කනවෙන වොරු ඔවරකා අභමතාති ඔකනෙතය්හං, තත්‍රාපි යො මනො පද්ධසෙය්හ, න මෙ සො තෙන සාසනකරෙ”ති සන්ධාර චූතනං කනචූපමං ඔවාදං ආවර්ජ්‍යයාසි. “උපපජ්ජ මෙ රසෙ නාණ්හා”ති: සමෙ තෙ මධුරදිහෙදෙ රසෙ තණ්හා අභිලාසො උපපජ්ජෙය්හ තණ්හා චූපසමාය පුත්තමංසං ජයමපතිකා යථා කන්තා රතින්දරණන්දමෙව බාදිංසු, න රසතණ්හාය; එවං කුලපුත්‍රොපි පබ්බ ජිනො පිණ්ඩපාතං පරිසෙවති-පෙ-එාසු විහාරෙ වාති එවං චූතනං පුත්තමංසුපමොවාදං සර අනුසාර “සමෙ බාවති ගත විතන”නති: අයොතිසො මනසිකරෙතො තෙ තව විතනං කාමෙසු පඤ්චකාමගුණෙසු ජ්‍යුරගවසෙක කාමභවාදිසු භවපන්තාවසෙක සමෙ බාවති සරති ජවති “බිප්පං නිග්ගණ්හ සතිසා කිට්ඨාදං විස දුප්පසු”නති: තථා බාවිභුං අදෙනො යථා තාම පුරිසො කිට්ඨාදං සංසාරාදකං දුප්පසුං දුට්ඨගොණං යොගෙතන එමෙක බක්ඛිතා අත්තනො වසෙ වතෙතති එවං සතිසා සතිසොගෙතන සමාධිත්ථමෙක බක්ඛිතො බිප්පං සිස මෙව තිග්ගණ්හ. යථා කිලෙසවිගමෙන තිබ්බිසෙවනං හොති තථා දමෙතිති. හොපි පන පෙරෙ පුපුරුරුනොව හුඤ්ඤා අකෙකාසං අධිවාසෙනො තෙසං මනුස්සානං අරියගුණෙ පකාසෙනො ධම්මං කපෙතා පච්ඡා මිහි ගාථාති අත්තනං ඔවදෙනො විපස්සනං වසෙසිතා අරගත්තං පඤ්ඤා බ්‍යාකරෙතො ඉමා එව ගාථා අභාසිති වදනති.

මුහුදුතනසන්ධරසං ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි හා.

“ජනනමතිවස්සති”ති ආයසමනො සිසිමංජුසන්ධරසං ගාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ නත්තත්තමෙ පුඤ්ඤති උපවිණිතා ඉමංසම්. බුද්ධාදෙ සුංසුමාරගිරෙ මුහුදුණු කුලෙ තිබ්බතතිතා සිසිමංජුති ලද්ධිකාමො වයප්පතො හෙස කලාවතෙ හගවති විහරතො සන්ධාරං උපසංකමිතා ධම්මං සුඤ්ඤා පරිලද්ධසද්ධො පබ්බජිතා ලද්ධිපසම්පදෙ සමණධම්මං කරෙතො එකංසම්. උපොසථදිවසෙ පාතිමොකබුද්දෙසනට්ඨානෙ නිසිනො තිද්ධුද්දෙසස්ස පරිශොසානෙ “ආවිකතා හිස්ස එාසු හොති”ති පාලිය අත්ථං උපබාරෙතො ආපන්නං ආපත්තං අනාවිකතා පරිච්ඡාදෙනො උපරුපරි ආපත්තියො ආපරුති, තෙනස්ස න එාසු හොති; ආවිකතා යථාධම්මං පරිකරෙතොස්ස-එාසු හොතිති ඉමමත්ථං මනසිකතා “අගො සද්දු සාසනං සුචිත්ථ”නති ලද්ධිපසාදෙ තථා උප්පන්නං පිතිං විකම්මෙතො විපස්සනං වසෙසිතා අරගත්තං පඤ්ඤා අත්තනො පරිපත්තිං පච්චවෙකම්භා පසන්නමානසො හික්ඛුතං ඔවාදං ඡදෙනො:-

“ජනනමතිවස්සති, භූවටං නාතිවස්සති,

තසමා ජනනං විවරෙථ එවන්තං නාතිවස්සති.

මව්වුනාබහාගතො ලොකො ජරාය පරිවාරිතො,
තණ්ණාසලෙන ඔතිණ්ණො ඉච්ඡාධූපාසිතො සදා,

මව්වුනාබහාගතො ලොකො, පරික්ඛිතො ජරාය ව,
තඤ්ඤති නිව්වමතොණො පතතදණ්ඩාව තතකරො.

ආගච්ඡන්තගතිකකිංඛාව මව්වුබ්බාසිජරා තයො
පවවුග්ගනතුං බලං නත්ථි, ජයො නත්ථි පලාසිභා.

අමොසං දිවසං කසිරා අපෙපන බහුකෙන වා;
යං යං විහරතෙ රහතිං නදුතං තස්ස ජිවිතං.

වරතො තිට්ඨතො වාපි ආසිනසයනස්ස වා
උපෙති වරිමා රහති, න තෙ කාලො පමෙස්සු”නති

ඉමා ගාථා අහාසි.

“ජනන”නති: ඡාදිතං අවිච්චං අප්පකාසිතං දුච්චරිතං. “අතිවස්සති”ති: ආපතතිවස්සඤ්චව කිලෙසවස්සඤ්ච අතිවිය වස්සති ආපතති යාති ඡාදනං අලජ්ඡිභාවාදිනා තාදිසොච ඡාදනෙන හතො අඤ්ඤ ථාව පුනපි තථාරූපං තතො පාපිට්ඨතරං ආපතති ආපජෙජය්‍යාති ඡාදනං වස්සතස්ස කාරණං වුත්තං. “විච්ච”නති: පකාසිතං අප විච්ඡන්තං. “නාතිවස්සති”ති: එත්ථ අතිති උපසංගමිතං න වස්ස තිති අත්ථො. අවස්සනං වෙත්ථ වුත්තවිජරියායෙන වෙදිතබ්බං විත්තසන්නානස්ස විසොධිතතො, තස්මාති වුත්තමෙව අත්ථං කාරණ භාවෙන පච්චාමසති. ඡන්තස්ස දුච්චරිතස්ස ආපතතිවස්සාදිනං අති වස්සනතො විච්චස්ස ව අවස්සනතොති අත්ථො. “ජනනං විචරෙ ථා”ති: පුච්ඡිජනනාවෙන ඡාදනාසිප්පායෙ උප්පනෙති හං අනත්ථු වහතිථා විචරෙය්‍ය ආවිකරෙය්‍ය යථාධම්මං පටිකරෙය්‍ය. එවනති විචරණෙන යථා ධම්ම පටිපත්තියා, තනති තං ඡන්තං, නාතිවස්සතිති ආපතතිවස්සං කිලෙසවස්සඤ්ච න වස්සති සුදමෙ පුග්ගලං පතිට්ඨ පෙතිති අත්ථො. ඉද්දති එකංසෙන සිසංසෙවව අත්තො සොධෙතබ්බො අප්පමාදෙ කාතබ්බොති තස්ස කාරණං සංවෙගවත්ථිං දස්සෙන්නො “මව්වුනාබහාගතො ලොකො”ති ආදිමාග. තත්ථ “මව්වුනාබහා ගතො ලොකො”ති: අයං සබ්බො සත්තාලොකො වොරො විය වොර සාහකෙන සබ්බාවත්ථිතිපාතිනා මව්වුනා මරණෙන අතිගතො න තස්ස ගත්තො මුච්චති. “ජනන පරිවාරිතො”ති: අයං ලොකො උප්පාදතො උද්ධං මරණුප්පායතරසාය ජරාය පරිවාරිතො අපෙක්ඛාත්ථවො ජරාසංසාචපරිමුක්ඛොති අත්ථො. “තණ්ණාසලෙන ඔතිණ්ණො”ති: සරිරස්ස අන්තොතිමුග්ගෙන විසපිතබුරපොත විය උපාදනලක්ඛ ණෙන තණ්ණාසංඛාවෙන සලෙන ඔතිණ්ණො ගද්දානනනරෙ ඕභාලොකා තණ්ණාති පිළාජනනතො අන්තොතුදනතො දුරුද්ධා රතො ව සලෙනති වුච්චති. “ඉච්ඡාධූපාසිතො”ති: ආරම්භොතිපත්ත ලක්ඛණාය ඉච්ඡාය සන්නාපිතො තං තං විසයං ඉච්ඡන්නොති

පුත්තලො යටිවිජිතං විසයං ලභනෙතා වා අලභනෙතා වා තාය එව අනුදහණලක්කණංය ඉච්ඡාය සත්තනෙතා පරිලාභපථනෙතා හොති. 'සද්'ති: සබ්බකාලං; ඉදං සබ්බපදෙසු යොජේතබ්බං. "පටිඤ්ඤාං ජනිතං වා"ති: න කෙවලං මව්වුනා අබ්බාහනොයෙව, අඵබො ජරාය ව පරික්ඛිනෙතා ජරාය සමවරුඤ්ඤා ජරාපාකාර පරික්ඛිනෙතා න තං සමතික්කමතීති අනේවා. "හඤ්ඤාති නිව්චම්භනා ණො"ති: අත්තාණො අසරණො හුත්වා නිව්චකාලං ජරාමරණෙහි හඤ්ඤාති විබාධියති. යථා නිං? පත්තදණ්ඩාව තක්කරො වොරො කතාපරාධො වජ්ඣපථනෙතා අත්තාණො රාජණංය හඤ්ඤාති, එව මයං ලොකො ජරාමරණෙහිති දසෙයාති. "ආගච්ඡන්තගතිභවතො වා"ති: මහාවතො ඛයගමානෙ නං අභිභවන්තා මහන්තා අභික්කක්කා විශ මව්වුබ්බාධිජරාති ඡුමෙ තයො අනුදහනවෙධන අභික්කක්කා ඉමං සත්තලොකං අභිභවන්තා ආගච්ඡන්ති තෙසං පත පටිමල්ලො හුත්වා පච්චුග්ගන්තො අභිභවිතුං බලං උසසාහො නත්ති ඉමස්ස ලොකස්ස ජවො නත්ති පලාධිත්තුං ජවනෙතස්ස අජේඤ්ඤාඤ්ඤාත්තෙතස්ස යත්ත තෙ නාභිභවන්ති පිට්ඨිං දසෙයන්තො තතො පලාධිත්තුමි ඉමස්ස ලොකස්ස ජංඝා වා නත්ති එවං අත්තාණා අසමන්තො සමාධිති උපායෙහි අපථති කාරෙ තිව්වෙ බලවති පච්චාමිතෙත නිව්වුපට්ඨිතෙ තිං කාතබ්බන්ති වෙ? අමොඝං දිවසං කාසිරා අපෙත බහුකෙත වා, අත්තමස්ස ගද්දහ නම්හන්ති කාලං පවත්තිහෙත බහුකෙත වා සකලං අභොරත්තං පවත්තිහෙත විපස්සනා මනසිකාරෙත අමොඝං අවඤ්ඤාදිවසං කාරෙය්ග යසමා යං යං විහරන්තෙ රත්තිං තදුතං තස්ස ජීවිතං අයං සත්තො යං යං රත්තිං විහරන්තෙ අනිත්තාමෙති බෙපෙති තදුතං තෙත් උතං තස්ස සත්තස්ස ජීවිතං හොති එතෙත රත්තික්කයො නාම ජීවිතක්කයො ගතස්ස අනිවත්තනහොති දසෙයාති. තෙනාය:-

"යමෙකරත්තිං පඨමං ගබ්භො වසති මානවො,

අභිභුට්ඨිතොව සයති සගච්ඡං න නිවත්තති"ති.

න කෙවලං රත්තිවසෙනෙව අඵබො ඉරියාපථවසෙනාපි ජීවි තක්කයො උපධාරෙතබ්බොති ආග "වරතො"ති ආදිං. නත් "වර තො"ති: ගච්ඡන්තස්ස "නිව්චතො"ති: ඩිතිං කපෙන්නස්ස "ආසින සසනස්ස වා"ති: ආසිනස්ස නිපුජ්ජන්තස්ස වාති අනේවා. ආසිද නන්තිපි පදන්ති. නත් සාමිඅනේ උපයොගවචනං දව්ඨබ්බං. "උපෙති වජිමා රත්ති"ති: වර්මකපිත්තසගිතා රත්ති උපගච්ඡති රත්තිගහණං වෙත් දෙසනාසිසමත්තං. ගමනාදිස්ස යෙන කෙනාපි ඉරියාපථෙන සමඝිනිභූතස්ස වර්මකාලො මරණකාලො හොතියෙව තෙතෙවස්ස ඉරියාපථකිණං ජීවිතං බෙපෙන්නා එව ගච්ඡන්ති. තස්මා න තෙ කාලො පමජ්ජිත්තුං නායං භූග්ගං පමාදං ආපජ්ජිත්තුං කාලො ඉමසමිං නාම කාලෙ මරණං න හොතිති අවිදිතත්තො වුත්තං.

“අනිමිත්ත මනසුඤ්ඤාං මච්චානම්ඛ ජීවිතං,
කාසිරිඤ්ච පරිත්තඤ්ච තඤ්ච දුක්ඛේන සංයුත”නති.

තඤ්චා එවං අත්තානං ඔවදිත්වා අප්පමනෙතන නිසු සික්ඛාසු අනු
යෝගො කාතබ්බොති අධිප්පායො.

සිට්ඨෙඤ්ඤෙථරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි වසී තා.

“දිපාදකො”ති ආයාමතො සබ්බකාමිඤ්ඤෙථරස්ස ගාථා. කා
උප්පනති? අයං කිරි පදමුත්තරස්ස භගවතො සාසනෙ උප්පනතං
අබ්බුදං සොධෙත්වා පටිපාකතිකං ඤාපෙතං එකං ථෙරං දිස්වා
“අහමපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අබ්බුදං සොධෙත්වා
පටිපාකතිකං ඤාපෙතං සමන්තො භවෙය්‍ය”නති පත්තං පඤ්ඤා
තදනුරූපානි පුඤ්ඤාති කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො ඉමස්මිං
බ්‍රහ්මප්පාදෙ අපරිනිබ්බුතෙ එව භගවති වෙසාලියං බත්තියකුලෙ
නිබ්බත්තීත්වා සබ්බකාමොති ලභ්‍යානාමො වයප්පනො ඤානානෙති
දුරපරිග්‍රහං කාරිතො නිස්සරණ්ණසයනාය සරුවාසං ජිගුච්ඡනො
බම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස සන්තිනෙ පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කරොතො
උප්පකායෙන සද්ධා වෙසාලිං උපගතො ඤාතිසරං අගමාසි. තත්
තං පුරුණදුතියිකා පතිවිශොගදුක්ඛිතා කිසා දුබ්බණ්ණො අනලං
කතා කිලිට්ඨවත්තිවසනා වන්දිත්වා රොදමානා එතමනං අධ්‍යාසී.
තං දිස්වා ථෙරස්ස කරුණාපුරස්සරං මෙතනං උපට්ඨාපයතො අනු
භූතාරම්භෙණ අයොනිසො මනසිකාරවසෙන සහසා කිලෙසො
උප්පජ්ජි. සො තොන කසාති තාප්පිතො ආජ්ඣියො විශ සංජනසං
වෙගො නාවදෙව සුසානං ගන්ත්වා අසුභනිමිත්තං උග්‍රගෙත්වා තත්
පටිලභ්‍යකානං පාදකං කත්වා විජ්ජසානං වසෙස්සිත්වා අරහත්තා පාපුණ්ඨි.
අථස්ස සපුරෙණ අලභිතං සිතරං ආදය මගහා පරිවාරෙන නං
උප්පබ්බාජෙතුකාමො විහාරං අගමාසි. ථෙරෙණ තස්සා අධිප්පායං
ඤ්ඤා අත්තනො කාමෙසු විරත්තභාවං සබ්බත්ථ ව අනුපලික්ඛතං
පකාසෙතො:-

“දිපාදකොයං අසුචි දුග්‍රහකො පරිහිරති
නානාකුණපපරිපුරෙණ විස්සවනො තතො තතො.

මිගං නිලීනං කුටෙන බලිසෙනෙව අග්‍රිජරං
වානරං විශ ලෙපෙන බාධයන්ති පුපුජ්ජනං.

රූපා සඤ්ඤා රසා ගන්ධා ථොට්ඨබ්බා ව මනොරමා
පඤ්චකාමගුණා එතෙ ඉත්තිරූපස්මිං දිස්සෙර.

යෙ එතා උපසෙවන්ති රත්තවිත්තා පුපුජ්ජනා
වසෙස්සන්ති කට්ඨං ශොරං ආචිණන්ති පුනඛ්භවං.

යො වෙතා පරිවජේති සප්පසෙව පද සිරො
සොමං විසත්තිකං ලොකෙ සතො සමතිවත්තති.

භාමෙත්වාදිතං දිත්වා තෙකකම්මං දට්ඨු ඛෙමතො
තිස්සවො සබ්බකාමෙති පතොතා මෙ ආසවකකයො”ති

ඉමො ගාථා අභාසි.

හත් “දිපාදකො”ති: යදිපි අපාදකාදයොපි කායා අසුචියෙව අධි
කාරවසෙන පන උක්කමිත්තපරිවේෂ්ඨෙන වා එවං වුත්තං. යසමා වා
අඤ්ඤා අසුචිභූතාපි කායා ලොකධිලාදිති අභිසංඛරිතො මනුස්සානං
භොජනෙපි උපතීයනති, න පන මනුස්සකායො; තස්මා අසුචිතරසභාව
මස්සා දස්සෙතො “දිපාදකො”ති ආග. ‘අස’නති: හද උපට්ඨිතං
ඉත්ථිථං සකියාග. “අසුචි”ති: අසුචි එව, න එත්ත කිඤ්චිපි සුචිති
අත්තො. “දුග්ගකො පටිගිරති”ති: දුග්ගකො සමානො පුප්ඵගකොදිති
සංඛරිතො පරිගිරිගති. “නානාකුණ්ටපටිපුරො”ති: කෙසාදි අනෙ
කපසකාරකුණපගරිතො. “විසකවනො නනො නනො”ති: පුප්ඵගකො
දිගිස්ස ප්‍රේමවිජ්ජාවං පටිච්ඡාදෙහුං වායමනොනම්පි තං වායාමං
තිප්ඵලං කායා නවති වාරෙති ඛෙලසිංසාතිකාදිති රේමකුපෙති ව
සෙදජලලිකං විස්සවනොයෙව පරිතිරතිති සබ්බකො. එවං
ප්‍රේමවේෂ් සමානොපි වායං කායො කුටාදිති විස මොදිකෙ අත්තො
රූපාදිති අධිපුප්ඵජ්ජනෙ වඤ්ඤාතිස්සෙවති දස්සෙතො ‘මග’නති
ආදිතො. හත් “මගං නිලිතං කුමෙතා”ති: ජලවාහාරාදිතා කුමෙත
තිලිකං පටිච්ඡන්නං මගං විස නෙසාදෙ, වකම්මානො හි ඉව සද්දෙ
ඉධාපි ආපනතො යොජෙතබ්බො. “බලිසසනෙව අචුජ”නති: අභිචුජං
මච්ඡං ආමිසබ්බදොග බලිසෙන විස බාලිසිනො. “වාහරං විස ලෙස
නා”ති: රුක්කසිලාදිපු පකම්පනන මෙක්කවාලෙපෙන මක්කවං විස
මගලෙදො අඤ්පුප්ඵජ්ජනං වඤ්ඤානො බාබෙතිති. කෙ පන බාබෙනති
ති ආග:- “රූපා සද්දං”ති ආදිං, රූපාදයො හි පඤ්ඤාමි නොට්ඨාසා
විසෙසතො විසභාගවජ්ජසන්නස්සං. විපලාපුප්ඵජ්ජනෙයෙත අයොති
සො මනසිකාරෙත පරික්ඛින්නානං අඤ්පුප්ඵජ්ජනානං මනො රමෙනො
කිලෙසවජ්ජනාය අත්තොවගනාවනො තෙ බාබෙනති නාම. තෙන
වුත්තං:- “රූපා සද්දං-පෙ-ඉත්ථිථං පසම්මං දිග්ගරො”ති. ඉත්ථිගගණ්ඤෙත්ත
අධිකාරවසෙන කානනති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාග:- “යෙ එතං උපසෙ
වනති”ති ආදිං. තස්සත්තො:- යෙ පුප්ඵජ්ජනා ව නා ඉත්ථියො රත්තවිත්තා
රාගාභිභූතවිත්තා උපගොගවජ්ජසඤ්ඤාය උපසෙවනති. “වසඬ්ඨනති
කම්මං ඉසාර”නති: තෙ ජනිතාදිති නිරයාදිති ව සොරං භයානකං
අනිබාලෙති අභිරමිතබ්බො කම්මසංඛාතං සංසාරං පුත්තපුත්ත
උපපත්තිමරණාදිතා වඤ්ඤනති. තෙනාග:- “ආවිණනති පුත්තබ්බව”නති.
“සො වෙතා”ති: යො පන පුග්ගලො එතා ඉත්ථියො තත්ත ජන්දරා
ගස්ස විකම්මනෙන වා සමුච්ඡින්නෙන වා අත්තනො පදෙන
සප්පස්ස සිරං විස පරිවජේති, යො සබ්බලොකං විසරිතො සිත්තො

ලොකෙ විසඟනිකාසංඛාතං නණ්ණං සන්තො හුත්වා සමතිවහන්ති.
 “කාමෙත්වාදිනවං දිත්වා”ති: “අට්ඨකඛිකඵළමා කාමා බහුදුක්ඛා
 බහුපායාසා”ති ආදිනා සචන්ද්‍රිකාමෙසු කිලෙසකාමෙසු අනෙකාකාර
 වොකාරං ආදිනවං දෙසං දිත්වා “නෙතඛමං දමස්සු ඉමමනො”ති:
 කාමෙති හවෙති ච තික්ඛනනාචපො නෙතඛමං පබ්බජ්ජං තිබ්බා
 ණස්සු. ඛෙමන්තො අනුපද්දවන්තො දමස්සු දිත්වා සබ්බකාමෙතිපි හෙතු
 මකඛමෙති තිස්සවො විසංයුත්තො, සබ්බෙපි හි හෙතුතො ධම්මා
 කමතිස්සවෙති කාමා තෙති වායං පෙරො විසංයුත්තො. නෙතාහ:-
 “පත්තො මෙ ආසවකස්සො”ති. එවං පෙරො ආදිනො පඤ්චති
 ගාථාති ධම්මං කපෙත්වා ඡට්ඨගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාසාසි. භං සුත්වා
 සසුරො “අයං සබ්බත්ථ අනුපලිත්තො න සක්කා ඉමං කාමෙසු පතා
 රෙතු”නති යථාගතමග්ගෙනෙව ගතො. පෙරොපි වස්ස සත්ථ
 පරිනිවුත්තෙ හගවති උපසම්පදාය විසංවස්සසතිනො ජට්ඨසාපෙරො
 හුත්වා වෙසාලිනෙති වජ්ජපුත්තෙති උප්පාදිතං සාසනස්ස අබ්බුදං
 සොධෙත්වා දුතියං ධම්මසුතියං සභාසිත්වා “අනාගතෙ ධම්මාසොක
 කාලෙ උප්පජ්ජනකං අබ්බුදං සොධෙති”ති තිස්සමනාමුභවණං ආණ්ණ
 පෙත්වා අනුපාදිසෙසාය තිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාසි.

සබ්බකාමපෙරසංගාථාමණිකා

ති ට්ඨි භා.

ජග්ගතිපානවණිකා

ස ම ත්තා.

සත්තකතිපාන

“අලංකතා”ති ආයසමනො සුඤ්ජයමුද්දපෙරසංගාථා. කා
 උප්පත්ති? අයමි පුරිමබ්බුදෙධස්ස නාමාසිකාපුරා තත්ථ භත්ථ හවෙ
 පුඤ්ඤති උපවිණිත්වා ඉමසමි. බුද්ධිපාදෙ රාජගෙහෙ අඤ්ඤතරස්ස
 මහාචිතවස්ස සෙට්ඨස්ස පුත්තො හුත්වා තිබ්බන්ති. සමුදෙද තිස්ස
 නාමං අහොසි. අතිරූපසම්පන්නියා පන සුඤ්ජයමුද්දෙති පඤ්ඤ
 සිත්ථ. සො පඨමවසෙ ධිනො හගවන්තො රාජගෙහපවෙසෙ බුද්ධානු
 භාවා දිත්වා පටිලභිසදෙධා තිස්සරණඤ්ඤාසයනාය පබ්බජ්ජමා ලභ්විත
 සම්පද සමාදිනනබ්බුතධම්මො රාජගෙහෙහි සාවස්මි ගන්ත්වා කල්‍යාණ
 මිත්තස්ස සන්තිකෙ විපස්සනාචාරං උග්ගහෙත්වා කමමසිංහං අනු
 සුජන්තො විහරති. තස්ස මාතා රාජගෙහෙ උස්සවදිවසෙ අඤ්ඤ
 සෙට්ඨපුත්තෙ සප්පතතිනෙ අලංකතපටියතෙහි උස්සවකිලං
 කි:න්තෙ දිත්වා පුත්තං අනුස්සරිත්වා රොදති. භං දිත්වා අඤ්ඤතරා
 ගණිතා රොදනකාරණං පුරිමි. සා තස්සා තං කාරණං කප්ථසි. භං
 සුත්වා ගණිතා “අනෙත්තාමි පස්ස තාව මම ඉප්පිතාමි”නති වත්වා
 “ගදි එවං, තමෙව තස්ස පඤ්චති. කත්වා ඉමස්ස කුලස්ස සාමිති.

කරියාමි” හි තාය බහු. ධන. දඩා විසාජ්ඣා මහතා පරිවාරෙන සාවළිං ගතභිං පෙරසා පිණ්ඩාය විවරණධානෙ එකසමිං ගෙනෙ වස මානා දිවසෙ දිවසෙ අසෙසෙසෙ පෙරසා සකකවිං පිණ්ඩපාතං දූපෙසි. අලඝකපටියතතාව හුචා සුවණ්ණපාදනා ආරාග්ග අතතානං දසෙසසි. අපේකාදිවසං ගෙහවාරෙන ගච්ඡන්තං පෙරං දිඤා සුවණ්ණපාදනා ඔමුඤ්ඤා ආල්ලිවෙගග්ගා පුරතො ගච්ඡන්ති නානථපාරං පෙරං භාමනිමහාණාය නිමනෙත්ති. භං සුචා පෙරෙ “පුජ්ජනවිතතං නාමෙහං වස්සුලං, භාහුන මයා ඉදුනෙව උසාහො කර්ඤ්ඤො” හි තණ්ඩව ධීනො භාවනං උපසුකතාපෙඤා ඡලතිඤ්ඤො අනායි. භං සකාය වාතා:-

“අලංකාරා සුවසනා මාලාරි විභූසිතා
අලහනකකනාපාද්‍යසාද්‍යකාරුඤ්ඤ වෙසිනා

පාදනා ඔරුගිකින පුරතො පච්ඡිකතා
සා මං සතෙකත මුදනා භිගිතපුබ්බං අහංසථ:

සුචායි සේ පබ්බජිතො, තිට්ඨාති මම සාසනෙ,
භුර මාභුසසෙ කාමෙ, අහං චිත්තං දදමි තෙ.

සම්මං භෙ පටිඡනාමි, අභිං චා භෙ හරාමිහං,
යදි ජිණ්ණා භවිසසාමි උභොදණ්ඩපරායනා,

උණාපි පබ්බජිසාංගි උනයැද, කට්ඨකභො,
 හස්සා දිසවාන යාවනති, වෙසිකං පථලිකං.

අලංකාරං සුවසනං මිළිවුපාසංච ඔබ්බිනා,
තභො මෙ මහසීකාරො සොනිසො උද්දජ්ජිති,

ආදිනමො පාසුරු, නිබ්බිද සමනල්ලී,
 හතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පසුබලමසුබමතං.

තිත්සා විජය, අනුරාධපුර, කහං බුද්ධිසා සාසන"නි.

හත් “මාලහාන” නි: මාලධාරිණී පිතවිප්පථද්මා. “විගුසිනා” නි: උභතධාන පුරණවසෙන ප්‍රපෙඨවිවෙව ගනිවිලෙපනාදිති ව විභු සිහගතනා. අලභිකනාතිති ඉමිනා ගන්ධපතපාද්‍යපහාදිති ආතරණාති අලභිකරණාති අධිපෙපනාති. “අලතනකනා පාද” නි: පරිනතපය පුමනප්‍රපථවිලෙණන ලාබාරසෙන රජතවරණසුගලා. සමාසපදං තෙහා “අලතනකනා පාද” නි වාතබෙබ් ගාථාප්‍රවඨං දිසං කතා වුත්තං. අසමාසහාවෙ පන තස්සාති වචනසෙසො වෙදිතබෙබ්. “පාදකාරකන වෙසිනා” නි: එකා රුප්‍රපථවිනා ඉති යථාචිත්ත වෙසා සුවණණපාදනා පටිවුඤ්චිතා සිතාති වචනසෙසො. “පාදනා ඔරු ගිනිනා” නි: පාදනාගි ඔහරිතා සුවණණපාදනායො ඔවුඤ්චිතාති අනෙථා. “පෙරලිකනා” නි: පඤ්ඤිතපලිකා සා වෙසි මමං වා වචන

පරමපරං විතා සයමෙව අභාසථ. “සමෙකොනා”ති: මධ්වෙන චූදනා මධ්වරෙන, වචනෙනාති අවුත්තමයි වුත්තමෙව ගොති “අභාස ථා”ති: වුත්තතතා. “වාසි චං. පබ්බජිතො”ති: චං. පබ්බජනො යුවා දහරෙයෙව හුචා පබ්බජිතොයි. නනු පබ්බජනොන සත්තමෙ දසකෙ සමපතෙන පබ්බජිතබ්බතති දසොති. “තිට්ඨාති මම සාස නො”ති: මම වචනෙ තිට්ඨ, තිං. පන තතති ආහ “භුජ මාත්‍රසකෙ කාමෙ”ති: කාමෙ පරිභුජ්තු කාමස්ස රූපසමපතති පරිවාරසමපතති ගොගසමපතති ව ඉවතිතබ්බා. තත්ථ භූතො මෙ ගොගසමපතතිති වදෙය්‍යාති ආහ “අහං විතතං දදමි නො”ති. තයිදං වචනං කථං සද්දහානබ්බතති මෙඤ්ඤය්‍යාති තං සද්දහාපෙනති ආහ: “සචං තෙ පටිඤ්ඤාමි අහං වා තෙ ගරාමහ”නති, “භුජ මාත්‍රසකෙ කාමෙ අහං විතතං දදමි නො”ති යදිදං. මයං පටිඤ්ඤානං තං ඵකංසෙන සචමෙව පටිඤ්ඤාමි. සචෙ මෙ න පච්චෙය්‍යාසි අං. වා තෙ ගරාමහං අහං ගරිඤ්ඤා අහං පච්චෙය්‍යං සපථං කාරොමිති අනෙං. “උග්ගසථ කමග්ග නො”ති: අමගාහං උග්ගතං ජිණ්ණකාලෙ පබ්බජනං උග්ගසථ ජයග්ග ගො යං මයං යාව දණ්ඩපරායනකාලා ගොගෙ භුජාම, ඵචං ඉධ ලො කෙපි ගොගෙති න ජියාම, මයං පච්ඤා පබ්බජියාමි ඵචං. පරලොකෙපි ගොගෙති න ජියාමාති අධිප්පායො. “නගො”ති: තං නිවිත්තං, කාමෙති නිවිත්තනන්ධො “යුවාසි චං”ති ආදිනා “යද ජිණ්ණා හවිසාමා”ති ආදිනා උ තසාං වෙසියා වුත්ත වචනගෙතු, හං හි වචනං අංඤාසං කචා ථෙරො සමණධම්මං කරොනො සදත්ථං පටිසුරෙසි. සෙසං ගෙට්ඨං වුත්තතයමෙව.

සුඤ්ජසමුද්දසකරස්ස ගාථාවණ්ණනා
ති ට්ඨි හා.

“පරෙ අඛාමකාගමෙ”ති ආයසමගො ලකුණවකහදේයකෙරස්ස ගාථා. කා උපපතති? අයං කිර පදමුත්තරස්ස ගතවතො කාලෙ ගංසවතිනගරෙ මහාගොගඤ්ඤාලෙ නිබ්බතතිචා වයපපතොනා සත්ථු සතතිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤොනො නිසිතොනො තසමි. බණ්ණ සන්ධාරං ඵකං භික්ඛුං මජ්ඣරානං අග්ගට්ඨානෙ ඤාපෙනා දිස්වා සයමිති හං ඤානං පනෙන්නො බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසංඝස්ස මහාදුතං දචා “අගො මහාගමි අනාගතෙ අයං භික්ඛු විය ඵකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ මජ්ඣරානං අයොහං හවෙය්‍ය”නති පණ්ඩානං අනාසි. ගගවා ව තස්ස අනන්තරායතං දිස්වා බ්‍යාකරිචා පක්කාමි. සො තත්ථ යාවජ්චං පුඤ්ඤති කචා දෙවමහුසොසු සංසරනො පුස්සස්ස ගතවතො කාලෙ විත්තපක්කානොකිලො¹ හුචා රාජ්‍යසානතො මධ්වරං අමථලං භූණ්ණිතාදය ගමිත්තො සන්ධාරං දිස්වා පසන්නාමානතො “දස්සා මි”ති විතතං උපපාදෙසි. සන්ධා තස්ස විතතං ඤාචා පක්කං ගගෙචා නිසිදි. කොකිලො දසබලස්ස පතොන අභිපක්කං පතිට්ඨාපෙසි.

සන්ධා තං පරිකුප්. සො තොකිලො පසන්නාමානසො තෙනෙව පිති
 සුබෙන සත්තාගං විනිනාමෙයි. තෙන ව පුඤ්ඤකමෙමන මුජ්ඣුරො
 අගොයි. කසුපසමොසමුද්ධාකාලෙ වෙතිගෙ ආරබ්භ කීං පමාණං
 කරොම සත්තයොජනපාමාණං අතිමහත්තමෙන ජයොජනපාමාණං
 අතිමහත්තමෙන එතච්ඡි අතිමහත්තං පඤ්චයොජනං වතුයොජනං
 ඵයොජනනති වුතෙන අයං තද ජෙට්ඨවඩ්ඪකි හුඬා “එවමෙතා අනා
 ගතෙ සුබපටිජග්ගියං කාතුං වට්ටති”ති වඬා රජුයා පරිකුප්පනො
 ගාමුඛමත්තකෙ ධුඬා එතොකං මුඛං ගාමුඛං ගාමුඛං ගොති වෙතියං
 එවං තියොජනං වතුයොජනං ගමියාතිති ආග. තෙ නසුං වචනෙ
 අට්ඨංසු. ඉති “අපාමාණස්ස බුද්ධස්ස පමාණං අනායි”ති තෙන පන
 කමෙමන නිබ්බත්තනිබ්බත්තධර්මානෙ අඤ්ඤාති හිතතරපමාණො
 ගොති. සො අමානං සද්දුතො කාලෙ සාවඤ්ඤං මහාභොගකුලෙ
 නිබ්බත්ති. ගද්දිගො තිස්ස නාමං අගොයි. අතිරස්සනාය ලකුණවක
 ගද්දිගොති පඤ්ඤාසිත්ථ. සො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුඬා පටිලඬා
 සද්ධො පබ්බජිතො බහුසුතො ධම්මකට්ඨකො හුඬා මධුරෙන සරෙන
 පරෙසං ධම්මං නෙට්ඨ. අපෙකගම්. උස්සවදිවසෙ එකෙන බ්‍රාහ්ම
 ණෙන සද්ධිං රථෙන ගච්ඡන්ති අඤ්ඤාතරා ගණිකා පෙරං දිස්වා
 දන්තවිදංසකං ගයි. පෙරො තස්සා දන්තට්ඨකෙ නිමිත්තං ගහෙතො
 ක්කානං නිබ්බත්තොතො තං පාදකං කඬා විපස්සනං පට්ඨපෙතො අනා
 ගාමි අගොයි. සො අතිණ්හං කායගතාසනියා විහරන්තො එකදිවසං
 ආයසත්තා ධම්මසෙතාපතිනා ඔවදියමානො අනුසාසියමානො අර
 ගහො පතිට්ඨති.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පුද්බුද්ධගණ නාම ජිනො සබ්බධම්මෙසු වකුට්ඨො
 ඉතො සතසගස්සමති කපෙප උපපජ්ඣි නායකො.
 නදාගං ගංසවතියා සෙට්ඨිපුතො මහද්ධිනො
 ජංසාවිහාරං විවරං සංසාරාමං අගච්ඡතං.
 නදා සො ලොකපජ්ජානො ධම්මං දෙසෙයි නායකො
 මුජ්ඣුරානං¹ පවරං සාවකං අභිනිත්තයි.
 තං සුඬා මුදිතො හුඬා කාරං කඬා මහෙසිතො
 වන්ඤා සත්ථුතො පාදෙ තං ඤානං අභිපත්ථිං.
 නදා බුද්ධො විශාකාසි සංඝමජ්ජෙඤ්ඤා විනායකො
 අනාගතච්ඡි අභිනො ලච්ඡෙන සංමනොරථං.
 සතසගස්ස ඉතො කපෙප ඔක්කාකකුලසමාගො
 ගොතමො නාම ගොතෙත්ත සන්ධා ලොකෙ ගමියාති.
 තස්ස ධම්මෙසු දායාදෙ ඔරසො ධම්මනිවම්මො
 ගද්දිගො නාම නාමෙන ගෙස්සති සත්ථුසාවකො.

හෙන කමෙතන සුකතෙන වෙහනා පණිඨිති ව
ජගිත්වා මානුසං දෙහං තාවතීංසං අගච්ඡං.

වාතවුතෙ ඉතො කප්පෙ ජුස්සො උපපජ්ඣි නායකො
දුරාසදො දුපපසගො සබ්බලොකුත්තමො ජිනො

වරණෙන ව සම්පන්නො බ්‍රහ්ම උජ්ජ පතාපවා
හිතෙසි සබ්බසත්තානං බහු මොවෙසි බන්ධනා.

තතො නාම වතෙ තස්ස අගො 3. ජුස්සකොකිලො
ගනිකුට්ඨමාපන්නො අඛරුකෙට්ඨ වසාමහං.

තද පිණ්ඩංග භව්ජනතං දක්ඛිණෙය්‍යං ජිනුත්තමං
දිස්වා විත්තං පසාදෙත්වා මජ්ඣා භිනිකුජ්ඣං.

රාජ්ජය්‍යානං තද ගන්ත්වා සුපකකං කතකත්තවං
අභිපිණ්ඩං ගගෙත්වාන සමුදාසොපනාමිං.

තද මෙ විත්තමිකුද්දං මහාකාරුණිකො ජිනො
උපට්ඨාකස්ස ගත්තො පත්තං පග්ගණි නායකො.

අදසිං කුට්ඨවිත්තොහං අභිපිණිං මහා බ්‍රුතෙ,
පත්තෙ පකඛිප්ප පකෙඛිති පජලිං කත්වාන මජ්ඣා

සරෙන රජනියෙන සවනියෙන වග්ගනා
වස්සන්නො බුද්ධිපුජ්ඣං තිලං¹ ගන්ත්වා නිපජ්ජං.

තද බුද්ධිවිත්තං මං බුද්ධිපෙමග්ගාසයං
සකුන්තසි උපාගන්ත්වා ඝාතයි දුට්ඨමානසො.

තතො වුත්තොහං කුසිතෙ අනුභොත්වා මනාසුඛං
මනුස්සයොතිං අගච්ඡං තස්ස කමමස්ස වාහසං.

ඉමමි හද්දකෙ කප්පෙ බ්‍රහ්මබ්‍රහ්ම මහායසො
කස්සපො නාම ගොතෙත්තන උපපජ්ඣි වදන්තං වජ්‍රො,

සංසනං ජෙතසිත්වා සො අභිග්ගස්ස කුච්ඡිසියෙ
විතසිත්වා ව වෙනෙයෙස්ස නිබ්බුත්තො සො සසාවතො.

නිබ්බුතෙ තමි ලොකග්ගෙ පසන්නා ජනතා බහු
පුජනත්වාය බුද්ධස්ස ජුපං කුබ්බන්ති සජ්ජිතො.

සත්තයොජනිකං ජුපං සත්තරත්තභුසිතං
කරිස්සාම මගෙසිස්ස ඉවෙව්ව මත්තයන්ති තෙ.

කිකිනො කාසිරුජස්ස තද සෙතාය නායකො
හුත්වාහං අප්පමාණස්ස පමාණං වෙතියෙ වදිං.

තද තෙ මම වාතෙත්ත වෙතියං යොජනුග්ගහං
අසංසු නරවිරස්ස තාතාරත්ත භුසිතං.

තෙන කමෙමන සුකතෙන වෙනනාපණ්ඩිති ව
ජග්ගිමා මානුසං දෙහං තාවතිංසං අගච්ඡතං.

පච්ඡිමෙ ව භවෙදාති ජනො සෙට්ඨිකුලෙ අහං
සාවන්ධියං පුරවරෙ ඉදෙධි ජිතෙ මහධුතෙ.

පුරපථවෙසෙ සුගතං දිසවා විජ්ඣිතමානසො
පබ්බජ්ඣාන නවිරං අරහතතං අපාපුණ්ණිං.

වෙතියස්ස පමාණං යං අකරිං තෙන කමුත්තා
ලකුණටකසරිරෙහං ජනො පරි භවාහවෙ.

සරෙන මධුරෙනාහං සුජෙතවා ඉසිසුත්තමං
මජ්ඣිමාරුතං හිඤ්ඤානං අග්ගත්තමත්තපාපුණ්ණිං.

ඵලදානෙන බුද්ධස්ස ගුණානුස්සරණෙන ව
සාමඤ්ඤඵලසම්පන්නො විහරාමි අනාසවො.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතා බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

අපරභාගෙ අඤ්ඤං ඛ්‍යාතරෙතෙනා:-

“පරෙ අඛාටකාරුමෙ වනසණ්ඩමිති හද්දියො
සමුලං තණ්හං අබ්බුත්තා තත්ථ හදෙදු කියායති.

රමනෙතසෙ මුතියෙති විණාති පණ්ණෙති ව,
අහඤ්ඤ රුක්ඛමුලස්මිං රතො බුද්ධස්ස සාසනෙ.

බුද්ධො ව මෙ වරං දරා සො ව ලබ්බෙඨ මෙ වරෙ,
ගණ්හාහං සබ්බලොකස්ස නිව්වං කායගතාසති”න්ති

ඉමා තිස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ “සුඤ්ඤ”ති: සෙට්ඨි අධිකෙ විසිට්ඨෙති අර්ථො. අධිකවාචිති
අයං පරසදෙදු, පරං විය අත්තායතිති ආදිපු විය. “අඛාටකාරුමෙ”ති:
ඵලං නාමකෙ ආරුමෙ, සො කිර ජාපුදකසම්පන්නො වනසණ්ඩ
මණ්ඩතො රමණියො තෙන පරෙන විසෙසෙතො වුත්තෙ අඛාටකෙ
වතෙ අඛාටකෙති අභිලක්ඛිතවතෙති ව වදන්ති. “වනසණ්ඩමිති”ති:
වනගහනෙ, සන්තිවිහරුක්ඛගච්ඡලතාසමුගෙ වතෙති අර්ථො. “හද්දි
යො”ති: ඵලනාමකො අත්තානමෙව පෙරෙ පරං විය වදති. “සමුලං
තණ්හං අබ්බුත්තා”ති: තණ්හාය මුලං නාම අපිඨා තස්මා සාවිඨං
තණ්හං අග්ගමග්ගෙත සමුගසාදෙතොති අර්ථො. “තත්ථ හදෙදු කියා
යති”ති: ලොකුත්තරෙති සිලාදිති හදෙදු සුඤ්ඤො තස්මිංයෙව වන
සණ්ඩ කතතිව්වතාය දිට්ඨිමිත්තවිහාරවිසෙත අග්ගඵලකිංතෙන
ව කියායති ඵලසුඛෙන කිංතසමාපත්ති ව විතීනාමෙතිති අත්තතො
විවෙකරතිං දසෙතො “රමනෙත සෙ”ති ගාථායපි වෘතීරෙකමුඛෙන
තමෙවත්ථං දසෙති. තත්ථ “මුතියෙති”ති: අතිකාදිති පොකුණෙති

“මිණ්ණි”ති: නන්දීආදීහි මිණ්ණි ‘සණ්ඨෙඛි’ති: පටහෙති රමනති එකෙ කාමහොගිනො, සා පන හෙසං රති අනරියා අනන්ධසංගිනා, අහඤ්ච පන එකකො බුද්ධියා හගවහො සාසනෙ රහො තතො එව රුක්ඛමුලසමි රතො අභිරතො විගරුමිති අත්ථො. එවං අනතතො විවෙකාතිරතිං කිත්තෙත්වා ඉදුති යං භාගගතාසතිකම්මට්ඨානං භාවෙත්වා අරගතතං පත්තො තස්ස පසංසනන්තං “බුද්ධොපි මෙ”ති ගාථමාග. තස්සත්ථො:-සවෙ බුද්ධො හගවා “එභාගමනතො හග වනතං වරං යාවාමි”ති මයා යාවිතො “අතික්කතතවරා ඛො භික්ඛු තථාගතා”ති අපට්ඨකම්මිත්වා මග්ගං යථායාවිතං වරං දදෙය්‍ය සො ව වරො මමාධිපජාය පුරකො ලබ්භෙථ මග්ගං මනෝරථං මන්තං පාපෙය්‍යාති ථේරො පරික්කප්පවසෙන වදති “හතෙන සබ්බො ලොකො සබ්බකාලං කායගතාසතිකම්මට්ඨානං භාවෙත්තු”ති “සබ්බලොකස්ස නිව්චං කායගතාසති භාවෙතබ්බො”ති කත්වා “වරං ගණ්හය්‍යං අග”නති දසෙස්සන්තො ආග “ගණ්හගං සබ්බලොකස්ස නිව්චං කාය ගතාසති”නති. ඉදුති අපරික්කතගරගාමුඛෙන පරික්කතෙ පසං සන්තො:-

“යෙ මං රුපෙන පාමිංසු යෙ ව සොසෙන අත්ථගු
ඡන්දරාගවසුපෙනා න මං ජනනති තෙ ජනා.

අජ්ඣත්තඤ්ච න ජනාති බහිද්ධා ව න පස්සති
සමන්තාවරණො බාලො සවෙ සොසෙන වුග්ගති.

අජ්ඣත්තඤ්ච න ජනාති බහිද්ධා ව චිපස්සති
බහිද්ධා ඵලදස්සාවි, සොපි සොසෙන වුග්ගති.

අජ්ඣත්තඤ්ච පජනාති බහිද්ධා ව චිපස්සති
අනාවරණදස්සාවි, න සො සොසෙන වුග්ගති”ති

ඉමා වගස්සො ගාථා අභාසි.

තත් “යෙ මං රුපෙන පාමිංසු”ති: යෙ ජනා අවිදුස්සනො මම රුපෙන අපසාදිකෙන නිගිනෙන ආකාරසද්ධි පඤ්ඤති ධම්මසර්වරෙ නපි මං තිහිනං පාමිංසු ඔරකො අයනති ගිලෙනො පරිච්ඡින්නවසෙන මඤ්ඤිංසුති අත්ථො. “යෙ ම සොසෙන අත්ථගු”ති: යෙ ව සත්තා සොසෙන මජ්ඣිකා මං සමොචනාවසෙන අනුගතා බහුමඤ්ඤිංසුති අත්ථො, හෙසං හං මිච්ඡා න හි අහං රුපමනෙතන අවමනතබ්බො සොසමුද්භෙය්‍යන වා බහු න මනතබ්බො හස්මා “ඡන්දගමසුපෙනා න මං ජනනති”ති: හෙ උච්චාපි ඡන්දරාගස්ස වසං උපෙනා අපභිනඡන්දරාගා සබ්බසො පභිනඡන්දරාගං මං නජනනති අමිසයො තෙසං මාදිසො අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ව අපරිඤ්ඤනවස්ත්වායාති දසෙස්සං “අජ්ඣත්ත”නති ආදි වුත්තා. “අජ්ඣත්ත”නති: අත්තතො සන්තාතෙ බක්ඛායහතාදිධම්මං “බහිද්ධා”ති: පරසන්තාතෙ, අථවා අජ්ඣත්තනති මම අබ්ගන්තරෙ

අසෙකඩං සිලකඩකාදිං “බග්ගිද්ධා”ති: මමෙව ආකල්පසම්පත්තියාදි
 ස්වත්තං බග්ගිද්ධාරූපබලමප්පවත්ති. වකුට්ඨිසද්දසුභාදිප්පවත්තිසද්ධි.
 “සමන්තාමරණො”ති: එවං අර්ඛිතතසද්ධි බග්ගිද්ධා ව අර්ඛිතතත
 සමන්තතො ආවරණස්වත්තො අසද්දසුභගතිකො, “සමෙ ඝොසෙහ
 මුක්ඛාති”ති:සො පරතෙය්‍යබ්බුතියො බාලො සොඥන් පරෙසං වචනෙන
 වුග්ගති තියති ආකලිඛියති. “බග්ගිද්ධා ව මිසසනති”ති: යො ව වුග්ගත
 යෙන අර්ඛිතතං න ජානාති බග්ගිද්ධා පන සුත්තානුසාරෙන ආකල්ප
 සම්පත්තියාදි උපධාරණෙන වා විසෙසතො පස්සති ගුණවිසෙසස්වත්තො
 සියාති මසද්දති, සොපි බග්ගිද්ධා ඵලදස්සාවි නයග්ගාහෙන ඵලමත්තං
 ගණනතො වුග්ගතයෙන සොසෙන වුග්ගති සො මාදිසං න ජානා
 තිති අපො. යො පන අර්ඛිතතසද්ධි ඛිණ්ණසම්පත්තියාදි අබ්‍යන්තර
 අසෙකඩසිලකඩකාදි ගුණං ජානාති බග්ගිද්ධා වස්ස පටිපත්තිසලකඩ
 නෙන විසෙසතො ගුණවිසෙසයොගං පස්සති. අනාවරණදස්සාවි
 කොති අනාමිටො හුත්වා අරියානං ගුණෙ දට්ඨං සද්දං සමෙත්ථා න
 සො සොසෙන වුග්ගතිති යථාවතො දස්සනතොති.

ලකුණබහද්දිසසෙවරස්ස ගාථා වණණනා

ති වසී හා.

“වකුට්ඨිසත්තා”ති ආයසමතො හදදසෙවරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති?
 අයං ඩිර පද්මවතනරං හගවත්තං භික්ඛුසංඝසද්ධි සත්තසංඝපරිමානං
 විවර්දිති පටිවයෙති පුජෙසි. සො තෙන පුසද්දකමෙවන දෙව
 මනුස්සෙපු සංසරතො ඉමසමිං බුද්ධුපපාදෙ සාවතියං සෙට්ඨිකුලෙ
 තිබ්බන්ති. තිබ්බත්තමානොව අපුත්තකෙපු මාතාපිතූපු දෙවතායාව
 නාදිති කතාපි අලහතෙතපු සත්ථාරං උපසංකම්භො “සමෙ හතෙත
 මයං එකං පුත්තං ලච්ඡාමි, හං තුමහංකං දසත්ථාය දස්සමා”ති වත්ථා
 ආයාපිත්වා ගතෙපු සත්ථු අධිප්පායං සද්ධිං අසද්දතරෙ දෙවපුත්තො
 ඛිණ්ණස්වත්තො හුත්වා සීතො සකෙකන දෙවරසද්ද “අමුකසමිං කුලෙ
 තිබ්බත්තාති”ති ආණ්ඨෙතො තත්ථ තිබ්බන්ති. හදදද්ධිස්ස නාමං
 අනංසු. තං සත්තවස්සදොසිකං ජහං මාතාපිතරෙ අලංකරිත්වා
 හගවතො සත්තිකං තෙත්වා “අයං සො හතෙත තුලෙහ ආයාපිත්වා
 ලභ්බිදරකො, ඉමං තුමහංකං නියතාතෙමා”ති ආහංසු. සත්ථා
 ආනන්දසෙවරං ආණ්ණපෙසි: “ඉමං පබ්බාපෙති”ති. ආණ්ණපෙත්වා ව ගති
 ඤාටිං පාවිසි. පෙරෙ තං පබ්බාපෙත්වා සංඛෙපෙන විපස්සනා
 මුඛං ආවිසි. සො උපතිස්සයසම්පන්නත්තො විපස්සනාය කමමං
 කතොතො පුරියෙ අනොග්ගතෙයෙව භාවනං උස්සකකාපෙත්වා ඡල
 භිසද්ද අගොසි.

තෙන වුග්ගතං අපදනො:-

“පද්මවතනරසමුද්ධං මෙත්තවිත්තං මහාමුතිං

උපෙති ජනනා සබ්බා සබ්බලොකග්ගනායකං.

වන්දං සෙනාසනසෙවුව ආමිසං පානභොජනං
දදන්ති සද්වුතො සබ්බෙ පුඤ්ඤකෙතිත්තෙ අනුත්තරො.

අගමපි දුතං දය්‍යාමි දෙවදෙවස්ස තාදිනො,
බුද්ධිසෙට්ඨං නිමිත්තෙත්වා සංඝඤ්චාපි අනුත්තරං.

උයෙතාජිතා මියා වෙහෙ නිමිත්තෙත්වා තථාගතං
කෙවලං භික්ඛුසංඝඤ්ච පුඤ්ඤකෙතිත්තං අනුත්තරං.

සතං සහස්සං පලලඛකං සොවරුණං ගොණකත්තං
තුලිකා පටලිකා ව බොමකපාසිකෙපි ව

මහාරගං පඤ්ඤපෙසි ආසනං බුද්ධිපුත්තකං.
පද්මුත්තරො ලොකවිදු දෙවදෙවො තරුසභො
භික්ඛුසංඝපරිබ්බලෙතා මම වාරං උපාගමි.
පට්ටුග්ගන්තොන සච්ඡුද්ධිං ලොකනාථං යසස්සිනං.

පසන්නවිත්තො සුමනො අතිනාමයි තං ඝරං
භික්ඛුනං සතසගස්සං බුද්ධිඤ්ච ලොකනායකං,
පසන්නවිත්තො සුමනො පරමනෙත්ත තපසසිං.
පද්මුත්තරො ලොකවිදු අනුත්තරං පටිග්ගගො

භික්ඛුසංඝෙ නිසිදිත්වා ඉමා ගාථා අභාසථා:
සෙතිදං ආසනං දින්නං සොවරුණං ගොණකත්තං,
නමගං කිත්තසිස්සාමි, සුණ්ඨං මම භාසනො.
චතුසන්නතිකචග්ගං සො දෙවරජ්ජං තරුසාති,

අනුභොස්සති සමපන්නා අච්ඡරුහිපුරකඛනො,
එකපඤ්ඤසකඛග්ගඤ්ච චක්කවත්ති භවිස්සති.

සබ්බාසු නවයොනීසු තුලිනොව භවිස්සති,
සො ව පච්ඡා පබ්බජිත්වා සුක්කමුලෙන වොදිනො

හද්දියො නාම නාමෙන ගෙස්සති සද්වු සාවනො.
විවෙකමනුසුභෙත්වාමහි පඤ්ඤෙති නිවාසගං.

ඵලඤ්චාධිගතං සබ්බං භින්නකෙලසොමහි අජජ්ගං.
මම සබ්බං අභිඤ්ඤාය සබ්බඤ්ඤා ලොකනායකො

භික්ඛුසංඝෙ නිසිදිත්වා ඵහදග්ගෙ ඔපෙසි මං.
පටිසම්බද්ධ වහස්සො විමොක්ඛාපි ව අට්ඨමි

ජලභිඤ්ඤා සච්ඡන්තා කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති.

හස්ස භගවා ජලභිඤ්ඤාපසන්නං ඤාත්වා “ඵහි හදු”ති. ආග. සො
තාවදෙව සන්ධාරං උපසංකම්භො වජ්ඣිත්වා පජලිකො සද්වු සමිපෙ
අට්ඨාසි. සා ඵව මස්ස උපසම්පදා අභොසි බුද්ධිපසම්පදා නාම කීරෙසා.

පේරො ජාතිතො පටිඨාය අත්තතො පටිඨායා කථනමුඛෙන අද්දං
බ්‍යාකරෙන්නො:-

“එකපුත්තො අහං ආසිං පියො මාභූ පියො පිභූ
බ්‍රහ්මි වතවරියාහි ලද්ධො ආයාචනාහි ව.

හෙ ව මං අනුකම්පාය අත්තකාමා හිතෙසිතො
උභො පිතා ව මාතා ව බුද්ධස්ස උපනාමසු.

කිව්ඨාලද්ධො අශං පුත්තො සුබ්‍රමාලො සුඛෙ ඛිතො
ඉමං දදාම තෙ නාථ ජිනස්ස පරිවාරකං.

සත්ථා ව මං පටිග්ගස්ස ආනන්දං එතදමුච්ඡි:
පබ්බාජෙති ඉමං ඛිප්පං හෙසසත්තාජාතියො අයං.

පබ්බාජෙත්වාන මං සත්ථා විහාරං පාවිසි ජිනො;
අනොග්ගහස්මිං සුරියස්මිං තතො විතතං විමුච්ඡි මෙ.

තතො සත්ථා නිරංකත්වා පටිසල්ලානවුසිතො
“එහි හද්ද”ති මං ආහ; සා මෙ ආසුපසම්පදා.

ජාතියා සත්තවස්සෙන ලද්ධා මෙ උපසම්පදා.

තිස්සො විජජා අනුප්පත්තො, අහො ධම්මපුබ්බතො”ති

ඉමා ගාථා අහාසි.

තත් “වතවරියාහි”ති: එවං කත්වා පුත්තං ලභිස්සාංහි වුත්තං
සමණශ්‍රාවස්ථානං වචනං සුත්වා ඛිප්පං පාවිසිතො අනසන්ධාවතවර්
තෙහි ආයාචනාය ව, ඉදමෙව වෙත්තං කාරණං. ඉතරං පේරෙ මාතා
පිභූතං පටිපත්තිදස්සනත්තෙව කිව්ඨලද්ධාං ව දස්සනත්තං
වදති. - “හෙ”ති: මාතාපිතරෙ “උපනාමසු”තති: උපනෙසු. “සුඛෙ
ඛිතො”ති: සුඛසංවර්ධිතො. “හෙ”ති: භූස්සං. “පටිවාරක”තති: කිසිකරං.
“හෙසසත්තාජාතියො අයං”තති: අයං දුරතො මම සාසනෙ ආජා
තියො හවිස්සති. “නස්මා ඛිප්පං අජෙව පබ්බාජෙති”ති. එතං අමුච්ඡි
ආහ. “පබ්බාජෙත්වානා”ති: ආනන්දකෙරෙන පබ්බාජෙත්වා “විහා
ර”තති: ගඤ්ඤාපි. “අනොග්ගහස්මිං සුරියස්මිං”තති: සුරියෙ අනත්තං
ගතෙයෙව “නතො විතතං විමුච්ඡි මෙ”ති: තතො විපස්සනාරහිතො
පරං නවිජරෙනව බණෙන සබ්බාසවෙති මෙ විතතං විමුච්ඡි, ඛිණං
සවො අහොසිං. “නතො”ති: මම ආසවකකයතො පටිජා “නිරං
කත්වා”ති: අත්තනා සමාපතනං එලසමාපතනා අපනෙත්වා තතො
වුට්ඨාය. තෙනාහ:- “පටිසල්ලානවුසිතො”ති. “සා මෙ ආසුපසම්ප
දා”ති: සා මං උද්දස්ස “එහි හද්ද”ති සන්ථි වාචා පට්ඨනා සා එව මෙ මස්සං
උපසම්පදා ආසි එවං “ජාතියා සත්තවස්සෙන හ ලද්ධා මෙ උපසම්පදා”ති:
සාතිසයං සත්ථාරු අත්තතො කතං අනුග්ගහං සාසනස්ස ව නිග්ගාති

කතංදසෙය්‍යති. තෙනාගා:-“අභො ධම්මසුඛම්මතා”ති. එත්ථ ච “විත්තං විමුච්චි මෙ”ති බිණ්ණසම්මාචං පක්ඛායෙත්වාපි පුත “තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා”ති ලොකීයාභිඤ්ඤාදුක්ඛතං ජලිහිඤ්ඤාභාවවිභාවනත්තං. තෙනාභ අපදානො:-“ජලිහිඤ්ඤා සචරිකතා”ති.

හදදසෙවරස්ස ගාථා වණ්ණනා
ති වසී තා.

“දිස්වා සාසාද ඡාසාස”නති ආයඤ්ඤානා සොපාකසෙවරස්ස ගාථා. කා උපපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරෙ තත්ථ තත්ථ හචෙ පුඤ්ඤාති උපවිණිත්වා සිද්ධිත්තස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බතතිත්වා විඤ්ඤාතං පතොතා බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිලෙපසු නිප්පත්තිං ගතො කාමේසු ආදීනවං දිස්වා සර්වඥං පහාය තාපස පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා එකස්මිං පබ්බතෙ විගර්හී. සත්ථ ආසත්ත මරණං තං ඤ්ඤා තස්ස සත්තකං අගමාසි. සො භගවතං දිස්වා පසත්තවිතොතා උදාරං පීතියොමනස්සං පච්චෙදෙනො පුප්ඵමයං ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. සත්ථ තත්ථ නිසිදිත්වා අනිච්චතාපටිසං යුග්ගං ධම්මං කථං කප්ථෙත්වා තස්ස පස්සන්තසෙස්සව ආකාසෙන අගමාසි. සො පුඤ්ඤ ගතිතතිච්චගාහං පහාය අනිච්චසඤ්ඤං හදසෙ යථෙත්වා කාලං කත්වා දෙවලොභෙ උපපජ්ජිත්වා අපරාපරං දෙවමිත්‍රස්සෙසු සං සරණො ඉමස්මිං බුද්ධුපාදෙ රුජගභෙ සොපාකයොතියං නිබ්බතති. ජතියා වසෙන සොපාකොති නාමෙන පඤ්ඤාසි. තෙවී පත වාණිජ කුලෙ නිබ්බතොතො සොපාකොති පත නාමිත්තනනති වදන්ති. තං අපදානපාලියා විරුජ්ඣති “පච්චිමෙ ඕ භගෙ සම්පන්නො සොපාකා යොනුපාගමි”නති චචතොතො. තස්ස චතුමාසජ්ජනස්ස පිතා කාලමකාසි, චුලලපිතා පොසෙසි. සො අනුක්කමෙන සත්තවස්සිකො ජනො එකදිවසං චුලලපිතා “අත්තනො පුත්තෙන් කාලං කරෙති”ති කුජ්ඣත්වා තං සුසානං තෙත්වා චෙ ගත්ථ රජ්ජයා එකතො බ්‍රහ්මිත්වා තාය එච රජ්ජයා මතමිත්‍රස්සසරිරෙ ගාලං බ්‍රහ්මිත්වා ගතො “සිගාලා දයො බාදන්තු”ති. පච්චිමභවිකතො දුරකස්ස පුඤ්ඤබලෙන සයං මාරෙත්‍වං නවිසති. සිගාලාදයොපි න අභිගභිංසු. දුරකො අසිරිත්තති සමයෙ එච. විලපති:-

“කාති මෙ අගති අස්ස කොවා බ්‍රහ්ම අබ්‍රහ්මනො
සුසානමජේඤ්ඤි බද්ධස්ස කො චෙ අහසදායකො”ති.

සත්ථ තායං චෙලායං චෙනෙය්‍යබ්‍රහ්මචෙ මිලොකෙනො දුර කස්ස හදයබ්‍රහ්මනෙරෙ පජ්ජනතං අරගත්තුං නිස්සයං දිස්වා ඕහාසං එරිත්වා සතීං ජනෙත්වා එවමාග:-

“එහි, සොපාක මා භාගි, මිලොකස්සු හථාගතං,
අහං තං නාරසිසාමි රුහුමුබ්බෙව වැඳිම”නති.

දුරකො බුද්ධානුභාවෙන ජිත්තබ්‍රහ්මනො ගාථාපරියොසානෙ සොවාපනො හුත්වා ගතිකුටිපමුබ්බෙ අට්ඨාසි. තස්ස මාතා පුත්තං අපස්සන්ති චුලලපිතරං පුච්චිත්වා තෙනස්ස පටිත්තියා අකපිතාය තත්ථ

හත් ගනනා විවික්කති “බුද්ධා කිර අතිහානාගහපව්වුපපනනං
ජනනති, යනනුනාගං ගගවනනං උපසංකම්භා මම පුත්තස්ස
පවහති. ජනෙය්”නති සඤ්ඤානතිකං අගමාසි. සත්ථා ඉද්ධියා තං
පටිච්ඡාදෙඨා “ගතෙන මම පුත්තො න දිස්සති, අපි ගගවා නස්ස
පවහති. ජනතා”ති හාග පුට්ඨො:-

“න සනති පුත්තො තාණාග න ටිතා න පි බ්බවා,
අනගතොනාසිපත්තස්ස නත්ථි සද්ධිසු තාණාග”ති

ධම්මං කථෙසි. තං සුඤ්ඤා සා සොතාපනනා අගොසි. දුරකො
අරහත්තං පාපුණී.

තෙන වුත්තං අපදානො:-

“පබ්භාරං සොධගනනස්ස පවරො පබ්බතුත්තමෙ
සිද්ධන්තො නාම ගගවා ආගච්ඡි මම සනතිකං.

බුද්ධං උපගහං දිස්වා ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො
සත්ථරං පඤ්ඤාපෙඨාන පුප්ථාසනමදාසගං.

පුප්ථාසනෙ නිසිදිඨා සිද්ධන්තො ලොකනායකො
මමඤ්ඤා ගතිමඤ්ඤාය අනිට්ඨනනමුදාගරි.

අනිට්ඨා වත සංඛාර උපපාදවයධම්මිනො,
උපපජ්ඣිතා නිරුජ්ඣනති, තෙසං වූපසමො සුඛො.

ඉදං වචාන සබ්බඤ්ඤා ලොකජෙට්ඨො නරසභො
නතං අබ්බුහුමි ටීරො හංසරජව අඹරෙ.

සකං දිට්ඨං ජගිත්වාන භාවයා නිට්ඨසඤ්ඤාගං.
ඵසාගං භාවසිත්වාන හත්ථි කාලාතො අගං

වෙ සම්පත්ති අනුභොචා සුසානමුලෙන වොදිනො
පච්ඡිමෙ ව ගවෙ සම්පතෙන සොපානං ගොනුපාගමිං.

අගාර අභිනිකම්ම පබ්බජිං අනගාරියං,
ජතියා සත්තවස්සොගං අරහත්තං අපාපුණී;

අරද්ධවිරියො පභිතතො සිලෙසු සුසමාගිනො
තොසෙත්වාන මහානාගං අලත්ථං උපසම්පදං.

වතුනවුතෙ ඉතො කප්ප යං කම්මමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. පුප්ථදානසසිදං ඵලං.

වතුනවුතෙ ඉතො කප්ප යං සඤ්ඤං භාවසිං තදා;
සඤ්ඤං භාවයනනස්ස පතොතො මෙ ආසවකම්මො.

නිලෙසා කොපිතා මයං-පෙ-නහං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අථ ගගවා ඉද්ධිං පටිසංගරි. සාපි පුත්තං දිස්වා හට්ඨකුට්ඨො නස්ස
බිණ්ණසම්භාවං සුඤ්ඤා පබ්බාජෙත්වා ගතා. සො සත්ථාරං ගතිකුට්ඨං

යායං චංඛකමන්තං උපසඛකමිතිං වර්ජකං අනුවඛකමි. නසං හගවා උපසමපදං අනුජනිතුංකාමො “එක නාම කි”නති ආදි දසපඤ්ඤා පුච්ඡි, සොපි සන්ත්තං අධිපායං ගණනෙන්තො සබ්බඤ්ඤාභක්ඛණෙන සංසද්දෙන්තො “සබ්බෙ සත්තො ආභාරධිනිකා”ති ආදිනා තෙ පඤ්ඤා විස්සරෙස්සි. තෙනෙව තෙ කුමාරපඤ්ඤා නාම ජාතා. සත්ථා තස්ස පඤ්ඤාව්‍යාකරණෙන ආරාධිතවිත්තො උපසමපදං අනුජනි. තෙන සා පඤ්ඤාව්‍යාකරණොපසමපද නාම ජාතා. නසිමං අත්තන්තො පචතතිං පසාසෙස්සා ථේරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො:-

“දිස්වා පාසාදර්ශයං චංකමන්තං නරුත්තමං
නත්ථ නං උපසඛකමම වර්ජකං පුරිසුත්තමං.

එකංසං විචරං කත්වා සංගරිත්වාන පාණයො
අනුවංකමිස්සං චිරජං සබ්බසත්තානමුත්තමං.

නතො පඤ්ඤා අපුච්ඡි මං පඤ්ඤානං සොපිදෙ විදු
අච්ඡන්ති ච අභිනො ච ව්‍යාභාසිං සන්ත්තො අහං.

විස්සජ්ජිතොස්ස පඤ්ඤාස්ස අනුමොදි තථාගතො,
භික්ඛුසඛසං විලොකෙත්වා ඉමමත්ථ අභාසථ:

ලාභා අභිනාන මගධානං යෙසායං පරිභුජති
විචරං පිඩිපාතං ච පච්චයං සයනාසනං.

පච්චිට්ඨානං ච සාමිචං, තෙසං ලාභාති වමුලී.
අජ්ජදග්ගෙ මං සොපාක දස්සනායොපසංකමි,

එසා චෙව තෙ සොපාක භවතු උපසමපදං.
ජාතියා සත්තවස්සොගං ලද්ධාන උපසමපදං.

ධාරෙමි අනතිමං දෙහං, අගො ධම්මසුධම්මා”ති

ඉමා ගාරා අභාසි.

නත්ථ “පාසාදර්ශ.ශ”නති: ගක්ඛුට්ඨර්ශයං “වර්ජක”නති: අභි වර්ජිං. “සංගරිත්වාන පාණයො”ති: උභො හත්ථෙ තමලමකුලා කාරෙන සංගතෙ කත්වා අජලිං පග්ගහෙත්වාති අත්ථො. “අනුවංකමිස්සං”ති: නසං සන්ත්තො අනුපච්ඡන්තො අනුගමනවසෙන චිත්තමිං “විජජ”නති: විගතරුනාදිරජං. “පඤ්ඤා”ති: කුමාරපඤ්ඤා. “විදු”ති: චෙදිහබ්බස්ස විදිතා සබ්බඤ්ඤාති අත්ථො. සත්ථා මං පුච්ඡන්ති උපසජ්ජ නකස්ස ඡන්තිත්තත්තස්ස ගයස්ස ච සෙකුසාතෙන පභිණානා අච්ඡන්ති ච අභිනො ච බ්‍යාභාසිං. “සෙසායං”නති: යෙසං අග්ගිගමානං අයං සොපාකො. “පච්චග”නති: හිලානපච්චයං. “සාමිචි”නති: මග්ගදාන විජනාදිසාමිචිනිරියං. “අජ්ජදග්ගෙ”ති: දකාගෙ පදසඤ්ඤාගෙ අජ්ජ අග්ගෙ ආදිං කත්වා අජ්ජ පට්ඨාය. අජ්ජනග්ගෙති පාලියා අජ්ජ ආදිං කත්වාති අත්ථො. “දස්සනායොපසංකමා”ති: භික්ඛචෙවො වයසා

තරුණතරුණි වා අවිනේතනා දක්ෂතාය මං උපසංඝතම. “එසා වෙව්වා”ති: යා තයා මම සබ්බසුද්ධානසුද්ධෙත සද්ධිං සංසද්දෙතා කතා පසුභවිස්සල්ලා එසායෙව තෙ භවතු උපසම්පදා ඉති ව අමුළිති භොජනා. “ලභ්වා මෙ උපසම්පදා”තිපි පාලි; යෙන ලභ්වාන උපසම්පදනතිපි පඨනති. තෙසං සත්තවස්සෙනාති සත්තමෙන වස්සෙනාති අනේවා. සත්තවස්සෙන වා හුතාති වචනසෙසො. යං පනෙත් අවුත්තං තං සුචිසෙද්දායාමෙව.

සොපාකෂේරස්ස භාඨා වණ්ණනා ති ට්ඨි තා.

“සරෙ හතේහි”ති අයංගමනො සරභනිගතෂේරස්ස භාඨා. කා උපසන්නි? අයමි පුරිමවුද්ධෙසු කතාසිකාරෙ තත් තත් භවෙ විචට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණිනේතා ඉමස්මිං බුද්ධිපාදෙ රුජගහෙ අසුද්ධතරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුතො හුතා තිබ්බතති. අනතිලකි තොති තස්ස කුලවංසානුගතං නාමං අගොසි. සො වයප්පතො කාමෙ පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජා සරතිණාති සයමෙව භජ්ජා පණ්ණසාලං කතා වසති. තතො පටිභාය සරභනොතිස්ස නාමං අගොසි. අථ භගවා බුද්ධිවක්ඛනා ලොකං ඔලොකේතො තස්ස අරහත්තපතිස්සයං දිස්වා තත් භතො ධම්මං දෙදෙසසි. සො පටිලභිසංඥා පබ්බජ්ජා විපස්සනාය කමමං කරේතො තවි රස්සෙව අරහත්තං පඤ්ඤා තත්ථෙව වසති. අථස්ස තාපසකාලෙ කතපණ්ණසාලා ජිණ්ණා පඨායා අගොසි. තං දිස්වා මනුස්සා “කිස්ස භතො ඉමං කුට්ඨං න පටිසංකරෙථා”ති අගංසු. ථෙරෙ “කුට්ඨා යථා තාපසකාලෙ කතා ඉද්දති තථා කාතුං න සන්කා”ති තං සබ්බං පකාසෙත්තො:-

“සරෙ හතේහි භජ්ජා කතාන කුට්ඨමච්ඡිසං,
තෙන මෙ සරභනොති නාමං සමුත්ථියා අනු.

න මග්ගං කප්පතො අජ්ජ සරෙ හතේහි භජ්ජං
සිකඛාපදා නො පසුද්ධතා ගොතමෙන යසසිකා”ති

වෙ භාඨා අහාසි.

තත් “සරෙ හතේහි භජ්ජා”ති: පුබ්බ තාපසකාලෙ සරති ණාති මම හතේහි ජිනිතා තිණකුට්ටිං කතා අච්ඡිං සංවසිං නිසිදිං වෙච නිපජ්ජෙථ. “ගොතා”ති: කුට්ඨාරණං සරුතං භජ්ජෙන. “සමුත්ථියා”ති: අනන්තසමුත්ථියා සරභනොති නාමං අනු අගොසි. “න මග්ගං කප්පතො අජ්ජ”ති: ඉද්දති උපසම්පදනස්ස මග්ගං සරෙ සරතිණෙ හතේහි භජ්ජං න කප්පතො න වට්ඨති. කයමා? “සිකඛා පදා ගොතා පසුද්ධතා ගොතමෙන යසසිකා”ති: තෙන යං අමානං සන්ධාර සිකඛාපදං පසුද්ධතං තං මයං ජීවිතගෙතුනාපි නාතිකක

මාමානි දසෙසති. එවං එකෙන පකාචෙන තිණ්‍යුරිකාය අපටිසං
බරණේ කාරණං දසෙසතො ඉද්දති අපරෙනපි පරිශායෙන නං
දසෙසන්නො:-

“සකලං සමන්තං රොගං සරහනො නාදුසං පුබ්බෙ,
සොයං රොගො දිට්ඨො චචන කරෙනාතිදෙවසො”ති

ඉමං ගාථමාහ.

නත් “සකල”නති: සබ්බං. “සමන්ත”නති: සවුප්පණ්ණං සෙවනා
වනො අනවසෙසනති අන්තො. “රොග”නති: දුක්ඛදුක්ඛවාදිවසෙක
රුජ්ජනට්ඨන රොගභූතං උපාදානකඛිනිපඤ්චකං සක්ඛාය වදති.
“නාදුසං පුබ්බෙ”ති: සන්ද්‍ර ඔවාදපටිලාහනො පුබ්බෙ න අදුක්ඛං.
“සොයං රොගො දිට්ඨො චචනකරෙනාතිදෙවසො”ති: සවුමුතිදෙවා
උප්පතතිදෙවා විසුඤ්ඤවාති සබ්බෙපි දෙවෙ අත්තනො සීලාදි
ගුණෙහි අතික්කම්මො ඕතතො අතිදෙවසො සමොසම්මුද්ධස්ස ඔවාද
පතිකරණෙන සරහනෙන සො අයං බක්ඛපඤ්චකංබානො රොගො
විපස්සනාපඤ්ඤාසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය පඤ්චකඛිනිවො දිට්ඨො
පරිඤ්ඤානොති අන්තො. එතෙන එවං අත්තනාවකුරිකායට්ඨි අන
පෙක්ඛො බාහිරං තිණ්‍යුරිකං කදං පටිසංබරිස්සතීති දසෙසති.
ඉද්දති යං මග්ගං පටිපජ්ජන්නෙන මයා අයං අත්ත භාවරොදනො යථා
වනො දිට්ඨො ස්වායං මග්ගො සබ්බවුද්ධසාධාරණො තෙන තෙසං
ඔවාදබ්බෙමාපි මජ්ඣෙහි සිත්තපුට්ඨණ්ණසදිසො යන්තං පතිට්ඨාය
දුක්ඛයකයං පන්නොති එවං අත්තනො අරහත්තපටිපත්තිං
බ්‍රහ්මාරොන්නො:-

“යෙනෙව මග්ගෙන ගතො විපස්සී යෙනෙව මග්ගෙන
සිංඤ්ඤි වෙවස්සභු
කාකුසන්ධි කොනාගමනො ව කස්සපො තෙනජ්ජෙන
අගමාසී ගොතමො.

වීතනණො අනාදානා සභනවුද්ධා බෙයාගධා
සෙගයං දෙසිතො ධම්මො ධම්මභූතෙහි නාදිති.

චත්තාරි අරියසම්මාති අනුකම්පාය පාණීනං
දුක්ඛං සමුදයො මග්ගො නිරෝධො දුක්ඛසම්බයො.

යත්ථ නිවහනෙන දුක්ඛං සංසාරගම් අත්තනකං
තෙද ඉමස්ස කායස්ස ජීවිතස්ස ව සංඛයා.

අඤ්ඤො පුනබ්බතො නත්ති පුච්ඡිතොත්ති සබ්බධි”ති

ඉමා ගාථා අහාසි.

නත් “යෙනෙව මග්ගෙන”ති:- යෙනෙව සපුබ්බතාගෙන අරි
යෙන අධ්මිකිකෙන මග්ගෙන “යෙනො”ති: පටිපන්නො නිබ්බාණං
අධිගතො. “විපස්සී”ති: විපස්සී සමොසම්මුද්ධො “කාකුසන්ධි”ති:

අවිභතතිනො නිද්දෙසො. “කකුසකුකොනාගමනා”තිපි පාඨො. “කොනප්පෙතො”ති: තෙනෙව අජ්ඣෙත අරියමග්ගොන “අනාදුනා”ති: අනුපාදුනා අප්පට්ඨප්පත්තිනා “බ්බසොගධා”ති: නිබ්බාණොගධා නිබ්බාණපතිට්ඨා. “සෙසසං දෙසිතො ධම්මො”ති: යෙති සත්තති සමමාසමුද්දෙධි¹ අයං සාසනධම්මො දෙසිතො පච්චෙදිතො. “ධම්ම භුතොති”ති: ධම්මකායත්තාය ධම්මසනාවෙති නවලොකුත්තරධම්මතො වා භුතොති ජාතෙති ධම්මං වා පතෙතති. “නාදිති”ති: ඉට්ඨාදිපු නාදි භාවප්පත්තොති ව, “වත්තාදි අරියසම්මානි”ති ආදිනා තෙති දෙසිතං ධම්මං දෙසෙති. තත් “වත්තාදි”ති: ගණනපරිච්ඡේදො. “අරියසම්මානි”ති: පරිච්ඡින්නධම්මදෙසනං වචනත්තො පන අරියාති අවිභ ඵලෙකින සම්මානි වාති අරියසම්මානි, අරියස්ස වා භගවතො සම්මානි තෙන දෙසිතත්තා අරියභාවකරුති වා සම්මානිති අරියසම්මානි. කුච්ඡිත භාවතො නුච්ඡිතාවතො ව දුක්ඛං, උපාදානකධිකුප්පකුච්ඡකං, තං දුක්ඛං සමුදෙති ඵතසමානි සමුදයො, තණ්හා; කිලෙසෙ නාසෙතො ගච්ඡති නිබ්බාණත්තෙති මග්ගියතීති වා මග්ගො, සමමා දිට්ඨි ආදයො අට්ඨධම්මා, සංසාරවාරතසංඛාතො තත්ථි ඵත්ත රුධො ඵතසමං වා අධිග්ගෙ පුග්ගලස්ස රුධොභාවො ගොති, නිරුජ්ඣති දුක්ඛමෙත්ථානි වා නිරුධො, නිබ්බාණං; තෙනාහං: “දුක්ඛසංඛයො”ති. අයමෙත්ථ සංඛෙපො. විත්ථාරෙ පන විපුද්ධිමග්ගො වුත්තතයෙනෙව චෙදිතමබ්බො. “සසම්”නති: යසම් නිරුධො නිබ්බාණෙ අධිග්ගෙ, “නිවත්තො”ති: අරියමග්ගභාවත්තාය අප්පච්ඡතති, අනන්තතං අපරි යන්තං ඉමෙසම් සංසාරෙ ජාතිආදිදුක්ඛං නප්පච්ඡතති උච්ඡ්ඡ්ඡති, සො නිරුධොති අයං ධම්මභුතෙති සමමාසමුද්දෙධි දෙසිතො ධම්මොති යොජනා. ‘හෙද’ති ආදිනා ආරුහො දිට්ඨොති දුක්ඛපරික්ඛාය පුච්ඡාං අත්තතො අරහත්තප්පත්තිං සරුපතො දෙසෙති. “යසම් නිබ්බත්තො දුක්ඛ”නති පන පාඨෙ සකලගාථාය තත්ථායං යොජනා: යසම්. බන්ධාදිපට්ඨපාටිති සඤ්ඤිතෙ සංසාරෙ ඉදං අනන්තතං ජාති ආදිදුක්ඛං නිබ්බත්තති සො ඉතො දුක්ඛප්පච්ඡතො අඤ්ඤා පුනපුනභවතො පුනඛවො, ඉමස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස සංඛයා කාය සංඛාතස්ස බන්ධපඤ්චකස්ස හෙද පුනරුප්පත්ති තත්ථි, තස්මා සබ්බධි සබ්බධිලෙසෙති සබ්බෙති භවෙති පුට්ඨ විමුක්තො විසංයුතො අමතිති.

සරභනප්පර්ශ්ම ගාථා වණ්ණනා
නි ධ්වි තා.

සත්තකතිසානවණ්ණනා
ස ම ත්තා.

අධික ගී පාඨය.

“කමම බහුක” නම් ආයතනික මහා කව්වාසනා ස්වරූපය ගාථා, කා උපපත්ති? අයමයි. පුරිම බුද්ධෙසු කතාධිකාරයේ පදමුනන්තරයෙහි ගතවන කාලෙ ගතපති මහාසාරකුලෙ නිබ්බන්ධිතා වුද්ධිප්පතො එකදිවසං සපුට්ඨ සතතිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤානො සන්තරං සංඛිතෙතන භාසිතස්ස වින්තරෙන අන්තං විහජනනානං අග්ගධානෙ ස්වියමානං එකං භික්ඛුං දිස්වා සයමි තං ණං පඤ්ඤානො පඤ්ඤානං කථා දුතාදීති පුඤ්ඤාති කථා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො සුමෙධස්ස ගතවන කාලෙ විජ්ජාධරෙ හුත්වා ආකාසෙන ගතවනො සන්තරං ගිමවනො පබ්බතෙ එකස්මිං වනසණ්ඩ නිසින්නං දිස්වා පසන්න මානසො කණ්ඩාරපුපෙඨි පුජං අකාසි, සො තෙන පුඤ්ඤ කමෙත අපරපරං සුගතිස්සයෙව පරිවතෙනනො කස්ස පදසබලස්ස කාලෙ බාරණසියං කුලසරෙ නිබ්බන්ධිතා පරිනිබ්බතෙ ගතවති සුචණ්ණවේනියකරණධානෙ සතසහස්සග්ගතිකාය සුචණ්ණවේනියාය පුජං කථා “මග්ගං නිබ්බන්ධනිබ්බන්ධධානෙ සරීරං සුචණ්ණවණ්ණං ගොතු”ති පන්තං අකාසි. තතො යාවජ්චං කුසලකමමං කථා එකං බුද්ධිත්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිතා ඉමස්මිං බුද්ධිප්පාදෙ උදෙති රක්ඛෙසු වච්චපජ්ජානස්ස පුරෙතිහස්ස ගෙගෙ නිබ්බන්ධි. තස්ස නාමගතණ්ඩවසෙ මාතා “මග්ගං පුතො සුචණ්ණවණ්ණං අත්තනො නාමං ගතෙතා ආගතො”ති කඤ්චිතමාණවොතෙව නාමං අකාසි. සො බුද්ධිමතියා තයො වෙදෙ උග්ගණ්ණිතා පිකු අවචයෙන පුරෙති තධානං ලභී. සො ගොතනවසෙන කව්වාසනොති පඤ්ඤාසිත්. තං රුජ මණ්ඩපජ්ජානො බුද්ධිප්පාදං සුත්වා “ආවරිය ත්වං තස්ස ගතවා සන්තරං ඉධානෙති”ති පෙසෙසි. සො අත්තධාමො උපගතො, තස්ස සන්තරං ධම්මං දෙසෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ සතගති ජනෙති සද්ධිං සහ පටිසම්බද්ධි අරගතො පතිධාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“පදමුනන්තරෙ නාම සම්බුද්ධො වන්තිංසවරලකයො
විවෙකකාමො ගතවා ගිමවන්තං උපාගමි.

අජේඛාගෙතො ගිමවන්තං අග්ගො කාරුණිකො මුති
පලලඛං ආභුජ්ජිතා නිසීදි පුරිසුත්තමො.

විජ්ජාධරෙ තද ආසිං අත්තප්පිකම්මෙව පුරෙ
තිසුලං සුකතං ගගග ගවජාමි අභිරෙ හද.

පබ්බතගෙග යථා අප්පි පුණ්ණමාසෙව වන්දිතො
වනං ඔහාසෙන බුද්ධො සාලරුජව පුලලිතො.

වනග්ගා නිකම්මිතාන බුද්ධිරංසා විධාවරෙ,
නලග්ගිවණ්ණසංකාසං දිස්වා විත්තං පසාදසි.

විවිණං අග්‍රසං පුප්‍රථං කණ්ණිකාරං දෙවගනිකං,
තිණි පුප්‍රථානි ආදාය බුද්ධසෙවකං අපුජ්ඣිං.

බුද්ධස්ස ආනුභාවෙන තිණි පුප්‍රථානි මෙ තද
උද්ධවණ්‍යා අධොපත්තා ජායං කුබ්බනති සඤ්ඤානො.

වෙන කමෙවන සුභතෙන වෙතනාපණ්ඩිති ච
ජග්ගිකා මානුසං දෙහං නාවතීංසං අගච්ඡතං.

තත් මෙ සුභතං චෛතසං කණ්ණිකාරීති සද්‍යති
සවසීයොජනමුබ්බධං තිංසයොජනවිත්තං.

සහස්සබණ්ඩං සතභෙණ්ඩං විත්තරෙන පකාසයං
පරිසං මම තොඤ්ඤති යථා කව්‍යායනො අයං,

නාහං එවංවිධං කඤ්ඤි අඤ්ඤං පස්සාමි සාවනං,
තස්මා තදයොග ධරෙමි එවං ධාරෙථ භික්ඛංවා.

තදාහං විලිහිතො හුක්ඛා පුක්ඛා වාකාසං මනොගරං
තිමවනතං ගමිකාන ආගතා පුප්‍රථසඤ්ඤායං.

පුජෙත්වා ලොකසරණං තණ්ඤානමිතිපත්ථං,
තද මමාසයං ඤාත්වා බ්‍යාකාසි සරණජනො.

පස්සපෙනං ඉසිවරං නිබ්බතාකානකතවං
උද්ධග්ගලොමං පිණංසං අවලං පචලිං සිතං.

ගාසසමුපුණ්ණනායනං හං බුද්ධවණ්ණගතාසයං
ධම්මඤ්ඤි විග්ගගවරං අමනාසිත්තසන්නිතං.

කව්‍යානස්ස ගුණං පුක්ඛා තණ්ඤානං පත්ථයං සිහො
අනාගතමිති අද්ධානෙ ගොතමස්ස මහාමුනෙ

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ ඔරසො ධම්මනිව්ඤ්ඤා
කව්‍යානො නාම නාමෙන ගෙස්සති සඤ්ඤාසාවකො.

බහුසසුතො මහාඤ්ඤි අධිප්පායවිදු මුනෙ
පාපුණ්ණස්සති තං ඤානං යථාසං බ්‍යාකානො මයා
සතසහස්සෙ ඉතො කප්පෙ යං කම්මමාදරං හදා;
දුග්ගතිං නාභිජනාමි. බුද්ධපුජසිද්ධං ඵලං.

දුට්ඨෙ හවෙ සංසරාමි දෙවතෙහ අථ මානුසෙ
අඤ්ඤං ගතීං න ගච්ඡාමි බුද්ධපුජසිද්ධං ඵලං.

දුට්ඨෙ කුලෙ පජයාමි බත්තියෙ අථ බ්‍රාහ්මණේ
නිවෙ කුලෙ න ජයාමි බුද්ධපුජසිද්ධං ඵලං.

පච්ඡිමෙ ච භවෙදාති ජනො උප්පේතිසෙ පුරෙ
පච්ඡාහස්ස අමට්ඨස්ස පුරොග්ගිහිජ්ජතිනො,

පුතෙතා තිදිව වච්ඡයා නිපුතො වෙදපාරගු
මාතා ව වන්දපුමා කව්වානොහං වරතනවො.

වීමංසනත්ථං බුද්ධංගු මිපාලෙන පෙසිතො
දිත්ථා මොක්ඛපුරවාරං නායකං ගුණසංඛ්‍යාවං.

සුත්ථා ව මිමලං වාකාං ගතිපංකවිසොසනං
පාපුණිං අමතං සනතිං සතෙති සහ පඤ්චති.

අධිපතායවිදු ජනො සුගතංග මහාමුනෙ
ශපිතො එතදග්‍යොව සුසම්මිධම්මනොරථො.

කිලෙසා ක්‍රියාපිභා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධංගු සාසන"නති.

අථ සත්ථා "එථ භික්ඛවො"ති ගත්ථං පසාරෙයි. තෙ නාවදෙව
වතුලමතතකෙසමසුකා ඉද්ධිමයපතතවිවරධර වසාසනිකථෙර
විය අගෙසුං. එවං ථෙරෙ සදත්ථං නිපථාදෙචා "ගනෙත රුජ
පජ්ජාතො භූමිතාං පාදෙ වන්දිං ධම්මඤ්ච සොභුං ඉච්ඡති"ති
සත්ථු ආරොචෙයි. සත්ථා "ත්‍රිංශෙව භික්ඛු තත්ථ ගච්ඡ, තධි ගනෙපි
රුජ පසිද්ධස්සති"ති ආග. ථෙරෙ සත්ථු ආණාය අත්තථම්මො තත්ථ
ගතත්ථා රුජතං පසාදෙචා අවනතිසු සාසනං පතිට්ඨාපෙචා පුත
සත්ථු සනතිකමෙව ගතො. සො එතදිවසං සම්බුද්ධෙ භික්ඛු සමණ
ධම්මං පභාස කම්මාරාමෙ සංගණිකාරුමෙ රසතණ්ඩුගතෙ ව
පමාදවිහාරිතො දිස්වා තෙසං මවාදවසෙතා:-

"කම්මං බහුකං න කාරයෙ, පරිවජෙස්ස ජනං න උය්‍යමෙ,
සො උසුතො රසානුගිද්ධො, අත්ථං රිඤ්චති යො සුබාධිවාගො.

පඤ්ඤාති හි නං අවෙදසුං යායං වන්දනසුජනා භූලෙසු,
සුමුමං සලං දුරබ්බගං, සක්කාරො කාපුරිසෙත දුල්ලො"ති

වෙ ගාථා අභාසි.

තත්ථ "කම්මං බහුකං න කාරයෙ"ති: නවාචාසකාරාපනාදිං
සමණධම්මකරණස්ස පරිපත්භූතං මහත්තං නවකම්මං න පට්ඨ
පෙය්‍ය බුද්ධං අපපසමාරම්භං බණ්ඩුපුලුපරිසංඛරණාදිං සත්ථු වචන
පතිපුජනත්ථං භාවබ්බමෙව. "පරිවජෙස්ස ජනං"නති: ගණිකංගණි
කාවසෙත ජනං විවජෙස්ස ජනනිවා යාදිසං සෙවතො භජතො
පසිරුපාසතො භූසලා ධම්මං පරිගායනති අභූසලධම්මං අභිවසිත්තති
භාදිසං අකල්‍යාණමිත්තභූතං ජනං පරිවජෙස්ස. "න උය්‍යමෙ"ති:
පට්ඨසසම්පාදනත්ථං භූල සම්ගණ්ණවසෙත න වායමෙය්‍ය, යසමා
සො උසුතො රසානුගිද්ධො අත්ථං රිඤ්චති යො සුබාධිවාගො යො
රසානුගිද්ධො රසතණ්ඩුවසිතො භික්ඛු පට්ඨසුපපාදනපසුතො සො
භූලානං සංගණ්ණත්ථං උසුතෙසු සුබිතදුක්ඛිතෙසු උපපනෙතසු
කිම්බකරණිකෙසු අත්තනා උය්‍යාගං ආපජ්ජනො සුබාධිවාගො

සමථවිපක්‍ෂනාමග්‍යාච්ඡිකාණ්ඩුබාවගො සිලාදිඅන්‍යො තං ඊඤ්චති
පජ්ඣති එකංසෙන අත්තානං තතො විවෙචෙතිති අන්‍යො. එවං පසම
ගාථාය කම්මාරාමතං සංගණිකාරාමතං පච්චයගෙධස්ථව්‍යෙ චජෙජ්ජාති
ඔවදිච්චා ඉද්දති සක්කාරාභිලාසං ගරගනෙතො දුතියං ගාථමාග.
තස්සන්‍යො:- යා අයං භික්ඛාය උපගතානං පබ්බජිතානං කුලෙසු
ගෙගවාසීති ගුණසම්භාවනාය කසිරමානාය වන්දනා පූජනා ව යසමා
තං අභාවිතත්තානං ඔසිද්දපනවෙය්න මලිනභාවකරණවෙය්න ව
පංකො කඤ්ඤොති බුද්ධාදරො අරියා අවෙදයං අබ්‍යඤ්ඤංසු පවෙදයං
ව යසමා එවං අපරිඤ්ඤාතකඛිකානං අක්ඛිපුරුජ්ජනානං සක්කාරාභිලාසං
දුච්ඤ්ඤායසසභාවනාය පිළාජනනායො අනෙතො තුදනතො දුරුභා
රතො සුබ්‍රමං සලලං දුරබ්බගං අවෙදයං. තතො එව සක්කාරො
නාපුරිසෙන දුජ්ජගො දුපපජ්ජගෙය්සා තස්ස පහාණපටිපත්තියා
අපපටිපජ්ජනතො සක්කාරාසාපහාණෙ නති සක්කාරො පතිණොති
තස්මා තස්ස පහාණාය ආයොගො කරණීයොති දස්සෙති:-

“න පරස්සුපතිධාය කම්මං මච්චස්ස පාපකං

අත්තනා තං න සෙවෙය්ස, කම්මබ්‍රහ්මි භි මාතියා.

න පරෙ වචනා මොරො, න පරෙ වචනා මුනි,
අත්තනාස්ථ යථා වෙහති දෙවාපි තං හථා විදු.

පරෙ ව න විජ්ජනනි මයමෙත්ථ යමාමසෙ;
යෙ ව තත්ථ විජ්ජනනි තතො සම්මනති මෙධගා.

ජ්විතෙ වාපි සපසඤ්ඤා අපි විතතපරිකයො,
පඤ්ඤාය ව අලාභෙන විතතවාපි න ජීවති.

සබ්බං සුණාති සොතෙන, සබ්බං පස්සති වකුක්ඛා,
න ව දිට්ඨං සුතං ධිරො සබ්බං උජ්ඣිතුමරහති.

වකුක්ඛස්ස යථා අන්‍යො සොතවා බබ්ඡො යථා,
පඤ්ඤාවස්ස යථා මුගො බලවා දුබ්බලොර්ථ.

අථ අන්‍යෙ සමුප්පන්නෙ සයෙථ මහසාධක”න්ති

ඉමා ඡ ගාථා රඤ්ඤා පජෙජ්ජනස්ස ඔවාදවසෙන අභාසී. සො
කිර බ්‍රාහ්මණෙ සද්දුගිච්චා පසුඝාතයඤ්ඤා කාරෙති කම්මං අසො
ධෙත්වා ව අවොරෙ වොරසඤ්ඤා දණ්ඩෙති අත්තකරණෙ ව අස්සා
මිකෙ සාමිකෙ කරොති සාමිකෙ ව අස්සාමිකෙ, තතො තං ථෙරො
විවෙතුං. “න පරස්සා”ති ආදිනා ඡ ගාථා අභාසී.

තත්ථ “න පරස්සුපතිධාය කම්මං මච්චස්ස පාපකං”න්ති: පරස්ස
මච්චස්ස සත්තස්ස උපතිධාය උද්දිය කාරකං තත්ථා පාපකං වධ
බක්ඛාදිකම්මං න සෙවෙය්ස පරෙන න කාරාපෙය්සාති අන්‍යො.
“අත්තනා තං න සෙවෙය්සා”ති: අත්තනාපි තං පාපකම්මං න කරෙය්ස.
කස්මා? කම්මබ්‍රහ්මි භි මාතියා, මච්චා කම්මබ්‍රහ්මි කම්මදයාද් තස්මා

අතහැර දමන කිසිදු පාපකමම. කෙරෙහි පරෙනාපි න කාරා පෙය්‍යාති අනේ. “න පෙර වඩනා වොගේ”හි: අතහැර වොරියං අකතා පරවචනා පරසා වචනමනෙතන වොරො නාම න ගොති. තථා න පරෙ වචනා මුනි, පරසා වචනමනෙතන මුනි සුවිසුද්ධිකාය වචිමනොසමාවායෙ න ගොති. එත්ථ හි “පරෙ”හි විභතීඅලොපං කතා නිද්දෙසො. කෙව් පන පරෙසනති වතනබ්බ පරෙති සහාර ලොපං කතා නිද්දිට්ඨනති වදනති. “අතහැර ම සථා වෙනති”හි: නං සත්තං තස්ස අතහා විත්ත යථා අගං පරිසුද්ධො අපරිසුද්ධොවාති යථාවතො අනෙති ආර්ථනාති. “දෙව්‍යාපි පරමිතනමිදු”හි: විසුද්ධි දෙව්‍යා උපපන්නිදෙව්‍යා තථා විදු විදනති ජනනති, තඤ්ඤා සං තාදිසා දෙව්‍යා ව පමානං සුද්ධාසුද්ධිභාව ජනනෙ, න යෙ කෙව් ඉච්ඡාදෙස පරෙහා සත්තාති අධිප්‍යායො. “පෙර”හි: පෙරෙතෙ සපෙතො තතො අසෙසෙකුකුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජකමමථලං කායස්ස අසුභතං සංඛාරානං අතිවිතං අජනනතා ඉධ පරෙ නාම. තෙ මයමෙත්ථ ඉමසමි ජිවලොකෙ යමාම උපරමාම සත්තං සමිභං මච්චිසනතිකං ගච්ඡාමාති න ජනනති, යෙ ච තත්ථ විජනනති යෙ ච තත්ථ පඤ්ඤා මයං මච්චිසමිපං ගච්ඡාමාති විජනනති, තතො සමවනති මෙධගා, එවං හි හෙ ජනනතා මෙධගානං පරතීංසනානං වූපසමාය පටි පජ්ජනති අතහැර පරෙන ව අසෙසෙකු න මෙධනති න බාධෙන්නති අනේ. ත්වං පන ජීවිකානිමිතං අවොරෙ වොරෙ කරොනෙතා දඩ්ඨෙතෙක සාමිකෙ අස්සාමිකෙ කරොනෙතා ධනජාතියා බාධසි. පඤ්ඤාවෙකලලතො තථා අකරොනෙතාපි ජීවිතෙවාපි සප්පඤ්ඤ අපි විත්තපරික්ඛයො පරික්ඛිණ්ඩනොපි සප්පඤ්ඤජාතියො ඉහරිතර සනෙතාසෙන සනතුට්ඨො අනවජ්ජාය ජීවිකාය ජීවතියෙව. තස්ස හි ජීවිතං නාම හෙතොග්ගගවා:-“පඤ්ඤජීවි. ජීවිතමාහු සෙට්ඨ”නති. දුමමධපුග්ගලො පන පඤ්ඤාය ව අභාවෙන දිට්ඨධම්මිකං සමපරාසි කඤ්ච අත්ථං විරොධෙනො විතතවාපි න ජීවති ගරහාදිප්පන්නියා ජීවෙනො නාම න ගොති. අනුපටිතපඤ්ඤතාය යථාසිග්ගධනං තාසෙතො ජීවිකමි සනතානෙත්තුං න සකෙකාති යෙව. ඉමා කිර වතස්සොපි ගාථා පෙරො සුපිතනෙත රඤ්ඤෙකපෙසි. රාජ සුපිතං දිස්වා තෙ නමස්සනො යෙව පමුජ්ඣිත්වා පහාතාය රත්තියා පෙරං උපසංකමිත්වා වජ්ඣිත්වා. අතහැර දිට්ඨතියාමෙන සුපිතං කපෙසි. තං සුත්වා පෙරො ගාථා පටිවත්තසාසිත්වා “සබ්බං සුණාති”හි ආදිතා විහි ගාථාති රාජතං ඔවදි. තත්ථ “සබ්බං සුණාති සොතෙ නා”හි: ඉධ සොතබ්බං සද්දං ආපාඨතං සබ්බං සුභාසිතං දුබ්බාසි තඤ්ච අබ්බරො සොතෙත සුණාති තථා සබ්බං රුපං සුඤ්ජරං අසුඤ්ජරමි වතමුමා අනෙකො පස්සති, අයමිත්ථියානං සභාවො. තත්ථ “න ව දිට්ඨං සුතං ධීරො සබ්බං උජ්ඣිතු”නති ව තිදස්සනමනන මෙතං, දිට්ඨං සුතං මුතං වා න තං සබ්බං ධීරො සප්පඤ්ඤ උජ්ඣිතුං පටිච්චජිත්තුං ගතෙත්තුං වා අරගති ගුණාගුණං පන තත්ථ උපපරික්ඣිත්වා

උජ්ඣිතබ්බමෙව උජ්ඣිත්‍වං ගහෙතබ්බස්සද්ධි ගහෙත්‍වං අරහති. තස්මා චක්ඛුමස්ස යථා අනො චක්ඛුමාපි සමානො උජ්ඣිතබ්බෙ දිට්ඨො අනො යථා අස්ස අපස්සනො විය භවෙය්‍ය, උජ්ඣිතබ්බෙ සුතෙ සොතවාපි බ්බිරො යථා අස්ස අසුඤ්ඤානො විය භවෙය්‍ය. පඤ්ඤවාස්ස යථා මුගො විචාරණපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා චචනකුසලොපි අවත්තබ්බෙ මුගො විය භවෙය්‍ය. බලවා ථාමසමනොනොපි අකත්තබ්බෙ දුබ්බලොථිව (රතාපරො පදසන්නිකරො) අසමන්තො විය භවෙය්‍ය. “අඨ අසන් සමුප්පන්නො සසෙඨ මහසාධික”නති: අත්තනා කාතබ්බකිත්ථෙව උප්පන්නෙ උපට්ඨිතෙ මතසාධිකං සසිත්වාපි තං කිත්ථං නීරෙතබ්බ මෙව න විරාධෙතබ්බං, අථවා “අථ අසන් සමුප්පන්නො”ති අත්තනා අකරණීයෙ අසන් කිත්ථෙව උප්පන්නෙ උපට්ඨිතෙ මතසාධිකං සසෙඨ මත සාධිකං සසිත්වාපි තං න කාතබ්බමෙව. නති පණ්ඩිතො අසුත්තං කාසුං අරහති. එවං ථෙරෙන ඔවදිත්තො රාජ අනත්තබ්බං පභාස කත්තබ්බයෙව යුත්තප්පසුත්තො අගොසිති.

**මහාකම්මානසෙඨරස්ස භාථා චණ්ණානා
ති ට්ඨි තා.**

“අනෙකාධිපතො”ති ආයසමනො සිරිමිත්තසෙඨරස්ස භාථා. කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමුත්තෙසු කතාසිකාරො තත් තත් භවෙ විචට්ඨප නිස්සයං කුසලං උපවිණිත්වා ඉමෙමිං බුද්ධිපාදෙ රාජගෙ මහාධන කුටුම්භියස්ස පුත්තො හුත්වා තිබ්බත්ති සිරිමිත්තොති ලඛි තාමො. නස්ස කිර මාතා සිරිගුත්තභගිනී, තස්ස චන්ද්‍ර ධම්මපදචණ්ණාය ආගතමෙව. සො සිරිගුත්තස්ස භාගිනෙය්‍යො සිරිමිත්තො සන්ද්‍ර ධන පාලදමනෙ ලඛිප්පසාදෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනාය භවමං කාරොත්තො නවිරසෙසව අරහත්තං පත්තො එකදිවසං පාතිමාකමං උද්දිසිත්‍වං ආසනං ආරුහිත්වා විත්තවිජ්ඣිං ගහෙත්වා නිසිත්තො, භික්ඛුනං ධම්මං කපෙසි. කපෙත්තො ච උදාරහරෙ ගුණ විභජිත්වා දස්සෙත්තො:-

“අනෙකාධිපතො අනුපනාති අමායො රිත්තපෙසුත්තො
සවෙ තාදිසකො භික්ඛු එවං පෙච්ච න සොචති.

අනෙකාධිපතො අනුපනාති අමායො රිත්තපෙසුත්තො
ගුත්තවාපො සද භික්ඛු එවං පෙච්ච න සොචති.

අනෙකාධිපතො අනුපනාති අමායො රිත්තපෙසුත්තො
කල්‍යාණසිලො සො භික්ඛු එවං පෙච්ච න සොචති.

අනෙකාධිපතො අනුපනාති අමායො රිත්තපෙසුත්තො
කල්‍යාණමිත්තො සො භික්ඛු එවං පෙච්ච න සොචති.

අනෙකාධිපතො අනුපනාති අමායො රිත්තපෙසුත්තො
කල්‍යාණපඤ්ඤා සො භික්ඛු එවං පෙච්ච න සොචති.

යසස සද්ධා හථාගතෙ අවලා සුප්පතිට්ඨිනා,
සීලඤ්ච යසස කල්‍යාණං අරියකතං පසංසිතං.

සංඝෙ පසාදෙ යසසෙ උජ්ඣුතඤ්ච දස්සනං,
අද්ද්‍රිද්දෙති තං ආත්‍ය අමොඝං තස්ස ජීවිතං.

හසමා සද්ධං ච සීලඤ්ච පසාදං ධම්මදස්සනං
අනුසුප්පේථ මෙධාවී සරං බුද්ධාන සාසන”නති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “අසකකාධිනො”ති: අකුජ්ඣනසීලො, උපට්ඨිතෙ හි කොට්ඨුප්පතතිමිත්තෙ අධිවාසනබන්ධං ස්ථා කොපස්ස අනුප්පාදකො. “අනුප්පාති”ති: න උපනාහකො පරෙහි කතං අපකාරං පටිච්ච “අසකකාචී මං අවධි මං අජනි මං අභාසි මෙ”ති ආදිනා කොටස්ස අනුප්පනස්සනසීලො. සන්තප්පෙසපටිච්චාදන ලක්ඛණාය මායාය අභාවතො අමායො, පිපුනාවාවා විරහතො රිතතපෙසුතො. “සපේ තාදිසකො හික්ඛු”ති: සො තථාරූපො තථාජනිකො යථා චුත්තගුණසමන්තාගතො හික්ඛු එවං යථාචුත්තපටිපත්තියා පෙච්ච පරලොකෙ න සොචති, සොකනිමිත්තස්ස අභාවතො චික්ඛුවාණදයො කායවාරාදයො ච ගුත්තා පිහිතා සංවුතා එතස්සාති ගුත්තවාරො. “කල්‍යාණසීලො”ති: සුඤ්ජරසීලො සුචිසුද්ධසීලො “කල්‍යාණ මිත්තො”ති:

“පියො ච ගරුභාවතියො චත්තා ච චචනකමො

ගම්ථරඤ්ච කථං කත්තා නො වට්ඨානෙ තියොජ්ජෙ”ති

එවං විභාවිහල්කමණො කල්‍යාණමිත්තො එතස්සාති කල්‍යාණමිත්තො. “කල්‍යාණපඤ්ඤා”ති: සුඤ්ජපඤ්ඤා, යදිපි පඤ්ඤා නාම අසුඤ්ජා තත්ති නියාතිකාය පන පඤ්ඤාය වසෙන එවං චුත්තා එව මේන්තොධාදීනං වික්ඛම්භනවසෙන සමුච්චේදවසෙන ච අසකකාධාදිමුඛෙන පුග්ගලාධිධානාය කථාය සමමාපටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉද්දති නිබ්බිඤ්ඤං ලොකීය සංඛාදිතො උච්චිත්වා ලොකුත්තරසංඛාදිතො පනිඨපෙත්වා පුග්ගලාධිධානාය එව කථාය සමමාපටිපත්තිං දස්සෙත්තො “යසස සද්ධා”ති ආදිමාහ. තස්ස අන්තො:-යසස පුග්ගලස්ස හථාගතෙ සමමා සමුද්දෙධි ඉතිපිසො හගමාති ආදිනායප්පචත්තා මිග්ගෙනාගතා සද්ධා තතො එව අවලා අවිකම්පා සුචස්ථි පතිට්ඨිතා අජීතිපදං ආනෙත්වා සමෙක්ඛිතබ්බං. “අපිසකතන”නති: අරියානං කතනං පියාසිහං හචත්ත රෙපි අවිජ්ඣතතො. “පසංසිත”නති: බුද්ධාදිහි පසන්ධං වණ්ණිතං ථොමිහං අජීති යොජනා. තවපනෙතං සීලං ගහට්ඨසීලං පබ්බජිතසීලනති දුට්ඨං. තත් ගහට්ඨසීලං නාම පඤ්චසික්ඛාපදසීලං යං ගහට්ඨන රක්ඛිත්වං සකකා, පබ්බජිතසීලං නාම දසසික්ඛාපදසීලං උපාදාය සබ්බං චතුපාරිසුද්ධසීලං, තසිදං සබ්බං අවණ්ණාදිතාවෙන අපරාමිඨතාය කල්‍යාණනති වෙදිතබ්බං. “සංගෙ පසාදෙ යසසෙ”ති: “සුපටිපත්තො

ගතවහො සාවකසංඝො”හි ආදිනා අරියසංඝෙ පසාදො සද්ධා යස්ස පුග්ගලස්ස අත්ති “අවලො පුප්පතිට්ඨිනො”හි ආනෙත්වා යොජෙත්තිබ්බං. “උජුතුගාඤ්ච දස්සන”නති: දිට්ඨිවංචාභාවතො කිලෙසවඩ්ඛාභාවතො ච උජුතුහං. අථිගෙහමමස්සකතාදස්සනඤ්චව සප්පට්ටයනාමරූපස්ස වානි දුච්චමපි දස්සනං යස්ස අත්ති අවලං පුප්පතිට්ඨිතනති යොජනා. අදද්දිඤ්ඤති නං ආහු, සද්ධාධනං සීලධනං සුභධනං වාගධනං පඤ්ඤාධනනති ඉමෙසං සුචිසුඤ්ඤානං ධනානං අත්තිතාය අදද්දිඤ්ඤති ඛං තාදිසං පුග්ගලං බුද්ධාදයො අරියා ආහු. අමොඝං තස්ස ජීවිතං, තස්ස නරාරූපස්ස ජීවිතං දිට්ඨමමමිකාදි අත්තංගමෙන අමොඝං අවඤ්ඤං සඵලමෙවති ආහුති අත්තො. “නසමා”ති: යසමා යථාචුත්තසද්ධාදි ගුණසමන්තාගතො පුග්ගලො අදද්දිඤ්ඤ අමොඝජීවිතොති ච චුට්ඨති නසමා අහමපි නරාරූපො, හවෙය්සනති. “සද්ධං-මෙ-සාසන”නති: “සබ්බපාපස්ස අකාරණ”නති ආදිනා චුත්තං බුද්ධානං සාසනං අනුස්ස රතොනා කුලපුත්තො චුත්තප්පහෙදං සද්ධංඤ්ච සීලඤ්ච ධර්මදස්සන නෙභුකං ධර්මෙ සුතිවජ්ජා විමොක්ඛගුහං පසාදඤ්ච අනුසුඤ්ඤාය වපෙසියසාති. එවජ් ථෙරො භික්ඛුනං ධර්මදෙසනාමුඛෙන අහනති විජ්ජමානෙ ගුණෙ ච පසාදෙතො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

සිද්ධිමහාපක්කරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“සද්ධ පඨමමද්දංග්ගි”නති ආයස්මහො මහාපක්කරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පද්මුත්තරස්ස ගතවහො කාලෙ ගංස වත්තිනගෙර විහවසමපනො නුට්ඨිකියො හුත්වා එකදිවසං සත්ථු සග්ගතිහෙ ධර්මං. පුණ්ණොනො සත්තාරං එතං භික්ඛුං සඤ්ඤාචරිට්ටකුසලානං අග්ගට්ඨානෙ ධර්මපත්තං දිස්වා සයමපි ගං ධානං පත්තොනො බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසාසනස්ස සත්තාගං මහාදානං පටිත්තොත්වා “ගතො යං භික්ඛුං භූමෙහ ඉහො සත්තදිවසමන්තෙක සඤ්ඤාචරිට්ටකුසලානං ‘අයං මම සාසනෙ අග්ගො’ති එහදග්ගෙ ධර්මස්ස, අහමපි ඉමස්ස අධිකාරකමධරෙතො යො භික්ඛු විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අග්ගො හවෙය්ස”නති පත්තං අකාසි. කණ්ඩොභාතා පනස්ස හපෙච ගතවති අධිකාරකමමං කත්වා මනොමයස්ස කායස්ස භිතිමොඝං වෙහොචරිට්ටකොසලනති මිත්තං අභිකානං චුත්තන යෙනෙච පණ්ඩිතානං අකාසි. ගතවාපි මිත්තමපි පත්තං අනන්තරායෙන සමිශ්ඤ්ඤානාවං දිස්වා “අනාගතෙ කප්පසතසගස්සමන්තෙ ගොතමස්ස නාම සමමසඵබ්බුද්ධස්ස සාසනෙ භූමිගාතං පත්තං සමිශ්ඤ්ඤති”ති බ්‍යාකාසි. තෙ උහොපි ජනා හත්ථ යාවජ්ජිමං පුඤ්ඤති කත්වා හහො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධංසු. හත්ථ මහාපක්කස්ස අන්තරාකතං කල්‍යාණකමමං න කපියති. චුල්ලපක්කො පන කස්සපස්ස ගතවහො සාසනෙ පබ්බජිත්වා විසතිවස්සසගස්සාති මද්දාහකධණ් කමමං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බන්ති. අපරෙ පන “චුල්ලපක්කො පද්මුත්තරස්ස ගත

වතො කාලෙ තාපසො හුඬා ගිමවනෙන වසනොනා හත්තභවනතං
 දිස්වා පුප්ඵව්ණෙනන පුජං අකාසි”ති ආහු. තෙසං දෙවමනුස්සෙසු
 සංසරන්තානංයෙව කාපසනසගස්සං. අභික්කන්තං. අප් අමහාකං
 සත්ථා අභිසංඛොධිං. පඬා පවත්තවරධමවෙකෙකා රුජගහං. උප
 නිස්සාය වෙථවනමහාවිහාරෙ විහරති, හෙන ව සමයෙන රාජගහෙ
 ධනසෙට්ඨස්ස ධිතා අත්තනො දුසෙන සඬිං සත්ථං. කඬා ඤාහ
 කෙති ගිහා ගත්තසාරං ගහෙඬා තෙන සද්ධිං පලාසිඬා අඤ්ඤත්ථ
 වසන්ති පස්මං ගඬහං. ලභිඬා පරිපක්කගඬහා “ඤ්ඤාලං ගන්තවා විජ්
 ඤිස්සාමි”ති ගව්ණන් අත්තරාමගෙහයෙව පුත්තං. විජ්ඤිඬා සාමිතා
 නිවහතිතා පුබ්බෙ වසිතට්ඨානෙ වසන්ති පුත්තස්ස පඤ්ඤා ජ්ඣානතා
 පඤ්ඤාති නාමං අකාසි. තස්මිං ආධාසිඬා විවරණකාලෙ තමෙව
 පරිච්ච දුතියං ගඬහං. ලභිඬා පරිපක්කගඬහා පුබ්බෙ වුත්තනසෙන
 අත්තරාමගෙහ පුත්තං. විජ්ඤිඬා සාමිතා නිවහතිතා ජෙට්ඨපුත්තස්ස
 මහාපක්කොති කණ්ඩස්සං. පුලලපක්කොති නාමං. කඬා යථාවසි
 තට්ඨානෙ යෙව වසන්ති අනුක්කමෙන දුරකෙසු වසිස්නෙනසු තෙති
 “අමම අය්‍යකකුලං නො දස්සෙති”ති නිබ්බන්ධිතො දුරකෙ මාතා
 පිතුන්නං සන්තිකං පෙසෙසි. තතො පට්ඨාය දුරකා ධනසෙට්ඨිනො
 ගෙගෙ වසිස්නති. තෙසු පුලලපක්කො අතිදහරො, මහාපක්කො
 පන අය්‍යකෙන සද්ධිං හගවතො සන්තිනං ගතො සත්ථාරං දිස්වා සහ
 දස්සනෙන පරිලභිසද්ධො ධම්මං. සුඬා උපනිස්සායසමපන්නාය
 පබ්බජිතුකාමො හුඬා පිතාමහං ආපුච්ඡි. සො සත්ථු තමත්ථං ආරො
 වෙඬා තං පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිඬා බ්‍රහ්මචරිකං. උග්ගණ්ඨිඬා
 පරිපුරුණවස්සො උපසම්පජ්ජිඬා යොතිස්සො මහසිකාරෙ කමං.
 කරොන්තො විසෙසහො වතුන්නං අරුපඤ්ඤානානං ලාභි හුඬා
 තතො වුට්ඨාය විපස්සනං. උසුක්කපෙඬා අරහත්තං පාපුණ්ඨි. ඉති
 සො සඤ්ඤාවිච්චිකුසලානං අග්ගො ජතො කුතසුබ්බෙන ඵලසුබ්බෙන
 විනිනාමෙනො එකදිවසං අත්තනො පටිපත්තිං පටිවෙකඬිඬා
 අභිගතසම්පත්තිං. පරිච්ච සංජ්ඣතස්සාමිතස්සො සිහනාදං නදන්තො:-

“යදුපස්මම දුක්ඛං සත්ථාරමිකුභොහයං,
 තතො මෙ ආහු සංවෙගො පසස්ඬා පුරිසුත්තමං.

සිරිං ගත්තති පාදෙති යො පනාමෙය්‍ය ආගහං,
 එතාදිසං සො සත්ථාරං ආරාධෙඬා චීරාධයෙ.

තදගං පුත්තදුරව ධනධිඤ්ඤව ඡන්ධිං,
 කෙසමස්සති ඡෙදෙඬා පබ්බජිං අනගාරිසං.

සික්කාසාජිවසමපන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතො
 නමස්සාමානො සම්බුද්ධං විහාසිං අපරාජිතො.

තතො මෙ පණ්ඩි ආසි වෙතසො අතිපක්ඛිණො
 න නිසිදෙ මුත්තහමපි හණ්ණසලෙ අනුගතො.

නසා මෙවං විහරතො පසා විරියපරක්කමං
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

පුබ්බෙ නිවාසං ජාතාමි, දිබ්බවක්ඛු විසොධිතං,
අරහා දක්ඛිණේයොසාමිහි, විප්පමුත්තො නිරුප්පි.

නතො රතො විවසනෙ සුරියසසුග්ගමනං පති
සබ්බං තණ්හං විසොසෙත්වා පලලෙකෙන උපාසිසි"නති

ඉමා ගාථා අනාසි.

තත් "සද්ද"ති: සසමිං භාලෙ. "පඨම"නති: ආදිතො.
"අද්දකුඛි"නති: පසසිං. "සඤ්චාර"නති: ගගවතනං. "අකුණාහස"නති:
නිබ්බයං. අයං හෙත් අර්ත්තා:-සබ්බසං භයයෙතුනං බොධිමුලෙව
පතිණ්හතා කුණාචිපි භයාභාවතො අකුණාහසං නිබ්බයං චතුරේසා
රජ්ජවිසාරදං දිට්ඨධම්මිකසම්පරාධිකපරමන්තෙති වේතෙය්‍යානං යථා
රහමනුසාසනණො සඤ්චාරං සමමාසවිබුද්ධං මයං පිභාමහෙන සද්ධිං
ගතත්වා සායං වෙලායං සබ්බපද්ධමං පසසිත්වා පුරිසුත්තමං සදෙවනෙ
ලොභෙ අග්ගපුග්ගලං පසසිත්වා නතො දස්සනගෙතුතො පසනෙනා
පච්ඡා එත්තාසං භාලා සඤ්චාරං දස්සං ධම්මං ච සොත්ථං නාලත්තති
මයං සංවෙගො අහු සගොත්තප්පං කුණං උප්පජ්ජි. උප්පන්නසං
වෙගො පනාහං එවං විනේනසිනති දස්සෙති "සිරිං ගන්තෙති"ති
ගාථාසං. තස්සන්තො:-යො විනවත්තො පුරිසො උට්ඨාසිකො හුත්වා
නව සතතිනෙ වසිස්සාමිති සම්මතං සිරිං සයනෙ උපගතං ගන්තෙති
ච පාදෙති ච සොට්ටන්තො පනාටෙය්‍ය නිගරෙය්‍ය, සො නථා
රුපො අලකුඛිකපුරිසො එවාදිසං සඤ්චාරං සමමාසවිබුද්ධං ආරා
ධෙත්වා ඉමසමිං නවමෙ බණ්ණ පටිලභිත්වා විරාධයෙ තස්ස ඔවාද
අකරණෙන හං විරජ්ජෙය්‍ය අහං පනෙවං න කරොමිති අපිප්පායො.
තෙනාහ:-"නදහං-පෙ-අනගාරිය"නති. තත් "ජ්ඣබ්බි"නති: පජ්ජිං.
"ජ්ඣබ්බියා"තිපි පාසො, නහු අයං ඵෙරෙ දුරපරිග්ගහං අකත්වා පබ්බ
ජිතො, කසමා "පුත්තදුරුක්ඛ ජ්ඣබ්බි"නති අවොවාති? යථානාම
පුරිසො අනිබ්බතතථලමෙව රුක්ඛං ජිහ්‍යන්තො අවජිනෙන නතො
ලද්ධබ්බෙති එලෙහි පරිහින්නො නාම ගොති, එවං සමදම්මං දට්ඨබ්බං.
"සික්ඛාසාප්චසමාපන්නො"ති: යා අධිසිලසික්ඛා තාය ච යත්ති කිකු
සහ ජීවනති එකජීවිකා සභාගවුත්තො ගොනති තෙන ගගවහා
පඤ්ඤානසික්ඛාපදසංඛාතෙන සාජීවෙන ච සමනතාගගො සික්ඛන
භාවෙන සමබ්බිතුගො සික්ඛං පරිපුරෙන්නො සාජීවච අභිතික්ක
මන්නො හුත්වා හදුහයං සමපාදෙන්නොති අත්තො. තෙන සුචිත්තදො
පාතිමොකබ්බිලෙ පතිට්ඨිතභාවං දස්සෙති. "ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුත්තො"ති:
මනව්ජ්ජෙය්‍ය ඉන්ද්‍රියෙසු සංවුත්තො රුපාදිවිසයෙසු උප්පජ්ජන
සානං අභිජ්ජාදිනං පවත්තිතිවාරණවසෙන සතිකවාටෙන සුපි
ගිතවික්ඛාදිවාරෙති අත්තො. එවං පාතිමොකසංවරඉන්ද්‍රියසංවර

සිලසමපතනිදසානෙන ඉතරසිලමපි අත්තො දසසිතමෙව ගොතිති. පේරෙ අත්තනො වතුපරිසුද්ධිසිලසමපදං දසොසා "නමසාමානා සමමුදා"නති බුද්ධානුසානිභාවනානුයෝගමාග. "විහාසි, අපරාජිතො"ති: කිලෙසමාරාදිති අපරාජිතො ඵව හුචා විහරිං යාව අරගත්තපපතති නාව හෙති අතභිභූතො අඤ්ඤදන්තූ තෙ අභිභවනෙතො ඵව විහාසිනති අපෙරො. "නතො"ති: තස්මා යස්මා සුචිසුද්ධසිලො. සත්ථි අභිපසනෙතො කිලෙසාභිභවනපටිපත්ති ව වඩසිතා තස්මා. "පණ්ණාසි"ති: පණ්ණාසානං තස්මා විත්තාභිතිහාරො "ආසි"ති: අගොසි. "වෙතසො අභිපජ්ජිතො"ති: මම විතෙතන ඉච්ඡිතො කිදිසො පනසොති ආග. "න නිසිදෙ මුහුත්තමපි තණ්හාසලෙ අනුගතො"ති: අග්ගමග්ගසණ්ඩාසෙන මම හදස්තො තණ්හාසලෙ අනුදාවෙ මුහුත්තමපි න නිසිදෙ න නිසජ්ජං කපෙසයනති. ඵවං මෙ විත්තාභිතිහාරෙ අගොසිති අපෙරො. ඵවං පන විත්තං අධිසාය භාවනං ආරභිතා ආනවංසමෙහෙව රතති. විනිතාමෙතෙතො අරුපසමා පතතිතො උසාය ක්කානගමුඛෙන විපසානං පසපෙචා අරගත්තං සච්ඡිකාසි. තෙන චුත්තං "තස්ස මෙ"ති ආදි. "නිරුපමි"ති: කිලෙසු පටිආදිතං අභාවෙන නිරුපමි. "රතාසි මිච්ඡතො"ති: රතතිභාගස්ස විගමනෙ විගතාය රතතියා සුරියස්සයාමනං ලක්ඛණං තවා. "සබ්බං නණ්ණං"නති: කාමතර්කාදිහෙදං සබ්බතණ්හාසොභං අග්ගමග්ගන විසොසෙචා සුක්ඛාපෙචා "තණ්හාසලෙ අනුගතෙ න නිසිදෙ"ති පටිඤ්ඤාය මොචිතත්තා. "පලලභිකාන උපාසිසි"නති: පලලභිකං ආභුජ්ඣා නිසිදිංති. සෙසං උත්තානත්මෙව.

මහාපණ්ණාසකපරසං ගාථා වණ්ණනා
නි ධම් පා.

අධිකනිපාතවණ්ණනා
ස ම ත්තා.

නවකනිපාතො.

"සද දුක්ඛ"නති ආයස්මහො භූතසේරසං ගාථා. කා උපපතති? අයමපි පුරිමබුද්ධස්ස කභාසිකාරො හත්ථ තත්ථ භවෙ විචට්ඨපතිස්සයං. පුඤ්ඤං උපටිඤ්ඤොති සිද්ධිසම්ප්පාදනං භගවතො භාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිචා සෙතොති ලද්ධනාමො විඤ්ඤාතං පතෙතා එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නාමානසො "උසගං පටර"නති ආදිතා වතුභි ගාථාහි අතිත්ථි. සො හෙත පුඤ්ඤකමෙමන දෙවමනුස්සෙසු සංසරනෙතො ඉමසමිං බුද්ධාසාදෙ සාකෙහනගරෙ මහාවිභවස්ස සෙට්ඨස්ස පුතෙතා හුචා නිබ්බතති. තස්ස කීර සෙට්ඨිතො ජාතජාතා දරකා බද්ධාසාතෙන එතෙන යකෙඛන බාදිතා. ඉමස්ස පන පච්ඡිමගභි භත්තා මනුස්සා අපමත්තා හුචා ආරක්ඛං ගණිංසු. යකෙඛාපි

වෙසසවනස්ස උපට්ඨානං ගතො පුත නාගමාසි. නාමකරණදිවසෙ වස්ස “එවං කතෙ අමනුස්සා අනුකම්පනා පරිගරෙය්‍ය”නති භූතොති නාමං අකංසු. සො පත අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන අතන්ත රායො වඩ්ඪි. තස්ස භයො පාසාදි අගෙසුනති ආදි සබ්බං යසකුල පුත්තස්ස විභවතිත්තනෙ විය වෙදිතබ්බං. සො විඤ්ඤානං පතොතා සන්ථරි සාකෙතෙ වසනෙත උපාසකෙති සද්ධිං විහාරං ගතො සත්‍රි සතතිකෙ ධම්මං. සුඤ්ඤා පටිලභාසද්ධො පබ්බජිතො අජකරණී නාම නදීතිරෙ ලෙතෙ වසනොතා විපස්සනං පට්ඨපෙතො නවිරසෙව අර හත්තං පාපුණී.

තෙන වුත්තං අපදනෙ:-

“උසනං පවරං ඒරං මගෙසිං විජිතාවිනං.

සුවණ්ණවණ්ණං සම්බුද්ධං කො දිස්වා නප්පසිදති?

තිමවා යථා අපරිමෙය්‍යා සාගරොව දුරාත්තරො

හරේව ක්කානං බුද්ධස්ස කො දිස්වා නප්පසිදති?

වසුධා යථා අප්පමෙය්‍යා විත්තාවලවට්ඨංසිතා

තපේව සීලං බුද්ධස්ස කො දිස්වා නප්පසිදති?

අතිලජ්ජොව සම්බුද්ධො යථාකාසො අසංඛිණො

තපේව ඤ්ණං බුද්ධස්ස කො දිස්වා නප්පසිදති?

ඉමාහි වතුහි ගාථාහි බ්‍රාහ්මණො සෙනසව්වයො

බුද්ධසෙට්ඨං ඵචිත්තාන සිද්ධාත්මපරාජිතං.

වතුනවුත්තකප්පාති දුග්ගතිං භූපපජ්ජථ,

සුගතිං සුඛසම්පන්නං අනුතොසි අනප්පනං.

වතුනවුතෙ ඉතො භාපෙව ඵචිත්තා ලොකනායකං

දුග්ගතිං තාභිජ්ජනාමි. ථොමනාය ඉදං ඵලං.

වතුඤ්ඤමහි කප්පමහි වතුරො ආසිංසු උත්තතා

සත්තරත්තසම්පන්නා වක්කවන්ති මහබ්බලා.

කිලෙසා ක්කාපිතා මස්සං-පෙ-කත්තම්බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පත පඤ්ඤා අපරෙත සම්මෙත ඤ්ඤානං අනුකම්පාය සාකෙතං ගතවා කතිපාහං තෙහි උපට්ඨස්මාතො අජනවතෙ වසිතො පුත අත්තනා වසිතට්ඨානමෙව ගන්තුංකාමො ගමිනාකාරං දස්සෙසි. ඤ්ඤානා “ඉධෙව හතෙත වසථ භූමෙහි න කීලමිස්සථ, මයමි පුඤ්ඤන වාසිස්සාමා”ති ථෙරං යාමිංසු. ථෙරෙ අත්තනො විවෙකා භිරහිං තත් අථාසු විහාරං පනාසෙතොතා:-

“යද දුක්ඛං ජරමරණනති පණ්ඩිතො අවිදුසු යත් සිතා පුට්ඨජ්ජනා දුක්ඛං පරිඤ්ඤාය සතොව ක්කායති, භූතො රහිං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය දුක්ඛස්‍යාවගතිං විසතතිකං පපඤ්චසංඝාථදුක්ඛාධිවාගිතිං.
තණ්හං පගඤ්ඤාන සමොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය සිවං චෙචතුර්ඛගභාමිතං මඤ්ඤානං සබ්බකිලෙසසොධනං
පඤ්ඤාය පසසිච්ඡා සමොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය අසොකං විරජං අසංඛතං සත්තං පදං සබ්බකිලෙසසොධනං
භාවෙති සංයෝජනවිකිතවජ්ඣදං, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය නභෙ ගජ්ජති මෙසදුඤ්ඤිති ධාරාකුප්‍රා විහගපථෙ සමනතතො
භික්ඛු ව පඤ්ඤාගමොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය නදීතං කුසුමාකුලානං විචිතතවානෙය්‍යවටංසකානං
තිරෙ තිසිනෙනා සුමනොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය නිසීථෙ රගිතමගි කානතෙ දෙවෙ ගලනතමගි නදනති දුඨිනො
භික්ඛු ව පඤ්ඤාගමොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය විහතෙක උපරුක්ඛිසත්තතො නගනතරෙ නගවිවරං සමසසිතො
විහග්ගෙ විහගවිලොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න විඤ්ඤති.

යද්‍ය සුඛි මලඛිලසොකනාසනො නිරග්ගලො නිබ්බතථො විසලො
සබ්බාසවෙ ව්‍යනතිකාමොච්ඡායති, තතො රතීං පරමතරං න

විඤ්ඤති”ති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථායං පදයොජනාමුඛෙන පඨමගාථාය අත්ථවණ්ණනා:-බඤ්ඤා
නං පරිපාකො ජරා, භෙදො මරණං, ජරාමරණසිසෙත චෙත්ථ ජරා
මරණවතොතා ගතිතො. තස්මිදං ජරාමරණං දුක්ඛනති අවිඤ්ඤා යථා
භූතං අජනනා පුප්ඵජ්ජනා යත්ථ යස්මිං උපාදනකඛඤ්ඤාකො
සිතා පටිබද්ධා අලලීනා තස්මිදං දුක්ඛං ඵග්ගකං දුක්ඛං න ඉතො
භිග්ගෙති විපස්සනා පඤ්ඤාසතිතාය මග්ගං ඤ්ඤාය පරිජනිතා ඉධ
ඉමස්මිං සතො සමපජනො පණ්ණිතො භික්ඛු යද්‍ය යස්මිං කාලෙ ලකඛ
ණුපතිජ්ඣානෙන ඤායති, තතො විපස්සනාරතීතො මග්ගඵල
රතීතො පරමතරං රතීං න විඤ්ඤති නපටිලගති. තෙනාහ භගවා:-

“යතො යතො සමමසති බඤ්ඤානං උදයව්‍යසං.

ලහති පිනිපාමොජ්ජං අමතං තං විජනතං.

පථව්‍යා ඵකරජේත සග්ගස්ස ගමනෙන වා

සබ්බලොකාධිපථෙන සොතාපත්තිඵලං වර”නති.

ඵචං පරිඤ්ඤතිසමයමුඛෙන රතීං දස්සෙත්වා ඉද්දති පහාණාති
සමයමුඛෙනව භං දස්සෙත්වා දුතියාදිකා තිස්සා ගාථා අභාසි. තත්ථ
“දුක්ඛස්‍යාවගති”නති: දුක්ඛස්‍ය ආයතීං පච්ඡනති දුක්ඛස්‍ය නිබ්බතති
කනති අත්ථො. “විසග්ගික”නති: තණ්හං, සා භි විසවාති, විසත්තිකා
විසකකතිති විසත්තිකා, විසාපාදිකාති විසත්තිකා, විසං හරතිති

විසතනිකා, විසමුලාති විසතනිකා, විසපලාහාති විසතනිකා, විසපරි
 නොගාති විසතනිකා, විසද වා පත සාරූපෙ සද්දෙ ගතෙ රසෙ
 ථොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ ඥාලෙ ගතෙ විත්ථාති විසතනිකාති වුවෙති.
 “පසඤ්චසංඝාටදුක්ඛාධිවාහිනී”නති: සත්තසන්නානං සංසාරෙ
 පපඤ්චනති විත්ථාරෙහතීති පපඤ්චා රාගාදයො මානාදයො ව
 තෙ එව පච්ඡති දුක්ඛස්ස සංඝට්ඨනවේදන සංඝාටා දරථ පරිලාහ
 සභාවතතා දුක්ඛවාති පපච්චසංඝාටදුක්ඛං තස්ස අවිජ්ජානනො
 නිබ්බන්ධනතො පපච්චසංඝාටදුක්ඛාධිවාහිනී තං තණ්හං “පහණ්ඩා
 නා”ති: අරියමග්ගෙන සමුවන්දිතො. “සිට්ඨ”නති: ඛෙමං අඛෙම
 කරණකිලෙසානං සමුවන්දිතෙන හෙති අනුපදානනති අත්ථො.
 සම්මාදිට්ඨිආදීතං චසෙන විච්ඡාරගෙ හුත්වා අරියෙ නිබ්බාණං ගමෙ
 තිති ථෙ වතුරතගාමී හං. ගාථාසුඛත්ථෙත්ථ විතතතිඅලොපො
 කතොති දට්ඨබ්බං. රූපුප්පතතිමග්ගාදිසු සබ්බෙසු මග්ගෙසු උත්ත
 මතතා මග්ගතමං. තෙනාහ භගවා:—“මග්ගානට්ඨතිකො සෙවෙට්ඨා”ති
 ආදිං. සබ්බෙති කිලෙසමලෙති සත්තානං සොධනතො සබ්බකිලෙස
 සොධනං පඤ්ඤාය පසසිත්වා පටිවෙධපඤ්ඤාභාවනාතිසමයචසෙන
 අභිසමෙච්ච සොකගෙතුතං අභාවෙහො පුග්ගලස්ස ච අසොකභාව
 ගෙතුතො නත්ථි එත්ථ සොකොති අසොකං. තථා විගතරුගාදි
 රජත්තා විරජං, න කොනචි පච්චයෙන සංඛතනති අසංඛතං, සබ්බසං
 කිලෙසානං සබ්බස්ස ච දුක්ඛස්ස වුපසමභාවතො සංසාරදුක්ඛාදිතෙති
 පජ්ජිතබ්බතො අධිගතනබ්බතො ච සන්නං පදං සබ්බෙති කිලෙස
 මලෙති සත්තසන්නානස්ස සොධන නිවිතනතො සබ්බකිලෙසසොධ
 නං. “භාගෙති”නති: සච්ඡිකිරියාති සමයචසෙන අභිසමෙති බහුක්ඛතත්ථ
 ගි නිබ්බාණං ආරබ්භ සච්ඡිකිරියාතිසමයං පටිනෙතනත්තස්ස අලබ්භතො
 ලබ්භමානං විසෙසං අලබ්භිතබ්බෙ ආරෙපෙත්වා එවං චුත්තං. සංයො
 ජනසංඛාතානං බක්ඛිනානං ඡේදනතො සංයොජනබක්ඛිතච්ඡේද
 නිමිත්තං ගෙත්ථ කතතුභාවෙන උපරිචිතං යථා ‘අරියභාවකරුනී’ති
 ‘අරියානී’ති. යථා පුරිමගාථාසු යද්ද කියායති තද්ද “තතො රතීං පරම
 තරං න විඤ්ඤාති” යොජනා. එවං ඉධ යද්ද භාවෙති තද්ද තතො රතීං
 පරමතරං න විඤ්ඤාති යොජනා. එවං ථෙරෙ චතුති ගාථාති අත්තා
 නං අනුපතෙත්ථව චතුසච්චපටිවෙධකිත්තතෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරිත්වා
 ඉද්දති අත්තනා වසිඨවට්ඨානස්ස විවිත්තභාවෙන ථාසුතං දස්සෙන්නො
 “යද්ද නගෙ”ති ආදිකා ගාථා අභාසි. තත්ථ “නගෙ”ති: ආකාසෙ
 සිතිධ්මගමිතරිකියෙසාය මෙසෙසං එව දුඤ්ඤති මෙස දුඤ්ඤති, සමන්ත
 තො පග්ගරන්ති හි ධාරාති ආකුලාති ධාරකුලා, විගගානං පක්ඛිනං
 ගමනමග්ගතො විගගපථෙ නගෙති යොජනා. “නගො”ති:
 කෘත රතීතො “කුසුමාකුලාන”නති: තරුති ගලිතකුසුමෙති
 සමෙන්නානං “විවිත්තභාවතෙසාවට්ඨසනාන”නති: වතෙ ජ්‍යෙෂ්ඨ
 වාතෙය්‍යාති වතපුප්ථාති විවිත්තාති වාතෙය්‍යාති වට්ඨසනාති එතා
 සතති විවිත්තභාවතෙය්‍යාවට්ඨසනායො, භාසං තානාවිධවතපුප්ථත්ථ

වකානනති අත්ථො. උත්තරිමනුස්සධම්මවසෙන සුඤ්ඤෙ මනො
ඵතස්සාති සුමනො ක්කායති. “හිසිමෙ”ති: රතනියං. “රහිනමි”ති:
ජනොඝ විරහිතො විවිභො “දෙවෙ”ති: මෙඝෙ “ගලන්තමි”ති: වුට්ඨි
ධාරයො පඤ්ඤානෙත වස්සන්තො “දුසිතො”ති: සිහව්‍යග්ඤාදයො, පටි
පක්ඛ සභානා තෙහි දුශාති වුස්සානැති දුසිතොති වුට්ඨනති. නදනති
දුසිතොති ඉදමි ජනවිවෙකදස්සනත්මෙව ගතිහං. “විතග්ගා උප
රුහිසත්තො”ති: අත්තසත්තාන පරියාපත්තානාය අත්තතො කාම
විතක්කාදිකෙ මිට්ඨාවිතක්කෙ පටිපක්ඛලොක නිසෙධෙත්වා; අත්ත
තොති වා ඉදං විඤ්ඤති ඉමිනා යොජෙතබ්බං. තභො රතං පරමතරං
අත්තානා න විඤ්ඤති. “නගග්ගාපර”ති: පබ්බතත්තපර. “නගවිවර”තති:
පබ්බතගුහං පබ්බාරං වා “සමසිතො”ති: නිසසිතො උපෙතො “විතඤ්
ඤ”ති: විගහතිලෙසදරෙථො. “විගහතිලො”ති: පභිණ්වෙතොචිලො
“සුති”ති: ක්කානාදිසුඛෙන සුඛිතො “මලතිලසොකනාසතො”ති: රුගා
දිනං මලානං පඤ්ඤානං ව වෙතොචිලානං ඤ්ඤතිවිසොගාදි ගෙනු
කස්ස සොකස්ස ව පභායකො. “නිර්ගහලො”ති: අග්ගලං වුට්ඨති
අවිජ්ජා නිබ්බාණපුරප්පවෙසනිවාරණතො, හදගාවතො නිරග්ගලො,
“නිබ්බතමො”ති: නිත්තණ්ණො. “විසලො”ති: විතෙරගාදිසලො.
“සබ්බාසමෙ”ති: සාමාසවාදිකෙ සබ්බෙසි ආසමෙ. “ව්‍යග්ගිකතො
වා”ති: ව්‍යග්ගිකතො අරියමග්ගෙන විගහන්තො කත්වා සිසවා දිට්ඨ
ධම්ම සුඛවිහාරන්තං යද්‍ය ක්කායති තභො ක්කානරහිතො පරමතරං
රතං න විඤ්ඤති යොජතා. ඵලං පන වත්වා ථෙරෙ අජ්ඣාරණිතිර
මෙව ගතො.

ගුහකෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි උසි හා.

නවකනිපාතවණ්ණනා

ස ම ත්තා.

දසකනිපාතො.

“අනාටිතො”ති ආයස්මතො කාලදසිකෙරස්ස ගාථා. කා
උප්පත්ති? අයමි පළමුතතරස්ස බුද්ධස්ස භාලෙ ගාසවතිනගෙරෙ කුල
ගෙගෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤන්තො සත්ථාරං ඵලං
තිකත්ථුං කුලප්පසාදනානා අග්ගධර්මානෙ ඤ්ඤානං-දිස්වා හදන්තං අභිනි
ගාරභවමං කත්වා හං ඤානන්තරං පඤ්ඤාසි. සො යාවජ්ඣං කුසලං
කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අමානං බොධිසත්තස්ස මාභු
කුච්ඡිසං පටිසක්ඛිගහණදිවසෙ කසිලවත්ථුසම්මයෙව අමට්ඨගෙගෙ පටි
සසිං ගණ්හි. බොධිසත්තෙන සද්ධිං ඵකදිවසෙයෙව ජනොති තං
දිවසායෙව හං දුකුල මුඛිවෙ නිපජ්ජාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස උපධර්මා
නං නස්මිං. බොධිසත්තෙන හි සද්ධිං බොධිරුක්ඛිං රුහුලමානා

වත්තාණේ නිසි ආරෝගනියගනී කන්තො ජනො කාලුදාසිති ඉමෙ සත්ත එකදිවසෙ ජත්තතා සගජ්ඣා නාම අගෙසුං. අප්පක නාම ගගණදිවසෙ සකලනගරස්ස උදග්ගචිත්තදිවසෙ ජත්තතා උදයිත්තෙව නාමං අකංසු. ථොකං කාල ධාතුකත්තං පන කාලුදාසිති පඤ්ඤාසිත්. සො ඛො ඛොධිසත්තෙන සද්ධිං කුමාරකිලිකං කිදනොතා වුද්ධිං අග මාසි. අපරිභාගෙ ලොකනාපේ මහාභිනිශ්චිතං නික්ඛම්මා අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤාතං පඤ්ඤා පවත්තවරධවෙවනෙක රුජග්ගං උපතිස්සාය වෙඵවනෙ විහරනෙන සුද්ධොදනමහාරුජ්ඣං පවහති. සුඤ්ඤා පුරිසසගස්ස පරිවාරං එකං අමච්චං “පුත්තමෙව ඉධානෙති”ති පෙසෙසි. සො ධම්ම දෙසනවෙලාය සජ්ඣ සතතිභංගනම් පරිස පරියනෙන සීනො ධම්මං සුඤ්ඤා සපරිසො අරගත්තං පාපුණි. අප් තෙ සත්ථා “එථ භික්ඛවො”ති ගත්ථං පසාරෙසි. සබ්බෙ තං ඛණං යෙව ඉද්ධිමයපත්තවිවරධාරා වස්සසතිකපේරු විශ අගෙසුං. අර ගත්තපත්තනිතො පට්ඨාය පන අරියා මජ්ඣිමනිකාමානොති, තස්මා රඤ්ඤා පතිතස්සත්තං දසබලස්ස න කපේසි. රුජ “නෙව ගගනො ආගච්ඡති, න සාසනං සුයති”ති අපරං අමච්චං පුරිසසගස්සෙන පෙසෙසි. තෙනපි තථා පටිපනෙන අපරන්ති එවං නවති අමච්චෙති සද්ධිං නවපුරිසසගස්සාති පෙසෙසි. සබ්බෙ අරගත්තං පඤ්ඤා භුණ්ති අගෙසුං. අප් රුජ විනොසි “එත්තකා ජනා මසි සිනෙගාභාවෙන දසබලස්ස ඉධාගමනත්ථාය න කිඤ්ඤි කථෙසිංසු. අයං ඛො පන උදයි දසබලෙන සමවයො සග පංසුකිලිකො ව මසි ව සිනෙගවා ඉමං පෙසෙසාමි”ති තං පනෙකාසාපෙඤ්ඤා නාන “ඤ්ඤා පුරිසසගස්ස පරිවාරෙ රුජග්ගං ගත්තා දසබලං ආනෙති”ති වඤ්ඤා පෙසෙසි. සො පන ගච්ඡනො “සවාගං දෙව පබ්බජ්ඣං ලභිස්සාමි එවාගං භගවන්තං ඉධානෙසාමි”ති වඤ්ඤා “යං කිඤ්ඤි කඤ්ඤා මම පුත්තං දෙසෙමි”ති වුත්තො රුජග්ගං ගත්තා සජ්ඣ ධම්මදෙසනවෙලාය පරිසපරියනෙන සීනො ධම්මං සුඤ්ඤා සපරිවාරො අරගත්තං පඤ්ඤා එතිභික්ඛුභාවෙ පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සද්ධුගත්තං බුද්ධස්ස ලොකජෙට්ඨස්ස භාදිනො
අද්ධානං පටිපත්තස්ස වරතො වාරිකං තද්ධ
සුඤ්ඤං පද්ධං ගග්ග උපපලං මලලිකං මගං
පරමනං ගගෙකාන අද්ධං සජ්ඣනො අගං.
පරිභුජ් මහාඤ්ඤො පරිපුණ්ණසුභොජනං
තඤ්ඤා පුප්ථං ගගෙකාන ජනස්ස සමදස්සසි.
ඉට්ඨං කත්තං පියං ලොකෙ ජලජං පුප්ථවුත්තමං
සුදුක්කරං තෙන කතං යො මෙ පුප්ථං අද්ධදං,
යො පුප්ථං අභිරොපෙසි පරමානුකඤ්ඤාසි මෙ;
තමගං කිත්තසිස්සාමි සුඤ්ඤා මම භාසනො:

දසවට්ඨකඛතාං ච දෙවරජං කරිස්සති
උප්පලං පදුමිඤ්චාපි මල්ලිකාඤ්ච තතුතතරි.

අස්ස පුඤ්ඤචිපානෙන දිබ්බගතිසමායුතං
ආසාසෙ ඡදනං කත්වා ධාරිස්සති තාවදෙ.

පඤ්චවිසතිකඛතාඤ්ච වංකාවතරී භවිස්සති,
පථව්‍යා රජං පඤ්චසතං වසුධං ආවසිස්සති.

කප්පසතසගස්සමති ඔකකාකඤ්ඤසමගවො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

සකකම්මාතිරදොධා සො සුකකමුලෙන වොදිතො
සකාසානං නර්ජිතනනො ඤ්ඤතිවක්ඛු භවිස්සති.

සො ච පථ්‍යා පබ්බජිත්වා සුකකමුලෙන වොදිතො
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය තිබ්බාධිස්සතාසාවො.

පටිසම්භිද්ද අනුප්පතතං කතකිද්ධං අනාසවං
ගොතමො ලොකවක්ඛු සො එතදග්ගෙ ධූපෙස්සති.

පඛානං පතිතතෙතා සො උපසන්නො තිරුප්ඨි
උද්ධි නාම නාමෙන ගෙස්සති සත්ථුසාවතො.

විතතඤ්ච සුචිත්තතමෙව, මානො මනෙඛා ච ධංසිතො,
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය විහරම් අනාසවො.

තොසධිත්වාපි සඤ්චුද්ධං ආතාපි තිපකො අහං
පාසාදිකොච සම්බුද්ධො එතදග්ගෙ ධූපෙසි මං.

කිලෙසා කුපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”තති.

අරගතතං පත පත්වා “න කාවායං දසවලස්ස නගරං ගතතුං
කාලො වසනො පත උපගතො පුප්පිතෙසු වතසණ්ඨෙසු හරි
තතිණ්ණජනනාය භූමියා ගමනකාලො භවිස්සති”ති කාලං පටිමා
නෙනො වසනො සම්පන්නො සත්ථුකුලනගරං ගතතුං ගමනවණ්ණං
සංවණ්ණෙනො:-

“අභාරිතොද්ගති දුමා හදනො එලෙසිනො ඡදනං විප්පතාය
තෙ අව්චිමනොච පහාසයනති සමගො මහාචර හාගී රසානං.

දුමාති පුලලාති මනොරමාති සමනතතො සබ්බදිසා පටිනති
පතතං පහාය එලමාසසානා කාලො ඉතො පකතමතාය චීර.

නෙවාතිසීතං න පනාතිඋණං පුබා උතු අභිතිසා හදනො,
පස්සනතු තං සාකියා කොලියා ච පථ්‍යාමුඛං රොහිණිං තාරයනතං.

ආසාය කතතෙ බෙත්තං, ඩිජං ආසාය වප්පති,
ආසාය වාණිජ යනති සමුද්දං ධනගාරකා,
යාය ආසාය තිවසාමි සා මෙ ආසා සමිජ්ඣතු.

පුතපුතකෙළව වපනති බිජං, පුතපුතං වසාති දෙවරු, පුතපුතං බෙහතං කසනති කසානා, පුතපුතං ධක්කු මුපෙති රඬං.

පුතපුතං යාවනනා වරනති, පුතපුතං දනපති දදනති, පුතපුතං දනපති දදිනා පුතපුතං සංගමුපෙතති ධානං.

වීරෝ ගවෙ සහනසුගං පුතෙති යසමිං කුලෙ ජයති ගුරිපක්කු මක්කුමයං සකකතිදෙවදෙවො, තයාතිජනො මුනිසව්වනාමො

සුදොධාදනො නාම පිතා මගෙසිනො බුධියං මාතා පත මායනාමා යා බොධිසහං පරිහරිය කුට්ඨිනා කායසං හෙද තිදිවමිති මොදති,

සා ගොතමි කාලකතා ඉතො වුතා දිබ්බති කාමෙති සමතිගුතා සා මොදති කාමගුණෙති පක්ඛිති පරිවාරිතා දෙවගණෙති තෙති”ති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “අභාසිනො”ති: අභාරාති වියාති අභාරාති, රත්තපවාළ වණණාති රුකකානං පුප්ඵපලලාති නාති එහෙසං සන්ති අභාසි නො අතිලොතිතුසුමිතිසලයෙති අභාරවුට්ඨිසමපරිකිත්තො වියාති අත්තො. “ඉද්ධති”ති: ඉමසමිං කාලෙ. “දුමා”ති: රුකකා. “හදනත”ති: හද්දං අනෙත එහසාති හදනෙති එහසා දකාරයා ලොපං කනා වුට්ඨති. ගුණවිසෙසසුනෙතා, ගුණවිසෙසසුනතානා ව අගගුණො සත්ථා, තසමා හදනෙති සත්ථා ආලපන මෙව; පට්ඨනතව්වනං වෙතං එකාරනතං, සුභවෙ පටිභාමෙව සුබෙ දුබ්බෙ වෙති ආදිසු විය. ඉධ පත සමෙබ්බතත්තෙ දුට්ඨබ්බං. තෙන වුහනං හදනෙති ආලපනනති. හද්දසද්දෙන සමානත්තං පදනාරමෙකනතිපි කෙවි. එලාති එසනති එලෙසිනො. අවෙහතෙ හි සවෙනනතිරියං ආරුපෙත්වා වොහරනති, යථාකුලං පතිතුකාමනති. එලාති ගහෙකුං ආරඬා සමතනතිපලගගණ භාලාති අත්තො. “ජදනං විසසභාසා”ති: පුරාණපණ්ණාති පජිතිනා, සංසිතපණ්ණපලාසාති අත්තො. ‘තෙ’ති: තෙ දුමා “දුට්ඨිමනෙතාව පභාසනති”ති: දිවසිබාවනෙතා විය ජලිතඅභි විය ව ඔහාසයනති සබ්බා දිසාති අධිපායො. “සමසො”ති: කාලො අනුගණනණායාති වචනසෙසො. “මහාවිත්”ති: මහාවිකකතන. “භාති රසාන”නති: අත් රසාදිනං භාති. වුහනං ගෙනං ධම්මසෙකාපතිනා:—“භාති ව භගවා අත්රසසං”ති ආදි. මහාවිත් භාතිති ව ඉදමි වයං සමෙබ්බතව්වනං දුට්ඨබ්බං. “හගිරසාන”නති: පත පාසෙ හගිරපො නාම ආදීරුජති ජති තබ්බං. සජ්ඣිතාය සාකියා හගිරපා තෙසං හගිරපානං උපකාරත්තං ඉති අධිපායො. “දුමාති”ති: ලිඛිතපලාසෙන වුහනං. “දුමා රුකකා”ති අත්තො. “සමනතනො සබ්බා දිසා පට්ඨනති”ති: සමනතනො

සබ්බකාගතො සබ්බාදිසාසු ව පුලලානි තථා පුලලන්තා පව සබ්බාදිසා පවතති ගඤ්ඤා විසංසෙජ්ජනති. “ආසාසනා”ති: ආසාසනා ගාතිතු කාමා, එවං රුකබ්බසාසාය ගමනමග්ගස්ස රාමණෙය්‍යතං දසෙස්සානා ඉදති “නෙවාතිසිත”නති ආදිතා උතුසමපතනං දසෙස්සානා. “සුඛා”ති: නාතිසිත නාතිඋණ්හගාචෙතෙව සුඛා ඉද්ධා. “උතු අදබ්බිසා”ති: අභානගමනසොග්ගා උතු “පස්සනතුගා සාකිසා කොට්ඨා පච්ඡාමුඛං ථෙතිණි. නාරසනත”නති: රොගිණි නාම නදි සාකිසකොට්ඨස්ස පදනං අනතරෙ උත්තරදිසතො දක්ඛිණිමුඛා සද්දති රාජගහඤ්ඤා තස්ස පුරප්ඵමදක්ඛිණායා දිසායං තස්මා රාජගහතො කපිලවත්ථුං ගතතුං තං නදිං තරන්තා පච්ඡාමුඛා සුඛා තරන්ති. තෙනාග. -පස්සනතු තං -පෙ-තාරයන්ත”නති. ගගවන්තං පච්ඡාමුඛං රොගිණිං නාම නදිං අතික්කමන්තං සාකිසකොට්ඨස්ස පදනපදවාසිතො පස්සනතුති කපිල වත්ථු ගමනාය ගගවන්තං ආයාචන්තො උස්සාගෙති. ඉදති අත්තතො පත්තං උපමාගි පකාසෙන්නො “ආසාය කසතෙ”ති ගාථමාග. “ආසාය කසතෙ චෙතන”නති: කස්සකො කසන්නො ඛෙත්තං එලාසාය කසති ඩිජ. ආසාය වප්පති කසිතො ව වප්පන්නත එලාසාය එව ඩිජ. වප්පති තික්ඛිට්ඨති. “ආසාය මාණික්ඛිණි”ති: ධනගාරකා වාණිජ ධනාසාය සමුද්ධං තරිතුං දෙසං උපගන්තුං සමුද්ධං නාවාය යනති ගච්ඡන්ති. “සාය ආසාය තිඬ්ඛාමි”ති: අගමිට්ඨ යාය ආසාය පත්ත නාය ගගවා තුමානං කපිලපුරගමනාය පත්තනාය ඉධ තිඬ්ඛාමි, සා මෙ ආසා සමිට්ඨාතු තුමෙගති කපිලවත්ථුං ගන්තබ්බන්ති ඩිදති. ආසාය සදිසතාය චෙත්ත කප්පකාමසභාජඤ්ඤා ආසාති ආග. නමනමග්ග සංවණ්ණනාදිසු අනෙකවාරං යාවනාය කාරණං දසෙස්සානා “පුනපුන න”නති ආදි වුත්තං. තස්ස කෙරා:-සකිං වුත්තමනෙත්තන ඩා අසව්චජ්ජ මානෙ කස්සකා පුනපුනං දුතියමිට්ඨ තතියමිට්ඨ ඩිජ: වප්පති, පජ්ජන්නො දෙවරුජ්ජි එකවාරමෙව අවසිත්තො පුනපුනං කාලෙන කාලං වස්සති, කස්සකාපි එකවාරමෙව අකසිත්තො සස්සසමිට්ඨති අත්තං පංසුං කඤ්ඤං මුදුං වා කාතුං ඛෙත්තං පුනපුනං කසන්ති එකවාර මෙව බඤ්ඤාසංගහං කත්වා අලමෙත්තාවනාති අපරිච්ඡාසනතො කොට්ඨාගාරදිසු පටිසාමනවසෙත මනුස්සෙගි උපනිගමනං පුනපුන නා සාලිආදිබඤ්ඤා රට්ඨං උපෙති උපගච්ඡති, යාවනාපි යාවන්තා පුනපුනං කුලාති වරන්ති උපගච්ඡන්ති, න එකවාරමෙව යාවනා පන තෙසං පුනපුනං දුනපති දදන්ති, න සකිං යෙව තථා පන දෙය්‍යබමිමං දුනපති දදිත්වා දුනමයං පුඤ්ඤං උපවිණිත්වා පුනපුනං අපරාපර: සග්ගමුපෙන්නි ධානං, පටිසන්ධිවසෙත දෙවප්පොකං උප ගච්ඡන්ති, තස්මා අගං පුනපුනං යාවාමි ගගවා මග්ගං මනොරථං මත්තං පාපෙගිති අධිප්පායො. ඉදති යදත්තං සත්තරං කපිලවත්ථු ගමනං යාවති තං දසෙස්සානා “විරො ගච්ඡ”ති ගාථමාග. තස්ස කෙරා:- විරො විරියවා මග්ගාදිකතෙතො භූරිපඤ්ඤා මග්ගාපඤ්ඤා පුරිසො යත්ති කුලෙ ජයති තිබ්බන්තති තත්ත ගච්ඡෙ එකංසෙත සත්තසුගං

සත්තපුරිසයුගං යාවසත්තමං පිතාමහායුගං¹ සමවාපරිපත්තියා පුතෙති
 සොඤ්ඤාතිති ලොකවාදෙ අතිවාදෙ අඤ්ඤාපු, භගවා පත සබ්බසං
 දෙවනං උත්තමදෙවතායදෙවදෙවො පාපා නිවාරණෙන කල්‍යාණ
 පතිට්ඨාපනෙන තතො පරමපි සොඤ්ඤාං සකකති සකෙකානිති
 මඤ්ඤාමි අහං. කාසමා? තයාතිජනො මුති සට්ඨනාමො, යසවා තයා
 සන්ධා අරියය ජාතියා ජනො මුතිභාවො මුති වා සමානො අත්තතිත
 පරතිතානං ඉධලොකපරලොකානං ව මුත්තනට්ඨන මුතිති අවිතථ
 නාමො මුති සමානවා මුති පබ්බජිතා ඉසිති අවිතථනාමො තයා
 ජනො තසමා සත්තානං එකත්තතිතපටිලාභහෙතු භාවතො භගවා
 තව තත්ථ ගමනං යාවාමිති අපො, ඉදුති සත්තයුගන්ති වුත්තෙ පිතු
 යුගං දසෙසාං. “සුදොධාදර්ශනා නාමා”ති ආදි වුත්තං. සුදොධා මදනං
 ජිවිතං එතස්සාති සුදොධාදනො බුද්ධිපතා හි එකංසනො සුචිසුද්ධිකාය
 වම්මනොසමවාදරො සුචිසුද්ධාජිවො හොති තථා අතීතිහාර
 සම්පත්තත්තා. “මාසා”ති: කුලරූපසිලාවාරදසම්පත්තියා ඤාතිමිත්තා
 දිති මායාසිති වත්තබ්බගුණතාය මායාති ලද්ධිනාමා “පටිග්ගිකා”ති:
 ධාරෙත්වා “කාසය්‍ය සෙදා”ති: සදෙවකස්ස ලොකස්ස චෙතිසදිසස්ස
 අත්තනො කාසය්‍ය විනාසනො උද්ධං. “නිදිවමිති”ති: තුසිතදෙව
 ලොකො “සා”ති: මායා දෙවි “භොගාමි”ති ගොතෙත්ත තං කිත්තෙති.
 “දිව්‍යබ්බාසි කාමෙති”ති: තුසිතභවනපරියාපනෙනති දිව්‍යබ්බාසි වජ්‍රකා
 මෙති “සමන්තපාසා”ති: සමන්තපාසා “කාමගුණෙති”ති: කාමකොට්ඨා
 සෙති “කාමෙති”ති වත්තං පුත “කාමගුණෙති”ති වචනෙන අනෙක
 භාගෙති වජ්‍රකාමෙති පරිවාරියතිති දිපෙති. “නොති”ති: තසමිං දෙව
 නිකායෙ නිබ්බත්තෙති තුසිතගුණෙති තෙති වා කාමගුණෙති සමති
 භූතා, පරිවාරිතාති ව ඉත්තිලිහතිදොසො පුරිමත්තභාවසිද්ධං ඉත්ති
 භාවං දෙවතාභාවං වා සකියා කෂ්ණා, දෙවුපපත්ති පත පුරිසභාවෙ
 නෙව ජනා. එවං ථෙරෙන යාවිතො භගවා තත්ථ ගමනෙ බහුතං
 විසෙසාධිගමං දිස්වා විසතිසගස්සබ්බිණ්ණසම්පරිවුත්තො රුජගහතො අතු
 රිතවාරිකාවසෙන කපිලවජ්‍රගාමිමග්ගං පටිපජ්ජි. ථෙරො ඉද්ධියා
 කපිලවජ්‍රං ගන්ත්වා රඤ්ඤා පුරතො ආකාසෙ ජිනො අදිට්ඨපුබ්බං
 චෙසං දිස්වා රඤ්ඤා “කොසි ති”නති පුට්ඨිතො “සචෙ අමට්ඨපුත්තා
 තයා භගවතො සන්තිකං පෙසිතා කිං මං න ජාතාසි එවං පත ජාතා
 සි”ති දසෙසනො:-

“බුද්ධස්ස පුත්තොමිති අසස්සාතිනො අතිරසස්සපට්ඨමස්ස තාදිනො
 පිතු පිතා මග්ගං තුට්ඨසි සකකා ධම්මෙන මෙ ගොතම අයසකොසි”ති

මසානගාථමාහ.

තත්ථ “බුද්ධස්ස පුත්තොමිති”ති: සබ්බඤ්ඤාබුද්ධස්ස උරෙ ජාන
 තාය මරසපුත්තොමිති “අසස්සාසාසිතො”ති: අතිසමබ්බාසිතො

පුබ්බෙ ඔපෙත්වා මහාබෝධිසත්තං අඤ්ඤාති සතිදුං වතිදුං අසකකු
 නොයන්නා අසංගංග සකලංග බෝධිසම්මාරංග මහාකාරු
 ණිකාධිකාරංග ව සගනතො වගනතො තතොපරමි අඤ්ඤාති
 සතිදුං අභිභවිදුං අසකකුනොයන්නා අසංගංග පඤ්චන්තං මාරුතං
 සගනතො අභිභවනතො ආසොනුසයවරිත්තාධිමුත්තිආදිවිහාරාවබෝ
 ධනෙන යථාරහං චේතනොයන්නං දිට්ඨධම්මිකසම්පරාසිකපරමනේති
 අනුසාසතිසංඛාතංග අඤ්ඤාති අසංගංග බුද්ධිකිවචංග සගනතො
 තත්ථ වා සාමුකාරි භාවතො අසංග සංඛිතො “අභිරසංගං”ති; අභි
 කතසිලාදිසම්පත්තිකංග, අනමභෙති නිව්ජරණකම්මාසංගංග අපරෙ.
 කෙව් පන අභිරසො සිද්ධිත්තොති චෙ නාමාති පිතරායෙව ගතිතා
 තීති වදන්ති. “අසපම්මංගං”ති; අනුපමංග, ඉට්ඨාතිට්ඨපු තාදී ලකඛ
 ණසම්පත්තියා තාදිතො “පිතු පිතා මංගං තුමංඝි”ති; අරියජතිවසෙන
 මංගං පිතු සම්මාසම්බුද්ධංග ලොකවොහාරෙන තං පිතා අසි.
 “සසකා”ති; ජතිවසෙන රාජනං ආලපති. “ධම්මෙතා”ති; සභාවෙන
 අරියජති ලොකීයජතීති වින්තං ජතීනං සභාවසමාදුනෙන
 “ගොතමා”ති; රාජනං ගොතෙතන ආලපති. “අශ්වගොඝ්ඤ්ඤ”ති; පිතා
 මගො අසි. එත්ථ ව බුද්ධංග පුත්තොමිති ආදිං වදන්තො ථෙරො
 අඤ්ඤා වෘත්තාසි. එවං පන අත්තානං ජනාපෙත්වා ගට්ඨකුට්ඨික
 රඤ්ඤා මහාරගෙ පලලංගෙන නිසිද්දපෙත්වා අත්තනො පටියාදිතංග
 නානගන්ධසංග භොජනංග පත්තං පුරෙත්වා දිනෙන ගමනාකාරං
 දස්සෙයි. කසමා ගන්තුකාමත්ථ භුජ්ජාති ව වුත්තෙ “සත්ථ සන්තංගං
 ගන්තුං භුජ්ජංගමි”ති. “කංගං පන සත්ථ”ති? “චිසතිසංගංගතිකුපරි
 වාරො තුමාංගං දස්සන්තොය මංගං පටිපන්නො”ති. තුළුක ඉමං
 පිණ්ඩපාතං පරිභුජ්ජා “යාව මම පුත්තො ඉදං නගරං සට්ඨපුණාති
 තාවංග ඉතොව පිණ්ඩපාතං ගරුථ”ති. ථෙරො භක්තකිට්ඨං කත්වා
 රඤ්ඤා පරිසාය ව ධම්මං කපෙත්වා සත්ථ ආගමිනතො පුරෙතරමෙව
 සකලරාජතිවෙසනං රත්තත්තයෙ අභිප්පසන්නං කරොන්තො
 සබ්බසං පස්සන්නානංගෙව සත්ථ ආගරිතබ්බිතත්තපුණ්ණං පත්තං
 ආකාසෙ විස්සජ්ජත්වා සයමපි චෙහාසං අබ්බුග්ගත්වා පිණ්ඩපාතං
 උපතාමෙත්වා සත්ථ ගත්ථ ඔපෙයි. සත්ථ හං පිණ්ඩපාතං පරිභුජ්. එවං
 සට්ඨියොජනං මංගං දිවසෙ දිවසෙ යොජනං ගච්ඡන්තංග සත්ථ රාජ
 ගෙගතොව භත්තං ආගරිත්වා අද්දසි. අප්ඨං ගතවා “මංගං පිතු මහා
 රාජංග සකලතිවෙසනං පසාදෙයි”ති කුලප්පසාදනානං අග්ගධ්මානෙ
 ඔපෙයිති.

කාලුද්ධිත්තෙරංග භාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨි තා.

“පුරතො පච්ඡන්තා වාසි”ති ආයසවතො එහිවිශාලිකත්තෙරංග
 භාථා. කා උපපත්ති? අයමි පුරිමබුද්ධිපු නතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ
 නචෙ පුඤ්ඤාති උපවිණ්ණන්තො කංගපදසම්බලංග කාලෙ කුලගෙගෙ

නිබ්බන්ධිනා විඤ්ඤානං පනෙතා සද්දු සනතිනෙ ධම්මං සුඤ්ඤා පටි
ලඛධිසංඥා පබ්බජිතා අරඤ්ඤං පටිසිඤ්ඤා විවෙකවාසං වසි. සො
තෙන පුඤ්ඤානමෙත එකං බුද්ධිනතරං දෙවමනුසොසු සංසරතොතා
ඉමස්මි. බුද්ධිපාදෙ හගවති පරිනිබ්බුතො ධම්මාසොකාරඤ්ඤා
කණ්ඩංගානා හුඤ්ඤා නිබ්බන්ධි. අසොකමහාරාජ කීර සද්දු පරිනිබ්බා
ණතො විනාං වසසනානං උපරි අධාරසමෙ වසො සකලජබ්බදීපෙ
එකාරජාතිසෙකං පඤ්ඤා අනුතො කතිවිධං තිස්සකුමාරං උපරජේ
ස්පෙඤ්ඤා කෙන උපායෙන තං සාසනෙ අභිප්පසනං අකාසි? සො
එකදිවසං මිගවං ගතො අරඤ්ඤා යොනකමහාධම්මරක්ඛිතසේවරං
ගතිනාගෙන සාලසාඛං ගතොති පිටියමානං තිසිත්තං දිස්වා සජාත
පසාදෙ “අහො වතාගමො මහාචාරො විය පබ්බජිතා අරඤ්ඤා විහ
රෙය්”නති විනොසි. ථෙරො තස්ස විතතාචාරං ඤාතො තස්ස
පස්සනාසෙසව ආකාසං අබ්බුත්තනාතො අසොභාරාමෙ පොකබරණියා
අභිජ්ජමානෙ උදයො ස්ඤා විවරඤ්ඤා උත්තරාසනස්ඤා ආකාසෙ
මලවෙඤ්ඤා නිහාසිදුං ආරභි. කුමාරො ථෙරස්ස ආනුභාවං දිස්වා
අභිප්පසනො අරඤ්ඤාතො නිවන්ධිතො රාජගෙහං ගතොති පබ්බ
ජිස්සාමිති රඤ්ඤා ආරොචෙසි. රාජානං අනෙකප්පකාරං යාවිතො
පබ්බජ්ජාධිප්පායං නිවත්තනං නාසකිං. සො උපාසකො හුඤ්ඤා
පබ්බජ්ජාවං පනෙතොතා:-

“පුරතො පච්ඡතොවාපි අපරො වෙ¹ න විජ්ජති,
අතිව එඤ්ඤා ගවති එකස්ස වසතො වනෙ.

ගද්ද එකො ගමස්සාමි අරඤ්ඤං බුද්ධිවණ්ණිතං
එඤ්ඤං එකවිහාරස්ස පභිතත්තස්ස භික්ඛුතො.

යොගිපිතිකරං රමමං මත්තකුජ්ජසෙවිහං
එකො අත්ථවසි ඛිප්පං පටිසිස්සාමි කානනං.

සුසුප්පිතෙ සිතවතෙ සිතලෙ නිරිකද්දරෙ
ගතතාති පරිසිඤ්ඤිතො වංකඤ්ඤාමි එකතො.

එකාකියො අදුතියො රමණීයෙ මහාවතෙ
කද්දුහං විහරිස්සාමි කතකිඤ්ඤා අනාසවො.

එවමෙව නානුකාමස්ස අධිප්පායො සම්ප්පාදිදු;
සාධධස්සාමිතං යෙව, නාඤ්ඤා අඤ්ඤාසාකාරකො”ති

ඉමා ඡ ගාථා අහාසි.

තත් “පුරතො පච්ඡතො වා”ති: අත්තතො පුරතො වා
පච්ඡතොවා වාසද්දස්ස විකප්පත්තතො පස්සතො වා, අපරො අඤ්ඤා
ජනො න විජ්ජති වෙ අතිව අතිවිය එඤ්ඤා විතත්තවං ගවති එකවිහාරි

භාවෙන එකස්ස අසභායස්ස “වනෙ වසනො”ති: විරපරිවිණිකන විවෙකක්කාසයෙන ආකම්බියමානගදයො සො රත්තිඤ්චං. මහා ජනපරික්ඛයතො සංගණිකවිහාරං නිබ්බිඤ්ඤෙනා විවෙකසුඤ්ච ඛත්ත මිඤ්ඤෙනා වදති. “හඤ්ඤ”ති: වචස්සගතෙත්තිපාතො; තෙන ඉද්දති කාසිරමානස්ස අරඤ්ඤගමිකස්ස නිවර්තනාවමාග. “එකො ගමිස්සා මි”ති: “සුඤ්ඤාගාරෙ චො ගගපති තථාගභා අභිරමස්සන්”ති ආදිවචනතො බුද්ධච්චි වණ්ණිහං පසන්ථං අරඤ්ඤං එකො අසභායො ගමිස්සාමි, වාසාසිප්පායෙන උපගව්ජාමි. රඤ්චා එසු විහාරිස්ස ඤානාදිසු අසභායභාවෙන එකවිහාරිස්ස නිබ්බාණං පතිපෙසිහවිපක්ඛාය පති තත්තස්ස අධිසිලසිඤ්ඤාදි තිස්සො සික්ඛා සික්ඛතො භික්ඛුනො අරඤ්ඤං එසු විහාරං ඉට්ඨං සුඛාවගනති අත්ථො. “සොගීපිතිකර”නති: යොගිනං භාවනාය සුත්තප්පසුත්තානං අපසඤ්ඤාදිභාවෙන ක්කානවිපස්සනාදිපිතිං ආවගනතො. යොගීපිතිකරං විසභාගාරවචණභාවෙන පටිසල්ලාණ සාරුප්පතාය රමමං. “මහාකුජරසෙවිත”නති: මත්තවරවාරණවර්තනං. ඉමිනාපි බුහාරඤ්ඤභාවෙ ජනවිවෙකංයෙව දස්සෙති. “අභ්ච්චි”ති: ඉධ අත්ථොති සමණධම්මො අධිප්පතො; කප්පනුචො සො මෙ භවෙය්සාති තස්ස වසභතො. “සුපුස්සිතෙ”ති: සුට්ඨපුප්පිතෙ “සිතව නෙ”ති: ඡායුදකසම්පත්තියා සිතෙවනෙ, උභයෙනපි තස්ස රමණීයතං යෙව විභාවෙති. “කිසිකඤ්ඤෙ”ති: කිරිතං. අඛන්තරෙ කඤ්ඤෙර කංති හි උදකං හෙන දුරිතං නිත්තව්දානං කඤ්ඤං නාම තාදිසෙ සිතලෙ කිරිකඤ්ඤෙර සම්මපරිතාපං විනොදදෙනො. අත්තනො ගත්තාති පරිසිඤ්චිතා තභාසිතො “වඛක්ඛිස්සාමි එකසො”ති: කත්ථි අතායත්තවුත්තතං දස්සෙති. “එකාකිසො”ති: එකාකි අසභායො “අද්දතිසො”ති: තණ්හාසංඛාතදුතියාභාවෙන අද්දතියො. තණ්හා හි පුරිසස්ස සබ්බද අවිජගතවෙධන දුතියා නාම. තෙනාග ගගවා:- “තණ්හාදුතියො පොසො දීඝමද්ධාන සංසර”නති. “එවමෙම කතභු කාමස්සා”ති: හඤ්ඤ එකො ගමිස්සාමිති ආදිනා වුත්තවිධිනා අරඤ්ඤ භාවනාභියොගං කතභුකාමස්ස මෙ “අධිප්පාසො සම්පකභු”ති: “කද්දං විගජිස්සාමි කතාකිවෙවා අනාසවො”ති එවමවතො මනොරපො ඉක්කභු සිද්ධිං පාපුණාභු අරගත්තප්පත්ති යස්මා ආසා දනමනෙත්ත සිජ්ඛති නාපි අඤ්ඤාන සාධෙතබ්බා තස්මා ආහ:- “සාධස්සිස්සාමහං යෙව නාඤ්ඤා අඤ්ඤස්ස ඤාරතො”ති: එවං උපරා ජස්ස පබ්බජ්ජාය දලහතිවර්යතං ඤාතො රාජ අසොකාරාමගමනියං මග්ගං. අලංකාරුපෙත්වා කුමාරං සබ්බාලංකාරවිභුසිතං මහතියා සෙනාය මගහා රාජනුභාවෙන විහාරං තෙසි. කුමාරො පටානකරං ගත්වා මහාධම්මරක්ඛිතත්ථරස්සෙව සතතිනෙ පබ්බජී. අනෙකත්තා මිත්තස්සා තං අනුපබ්බජිංසු. රඤ්ඤා භාගිනෙයෙත්ත සංඝමිත්තාය සාමිකො අග්ගිබ්බහාපි තමෙව අනුපබ්බජී. සො පබ්බජිතො ගට්ඨ භූටෙධා අත්තනා කානබ්බං පකාසෙතො:-

“එස බ්‍රහ්මාණ්ඩ සත්‍යානං, පවිසිස්සාමි කාතනං,
තතො න නික්ඛම්ස්සාමි අප්පතොනා ආසවකකයං.

මාලුතො උපවායනො සිතො සුරභිගඤ්ඤො
අවිජ්ජං දුලබ්බස්සාමි නිසිනොනා නගමුද්ධාති.

වතො ඩුසුමසජ්ජනො පබ්බාසො භුත සිතලො
විමුත්තිසුඛො සුඛිභො රම්ස්සාමි ගිරිබ්බජෙ”ති

තිස්සාං ගාථා අභාසි.

තත් “එස බ්‍රහ්මාණ්ඩ සත්‍යානං” නති: එසානං විරියසංඛාතසත්‍යානං බ්‍රහ්මාණ්ඩ භාෂය ව ජිවිතො ව නිරපෙක්ඛා විරියසත්‍යානෙත සත්‍යාණාමි. ඉදං වුත්තං ශ්‍රවණී:—යථා නාම සුරෙ පුරිසො පච්චස්සිකො පච්චුපට්ඨිතො හං ජෙතුභාමො අඤ්ඤං කීචං පභාස කච්චපට්ඨිකො දිනා සුඛාය සත්‍යාණාති සුඛබ්‍රහ්මිකො ගතො පච්චස්සිකො අපේකා තතො න නිවත්තති, එවමගමි නිලෙසපච්චස්සිකො ජෙතුං ආදිත්තමි සිසං අජ්ඣුපේකකීතො වතුබ්බිධසමමප්පධානවිරියසත්‍යානං සත්‍යාණාමි කිලෙසෙ අපේකා කිලෙසවිජයයොග්ගං විවෙකවිධානං නවිස්සජෙජ්ජිති. තෙන වුත්තං:—“පවිසිස්සාමි කාතන” නති “තතො න නික්ඛම්ස්සාමි අප්පතොනා ආසවකකයං” නති. “මාලුතො උපවායනො” නි ආදිනා අරඤ්ඤවිධානස්ස කමමවිධානභාවනායොග්ගතං වදති. “රම්ස්සාමි භුත ගිරිබ්බජෙ” නි යොජනා. පබ්බතපරික්කෙපෙ අභිරම්ස්සාමි වංකමාමි අනාගතතො පරික්කප්පනො වදති. සෙසං සුචිඤ්ඤායසමෙව. එවං වතො ජෙතො අරඤ්ඤං පවිසිතො සමණධම්මං කතොනො උපස්සායෙන සද්ධිං කලිගරවුං අගමාසි. තත්ස්ස පාදෙ වමමිකාබාධො උපපජ්ජි. නා දිස්වා එසවා වෙජ්ජො සප්පිං ගතො පරියෙසථ නික්ඛිජිස්සාමි නත්ති ආහ. ජෙතො සප්පිපරියෙසනං අකතො විපස්සනාය එව කමමං කරොති. රොගො වඩ්ඪති; වෙජ්ජො ජෙරස්ස තත් අප්පසායස්සකතං. දිස්වා සයමෙව සප්පිං පරියෙසිතො ජෙරං අරොගං අභාසි. සො අරොගො හුතො අතිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:—

“ඉමමිහි හඤ්ඤො කප්පෙ භුගමබ්බු මිත්‍රායසො
කාසසො නාම ගොතොතන උපපජ්ජි වදනං වරෙ.

නිප්පසෙදො නිරුලමො ආකාසසමමානසො
පුඤ්ඤො බහුලො තාදි අනිමිත්තරතො වසි

අසඬ්ඨවිතො නිකොලසො අසංසලිධා කුලෙ ගණ
මහාකාරුණිකො විරෙ විතයොපායකොවිදු

උග්ගතො පරකිවෙවසු විතයොතො සදෙවකො
නිබ්බාණගමනං මග්ගං ගතිපඬ්ඨවිසොසනං

අමතං පරමස්සාදං ජරාමච්චිනිවාරණං.

මහාපරිසමදේඛි යො නිසිනෙනා ලොකතාරණො

කරචිකරුතො නාපො බ්‍රහ්මසොසො තථාගතො

උද්ධරනො මහාදුශ්සා විපතනදො අනායතො

දෙසෙනො විරජං ධම්මං දිවෙයා මෙ ලොකනායකො.

තස්ස ධම්මං සුඤ්ඤාං පබ්බජිං අනගාරිං,

පබ්බජිනා තදවාගං විනෙතනො ජනසාසනං

එකස්සොව චනෙ රමෙව චසිං සංසග්ග පිළිනො.

සකායවුපකස්සො මෙ ගෙතුතුතො මහාගච්ඡි

මනස්සො වුපකායස්ස සංසග්ගගදස්සිනො.

කිලෙසා කිංපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන"නති.

අරගතතමපන පඤ්ච පේරෙ තත්ථ විහරනො රාජ් කොට්ඨන පරිච්චාගෙන භොජකගිරිවිහාරං නාම කාරෙණා පේරං තත්ථ වාරෙසි. සො තත්ථ විහරනො පරිනිබ්බාණකාලො:-

"සොගං පරිපුණ්ණසංභාවො වජ්ඣ පුණ්ණරස්සො යථා

සබ්බාසවපරිකම්බෙණා තත්ථිද්දති පුනර්භාවො"ති

මසානගාථමාග. සා උතතානත්ථාච, තදෙව ච පේරස්ස අඤ්ඤා බ්‍යාකරණං අගොසිති.

එකවිහාරිකපෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති ට්ඨිතා.

"අනාගතං සො පටිගච්ච පස්සති"ති ආයස්මතො මහාකප්පි නාමෙරස්ස ගාථා. කා උපපතති? අයං කීර පද්මවතරවුද්ධකාලෙ ගංසවතීනගරෙ කුලසරෙ නිබ්බතතිණා විඤ්ඤානං පනො සත්ථ සතතිනො ධම්මං සුඤ්ඤෙනා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුමවාදකානං අග්ගධංතො ංපෙනො. දිස්වා තදත්ථ අධිකාරකමං කණා තං ංනානාරං පනෙසි. සො තත්ථ යාවජ්චං කුසලං කණා දෙව මනුස්සෙසු සංසරනො කස්සපසමාසවුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුල ගෙගෙ නිබ්බතතිණා විඤ්ඤානං පනො පුරිසසග්ගගණ ජෙට්ඨකො හුණා ගබ්බසග්ගසපතිමණ්ඩිතං මග්ගං පරිවෙණං කාරු පෙසි. තෙ සබ්බෙව යාවජ්චං කුසලං කණා භං උපාසකං ජෙට්ඨකං කණා සපුතනුදරු දෙවලොනෙ නිබ්බතතිණා එකං බුද්ධානාරං දෙව මනුස්සෙසු සංසරිංසු. තත්ථ ගණජෙට්ඨකො අලිහානං සත්ථ නිබ්බතතිණො පුරෙහරමෙව පච්චන්තදෙසෙ කුසලවතාමකො නගරෙ රාජගෙගෙ නිබ්බතති. තස්ස කප්පිනොති නාම අගොසි. සෙස පුරිසා තස්මිංගෙව නගරෙ අමච්චකුලෙ නිබ්බතතිංසු. තෙසු කප්පින

කරුණාකාරී හඟවනාං උපසංකම්පි. රුක් ගොප්පකෙසු ගහෙකා
සන්ධාරං වැදිනි එකමනාං නිසිදි සද්ධිං අමච්චසගස්සෙත. සන්ධා
තෙසං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සද්ධිං පරිසාය අර
ගතෙත පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සදුමුත්තං නාම ජිනො සබ්බධම්මාන පාරගු
උදිනො ජගද්දකාසෙ රථිව සරදම්මර

වචනාභාස බොධෙති වෙනෙය්‍යපදුමානි සො,
කිලෙසපඬකං සොසෙති මණ්ඩරංසිව නායනො.

තිත්ථියානං යසො හන්ති බජ්ජාතාහං යථා රථි,
සච්චන්ද්‍රං පකාසෙති රතනංව දිව්‍යාකරො.

ගුණානං ආයතිගුණො රතනානංව සාගරො
පඤ්ඤානො රිච්ච ගුණානි ධම්මමෙසෙත වස්සති.

අකඛදස්සො තද ආසිං නගරෙ හංසස්ථයෙ
උපෙච්ච ධම්මං අස්සොසිං ජලජ්‍යාතරතාමිනො

මවාදකස්ස භික්ඛුනං සාවකස්ස ව තාදිනො
ගුණං පකාසෙතස්ස නොසයන්තස්ස මෙ මනං.

සුචා පතිනො සුමනො නිමිනෙතනා තථාගතං
සසිස්සං හොජ්ඣිතාන තං ධානං අභිපත්ඨිං.

තද භාසි මහාගොගො හංසදුක්ඛිතිස්සරො
පස්සපෙතං මහාමත්තං විනිවුජ්ජයවිසාරදං

මං පාදමුලෙ පතිතං සමුග්ගහතනුරුභං
විච්චිතවණ්ණං පිතියා පසන්නායනානනං

පරිවාරෙන මහතා රජයන්තං මහායසං.
එසො කතාවිනො ධානං පත්ථෙති මුදිතාසයො;

ඉමිනා පිණ්ඩපාතෙන වෙතනා පණ්ඩිති ව
කප්පසතසගස්සානි නුපපජ්ජති දුග්ගතිං.

දෙවෙසු දෙවිසොහග්ගං මුත්තස්ස මහන්නතං
අනුගොකාවසෙසෙන තිබ්බාණං පාසුණ්ණිකි.

සතසගස්ස ඉනො කප්ප මකකාකාලසමාප්තො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සන්ධා ලොකෙ හවිස්සති

තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ මරසො ධම්මනිමිතො
භාසිනො නාම නාමෙත ගෙස්සති සත්ථු සාවතො.

තතොගං සුකතං කාරං කන්ධාන ජිනසාසනෙ
ජගිකා මාත්‍රසං දෙහං තුසිතං අගමාසගං.

දෙවමාත්‍රසරජ්ජාති සතසො අත්‍රසාසිය
බාධණසිං සමාපනෙතා ජතො කොට්ඨජතියා.

සහස්සපරිවාරෙන සපජ්ජතිකො අගං
පඤ්චපච්චකවුද්ධානං සත්තං සමුපට්ඨති,
තෙමාසං හොජයිති න පච්ජා දමන තිව්වරං.
තතො වුතා මයං සබ්බෙ අත්‍රවන තිදසුපතා.

පුටා සබ්බෙ මත්‍රසාත්තං අගමිමන තතො වුතා;
භුක්කුට්ඨි පුරෝජතා ගිමවනාස්ස පස්සතො;

කප්පිතො නාමගං ආසිං රාජපුත්තො මහායසො;
සෙසාමච්චකුලෙ ජාතා මච්චෙව පරිවාරසුං.

මහාරජ්ජවමනෙතො සබ්බාමසමිධිමා
වාණිජෙහි සමකතාතං බුද්ධියාදමච්චො සුණ්ණං.

බුද්ධො ලොකෙ සමුප්පනෙතො අසමො අප්පට්ඨග්ගලො
සො පකාසෙති සද්ධම්මං අමිතං සුචමුත්තමං,

සුසුත්තා නස්ස සිසුසා ව සුමුත්තා ව අනාසවා.
සුකිංතෙසං සුවචනං සකකරිතාන වාණිජෙ

විහාය රජ්ජං සාමච්චො නිකම්මං බුද්ධිමාමකො.
නදිං දිසවා මහාවංසං පුරිතං සමතිත්තකං.

අප්පතිට්ඨං අනාලභිං දුන්නරං ඔසවාතිනිං,
ගුණං සරිතා බුද්ධස්ස සොඤ්ඤා සමතිත්තමං.

භවසොහං සචෙ බුද්ධො තිණ්ණො ලොකත්තගු විදු
ඵතෙන සච්චවජ්ජෙන ගමනං මෙ සමිජ්ඣතු.

යදි සන්තිගමො මග්ගො මොකෙතො වච්චන්තිකං සුඛං
ඵතෙන සච්චවජ්ජෙන ගමනං මෙ සමිජ්ඣතු.

සංඝො චෙ තිණ්ණකත්තාරො පුඤ්ඤකෙතවතමත්‍රත්තරං
ඵතෙන සච්චවජ්ජෙන ගමනං මෙ සමිජ්ඣතු.

සහාකතෙ¹ සච්චවජ්ජෙ මග්ගාත්‍රපගතං ජලං
තතො සුබෙන උත්තිණ්ණො නදීතිරෙ මනොරමෙ

තිසිත්තං අඤ්ඤං බුද්ධං උදෙන්නං ව පහඬකරං
ජලත්තං හෙමසෙලං ව දීපරාක්ඛං ව ජෙත්තිකං.

සසිංචි හාරසතිතං සාවකෙහි පුරකකිතං.

වාසවං විශ වස්සන්තං දෙසනාඡලදං නද.

විඤ්ඤාන සහාමධේවා එකමන්තං උපාවිසිං.

තතො නො ආසයං ඤාතො බුද්ධො ධම්මමදෙසසී.

සුඤ්ඤාන ධම්මං විමලං අවොවුලා මයං ජිනං.

පබ්බාජෙහි මහාචාරී නිබ්බාණං පිගයෙමහං.

සවාකතො භික්ඛුවෙ ධම්මො දුක්ඛන්තකරණාය වො.

වරථි බ්‍රහ්මචරියං ඉඨවාහ මුනිසුත්තමො.

සහ වාචාය සබ්බෙපි භික්ඛවො සංවුහා මයං.

අනුග්‍රහ උපසම්පන්නා සොභාපන්නා ව සාසනෙ.

නතො ජේතවනං ගනත්වා අනුසාසි විනායකො,

අනුසිට්ඨො ජිනෙනාහං අරහත්තං අපාපුණිං.

නතො භික්ඛුසහස්සන්තං අනුසාසිමහං නද.

මම අනුසාසනකරු තෙපි ආයුං අනාසවා.

ජිනො නසමිං ගුණේ තුට්ඨො එතදග්‍රෙහ ඤාපෙසි මං;

භික්ඛුමවාදකානග්‍රෙහා කප්පිනොති මහාජිනො.

සහසගස්ස කතං කම්මං එලං දස්සසි මෙ ඉධ;

සුමුත්තො සරවෙගොව කිලෙසෙ කාපසිං මම.

කිලෙසා කාපිභා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පච්චා පන හෙ සබ්බෙ සන්තාරං පබ්බජ්ජං යාමිංසු. සන්තාරෙ “එථ භික්ඛවො”ති ආහ. සා ව හෙසං පබ්බජෙත්ථාපසම්පදාදි අගොසි. සන්තාර භික්ඛුසහස්සං ආදාය ආභාසෙන ජේතවනං අගමාසි. අපේකදිවසං හගවා තස්ස අනන්තවාසිකෙ භික්ඛු ආහ. “කඨ්ඨි භික්ඛවෙ කප්පිනො භික්ඛු හෙ ධම්මං දෙසෙති”ති? “න හගවා දෙසෙති, අපොසස්සකො දිට්ඨධම්මසුඛවිශාරමනුස්සත්තො විහරති, ඔවාදමන්තමපි න දෙති”ති. සන්තාරං පෙකකාසාපෙච්චා “සච්චං කිරි කං කප්පිත අනන්තවාසිකානං හෙ ඔවාදමන්තමපි න දෙසෙසි”ති? “සච්චං හගවා”ති. “බ්‍රාහ්මණ මා එවා කර, අජ්ජපට්ඨාය උපගහානං ධම්මං දෙසෙති”ති. “සාධු හනෙත”ති ථෙරෙ සඤ්චිචනං සිරසා සම්පට්ඨිත්වා එකොවාදෙනෙව පන සහස්සං අරහත්තං පට්ඨාපෙසි. තෙන නං සන්තාර පටිපාටියා අත්තනො සාවකෙ ථෙරෙ ඤානන්තරෙ ඤාපෙනො භික්ඛුමවාදකානං අග්‍රාධාරිනෙ ඤාපෙසි.

අපේකදිවසං ථෙරෙ භික්ඛුණියො ඔවදන්තො:-

“අනාගතා යො පටිගඨව පස්සති හිතඤ්ච අන්තං අහිතඤ්ච තං වයං.

විද්‍යෙත්තො තස්ස හිතෙසිත්තො වා රකිං නපස්සන්ති සමෙකමානා.

ආනාපානසති යස්ස පරිපුණ්ණා සුභාවිතා
අනුපුබ්බං පරිචිතා යථාබුද්ධින දෙසිතා,
සොමං ලොකං පභාසෙති අබ්බා මුත්තොව චජ්ජිමා.

මද්දතං චත මෙ විතතං අපමාණං සුභාවිතං
නිබ්බිද්ධං පග්ගාහිතස්ස ආබ්බා මහාසතෙ දිසා.

ජීවිතෙ වාපි සප්පඤ්ඤා අපි විතතපරික්ඛයා,
පඤ්ඤාය ච අලාභෙන විතතවාපි න ජීවති.

පඤ්ඤා සුතච්ඡිද්ධිනී, පඤ්ඤා කිහිසිලොකවසිනී,
පඤ්ඤාසහිතො තරෙ ඉධ අපි දුක්ඛසු පුබ්බානි විජ්ජති.

නායං අජ්ජතභො ධම්මො නචෙත්තරො නපි අබ්බුතො:
යත් ජයෙථ මීයෙථ; තත් කිං විය අබ්බුතං.

අනන්තරං හි ජුතස්ස ජීවිතා මරණං ධුමං;
ජුතා ජුතා මරන්තිධ, ඵලංධම්මා හි පාඤ්ඤො.

නගෙනද්දන්දාය මහස්ස හොති යං ජීවිතත්ථං පරපොරිසානං.

මතච්චි රුණ්ණං; න යසො න ලොකස්ස, න චණ්ණිතං සමණ

බ්‍රාහ්මණෙති

චක්ඛුං සරිරං උපහනති රුණ්ණං, නිහියති චණ්ණබලං මනි ව,
ආනජ්ජනො තස්ස දිසා භවන්ති, හිතෙසිතො නාස්ස සුඛි භවන්ති.

තසමාහි ඉචෙත්තස්ස භූලෙ වසන්තො මෙධාවිතොවෙච ඛුසුසුතෙ ව
සෙසං හි පඤ්ඤා විභවෙන කිච්චං තරන්ති නාවාය නදිං ව පුණ්ණං නති

ඉමා ගාථා අනාසි.

තත්ථ “අනාගත”නති: න අංගහං අනාවිභනති අත්ථො. “පටි
ගම්මා”ති: පුරෙතරංයෙව “සස්සනි”ති: ඔලොකෙති. “අත්ථ”නති:
කිච්චං. “තං චක්ඛ”නති: හිභාහිතං. “විදෙද්ධිනො”ති: අමිත්තා
“රක්ඛ”නති: ජිද්ධං. “සමෙකඛමානා”ති: ගවෙසන්තා. ඉදං වුත්තං
ගොති:—පුග්ගලො අත්තතො හිතාවහං අතිතාවහං නදුතස්සඤ්ඤා අත්ථං
කිච්චං අනාගතං අසම්පත්තං පුරෙතරංයෙව පඤ්ඤාවක්ඛුතා අහං
විය පස්සති විමංසති විචාරෙති තස්ස අමිත්තා වා අතිතජ්ඣාසයෙන
මිත්තවා හිතජ්ඣාසයෙන රක්ඛං ගවෙසන්තො පස්සන්ති; තාදිසො
පඤ්ඤවා පුග්ගලො අච්ඡිද්ධිනී. තසමා භූමෙහති තථාරූපෙහි
භවිතබ්බන්ති. ඉද්දති ආනාපානසතිභාවනාය ගුණං දෙස්සන්තො
තත්ථ තා නියොජෙතුං. “ආනාපානසති යස්සා”ති දුතියං ගාථමාග.
තත්ථ ‘ආන’නති: අස්සාසො ‘පාන’නති: පස්සාසො අස්සාසපස්සාස
නිමිත්තාරම්මණා සති, ආනාපානසතිසිසෙක වෙත්ථ තං සම්පසුත්තා
සමාධිභාවනා අධිපෙත්තා. ‘සස්සා’ති: යස්ස යොගිතො. “පටිපුණ්ණා
සුභාවිතා”ති: වතුත්තං සතිපට්ඨානානං සොලසන්තස්ස ආකාරාණං
පාරිපුරියා සබ්බස්සො පුණ්ණා සත්තන්තං බොජ්ඣගානං විජ්ජාමිත්තති

නඤ්ච පාරිසුරියා සුචක්‍රිතාචිතා විබිචිතා අනුපුබ්බං පරිචිතා. “යථා බ්‍රහ්මදේශිනා”ති: “සො සතො අය්‍යසති”ති ආදිතා යථා ගත වතා දෙසිතා තථා අනුපුබ්බං අනුක්‍රමෙන පරිචිතා ආසෙචිතා භාවිතා. “සොමං ලොකං පහාසෙති අබ්‍යාමුභෙතාව චංඤ්මා”ති: සො සොභාවවරො යථා අබ්‍යාදිලපකක්‍ඛිලෙසා විමුභෙතා වන්‍දෙ වන්‍දෙ ලොකෙන ඉමං ඔකාසලොකං පහාසෙති එවං අවිජ්ජාදිලපකක්‍ඛිලෙස විමුභෙතා ඤාණාලොකෙන අත්‍යන්‍යතානපතිතං පරසන්‍යතානපති තඤ්ච සංඛාරලොකං පහාසෙති පහාසෙති, තස්මා භූමෙහි ආනාපා නසති භාවෙතබ්බාති අධිපපායො. ඉද්‍රති අත්‍යන්‍යතං නිදස්සනං කන්‍යා භාවනාභියොගස්ස එලං දස්සෙන්නො “ඔද්‍රතං වත මෙ චිත්ත”නති තතිස්සං ගාථමාග. තස්සන්‍යො:-නිවරණමලවිගමනො ඔද්‍රතං විපුබ්බං වත මම චිත්තං, යථා පමාණකරු රුගාදසො පභිණා අපමාණඤ්ච නිබ්බාණං පච්චක්‍කං කතං අගොසි තථා භාවිතතො අපමාණං විපුං භාවිතං තතො එව වතතාරි සච්චාති පටිච්ඡිකිතාති සකලසංක්‍ඛිලෙසං පච්චක්‍කතො නිග්ගතිතඤ්ච කන්‍යා දුක්ඛාදිතා පුබ්බන්‍යාදිතා ව දිසා ඔහාසෙන තත්ථ විනිශ්ණංභංඛන්‍යා සබ්බධමෙව සු විගතසමෙවංගතතා ව, තස්මා භූමෙහි පි එවං චිත්තං භාවෙතබ්බනති දස්සෙති. යථා භාවනාමයා පඤ්ඤා විතමලවිසොධනාදිතා පුරිසස්ස බහුකාරු එවං ඉතරුපිති දස්සෙන්නො “ජිවනෙවාපි සපපඤ්ඤා”ති වතුන්‍යං ගාථ මාග. තස්සන්‍යො:-පරික්‍ඛිණ්ඩනොපි සපපඤ්ඤාජුතිනො ඉතරිත රසන්‍යාසෙන සත්‍යුගෙධා අනවජ්ජාය ජිවිතාය ජිවිතියෙව තස්ස හි ජිවිතං ජිවිතං නාම. පොනාග හගවා:-“පඤ්ඤාජිවි ජිවිතමාහු සෙවධි”නති. දුමමබ්‍රහ්මලො “පන පඤ්ඤාය අලංභෙන දිට්ඨබ්බමි කං සමපරුසිකඤ්ච අන්‍යං විරුචෙනො විතතවාපි න ජිවිති ගරහා දිපපතතිස්ස ජිවනො නාම න ගොති අභුපාසංඤ්ඤාතාය ව යථාපි ගතං ඛනං නාසෙන්නොපි ජිවිතමපි සන්‍යානෙඤ්ඤං න සන්‍යානාතිසෙව. තස්මා පාරිහාරිකපඤ්ඤාපි භූමෙහි අපමභෙතති සමාදෙතබ්බාති අධිපපායො. ඉද්‍රති පඤ්ඤාය ආතිසංසෙ දස්සෙත්‍යුං “පඤ්ඤා සුත විනිවර්තී”ති පඤ්චමං ගාථමාග. තත්ථ “පඤ්ඤා සුතවිනිවර්තී”ති: පඤ්ඤාවෙසා සුතං විනිවර්තෙතී යථා සුතෙ සොතපථමාගතෙ අන්‍යෙ අයං අකුසලො අයං සාවජේ අයං කුසලො අයං අනවජේති ආදිතා විනිවර්තෙතී “කිහතිසිලොකවිබ්බිති”ති: කිත්තිස්ස සමුඛා පසංඝාය සිලොකස්ස පන්චයසභාවස්ස විබ්බිති, පඤ්ඤාවන්‍යායෙව හි කිත්ති ආදයො විඤ්ඤානං පාසංසභාවනො පාරිහාරියපඤ්ඤාය විපස්සනා පඤ්ඤාය ව යුත්තත්තා. “අපි දුග්ගබ්බ සුඛාහි විඤ්ඤති”ති: එකත්තදුක්ඛ සභාවෙසු ඛන්‍යායතනාදිසු සමමාපටිපත්තිස්ස යථාභූතසභාවාවලො ඛනා තිරුමිතාතිපි සුඛාති ලහති. ඉද්‍රති තාසං හික්ඛුණ්ණං අතිච්චතාපටිසංසුත්තං ධිරභාවාවතං බමමං කපේන්නො “නායං අජ්ජතනො ඛමෙමා”ති ආදිතා සෙසගාථා අභිනාසි. තත්‍රායං සංඛෙ පන්‍යො:-සමායං සත්‍යානං ජයනමීයතසභාවො අයං ඛමෙමා අජ්ජ

හතො අබ්බිතාගතො න ගොති අභිඤ්ඤාපට්ඨානිකභාය අනවුර්තො
අභුහස්සබ්බාභාවතො නාපි අබ්බුතො. තස්මා යත් ජයෙථ මියෙථ
යසමි. ලොකෙ සතොතා ජයෙය්‍ය සො එකංසෙන මියෙය්‍ය. තත්ථ නි.
විස නි. නාම අබ්බුතං සියා? සාහාමිකතො මරණස්ස, නති බණිත
මරණස්ස නිසද්ධි කාරණං අපි යතො අනන්තරාතිජාතස්ස ජිවිතො
මරණං ධූවං ජාතස්ස ජාතිසමනන්තරං. ජිවිතතො මරණං එකනතිකං
උපපන්නාතං බන්ධාතං එකංසෙන. තිජ්ජනතො, යො පතෙත්ථ ජිවිතීති
ලොකවොයාතො සො හදුපාදිතස්ස අනෙකපට්ඨොයත්තතාය අනෙ
කනතිතො තස්මා එතද්දෙව්ව “තයමා ජාතා මරණත්ථ එවං ධම්මො
භි. පාඤ්ඤා”ති, අයං සත්තාතං පටාති යදිදං ජාතාතං මරණංති ජාතියා
ජරාමරණානුබන්ධතං ආග. ඉද්දති යසමි තාපු භික්ඛුණීපු නා ව
සොකපට්ඨානිකතාපි අභි තස්මා භාසං සොභවිතොදනං කාතුං
“න ගොති තං හද්දායා”ති ආදි වුත්තං. ‘හත්ථ න ගොති තං හද්දායා’
යා’ති මහස්ස ගෙනු යං මහස්ස ජිවිතත්ථ ජිවිතනිමිත්තං පරපොරිසාතං
පරපුග්ගලාතං රුණණං එහං තස්ස මහස්ස සත්තස්ස ජිවිතත්ථ. තාව
තිට්ඨතු කස්සවිපි අත්ථාය නගොති යෙ පත රුද්දතී හෙසමිපි හි මහං හි
මහපුග්ගල තිමිත්තං රුණණං න යසො න ලොභාසං යසාවතං විසුඨියා
වගඤ්ඤි න ගොති න වණ්ණිහං සමණබ්බාගාදිකෙති විඤ්ඤාපට්ඨානික
න ගොති අථ චො විඤ්ඤාගර්භිහ්වෙව්භාති අපත්ථ. න කෙවලමෙ
තෙව යෙ රුද්දතො ආදිහවා අථචො ඉමෙමිති දස්සෙතො “වඤ්ඤ
සරීරං උපගන්ති”ති භාසං වසා හතොපරා සොකාදි අනන්තරි
සෙධනත්ථං ඤායාණමිත්තපට්ඨරුපාසනායං භා තියොජ්ජෙතො
“තස්මා”ති ආදිතං ඔසානගාථමාග. තත්ථ තස්මාති යසමා රුණණං
රුද්දනස්ස පුග්ගලස්ස වඤ්ඤ සරීරඤ්ඤ උපගන්ති විබාධිතො
රුණණන වණ්ණොබලං මති ව තිට්ඨති පරිනායති තස්ස රුද්දනස්ස
පුග්ගලස්ස දිසා සපත්තො ආනන්දො පමොදවිතො පිතිමතො
ගවන්ති හිතෙසිතො මිත්තා දුක්ඛි දුක්ඛිහා හවුන්ති තස්මා ධම්මොජ
පඤ්ඤාය සමන්තාගභතො මෙධාවිතො දිට්ඨධම්මිකාදි අත්ථසන්තිසි
තස්ස බාහුසච්චස්ස පාරිසුරියං බහුස්සහෙ අත්තතො කුලෙ වසතො
ඉවෙජ්ජස්ස පාරිකංබෙය්‍ය කුලපතෙ භාතෙය්‍ය. “සෙස”නති: සෙසං
මෙධාවිතං බහුස්සභාතං පණ්ඩිතානං පඤ්ඤවිහවෙතා පඤ්ඤබලෙන
යථා මනොසස්ස පුණ්ණං නදිං නාමාය භාරන්ති එවං කුලපුත්තා
අත්තතො අත්ථං නිව්චං භාරන්ති ඉති පාරං පාපුණන්ති හෙ ඉවෙජ්ජස්ස
කුලෙ වසතොති යොජනා. එවං පෙරෙ භාසං භික්ඛුණීතං ධම්මං
කපෙත්වා විස්සජෙයි. භා පෙරස්ස ඔවාදෙ දත්වා සොකං විතො
දෙත්වා යොතිසො පටිපජ්ජන්තිසො සද්දත්ථං පටිපුරෙස්සං.

මහාභට්ටකපෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි ට්ඨි තා.

“දකුණ මසක ගනී” ති ආයස්සිතො චුල්ලපඤ්ඤාකඤ්ඤා ගාථා. කා උපපත්ති? යදෙත්ථ අවිජ්ජපපත්තිවසෙන චන්තබ්බං තං අට්ඨක නිපාතෙ මහාපඤ්ඤාවිජ්ජසමී චුත්තමෙව. අයං පන විසෙසො, මහා පඤ්ඤාතේරො අරගතතං පඤ්ඤා අග්ගඵලසුඛෙන චිතිතාමෙතෙනා විනේනයි: “කථනානුබො සකකා චුල්ලපඤ්ඤාවිජ්ජසමී. සුඛෙ පතිට්ඨාපෙතු” නති. සො අත්තනො අයසකං ධනසෙට්ඨිං උපසං කම්භා ආග: “සවෙ මහාසෙට්ඨි අනුජානාති, අගං චුල්ලපඤ්ඤා පබ්බාජෙය්‍ය” නති “පබ්බාජෙථ භනේන” ති. පේරො තං පබ්බා ජෙයි. සො දසසු සීලෙසු පතිට්ඨිතො භාතු සනතිතො:-

“පට්ඨං යථා කොකනදං සුගඤ්ඤං

පාතො සියා චුල්ලමට්ඨිගඤ්ඤං,

අභිරසං පසං විරොවමානං

තපනතමාදිවමිචන්තප්‍රිකේන” ති

ගාථා උග්ගණ්හනේනා වතුති මාසෙති ගගෙතුං නාසකම්. ගතිත ගතිතං පදං හදයෙන න තිට්ඨති. අථ නං මහාපඤ්ඤා ආග: “පඤ්ඤා චං ඉමසමී සාසනෙ අකුණ, වතුති මාසෙති ඵකගාථමට්ඨි ගගෙතුං න සකකායි, පබ්බාජනතිච්චං පන නථං මත්තං පාපෙසංසි” ති. “නිකම ඉතො” ති. සො පේරෙන පඤ්ඤාමෙතො වාරණොට්ඨකසමීපෙ රොදමානො අට්ඨායි. තෙන සමයෙන සත්ථා ජීවිකාවතෙ විහරති. අථ ජීවිකො පුරිසං පෙසෙයි. “පඤ්ඤාති භික්ඛුසගොති සද්ධිං සත්ථාරං නිමිනෙති” ති. තෙන ව සමයෙන ආයස්සම මහාපඤ්ඤා භවතුලො සකො ගොති, සො “පඤ්ඤානං භික්ඛුසගානං භික්ඛා පටිච්ඡට්ඨ භනේන” ති චුත්තො “චුල්ලපඤ්ඤා ඤෙපඤ්ඤා සෙසානං පටිච්ඡාමි” ති ආග. තං සුත්වා චුල්ලපඤ්ඤා භියෙසාසොමත්තාය දෙම නසංසරෙතො අගොයි. සත්ථා නසං විතතකෙට්ඨං දිසං “චුල්ල පඤ්ඤා මයා කතෙන උපායෙන බුද්ධියංති” ති නසං අවිදුරෙ ඤානෙ අත්තානං දසෙසො “කිං පඤ්ඤා රොදයි” ති ආග. “භාතා මං භනේන පනාමෙති” ති. පඤ්ඤා “මා විනේනති, මම සාසනෙ භුග්ගං පබ්බාජ්‍යා, එති ඉමං ගගෙකො ‘රජෙගරණං රජෙගරණං’ නති මතයි කථොති” ති ඉද්ධියා සුද්ධං වොලබ්භං අභිසංඛරිතා අදයි. සො සත්ථාරා දිනනං වොලබ්භං “රජෙගරණං රජෙගරණං” නති ගඤ්ඤා පරිමජ්ජනේනා නිසිදි. නසං තං පරිමජ්ජනාසං පරි මජ්ජනාසං කිලිට්ඨබාහුකං ඡතං, පුන පරිමජ්ජනාසං උකලි පරිපුජ්ජනදිසං ඡතං, සො ඤාණසං පරිපාකගතානා එවා විනේනයි: “ඉදං වොලබ්භං පකතියා පරිසුද්ධං, ඉමං උපාදිනානං සරිරං නිසංසං කිලිට්ඨං, අඤ්ඤාදිසං ඡතං තස්මා අතිච්චං, යථාපෙතං එවා විතං පි” ති බයවයර පට්ඨපෙතො තසමීයෙව කුණං නිබ්බන්ධනො කුණං පාදං. විපසංතං පට්ඨපෙතො සග පටිසම්භිද්ධි අරගතතං පාපුණි.

තෙන චූතනං අපදනො:-

“පදමුගගණේ නාම ජිනො ආනුතීනං පටික්ඛණො
ගණේභා චූපකට්ඨො සො හිමවනෙන වසී තද.

අගමයි හිමවනතවයි වසාමි අස්සමෙ තද,
අවිරාගතං මහාචිරං උපෙසිං ලොකනායකං.

පුප්ඵව්ජනනං ගගෙකොත උපගමිං කරාසනං,
සමාධිං සමාපජ්ජනනං ආරාධනමකාසනං.

උභොගතෙඤ්ච පග්ගග්ග පුප්ඵව්ජනනං අදසගං,
පටිග්ගගෙසි හගචු පදමුගගරො මහාමුනී.

සමෙබ්බ දෙවො අතනමනා හිමවනනං උපෙතනී තෙ,
සාධුකාරං පට්ඨතතිංසු, අනුමොදිස්සති වකමුමා.

ඉදං වර්ණිත තෙ දෙවො උපගමිං කරාසනමං,
ආකාසෙ ධාරයනතස්ස පදමං ඡන්තමුත්තමං.

සතපතනඡන්තං පග්ගග්ග අදසී නාපසො මම,
තමගං කීතනයිස්සාමි, සුඤ්ඤාථ මම භාසමො.

පඤ්චවිසතිකාපථානි දෙවරජං කරිස්සති,
චතුතතිංසතිකඛානුං චක්ඛවග්ගි හවිස්සති,

යං යං යොතිං සංසරති දෙවතනං අථ මානුසං,
අබෙභාකාසෙ පතිට්ඨනනං පදමං ධාරයිස්සති.

කාපසතසගස්සමති ඔක්කාකකුලසව්භාවො
ගොතමො නාම ගොතෙතන සත්ථා ලොකෙ හවිස්සති.

පකාසිගෙ පාවචනෙ මනුස්සතනං ලභිස්සති,
මනොමයමති භායමති උත්තමො සො හවිස්සති.

වෙ භාහරො හවිස්සනති උභොපි පන්ද්වයො,
අනුභොකො උත්තමත්ථං ජොහයිස්සනති සාසනං.

සො අට්ඨාරජවස්සොගං පබ්බජිං අනගාපියං,
විසෙසාගං ත වීරුමි සකාසපුත්තස්ස සාසනො.

දකිං මස්සං ගති ආසී, පටිභුතො පුරෙ අගං,
භාතා ව මං පණාමෙසි: ගමිද්දති සකං සරං.

සොගං පණාමිතො සන්තො සංඝාරමස්ස කොට්ඨකො,
දුමමනො හත්ථ අට්ඨාසී සාසනස්මිං අපෙබවා.

අපෙත්ථ සත්ථා ආගජ්, සීසං මඤං පරුමසී,
බාහාය මං ගගෙකොත සංඝාරමං පවෙසමි.

අනුකම්පාය මේ සභා පාදයි පාදපුළුනි:
එතං සුද්ධං අධිවේශිති එකමනතං සංවිට්ඨිතං.

ගජේහි තමගං ගයග්ග සරිං කොකනදං අගං,
තස්මිං විතතං විමුච්චි මේ, අරගතතං අපාපුණිං.

මනොමයෙසු කායෙසු සබ්බස්මිං පාරමිං ගණා
සබ්බාසම්මෙ පරිඤ්ඤාය විගරුමි අනාසම්මො.

කිලෙසා කොපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරගතතමයෙනෙවස්ස තෙජිට්ඨං පඤ්චවි අභිඤ්ඤා ආගමිංසු.
සභා එකෙන උභෙතෙහි පඤ්චවිති භික්ඛුසතෙහි සද්ධං ගතං ජීවකස්ස
නිවේසනෙ පඤ්ඤාතො ආසනෙ තිසිදි. චුල්ලපඤ්ඤා පන
අතතතො භික්ඛාය අපරිච්ඡිතතා එව න ගතො. ජීවකො යාගුං
දායං ආරාමි. සභා පතං ගජේහ පිදති. “කස්මිං ගතො න ගණ
ථා”ති? “විහාරෙ එකො භික්ඛු අස්මි ජීවකා”ති. සො පුරිසං පතිණි:
“ගච්ඡ හණ්ණ විහාරෙ තිසින්නං අයං ගතො එති”ති. චුල්ල
පඤ්ඤාතො රුපෙන කිරියාය ව එකමි එකෙන අසදිසං භික්ඛු
සගස්සං නිමිණිනො තිසිදි. සො පුරිසො විහාරෙ භික්ඛුතං බහු
භාවා දිසා ගතො ජීවකස්ස කපේසි: “ඉමස්මිං භික්ඛුසංඝා විහාරෙ
භික්ඛුසංඝො බහුතරො, පකෙකාසිතබ්බං අයං න ජානාමි”ති.
ජීවකො සභාරං පටිපුච්ඡි: “කො නාමො ගතො විහාරෙ තිසින්නො
භික්ඛු”ති. “චුල්ලපඤ්ඤා නාම ජීවකා”ති. “ගච්ඡ හණ්ණ චුල්ල
පඤ්ඤා නාම කතොති පුච්ඡිනො ආනෙති”ති. සො විහාරං ගතො
“චුල්ලපඤ්ඤා පන කතො ගතො”ති පුච්ඡි. “අගං චුල්ලපඤ්ඤා,
අගං චුල්ලපඤ්ඤා”ති භික්ඛු සගස්සමි කපේසි. සො පුන ගතො තං
පටිතති. ආරොපෙසි. පටිවිද්ධිසම්මතො “ඉද්ධිමා අයෙසා”ති නායො
ඤ්ඤා ගච්ඡ හණ්ණ පසිමං කප්පකඅයංවෙව “සුමේග සභා
පකෙකාසති”ති වතො “විවරකණ්ණ ගණ්ණා”ති ආග. සො විහාර
ගතො තථා අකාසි. තාවදෙව නිමිතභික්ඛු අනතරධාසිංසු, පුරිසො
ථෙරං ගතො අගමාසි. සභා තස්මිං බණ්ණ යාගුං ගණ්ණ
දසබලෙ ගතනිවිට්ඨං කතො විහාරං ගතො ධම්මසභායං කථා උදපාදි:
“අහො බුද්ධානං ආනුභාවො! වතොතරො මාසෙ එකගාථං ගතො
භුං අසකෙකානතං ලහුකෙන බණ්ණන එවං මිහිද්ධිකං අකං
සු”ති. සභා තෙසං භික්ඛුතං කථාසල්ලාපං සුභා බුද්ධාසනෙ
තිසජ්ජ¹ “කිං වදෙද භික්ඛවො”ති පුච්ඡිනො “ඉමාය නාමා”ති වුත්ත
“භික්ඛවො චුල්ලපඤ්ඤා න ඉද්ධි මග්ගං මවාදෙ යො ලොකුත්තර
දයරුං ලද්ධං, පුබ්බ පන ලොකියදයරු”නති වතො තෙහි
යාමිතො චුල්ලසෙවසිජ්ජතං කපේසි. අපරිනාගෙ තං සභා අරිය
ගණ්ණපරිවුත්තො ධම්මාසනෙ තිසින්නො මනොමයං කායං අභිතිමි

ශක්තානං වෙනොවිවධකුසලානස්ස අභගට්ඨානෙ ධ්වපෙසි. සො අපරෙත සමයෙත භික්ඛුහි “තථා දඬුබාතුකෙන කථං තයා සච්චාති පටිවිද්ධාති”ති පුට්ඨො භාතු පණාමනතො පට්ඨාය අත්තනො පටි පතති. පකාසෙනතො:-

“දඬුං මඤ්ඤං ගති ආසි, පරිභුතො පුරෙ අහං,
භාතා ව මං පණාමෙසි: ගච්ඡද්දති තුචං සරං.

සොහං පණාමිතො භාතා¹ සංඝාරමස්ස කොට්ඨිකෙ
දුම්මතො තත් අට්ඨාසිං සාසනස්මිං අපෙබ්බා.

භගවා තත් ආගථී, සීසං මඤ්ඤං පරුමසි,
බාහාය මං ගගෙකාන සංඝාරමං පවෙසසි.

අනුකම්පාය මෙ ස්ත්වා අද්දසි පාදපුෂ්තිං:
එතං සුඛං අධිට්ඨෙහි එතමනතං සාධිට්ඨිතං.

තස්සාහං වචනං සුඛා විහාසිං සාසනෙ රතො,
සමාධිං පටිපාදෙසිං උත්තමන්ත්සා පතතියා.

පුබ්බතිවාසං ඡන්තාමි, දිබ්බවහ්නු² විසොධිතං,
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කහං බුද්ධස්ස සාසනං.

සහස්සකඛතභුං අත්තානං නිව්ඤ්ඤානාන පක්ඛො
නිසීදමිබ්බතෙ රමෙම යාව කාලප්පවෙදනා.³

තතො මෙ සත්ථා පාගෙසි දුතං කාලප්පවෙදනං,
පවෙදිතච්ඡි කාලච්ඡි වෙහාසාදුප්පංකමිං.⁴

විඤ්ඤා සඤ්ඤා පාදෙ එකමනතං නිසීදනං,
නිසින්නං මං විදිකාන අථ සත්ථා පටිග්ගති.

ආයාතො සබ්බලොකස්ස ආනුනිතං පටිග්ගතො
පුඤ්ඤකෙබ්බතො මනුස්සානං පටිග්ගතිත්ථ දඬුණි”නති

ඉමා ගාථා අතාසි.

තත් “දඬුං”ති: මන්ද, වතුප්පදිකාථං වතුමාසෙහි ගතිතුං අසමන්තාවෙන දුබ්බලා “ගති”ති: ඤාණගති. “ආසි”ති: අගොසි. “පටිභුතො”ති: තතො එව මුට්ඨස්සාති අසමප්පතොති හිමිතො “පුරෙ”ති: පුබ්බ පුරුෂ්ඨකාලෙ. “භාතා වා”ති: සමුට්ඨයතෙ වා සද්දො. න කෙවලං පරිභුතොව, අථවො භාතා ව මං පණාමෙසි: පඨකා කං දුප්පඤ්ඤ අගෙභුතො මඤ්ඤ, තස්මිං පබ්බජ්ජානිට්ඨං මන්තං පාපෙභුං අසමතො, න ඉමස්ස සාසනස්ස අනුච්ඡිකො, “ගච්ඡද්දති තුඤ්ඤං අය්සකඝර”නති නික්කමෙසිසි. “භාතා”ති: භාතරු.

1. සතො

2. දිබ්බවහ්නු.

3. කාලප්පවෙදනං.

4. වෙහාසානුප්පංකමිං. චෙර පාලි. P. T, E.

“කොට්ඨකො”ති: වාරකොට්ඨකාසං සමිපෙ “දුමමනො”ති: දෙම
 නසිනො “සාසනසමිං අපෙච්චා”ති: සමමාසමුද්ධාසං සාසනෙ
 සාපෙකො අවිබ්බමිද්ධානාමො “ගගවා නාභි ආගඤ්ථි”ති: මහා
 කරුණාසඤ්චොදිතමානසො මං අනුග්ගණනෙනා ගගවා යත්තං
 ධීනො හත් ආගමාසි. ආගන්වා ව “පත්ත අගං තෙ සත්ථා, න මහා
 පත්තො, මං උද්දාසං තව පබ්බතං”ති සමස්සාසෙනො සියං මයං
 පරමසිං, ජලාවතඤ්චුද්ධවණපිතවරයනභිභූලා වරසමුපසොති
 තෙන විකසිතපද්මසසිඨිතෙන වක්කඛාතෙන හත්තලෙන “ඉද්ධී
 යෙව මම පුතො ගමියාති”ති දීපෙනො මයං සියං පරමසි.
 “බාහාස මං ගගනධාතා”ති: “කයමා නිං ඉච තිට්ඨසි”ති වන්දනගති
 ගතිතං අත්තනො ගතේන මං භූජෙ ගගනධා අනො සංඝාරමං
 පවෙසෙසි. “පාදසි පාදපුජති”නති: පාදපුජතිං කතො පාදසි.
 “රජෙගරණනති මනසිකරෙති”ති අදසිති අන්තො. “අදසිති පාද
 පුජති”නති ව පඨනති. කෙච්චි පන පාදං පුජනනති පාදපුජතිං
 වොලබ්භං. පාදසිති වදනති. තදයුත්තං, ඉද්ධියා අනිසංඛරිතො
 වොලබ්භාසං දිනනත්තො. “එතං සුද්ධං අඛිපෙති එකමනා සමබ්බි
 න”නති: තං සුද්ධං වොලබ්භං රජෙගරණං රජෙගරණනති මනසි
 භාරෙන සමබ්බිතං කතො එකමනා එකමනෙ විවිධෙන ගතිකුට්ඨි
 පමුච්චෙ තිසිනො “අඛිපෙති”ති: තථා විත්තං සමාතිතං කතො
 පවත්තති. “නාසාහං චමනං සුඛං”ති: තස්ස ගගවතො චමනං
 ඔවාදං අහං සුඛං තස්මිං ඔවාදසාසෙන රතො අභිරතො හුතො විහා
 සිං. සපානුසිට්ඨං පටිපජ්ජි, පටිපජ්ජනො ව සමාධිං පටිපාදෙසිං
 උත්තමත්තං පත්තියා, උත්තමත්තො නාම අරහත්තං හස්ස අභිගමාස
 කපිණ්ටරිකාවෙවසෙන රූපජ්ඣානාති නිබ්බන්ධනො කාතපාදං
 විපස්සනං පටිඨපෙතියං මහපටිපාටියා අග්ගමග්ගසමාධිං සමා
 දෙසිනති අන්තො. එත්ථ හි සමාධිති උපවාරසමාධිනො පට්ඨාස යාව
 චතුත්තමාසා සමාධිසාමඤ්ඤාන ගතිතො, අග්ගඵලසමාධි පන උත්ත
 මත්තගණන සාතිසං වෙත්තාසමාධි හස්මා කො වෙත්ථ
 සමාධිං පටිපාදෙසිනති ආග. සමාධිකුසලතාස අයමාසස්මා වෙතො
 විවට්ඨකුසලො නාම ජාතො, මහාපත්තකේතෙරෙ පන විපස්සනා
 කුසලතාස සඤ්ඤාවිවට්ඨකුසලො නාම, එතො වෙත්ථ සමාධි
 ලක්කණ්ණ ඡෙතො, එතො විපස්සනාලක්කණ්ණ, එතො සමාධි
 ගාලො, එතො විපස්සනාගාලො, එතො අභ්‍යංඛිතත ඡෙතො,
 එතො ආරමමණසංඛිතත, එතො අංගවට්ඨානෙ, එතො ආරමමණ
 වට්ඨානෙති වණ්ණනති. අපි ව වුලුපත්තකේතො සාතිසං
 වතුනං රූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාස වෙතො විවට්ඨකුසලො,
 මහාපත්තකේතෙරෙ සාතිසං වතුනං අරූපාවචරජ්ඣානානං ලාභි
 තාස සඤ්ඤාවිවට්ඨකුසලො, පඨමො රූපාවචරජ්ඣානලාභී හුතො
 කාතගෙති වුට්ඨාස අරහත්තපත්තොති වෙතො විවට්ඨකුසලො.
 ඉහරෙ අරූපාවචරජ්ඣානලාභී හුතො කාතගෙති වුට්ඨාස අර

හතනං පනෙතාති සඤ්ඤා විචිට්ඨකුසලො, මනොමයං පන කායං නිබ්බන්ධනෙතො අසඤ්ඤා හයොවා වත්තා රොවා නිබ්බන්ධනෙතාති බහුකෙ එකසද්ධෙස යෙව්ව කතො නිබ්බන්ධනෙතාති එකවිධමෙව කමං කුරුමානෙ අයමපන ථෙරො එකාවස්ථනෙතෙව සමණ සහස්සං මාපෙසි වෙපි කායෙතන එකසද්ධෙස අසාසින එකවිධං කමං කුරුමානෙ, හගමා මනොමයං කායං අභිනිව්චිණ්ණතානං අනෙතානාම ජනො. ඉදං අත්තනා අධිගතවිසෙසං දස්සෙදුං “පුබ්බතිවාසං ජනාමි”ති ආදිමානං. කාමඤ්ඤායං ථෙරො ජලුතිසඤ්ඤා සං පන අභිසඤ්ඤා ආසවකකියඤ්ඤානාධිගමස්ස බහුකාරා,තං දස්සනන්තං “පුබ්බතිවාසං ජනාමි, දිබ්බවකඤ්ඤා විසෙසාධිත”න්ති වතො තියෙසා විජ්ජා අනුප්පත්තාති චුත්තං. පුබ්බතිවාසං යථාකල්පපගආනාගතං සඤ්ඤාණාති විපස්සනාවාරස්ස ‘බහුකාරාති න තථා ඉතර ඤ්ඤාණාති. “සහස්සකම්මකු”න්ති: සහස්සධා සහස්සාවාරන්ති එකාවස්ථනෙතෙව ථෙරො සහස්සං මනොමයෙ කායෙ නිව්චිණ්ණි, න වා රෙන, තෙ වො අසඤ්ඤාමඤ්ඤාං විසද්ධිං විවිධඤ්ඤා කමං කරොතෙත. “කිං පන සාවිකානම්පි එවරුපං ඉද්ධිතිමොණං සමගවති”ති? නසමගවති. සබ්බෙසං අභිනිව්චිණ්ණපඤ්ඤායං පන අයමෙව ථෙරො එකමනාසි තථා ගෙස ඉමිනා අගෙන එතදගෙන සිටිනො. “පඤ්ඤා නිසිද්ධි”ති: අත්තානමෙව පරං විය වදති. “අමිච්ඡෙන”ති: අමච්ඡෙන ජීවකෙන කතවිතාරෙ. “වෙඨාසා”ති: කරණෙ නිස්සක්කවචිතං වෙඨාසනති අතො. දකා රො පදසක්කිකරො. “අඨා”ති: මම නිසජ්ජාය පච්ජා පටිග්ගාතිතදක්කිණොදකං පටිගණයි. “ආසාගො සබ්බලොකස්සා”ති: සබ්බස්ස සප්ථෙවකස්ස ලොකස්ස අක්කදක්කිණෙස්සනාය දෙස්සබ්බමිං ආනෙතො යජ්ජිතබ්බවධානතුපො “ආහුනිතං පටිග්ගගො”ති: මහා ඵලභාවකරණෙන දක්කිණාහුති තං පටිග්ගගනනෙතො වාති “ගණ්ණපදක්කිණොදක”න්ති ජීවකෙන උපනිතං බජ්ජාදිහෙදං දක්කිණං පටිග්ගගෙයි. අථ හගවා කතහතනකිවෙවා ආයසමත්තං චුල්ලපඤ්ඤාං ආණාපෙසි: “අනුමොදනං කරොති”ති. සො සිනෙරුං ගඟොති සමුද්දං මනෙතො විය පතිනන පටිසම්බදපත්තනාය හෙපිට්ඨක චුඬවචිතං සංඛොගෙනො සජ්ජි අස්සාසයං ගණගෙනො අනුමොදනං අසාසි. තථා උපතිස්සයසමපනනාපි වායස්සා තථාරුපාය කමමපිලොතිකාය පටිපඤ්ඤා වඩුපදිකගාථං වඩුතිපි මාසෙති ගගෙදුං නාසක්කි. තං පනස්ස උපතිස්සයසමපනතිං ඔලොකෙතො සන්තා පුබ්බවර්තානුරුපං යොතිසො මනසිකාරෙ නියොජෙයි. තථා හගවා හද ජීවකස්ස නිවෙසනෙ නිසිනොති එව “චුල්ලපඤ්ඤා විත්තං සමාගිතං වීරිපටිපත්තා විපස්සනා”ති ඤාතො යථානිසිනොති අත්තානං දස්සෙතො “පඤ්ඤා යදිපායං පිලොතිකා සංකිලිට්ඨා රජනු කිණ්ණො ඉතො පන අසඤ්ඤා එව අරියස්ස විතයෙ සංකිලෙසො රජෙ වා”ති දස්සෙතො:-

“රුගෝ රජේ න ව පත රෙණු වුවකි,
රුගසොහං අභිවචනං රජෙති,
එතං රජං විසජ්ජතිති හික්කවො
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.

දෙසො රජේ-පෙ-සාසනෙ.

මොහො රජේ-පෙ-සාසනෙ”ති

ඉමා තිස්සො ගාථා අනාසි.

ගාථාපරියොසානෙ වුලපන්තො අභිඤ්ඤ පටිසම්භිද්ධරිවාරං
අරහත්තං පාපුණ්ති.

වුලපන්තකඤ්ඤරස්ස ගාථා වණණනා
ති ට්ඨි තා.

“නානාකුලමලසමුපුණ්ණො”ති ආයසමනො කසපකඤ්ඤරස්ස
ගාථා, කා උප්පත්ති? අයමපි පුරිමවුද්ධපු කතාභිකාරො තත්ථ හත්ථ
හවෙ පුඤ්ඤති උපවිණ්ණෙනා සිද්ධිසම්ප්ප්ප්ප් හභවතො කාලෙ විහව
සමානනකුලෙ නිබ්බත්තිතො විඤ්ඤානං පතෙසා නානාවිඤ්ඤවණ්ණ
විවිභෙත්ති වජෙහි අනෙකවිධෙහි ආහරණෙහි නානාවිධෙහි මණ්ණි
රහතෙති බහුවිධෙහි පුප්පදුමාලාදුමාදීති ව කප්පරුක්කං නාම
අලංකරිතො තෙන සත්ථු පුපං පුපේසි. සො තෙන පුඤ්ඤකමෙතන
දෙවමනුස්සෙපු සංසරනො ඉමසමි. බුද්ධාදෙ මහධර්මෙහි මණ්ඩ
ලිකරුජකුලෙ නිබ්බත්තිතො පිතු අවචයෙන රජේජ පතිට්ඨිතො
කාමෙපු අභිවිස රතෙතා ගිද්ධො හුචො විහරති. තං සත්ථා මහා
කරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙනො ඤ්ඤාත්ලෙ
පඤ්ඤයමානං දිසො “කිනනුබො හවිස්සති”ති ආවජේජනො “එසමම
සන්තිකෙ අපුහනථං පුචො කාමෙපු විරහනවිතෙතා හුචො පබ්බජිතො
අරහත්තං පාපුණ්ති”ති ඤාතො ආකාසෙන තත්ථ ගන්තො:-

“නානාකුලමලසමුපුණ්ණො මහාඋක්කාරසමභවො
වජුතිකංව පරිපක්කං මහාගණ්ණො මහාවණො

පුබ්බරුහිරසමුපුණ්ණො ගුප්තකුපෙන ගාලුතිනො¹
ආපොපග්ගරණො” නායො සද සඤ්ඤි පුතිකං.

සට්ඨිකණ්ඩරසමිනො මංසලෙපනලෙපිතො
වමමාඤ්චිකසන්නද්ධො පුතිකායො නිරන්තො

අට්ඨිසංඝාටකපිතො නගාරුජුත්තතිබ්බකිනො
නෙකෙසං සංගතීභාවා කපෙසති ඉරියාපථං.

බුට්ඨසායනො මරණස්ස මච්චරුජස්ස සන්තිකෙ
ඉධෙව ජබ්බිතිතො යෙනකාමං ගමො තරෙ.

1. ගුප්තකුපෙ නිගාලිතො.

2. ආපොපග්ගරණො, පෙර. පාළි. P. T. E.

අවිජ්ජාය නිවුනො කායො, චතුරතේන ගත්තො,
ඔසංසිදනො. කායො, අනුසයජලමොත්තො,

පඤ්චනිවරණේ සුභෙතො, විතක්කන සමපටිතො,
තණ්හාමුලෙනානුගතො මොහවිජ්ජනජාදිතො:

එවායං චතතභී කායො කම්මයනෙතන යනතිතො.
සමපතති ච විපතානනා, නානාභාවො විපජ්ජති.

යෙමං කායං මමායනති අකුබ්බාලා පුත්ථජ්ජනා,
වසෙසනති කට්ඨං කොරං; ආදියනති පුතඛතවං.

යෙමං කායං විවජේජනති ගුඵලිතතංව පහනං,
තවමුලං වමිඤ්ඤාන පුද්ගලිකාසියානානාසවා”ති

ඉමානි ගාථානි තස්ස අසුභකථං කපෙයි. සඤ්ඤා සමුත්ථා අනෙකා
කාරවොකාරං තථතො සරීරසභාවවිභාවනං අසුභකථං සුභා
සකෙන කායෙන අට්ඨයමානො ජිගුච්ඡමානො සංවිග්ගහදයො
සත්ථාරං වන්ඤ්ඤා “ලහෙය්‍යායං භනෙත භගවතො සනතිකෙ
පබ්බජ්ජ”නති පබ්බජ්ජං යාති. සත්ථා සමීපෙ ධීනං අඤ්ඤාතරං හික්ඛුං
ආණාපෙයි: “ගච්ඡ හික්ඛු ඉමං පබ්බාජේඤ්ඤා උපසම්පාදෙඤ්ඤා ආනෙ
ති”ති. සො නං තවපඤ්ඤානං කම්මට්ඨානං දඬා පබ්බාජෙයි. සො
මුරයෙහයෙව සහ පටිසම්බිද්ධානි අරහත්තං පාපුණි.

හෙත වුත්තං අපදනෙ:-

“සිද්ධධම්මස්ස භගවතො උපසෙට්ඨස්ස සමුත්ථා
විචිත්තදුස්ස ඔලගෙඤ්ඤා කප්පරුකකං ධපෙසනං.

යං යං යොනුපපජ්ජාමි දෙවත්තං අථ මානුසං,
සොහයනෙතො මම වාරං කප්පරුකකං පතිට්ඨති.

අහඤ්ච පරිසා වෙච්ඡ යෙ කෙච්ඡි මම නිසසිතා
තථො දුස්සං ගහෙඤ්ඤා නිවාසෙම මයං සද්.

චතුරවුත්තෙ ඉතො කපෙප යං රුකකං ධපසිං අහං,
දුග්ගතිං නාතිජ්ජනාමි. කප්පරුකකය්‍යදං එලං.

ඉතො ච සත්තමෙ කපෙප පුච්චො අට්ඨ බත්තියා
සත්තරත්තසම්පන්නා චක්ඛාවත්ති මහබ්බලා.

තිලෙසා ඤාපිතා මයං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරහත්තං පන පඤ්ඤා උඤ්චසම්පදෙ සත්ථාරං උපසංකම්ඤ්ඤා
වන්ඤ්ඤා එකමත්තං නිසිද්ධො අඤ්ඤා බ්‍යාකරොනෙතො තා එව ගාථා
අභාසී. හෙතෙව තා ථෙරගාථා නාම ජ්ඣා.

තත් “නානාකුලමලසමුද්‍රණණා”ති: නානාකුලෙහි නානාභා
ගෙහි මලෙහි සමුද්‍රණණා, කෙසලොමාදි නානාවිධ අසුවිකොට්ඨාස

භරිතොති අනේ. “මහාඋක්කාරසමගවො”ති: උක්කාරෙ චුච්චති වච්චක්කුපං යනනකං ව යා මාතා තත්තකං කාර පරිසෙදිතවච්චක්කුප සදිසතාය මාතුක්කුච්ඡි ඉධ මහාඋක්කාරෙති අධිපෙට්තො. සො සමගවො උප්පත්තිට්ඨානං ඵලස්සාති=මහාඋක්කාරසමගවො. වඤ්ඤානං නාම උච්චිට්ඨොදකගබ්බමලාදිනං ජක්ඛන්ධානං යං ජන්ත්රමත්තං අසුභපුරිතමපි යොති තාදිසනති අනේ. “පටිපක්ක”නති: පරිත්තං පුරාණං; තෙන යථා වචාලගාමවාසෙ ගි නිදුස්සමයෙ ඵුලලුප්පිතකෙ දෙවෙ වස්සනෙන උදයෙන සමුපබ්බුලහවුත්තකරිසඅට්ඨිවමනගාරු බණ්ඩුවෙලසිංසානිකාදිනානාක්කුණපභරිතං කදුමොදකඵලිතං කති පයදිවසාතිකකමෙ සජාදිතකිම්බුලාකුලං පුරියාතපසනාපකසිතං උපරි චේත චුබ්බුලකාති මුවනතං. අභිනීලවණණං පරමදුග්ගකිසෙරෙ ඥාතං. වඤ්ඤානාචාරං තෙව උපගන්තුං න දට්ඨං අරගරුපං හුත්වා තිට්ඨති, තථා රුපොයං කායොති දස්සෙති. තථා දුක්ඛයොගතො සුලයොගතො අසුචිපඤ්ඤාණෙනො උප්පාදජරමරණෙගි උග්ගිමායනා පරිපච්චනතිස්සනසභාවත්තා ව මගනෙතා ගඬො විශාති මහාගඬො, සබ්බත්තකමෙව දුක්ඛවේදනානුබඬුත්තා ගණ්ඩානං සහනතො අසුචි විස්සාදනතො ව මගනෙතා වණො විශාති මහාවණො. “ඥාතකුපෙහ ගාලිනිතො”ති: වච්චක්කුපෙන වච්චිතෙව වා භරිතො “ඥාතකුපෙ නි බාගිතො”තිපි පාලි, වච්චක්කුපෙනා නිකඛනෙතාති අනේ. “ආපොසග්ග රණො කායො සදු සඤ්ඤා පුනික”නති: අයං කායො ආපොධාතුයා සදු පඤ්ඤාණසිලො, හස්සබ්බො චිත්තසෙවගසෙදවුත්තාදිනං පුනිකං අසු වායෙව සඤ්ඤා, න කදුචිපි පුච්චනති අනේ. “සඤ්ඤාණ්ඩරසමබ්බතො”ති: ගිවාය උපරිභාගතො පට්ඨාය සරිතං විනඬුමානා සරිතස්ස පුරිමපච්ඡිම දක්ඛණ්වාමපස්සොසු පච්චිකං පඤ්ඤා පඤ්ඤා කත්වා චිත්තං හත්ථපාදෙ විනඬුමානා තෙසං පුරිමපච්ඡිමපස්සොසු පඤ්ඤා පඤ්ඤා කත්වා වත්තාරි සාති සට්ඨිකණ්ඩරෙගි මහානගාරුගි සබ්බසො බඬො විනද්ධාති=සට්ඨි කණ්ඩරසමබ්බතො. “මංසලෙපහ ලෙපිතො”ති: මංසසංඛා තෙන ලෙපනෙන ලිතො; තවමංසපෙසසිසනානුලිතොති අනේ. “වමමකඤ්චකසනතද්ධො”ති: වමමසංඛාතෙන කඤ්චිකෙන සබ්බසො තද්ධො පරියොතද්ධො පටිච්ඡන්තො. “පුනිකායො”ති: සබ්බසො පුනිගණිකො කායො. “නිරුක්කො”ති: නිලපයොජනො; අසේදුසංගි පාණිනං කායො වමොදිවිනිතොගෙන සියා සපයොජනො න තථා මාත්‍රසකායොති. “අට්ඨිසංඝාවස්ථිතො”ති: අභිජරකතිසනාතං අට්ඨිතං සංඝාවෙන සංඝටිතො සමබ්බතො. “නගාරුසුග්ගනිබ්බිතො”ති: සුග්ගසදිසෙති නවති නගාරුසහෙති නිබ්බිතො. “හෙතොසං සංගහිතාවා”ති: වතුමනාභුතජිවිතිස්සියාඅස්සාසපස්සාස විස්සාදනාදිනං සම වායසමබ්බතො සුග්ගපෙරකසමවායෙන යත්තා විශානාදිදුරියාපථං කපෙපති. “චුච්චසොනො මරණස්ස”ති: මරණස්ස ජාය ඵලනතිකග මනො නිබ්බත්තො පට්ඨාය මරණං පති පටත්තො, තතො ඵච මච්චු රුජස්ස මරණස්ස සනතිකෙ සිතො “ඉමෙවජ්ඣබ්බිසිත්තො”ති: ඉමසමි.

ලොකෙ එව කායං ඡන්ධසිභාන යථාරුචිතධාන ගාමි අයං සතෙනා
 තසමා පහාය ගමනියො අයං කායොති එවමි සහො න කාතබ්බොති
 දසෙසති. “අවිජ්ජාය නිවුනො”ති: අවිජ්ජානිවරණෙන නිවුනො
 පටිච්ඡාදිනො, තතො අඤ්ඤාපා කො එත් සහිං ජනෙය්‍යාති අධිප්‍යා
 යො. “මතුගන්තො”ති: අභිජ්ඣාකාය ගන්තාදිනා වතුබ්බිධෙන ගන්තො
 ගන්තො ගන්තියගාගෙන විනක්ඛිතො “බසංසිද්ධො”ති: ඔසනිය
 භාවෙන කාමොසාදිසු වතුසු ඔසෙසු සංසිද්ධකො. අපාතිත
 භාවෙන සත්තානෙ අනුසෙවනීති කාමරුභාදයො අනුසයා, තෙසං
 ඡලෙන ඔත්තො අභිභූතොති අනුසයඡලමොත්තො, මකාරො පද
 සක්කිරො, ගාථා සුඛත්ථං දීඝං කතං, කාමච්ඡන්දිනා පඤ්චවිධෙන
 නිවරණෙන සුතෙනා පඤ්චනිවරණෙසුතෙනා. කරණන්තෙ භූමවච්චනං.
 කාමවිතකකාදිනා මිච්ඡාචිතකෙකන සමපටිතො සමයසිතොති
 විතකෙකන සමපටිතො. “නණ්ඩුලෙහානුගතො”ති: තණ්ඩු
 සංඛාතෙන ගවමුලෙන අනුබද්ධො. “මොහච්ඡදනජාදිනො”ති:
 සමොහසංඛාතෙන අපිධානෙන පටිගුණිනො සබ්බමොහං සවිඤ්ඤ
 ණකං කරජ්ඣං සංකාය වදති. සවිඤ්ඤණකො හි අත්තභාවො
 “උච්ඡින්නගවනෙතතිකො භික්ඛවෙ තථාගතස්ස කායො තිට්ඨති අය
 මෙව කායො බතිධ්මා ව නාමරූප”නති ආදිසු කායොති වුවමති. “එවා
 සං වග්ගති කාමො”ති: එවං “නානාකුලමුලසමුප්පණ්ණං”ති ආදිනා
 “අවිජ්ජාය නිවුනො”ති ආදිනා ව චුත්තප්පකාරෙන අයං කායො
 වත්තති, වත්තනො ව කාමයනෙන සුකට්ඨකකවෙන කාමසංඛා
 තෙන යනෙන යනතීතො සංසටිතො යථා වා බෙමන්තං ගතතුං
 න සකෙකාති තථා සංකොචිතො සුගතිදුග්ගතීසු වත්තති පරිබ්බමති
 “සමපනති ව විපතනානො”ති: යා එත් සමපත්ති සා විපත්ති පරියො
 සානා, සබ්බං හි යොබ්බනං ජරපරියොසානං සබ්බං ආරොග්ගං ව්‍යාධි
 පරියොසානං සබ්බං ජීවිතං මරණපරියොසානං සබ්බං සමාගමො
 විශොගපරියොසානො. තෙනාහ:-“නානාභාවො විපජ්ජති”ති. “භා
 නාභාවො”ති: විනාභාවො විපජ්ජොගො සො කදචි විපජ්ජජ්ඣස්ස
 වසෙන කදචි විපජ්ජජ්ඣබ්බස්ස වසෙනාති විචිධං පජ්ජති පාපුතියති
 “සෙ මං කායං මමාසනති”ති: යෙ අකුබ්බාලා පුට්ඨජානා එවං අසුභං
 අතිච්චං අඤ්ඤං දුක්ඛං අසාරං ඉමං කායං මම ඉදන්ති ගණ්ඨනතො
 මමායනති ඡන්දරුගං උප්පාදෙනති තෙ ඡතිආදීහි ව සොරං භයා
 නකං අපණ්ණිතෙහි අතිරමිතබ්බතො කට්ඨසංඛාතං සංසාරං පුනපු
 නං ජනනමරණාදීහි වසෙසන්ති. තෙනාහ:-“ආදියනති පුනබ්බව”නති.
 “සෙ මං කායං විවජෙජ්ජනති ගුථලින්නං ව පනනග”නති: යථා නාම
 පුරිසො සුඛකාමො ජීවිතුකාමො ගුථගතං ආසිවිසං දිස්වා ජගුච්ඡ
 නියතාය සද්ධපිතයනාය ව විවජෙජ්ජනති න අලලියති එවමෙවං යෙ
 පණ්ණිතා කුලපුත්තා අසුචිභාවෙන ජෙගුච්ඡයං අතිච්චාදිභාවෙන
 සප්පිතයං ඉමං කායං විවජෙජ්ජනති ඡන්දරුගප්පාගාණෙන පජ්ජනති

තෙ හවමුල. අවිජ්ජා. හවතණ්හසාදි වමිනා ජබ්බානා අවනතමෙව පහාය තතො එව සබ්බසො අනාසවාය සඋපාදිසෙසාය අනුපාදිසෙසාය ව නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බාසිසානතිති.

කප්පකෙසරයා ගාථා වණ්ණනා

නි ධි තා.

“විවිචනං අපසනිග්ගොස”නති ආයසමනො උපසෙතකෙසරයා ගාථා. කා උපපතති? අයමපි කීර සදුමුග්ගතරයා හගවතො කාලෙ හංසවතීතගෙර කුලගෙගෙ නිබ්බතතීනා වයප්පතෙනා සත්ථ සනතිකං ගතනා ධම්මං සුයමානො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සමනතපාසාදිකානං අග්ගධර්මානෙ සපෙතනං දිසවා සත්ථ සනතිකෙ අධිකාරකම්මං කතා නං සානනතරං පනෙත්වා යාවජ්චං කුසලං කතා දෙවමනුසෙසසු සංසරතෙනා ඉමසම් බුද්ධුපාදෙ නාලගාමෙ රුපසාරිත්වාහමණියා කුච්ඡමි නිබ්බතති. උපසෙතොතිසා නාමං අගොසි. සො වයප්පතෙනා තයො වෙදෙ උග්ගගෙනා සත්ථ සනතිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලඛාසදොධා පබ්බජිතා උපසම්පදාය එකවස්සිකො “අරියගඛං වසෙසම්”ති අඤ්ඤං භික්ඛුං අත්තනො සන්තිකෙ උපසම්පාදෙතා තෙන සද්ධිං සත්ථ සනතිකං ගතො සත්ථාරං වසා නසා භික්ඛුනො සද්ධිවිහාරිකතාවං සුත්වා “අනිලත්තං ඛො තිං මොසපුරිස බාහුලාය ආවතො”ති ගරහිතො “ඉදුනගං යං හි පුරිසංයෙව පන නිසාය සත්ථාරං ගරහිතො තං පුරිසංයෙව පටිතිසාය සත්ථ පාසංසො හවිසාමි”ති විපසානාය කම්මං කරෙතෙනා නචිරසෙසංව අරහතං පාපුණි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“සදුමුග්ගතරං හගවනං ලොකජෙට්ඨං නරසනං
පබ්හාරමිති නිසිනනනතං උපගමි. නරුත්තමං.

කණිකාරං පුප්පිතං දිසවා වරෙච්ඡෙත්ථානගං තද
සමාලංකරිතා ඡත්තමිති බුද්ධිසා අභිසෙපසිං.

පිණ්ඩපාතං උපතෙසිං පරමනං සුභොජනං
බුද්ධික නවමෙ තත්ථ සමණෙ අට්ඨ අභොජසිං.

අනුමොදි මහාවිරෙ සයම්හු අග්ගපුග්ගලො:
ඉමිනා ඡත්තදනෙන පරමනපවෙච්ඡනා

තෙන විතප්පසාදෙන සම්පතතිං අනුභොග්ගති,
ඡත්තිංසකඛතං දෙවිසෙදු දෙවරජ්ජං කරිසාති.

එකවිසතිකඛතං ව වකකවතති හවිසාති,
පදෙසරජ්ජං විපුලං ගණනාතො අසබ්බං.

සතසගස්සෙ ඉතො කප්ප මහකාකකුලසමාවො
ගොහමො නාම ගොතෙතන සන්ධා ලොකෙ භවිස්සති.

සාසනෙ දිප්පමානමි මිත්‍රස්සතතං ගමිස්සති.
තස්ස ධම්මෙසු දයාදෙ මරසො ධම්මතිමුතො

උපසෙතොති නාමෙන ගෙස්සති සන්ධු සාවකො,
සමන්තපාසාදිකතාය අග්ගධානෙ ධම්මෙස්සති.

වරිමා වත්තති මයං භවා සබ්බෙ සමුත්තා.
ධාරෙමි අනතිමං දෙහං ජෙත්වා මාරං සවාහිතිං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතං බුද්ධස්ස සාසන”නති.

අරග්ගතං පන පඤ්ඤා සංගමෙ සබ්බෙ බ්‍රහ්මචරී සමාදය වත්තති
අඤ්ඤාපි තථිත්තාය සමාදයෙති. තෙන තං භගවා සමන්තපාසාදි
කානං අග්ගධානෙ ධම්මෙස්සති. සො අපරෙත සමයෙන කොසඬියං
කලගෙ උප්පන්නා භික්ඛුසංඝෙ ව විධානුතො එකෙති භික්ඛුතා
නං කලගං පරිවර්ජිතකාමෙන “එතරිති වො කලගො උප්පන්නො
සංඝො විධානුතො කථනානුචො මයං පරිවර්ජිතබ්බ”නති පුට්ඨො
විවෙකවාසනො පට්ඨාය තස්ස පටිපත්තිං කපෙන්නො:-

“විවිතතං අප්පතිගෙසාසං වාලමිගතිසෙවිතං
සෙවෙ සෙතාසනං භික්ඛු පටිසල්ලානකාරණං.

සංකාරපුජා අග්ගඤ්ඤා පුජානා රටියාහි ව
තතො සංඝාටිකා කථා ඵලං ධාරෙය්‍ය චිවරං.

නිවං මනං කරිත්තාන සපදානං කුලාකුලං
පිණ්ඩකාය වරෙ භික්ඛු ගුණවාසෙ පුසංවුතො.

ඵලෙන පිව සනතුස්සෙ, නාඤ්ඤං පඤ්ඤා රසං බහුං;
රසෙසු අනුගිඤ්ඤා කොතෙ ත රමති මනො.

අප්පිට්ඨොවෙව සනතුට්ඨො පටිවිතෙතො වසෙ මුනි,
අසංසට්ඨො ගගට්ඨොති අනාගාරෙති වුත්තං.

යථා ජලො ව මුගො ව අත්තානං දස්සයෙ තථා
නාතිවෙලං පභාසෙය්‍ය සංසමුප්පිමිති පණ්ඩිතො.

න සො උපවදෙ කඤ්චි උප්පාතං විවර්ජයෙ,
සංවුතො පාතිමොක්ඛස්මිං මහත්ඤ්ඤා වස්ස භොජනෙ.

සුග්ගතිතතිමිත්තස්ස සො විත්තස්සුප්පාදකොවිදෙ
සමථං අනුසුඤ්ඤා කාලෙන ව විපස්සනං.

විරියසාතව්ව සම්පන්නො සුත්තයොගො සද්ධිසීයා,
න ව අප්පච්ඡා දුක්ඛන්තං විස්සාසං එය්‍ය පණ්ඩිතො,

එවං විගරමානස්ස සුඛිකාමස්ස භික්ඛුනො
බියනති ආසවා සබ්බෙ නිබ්බුතියොධිගච්ඡති”ති

ඉමා ගාථා අහාසි.

තත් “විවිතන”නති: ජනවිවිතනං සුඤ්ඤං අරඤ්ඤදිං. “අසා
තිගෙහාස”නති: නිසාදදං සඤ්ඤං සට්ඨනරුහිතං. “වාලමිගතිසෙවි
ත”නති: සිගව්‍යංඤාදි වාලමිගචරිතං, ඉමිනාපි ජනවිවෙතං දස්සෙති
පඤ්ඤාසනාසනභාවදිපනතො. “සෙනාසන”නති: සධ්‍යං ආසධ්‍යං ව
යුත්තභාවෙන වසනවිධානං ඉධ සෙනාසනනති අධිපෙසනං. “පටි
සල්ලානකාරණා”ති: පටිසල්ලානාති විතතං නානාරම්මණා
නිව්තෙනධා කම්මවිධානෙ යෙව විතතස්ස පටිසම්මදෙව අලලීයනන්තං
එවං භාවනානුරූපං සෙනාසනං නිද්දිසනොසං දස්සෙති ඉද්දති
විවරදිසුපි තං දස්සෙති “සංකාරපුජා”ති ආදි වුත්තං. තත් “සංකාර
පුජා”ති: සංකාරානං පුජං=සංකාරපුජං, නහො. කම්මවර්ධනා.
“ආගමා”ති: ආගරිතා. “ගතො”ති: නථා ආගව්‍යොලබ්‍යෙකති,
කරණෙ හි ඉදං නිසාසකම්මවතං. “ඵල”නති: සත්ථාචරජනඵලා
දිනා ඵලං අවණ්ණාමිට්ටං. “බාග්‍රෙණා”ති: නිවාසනාදිවසෙන පරි
ගරෙය්‍ය. එතෙන විවරසංතොසං වදති. “නිවං මනං කට්ඨානා”ති:
“සත්තම්මං හික්ඛවෙ ජීවිකාන”නති ආදිකං සුගතොවාදං අනුස්සරිතො
නිග්ගමානදප්පං විතතං කාමා. “සපදන”නති: සරෙසු අවබණ්ඩන
රුහිතං; අනුසරනති අපේ. නෙතාන: “කුලාකුල”නති: කුලතො
කුලං; කුලානුප්‍රබ්‍රිහි යා සරපටිපාටියාති අපේ. “පිණ්ඩිකාසා”ති:
මිසාසනිකඛාය; ඉමිනා පිණ්ඩිපාභසංතොසං වදති. “ඥානවාග්‍ර”ති:
සුපිතිභවකඛාදිවාග්‍රෙ “සුසංවුදනා”ති: ගත්තුකඛාදිවාදිතං අනාවෙන
සුච්ඡිසංවුදනො. “ඵලවෙනපි වා”ති: අපිසඤ්ඤා සමුච්චයෙ, වා සඤ්ඤා
පිසපෙස, උග්‍රයෙනපි ඵලවෙනපි අපෙසනපි යෙන කෙනපි සුලභෙන
ඉහරිතරෙන සනතුස්සෙ සමං සම්මා කුස්සෙය්‍ය. නෙතාන: “නාඤ්ඤං
පසෙණරසං බහු”නති: අත්තනා යථාලභිතො අඤ්ඤං මුද්‍රාදිරසං බහුං
පණ්හඤ්ඤා න පණ්‍යෙය්‍ය න පිගෙය්‍ය ඉමිනා හිලානප්පච්චයෙපි සනො
සො දසසිහො ගොති. රසෙසු ගෙඩාකරණන්තං පන කාරණං
වදනො “රසෙසු අනුගිඤ්ඤා කානෙ න රම්මි මනො”ති ආහ. ඉද්දි
සංචරම්මි අපරිපුරෙනස්ස කුහො විතතසමාධානනති
අධිපායො. එවං වතුපච්චයෙසු සලලාපටිපාටියං දස්සෙති ඉද්දති
අවිසිට්ඨකථාවච්ඡුති දස්සෙති “අපිවෙච්ඡා වෙවා”ති ආදි වුත්තං. තත්
“අපිවෙච්ඡා”ති: නධිවෙච්ඡා, පච්චයෙසු ඉව්ච්ඡාරුහිතො; පෙන වතුබ්‍රිහි
නණ්ණප්පාදිකම්මනමාන. “සංතුට්ඨා”ති: වතුසු පච්චයෙසු යථා
උග්‍රසනොසාදිනා සනතුට්ඨා. සො හි:-

“අනිතං නානුසොවෙය්‍ය නප්පජ්ජෙය්‍යනාගතං

පච්චුප්පනෙන යාපෙය්‍ය සො සනතුට්ඨාති පච්චුච්ඡති”ති.

“පටිවිතොනා”ති: ගණසහගණිකං පභාස කායෙන පටිවිතොනා
 වූපකට්ඨං විතනවිවේකාදිනෙති පරතො වක්කති “වසෙ”ති සබ්බන්ධ
 යොජේතබ්බං. මොනෙය්‍යධම්මසමන්තාගමෙන මුති “අසංසට්ඨං”ති:
 දස්සනසවණසමුලපනසමොගභාසසංසන්නං අභාවෙන න සං
 සට්ඨං යථාචුත්තසංසගාරගිහො “උභස”නති: ගතට්ඨංති අනාගා
 රෙති වාති උභසෙහිපි අසංසට්ඨං. කරණෙ හිදං පටිවත්තවචනං.
 “අනන්තානං දස්සෙය්‍ය නාම”ති: අජලො අමුගොපි සමානො යථාජලො
 වා මුගො වා තථා අත්තානං දස්සෙය්‍ය, එතෙත පාගබ්ගිපපභාණං
 ජලො ච මුගො වාති ගාථා සුබන්ධං රස්සත්තං කතං. සමුවට්ඨයෙන්වා ච
 සද්දො. “නාතිවෙලං පභාසෙය්‍යා”ති: වෙලං අතික්කන්තපමාණං
 න භාසෙය්‍ය, මන්තභාණි සියාති අත්තො. “සංගමජක්කමම්”ති: හික්කු
 සංසෙත සමුගෙන වා. “නි සො උපවදෙ කම්”ති: සො යථාචුත්තපටි
 පත්තිකො හික්කු හිතං වා මජ්ඣමං වා උක්කට්ඨං වා යං කිඤ්චි න
 වාචාය උපවදෙය්‍ය. “උපසාහං විවජ්ජසෙ”ති: කායෙන උපසාහං
 පටිවිතෙය්‍යං මජ්ජය්‍ය. පාතිමොක්ඛසම්මං පාතිමොක්ඛසංවරසිලෙ
 සංවුත්තො අස්ස පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවාචො සියාති
 අත්තො. “මන්තඤ්ඤා මස්ස භොජනෙ”ති: පටිසෙසනපටිගගගණපටි
 භොගවිස්සජ්ජනෙසු - භොජනෙ පමාණඤ්ඤා සියා “පග්ගතිග
 නිමිත්තස්සා”ති: එව්වෙම මනසිකරුණො විතො සමාගිතං අගොසිති
 තමාකාරං සලලකෙට්ඨනො සුට්ඨගතිතසමාධිතිමිත්තො අස්ස “පග්ග
 ගිහතිමිත්තො සො”තිපි පාසො, යො සො ගිති අත්තො. “මිත්තඤ්ඤා
 දන්තාපිදෙ”ති: එවං භාවයතො විතො ලිතං ගොති එවං උද්ධතති
 ලිතස්ස උද්ධතස්ස ච විතස්ස උපපත්තිකාරණෙ කුසලො අස්ස,
 ලිතෙ හි විතෙත ධම්මවිවයවිජයපිතිසමොක්ඛිකා භාවෙනබ්බං
 උද්ධතෙ පස්සද්ධි, සමාධි උපෙක්ඛාසමොක්ඛිකිකා පන සබ්බද ඉච්ඡි
 තබ්බං. තෙතාග භගවා:-“යසම්මං හික්කවෙ සමයෙ ලිතං විතං. භොති
 කාලො තසම්මං සමයෙ ධම්මවිවයසමොක්ඛිකස්ස භාවතායා”ති ආදිං.
 “සමථං අනුසුඤ්ඤා”ති: සමථභාවනං භාවෙය්‍ය අනුප්පන්නං සමාධිං
 උපපාදෙය්‍ය උපපන්නඤ්ඤා යාව වසිභාවප්පත්ති තාව වසෙස්සය
 මුලගෙය්‍යාති අත්තො. “කාලෙන ච විසෙසන”නති: යථාලභං සමාධිං
 නික්කන්තියා අපට්ඨයාදුතෙන ගාතභාසියං සීතිභාසියං වා අනන්තා
 නිබ්බධභාසියං ච අනන්තා කාලෙන විපස්සනඤ්ඤා අනුසුඤ්ඤාය.
 අථවා කාලෙන විපස්සනං ඉති සමථං අනුසුඤ්ඤා තස්ස විජිගුත
 කාලෙන සංකොචං අනාපජ්ජනා අරිය මංගාසිගමාය විපස්සනං
 අනුසුඤ්ඤාය. යථාහ:-

අථවා සමාධිලාභෙන විවිත්තසයනෙන වා

හික්කු විස්සාසමාපාදි අප්පත්තො අසවක්කය”නති.

තෙන චුත්තං:-

“විජයසාවච්චසම්පන්නො”ති ආදි. සත්තභාවො සාත්ථවං තෙන
 සම්පන්නො සමන්තාගතො සත්තපටිත්තවිජියො නිව්චං පග්ගතිත

විරියොති අනෙං. “සුතනගොගො සද්ධිසා”ති: සබ්බකාලං භාවනානු
 සුතෙනා සියා. “දුක්ඛගත”නති: වට්ටුක්ඛයා අනතං පරියො
 ඝානං නිරුධං නිබ්බාණං. අපභවා විසාසං න එය්‍ය න
 ගවේත්ඤ්‍ය, අහං සුපරිපුද්ධසිලො කුමාරාහි අභිඤ්ඤාහි
 විපස්සනං මත්තං පාපෙවා සිතොති වා විස්සෙවා න ගවේය්‍යනති
 අනෙං. “එවං විහරමානස්සා”ති: විවිත්තසෙනාසන සෙවනාදිනා
 විපස්සනාවසෙක සුත්ත යොගනා පරියොසානෙ විධිනා විගරන්තස්ස
 “සුඛිකාමස්සා”ති: ඤාණදස්සනවිපුද්ධිං අවචන්තවිපුද්ධිං නිබ්බාණං
 අරහත්තඤ්ච ඉච්ඡන්තස්ස සංසාරෙ භයස්ස ඉක්කන්තො හික්ඛුන්තො
 කාමාසවාදයො සබ්බෙ ආසවා බියනති බයං අබ්භන්තං ගච්ඡති.
 තෙසං බයවයගමනෙව සඋපාදිසෙස අනුපාදිසෙසපාභෙදං දුට්ඨමපි
 නිබ්බාණං අධිගච්ඡති පාපුණ්‍යා. එවං ථෙරො තස්ස හික්ඛුන්තො
 ඔවාදදනාපදෙසෙක අත්තනා තථා සථිපත්තනාවං දිපෙනො
 අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

උපසෙතනෙරස්ස ගාථාවණ්ණනා

නි ට්ඨි නා.

“විජුනෙය්‍ය සකං අන්ධං”නති ආයස්මහො අපරගොභමනෙරස්ස
 ගාථා. කා උපපත්ති? අයථෙ පුරිමබුද්ධොසු කතාධිකාරො තත්ථ
 තත්ථ භවෙ විචල්ප්‍රාප්තියං කුසලං උපවිණිනෙතො අවිහාකං භග
 වහො උපපත්තිහො පුරෙතරමෙව සාවකියං උද්ච්චිත්‍රාගමණතුලෙ
 නිබ්බන්තිවා වයප්පතොතිණ්ණං වෙද්‍යනං පාරාදු හුන්වා වාදමග්ගං
 උග්ගතොවා අත්තනො වාදස්ස උපරි උත්තරි: වදන්තං අලභන්තො
 හෙති හෙති විග්ගාහිකකථං අනුසුතොති විචරති. අවිහාකං භගවා
 ලොකෙ උපපජ්ඣවා පච්චත්තවරධමච්චකෙතො අනුපුබ්බන්ත යසාදිකො
 වෙනෙයෙස විනෙත්වා අනාථවිණිකස්ස අභියාචනාය සාවකියං උප
 ගච්ඡී. තද්ද සජ්ඣ ජෙතවතපටිග්ගනණෙ පටිලක්ඛකඤ්ඤා සන්තාරං උප
 සංකම්භවා ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජං යාති. සන්තා අඤ්ඤාභර: විණිවාරි
 කං හික්ඛුං ආණාපෙසි: “හික්ඛු ඉමං පබ්බාජෙති”ති. සො හෙත
 පබ්බාජ්ජමානො බුරුගෙගයෙව අරහත්තං පාපුණ්‍යො කොසලජන
 පදං ගතොති විරං වසිත්වා පුන සාවකියං පච්චාගමී. නං බහු ඤානා
 නිසිත්තං ඉමයම්. ලොකෙ බහු පන බ්‍රාහ්මණා සංසාරෙ සුද්ධිවාද
 ගොසු කහමෙසං බො ආදො නිය්‍යාණිකො කථං පටිපජ්ජන්තො සං
 ඝාරහො සුඤ්ඤාති පුච්ඡිංසු. ථෙරො හෙසං හමන්තං පකාසෙතොනා:-

“විජුනෙය්‍ය සකං අන්ධං, අවලොකෙය්‍යාථ පාවචනං,
 යඤ්ඤාත් අස්ස පතිරුපං සාමඤ්ඤං අජුච්චගතස්ස

මිත්තං ඉධ කල්‍යාණං සික්ඛාචිපුලං සමාදානං
සුසුසා ව ගරුතාං එතං සමණස්ස පතිරුපං.

මුදෙධිසු ව සගාරවතා ධම්මෙ අපචිති යථාභූතං
සංතෙ ව විතතිකාරො එතං සමණස්ස පතිරුපං.

ආචාරගොවරෙ සුත්තො ආජීවො සොධිතො අගාරගො
විතතස්ස සන්ධපතාං එතං සමණස්ස පතිරුපං.

චාරිත්තං අථ චාරිත්තං ඉරියාපටියං පසාදනියං
අභිවිත්තෙ ව ආයොගො එතං සමණස්ස පතිරුපං.

ආරඤ්ඤානාති භසනාසනාති පනතාති අපසසද්දති
භජිතබ්බාති මුනිනා එතං සමණස්ස පතිරුපං.

සීලඤ්ඤා බාහුසච්ඡාදා ධම්මානං පච්චයො යථාභූතං
සච්චානං අභිසම්මො එතං සමණස්ස පතිරුපං.

භාවයෙ අතිච්චනති අනත්තසඤ්ඤං අසුභසඤ්ඤාදා
ලොකසම්ඤ්ඤා අනභිරතිං එතං සමණස්ස පතිරුපං.

භාවෙය්‍ය ව බොජ්ඣගෙ ඉද්ධිපාදාති ඉද්ධිය බලාති
අධිගමනචරියං එතං සමණස්ස පතිරුපං.

තණ්හං පජ්ඣෙය්‍ය මුනි සමුලකෙ ආසවෙ පද්මෙය්‍ය,
විතරෙය්‍ය විපසමුත්තො එතං සමණස්ස පතිරුපං”නති

ඉමා ගාථා අභාසී.

හත් “විජ්ඣෙය්‍ය සකං අභ්ථ”නති: විඤ්ඤාත්තකො පුරිසො
අනතතො අත්ථං යථාචතො විචාරෙවා ජනෙය්‍ය, විචාරනෙතො අව
ලොකෙය්‍යාථ පාච්චනං. ඉධ ලොකෙ පුත්‍රසමණබ්‍රාහ්මණෙති පවුත්තො
සමෙයො සමමාසලිබ්බෙතො ව පවුත්තං පාච්චනං, හත් යං නියසාණිකං
තං ඔලොකෙය්‍ය පඤ්ඤවකබ්බනා පසෙය්‍ය, ඉමෙ හි නානාචිත්තිය
සමිණබ්‍රාහ්මණා අතිච්ච නිච්චනති අනත්තති අනතාති අසුද්ධිමග්ගෙව
සුද්ධිමග්ගොති මිච්ඡාභිතිවෙසිතො අඤ්ඤාමඤ්ඤාදා විරුද්ධිවාදිතො,
හත්ථො තෙසං වාදෙ අනියසාණිකො. සමමාසලිබ්බෙතො පන “සබ්බං
සංඛාරා අතිච්චා, සබ්බං ධම්මා අනත්තා, සත්තං තිබ්බාණ්”නති සයමභූ
සද්දණ්ණ යථාභූතං අභ්‍යාසඤ්ඤා පච්චෙදෙති, හත්ථො හස්ස වාදෙ
නියසාණිකොති සච්ඡිසාසනමග්ගතහං ඔලොකෙය්‍යාති අත්ථො, “සං
ච්චං අස්ස පතිරුපං සාමඤ්ඤං අජ්ඣාපගතස්ස”ති: සාමඤ්ඤං
සමණභාවං පබ්බජ්‍යං උපගහස්ස ඤාපුත්තස්ස යං එත්ථ සාසනෙ
පබ්බජ්‍යභාවෙ වා පතිරුපං සුත්තරුපං සාරුපං අස්ස සියා හමි අප
ලොකෙය්‍ය. හිං පන තනති? ආහ:—“මිත්තං ඉධ කල්‍යාණං”නති ආදිං.

තත් **“මිත්තං ඉධ කල්‍යාණං”**ති: ඉමසමිං සාසනෙ කල්‍යාණමිත්තං සෙවියමානං සමණස්ස පතිරුපතති යොජනා. එස නයො ඉතරෙ සුපි. කල්‍යාණමිත්තං හි නිස්සාය අකුසලං පජගති කුසලං භාවෙති සුඛමත්තානං පරිහරති. **“සික්ඛාපිප්පලං සමාදානං”**නති: විපුලං සික්ඛා සමාදානං මහතියා නිබ්බාණාචාර්යා අධිසිලාදිසික්ඛාය අනුචාරිකානති අත්ථො. **“සුඤ්ඤා ච ගරුතං”**ති: ගරුතං ආචරිප්පජ්ඣායාදීනං කල්‍යාණමිත්තානං ඔවාදස්ස සොතුකමසභා පාරිවරියා ච **“එතං”**නති: කල්‍යාණමිත්තසෙවනාදි **“බ්‍රුද්ධසු සගාරවතා”**ති: සබ්බඤ්ඤාබ්‍රුද්ධසු සමාසමබ්‍රුද්ධො භගවාති ගාරවයොගො ගරුකාරතා **“විතතිකාගෙ අපචිති සමාගුතං”**නති: අරියබමමස්ස යථාචරො අපචායනං ආදරෙත අභිපුජනං සංඝෙ අරියසංඝෙ විතතිකාරො සකකාරො සමානානං **“එතං”**නති: රතනාග්‍රහයෙ ගරුවරණං. **“ආචාරගොවරෙ යුතො”**ති: කාසිකවාචසිකවිතිකමසංඛාතං අනාචාරං පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය උපසංකම්භුං අසුත්තධාරිකානුභං වෙසියාදිඅගොචරඤ්ච පහාය කාසික වාචසිකඅවිතිකමසංඛාතෙන ආචාරෙන පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය උපසංකම්භුං සුත්තධාරිකානුභෙන ගොවරෙන ච යුතො සමපනෙනා, සමපනආචාරගොවරෙති. අත්ථො. **“ආජීවො සොධිතො”**ති: වෙළදනාදිං බ්‍රුද්ධපතිකුඛං අනෙකං පහාය අනවස්ථපාදෙ පච්චයෙ සෙවනාස්ස ආජීවො ච සොධිතො ගොති සුචිප්පදො; සොධිතතො ච එව අගාරයො විඤ්ඤාති. **“විහරාස්ස ච සණ්ඨි පනං”**නති: යථා උක්ඛාදිචාරෙති රුපාදිආරමමණෙසු අභිජ්ඣාදයො නප්පචත්තනති එවං දිට්ඨො දිට්ඨමත්තාදිවසෙන විතතස්ස සමමාදානං **“එතං”**නති: ආචාරගොවරසමපනති ආජීවපාරිසුද්ධි ඉන්ද්‍රියෙසු ගුණා වාරතාති එතං නයං. **“මාජිතං”**නති: චරිතා පරිපූරෙහබ්බිසිලං. **“මාජිතං”**නති: විරතියා අකරණෙන පරිපූරෙහබ්බිසිලං. **“ඉපිසා පච්ඤං පසාදාහි”**නති: පරෙසං පසාදාහං ආකප්පමපනතිමිත්තං ඉරියාපථතිසසිතං සමපජ්ඣෙය්. **“අධිවිතො ච ආසොගො”**ති: සමථ විපස්සානාසු අනුයොගො භාවනා. **“ආරඤ්ඤානාහි”**ති: අරඤ්ඤ පරියාපනතාති. **“පනතාහි”**ති: විවිත්තාති. **“සිලං”**නති: චතුපාරි සුඛිසිලං. ගෙඨාහි හිඤ්ඤා වුත්තං ඉධ අභිඤ්ඤා වදති. **“බාහු සමම”**නති: බහුස්සභාභාවො, සොහි භාවනානුසයගස්ස බහුකාරො බොක්ඛනොසලල අනුත්තරසීතිනාව අධිවිත්තසුත්තාදිසු හි සමමා පච්චසබ්බලස්ස සමථවිපස්සනානුයොගො සපෙජ්ජති. **“බමොනං පච්චසො සමාගුතං”**නති: රුපාරූපබමමානං අවිපරිනසලලකි ණහො සාමඤ්ඤලකිණහො ච පරිචිමංසා, ඉතිනා අධිපඤ්ඤ බමම විපස්සනමාහ. **“සමානං අභිසමසො”**ති: දුක්ඛාදීනං අරියසමමානං පරිඤ්ඤානිසමයාදිවසෙන පච්චෙධො, සමායං සමානිසමයො යථා ගොති තං දසෙසුං **“භාවයෙ”**ති ආදි වුත්තං. තත් **“භාවයෙ”**ති: භාවෙය්. **“අභිමම”**නති: සබ්බ සංඛාරා අභිමානති අවිතාගතො යං කිස්සි රුපං අභිභානාගහපච්චුප්පනානාහි ආදිනා

විභාගනො වා සබ්බසංඛාරෙසු අනිච්චසංකෘතං භාවයෙ භාවෙය්‍ය උප්පාදෙය්‍යවෙච්ච වර්ධියං වාහි අනො. “අනිච්චසංකෘතං” නාම: සබ්බධම්මා අනත්තා අනත්තසංකෘතං පවත්තං අනත්තසංකෘතං භාවෙය්‍යාහි යොජ්‍යා. එවං සෙසෙසුපි. “අසුභසංකෘතං” නාම: කර්මකායෙ සබ්බසම්මපි වා තෙභුමිකසංඛාරෙ කිලෙසාසු විපක්‍ෂරණතො අසුභාහි පවත්තසංකෘතං දුක්ඛසංකෘතං පරිවාරා හි අයං, එතෙනෙවෙත්ථ දුක්ඛසංකෘතං ගතිභාහි වෙදිහබ්බං. “ලොකමිති ච අනගිරති” නාම: සබ්බලොකෙ භෙදාසම්පන්නෙසු සංඛාරෙසු අනගිරතියංකෘතං, එතෙන අදීනවාහුපස්සනං නිබ්බදානුපස්සනං ච වදති. එවම්පන විපස්සනාභාවතං අනුසුචරතා තං උස්සුක්කාපෙනො දුදමෙව වර්ධියංකෘතං දුස්සන්නො “භාවෙය්‍ය ච බොජ්ඣනෙ”ති භාථමාග. තස්සන්තො:- බොධියා සනිභාදිසත්තවිධිමමසාමග්ගියා ච තංසමගිනො පුග්ගලස්ස ච අභාහි බොජ්ඣනා සනිභාදියො ධම්මා තෙ සනිභාදිනෙ සත්ත බොජ්ඣනෙ ඡන්දසමාධිභාදිති වත්තාරි ඉද්ධිපාදාහි සද්ධාදිති පස්සම්ඤ්ඤාහි සද්ධාදිතිතෙව පස්සම්බලාහි සම්මාදිට්ඨිභාදිතං වසෙන අවිද්‍යා අරියමග්ගස්ස ච සද්දුත සනිපට්ඨානාහි සම්මපට්ඨානාහි ච ගතිභාහි සබ්බෙපි සත්තනිසංසප්පෙනෙදෙ බොධිපක්ඛියධම්මෙ භාවෙය්‍ය වර්ධියං. තත්ථ යදෙතෙසං පස්මමග්ගකම්මෙ වර්ධියං. එතං සමණස්ස හිඤ්ඤානො සාරූප්පනාමි. එවං බොධිපක්ඛියෙ ධම්මෙ උපාදාය උපරිමග්ගකම්මෙ ච භාවෙනො යථා මග්ගසම්මා භාවනාහිසමය වසෙන අනිසමෙති එවං සමුදයසම්මා පභාණාහිසමයවසෙන නිරුධ්වසම්මා සම්මිතිරියාහිසමයා අනිසමෙතිති දස්සන්නො “තණ්හං පජ්ඣෙය්‍යා”ති ඔසානභාථමාග. තත්ථ “තණ්හං පජ්ඣෙය්‍යා”ති: කාමභාණ්ඩාදිතෙදං සබ්බං තණ්හං අරියමග්ගෙන අනවසෙසවො සමුච්ඡිදෙය්‍ය. මොනං වුච්චති සද්දං තෙන සමන්තාගතත්තා මුති “සමුලකෙ ආසවෙ පදුලෙය්‍යා”ති: කාමරගානුසයාදි සමුලකෙ ආසවසවාදිනෙ සබ්බෙපි ආසවෙ භිදෙය්‍ය සමුච්ඡිදෙය්‍ය. “විගරෙසා විප්පමුගෙය්‍යා”ති: එවං සබ්බෙසා නිලෙසානං පතිණත්තා සබ්බධි විප්පමුගෙනා සබ්බපටිපට්ඨිකස්සග්ගං නිරුධ්වං නිබ්බාණං සම්මිතත්වා විගරෙය්‍ය. “ඵන”නාම: යදෙවං විගරණං එතං සමණස්ස සම්මතපාපස්ස භික්ඛුනො පතිරූපං සාරූප්පනාමි අනො. එවං ථෙරො සමණසාරූප්පපටිපට්ඨිකත්තන මුඛෙන සාසනස්ස නිය්‍යාණිකභාවං තබ්බිලොමගො බාගිරකසමයස්ස අනිය්‍යාණිකතස්ස විභාවෙසි. තං සුත්වා හෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා සාසනෙ අභිප්පසන්නා සරණාදිසු පතිරිඨිහිංසු.

අපරස්ස ගොගාමකේරස්ස ගාඨා වණණනා
ති ධ්විතා.

දසකතිපාග වණණනා
ස.ම තතා.

එකාදසකතිපාතො.

“කිං නවජේඨා වනෙ නානා”ති: ආයස්මතො සංකිල්පකෙරස්ස ගාථා. අයමපි පුරිමබුද්ධොස්ස භාතාධිකාරො තත්ත තත්තභවෙ විචට්ඨප නිස්සයං කුසලං උපවිණිඤ්ඤා ඉමස්මිං බුද්ධාපාදෙ සාවනියං බ්‍රාහ්මණ මහාසාළ කුලෙ පරිසන්ධිං ගණ්ඨි. තස්මිං කුච්ඡිගතෙයෙව මාතා බ්‍යාධිතා හුඤ්ඤා කාලමකාසි. තස්සා සුසානං තෙඤ්ඤා ක්‍යාපියමානාය ගබ්භාසයො න ක්‍යාසි. මනුස්සා සුලෙභි කුච්ඡිං විජ්ඣන්තා දුරකස්ස අක්ඛිකොටිං පහරිංසු. තෙන නං විජ්ඣන්තා අනාරොගි පටිච්ඡාදෙඤ්ඤා පක්කමිංසු. කුච්ඡිපදෙසොපි ක්‍යාසි, අභ්‍යාරම්භකො පන සුචර්ණ ඛිලිසදිසො දුරකො පදුමගබ්භ නිපන්නො විය අගොසි. පච්ඡිම හම්බසත්තස්ස හි සිතෙරුතා ඔත්ථියමානස්සාපි අරහත්තං අපාඤ්ඤා ජිවිතකයො නාම තත්ථි. පුනර්වසෙ ආලාභණධානං ගතා මනුස්සා තථා ජිත්තං දුරකං දිස්වා අච්ඡරියබ්‍රහ්මිකත ජනා දුරකං ආදාය ගාමි: “විසිඤ්ඤා නෙමිත්තකෙ පුච්ඡිංසු. තෙමිත්තකා “සචෙ අයං දුරකො අගාරං අජ්ඣාචසියස්සති යාව සත්තමා කුලපරිචට්ඨා දුග්ගහා හවිස්සන්ති, සචෙ පබ්බජියස්සති පඤ්ඤාති සමණසතෙහි පරිවුත්තො විහ රියස්සති”ති ආහංසු. ඤානකා හොදා “විසිඤ්ඤාලෙ අමිතාකං අයස්ස ඤාතපුත්තකෙරස්ස සන්තිකෙ නං පබ්බාජෙස්සාමා”ති චිත්වා සංඝාතා ජිත්තකසිකොට්ඨාය සංකිල්පොති විදන්තා අපරිභාගෙ සංකිල්පොති ට්ඨාහරිංසු. ථො සත්තභවස්සිකකාලෙ අත්තකො ගබ්භගතෙයෙව මානු මරණං අත්තතො පවත්තිං ව සුඤ්ඤා ඤාතපුත්තකො “පබ්බජියාමි”ති ආග. ඤානකා “ඤාති නානා”ති ධම්මෙසෙනාපතියස්ස සන්තිකං තෙඤ්ඤා “හන්තො ඉමං පබ්බාජෙථා”ති අදංසු. ථෙරො තං තවපසුඤ්ඤා කාමට්ඨා නං දඤ්ඤා පබ්බාජෙසි. සො බුරුගෙගයෙව සත්ත පටිසම්භිදාති අරහත්තං පඤ්ඤා තිංසමතෙහති භික්ඛුති සද්ධිං. අරඤ්ඤා විහරන්තො තෙ චොර හන්තො මුඤ්ඤිඤා සයමපි තෙ චොරෙ දජ්ඣෙඤ්ඤා තෙ චොරෙ පබ්බා ජෙඤ්ඤා අඤ්ඤාතරස්මිං විහාරෙ බහුති භික්ඛුති සද්ධිං. විහරන්තො තෙ විචාදපසුතෙ දිස්වා “අඤ්ඤාත්ත ගච්ඡාමි”ති භික්ඛු ආපුච්ඡි. අයමෙත්ථ සංචෙපො. විජ්ඣාතො පන ධම්මපදවිඤ්ඤාති ආගමනායෙන චෙදිතබ්බො. අපි නං අඤ්ඤාතරො උපාසකො උපට්ඨාතුකාමො ආසන්නො ඤානො න ඤා සංයාමන්තො:—

“කිං නවජේඨා වනෙ නානා උජ්ජුගානොව පාචුසෙ.

චෙරමො රමණියා තෙ, පටිච්චෙතො හි ක්‍යාසින”න්ති

පස්මං ගාථමාහ. තං සුඤ්ඤා ථෙරො:—

“යථා අභ්‍යාති චෙරමො වාතො නුදති පාචුසෙ,

සඤ්ඤා මෙ අභිකිරන්ති විවෙකපටිසංඤ්ඤානා.

අපඬ්ඨෙරො අණ්ඩසමභවො සිච්චිකාය නිකෙතවාගිකො

උපාදායතොව මෙ සතිං සංඤ්ඤාසමිං විරහතිසසිතං.

යඤ්ච අඤ්ඤා න රක්කන්ති, යො ච අඤ්ඤා න රක්කති,
සචෙ භික්ඛු පුබං සෙති කාමෙසු අනපෙක්ඛවා.

අචේතාදිනා පුට්ඨසිලා ගොණතුලමිගායුතා
අභිබ්බසෙවාලසන්නා නෙ සෙලා රමයන්ති මං.

වසිතචෙව අරඤ්ඤාසු කන්දරුසු ගුහාසු ච
සෙනාසනෙසු පනෙනසු වාලමිගතිවෙසිතෙ.

ඉමෙ හඤ්ඤානු වර්කිනානු දුක්ඛං පපෙයානතු පාණිනො
සංකප්පං නාතිත්තාමි අනරියං දෙසසංගිහං.

පරිච්ඡේදණා මියා ස්පර්සා, කතම්බුභිසං සාසනං,
මිහිතො ගරුකො භාරෙ, හවිනෙත්ති සමුගතා.

යස්ස චද්දාය පබ්බජිතො අගාරස්මා අනගාරියං,
සො චෙ අපේරා අනුප්පත්තො සබ්බසංයොජනස්සයො.

නාතිනායුමි මිරණං, නාතිනායුමි ජීවිතං,
කාලඤ්ච පටිභංඛාමි නිබ්බිසං හතතො යථා.

නාතිනායුමි මිරණං, නාතිනායුමි ජීවිතං,
කාලඤ්ච පටිභංඛාමි සමප්පත්තො පතිස්සතො”ති

ඉමා ගාථා අභාසී.

නත් “කිං ගව්‍යෙකාමි චතෙ”ති: කිනති ලිහවිපල්ලාසෙන වුත්තා,
චතෙ කො ගව්‍යෙකාමිං පයොජනන්ති අපේරා. “නානා”ති: දුතරසා
විචේරනාය හං අත්තනො පුත්තාච්ඡානෙ සපෙකා ආලපති. “උජ්ජු
හානොමි පාටුසෙ”ති: උජ්ජුහානො කිරි නාමිනො පබ්බතො සො
පන ගගනසන්නො ඛුසුසොණධිකන්දරෙ නහං නහං සන්ධාන
සලිලො වස්සකාලෙ අසප්පායො නස්මා උජ්ජුහානොව පබ්බතො
එහරති පාටුසකාලෙ නව කිමිභියොති අපේරා. තෙවි පනෙත්
උජ්ජුහානො නාම එකො සංගුණො සිහං සහති වස්සකාලෙ වන
යුමෙකි නිලිනො අවජිතිති වදන්ති. තෙසං මහෙත උජ්ජුහානස්ස විය
සංගුණස්ස පාටුසකාලෙ කො නව අපේරා චතෙන, වෙරමිං
රමණියා හෙ, වෙරමිචාතා වායන්තා කිත්තෙ රමණියාති යොජනා.
තෙවි වෙරමිං නාම එකා පබ්බතගුහා පබ්බතරෙති වදන්ති. තඤ්ච
යානං ගමනාගමනසුත්තං ජනසමිඛාධරිතිහං ජායුද්ධසමපත්තඤ්ච
ගමනා වෙරමිං රමණියා චතෙ වසිතුං යුත්තරුපා. කත්වා? පවිචෙතො
හි කාමිනං; තාදිසානං කාමිනං යත් කත්වි පවිචෙතොයෙව ඉවජි
තලෙකා නස්මා දුරං අරඤ්ඤාච්ඡානං අගාතො වෙරමිංය වස නානාති
වදන්ති. අයං ගෙත්ථ අධිපපායො:-යස්මා කාමිනං පවිචෙතාකමි
නිවාසථාසුතෙ සෙනාසනෙ ලද්ධයෙව කානාදයො සමප්පත්ති

තසමා න ඵවරුපෙ සීතකාලෙ යථ කන්ථි වනෙ වසිතුං
සකකා ගුහාය පඛ්ඛාරදිපු පන සකකාති ඵවං උපාසකෙන වුතෙන
ථෙරෙ වතාදයො ඵව මං රමෙනති දයෙයනො “යථා අඛ්ඛාති”ති
ආදිමාග. තස්සන්තො:-යථා පාටුසෙස කාලෙ අඛ්ඛාති වලාගකාති
ථෙරඛ්ඛවානො නුදති ඛිපති නීගරති ඵවං මෙ විතතං විවේකපටි
සඤ්ඤාතො සංඤ්ඤ අභිකිරන්ති විවේකට්ඨානංයෙව ආකඛ්ඛන්ති කිව,
අපඤ්ඤෙ කාලවණ්ණො අඛ්ඛාතො අඤ්ඤෙ කාසො සිවපිකාය
සුසානට්ඨානෙ තිකෙතවාට්ටිකො තමෙව නිවාසට්ඨානං කන්තා විව
රණකො “උපපාදයන්තම මෙ සතිං සංඤ්ඤාසමිං විග්ගතිසසින”න්ති:
කායසමිං විරගුපසංගිතං කායගතාසතිකමට්ඨානමයං උපපාදයති
යෙව. ඵකදිවසං කීර ථෙරෙ කාකෙත ඛජ්ජමානං මුත්තකුණපං
පයසිනා අපුහසඤ්ඤං පටිලති; තං සක්ඛාය ඵවමාග. තෙන කායෙන
සබ්බසො ජ්ඣදරගස්ස තත්ථිතාය වනෙයෙව වසිතුකාමමතිති දයෙයති.
‘සඤ්ඤා’ති: ව සංඤ්ඤ සමුව්චයන්තො. තෙන අඤ්ඤමි මම අරඤ්ඤ
වාසකාරණං සුඤ්ඤාතිති දයෙයති. යං පබ්බජිතං මෙත්තාවිහාරිතාය
අලොභනිසපරික්ඛාරතාය ව රක්ඛිතබ්බසාහාවනො අඤ්ඤෙ සෙව
කාදයො න රක්ඛන්ති. යො ව පබ්බජිතො අඤ්ඤෙ කෙවි වනපිජන
පමුඛොධගුතෙ න රක්ඛන්ති තාදිසානංයෙව අභාවනො. “සමෙ
භික්ඛු සුඛං සෙති”ති: සො භික්ඛු සමුව්චන්තකිලෙසභාමතාය
සබ්බසො වජ්ජකාමෙපු අනපෙක්ඛවා අපෙක්ඛාරගිතො යථ කන්ථි
සුඛං සෙති තස්ස අනුසංකිතාහාවනො අරඤ්ඤමි ගාමන්තසදිසමෙ
වාති අන්තො. ඉදුති පබ්බතවතාදිතං රමණීයතං වසිනපුබ්බතඤ්ඤ
දයෙයතුං “අවෙජාදිකා”ති ආදි වුතතං. තත් “වසිනමෙම”ති: වුත්ථ
පුබ්බං මයා “වාලමිගිතිසෙවිතො”ති: සීගව්‍යංඤ්ඤි ලිංගෙ උපසෙවි
තවිතො “සංකප්පං නාභිජනාමි”ති: ඉමෙ යෙ කෙවි පාඤ්ඤො සත්තො
උපුසත්ථාදිති පහරණෙති ගඤ්ඤානු මරිසානු මුට්ඨිපපගාරදිති
වජ්ජනතු බාධිතනු අඤ්ඤාන වා යෙන කෙනාපි ආකාරෙන දුක්ඛං
පපෙසානතු පාපුණ්ණාති ඵවං දෙසසතිතං පටිසංඝපසුතතං තතො
ඵව අනරියං ව්‍යාපාදවිතිංසාදිපපහෙදං පාපසංකපං උද්දිතං නාහි
ජනාමි මිච්ඡාපිතකෙකා න උපන්නපුබ්බාති මෙත්තාවිහාරිතං
දයෙයති. ඉදුති “පටිවිණ්ණො”ති ආදිනා අත්තනො කතකිම්බතං
දයෙයති. තත් “පටිවිණ්ණො”ති: උපාසිගො මිවාදනුසාසනිකරණ
වසෙන, ඔගිතො ඔරෙපිතො, ගරුකො ගරුතරෙ ඛකිභාගෙ “නාහි
නඤ්ඤ මරණං”ති: කථනනුබො මරණං සියාති මරණං න ඉවජාමි
“නාහිනඤ්ඤ ජීවිත”න්ති: කථනනුබො අහං මරං ජීවෙය්‍යන්ති ජීවි
තමි න ඉවජාමි. ඵතෙන මරණෙ ජීවිතෙ ව සමානවිතතතං දයෙයති
“කාලඤ්ඤ පටිකඛ්ඛාමි”ති: පරිනිබ්බාණකාලං ආගමෙමි. “නිබ්බ
ඤ”න්ති: නිබ්බසනො ගතියා කමමං කරෙයොනා “ගතසකා සථා”ති;
යථා ගතකො පරස්ස කමමං කරෙයොනා කමමසිද්ධිං අනති

නඤ්ඤානාපි කමමං කඤ්ඤානාව දිවසකකයං උදිකකිති, අහමපි ජිවිතං අනභිනඤ්ඤානාපි අනතභාවස්ස යාපනෙන මරණං අනභි නඤ්ඤානා පරියොසානකාලං පටිකංඛාමිති. සෙසං චුත්තානගමෙව.

සංඛිවච්ඡෙද්ධරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි සි තා.

එකාදසකතිපාග වණ්ණනා

ස ම තතා.

මාදසතිපාගෙ.

“සිලමෙවා”හි ආයසමහො සිලවඤ්ඤානා ගාථා. කා උපපත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධෙසු කතාභිකාරෙ තත් තත් හවෙ විවච්චුපතිස්සයං කුසලං උපවිඤ්ඤානං ඉමස්මි. බුද්ධාදෙ රුජගහෙ ඩිව්ඛිසාරරඤ්ඤා පුත්තො හුත්වා නිබ්බන්ති. සිලවෘත්තියා නාමං අගොසි. තං වියප්පත්තං රුජ අජ්ඣාසකං. මාරෙකුකාමො වණ්ඩං මහතභජිං ආරෙපෙත්වා නානාචිකෙති උපායෙති උපකකමනො මාරෙකුං නාසකං පච්චිම භවිකස්ස අරහත්තං අප්පත්වා අනන්ත ජිවිතත්තරුසාභාවතො. තස්ස පරිප්පත්තං දිස්වා හගවා මහාමොග්ගලානඤ්ඤා ආණාපෙසි: “සිලව කුමාරං ආනෙති”ති. ථෙරෙ ඉද්ධිබලෙන හත්තිනාගං ආනෙසි. කුමාරෙ හත්තිනො ඔරුග්ග හගවත්තං අභිවාදෙත්වා එකමත්තං නිසිදි. හගවා තස්ස අජ්ඣාසකානුරූපං ධම්මං දෙසෙසි. සො ධම්මං සුත්වා පටිලඤ්ඤායො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කමමං කඤ්ඤානා නවි රස්සෙව අරහත්තං පත්වා කොසලරට්ඨෙව වසති. අථ නං අජ්ඣාසකං ‘මාරෙථා’හි පුරිසෙ ආණාපෙසි. තෙ ථෙරස්ස සත්තිකං ගන්ත්වා සිතා ථෙරෙන කපිතං ධම්මකථං සුත්වා සංජ්ඣාසංවෙගා පසත්ත විත්තා හුත්වා පබ්බජිංසු. ථෙරෙ තෙසං:-

“සිලමෙවෙධි සිකෙති අයමි ලොකෙ සුසිකතිහං.

සිලං හි සබ්බසම්පත්තිං උපනාමෙති සෙවිතං.

සිලං රතෙකයස් මෙධාච්චි පත්ථයානො තයො සුඛෙ පසංසං විතර්ලාහඤ්ඤා පෙට්ඨ සංග්ග ව මොදනං.

සිලවා හි බහු මිග්ගෙක සඤ්ඤාමෙතාධිගච්ඡති,
දුස්සිලො පන මිහෙතති ධංසෙන පාපමාවරං.

අවණ්ණඤ්ඤා අකිත්තිඤ්ඤා දුස්සිලො ලග්ගෙන නරෙ,
වණ්ණකිත්තිං පසංසඤ්ඤා සදා ලග්ගති සිලවා.

ආදි සිලං පතිට්ඨා ව කල්‍යාණානඤ්ඤා මාතුකං
පමුඛං සබ්බධම්මානං තස්මා සිලං විසොධයෙ.

වෙලා ව සංවරෙ සිලං විත්තස්ස අභිභාසනං
තිත්ථං ව සබ්බබුද්ධානං, තස්මා සිලං විසොධයෙ.

සිලං බලං අපාරිමං සිලං ආවුඩමුත්තමං,
සිලං ආහරණං සෙට්ඨං, සිලං කවචමිඛුතං,

සිලං සෙතු මහෙසකෙතා, සිලං ගනො අනුත්තරො,
සිලං විලෙපනං සෙට්ඨං යෙන වාති දිසොදිසං.

සිලං සමබලමෙවහං, සිලං පාථෙය්‍යමුත්තමං,
සිලං සෙට්ඨං අතිවාහො යෙන යාති දිසොදිසං.

ඉධෙව නිඤ්ඤං ලහති පෙට්ඨාපායෙ ව දුමමනො,
සබ්බත්‍ර දුමමනො බාලො සිලෙසු අසමාතිනො.

ඉධෙව කිත්තිං ලහති පෙට්ඨ සංගෙව ව සුමමනො,
සබ්බත්‍ර සුමනො ධිරො සිලෙසු සුසමාතිනො.

සිලමෙව ඉධ අග්ගං පඤ්ඤවා පන උත්තමො,
මනුස්සෙසු ව දෙවෙසු සිලපඤ්ඤණෙනො ජය”නති

ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තත් “සිලමෙවිධ සිකෙතථ අසම්මං ලොකෙ”ති: ඉධාති නිපාත මහතං, ඉමස්මිං සත්තලොකෙ අත්තකාමො කුලපුත්තො වාරිත්ත වාරිත්තාදිභෙදං ආදිනො සිලමෙව සිකෙතියස, සිකෙතෙනා ව තං සුසිකති. අබණ්ඩභාවාපාදනෙන සුට්ඨු සිකති. සුපරිසුඛං සුපරිපුණ්ණං ව කථා සිකෙතියස; අත්මිං ලොකෙති වා ඉමස්මිං සංඛාර ලොකෙ සිකති. බබ්බමෙව සිලං ආදිනො සිකෙතියස. දිට්ඨිසම්පන්නි යාපි සිලස්ස පතිට්ඨාභාවනො “සිලං හි”ති ආදිමාන. තත් “හි”ති: කාරණ වචනං, යසමා සිලං සෙවිතං පරිචිතං පරිරක්ඛිතං. මනුස්සසම්පන්නි දෙවසම්පන්නි බ්‍රහ්මසම්පන්නි නිබ්බාණසම්පන්නි ඵලං සම්පන්නි. තං සමතිනො සත්තස්ස උපනාමෙති ආවහති, සිලං සබ්බසම්පන්නි උපනාමෙති සංඛෙප්පනො වුත්තමත්‍රං විජාරනො දස්සෙතෙනා “සිලං රතෙතියස”ති ආදිමාන. තත් “රතෙතියස”ති: ගොපෙය්‍ය, පාණාති පානාදිනො හි විරමිතෙනා වත්තපරිවත්තඤ්ඤා පුරෙතෙනා පරිපකකාහි භවිතො තං රතෙති නාම. “මෙධාපි”ති: පඤ්ඤවා, ඉදං තස්ස රතෙතිය පායදස්සනං, ඤාණවිලෝක හිස්ස සමාදානං අවිකෝපනඤ්ඤා හොති. “පඤ්ඤානො”ති: ඉච්ඡෙනා “නසො සුමෙ”ති: නිඤ්ඤා සුඛාති සුඛ නිමිත්තං වා සුඛනති අධිපෙය්‍යනං. “සසංඝ”නති: කිත්තිං විඤ්ඤාහි වා පාසංඝනං “විතතිලාභ”නති: තුට්ඨිලාභං “විත්තලාභ”නති පසන්නි, ධනලාභනති අත්තො. සිලවා හි අපමානතතාය මිහනතං ගොගකකකං අධිගමති. “සෙට්ඨ”ති: කාලං කථා “සංගෙව ව මොදනං”ති: දෙව ලොකෙ ඉට්ඨති කාමගුණෙහි මොදඤ්ඤා පත්ඨානොති සම්මතො. ඉධ ලොකෙ පසංඝං විත්තිලාභං පරලොකෙ දිබ්බසම්පන්නියා මොදනඤ්ඤා ඉච්ඡං සිලං රතෙතියසාති යොජනා. “සඤ්ඤමෙතා”ති: කායා

දීනං සංයමෙන සංයතො හි කායදුච්චරිතාදීහි කඤ්චි අවිගෙසෙන්නො
අභයදුතං දෙනෙතො පියමනාපතාය මිත්තානි ගන්ති. “**බංසතො**”ති:
අපෙති “**පාපමාවර්**”නති: පූණාති පාතාදිං පාපකම්මං කරෙන්නො, දුස්සී
ලං හි පුග්ගලං අභතකාමා සත්තා න භජනති අඤ්ඤදදන්ථු පරිවජෙත්තති.
“**අචණ්ණ**”නති: අගුණං සම්මුඛා ගරහං වා “**අනිතනී**”නති: ආයසකාසං
අසිලොභං “**චණ්ණ**”නති: ගුණං “**නිතනී**”නති: සිලොභං පත්ථයසතං
“**සසංස**”නති: සම්මුඛා ථොමනං “**ආදී**”ති: සීලං හි කුසලධර්මානං
ආදී. යථාග:—“තස්මා තිග නිං භික්ඛු ආදිජෙව විසොධෙහි”ති “නො
වාදි කුසලානං ධර්මානං සීලඤ්ච සුචිසුඛං”ති. “**පතිධ්මා**”ති: අධිධ්මානං
සීලං හි සබ්බසං උත්තරිමනුස්සධර්මානං පතිධ්මා. තෙනාග:—“සීලෙ
පතිධ්මායා”ති ආදිං. “**කලාසාණානං ව මාතුකා**”නති: සම්පරිපසානා
දීනං කලාසාණධර්මානං මාතුභූතං ජනකතති අපේ. “**මුඛං සබ්බ
ධර්මානං**”නති: සබ්බසං අනවර්තධර්මානං පමුඛං මුඛභූතං
පවත්තිවාරනති අපේ. තස්මා ආදිතො “**විශොධගෙ**”ති: අචණ්ඩාදි
භාවෙන සම්පාදෙය්‍ය “**වෙලා**”ති: දුච්චරිතෙහි අනතික්කමනියධෙත
වෙලා සීමාති අපේ. වෙලායති දුස්සීලාං වෙලෙති විධංසෙතිති
වෙලා සංවරසීලං කායදුච්චරිතාදීනං උපපත්තිවාරස්ස පිදගනතො.
“**අභිභාසන**”නති: තොසනං අපාටිසාරගෙතුතාය විත්තස්සාධිප්ප
මොදනතො, තිස්සෙට්ඨ සබ්බමුඛානං ඉති සාවකමුඛා පච්චිකමුඛා
සම්මාසම්මුඛාති සබ්බසං මුඛානං කීලෙසම්උපපාණමාග. තෙන
නිබ්බාණමිත්තාසමුද්භවගුහණෙව තිස්සභූතඤ්ච “**සීලං බලං අපාටි
ම**”නති: මාරසෙනාපමිද්දුතෙ අසදිසං බලං සෙනා ථාමො ව “**ආමුඛ
මුත්තම**”නති: සංකීලෙසධර්මානං ඡේදන උත්තමං පහරණං, ගුණ
සරිඳෙපසොභනධෙත ආහරණං සෙධ්මා: සබ්බකාලං උත්තමං
දබ්බඤ්ච, සපාණපරිත්තාණතො භවවත්ථිභූතං. අබ්බිදනති ව පදනති,
අගෙජ්ජනති අපේ. අපායමගොසාතික්කමතෙ සංසාරමගොසා
තික්කමතෙ ව කීලෙසෙහි අසංහිරධෙත සෙත්තු. “**මහසහෙක්ඛා**”ති:
මහාබලො “**අනුත්තරෙහි ගමනා**”ති: පටිවාතං සබ්බදිසාසු වායනතො
අනුත්තරෙහි ගමනා සබ්බජනමනොගරත්තා. හෙනාග:—“**සෙන මාති
දිසො දිස**”නති: සෙන සීලගතෙත නංසමෙහි දිසෙදිසං සබ්බා දිසා
වායතිපි. දිසොදිසාතිපි පාලි, දසපි දිසාතිපි අපේ. “**සමබලමෙ
වගහ**”නති: සමබලං නාම පුට්ඨත්තං තං ගගෙතො මග්ගං ගච්ඡන්නො
පුරිසො අනන්තරමග්ගෙ ජිහව්ජාදුක්කෙතන න කීලමිති එවං සීල
සම්පන්නොපි සුඛං සීලසම්බලං ගගෙතො සංසාරකන්නාරං පටි
පන්නො ගතගභට්ඨානෙන න කීලමිති සීලං අග්ගං සම්බලං නාම. තථා
සීලං පාථෙය්‍යමුත්තමං වොරුදීති අසාධාරණතො හත්ත තත්ත ඉච්ඡිත
සම්පත්ති තිප්පාදනතො ව අතික්කාමෙනො ධීතධ්මානං යට්ඨි
තධ්මානං වාගෙති සම්පාපෙතිති අතිවාගො යානං, කෙනවි අනු
පඤ්චා හුත්වා ඉච්ඡිතධ්මානපත්තිගෙසුභායසීලං සෙධ්මං අතිවාගො.
“**ගෙහො**”ති: සෙන අතිවාගෙන “**ශාති දිසො දිස**”නති: සුගතියා සුග

තිඤ්චාති තං තං දිසං සුඛෙතෙව ගවස්සිති. “ඉඤ්ච භිඤ්ඤං ලභති”ති: ඉඤ්චොතොති දුමමනො රුහාදිති දුසිතවිතොතා දුසසිලො පාප ධම්මොති නිඤ්ඤං ගරහං ලභති පෙච්ච පරලොකොති අපායෙ පුරිසභත කලි අවජ්ජාති ආදිනා යමපුරිසාදිති ව නිඤ්ඤං ලභති, න තෙවලං නිඤ්ඤමෙව ලභති, අථඛො සබ්බත්ථ දුමමනො බාලො ඉධ ලොකෙ දුච්චරිතවරණෙන දුසිතවිතොතා පරලොකෙ කම්මකරණාදිවසෙන දුක්ඛප්පත්තියාති සබ්බත්ථ බාලො දුමමනො හොති. සිලෙසු අස මාහිතො සමමා සිලෙසු න ඤාතිවිතොතා අප්පතිට්ඨිතො “ඉඤ්ච භිඤ්ඤං ලභති”ති: ඉධ ලොකොති සුමනො සප්පරිසො සිලවා කල්‍යාණධම්මොති කීතති ලභති, පෙච්ච පරලොකොති සංගො අයං සප්පරිසො සිලවා කල්‍යාණධම්මො තථා දෙවාර්තං සහව්‍යතං උප්පන්නොති ආදිනා කීතති ලභති. න තෙවලං කීතතිංසෙව ලභති, අථඛො ධිරො ධිති සම්පන්නො සිලෙසු සුච්ඡිසමාහිතො අප්පතිවිතොතා සුප්පතිට්ඨිතවිතොතා සබ්බත්ථ ඉධලොකෙ සුචරිතවරණෙන පර ලොකෙ සම්පත්තිපටිලාභෙන සුමනො සොමනස්සුප්පන්නො හොති. “සිලමෙව ඉධ අග්ග”තති: දුට්ඨං සිලං ලොකීයං ලොකුත්තරං ඉති. තත්ථ ලොකීයං තාව කාමලොකෙ බත්තියමිත්‍යාසාලාදිසු දෙවලොකෙ බ්‍රහ්මලොකෙ ව උප්පත්තිවිසෙසං ආවහති ලාභිතාවාදිනස්ස ව භාරණං හොති. ලොකුත්තරම්පන සකලමිති වට්ටුකං අභික්‍ෂාමෙතිති සිලං අග්ගමෙව. තථාහි වුත්තං:-

“භිතෙන බ්‍රහ්මවරියෙන බත්තියෙසු පපජ්ජති,
මජ්ඣමෙන ව දෙවතං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති”ති.

“ආනච්චියං වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු ලාභී අස්සං චිවරපිණ්ඩපාන සෙනාසනගිලානපාච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං සිලෙසෙට්ඨස්ස පදි පුරකාරි”ති “ඉජ්ඣති භික්ඛවෙ සිලවතො වෙතොපණ්ණි විසුද්ධත්තං”ති ව, ලොකුත්තරස්ස පන සබ්බස්සො පභිනපටිපක්ඛස්ස සත්තං සම්මවතො පට්ඨාය සංසාරදුක්ඛං විනිවත්තන්නස්ස අග්ගතාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ති. “පඤ්ඤවා පන උත්තමො”ති: පඤ්ඤවා පන පුග්ගලො උත්තමො පරමසෙට්ඨා යෙවාති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන පඤ්ඤය එව සෙට්ඨතාවං වදති, ඉද්දති සිලපඤ්ඤානං සෙට්ඨතාවං කිච්චතො දස්සෙන්නො “සිලපඤ්ඤාණතො ජය”තති ආග. “ජය”තති ව ලිභ විපල්ලාසො දට්ඨබ්බො. ආහුති වා වචනසෙසො. තත්ථ පජන තට්ඨෙන පඤ්ඤ වා පඤ්ඤාණං වා හතො ව පටිපක්ඛජ්ජො න හි සිතෙල විනා පඤ්ඤ සම්මවති, පඤ්ඤය විනා සිලං, කිච්චකරණං අඤ්ඤ මඤ්ඤපකාරකං වෙත්ථ වුත්තංහි:- “සිලපරියොද්ධා පඤ්ඤ පඤ්ඤ පරිධොවතං සිල”තති. “මනුසෙසසු දෙවෙසු”ති: ඉදං තෙසං යාන විසෙසදස්සනං. තත්ථ හි තාති සවිසෙසාති වත්තනාති. සමාධි පනෙත්ථ සිලපකඛිකො පඤ්ඤය අධිට්ඨානතාවතො පඤ්ඤපකඛිකො වා

භාවෙනබ්බතො සිලාධිධානතො ව, එවං ථෙරො තෙසං භික්ඛුනං සිලමුඛෙන ධම්මං ඡෙද්දෙතො අත්තතො සිලාදිගුණදීපනෙන අඤ්ඤං ව්‍යාකාසි.

සිලවජ්ජෙරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි වසී තා.

“භිවෙ කුලමි”නි: ආයස්මතො සුනිතජ්ජෙරස්ස ගාථා. කා උපපත්ති? අයමි පුරිමමුඛෙසු කතාසිකාරො තත්ත තත්ත භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණිතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරතො බුද්ධසුඤ්ඤ කාලෙ කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිතො වයප්පතො බාලජනෙහි සද්ධිං කිලාපස්සො හුතො විවරතො එතං පච්චිකබ්බධං ගාමෙ පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්සා “කිං භුක්ඛං සබ්බසො වණ්ණසරස්ස විය සංඝං භායං පටිච්ඡාද්දාමා භික්ඛාවරණෙන, නත්ත නාම කසිවණ්ණජාදිහි ජිවිතා කපෙපතබ්බා, තාති වෙ කාත්තා න සසෙකාසි ඝරෙ මුත්තකාරි සාදිති නිගරතො පච්ඡාවස්සෙසාධනෙන වමාති”ති අසෙකාසි. සො හෙන භවෙමන නිරයෙ පටිච්ඡා නස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙ සෙන මනුස්සලොකෙපි බහුති ජනිසන්තා පුප්පජ්ඣකකුලෙ නිබ්බන්තිතො තථා ජිවිතං කපෙපසි. ඉමස්මිං ව බුද්ධප්පාදෙ පුප්ප ජ්ඣකකුලෙ එව නිබ්බන්තො උක්කාරසොධනකම්මෙන ජිවිතං කපෙපති සාසච්ඡාදනමත්තමි අලභතො. අථ භගවා මජ්ඣිම සාමෙ බුද්ධාපිණ්ණං මහාකරුණාසමාපතති. සමාපත්තී තතො වුට්ඨාය බුද්ධවක්ඛනා ලොකං ඔලොකෙතො සුනිතස්ස හද යබ්බන්තරෙ ඝට්ඨෙ පදිපං විය පජ්ජන්තං අරහත්ථාපතිස්සයං දිස්සා විහාතාය රත්තියා පුබ්බණ්ණසමයං නිවාසෙත්වා පත්තවිවරං. ආදාය භික්ඛුසංඝපරිවුත්තො රාජගහං පිණ්ඩාය පටිට්ඨා යසං විපියං සුනිතො උක්කාරසොධනකම්මං කරොති තං චිට්ඨං පටිපජ්ජ. සුනි තොපි තත්ත තත්ත විසාසුචාරසංචාරාදිකං රාසිං භත්තා පිටකෙසු පක්ඛිපිත්වා කාලෙතාදාය නිගරතො භික්ඛුසංඝපරිවුත්තං සන්තාරං ආගමිත්තං දිස්සා සාරජායමාතො සමගමාකුල හදයො ගමනමග්ගං නිලීයතොකාසද්ධි අලභතො කාජං භික්ඛිපස්සෙ සපෙත්වා එකෙන පස්සෙන අනුපවිසතො විය භිහතිං අලලීතො පජලිතො අධාසි. භික්ඛිවජ්ඣෙද්දෙන අපකාමිකුභාමො අසකාසිතිපි දිදාහි. සන්තා තස්ස සමිපං පත්වා “අයං අත්තතො කුසලමුලසචාදිතං උපන්තං මං සාරජායමාතො ජනියා කම්මස්ස ව නිගිනායාස සමුච්ඡිතාවමිපි ලජ්ජති, ගඤ්ඤා වෙසාරජං උප්පාදෙස්සාමි”ති කරවිකරුතමජ්ජනා සජලජලධරනින්නාදගමිතරෙන මුහම්මසරෙන සුනිතාති ආලපිත්වා “කිං ඉමාය පුක්ඛජිවිතාය පබ්බජිත්වං සකස්සස්සි”ති ආග. සුනිතො තෙන සත්ථු වචනෙන අමතෙන විය අභිසිත්තො උලාරං පිතිසොම

තසං පටිසංවේදෙතොන් “භගවා සචෙ මාදිසාපි ඉධ පබ්බජ්ජං
ලභන්ති, කාසමාගං න පබ්බජ්ජාමි, පබ්බාජෙට්ඨ මං භගවා”ති ආහ.
සථා “එහි හික්ඛු”ති ආහ. සො එහිහික්ඛු භාවෙන පබ්බජ්ජං උප
සම්පදස්සු ලභිත්වා ඉද්ධිමයපත්තවිවරධරො වස්සසතිකපෙරො විශ
හුත්වා සන්ත්තංගො අට්ඨාසි. භගවා නං විහාරං තෙත්වා කම්මට්ඨානං
ආවිකම්. සො පඨමං අට්ඨසමාපත්තියො පස්සු ව අභිඤ්ඤායො
තිබ්බතොත්වා විපස්සනං චෛදිසත්වා ජලුහිඤ්ඤා අගොසි. නං සත්තං
දයො දෙවා බ්‍රහ්මාණො ව උපසංකම්ත්වා නමස්සිංසු. තෙන වුත්තං:-

“තාව දෙවතා සත්තසත්තා උලාරු බ්‍රහ්ම විමානා උපසංකම්ත්වා
අජුතිසං ජුතිජරුහිභූතං නිතං නමස්සන්ති පසත්තවිත්තා”ති

ආදි. භගවා නං දෙවසංසපුරකතං දිසවා සිතං කත්වා පසං
සන්නො “භවෙන බ්‍රහ්මවරියෙනා”ති ගාථාය ධම්මං දෙසෙසි. අථ
නං සම්මහුලා හික්ඛු සිහනාදං නද්දෙවනාමා “ආවුසො සුනිත කසො
කුලා තිං පබ්බජ්ජො කථස්සු සට්ඨාති පටිවිජ්ඣිතාති”ති පුච්ඡිංසු.
සො නං සබ්බං පකාසෙන්නො:-

“නිවෙ කුලමහි ජුතො දළිඤ්ඤා අප්පකොජනො
තිතං කම්මං ආසි, අගොසිං පුප්ථජ්ඣිකො

ජිත්ථිත්තො මහුස්සානං පරිභූතො ව වම්හිතො;
ජිවං මනං කත්වාන වජ්ඣස්සං බහුකං ජනං.

අථදුසාසිං සමුද්ධං හික්ඛුසංසපුරකතං
පටිසන්නං මහාවීරං මාගධානං පුරුත්තමං.

නික්ඛිපිත්වාන බ්‍යාභගිං වජ්ඣං උපසංකම්මං.
මමෙව අනුකම්පාය අට්ඨාසි පුරිසුත්තමො.

වජ්ඣත්වා සන්ත්තො පාදෙ එකමන්තං ධිහො තද
පබ්බජ්ජං අගමාසාපිං සබ්බසත්තානමුත්තමං.

තතො කාරුණිකො සථා සබ්බලොකානුකම්මකො
‘එහි හික්ඛු’ති මං ආහ; සා මෙ ආපුපසම්පද.

සො හං එතො අරඤ්ඤාසම්මං විගරන්තො අනන්ධො
අකාසිං සන්ත්තං වම්හං යථා මං ඔවදි ජිතො.

රත්තිසා පඨමං යාමං පුබ්බජුතිමනුස්සරිං,
රත්තිසා මජ්ඣමං යාමං දිබ්බං චක්ඛුං විසොධසිං.

රත්තිසා පච්ඡිමෙ යාමෙ හරමාකම්මං පදුලසිං,
තතො රත්තා විවසනෙ සුරියස්සුග්ගමනං පති

ඉහෙකු බ්‍රහ්මා ව ආගන්තුකා මං නමස්සිංසු පඤ්ඤාචී:
නමො හෙ පුරිසාච්ඤ්ඤා, නමො හෙ පුරිසුත්තම,

යසස හෙ ආසවා බිණා, දකඛිණෙයොසාසි මාරිස.
නතො දිඤ්චාන මං සන්ධා දෙවසංඝපුරකිනිතං.
සිතං පාතුකරිත්වාන ඉමමන්ධං අභාසථ:

නපෙන බ්‍රහ්මවරියෙන සංයමෙන දමෙන ව
එතෙන බ්‍රාහ්මණො හොති, එතං බ්‍රාහ්මණමුත්තම”නති

ඉමාගි ගාථාගි සිහනාදං නදි. තත් “නිවෙ”ති: ලාමකෙ සබ්බ
නිගිනෙ, උච්චතිවහාලො හි නාම සහනානං උපාදයුපාදය අයං පන
සබ්බනිගිනෙ පුකකුසකුලේ උපපන්නො නං දසෙයන්නො “නිවෙ
කුලමිති ඡහො”ති ආහ. හෙන වුත්තං:—“නිවෙ”ති: ලාමකෙ සබ්බ
නිගිනෙ, “දලිදෙද”ති: දුග්ගහො, දලිද්දුපි හි කෙවි කදවි සාසච්ඡාද
නස්ස ලාභිනො අකසිරවුත්තනො ගොනති. අහං පන සබ්බකාලං
කසිර වුත්තනාය හිනො උභුතං උපථපිතඋකකලිකො දස්සනසුත්තං
පෙවකමි අපසසිංයෙවාති දසෙයන්නො අපපතොඡනොති ආහ. නිව
කුලිකා දලිද්දුපි කෙවි අනිවකමවාඡවා ගොනති, මය්සං පන න තථාති
දසෙයන්නො ආහ:—“උචං කමිං ආසි”ති. කිදිසනති චෝ? අගොසිං
පුපථඡකිකො ගන්ථිකලස්ස ගන්ථවාතිවිස උපචාරවසෙනායං ඉමස්ස
සමඤ්ඤ අගොසි යදිදං පුපථඡකිකොති ට්ලාහපුපථසන්ථරඡකි
කො වා උකකාරභූමියො එවං වුච්චතෙ “උභුච්චිතො”ති: ඡතිසා වෙච
කමමනා ව හිලිතො “මනුස්සාන”නති: මනුස්සෙහි “පඤ්ඤානො”ති:
අවඤ්ඤතො “වමිතිනො”ති: බුංසිහො “නිවං මනං කඤ්ඤානො”ති:
අඤ්ඤ මනුස්සෙ සිනෙරුං විස උකකිපිත්වා හෙසං පාදපංසුතොපි
අහනානං නිගිනං කත්වා පච්ඡතිසා නිවං නිගිනං මනං කත්වා
“වඤ්ඤං බහුකං ඡන”නති: පුථුමහාඡනං දිට්ඨදිට්ඨකාලෙ වඤ්ඤං සිරසි
අඡලිං කරොන්නො පණමං. “අථා”ති: අධිකාරන්දිපතෙ නිපාතො.
“අදදසාසි”නති: අද්දකං. “මාගධාන”නති: මාගධා නාම ඡත
පදිනො රාඡකුමාර හෙසං නිවාසො එකොඨි ඡතපදෙ රුලිසා
මාගධොති වුත්තො. මගධඡතපදස්සාති අන්තො. “පුරුත්ත
ම”නති: උත්තමනගරං. “බ්‍රාහ්මිනි”නති: කාරා. “පබ්බජ්ජං අහං
අසාපි”නති: “සුනිත පබ්බජ්ජං සකඛස්සපි”ති සන්ධාරා ඔකාසෙ කතෙ
අහං පබ්බජ්ජං යාමි. “ආසුපසමපද”ති: එතිගිකුචි සඤ්චුවනමනෙහන
ආසි උපසමපද. “සථා මං ඔවදි”ති: එවං සමපුබ්බිතම විපස්සනං
නාවෙගිති යථා මං ඔවදි තථා සඤ්චනො වචනං අසාසිං පටිපජ්ජං.
“රතනිසා”ති: තස්සා පටිපත්තිසා දස්සනං. තත් පුබ්බ නිවාසඤ්ඤං
අනාගතංසඤ්ඤාදි බහුකිච්චනති පඨමං යාමං මජ්ඣමං යාමනති
අච්චනාසංයෝගවසෙන උපයෝගවචනං වුත්තං, න තථා ආස
වකධස්සඤ්ඤං එකාතිසමයවසෙන පවත්තනතොති. ‘පච්ඡමෙ යාමෙ’ති

භූමිවිසේන චූන්දානති දට්ඨබ්බං. “ඉසෙය්”ති: සකෙතා දෙවරුන් “බ්‍රහ්මා”ති: මහාබ්‍රහ්මා ඉන්ද්‍රබ්‍රහ්මගහණෙන අසෙය්සං කාමදෙවනං බ්‍රහ්මානං ආගමනං චූන්දමෙවනති දට්ඨබ්බං, උක්කස්තිදෙය්සො හෙස යථා රුක් ආගහොති. “නම්සසිංසු”ති: කායෙන වාචාය ව නමක්කාරං අසංසු. නත්ත කායෙන කතං නමක්කාරං දසෙය්නො “පජ්ජි”ති වච්ඡා වාචාය කතං දසෙය්තුං “නමො හෙ”ති ආදි චූන්දනං. “දෙව සංසපුරකවන”නති: දෙවගහණෙන උප්පත්තිදෙව භාවතො බ්‍රහ්මා භොසි ගතිතා. “සිගං පාතු කට්ඨොතා”ති: අතතො දසෙය්න මහපථං දෙවබ්‍රහ්මානස්ස භූතතතතිං නිස්සාය සත්ථා සිතං පාචා කාසි. පාතුකරොතො ව න අසෙය්සු විස දතො විදාසෙති මුඛා දුතං ථොසං විවරති තතතකෙන ව අභිභූතදිබ්බථලකමුත්තා රසමියො අවසිතුදුරතාරුපතිරිචියො සුසුක්කද්දාසමචා සත රසමියො තික්කමිචා තික්කතතුං සන්ද්‍රමුඛං පදකම්ණං කරෙන්නති; භං දිස්වා ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තාපි සත්ථා සිතං පාචාකාසිති සජානනති. “නපෙතා”ති: ඉන්ද්‍රියසංවරෙන “ධුතබ්බමසමාදුතො”ති කෙවි. “සංසමනා”ති: සිලෙන “දමනා”ති: පඤ්ඤාය. “බ්‍රහ්මවිසේනා”ති: අවසිට්ඨසෙට්ඨවරියාය. “ඵනොතා”ති: යථාචූත්තෙන නපා දිතා බ්‍රාහ්මණො හොති බාහිතපාපභාවතො “ඵන”නති: කපාදි යථා චූන්දනං “බ්‍රාහ්මණමුත්තම”නති: උත්තමං සබ්බසෙට්ඨං ආහුති වචන සෙසො. “බ්‍රාහ්මණ”නති: බ්‍රහ්මඤ්ඤා ආග ඵලං උත්තමං බ්‍රහ්මඤ්ඤං න ජළ්වාදිනාති අධිපායො. නති ජතිකුලපපදෙසගොත්තසම්පත්ති ආදයො අරියභාවස්ස භාරණං, අධිසිලසික්කාදයො ඵල පන භාරණං. තෙනාහ:-

“යථා සංඛාරධානස්මිං උජ්ඣිතස්මිං මහාපථෙ
පදුමං නත්ත ජයෙථ සුචිගඤ්ඤං මනොරමං,

ඵලං සංඛාරභූතෙසු අකුභූතෙ පුථුර්ත්තේ
අතිරෙවති පඤ්ඤාය සමමාසමුද්ධසාවකො”ති.

ඵලං පේරෙ තෙති භික්ඛුති පුමිත්තමත්තං ඉතං ගාථාභි
විස්සරෙන්නො සිහනාදං නදිති.

සුනිහපේරසං ගාථා වණණනා

ති ට්ඨිතා.

මාදකනිපාත වණණනා

ස ම න්නා.

කෙරසනිපාන

“සාග්‍ර රටෙයි”හි ආයතනික සොණසංඝ කොට්ඨිසංඝ ගාථා, කා උපතති? අයළු පුරිමවුදොසු කතාබකාරෝ තත් තත් භවෙ පුඤ්ඤති උපවිණි. අයං කීර අනොමදසයිසං භගවතො කාලෙ මහා විභවො සෙට්ඨි සුඛා උපාසකෙහි සද්ධිං. විහාරං ගන්ත්වා සද්දු සනතිකො ධම්මං සුඛා පසන්නාමානසො සද්දු වංකමනධානෙ සුධාය පරිකම්මං. කාරෙඤ්ඤා නානාවණ්ණෙහි පුපෙඨි සන්ධිතො උපරි නානාචරාභවතෙහි විභානං ඛණ්ඩපෙසි. තථා සද්දු භික්ඛුසංඝස්ස වංදිසසාලං කාරෙඤ්ඤා නියතාගෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙව මුහුසෙස්ස සංසරනො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ ගංසවති නගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බන්ති. සිට්ඨිමෙඨිඤ්ඤාතිස්ස නාමං අගොසි. සො වයප්පත්තො විහාරං ගන්ත්වා සද්දු සනතිකො ධම්මං සුඤ්ඤනො සන්ධාරං එකං භික්ඛුං ආරද්ධවිරියානං අග්ගධානෙ ධර්මපත්තං දිස්වා සයමි හං ධානන්තරං පරෙත්තො සත්තාගං මහාදුතං පවත්තොති පණ්ඩානං අකුසි. සන්ධාපි තස්ස පත්තාය සම්පන්නාභාවං දිස්වා බ්‍යාකරිතො පකකාමි. සොපි යාවජ්චං කුසලං කත්වා දෙවමුහුසෙස්ස සංසරනො පරිනිබ්බුතො කස්ස පදසබලෙ අනුප්පත්තො අලිභාකං භගවති බාධණ්ඩියං කුලගෙගෙ නිබ්බන්තිතො විඤ්ඤාතං පත්තො ගතාතිරෙ පණ්ණසාලං කාරෙඤ්ඤා එකා පට්ඨෙකවුද්ධං වතුහි පට්ඨ යෙති සකකම්මං උපධිති. පට්ඨෙකවුද්ධො චුත්ථස්සො පරිපුණ්ණ පරිකම්මාගේ ගම්මාදනමෙව ගතො. සොපි කුලපුත්තො යාවජ්චං තත් පුඤ්ඤති කත්වා තතො වසිතො දෙවමුහුසෙස්ස සංසරනො අලිභාකං භගවතො කාලෙ වච්ඡානගරෙ උසංඝසෙට්ඨස්ස ගෙගෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨි. තස්ස පටිසන්ධිගහණතො පට්ඨාය සෙට්ඨස්ස මහා ගොගකකම්මො අභිවම්ඨි. තස්ස ජාහදිවසෙ සකලනගරෙ මහාසකකාර සම්මානො අගොසි. ජාහස්ස ව පුලෙඛි පට්ඨෙකවුද්ධස්ස සහසංඝස්ස තකරත්තකම්මිලපරිව්වාගෙන සුධොගරත්තසු වණ්ණවණ්ණො සුකු මාරතරොව අත්තභාවො අගොසි. තෙනස්ස සොණොති නාමං අකංසු. මහතා පරිභාසෙන වම්ඨති. තස්ස ගත්තං දතලාති බුද්ධි ජිවකපුප්ථවණ්ණොති අගෙස්සං. සහවිගතකප්පාසස්ස විය සම්මෙස්සො, පාදහලෙස්ස මණ්ණිකුණ්ඩලාවතභවණ්ණොති ලොමාති ජායිංසු. වයප්පත්තස්ස තස්ස භිණ්ණං උතුතං අනුච්ඡිකෙ තයො පාසාදෙ කාරෙඤ්ඤා නාවතාති උපධිපෙස්සං. සො තත් මහතිං සම්පතතිං අනුභවනො දෙවකුමාරො විය පටිවසති. අථ අමානං සන්ධි සම්බඤ්ඤාතං පත්තො පවත්නවරධම්මවකෙක රාජගං උපතිස්සාය විග රතෙක සිම්බසාරරඤ්ඤා පකෙකාසාපිතො අසීතිසා ගාමිකසගස්සෙහි සද්ධිං රාජගං ආගතො සද්දු සනතිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුඛා පරි ලද්ධසද්ධො මානාපිතරො අනුජානාපෙත්වා සාසනෙ පඤ්ඤාතො ලද්ධප සම්පදො සද්දු සනතිකො කම්මධානං ගතොති ජනසංඝගාපරිහර ණ්ණං සිතවතෙ වසනො “මම සිරිං සුමුමාලං, තා ව සක්කා

සුඛෙනෙව සුඛං අභිගන්තුං, භායං නිලමෙනා සමණධම්මං කාතුං
වට්ටති”ති යානවංකමමෙව අභිධිස්ස පබානමනුසුල්ලෙනා පාද
තලෙසු පොඤ්ඤා උට්ඨිතෙසු වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා දලහං විරියං
කරොන්නොපි “අහං මග්ගං වා ඵලං වා නිබ්බන්ධෙනා න සකෙකාමී,
කිමෙම පබ්බජ්ජාය, හිතායා වහරිතා භොගෙ ව භුජ්ජාමි, පුඤ්ඤාති
ව කරිස්සාමි”ති විනොසි. සත්ථා භස්ස විතතාචාරං ඤාතා තත්ථ
නන්ධා විඤ්ඤාමොචාදෙන ඔවදිතා විරියසමතායොජනවිධිං
දසෙසන්නො කමමධිස්සං සොධෙතා ගිංකිකුටං ගතො. සෞභූතෙ
රොපි සත්ථු සමමුඛා ඔවාදං ලභිතා විරියසමතං යොජෙතා විපස්ස
නං උසුසුකකාපෙතා අරහන්ත පතිට්ඨාසි.

තෙන වුත්තං අපදනො:-

“අනොමදස්සිස්ස මුනිනො ලොකජෙට්ඨස්ස නාදිනො
සුඛාය ලෙපනං කතා වංකමං භාරගිං අහං.

නානාවණ්ණෙති පුපෙථගි වංකමං සත්ථරිං අහං,
ආකාසෙ විතානං කතා භොජයිං බුද්ධිමුත්තමං.

අජලිං ජග්ගහෙනාන අභිවාදෙතාන සුඛතං
දීක්ඝාලං භගවතො නියසානෙසිං අහං තදා.

මම සංකප්පමඤ්ඤාය සත්ථා ලොකෙ අනුගතරො
පටිග්ගහෙසි භගවා අනුකම්පාය වක්ඛමා.

පටිග්ගහෙතා සම්මුද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යා සදෙවනෙ
භික්ඛුසංඝෙ නිසීදිතා ඉමා ගාථා අභාසථ.

යො සො හට්ඨන විනෙතන දීක්ඝාලං අදාසි මෙ
නමහං කිත්තයිස්සාමි, සුඤ්ඤාථ මම භාසහො:

ඉමස්ස මච්චුකාලමි පුඤ්ඤානමසමඛිතිනො
සහස්සසුත්තස්සරපො උපට්ඨස්සති තාවදෙ.

තෙන යානෙනයං පොසො දෙවලොකං ගමිස්සති,
අනුමොදිස්සරෙ දෙවා සමපන්න කුසලෙ භවෙ.

මහාරහං බ්‍රහ්මසෙට්ඨං රහතභිත්තිසමුප්පලං¹
කුචාගාරවරුපෙනං බ්‍රහ්මෙජ්ඣාවසිස්සති.

තිංසකප්පසහස්සාති දෙවලොකෙ රමිස්සති.
පච්චිසතිකප්පාති දෙවරුජ්ඣ ගමිස්සති.

1. රතනමත්තිකලෙපනං. අප. පා.

සතතසතනතිකඛනතුං ව චකකවතනී භවිස්සති
යසොධරසනාමා තෙ සබ්බෙපි එකනාමකා.

වෙ සමපතනී අනුභොඤා විඤ්ඤා පුඤ්ඤසඤ්ඤායං
අට්ඨවිසතිකාපමති චකකවතනී භවිස්සති.

නත්‍රාපි බ්‍යමිහං පචරං විස්සනමෙත මාපිනං
දසසඤ්ඤවිචිතතනං පුරම ඤාමසිස්සති.

අපරිමෙය්‍ය ඉතො කප්ප භූමිපාලො මහිද්ධිකො
ඔකකාකො නාම නාමෙත රුජ රට්ඨි භවිස්සති.

සොළසිජ්ඣසමස්සානං සබ්බාසං පචරං ව යා
අභිජ්ඣා ඛතතියානී නව පුතෙත ජනෙස්සති.

නවපුතෙත ජනෙඤාන ඛතතියානී මරිස්සති.
තරුඤ්ඤි සා සියා කඤ්ඤ මහෙසිතතං කරිස්සති.

ඔකකාකං භොසසිඤාන වරං කඤ්ඤං ලභිස්සති.
වර ලද්ධා ව සා කඤ්ඤ පුතෙත පබ්බාජයිස්සති.

පබ්බාජිතා ව තෙ සබ්බෙ ගමිස්සනති නගුතනමං
ජනිතොදහයා සබ්බෙ ගතිනීති සංවසිස්සතර.

එකාව කඤ්ඤ බ්‍යාභිති භවිස්සති පරිකඛතා
මා නො ජනි පභිජ්ජති නිබ්බිස්සනති ඛතතියා.

ඛතතියො නිහරිඤාන භාය සද්ධිං වසිස්සති,
භවිස්සති තද්‍ය භෙදො ඔකකාකාකුලසමිතවො.

තෙසං පජ භවිස්සනති කොලියා නාම ජනියා
නත්‍ර මානුසකං භොගං අනුභොස්සනත්‍යනප්පකං.

නමිතා කායා වචිඤාන දෙවලොකං ගමිස්සති
නත්‍රාපි පචරං බ්‍යමිහං ලභිස්සති මනොරමං.

දෙවලොකා වචිඤාන සුක්කමුලෙන වොදිතො
ආගන්ඤාන මනුස්සතතං සොඤ්ඤා නාම භවිස්සති.

ආරද්ධවිරියො පභිහතෙතා පදහං සමුද්ධාසනෙ
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය නිබ්බාසිස්සත්‍ය නාසවො.

අත්ථදස්සි ස භගවා ගොතමො සකාසපුතවො
විසෙසඤ්ඤා මහාචරෙ අග්ගධ්‍යානෙ ධර්මස්සති.

වට්ඨමති දෙවෙ වතුරඔගුලෙ පතීතෙ අතිලෙච්ඡා පාදපසමපසුට්ඨො
ඤානෙ රහස්සපසුතස්ස භාදිනො කුතො රතී පරමතර න විජ්ජති.

උභයමෙන දමපේන දනෙතා විතතමෙ පුප්පණිතිතං
භාරෙ මෙ ඔතිතො සබ්බො නිබ්බුතොති අනාසවො.

අභිරසො මහානාගො අභිජනො ච කෙසරි
භික්ඛුසබ්බෙහි නිසීදිතො එතදග්ගෙ යපෙසි මං.

කිලෙසා ක්කාපිතා මග්ගං-පෙ-කතමුද්ධං සාසන”නති.

අරහත්තමපන පඤ්ඤා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙකඛිතො උදා
නවසෙත අඤ්ඤා බ්‍යාකරණවසෙත ච:-

“යාහු රටෙය් සමුක්කවෙය් රඤ්ඤා අග්ගං පදාග්ගං
සොඤ්ඤා ධම්මෙසු උක්කවෙය් සොණො දුක්ඛස්ස පාරග්ගං.

පඤ්ඤා ජිනෙද පඤ්ඤා ජගෙ පඤ්ඤා චුත්තරි භාවයෙ;
පඤ්ඤාසභාතිගො භික්ඛු ඔසතිණෙණාති වුච්චති.

උත්තලස්ස පමත්තස්ස බාහිරස්ස භික්ඛුතො
සීලං සමාධි පඤ්ඤා ච පාරිපුරිං න ගච්ඡති.

යං හි කිච්චං තදපවිඤ්ඤං, අකිච්චං පන කඛිරති,
උත්තලානං පමත්තානං තෙසං වඩ්ඪන්ති ආසවා.

සෙසඤ්ඤා පුසමාරඤ්ඤා නිච්චං කායගතා සති,
අකිච්චං තෙ න සෙවන්ති කිච්චෙ සාතච්චකාරිනො.

සත්තානං සමපජ්ජානානං අත්තං ගච්ඡන්ති ආසවා
උජ්ඣග්ගමති අක්කාතො ගච්ඡති මා නිවත්තති.

අත්තනා මොදගත්තානං නිබ්බාණමභිගාරයෙ
අච්චාරඤ්ඤාමති විරියමති සත්තා ලොකෙ අනුත්තරො.

විණොපමං කරිතො මෙ ධම්මං දෙසෙසි චක්ඛුමා,
තස්සාගං චචනං පුඤ්ඤා විහාසිං සාසනෙ රතො.

සමතං පටිපාදෙසිං උත්තමත්තස්ස පත්තියා,
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතමුද්ධස්ස සාසනං.

තෙකමෙම අධිමුත්තස්ස පවිචෙකඤ්ඤා වෙතසො
අබ්‍යාපජ්ඣාධිමුත්තස්ස උපාදානකඛයස්ස ච

තණ්හකඛයාධිමුත්තස්ස අසමෙච්චාඤ්ඤා වෙතසො
දිස්වා ආයතනුප්පාදං සමමා විත්තං විමුච්චති.

තසා සම්මා විමුත්තසා සත්තවිත්තසා හික්ඛුනො
කතසා පතිවයො නති, කරණිංසං න විජ්ජති.

සෙලො යථා එකසතො වානෙන න සමිරති,
එවං රූපා රසා සඤ්ඤා ගතො එසාං ව නෙවලා

ඉට්ඨා ඛම්මා අතිට්ඨා ව නප්පවෙඛනති නාදිනො.
සීතං විෂානං විසංසුතතං වයං වසානුපප්පති”ති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “සානු රථෙද්දු සමුක්ඛාපට්ඨා”ති: යො අනු අගොසි අභ
රථෙද්දු අසිතිස්ස ගාමිකසගස්සෙහි භොගසම්පත්තියා ඉක්කරසම්පත්තියා
ව සම්මා අතිවිශ උක්ඛාපට්ඨා සෙට්ඨා “රථෙද්දු අගස්ස පදබ්බා”ති:
වතුහි සහගවක්ඛුහි පජාය රජනට්ඨන රථෙද්දු අභාසිපතිනො
බිම්බිසාරස්ස පරිවාරභූතො පකතිවිසෙසො තසා රථෙද්දු කුටුම්භිකො
අනුති යොජෙතබ්බං. “ඤාජ්ජ ඛම්මෙසු උක්ඛාපට්ඨා”ති: සො
සොණො අජ්ජ එතරහි ලොකුත්තරබ්බමෙසු උක්ඛාපට්ඨා ජනො හිති
කාලෙපි තෙහිපි උක්ඛාපට්ඨා යෙව හුත්වා ඉද්දති පබ්බජිතකාලෙපි
උක්ඛාපට්ඨායෙව අගොසි. අත්තානමෙව පරං විශ දස්සෙති. “දුක්ඛස්ස
පාරගු”ති: සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස පාරං පරියන්තං ගතො, එතෙන
බ්බමෙසු උක්ඛාපට්ඨාති අවිසෙසෙන වුත්තං උක්ඛාපට්ඨාචං විසෙසෙන
අරුත්තාසිගමදීපනතො. ඉද්දති යාය පටිපත්තියා දුක්ඛස්ස පාරගු
ජනො අඤ්ඤාපදෙසෙන තං දස්සෙන්නො “පඤ්ඤා ඡිඤ්ඤ”ති ගාථමාග.
තස්සත්ථා:—අපායකාමසුගති සම්පාපකාති පඤ්ඤාරම්භායියාති සං
යොජනාති පාදෙ බද්ධිරජ්ජු විශ පුරිසො සත්ථන ගෙට්ඨිමෙන
මග්ගත්තසෙන ඡිඤ්ඤාය, රූපාරූපභවසම්පාපකාති පඤ්ඤා උඤ්ඤා
යියාති සංයොජනාති පුරිසො හිවාය බද්ධිරජ්ජුකං විශ අග්ගමග්ගෙන
ජගෙය්‍ය ඡිඤ්ඤාය. තෙසං පන උඤ්ඤායියසංයොජනාතං පහා
ණං පඤ්ඤාසඤ්ඤාති ඉද්දියාති උත්තරිං භාවයෙ භාවෙය්‍ය, එවමුනො
පන හික්ඛු රාගසමොගා දොසසමොගා මොගමානදිට්ඨිසම්භාති
පඤ්ඤානං සම්භානං අතිශක්ඛමනෙන පඤ්ඤාසඤ්ඤාතිගො හුත්වා
කාමොසො භවොසො දිට්ඨොසො අවිජ්ජොසොති වතුත්තං ඔසානං
තිණ්ණත්තං ඔසාතිණ්ණොති වුව්චිති අයඤ්ඤා ඔසතරණපටිපත්ති
සීලාදිතං. පාරිපුරියාව ගොති සීලාදයො ව මානාදිප්පගාණ
පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති යන්තිති දස්සෙන්නො “උත්තලස්සා”ති ගාථමාග.
තත් “උත්තලස්සා”ති: උග්ගතානුච්ඡිතස්ස, මානො හි උත්තමනා
කාරවුත්තියා නුච්ඡිතාවෙන නලා විශාති නලොති වුව්චිති.
“පමග්ගස්සා”ති: සතිවොස්සගෙන පමාදං ආපන්නස්ස “බාහි
රස්සා”ති: බාහිරෙසු ආයතනෙසු ආසාවතො කාමෙසු අවිත්තරා
ගස්සාති අත්ථා. “සීලං සමාධි පඤ්ඤා ව ජායෙසිං නගච්ඡති”ති: තස්ස

සිලාදිතං පටිපක්ඛසෙවිනො ලොකියොපි නාච සිලාදිගුණො පරි
 පූරිං න ගච්ඡති පගෙව ලොකුත්තරො. තත්ථ කාරණාමානං-“යංහි
 කිච්ච”නති ආදිනා. හික්ඛුනො පබ්බජිතකාලතො පටියාය අපරි
 මානසිලක්ඛකිගොපනං අරඤ්ඤවාසො බුත්තපරිහරණං භාවනා
 රාමනාහි එවමාදි කිච්චං නාම යෙහි පන යං ඉදං යථාචුත්තං
 අත්තනො කිච්චං තං අපට්ඨං අකරණෙන ඡක්ඛිතං, පත්ත
 මණ්ඩණං විවරකායබ්බකිතං අංසවට්ඨකං ඡත්තං උපාගතං ථාලකං
 ධම්මකරකාමණ්ඩලුති එවමාදිපරික්ඛාරානං මණ්ඩනං පටිය
 බාහුලියනති එවමාදි හික්ඛුනො අකිච්චං නාම තං කායිරති. තෙසං
 මානනං උක්ඛිපිත්වා වරණෙන උත්තලානං සතිවොස්සගෙන
 පමිත්තානං වත්තරොපි ආසවා වක්ඛිනති. යෙසං පන පඤ්ඤාදිගුණො
 වක්ඛිති තෙ දසෙසං “යෙස”නති ආදි චුත්තං. තත්ථ “සුසමාරද්ධා”ති:
 සුට්ඨපග්ගතිතා “කායගතා සති”ති: කායානුපස්සනාභාවනා “අක්ඛිමං
 ගො”ති: තෙ එතං පත්තමණ්ඩණාදි අකිච්චං “න යෙවනති”ති: න
 කරොනති. “කිමෙව”ති: පබ්බජිතකාලතො පටියාය කත්තබ්බෙ අපරි
 මානසිලක්ඛකිගොපනාදිකෙ සාතවිකාරිනො අවසිතකාරිනො
 තෙසං සතියා අවිප්පවාසෙන සත්තං සාත්ථකසම්පජ්ඤාදං සප්පාය
 සම්පජ්ඤාදං ගොවරසම්පජ්ඤාදං අසමොගසම්පජ්ඤාදනති චතුහි
 සම්පජ්ඤාදාහි සම්පජ්ජනානං වත්තාරොපි ආසවා අත්ථං ගච්ඡන්ති
 පරික්ඛයං අභාවං ගච්ඡන්ති අත්ථො. ඉදං අත්තනො සන්තිනෙ
 සිතතික්ඛුනං ඔවාදං දෙනො “උජ්ඣමගමති”ති ගාමිභා. තත්ථ
 “උජ්ඣමගමති අක්ඛානෙ”ති: අත්තවයවජ්ජෙන කායමංකාදිප්ප
 ගාණෙන ව උජ්ජකෙ මජ්ඣිමපටිපදාදුතෙ අරියමග්ගෙ සත්ථාරා
 නාසිනෙ ගච්ඡති පටිපජ්ජති මා නිවත්තති අනාරා වොසානං මා
 පජ්ජති. “අත්තනා වොදසත්තාන”නති: ඉධ අත්තනාමො කුලපුත්තො
 අපායභයපට්ඨවෙක්ඛනාදිනා අත්තනා එව අත්තනං වොදසත්තො
 “නිබ්බාණමගිහාරසෙ”ති. අත්තනං නිබ්බාණං අනිගරෙය්‍ය උපනෙය්‍ය
 යථා තං සමිකරොති තථා පටිපජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො. ඉදං මයාපි
 එවමෙව පටිපනානති අත්තනො පටිපත්තං දසෙසං “අවො
 රභිමිති”ති ආදි චුත්තං. “අවොරද්ධමති විජිමමිති”ති: විපස්සනං
 භාවෙනෙත මයා සමාධිනා සමරසං අනාතා අති විශ විරියෙ පග්ග
 තිනෙ, අවොරභිවිරියතා වස්ස ගෙට්ඨාචුත්තායෙව. “විණොපමං
 කපිටො මෙ”ති: ආයසමතො සොණය “යෙ වො කෙවි හගවතො
 සාවකා ආරද්ධිවිරියා විහරන්ති. අහං අඤ්ඤතපො, අපි ව පන මෙ
 න අනුපාදය ආසවෙහි විත්තං විමුච්චති. තස්මායං විබ්බකියොමි”ති
 විතෙත උපනෙත සත්ථා ඉද්ධියා තස්ස පමුඛෙ අත්තනං දසෙසං කා
 කාමා තං සොණ විබ්බකියොමිති විත්තං උපපාදෙසි. “කුසලො තං
 පුබ්බෙ අශාරියභූතො විණාය තනතිස්සරො”ති පුච්ඡිතො තෙන “එවං
 හත්තෙ”ති චුත්තෙ “තං කිවමඤ්ඤසි සොණ යදු තෙ විණාය තනතිස්සො
 අවොයවා ගොනති, අපිත්තු තෙ විණා තස්මිං සමයෙ සරවතී වා ගොති

කම්මකරු වා හොති"ති? නොහෙතෙස හනෙත. තං කිං මඤ්ඤයි සොණ
 "යද්‍ය හෙ විණ්යාය තනති යො අතිසිපිලා හොනති, අපිනු තෙ විණ්යා තසම්.
 සමයෙ සරවතී වා හොති කම්මකරු වා"ති? නොහෙතෙස හනෙත. යද්‍ය
 පත තෙ විණ්යාය තනති යො නාට්‍යායනා හොනති න අතිසිපිලා සමෙ
 ගුණෙ පතිට්ඨිතා අපිනු තෙ විණ්යා තසම්. සමයෙ සරවතී වා හොති
 කම්මකරු වා"ති? එවමහනෙත. එවමෙව බො සොණ අට්ඨාරඬං විරියං.
 උද්ධට්ඨාය සංවත්තති, අතිසිපිලං විරියං කොසල්යාය සංවත්තති, "තසමා
 තිහ තිං සොණ විරියසමතං අධිට්ඨත, ඉන්ද්‍රියානඤ්ඤ සමතං පටි
 විප්ඤා"ති. එවමපි විණ්යා උපමං භුත්වා පවත්තිතෙන විණ්යාපමොවා
 දෙන මයං ධම්මං දෙසෙයි. තස්සාහං වචනං සුත්වා තස්ස හගවතො
 විණ්යාපමොවාදං සුත්වා අනතරා උපපන්නං විබ්බම්භුකාමතං පහාය
 සජ්ඣ සාසනෙ රතො අභිරතො විහරිං, විහරනො ව සමතං පටිපා
 දෙසිං, විරියසමතං යොජෙනො සඬාපකරුනං සමාධිවිරි
 යානං සමරසනං උපපාදෙත්වා ක්‍රියාකාරිත්වං විපස්සනාසමාධිං
 සම්පාදෙසිං විපස්සනං උසස්සකාපෙසිං. තත් පයොජනං ආහ:-
 "උපතමස්සං සභනිසා"ති: අරහත්තාධිගමායාති අත්ථො. ඉද්දති
 යථා පටිපත්තස්ස සමපටිපස්සනා සමපජ්ජංසු තං අඤ්ඤපදෙසෙන
 දස්සෙතො "නෙකඛමෙම"ති ආදිමාහ. තත් "නෙකඛමෙම"ති:
 පබ්බල්ලාදිකො කාමතිස්සරණෙ. "අධිමුත්තාස්සා"ති: තත් නිත්ත
 පොණ් පබ්බාරහාවෙන සුත්තප්පස්සත්තස්ස පඤ්චං තාව පබ්බල්ලාති
 මුඛො හුත්වා කාමෙ පහාය පබ්බල්ලං. පබ්බල්ලො ව සීලවිසොධනං.
 අරඤ්ඤවාසො ධුරපරිහරණං භාවනාභියොගොති එවමාදිසු අනවල්
 ධමෙමසු සුත්තාස්සාති අත්ථො. "- විවෙකඤ්ච චෙතසො"ති: චෙතසො
 පටිවෙකඤ්ච අධිමුත්තාස්සා එවං. නෙකඛමාධිමුත්තාස්සා සතො වතුක්ක
 පඤ්චකක්කානානං නිබ්බත්තනෙන විවෙකසුත්තප්පස්සත්තස්ස "අබ්‍යා
 පජ්ඣාධිමුත්තාස්සා"ති: අබ්‍යාපජ්ඣො නිද්දානිතා තං අධිමුත්තාස්සා ක්‍රියාන
 සමාපහති යො නිබ්බත්තෙත්වා සමපට්ඨමෙ සුත්තප්පස්සත්තස්ස "උපාද්‍ය
 නකඛසෙසං වා"ති: වතුක්කමපි උපාද්‍යානං බයපෙත අරගතෙන අධි
 මුත්තාස්සා, භුමමත්ථෙ හි එතං සාම්ච්චනං, තං යථාධිගතං ක්‍රියානං පාදනං
 කත්වා අරහත්තාධිගමාය විපස්සනං අනුසුජ්ජනාස්සාති අත්ථො.
 "නාණනාඛසාධිමුත්තාස්සා"ති: නාණනා ඛිංසති එත්ථාති=තණ්හකඛයො,
 නිබ්බාණං; තසම් අධිමුත්තාස්සා, උපාද්දිං වා හයතො අනුපාදිඤ්ච
 ඛෙමතො දස්සනෙන නිරොසෙ නිත්තපොණ් පබ්බාරස්ස "අසමමා
 හඤ්ච චෙතසො"ති: අසමමාහසමපජ්ඣකරුණෙන විත්තාස්සා අස
 මමාහසපචනති. සමමාහසමුච්ඡිද්දනෙන වා විත්තාස්සා අසමමාහ
 භූතං අරියමයං අධිමුත්තාස්සා. "දිස්වා ආසනානුසාරං"නති: වක්ඛාදිතං
 ආයතනානං සකං පට්ඨයෙහි බණ් බණ් උපාද්දනං පටිපක්ඛතො
 නිරොධඤ්ච විපස්සනාපඤ්ඤසතිතාය මග්ගපඤ්ඤාය දිස්වා දස්සන
 ගෙතු "සමමා විත්තං විමුච්චති"ති: සමමා ගෙතුනා ඤායෙන මග්ගපටි
 ආට්ඨියා සබ්බාසවතො විත්තං විමුච්චති. "තස්ස සමමා විමුත්තාස්සා"ති

ආදිපු අයං සංඛෙපණො. නස්ස චුත්තනායෙන සමමදෙව සබ්බසං
කිලෙසනො විමුත්තස්ස නතො එව අවිචන්තුපසමෙන සන්තපිත්තස්ස
බිණ්ණසවතීකවුත්තො කතස්ස කුසලස්ස අකුසලස්ස වා උපවයො නත්ති
මග්ගෙනෙව සමුග්ගාතිත්තතා පරිඤ්ඤාදිහෙදං කරණීයං න විජ්ජති
කතකිම්බත්තා, එවිභූතස්ස යථා එකසනො සෙලො පබ්බතො පකාති
වාතෙන න සමිරති න සංකමපති එවං ඉට්ඨානිට්ඨා ව රූපාදයො
ආරම්භො ධම්මො භාදිනො තාදිභාවපත්තස්ස ධීතං අනෙජං පභිණ්
සබ්බසොගතාය විසංයුත්තං විත්තං නපාවෙධෙනති න වාලෙතති,
අස්ස ව ආරම්භධම්මස්ස කාලෙන කාලං ඵලසමාපතතිං සමා
පජ්ජතිං විපස්සනෙතාව වයං නිරොධං බණ්ණං බණ්ණං භිජ්ජනභාවං
අනුපස්සතිති අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

සොණ්ණස්ස කොලිවිසංකරස්ස ගාථා වණ්ණනා

නි ට්ඨි තා.

තෙරසනිපාතවණ්ණනා

ස ම තතා.

පුද්දසනිපාතො.

“සද අන”නති ආයසමනො බද්ධවනිසරෙවනසංකරස්ස ගාථා.
කා උපපතති? කාවිමස්ස පේරස්ස ගාථා ගෙට්ඨා එකකතිපාතෙ
ආගතා. නත් පතස්ස අත්තනො භාගිනෙයෙසු සනිජ්ජනමත්තං
දසයිතනති නස්සා එකකතිපාතෙ සගගො කතො. ඉමා පන
පේරස්ස පබ්බජ්ජනකාලනො පට්ඨාය යාව පරිනිබ්බාණං පටිපතති පකා
සිකා ගාථා ඉමසමිං පුද්දසනිපාතෙ සත්තං ආරොපිතා. නත් අට්ඨුපතති
ගෙට්ඨාචුත්තායෙව. අයවපන විසෙසො. පේරෙ කිර අරහත්තං පඤ්ඤා
කාලෙන කාලං සත්ථු ධම්මසෙනාපතිපප්පුතිනං මහාපේරුනඤ්ඤා
උපට්ඨානං ගතත්වා කතිපාගමෙව නත් වසිත්වා බද්ධවනමෙව පච්චා
ගතත්වා ඵලසමාපතතිපුබ්බෙන බුහුමිභාරෙති ව චිතිනාමෙති, එවං
ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ජණ්ණො චුද්ධො වයො අනුප්පතො අගොසි.
සො එකදිවසං බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො අන්තර්මග්ගෙ සාවන්තො
අවිදුරෙ අරඤ්ඤා වසි. තෙන ව සමයෙන වොරු නගරෙ කත
කමා ආරක්ඛමනුස්සෙති අනුබ්බා පලායන්තා පේරස්ස සමිපෙ
ගතිතහණං ඡණ්ඩිකා පලාසිංසු. මනුස්සා අනුබාවන්තා පේරස්ස
සමිපෙ හණ්ඩං දිස්වා පේරං බක්ඛිත්වා වොරෙති සඤ්ඤාය ගගෙත්වා
රඤ්ඤා දස්සෙත්වා: “අගං දෙව වොරෙ”ති. රාජ පේරං මුඤ්ඤාපෙත්වා

“කිං හනෙන නුලොගි ඉදං වොරියං කතං වා තො වා”ති පුවතී,
 ථෙරෙ “කිඤ්චාපි ත්විතො පට්ඨාය අත්තනා තාදිසං න කතපුබ්බං
 තං පබ්බජ්ජාතො පට්ඨාය පත අකතුභාවස්ස සබ්බකිලෙසානං
 සමුච්ඡින්නතනා තාදිසස්ස කරණේ අභබ්බතාය පකාසනවිසෙත
 සමිපෙ ධිතානං භික්ඛුනං රඤ්ඤෙව ධම්මං දෙසෙන්නො:-

“යද අහං පබ්බජිතො අගාරස්මා අනගාරියං
 නාතිත්තාමි සඛකප්පං අනරියං දෙසසංහිතං.

ඉමෙ හඤ්ඤානතු වජ්ඣානතු දුක්ඛං පපොසානතු පාණිතො,
 සංකප්පං නාතිත්තාමි ඉමස්මිං දීඝමන්නරෙ.

මෙත්තඤ්ච අභිජ්ජාමි අප්පමානං සුභාවිතං
 අනුපුබ්බං පරිචිතං යථා බුද්ධෙන දෙසිතං.

සබ්බමිත්තො සබ්බසංඛො සබ්බභූතානුකම්පකො
 මෙත්තං විත්තඤ්ච භාවෙමි අබ්බාපජ්ඣාරතො සද්.

අසංභීරං අසංකුප්පං විත්තං ආමොදයාමහං,
 බුහව්විහාරං භාවෙමි අකාපුරිසසෙවිහං.

අවිත්තකං සමාපන්නො සම්මාසම්බුද්ධසාවකො
 අරියෙන නුණ්භිභාවෙන උපෙතො ගොති තාවදෙ.

යථාපි පබ්බතො සෙලො අවලො සුප්පතිට්ඨිතො
 එවං මොහකයා භික්ඛු පබ්බතොව න වෙධති.

අනභනස්ස පොසස්ස නිව්වං සුචිගවෙසිතො
 වාලොගමත්තං පාපස්ස අබ්බාමත්තංව බායති.

නගරං යථා පච්චන්තං ගුත්තං සන්තර්ඛාතිරං
 එවං ගොපෙථ අත්තානං බණො වො මා උපච්චගා.

නාභිනඤ්ච මරණං නාභිනඤ්ච ජීවිතං,
 කාලඤ්ච පටිකංඛාමි නිබ්බිසම්භතකො යථා.

නාභිනඤ්ච මරණං නාභිනඤ්ච ජීවිතං;
 කාලඤ්ච පටිකංඛාමි සම්පජ්ජතො පතීස්සගො.

පරිච්ඡේණො මයා සත්ථා, කතමුද්ධස්ස සාසනං,
 ඔගිතො ගරුකො භාරෙ, භවනෙත්ති සමුගතා.

යස්සත්ථාය පබ්බජිතො අගාරස්මා අනගාරියං,
 සො මෙ අත්ථා අනුප්පන්නො සබ්බසංයෝජනකයො

සමාදේවයමාදෙන එසා මෙ අනුසාසනී
හතුහං පරිනිබ්බිසං විපමුනෙතාමිති සබ්බසි”ති

ඉමා භාෂා අභාසි.

තත්ත්වය අනුප්‍රබවපදවණන්තා:-“ඉමසමිං දිසමනතරෙ”ති: යද අහං පබ්බජිතො තතො පටිස්ථය අයඤ්ච මෙ වර්ගිකාලො එතසමිං දිසමනතරෙ කාලෙ ඉදං මියං ගොතුති අභිජ්ඣාවසෙන වා “ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤන්තු”ති ආදිනා බ්‍යාපාදවර්ගෙන වා අතරියං දෙසසංහිතං සංකප්පං නාභිජ්ඣාමිති යොජනා. “මෙතනං ව අභිජ්ඣාමි”ති: මෙජ්ජති සිතියනි එතායාති=මෙතනා, අබ්‍යාපාදො. මෙතනා එතිස්සා අජීති=මෙතනා, මෙතනාභාවනා මෙතනාමුග්ගවිහාරෙ. තං මෙතනං, වසද්දෙන කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛවාති ඉතරමුග්ගවිහාරෙ සමගණනාති. “අභිජ්ඣාමි”ති: අභිමුඛතො ජනාමි, අධිගතං හි ක්‍යානං පට්ටවෙකභිතො පට්ටවෙකභිඤ්ඤාණං අභිමුඛං ගොති. කිදි සතති ආහ. අප්පමානනති ආදි; තං හි යථා මුලෝකිත ගගවතා දෙසිතං තථා අනොදිස්සකථරණවසෙන අපරිමානසත්තාරම්මණතාය අප්පමාණං පගුණබලවිභාවාපාදනෙන සුට්ඨ භාවිතත්තා සුභාවිතං පඨමං මෙතනා තතො කරුණා තතො මුදිතා පටිජා උපෙක්ඛාති එවං අනු ප්‍රබ්බං අනුක්කමෙන පරිවිතං ආසෙවිතං බහුලිකතං අභිජ්ඣාමිති යොජනා. සබ්බෙසං සත්තානං මිත්තො සබ්බෙ වා තෙ මියං මිත්තාති සබ්බමිත්තො. මෙතනං හි භාවෙතො සත්තානං පියො ගොති “සබ්බසබ්බො”ති එන්ධි එසෙව තයො. “සබ්බගුණානුක්කමෙස ඝො”ති: සබ්බසත්තානං අනුගණ්ණණඝො, මෙතනං විතනං භාවෙමිති මෙතනාසතිතං මෙතනාසම්පසුත්තං විතනං විසෙසෙන භාවෙමි වරෙස්මි, පකාසෙමි වා අකපෙතොපි භාවනාය උක්කංසගත භාවතො, මෙතනං විතතඤ්ච භාවෙමිති වා පාඨො. තස්සන්තො ගෙට්ඨාමුත්තනගොව. “අබ්‍යාපජ්ඣකරතො”ති: අබ්‍යාපජ්ඣක සත්තානං හිතුපසංහාරෙ අභිරතො “ඤ්ඤ”ති: සබ්බකාලං. තෙන තත් සබ්බ කිරිසං දසෙස්සති. “අසංගීර්”නති: න සංගීරං ආසන්නපට්ටජීකෙන රුගෙන අනාකංඝනිසං¹ “අසංකුප්ප”නති: න කුප්පං දුරපට්ටජීකෙන බ්‍යාපාදෙන අසොපනිසං, එවමුතං කතො මම මෙතනං විතනං ආමොදයාමි අභිප්පමොදයාමි මුග්ගං විහාරං භාවෙමි “අසා පුජිසෙසෙවිතා”නති: කාපුරිසෙහි නිවජනෙහි අසෙවිතං අකාපුරිසෙහි මුද්ධාදිහි සෙවිතං මුග්ගං සෙට්ඨං. නිද්දෙසං මෙතනාදිවිහාරං භාවෙමි වරෙස්මිති අන්තො. එවං අත්තඉද්දෙසවසෙන පඤ්චගි ගාථාහි අත්තතො පටිපතති. දසෙස්සනා ඉද්දනී හං අඤ්ඤපදෙසෙන දසෙස්සතො “අවිතක්ක”නති ආදිනා වත්තසෙස්සා ගාථා අභාසි. තත් “අවිතාග්ගං සමාපගොනා”ති: විතක්කවිරහිතං දුතියාදික්කානං සමං

පනෙනා. එතෙත පේරේ බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාය අඤ්ඤාපදෙසෙන අත්තනො දුතියාදික්ඛානාධිගමමාග. යසමාපනායං පේරො තමෙව ක්කිනං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩෙස්සවා එකාසනෙනෙව අරහත්තං ගණ්ඨි, තසමා තමන්ථං අඤ්ඤාපදෙසෙනෙව දසෙසන්නො “අවිතක්කං සමාපන්නො”ති වත්වා “සමමාසමුද්ධාසාවකො අරියෙන තුණ්ඨිභාවෙන උපෙතො ගොති තාවදෙ”ති ආග. තත්ථ ච්චිසංඛාරභාවතො අවි තක්කාවිචාර සමාපත්ති අරියො තුණ්ඨිභාවොති වදන්ති. “සනතිපති තානං වො භික්ඛවෙ චයං කරණීයං ධම්මි වා කථා අරියො වා තුණ්ඨිභාවො”ති පත වචනතො යා කාවි සමාපත්ති අරියො තුණ්ඨි භාවො නාම, ඉධපත වතුන්ඤ්ඤානිකා අග්ගඵලසමාපත්ති අධිපෙත්තා, ඉදුති තස්සා අධිගතත්තා ුලොකධම්මෙති අකම්පනියතං උපමාය පකාසෙන්නො “යථාපි පබ්බතො”ති ගාථමාග. තත්ථ “සථාපි පබ්බතො සෙලො”ති: යථා සිලාමයො එකසනසිලාපබ්බතො න පංචුපබ්බතො න මිස්සකපබ්බතොති අත්ථො. “අවලො සුසපතිසීතො”ති: සුචිත්ත පතිට්ඨිතමුලො පකතිවාහෙති අවලො අකම්පනියො ගොති එවමෙමා ගතකියො භික්ඛුපබ්බතො නවෙධනීති මොගස්ස අනවසෙසං පහාණා මොගමුලකත්තා ව සබ්බාකුසලානං පටිණත්තා පටිණ සබ්බාකුසලො භික්ඛු යථා සො පබ්බතො පකතිවාහෙති එවං ලොකධම්මෙති න වෙධනී න කම්පති. මොගතකියොති වා යසමා අරහත්තං නිබ්බාණඤ්ච චුච්චති, තස්මා “මොගඤ්ඤා”ති: මොගකකියගෙතු නිබ්බාණස්ස අර හත්තස්ස ව අධිගතත්තා වතුසු අරියසෙච්චිසු සුපපතිට්ඨිතො අසමා පනතකාලෙ පබ්බතො විය නවෙධනී පගෙව සමාපනතකාලෙති අධිපජායො. ඉදුති පාපං නාමෙහං අසුචි එවඤ්ච න සමාවරනී, සිලං සුචිසුචියං පත අණුමත්තමයි භාරික: හුත්වා උපට්ඨානීති දසෙසන්නො “අනගතස්ස”ති ගාථමාග. තස්සත්ථො:-රුහාදී අතනාභාවා අතභග්ගස්ස සබ්බකාලං සුචි අනවජ්ජධම්මෙ එව ගවෙසත්තස්ස සප්පරිසස්ස වාලග්ගමත්තං කෙසග්ගමත්තං පාපස්ස ලෙසමත්තමපි සකලං ලොකධාතුං ඵරිත්වා ජීතං අබ්භාමත්තං හුත්වා උපට්ඨානී තස්මා න එවරුපෙ කමෙම මාදිසා ආසංකිතබ්බාති අධිපජායො. යසමා නික්ඛිලෙසෙසුපි අකුබාලා එවරුපෙ අපවාදෙ සමුච්චපෙනති තස්මා අත්ථකාමෙති සක්කවචං අත්තා රත්තිතබ්බොති ඔවාදං දෙනො “නගරං යථා”ති ගාථමාග. තස්සත්ථො:-යථා පත පච්චත්තනගර වාසිති මහුස්සෙති පච්චත්තනගරවාරපාකාරදීති පිරුති කරොන්නෙති ස අත්තරං උද්දපරිබාදීති පිරුති කරෙන්නෙති සබාහිරන්ති සත්තරබාහිරං නගරං ගුත්තං කරියති එවං තුමොපි සතිං උපට්ඨ පෙත්වා අජ්ඣත්තිකාති ඡවාරුති පිදගිත්වා වාරරත්තිතං සතිං අවිස්සජ්ජත්වා යථා ගග්ගමානාති බාහිරුති ඡ ආයත්තාති අජ්ඣත්ති කානං උපසාතාය සංවත්තන්ති තථා අගගණෙන තාතිපි පිරුති කත්වා තෙසං අපපවෙසාය වාරරත්තිතං සතිං අපපගාය විවරන්තා අත්තානං ගොපෙථ. කස්මා? බණ්ණා වො මා උපට්ඨගා, යො හි එවං

අත්තානං න ගොපෙති තං පුග්ගලං බුද්ධපාදකඛණො මනුස්සත්ත
 ගාමකඛණො මජ්ඣමදෙසෙ උප්පත්තිකඛණො සමමාදිට්ඨියා පටි
 ලදාකඛණො ඡන්තං ආයතනානං අවේකලලකඛණොති සබ්බොපි
 අයං ඛණො අතිකකමති සො ඛණො තුලේග මා අතිකකමතුති එවං
 ථෙරෙණ ඉමාය ගාථාය සරුජිකං පරිසං භික්ඛු ව මවදිත්වා සුත මරණේ
 ජීවිතෙ ව අත්තනො සමචිත්තතං කතාත්ථිචතාද්ධ පකාසෙනෙතා
 “කාභිතඤ්ඤ මරණ”නති ආදිමාග. තං ගෙට්ඨාවුත්තත්ථෙව. එවං
 පන වත්වා අත්තනො පරිනිබ්බාණකාලං උපට්ඨිතං දිස්වා සංඛෙපෙන
 තෙසං ඔවාදං දත්වා පරිනිබ්බාණං පවෙදෙනො මසානගාථමාග.
 තත් “සමපාදෙඨපමාදෙනා”ති: සමපාදෙනබ්බං දුතසීලාදිං අප්ප
 මාදෙන සමපාදෙඨ දිට්ඨධම්මිකසම්පරාසිකප්පගෙදෙ ගගට්ඨවිතෙත
 සීලානුරකඛණේ සමථානුයෝගෙ විපස්සනාභාවනාය ව අප්පමත්තා
 ගොථ “එසා මෙ අභ්‍යාසනී”ති: දුතසීලාදිසු තප්පමජ්ජථාති එසා මම
 අනුසිට්ඨි මවාදෙ එවං සිමාප්පත්තං පරතිතපටිපත්ති. දීපෙනො අත්ත
 හිතපටිපත්තියාපි මත්ථකං ගණනෙතා “ගඤ්ඤං පරිනිබ්බිස්සං විප්ප
 මුත්තොමති සබ්බධි”ති ආග. සබ්බසො කිලෙසෙති හවෙති විප්ප
 මුත්තොමති තස්මා එකංසෙන පරිනිබ්බාසිස්සාමිති. එවං පන වත්වා
 ආකාසෙ පලලචෙකන නිසිනො තෙරෙධාතුං සමාපජ්ජත්වා පජ්ජ
 ලනො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුසා පරිනිබ්බාසි.

බද්ධවනිස රෙවතානෙථරස්ස ගාථා වණණනා

නි ට්ඨි තා.

“සථාපි හදෙද්”ති ආයසමනො ගොදනනෙථරස්ස ගාථා. කා
 උප්පත්ති? අයමපි පුරිමබුද්ධසු කතාධිකාරෙ තත් තත් හවෙ
 විවට්ඨපතිස්සයං කුසලං උපවිණිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරනො
 ඉමස්මි. බුද්ධපාදෙ සාවතියං සත්ථවාගකකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා
 ගොදනොති නාමෙන වයප්පනො පිතරි කාලකතෙ කුට්ඨමං සණ්ඨ
 පෙනො පඤ්චති සකට්ඨතෙති හණ්ඩං ආදාය අපරපරං සඤ්චරිත්වා
 වාණිජේන ජීවිකං කපෙපති යථාචිතවං පුඤ්ඤති ව කරෙති. සො
 එකදිවසං අත්තරමගෙහ පුරෙ සුත්තගොණේ වහිතුං අසකොනොන
 පතීතෙ මනුස්සෙසු තං වුට්ඨාපෙතුං අසකොනොනසු සයමෙව ගතත්වා
 හං තභ්බො භාලං විජ්ඣා. ගොණො “අයං අසප්පරිසො මම බලා
 බලං අඤ්ඤානො ගාලං විජ්ඣති”ති කුද්ධා මනුස්සවාචාය “හො
 ගොදනන අහං එතතකං කාලං අත්තනො බලං අතිගුහනො කුස්සං
 භාරං වහිං, අජ්ජ පන අසමත්ථාචොන පතීතං මං අතිවිය බාධසී,
 ගොතු ඉතො මරිත්වා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ තං බාධෙතුං සමන්තො
 පටිසහතු හවෙය්”නති පත්ථාරුපෙන අකොකාසී. තං සුත්වා

ගොදුනෙහි “එවං නාම සතො බාධෙනා කිං ඉමාං ජිවිකායා”ති
 සංවේගජනො සබ්බං විභවං පභාස අඤ්ඤාභරණ මහාථෙරස්ස
 සන්තිකො පබ්බජිත්ථා විපස්සානාය කම්මං කරෙන්නො නවිරුස්සෙව
 අරහත්තමපනා සමාපත්තිස්සවෙන විතිනාමෙන්නො එකදිවසං
 අත්තන්නො සන්තිකං උපගතානං ගහට්ඨපබ්බජිතානං ලොකධම්මෙව ච
 ආරබ්භ ධම්මං කපෙන්නො:-

“යථාපි හද්ද ආජඤ්ඤා ධුරෙ යුතො, ධුරාසගො
 ච්චිතො අතිභාරෙන සංයුගං නාතිවත්තති,

එවං පඤ්ඤාය සෙ තිත්තා සමුද්දො වාරිනා යථා
 න පරෙ අතිමඤ්ඤානති; අරියධම්මොව පාණිනං.

කාලෙ කාලවසං පත්තා හවාහවවසං ගතා
 නරු දුක්ඛං නිගව්ඡනති, තෙධ සොවනති මානවා.

උත්තරා සුඛධම්මෙන දුක්ඛධම්මෙන වොනතා
 වසෙන බාලා හඤ්ඤානති යථාභූතං අදස්සිතො.

සෙ ච දුක්ඛෙ සුඛස්මිං මජ්ඣෙ සිබ්බතිමච්චගු
 සිතා හෙ ඉන්ද්‍රියිලොච, න හෙ උත්තරාමිත්තා.

නගෙව ලාභෙ නාලාභෙ අයසෙ න ච කිත්ථයා
 න තිත්ථයං පසංසාය න හෙ දුක්ඛෙ සුඛවති ව.

සබ්බත්ථ හෙ න ලිප්පනති උදඛිත්ථව පොකකරෙ,
 සබ්බත්ථ සුඛිතා විරු සබ්බත්ථ අපරාජිතා.

ධම්මෙන ච අලාභො යො යො ච ලාභො අධම්මිකො,
 අලාභො ධම්මිකො සෙයෙසා යං චෙ ලාභො අධම්මිකො:

යසො ච අප්පබුද්ධිතං විඤ්ඤානං අයසො ච යො;
 අයසො ච සෙයෙසා විඤ්ඤානං න යසො අප්පබුද්ධිතං.

දුම්මෙධෙහි පසංසා ච විඤ්ඤාහි ගරහා ච යා:
 ගරහා ච සෙයෙසා විඤ්ඤාහි යං චෙ බාලප්පසංසනා.

සුඛස්මිං කාමමසිකං දුක්ඛස්මිං පච්චෙකියං:
 පච්චෙකියං දුක්ඛං සෙයෙසා යස්මිං කාමමයං සුඛං.

ජිවිකාස්මිං අධම්මෙන ධම්මෙන මරණං ච යං:
 මරණං ධම්මිකං සෙයෙසා යස්මිං ජිවෙ අධම්මිකං.

කාමිකොපපතිණා සෙ සත්තවිත්තා හවාහවෙ
 වරනති ලොකෙ අසිතා, නත්ථි තෙසං පියාපපියං.

භාවයි නිසා බොරුකිසි ඉඤ්ඤා නිසා ව
පපුය පරමං සනතිං පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත් “ආජ්ඣෙය්‍ය”ති: උසභාජනෙය්‍යො. “ධුරෙ සුතො”ති: සකච්ඡුරෙ යොජිතො. “බුධ්‍යො”ති: බුරුමානො, ගාථාපුබ්බන්තං වෙත්තං දීඝරුකාරකො නිද්දෙසො කතො, සකච්ඡාරං වග්ගං සමන්තොති අන්තො. “මච්ඡො අනිභ්‍යාසො”ති: මහාභ්‍යාසෙන ගරුභාවෙන පිළිනො, මද්දිනොතිපි පාලි, සො එවන්තො. “සංසුභ”නති: අත්තනො බන්ධෙ සිතං සුභං නාතිවත්තං න අනිභ්‍යාසොති සම්මායො උභ්‍යාසො මෙතිං බුරුං ඡන්ධොති න තිට්ඨති. ‘මච්ඡ’නති: යථා සො බොරෙය්‍යො අත්තනො භද්දානෙය්‍යො අත්තනො ධිරවීර්‍යො අත්තනො භාරං නාතිවත්තං න පරිච්චිතං එවං යෙ වාරිනා විශ් මහාසම්මුද්දො ලොකියලොකුත්තරය පඤ්ඤාය තිත්තො ධාතො පරිපුර්ණො තෙ පරෙතිහිතපඤ්ඤා න අනිමඤ්ඤාති න පරිභවති. තත්තාරණං මාග. අරියධම්මො ව පාණීනං සත්තප්ප අයං අරියානං ධම්මො යදිදං නෙසං පඤ්ඤාය පාරිපුරිං ගතත්තො ලාභාදිනා අත්තානුක්කං සකං විශ් අලාභාදිනා පරෙසං අවමානං, එවං පඤ්ඤාපාරිපුරියා අරියානං සුඛවිහාරං දස්සෙත්වා තදභාවතො අනරියානං දුක්ඛවිහාරං දස්සෙත්වා “කාලෙ”ති ආදි වුත්තං. තත් “කාලෙ”ති: ලාභාලාභාදිනා සමගිතුතාලෙ “කාලවශං පනතා”ති: ලාභාදිකාලස්ස ව වසං උපගතා ලාභාදිනා සොමනස්සිතා අලාභාදිනා දොමනස්සිතාති අන්තො. “භවාගච්ඡංගතා”ති: භවස්ස අභවස්ස ව වසං උපගතා වුද්ධිභානියො අනුච්ඡින්නො හෙ “නග් දුක්ඛං නිගමන්ති, නෙධං සොචන්ති මානවා”ති: ව තෙ නර මානවාති ලුඬිනාමා සත්තො ලාභාලාභාදිව සෙන වුද්ධිභානිවසෙන ව අනුරොධවීරොධං ආපන්නා ඉධ ලොකෙ ව තීරයාදිපු ව දුක්ඛං ගමන්ති පාපුර්ණන්ති අන්තො. උත්තරාති ආදිනාපි ලොකධම්මවසෙන සත්තානං අනත්තත්තමෙව දස්සෙති. තත් “උත්තරා සුඛධම්මො”ති: සුඛගෙතුනා සුඛපථවයෙන භොගසම්පත්තිආදිනා උත්තරං ගතා භොගමද්දිනා මත්තාති අන්තො. “දුක්ඛධම්මො මොනනා”ති: දුක්ඛගෙතුනා දුක්ඛපථවයෙන භොග විපත්තිආදිනා නිහිතතං ගතා දුඤ්ඤාදිනා කාපඤ්ඤතං පත්තා “මසෙතා”ති: යථා වුත්තෙන උත්තරාතිමත්තිවයෙන වා ලාභාලාභාදිවසෙන වා බාලපුරුෂ්ඨානා භඤ්ඤාති අනුරොධවීරොධවසෙන විබ්බියන්ති පිළියන්ති. කසමා? යථාගුතං අදස්සිතො. යසමා තෙ ධම්මසභාවං යථාවතො නාබ්‍යඤ්ඤංසු පරිඤ්ඤාතකත්තො පටිණ්ණිලෙසාව න ගොන්ති තසමාති අන්තො. යථාගුතං අදස්සනාතිපි පස්නති, අදස්සනගෙතුති අන්තො. “සෙ ව දුක්ඛං සුඛස්මිංසු මජ්ඣං සිබ්බනිමමගු”ති: යෙ පන අරියා දුක්ඛං වෙදනායං සුඛවෙදනායං මජ්ඣන්තවෙදනායංසු තප්පට්ඨිකප්පඤ්ඤාගෙතුතං සිබ්බති. තණ්හං අග්ගමග්ගාධිගමෙන අවමගු අතික්කමංසු. තෙ ඉඤ්ඤාලො විශ් වානෙති

ලොකධම්මෙහි අසම්පකම්පියා සීතා න හෙ උනන්තා ඔනන්තා කදම්පි උනන්තා වා ඔනන්තා වා න ගොනති සබ්බසො අනුන්යපටිඝාභාවනො. එවං වේදනාධිට්ඨානං අරහතො අනුලෙපනං දසෙසන්තා ඉද්දති ලොක ධම්මෙ විහජ්ඣා සබ්බන්තමෙවස්ස අනුලෙපනං දසෙසන්තා “නගෙ වා”ති ආදිමාග. තත් “ලාභො”ති විවර්දනං පට්ටයානං පටිලාභො “අලාභො”ති: තෙසං යෙව අප්පටිලාභො යෙව. “අශ්ශො”ති: පරිවාරගා නියං “කිත්තිසා”ති: පරමමුඛාකිත්තනෙ පත්ථයසත්තාය “නිඤ්ඤ”නති: සමමුඛා ගරහාය “පසංසාස”නති: පට්ටකවතො ගුණත්ථනෙ “දුග්ගෙව”ති: දුග්ගෙව උප්පන්නො “සුග්ගෙව”ති: එත්ථාපි එසෙව නයො. සබ්බන්තාපි සබ්බස්මිං යථාචුත්තො අට්ඨවිධෙපි ලොකධම්මෙ සබ්බන්ත වා රුපාදිකො විසයෙ භො බිණ්ණසවා න ලිප්පනති සබ්බසො පතිණ් කිලෙසත්තා. යථාකිං? උද්ඛිඤ්ච පොකකිරෙ, යථා කමලදලෙ ජලබිඤ්ඤ අලලිසිත්තා සීතමපි හෙ න ලිප්පනති ජලබිඤ්ඤතාව කමලදලං. අඤ්ඤ දන්ත්ථ විසංසට්ඨමෙව, එවමෙනෙපි උපට්ඨිතෙ ලාභාදිකො ආපාඨගතො රුපාදිආරම්මණෙ ව විසංසට්ඨා, එතෙන තෙ එව ධීරා පණ්ඩිතා සබ්බන්ත ලාභාදිසු ඤ්ඤත්ථුගෙන පියනිමිත්තානං සොකාදිනඤ්ච අභාවතො සුඛිතා, තෙහි අනභිභවතීයතො සබ්බන්ත අපරාජිතාව ගොනති. ඉද්දති ලාභාලාභාදිසු සෙය්‍යං නිඤ්ඤාතො දසෙසන්තා “ධම්මො”ති ආදිමාග. තත් “ධම්මො ව අලාභො සො”ති: යොනිසො ධම්මං රක්කන්තස්ස නන්තිමිත්තං අලාභො ලාභාභාවො ලාභගාති යො ව ලාභො අධම්මිකො අධම්මෙන අඤ්ඤයෙන මුඛපතිකුට්ඨිත විධිතා උප්පන්නා තෙසු චීසු අලාභො ධම්මිකො ධම්මාවගො සෙය්‍යො යාදිසං ලාභං පරිවර්ජන්තස්ස අකුසලධම්මා පරිගායනති කුසලධම්මා අභිවර්ධන්ති. තාදිසො අලාභො පාසංසතරො අත්ථාවගො. “සඤ්ඤා ව ලාභො අධම්මිකො”ති: යො ලාභො අධම්මෙන උප්පන්නො සො න සෙය්‍යොති අධිප්පායො. “සඤ්ඤා ව අප්පමුඛිනං විඤ්ඤානං අසඤ්ඤා ව සො”ති: යො අප්පමුඛිනං දුප්පඤ්ඤානං වසෙන පුග්ගලස්ස යසො ලබ්භති යො ව විඤ්ඤානං පණ්ඩිතානං වසෙන අයසො යසගාති ඉමෙසු චීසු අයසොව සෙය්‍යො විඤ්ඤානං තෙහිස්ස යථා අකුසලා ධම්මා පරිගායනති කුසලා ධම්මා අභිවර්ධන්ති එවං යසස්ස ගාති. ඉවෙත්ඤ්ඤං යථාව දබ්බජ්ජිතො නං අගුණං පහාය ගුණෙ පතිට්ඨි ගෙය්‍ය, න යසො අප්පමුඛිනං දුප්පඤ්ඤානංව යසො න සෙය්‍යො. තෙහි අගුණගුණාභිබ්බන්තාරවසෙනපි නං උප්පාදෙය්‍යං සො වස්ස ඉධිවෙව විඤ්ඤාගරහාදිනා සම්පරායෙ ව දුග්ගතිස්සඤ්ච දුක්ඛපරිකිලෙසාදිනා අනත්ථාවගො. තෙනාග්ග භගවා: “ලාභො සිලොකො සක්කාරො මිත්ථාලඤ්ඤා ව යො යසො සක්කාරො කා පුරිසං ගන්ති”ති ව. “දුග්ගෙවධම්මි”ති: නිප්පඤ්ඤාති. “සඤ්ඤා ව බාලපසංසතා”ති: බාලෙහි අවිශුද්ධති යා පසංසතා “කාමමසික”නති: වන්ත්ථ කාමමයං කාමගුණෙ පටිව්ච උප්පන්නං “දුක්ඛඤ්ච පටිවෙකිග්ග”නති: පටිවෙකතො නිබ්බත්තං කායකිලමථව්සෙන පවත්තං විසමාසනුපතා

පාදිගෙනුකං කාසිකං දුක්ඛං තං පන තිරාමිසවිච්චුප්ඵ්ඵායකායා
විඤ්ඤානං පාසංසං. තෙන වුත්තං. “පච්චෙතිස්සං දුක්ඛං සෙය්‍යො”ති.
“ජීවිතාඤ්ච අධිමමිනා”ති: අධිමමෙන ජීවිතාකායපනං ජීවිතගෙනු
අධිමමචරණං, ධිමමෙන මරණං නාම ඉමං නාම පාපං අකරොන්තං
මාරණාමිති කෙන චි වුත්තෙ මාරෙනෙති තස්මිං. පාපං අකත්වා
ධම්මං අවිකොපෙනාසං ධම්මගෙනු මරණං ධම්මියං සෙය්‍යො තාදිසං
මරණං ධම්මතො අනපෙහත්තං ධම්මියං සග්ගසම්පාපනතො තිබ්බො
ඤ්චතිස්සායකායා ච විඤ්ඤානං පාසංසතරං. භාටාහි වුත්තං:-

“ධතඤ්චජේ යො පන අගගෙනු, අතං චජේ ජීවිතං රක්ඛමානො,
අගං ධනං ජීවිතං වාපි සබ්බං චජේ නරො ධම්මමනුස්සරනො”ති.

“සඤ්ච ජීවෙ අධිමමින”නති: පුරිසො යං ධම්මතො අපෙහං
ජීවිතං ජීවෙය්‍ය තං න සෙවෙය්‍ය විඤ්ඤාගර්භිතත්තො අපායසම්පාප
නතො වාහි අධිපපායො. ඉද්දති යථා වුත්තං ඛිණ්ණාසවානං අනුපලෙපං
කාරණතො දසෙය්‍යනො. “කාමකොපපභිණ්ණ”ති ගාථමාග. තත්ථ
“කාමකොපපභිණ්ණ”ති: අරියමග්ගෙන සබ්බසො පභිණ්ණානුරොධ
පටිථරොධා සන්තතිත්තො “ගවාගමෙ”ති: බුද්ධකෙ චෙව මගනෙන ච හචෙ
පභිණ්ණ කිලෙසපරිලාභත්තො වුපසන්තතිත්තො “ලොකෙ”ති: ඛණ්ඩි
ලොකෙ “අසිනා”ති: තණ්හාදිට්ඨිතිස්සායවසෙන අතිසසිනා. “නඤ්ඤා
නං පිඤ්ඤා”නති: තෙසං ඛිණ්ණාසවානං තත්ථි ලාභාදිකෙ රූපාදි
විභ්වෙ ව පියං. අපියං වා තත්ථි තං නිවිත්තානං කිලෙසානං
සබ්බසො සමුච්ඡින්නත්තො. ඉද්දති යාය ගාවනාය තෙ ඵවරූපා ජානා තං
දසෙය්‍යො අනුපාදිසෙසාය තිබ්බාණ්ඩාතුයා දෙසනාය ඤාටං
ගණනො “ගාවසිනානා”ති ඔසාන ගාථමාග. තත්ථ “පපුස්සා”ති:
පාපුණ්ණිකා, සෙසං ගෙට්ඨා වුත්තනායමෙව. ඉමා ඵව ව ගාථා ථේරස්ස
අඤ්ඤාචාරාකරණමපි අගෙසු.

ගොදනනකේරස්ස ගාථා වණ්ණනා

ති සී තා.

වුද්දසනිපාත වණ්ණනා

ස. ම නතා

සංවණ්ණිතපද්‍යනං අනුකතමනිකා.

INDEX.

පිළිබඳකානි.		පිළිබඳකානි.	
අංකුසග්ගභො	426	අවේණාදිකා	223
අංකෙන පුතනං ආදිය	396	අජරං	92
අකාපුරිසසෙවිතං	553	අජු	170
අකිච්චං තෙ	549	අජුදග්ගෙ	479
අකිඤ්චනස්ස	101	අජුගමි.	235
අකිහරි.	538	අජුග්ගතං	473
අකුතොභයං	492	අජුග්ගතඤ්ච බග්ගිච්ච	298
අකුප්පතං	428	අජුග්ගතං සුසමාගිභො	381
අකුප්පා මෙ විමුත්ති		අජුග්ගතං සුසමාගිභං	458
සබ්බසංඝෙඤ්ජනකකයා	307	අඤ්ඤමිච්ච භට්ඨව සන්නං	236
අකෙකාධිකො	489	අඤ්ඤසොච සරාමි අත්තානා	236
අකෙකාධිස්ස	161	අඤ්ඤපු ජාතිපු	177
අගනිකං	408	අඤ්ඤ	456
අගමි.	375	අඤ්ඤං පඤ්ඤෙ නචං කුටිං	131
අගාරං	254	අඤ්ඤ නචනං	128
අගාරසමා	118	අඤ්ඤසං	293
අග්ගප්පකෙතන	195	අච්චිච්චිකං සොභං	419
අග්ගිං පරිවරිං වනෙ	339	අච්චිපෙසි	104
අග්ගතිං මත්තිකාපයනං	201	අච්ච	241
අග්ගිහුත්තං ජුතිං	416	අච්චිසංඝාපසවිභො	523
අග්ගො ධම්මො	195	අච්චිසංඝාද්දය	71
අසමුලං විමසාන	232	අණ්ණාදිති තෙ මයං	257
අසිගාරිකො	500	අභිඤ්ඤා	13, 14
අසිගාරිසස්ස	503	අතිඋණ්ණං	350
අවලං සුඛං	377	අතිමානගභො බාලො	456
අවලො සුප්පතිසිභො	554	අතිවස්සති	463
අචාරි	170	අතිසායං	350
අච්චයනති	267	අතිසිතං	350
අච්චාරච්චිමි මිටියමති	549	අතිභිභා මිති	440
අච්චිමනෙකාව පභාසයනති	500	අත්තනා මොදයග්ගානං	549
අච්චිතං පදං	15	අත්තනා නං න සෙවෙය්ස	486
අච්චිතති	350	අත්තා මෙ අසමාගිභො	283
අච්චිසංඝානමත්තමසි		අත්තානං	83, 187
මෙතොසනතිං අනාඤ්ඤා	449	අත්තානා මයං මෙතො	487

	පිළිබිඹුකාති.
අභ්‍යානං දසසයෙ තථා	528
අභ්‍යුපනාසිකා	4, 11
අත්තං	15, 512
අත්තම සො ජානාති භාසිතසා	433
අත්තනරො නාම සගොති	
පණ්ඩිතො	434
අත්තපුච්ඡනං	101
අත්තවසි	505
අත්තසා	213
අත්තය වන මෙ	416
අත්ත	149, 385
අත්තො	133
අත්තං	15
අත්තං	520, 542
අත්ත අත්ත සමුප්පන්න	
සයෙප මහසාසිකං	488
අත්ත වෙ පත්තයසි	126
අත්ත පාපාති කම්මාති කරං	
බාලො න බුඤ්ඤති	267
අදන්තං	426
අදිසාප	298
අදිනමනසො	358
අදුතිසො	505
අදදකඛි	492
අදදසාසි	389, 542
අදදිතො	449
අධමෙවො	398
අධිගච්ඡන්ත සුඛං නිරුමිසං	183
අධිවිතො ව ආයොගො	531
අධිවෙහසො	154
අධිවෙසිති	519
අධිපායො සමිඤ්ඤා	505
අධිමුත්තසා	550
අනගාරියං	118
අනන්තසඤ්ඤා	532
අනාවොසිතතො	206
අනාගතං	612
අනාදරෙ	456
අනාදිනා	482
අනාමිතොත්තො	98
අනාසනාවරං	98

	පිළිබිඹුකාති.
අතිකොභවිතාරො	101
අතිවොති ගහකාති තත්ත	
තත්ත පුනපුනං	308
අතිවො	531
අතිබිසං	172
අතිමිත්තා එව ගච්ඡාමදුති	
තිබ්බාණං යත්ත ගතො	
ත සොවති	257
අනුකම්පාය	302
අනුවිකම්පිකං	179
අනුකරො ගතො	538
අනුචිතො	332
අනුපනනති	108
අනුපනාති	489
අනුමඤ්ඤ මං පබ්බජනොච්චි	
දුති	161
අනුපුඤ්ඤං	278
අනුචසිකො	81
අනුචිගණ	217
අනුසාසි	150
අනුසාරනො සම්මුඛං	421
අනුසාර	441
අනෙකජාතිසංසාරං	172
අනොග්ගහසුං පුරියසම්මං	476
අනොවාසිච්චි සිකම්පො	413
අනතං	181
අනිභූතො අභිඤ්ඤ	416
අනිභූතො පුත්ථුතො	416
අනො	197
අනතපානසා	251
අනෙකං	339
අපරඤ්ඤා සත්ථං	271
අපරමො	172
අපසං අරියසම්මාති අනි	
භූතො පුත්ථුතො	337
අපසංනො අපසංනං	
පසංනං ච න පසංනං	141
අපි	251
අපි දුකෙකපු සුඛාති විඤ්ඤ	513
අපුරුකත්තො	102, 370
අපෙකං	54

පිළිබිකානි.	පිළිබිකානි.
අපෙතනෙරවො 45	අයොනිසො මනසිකාරු 278
අප්පකසිරෙන 68	අයොනි සංවිධානෙන 392
අප්පට්ඨෙසු 503	අයං 131, 195, 217, 466
අප්පමර්ත්තො 154	අය්‍යකොසි 503
අප්පමනෙතා විහර 113, 180	අරඤ්ඤමාගමම 98
අප්පමනෙතා ව ආනාපි සමප ඡනො පතිස්සනො 135	අරඤ්ඤසඤ්ඤිනො 218
අප්පමාදෙන 448	අරඤ්ඤසමං 91
අප්පිවෙත්තං 527	අරඤ්ඤ මෙ කුට්ඨො කතා 135
අප්පං වා යදි වා ඛන්තං 175	අරියකන්තං 489
අප්ථි 71	අරියවතා 413
අබ්බයෙ සලලමත්තනො 448	අරියසම්මානි 482
අබ්බුලො අසගතං විජිතං 408	අරුපධාතුසු 375
අබ්‍යාපර්කිරණො 553	අලකිකා 379
අබ්‍යාපර්කිරිමුත්තස්ස 550	අලතතකකතා පාද 468
අභයානි 178	අලමත්ථවිචිත්තතං 371
අභාවිතං 254	අලොකදස්සිනී 400
අභාසථ 469	අලොච්ඡිං 388
අභාසිත්ථ 28	අවණණං 538
අභාසිංසු 15	අවපතිතං 317
අභිජනාමි 553	අඛංසුතෙ 385
අභිණ්ණසො 305	අභිජනනතා 383
අභිනදනති 78	අභිජ්ජාය නිවුතො 524
අභිනිකම්මම 370	අභිතකකං සමාපනො 553
අභිනුසිකසොබ්‍හංව 348	අභිප්පවාසනො 236
අභිසන්ධොව 235	අසකම්මං 187
අභිනාසනං 538	අසකම්මං මවුරුප්පස්ස අහං පාසා පමුච්චිතුං 372
අමතං 191	අසඤ්ඤතා 102
අමතද්දසො 394	අසත්‍යසාධිනො 502
අමතස්ස පභතියා 156	අසාරකා 375
අමබ්පලවසඞ්කාසං අංසෙ කචාන විවරං 320	අසිතා 559
අමබ්වනෙ 520	අසිතාසු මයා 112
අමබ්වකාරාමෙ 472	අසිතො 104
අමබ්‍රසෙව්‍යලසඤ්ඤානා 224	අසිතිං වස්සකොච්ඡයො 199
අමභි පුත්තො බුබ්බස්ස 394	අසුචි 466
අයම්භි කප්පට්ඨකුරෙ 321	අසුචිං 445
අයසෙ 558	අසුභසඤ්ඤං 532
අයොගෙ 408	අසම්බ්‍රහ්මයොසු 325
අයොනි 339	අසම්මොගඤ්ඤ වෙනසො 550
	අසංකුප්පං 553

	පිළිබිඹුකාති.
අසංසලෙඨා	528
අසංගීරං	553
අසුනනේ	338
අසෙසාසිං	252
අනං	118, 151, 252
අනඤ්චි විතෙහා සුමනො	
පුත්තං දිස්වා අනාසවං	304
අනං විතතං දදාමි තෙ	463
අනු	70, 325
අනු භුක්ඛං පුරෙ සඬා සා	
තෙ අජ්ජ න විජ්ජති	360
අනො	325
අනො නො සඤ්ඤාපදා	325
අනොරතතා	267
ආකාසෙව සත්තුන්තානං පදං	
තස්ස දුරණණයං	192
ආගච්ඡන්තානිකඤ්ච	464
ආගහො	100
ආචාරගොචරෙ සුතෙනා	531
ආජ්ඣෙඤ්ඤා	68, 557
ආචාරියෙන	458
ආජ්ඣො සොධිතො	531
ආර්ථිචාරෙව හත්තිනං	425
ආහාපි	26
ආතුරං	445
ආදිට්ඨබ්බකුතා	453
ආදිට්ඨබ්බකුතො	84
ආදි	538
ආදිනනෙවා පාතුරුහු	379
ආනං	512
ආයො පඤ්ඤාපදො කායො	
සදා සඤ්ඤා පුත්තිකං	523
ආයනං	396
ආයු බිඬති මට්ඨානං	267
ආයොගො සබ්බලොභස්ස	520
ආරකා ගොති සඬම්මා	384, 428
ආරඤ්ඤානාති	531
ආරඬ්චිට්ඨියා	276, 421
ආරහථ	373
ආලයං	400
ආවතෙතති අනාමං	426

	පිළිබිඹුකාති.
ආසජ්ජ	83
ආසසානා	501
ආසාය කසනෙ ඛෙතතං	501
ආසාය වාණිජ යනති	501
ආසං කුටියා විරුජය	
පුරුණියා	131
ආසඤ්ඤා කුටිකං කච්චා	128
ආසිං	278
ආසිනසයනස්ස වා	464
ආසුපසමපදා	542
ආහච්චා	527
ආහාරසීතීනො සමුස්සයො	
ඉති දිස්වාන වරාමි ඵසනං	246
ආහාරෙ ව අතිසිතො	192
ආහු	131
ආහුතිනං පටිග්ගහො	520
ඉච්ඡාධුපාසිතො	463
ඉතරිතරෙන කුස්සෙස්ස	348
ඉරියන්තාමරා විස	383
ඉති	184, 350
ඉති මෙ සුභං	331
ඉති මොදම්මානො	
සුගතෙන නාදිනො	398
ඉහො ගච්ඡාම සීවක	61
ඉහො බහිසා	184
ඉත්ථං	28
ඉත්ථිං	404
ඉදං	170
ඉදං දුතියාභිසෙවනං	201
ඉදති	500
ඉද්ධිමා	439
ඉද්ධියා	104
ඉද්ධියා ව විසාරදො	458
ඉද්ධි	439
ඉධ	51, 158, 251
ඉධමෙව	112
ඉධෙව කිත්තිං ලහති	539
ඉධෙව ඡ්ඤාසිතාන	523
ඉධෙව තිඤ්ඤං ලහති	39
ඉධෙව විධම්මානි	308

පිළිබිඹුකරී.	පිළිබිඹුකරී
ඉන්ද්‍රගොපකසඤ්ඤානා	60
ඉන්ද්‍ර	543
ඉන්ද්‍රියානි	421
ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතො	492
ඉමං	35
ඉමමත්ථං	15
ඉමසම්. දීඝමන්තරෙ	553
ඉරියාපටියං පසාදනීයං	531
උක්කණ්ණිතොපි න වසෙ	211
උක්කෙපකට්ඨවජ්ජයා	149
උග්ගරන්තං	445
උජ්ඣුහඤ්ච දස්සනං	490
උජ්ජමග්ගච්ඡි අකඛාතෙ	549
උජ්ජුගානොව පාවුසෙ	534
උජ්ඣිතං	404
උඤ්ජාපත්තගතෙ රතා	276
උචේදිති	451
උතුරුබිනියා	501
උත්තමත්ථස්ස පත්තියා	550
උත්තරිණ්ණා	188
උදකා	187
උදකං හි	73
උදග්ගමෙසෙන නවෙන	
සිත්තා	218
උදයබ්බියඤ්ච	55
උද්දෙසං	388
උඬුතො	278
උඬුමානු සහස්සධා	288
උඬුතුං	187
උත්තතා සුඛධම්මෙන	557
උත්තලස්ස	548
උපගා	47
උපසාගං විවජ්ජෙ	528
උපජ්ඣායො	61
උපජ්ඣායස්ස	302
උපනාමසුං	476
උපතිකම්මං	381
උපරතො	32
උපරුක්ඛනි	265
උපසන්නස්ස	154
උපසන්නා	32
උපසම්මනනි විහක්කා	123
උපසම්මදා ව මෙ ලද්ධා	430
උපාදානකඛයස්ස වා	550
උපාදානප්පමොචනො	454
උපායකුසලෙන	278
උපාරමිනවිනෙතා	428
උපාසිතා	304
උපෙති වර්මා රතනි	464
උප්පජ්ජේ වෙ රසෙ භණ්ණා	462
උප්පජ්ජේ වෙ සවෙ	461
උප්පතනෙනසු	169
උප්පතෙ	169, 170
උප්පන්නා	146
උප්පාදයගෙව මෙ සතිං	
සඤ්ඤාසම්මං විරුගතිස්සිතං	535
උභයත්ථ කට්ඨග්ගො	469
උභයා ඛංසතෙ	353
උභයෙනෙව සම්මතො	394
උභයං	525
උභින්නං තිඤ්ඤින්නං	461
උභින්නමත්ථං-පෙ-උපසම්මති	461
උභොජනානුකසිඤ්චි	
ජබ්බායො පප්පනානු මෙ	402
උලාරපාමොජ්ජො	149
උසුකාරොච තෙජනං විහතං	
උජ්ජං කරිත්වාන අච්ඡරං	
හිඤ්ඤාගාරිත	88
ඵකකො වාගං හෙරවෙ බිලෙ	
විහරාමි	315
ඵකඛගදස්සි දුමෙමධො	213
ඵකවෙ ඔස්සජෙය්‍ය	408
ඵකත්තතිරතං හි මෙ	121
ඵකධම්මං	348
ඵකපාදෙන අසාසිං ආසකං	
පරිවජ්ජයිං	388
ඵකප්පහනසම්මං	96
ඵකප්පථං	199
ඵකාතිසො	505
ඵකා වාචා මෙ භාසිතා	249

පිළිබිකාති.	
එකාසනායු වරහො විනන	
වූපසමයු ව	354
එකො	47, 358
එකො ගම්යාමි	505
එකං වුබගතං සඤ්ඤං	
අලහිත්ථං පතියානො	338
එතමත්ථං අභාසි	414
එතාදිසං කරිත්තාන බහුං	
දුග්ගතිගාමිනං	385
එතාදිසං ධම්මං සාවජ්ඣා	
සච්ඡිකාගිති	325
එතෙන	543
එතං	531, 532, 543
එතං සාමඤ්ඤං	101
එතං සුඛං අධිශෙති	
එකමනනං සවසිසිතං	519
එවායං වනතති කායො	524
එවායං සුඛමෙධති	352
එවං	116, 303, 408, 451
එවං අහං භරියායානිතාය	161
එවං ආවතාසියං	426
එවං විහරමානායු	529
එසබ්බාමි සත්ථානං	506
එසා චෙව	480
එසාතිසංසො ධම්මෙව	
සුච්ඡේදනං න දුග්ගතිං	
ගච්ඡති ධම්මවාටි	397
එසා මෙ අනුසාසති	555
එසා නිසිත්තා අභිසද්දතිත්තා	271
එසාව ගිශ්සසෙ	227
එසා සුඛිති මඤ්ඤනො	416
එහි	302
ඔග්ග	128, 419
ඔසසංසිදනො	524
ඔදරිතො	206
ඔභාසජ්ඣං	82
ඔමසො	105
ඔරං ඔදනපාකමා	404
ඔලගෙයාමි	425
ඔලගො න ගජ්ඣි	425

පිළිබිකාති.	
ඔවාදෙ වයා තිශෙය්‍ය	377
කකුසකි	481
කඛ්ඛා ජජ්ජති	168
කඛ්ඛං	253
කච්චි	87
කතං කතබ්බකං මයා	413
කතනතං	15
කථං කරියාසි	331
කථං භික්ඛු කරියාසි	421
කද්දිගං විහරියාමි	
කතකිච්චො අනාසචො	505
කතතාරඛාතපකකනො	197
කනනු තත්ථෙ-පච්ඡනො	400
කපපාභපෙපසු	370
කමමං බහුකං න කාරයෙ	485
කංසං	200
කරං	350
කරියං නාවරුජ්ඣියං	293
කළීරෙ	161
කලූතං	218
කලූතාණ්ණරියාපථො	458
කලූතාණ්ණච මාතුකං	538
කලූතාණ්පඤ්ඤ	489
කලූතාණ්මිත්තො	489
කලූතාණ්වාකකරණො	431
කලූතාණ්සිලො	489
කසස සෙලුපමං විනතං	
සිතං නානුපකම්පති	316
කාතියාන	451
කාමකොපපභිණො	559
කාමගුණෙති	502
කාමජලා	425
කාමධාතුපුරකබ්බො	439
කාමං	402
කාමකිං	395
කාතනො වනො	421
කාමච්ඡන්දො	166
කාමරුගෙන	278
කාමරුගෙන අද්දිතො	449
කාමෙ ච්ඡිත්තාන	114

පිළිබිඹුකිරී.		පිළිබිඹුකිරී.	
කාමෙසවංචිනවං දිසවා	467	කොකුනා	147
කාමං කරසසු රුපාති	118	කොකුනායෙව	147
කායගතාසනිං	48, 549	කොකුනා	147
කායදුඤ්චලගරුනො	226	කොවලං	17, 331
කායසංගෙද	502	කොසෙ මෙ ඔලිබියානා	
කාරං විස	78	කප්පකො උපසංකම්	296
කාලී	271	කො කුටිකායං	129
කාලං	449	කොළුකො	519
කාලකුටි පරිකර්මා	535	කොලාගලං හතුහතරං	358
කාලකුටි පරිකර්මා		කො හි හසං ජනෙනානො	270
කාලකුටිනො පරිකර්මා	319	බැරුනාති කිම්බි පුටං	404
කාලකුටිනො පරිකර්මා	358	බණ්ණා	350
කාලකුටිනො පරිකර්මා	557	බණ්ණානිහා	448
කාලකුටිනො පරිකර්මා		බණ්ණා වෙ මා උපවිච්ඡා	448
කාලකුටිනො පරිකර්මා	400	බණ්ණා	185, 284
කාලකුටිනො පරිකර්මා	557	බණ්ණායො	482
කාලකුටිනො පරිකර්මා	528	බයං විරුගං අමතං පණ්ණිහං	191
කාලකුටිනො පරිකර්මා	408	බලනො කාලී	411
කාලකුටිනො පරිකර්මා	558	බලිකා	116
කාලකුටිනො පරිකර්මා	538	බිසං කිණ්ණිකා සතිකා	
කාලකුටිනො පරිකර්මා	513	කිණ්ණිකා විස දුපපසුං	462
කාලකුටිනො පරිකර්මා	152	බිණ්ණා	255
කාලකුටිනො පරිකර්මා	358	බුද්ධකෙති	112
කාලකුටිනො පරිකර්මා	534	බුද්ධං	450
කාලකුටිනො පරිකර්මා	238	බෙසෙත්තා	428
කාලකුටිනො පරිකර්මා	102	බො	265
කාලකුටිනො පරිකර්මා	317	ගමනාසොකොව සාගරං	293
කාලකුටිනො පරිකර්මා	25, 27	ගමනකො නං උදිකසිසං	379
කාලකුටිනො පරිකර්මා	461	ගමනාම	302
කාලකුටිනො පරිකර්මා	316	ගණාචරියං	390
කාලකුටිනො පරිකර්මා	226	ගණනාමුලො	398
කාලකුටිනො පරිකර්මා	181	ගහමාසුසංඝියං	164
කාලකුටිනො පරිකර්මා	461	ගති සබ්බා සමුච්ඡිනා	337
කාලකුටිනො පරිකර්මා	316	ගති	518
කාලකුටිනො පරිකර්මා	527	ගතිසු	336
කාලකුටිනො පරිකර්මා	445	ගතො	481
කාලකුටිනො පරිකර්මා	96	ගතනාති පරිමුඡ්ඡා	381
කාලකුටිනො පරිකර්මා	206	ගතබ්බා	288
කාලකුටිනො පරිකර්මා	496	ගතාච්ඡායා	389
කාලකුටිනො පරිකර්මා	85	ගතායං	389

	පිළිබිඹුකාති.		පිළිබිඹුකාති.
ගරුහනති	283	වාරිතතං	531
ගරුසම්මනෙ	456	වංලෙ උපවංලෙ සිසුපවංලෙ	110
ගරුතං	432	විතත	425
ගලනතමිති	497	විතතකපි	352
ගහකාරක දිවෙඨාසි	308	විතතකලි	425
ගහකාරකං ගවෙසනෙතා	308	විතතඤ්ච සුසමාගිතං	118
ගහට්ඨානං	149	විතතඤ්ච සුසමාගිතං මම	123
ගාථා	4	විතතතිමිතතස්ස නොවිදෙ	183
ගාමා	98	විතතහදුක	330
ගාමං	320	විතතස්ස ච සන්ධිපනං	531
ගාරවො	413	විතතස්සපාදනොවිදෙ	528
ගාරවො භුපලබ්හති	384	විතතිනාරෙ අපවිති යථාභූතං	531
ගිඨා	145	විතතං	82
ගිරිකඤ්ජරෙ	505	විතතං මෙ සුසමාගිතං	26
ගිරිගබ්හරෙ	4, 6	විතතං විමුච්චි මෙ	379
ගිරිතා	227	විතතං සුසමාගිතඤ්ච මයං	126
ගුහතවාතෙ	527	වුහා	145
ගුහතවාතෙ සුසංවුතො	232	වෙ	251
ගුප්තපෙත ගාලුතිනො	523	වෙනසො අභිපත්තිනො	493
ගොහම	237, 503	වෙනොසමිථනොවිදෙ	222
ගොහමි	502	වොදෙසි තරසාරපි	438
ගොහමො	131	ජංගමං	492
සට්ටියනෙතා	218	ජදනං විප්පහාස	500
ව	394	ජඤ්ජරාගවසුපෙතා න මං	
වකුමිතා	453	ජනනති	473
වකුමිතා	394	ජඤ්ජ	398
වකුමිසාමි ඵකනො	505	ජනනා	27
වජ්ජිතාන	199	ජනනා මෙ කුටිකා සුඛා	
වකුගන්තන	521	තිවාහා	126
වතතාරි	182	ජනනා	463
වතතාරෙ සභිපඨානෙ	291	ජනනං විවරෙථ	463
වඤ්ඤාසුද්	379	ජථසාසනනෙ හිත්වා	232
වඤ්ඤ යථා දෙසිනාපුණ්ණ		ජථසිතොති මෙ පතොතා	249
මාසියා	399	ජමිපාසන	330
විපලො	278	ජෙතනුං	450
විමමකඤ්චකසනනොමො	523	ජඤ්ඤ	55
වරතො	464	ජට්ටගුහස්ස	439
වරෙය්‍ය සංයොජනවිප්ප		ජනමෙවසිතො ජනො	269
මොකකං	263	ජනමිති	269
වාරිකං	170	ජනෙති	218

පිළිබිඹුකරා.	පිළිබිඹුකරා.
ජනෙන ජනිතෙන වා 270	තණ්හාජලො සමුගතො 398
ජනො 269	තණ්හාමුලෙනානුගතො 524
ජනො ජනෙන ගෙයියති 269	තණ්හාසලෙන ඔතිණ්ණො 463
ගෙයෙති ව ජනො ජනං 269	තණ්හං පජගෙය්‍ය 532
ජනං ඔහාය ගව්ජනං 270	තනියෙ අනතරවය්‍යමිති 250
ගෙයෙති වා ඔහුං ජනං 270	තනො 98, 379, 431, 450, 458, 469, 476, 493, 496, 527
ජරාය පරිවාරිතො 463	තනො විතං විමුච්චි මෙ 476
ජග සිංහං සමුය්‍යං 180	තනො මෙ ආයි සංවෙගො 438
ජගරුපෙන පව්ජනා 396	අඛ්‍යුතො ලොමහංසනො 438
ජති 255	තනො මෙ මනසිකාරො 450
ජතිමදෙන මනෙතාහං 456	යොතිසො උදපජ්ජ 402
ජතියා සතතවය්‍යෙන ලබා මෙ උපසම්පදා 476	තනො සමං පටිලහිං 360
ජනො පණ්ඩරකෙතුනා 395	තත්ත කිං ජයෙන මුනි 15
ජලපව්ජනා 512	තත්ත තත්ත 472
ජග්ගුච්ඡිතො 164	තත්තව පතීතං ජමා 191
ජරමානෙන 92	තථාගතානං 35
ජිවිකතො 402	තථාහි 217
ජිවිතං උපරුජ්ඣති 559	තද්වරං 99
ජිවිතඤ්ඤා අධිමෙවන 416, 417	තද නදි අජනරණී රමෙති මං 400
ජුහාමි දකඛ්‍යොසය්‍යයං 57	තද්වරං 450
කාතරතො 460	තප්පමානෙන 92
කාතසොබුමසමපනෙනා 152	තමොකබ්බො පදුලිතො 537
කාපිතා 237	තයො සුචෙ 392
කාය 108	තරණියෙ ව දකියෙ 413
කායති 112	තව නතීනෙ 413
කායාමි 452	තව සාසනෙ 102, 315, 398, 439, 490
කායෙය්‍ය 102	තසමා පජනං උපධිං න කසිර 272
කායං 78, 183	තසා 195
කුඤ්ඤා ව ධම්මෙසු විසේසි අය්‍ය 433	තසා තසො ව දයාදෙ 265
කුණුවජ්ජනිපාතනො 373	තසානං පටිගායනති 392
කුණුතො 263	තසා මෙ 143, 172
කුණුතො අනො සුඛාවගො 45	තසා මෙවං විගරතො 313
කුණුතො 105	තසා වසිනති ආසවා 202
තඤ්ඤාපි 114	තසා සඤ්ඤා වාහසා 338
තණ්හා 284	තසාහං ධම්මං සුඤ්ඤා 150
තණ්හාජනජාදිතා 395	

	පිටිකතානි.
තසංඝාතං වචනං සුභා	519
තසංඝාතං සභා	236
තසංඝං විහාරාමි	411
තසංඝං විහාරාමි අප්පමනෙතා	127
තභිං	134
තංච	293
තාදිසං	82
තාදිති	482
තාමතමදසකසුප්පතිණා	400
තාති ච සුඛිතො විහරිසංඝා	442
තාහං විතතකලිං බ්‍රුමි	335
තීඨතො	464
තීඨතති ජිහනමුලකා	189, 239
තීඨාති මම සාසනෙ	469
තීණං භියො න මඤ්ඤති	350
තීණණං මෙ තාලපතතානං	
ගඛනාතීරෙ කුටි කතා	249
තිදිවමති	502
තිරව්ජානසොනියා	375
තිරිඨං සොලසපඤ්ඤධො	238
තිසංඝා විජ්ජා අනුප්පතතා	
කභං බ්‍රුමිසං සාසනං	123
කුසෙන විපෙනන	428
කුසොපදනෙ විහරං	
විහරමි අනාසනො	119
තෙ 78, 119, 165, 425, 476, 500	
තෙජනං	73
තෙන 77, 178, 195, 480	
තෙනතජසෙන	482
තෙන තෙනෙව චජ්ජි යෙන	
සුලං කලිමහරං	335
තෙපි තප්පෙව තිරිතති	265
තෙ මෙ ඉප්පකිංසු සකිකප්පා	
යදන්තො පාවිසිං කුටිං	
විජ්ජා විමුක්තං පච්චෙසං	139
තෙවිජ්ජාගං	222
තෙසඤ්ඤතරො	352
තෙසමයං පච්ඡිමකො	
වරිමොයං සමුසංගො	325
තෙ සෙලා රමයතති මං	224

	පිටිකතානි.
තෙති	502
තං 149, 170, 340	
තං වයං	512
ඵලං	187
ථුණිකා ච පදාලිතා	308
දකඛිණෙයො	394
දතතසං	461
දකුං	518
දකෙබ්බං	45
දකෙබ්බං	85
දමෙන 45, 543	
දමිඤ්ඤ	542
දලහවිරියො පරකකමිං	402
දලහසලසමපටිතො	372
දසසනායොපසංකම	479
දසසනං	168
දගරො	327
දඤ්ඤො	497
දාසිනං	4, 6
දායාදො	70
දාසිගණපුරකතො	396
දිසා මයා ධම්මධරා	
උපාසකා කාමා අතිච්ඡා ඉති	
ගාසමානා	313
දිනතො	320
දිබ්බචකුටු විසොධිතං	439
දිබ්බසොතඤ්ඤා පාපුණිං	439
දිබ්බභි කාමෙති	502
දිවා	181
දිසා	202
දිසාවාන පාවිසිතති	438
දිසා විතාසකං අග්ගං	456
දුක්ඛකකෙකො	172
දුක්ඛකකෙයො අනුප්පතතො	239
දුක්ඛජනසං	172
දුක්ඛඤ්ඤා පටිච්චෙදියං	558
දුක්ඛධම්මෙන මොනනා	557
දුක්ඛතනං	529
දුක්ඛමච්චිපි	375
දුක්ඛසං	181

පිළිබිඹාති.	
දුකකියා පාරගු	548
දුකකියාවගනි.	495
දුකකි කාමා	194
දුකකි ජාති පුනපුන.	308, 373
දුකෙකි	558
දුකිනි.	164
දුකකි නිගව්ජයි	83
දුග්ගකෙකි	385
දුග්ගකෙකි පරිහිරති	466
දුව්ජනන.	254
දුග්ගමියො	45
දුනතිකකිමො	161
දුප්පබ්බජ්ජ.	220
දුමච්ඡායා	146
දුමා	500
දුමාති	500
දුමච්ඡො	519
දුමච්ඡෙධෙති	558
දුමච්ඡෙධො	181, 428
දෙවසංඝපුරකකිග.	543
දෙවා	26, 126
දෙවා නමස්සනති	104
දෙවාපි පරචිත්තවිදු	487
දෙවෙ	497
දෙවො	126
දෙවො ව වසාති දෙවො ව	
ගඤ්ඤායති	314
දෙසෙනනං ධම්මවුත්තම.	390
මිත්තං අත්තරවසානං	249
ධම්මාරූපා	271
ධම්ම	288
ධම්මසුඤ්ඤා	358
ධම්මි.	450
ධම්මචාරි.	397
ධම්මතා මමෙසා	315
ධම්මාදාසං	298, 445
ධම්මභූතෙති	482
ධම්මරජස්ස	443
ධම්මා	325
ධම්මානං පච්චියො යථාභූතං	531

පිළිබිඹාති.	
ධම්මෙ	56
ධම්මෙ සීතා	398
ධම්මෙන ව අලංකො යො	558
ධම්මෙන	503
ධම්මෙසු	53, 394
ධම්මො	397
ධම්මො	156, 252, 441
ධම්මො සුඤ්ඤා	416
ධම්මො සංඝො ව පූජ්භො	304
ධරණී	122
ධාරෙය්‍ය	527
ධිතිමා	48
ධි	385
ධිරො	432
ධුතාප මච්චිනො සෙනං	
නලාගාරංව කුජ්ඣරො	373
ධුරෙ සුත්තො	557
ධුට්ඨසාගො මරණස්ස	523
ධංසනෙ	538
න ඉදං අනෙකෙ ජීවිතං	246
න උකිකිපෙ	332
න උය්‍යමෙ	485
නගග්ගෙසු	218
නගනනරෙ	497
නගවිවරගනො	108
නගවිවරං	497
න ව කාශාමි විසෙක සුචං	209
නවත්තවණ්ණං පරිසාසු	
බ්‍යාගරෙ	332
න ව ලභෙ පිණ්ඩං	441
නවාහු න මෙ හවිසාති න ව	
මෙ එතරති විජ්ජති	305
න තථාමතං සතරසං සුධත්තං	
යං මයජ්ජපරිභූතං	191
න තාව සුපිභුං හොති රතති	
නකඛත්තමාලිනී	317
න තාවාහං පණ්ඩිතං	438
න තං හොති	384
න ජි කොචි හවො තිවෙවා	243
න ජි තෙසං පියාපියං	559

	පිටිකොන.
නැව්දැනි පුනබ්බවො	152, 175
නැව් දුටුවිතං මම	360
නැව් හයං වා ජලතිතත්තංවා	
ලොමහංසො වා	315
නැවෙවානත්ථසංගිතං වසෙ	
වාසං විචක්ඛණො	212
නදන්තානං	4, 5
නදන්ති මොරං සුසිඛා සුපෙ	
බුණා සුනිලගිවා සුබුමා	
සුගජ්ඣො	333
නදන්ති	303
නදිං තෙරජරං අගා	416
න නිසිදෙ මුහුත්තමි තණ්හා	
සලෙල් අනුගතෙ	493
න නුතායං	217
නනුක	302
නනුමානාගතං විතතං	335
නපරස්සපතිධාය කමමං	
මමසං පාපකං	486
න පරෙ වචනා වොරෙ	487
න පිටිසාමි	312
න බ්‍රාහ්මණො	261
නතෙ	496
නතං පුට්ඨියා යථා	384
න මය්‍යං කප්පතෙ අජජ	480
නමසාමි තථාගතං	417
නමසාමිසු	543
න මෙ අත්ථො කුමාරිති	133
න මෙ තං එකුති විතතං	121
නමො	119, 195
නයන්ති	73
ගරු දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති තෙධ	
සොවන්ති මානවා	557
නරෙ	353, 358
නලසෙත්ථං දුබ්බලං	
මගොසො	50
නවග්ගං	426
නවපබ්බජිතො	370
නව තොතාති තෙ කායෙ	
යාති සන්දන්ති සබ්බද	385

	පිටිකොන.
න විජ්ජති	166
න විරුහති	428
නවො	370
න සත්ථායෙන පාපෙන	197
නසාදිසිං	388
න සුඛා කාමා	194
න සෙවනති	549
න සො උපවදෙ කඤ්චි	528
නහාරස්සත්තිබ්බකො	523
නති තානං නව විජ්ජතෙව	
අඤ්ඤං	451
නහ නිං කප්පම මත්ත	
මඤ්ඤාසි	322
නාගා	218
නාගො සබ්බාමසිසෙ වා	91, 358
නාඤ්ඤං පත්ථෙ රසං බහුං	527
නානාකුණ්ථපට්ඨරෙ	466
නානාජනපදං	102
නානතො සමකං	456
නාතිවසාති	463
නාතිවෙලං පහාසෙය්‍ය	528
නායුසං පුබ්බෙ	481
නාධිගවේශ්‍ය	408
නානත්ථෙ ව නිවුත්තා	265
නානාකුලමලසමුප්පණො	522
නාපගතං	53
නානාභාවො	524
නාතිජනාමි සබ්බපං අන	
රියං දෙසසංගිතං	120
නාතිනඤ්ඤි ජිවිතං	319, 535
නාතිනඤ්ඤි මරණං	319, 535
නාරියො	134
නාසෙය්‍යං	342
නාහාරෙ හදයස්ස සන්තිතො	246
නාගං එවෙන අත්ථකො	208
නිකන්ති	74
නිකම්මං	373
නිකම්මකුත	164
නිග්ගෙය්‍යාමි	170
නිග්ගයා අනුබ්බසාය	
වොදිතා කුතයො මයා	356

පිළිබඳකාරි.		පිළිබඳකාරි.	
නිවැං දලහපරකකමා	276	නො	87, 302
නිවැං දලහපරකකමො	421	නො ව පරිකම්පෙ ඡරෙ	332
නිද්ධිතා	69	නො රමෙ	170
නිපකො	183	නං-පිදිනා මහමානසමහවං	375
නිපතති	235	පකබනො	372
නිපතෙ	169	පකම්මා	261
නිපතනොපු	169	පහගිහනිමහාසං	528
නිපුණං	84	පහරනනං	445
නිබ්බොධෙනති	78	පඛිකපලිපා	188
නිබ්බනපො	497	පවලිතා	375
නිබ්බාණමතිහාරයෙ	549	පවකබ්බං	449
නිබ්බාණං	443	පව්වයං	479
නිබ්බාණං හදයසමිං ඔපිස	237	පව්වවෙකම්මං ඉමං කායං	445
නිබ්බද්ධ සමතිඵලං	379	පව්වව්වසිං	84
නිබ්බිසං	535	පව්ව්ව	439
නිබ්බුතිං	92, 453	පව්ව්වසං කවුකං ගොති	267
නිමිසං	92	පව්ව්වහනති සො පරෙ	260
නිරයාලො	497	පජ්ජාලිතො	36
නිරන්තො	523	පජ්ජාතිකරො	452
නිරයං අගඤ්ඤං	375	පඤ්චකපසතානානං එක	
නිරුපධි	493	රතනිං අනුසාරිං	291
නිරුකතො	439, 476	පඤ්චකාමගුණං	371
නිවහනො	482	පඤ්චකකතො පරිඤ්ඤා	189, 239
නිවානවුත්තරා	160	පඤ්චකකතො පරිඤ්ඤා	431
නිවාතා	26	පඤ්චකකතො තුරියො	446
නිවාපපුඤා	69	පඤ්ච වුත්තරි නාවයො	67
නිසිප්පං	36, 497	පඤ්ච ඡෙද	67
නිසිද්ධ	451	පඤ්ච ජන	67
නිවෙ	542	පඤ්චනිවරණෙ ගිතො	298
නිවං මනං කරතො	542	පඤ්චපඤ්ඤාසමානාති රතෙ	
නිලබ්බවණ්ණං	60	ජලලමධාරයං	387
නිලා සුභිවා	78	පඤ්චසමානාතිතො	67
නුපලබ්ධාති	443	පඤ්චාගානං පබ්බජිතො	342
නෙකධාති	375	පඤ්ච ලිකතා	468
නෙකෙසං සමගතිනාවා	523	පඤ්ඤා	158, 291
නෙකකමෙව	550	පඤ්ඤා පන උත්තමො	539
නෙකකමෙවං දුක්ඛමෙවො	467	පඤ්ඤාලි	57
නෙහරා පඤ්ඤා	87	පඤ්ඤා අත්තානං ජානාති	263
නෙවසඤ්ඤා පු අසඤ්ඤා පු සිතං	375	පඤ්ඤා සුභතිතිවර්ති	513
නෙසාදකො	227	පඤ්ඤා	479

	පිළිබිඹාති.
පඤ්ඤා	35
පටිගච්ච	512
පටිසම්ඛානං	433
පටිසල්ලානකාරණං	527
පඨමං	492
පඨවිං	71
පණ්ණවෙහි	473
පණ්ණිධි	493
පණ්ණිතෙහන්දසයිති	39, 40
පණ්ණිතො	214, 433
පණ්ණිතං චත මං සන්තං	371
පණ්ණවිසතිවිසානාති යතො	
පබ්බජිතො අහං	449
පතනති	145
පතිඨා	538
පතිසිතො පඤ්චබලෙසු	426
පතිතා	145
පතිතිඨති	116
පතිස්සානා	110
පතිස්සානො	183
පතොතා මෙ ආසවකකයො	232,
	239, 244, 284
පත්ථයානො	537
පත්ථෙන්නො	377
පදනම්ණකමිමං	101
පදනම්ණං	79
පදං සන්තං	56
පතාදෙ නාම සො රාජ	288
පනනාති	531
පත්තකො නිසීදි	520
පපඤ්චසම්භාවදුක්ඛාධි	
වාහිතිං	496
පප්පය්‍ය	428, 559
පබ්බජිතො	81, 118
පබ්බජිං	156, 164, 216
පබ්බජං භුලසිචාන	215
පබ්බජ්‍යං අහං අයාමි	542
පබ්බතෙන	227
පබ්බාජෙචාන	476
පමනනවාරිතො	447

	පිළිබිඹාති.
පමනනවැඩුනා බඩා මවුරු	
කුමිනාමුබෙ	395
පමාද්‍යුපතිතො රජෙ	448
පමාදෙ රජෙ	448
පමුඛං සබ්බධමමානං	538
පයතතොතො වොදපෙසාමි	426
පරපාණාති හිංසති	353
පරමිතිතානුකම්පිතො	217
පරමං සනතිං	92, 428
පරලො	353
පරමාසෙන	416
පරික්ඛිතොතො ජරාය ව	464
පරිවාරකං	476
පරිවාරෙචා	199
පරිච්ඡේණං	535
පරිච්ඡේදෙන	223
පරිජනනති	345
පරිඤ්ඤතා	284
පරිත්තරංසො	452
පරිත්තිකා	439
පරිත්තං දුරුමාරුක්ඛ යථා	
සීදෙ මහණණ්ණවෙ	268
පරිනිබ්බාසිස්සත්තානාසවො	
	204, 428
පරිනිබ්බුතො	45
පරිනිතො	450
පරිපකකං	523
පරිපුණ්ණං සුභාවිතා	512
පරිවුය්‍ය කණ්හ	83
පරිභූතො	518, 542
පරියෙසති	400
පරියෙසති ලෙතං	400
පරිවජෙය්‍ය ජනං	485
පරිවතතිසං	337
පරිපුස්සති	428
පරිහරිය	502
පරිහායති සබ්බමා	428
පරෙ	283, 383, 472, 487
පරෙ පසංසනති	283
පලාලච්ඡන්තකො සෙය්‍යං	
යද්දෙසෙසු පුබ්බජිතො	331

පිළිබිඹුකරු.	පිළිබිඹුකරු.
පලෙඳි	400
පලෙඳිකරු උපාධිසිං.	493
පවසා	126
පවිසගොවර	421
පවිසො	379
පවිසිතෙතන	268
පවිසිතෙතන	528
පවිසෙකරු සං විජිතිය	183
පසකසිය	237
පසතං	426
පසාබජනො	161
පසංසං	537, 538
පසංසනනි	283
පසංසායං	558
පසංසිතං	489
පසා	35, 445
පසානි	512
පසානි පසො	141
පසා ධම්මපුට්ඨමං	81, 310
පසානතු හං සාසියා	
කොලියා පවිජාමුඛං	
රෙහිණි තාරයනනං	501
පසා විරියං පරකකමං	293, 313
පහනාන	496
පහාය කාමානි මනොරමානි	164
පහායානපසකො හොගෙ	276
පහිතහනා	276
පහිණා සුසමුගහා	457
පහිණො	174
පහිණො ජලසංඛාතො	255
පානනි නිදියො	217
පානිනවංසදයමිති	275
පානසිංසු	371
පානාලා	188
පානාලා පරිවජනා	188
පාදපෙ	338
පාදසි පාදපුඤ්ඤනිං	519
පාදකා ඔරුගිනාන	468
පාදකාරාග්ග වෙසිකා	468
පානං	512
පාපධම්මො	251
පාපමාවරං	538
පාපමිතෙතන	377
පාපෙ	425
පාපං	177
පාමොජ්ඣබුද්ධො	56
පාරගතං	332
පාසාදජායං	479
පාසාදිකෙතන වතෙතන	458
පිණ්ඩකාය	379, 527
පිණ්ඩකාය වරිකාමි අභි	
ජඝ්ඝාබලං මම	360
පිතුපිතා මයහං තුලංසි	503
පියනිමිතනං මනසිකරෙතො	202
පියකමි	96
පිතියා පුට්ඨකරෙතො හොගිසි	
සතනමුදගො	441
පිතිසුබොන	421
පිණාන රසග්ගමනමං	209
පුතනක	178
පුතෙතා අපච්ඡෙදො තාදිකො	108
පුපුඅඤ්ඤවාදිනං	184
පුපුසිලා	223
පුත ගෙහං	308
පුත ජිවං මනො හි සො	114
පුතපාරාග්ග වෙසිකමං	381
පුතපුතං	375, 425
පුතරාගවජ්ජෙන ඉධ	114
පුතරාගතං	145
පුබ්බ	177
පුබ්බනිවාසං ජාතමි	439
පුබ්බ ගතනි අතනානං	260
පුරතො පවජනො වා	504
පුරුණියා	131
පුරිකකිවමානි	350
පුරුතනමං	512
පුර	170, 518
පුතීකායො	523
පුතීකං	428
පුතී	445
පුර	385

පිළිබිඹාති.		පිළිබිඹාති.	
පෙව්ව	537	බ්‍රිඬෙන	453
පෙතලොකං	375	බ්‍රිඬෙසු සභාරවතා	531
පොට්තිලං	85	බ්‍රිඬො	416
පොසියො	98	බ්‍රිඬං සරණමාගමං	388
පංසුකුලං ව විවරං	249	බොජ්ඣබ්‍රිකාති	421
ඵරමානො සමුස්සයං	421	බ්‍රාහ්මිනං	164
ඵරුසුපකකමා	265	බ්‍රාහ්මිනි.	542
ඵලගං	82	බ්‍රහ්මි	271
ථුට්ඨො ඩංසෙහි	91	බ්‍රහ්මවනෙ	91
ථුට්ඨො ව පිතිසුබ්‍රෙතවිපුලෙන	210	බ්‍රහ්ම	543
ථුසිච්චො	15	බ්‍රහ්මවරියානු විණෙණන	352
ථුසිස්සං වතස්සො අපප		බ්‍රහ්මවරියෙන	543
මිඤ්ඤායො	441	බ්‍රහ්මනො පෙකධමානස්ස	
බලවා	426	තනො විතතං විබ්බවි මෙ	306
බලාකා	400	බ්‍රාහ්මණමුත්තමං	543
බලාති	421	බ්‍රාහ්මණං	543
බලිසෙනෙව අමුච්ඡරං	466	හගවා	184
බවෙහාදකෙ	444	හගවා තත් අගඤ්ඤි	519
බතිද්ධා	474	හතිරසානං	500
බතිද්ධා ව විපස්සති	474	හජෙය්‍යුත්තමපුස්සලෙ	377
බහුකුච්ඡසලලනිනෙන	227	හතකො යථා	534
බහුදෙවරතති.	431	හදනෙන	500
බහුස්සුතා	352	හඳ්දියො	472
බහුස්සුතො	433	හඳ්දො	68
බහුං හි සො පසවති පුඤ්ඤං		හඳ්දං චො	448
තෙන තාදිසකො නරො	354	හයස්ස	77
බාලමි කරොතති පණ්ඩිතං	168	හවනෙතති සමුගතා	255
බාලානං අභිනංජිතං	445	හවරගප්පහානාය	106
බාහා පග්ගස්ස කාදුනෙනා	449	හවරගගතස්ස මෙ සතො	305
බාහාය මං ගගෙඤ්ඤාන	519	හවරගො පුත මෙ ත විජ්ජති	305
බාහිරස්ස	548	හවා	416
බාහුසච්චං	531	හවාහවචසංගතා	557
බාහං ව ගෙඤ්ඤා	271	හවාහවෙ	559
බිලිබිලිකා	238	හවා සබ්බෙ සමුගතා	152
බුබ්බුප්පමෙය්‍යං අනුස්සර		හවා සබ්බෙ පදුමිකා	185
පසනෙනා	441	හවාං අභිහාරකාසුංච	
බුබ්බර	119	ඤ්ඤෙන අනුපස්සකො	454
බුබ්බස්ස	70, 84	හාතා	518
බුබ්බස්ස පුත්තොමති	502	හාවයො	531
බුබ්බා	325	හාවයං	292

පිළිබිකානි.	පිළිබිකානි.
භාවිතත්තානං 4, 6, 11	මනසිකාශේරා යොතිසො
භාවිතා මම බොජ්ඣංගිනා 284	උදපජ්ජ 379
භාවෙති 496	මනුජස්ස 447
භාවෙනො සතිපඨානෙ 421	මනුස්සානං 542
භික්ඛු මසතිණෙණාති වුච්චති 67	මනුස්සෙ 265
භික්ඛු තුවංසි 331	මනුස්සෙසු දෙවෙසු 539
භික්ඛු 47	මනනසාණි 32
භික්ඛු සිව්විකං ගහණං 404	මම 53
භිජ්ජතුයං කායො 402	මම සබ්බපමඤ්ඤාය 438
භියොතා 218, 300	මයං 152
භියොතා උඛාන සංවේගං	මයතින්ද්‍රියානි 328
අදිනො වගනෙ ධුරං 300	මරණෙ 74
භුඤ්ඤානො මාසිකං භත්තං 388	මලබ්ලසොකනාසනො 497
භුඤ්ඤා මානුසකෙ කාමෙ 469	මහග්ගසො 69
භුත්තාන මධුපායාසං 79	මහතො 156
භුසනාරතො 87	මහප්පහං 39
භෙසකලාවතෙ 70	මහාඋකාරසමභාවො 523
භොගඉස්සරියෙන ව 454	මහාකෙතුං පටංසයි 147
මගධා 331	මහාජුතීං 390
මග්ගමකධාති 293	මහාරසං 156
මග්ගෙන වජ්ජනති භික්ඛවො 77	මහාචීර 500
මග්ගො න තිබ්බාණගමො	මහාචීරො 150
යථා අයං 184	මහාසමුද්දවෙණො 451
මග්ගං 156	මග්ගසකෙධා 538
මච්චිනාබ්බාහණො ලොකො 463	මා 178
මච්චිපාසංව මබ්බිතං 379	මා බො තිං කප්පට පචාලෙයි 321
මච්චිරජස්ස 49	මාගධානං 542
මජ්ඣිමනිකායෙ නාටි	මා ව පමාදො 237
තුරියෙ නච්චති නට්ඨති 379	මා තං අලසං 451
මඤ්චකමචි උපාච්ඡිං 450	මා තං උපකණ්ණකමචි
මඤ්ඤානං 71	තාලෙස්සං 321
මණ්ඩනං 278	මානවෙ 350
මතිකුසලෙන 160	මානානුසයමුජ්ජහං 140
මතං 164	මා තිද්ධබ්බලො අනු 451
මත්තකුඤ්ඤරසෙවිතං 505	මානුස්සොපි ව හවොතිරුධිනො 375
මත්තකුඤ්ඤා 358	මානෙත වඤ්ඤාතාසෙ 207
මත්තකුඤ්ඤා මය්ග භොජනෙ 528	මා මං ජඤ්ඤා 451
මත්තකෙ 105	මායා 502
මට්ඨො අතිභාරෙන 557	මාරපකෙධි 385
මදමත්තො 456	මාරවිසයෙ 372

පිළිබිඹාති.		පිළිබිඹාති.	
මාලහාරි	468	යකෙකු බාල පසසංසනා	558
මාලිනී	373	යකෙකු ලාහො අධමමිකො	558
මාලුහෙරිතො	352	යකෙකුක සනතුපො	439
මා වො නලංච සොතොච		යතතොතො	55
මාරො හජ් පුනපුනං	448	යතො	313
මා සාදෙසි තථාගතො	385	යතො අහං පබ්බජිතො	120
මාහං පුත භික්ෂුසිරො		යතො අහං පබ්බජිතො	
සසිසං	272	සමමාසමුඛසාසනෙ	306
මිගං නිලීනං කුටෙන	466	යත්	325
මිච්ඡාදිසි පභිණා මෙ	416	යත් හයං නාවතීසනී	77
මිච්ඡාදිසිං විවජ්ඣං	416	යථා	36, 96, 170, 408
මිත්තො හජෙය්‍ය කල්‍යාණො		යථා අධො	445
සුඛාජ්චෙ අහන්දිතො	370	යථා ඉදං තථා එතං	445
මිත්තොහි ව විරුජ්ඣනි	392	යථා උඬං තථා අධො	446
මිත්තං ඉධ කල්‍යාණං	531	යථා එකග්ගචිත්තස්ස සමමා	
මිද්ධි	69	ධමමං විපස්සනො	446
මිඛෙන පකතො	381	යථා ගාමෙ තථා තයො	358
මුනිබෙහති	472	යථා ගොතතා	13, 14
මුත්තො ඔසා ව ගන්ථා ව	188	යථා දිවා තථා රතනිං	446
මුනි	302	යථා දෙවො තථා දුරේ	358
මුනිතො	154	යථාධමමිභාරිතො	13, 14
මෙ	74, 293, 379	යථාධමුත්තො	13
මෙත්තොන විත්තොන	354	යථාධමුත්තො සප්පකුසලො	13, 14, 15
මෙත්තං ව අභිජනාමි	553	යථානාමා	13, 14
මෙධාවි	537	යථාපි	68
මොසරුජ	330	යථාපි පබ්බතො සෙලො	554
මොසං	283	යථා පුරෙ තථා පච්ඡා	446
මොනපථෙපු සිකකතො	154	යථා බුඛෙන දෙසිතො	513
මොනිස්සං	293	යථා බුහවා	358
මොනොන	293	යථාභුතං	185
මොරා	78	යථා මං ඔවදි	542
මොහකකයා	554	යථා රතනිං තථා දිවා	446
මොහච්ඡදනජාදිතො	524	යථාසුඛං	26
මොහා සබ්බෙ පභිණා මෙ	417	යථාසුනිතං	126, 411
මංසපෙසි විසිසරං	402	යදන්තියං	58
මංසලෙපෙන ලෙපිතො	523	යද්‍ය	69, 252, 383, 400, 492
යකුකු	535	යසො ව අපබුඞ්ගං	
යකුකු මෙ ආසවා බිණා	394	විකුසුකුකං අයසො ව යො	558
යකුකුමහි	394	යසොවං භාවිතං විතතං	316
යකුකු ජිවෙ අධමමියං	559	යාති දිසොදිසං	538
		යාය	302

පිස්සකානි.	
යාය ආසාය නිසාමි	501
යාවනොත් සමාගතා	448
යාපු සවිම. පුදුලලහං	257
යාහු රසෙ සමුක්කසො	548
උපං	408
යුඤ්ජනි	327
යුඤ්ජනි බුඩ්ධාසනෙ	373
යුත්තයොගො සද්ද සියා	529
යෙ	265
යෙ ආගතානං විනයනනි	
කඤ්ඤං	36
යෙ ව බො	386
යෙ ව සොසෙන අනුග්ග	473
යෙ ව තත් විජ්ජනනානි	383
යෙ ව දුකෙති සුඛසම්ඤ්ඤා	
මජ්ඣෙකෙ සිඛිකානිමිවදා	557
යෙත	538
යෙත යෙත	178
යෙත වානි දිසොදිසාං	538
යෙනෙව මග්ගෙන	481
යෙමං කායං මමායනනි	524
යෙමං කායං විවජ්ජනනි	
ගුප්ථිකතං ව පනතං	524
යෙමං රුපෙන පාමිංසු	473
යෙසායං	479
යෙසං	133, 514
යෙසං අත්තො හානිං ගවුච්ච	
තාරිසො	133
යෙහයං දෙසිතො ධම්මො	482
යො	45, 51, 151, 327, 432
යො කාමෙ කාමයනි	
දුක්ඛං සො කාමයනි	194
යො කුඛං පටිකුඤ්ඤානි	461
යොගකෙමිපපෙසු	
කොවිදෙසි	452
යොගකෙමිසං පනතියා	298
යොගකෙමිසං පඨසං	
කොවිදෙසි	156
යොගිපිනිකරං	505
යො දකුකාලෙ තරනි	392
යොධි කොවි මහුසෙසු	353

පිස්සකානි	
යොනිසො	170
යොනිසො උදපජ්ජ	396
යොනිසො පටිපජ්ජනා	
හවෙ විතතං උදබ්බිති.	279
යොපානුදී	49
යො පුබ්බෙ කරණියානි	
පච්ඡා සො කානුමිච්ඡති	346
යො වෙ අවිවා උපධිං	
කරුණි	272
යොවෙහා	466
යො වෙ තං-පෙ-දුරව්වයං	448
යොහං	285
යං	389, 394, 433, 447
යං කරුණි	265
යං නිව්වං දලහවිරසෙන	292
යං නිව්වං බොබුමිච්ඡතා	292
යං නිඤ්ඤා සිපිලං කමමං	383
යං වෙත් අසං පභිරුපං	
සාමඤ්ඤං අජ්ඣුපගතස්ස	530
යං වෙ බාලපසංසකා	558
යනනි	102
යං පන්ධානො ධම්මෙසු	
උපජ්ඣායො අනුග්ගති	
අමතං අභිකඤ්ඤානං	413
යං මයා	418
යං මයා අජ්ජ පටිභුතතං	191
යං මයා පකතං කමමං	175
යං සඤ්ඤං	338
යං හි ඵකො ජ්ඣුච්ඡනනි	
මතං දිස්සාන පාපකං	404
රක්ඛනි	397
රක්ඛෙය්ස	537
රක්ඛං	48
රජ්ජනනිපි විරජ්ජනනි	360
රක්ඤ්ඤං අහස්ස පඤ්ඤා	548
රත්තිඤ්ඤා	68
රත්තිඤ්ඤා	180
රත්තියා	542
රත්තාච්චසනෙ	493
රක්ඛං	512
රක්ඛණියා මෙ කුටිකා	133

පිළිබිඹුකෘති.		පිළිබිඹුකෘති.	
රමනති බමමරතියා		වන්දියාං බහුකං ජනං.	542
තින්ධාන ලොකියං රතියං	276	වමනිනො	542
රමමනෙසු නො රමෙ	170	වයො	235
රමමනොපි පක්කමෙ	212	වරහයදමකුසලො	426
රමයතති මං.	60	වසිතමෙම	535
රහඤ්ච තෙසං න බලනී		වසෙ අවසමානෙසු	170
ජෙත්තං.	313	වසෙ ව තමනි ජනයෙථ	
රහො සමනිවිජ්ඣති	254	පෙමං.	432
රාහුලභද්දෙති මං විදු	394	වසාති	126
රාකබ්බුලගහනං.	237	වසා	26
රාපිරා	60	වෘතරේගාහිනිනො	421
රාපිරං	408	වෘති මාලානො	122
රාපබායුසු	375	වෘතරං විශ ලෙපෙන	466
රාපං	202, 236	වෘතිතං.	531
රොගං.	481	වෘති නං පබ්බජිතො	469
ලහා වා	452	වෘලගං උසුතා යථා	84
ලබාන උපසම්පදා	402	වෘලමගනිසෙවිතෙ	535
ලහතෙ	99	වෘලමගනිසෙවිතං.	527
ලහුකො වත මෙ කායො	210	වෘලං විශ වෙධි	110
ලාභාලාභෙන මිථිතා	207	විකම්භො ජනිතංසාරෙ	
ලාභී	251	තත්තිදුති පුනබ්බවො	186
ලුබ්බි අභිසමෙහානො	421	විගතබ්බිලො	497
ලුබ්බෙනපි වා	527	විවකම්භො	40
ලුබ්බං	527	විවරනා	102
ලොකං	400	විවිකිව්ඡා	166
ලොකමනි ව අනභිරතියං	532	විවිතවෘතෙය්‍යවමංසකානං	496
ලොකායා	55	විජනනා	98
ලොකෙ	371, 559	විජනනති ව යෙ බමමං.	
වචනඤ්ඤා	432	ආතුරෙසු අනාතුරා	383
වජ්‍යති	77	විජනෙය්‍ය සකං අත්ථං	530
වබ්බිතගො	161	විජිතාපි	45, 48
වබ්බිතති කට්ඨං භොරං	466	විජ්ජාය	448
වණ්ණවතනං.	408	විජ්ජුතා	108
වණ්ණං	538	විජ්ජුතා වරති නගෙ	122
වත	187	විඤ්ඤාණානං පරිග්‍යාගෙ	454
වතවරියාහි	476	විතකෙක උපරුඤ්ඤානො	497
වත්තපසුතො	87	විතිණ්ණකමෙධා	45
වධං වරිග්‍යෙ තෙ කාම	257	විතතිලාභං	536
වතසණ්ඩමනි	472	විදු	479
වනො වසනො	505	විද්දෙසුතො	512
වන්දියං.	479	විතමසනො	462

පිටිකරානි.		පිටිකරානි.	
විනෝය සාරමය.	102	විහාරං පාවිසි	431
විපරියාදිකතං විතතං.	308	විහාරං මෙ පටිසංසං වෙනසො	
විපසංසිකා.	15	පණ්ඩි අනු	342
විපසංසි	481	විහාසිං අපරාජිතො	493
විපුලෙන	421	විණාහි	473
විප්පමුත්තොසි සබ්බසි	119	විනදුරො	97
විප්පමුත්තං කිලෙසෙහි	460	විනංසෙතෙව පකම්මො	261
විභූසිතා	468	වීරා	303
විමුච්චමානො උග්ගච්චි.	306	වුග්ගමානො මගොසෙත	388
විමුත්තො චච්චි අනාසවො	430	වුග්ගමානො මගොසෙච	187
විරජ.	179	වුසිතං ජනසාසනං	255
විරතතං රජතියෙසු	316	වෙ	432
විරාජතා	386	වෙදගු	51
විරියධුර්නිග්ගසීතො	426	වෙදනානං විඤ්ඤප්පනො	454
විවජ්ජෙතා	377	වෙහාරස්ස ච පණ්ඩිවස්ස ච	108
විවච.	463	වෙලා	538
විවර.	108	වෙචගුච්චිසම්ම.	79
විවිතං	527	වෙසමස්සෙත	265
විවෙකකාමස්ස	218	වෙහාසා	520
විවෙකමනුමුග්ගය.	80, 85	වො	110
විසතතිතා	495	ව්‍යනතීතනො වා	497
විසලො	497	සකපුත්තස්ස මාතර.	396
විසාරදු	414	සකලං	481
විසුඛඤ්ඤා	413	සකකා	503
විසොධයෙ	538	සකකායා	325
විසංසංහමමනෙත	350	සකකාපුත්තා	276
විසංවනෙතා හතො තතො	166	සකාරුජස්ස පුත්තො	195
විහරිස්සාමි	421	සගඛිනං	408
විහරිස්සාමි කාතනො	421	සග්ගකායමගමං සකිං සකිං	375
විහරිංසු	13	සග්ගෙ ච මොදනං	531
විහරී	54	සග්ගෙපි තෙ න රජ්ජනති	
විහරෙය්‍ය විප්පමුත්තො	532	කිම්බිත පත මානුසෙ	386
විහරං	421	සග්ගෙසු	199
විහවිහාහිතදිනෙ	121	සබ්බලිතං බහුති වස්සෙහි	149
විහාරකුසලො	431	සබ්බාරෙසු සංකීලිස්සමානසෙ	207
විහාරතො ත තිකම්මෙ	342	සබ්බාමවිජයෙන ච	352
විහාරා	381	සබ්බසමං විහරති	370
විහාරෙ	431	සබ්බකං තාතිමඤ්ඤාය	
විහාරෙ ච සභාවසිං	431	විවරං පානභොජනං	348
විහාරං	476	සබ්බං	184

	පිළිබිකාති.
සවෙ බාවති හෙ විතන.	462
සවෙ රතී. නාබිගවෙත්ය	
තත්ථ	263
සව්වානං අභිසමයො	531
සව්විකතො සයං ධම්මො	
අතීතිහො	413
සඤ්ඤමෙන	537
සසිකණ්ඩරසමිකො	523
සණ්ඨානවණ්ණරූපෙන	456
සණ්ඨාන	469
සනතං සමාගිතො	330
සනපලං	200
සනභෙණ්ඩු	288
සතරසං	191
සතරාථිකං	200
සභලකඛණධාරිතො	213
සභලිඛසං	213
සති පඤ්ඤ ව මෙ වුඨා	118
සතිපට්ඨානගොචරො	204
සතිමා	291
සතිමුඨා	202
සති මෙ උපපජ්ජථ	90
සග්ගා තං නිබ්බූතං	426
සහො	150
සතතා	291
සතති යා විය	105
සත්ථා	184
සත්ථා ව පරිවිණේණා මෙ	303
සත්ථා තෙ දුලලභො ලඛො	
මානන්තේ මං නියොජයි	335
සත්ථා නො අමතස්ස හොවිදො	77
සත්ථාරං	492
සත්ථිං ව හෙත්වා	271
සත්ථුතො	252
සත්ථං වා අභරිස්සාමි	449
සදන්තො	222, 413
සද්	101
සද් වෙ රකඛිතබ්බාසු	257
සද් සතීමතො	154
සදෙරිතා	375
සද්දං	203

	පිළිබිකාති
සඬාය	118, 135, 370
සඬං-පෙ-සාසනං	490
සනතිහෙ	150
සනතිහෙ ගොති නිබ්බාණං	444
සනතුසිතො	45, 47
සන්ථිතාන සංඝාපිං	
සෙය්‍යං කප්පෙසි	431
සනිංවිසං	172
සපදානං	527
සපඤ්ඤ	13, 14, 303
සපඤ්ඤ අතදිතා	14
සප්පුරිසා	304
සබ්බභූතානුකම්පනො	553
සබ්බමෙනං පරිකඛිණං	175
සබ්බරතනිං	181
සබ්බසො	166
සබ්බසොච න විජ්ජති	166
සබ්බඤ්ඤානා ඤ්ණවරෙන	
දෙසිතං	156
සබ්බත්ථ	96
සබ්බපාණානුකම්පති	354
සබ්බධම්මානපාරගු	150
සමුගමවාරිසු	443
සබ්බා තෙ ථාසුභා හඤ්ඤා	308
සබ්බාතිපි වෙ ඔස්සරෙය්‍ය	408
සබ්බාහරණභූසිතො	235
සබ්බාසවෙ	497
සබ්බ මානා විසංභවා	188
සබ්බ යාවනොත්ථ සමාගතා	373
සබ්බෙසු ධම්මෙසු	
අනුපලිතො	55
සබ්බෙසු පාණෙසු	96
සබ්බො දොසො	174
සබ්බො මෙ විගතො මොහො	174
සබ්බො රුහො	174
සබ්බං තණ්හං	493
සබ්බං පාපං පවාහයිං	419
සබ්බං සුණ්ඛාති සොතෙන	487
සබ්බිඤ්ච	39
සමිඛිභූතා	502

පිළිබිඹුකානි.		පිළිබිඹුකානි.	
සමජීවිනො	461	සමමුතියා	480
සමණ්ණපාසනාං ව	354	සමෙමාහා	371
සමතිවිජ්ඣාති	254	සයථාපි	451
සමතතා	481	සයමානොපි	197
සමතතාවරණො	474	සයං	184
සමථං අනුසුඤ්ඤයා	528	සරණාගමනං පසා පසා	
සමතතතො සබ්බා දිසා		බමවසුබමතං	388
පවනති	500	සරභුං	104
සමයො	500	සරිරජ	425
සමවිපාකිනො	398	සරිරසුබගිබසා	226
සමසිනො	497	සරිරං පච්චෙකිසං	297
සමාධිඤ්ඤා විරුධෙනති	102	සරෙ හතෙති හජිනා	480
සමාධිං නාගිගච්ඡන්ති	207	සවිසංවසාසනිකො	216
සමාසෙථ	39	සවාගතං	53
සමාගිතතො	47	සවාගතං වත මෙ ආසි	389
සමාගිනො	57	සවාජ්ඣ මෙමසු උකකථො	548
සමුද්දෙව සීනො	433	සවෙ සොසෙන වුග්ගති	474
සමුතනමය	88	සවෙ තාදිසකො භිකු	489
සමුතනමයං	88	සවෙ භිකු සුබං සෙති	535
සමුසායං	445	සහසාකණ්ඩා	288
සමුලකෙ ආසවෙ පදලෙයා	532	සහසාකතිතභුං	520
සමුලං තණ්හං අබ්බුග්ග	472	සහායනා	276
සමුගතො	174	සා	502
සමුගති.	439	සාධිසාමහංසෙව නාඤ්ඤා	
සමෙකමානා	512	අඤ්ඤාසා කාරකො	505
සමපනති ව විපතානා	524	සාධු	101, 168
සමපනතසංඝා	331	සාධුවරිතකං	101
සමපරිවතසාසි	69	සාධු හි කිර මෙ මානා	
සමපාදෙථපමාදෙන	555	පතොදං උපදංසසි	414
සමචලමෙවග්ගං	538	සානුං පටිගම්සාමි	80
සමචචො	269	සාමිවි.	479
සමුච්චං	389	සා මෙ ආසුපසමපද	476
සමෙබ්බං	414	සාරතතවිතො වෙදෙති	202
සමහවා	375	සාසනසම්. අපෙබවා	519
සමමදඤ්ඤා විමුතතසා	461	සාසනං	217
සමමපපානසමපනො	204	සාසු සුමුතතිකොමි	112
සමමසනො බන්ධානං		සිකවා	413
උදයබ්බයං	80	සිකවාපද නො පඤ්ඤාහතා	
සමමා විතතං විමුච්චති	550	ගොතමෙන යසාසිතා	480
සමමිතහාණි	332	සිකවාසාච්චසමාපනො	492

පිළිබිඹුකාරි.

සිකඩාවිපුලං සමාදානං	531
සිකෙබ්ව විනායං බ්‍රුධො	370
සිකඩං	449
සිබිනො	78
සිබ්	68
සිඤ්ඤාති	122
සිප්පිකාතිරුතෙති ව	121
සිවාරි	178
සිවං	496
සිතවනෙ	505
සිතවනං	47
සිතවාතකද්විතකලිතා	78
සිතවාරි	60
සිතිභූතොසම් නිබ්බුතො	174
සීලමයං ගතං	87
සීලමෙව ඉධ අග්ගං	539
සීලමෙවිධ සිකෙබ්ව අසම්මානෙ	537
සීලවතුපපනෙනා	57
ලං	158, 531
සීලං බලං අප්පට්ඨං	538
සීලං සමාධි පඤ්ඤා ව	
පාරිසුරිං න ගවස්සති	548
සිසඤ්ඤා හෙතො දඩ්ඨාලිකං වා	271
සිහ	180
සිහනාදං නදිසාම බ්‍රුධ	
සෙසසස සමමුඛා	302
සිහානං	4
සිහානං ව	1, 5
සිහො සෙලගුහායං වා	431
සුකලුරුපො සුමනස්ස	
කායනං	334
සුබන්ධො	99
සුබං	350, 501
සුබා සො ධංසතෙ සානා	
පච්ඡා ව මනුත්තප්පති	346
සුඛිතො ධම්මරසෙන	
තප්පිනො	209
සුඛි	497
සුඛෙ	558
සුඛෙධිනො	476

පිළිබිඹුකාරි.

සුඛෙ ලබෙ තිරුමිසෙ	68
සුඛං	99, 397
සුඛං වෙ ජිවිතුං ඉච්ඡ	
සාමඤ්ඤාසම් අපෙක්ඛවා	348
සුඛං සුපනති බ්‍රුතයො සෙ	
ඉච්ඡිසු න බ්‍රහ්මරෙ	256
සුච්ඡේණා	397
සුච්ඡානුරව්ඡදා	400
සුච්ඡිකර	60
සුඤ්ඤාතො අනිමිත්තො වා	192
සුඤ්ඤා	4, 6, 373
සුතා ධම්මා	305
සුතං	101
සුතං පඤ්ඤාය වසින්නං	263
සුතනං	78
සුත්වා	84
සුත්වාන	156
සුත්වාන පටිපත්තිස්සං	
අඤ්ඤං අමතොගධං	305
සුදෙසිතො	453
සුදං	28
සුඤ්ඤාමස්ස	529
සුභිමග්ගං අජනනෙනා	
අකාසිං අමරං තපං	340
සුනිකම්මො-පෙ-අච්ඡිතං පදං	334
සුනිසිනො	149
සුපිනාන	181
සුප්පට්ඨිනෙ	505
සුබ්බතො	332
සුභාසිතං	84
සුභාසිතස්ස සිකෙබ්ව	354
සුභිකඩාති	178
සුගුති	28
සුමුත්තිකො	112
සුසිසෙන	352
සුසුබෙන	352
සුවලාගනං නහං	334
සුවසනා	379
සුවසනො	235
සුවිද්වා	375
සුවිලිනො	235

පිළිබිඹුකාරි.		පිළිබිඹුකාරි.	
සුවිසුඛපණ්ණාසක	400	සොවණ්ණං	200
සුවිහිතානදස්සනං	168	සංකප්පං නාභිජනාමි	535
සුසද්දලාචාපි මහාමනි අයං	334	සංකාසාරං	383
සුසමාරඛා	549	සංකාරපුඤ්ජා	527
සුසමුහනා	284	සංකිලිඨං	383
සුසංවිරුලා	218	සංඛතා	375
සුසංවුතො	527	සංඝමජ්ඣමනි	528
සුසු	161	සංඝාටිවුරුමුණ්ඩනිකහොජ්	452
සුසුමුමනිපුණ්ණදස්සනා	160	සංඝෙ පසාදෙ යස්සති	489
සුසුඛං වත	346	සංඝං	441
සුසුතා	413	සංකුසො	527
සුසුසා	262	සංයමෙන	543
සුසුසා ව ගරුකං	531	සංයුගං	557
සුගතං ගතනි අත්තානං	261	සංවිහරෙතසු	53
සු	181, 184	සංවිරුලාමනි	338
සුලමාරෙපමානකං	33	සංසරං	336, 374
සෙට්ඨෙ අප්පනමානසො	342	සංසාරං උපගාමිනො	203
සෙනාසනං	527	සංසාර විනාශිකතා	337
සෙනං	49	සංසෙවිතවුඩසිලිකා	160
සෙය්‍යං	331	සංගරිච්ඡාන පාණයො	479
සෙවෙට් පඤ්චානි සෙනාස		ගඤ්ඤති නිවමිත්තනානො	464
නානි	263	ගතනෙතෙතා	197
සෙසකෙන	199	ගතනෙතෙතාසම්	197
සෙසකෙනමනි නිබ්බුතො	199	ගජ්ඣනං	425
සෙලා	60	ගජ්ඣ	505
සො	71, 156, 432, 433	ගරිතාමයො	288
සො කප්පෙති	451	ගරිතොභාසෙ	338
සොකා න භවනති නාදිනො	154	ගවෙ	327
සොකාපිගහො	178	ති	160, 195, 375
සො ඛිණ්ණසංසාරෙ නවත්ති		තිච්ඡා	200
කිංකරණං	398	තිච්ඡා ගිති තිං	206
සො ව මෙ භගවා දිසො	431	තිස්මානමනි ජීවිතෙ	226
සො නො අපඤ්ඤා අනුප්පනෙතා	302	හුරං	54
සොපලවනි	447	ගෙමනතිකසිහකාල	
සොමං ලොකං පභාසෙති		රතනියො	330
අභ්‍යා මුත්තොව වජ්ජිමා	513	ගෙමනතිකා	331
සොයං රෙගො දිසො		ගෙසසත්තාජනියො අයං	476
වමනකප්පොතිදෙවස්ස	481	ගොති	251

සංස්කෘත, නාමානං අනුකතමණිකා.

INDEX OF PROPER NAMES.

පිළිබිඹුකෘති.	පිළිබිඹුකෘති.
අභිදාන 91	උතතිය(සේර) 89, 123, 202.
අභිනවිකතාරමාජ(සේර) 339	උදෙන 148, 245.
අභ්‍යසනතු 536	උදෙති 483
අජිත(සේර) 68, 70, 73.	උපවාලා 110
අජිත 250	උපවාන(සේර) 308, 311.
අජුත(සේර) 186	උපසන්න 336
අඤ්ඤාකොණි(සේර) 37, 140.	උපසෙන(සේර) 525, 526.
අඤ්ඤාවතිය(සේර) 127, 129, 130, 132.	උපාලිසේර 323, 360, 363.
අපදසි 49, 47, 58, 59, 111, 132, 139, 153, 179, 185, 189, 276, 277, 326, 328, 329, 330, 355, 424.	උරුවෙලකසුප 67, 415, 434, 437.
අධිමුත්ත(සේර) 224, 227.	උරුවෙලකසුපසේර 159, 388.
අනන්තජිත 182	උසනසේර 217, 218, 319.
අනාඨපිණ්ඩික 23, 69, 529.	එකධම්මසවණිය(සේර) 151, 152.
අනුරාධ(සේර) 82, 457, 458.	එකවිහාරික(සේර) 503
අනුපම(සේර) 384, 335.	එකදතිය(සේර) 153
අනොමදසු 194, 300, 301, 343, 344, 355, 544, 545.	එරක(සේර) 192, 193.
අපරගොතම(සේර) 529	මජ්ඣ 48
අනග(සේර) 83, 201.	කකුසඬු 94, 95, 235, 236, 381, 382, 384, 442, 443, 481.
අභිභූත(සේර) 3.2	කසිබාසේරවන 33, 34, 37.
අමබපාලි 146	කඩ්ඩායන 483
අරුණබල 119	කසුප (බුඩ්) (සේර) 13, 25, 40, 43, 46, 48, 50, 54, 58, 62, 70, 80, 85, 92, 103, 122, 123, 127, 138, 151, 153, 161, 175, 177, 230, 305, 306, 322, 323, 343, 386, 405, 470, 481, 483, 503, 544.
අසුලායණ 31	කණ්ණදින්න(සේර) 303, 304.
ආතුම(සේර) 160, 162.	කප්පවකුර(සේර) 320
ආනන්ද 4, 11, 351.	කප්පසේර 524
ඉසිදත්ත(සේර) 238, 312.	කප්පිත 507
උකෙඛපකවම්මිජසේර 147	කානියානි(සේර) 450
උග්ග(සේර) 174	කාලි 271
උජ්ඣ 48	කාලදසි(සේර) 497, 498.
උජ්ඣ(සේර) 118	කිකි 151
උතතර (සේර) 240, 283, 284.	කිම්බිල(සේර) 235, 275.
උතතරපාල(සේර) 371	

පිඵඵකානි.

පිඵඵකානි.

කුඵිකණණ 429
 කුඵිඵිගාරියඵේර 129, 130.
 කුණඵධානඵේර 62, 66.
 කුණඵල (ඵේර) 71, 72.
 කුමා 100
 කුමාපුතත(ඵේර) 100, 102.
 කුමාපුතතඝගාය(ඵේර) 101
 කුමාරකසුප(ඵේර) 322, 323
 කුලඵේර 444
 කෙසඵ 185
 කොකිල 470
 කොඵිහ 30, 31.
 කොණාගමණ 103, 481.
 කොසලරඤ්ඤ 266
 කොසලඵිගාරිඵේර 134
 කොසිය 20
 කොසිය(ඵේර) 431
 ඛණඵුමණ(ඵේර) 198
 ඛදිරඵතියරෙඵත(ඵේර) 108,
 110, 151.
 ඛිතක(ඵේර) 350, 315.
 ඵුඵ්ඵසොඵිත(ඵේර) 350, 351.
 ඵෙතතපාලක 129
 ගඵගාතිරිය(ඵේර) 248
 ගගාකසුප(ඵේර) 417, 435, 437
 ගඵඵසඵිඵේර 103
 ගඵතරතිරියඵේර 91
 ගිරිමානඤ(ඵේර) 409
 ගොගම(ඵුඵ)(සඵු)(ඵේර) 13,
 19, 22, 29, 30, 33, 34, 37, 43,
 76, 109, 135, 158, 173, 228,
 256, 345, 374, 481, 490.
 ගොදතත(ඵේර) 55
 ගොඵික 123, 126.
 ගොපාලසෙඵි 48
 ගොසාල(ඵේර) 79
 ඵකඵුපාලඵේර 195
 ඵණඵපඵේරහ 483
 ඵඤ්ඤ(ඵේර) 85, 395.
 ඵඤ්ඤඵ 31

ඵමසක 109
 මාලා 110
 මිත්තක(ඵේර) 177
 ඵුඤ්ඤ 25, 198, 262.
 ඵුලපඵක(ඵේර) 490, 491, 415.
 ඵුලපාල 195, 197.
 ඵුලක(ඵේර) 333
 ඵුලගඵඵඵ(ඵේර) 55, 56.
 ඵුලපාලිහ 198
 ඵතත(ඵේර) 155
 ඵ්ඵුඵක(ඵේර) 386
 ඵ්ඵුගාමියපුතත 86
 ඵේත 23
 ඵේතත(ඵේර) 219, 455.
 තපස 48
 තපසුභලඵිකා 49
 තාරණ 109
 තිය(ඵේර) 80, 81, 96, 97, 105,
 106, 118, 119, 206, 212, 272,
 273, 297, 353, 386.
 දතත 248
 දඛ 41, 42, 43, 44.
 දඛකුමාර 41
 දඛඵේර 40, 41.
 දඛමලපුතත 41, 42.
 දසකඵේර 68
 දෙඵල 280, 368.
 දෙඵසභ(ඵේර) 187, 203.
 ඛතිය(ඵේර) 347
 ඛමඵදසි 190
 ඛමඵපාල(ඵේර) 326
 ඛමඵසඵ(ඵේර) 214
 ඛමඵසඵඵිඵ(ඵේර) 215
 ඛමඵසොක 504
 ඛමඵක(ඵේර) 396, 397
 ඛානමාණඵ 63
 නදිකසුප(ඵේර) 415, 437.
 නඤ(ඵේර) 100, 276, 277.
 නඤක(ඵේර) 299, 384.
 නඤතාපස 17, 18, 19.
 නඤමාණඵ 17

පිළිබිඹාති.

පිළිබිඹාති.

නැඟිය(තේර) 82
 නගානක(මුනි) 459
 නාගදත්ත 138
 නාගසමාල(තේර) 378
 නාගිත(තේර) 182
 නාරද 183, 247, 258.
 නිගණ්ඨනාථපුත්ත 83
 නිමොධ(තේර) 74, 75.
 නිසහ(තේර) 318
 නීත(තේර) 180
 පකකතේර 144
 පච්චය(තේර) 341
 පදුම 335
 පදුමිත්තර 17, 21, 29, 33, 34, 37,
 38, 40, 42, 51, 55, 56, 57, 62,
 65, 67, 77, 82, 83, 92, 93, 109,
 127, 128, 129, 130, 131, 132,
 134, 135, 140, 151, 167, 173,
 177, 180, 181, 183, 198, 209,
 210, 214, 224, 244, 248, 249,
 253, 266, 276, 279, 285, 288,
 308, 322, 323, 328, 348, 350,
 360, 361, 376, 377, 378, 380,
 384, 392, 393, 415, 419, 422,
 427, 429, 434, 435, 465, 469,
 470, 474, 483, 490, 497, 498,
 507, 509, 516, 525.
 පරිපුණ්ණක(තේර) 190
 පවිසිතේර 185
 පසෙනදිකොසල 111
 පසුක(තේර) 355
 පාරසරිය 229
 පිණ්ඩාලභාරවාජතේර 244
 පිඨස්සුතතේර 168
 පියදසි 74, 75, 191, 192, 229,
 230, 231, 272, 273.
 පිලිඤ්චවත්(තේර) 51, 53.
 පුකකුස 44, 200.
 පුණ්ණ(තේර) 37, 38, 156, 157,
 පුණ්ණක 158

පුණ්ණමාස(තේර) 53, 54, 297.
 පුප්ඵලිකර 151
 පොකකරසාති 119
 පොසිය(තේර) 96, 97, 98.
 පංචාලිපුත්ත 331
 පුසු 469
 බිකකුල(තේර) 343, 344.
 බාල(තේර) 207
 බාවරි 73
 බාගිය 44
 බිඞ්ඞසාර 24, 83, 107, 125, 146,
 147, 200, 409, 536.
 බෙලඬසිසතේර 67
 බෙලඬසාතික(තේර) 205
 බුහුදත්ත(තේර) 460
 බුහුමාසු 119
 බුහුමාලි(තේර) 327
 හතු(තේර) 380
 හඳු(තේර) 474
 හඳුප්(තේර) 285
 හඳුය(තේර) 470
 හලලිය(තේර) 48, 49.
 භාරත 300
 භාරවාජ(තේර) 245, 302, 303.
 භූතතේර 493
 මච්චිකර 49
 මලිතවිමන(තේර) 210, 211.
 මහාකච්චායන(තේර) 238, 483.
 මහාකච්චින(තේර) 507
 මහාකලඤ්ඤ 121
 මහාකාල(තේර) 271
 මහාකොසිත 13, 29, 32, 33.
 මහාකොසලරාජ 73
 මහාගච්චත්(තේර) 57
 මහාවුඤ්ඤතේර 261
 මහාධනකුටුමිභිය 488
 මහානාග(තේර) 442
 මහානාම(තේර) 227
 මහාපඨුපති ගොතමි 276
 මහාපතාප 50

පිළිබිඹානි.

පිළිබිඹානි.

මහාපක්ක(කේර) 490, 491,
 මහාපාල 195, 196.
 මහාබෝධිසත්ත 9
 මහාමොහලානකේර 209, 536.
 මහාලී 25
 මහාසුභද්ද 65
 මාණවකේර 162
 මානසිපුත්ත(කේර) 348
 මාර 82
 මාලුබ්බසුත්ත(කේර) 446
 මාලුත 132
 මිගජලකේර 452
 මිගසිර(කේර) 305
 මුදිත(කේර) 401
 මෙයිස(කේර) 149
 මෙණ්ඩසිර(කේර) 171
 මෙතතේකේර 194
 මෙලජිත(කේර) 252
 මොහලාන 31
 මොසරුජ(කේර) 328, 329.
 යස(කේර) 103, 232.
 යසදාන(කේර) 427
 යසෝජ(කේර) 356
 යෝනකමහාධම්මරක්ඛිතකේර
 504
 රක්ඛිත(කේර) 173
 රමණීයකුටිකකේර 132
 රමණීයවිහාරි(කේර) 115
 රුජදාන(කේර) 402, 403.
 රුධ(කේර) 253, 255.
 රුමණේය(කේර) 120
 රුහුල(කේර) 392, 393, 394.
 රුහුලහද්ද 394
 රූපසාරි 281, 525.
 රෙවත(කේර) 34, 109, 110.
 ලකුණ්ඩකහද්දිය(කේර) 469, 470.
 ලිච්චි රුජකුමාර 127
 ලොමසකඛ්ඪිය(කේර) 84, 85.
 වකකලී 419, 423.
 වච් 147

වච්ඡොක(කේර) 221
 වච්ඡපාල(කේර) 159
 වජ්ජකේර 336
 වජ්ජපුත්ත(කේර) 142, 143,
 236, 237.
 වඩ්ඪ(කේර) 413
 වඩ්ඪමාන(කේර) 108
 වතවච්ඡ(කේර) 58, 59, 60,
 222, 223.
 වප(කේර) 140
 වරණ 171
 වරුණ 52, 75, 93, 139.
 වලලිය(කේර) 123, 127, 247, 292
 වසහ(කේර) 257, 258.
 වාරණ(කේර) 353
 වාසුල 102
 විජය(කේර) 191
 විජිතසෙත(කේර) 424
 විපසි 43, 46, 50, 53, 54, 62, 71,
 73, 78, 84, 98, 99, 100, 107,
 115, 116, 119, 120, 121, 122,
 123, 135, 142, 144, 145, 146,
 149, 150, 159, 161, 162, 163,
 165, 168, 170, 175, 176, 186,
 199, 221, 222, 238, 253, 256,
 261, 307, 312, 315, 318, 320,
 327, 356, 371, 401, 429, 431,
 විමල(කේර) 121, 122, 146, 377.
 විමලකොණ්ඩකුඤ්ඤ(කේර) 145,
 146.
 විසාධ 331
 විතසොක(කේර) 292
 මිර 51
 මිරකේර 59
 වෙලුදානකේර 413
 වෙසානතර 277
 වෙසාහු 66, 67, 86, 205, 372.
 වෙසාවණ 46, 47, 149.
 සබ්බරක්ඛිත(කේර) 216
 සඤ්ජය(කේර) 119

පිළිබිඹානි.

සතරංසි 70, 71, 314.
 සන්ද්‍රමා 133
 සන්ති(තේර) 337
 සප්පක(තේර) 399
 සප්පදස(තේර) 448, 449.
 සබ්බකාමි(තේර) 466
 සබ්බමිත්ත(තේර) 269
 සභිය(තේර) 44, 382.
 සමිතිගුත්ත(තේර) 175, 176.
 සමිඬි(තේර) 54, 117. e
 සමුද්ද 467
 සමුලුකව්වායන(තේර) 313, 314.
 සමුව 339
 සමුත්ත(තේර)* 46, 47, 390, 391.
 සමොදකුමාර 144
 සරභඞ්ග(තේර) 480
 සාගර 153
 සාරිමත්තික 359
 සාරිමත්තියතේර 358
 සානු(තේර) 113
 සානුසාමණේර 113, 114, 115.
 සාමකුඤ්ඤානිතේර 93
 සාමදත්ත(තේර) 189
 සාරිපුත්ත(තේර) 39, 100, 108,
 110, 137, 458.
 සාරිසමුව 31
 සිඬි 48, 91, 103, 120, 121, 174,
 182, 187, 203, 218, 219, 267,
 299, 316, 319, 333, 337, 339,
 347, 388, 396, 457.
 සිතාලක 70
 සිතාලකපිතුතේර 70
 සිඬිත්ත 89, 90, 102, 111, 113, 115,
 117, 123, 124, 147, 148, 155,
 192, 193, 195, 196, 207, 208,
 283, 284, 295, 359, 493, 521,
 522.
 සිඬිත්තකුමාර 59, 140.
 සිරිමතේර 279
 සිරිමන්ද(තේර) 462

පිළිබිඹානි.

සිරිමා 280
 සිරිමිත්ත(තේර) 488
 සිරිවඩ්ඝ(තේර) 107, 280, 544.
 සිලව(තේර) 536
 සිවක 60, 61, 307.
 සිවලි(තේර) 135, 137.
 සිසුපචාලා 100
 සිහ 96
 සුගඤ්ඤ(තේර) 80, 162.
 සුචිත්තිත 250
 සුඡත 55, 56, 266, 361.
 සුදත්ත 102
 සුදස්සන 87, 88, 127, 128, 208,
 230, 395.
 සුඛොදන 155, 491.
 සුත්ත 180, 181, 367.
 සුත්ත(තේර) 182
 සුනිත්ත(තේර) 540
 සුන්දරසමුද්ද(තේර) 467
 සුප්පචාසා 138
 සුප්පිය(තේර) 92, 95.
 සුඛානු 123, 126.
 සුගුත්ත(තේර) 405
 සුගුති(තේර) 2, 13, 22, 23, 24, 28.
 සුමිඬිල(තේර) 111, 187.
 සුමනසෙසි 23
 සුමන(තේර) 48, 49, 302, 303,
 411, 412, 457.
 සුමේධ 51, 52, 201, 203, 227, 228,
 232, 240, 241, 252, 288, 289,
 292, 409, 483.
 සුයාමි(තේර) 15, 165.
 සුරුඬ(තේර) 254, 255.
 සුසාරද(තේර) 167
 සුසානගොපක 95
 සුගෙමත්ත(තේර) 212
 සුංසුමාර 89
 සෙතුවැල්(තේර) 206
 සෙන 493
 සෙනක(තේර) 388
 සෙලතේර 80

පිළිබිඹානි.

පිළිබිඹානි.

සොණ 299, 317, 429, 544.
 සොණසේර 300, 316.
 සොසියමුහුණ 118
 සොපාන(සේර) 94, 95, 477.
 සොහින(සේර) 288, 289, 304, 351.
 සොමදෙව 196

සොමමිහන(සේර) 267
 සංකිච්ච(සේර) 533
 හන්දෙහපුහනසේර 170
 හානින(සේර) 87, 376.
 හෙරසුසුකානි(සේර) 266
 හංසරුජ 179

අභ්‍යුත්තරයකපා 322
 අජකරණී 494
 අසුන්තවන 86, 104, 127, 128, 171.
 අනුපිය(නගර)අඹවන) 41, 360.
 අනොතහන 458
 අඬවන 39
 අඹවන 149, 150, 198.
 අරුණවතීනගර 48
 අවනතිරුඬ 100, 238, 326, 429.
 ඉසිපතන 140, 233.
 උග්ගාරුම 339
 උත්තරකුරු 40
 උදනසකපා 36
 උරගපබ්බත 79
 උරුවෙලා 140
 කපිත්තිත්තාරුම 73
 කපිලපුර 448
 කපිලවත්තු 37, 38, 58, 59, 82, 85, 105, 123, 140, 183, 190, 202, 203, 235, 276, 277, 317, 319, 497.
 කිපිලිකා(නදි) 149
 කුකකුලනිරය 114
 කුසාවතී 26
 කුසිතාරු 44
 කොලිය ජනපද 318
 කොසලිය 55, 344.
 කොසලරුඬ 122, 134, 135, 147, 174, 205, 305, 315, 327, 335, 336, 337, 348, 353, 355, 401, 412, 424, 536.

බදිරවන 108
 ගඬමාදන 68, 138.
 ගඬාර රුඬ 41
 ගවනරතීර 92
 ගොඩාවෙතීර 73
 වඤ්භාගා(නදි) 89, 179, 390.
 වම්පා(නගර) 86, 299, 300, 544.
 වාසුමමහාරුජක 26, 103.
 ජලේදිප 46
 ජිවකඹවන 42
 ජෙනවන 75, 100, 120, 177, 195, 196, 197, 198, 457, 460.
 ජෙනනගාම 219
 තනකසිලා 41, 303, 326.
 තාවතීංස(භවන) 20, 23, 34, 43, 56, 77, 78, 79, 81, 86, 87, 240, 247, 266.
 තුසිත(භවන) 8, 93, 279, 285, 146.
 දෙවදහනිගම 144
 දෙණවත්තු 37
 ධසුසුචනී(නගර) 165
 තාලගාම 525
 තාලකගාම 57, 182, 261.
 පණ්ඩවපබ්බත 107
 පාටලිපුත්තනගර 350
 පාලා 198
 පොකිරවතීනගර 48
 බදුමනී(නගර) 72, 100, 221, 315, 343, 357, 432.
 බාරණසි 49, 58, 151, 232, 252, 344, 377, 405, 429, 434, 483, 507, 544.

පිළිබිඹුකරී.

පිළිබිඹුකරී.

බාහිරය 41, 382.

භාරතානුමතය 211, 413.

භූතගණපබ්බත 215

භෙසකලාවත 70, 462.

මගධරජ 57, 79, 103, 185, 194,
214, 215, 219, 261, 314, 331,
359, 415, 431, 521.

මජ්ඣිමනිකාය 41

මලලරජ 41, 179, 427.

මහාවෙදල 32

මහදාය 42

රජගත 23, 24, 37, 38, 39, 41,
42, 46, 49, 51, 77, 78, 107, 115,
118, 119, 212, 125, 159, 189,
200, 221, 223, 229, 240, 245,
256, 273, 302, 303, 304, 307,
322, 333, 347, 351, 403, 409,
459, 467, 477, 480, 488, 491,
536, 240, 544.

රොහිතගත 199

රොහිතගත 341

වජ්ජරජ 127, 132.

වසභපබ්බත 192

වසභපබ්බත 88

විතතා (නදි) 58, 59, 320, 341.

වෙසිපුර 372

වෙදෙහනිගම 173.

වෙහාර 107

වෙළකණ්ඩකගත 102

වෙළවත 23, 38, 41, 77, 118,
303, 491.වෙසල 106, 127, 135, 142, 146,
165, 169, 237, 258, 292, 465.

සත්තපණ්ණාසක 351

සහිසපුත්ත 382

සාකෙත 86, 104, 442, 493.

සාලවත 75

සාවච්චි (නගර) 23, 31, 33, 34,
39, 40, 47, 50, 51, 54, 67, 69,
70, 72, 73, 75, 80, 87, 89, 91,
92, 95, 97, 110, 113, 120, 138,
147, 153, 157, 170, 176, 177,
180, 186, 191, 193, 195, 197,
198, 201, 205, 208, 209, 216,
226, 247, 248, 250, 265, 269,
280, 284, 285, 289, 297, 305,
308, 321, 356, 371, 376, 395,
399, 403, 419, 429, 444, 446,
450, 452, 455, 460, 467, 470,
474, 529, 533, 534.

සිරිසවන 103

සිංසපාවත 151

සිතවත 23, 46.

සිලවතිනගර 207, 208.

සුඛවාසමුග්ගලොක 41

සුපාරකපට්ඨන 157

සුංසුමාරගිරි 70, 462.

සුභාපරනාජනපද 157, 312.

සෙනවත්තගත 151, 271.

හාරිකපබ්බත 247

හිමවත 70, 88, 97, 109, 134,
156, 161, 69, 171, 182, 210,
211, 215, 216, 241, 247, 280,
289, 339, 348, 399, 483.හංසවතී (නගර) 17, 29, 30, 33,
34, 37, 42, 51, 56, 62, 140, 167,
172, 244, 253, 257, 262, 276,
288, 343, 360, 361, 334, 419,
429, 490, 497, 525, 544.